תלמוד בבלי · ספרות עזר · ביאור חברותא

חברותא על עירובין

הרב יעקב שולביץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חברותא על עירובין

הרב יעקב שולביץ

מקור הטקסט: תורת אמת · רישיון: CC BY-NC-SA 2.5

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חברותא-על-עירובין/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

מבוא למסכת עירובין 7
פרק ראשון 7
פרק שני 9
פרק שלישי 10
פרק רביעי 12
פרק חמישי 12
פרק ראשון - מבוי שהוא גבוה 17
דף ב. 18
דף ב: 23
דף ג. 27
דף ג: 34
דף ד. 40
דף ד: 44
דף ה. 48
דף ה: 54
דף ו. 56
דף ו: 60
דף ז. 65
דף ז: 68
דף ח. 72
דף ח: 77
דף ט. 81
דף ט: 87
דף י. 92
דף י: 96
דף יא. 101
דף יא: 105
דף יב. 112
דף יב: 119
דף יג. 123
דף יג: 127
דף יד. 131
דף יד: 136
דף טו. 142
דף טו: 149
דף טז. 153
דף טז: 157
דף יז. 163
דף יז: 169
פרק שני - עושין פסין 172
דף יח. 174
דף יח: 180
דף יט. 185
דף יט: 189
דף כ. 198
דף כ: 203
דף כא. 208
דף כא: 212
דף כב. 217
דף כב: 222
דף כג. 227
דף כג: 231
דף כד. 237
דף כד: 241
דף כה. 243
דף כה: 247
דף כו. 250
דף כו: 253
פרק שלישי - בכל מערבין 255
מבוא ל'עירובי תחומין' 255
דף כז. 258
דף כז: 261

דף כח. 267
דף כח: 270
דף כט. 276
דף כט: 281
דף ל. 285
דף ל: 291
דף לא. 295
דף לא: 299
דף לב. 303
דף לב: 307
דף לג. 310
דף לג: 314
דף לד. 317
דף לד: 320
דף לה. 324
דף לה: 331
דף לו. 335
דף לו: 340
דף לז. 343
דף לז: 345
דף לח. 349
דף לח: 353
דף לט. 358
דף לט: 362
דף מ. 366
דף מ: 369
דף מא. 373
דף מא: 376
פרק רביעי - מי שהוציאוהו 376
דף מב. 381
דף מב: 385
דף מג. 388
דף מג: 393
דף מד. 399
דף מד: 402
דף מה. 407
דף מה: 412
דף מו. 418
דף מו: 421
דף מז. 425
דף מז: 431
דף מח. 435
דף מח: 443
דף מט. 446
דף מט: 451
דף נ. 454
דף נ: 459
דף נא. 463
דף נא: 468
דף נב. 472
דף נב: 475
פרק חמישי - כיצד מעברין 480
דף נג. 480
דף נג: 485
דף נד. 489
דף נד: 494
דף נה. 498
דף נה: 501
דף נו. 505
דף נו: 508
דף נז. 512
דף נז: 516
דף נח. 519
דף נח: 522

דף נט. 524
דף נט: 526
דף ס. 529
דף ס: 532
דף סא. 534
דף סא: 537
פרק ששי - הדר 539
דף סב. 541
דף סב: 544
דף סג. 547
דף סג: 551
דף סד. 553
דף סד: 555
דף סה. 559
דף סה: 562
דף סו. 567
דף סו: 570
דף סז. 575
דף סז: 578
דף סח. 582
דף סח: 586
דף סט. 589
דף סט: 592
דף ע. 597
דף ע: 601
דף עא. 604
דף עא: 609
דף עב. 612
דף עב: 614
דף עג. 618
דף עג: 623
דף עד. 627
דף עד: 630
דף עה. 632
דף עה: 637
דף עו. 642
פרק שביעי - חלון 645
דף עו: 648
דף עז. 654
דף עז: 658
דף עח. 660
דף עח: 664
דף עט. 668
דף עט: 673
דף פ. 676
דף פ: 680
דף פא. 685
דף פא: 688
דף פב. 692
פרק שמיני - כיצד משתתפין 694
דף פב: 696
דף פג. 703
דף פג: 707
דף פד. 711
דף פד: 716
דף פה. 719
דף פה: 721
דף פו. 727
דף פו: 732
דף פז. 735
דף פז: 741
דף פח. 746
דף פח: 752
דף פט. 757

פרק תשיעי - כל גגות 757
דף פט: 761
דף צ. 765
דף צ: 769
דף צא. 773
דף צא: 777
דף צב. 781
דף צב: 787
דף צג. 789
דף צג: 794
דף צד. 799
דף צד: 805
דף צה. 809
פרק עשירי - המוצא תפילין 814
דף צה: 815
דף צו. 820
דף צו: 823
דף צז. 826
דף צז: 829
דף צח. 834
דף צח: 838
דף צט. 842
דף צט: 846
דף ק. 852
דף ק: 857
דף קא. 862
דף קא: 865
דף קב. 871
דף קב: 876
דף קג. 880
דף קג: 887
דף קד. 892
דף קד: 897
דף קה. 900

מבוא למסכת עירובין

פרק ראשון

שלמה המלך תיקן "עירובין". אך לא את כל עניני עירובין תיקן שלמה המלך. כי שלשה עניני "עירובין" הם, בשלשה מישורים נפרדים, המתבארים במסכת שלפנינו, ותקנתו של שלמה היא רק אחד מהם.

ואלו הם שלשת העניינים של "עירובין":

א. **עירוב הדיירים**, שהוא תקנת שלמה.

ב. **תיקון הרשויות**, שהוא תקנת חכמים.

ג. **עירוב תחומין**, שגם הוא תקנת חכמים.

א. תקנתו של שלמה המלך היא לענין הדיירים, שגרים כל אחד בבית פרטי נפרד, אך יש להם חצר משותפת, וכן לענין אנשי החצירות הנפרדות המשתמשים יחד במבוי משותף, דרכו הם יוצאים אל רשות הרבים.

מן התורה, החצר וכן המבוי [המוקף במחיצות משלשת צידיו], הם רשות היחיד, ומותר להוציא מן הבתים אל החצר, וכן מן החצרות אל המבוי.

שלמה המלך תיקן את "עירובי החצירות" ואת "שיתופי המבואות", משום שראה שבאו אנשים לכלל טעות, להתיר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, לפי שדימו את היתר ההוצאה מהדירה הפרטית אל החצר המשותפת, וכן את ההוצאה מהחצר המשותפת אל המבוי [שהוא מקום הילוך של כל בני החצירות מסביבו], כהיתר להוצאה מרשות לרשות.

ולכן סברו שמותר גם להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

כדי למנוע את הטעות הזאת תיקן שלמה ש"יערבו" דיירי החצר את עצמם כאילו הם גרים יחד באחד הבתים, בכך שיתנו כולם אוכל בשיעור מסוים בבית אחד, וייראה הדבר כאילו כולם דרים במקום אחד, וההוצאה ממנו לחצר אינה נחשבת להוצאה לרשות אחרת אלא לאותה הרשות, של ביתם המשותף.

וכן ישתתפו דיירי המבוי באוכל במקום אחד, ובכך ייחשבו כולם דיירים של אותו מקום, ושוב לא תחשב להם ההוצאה ממנו למבוי כהוצאה מרשות אחת לרשות אחרת.

ב. אלא שמלבד תקנתו של שלמה המלך הוצרכו חכמים לתקן תקנה נוספת משום שבאו האנשים לכלל טעות אחרת.

כי בראותם חצר או מבוי [שהם רשות היחיד מן התורה, ועיין בהגדרתם לקמן], שיש בהם פירצה אל רשות הרבים, דימו שבהיותם פרוצים אל רשות הרבים הם כמותה.

ובאו לטעות, בראותם את היתר הטלטול בחצר ובמבוי הפרוצים, להתיר גם את הטלטול מהחצר ומהמבוי אל רשות הרבים, וכן לטלטל ברשות הרבים ארבע אמות.
שני סוגי פרצות הביאו את האנשים לידי הטעות.
הסוג האחד, פירצה באחת המחיצות, כאשר הפירצה גדולה יותר מעשר אמות [כי עד עשר אמות מתייחסים אל הפירצה כאל "פתח" בתוך המחיצה ולא כאל פירצה].
והסוג השני, כשאחת המחיצות נפרצה במלואה אל רשות הרבים.
ולמרות שכאמור, מן התורה הם רשות היחיד, כי שאר המחיצות אינן פרוצות [ודי בשלש מחיצות לרשות היחיד], בכל זאת תיקנו חכמים "לסתום" [כהגדרתו של הגרי"ז בשם הגר"ח] או "לגדור" [כהגדרתו של החזון איש] את הצד הפרוץ לרשות הרבים, בצורה כזאת ששוב לא יטעו אנשים לחשוב שאין החצר או המבוי רשות היחיד.
הנפקא מינה בין "סתימה" ל"גדירה" באה לידי ביטוי בכמה ענינים, וכפי שיבוארו בעיונים שבסוף הספר עמוד ריט.
"סתימת" הפירצה או "גדירתה" אינה שוה בחצר ובמבוי.
מבוי, אשר צדו הרביעי פתוח לרשות הרבים - תיקונו בהעמדת **לחי** [עמוד גבוה עשרה טפחים] בפתח, ליד הכותל במקום הפרוץ. או בהנחת **קורה** מעל פתח המבוי. [ועיין בביאורי מושגים מה היא מהותם ומה הוא גדרם של הלחי והקורה].
אך לפירצתו של המבוי מן הצד אין כל תקנה, אלא למעט את הפירצה עד שתהיה עד עשר אמות בלבד [או לעשות לה "צורת הפתח" - מושג שיבואר להלן ב"ביאורי מושגים"].
ואילו **חצר**, אשר צדה האחד נפרץ במלואו לרשות הרבים - תיקונה הוא דוקא בהעמדת "פס", דופן ברוחב ארבעה טפחים ובגובה עשרה, מצד אחד של הפירצה, או על ידי העמדת שני פסים, בעובי כל שהו, משני צידי הפירצה.
אם לא נפרצה החצר במילואה, אין צורך לשים פסים לשם פסים, אלא יכולים לשמש כ"פסים" השאריות [גיפופי] של הכותל שנשארו מצדי הפירצה.
תיקונים אלו, כאמור, אינם בתחום עירובי הדיירים שתיקן שלמה, אלא בתחום תיקון הרשויות שתיקנו חכמים.
ג. עירובי תחומים.
נושא זה הוא ענין נפרד לחלוטין מהשניים הקודמים, והוא מתייחס למקום שביתתו של האדם, שיש לו לאדם "מקום שביתה" שנקבע בכניסת השבת, ומותר לו ללכת ממקום שביתתו אלפיים אמה לכל רוח ולא יותר.

איסור הליכה מחוץ לתחום של אלפיים אמות הוא רק מדרבנן, ותיקנו חכמים שעל ידי הנחת "עירוב" יכול האדם לקבוע את מקום שביתתו במקום הנחת העירוב, למרות שהוא עצמו נמצא בכניסת השבת במקום אחר, ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח.
השם "עירוב" מתייחס לכל תיקוני חכמים בשבת, לאחר שהוא נקבע תחילה לעירוב הדיירים שהתקין שלמה. ומכאן גם נקרא התיקון שעושים בערב יום טוב שחל להיות בערב שבת "עירוב תבשילין" המתיר לבשל ביום טוב לצורך השבת, למרות שלא "מערבים" בו דבר.
במבוא הזה, לחלק הראשון של מסכת עירובין, נעסוק בעניני הרשויות: בהגדרת הרשויות, בתיקון המחיצות, בהיתר לטלטל כיום ברחובות העיר, ובביאור המושגים היסודיים בענינים אלו.

פרק שני

ארבעת הרשויות:

מן התורה יש איסור להוציא ולהכניס דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן אסור להעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.
בכל מקום שאינו רשות הרבים - מותר לטלטל בו מן התורה.
ובאו חכמים וגזרו שכל מקום שאינו רשות היחיד גמורה לא יטלטלו בו, שמא יבואו לטלטל גם ברשות הרבים.
כמו כן תיקנו חכמים שכל מקום שאינו רשות הרבים ולא רשות היחיד הוא יחשב כרשות נפרדת נוספת, הנקראת "**כרמלית**".
והחמירו חכמים בכרמלית שלא לטלטל בה ארבע אמות, ולא להכניס ולהוציא ממנה בין מרשות היחיד ובין מרשות הרבים.
יוצא מן הכלל הוא "**מקום פטור** ", שהוא מקום שאין לו שטח של רשות [לפי שהוא פחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, והגדרתו המדויקת תתבאר בגמרא], שלא אסרו לטלטל בו או להוציא ולהכניס אליו מכל הרשויות האחרות.
רשות היחיד, לדעת רוב הראשונים, היא מקום המוקף בשלשה מחיצות. חוץ מן הרמב"ם, המצריך ארבע מחיצות.
מן התורה מותר לטלטל בכל מקום שאינו רשות הרבים, אלא שתיקנו חכמים שלא לטלטל בכרמלית, וכן תיקנו שלא לטלטל אפילו ברשות היחיד במקומות האלו:
א. במקומות הטעונים תיקון רשויות, כמו מבוי וחצר שנפרצו, אסרו לטלטל כלל, עד שיתוקנו לפי מה שקבעו חכמים.

ב. במקומות הטעונים תיקון של עירובי חצירות או שיתופי מבואות אסרו לטלטל כלים ששבתו בכניסת השבת בבית.
איסור הטלטול הוא רק מן הבתים לחצירות או מן החצירות למבוי, אבל מותר לטלטלם בחצר או במבוי עצמו. וכן מותר לטלטל מחצר למבוי כלים שלא שבתו בבית אלא בחצר!
ג. וכן גזרו שלא לטלטל כלל במקומות "שלא הוקפו ל[צורך] דירה", אלא לצורך דבר אחר, כשהן בשטח גדול למעלה מבית סאתיים [חמשת אלפים אמות מרובעות], כגון קרפף [עיין ביאורי מושגים] או גינה, כפי שיתבאר בגמרא.
רשות הרבים היא מקום המיועד להילוך הרבים, ברוחב ט"ז אמה, ולדעת רש"י הוא רחוב המיועד להילוך של ששים ריבוא איש.

פרק שלישי

כיצד ניתן לתקן את רשות הרבים כדי שיהיה מותר לטלטל בה?
נחלקו רבותינו הראשונים בגדרה של רשות הרבים, האם היא תלויה בששים ריבוא אנשים.
הגמרא במסכת שבת דף ו א, המבארת את ענין רשות הרבים, לא מזכירה את הצורך בששים ריבוא, וגם רש"י שם אינו מזכיר ענין זה.
אך במקומות אחרים כתב רש"י שרשות הרבים היא מקום של ששים ריבוא כמו שהיתה רשות הרבים בהיות בני ישראל במדבר מסביב למשכן.
רבותינו האחרונים דנו רבות בלשונו של רש"י, האם כוונתו לעיר שיש בה ששים ריבוא, או שבדרך הזו עצמה צריך שיעברו בה ששים ריבוא, או שיתכן והיא רק צריכה להיות ראויה למעבר של ששים ריבוא, בכך שהיא מתחברת לערים אחרות.
כמו כן דנו בשאלה האם צריך שיעברו בה ששים ריבוא בכל יום, ומי נכלל במספר הזה, האם גם נשים וקטנים, או דוקא ששים ריבוא אנשים למעלה מגיל עשרים, כמו שהיה מנין בני ישראל במדבר.
אך רוב הראשונים סוברים כי רשות הרבים אינה תלויה במספר האנשים, אלא בעצם מהותה כדרך הרבים.
במחלוקת הזאת תלוי ההיתר של "עירוב" הנעשה כיום. כי את רשות הרבים אי אפשר להתיר בטלטול אלא אם כן יהיו לה לפחות שתי מחיצות גמורות משני צידיה, וכמו כן לסגור צד נוסף בדלתות, שיש לנעול אותם בלילה, או שלפחות תהיינה הדלתות ראויות להנעל בלילה.
סגירה זאת היא מדין תורה, ובלעדיה הטלטול ברשות הרבים אסור מן התורה.

כיון שמבחינה מעשית כמעט ואי אפשר לעשות דלתות שכאלו לכל הרחובות, נהגו במקומות רבים להסתמך על שיטת רש"י ולומר שאין לנו רשות הרבים [ברוב הערים], כיון שאין בהם הילוך של ששים ריבוא, אלא כל הרחובות הם רק כרמלית, שמועיל לסגור אותם על ידי הקפת העיר מסביב ב"צורות הפתח".

"צורות הפתח" נעשות מעמודים שעל ראשם עובר חוט, כך שבין כל שני עמודים נוצרת צורת הפתח.

ועוד הקילו להשתמש בעמודי החשמל או הטלגרף שעליהם מתוח מלמעלה חוט, על אף שלא נעשו במטרה שישמשו לצורת הפתח.

היו אחרונים רבים שעוררו על ההיתר להשתמש בעמודים שכאלה, והיו שאף טענו שלדעת המקילים להשתמש בהם, יש ליתן מזוזה על כל עמוד.

החזון איש הכריע כי די בכך שרוצים להשתמש בעמודים אלו לשבת בתורת צורת הפתח, ומבחינה עקרונית הם אכן חייבים במזוזה, אלא שאין שמים בהם מזוזות משום שאינן משתמרות שם.

הביאור הלכה דן בארוכה כיצד הסתמכו הפוסקים להקיל באיסור החמור של הוצאה בשבת על דעת רש"י, בשעה שרוב הפוסקים הכריעו נגדו. וכתב שבעל נפש יחמיר ולא יטלטל בשבת.

אך הוסיף הביאור הלכה, כי לדעת הרמב"ם אפשר לסגור את רשות הרבים עצמה בצורת הפתח בלבד.

החזון איש טוען שאין זו דעת הרמב"ם.

אבל כתב כי יש אפשרות אחרת לסגור את רשות הרבים.

אפשרות זו בנויה על חידושו של החזון איש כי בכל מחיצה שהעומד מרובה על הפרוץ נחשב גם המקום הפרוץ שבמחיצה כאילו היה מחיצה ממש.

ולכן, גם כשרחובות העיר הם מפולשים, הרי אם יהיה רחוב אחד שאינו מפולש [שמוקף משלשת צדדיו בבתים], והרחוב הזה חוצה את רחובות העיר - הרי הוא סוגר במחיצותיו את כל הרחובות שהוא חוצה אותם.

כי, כאמור, גם המקום שבו הוא חוצה את הרחוב האחר נחשב כאילו יש בו מחיצה מחמת הכותל שאינו מפולש.

שהרי כל האורך של הרחוב הזה, כולל האויר במקום שבו חוצה הרחוב הזה את רשות הרבים, נחשב כמחיצה אחת ארוכה, והרי הוא סוגר את רשות הרבים במחיצה שלישית!

פרק רביעי

מהו מבוי ומה היא חצר, ומה הם חילוקי הדינים ביניהם? שני סוגי מבואות הם: מבוי סתום ומבוי מפולש.

על המבוי המפולש ועל תיקונו - עיין בביאורי מושגים.

מבוי סתום הוא מבוי הסתום משלשת צדדיו במחיצות, ופרוץ במלואו בצדו הרביעי לרשות הרבים [או לכרמלית].

את הפירצה בצדו הרביעי אפשר לתקן בהעמדת לחי מהצד, או בהנחת קורה מלמעלה. תיקונים אלו, המיוחדים לתיקון מבוי בלבד, הם רק במבוי שיש לו מסביבו לפחות שתי חצירות, וכאשר בכל חצר יש לפחות שני בתים של שני דיירים שונים.

כמו כן צריך אורכו של המבוי להיות יותר מרוחבו, ופתחו בקצה אורכו, בצדו הצר. אך אם לא יהיו מסביבו שתי חצירות ובהם שני בתים מסביבו, או שיהיה המבוי מרובע, או שפתחו יהיה בצדו הרחב - לא יועיל לו תיקון של לחי או קורה, אלא יצטרך תיקון של פסים, כמו חצר.

למבוי שכזה קוראים: מבוי שיש לו דין חצר!

חצר שנפרץ אחד מכתליה במלואו לרשות הרבים [או לכרמלית] הרי היא זקוקה לפסים, כפי שנתבאר, כדי להתירה.

התיקון של פסים מועיל רק בצידה הרביעי של החצר, אך אינו מועיל למחיצה נוספת שנפרצה ברובה!

במקומות שלנו, שאין המבוי מוקף בחצירות, כתבו האחרונים שיש לנהוג במבואותינו כדין חצר ויש לסוגרם בפסים ולא בלחיים וקורה.

פרק חמישי

ביאור מושגים:

המחיצות הגודרות את רשות היחיד:

את רשות היחיד ניתן לגדור במחיצות מציאותיות ובמחיצות דיניות.

המחיצות המציאותיות הן:

א. **עומד מרובה על הפרוץ**.

מן התורה אין צורך שכל אחת מהמחיצות תגדור את כל הצד שלה, אלא די במחיצה שה"עומד" שבה מרובה על הפרוץ.

וכמו כן מן התורה אין כל צורך להגדיר את המקומות הפרוצים שבמחיצה כ"פתח".

אבל, גזרו חכמים שכל רשות היחיד שיש בה פירצה אין מטלטלים בה, ולכן ההיתר לטלטל במקום פרוץ [כאשר העומד של המחיצה מרובה על הפרוץ] הוא רק משום שמקום הפירצה נחשב ל"פתח".

ב. **צורת הפתח**.

צורת הפתח נעשית באמצעות שני קנים המשמשים כמזוזות, וקנה נוסף מעליהם המשמש כמשקוף.

צורת הפתח היא למעשה מחיצה מציאותית, על אף שאין היא דופן מליאה, משום שכל פתח הבנוי ב"צורת הפתח" משמש כמחיצה בעצם מהותו כפתח בנוי.

בהסבר הגדר של צורת הפתח דן הגר"ח באריכות גדולה בספרו על הרמב"ם. ועיין שם בגליונות החזון איש.

ג. **דלתות**.

העמדת דלתות מצידי הרשות סוגרת את המקום אפילו בשעה שהדלתות פתוחות.

לפי החזון איש אין הדלת מועילה אלא במקום שיש צורת הפתח, אבל יש החולקים וסוברים כי העמדת דלת נחשבת כמחיצה גם בשעה שהדלת פתוחה, אפילו במקום שאין צורת הפתח.

ונחלקו בגמרא האם צריכות הדלתות להנעל בלילה כדי שיוכלו לסגור את רשות היחיד ולעשותה בכך רשות היחיד.

מחיצות דיניות:

א. **פי תקרה יורד וסותם**.

תקרה הנשענת על עמודים, או על חלק מכתלי הבית, משמש "פי התקרה" כמחיצה דינית במקום שבו אין מחיצה, שמחשיבים את פי התקרה כאילו הוא יורד מלמעלה למטה, וסותם את הרשות כאילו היה מחיצה רגילה.

ב. **גוד אסיק או גוד אחית מחיצתא**.

גוד אסיק מחיצתא נאמר בעמוד גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה והעומד בין בכרמלית ובין ברשות הרבים, שמחשיבים את המחיצות שמסביבו כאילו הן עולות ומקיפות אותו מלמעלה.

בהגדרת הענין נחלקו הגר"ח והחזון איש, ועיין בביאור המושג "תל המתלקט".

גוד אחית מחיצתא נאמר במחיצה המוגבהת מהקרקע, שרואים אותה כאילו היא ממשיכה עד הארץ.

ג. **לחי**.

השאלה האם לחי העומד בסמוך לאחד הכתלים יכול לשמש כמחיצה מן התורה, תתבאר בכמה מקומות במסכת.
מדרבנן, משמש הלחי כמחיצה כדי לסגור את פתח המבוי, אך לא את החצר.
ד. **קורה**.
היתר הקורה למבוי הוא מדרבנן, ונחלקו בגמרא, האם גדרה של הקורה הוא שאנו רואים כאילו פי התקרה שלה יורד וסותם, וכאילו היא מחיצה.
או שהיא היכר בעלמא שאין זה מבוי פרוץ אלא מבוי שיש לו פתח.
אין לומר בקורה "פי תקרה יורד וסותם" מן התורה, משום שדין זה נאמר רק בתקרה הרחבה ארבעה טפחים, ולא בקורה הרחבה טפח.
ה. **פסים**.
חצר שצידה האחד נפרץ במלואו לרשות הרבים אי אפשר להתירה בלחי או בקורה אלא יש ליתן פס אחב ארבעה טפחים בסמוך לאחד הכתלים שליד הפתח, או שני פסים ברוחב משהו משני צידי הפתח.
פסי ביראות.
סגירה מיוחדת במינה של רשות היחיד היא ב"פסי ביראות", וממנה ניתן ללמוד על גדרי המחיצות של רשות היחיד.
פסי ביראות הם ארבע עמודים העשויים בצורת זוית וכשהם מוצבים בארבע צידי הרשות הם עושים אותה לרשות היחיד מן התורה על אף שהפרוץ רבה על העומד בצורה ניכרת.
חכמים החמירו שלא להשתמש בהיתר זה אלא רק לצורך עולי רגלים, שיוכלו לשאוב מים מהבארות [שהם רשות היחיד] אל רשות הרבים. והיו מציבים במרחק סביב הבארות את עמודי הזויות והופכים את השטח ביניהם לרשות היחיד.
כוחם של מחיצות אלו לגדור את רשות היחיד, על אף שהפרוץ הוא יותר על העומד, נובע מהיותם "שם ארבע מחיצות", שבכל צד מארבעת צידי הרשות יש פס של אמה מכאן ואמה מכאן, ולכן מתייחסים לפירצה שבין הפסים כאל פתח ולא כאל פירצה.
[עיין תוס' ותוס' הרא"ש בתחילת פרק עושין פסין].
לדעת רבי יהודה יכולים הפסים להיות רחוקים האחד מהשני עד שלש עשרה אמה ושליש, ולא איכפת מ"פירצת עשר" האוסרת בכל מקום, כי "פירצת עשר" היא רק מדרבנן, ולכן יכלו להקל בעולי רגלים.
השיעור של שלש עשרה אמות ושליש שקבע רבי יהודה להבדל שבין הפסים הוא שיעור דאורייתא. אך לא משום שהוא שיעור של פירצה, כי אם שהבדל בין הפסים בשיעור

כזה גורם שלא יהיה קשר בין העמודים, ואין המרחק שביניהם נחשב לפתח, ונמצא שהפרוץ מרובה על העומד.
ונראה לומר שיש בזויות אלו חידוש נוסף, שעליו בנוי ההיתר:
מלבד הבעיה שהפרוץ מרובה על העומד [שנפתרת בקריאת כל החללים שבין הפסים בשם "פתח"], יש כאן בעיה נוספת:
כיצד מתחברים הפסים ביניהם לרשות אחת ויוצרים ביניהם שם פתח? ומדוע אין אנו אומרים שבא האויר המרובה מכל צד ומבטל את העמידה המועטת של העמודים מלהחשב מחיצות הרשות!?
[וכמו שאנו מתייחסים לכל חלקי מחיצה שיש מצידיה אויר המרובה על המחיצה, שמבטל האויר את עמידת המחיצה].
ונראה שצורת הזוית של העמוד מחשיבה אותו כאילו יש כאן שתי דפנות הסוגרות כל אחת את האויר של חבירתה מצד אחד.
ולאור זאת, מובן כי כאשר במקום הזויות יש עמודים עגולים צריך לומר "רואים" כפול.
האחד, "רואים" כאילו היו העמודים מרובעים.
והשני, "רואים" כאילו נחקקו בעמודים המרובעים זויות.
ונחלקו תנאים אם אומרים פעמיים "רואים".
כי אם רק נחתוך את העמודים העגולים ונשאיר בהם זויות לא תראה הצורה העגולה כשתי דפנות הסוגרות זו את זו.

תל המתלקט

תל שהוא גבוה עשרה טפחים, ויש ברוחבו למעלה ארבעה על ארבעה טפחים, הרי הוא רשות היחיד על גביו, ובתנאי שיהיה שיפועו תלול, עד שהוא מזדקר לגובה עשרה טפחים מתוך שיפוע של ארבע אמות [לפי החזון איש, היחס של עשרה טפחים גובה לארבע אמות אינו לשיפוע, אלא לבסיס הקרקע שתחת השיפוע].
כיצד יש לתל זה מחיצות - נחלקו רבותינו הגר"ח והחזון איש.
הגר"ח הביא מכאן ראיה לשיטתו שעמוד גבוה עשרה העומד ברשות הרבים אין לומר בו "גוד אסיק מחיצתא", אלא המחיצות הגודרות אותו מלמטה גודרות רק את המשטח שמעל גבי העמוד, אבל בגובה שמעליו אין זה תוך מחיצות, לפי שאין המחיצות של עמוד אטום נחשבות למחיצות היכולות לעלות ולגדור עד לרקיע.
והבין הגר"ח, שבתל המתלקט, אשר גובהו נוצר מהשיפוע, אי אפשר לומר בו "גוד אסיק מחיצתא".

אך החזון איש סובר כי המחיצות של עמוד אטום אכן גודרות את כל המקום עד לרקיע, כי אין צורך למתוח את המחיצות ללמעלה, אלא זהו עצם יסוד הדין של גוד אסיק מחיצתא, שהגדירה של המחיצות למטה בכוחה לגדור את הרשות עד לרקיע. וגם בתל המתלקט יש לומר שהמחיצה המשופעת גודרת את התל עד לרקיע.
והמאירי כתב במפורש שבתל המתלקט אמרינן גוד אסיק מחיצתא, אלא שהוסיף חידוש שכבר מתחילת שיפועו של התל הוא נחשב כרשות היחיד.
לפי המשנה ברורה, אין צורך שיהיה על התל למעלה משטח, אלא גם אם ימשיך שיפועו של התל מכל צידיו עד לפסגה בלי ליצור משטח, הרי הוא רשות היחיד, החל מהמקום שיש בעובי התל רוחב של ארבעה על ארבעה טפחים בגובה עשרה טפחים.
אבל החזון איש כתב, שאם יש בתל רק שיפוע, ותחתיו רשות הרבים, הרי זה דומה לזרק על כותל משופע הנמצא סמוך לרשות הרבים, שאם נח עליו חפץ למעלה מעשרה טפחים הרי זה כמו שהונח החפץ באויר רשות הרבים מעל גובה עשרה טפחים, שהוא מקום פטור.

מבואות המפולשים לרשות הרבים.

במסכת שבת ו א מביאה הגמרא ברייתא האומרת שמבואות המפולשים לרשות הרבים הרי הם רשות הרבים.
ואילו במסכת עירובין ו ב מבארת הגמרא, כי אפשר לערב את המבואות המפולשים לרשות הרבים על ידי צורת הפתח מכאן ולחי מכאן גרידא, ואין צורך לסוגרם בדלתות כרשות הרבים.
לפי ביאור הגר"ח בספרו, הגמרא במסכת עירובין עוסקת באותם המבואות המפולשים לרשות הרבים של מסכת שבת, אלא שמחדשת הגמרא כי דינם של המבואות המפולשים כרשות הרבים לאיסור טלטול הוא רק משום שהם מצטרפים אליהם, בשמשם דרך מעבר אליהם, אבל אפשר לנתקם מרשות הרבים, על ידי צורת הפתח. אך משמעות דברי הראשונים במסכת עירובין היא, שיש לחלק בין המבואות, ובעירובין המדובר הוא בעירוב מבואות שאינם רחבים ט"ז אמה כרשות הרבים, או שאינם מבואות ההולכים לאורך רשות הרבים אלא רק לרוחבה, ומשמשים רק את בני המבוי הגרים בו ולא את בני העיר.

ולסיום המבוא:

כלל זה יהיה נקוט בידך,

והוא המפתח להבנת ענין המחיצות והפירצות!

מן התורה - אין כלל מושג של פירצה האוסרת את הרשות!
אלא הכל תלוי במחיצות, אם הן קיימות ומועילות, אם לאו, ואין צורך להחשיב את המקום שאין בו מחיצות כ"פתח".
חוץ מפסי ביראות, שיש צורך בפתח שבין הפסים כדי שלא יהיה הפרוץ מרובה על העומד.
אבל רבנן חידשו:
א. **ענין פירצה, שאוסרת את הרשות, למרות שהמחיצות טובות.**
ב. **התיקון לפירצה הוא רק בעשייתה ל"פת ח".**

פרק ראשון - מבוי שהוא גבוה

מבוי, הוא סימטת רחוב, מלשון "מבוא", והוא משמש מעבר לדיירי הבתים שמצידיו אל רשות הרבים. למבוי יש שתי צורות עיקריות: מבוי סתום, ומבוי מפולש.
המבוי המפולש, פתוח משני צידיו אל רשות הרבים, או אל כרמלית.
אם הוא פתוח משני צידיו לרשות הרבים, יש אופנים מסויימים שיש לו דין של רשות הרבים מן התורה.
המבוי הסתום, פתוח רק בצידו האחד, בראשו, אל רשות הרבים [או לכרמלית], ומשלשת רוחותיו הוא מוקף בקירות של חצירות הבתים.
מבוי סתום הוא, לדעת רוב הראשונים, רשות היחיד מן התורה, היות ומקום המוקף שלש מחיצות הוא רשות היחיד. אלא שחכמים גזרו שיש צורך לתקן את הצד הרביעי, הפתוח לרשות הרבים, כדי שיוכלו לטלטל בתוך המבוי.
וטעם הגזירה, כי חששו חכמים, שמא מתוך שראשו האחד של המבוי פתוח לרשות הרבים או לכרמלית, יבואו אנשים לטעות ולדמות את היתר הטלטול במבוי לטלטול ברשות הרבים, ויבואו לטלטל אף ברשות הרבים גמורה, או להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה [רש"י ורבינו יהונתן].
או שיבואו לטעות ולומר, כיון שפרוץ המבוי במלואו לרשות הרבים ושוה הוא לרשות הרבים, אף המבוי - רשות הרבים הוא, ויבואו לטלטל מרשות הרבים הסמוכה לתוך המבוי [רבינו יהונתן, וראה תוספת ביאור בגאון יעקב].
לפיכך, על אף שהמבוי הסתום הוא רשות היחיד גמורה מן התורה, שהרי מוקף הוא בשלש מחיצות [ולדעת רוב הראשונים מקום המוקף בשלש מחיצות הוא רשות היחיד], בכל זאת, גזרו חכמים שלא לטלטל בתוכו חפץ ארבע אמות, ושלא להוציא חפץ מרשות היחיד לתוכו, או ממנו לרשות היחיד.

אלא, יהיה דינו ככרמלית, שאין מטלטלים בה ארבע אמות, ואין מוציאים או מכניסים אליה מרשות היחיד, עד שיתקנוהו לפתח המבוי בצידו הרביעי.
ותיקנו חכמים כמה צורות של תיקון למבוי כדי שיהא מותר לטלטל בו:
א. העמדת **לחי**, שהוא עמוד גבוה עשרה טפחים, בצידו של פתח המבוי הפתוח לרשות הרבים.
ב. נתינת **קורה** על שני כתלי המבוי, משני צידיו, לרוחב המבוי - בצדו הפתוח לרשות הרבים.
וקיימא לן שבהנחת לחי או קורה נתקן המבוי, ואין צריך ליתן את שניהם.
[ולקמן בגמרא יתבאר מאיזה טעם מועילים תיקונים אלו].

דף ב.

מתניתין:

מבוי סתום **שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה**, [1] [ראה ציור 1]
שהניח את קורת המבוי בגובה של למעלה מעשרים אמה מרצפת המבוי - **ימעט** את הגובה שבין הקורה לרצפת המבוי, על ידי הגבהת הרצפה, או על ידי הנמכת הקורה. לפי שאין תיקון של קורה מועיל למבוי אלא עד לגובה של עשרים אמה.
רבי יהודה אומר: **אינו צריך** למעט, אלא אפילו קורה הנמצאת בגובה יותר מעשרים אמה, מתקנת את פתח המבוי.
אין מבוי סתום ניתר בלחי וקורה אלא אם כן יש שם "פתח" בראשו של המבוי. אבל אם אין ראשו של המבוי ראוי להקרא בשם "פתח", כגון שהוא רחב יותר מעשר אמות, שאז הוא נחשב כ"פירצה" [מדרבנן!], אי אפשר להתירו בלחי או בקורה.
ולכן, מבוי **הרחב** יותר **מעשר אמות** בפתיחתו לרשות הרבים - כיון שכאמור, כל מקום שהוא רחב יותר מעשר אמות נחשב [מדרבנן!] ל"פירצה", ואינו נחשב כפתח - **ימעט** את רוחב הפתח עד שלא יהא רחב יותר מעשר אמות, ואז יוכל להכשירו בלחי או בקורה.
[ראה ציור 2] **ואם יש לו** למבוי, בפתחו לרשות הרבים, "**צורת הפתח**", העשויה על ידי העמדת לחי מיכן ולחי מיכן וקורה על גביהן, שהם כעין שתי מזוזות ומשקוף של פתח - סוגרת צורת הפתח את המבוי [לפי שהיא נחשבת "פתח", או כמחיצה] אפילו ברוחב של יותר מעשר אמות [ראה ציור 3]
ולפיכך: **אף על פי שפתח** המבוי **הוא רחב** יותר **מעשר אמות** - **אין צריך למעט** מרוחבו!

גמרא:

[1] עיין עיונים בסוף הספר.

תנן התם במסכת סוכה:
סוכה שהיא גבוהה, שהסכך שלה גבוה מרצפת הסוכה **למעלה מעשרים אמה - פסולה. ורבי יהודה מכשיר**.
והוינן בה: **מאי שנא גבי סוכה** הגבוהה למעלה מעשרים אמה, **דתני** התנא שהיא "**פסולה**", ולא שנה לנו התנא כיצד לתקן סוכה שכזו.
ואילו גבי קורת **מבוי** הגבוהה מעשרים אמה, לא שנה התנא במשנתנו שהיא פסולה, אלא רק **תני** בה התנא **תקנתא**, כיצד ניתן להכשירה, ואמר: ימעט!
ומשנינן: לשון "פסול" נוהג התנא לשנות רק בדבר שכבר נקבעו ונודעו הלכותיו כיצד לעשות אותו עוד קודם שנשנית המשנה. כי אז בא התנא להשמיענו במשנה שאם לא נעשה הדבר כדין הרי הוא פסול, לפי שלא נעשה כתורה וכהלכה הידועה.
ולכן, ביחס לדין **סוכה** הגבוהה למעלה מעשרים אמה, שהפסול שלה ידוע, שהרי הוא פסול **דאורייתא**, וכבר נקבעו ונודעו הלכותיה של הסוכה בזמן מתן תורה - **תני** בה לשון "**פסולה**".
אבל **מבוי**, שכל עיקרי הלכותיו אינם אלא **מדרבנן**, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, וקודם שנשנית משנה זו עדיין לא הודיעונו חכמים את דיני הכשר המבוי, ובאיזה גובה תהא כשירה הקורה, לא יתכן לשנות בו לשון "פסול", כי המדובר הוא ביחס להלכה שעדיין אין יודעים את הכשרה.
ולכן, לא תני בה "פסולה", אלא **תני תקנתא**, כיצד ניתן לתקן את פסולה של קורה זו. [על פי רש"י כאן, ורש"י בסוכה]
ואיבעית אימא: לעולם גם בדבר שפסולו **מדאורייתא - נמי תני**, גם כן דרכו של התנא לשנות בו **תקנתא**.
אלא, הא דנקט התנא ביחס לסוכה גבוהה מעשרים אמה "פסולה", ולא כתב את תיקונה, שימעט את גובהה, הוא משום המשך אותה המשנה, העוסקת בפרטי דיניה של **סוכה**, **דנפישין מיליה** [שרבים הדינין הכתובים שם במשנה ביחס לסוכה].
דקתני התם: א. סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים. ב. ושאין לה שלשה דפנות. ג. ושחמתה מרובה מצלתה - פסולה.
ואם היה שונה לנו התנא שם כיצד יש לתקן סוכה גבוהה, היה צריך להאריך ולכתוב גם את צורת תיקונם של כל הפסולים האחרים השנויים שם.
וכיון שאמרו חכמים: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.
לפיכך **פסיק**, קיצר התנא ולא הרחיב את דבריו, **ותני** "**פסולה**", בהתייחסו בכך לכל עניני הסוכה השנויים שם במשנה.

אבל **מבוי**, **דלא נפישי מיליה**, אלא תקנה אחת יש לו, של לחי או של קורה בראשו של המבוי - **תני** ביה **תקנתא**, שימעטו ויוכשר.
ועתה מבארת הגמרא את הפלוגתא בין רבנן ורבי יהודה בפסול קורה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה - במה נחלקו.
כאמור בהקדמה, המבוי הסתום הוא רשות היחיד מן התורה, בהיותו מוקף משלשת צידיו במחיצות, וצדו הרביעי מהוה "פתח", ובכך הוא נחשב כסתום מארבע רוחותיו.
כי גם פתח מהוה "סתימה" ביחס להגדרת המקום כמוקף וסתום מסביבו.
אלא, שגזרו חכמים, שלא ייחשב הצד הרביעי, אם הוא פרוץ כולו לרשות הרבים, כ"פתח" אלא כפירצה. ועקב היותו "פרוץ" נאסר הטלטול במבוי, מדרבנן, עד שיעשה בו תיקון של לחי או קורה, ומכוח התיקון הזה יחזור הצד הרביעי להחשב כ"פתח", הסותם את הרוח הרביעית.
במה דברים אמורים, כשיש בצד הרביעי שיעור של פתח.
אבל אם הוא גדול יותר מהשיעור הראוי להקרא בשם פתח, שוב לא יעזרו לו הלחי או הקורה, כיון שכל כוחם הוא בביטול הפירצה ובהחזרת שם פתח לפתחו של המב וי.
ונחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו מהו שיעור גובהו של הפתח הזה כדי שיוכלו להכשירו על ידי נתינת קורה מעל הכתלים שפתח המבוי.
[אבל אין גובהו של המבוי מונע את האפשרות להכשירו על ידי נתינת לחי, בצד הכותל בראש המבוי, **בכל גובה שיהיה בו הפתח**. ועיין ב"עיונים" שיש חולקים בדבר].
ואם נחלקו חכמים ורבי יהודה גם ביחס לרוחבו של המבוי - יתבאר בגמרא.
לדברי רב, יסוד המחלוקת הוא לאיזה פתח דימו חכמים בגזרתם שצריך פתחו של מבוי להיות נחשב ל"פתח". ולדברי רב נחמן נחלקו מהו שיעור ההיכר של קורה.
שני מהלכים נאמרו בגמרא לפי רב:
האחד - נחלקו לאיזה פתח הנזכר במקרא דימוהו חכמים.
והשני - נחלקו האם למדוהו מן המקרא או דימוהו לסתם פתחי מלכים [שהם הפתחים הגדולים ביותר].
מהלך ראשון:
אמר רב יהודה אמר רב: **חכמים לא למדוה** לשיעור גובה הפתח, שיהא עד עשרים אמה ולא יותר, **אלא מפתחו של היכל**, שהיה במקדש לפני קודש הקדשים, ובו נמצאים השולחן והמנורה, והיה גובה פתחו עשרים אמה.
ורבי יהודה לא למדה לשיעור גובה פתח **אלא מפתחו של אולם**, שהיה במקדש לפני ההיכל, והיה גובה פתחו למעלה מעשרים אמה.

דתנן: **פתחו של היכל - גבהו עשרים אמה, ורחבו עשר אמות**
ואילו פתחו **של אולם - גבהו ארבעים אמה, ורחבו עשרים אמות.**
ומפרשינן טעמייהו דחכמים ורבי יהודה בשני אופנים:
א. **ושניהן**, חכמים ורבי יהודה, **מקרא אחד דרשו**, ובו עצמו נחלקו האם שיעור "פתח" הוא כפתחו של היכל או של אולם.
שדרשו שניהם את הפסוק האמור בקרבן שלמים: "**ושחטו פתח אוהל מועד**".
ולמדו שניהם מכאן, שפתח אוהל מועד - "פתח" מיקרי.
ומ"פתח" אהל מועד למדו לפתחו של ההיכל בבית המקדש, שהוא כמוהו להקרא "פתח", היות שבהיכל [בבית המקדש] היו נתונים בו כלי המקדש כמו שהיו במשכן.
והכל מודים כי ההיכל שבמקדש נקרא "אוהל מועד", ומכאן שפתחו הוא בכלל "פתח אוהל מועד", הקרוי בתורה "פתח".
אלא שבזאת נחלקו חכמים ורבי יהודה: האם גם האולם - שהיה רק במקדש ולא היה במשכן - גם הוא נקרא "אוהל מועד". ובכך גם תלוי אם פתחו נקרא "פתח".
ובהכי פליגי:
דרבנן סברי: **קדושת היכל לחוד, וקדושת אולם לחוד**, וכל העבודות שנקבע מקומם באוהל מועד או בהיכל, אינן כשירות להעשות באולם.
נמצא, שבבית המקדש רק ההיכל לבד הוא הנחשב "אוהל מועד".
ואם כן, **כי כתיב** "**פתח אוהל מועד**" - אפתח **היכל** בלבד הוא ד**כתיב!**
ורבי יהודה סבר: **היכל ואולם קדושה אחת היא**. והעבודות שנקבע מקומם באוהל מועד או בהיכל, כשרות להעשות אף באולם.
נמצא, לדבריו, שגם האולם נקרא "אוהל מועד".
ואם כן, **כי כתיב** "**פתח אוהל מועד**" - **אתרוייהו** [הן על פתח ההיכל והן על פתח האולם] **הוא דכתיב**.
ב. **ואיבעית אימא**: רק רבנן ילפי לה לשיעור הפתח מ"פתח אוהל מועד".
אבל רבי יהודה לא למד כלל משם.
כי גם לדבריו, אין ללמוד מפתח האולם, לפי שאינו בכלל פתח אהל מועד, היות **ולרבי יהודה נמי, קדושת אולם לחוד וקדושת היכל לחוד**. ואם כן, אין פתח האולם נחשב בכלל "פתח אוהל מועד", אלא רק פתח ההיכל.
והכא במשנתנו, שאמר רבי יהודה שאין צריך למעט, **היינו טעמא דרבי יהודה**, דסבירא ליה דפתח האולם "פתח" מיקרי, ולמד זאת ממקום אחר, מהא **דכתיב** "**אל פתח אולם**

הבית".[2]
הרי שגם הפתח הגדול של האולם נקרא "פתח".
וטעמא דרבנן, שלא למדו מהמקרא של רבי יהודה:
משום, **דאי הוה כתב** המקרא באיזה מקום "**אל פתח אולם**" לבד, ולא הוה כתיב בשום מקום "אולם הבית", שפיר יש ללמוד ממנו **כדקאמרת**, שפתח האולם "פתח" מיקרי.
אבל **השתא**, **דכתיב** "**אל פתח אולם הבית**", מפרשינן לה: פתח **הבית הפתוח לאולם**.
כשהכונה היא לפתחו של ההיכל, שהוא פתוח לאולם, שהיה לפניו.
ועתה דנה ומבארת הגמרא את הדימוי של פתח אהל מועד לפתח ההיכל והאולם שבמקדש.
והוינן בה: **והא כי כתיב האי** קרא ד"פתח אוהל מועד" - רק **במשכן** הוא **דכתיב** [ובמשכן הרי לא היה אולם כלל, ופתח ההיכל שבמשכן לא היה גבוה אלא עשר אמות], וכיצד ניתן ללמוד ממנו לפתחי המקדש?!
ומשנינן: כיון **דאשכחן** שמצאנו גבי **משכן** של משה **דאיקרי** "**מקדש**", ואשכחן נמי **מקדש דאיקרי** "**משכן**" [יבואר לקמן], שפיר יש ללמוד מקדש ממשכן.
ומסייעינן לה: **דאי לא תימא** שאם לא תאמר **הכי**, שיש ללמוד מקדש ממשכן, אם כן תיקשי נמי על **הא דאמר רב יהודה אמר שמואל**: קרבנות **שלמים ששחטן** בבוקר **קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולין**! לפי **שנאמר** בפרשת קרבן שלמים "**ושחטו פתח אוהל מועד**", מלמד הכתוב שמותר לשחוט את קרבנות השלמים רק **בזמן ש**דלתות היכל **פתוחין**, **ולא בזמן שהן נעולים**.
ואם אי אפשר ללמוד מקדש ממשכן, תיקשי: **והא כי כתיב ההיא** קרא ד"ושחטו פתח אהל מועד" - **במשכן** הוא **דכתיב**!
ואם כן, איך נלמד ממנו לאסור שחיטת שלמים קודם פתיחת דלתות ההיכל שבמקדש?!
אלא, על כרחך: כיון **דאשכחן מקדש דאיקרי משכן**, **ומשכן דאיקרי מקדש**, אפשר ללמוד מקדש ממשכן.
ולכן, הוא הדין שיש ללמוד מקדש ממשכן לענין גובה הפתח.
ותמהינן אהא דאמרינן ד"מקדש איקרי משכן, ומשכן איקרי מקדש":
בשלמא מקדש, שפיר מצאנו **דאיקרי משכן**. **דכתיב**, שהבטיחנו ה' אחר הקמת המשכן, ואמר: "**ונתתי משכני בתוככם**". ועל כרחנו על המקדש שעדיין לא נבנה קאי קרא, ולא על המשכן, שהרי המשכן כבר הוקם.

[2] אין כזה פסוק, אלא כתיב "אולם הבית", וכתיב "פתח הבית", והרי זה כאילו נכתב בהדיא בחד קרא "פתח אולם הבית". תוספות

אלא משכן, דאיקרי מקדש - מנלן?!
אילימא מדכתיב במשא המשכן: "**ונסעו הקהתים נושאי המקדש והקימו את המשכן עד בואם**". הרי שנקראו נושאי המשכן "נושאי המקדש"?! זה אינו. שאין הכתוב מדבר כלל בנושאי המשכן.

דף ב:
אלא, **ההוא** קרא - **בנושאי הארון** הוא **דכתיב**! שאת הארון נשאו הקהתים, ונקרא הארון "מקדש" לפי שהוא מקודש משאר הכלים.
ומשנינן: **אלא, מהכא** יש ללמוד שמשכן איקרי מקדש:
דכתיב בפרשת המשכן: "**ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**". **וכתיב** "**ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן**". הרי אשכחן משכן דאיקרי מקדש!
ותמהינן: **בין לרבנן**, שלומדים את שיעור גובה פתח מפתחו של היכל, **ובין לרבי יהודה** דיליף לה מפתח אולם - **לילפו** שילמדו לשיעור רוחב הפתח גם **מפתח שער החצר** שבמשכן, ונכשיר פתח מבוי אפילו כשהוא רחב יותר מעשר אמות כפתח שער החצר?!
דהא **כתיב** "**אורך החצר: מאה באמה. ורחב: חמשים בחמשים. וקומה: חמש אמות**".
הרי למדנו שרוחב החצר, שבו נמצא פתח שער החצר, הוא חמשים אמה.
וכתיב "**וחמש עשרה אמה קלעים - לכתף**".
וכתיב "**ולכתף השנית, מזה ומזה לשער החצר - קלעים חמש עשרה אמה**".
נמצא, שרוחב הפתח הוא עשרים אמה. כי הפתח היה באמצע רוחבה של החצר. והחצר היתה סתומה בקלעים משני הצדדים של הפתח, לכל צד [כתף], באורך חמש עשרה אמה.
והשתא תיקשי, אמאי לא נילף לשיעור רוחב פתח מפתח שער החצר, דמיקרי "פתח", כדכתיב "ואת קלעי החצר ואת מסך פתח שער החצר".
ונימא: **מה להלן**, בפתח שער החצר, גובה הפתח הוא **חמש** אמות **ברוחב עשרים** אמות.
אף כאן במבוי, שיעור "פתח" הוא גובה **חמש** אמות **ברוחב עשרים** אמות.
[ואין כונת הגמרא ללמוד כאן מפתח שער החצר את שיעור גובה הפתח, אלא רק את שיעור הרוחב בלבד], ואמאי קתני במתניתין כי רק "והרחב מעשר אמות - ימעט"?
ומשנינן: מפתח שער החצר אין ללמוד לשיעור רוחבו של "פתח". משום שרק "**פתח שער החצר**" **איקרי** הוא קרוי, אבל "**פתח**" **סתמא** [בלא שער] **לא איקרי**!
ואיבעית אימא: אי אפשר ללמוד ממה שאמרה תורה שהיו קלעים חמש עשרה אמה בכל צד מצדי הפתח, שרחבו של פתח שער החצר הוא עשרים אמה.

היות **וכי כתיב** "**קלעים חמש עשרה אמה אל הכתף**" [וכן שאר קראי שהובאו לעיל], אינו מתייחס לרוחבה של חצר, ללמד שיעור רחבם של קלעים שמצידי הפתח, אלא **בגובהה** של חצר **הוא דכתיב**, ללמד שהיו הקלעים גבוהים שם חמש עשרה אמה, וכן שאר קלעי החצר.

ותמהינן עלה: וכי **גובהה** של חצר קאמרת?!

והא כתיב בקרא דלעיל: "ורוחב חמשים בחמשים, **וקומה חמש אמות**"! הרי שלא היה גובה החצר והקלעים אלא חמש אמות.

ומשנינן: **ההוא** שיעור של גובה החצר - **משפת מזבח**, שהיה גבהו עשר אמות, **ולמעלה**, שמעליו היו הקלעים גבוהים עוד חמש אמות, כדי שלא יהא כהן עומד עליו ועבודה בידו, וכל העם רואין אותו!

תו תמהינן: **וכי רבי יהודה מפתחו של אולם** שהיה גבהו ארבעים ורחבו עשרים **גמר** לשיעור גובה הפתח?!

והא תנן במשנתנו **והרחב מעשר אמות ימעט! ולא פליג רבי יהודה** לומר שעד רוחב עשרים יש שם פתח עליו כמו האולם, שהיה פתחו רחב עשרים.

ואי יליף רבי יהודה לשיעור גובה פתח מפתחו של אולם, לילף נמי מהתם לשיעור רוחב פתח?!

אמר מתרץ **אביי**: אין הכי נמי דפליג רבי יהודה אף בשיעור רוחב הפתח, כיון דיליף מפתחו של אולם. וכדאשכחן **שפליג** רבי יהודה **בברייתא**.

דתניא: ופתח מבוי **הרחב מעשר אמות - ימעט**.

רבי יהודה אומר: **אינו צריך למעט**.

ותמהינן: אם כן, **ולפלוג** נמי רבי יהודה **במתניתין** ביחס לרוחב הפתח?!

ומשנינן: **פליג** רבי יהודה במתניתין **בשיעור גובהה**, **והוא הדין** [נלמד מזה] **לשיעור רחבה**, שגם בו חולק רבי יהודה.

ודבר זה ממילא ידעינן. היות דפליג בגובהה, משום דיליף מפתחו של אולם, הרי הוא הדין לענין רוחב יליף מפתחו של אולם. [ריטב"א]

ואכתי יש להקשות: וכי **רבי יהודה מפתחו של אולם** שהיה גבהו ארבעים אמה **גמר**?! **והתניא**, מצינו ברייתא מפורשת שמכשיר רבי יהודה אפילו גבוה הפתח יותר מארבעים אמה.

דתניא: **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט**.

ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה.

ותני בר קפרא: ורבי יהודה מכשיר אפילו **עד** גובה **מאה** אמה.

ואי מפתחו של אולם גמר רבי יהודה, אין לנו להכשיר אלא עד ארבעים אמה, כפתחו של אולם!

ומפרשינן לקושיין: **בשלמא לבר קפרא**, דתני "רבי יהודה מכשיר עד מאה אמה", איכא למימר **דגוזמא** בעלמא נקט בדבריו.

כי כיון שמכשיר רבי יהודה אפילו בקורה הגבוהה יותר מעשרים ומשלשים אמה, ונראין הדברים לבר קפרא שמגזים בכך.

לפיכך הוסיף בר קפרא על דברי רבי יהודה, והגזים יותר ממנו, ואמר: רבי יהודה מכשיר עד מאה אמה!

אבל באמת, ביותר מארבעים, מעל גובה פתחו של אולם, לא מכשיר רבי יהודה.

אלא לרבי יהודה, לפי מה שנשנית שיטתו בברייתא, שמכשיר עד ארבעים וחמשים אמה - **מאי גוזמא** שייך הכא?!

ועל כרחך, שבדוקא נקט לה!

ואם כן תיקשי: **בשלמא ארבעים** אמה **גמר** רבי יהודה להכשיר, שלמד **מפתחו של אולם**. **אלא, חמשים** אמה - **מנא ליה** לרבי יהודה להכשיר? והרי פתחו של אולם אין גבהו אלא ארבעים אמה!

ומכח קושיא זאת דחינן להא דאמר רב יהודה משמיה דרב שרבי יהודה מפתחו של אולם גמר.

ואמר עלה **רב חסדא**: **הא מתניתא אטעיתיה לרב** [ברייתא זאת היא שהטעתו לרב] לומר שרבי יהודה מפתחו של אולם גמר:

דתניא: **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה**, שגובה זה הוא **יותר מפתחו של היכל - ימעט! הוא**, רב, **סבר**, מדחזינן בברייתא **דרבנן מפתחו של היכל גמרי**, מסתבר כי גם **רבי יהודה מפתחו של אולם גמר!**

ובאמת, **לא היא** כדסבירא ליה לרב!

ועתה מבארת הגמרא את המהלך השני:

אלא, **רבי יהודה - מפתחא דמלכין** [מפתחי ארמונות המלכים] הוא **דגמר**, שדרך פתחיהם להיות גבוהין הרבה. [3]

והשתא הדרינן להא דאמרינן, דלרבנן ילפינן שיעור גובה "פתח" מפתחו של היכל, ומקשינן:

[3] ואשכחן דאיקרו "פתח", דכתיב: והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח "פתח" הבית [אסתר ה], אף פתח המבוי הגבוה הרבה הוי בכלל "פתח". תוספות הרא"ש, וראה רשב"א וריטב"א לקמן דף ג. בדברי רב נחמן בר יצחק.

ורבנן, **אי מפתחו של היכל** הוא דגמירי - **ליבעו** נמי **דלתות** בפתח המבוי, **כפתח ההיכל** שהיו לו דלתות?! [4]

אלמה תנן: **הכשר מבוי**:

בית שמאי אומרים: **לחי** [עמוד נעוץ ליד אחד מכתלי המבוי בפתחו של מבוי] **וקורה** ביחד הם המכשירים את המבוי לטלטל בו [ראה ציור 1].

ובית הלל אומרים: או **לחי או קורה**, אבל דלתות לכולי עלמא לא בעינן, ואף על גב דבפתח ההיכל היו דלתות?! [ראה ציור 2].

ומשנינן: **דלתות היכל** - **לצניעות בעלמא הוא דעבידן**, כדי שלא יוכלו לראות אל תוך ההיכל, ואין ללמוד משם שבלא דלתות לא מיקרי "פתח".

תו מקשינן: **אלא מעתה**, דילפת שיעור פתח מפתחו של היכל - **לא תיהני ליה** לפתח הרחב יותר מעשר אמות **צורת הפתח**!

דהא פתח ה**היכל צורת הפתח הויא לו**, **ואפילו הכי עשר אמות הוא דרויח** [היה רחב] ולא יותר, ולרב יש ללמוד כל שיעור הפתחים מפתח ההיכל.

אלמה מדוע **תנן** במשנתנו: **אם יש לו צורת הפתח**, **אף על פי שרחב מעשר אמות אינו צריך למעט**?!

ומשנינן: **מידי הוא טעמא**, הרי כל עיקרו של דבר זה, דילפינן מפתח היכל לשיעור "פתח", אינו **אלא לרב**, שהוא זה שאמר לעיל דילפינן מפתחו של היכל. ולדידיה הוא דמקשינן דממילא לא ליהני לפתח רחב צורת הפתח!

וכיון שכן לא קשה מידי.

דהא מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב, **קמיה דרב**, בהיותו לפני רב, כפי הכתוב במשנתנו: אם יש לו צורת הפתח, אף על פי שרחב מעשר אמות **אינו צריך למעט**.

וכששמע רב שכך שנה רב יהודה, **אמר ליה** רב לרב יהודה: **אתנייה** [תשנה לו לחייא בני] בלשון הזה: **צריך למעט**!

ורב לשיטתו אזיל, דילפינן מפתח היכל. וכיון שהיה בו צורת הפתח ולא היה רחב יותר מעשר אמות, אין להכשיר פתח רחב יותר מעשר אמות, אפילו יש לו צורת הפתח. [5]

---

[4] יש מפרשים: רק בפתח גבוה הוא דמקשינן דליבעו דלתות, ויש מפרשים דבכל פתח מבוי מקשינן דליבעו דלתות - תוספות.

[5] וכתבו התוס' לקמן ו א ד"ה רב שגם רב מודה בצורת הפתח, שהיא מדאורייתא, שבכוחה לסגור מקום הפתוח למעלה מעשר אמות. ורק ביחס להתיר טלטול במבוי מדרבנן סבר רב שלא התירו חכמים במבוי שפרוץ למעלה מעשר אמות אפילו אם יש לו צורת הפתח].

דף ג.

תו מקשינן לרב: **אלא מעתה**, שפסול קורה גבוהה, מפתח היכל ילפינן לה (תחילת העמוד) **לא תיהני ליה** לפתח מבוי שיש בו קורה גבוהה מעשרים להכשירו, אפילו אי עביד **אמלתרא** [דבר המושך את העין, ובהמשך הגמרא מפרשינן לה].

דהא לפתח ה**היכל** נמי **אמלתרא הויא ליה. ואפילו הכי**, רק **עשרים אמה הוא דגבוה** ולא יותר!

דהכי **תנן** במסכת מדות: **חמש אמלתראות של מילה** [עץ שגדלים בו עפצים] **היו על גביו** של פתח ההיכל, **זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו**.

והשתא תיקשי, אמאי מהני אמלתרא לקורה גבוהה להכשירה, וכדמפרש הגמרא לקמן. אלא, עד שלא סיים המקשן להקשות פריך תלמודא עלה.

ופרכינן אקושיין: **והאי** דקשיא לך, שמוכח מפתח ההיכל, שלא נעשה גבוה יותר מעשרים אמה על אף שיש לו אמלתרא, שאין אמלתרא מועילה - **מאי תיובתא** היא?

דילמא, כי תניא ההיא דהיה בפתח **אמלתראות** - דוקא **באולם** הוא ד**תניא** לה. דהא בפתח האולם מיירי ההיא מתניתין.

אבל לפתח ההיכל יש לומר שלא היו לו אמלתראות!?

ודחינן: **והאי - מאי קושיא** היא על קושייתנו?

והרי שפיר מוכח שהיו אמלתראות אף לפתח היכל.

כי **דילמא** הכי גמירי לה: **תבנית היכל - כתבנית אולם**, [ריטב"א] ואף לפתח ההיכל היו אמלתראות.

והשתא הדרינן לסיים הקושיא על רב:

כיון שאף בפתח ההיכל היו אמלתראות, ולא היה פתחו יותר מעשרים, תיקשי: **אלמה** למה **אמר רבי אילעא אמר רב** שאמלתרא מועילה.

שהרי מצינו כי רב עצמו אמר את שתי ההלכות הללו בקורת המבוי:

א. אף על גב שקורה אינה כשירה אלא אם כן היא בריאה וחזקה כדי לקבל עליה אריח [חצי לבינה של שלשה טפחים] [ראה ציור 1], מכל מקום אם **רחבה** הקורה **ארבעה** טפחים, הרי היא כשירה **אף על פי שאינה בריאה** כדי לקבל אריח [ראה ציור 2].

ב. **ואם יש לה** לקורה **אמלתרא**, הרי **אפילו** אם **גבוהה** הקורה **יותר מעשרים אמה - אינו צריך למעט**.

ואם כן, תיקשי מפתח ההיכל, שהיה לו אמלתרא, אמאי לא עשו אותו גבוה יותר, כמו פתח האולם, שהרי היו לו אמלתראות. והרי לרב גופיה מפתח ההיכל ילפינן לה?!

אמר תירץ **רב יוסף**: הא דמהני **אמלתרא** לקורה גבוהה - לאו רב אמרה, אלא **מתניתא היא**.

והשתא לא תיקשי לך סתירת דברי רב אהדדי.

וממתניתא נמי לא תיקשי לרב.

כי **מאן קתני לה**!? הרי אין ידוע מי הוא זה אשר שנאה להאי מתניתא?! ודילמא משבשתא היא, ואין להקשות ממנה.

אמר אביי: **והא רב חמא בריה דרבה בר אבוה** הוא זה ש**קתני לה**. וכיון שהוא השונה את הברייתא הזו, היא אינה ברייתא משובשת.

ואם כן: **ותיהוי אמלתרא מתניתא** [לו יהי כדבריך דברייתא היא ולא מימרא דרב], סוף סוף: **ותיקשי** מהך מתניתא **לרב**.

דהא מהך ברייתא מוכח שאין ללמוד מפתח ההיכל, שיש לו אמלתרא, ודלא כרב, שלמד מפתח היכל.

כי אם למדים מפתח ההיכל שהיה רק עשרים אמה, על אף שהיה לו אמלתרא - היכי מהני אמלתרא לקורה הגבוהה יותר מעשרים אמה?!

ומשנינן: **אמר לך רב**: כיון דמתניתא היא - אין מכאן סתירה לדברי.

כי גם אם **דל אנא מהכא** [הוצא דברי מכאן], הרי הנך תרי **מתנייתא** ברייתות:

א. הא דתניא לעיל: מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה, יותר מפתחו של היכל ימעט. דמשמע דרבנן מפתחו של היכל ילפי לה.

ב. הך ברייתא דעסקינן בה, דמהני אמלתרא לקורה גבוהה להכשירה.

מי לא קשיין שתי ברייתות אלו **אהדדי**? וכי אינם סותרות זו לזו?!

והא מהברייתא הראשונה מוכח כדברי, שמפתח היכל ילפינן לה.

ומאידך ברייתא מוכח שלאו מפתח היכל ילפינן לה, דאם כן לא הוי מהני אמלתרא.

אלא, על כרחך, **מאי איית לך למימר** ליישב את סתירת הברייתות?

שפלוגתא ד**תנאי היא**!

התנא של הברייתא הראשונה לעיל סבירא ליה דילפינן מפתחו של היכל, ואמלתרא באמת לא מהני.

ואילו הך ברייתא הסוברת דאמלתרא מהני, על כרחך סבירא ליה טעמא אחרינא בהא דקורה למעלה מעשרים פסולה. [ויבואר הטעם לקמן בהמשך הגמרא]

וכיון שכן, לדידי נמי לא יקשה מברייתא דאמלתרא.

כי **לדידי נמי** - **תנאי היא**.

ואנא, סבירא לי כתנא דברייתא דלעיל. ואכן אמלתרא לא מהני לקורה הגבוהה מעשרים.

רב נחמן בר יצחק אמר: **בלא** דברי **רב** [דאמר: תנא דברייתא לעיל "מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל, ימעט" - סבר, דטעמא דרבנן משום דילפי לה מפתחו של היכל, ומתוך כך קשיין מתנייתא אהדדי], אנא הוה אמינא: **דמתנייתא אהדדי לא קשיין**.

כי יש לומר דאף לתנא דהך ברייתא טעם הפסול אינו משום דהוי יותר מפתחו של היכל.

אלא: **לרבנן** דפסלי **קורה** למעלה מעשרים, **טעמא** דפסולה - **מאי**?

משום הכירא. שהקורה למעלה מעשרים אינה נראית. ואנן בעינן דליחזו אינשי, וידעו דתקנתא עבוד, ולא ליתי לאחלופי מבוי ברשות הרבים!

והאי דקתני בברייתא: "**יתר מפתחו של היכל**" אין הכוונה כהבנת רב, שפסול קורה למעלה מעשרים הוא משום פתחו של היכל. אלא, רק **סימנא בעלמא** נקט התנא דברייתא, ששיעור גובה קורה הוא כשיעור פתחו של היכל, שהוא עשרים, כדי שלא תחליף הגירסא, ותשנה דשיעור גובה קורה שלשים או ארבעים.

והשתא, ממילא לא קשיין מתנייתא אהדדי. כי אף להך ברייתא מהני שפיר אמלתרא, שעל ידי האמלתרא המושכת את העין ניכרת הקורה אף למעלה מעשרים אמה.

ומקשינן עלה: **ורב נחמן בר יצחק**, דסבירא ליה דטעמא דרבנן דפסלי קורה למעלה מעשרים טעמייהו משום דליכא הכירא, וטעמא דרבי יהודה דמכשיר, משום דסבירא ליה דאף למעלה מעשרים איכא הכירא:

הניחא אי לא סבירא ליה בטעמא דסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה שהיא פסולה לדעת חכמים [וכשירה לדעת רבי יהודה, וכדאיתא בסוכה דף ב א] **כהא דאמר רבה** לקמן בסמוך, ניחא, ולא קשה מידי!

אלא, **אי סבירא ליה** לרב נחמן בר יצחק **כהא דאמר רבה**, **דאמר רבה**: הטעם שפסולה סוכה שהסכך שלה הוא למעלה מעשרים אמה - משום **דכתיב** בענין סוכה "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות **למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי** את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים". ודרשינן: עשה סוכה - דהיינו סכך - שישיבתה ניכרת לך! [רש"י סוכה דף ב.] לפי שעד **עשרים אמה אדם יודע שדר בסוכה**. **למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע** שדר בסוכה, **משום דלא שלטא ביה** [בסכך] **עינא**, ואין ישיבתה ניכרת, לפיכך פסולה!

תיקשי, כי **אלמא**, **גבי סוכה נמי בהכירא פליגי** חכמים דפסלי סוכה למעלה מעשרים ורבי יהודה דמכשיר.

ואם כן: **איפלוגי** חכמים ורבי יהודה **בתרתי** [בסוכה ובמבוי] **למה להו**, והא בחד טעמא פליגי?

ומשנינן: שפיר איכא למימר דאף רב נחמן בר יצחק סבירא ליה כטעמא דרבה. ומכל מקום **צריכא** מתניתין להשמיענו פלוגתת חכמים ורבי יהודה בסוכה ובמבוי!

דאי אשמעינן רק **גבי סוכה**, הוה אמינא **בהא** דסוכה דוקא **קאמר רבי יהודה** דאיכא הכירא אף למעלה מעשרים, **כיון** דסוכה **לישיבה עבידא**, ומתוך שיושב ומתעכב שם, **שלטא ביה** בסכך **עינא** דיושב.

אבל מבוי, **דלהילוך עביד**, ואינו מתעכב שם, **אימא מודה להו** רבי יהודה **לרבנן** דלמעלה מעשרים אין הקורה ניכרת.

ואי אשמעינן פלוגתייהו רק **בהא** דמבוי. הוה אמינא דרק **בהא** דמבוי דלהילוך עביד **קאמרי רבנן** דליכא היכירא למעלה מעשרים.

אבל בהך דסוכה, דלישיבה עבידא, **אימא מודו ליה** רבנן **לרבי יהודה** דאיכא הכירא אף למעלה מעשרים.

משום הכי **צריכא** להשמיענו פלוגתייהו גם בסוכה וגם במבוי.

והשתא הדרינן לפרושי **מאי אמלתרא**?

ופליגי בה אמוראי:

רב חמא בריה דרבה בר אבוה אמר: **קיני** [שובכים], כדוגמת שובכים של עופות היו מעל פתח האולם, ואם עשה כן בסביבות הקורה מהני, אפילו אם היתה גבוהה למעלה מעשרים!

כי אתא כשהגיע **רב דימי** מארץ ישראל לבבל, **אמר**: **אמרי במערבא** [בארץ ישראל]: אמלתראות - הם הקורות עצמן כשהן **פסקי דארזא** [כלונסאות של ארז ארוכים], ומצויירין בציורים. ומתוך חשיבות הקורה עצמה, שהיא מעץ חשוב, ומתוך שהיא מצויירת, מביטין בה כל בני אדם בעברם שם. ואיכא הכירא אפילו בגבוה מעשרים אמה. [6] [ראה ציור]

מאן דאמר שאמלתראות הינן הקורות עצמן כשהן עשויות **פסקי דארזא**, סבר כי **כל שכן קיני** מהני. לפי שצורות הקיני הן דבר חשוב ומילתא דתמיהא היא, ומתוך כך שמסתכלים אנשים בקיני יראו גם את הקורה, ובכך איכא הכירא אפילו כשהקורה היא למעלה מעשרים אמה.

[6] רבינו יהונתן. אבל ברשב"א בעבודת הקודש לא הזכיר ציורים.

אבל **מאן דאמר: קיני**, סבירא ליה דרק קיני מהני, **אבל** קורות העשויות **פסקי דארזא לא** מהני אם הן למעלה מעשרים כדי להכשירן.
והוינן בה: **ומאן דאמר פסקי דארזא** מהני
- **מאי טעמא**?
אי משום דנפיש משכיה [שארוכין הן הרבה] ומתוך כך רואים אותן האנשים וממילא רואים אף את הקורה, ואיכא הכירא.
והא סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים, **דנפיש משכיה** דסכך [שהסכך ארוך, שהוא מונח על כל הסוכה], ומכל מקום **קאמרי רבנן** [דפליגי ארבי יהודה במשנה דסוכה דמייתינן לעיל דף ב א] **דלא** מהני, לפי שאין הסכך נראה ליושב בסוכה, וכדמפרשינן לה לעיל.
ואם כן, קורה העשויה כלונסאות ארוכים לא עדיפא מסכך הסוכה, ומאי טעמא מהני?!
ומשנינן: **אלא**, היינו טעמא דפסקי דארזא מהני לקורה, **דכיון דקא חשיבי** הכלונסאות - **איתליה קלא** שהם מונחים שם, ומסתכלין בהם, ומתוך כך רואים את הקורה.
גובה הקורה במבוי וגובה הסכך בסוכה הוא שוה - עשרים אמה.
ואם כי הקורה היא רק תקנת חכמים ואילו הסכך הוא חלק ממצות סוכה מהתורה, דנה הגמרא להלן אם יש להשוות את דיניהם.
שני ענינים נידונים בסוגיה שלפנינו:
האחד, מהי ההלכה במקרה שחלק מן הקורה או חלק מהסכך נמצאים מעל עשרים אמה וחלק תוך עשרים.
והשני, האם השיעור של עשרים אמה נאמר בחלל שבין הקורה והסכך לרצפה, שאסור שיהיה בחלל עשרים אמה. או שהשיעור נאמר בקורה ובסכך עצמם, שהם לא יהיו למעלה מעשרים אמה, אבל אם הם נמצאים בדיוק בקו של עשרים אמה, כשתחתיהם עשרים אמה חלל, הרי הם כשרים.
הסוגיה מורכבת מכמה וכמה מהלכים המשתנים מקצה לקצה, וגם הראשונים נחלקו במהות השאלות הללו, מקצה לקצה.
עצם השאלה מהו החסרון בקורה שחלקה נמצא מעל עשרים אמה לא נתבאר בדברי הראשונים.
ויתכן, שהוא פשוט, שמתייחסים לקורה כיחידה אחת שלימה, ואם חלק מהיחידה נמצא למעלה מעשרים אמה הרי זה יוצר חסרון גם בחלק שתוך עשרים אמה.
וכך מסתפקת הגמרא:

א. אם אירע שהיתה **מקצת קורה** של מבוי נמצאת **בתוך עשרים** אמה, **והמקצת** האחרת של הקורה היתה נמצאת בגובה של **למעלה מעשרים** [ראה ציור 1].
ב. וכן אם אירע שהיה **מקצת סכך** של סוכה נמצא **בתוך עשרים**, **ומקצת סכך** נמצא **למעלה מעשרים** [7] [ראה ציור 2]:
אמר רבה: **ב**קורת **מבוי** - **כשר** הכשר המבוי בקורה הזאת.
אבל אם אירע כן **ב**סכך של **סוכה** - **פסול** הסכך.
והוינן בה: **מאי שנא במבוי דכשר**, למרות שמקצת הקורה למעלה מעשרים, בהכרח משום **דאמרינן** "**קלוש**", שרואין כאילו ניטל אותו העובי היוצא למעלה מעשרים, וחשבינן לה כאילו היא קורה דקה הנמצאת תוך עשרים. [עיין בסוף ההקדמה לסוגייתנו].
אי הכי, **סוכה**, שיש בה מקצת סכך גם למעלה מעשרים אמה, **נמי לימא** בה "**קלוש**" לסכך שמלמעלה, ונכשירנה?!
ומשנינן: בסכך אי אפשר לומר "קלוש", כיון **דאי קלשת** לאותו חלק שלמעלה מעשרים ונחשיבנו כאילו הוא אינו כאן - **הויא לה** הסוכה **חמתה מרובה מצילתה**. [8]
ומקשינן: לדבריך, **הכא** בקורת מבוי **נמי**, יש לך לפסול את הקורה. משום **דאי קלשת** לאותו חלק קורה שהוא למעלה מעשרים, **הויא לה** הקורה שלמטה מעשרים **קורה הניטלת ברוח**, דלא מהני. דהא מהאי טעמא בעינן שתהא הקורה בריאה כדי לקבל אריח. [9]
אלא מאי טעמא לא פסלת בקורה אף על גב דאי קלשת הויא לה קורה הניטלת ברוח? משום **דעל כרחך**, **נעשו** [נעשית] הקורה בחלקה שלמטה מעשרים, **כ**אילו היא עשויה **משפודין של מתכת** שאינן ניטלין ברוח.
שהרי אין אנו נוטלין אותו חלק שלמעלה מעשרים, ורק "רואין" כאילו היינו נוטלים אותו, ועל כן כשירה הקורה.
ואם כן, **הכא נמי** בסוכה, נימא שלא איכפת לן במה שאנו "רואין" כאילו ניטל הסכך שלמעלה מעשרים, ואף על גב שמתוך כך יהא הסכך שלמטה מעשרים חמתה מרובה

[7] יש מפרשים: שאותו חלק המונח בתוך עשרים יש בו שיעור סכך, שהוא "צלתה מרובה מחמתה". אבל אם אין בו שיעור סכך בפני עצמו אלא עם אותו חלק המונח למעלה מעשרים, לא מיירי הכא, דפשיטא דפסול. ויש מפרשים: שאין באותו חלק המונח בתוך עשרים שיעור סכך. תוספות.
[8] אי משום שמיירי שאותו חלק אין בו שיעור דצלתה מרובה מחמתה - לפירוש בתרא. אי משום דאם תיטול החלק שלמעלה מעשרים יתפזר החלק הנשאר ברוח ולא ישאר בו שיעור דצילתה מרובה מחמתה - לפירוש קמא.
[9] כן פירש רש"י כאן. אבל לקמן יג ב נתן רש"י טעם אחר להא דבעי בריאה - ביאור הלכה]

מצילתה. שהרי אין אנו נוטלים אותו באמת ורק "רואין" כן. ואם כן, **על כרחך נעשית צילתה מרובה מחמתה**?

ומפרקינן: **אמר**, תירץ, **רבא מפרזקיא**: טעמא דפסלינן הוא משום דחיישינן שמא ינטל החלק שלמטה מעשרים ולא ישים לבו לכך, וישאר רק אותו חלק שלמעלה מעשרים, שהוא, בפני עצמו, פסול בודאי.

והחילוק שבין סוכה למבוי, הוא:

סוכה, **דליחיד היא** עשויה, הרי אם ינטל הסכך שלמטה מעשרים **לא מדכר** [לא ישים לבו], ועל כן פסולה הסוכה מחשש שמא ינטל.

אבל **מבוי**, **דלרבים** הוא עשוי, **מדכרי אהדדי**, שמסתמא ישים אחד מני רבים לבו לכך, ויזכיר לאחרים שנפסלה הקורה, ויתקנוה.

רבינא אמר טעמא אחרינא להא דבסוכה חיישינן שמא ינטל הסכך שלמטה מעשרים, ובמבוי לא חיישינן:

סוכה שפסולה כשהיא למעלה מעשרים מ**דאורייתא**, **אחמירו בה רבנן** וחששו שמא תיפסל.

אבל **מבוי** שכל חיובו בקורה הוא רק מ**דרבנן**, **לא אחמירו ביה רבנן** ולא חששו שמא תיפסל.

רב אדא בר מתנה מתני להא שמעתא דרבה דלעיל **איפכא**:

אמר רבה: **בקורת מבוי** שחלקה למטה מעשרים, **פסול**.

בסכך של **סוכה** שחלקו למטה מעשרים, **כשירה**.

והכי תמהינן עלה: **מאי שנא סוכה דכשירה**, **דאמרינן** "**קלוש**", **במבוי נמי לימא** "**קלוש**"?

שמא תאמר: בקורה ליכא למימר "קלוש", משום **דאי קלשת הוי לה קורה הניטלת ברוח**, דלא מהני.

הכא נמי בסוכה, היה לך לפסול משום **דאי קלשת**, **הויא לה חמתה מרובה מצילתה**.

אלא, מאי טעמא לא פסלת בסוכה, משום **דעל כרחך**, **נעשית צילתה מרובה מחמתה**.

הכא נמי בקורה לא תפסול, משום **דעל כרחך נעשו כשפודין של מתכת**.

אמר רבא מפרזקיא: **סוכה**, **דליחיד היא** עשויה ועליו לבדו מוטל לדאוג להכשר הסוכה, לא חיישינן שמא ינטל עובי הסכך שלמטה מעשרים ותיפסל הסוכה, דודאי **רמי אנפשיה** [יתן לבו] **ומדכר** [ויזכר] שנפסלה הסוכה, ויתקננה.

אבל **מבוי דלרבים היא** עשויה, אין טורחים לעיין אם נפסלה **דסמכי אהדדי** [סומכין אחד על השני] **ולא מדכרי**.

וכמו **דאמרי אינשי** [נוהגין לומר]: **קדרא דבי שותפי** [קדירת תבשיל של שותפים] **לא חמימא ולא קרירא** [אינה חמה ואינה קרה], כי מתוך שסומכין האחד על השני, אין מי שידאג לחמם את הקדירה או להקר אותה.

רבינא אמר: **סוכה** שחיוב ישיבתה הוא **דאורייתא**, אין צריך לגזור בה שמא ינטל עובי הסכך שלמטה מעשרים, דודאי יתקן אותה מיד ולא יתעצל.

אבל **מבוי**, שהחיוב לעשות בו קורה אינו אלא **מדרבנן**, **בעי חיזוק**, וצריך לגזור שמא תירקב תחתונה של קורה, ותעמוד כולה למעלה מעשרים, ולא ימהר לתקנה כיון שכל חיובה אינו אלא מדרבנן.

ומיבעי לן: **מאי הוה עלה** דמקצת קורה ומקצת סכך בתוך עשרים אם כשרים הם או לא?

רבה בר רב עולא אמר: **זה וזה** קורה וסכך **פסולים**.

דף ג:

רבא אמר: **זה וזה כשרים**, ומשום (תחילת העמוד) ד"**חלל סוכה**" שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה הוא **דתנן** דפסול, אבל כל שאין חלל הסוכה למעלה מעשרים, אף על פי שאין הסכך עצמו בתוך עשרים - שפיר דמי.

וכן "**חלל מבוי**" שהוא גבוה מעשרים הוא **דתנן** דפסול. [דהא קתני "למעלה" מעשרים אמה, תורת חיים, ראה שם].

אמר ליה רב פפא לרבא: **תניא דמסייע לך** שבגובה חלל תליא מילתא:

דתניא: **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל - ימעט!**

ומוכח כי אם אין בחלל המבוי יותר מעשרים, אלא יש בו עשרים בלבד, לא מיפסיל.

שהרי **והיכל גופו - חללו** של פתחו הוא **עשרים** אמות. ומשמע כי כל פתח שאין חללו גבוה יותר מחלל פתח ההיכל לא מיפסיל!

איתיביה רב שימי בר רב אשי לרב פפא אהא דאמרן "חלל מבוי תנן", מהא דתניא:

אם בא לתקן מבוי שהוא למעלה מעשרים - **כיצד הוא עושה**?

מניח קורה משפת עשרים ולמטה.

ומשמע כי צריך שתהיה הקורה בתוך עשרים.

ואי "חלל מבוי" תנן, אין צריך שתיכנס הקורה בתוך החלל, שהרי כל שאין גובה החלל יותר מעשרים לא מיפסיל!?

ומשנינן: **אימא** הכי: מניח קורה משפת עשרים **ולמעלה**. ואין צורך שתיכנס הקורה בתוך עשרים.

ומקשינן עלה: **והא** בברייתא "משפת עשרים **ולמטה**", **קתני**!

ומשמע שעובי הקורה צריך שיהיה בתוך עשרים!? ומשנינן: לעולם חלל מבוי של עשרים אמה כשר, ותנא דברייתא הכי קאמר:

א. מניח את הקורה משפת חלל עשרים ולמעלה, כי די בכך שלא יהיה חלל יותר מעשרים.

ב. ואם בא להנמיכה מאד ולתתה "למטה", סמוך לתחתית המבוי, כדי לצמצם את גובה חלל הפתח, יניחנה משפת עשרה טפחים של פתח המבוי ולמעלה, עד שישאר בגובה חלל המבוי לפחות עשרה טפחים, כי בפחות מחלל עשרה לא הוי מבוי.

והא קא משמע לן התנא בהך ברייתא: שהשיעור הנמוך ביותר של עשרה טפחים שקבעו חכמים לפתח המבוי **דלמטה**, מתייחס לחלל שבפתח [ולא למקום הקורה], **כלמעלה**, בדומה לשיעור הגבוה ביותר של עשרים אמה, שהוא מתייחס לחלל ולא למקומה של הקורה.

מה למעלה חללה של קורת המבוי צריך שיהיה עד **עשרים** ולא יותר, ואין צורך שהקורה עצמה תהיה תוך עשרים. **אף למטה**, **חללה** של קורת המבוי צריך שיהא גבוה לפחות **עשרה**. ללמדך, שאם תהיה מקצת מהקורה בתוך עשרה, פסול, לפי שבעינן חלל בגובה עשרה טפחים לפחות.

בכמה מקומות נתנו חכמים שיעור לפי אמות [כגון במשנתנו: "מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה"]. ועתה מבארת הגמרא באיזה אמות שיערו חכמים. כי יש מהן ששיערו חכמים באמה בת חמשה טפחים, ויש מהן ששיערו חכמים באמה בת ששה טפחים. ובכל מקום - אזלינן לחומרא.

אמר אביי משמיה דרב נחמן:

"**אמת סוכה**", האמה ששיערו בה חכמים לענין סוכה, וכן "**אמת מבוי**" - **באמה בת חמשה** טפחים שיערו!

אבל "**אמת כלאים**" - **באמה בת ששה** טפחים שיערו!

ומשמע ממימרא זאת של רב נחמן, שבכל מקום אזלינן לחומרא. שלכן חילק רב נחמן בין אמת סוכה ואמת מבוי, שאותן משערים לחומרא באמה מצומצמת של חמשה טפחים, וכפי שיבואר להלן, לבין אמת כלאים שמשערים באמה של ששה טפחים כדי להחמיר בהרחקת הכלאיים.

ומבארת הגמרא: **אמת מבוי באמה בת חמשה - למאי הלכתא**? לאילו דיני מבוי ששיערו חכמים באמות, אמרינן שבאמה בת חמשה שיערום?

א. **לגובהו** של מבוי - שלא יהא גבוה למעלה מעשרים אמה קטנות בנות חמשה טפחים.

ב. **ולפירצת מבוי**. דקיימא לן שאם נפרץ אחד מכתלי המבוי פירצה גדולה יותר מעשר אמות, אסור לטלטל במבוי. ומשערים את הפירצה לחומרא בעשר אמות קטנות, בנות חמשה טפחים [דהיינו חמשים טפחים].

ומשערים באמות קטנות היות וביחס לשתי הלכות הללו המדידה באמה קטנה בת חמשה טפחים היא לחומרא.

ומקשינן: היכי אמרת בסתם, שמשמע כי בכל ענין אמת מבוי משערים באמה בת חמשה?

והרי במבוי הקילו בו חכמים להתירו בלחי או בקורה [בעוד שבחצר צריך דוקא פס של ארבעה טפחים]:

ואם כן, הא איכא שיעור משך [אורך] **מבוי**, שהוא לפחות **בארבע אמות** [ואם ארכו הוא פחות מיכן אין הוא ניתר בלחי וקורה אלא דינו כחצר, והוא ניתר רק בפס ארבעה], **דלקולא**, שאם משערינן למשכו של המבוי באמה קטנה בת חמשה טפחים הוי לקולא, שהרי בכך נתירנו בלחי או בקורה.

והרי היה צריך להחמיר ולשער את משך המבוי באמה בת ששה?!

ומשנינן: רב נחמן סבירא ליה **כמאן דאמר** שיעור משך מבוי אינו ארבע אמות אלא הוא **בארבעה טפחים**, שאין משערין אותו באמות כלל [ופלוגתא דאמוראי היא - לקמן]!

ואיבעית אימא: רב נחמן נמי מצי סבר כמאן דאמר שיעור משך מבוי **בארבע אמות**. ולעולם משערין באמה גדולה בת ששה טפחים, ולהחמיר.

ורב נחמן, לא בכל ענין אמר שמשערים באמה בת חמישה טפחים, אלא רק לענין **רוב** דיני מבוי ששיערו חכמים **באמות**, **קאמר** רב נחמן שהן באמה בת חמשה, אך לא בכולן!

עוד מבארת הגמרא: הא דאמר רב נחמן **אמת סוכה באמה בת חמשה - למאי הלכתא**?

א. **לגובהה** של סוכה, שלא תהא למעלה מעשרים אמה קטנות בנות חמשה טפחים.

ב. **ולדופן עקומה**.

דקיימא לן, שאם סיכך את הסוכה בסכך פסול סמוך לדפנות הסוכה, בפחות מארבע אמות מהדפנות, ואת מרכז הסוכה הוא סיכך בסכך כשר, אין הסוכה נפסלת בכך, ויכולים לישב תחת הסכך הכשר, לפי שאין הסכך הפסול נחשב כדבר המפסיק בין הסכך הכשר לדפנות הסוכה.

אלא אדרבה, חשבינן לסכך הפסול כאילו הוא חלק מן הדופן, וכאילו נתעקמה הדופן ובאה לה עד הסכך הכשר, והרי אין כאן הפסק בין הסכך לדפנות, אלא אם כן היה שיעור הסכך הפסול ארבע אמות.

ושיעור ארבע אמות הללו משערינן באמה בת חמשה טפחים.
והטעם ששיערו חכמים בשתי הלכות אלו באמה בת חמשה טפחים הוא, משום דהוי לחומרא.
ומקשינן: היכי קאמר רב נחמן בסתם "אמת סוכה באמה בת חמשה"?
והא איכא משך [אורך] **סוכה** שהוא **בארבע אמות**.
דאי משערינן לה באמה קטנה בת חמשה הוי **לקולא**.
דהכי **תניא**, דשיעור משך סוכה הוא ארבע אמות:
רבי אומר, **אומר אני**: **כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות - פסולה!**
ומשנינן: רב נחמן - **כרבנן** סבירא ליה, **דאמרי** דלא משערינן משך סוכה באמות כלל.
כי **אפילו אינה מחזקת** הסוכה **אלא ראשו ורובו ושולחנו** של היושב בה, שהוא שבעה טפחים על שבעה טפחים, כשירה הסוכה.
ואיבעית אימא: **לעולם** שיטת רב נחמן כדברי **רבי היא**. ומשערינן למשך סוכה באמה בת ששה טפחים.
ורב נחמן, **רוב אמות** של סוכה הוא דקאמר דמשערינן באמה בת חמשה, ולא כולן.
איסור זריעת כלאיים מתחלק לשני לאוים חלוקים.
האחד, לזרוע בסמוך שני זרעים שונים.
והשני, לזרוע זרעים בכרם של גפנים.
בעוד שבכלאי זרעים האיסור הוא זריעה בסמוך, בכלאי הכרם האיסור הוא לזרוע זרעים בכל מקום ששם "כרם" עליו, אפילו שאין הזרעים סמוכים לגפנים.
וכגון, המקום המיועד לעבודת הכרם מסביבו, שהוא ארבע אמות, מצטרף לשם "כרם", וכן כרם שגדרו אותו מסביב בגדר, נחשב המקום הפנוי שבין הגפנים לגדר כחלק מהכרם, ואסור לזרוע בו.
תו מפרשינן להא דאמר רב נחמן: **אמת כלאים באמה בת ששה** טפחים - **למאי הילכתא**?
לאמות שנאמרו בשיעור **קרחת הכרם**, **ולמחול הכרם**.
דתנן: שיעור **קרחת הכרם**:
קרחת הכרם היא הגדרה למקום בתוך הכרם הפנוי מגפנים, והנחשב למקום בפני עצמו, שלא חל עליו שם כרם, היות שהוא נקרא "קרחת הכרם" [כמו קרחת בשערות], ומותר לזרוע בו זרעים.
בית שמאי אומרים: רק אם היה רוחבה של הקרחת לפחות **עשרים וארבע אמות**, חל עליה שם קרחת הכרם, ובטל ממנה שם כרם, ויכול לזרוע בתוכה.

ובית הלל אומרים: די לה שתהא רחבה **שש עשרה אמות** כדי שיהיה מותר לזרוע בה זרעים.

והיינו, שירחיקו את הזרעים מהגפנים ארבע אמות מכל צד, כדי עבודת הגפן, וישאר מקום לזריעה בשיעור של שמונה אמות על שמונה אמות.

ושיעור מחול [סביבות] **הכרם**:

מקום פנוי בין הגפנים לגדר שמסביב הכרם, כשיש בו שיעור חשוב של שטח פנוי המחיל עליו שם של "מחול הכרם".

בית שמאי אומרים: אם היה בין הכרם לגדר **שש עשרה אמות** הרי זה מקום בפני עצמו, הקרוי "מחול הכרם", ואין עליו שם "כרם", ויכול לזרוע שם.

ובית הלל אומרים: ב**שתים עשרה אמות** סגי.

ומפרשת המשנה: **איזו היא קרחת הכרם**? **כרם שחרב** שאין נטועים גפנים ב**אמצעיתו**, אלא נשארו נטיעות מארבעת צידי הקרחת: [והוא הדין אם נטוע רק משני צידי הקרחת] סוברים בית הלל: אם **אין שם** בקרחת **שש עשרה אמות** לארכה ולרחבה, **לא יביא זרע לשם**.

כי, כאמור, ארבע אמות הסמוכות לחלק הנטוע, שהן מיועדות ל"עבודת הכרם" [מקום הנצרך למעבר בקר ועגלות בשעת בצירה ובשעת חרישה], הרי הן בטלים לכרם וכזורע בתוך הכרם דמי.

ושיעור שם שדה בפני עצמה, שלא תיבטל לכרם שבצדיה, אף הוא ארבע אמות, שהן מקום חשוב.

ולפיכך: אם לא נותר בקרחת [מלבד מקום עבודת הכרם] שמונה אמות, מתבטל מחצית השדה לכרם שבצדו, ומחציתו לכרם שבצידו השני, ואסור לזרוע שם כלל, כי הכל "כרם" מיקרי.

אבל **היו שם** בקרחת **שש עשרה אמה - נותן לו** לכרם, בכל צד, ארבע אמות **כדי עבודתו** של כרם, שאינו זורע בו, **וזורע את המותר**.

ובית שמאי סברי: שיעור שדה שלא תיבטל לכרם שבצדיה הוא שמונה אמות. ולפיכך בעינן עשרים וארבע אמות. לפי:

ארבע אמות לכל צד כדי עבודת הכרם.

ושש עשרה אמה בינתיים, כדי שלא תתבטל חצי הקרחת, אם תהיה פחות משמונה אמות, לצד אחד של הכרם, וחציה השני לצד השני של הכרם.

[ויש אומרים: טעמא דבית שמאי, משום שהם סוברים ששיעור "עבודת הכרם" הוא שמונה אמות, ומודו לבית הלל בשיעור "שדה" שהוא ארבע אמות].

ואיזהו "מחול הכרם"?
בין כרם לגדר [ומחול היינו סביבות הכרם, מלשון מחולות שרוקדות הנשים סביב].
וסברי בית הלל: אם **אין שם שתים עשרה אמה**, מהכרם עד הגדר - **לא יביא זרע** כלל **לשם**.
לפי שארבע אמות מתוכן, הסמוכות לכרם, מיועדות ל"עבודת הכרם", ובטלים הן לכרם וחל עליהן שם כרם.
ומצד שני, ארבע האמות הסמוכות לגדר, כיון שדורכים האנשים שם, הרי בעל הכרם מתיאש מלזורעם. ולכן אין הם מצטרפין כדי לעשות את השטח הנותר לשדה בפני עצמו.
וכיון שנותר במקום הפנוי פחות מארבע אמות, אין אותו המקום חשוב להיקרא שדה בפני עצמו, אלא הוא בטל, ומצטרף לכרם הסמוך לו, ולכן אסור לזרוע שם.
אבל **היו שם שתים עשרה אמה**, **נותן לו** לכרם **כדי עבודתו** שהוא ארבע אמות, **וזורע את השאר**.
ובית שמאי סברי: בעינן שש עשרה אמה. דלשיטתייהו שיעור שדה שמונה אמות, ועוד ארבע אמות כדין עבודת הכרם, וארבע אמות הסמוכין לגדר.
[ויש אומרים: דטעמייהו משום דבעינן שמונה אמות לעבודת הכרם, וארבע לשיעור שדה, ועוד ארבע הסמוכים לגדר].
ובכל אלו האמות שהוזכרו, משערינן באמות גדולות בנות ששה טפחים - להחמיר!
ומקשינן: היכי קאמר רב נחמן בסתם: "אמת כלאים באמה בת ששה", דמשמע שבכל עניני כלאים מודדים באמה של ששה טפחים?
והא איכא רצופים [ומפרש להו בסמוך], ששיעורן הוא **בארבע אמות**, דאם משערינן להו באמה בת ששה הוי **לקולא**?
דתנן: **כרם הנטוע** שורות שורות רצופות, שאין בין שורה לשורה כדי צרכו להילוך עגלה בינתיים, אלא נטוע **על פחות מארבע אמות** בין שורה לשורה:
רבי שמעון אומר: כיון שאין דרך הכרמים להיות נטועים בצורה שכזאת - **אינו** נחשב "**כרם**" כלל, ומותר לזרוע שם זרעים.
וחכמים אומרים: הרי הוא **כרם**, ואסור לזרוע שם. מפני **שרואין את האמצעיים** [השורות האמצעיות] **כאילו אינם**, ונשאר בין שורה לשורה כשיעור הראוי.
והשתא תיקשי, הרי לרבי שמעון צריך לשער באמה קטנה, דאזלינן לחומרא.
ומשנינן: דרב נחמן סבירא ליה **כרבנן**, **דאמרי** אפילו נטועין רצופין **הוי כרם**.
ואיבעית אימא: **לעולם** איכא למימר דרב נחמן כ**רבי שמעון** סבירא ליה.

ורק **רוב אמות** שהוזכרו לענין כלאים הוא דקאמר רב נחמן דמשערינן באמה בת ששה לחומרא, ולא כולן! **ורבא משמיה דרב נחמן אמר: כל אמות** שאמרו חכמים בין בסוכה ומבוי ובין בכלאים - **באמה בת ששה** משערים.

אלא, הללו, האמות שבכלאים משערינן להו באמות גדולות **שוחקות** [כשהאדם שוחק שפתיו מתרחקות זו מזו, ערוך]. כלומר: מודדים בטפחים גדולים, שנמדדים כשיש ריוח בין האצבעות [שהרי הטפח ארבע אצבעות], לחומרא. [10]

והללו, שבסוכה ושבמבוי באמות **עצבות** [כשהאדם עצב שפתיו מדובקות זו לזו, ערוך], כלומר: שנמדדים בטפחים קטנים, שהאצבעות מדובקות זו לזו, לחומרא.

מיתיבי לאביי משמיה דרב נחמן:

דף ד.

כל אמות שאמרו חכמים, באמה בת ששה, ובלבד (תחילת העמוד) **שלא יהו מכוונות.**

והשתא מקשינן: **בשלמא לרבא** משמיה דרב נחמן, מפרשינן להא דאמרינן בברייתא "ובלבד שלא יהו מכוונות", דהכי קאמר: ובלבד שלא יהו כל האמות שאמרו חכמים מכוונות ושוות זו לזו.

כי היכי דליהויין: הללו, האמות של כלאים **שוחקות, והללו**, האמות של סוכה ומבוי **עצבות.**

אלא לאביי קשיא, שהרי בהדיא אמרינן בברייתא שכל אמות משערינן באמה בת ששה?! **אמר, יתרץ לך אביי: אימא** הכי קתני: כל אמות שאמרו חכמים בכלאים - באמה בת ששה. כי דוקא **אמת כלאים** נמדדת **באמה בת ששה**, ולא אמות שבסוכה ושבמבוי. ובלבד שלא יהו אותן אמות שבכלאים מכוונות ומצומצמות, אלא אמות מרווחות ושוחקות.

ותמהינן עלה: **והא מדקתני בסיפא** דההיא ברייתא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל אמות שאמרו חכמים בכלאים באמה בת ששה טפחים, **ובלבד שלא יהו מצומצמות.**

מוכח שרבן שמעון בן גמליאל הוא שאמר את ההלכה שכל אמות שאמרו בכלאיים נמדדות באמה בת ששה טפחים, **מכלל, דתנא קמא** לא בכלאים בלבד קאמר, אלא **בכל אמות קאמר** שיהיו בנות ששה טפחים, ואפילו אמות של סוכה ומבוי?!

אלא, מביאה הגמרא תירוץ אחר לפי אביי:

[10] ההפרש שבין אמה שוחקת לאמה עציבה, ראה ב"עיונים".

אמר לך אביי: לעולם תנא קמא סבירא ליה שבין אמת כלאים ובין אמה שבסוכה ושבמבוי נמדדות באמה בת ששה.

אך **לאו מי איכא**, האם לא נמצא, **רבן שמעון בן גמליאל**, **דקאי כוותי**, שסובר כמוני, שאמת כלאים בלבד משערינן באמה בת ששה, ולא אמה שבסוכה ושבמבוי דמשערינן באמה בת חמשה?!

ואם כן, **אנא - דאמרי** סובר אני **כרבן שמעון בן גמליאל**!

ומפרשינן: הא פשיטא, כי **לאביי**, הסובר כרבן שמעון בן גמליאל, שיש בכלל האמות שאמרו חכמים גם אמות של ששה וגם אמות של חמשה - **ודאי** מחלוקת **תנאי היא**.

שהרי תנא קמא ודאי חולק עליו, כדאמרן, וסובר שאת כל האמות משערים בששה.

אבל הא מספקא לן: האם **לרבא**, דסבירא ליה שכל אמות שאמרו חכמים באמה בת ששה, **מי לימא**, דרבן שמעון בן גמליאל, דקאמר "כל אמות שאמרו חכמים בכלאים באמה בת ששה", למעוטי אמת סוכה ואמת מבוי קאתי, וגם לדבריו של רבא מחלוקת **תנאי היא**?

אמר לך רבא: אנא דאמרי בין כתנא קמא ובין כרבן שמעון בן גמליאל, ולשיטתי הם לא נחלקו בדבר.

ורבן שמעון בן גמליאל שהזכיר בדבריו כלאים, לא התכוון לומר שכל עיקר הדין של אמה בת ששה אינו אלא בכלאים.

אלא, **רבן שמעון בן גמליאל** - משום סיפא דמילתיה "ובלבד שלא יהו מצומצמות" נקט בדבריו כלאים. **והא אתא לאשמועינן**: רק **אמת כלאים** הוא דלא **יצמצם** אלא יעשנה שוחקת, אבל אמת סוכה ואמת מבוי - יצמצם!

ומקשינן עלה: אם כן כדקאמרת, **ולימא**, יאמר רבן שמעון בן גמליאל: **אמת כלאים לא יצמצם**. ותו לא לימא מידי.

אלא, בהכרח, "**באמה בת ששה**" שהזכיר רבן שמעון בן גמליאל בדבריו - **למעוטי מאי**? **לאו**, **למעוטי אמת סוכה ואמת מבוי** שהן נמדדות באמות בת חמשה, ופליג על תנא קמא!? ודחינן: **לא** בא רבן שמעון בן גמליאל למעוטי אמת סוכה ואמת מבוי.

אלא כונתו היא **למעוטי** את ה**אמה** של **יסוד** המזבח [שבתחתית המזבח, בגובה אמה, היה בולט המזבח אמה, והוא נקרא יסוד], **ואת ה**אמה של "**סובב** המזבח" [שבגובה חמש אמות מן היסוד מצטמצם רוחב המזבח באמה אחת, והמשטח שנוצר, ברוחב אמה, נקרא סובב, שעליו הולכים הכהנים מסביב למזבח למתן דמים על קרנות המזבח].

לומר, שמידתן של שתי אמות אלו אינה באמה של ששה טפחים, אלא של חמשה טפחים.

דהכי **כתיב** בנבואת יחזקאל אודות מידות מזבח החיצון:

"**ואלה מדות המזבח**:

כל מידות המזבח [המבוארות באותה הנבואה] הן **באמות** גדולות [בנות ששה טפחים], כאשר כל **אמה** שיעורה הוא **אמה** קטנה בת חמשה טפחים ועוד **טפח**, ובסך הכל ששה טפחים, ובאלו מודדין אותן.

אבל שאר האמות שבמזבח אינן באמות גדולות.

אלא: **וחיק האמה**, **ואמה רחב**, **וגבולה אל שפתה סביב**, שרחבו **זרת האחד**, **וזה גב המזבח**. כל אלו - באמה קטנה, בת חמשה טפחים, מודדין אותם".

ומפרשינן לקרא:

א. "**חיק האמה**" שהוא חקויו ותיקונו של המזבח מלמטה - **זה** הוא **היסוד**, שהיה גובהו אמה קטנה [אבל גגו של היסוד נמדד באמה גדולה].

ב. "**ואמה רחב**" - **זה** כניסת **הסובב**, שנמדד באמה קטנה [אבל חמש אמות גובה שמן היסוד עד לסובב היו באמות גדולות].

ג. "**וגבולה אל שפתה סביב**" - **אלו הקרנות** שבגג המזבח, בארבע פינותיו, שהיו רחבים אמה קטנה על אמה קטנה.

וכשאתה מודד מאמצעית הקרן לשפתו אתה מוצא חצי אמה, הנקראת "זרת". וזהו שאמר הכתוב: וגבולה, מידת הקרן מהמרכז אל שפתה, סביב - "זרת האחד".

ד. **וזה גב המזבח - זה מזבח הזהב** [מזבח הפנימי], שהיה ארכו אמה קטנה, ורחבו אמה קטנה. [נתבאר על פי הפירוש השני ברש"י].

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב:

א. **שיעורין** שנתנו חכמים לכל דבר, כגון כזית במאכלות אסורות, וכן שאר שיעורין דמפרש לקמן.

ב. **חציצין** חציצה הפוסלת בטבילה.

ג. והלכות **מחיצין**, וכגון שתהא גבוהה המחיצה עשרה, וכן שאר הלכותיה.

כולן: **הלכה למשה מסיני** הם.

ומקשינן עלה: והא **שיעורין** **מדאורייתא הוא**! כלומר, מן דרשה של המקרא יש ללומדן,

ואינן נקראים "הלכה למשה מסיני"?! [11] **דכתיב** "**ארץ חטה ושעורה** וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש".

ואמר רב חנן: **כל הפסוק הזה** ללמד **שיעורין נאמר**! שהפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל, שאפילו בדברי תורה צריכין לשער בפירותיה איסורין שבתורה. [רש"י סוכה דף ה:]

וכך מלמדים פירות ארץ ישראל על שיעורי תורה:

חטה - מלמדת **לכדתנן**: **הנכנס לבית המנוגע** בצרעת, **וכליו** [בגדיו] מוטלין **על כתיפיו** ואינן על גופו כדרכן, **וסנדליו וטבעותיו בידיו** ולא ברגליו ובאצבעותיו כדרכן, **הוא** [הנכנס עצמו] **והם** [הכלים הסנדלים והטבעות] **טמאין מיד** בכניסתו ואף קודם ששהה בבית המנוגע, שבין הוא ובין בגדיו באו אל הבית, והתורה אמרה: "והבא אל הבית וגו' יטמא".

אבל אם **היה לבוש כליו** כדרכן על גופו, **וסנדליו** כדרכן **ברגליו**, **וטבעותיו באצבעותיו**, **הוא טמא מיד**, אבל **הן טהורין**, ומשום שהן בטלין אליו ואינן בכלל "והבא אל הבית וגו' יטמא". אלא שמכל מקום אם שהה הלובש בבית, הרי בגדיו גם כן טמאים וטעונין כיבוס בגדים [טבילה במקוה], שכך אמרה תורה: "והאוכל בבית יכבס את בגדיו", ודרשינן: שאם ישהה בבית כדי שיעור אכילה טעון כיבוס בגדים, ושיעור שהייתו: **עד שישהא בכדי אכילת פרס** [חצי] מככר, [שככר שלם הוא מזון שתי סעודות האמור בעירובי תחומין [לקמן פב:], ואמרינן התם: "וחציה לבית המנוגע", ושם נתבאר גודלו של הככר] העשוי מ**פת חיטין** הנאכלת מהר **ולא פת שעורין**, ויאכלנו כשהוא **מיסב** ולא כשהוא בעמידה והולך ובא שאז שוהה יותר באכילה, **ואוכל בליפתן** שעל ידה נאכלת הפת מהר. וללמד: ששיעור השהיה בכדי אכילת פת חיטין, אמרה תורה: חטה.

שעורה - לכ**דתנן**: **עצם** של מת, בשיעור **כשעורה** - **מטמא** את הנוגע בו **בטומאת מגע**, ומטמא את הנושא אותו **בטומאת משא**.

ואינו מטמא עצם שאין עליו בשר, **בטומאת אהל** [אלא אם כן היה שם שדרה שלמה של עצמות המת, או גולגולת, או רוב עצמות בנין הגוף, או רוב מנין העצמות].

גפן - ללמד שיעור **כדי רביעית יין לנזיר**. שאם שתה הנזיר יין בשיעור כזה - לוקה.

[11] ש"הלכה למשה מסיני" נקראים ההלכות שנאמרו למשה, ואין להם רמז במקרא ואינו נקשר בו, ואי אפשר להוציאו בדרך מדרכי הסברא, עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני. וכיון שכן, מפני מה אתם אומרים שהשיעורין הלכה למשה מסיני, והרי נרמז עליהם בפסוק. הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות ד"ה וכאשר.

[כן פירש רש"י כאן, אבל בסוכה ו א פירש רש"י באופן אחר: שבא הכתוב ללמד ששיעור חרצנים וזגים, שאסור לנזיר לאכלם. ואיכא למאן דאמר ששיעור האכילה נמדד ברביעית. אין משערין אותו ברביעית מים אלא ברביעית יין.
והיינו שמודד את שיעור רביעית החרצנים על ידי שנותן חרצנים בכוס מלא יין עד שישפך ממנו רביעית. וזהו שיעורן של חרצנים, שאם אכלן הנזיר לוקה.
ויש חילוק אם מודדים זאת ביין או במים.
כי אם משערין בכוס מלא יין, אין היין נשפך מיד כשמכניסין לתוכו חרצנים, כמו שנשפכים המים מיד, אלא תחילה הוא נגדש על שפת הכלי, ורק כשמוסיפין ליתן לתוכו עוד חרצנים, נשפך היין. נמצא, שבכך שמשערין את החרצנים על ידי מדידתם בכוס יין השיעור הוא גדול יותר מאשר היו מודדים אותם בכוס מלאה מים].

דף ד:

תאנה - ללמד שיעור **כגרוגרת** [תאנה יבישה] כדי לחייב על **הוצאת** אוכלין בשיעור כזה ב**שבת** מרשות היחיד לרשות הרבים.

רמון - ל**כדתנן**: כלי שיש בו נקב המונע את השימוש בו אינו מקבל טומאה.

ולכן, **כל כלי בעלי בתים** [שאינם עומדין להמכר, אלא עומדים לשימוש על ידי בעליהם, ואין מקפידים כל כך על נקביהם], **שיעורן** של נקביהם, כדי לצאת מידי קבלת טומאה - בנקב שהוא "**כ**מוציא **רימונים**".

דהיינו, שמאותו הנקב יכול לצאת רימון או דבר אחר השוה לגודלו של רימון. תוספות.

אבל כלי האומנים העומדים למכירה, משניקבו נקב קטן נטהרו. שכיון שעומדים לימכר, הרי מאחר שניקבו, אינן נמכרין.

אבל בכלי בעלי בתים אף אם ניקבו עדיין הוא משתמש בהם, עד שיינקבו כמוציא רימון.

ארץ זית שמן - **ארץ שכל שיעוריה כזיתים**.

ותמהינן עלה: וכי **כל שיעוריה** הם כזיתים **סלקא דעתך**?!

והאיכא הני דאמרן לעיל, שאין שיעורן בכזית?!

ומשנינן: **אלא אימא**: **ארץ שרוב שיעוריה כזיתים**.

כגון: אכילת חלב, דם, נותר, פיגול, נבילה ובהמה טמאה, בשר המת לטמא באוהל, ומגע נבילות. שכל אלו שיעורן בכזית.

דבש, שהוא דבש תמרים - ללמד שיעור **ככותבת** [תמרה] **הגסה לאוכל ביום הכפורים**, להתחייב עליה, [12]

[12] רש"י. אבל בסוכה דף ו: פירש רש"י, דדבש היינו כל מיני מתיקה, ותמרים מיני מתיקה הן.

והשתא מקשינן: כיון שמן המקרא יש ללמוד שיעורין, אמאי אמרת ש"הלכה למשה מסיני הן"?

ומשנינן: **ותסברא**. וכי **שיעורין** שאמרנו **מיכתב כתיבי** במפורש בתורה?

וכי כתיב בתורה שעצם מטמאה בשיעור של שעורה, ובית המנוגע מטמא בשיעור אכילה של פת חיטין!? [רש"י סוכה דף ו.]

אלא, לעולם שיעורין **הלכתא** למשה מסיני **נינהו**. ורק **אסמכינהו רבנן אקראי** ד"ארץ חטה". [13]

תו מקשינן אהא דאמרינן שדיני חציצה בטבילה הם הלכה למשה מסיני:

והא **חציצין** - **דאורייתא נינהו!** כלומר, מן הכתוב יש ללמוד זאת, ואינן נקראין הלכה למשה מסיני!?

דכתיב "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע **ורחץ במים את כל בשרו**".

ודרשינן להאי קרא הכי:

"במים - בשרו", מלמד **שלא יהא** בשעת טבילה **דבר חוצץ בין בשרו למים**.

"**במים**", מלמד שיש לטבול **במי מקוה**, שהם מים מכונסים, ואין צורך במעין מים חיים. והראיה היא מדלא כתיב "במים חיים". [14]

"**כל בשרו**", משמע שיש לטבול את כל בשרו כאחד. ללמד, שיטבול ב**מים שכל גופו עולה** [נכנס] **בהן**.

וכמה הן? - **אמה על אמה** בריבוע, **ברום** [בגובה] **שלש אמות**.

ושיערו חכמים למי מקוה לפי החשבון הזה, שהם **ארבעים סאה**.

הרי למדנו, שדין חציצה נלמד מדרשה מהכתוב, ואינו הלכה למשה מסיני?

ומשנינן: **כי איצטריך הלכתא** למשה מסיני

- **לשערו** של טובל. ללמד שאף בשיער פוסלת החציצה. **וכדרבה בר רב הונא** שאמר חציצה פוסלת בשיער.

דאמר רבה בר רב הונא:

נימא [שערה] **אחת הקשורה** בינה לבין עצמה - **חוצצת**. לפי שהקשר מהדק את השער היטב, ואין נכנסין שם המים.

אבל **שלש** שערות הקשורות ביחד **אינן חוצצות**, לפי שאין קשר שכזה מהודק, והמים נכנסים לתוך הקשר, וליכא חציצה.

[13] כלומר: שהיא הלכה למשה מסיני, ואין לשיעורין עיקר להוציא אותם ממנו בדרך סברא, ואין להם רמז בכל התורה, אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נודע ונזכר ואינו מענין הכתוב, וזה ענין מה שאמרו "קרא אסמכתא בעלמא" בכל מקום שיזכרוהו, רמב"ם בפירוש המשניות שם.

[14] כן פירש רש"י כאן, וראה רש"י חגיגה דף י"א. אבל לקמן דף יד: פירש רש"י ד"מים" משמע מים מחוברין יחדיו.

ואילו **שתים** שערות הקשורות ביחד - **איני יודע** אם הקשר מהודק וחוצץ, או לא!
הרי למדנו שהחציצה פוסלת אף בשיער.
ומקשינן עלה: הרי חציצה **בשערו נמי מדאורייתא הוא**! כי מאותו פסוק עצמו שלומדים ממנו שלא תהא חציצה בבשרו, יש ללמוד שלא תהיה חציצה גם בשערו.
דהא **תניא**: **ורחץ** [במים] **את כל בשרו**. למדנו מהמילה "את" שירחץ במים גם **את הטפל** [הדבוק] **לבשרו**, **וזהו שער**!
ואם כן ממילא איתרבי שערו אף לחציצה.
ומשנינן: **כי אתאי הילכתא** לשערו, לא ללמד את עיקר דין חציצה בשיער, אלא ללמד פרטי דיני חציצה בשיער: **לרובו** של שיער, **ולמיעוטו**, **ולמקפיד ולשאין מקפיד**, **וכדרבי יצחק**.
דאמר רבי יצחק: **דבר תורה** [שבעל פה], מהלכה למשה מסיני:
א. חציצה הנמצאת **ברובו** של שיער, **ומקפיד** [מצטער] **עליו**, **חוצץ**.
ב. **ושאינו מקפיד עליו - אינו חוצץ**.
ג. **וגזרו** חכמים **על רובו שאינו מקפיד** שיחצוץ, גזירה **משום רובו המקפיד** [שחוצץ מדאורייתא], כיון ששוה במקצת לדין תורה, בכך שהחציצה ברובו.
ד. וגזרו גם **על מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד**, כיון ששוה לדין תורה בהקפדה.[15]
ומקשינן: **וליגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד**, גזירה **משום מיעוטו המקפיד**, ששוה לו בכך, דשניהם מיעוט?!
אי נמי ליגזור על מיעוטו שאינו מקפיד **משום רובו שאינו מקפיד**, ששוה לו בכך, שאינו מקפיד?
ומשנינן: **היא גופה** - מיעוט המקפיד, אי נמי רובו שאינו מקפיד - אינם חוצצין אלא משום **גזירה**.
וכי אנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה?! תו מקשינן, אהא דאמרן דמחיצות הלכה למשה מסיני הם:
והא **מחיצות - דאורייתא נינהו**!
דאמר מר: **ארון** שהיה בקודש הקדשים גובהו **תשעה** טפחים. כדכתיב: "ואמה [בת ששה] וחצי קומתו". **וכפורת** עוביה **טפח** - [וכדילפינן לה בסוכה דף ה.] **הרי כאן עשרה**.

[15] נתבאר על פי רש"י, שפירש מימרא דרבי יצחק על שיער. וביאר הריטב"א דבריו: שאין הפרש בין שיער לשאר הגוף בזה, ולא בא רש"י אלא לפרש "דבשערו לבד משערין ברוב ומיעוט, ואין צריך לשער ברוב הגוף והשער", וראה בתוספות.

וכתיב: "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת", הרי שירדה שכינה למעלה מגובה עשרה.

וכיון דקיימא לן שמעולם לא ירדה שכינה למטה לארץ, דכתיב: "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ולא לשכינה, כביכול. ואילו הכא חזינן שירדה שכינה למעלה מעשרה טפחים.

על כרחנו, שבגובה עשרה "מיפסיק רשותא", שמגובה עשרה אין זה "רשות הארץ" אלא רשות אחרת.

ומכאן אנו למדים שכל שעשה מחיצה בגובה עשרה די בכך כדי לחלוק רשות בפני עצמה. שהרי חלק כל הרשות, ואין צריך ללומדו מהלכה למשה מסיני?! [16]

ומשנינן: **לא צריכא** הלכה למשה מסיני **אלא לרבי יהודה**.

דאמר: **אמת בנין** שהיתה במשכן, כגון למדידת אמות הקרשים והיריעות, היתה **באמה בת ששה** טפחים.

אבל **אמת הכלים** שהיו במשכן, היתה **באמה בת חמשה** טפחים.

ונמצא גובה הארון שבעה וחצי טפחים ועם הכפורת שהיתה טפח אין לנו אלא שמונה וחצי טפחים, ולא הוה ידעינן מהכא דשיעור מחיצה עשרה טפחים, ולהכי איצטריך הלכה למשה מסיני.

ומקשינן: **ולרבי מאיר**, **דאמר**: **כל האמות** שהיו במשכן **היו** באמה **בינונית**, שהיא אמה בת ששה טפחים. [17]

ולדידיה היה הארון עם הכפורת עשרה טפחים, אם כן: **מאי איכא למימר**? והיינו, למה לי הלכה למשה מסיני?

ומשנינן: **לרבי מאיר כי אתאי הלכתא**:

א. **ל"גוד"**, דאמרינן "גוד אסיק מחיצתא" [משוך והעלה את המחיצה העומדת למטה, לכיוון מעלה], ו"גוד אחית מחיצתא" [משוך והורד את המחיצה העומדת למעלה בגובה, לכיוון מטה]. [18]

ב. **ול"לבוד"**, כגון שעשה מחיצה מקנים ואין בין קנה לקנה שלשה טפחים, רואין את המחיצה כמחיצה שלימה, וכאילו נוסף על הקנים ביניהם, ונהיו סמוכים זה לזה [ולשון "לבוד" הוא כמו "סניף", דבר קצר, שהוסיפו עליו והאריכוהו].

[16] ראה תוספת ביאור בלימוד זה, בתורת חיים.

[17] שיש קטנה הימנה בת חמשה טפחים, ויש גדולה ממנה באצבע, שהיתה במקדש בציור שושן הבירה שהיה על שער המזרחי של העזרה.

[18] והיינו הא דאמרינן בעלמא "פי תקרה יורד וסותם", רש"י סוכה דף ו:.

ג. **ול"דופן עקומה"**, שסכך פסול הנמצא בתקרת הסוכה, בסמוך לדופן הסוכה, עד ארבע אמות מהדופן [ולא עד בכלל] רואין אותו כאילו הוא חלק מן הדופן, ונמצאו הדפנות של הסוכה סמוכות לסכך הכשר שסיכך באמצע הסוכה [וכדלעיל דף ג ב].

איבעי להו: **היה גבוה** חלל המבוי שבין רצפת המבוי לקורה שמעליו יותר **מעשרים אמה**, שאז הקורה פסולה, **ובא למעטו** לחלל על ידי הגבהת קרקעית המבוי שמתחת לקורה - **כמה** הוא **ממעט**?

וקא סלקא דעתין, שהספק היה ביחס לשיעור שצריך למעט מגובה חלל המבוי.

ולפיכך תמהינן: מה הוא הספק **כמה ממעט**?! והרי פשוט הדבר שימעט **כמה דצריך ליה** למעט כדי שלא יהא חלל המבוי גבוה מעשרים! ומה שאלה היא זו?!

ומפרשינן, **אלא** הכי איבעי להו: **רחבו** של המשטח התחתון, שמגביהו כדי לצמצם את החלל, - **בכמה** הוא?

רב יוסף אמר: די בכך שיגביהו משטח ברוחב **טפח** כנגד רוחבה של קורה [שהיא טפח] מעליו [ראה ציור 1].

אביי אמר: צריך להגביה משטח ברוחב **ארבעה** טפחים בתוך המבוי, כשיעור מקום חשוב [ראה ציור 2].

ודנה הגמרא במה נחלקו רב יוסף ואביי:

לימא בהא קא מיפלגי: **דמאן דאמר** [רב יוסף] שדי ב**טפח** שתחת הקורה, **קסבר**: **מותר להשתמש** [לטלטל] **תחת הקורה**. וכיון דשיעור הגובה של עד עשרים אמה הוא משום היכר [וכדאמרינן לעיל ג א], הרי גם כאן יש היכר לאדם העומד על אותו טפח שמתחת הקורה, כי באותו מקום ניכרת לו הקורה, לפי שאין שם חלל יותר מעשרים אמה.

דף ה.

ואילו מאן דאמר [אביי] שאינו מסתפק במיעוט מהחלל בטפח שתחת הקורה, אלא מצריך מיעוט החלל במשטח ברוחב **ארבעה** טפחים בתוך המבוי, **קסבר**: **אסור להשתמש תחת הקורה!**

ולפיו משתמשים רק בצד הפנימי של המבוי, מעבר לשטח שתחת הקורה.

ולפיכך, לא סגי לפיו בהיכר למי שעומד תחת הקורה, שהרי אין משתמשים שם בהיתר של הקורה, אלא צריך היכר למשתמשים במבוי עצמו.

וכיון דלא סגי לן במיעוט שתחת הקורה בלבד, שוב בעינן שיעור "מקום חשוב", שהוא ארבעה טפחים.

וביאור פלוגתתם אי שרי להשתמש תחת הקורה הוא:

כולי עלמא סוברים שקורה מועילה לתקן המבוי משום שהיא נחשבת כמחיצה, בכך שאנו מתייחסים אליה כאילו היא תקרה המקרה את קצה המבוי, ו"פי תקרה - יורד וסותם" [עיין ב"ביאור מושגים"].

ובהכי פליגי: האם רואים את חודה החיצוני של הקורה כאילו הוא קיר היורד וסותם את המבוי מצדה החיצון של הקורה, ונמצא שאף למקום שמתחת הקורה יש מחיצה, ומותר להשתמש תחת הקורה.

או אמרינן: חודה הפנימי של הקורה הוא היורד וסותם. ואם כן, אין למקום שתחת הקורה מחיצה. ולפיכך אסור להשתמש תחת הקורה. [19]

ודחינן: **לא** בכך נחלקו.

אלא **דכולי עלמא קסברי כי מותר להשתמש תחת הקורה**.

ובהא קא מיפלגי:

מר - רב יוסף, שאמר כי מיעוט החלל בטפח שמתחת לקורה סגי - **סבר**, **קורה** שמועילה לתקן את המבוי, **משום היכר** הוא.

שהרי תיקנו חכמים ליתן את הקורה בפתח המבוי כדי שלא יבואו להחליף בין המבוי המותר בטלטול לבין רשות הרבים האסורה בטלטול. ולשם כך תיקנו חכמים לעשות היכר קורה.

וטעם פסול קורה למעלה מעשרים הוא משום שבקורה המצויה למעלה מעשרים אמה ליכא היכרא.

ולכן, כיון שמיעט את החלל שמתחת לקורה, ומותר להשתמש תחת הקורה, יש היכר לאדם המשתמש תחתה, וסגי במה דאיכא היכרא למשתמש תחת הקורה.

ומר - אביי שאמר כי צריך למעט את גובה המבוי במשטח הרחב ארבעה טפחים - **סבר** שטעם תיקון **קורה** הוא **משום מחיצה**, שרואים את חודה החיצון של הקורה כאילו הוא יורד וסותם את המבוי כמחיצה.

וסבירא ליה לאביי, כי מה שאמרו חכמים שלמעלה מעשרים לא מהני קורה, אין הטעם משום דליכא היכר, אלא משום שבקורה הנמצאת למעלה מעשרים אין אומרים בה חודה של קורה יורד וסותם.

ולפיכך, סבר אביי שצריך למעט את המבוי ברוחב של ארבעה טפחים, לפי שמחיצה אשר אינה ראויה ואינה עשויה לכל הפחות למשטח של ארבעה טפחים לאו מחיצה היא. [דאין רשות היחיד פחות מארבעה טפחים, רש"י] ואם ימעטנו בפחות מרוחב

[19] על פי גאון יעקב בהבנת רש"י.

ארבעה טפחים, הוה לה מחיצה העשויה לפחות מארבעה, שאינה מחיצה [על פי גאון יעקב בהבנת רש"י].

ואיבעית אימא: **דכולי עלמא קורה משום היכר** הוא דמהני. ופסול של קורה למעלה מעשרים הוא משום חסרון היכר. וכשהקורה כהלכתה מותר להשתמש תחת הקורה.

והכא, **בשיעור היכר של מטה** [כשממעט את החלל מלמטה, ובכך יהיה היכר לאותן העומדין על רוחב אותו מיעוט] - האם דיו בטפח כשם **שבהיכר של מעלה**, שהוא הקורה, די בטפח בלבד, **קמיפלגי**:

דמר - רב יוסף - **סבר**: **אמרינן** "**היכר של מטה** [לעומדים על המקום שמיעטו] שיעורו טפח, הוא **כהיכר של** הקורה ל**מעלה**", ששיעורו טפח.

וברוחב טפח למטה איכא היכר, שהרי מיעט שם את גובה החלל שלא יהיה גבוה למעלה מעשרים, ודי בכך.

ומר - אביי - **סבר**: **לא אמרינן** "**היכר של מטה כהיכר של מעלה**". ולכן, אף שלמעלה בהיכר של טפח בלבד סגי, היינו משום שעל ידי היכר טפח זה ניכרת הקורה לכולם. אבל לא סגי שיהיה היכר רק לעומדים על המקום שהתמעט ברוחב טפח. [גאון יעקב] וכיון שבמיעוט טפח שתחת הקורה לא סגי, בעינן שיהיה היכר לעומדים במבוי בשיעור מקום חשוב, שהוא לפחות ארבעה טפחים.

ואיבעית אימא: **דכולי עלמא אמרינן** שאכן מבחינה עקרונית "**היכר של מטה** - דיו שיהיה **כהיכר של מעלה**" בטפח בלבד.

והכא, **בגזירה שמא יפחות** מקום המיעוט מרוחב טפח על ידי דריסת הרגליים של בני המבוי, ויעמוד על פחות מטפח - **קמיפלגי**.

רב יוסף סבר: לא גזרינן שמא יפחות, ובטפח סגי.

ואביי סבר: גזרינן שמא יפחות ויעמוד על פחות מטפח, וכיון דבטפח לא סגי, שוב בעינן שימעט בשיעור של מקום חשוב, שהוא ארבעה טפחים.

אין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם יש בגובהו של המבוי לפחות עשרה טפחים. [שו"ע שסג כו] ולכן, אם אין למבוי מחיצות מסביב בגובה של לפחות עשרה טפחים, וכגון שהיו כתלי החצירות המקיפות את המבוי נמוכות, נחשב הדבר כאילו אין למבוי מחיצות כלל. לפי שאין מחיצה הפחותה מעשרה טפחים נחשבת למחיצה. [20]

ומסתפקת הגמרא:

[20] משנה ברורה שם, ובשער הציון הוסיף: דלא סגי אפילו אם מחוץ לכתלים יש גובה עשרה טפחים.

היה גובה המבוי **פחות מעשרה טפחים**, **וחקק** [חפר] **בו** לעומק בקרקעית המבוי כדי **להשלימו** לגובה **עשרה** - **כמה**, באיזה שיעור יהא **חוקק**?
וקא סלקא דעתין שביחס לעומק החקק מיבעי לן.
ותמהינן: מאי תיבעי לך **כמה חוקק**?! והרי **כמה דצריך ליה** להשלים לגובה עשרה, כן יחקוק ויעמיק!
אלא, הכי מיבעי לן:
משכו [אורכו של החקק בתוך המבוי, לאורכו] **בכמה**, באיזה אורך עליו לעשותו כדי שיהיה למבוי שיעור כתלים בגובה עשרה טפחים?
רב יוסף אמר: דיו שיחקוק **במשך ארבעה** טפחים בתוך המבוי, את ארכו [ראה ציור 1].
אביי אמר: צריך שיחקוק **במשך ארבע אמות** לתוך המבוי [ראה ציור 2].
ואף על גב שלגבי מיעוטו מגובה עשרים אמה לא בעינן כולי האי, בין לרב יוסף בין לאביי, כדאמרינן לעיל.
שאני הכא, שאין לכתלי המבוי הנמוכים שם דופן, לפי שכל דופן שהוא פחות מעשרה אינו דופן כלל. ועל כן צריך שיעשה החקק בשיעור הפחות ביותר של משך מבוי. שהוא, לדעת רב יוסף, ארבעה טפחים. ולאביי, שיעור מבוי הוא לפחות ארבע אמות.
אבל, כאשר הקורה גבוהה מעשרים אמות אין צורך לאשוויי דופן, אלא רק בתיקון ההיכר בעלמא, ובכך די אם עושה משטח של טפח [או של ארבעה טפחים], שבו ניכר ההיכר של הקורה.
והוינן בה: **לימא** רב יוסף ואביי, דפליגי בשיעור משך מבוי - **בדרבי אמי ורבי אסי קמיפלגי**, האם יש לסבור כמותם בשיעור משך מבוי, שלדעתם הוא ארבעה טפחים, או לחלוק עליהם.
דאיתמר: מבוי שנפרצה בו באחד מכתלי המבוי פירצה בשיעור פחות מעשר אמות, נשאר דינו כמבוי רגיל שהוא ניתר בלחי וקורה בפתחו. כי פירצה שהיא פחותה מעשר אינה נחשבת כפירצה, אלא "פתח" למבוי.
ואף על גב שהפירצה הזאת מהוה עוד פתח למבוי, מצדו, וגם פתח זה פתוח לרשות הרבים, בכל זאת אין המבוי נפסל מהאפשרות להכשירו לטלטול בתוכו על ידי לחי וקורה בפתח ראשו. לפי שגם בפתחים הרבה הוא נחשב למבוי רגיל, היות והפתח שבראשו, שרגילים בני המבוי לצאת ולהכנס בו, הוא הנחשב "פתח המבוי".

אבל אם היה **מבוי שנפרץ מצידו** [באחד מכתלי אורך המבוי], והיתה הפירצה **כלפי ראשו** של המבוי, בסמוך לפתח המבוי, הרי אפילו אם הפירצה הזאת היא פחותה מעשר אמות - שוב אין מועיל למבוי הזה תיקון של לחי או קורה!

וטעמו של דבר: לפי שיש לחוש שמא מעתה יכנסו בני המבוי מרשות הרבים אליו דרך אותה הפירצה, ולא דרך הפתח שבראש המבוי הפתוח לרשות הרבים, שהרי בכך מקצרים הם את הדרך.

ויתבטל בכך שם "פתח המבוי" ממנו. ואז יתבטל גם תיקון הלחי או הקורה. כי התיקון צריך להעשות בפתח המבוי, ומעתה אין שם "פתח המבוי" עליו [משנה ברורה].

ועל מבוי שכזה **איתמר משמיה דרבי אמי ורבי אסי** כיצד הוא מתוקן להכשר קורה ולחי, וכיצד הוא פסול מהכשרן:

אם יש שם, שנשאר מהכותל שנפרץ בסמוך לראש המבוי, **פס** כותל קצר בשיעור **ארבעה** טפחים הצמוד לראש המבוי, ועל קצהו מונחת הקורה שבפתח המבוי [והפירצה היא אחרי הפס, לכיוון אחורי המבוי] -

מתיר הפס הזה את המבוי על ידי הלחי או הקורה המונחת עליו, **בפירצה עד עשר אמות!** [ראה ציור]

משום דלא איכפת לן אם יכנסו בני המבוי דרך הפירצה, כי מכל מקום כלפי המבוי שכנגד הפס לא התבטל שם פתח מהפתח הראשון, שהרי לאותו חלק מבוי שכנגד הפס יכנסו בני המבוי דרך הפתח הראשון.

ואם לאו, שאין שם פס ארבעה טפחים [שהוא שיעור משך מבוי], אין המבוי ניתר בלחי וקורה. כי אז הפתח הראשון אינו פתח אלא כלפי מבוי שהוא פחות מארבעה טפחים, שאין בו שיעור מבוי.

ומכל מקום, אם רוחב הפירצה הוא **פחות משלשה** טפחים **מתיר** הכותל שהקורה נמצאת עליו בקצהו את המבוי. דאמרינן לבוד, וכאילו אין כאן פירצה.

אבל אם רוחב הפירצה הוא **שלשה** טפחים או יותר - **אינו מתיר** הכותל על ידי הלחי או הקורה את המבוי.

וחזינן, דסבירא להו לרבי אמי ורבי אסי דשיעור משך מבוי הוא ארבעה טפחים.

ואם כן, נימא:

לרב יוסף, דסבר משך מבוי ארבעה טפחים - **אית ליה דרבי אמי** ורבי אסי דסגי בפס ארבעה טפחים.

ולאביי - לית ליה דרבי אמי ורבי אסי, ואינו מתיר אלא אם כן יש שם פס ארבע אמות!?

ודחינן: **אמר לך אביי**: אנא דאמרי אפילו כרבי אמי ורבי אסי.

כי **התם** במבוי שנפרץ - **סוף מבוי** הוא!
כלומר: שם אין אנו באים לחדש "שם מבוי" כנגד הפס, שהרי קודם שנפרצה הפירצה היה שם הכשר מבוי, ועל ידי הפס אנו באים להשאיר את שם המבוי כנגד הפס, ובזה סגי בארבעה טפחים.
אבל **הכא** במבוי פחות מעשרה, שמעולם לא הוי ליה שם מבוי, והשתא כשחקק הוי **תחלת מבוי**, לפיכך רק **אי איכא ארבע אמות** שהוא שיעור משך מבוי בעלמא להתירו בלחי וקורה לדעת אביי, **אין**, אז המבוי כשר. **ואי לא**, שאין בחקק משך ארבע אמות - **לא**!
אמר אביי: **מנא אמינא לה**, מהיכן יש לי ללמוד כי שיעור משך מבוי להתירו בלחי וקורה הוי ארבע אמות?
דתניא: **אין מבוי ניתר בלחי וקורה**, **עד שיהו** בו מצדיו לפחות שני **בתים** [גמרא שבת דף קלא. ורש"י שם, ועיין רש"י לקמן דף יב:] פתוחים לכל חצר, **ושתי חצרות פתוחין לתוכו** של מבוי.
ומדייק אביי: **ואי** תימא דשיעור משך מבוי סגי **בארבעה** טפחים - **היכי משכחת ליה** שיהיו פתוחין שתי חצירות כל אחת פתחה רחב ארבעה טפחים [דבפחות מזה לא מיקרי פתח], לאורך מבוי שהוא עצמו אינו אלא ארבעה טפחים.
שהרי אפילו פתח אחד [ברוחב ארבעה טפחים] לחצר אחת - אי אפשר לעשות במבוי שכל ארכו הוא ארבעה טפחים!
כי מלבד חלל הפתח, שהוא ארבעה טפחים, צריך שיהא מצדיו גם פצימי [מזוזות] הפתח.
ואפילו אם היה מקום לפצימין, הרי נמצא שכל ארכו של מבוי פרוץ בפתחים, ואין כאן היכר לכותל המבוי [רש"י וריטב"א].
וכי תימא דאין מכאן ראיה דבארבעה טפחים אורך לא סגי.
כי יתכן שיהיה אורך המבוי לרב יוסף בארבעה טפחים בכגון שרוחב המבוי הוא יותר משמונה טפחים, **דמצי פתח לה** לשני פתחים של חצרות, **בדופן האמצעי** של המבוי, הרחב יותר משמונה טפחים?
ליכא למימר הכי. כי:
והאמר רב נחמן: **נקיטינן** [מסורת היא מאבותינו, וכך נהגו רבותינו]:
איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה?
כל שנתמלאו בו ארבעה תנאים:
א. **שארכו יתר על רחבו** ולא מרובע.

ב. ולא שרחבו יתר על ארכו.
ג. **ושיהיו** לפחות ארבעה **בתים**, שני בתים לשתי חצירות.
ד. **ושיהיו** לפחות שתי **חצרות** [שבכל אחת מהן לפחות שני בתים] **פתוחין לתוכו**.
אבל אם אין ארכו יתר על רחבו - חצר מיקרי.
ודחי רב יוסף את ראייתו של אביי.
אמר לך: משכחת לה שפיר שתי חצירות פתוחים למבוי שאין ארכו אלא ארבעה טפחים, וכגון **דפתח ליה** לפתחי החצר **בקרן זוית**, במקום חיבור כתלי אורך המבוי עם הכותל שלרחבו של מבוי, באופן שמקצת הפתח פרוץ באורך המבוי, ומקצתו ברוחב המבוי! [ראה ציור 1] תו **אמר אביי**: **מנא אמינא לה** דמשך מבוי ארבע אמות? **דאמר רמי בר חמא אמר רב הונא**: מי שהוציא בנין הכותל העומד לאורכו של מבוי, ועשאו כעין **לחי הבולט מדופנו של מבוי** בראשו, לתוך רחבו של מבוי [ולא עשה כן לשם היתר לחי], אם היתה הבליטה **פחות מארבע אמות** שהוא שיעור משך מבוי, **נידון** הבליטה **משום לחי** ומותר לטלטל במבוי, **ואינו צריך** המבוי **לחי אחר להתירו**, ואף על גב שלא עשאו לשם לחי, דהא קיימא לן: לחי העומד מאליו - כשר. אבל אם היה רחב **ארבע אמות** שהוא שיעור משך מבוי, כיון שלא עשאו לשם לחי, הרי הבליטה **נידון משום** כותל **מבוי** ולא משום לחי, **וצריך** המבוי **לחי אחר להתירו** בטלטול.
וחזינן מהכא דשיעור משך מבוי ארבע אמות - כאביי!
ורב יוסף דחי לה ואמר לך: **לאפוקי** [להוציא] **מתורת לחי** לא סגי **עד דאיכא** בלחי אורך **ארבע אמות**! אבל שיעור מבוי כדי **למיהוי מבוי**, **אפילו בארבעה טפחים נמי הוי מבוי**.
גופא: **אמר רמי בר חמא אמר רב הונא**: **לחי הבולט מדפנו של מבוי**,

דף ה:

אם היה רחב **פחות מארבע אמות נידון משום לחי**, **ואין צריך לחי אחר להתירו**! אבל אם היה רחב **ארבע אמות נידון משום** כותל **מבוי**, **וצריך לחי אחר להתירו**! [ראה ציור 1]
ומיבעי לן: **אותו לחי** אחר **היכן מעמידו**?
ומפרשינן לה: **אי דמוקי ליה בהדיה** [אם יעמידו בהמשך לבליטה] לא מהני, **דאוספי הוא דקא מוסיף עליה** [מוסיף הוא על הבליטה] ובטל הוא אצל הבליטה שלא נעשית לשם לחי, ושם כותל עליו ולא לחי [מאירי]. [ראה ציור 2]
ולפיכך **אמר רב פפא**: **דמוקי ליה לאידך גיסא** [מעמידו בצד השני] של פתח המבוי. [ראה ציור 3]

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: **אפילו תימא דמוקי לה בהדיה** דלחי הבולט, נמי משכחת לה שיהא כשר, וכגון **דמטפי ביה** [מוסיף בו] בעוביו [ציור 4] או בגובהו [ציור 5], שעושה הלחי גבוה או עבה יותר מן הבליטה, **או דמבצר ביה** [פוחת בו] בגובהו או עוביו, ועל ידי זה ניכר שלשם לחי נעשה [מאירי].

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **לא אמרן** דלחי הבולט ארבע אמות, שכיון שהוא נידון משום כותל מבוי צריך לחי אחר להתירו, **אלא במבוי** שהוא רחב **שמונה** אמות או יותר, **אבל במבוי שבעה**, כלומר: פחות משמונה אמות אפילו משהו, לא איכפת לן שאינו לחי, דמכל מקום מותר לטלטל במבוי, שהרי המבוי **ניתר בעומד מרובה על הפרוץ** ברוח רביעית, שהוא נידון כסתום כולו, ואין צריך כלל היתר אחר להתירו בטלטול! [ראה ציור 6]

וקל וחומר הוא - דמותר לטלטל כשכותל רביעי שלו סתום בעומד מרובה על הפרוץ - **מחצר** מרובעת, או שרחבה יתר על ארכה [דכשארכה יתר על רחבה דינה כמבוי להיות ניתרת בלחי וקורה - כדלקמן דף יב:]. **ומה חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה** אלא אם כן עשה לו בפתחו הפתוח לרשות הרבים פס [לחי] רחב ארבעה טפחים, ומכל מקום **ניתרת בעומד מרובה על הפרוץ**, שאפילו נפרצו בכותלי החצר פרצות הרבה בארבעת מחיצותיה ונשתייר שם מן העומד עד שרבו עומדים על הפרצות מותר בלא שום תיקון אחר ! **מבוי שניתר** פתיחת כותלו הסמוך לרשות הרבים **בלחי וקורה** ואינו צריך פס ארבעה, **אינו דין** שיהא **ניתר** שם **בעומד מרובה על הפרוץ** בלא שום תיקון אחר!

ופרכינן לקל וחומר: **מה לחצר שכן** שיעור **פרצתה** בשאר כתלי החצר - שלא תהא ניתרת בפס ארבעה - **בעשר** אמות, שכל שאין פרצותיה רחבות יותר מעשר אמות והעומד מרובה מהם הרי הוא ניתר בפס ארבעה! [ציור 1] **תאמר במבוי** - דאמר רב הונא לקמן דף ו. - **ששיעור פרצתו** שלא יהא ניתר בלחי או קורה (**בארבע**) [**בארבעה** רש"ש] [ציור 2], שכשהפירצה בשאר כתלי המבוי רחבה ארבעה טפחים, אינו ניתר בלחי וקורה, ואפילו עומד מרובה על הפרוץ! וכיון שכן אין לך ללמוד מבוי החמור מחצר הקל, להתירו כשהיה כותל רביעי עומד מרובה על הפרוץ!

ומשנינן: **קסבר רב הונא בריה דרב יהושע** שהתיר עומד מרובה על הפרוץ בכותל רביעי מקל וחומר, **דמבוי נמי**, **פרצתו** - בשאר כתליו - **בעשר** אמות ולא בארבעה טפחים, וכדאמר רב חנין בר רבא משמיה דרב, לקמן דף ו'.

ותמהינן עלה: והא, **למאן** [בשיטת מי] **קאמרינן** דמהני עומד מרובה על הפרוץ? **לרב הונא**! דהא על מימרא דרב הונא דקאמר דלחי הבולט ארבע לא מהני, הוא דאמרינן:

שמכל מקום אם היה עומד מרובה על הפרוץ מהני! והשתא תיקשי, **והא רב הונא** גופיה **פרצתו** של מבוי בשאר כתליו **בארבעה** טפחים ולא בעשר אמות **סבירא ליה**, ולדידיה הא ליכא קל וחומר?!

ומשנינן: **רב הונא בריה דרב יהושע** דקאמר שלחי הבולט ארבע ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, לא בא להוסיף על דברי רב הונא, ולומר, דאף רב הונא מודה בה. אלא **טעמא דנפשיה** [שיטת עצמו] **קאמר**, והכי קאמר: במבוי שמונה מסתברא מילתיה דרב הונא, אבל במבוי שבעה לא מסתבר כוותיה דרב הונא!

רב אשי אמר: לא מיבעיא דבמבוי שבעה מתיר לחי הבולט ארבע אמות משום עומד מרובה על הפרוץ, וכדאמרן. אלא **אפילו תימא במבוי** שהוא רחב **שמונה** אמות מצומצמות **נמי** מהני לחי רחב ארבע אמות משום עומד מרובה על הפרוץ, **ולא צריך לחי** אחר להתירו. ומשום דמסתמא אין ארבע אלו מצומצמות ממש, שלא יעדיף או יחסר [ריטב"א], ואם כן מ**מה נפשך** מותר המבוי, **דאי** רחב הלחי יותר מארבע אמות, ונמצא **עומד נפיש** [יותר], הרי **ניתר** המבוי **בעומד מרובה על הפרוץ! ואי** אין רוחב הלחי ארבע אמות, ונמצא **פרוץ נפיש**, הרי **נידון** בליטת הלחי **משום לחי**, שכל שאינו רחב ארבע אמות הרי נידון משום לחי ! **מאי אמרת** [מה תרצה לומר, ולאסור], דילמא איתרמי והיה רוחב הלחי ארבע אמות בצמצום, ונמצא **דשוו תרוייהו כי הדדי** [שרוחב העומד והפרוץ שוים] ואין כאן עומד מרובה [דסבירא ליה לרב אשי, דבעינן עומד מרובה על הפרוץ, ולא סגי בפרוץ כעומד, ופלוגתא היא לקמן דף טז: - תוספות] ולא לחי, סוף סוף **הוה ליה ספק בדבריהן** [בדרבנן] **וספק דבריהן להקל**!

דף ו.

אמר רב חנין בר רבא אמר רב: מבוי שתיקנו בלחי או קורה **ונפרץ** הכותל (תחילת העמוד) **מצידו** של המבוי [ונשתייר באותו כותל לצד רשות הרבים ארבעה טפחים - וכדלעיל דף ה א] - מותר לטלטל בו, אם היתה הפירצה עד **עשר** אמות.

אבל אם היתה הפירצה יותר מעשר אמות צריך לסותמה, או לתקן את מקום הפירצה באמצעות "צורת הפתח". [משנה ברורה]

אבל, מבוי שהיה פתחו בצדו הפתוח לרשות הרבים רחב יותר מעשר אמות [שאז אי אפשר להכשירו בלחי או בקורה, כדתנן במתניתין, ב א], וסתם את מקצת הפתח עד שמיעטו לעשר אמות, ונפרצה פירצה באותה הסתימה, ונמצא שהפירצה היא "**מראשו** של מבוי" - דיה פירצה שכזאת **בארבעה** טפחים, כדי לאסור את הטלטול במבוי עד

שיסתמנה. [21] [ראה ציור 1].

ותמהינן עלה: **מאי שנא** פירצה בכותל **מצידו** של מבוי, ששיעורה הוא **בעשר** אמות ולא בארבעה טפחים?

על כרחך, משום **דאמר**, והיינו, דקיימא לן [במשנה לקמן בדף טו ב] כי פירצה עד עשר **פתחא הוא**.

ואם כן, כשנפרץ המבוי **מראשו - נמי נימא פתחא הוא**, ונכשיר אף בראשו בפירצה עד עשר אמות?!

ומשנינן: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**: הא דאמר רב "נפרץ מראשו בארבעה" מיירי **בכגון שנפרץ** מראשו **בקרן זוית**, במקום שבו מתחברת הסתימה שסתם בראש המבוי עם הכותל מהצד, לאורך המבוי. [ראה ציור 2]

והיתה הפירצה בזוית, מקצתה בסתימה שבראש הכותל ומקצתה בכותל שמהצד.

ומשום הכי לא מכשיר שם רב פירצה עד עשר אמות בתורת "פתח", היות **דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי!**

וכיון שאין דנין פירצה זו כשיעור פתח דעלמא, דנין הפירצה - כדי שתפסול את הכשר המבוי בלחי או בקורה - בארבעה טפחים, שהוא שיעור מקום חשוב. [ריטב"א]

ורב הונא פליג על רב חנין בר רבא דאמר משמיה דרב דפירצה מצידו של מבוי היא בעשר, **ואמר**:

אחד זה, מבוי שנפרץ מראשו **ואחד זה**, מבוי שנפרץ מצידו, שיעור פרצתו האוסרת אותו בטלטול - **בארבעה** טפחים. [22] **וכן אמר ליה רב הונא לרב חנן בר רבא** - דאמר משמיה דרב דמצידו "פרצתו בעשר"

- **לא תפלוג עלאי** [אל תחלוק עלי] שאל תאמר בשם רב, שפירצת מבוי בצדו היא בעשר אמות אלא היא בארבעה טפחים.

דהא **רב איקלע** הגיע **לדמחריא** [שם מקום], **ועבד עובדא כוותי** [ועשה מעשה כמוני], ואסר מבוי שנפרץ מצידו בארבעה טפחים!

---

[21] התוספות מדייקים בלשון הגמרא: הא דאמרינן "מבוי מצידו - בעשר", הכוונה היא, פרוץ יותר מעשר אמות. ועשר עצמו הוא בכלל פחות מעשר. ואילו הא דאמרינן "מראשו בארבעה", הכוונה היא, שפרוץ ארבעה טפחים, שהם כמו יותר מארבעה טפחים.

[22] ולא נחלק רב הונא על המשנה לקמן האומרת שפירצה עד עשר אמות נחשבת כפתח. כי המשנה מתייחסת למקום המוקף סביב במחיצות, שאינו צריך תיקון כלל, שאז הפירצות שהן פחות מעשר אמות נחשבות כפתח, ואינן אוסרות אותו בטילטול. ואילו רב הונא בא לומר שמבוי הפרוץ במלואו לרשות הרבים, הזקוק להיתר של לחי וקורה, נאמר היתרו רק אם יש לו פתח אחד בלבד לרשות הרבים. שאז הלחי או הקורה סותמים אותו לגמרי. אבל, אם יהיה למבוי פירצה נוספת באחד מכתליו, לא תעזור לו הגדרת אותה פירצה כ"פתח", כיון שלא תיקנו חכמים הכשר לחי וקורה למבוי שכזה עד שיסתום את הפירצה.

אמר ליה רב חנן בר רבא לרב הונא: מהמעשה ההוא שהחמיר רב לאסור פירצה בארבעה טפחים אין להוכיח. כי התם לאו מדינא הוא.

אלא **רב**, **בקעה מצא וגדר בה גדר**!

לפי שהיו שם עמי הארצות, וזלזלו במצוות, החמיר עליהן רב לעשות סייג להרחיקן מן העבירה, כאדם הגודר בקעה פרוצה לשומרה. [רש"י]

אמר רב נחמן בר יצחק: **כוותיה** [כמו] **דרב הונא**, דאמר, אף מצידו פרצתו בארבעה - **מסתברא**!

דאיתמר:

א. מבוי המוקף משלושת רוחותיו, ופתוח בצדו האחד לרשות הרבים, נקרא "מבוי סתום", וזה הוא "מבוי סתם" שלמדנו שהוא ניתר בלחי וקורה. [ראה ציור 1] ב. מבוי הפתוח משני צדיו [זה כנגד זה] לרשות הרבים נקרא "מבוי מפולש", ואינו ניתר אלא בצורת פתח בצידו האחד הפתוח לרשות הרבים ובכך נעשה המבוי כמבוי סתום. ואז עושה לחי או קורה בצדו השני הפתוח לרשות הרבים, ומותר לטלטל בו. [ראה ציור 2] [נתבאר על פי פירוש רש"י כאן. ומיהו לקמן בעמוד ב פליגי אמוראי בהיתר מבוי מפולש, אם ניתר בצורת הפתח, או בעינן דלת].

מבוי עקום שהוא מבוי המתעקם באמצעיתו, כגון שהולך מדרום לצפון, ומתעקם ופונה לצד מערב כצורת ד', ושני ראשיו - בצד דרום ובצד מערב - פתוחים לרשות הרבים, נחלקו בו אמוראים כיצד מתירו:

רב אמר: **תורתו** של המבוי העקום, הוא **כ**מבוי **מפולש**!

שרואים אנו את שני חלקי המבוי כמבואות ישרים הנפגשים בראשם במקום העקמימות.

והפתח שבעקמימות, נחשב כפתח המשמש את שני המבואות, כיציאה למבוי השני, ומשם אל רשות הרבים. והרי הוא כאילו פתוח שם לרשות הרבים.

ונמצא שיש כאן שני מבואות ישרים מפולשים.

ולכן ניתן להתיר את שני המבואות על ידי עשיית צורת הפתח בעקמימות המשמשת פתח לשניהם, ובכך לסתום את שני המבואות, ועושה לכל אחד מהם לחי או קורה בפתחו הפתוח לרשות הרבים. [23] [ראה ציור 1]

ושמואל אמר: **תורתו** של מבוי עקום - **כ**מבוי **סתום**! שאין צריך בעקמומיתו כלום. דלא מצרכינן צורת הפתח, אלא למבואות המפולשים זה כנגד זה לרשות הרבים.

[23] והא דלא מהני ליה שיתירנו כמבוי מפולש גמור בצורת הפתח מצד אחד, ולחי וקורה מצד שני - פירשו בתוספות, דבעינן שתיראה צורת הפתח לכל בני המבוי.

ולפיכך: בני המבוי הפונה לדרום עושין לחי לפתחן, ובני המבוי הפונה למערב עושין לחי לפתחן. [24] [ראה ציור 2]

ומוכיח מכאן רב נחמן כרב הונא שפירצת מבוי אף מצידו היא בארבעה טפחים:

שהרי הכא, במבוי עקום - **במאי עסקינן**?

אילימא דמיירי שהמקום שבו נתעקם המבוי הוא **ברוחב יותר מעשר** אמות.

לא יתכן לומר כן. היות:

וכי **בהא לימא שמואל תורתו כסתום** ולא כמפולש?!

והרי כיון שכל אחד משני המבואות הישרים פרוץ לחבירו במקום העקמומית ביותר מעשר אמות, אין אלו שני מבואות סתומים, אלא מבוי אחד ארוך הוא, שפתוח בשני צידיו לרשות הרבים, דהיינו מבוי מפולש! [25]

אלא, **לאו**, המדובר הוא שהיה המבוי, במקום שנתעקם, **ברוחב עשר** אמות ולא יותר.

ומכל מקום, למרות שאין רוחב הפירצה בעקמומית יותר מעשר אמות, **קאמר רב שתורתו** של המבוי הזה הוא **כדין מבוי מפולש**.

אלמא, **פירצת מבוי מצידו** לרב - אוסרת אפילו **בארבעה** טפחים.

שהרי אין הבדל בין פירצת עשר אמות לבין פירצת ארבעה טפחים, לפי שכל פירצה שאינה יותר מעשר אמות נחשבת פתח ולא פירצה. ורק ביחס להיתר מבוי בלחי או בקורה היא נחשבת כפירצה, כדי לפסול את הכשר המבוי בלחי או בקורה.

והוכחת הגמרא היא מכך שאם פירצה של ארבעה טפחים בצידו אינה אוסרת, הרי במבוי עקום נמי, לא תהא עקמומיתו אלא כפירצה בצידו, דאינה אוסרת.

ורב חנן בר רבא דאמר בשם רב שפירצת מבוי בצידו היא רק ביותר מעשר, אמר לך: ליכא לאוכוחי מהא.

כי **שאני התם**, במבוי עקום, **דקא בקעי בה** בעקמומית **רבים** [עוברים שם אנשים רבים] באותה הפירצה, בשעה שעוברים מרשות הרבים שבצדו האחד של המבוי לרשות הרבים שבצדו השני של מבוי. ועל כן שיעור הפירצה הוא בפחות מעשר!

ותמהינן: **מכלל**, מה דאמרת: דרב חנן בר רבא מודה דהיכא דבקעי בה רבים אין שיעור פרצתו בעשר, איכא למשמע מינה **דרב הונא**, דפליג על רב חנן, **סבר דאף על גב**

[24] ועיין רש"י לקמן דף ח א דמשמע, שאם אין עושין שני לחיין, המבוי כולו אסור. ועיין גאון יעקב שם, שתמה על זה. ויש מפרשים: שנותנין ל"עקמומית" תורת פתח של מבוי סתום, ועושה שם בעקמומית לחי או קורה, מלבד לחי או קורה בשני פתחי המבואות שברשות הרבים. [ראה ציור 3]

[25] ולדעת היש מפרשים הכי מקשינן: וכי בהא לימא שמואל תורתו כסתום ודי בנתינת לחי בעקמומיתו [מלבד שני לחיין שבפתחין]?! והרי למבוי סתום לא מהני לחי כשהוא פתוח בראשו יותר מעשר, כדתנן במתניתין: והרחב מעשר ימעט !

דלא בקעי בה רבים [ומשכחת לה בפרוצה למקום מטונף או מקולקל] שיעור פרצתו בארבעה.

והשתא תיקשי: **מאי שנא** מהא דאמרי **רבי אמי ורבי אסי** [לעיל דף ה א]: מבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו - מתיר בפירצה עד עשר.

והניחא אי הוה אמינא דרב חנן ורב הונא מיירי בפירצה דבקעי בה רבים, לא הוי קשיא לן, משום דיש לומר, שרבי אמי ורבי אסי מיירי בלא בקעי בה רבים.

אבל, אי אמרת דרב הונא מיירי בדלא בקעי בה רבים, ומכל מקום פירצתו בארבעה סבירא ליה, תיקשי: מאי שנא מדרבי אמי ורבי אסי? ומשנינן: **התם**, בדרבי אמי ורבי אסי, מיירי **בדאיכא** לפירצה **גידודי** [גידוד: שפה, כלומר: לא נפרץ הכותל לגמרי עד יסודו, אלא נשארה שפה בגובה שלושה או ארבעה טפחים]. [ראה ציור 1]

וכיון שאין הפירצה הזאת נוחה לעבור בה, על כן שיעור פרצתה בעשר!

אבל **הכא**, בדרב הונא ורב חנן, מיירי, **בדליכא** לפירצה **גידודי**, ונוחה לעבור בה. אלא שמכל מקום לא בקעי בה רבים, שפרוצה היא למקום מטונף או מקולקל!

[סוגיית עירוב רשות הרבים]

תנו רבנן: **כיצד מערבין דרך רשות הרבים** כלומר: כיצד מתקנין אותו, שיהיה מותר בטלטול [לכשיעשו שם עירובי חצרות]? [26]

עושה צורת הפתח מכאן בראשו האחד, **ולחי וקורה** [או קורה, רי"ף ורא"ש] **מכאן**, בראשו השני שבסוף העיר [דברי תנא קמא]. [ראה ציור 2]

חנניה אומר: פליגי בה בית שמאי ובית הלל:

בית שמאי אומרים: **עושה דלת מכאן ודלת מכאן**, בשתי קצות רשות הרבים משני צידי העיר, **וכשהוא יוצא ונכנס - נועל** את הדלת אחריו. [ראה ציור 3] **בית הלל אומרים**: דיו שיהיה **עושה דלת מכאן, ולחי וקורה מכאן**.

ותמהינן על תנא קמא, ועל חנניה אליבא דבית הלל:

ורשות הרבים מי מיערבא בתיקון של צורת הפתח, או בדלת אחת, כשהיא לא נעולה?!

והתניא: **יתר על כן אמר רבי יהודה**:

דף 1:

מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים, זה כנגד זה, ורוצה לטלטל מבית אחד לבית השני דרך רשות הרבים.

[26] רשות הרבים: רחוב בעיר שאין בה חומה, ומצויין בעיר ששים ריבוא אנשים, ורחב שש עשרה אמה, והולך הרחוב משער שבצדה האחד של העיר לשער שבצדה השני של העיר, שהוא כנגד השער הראשון, רש"י.

הרי הואיל ויש משני צידי רשות הרבים שתי מחיצות של כתלי הבתים [ולפי רבי יהודה מקום שיש משני צידיו מחיצות, נהיה השטח שביניהם רשות היחיד מדאורייתא].
לפיכך, די לו בתקנה פורתא: שיהיה **עושה לחי מכאן** בפינת הבית מצד אחד, **ולחי מכאן** בפינתו השניה של הבית!
או קורה מכאן לרוחב רשות הרבים מצד האחד של הבתים, **וקורה מכאן** בצד השני של הבתים, **ונושא ונותן** מטלטל **באמצע**, מבית לבית.
אמרו לו חכמים לרבי יהודה: **אין מערבין רשות הרבים בכך!**
ומוכח מכאן שלחכמים אין מתירין לטלטל ברשות הרבים על ידי סגירתה בלחי וקורה, והיכי אמרת דמהני?!
וכי תימא כי רק **בכך**, בשני לחיים או בשתי קורות **הוא דלא מיערבא** רשות הרבים.
הא בדלת [לפי דפוסים ישנים] מצד אחד, ולחי או קורה מצד שני כדאמרי בית הלל, כן **מיערבא**.
אי אפשר לתרץ כך. כי:
והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים, שרשות הרבים שלה מכוונת משער לשער ומפולשת, ויש בה דריסת ששים ריבוא, ורחבה שש עשרה אמה, **אילמלא דלתותיה** שבחומה, משני צדיה של רשות הרבים, **ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים**.
ומכאן יש לנו לדייק:
א. אין די בדלת אחת [ואפילו ננעלת] מצד אחד.
ב. דלתות ללא נעילה אינן מועילות ברשות הרבים.
ועוד ראיה:
ואמר עולא נמי: **הני אבולי**, שערים, **דמחוזא** - שהיו מכוונין שעריה זה כנגד זה, ורשות הרבים מהלכת משער לשער - **אילמלא דלתותיהן** של השערים משני צדיה **ננעלות** בלילה - **חייבין עליהן משום רשות הרבים!**
ויש לדייק מכאן: הא בדלתות ללא נעילה, או בדלת אחת ואפילו ננעלת - לא סגי!
והשתא תיקשי, היכי אמרת דמהני צורת הפתח, או דלת אחת שאינה ננעלת מצד אחד, ולחי וקורה מצד שני?! [נתבאר על פי התוספות בהבנת רש"י, בשילוב פסקי רי"ד].
ומשנינן: **אמר רב יהודה**: אין הברייתא האומרת "כיצד מערבין דרך רשות הרבים" עוסקת ברשות הרבים עצמה.
אלא במבואות המובילים בין שתי רשויות הרבים.
והכי קאמר בברייתא:

כיצד מערבין את ה"**מבואות המפולשין**" **לרשות הרבים - עושה צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן**.
ובאותם מבואות מפולשין נחלקו בית שמאי ובית הלל לדעת חנניה, אבל ברשות הרבים לא מיירי התנא כלל!
איתמר:
רב אמר: **הילכתא כתנא קמא** שאפשר להכשיר טלטול במבוי המפולש לרשות הרבים משני צידיו באמצעות צורת הפתח מכאן, ולחי או קורה מכאן! [ראה ציור 1]
ושמואל אמר: **הלכה כחנניה** אליבא דבית הלל, דבעינן דלת מכאן, ולחי או קורה מכאן!
איבעיא להו: **לחנניה**, **אליבא דבית הלל** שצריך דלת מצד אחד:
האם **צריך לנעול** את אותה הדלת כשיוצא ונכנס, כמו שמצריכים אותו בית שמאי בשתי דלתות.
או אין צריך לנעול?
ופשטינן: **תא שמע**: **דאמר רב יהודה אמר שמואל**: **אינו צריך לנעול**.
וכן אמר רב מתנה אמר שמואל: **אינו צריך לנעול**.
איכא דאמרי: רב מתנה לא קאמר מימרא משמיה דשמואל.
אלא הכי **אמר רב מתנה**: **בדידי הוה עובדא**, ואז **אמר לי שמואל**: **אין צריך לנעול**.
ואת אותה הבעיה **בעו מיניה** נמי **מרב ענן**:
האם **צריך** לפי בית הלל **לנעול** את אותה דלת אחת.
או אין צריך לנעול?
אמר להו: **תא חזי** בואו וראו את **הני אבולי** שערים שבראשי מבואות המפולשין **דנהרדעא**. **דטימן עד פלגייהו בעפרא**, שדלתותיהן טמונין בעפר עד מחציתן, ואין יכולים להינעל.
ובכל זאת **עייל ונפיק**, היה נכנס ויוצא **מר שמואל** התם, **ולא אמר להו ולא מידי** שאין המבוי מתוקן היטב.
אלמא אפילו דלתות שאינן ננעלות שפיר דמי!
אמר רב כהנא: מהכא ליכא לאוכוחי דאין צריך לנעול. כי **הנך** שערי נהרדעא - **מגופות הואי**, לא פתוחות לגמרי היו ולא סגורות לגמרי. ובכי האי גוונא מועילות דלתות.
אבל פתוחות לגמרי ואין ננעלות - לא!
כי אתא רב נחמן לנהרדעא, וראה את הדלתות הטמונות בעפר, **אמר**: **פניוה לעפרייהו** [פנו העפר מן השערים]!

והוינן בה: **לימא**, **קסבר רב נחמן צריך לנעול**, ומטעם זה אמר שיפנו העפר מהדלתות, כדי שיוכלו לנעול אותן?

ודחינן: **לא** כדי לנעול ממש אמר רב נחמן לפנות העפר.

אלא כדי שיהיו "ראויות" לינעל. **וכיון דראויות לנעול** שפיר דמי, **אף על פי שאין ננעלות** בפועל.

ההוא מבוי עקום - האי מבוי עקום אינו כמבוי עקום דלעיל, אלא שתי עקמומיות יש למבוי, שהוא עשוי בצורת ח', ושני פתחיו פתוחים לאותה רשות הרבים - **דהוה בנהרדעא**.

רמו עליה חומריה דרב, הטילו על המבוי גם את חומרתו של רב, וגם את **חומריה דשמואל**, וכדמפרש ואזיל.

ואצרכוהו:

א. **דלתות** בשתי עקמומיותיו.

ב. לחי או קורה בשני פתחיו הפתוחים לרשות הרבים. [ראה ציור 1]

ומפרשינן לה:

חומריה דרב: הא **דאמר** רב לעיל גבי מבוי עקום, שאינו נחשב "מבוי סתום" אלא **תורתו כ**" מבוי **מפולש**", שאינו ניתר בפתח הסמוך לרשות הרבים בלחי או בקורה בלבד, אלא צריך גם תיקון של מבוי מפולש [כפי שיבואר] בעקמומיתו.

ומבוי זה שיש בו שני עקמומיות, צריך תיקון בשתי עקמומיותיו, כתורת מבוי מפולש כפול!

ומיהו, אם היו סוברים כרב בכל שיטתו, לא היו זקוקים לשים כאן דלתות, כי **האמר רב** גופיה: **הלכה כתנא קמא**, הסובר שמבוי מפולש ניתר בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן.

ואם כן, גם כאן היה די בצורות הפתח בשתי העקמומיות ולא היה צורך בדלתות!

אלא, שהחמירו בו גם **כשמואל**, **דאמר הלכה כחנניה**, ואליבא דבית הלל, שמבוי מפולש בעי דלת מכאן ולחי וקורה מכאן.

ואי הוה סברינן כשמואל בכל שיטתו, לא הוה בעינן לשים דלתות בעקמומיותיו. כי **האמר שמואל**: **תורתו** של מבוי עקום הוא **כ**" מבוי **סתום**", ולא בעינן ליתן בעקמומיותיו כלום, אלא רק לחיים בשני פתחיו הפתוחים לרשות הרבים.

[וליש מפרשים לעיל, ש"תורתו כסתום" היינו שלעקמומיות יש תורת סתום, נמי לא בעינן כאן דלתות בעקמומיותיו, אלא סגי ליתן שם לחי או קורה].

אלא משום הכי אצרכוהו דלתות, לפי שהחמירו בו גם **כרב**, **דאמר**: מבוי עקום **תורתו כ**" מבוי **מפולש**", וצריך ליתן בעקמומיותיו מה שצריך ליתן במבוי מפולש.
וכיון דלשמואל בעינן בסתם מבוי מפולש ליתן דלת, הכא נמי בעינן דלת.
והיינו הא דאמרינן דרמו עליה חומריה דרב וחומריה דשמואל! שהוא מבוי מפולש כדרב ובעי דלתות כשמואל.
ותמהינן: **ומי עבדינן כתרי חומרי**?!
שהרי בין לרב ובין לשמואל, דיינו למבוי עקום שכזה בצורות הפתח בשתי עקמומיותיו, בלבד!
כי לרב, דאמר תורתו כמפולש, הא סבירא ליה דהיתר מבוי מפולש הוא בצורת הפתח! ולשמואל דסבר דהיתר מפולש בדלת, הא סבירא ליה דתורתו כסתום ולא בעינן [בעקמומיתו] ולא מידי.
[ולהיש מפרשים, סגי בלחי או קורה, וכל שכן דסגי בצורת הפתח].
וכל כי האי גוונא, מי עבדינן כתרי חומרי!? [תוספות]
והא תניא דלא עבדינן כהאי גוונא כתרי חומרי:
דתניא: **לעולם הלכה כבית הלל** בכל מקום שנחלקו עם בית שמאי. אלא:
והרוצה לעשות כדברי בית שמאי - עושה [ולקמן פרכינן עלה, דסותר סיפא לרישא].
והרוצה לעשות **כדברי בית הלל - עושה**!
אבל אדם העושה, במקום שיש ביניהם שתי מחלוקות הכרוכות זו בזו, גם **מקולי בית שמאי**, וגם **מקולי בית הלל** - הרי זה **רשע**!
ואם עושה גם **מחומרי בית שמאי** וגם **מחומרי בית הלל** במקום ששתי מחלוקות כרוכות זו בזו - **עליו הכתוב אומר**: **הכסיל בחשך הולך**!
שהרי אינו יודע להבחין על מי לסמוך אם על בית שמאי אם על בית הלל [רש"י בראש השנה דף טו א].
אלא, כך יעשה: **אי** נוהג **כבית שמאי** - יעשה **כקוליהון וכחומריהון**. **אי** נוהג **כבית הלל** - יעשה **כקוליהון וכחומריהון**!
ומפרשינן תחילה לברייתא, והדר הדרינן לעובדא דנהרדעא.
ומקשינן: **הא גופא** דברייתא **קשיא** מיניה וביה:
שהרי בתחילה **אמרת**: **לעולם הלכה כבית הלל**. ומשמע דחייבים לעשות כבית הלל.
ואילו הדר, לאחר מכן **אמרת**: **הרוצה לעשות כדברי בית שמאי - עושה**?!
ומשנינן: **לא קשיא**.

כאן, בסיפא דאמרינן: הרוצה לעשות כדברי בית שמאי, עושה - **קודם** שיצתה **בת קול** ואמרה: הלכה כבית הלל בכל מקום [וכדאיתא לקמן דף יג ב]. שאז היה רשאי כל הרוצה לעשות כדברי בית שמאי, לעשות כקוליהון וחומריהון.

כאן, ברישא דאמרינן: הלכה כבית הלל - **לאחר** שיצתה **בת קול**![27]

ואיבעית אימא: **הא והא** רישא וסיפא איירי **לאחר** שיצתה **בת קול**.

דף ז.

וכולה ברייתא [הגרא"מ הורוויץ זצ"ל] **רבי יהושע היא**, **דלא משגח בבת קול**! דקאמר [בבא מציעא דף נט:]: לא בשמים היא, שכבר ניתנה לנו התורה מהר סיני [תוספות שם]! **ואיבעית אימא**: לעולם הלכה כבית הלל ואף הרוצה לעשות כדברי בית שמאי כקוליהון וחומריהון אינו עושה, שכבר יצתה בת קול שהלכה כבית הלל! אלא **הכי קאמר** הברייתא: **כל היכא דמשכחת תרי תנאי**, **ותרי** [או תרי] **אמוראי דפליגי אהדדי** [כשתמצא תנאים או אמוראים החולקים ביניהם] **כעין מחלוקת** שנחלקו בדברים אחרים **בית שמאי ובית הלל**, הרוצה לעשות כדברי זה - עושה, והרוצה לעשות כדברי זה - עושה! ובלבד דלא **ליעבד כי קוליה דמר**, **וכי קוליה דמר**, [וכדאיתא בברייתא: מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע]. **ולא כחומריה דמר וכי חומריה דמר**, [וכדאיתא בברייתא: מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל, עליו הכתוב אומר: הכסיל בחושך הולך]. **אלא**: **או כי קוליה דמר - וכחומריה**, **עביד** [יעשה כקולתו וחומרתו של זה] ! **או כקוליה דמר - וכחומריה**, **עביד**! [וכדאיתא בברייתא: אלא אי כבית שמאי כקוליהון וכחומריהון, אי כבית הלל כקוליהון וכחומריהון].

והשתא הדרינן לאקשויי, אהא דבנהרדעא פסקו לעשות הן כחומרי רב והן כחומרי שמואל, **דמכל מקום קשיא** האיך עבדו כן להחמיר כשניהם?! דקא סלקא דעתין השתא, דאף שאם רוצה להחמיר או להקל כשניהם בשני מחלוקות שאינם כרוכים זה בזה כלל, ודאי עושה, והכא במבוי עקום דנהרדעא, הרי אנו מחמירין כחומרא דחד במחלוקת דמבוי עקום, וכחומרא דחד במחלוקת דמבוי מפולש, ואין מחלוקות אלו כרוכים ותלויים זה בזה כלל! מכל מקום, כיון דלענין היתר מבוי עקום, בין למר ובין למר סגי בצורת הפתח, אי אפשר להחמיר יותר משניהם [תוספות וריטב"א].

ומשנינן: **אמר רב נחמן בר יצחק**: **כוליה כרב עבדוה** בנהרדעא, ולא הטילו עליו מדשמואל כלום, דהא רב סבירא ליה תורתו כמפולש, ואף דלרב גופיה, להיתר מפולש סגי בצורת הפתח דהא אמר רב הלכה כתנא קמא דהכי סבירא ליה, זה אינו, **דאמר**

[27] נתבאר על פי פשטות הלשון, וכמבואר בתוספות ערכין ב ב ד"ה מי.

רב הונא אמר רב: **הלכה** כתנא קמא דסגי בצורת הפתח, **ואין מורין כן** למעשה, אלא כחנניה דבעי דלת!

ומקשינן: **ולרב אדא בר אהבה אמר רב**, **דאמר**: **הלכה** כתנא קמא - דסגי בצורת הפתח למבוי מפולש - **ומורין כן**, **מאי איכא למימר**, היכי עבדי בנהרדעא כתרי חומרי?

אמר ומשני **רב שיזבי**: **כי לא עבדינן כחומרי דבי תרי**, הני מילי **היכא דסתרי** תרי החומרות **אהדדי** לגמרי, **וכגון שדרה וגולגו לת!**

וכי הא **דתנן**: עצם מת [שאין עליה בשר] גדולה כשעורה, מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל, אבל שדרה שלימה של מת או גולגולת שלימה של מת, מטמאים אף באוהל!

השדרה והגולגולת שחסרו - כשיעור שאין יכול לחיות כך, אילו חסרו מחיים - דינם כשאר עצם שאינו מטמא באוהל!

וכמה חסרון בשדרה שאינו יכול לחיות, ולפיכך אינו מטמא באוהל? **בית שמאי אומרים**: **שתי חוליות**, **ובית הלל אומרים**: **חוליא אחת!**

ובגולגולת כמה חסרון שלא תטמא באוהל? **בית שמאי אומרים**: אם ניטל מן הגולגולת **כמלא מקדח** [מפרש לה בבכורות] ! **ובית הלל אומרים**: אם ניטל מן הגולגולת, כשיעור **כדי שינטל מן החי וימות** בהכי, הוי חסרון [ומפרש שיעורו בבכורות]!

ואמר רב יהודה אמר שמואל: **וכן** ממילא נחלקו בית שמאי ובית הלל **לענין טריפה**, בכמה חסרון שבשדרה ובגולגולת חשיב טריפה, שהרי אם אין יכול לחיות, הוה טריפה! והשתא משנינן: דלא אמרו שאין לעשות כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל אלא בכגון האי פלוגתא דשדרה וגולגולת, שאם יחמיר אדם כבית שמאי לחוש לטומאת אוהל בשדרה שחסרה רק חוליה אחת, ומשום שסובר שיכול החי לחיות בחסרון חוליא אחת, ומאידך יעשה כחומרת בית הלל וימנע מלאכול בהמה שחסרה לה חוליא אחת דהויא טריפה לבית הלל, בזה הוא דאמרינן דהוי כסיל ההולך בחושך! דממה נפשך: אי סברת כבית שמאי דבחסרון חוליה אחת אפשר לחיות, אף טריפה לא הוי, דהא בהא תליא! וזה הולך בחושך ועושה תרי חומרי דסתרי אהדדי.

אבל היכא דלא סתרי אהדדי, **עבדינן**! וכגון, גבי מבוי עקום! ואף דממה נפשך סגי בצורת הפתח בין לרב ובין לשמואל וכמו שנתבאר, מכל מקום מתרי טעמי הוא דסגי בצורת הפתח [דרב סבירא ליה א. מבוי עקום תורתו כמפולש, ב. מבוי מפולש, תיקונו בצורת הפתח]. ואם סובר אדם כרב במה דסבירא ליה דמבוי עקום תורתו כמפולש,

ומאידך סובר כשמואל דמבוי מפולש בעי דלת, אין הוא סותר דברי עצמו, כיון דלא תליא הא בהא!

ותמהינן: **והיכא דסתרי** תרי חומרות **אהדדי** אטו **לא עבדינן**?! **מתיב** עלה **רב משרשיא**: שנה ראשונה, שניה, רביעית וחמישית של שמיטה נוהג בהם מעשר שני! ושנה שלישית וששית נוהג בהם מעשר עני! ונחלקו בית שמאי ובית הלל מתי מתחדשת השנה, ומשתנה דין מעשר האילנות: בית שמאי סוברים: באחד בשבט ראש השנה לאילנות. ובית הלל אומרים: בחמשה עשר בו.

מעשה ברבי עקיבא שליקט פירות מעץ **אתרוג באחד בשבט** שבסוף שנה שניה הנכנסת לשלישית, **ונהג בו** לחומרא **שני עישורין** [מיני מעשרות], מעשר **אחד** לעני נהג בו **כדברי בית שמאי** שכבר נתחדשה שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. **ומעשר אחד** שהוא מעשר שני נהג בו **כדברי בית הלל** שעדיין שנה שניה - ששנת מעשר שני - היא! [לא שהפריש שני פעמים, אלא: הפריש מעשר שני על תנאי, וחיללו ואכל הוא עצמו את המעות בירושלים, ואת המעשר עצמו נתן לעניים; תוספות כאן, וראה "עיונים"].

והשתא תיקשי היאך עביד רבי עקיבא כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל, והא מה דעביד רבי עקיבא הוי תרי חומרי דסתרי אהדדי, שאם חייב במעשר שני אי אפשר שיהא חייב במעשר עני? ומשנינן: **רבי עקיבא גמריה איסתפיק ליה**, [נסתפק כיצד קיבל] **ולא ידע אי בית הלל בחד בשבט אמור**, **אי בחמיסר בשבט אמור**, **ועבד הכא לחומרא והכא לחומרא**, ונמצא שהחמיר רק כבית הלל, ולא עשה כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל! [וביאר הריטב"א: דדוקא הכא לא מיקרי כסיל בחושך הולך כיון "שלא היה מי שיברר לו האמת. אבל מי שעושה חומרא דמר ודמר מפני שאינו יודע הדין, אף על פי ששורת הדין כך יש לו לעשות, מכל מקום אכתי קרינא ביה שהוא כסיל הולך בחושך, שהיה לו ללמוד ולא למד". וראה מה שכתב על זה, בחזון איש יורה דעה סימן ק"נ סק"ה].

יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא, **ויתיב וקאמר**: **אמר רב יהודה אמר רב**: **מחלוקת** ששנינו לעיל: כיצד מערבין מבואות המפולשים, אי בעי דלת או צורת הפתח, **ב**מפולשין ל**סרטיא** [רחוב שעשוי למהלך בני אדם, והוא רשות הרבים] **מכאן וסרטיא מכאן**, משני צדי המבוי, או במפולשין ל**פלטיא** [רחוב העשוי לשווקים, והוא רשות הרבים] **מכאן ופלטיא מכאן**.

אבל אם היו המבואות מפולשין ופתוחין ל**סרטיא** [רשות הרבים] **מכאן ולבקעה** [כרמלית, ואסורה בטלטול מדרבנן] **מכאן, או** פתוחה ל**בקעה מכאן ובקעה מכאן** סגי לכולי עלמא, אם **עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן!**

ותמהינן: למה לי לאשמועינן דבקעה מכאן ובקעה מכאן סגי בצורת הפתח, **השתא סרטיא** שהיא רשות הרבים **מכאן ובקעה מכאן**, אמרת: דסגי אם **עושה לו צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן! בקעה** שהיא כרמלית **מכאן ובקעה מכאן - מיבעיא** לך למימר דסגי בצורת הפתח?!

ומשנינן: **הכי קאמר** הברייתא: אם היה המבוי מפולש ל**סרטיא מכאן ובקעה מכאן, נעשה** אותו מבוי **כ**אילו היה מפולש ל**בקעה מכאן ובקעה מכאן** וסגי ליה בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן.

ו**מסיים בה** רב יוסף במימרא דלעיל, דקאמר לה משמיה דרב יהודה דאמר משמיה דרב, והוסיף **משמיה דרב יהודה**, שלא משמיה דרב: **אם היה המבוי** הפתוח מצדו האחד לרשות הרבים, **כלה** בלא מחיצה מפסקת **לרחבה** [מסתיים בקצהו השני לתוך הרחבה, שהיא חצר שאחורי הבתים מוקפת ארבע מחיצות שהיא רשות היחיד גמורה, ואין בה דיורין], וגם נפרץ הכותל מעברה השני של הרחבה לרשות הרבים - פירצה עד עשר אמות - כנגד פירצת המבוי שלצד הרחבה, הרי זה מבוי סתום **ואין צריך כלום** "לתקן אותה פתיחה [של המבוי] שלצד הרחבה" [רש"י], אלא אותה פתיחה של המבוי לרשות הרבים. [וכתבו התוספות: "ולא חשיב ליה כמפולש, משום דביציאתו מן המבוי יש מקום לנטות לכאן ולכאן לצדי הרחבה, ולא אתי למישרי מפולש". וכוונתם: דאי לאו האי טעמא הוי בעי תיקון במקום הפירצה לרחבה, משום ד"מיחזי כמפולש "].

אמר ליה אביי לרב יוסף: הא דאמרת משמיה **דרב יהודה** דבמבוי הכלה לרחבה אין צריך כלום, ולא פירש לך רב יהודה ממאן גמרה, **דשמואל היא!** כלומר: משמואל רביה גמרה!

דף ז:

דאי משמיה **דרב** אמרה רב יהודה, **קשיא** הך **דרב** אמימרא אחרינא **דרב** [דלקמן] **בתרתי**:

א. הכא קאמר רב יהודה מבוי שכלה לרחבה שנפרצה, לא אסרינן ליה משום מפולש. [ראה ציור 1]

ואילו ממימרא אחרינא דרב מוכח שאסור משום דמיחזי כמפולש.

ב. מדנקט רב יהודה מבוי הכלה "לרחבה" שאין בה דיורין, ולא נקט מבוי הכלה "לחצר" שיש בה דיורין, איכא למשמע מינה, דבמבוי הכלה לחצר הוו אסרי דיירי החצר על בני

המבוי מלטלטל במבוי, אף שלא הוי כמבוי מפולש, ואפילו לא היה נפרץ כותל החצר לרשות הרבים כלל [ויתבאר ענין זה לקמן].

ואילו ממימרא אחרינא דרב, מוכח, דאי משום דיירי החצר לית לן בה, אלא רק משום דמיחזי כמבוי מפולש.

דאמר רב ירמיה בר אבא אמר רב:

מבוי צר [שרחבו עד עשר אמות] **שנפרץ** כותל המבוי שממול הפתח הפתוח לרשות הרבים **במלואו** [שנפרץ כל הכותל של רוחב המבוי], וכלה המבוי **לחצר** שמאחורי המבוי [שלא היתה פתוחה לו מתחלה]. [ראה ציור 2] ומלבד זאת, **נפרצה** גם מחיצת ה**חצר** עצמה שממול, המפרדת בינה לרשות הרבים שמאחוריה [פירצה שאינה רחבה יותר מעשר אמות, ושלא במילואה של מחיצה אלא נשארה המחיצה שבצדי הפירצה עומדת] **כנגדו** של מבוי, באופן שהעומד במבוי רואה רשות הרבים כנגדו. הרי:

חצר מותרת בטלטול, שהרי מוקפת היא מארבע מחיצותיה.

ואף שנפרצו בהן פרצות, כיון שאין הפרצות רחבות מעשר אמות, ויש להן גיפופי [שאריות כותל מצדי הפירצה] לא נתבטלה המחיצה, שהרי פרצות אלו "פתחים" הם.

אבל ה**מבוי אסור** בטלטול משום מבוי מפולש. [28]

והשתא מוכחינן דרב גופיה לא סבר כרב יהודה. דאי כרב יהודה תיקשי תרתי:

א. **ואמאי** מבוי אסור? ! **ליהוי** האי מבוי שכלה לחצר ונפרץ אליה, **כמבוי שכלה לרחבה**, דאמר רב יהודה שאינו צריך תיקון, דסבירא ליה דלא מיחזי כמפולש.

ב. ועוד תיקשי: הרי רב לא מיירי ברחבה שאין בה דיורים - כרב יהודה - אלא מיירי בנפרץ לחצר שיש בה דיורין. ומכל מקום, לא אסר רב את הטלטול במבוי משום שנפרץ לחצר שיש בה דיורין, אלא מטעם שנפרצה אף החצר לרשות הרבים ונעשה המבוי כמבוי מפולש.

והיינו דלא כרב יהודה, דאסר בנפרץ המבוי לחצר שיש בה דיורין, אף אם לא היתה נפרצת לרשות הרבים, וכדאמרן!

אמר ליה רב יוסף לאביי: **אנא לא ידענא** ממאן גמרה רב יהודה. אבל **עובדא הוה בדורא דרעותא** [כפר של רועים] **דמבוי שכלה לרחבה הוה** התם, ונפרצה מחיצת הרחבה כנגדו של מבוי לרשות הרבים.

[28] ואף שאינו מפולש גמור, שהרי אין המבוי מגיע בסופו עד רשות הרבים, אלא הוא מגיע עד לחצר, ושם הרי יש מקום לנטות לכאן ולכאן לתוך רוחב החצר. מכל מקום, מיחזי כמבוי מפולש. לפי שהעומד במבוי רואה את רשות הרבים כנגדו, ואינו רואה שיכול לנטות לכאן ולכאן. [תוספות]. וגם בקעי בה רבים העוברים מרשות הרבים אחת לרשות הרבים שניה דרך מבוי.

ואתא דינא דהאי רחבה **לקמיה דרב יהודה**, **ולא אצרכיה** רב יהודה תיקון **ולא מידי**!
והשתא קושיא בתרא לא תיקשי. כי ליכא למידק: הא חצר אסורה, דהא כך הוה עובדא [גאון יעקב].
ואי קשיא משמיה דרב, כלומר: ואם קשה לומר שלמד רב יהודה להתיר, מרב, מכח קושיא קמא, דהא לרב גופיה חשיב המבוי כמפולש -
תיהוי משמיה דשמואל, יהי כדבריך, שמשמואל למד כן רב יהודה. **ולא קשיא מידי** [ולא תקשה אף קושיא קמא].
ועתה מבארת הגמרא דאיכא למימר שפיר שרב יהודה למד מרב להתיר במבוי שכלה לרחבה. ומכל מקום לא קשיא דרב אדרב, שאסר במבוי הכלה לחצר!
כי **השתא**, **דאמר ליה רב ששת לרב שמואל בר אבא**, **ואמרי לה**, שרב ששת אמר **לרב יוסף בר אבא**:
אסברה לך טעמו של רב וסברתו, שאסר לטלטל במבוי שכלה לחצר, שאינו מטעם דחשיב כמפולש, אלא: א. תיקנו חז"ל שלא לטלטל מבית לחצר המשותפת לכמה בתים, אלא אם כן עשו כל דיירי הבתים הפתוחים לחצר כאחד "עירובי חצרות" [שמתערבין כולם במאכל אחד מערב שבת, ומניחין אותו באחד מן הבתים].
וכן תיקנו, שלא לטלטל מן הבית שבחצר [או כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר] למבוי המשותף לכל החצרות, אלא אם כן עשו כל דיירי החצירות הפתוחים למבוי ורגילין לעבור דרכו, "שתופי מבואות" [שמשתתפין כולם במאכל אחד, ונותנין אותו באחת החצרות].
ב. שתי חצרות שכותל מפריד ביניהן, הרי הן שתי רשויות נפרדות לכל דבר, ומערבת כל חצר עירוב חצרות לעצמה.
נפרץ הכותל שביניהן במילואו ולא נשארו גיפופי [שאריות כותל] בצדי הפירצה, הרי כיון שאין "פתח" ביניהן אלא רק "פירצה", נעשו שתי החצרות כחצר ורשות אחת לכל דבר, ומערבין ביחד עירוב אחד.
ואם היה בכותל "פתח" - רצו, מערבין כאחד, ומותרין לטלטל מחצר לחצר. רצו, מערבת כל אחת לעצמה, ואסורין לטלטל מזו לזו.
ג. היתה חצר אחת צרה, והסמוכה לה רחבה, ונפרץ הכותל המפריד ביניהן לכל רחבה של החצר הצרה, ונמצא, שהעומד בפנים החצר הצרה אינו רואה כל גיפופים, הרי פתח זה נקרא "נראה [הגיפופים] מבחוץ ושוה מבפנים". ואין זה פתח אלא פירצה בעלמא [לדעת רב, לפי מאי דאסברה רב ששת].

ד. לעומת זאת, בחצר הרחבה, שבה נראים הגיפופים מבפנים - חשובה הפירצה כ"פתח" גמור.
ולפיכך: החצר הצרה בטילה לחצר הרחבה הסמוכה לה, להחשב כחלק ממנה, ואינה מותרת בטלטול עד שתערב יחד עם דיורי החצר הרחבה, דחשבינן לה כרשות אחת עם החצר הרחבה.
אך לגבי החצר הרחבה, נחשבות שתי החצרות כרשויות נפרדות. ולכן אם עירבה הרחבה לעצמה מותר לטלטל ברחבה.
ולפיכך: מבוי זה שנפרץ במלואו לחצר, אי אפשר לטלטל מן הבית אליו - אף בלא פירצת החצר לרשות הרבים - שהרי כלפי המבוי חשבינן ליה כרשות אחת עם החצר הסמוכה, וכאילו היו דיירי החצר דרין במבוי, ואוסרין על בני המבוי להוציא לשם, עד שיערבו עם דיורי החצר. [29]
ונמצא שיש חילוק בדברי רב:
א. **כאן**, **שעירבו**.
כלומר: היכא דעירבו בני המבוי עם בני החצר מותרים הם לטלטל, דמשום חסרון עירוב ליכא. ואין המבוי חשוב כמבוי מפולש, ואינו צריך תיקון אלא כשאר מבוי סתום.
ב. **כאן**, **שלא עירבו**.
כלומר: היכא אמר רב דמבוי אסור, היכא שלא עירבו, ומשום שהמבוי נתבטל לחצר, ואוסרין דיורי החצר - שלא עירבו עם בני המבוי - על בני המבוי מלטלטל מביתם למבוי.
והשתא מבואר, שלפי טעמו של רב ששת בדברי רב, שפיר איכא למימר דרב יהודה למד מרב שמבוי הכלה לרחבה אינו צריך תיקון.
כי לפי רב ששת, **דברי רב** ברחבה **אדברי רב** בחצר דאקשינן לעיל - **נמי לא קשיא**.
דהא לדידיה, רב דאחמיר במבוי שכלה לחצר, טעמו משום שדיורי החצר אוסרין על בני המבוי מלטלטל למבוי בלא לערב עמם. והא לא שייכא אלא בחצר שיש בה דיורין האוסרים. אבל אם נפרץ המבוי לרחבה, שאין בה דיורין שיאסרו מותר לטלטל במבוי.
ואם כן לא קשיא. כי:
כאן ברחבה, מיירי ש**עירבו בני חצר**, כלומר, בני רחבה **עם בני מבוי**.
כי אף שלא עירבו - כמי שעירבו דמי [מאירי בשיטת רש"י]. דהא ליכא דיורין ברחבה שיצטרך לערב עמהם, ולכן מותר המבוי.

[29] ובאמת אסור אף בלא שנפרצה החצר לרשות הרבים, ולא נקט רב "שנפרצה חצר כנגדו" אלא לאשמועינן דחצר מותרת אף דבקעי רבים דרך מחיצות החצר כשעוברין מרשות הרבים אחת לשניה, וללמדך שאינן מבטלין המחיצות.

כאן בחצר, אסר רב לטלטל במבוי, באופן **שלא עירבו** בני החצר עם בני המבוי.

דף ח.

והוינן בה: **ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא**, שרב יהודה בדין מבוי הכלה לרחבה כשמואל אמרה. ורב - לאו משום עירוב אסר לטלטל במבוי הכלה לחצר, אלא בין שעירבו בני החצר עם בני המבוי, ובין שלא עירבו אסור לטלטל במבוי משום דהוי כמפולש.

ואדרבא, סלקא דעתין, דלרב, משום חסרון עירוב לית לן בה, **ובין שעירבו**, ואין לדון בה משום דמיחזי כמפולש, **ובין שלא עירבו** - ואפילו לא נפרץ כנגדו - **פליגי** רב ושמואל: אם כן, **בעירבו**, דאסר רב משום מבוי מפולש והתיר רב יהודה משמיה דשמואל - **במאי פליגי**?

וכמו כן, **בשלא עירבו** דאסר שמואל [וכדסלקא דעתין לעיל, דבדווקא אמר רב יהודה מבוי הכלה "לרחבה", הא בחצר הוה אסר, משום דיורי החצר האוסרין בלא שיערבו עמהם], והתיר רב [שלא אסר אלא משום מפולש] - **במאי פליגי**?

ומפרשינן: **בשלא עירבו - פליגי** בפתח ה**נראה מבחוץ ושוה מבפנים**.

בפתח שגיפופיו נראין מחוצה לו, ואינן נראין מבפנים, אי חשיב פתח גם כלפי פנים או לא.

לרב חשיב כפתח אף כלפי פנים, ולפיכך עדיין החצר והמבוי שתי רשויות המערבות כל אחת לעצמה ואין אוסרין דיורי החצר על בני המבוי מלטלטל למבוי.

ושמואל מחייב את בני המבוי לערב כאחד עם דיורי החצר, דלדעת שמואל הנך גיפופי כמאן דליתנייהו דמי כלפי בני המבוי, והוה רשות אחת שצריכה עירוב אחד. [30]

בעירבו - קמיפלגי - רב דאסר לה משום דמיחזי כמפולש, ושמואל דשרי - **בדרב יוסף! דאמר רב יוסף**:

לא שנו שמבוי הכלה לרחבה אין צריך תיקון, **אלא כשכלה לאמצע רחבה**, ויש מקום לנטות לכאן ולכאן משני צדי המבוי. דזה לא מיחזי כמבוי מפולש [שהרי רוחבה של רחבה עודף על רוחב המבוי לכל צד, ונראה שהמבוי כלה לרחבה ואינו מושך עד רשות הרבים שכנגדו, ולפיכך לא אתי למישרי מבוי מפולש]. [ראה ציור 1]

אבל אם **כלה** המבוי **לצידי רחבה**, שמצד אחד נמשך כותל המבוי עם כותל הרחבה עד רשות הרבים - **אסור** לטלטל במבוי, משום דמיחזי כמפולש. [ראה ציור 2]

[30] וביאר רש"י: דהא דלא אסרי בני החצר על בני המבוי כשאר חצר הפתוחה למבוי שצריכין שיתוף מבואות. הטעם בזה, משום דמיירי דבני החצר אין רגילים לעבור דרך מבוי ואינה צריכה להשתתף, ולפיכך אין אוסרין אלא כשנפרצו זה לזה, דכחד דמו.

והשתא - בדרב יוסף פליגי רב ושמואל!

רב דאסר [למאי דסלקא אדעתין מעיקרא] אפילו בכלה לאמצע חצר, סובר דלא כרב יוסף דחשיב ליה "מיחזי כמפולש" רק כשיש המשך ממש של כותל המבוי עם כותל הרחבה או החצר. דלרב, כיון שאין העומד במבוי רואה כנגדו אלא רשות הרבים, וגם בקעי בה רבים, אסור.

ושמואל דמתיר בכלה לאמצע רחבה - כרב יוסף!

אמר רבה: **הא דאמרת** שאם כלה המבוי **לאמצע רחבה מותר**, **לא אמרן אלא** כשנפרץ **זה** [החצר הסמוכה לרשות הרבים] **שלא כנגד זה** [שלא כנגד המבוי ממש, רק שהיתה הפירצה באותה מחיצה ש"כנגדו" של מבוי, והיינו דאמר רב: ונפרצה חצר "כנגדו"]. [ראה ציור 1]

אבל אם נפרץ **זה כנגד זה** ממש **אסור**, ואף שכלה מבוי לאמצע רחבה! [31] [ראה ציור 2]

אמר רב משרשיא: **הא דאמרת** שמבוי שכלה לרחבה ונפרצה הרחבה לרשות הרבים **זה שלא כנגד זה מותר** לטלטל בו - **לא אמרן אלא ברחבה דרבים**. [ראה ציור 3]

אבל ברחבה דיחיד אסור לטלטל במבוי.

כי **זימנין דמימלך עלה** בעל הרחבה על שעשאה למקום שאין בה דיורין, **ובני לה בתים** ברחבה במקום הפנוי שלצד המבוי, **והוה ליה** על ידי הבתים שקירותיהם נמשכים עם כותלי המבוי, **כמבוי שכלה לה לצידי רחבה**, **ואסור** לטלטל בו אפילו כשאין פרצתה לרשות הרבים מכוונת כנגד המבוי

- וכדאמרן! [ראה ציור 4]

אבל ברחבה דרבים לא חיישינן שמא ישנו הרבים את יעודה הראשון של הרחבה.

ומפרשינן: **ומנא תימרא דשני לן בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד**?

דאמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: **מעשה במבוי אחד שצידו אחד ים** ששפתו גבוהה עשרה והוי מחיצה, **וצידו אחד אשפה** גבוהה עשרה דהוי מחיצה, וראשו אחד סתום כשאר מבואות, וראשו אחד פתוח לרשות הרבים [הוגה על פי רש"י], והוי האי מבוי השתא כשאר מבוי סתום שיש לו שלש מחיצות. [ראה ציור 5]

ובא מעשה לפני רבי לשואלו אם ניתר מבוי זה בלחי או קורה בראשו הפתוח לרשות הרבים, **ולא אמר בה לא היתר ולא איסור**.

ומפרשינן להא דרבי:

[31] וכתב רש"י: שאם נפרץ לצידי רחבה, אסור לטלטל במבוי, אף אם אין הפירצה שנפרצה הרחבה [או החצר] כנגד המבוי ממש. והטעם: כיון דכותל המבוי נמשך עם כותל הרחבה ומתעקם כותל הרחבה עד הפירצה לרשות הרבים, הוה לה כמבוי עקום שעקמומיותו יותר מעשר אמות דדינו כמבוי מפולש וכמבואר לעיל דף ו'.

טעמא דאיסור **לא אמר בה**: משום **דהא קיימי** השתא שלש **מחיצות**, והוה כשאר מבוי הניתר בלחי וקורה.

ומיהו, **היתר** נמי **לא אמר בה**, משום דחיישינן **שמא תינטל** ה**אשפה** ותחסר מחיצה, או **ויעלה הים שרטון** של חול ואבנים אצל שפתו ונעשה קרקע, והולכין שם בני אדם והוי לה רשות הרבים - ר"ח.

והוינן בהא דרבי, כדי להוכיח דשאני בין רבים ליחיד:

ומי חיישינן שמא תינטל אשפה?!

והתנן: **אשפה** המונחת **ברשות הרבים** והיא **גבוהה עשרה טפחים** דהוי על גבה רשות היחיד - **מחלון** הבית **שעל גבה** של אשפה, **זורקין לה** לאשפה **בשבת**! דהוה זורק מרשות היחיד לרשות היחיד [דרך אויר רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, דהוי מקום פטור - תוספות], דשרי. [ראה ציור 1]

והשתא תיקשי לרבי, דחזינן מהך מתניתין דלא חיישינן שמא תינטל אשפה ונמצא זורק מרשות היחיד לרשות הרבים?!

אלמא אמרינן כדי שלא תיקשי לרבי: **שני**, יש לחלק **בין אשפה דרבים** - כי ההיא דחלון - דלא חיישינן שמא תינטל, **לאשפה דיחיד** - כי ההיא דרבי, שהיתה אשפה של יחיד - דחיישינן שמא תינטל!

הכא נמי גבי רחבה, **שני** יש לחלק **בין רחבה דרבים לרחבה דיחיד** - וכדאמרן!

ומיבעי לן: **ורבנן** שהיו בדורו של רבי - **מאי** הוו אמרי בההיא מבוי שצידו אחד כלה לאשפה?

אמר פשיט **רב יוסף בר אבדימי**: **תנא** בברייתא: **וחכמים אוסרין**.

אמר רב נחמן: **הלכה כדברי חכמים**.

איכא דאמרי הכי **אמר רב יוסף בר אבדימי**: **תנא**: **וחכמים מתירין**.

והכי **אמר רב נחמן**: **אין הלכה כדברי חכמים** - המתירין!

מרימר פסיק לה [היה עושה מחיצות] למבואות **דסורא** - שהיו כלין בצד אחד לים ובצד כנגדו לרשות הרבים - **באוזלי** [רשתות ומכמורות] שיהיו הם מחיצות המבוי. [ראה ציור 2] ולא רצה לסמוך על מחיצת הים, משום **דאמר** מרימר: **חיישינן שמא יעלה הים שרט ון**.

[השמועה הבאה מתבארת לפי שיטה ראשונה לעיל דף ו. בדין מבוי עקום. ובהמשך יתבאר אף לפי שיטת ה"יש מפרשים" שם].

ההוא מבוי עקום דהוה בסורא, שראשו אחד פתוח היה במערב לרשות הרבים ונתעקם המבוי [ברוחב עד עשר אמות] והיה הולך לצד דרום, ופתוח שם לרשות הרבים אחרת.

ועשו בני המבוי הפתוחים למערב לחי או קורה בפתחם הפתוח לרשות הרבים, ובני המבוי הפתוחים לדרום לא עשו בפתחם כלום כדי להתיר לטלטל בחלקם.
כרוך בודיא, גללו מחצלת, **ואותיבו** והעמידוה כשהיא מגוללת **ביה בעקמומיתיה** של מבוי. [ראה ציור 3]
אמר רב חסדא: לא מועיל מה שעשו להתיר לטלטל אפילו בחצי המבוי הפתוח למערב.
כי **הא - לא כרב ולא כשמואל** דאיפליגו לעיל דף ו א בהיתירו של מבוי עקום.
ומפרשינן להא דרב חסדא:
כי **לרב**, **דאמר תורתו** של מבוי עקום הוא **כ**אילו היה **מפולש**, וצריך ליתן בעקמומיתו מה שנותנין במבוי מפולש - **צורת הפתח בעי**! כדין מבוי מפולש [לעיל דף ו:], ולא מועילה לו העמדת מחצלת גלולה בעקמומיותו!
ולשמואל נמי, **דאמר תורתו** של מבוי עקום הוא **כ**מבוי **סתום**, ואין צריך צורת הפתח בעקמומיתו, מכל מקום, הרי אין ניתר המבוי בלחי אחד [ואפילו לא אותו החלק שבין העקמומית והפתח שבו הלחי] עד שיתן לחי שני בפתח השני או בעקמומית המבוי. [32] ובמבוי זה, ששמו בעקמומיתו מחצלת ולא לחי - לא מהני.
כי **הני מילי** דמהני בו לחי, כשהניחו בו **לחי מעליא** הוא דמהני.
אבל האי מחצלת גלולה - אף כלחי אינה נידונת. **דכיון דנשיב ביה זיקא** [שהרוח נושבת בה] **ושדי ליה** [ומפלת אותה] - **לא כלום הוא**. [33]
ומכל מקום, **אי נעיץ ביה סיכתא וחבריה** [אם נועץ יתד [ר"ח] במחצלת ומחברה לכותל המבוי], הרי **חבריה**, ותו לא שדי ליה זיקא, ושפיר מהני.
גופא: **אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב**:
מבוי שנפרץ במלואו לחצר, ונפרצה חצר כנגדו - חצר מותרת ומבוי אסור.
ומפרשינן לה לעיל במסקנא, שטעם איסור המבוי מפני שלא עירבו בני המבוי עם בני החצר. שהמבוי חשוב כרשות אחת עם החצר כיון שנפרץ הכותל שביניהם, וגיפופי המחיצה הוו לגבי מבוי "נראה מבחוץ ושוה מבפנים", ועל כן אסורה היא.
ואילו החצר שגיפופי המחיצה נראין בה מבפנים, מותרת, ומערבת לעצמה.
ומקשינן עלה:
אמר ליה רבה בר עולא לרב ביבי בר אביי: **רבי**! מאי קא משמע לן רב?

[32] כן משמע מרש"י, ובגאון יעקב תמה על זה.
[33] ולשיטת היש מפרשים שבעקמומית המבוי אפילו למאן דאמר תורתו כסתום יש ליתן בו לחי, ולא סגי בשני לחיים בשני פתחיו, שמועה זו פשוטה יותר. ומיירי שעשו שני לחיין בשני הפתחים [כדי להתיר כל המבוי], ונתנו עוד מחצלת בעקמומית בתורת לחי שלישי. והשתא פשיטא שכל חלקי המבוי אינם ניתרים בטלטול, כיון שלמחצלת אין תורת לחי.

וכי **לא משנתנו היא זו**?!
דתנן: **חצר קטנה**, צרה, **שנפרצה** במלואה **לחצר גדולה**, רחבה, הסמוכה לה - חצר **גדולה מותרת** בטלטול לכשתערב עירובי חצירות לעצמה. **וקטנה אסורה** עד שתערב יחד עם הגדולה.
וטעמא: **מפני שהיא כפתחה של גדולה**.
וכדאמרן, דהקטנה מפני שגיפופיה "נראה מבחוץ ושוה מבפנים" לא חשיב "פתח" לגבה, וצריכה לערב עם הגדולה, דבטלה לגבה.
ואילו הגדולה, דאית לה גיפופי, הנראין אף מבפנים, חשיבא הפירצה כ"פתח" לגבה.
ולפיכך, אינה צריכה לערב עם הקטנה, דרשות בפני עצמה היא! והשתא תיקשי, מאי קא משמע לן רב במבוי שנפרץ לחצר?!
אמר ליה רב ביבי בר אביי לרבה בר עולא: רב אתי לאשמועינן עיקר חידושו בחצר, שהיא מותרת בטלטול, דליכא למילף לה ממתניתין.
כי **אי מהתם** - במתניתין דחצר קטנה - **הוה אמינא**: **הני מילי היכא דלא קא דרסי בה רבים** ולא מבטלי שם מחיצות דידה.
אבל היכא דקא דרסי בה רבים, דהיינו במימרא דרב, דמיירי בחצר שנפרצה אף היא לרשות הרבים, ועוברים רבים מרשות הרבים לרשות הרבים דרך החצר והמבוי, **אימא** דבטלו שתי המחיצות משום דריסת הרבים למבוי, **ואפילו חצר נמי** אסורה בטלטול כיון דלית לה מחיצות.
קא משמע לן רב דחצר מותרת לטלטל בה!
ומקשינן: **והא** דאמרת דאתי לאשמועינן שאין דריסת הרבים מבטלת שם מחיצה, **נמי תנינא**, ומאי קא משמע לן רב?!
דתניא: **חצר** מוקפת מחיצות שיש בה שני פתחים, **שהרבים נכנסין לה בזו**, בפתח האחד, **ויוצאין לה בזו**, בפתח השני -
הוי **רשות הרבים** לענין ספק **טומאה**, דקיימא לן דברשות הרבים ספיקו טהור [וברשות היחיד ספיקו טמא];
והוי רשות היחיד לענין שבת.
אלמא, לא אמרינן דלא ליהוי רשות היחיד לשבת, מטעם דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, ותיקשי: מאי קא משמע לן רב?! ומשנינן: **אי מהתם** בברייתא, **הוה אמינא**, **הני מילי** - דלא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא - היכא ששני הפתחים הוויין **זה שלא כנגד זה**,

דף ח:

אבל במימרא דרב, דמיירי כשהיו הפתחים **זה כנגד זה** [וכדקאמר: ונפרצה חצר "כנגדו" של מבוי], **אימא לא** הוי מחיצה, דאמרינן בכי האי גוונא: אתו רבים ומבטלי מחיצתא. קא משמע לן רב דאפילו בכי האי גוונא הוי מחיצה.

ומקשינן אהך תירוצא: **ולרבה, דאמר** לעיל בעמוד א, דהא דאמרינן במבוי שכלה לרחבה ונפרצה אף הרחבה לרשות הרבים דלא חשיב מבוי מפולש, הני מילי כשלא היו הפירצה ופתח המבוי מכוונין זה כנגד זה, אבל אם היו מכוונין **זה כנגד זה אסור** משום מבוי מפולש!

על כרחנו, **הא דרב** - דאמר: מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו מבוי אסור, עד שיערבו עם בני החצר. הא עירבו עמם מותר לטלטל במבוי, דלא חשבינן ליה כמפולש - **במאי מוקי לה** רבה?

בהכרח, בנפרצה **זה שלא כנגד זה**.

דאם לא כן, היה אסור אף בעירבו, משום דהוי כמפולש [והא דאמר רב: ונפרצה חצר "כנגדו", היינו בכותל שכנגדו של מבוי, ולא שהיתה הפירצה עצמה "כנגדו" של פתח המבוי - רש"י לעיל ח א ד"ה אבל, ועיין רש"י כאן].

והשתא תיקשי, דכיון דרב גופיה - לרבה - נמי מיירי בזה שלא כנגד זה, **תרתי** - ברייתא ד"חצר שהרבים נכנסין לה", ומימרא דרב - **למה לי** לחדש דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, בפתחים שאינן מכוונין זה כנגד זה?!

ומשנינן שינוייא אחרינא:

אי מהתם - מברייתא ד"חצר שהרבים נכנסין לה" דשמעינן מינה דלא אמרינן אתו רבים ומבטלי מחיצתא - **הוה אמינא**: **הני מילי** דלא מבטלי מחיצה - מדאורייתא!

וללמד: שרשות היחיד גמורה היא, **ולזרוק** מרשות הרבים לתוכה הוי הוצאה, וחייב עליה.

אבל לטלטל בתוכה **אימא לא** שרי, דמדרבנן לאו רשות היחיד היא, דאתו רבים ומבטלי מחיצתא!

ולפיכך **קא משמע לן** רב: דאף מדרבנן לא בטלו המחיצות, והחצר מותרת לטלטל בה!

איתמר:

מבוי גדול עקום כמין ד', הפתוח משני ראשיו לרשות הרבים, והוא **עשוי כנדל** [שרץ שיש לו רגלים הרבה], שפתוחין לו מבואות קטנים הפתוחים בראשיהם השני לרשות הרבים ההולכת בצדי המבוי הגדול, [והמבואות פתוחים משני צדי המבוי הארוך זה שלא כנגד זה - תוספות], אם בא להתירו: [ראה ציור 1]

אמר אביי: **עושה צורת הפתח** למבוי הגדול, באחד משני ראשיו הפתוחים לרשות הרבים [ולחי או קורה בצדו השני הפתוח לרשות הרבים], **והנך כולהו** מבואות קטנים **מישתרו** [מותרים בטלטול] **בלחי וקורה** בפתח שבראשיהם שלצד רשות הרבים, ובמקום פתיחתם למבוי הגדול אין עושה להם כלום.

אמר ליה רבא לאביי: ממה נפשך!

אי אמרת שהמבואות הקטנים ניתרים בלחי וקורה ואין צריך ליתן בראשיהם הפתוחים למבוי הגדול ולא מידי, על כרחך **כמאן** סבירא לך, **כשמואל**, **דאמר** לעיל: מבוי עקום **תורתו** של מבוי זה **כסתום**, ומתירו בלחי מכאן ולחי מכאן.

ולפיכך: הני מבואות קטנים שעקומים הם [שהרי פתוחים בעצמם לרשות הרבים, ופתוחים הם למבוי הגדול שאף הוא פתוח לרשות הרבים, והיינו מבוי עקום] מותרים בלחי בפתחיהם, ולחי נוסף בפתחו של המבוי הגדול לרשות הרבים, ואין צריך ליתן בעקמומיתם - במקום שהם פתוחים למבוי הגדול - כלום!

[ולא כרב, דסבירא ליה לעיל: דבמבוי עקום צריך ליתן בעקמומיתו צורת הפתח, דסבירא ליה שנותנין לעקמומית תורת מבוי מפולש].

וכיון שכן, **למה ליה** למבוי הגדול - שאף הוא אינו אלא מבוי עקום - **צורת הפתח** באחד מראשיו?!

והרי כסתום הוא לשמואל, וסגי בלחי מכאן ולחי מכאן אף למבוי הגדול.

ועוד תיקשי, **הא ההוא מבוי עקום דהוה בנהרדעא** שהוא מקומו של שמואל, ומכל מקום **חשו לה לדרב** דפליג אשמואל, ואמר: מבוי עקום תורתו כמפולש, וצריך להתירו בעקמומיתו כדרך שמתירין מבוי מפולש [וכדאמרינן לעיל ו ב].

וכל שכן דבעלמא, שאינו מקומו של שמואל, צריך למיחש לדרב [ריטב"א]. ואמאי לא אצרכת בעקמומיתם של המבואות הקטנים - ולא מידי?!

אלא, **אמר רבא**: **עושה צורת הפתח לכולהו** מבואות קטנים **להאי גיסא** בראשיהן הפתוחים למבוי הגדול, וכרב דאמר: תורתו של עקמומית המבוי כמפולש. **ואידך גיסא** דמבואות הקטנים **מישתרו בלחי וקורה**. [ראה ציור 1]

ובכך הותרו המבואות הקטנים.[34]

[שמועה זו דמבוי העשוי כנדל, נתבארה על פי ריטב"א ומהרש"ל בדעת רש"י].

אמר רב כהנא בר תחליפא משמיה דרב כהנא בר מניומי משמיה דרב כהנא בר מלכיו משמיה דרב כהנא רבה.

[34] ואם בא להתיר גם המבוי הגדול עושה לו צורת הפתח בעקמומיתו, ושתי לחיין בשתי ראשיו הפתוחין לרשות הרבים].

ואמרי לה: **רב כהנא בר מלכיו היינו** הוא עצמו **רב כהנא רבה** [ב"ח]:
מבוי שכותלו שמצידו האחד ארוך, וצידו אחד קצר. אם עודף הארוך על הקצר **פחות מארבע אמות, מניח את הקורה באלכסון** מראשו של כותל הארוך לראשו של קצר, ומטלטל עד הקורה בכל מקום שהיא. [ראה ציור 2]
אבל אם היה הארוך עודף על הקצר **ארבע אמות** או יותר, **אינו מניח את הקורה אלא כנגד** ראש הכותל **הקצר**, ומניחה כשהיא מאונכת לכותל הארוך. [35] [ראה ציור 3]
רבא אמר: אחד זה שעודף ארבע אמות, **ואחד זה** שעודף פחות מארבע אמות, **אינו מניח את הקורה, אלא כנגד** ראש הכותל **הקצר**.
[ואם הניח באלכסון לא מהניא קורה זו כלל, ואסור לטלטל אף כנגד הקצר, ביאור הלכה סימן שס"ג כהפרי מגדים, ודלא כהמחצית השקל].
והוסיף רבא: **ואימא טעמא דידי, ואימא טעמא דידהו**:
אימא טעמא דידי דלא מהני קורה באלכסון, דאנא סבירא לי: **קורה טעמא מאי** תקון רבנן דמהני להתיר את המבוי בטלטול? - **משום היכר** [שלא יבואו להחליף בין מבוי לרשות הרבים]!
וקורה העומדת **באלכסון לא הוי היכר**, שהרואה בני מבוי נמשכין ומשתמשין במבוי שלא כנגד הכותל הקצר, יבוא לטעות ולומר: מותר להשתמש ברשות הרבים!
לפי שאותו עודף שאין מחיצה מהצד השני כנגדו, אינו נראה להם כחלק מן המבוי. [36]
ואימא טעמא דידהו דמהני קורה באלכסון: דאינהו סבירא להו, **קורה משום מאי** תקון חז"ל דמהני, **משום מחיצה**, שרואין חודה של קורה כאילו יורד וסותם. **ובאלכסון נמי הוי מחיצה**.
אמר רב כהנא: **הואיל ושמעתתא** דמבוי שצידו אחד ארוך, **דכהני** [של כהנים] **היא, אימא בה** אנא דכהן אנא, נמי **מילתא**:
הא דאמרת, שאם היה הכותל הארוך עודף על הכותל הקצר עד ארבע אמות **מניח** את **הקורה באלכסון - לא אמרן אלא שאין** באורך **אלכסונו** של מבוי מראש הכותל הקצר עד ראש הכותל הארוך, בקו אלכסון, **יותר מעשר** אמות!
[ומבאר רש"י כי המדובר הוא במבוי צר, שרוחבו ביחד עם עודף ארבע האמות של הכותל הארוך נותנים אלכסון של פחות מעשר אמות].

[35] דכיון דעודף עליו ארבע אמות, הרי הוא כמבוי בפני עצמו, דהא שיעור משך מבוי ארבע אמות, ולפיכך צריך מחיצות כנגדו, ר"ח.

[36] וכתב בביאור הלכה: משמע ברמב"ם דאין שיעור לעודף, ואפילו עודף מעט נמי אסור. ומיהו הני מילי אם נראה לעין שצידו אחד ארוך יותר, אבל באם אין נראה בהדיא לעין, רק על ידי מדידה אנו יודעין שצד אחד ארוך לא קפדינן בזה, דבזה לא שייך הטעם שיבואו לטעות ולהשתמש ברשות הרבים.

אבל אם **יש באלכסונו יותר מעשר** אמות, **דברי הכל אינו מניח אלא כנגד הקצר**. שהרי כל תחת הקורה הוי פתח, ואי אפשר לפתח שיהא יותר מעשר אמות. [37]

איבעיא להו: **מהו להשתמש** [לטלטל] בכל מבואות דעלמא **תחת הקורה**?

רב, **ורבי חייא**, **ורבי יוחנן אמרו**: **מותר להשתמש תחת הקורה**. [ראה ציור 1]

שמואל, **ורבי שמעון בר רבי**, **ורבי שמעון בן לקיש אמרו**: **אסור להשתמש תחת הקורה**.

והוינן בה: **לימא בהא קמיפלגי**: **דמר**, הנך אמוראי דסברי מותר להשתמש תחת הקורה, **סבר** כי **קורה משום היכר** הוא דמהני, ולפיכך מותר להשתמש אף תחת הקורה.

ומר, הנך אמוראי דסברי אסור להשתמש תחת הקורה, **סבר** כי **קורה משום מחיצה**, וחודה הפנימי של מחיצה הוא זה שיורד וסותם, ונמצא שתחת הקורה ליכא מחיצה, ולפיכך אסור להשתמש תחתיה.

ודחינן: **לא** בהכי פליגי.

אלא **דכולי עלמא** סברי כי **קורה משום היכר**.

והכא בהא קמיפלגי:

דמר סבר, **היכירא** של קורה **מלגיו**

דבעינן הכירא לאלו שבפנים המבוי, וההיכר הוא צדה הפנימי של עובי הקורה, ולפיכך אסור להשתמש תחת הקורה עצמה, העומדת מן ההיכר ולחוץ.

ומר דמתיר להשתמש תחת הקורה, **סבר**: **היכירא מלבר**.

לבני רשות הרבים שמחוץ למבוי היא, וההיכר הוא צד עוביה החיצון של קורה, ולפיכך מותר להשתמש אף תחת הקורה.

ואיבעית אימא, **דכולי עלמא** קורה **משום מחיצה**.

והכא בהא קמיפלגי: **דמר סבר**: **חודו הפנימי** של קורה **יורד וסותם**, ותחת הקורה מחוץ למחיצה הוא, ואסור להשתמש תחתיה.

ומר סבר: **חודו החיצון** של קורה **יורד וסותם**, ותחת הקורה מבפנים למחיצה הוא, ומותר להשתמש תחתיה.

אמר רב חסדא: **הכל** שנחלקו אם מותר להשתמש תחת הקורה, **מודים בבין לחיים** [אם התיר מבואות דעלמא בלחיים], כלומר: בצדו של לחי, **שאסור** להשתמש ולטלטל שם, אלא מחודו אולי צ"ל הפנימי של לחי ולפנים.

[37] וכדתנן בריש פירקין: והרחב מעשר אמות, ימעט. וכתב הריטב"א: לאו דוקא הא דאמרינן ש"אינו מניח אלא כנגד הקצר", אלא, מניח את הקורה באופן שלא יהא הפתח רחב יותר מעשר אמות. ובגאון יעקב כתב: דלא משמע הכי בגמרא.

וטעמא: משום דלחי שיעורו אפילו במשהו, ואם נתיר לטלטל בין הלחיים יבוא לטלטל מחוצה להם - תוספות.

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא:

נעץ שתי יתידות שוכבות **בשני כותלי המבוי** בעובי הכותל **שמבחוץ** למבוי, **והניח קורה על גביהן** של יתידות מחוץ למבוי, וסמך חודה הפנימי של קורה לשפת המבוי - **מהו** להתיר המבוי בקורה זו? [ראה ציור 1]

אמר ליה רב חסדא לרמי בר חמא:

לדברי המתיר במבוי דעלמא להשתמש תחת הקורה - ומשום דסבר, חודו החיצון של קורה יורד וסותם - **אסור** להשתמש במבוי שהניח קורתו על גבי יתידות. שכיון שחודו החיצון של קורה יורד וסותם, נמצא שאין סתימת המחיצה דבוקה לכתלים של מבוי, שהרי אויר כרחבה של קורה יש ביניהם. [38]

ולדברי האוסר במבוי דעלמא להשתמש תחת הקורה - ומשום דסבר חודו הפנימי של קורה יורד וסותם - **מותר** להשתמש במבוי שהניח קורתו על גבי יתידות, שהרי חודו הפנימי של קורה סמוך לכתלים וסתימתו דבוקה לכתלים, ומהני!

רבא אמר: **לדברי האוסר** במבוי דעלמא להשתמש תחת הקורה, ומשום דקסבר חודו הפנימי יורד וסותם, **נמי אסור** להשתמש במבוי שנעץ קורתו על גבי יתידות. משום דלא מהני קורה חוץ למבוי, אלא **בעינן קורה על גבי מבוי**, והכא **ליכא** קורה על גבי מבוי!

דף ט.

איתיביה רב אדא בר מתנה לרבא: **היתה** (תחילת העמוד) קורתו של מבוי **משוכה** מכתלי המבוי כלפי חוץ, וכגון שנעץ בראש כתלי המבוי שתי יתידות שוכבות כלפי חוץ, והניח הקורה עליהן. [ראה ציור 2] **או** שהיתה הקורה **תלויה** על אויר המבוי בין שני הכתלים, ובגובה שוה להם. וכגון שנעץ קנה באמצע פתח המבוי, ונתן עליו את הקורה, ואינה מונחת על כתלי המבוי: [ראה ציור 3] אם היתה הקורה "המשוכה" רחוקה מן המבוי, או שהיו קצות הקורה "התלויה" רחוקים מכתלי המבוי **פחות משלשה** טפחים - **אין צריך להביא קורה אחרת**. דאמרינן לבוד, וכאילו נוסף על הקורה לאורכה ולרוחבה עד כתלי המבוי, וכשירה.

אבל, אם היתה הקורה המשוכה או התלויה רחוקה מכתלי המבוי **שלשה** טפחים או יותר, שאיננה לבוד לכתלי המבוי - **צריך להביא קורה אחרת**.

[38] ואף לבוד ליכא למימר, כיון דלאו מחיצה ממש היא, אלא "רואין" כאילו יורד וסותם - רש"י וריטב"א. ולמעלה בקורה עצמה נמי ליכא למימר לבוד, דאם כן הרי אתה רואה עובי הקורה כאילו אינו, נמצא שאין לנו קורה רחבה טפח - ריטב"א.

רבן שמעון בן גמליאל [הסובר דאמרינן לבוד עד ארבעה טפחים], **אומר**:
פחות מארבעה טפחים **אין צריך להביא קורה אחרת**. ורק אם היתה רחוקה **ארבעה** טפחים **צריך להביא קורה אחרת**.
והוינן בה: **מאי לאו**, "**משוכה**" האמורה בברייתא, היינו שמשוכה **מבחוץ** למבוי, וכדפרשינן. **ו**"**תלויה**" האמורה בברייתא, היינו שעומדת **מבפנים** למבוי אלא שקצרה היא, ואינה מגעת לכתלי המבוי, וכדפרשינן.
והשתא תיקשי, דהא חזינן דמכשרינן "משוכה", דהיינו נעץ קורה על שתי יתידות, ואפילו אם אין חודה הפנימי סמוך למבוי. והיינו דלא כרב חסדא, דאמר לדברי המתיר, אסור. ודלא כרבא דאמר דלכולי עלמא, אסור!? [39]
ומשנינן: **לא**. אין משמעות "משוכה" כדפרשינן, שעומדת הקורה מחוץ למבוי.
אלא, **אידי**, בין ה"משוכה", **ואידי**, בין ה"תלויה", מדובר שהקורה היא **מבפנים** למבוי, אך אינה עומדת על שני כתלי המבוי, או צמודה אל שניהם, אלא תלויה היא.
והחילוק ביניהם הוא:
"**משוכה**" - עומדת על כותל המבוי או צמודה אליו רק **מרוח אחת**. [ראה ציור 1]
ו"**תלויה**" - תלויה באויר המבוי, ואינה נחה על הכתלים או צמודה אליהם **משתי רוחות**. [ראה ציור 2]
והוצרך התנא לנקוט שני אופני "תלויה", כדי לאשמועינן שאף הקורה התלויה לגמרי משתי רוחותיה, אם אינה רחוקה שלשה טפחים - אמרינן בה "לבוד".
כי **מהו דתימא** שרק **מרוח אחת אמרינן לבוד**, אבל **משתי רוחות לא אמרינן לבוד - קא משמע לן** התנא בברייתא דאמרינן לבוד אפילו משתי רוחות. [40]
רב אשי אמר: אין לתרץ כדבריך שאף "משוכה" תלויה היא, אלא ש"משוכה" נקראת רק מרוח אחת. כי מה לי תלויה מרוח אחת מה לי תלויה משתי רוחות, ולא צריך תנא דברייתא לאשמועינן תרווייהו.
אלא הכי יש לתרץ: הא דאמר בברייתא "משוכה" ו"תלויה" לא בשתי קורות שונות המדובר.
אלא, בקורה אחת, הנמצאת מעל המבוי, בראשו, והיא קצרה, שאינה מגיעה לכתלי המבוי, והיא גם מוגבהת ממנו. דהיינו:

[39] תוספות ישנים, אבל הר"ן כתב, דלרב חסדא לא פריך.
[40] דברי רב אשי דלהלן יתבארו לפי משמעות רש"י [וכמו שכתב בקהלות יעקב], רשב"א, ריטב"א, תורת חיים וגאון יעקב, ולא כציור שבדפוסים שלנו ובמהרש"ל שיתבאר ב"עיונים", וראה כל ענין זה בהרחבה שם.

א. היא **משוכה** במרחק משני כתלי המבוי. [ראה ציור 1] ב. **והיא**, אותה קורה עצמה, גם **תלויה** בגובה, שגובהה הוא יותר מגובה כתלי המבוי. **והיכי דמי**: **כגון שנעץ שתי יתדות עקומות** [עשויות כמין ד] **על שני כותלי מבוי**, [והיתדות עצמן אינן ראויות לשמש כהכשר קורה, לפי שאין בהן רוחב טפח], ופניהן של היתדות זו כנגד זו, שניתנו שם כדי לתמוך בקורה קצרה שתינתן על גביהן, וביניהן.

וכגון: **שאין בגובהן** [בחלק המאונך] של היתידות **שלשה** טפחים, וכמו כן **אין בעקמומיתן** [בחלק המאוזן] של היתדות **שלשה** טפחים. [41] [ראה ציור 2] ולכן אפילו שבמציאות אינה מונחת על כתלי המבוי בכל זאת חשיבא האי קורה כמונחת על כתלי המבוי, ועל המבוי עצמו. כי:

א. כיון שמראש הקורה הנתונה בראשי היתדות ועד כנגד כתלי המבוי אין מרחק של שלשה טפחים, הוי לבוד.

ולכן, נחשב הדבר כאילו נתארכה הקורה [כאורך היתדות] עד שהיא מגיעה אל למעלה מהכתלים. ב. כיון שהיא גבוהה פחות משלשה טפחים אמרינן "חבוט רמי" [השפל והנח] את הקורה כאילו היא מונחת על כתלי המבוי. וחידושה של הברייתא הוא: **מהו דתימא** כי רק אחד מהשניים אמרינן: **או לבוד אמרינן**, **או חבוט אמרינן**.

אבל **לבוד וחבוט** כהדדי **לא אמרינן**.

קא משמע לן דאמרינן לתרוייהו כהדדי.

ועתה חוזרת הגמרא לענין שעסקה בו, האם מותר להשתמש תחת הקורה ובין הלחיים.

תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן: המקום הנמצא **בין הלחיים** של המבוי, וכן המקום הנמצא **תחת הקורה** של המבוי - **נידון** כרשות בפני עצמה. ודינו **ככרמלית** [שמדרבנן אסור לטלטל בה כרשות הרבים, וכמה גווני כרמלית איכא], ולפיכך אסור לטלטל שם.

אמר ליה רבי יוחנן לרבי זכאי: **פוק תני לברא** [צא ושנה ברייתא דידך בחוץ].

כלומר: ברייתא זו לא נשנית מעולם בבית המדרש. אלא הדין הוא שמותר לטלטל שם!

אמר אביי: **מסתברא מילתיה דרבי יוחנן**, כלומר: שרבי יוחנן עצמו לא התיר לטלטל, אלא רק **תחת הקורה**. משום דאמרינן ביחס למקום הזה: חודה החיצון של הקורה יורד וסותם את המבוי עד למקום שתחת הקורה, ומתיר גם אותו בטלטול.

אבל המקום הנמצא **בין הלחיים** - מודה בו רבי יוחנן לדברי רבי זכאי **שאסור** לטלטל שם.

[41] ונחלקו הראשונים אם יש באלכסונן של היתידות שלשה טפחים.

ורבא אמר: **בין לחיים - נמי מותר** לטלטל בו לרבי יוחנן! [42]
אמר רבא: **מנא אמינא לה** שזו היא שיטתו של רבי יוחנן? **דכי אתא רב דימי** מארץ ישראל לבבל, **אמר** בשם **רבי יוחנן**:
מקום העומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, **שאין בו ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים [כשיעור מקום חשוב], הרי בהיותו סמוך לשתי רשויות הוא "בטל לכאן ולכאן", לכל אחת מהרשויות הסמוכה לו, ולכן: [ראה ציור 1]
א. אינו נעשה כרמלית, לפי שאין לו שיעור של מקום חשוב כדי לקבוע לו רשות בפני עצמו.
ב. אין הוא יכול להצטרף לאחת מהרשויות הסמוכות לו ולהחשב כחלק ממנה, כיון שאין הוא מהמין של אותה רשות, לפי שאינו לא רשות היחיד ולא רשות הרבים.
וכמו כן, כיון שהוא סמוך לשתי רשויות, והוא עצמו אינו כמו אחת מהן, הרי סמיכותו לרשות האחת שוללת ממנו את האפשרות להצטרף לרשות השניה, כי עד שיצטרף לרשות האחת יש לצרפו לרשות האחרת!
ג. נוהג באותו מקום דין "מקום פטור", ומותר להוציא אליו מכל רשות שמצידיו, כיון שעקב חוסר חשיבותו הרי הוא נחשב כמי ש"בטל" לכאן ולכאן.
וכיון שהוא "בטל" לכל רשות שבצידו - **מותר** בין **לבני רשות הרבים** ובין **לבני רשות היחיד**, **לכתף עליו**. שמותר להם להניח עליו משאות שעקרו מהרשות שלהם, כדי לחזור ולעקרם משם ולהניחם על כתיפיהם ולשאת אותם. כי בהנחת החפץ במקום הזה ובעקירתו מהמקום הזה, שבטל לכאן ולכאן, אין איסור משום הוצאה מרשות לרשות!
ובלבד שלא יחליפו בני רשות הרבים ובני רשות היחיד את משאותיהם אחר שהונחו שם, זה עם זה.
ואיסור ההחלפה הוא רק כדי שלא יאמרו אנשים שמותר להוציא מרשות לרשות, וקא אתו למישרי הוצאה בשבת. [43]
וכיון שכן, לומד רבא למקום שבין לחיים, שאף שמקום זה אינו ניתר על ידי הלחי, מכל מקום, כיון שאין בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, יש לו דין כמו מקום פטור,

[42] וכתב הריטב"א לקמן דף י': שאין מותר לטלטל כנגד הלחי אלא אם כן כותל המבוי השני משוך כנגדו, אבל אם הלחי נמצא מחוץ למבוי, אסור. וראה ב"עיונים" שם.
[43] לשון "שלא יחליפו" נתבאר על פי הר"ח לקמן דף עז. שכתב: ובלבד שלא יחליפו "זה מזה ". אבל מרש"י שם משמע, ש"יחליפו", פירושו: לעקור מרשות היחיד ולהניח במקום פטור, ולעוקרו שוב ולהניחו ברשות הרבים. וביאר שם רש"י: שאין בזה איסור דאורייתא, כיון שאינו עוקר מרשות אחת, ומניח ברשות שניה.

ומותר לטלטל שם! [44]
ואביי אמר לך: אין לך ראיה מדברי רבי יוחנן אלו.
כי לא דמי המקום שבין הלחיים למקום פטור.
שהרי **התם**, במקום פטור, מיירי **בגבוה** המקום **שלשה** טפחים מהקרקע, שהוא ניכר.
אבל בין לחיים, שהוא על הקרקע עצמה, ואינו ניכר כמקום נבדל מהמבוי עצמו, הרי אם נתיר לטלטל בו, יבואו לטעות ולהחליף, להוציא לרשות הרבים.
אמר אביי: **מנא אמינא לה** שלרבי יוחנן אסור לטלטל בין הלחיים?
דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: אם היו פצימין [עמודים בצד] של פתח המבוי רחבים, ונמשכים מעט לתוך אורך המבוי, והן הן הלחיים של המבוי, הרי אם רוצה לטלטל **תוך הפתח** בשטח שבין הלחיים - **צריך לחי אחר להתירו** למקום שבתוך הפתח. [ראה ציור 1]
ומוכח כי לרב אסור להשתמש בבין הלחיים.
וכיון דהלכתא היא, ולא מצינו שרבי יוחנן פליג עליה, לית לן לאוקמי פלוגתא בינייהו בכדי. [ריטב"א]
וכי תימא, התם שאני, דמיירי **דאית ביה** במקום שבין הפצימין [45] רוחב **ארבעה** טפחים [שהיו הפצימים רחבים ארבעה טפחים, כשהם עומדים לארכו של מבוי], **על ארבעה** טפחים, ברוחב הפתח, וכל מקום שיש בו ארבעה על ארבעה רשות בפני עצמה, וכרמלית היא, ואסורה בטלטול מדרבנן. [ראה ציור 2] לא יתכן להעמיד כך. היות:
והאמר רב חנין בר רבא אמר רב: המקום שהוא "**תוך הפתח**", הרי **אף על פי שאין בו ארבעה על ארבעה - צריך לחי אחר להתירו!**
ורבא אמר לך: מההיא דרב - אין הוכחה נגד מה שהתרתי לטלטל בתוך הפתח בין הלחיים בתורת מקום פטור.
כי **התם**, בדברי רב שאסר לטלטל בתוך הפתח, המדובר הוא **דפתוח** פתח המבוי **לכרמלית**, שאז מצטרף "תוך הפתח" אל הכרמלית שמחוצה לו, ונידון כל השטח המצורף ככרמלית. ומתבטל בכך מהשטח שבין הלחיים שם "מקום פטור".
ותמהינן עלה: **אבל** אם יהיה הפתח **לרשות הרבים**, **מאי**, האם **שרי** אז לטלטל בו מדין מקום פטור?!

[44] ועיין רשב"א, ריטב"א ומאירי שדנו בדעת רש"י, האם מותר להכניס לבין הלחיים אף מרשות הרבים, כמו למקום פטור רגיל, על אף שלכאורה כאן מוקף המקום שבין הלחיים בשלש מחיצות!
[45] רש"י גורס דאית בהו בפצימין רוחב של ארבעה טפחים.

יציבא בארעא, וגיורא בשמי שמיא! [משל הוא: האזרח יושב בארץ, והגר בשמי השמים]?! כלומר, היתכן שמבוי הפתוח רק לכרמלית דרבנן יהיה תוך הפתח אסור בטלטול, ואילו כשהוא פתוח לרשות הרבים דאורייתא, יהיה מותר לטלטל בו?!
ומפרשינן לה: **אין**. אכן ודאי גרע המקום בפתח הפתוח לכרמלית מפתח הפתוח לרשות הרבים! כי כל דינו של מקום זה כדין "מקום פטור" הוא רק משום היותו חלוק מהרשויות הסמוכות לו, ומחמת שאין לו חשיבות של מקום בפני עצמו.
שהרי אילו היה לאותו מקום חשיבות של מקום עצמי בשיעור ארבעה על ארבעה, הוא בודאי היה נידון ככרמלית.
ורק משום שאין בו ארבעה - כדי חשיבות מקום - הוא נחשב למקום פטור, ובטל לכאן ולכאן.
אבל כשהמקום הזה סמוך לכרמלית, הרי מצטרף המקום שבין הלחיים לכרמלית הסמוכה לו, כי **מצא מין** [שבתוך הפתח] **את מינו** [שמחוצה לו] וכאילו הוא "**ניעור** משנתו"!
אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא: וכי **את לא תסברא** [אינך מודה] דלרבי יוחנן **בין לחיים אסור**?!
והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: **מבוי שרצפו בלחיין** [שהעמיד כמה לחיים רצופים] מראש המבוי לתוכו, במשך שתים ושלוש אמות, ויש **פחות פחות מארבעה** טפחים [ויותר משלשה טפחים] בין כל לחי
- **באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן**. [ראה ציור 1]
דפליגי לעיל אם שיעור לבוד הוא עד שלשה טפחים, לרבנן, או עד ארבעה טפחים, לרבן שמעון בן גמליאל.
ומפרש רב הונא בריה דרב יהושע, דהכי קאמר:
לרבן שמעון בן גמליאל, דאמר עד ארבעה טפחים **אמרינן לבוד**, הכא נמי כיון דהוי פחות מארבעה טפחים, חשבינן לכל הלחיים כלחי אחד ארוך. ולכן אינו **משתמש** במבוי אלא **עד חודו הפנימי של לחי הפנימי**, שהוא חודו הפנימי של הלחי, מאחר דאמרינן לבוד!
לרבנן, דאמרי לא אמרינן לבוד אלא עד שלשה טפחים [ולא "עד בכלל"], נמצא שרק הלחי החיצון הוא לחי ובו ניתר המבוי, והשאר עמודים בעלמא הם.
ולפיכך: **משתמש עד חודו הפנימי של** הלחי **החיצון**!

ולפי מאי דפריש לה רב הונא בריה דרב יהושע, לדברי רבי יוחנן, הרי מוכח דסבירא ליה לרבי יוחנן: **אבל בין לחיים**, **דכולי עלמא** - רבנן ורבן שמעון בן גמליאל - מודים **דאסור** להשתמש שם.

ומוכח כאביי!

ורבא אמר לך: **התם נמי** מיירי דהיה המבוי **פתוח לכרמלית**, דמודה בה רבי יוחנן שאסור להשתמש בין הלחיים.

ומקשינן: **אבל לרשות הרבים**, **מאי** - וכי **שרי**?!

יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא?!

ומשנינן: **אין**, **מצא מין את מינו וניעור!**

דף ט:

רב אשי אמר: מהך דרבי יוחנן במבוי שרצפו בלחיים, ליכא לאוכוחי!

כי אין כוונת רבי יוחנן כדפריש לה רב הונא בריה דרב יהושע.

אלא: **כגון שרצפו בלחיים פחות פחות מארבעה** טפחים - מראש המבוי לסופו - **במשך ארבע אמות**, שהוא שיעור משך מבוי. [כדאמרינן לעיל דף ה.] [ראה ציור 1]

והכי הוה פירושא דדברי רבי יוחנן:

לרבן שמעון בן גמליאל, **דאמר אמרינן לבוד** היכא דהוי פחות מארבעה טפחים, **הוה ליה** - הופכים כל הלחיים המצורפים כאחד לאורך של ארבע אמות - לדופן **המבוי**!

והיינו שמחשיבים אותו כדופן המקביל לדופן המבוי, ונמצא שאין כלל למבוי לחי.

ולפיכך: **צריך לחי אחר**, משוך פחות מארבע אמות, כדי **להתירו** למבוי [נתבאר כפירוש רש"י בפירוש שני].

ולרבנן, **דאמרי לא אמרינן לבוד** היכא דהוי שלשה טפחים - **לא צריך לחי אחר להתירו** למבוי. שהרי הלחי החיצון לבדו אינו משוך ארבע אמות, והוא המתיר את המבוי.

ולפי הך פירושא לא משמע מהכא דלרבי יוחנן אסור להשתמש בין הלחיים.

ומקשינן: **ולרבן שמעון בן גמליאל** - דקאמרת, דלדידיה לא מהני הלחי כיון שהוא משוך על ידי לבוד ארבע אמות לתוך המבוי - מכל מקום, ליהני האי לחי.

שהרי מסתמא לא מיירי שראש הלחי החיצון עומד בשוה עם ראש הכותל הסמוך לו, אלא הוא בולט כלפי חוץ, כדרך שעושין כל מעמידי לחיים, שמושכים את הלחי מעט החוצה כדי שייראה הלחי גם מבחוץ כמו מבפנים, שהוקבע שם לשם לחי.

כי אם אינו מושך קצת את הלחי החוצה הלאה מכותלי המבוי, אלא מעמידו בשוה להן, הוא נראה כאילו הוא מוסיף על עובי כותל המבוי, ואינו ניכר מבחוץ שהוא לחי.

ואם כן: **להוי** אותה בליטה היוצאת מהמבוי כלפי חוץ **כ**לחי **הנראה** רק **מבחוץ** למבוי, **ושוה מבפנים**, שאין נראה מבפנים למבוי שהועמד שם לשם לחי, דמהני. [ראה ציור 2] וכאן נמי, אותה בליטה הנמשכת מכתלי המבוי ולחוץ תידון משום לחי, אף על גב שמבפנים אינו נראה הלחי כלחי אלא ככותל.

ומשנינן: **מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן**, כלומר: הך מימרא דמבוי שרצפו בלחיים דפסול לרבן שמעון בן גמליאל, הרי רבי יוחנן הוא דקאמר לה.

ועל רבי יוחנן היא קושיתך דליהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים. וכיון שכן לאו קושיא היא כלל.

ד**הא כי אתא רבין אמר** משמו של **רבי יוחנן** גופיה: **נראה מבחוץ ושוה מבפנים - אינו נידון משום לחי!**

איתמר:

לחי ה**נראה** כלחי רק לעומדים **מבפנים** למבוי, ו**נ**ראה כאילו הוא **שוה** לכותל המבוי לעומדים **מבחוץ**, שהעמיד הלחי בתוך המבוי סמוך לכותל, כשחודו החיצון של לחי מסתיים בשוה עם חודו החיצון של הכותל מבחוץ, ונראה לעומדים בחוץ ככותל עבה [אבל העומד בפנים רואה את חודו הפנימי של הלחי, שהוא בולט מן הכותל] - **נידון משום לחי!** [ראה ציור 3] אבל לחי ה**נראה** רק **מבחוץ ושוה מבפנים**, כגון: שלא העמיד הלחי בתוך המבוי סמוך לכותל, אלא עשאו כהמשך לכותל המבוי כלפי חוץ. ועשה את הלחי עבה יותר מעובי הכותל, ובאופן, שאותו עודף של עובי הלחי על עובי הכותל אינו בולט לתוך פתח המבוי, אלא מחוצה למבוי [ונראין הכתלים עם הלחי כמין אות ת']. [ראה ציור 1]

ונמצא שאינו נראה כלחי אלא לעומדים מחוץ למבוי לגמרי [ואפילו העומד כנגד המבוי מבחוץ אינו רואה לחי, אלא כותל עבה], פליגי בה **רבי חייא ורבי שמעון בר רבי**.

חד אמר: **נידון משום לחי**.

וחד אמר: **אינו נידון משום לחי**.

ומפרשינן: **תסתיים**, **דרבי חייא הוא דאמר נידון משום לחי**.

דתני ששנה **רבי חייא** ברייתא: **כותל** מבוי עבה **שצידו אחד**, כלומר: חלק מעובי הכותל אינו שוה בארכו לחלק האחר, אלא **כנוס** הוא **מחבירו**. [ראה ציור 2]

בין שנראה מבחוץ, דהיינו שמתחיל הכותל להתעבות אחר תחלת המבוי מצד ראשו, והעומד בחוץ רואה חלק מעובי הכותל [שלצד המבוי], בולט לפנים מפתח המבוי;

ושוה מבפנים, שלאחר שהתחיל הכותל להתעבות נמשך הוא בעובי אחיד עד סוף הכותל, ונמצא שהעומד בתוך המבוי לאחר תחילת העיבוי אינו רואה לחי. [ראה ציור 3]
ובין שנראה כלחי בכניסה **מבפנים**, [ראה ציור 4] **ושוה מבחוץ**, שבראש הכותל - לצד פתח המבוי - הרי הוא עבה, ואחר כך הכותל צר. ונמצא, שלעומד בתוך המבוי לאחר שנהיה הכותל צר, נראית בליטה בכותל. אך לעומד בראש הכותל אין נראה אלא כותל עבה, ולא לחי. [ראה ציור 5]
בכל ענין **נידון משום לחי**. [46]
הרי חזינן דאף "נראה מבחוץ ושוה מבפנים" מהני לרבי חייא.
תסתיים, הרי זו הוכחה!
ודחינן: **ורבי יוחנן** דסבירא ליה - לדבריך - שנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי - **מי** האם **לא שמיע ליה הא** ברייתא דתני רבי חייא?!
הא ודאי שמיע ליה.
אלא, רבי יוחנן **שמיע ליה**, **ולא סבר לה** שהלכה כן.
ואם כן, שפיר איכא למימר כי **רבי חייא נמי**, אף דתני לה להך ברייתא, מכל מקום **לא סבר לה**.
ודחינן: מכל מקום תסתיים: כי **האי** - **מאי**?!
בשלמא רבי יוחנן, איכא למימר **דלא סבר לה** להך ברייתא דתני רבי חייא, **ומשום הכי**, דלא סבר לה, **לא תני לה**.
אלא רבי חייא, ליכא למימר דלא סבר לה לברייתא ששנה אותה איהו גופיה.
כי **אי איתא דלא סבר לה** - **למה ליה למיתנא**, לאיזה ענין הוא שנה אותה!
אמר רבה בר רב הונא: **נראה מבחוץ ושוה מבפנים**, **נידון משום לחי**
כמבואר במבוא למסכת, תיקנו חכמים בענין המבואות והחצירות שתי תקנות, בשני מישורים.
האחת, ביחס להגדרת רשות היחיד כרשות סתומה, שיש לסתום את רשות היחיד מכל ארבעת צידיה ולבודדה מרשות הרבים או כרמלית שמצידיה.
והשנית, ביחס להגדרת בני המבואות או בני החצירות שצריך שיהיו נחשבים כמצויים ברשות היחיד אחת.

[46] נתבאר על פי תוספות, רא"ש וקרבן נתנאל בהבנת רש"י, וראה מה שכתבו שם.

הלחי והקורה וכן הפסים, הם אמצעים שמועילים בשני המישורים. הן לסגור לגמרי את רשות היחיד, והן להגדיר את מקומם של בני המבואות או בני החצירות כמצויים ברשות היחיד אחת, ויוכלו לערב ולקבוע את דירתם בבית אחד.

שתי חצירות שנפרצה הגדר שביניהן לגמרי, או מבוי שנפרץ אחד מכתליו לגמרי אל חצר הסמוכה לו, הרי למרות שהמקום נחשב לרשות היחיד הגדורה לגמרי, אסור לטלטל בהם מפני גזירת חכמים, שהצריכו עירוב חצירות בין בני החצירות או בני המבואות הפתוחים לגמרי זו לזו.

ושני הסברים נאמרו באחרונים בביאור הענין.

יש הסוברים שהפירצה המלאה בין החצירות גורמת שבני שתי החצירות ייחשבו כגרים בחצר אחת, ולכן הם חייבים לעשות ביניהם עירובי חצירות.

ויש הסוברים שכל מקום ה"פרוץ במלואו" למקום שאסור לטלטל אליו מהמקום הזה, אסרו חכמים לטלטל בו עד שיגדרנו, או עד שיעשה את שני המקומות למקום אחד על ידי עירוב משותף.

בביאור הסוגיה נקטנו כדיעה הראשונה, כיון שמפירוש רש"י בכמה מקומות במסכת מוכח שזאת היא שיטתו.

אבל אם יש פסים בין החצירות - מחלקים הפסים בין בני החצירות שלא יחשבו כבני רשות אחת החייבים לערב עירובי חצירות ביניהם.

אמר רבה: **ומותבינן אשמעתין** [ויש להשיב על שמועה שלנו], דודאי כשם שלחי הנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, כך גם פתח, שנראין גיפופיו מבחוץ ואינן נראין מבפנים, נידון משום "פתח".

וכגון: נפרץ כותל מצד אחד של מקום לכל ארכו אל מקום אחר הרחב ממנו, שבמקום שנפרץ לא רואים כל סימן של גיפופי, ואילו במקום הרחב שנפרץ אליו נראים גיפופי הכותל כפתח!

ותיקשי עלה ממתניתין [דמייתינן לה לעיל דף ח א]:

דתנן: **חצר קטנה שנפרצה** במלואה **לחצר גדולה** [הרחבה ממנה] - [ראה ציור 1]

הרי החצר ה**גדולה** חשובה כחצר בפני עצמה, לפי שנראה בה הפתח לחצר הקטנה בגפופי הכתלים של הקטנה, ואין החצר הקטנה נחשבת כחלק ממנה, ולכן היא **מותרת** בטלטול אם יערבו בני החצר הגדולה עירובי חצרות לעצמם.

ואילו החצר הקטנה, שאין לה פתח, כיון שנפרצה במלואה, הרי היא בטילה כלפי הגדולה שנפרצה לה, ונחשבת כחלק ממנה, ולכן היא **אסורה** בטלטול עד שתערב יחד עם הגדולה.

ומשום הכי גדולה מותרת, **מפני שהיא** - החצר הקטנה - נחשבת **כפתחה של גדולה**, ושתי חצרות שיש פתח ביניהם יכולות לערב כל אחת לעצמה.

ואם איתא דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי ומשום פתח, **קטנה נמי תשתרי** - לכשתערב לעצמה - **בנראה מבחוץ** גיפופיה, לעומד בחצר הגדולה, **ואף על גב דשוה מבפנים** לעומד בחצר הקטנה, שאינו רואה לפירצה גיפופים.

אמר רבי זירא: ממתניתין לא קשיא.

דמיירי במתניתין, **בנכנסין** ונמשכין **כותלי הקטנה לתוך חצר הגדולה** שתים או שלש אמות. ונמצא, שהפתח הוא בסוף הכתלים הנמשכים, ואילו גיפופיו שקועים מאחוריו, ואין לשייכם לפירצה לעשותה כפתח שיש לו גיפופין. [ראה ציור 1]

ומקשינן: סוף סוף **ולימא לבוד**, שמדין לבוד ניתן להחשיב את כל השטח אשר בין ראשי כותלי הקטנה עד לאמצע כתליה של גדולה, כאילו הוא מלא בכתלי הקטנה, וכאילו פונים כתלי הקטנה עד כתלי הגדולה. **ובכך תשתרי** גם הקטנה, דהן הן גיפופיה. [ראה ציור 2]

ואף שאין נראים מבפנים, הא אמרת ד"נראה מבחוץ ושוה מבפנים" נידון משום לחי, והוא הדין שנידון משום פתח?!

וכי תימא, ואם תרצה לתרץ ולהעמיד דמיירי **דמפלגי** [שרחוקים] כותלי הקטנה מכותלי הגדולה **טובא**, יותר מהשיעור דאמרינן "לבוד", דהיינו שרחוקין שלשה טפחים ויותר.

זה אינו. כי:

והא תני רב אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא בר פפי [ב"ח] ברייתא דמפרשא לה למתניתין:

והכי תניא: מתניתין מיירי, בכגון שרוחב חללה של חצר **קטנה** היה **בעשר** אמות, ורוחב חללה של **גדולה באחת עשרה** אמות, שהן ששה טפחים עודף, המחולקים לשני צידי החצר הקטנה, שלשה טפחים לכל צד.

ועובי כתלי הקטנה מפחית את המרחק שבין כתלי הקטנה מבחוץ לכתלי הגדולה לפחות משלשה טפחים, ואם כן נימא לבוד, ותישתרי אף הקטנה?!

אמר רבינא: הכא מיירי שאין הקטנה נכנסת לגדולה באמצעיתה של גדולה.

אלא מיירי **במופלגין** הכתלים של הגדולה מהקטנה בצורה שונה:

מכותל זה של הקטנה הם מופלגים רק **בשנים** טפחים [ושם אכן יש לבוד], **ואילו מכותל זה** של הקטנה הם מופלגים **בארבעה** טפחים.
הילכך, לא מצית למימר לבוד אלא מצד אחד, כי בצד השני יש יותר משלשה טפחים [ומיירי שעובי כתלי הקטנה אינם רחבים מטפח]!
ומקשינן: ומכל מקום, **לימא לבוד** רק **מרוח אחת**, **ותשתרי** הקטנה בגיפוף אחד?!

דף י.

ומשנינן: הך מתניתין - **רבי היא**. **דאמר**: **בעינן שני פסין** [גיפופין] לאשוויי שם פתח.
דתניא: **חצר** שנפרצה לרשות הרבים פירצה עד עשר אמות [שאין בה כדי לבטל המחיצה, שהרי "פתח" היא] - **ניתרת בפס אחד** שנשתייר מן הכותל שנפרץ.
רבי אומר: אינה ניתרת אלא **בנשתייר** ממנו **שני פסין**, משני הצדדים.
ומקשינן עלה:
האי דמפרשת למתניתין, דסבר נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי, וככל מה דאמרן - **מאי**, כיצד יתכן לומר כן?!
אי אמרת בשלמא, טעמא שקטנה אינה ניתרת הוא משום **דנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי** - ניחא שפיר ברייתא דמוקי למתניתין בקטנה בעשר וגדולה באחת עשרה.
כי בלי להעמיד כך, גם החצר הגדולה אסורה בטלטול. כי:
א. מתניתין רבי היא, דסבר דשני פסין בעינן.
ב. **רבי** בפסין דחצר **סבר לה כרבי יוסי**, דרוחב פס בעינן שלושה טפחים. [47]
והשתא איכא לחצר הגדולה שני גיפופין של שלשה שלשה.
ג. וממילא: **ודרבי זירא** [שהעמיד את המשנה בנכנסין כותלי קטנה לתוך גדולה, ולשם כך הוא צריך להעמיד כרבינא, שהם מופלגין מכותל זה בשנים ומכותל זה בארבעה, כדי שלא יהיה לבוד], **ודרבינא** גופיה - **ליתא**! [אינו אמת בפירושא דמתניתין].
דכיון דבעינן להיתר הגדולה פס שלשה מכל צד [דבלאו הכי לא מישתרא, דהא כרבי וכרבי יוסי סבירא ליה למתניתין] ליתא לדרבינא.
וממילא ליתא נמי לדרבי זירא, דלא אהני לן מידי בלאו דרבינא!
והשתא ניחא, **דמשום הכי** תני בברייתא, דמתניתין מיירי ב**קטנה בעשר וגדולה באחת עשרה**, שהם ששה טפחים עודף, שלשה מכל צד, כדי להתיר הגדולה.

[47] וכדאמר לקמן דף יד: לענין לחי, וכל שכן לענין פס, רש"י

ומשום דרבי סבר דבעינן שני גיפופין להיתר הגדולה, **וסבר לה כרבי יוסי** דרוחב כל גיפוף בעינן שלשה!

אלא אי אמרת כדבריך:

א. **דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי**.

ב. **ודרבי זירא** [דמיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה] **ודרבינא** [דמיירי במופלגין מזה שנים ומזה ארבעה] **איתא**.

ג. וממילא - אי כדבריך - **רבי** דסבר דבעינן שני פסין, [דכוותיה מוקמינן למתניתין, דאי לאו הכי: לימא לבוד מרוח אחת], **לא סבר לה כרבי יוסי** דפסין צריכין שיהיו רחבים שלשה, [דאי כרבי יוסי, גדולה נמי לא מישתרי, דהא מצד אחד מופלגת היא רק בשנים - לרבינא]!

תיקשי: אהא דקתני בברייתא, דמתניתין מיירי ב**גדולה באחת עשרה**, דהא **למה לי**?!

והרי **ממה נפשך**:

אי למישרייה לגדולה, שיהיו לה גיפופים, **קאתי** ברייתא - הא ליתא.

כי **בעשר**, כשיעור פתח החצר הקטנה, **ושני טפחים**, טפח לכל גיפוף, נמי **סגיא**.

ואי תימא דמוקמינן לה בכי האי גוונא, כדי **למיסרה לקטנה קאתי**, ולאשמועינן, דאף משום דמופלגין כותלי גדולה מקטנה הוא דאסרינן לקטנה, דהשתא ליכא למימר לבוד! זה אינו.

דאם כן, הוה ליה **לאשמועינן** הך חידושא במילתא דפסיקא יותר שאין בה לבוד, וכגון **דמפלגי** כותלי גדולה מקטנה **טובא**, ולא כדמוקי לה השתא, דאיכא לפרושי דרחוק מזה שלשה ומזה שלשה, וכשנמעט עובי הכתלים שפיר איכא לבוד!

אלא לאו, **שמע מינה** מהך מתניתין, **נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי**.

ומסקינן: **שמע מינה**? **אמר רב יוסף**: **לא שמיע לי הא שמעתתא** דרבה בר רב הונא דלעיל, דאמר: נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי!

אמר ליה אביי לרב יוסף: [שחלה ושכח תלמודו, והיה אביי תלמידו מזכירו - רש"י לקמן מא.] **את אמרת ניהלן**, **ואהא אמרת ניהלן**:

דאמר רמי בר אבא אמר רב הונא: מבוי שדופנו האחד ארוך, והשני קצר ממנו. והעמיד בראש הדופן הקצר **לחי המושך עם**, כנגד, **דפנו** הארוך **של מבוי** [ריטב"א], והיה אותו לחי שבראש הדופן דק מעובי הדופן, באופן שהעומד בפנים המבוי אינו רואה אלא כותל ארוך, ורק העומד מחוץ למבוי רואה את כניסת הלחי - שהוא דק יותר מעובי הדופן - מעברו החיצון של לחי:

אם היה אורך הלחי **פחות מארבע אמות - נידון משום לחי**, **ומשתמש** ומטלטל רק **עד חודו הפנימי** של הלחי.

אבל אם היה ארוך **ארבע אמות** כשיעור משך מבוי - **נידון** הלחי **משום** המשך דופן **מבוי**, ולא משום לחי, ולכן **אסור להשתמש בכולו** [בכל המבוי], שהרי אין כאן לחי, אלא המשך לדופן המבוי. **ואת** - רב יוסף - **אמרת לן עלה: שמע מינה** מהך שמעתתא **תלת**:

א. **שמע מינה: בין לחיין** כלומר, המקום במבוי כנגד הלחי - **אסור** להשתמש בו ולטלטל. ומשום הכי אינו משתמש אלא עד חודו הפנימי של לחי! [48] ב. **ושמע מינה: משך מבוי** הוא **בארבע** אמות, ומשום הכי אם מושך הלחי ארבע אמות, הוא נידון משום דופן מבוי ולא משום לחי.

ג. **ושמע מינה**: לחי אשר **נראה** רק **מבחוץ** למבוי, **ושוה מבפנים - נידון משום לחי!** דאי לאו הכי, אף אם אינו מושך ארבע אמות לא היה נידון משום לחי, דהא בפנים הוא נראה כהמשך דופן המבוי, ולא כלחי.

ומסקינן: **והלכתא: נראה מבחוץ ושוה מבפנים - נידון משום לחי!**

ותמהינן עלה: הא קא מותיב רבה עלה [לעיל] ממתניתין ד"חצר קטנה שנפרצה לגדולה", ומסקינן לעיל: שמע מינה נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי!

ואם כן, כיצד יתכן כי מצד אחד תהיה עליו **תיובתא**, ומצד שני תהיה **הלכתא** כמוהו, שנידון משום לחי?!

ומשנינן: **אין**. למרות התיובתא אכן הלכה כן.

משום דתני רבי חייא לעיל **כוותיה**. דתני "כותל שצידו אחד כנוס מחבירו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים - נידון משום לחי"!

שנינו במשנה: **ופתח** מבוי **הרחב מעשר אמות - ימעט**.

אמר אביי: תנא בברייתא: **והרחב מעשר ימעט**.

רבי יהודה אומר: אינו צריך למעט.

ומיבעי לן: **ועד כמה** יהא רוחב הפתח, ולא יהיה צריך למעטו, לפי רבי יהודה? **סבר רב אחי קמיה דרב יוסף למימר: עד שלש עשרה אמה ושליש** אמה.

ולמדה רב אחי בקל **וחומר** לפתח המבוי **מהפתח** של **פסי ביראות**.

פסי ביראות הם פסים בצורת זויות, [ראה ציור], שהעמידו אותם ברשות הרבים מסביב לבארות מים. [עיין במבוא ביאור המושג הזה בהרחבה].

[48] וביאר הריטב"א: שאם היה מותר לטלטל בין הלחיים היה מותר לטלטל במבוי זה כנגד הלחי, כיון שדופנו השני נמשך במקביל ללחי. אבל אם לא היה הדופן השני נמשך כנגד הלחי היה אסור לטלטל שם, שהרי אין לו אלא שתי מחיצות, וראה "עיונים" בהרחבה.

וטעם הדבר, היות ובורות המים עמוקין עשרה טפחים ורחבים ארבעה, הרי הם רשות היחיד.
וכיון שהם נמצאים ברשות הרבים, אין יכולת להוציא ולמלאות מהם מים.
ולכן, עושין סביבות הבאר דיומדין [זויות], אמה לרוח זה ואמה לרוח זה, ונמצא שבארבעת צידי הבאר, לכל רוח, יש מחיצות של שתי אמות, פס אמה מכאן ופס אמה מכאן, הגודרות את המקום, ונותנות לו דין של רשות היחיד. ולכן יכולים למלאות מהבאר מים אל בין הפסין.
ופליגי רבי מאיר ורבי יהודה, כמה ניתן להרחיק בין פס לפס.
רבי מאיר סבר: עשר אמות. ורבי יהודה סבר: עד שלש עשרה אמה ושליש בין פס לפס.
והכי ילפינן לקל וחומר מפסי ביראות, לדעת את שיטת רבי יהודה ברוחב פתח המבוי:
ומה פסי ביראות, שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד, שהרי בכל רוח אין פסין אלא שתי אמות, וביניהם פרוץ הרבה, בכל זאת **לא התרת בהן** לרבי יהודה פירצה שהיא **יותר משלש עשרה אמה ושליש**.
מבוי, שלא התרת בו פרוץ מרובה על העומד - אינו דין שלא תתיר בו לרבי יהודה כשהוא פתוח **יותר משלש עשרה אמה ושליש**.
ופרכינן על הקל וחומר:
אדרבה, מדה זו שאתה מביא בה איסור לפתח שהוא יותר משלש עשרה אמה ושליש, משום שלא התרת במבוי פרוץ מרובה על העומד - **היא** עצמה היא **הנותנת** טעם להתיר בפתח מבוי אפילו ביותר משלש עשרה אמה ושליש.
כי דוקא **פסי ביראות**, לפי שהקלת בהם קולא אחת, בכך **שהתרת בהן פרוץ מרובה על העומד**, דין הוא שלא תקיל בהם קולא נוספת, **ולא תתיר בהן** פתח שהוא **יותר** רחב **משלש עשרה אמה ושליש**.
אבל **מבוי, שלא התרתה בו פרוץ מרובה על העומד**, ורובו סתום, ראוי להקל בו קולא אחת, **ותתיר בו** אף **יותר משלש עשרה אמה ושליש**.
אי נמי, יש לדחות את דברי רב אחי גם **לאידך גיסא**, לצד הנגדי, ולהחמיר במבוי אף יותר מפסי ביראות:
שיש לומר: הני מילי **פסי ביראות** מותרין עד שלש עשרה אמה ושליש, כיון **דאקילת בהו חד קולא**, להתיר בהן פרוץ מרובה על העומד - **אקיל בהו** נמי **קולא אחרינא** דליהוי חשוב "פתח" עד שלש עשרה אמה ושליש! אבל **מבוי** שלא הקלת בו, **כלל כלל לא** תקיל בו, אלא בעינן "פתח" עד עשר אמות!

והיינו שמפסי ביראות אי אפשר ללמוד על שיטתו של רבי יהודה בפתח המבוי לא להחמיר ולא להקל, אך ברור לנו שלרבי יהודה פתח המבוי יכול להיות גם יותר מעשר אמות, וכמבואר בברייתא.

בסוגיא דלהלן מתבאר כיצד ניתן להתיר מבוי שפתחו רחב מעשר אמות על ידי חלוקת המבוי בראשו לשני פתחים של שני מבואות, או על ידי צמצוצו של הפתח לעשר אמות באמצעות "עומד המרובה על הפרוץ".

תני לוי: **מבוי שהוא רחב** בראשו **עשרים אמה - נועץ קנה באמצעיתו** של פתח, ועושהו לשני פתחים, שכל אחד אין רחבו יותר מעשר, **ודיו!** [ראה ציור 1]

[כיצד יתירנו, האם צריך לחי או קורה לכל פתח או דיו באחד הפתחים - עיין בעיונים].

ואמרינן: **הוא**, לוי, **תני לה** להאי ברייתא, **והוא** לוי גם **אמר לה**, **דאין הלכה כאותה משנה**:

משום דאמרינן: אתי אוירא דהאי גיסא [אויר מצד אחד של הקנה] ואוירא דהאי גיסא [מצדו השני], ומבטל ליה לקנה!

איכא דאמרי: **אמר שמואל משמיה דלוי**: **אין הלכה כאותה משנה!**

אלא היכי עביד להתיר מבוי שרחבו עשרים אמה? **אמר שמואל משמיה דלוי**:

דף י:

עושה פס גבוה עשרה טפחים **במשך ארבע אמות** כשעור משך מבוי, **ומעמידו** בתוך המבוי באמצעיתו **לארכו של מבוי**, והוו להו כשני מבואות, ונעשה הפתח האחד למבוי זה והפתח השני למבוי השני, ומתקן כל פתח בלחי או קורה. [ראה ציור 1]

אי נמי, מצי מתקן לה **כתיקונו דרב יהודה**.

דאמר רב יהודה: **מבוי שהוא רחב חמש עשרה אמה**, **מרחיק שתי אמות** מראשו של אחד מכתלי המבוי, **ועושה פס** רחב **שלש אמות**, ומעמידו לרחבו של מבוי בראשו. ונמצא כי חמש אמות מן הפתח חשובים כסתומים, כיון שהעומד שבהם מרובה על הפרוץ. ואייתר ליה פתח של עשר אמות ולא יותר. [ראה ציור 2]

והכי נמי, ברחב עשרים אמות, יעמיד משני צדי פתח המבוי פסין ברוחב שלש אמות, בריחוק שתי אמות מכל כותל. או יעשה בצידו האחד של פתח המבוי, פס רחב שש אמות בריחוק ארבע אמות, ונסתמו בכך עשר אמות מן הפתח בעומד מרובה על הפרוץ, ואייתר ליה פתח עשר אמות ולא יותר, ומכשירו בלחי או קורה. [תוספות וריטב"א] [ראה ציור 3]

והוינן בה: **ואמאי** הצרכנוהו [רש"י] לסתום את המבוי הרחב חמש עשרה אמה דוקא בפס אחד רחב שלש אמות?!

ומדוע לא **יעשה** שני פסים: **פס** אחד רחב **אמה ומחצה**, ויעמידו סמוך לכותל, **וירחיק שתי אמות**, **ויעשה פס** שני רחב **אמה ומחצה**, ושני הפסים יחד הם עומד מרובה על הפרוץ, וסותמים את שתי אמות האויר שביניהם?! [ראה ציור 4]

האם אכן **שמע מינה**, מדלא עבדינן הכי, כי **עומד מרובה על הפרוץ** בהצטרפות העומד **משתי רוחות**, **לא הוי עומד**

דכיון שאין אפילו באחד מן העומדין יותר מן הפרוץ [שהפרוץ הוא שתי אמות, והעומד אמה ומחצה], מתבטל כל עומד ביחס לפרוץ, הרבה עליו [בתמיהה]. [ראה ציור 5]

ודחינן: **לעולם אימא לך** כי עומד מרובה על הפרוץ אפילו בהצטרפות משני רוחות **הוי עומד**.

ושאני הכא, שאינו יכול לחלק העומד לשני פסין, כיון שאותו פס אמה ומחצה העומד באמצע הפתח מוקף הוא משני צידיו בפרוץ המרובה עליו, שמצד אחד הוא פרוץ באויר שתי אמות, ומאידך גיסא הוא פרוץ באויר של עשר אמות. שאז אמרינן: **דאתא אוירא דהאי גיסא**, ואוירא **דהאי גיסא ומבטל ליה** לעומד אמה ומחצה שביניהם.

ואכתי מקשינן: למה לי דוקא פס אחד?!

ויעשה פס אמה ויעמידנו סמוך לאחד הכתלים, **וירחיק אמה ויעשה פס** שני רחב **אמה**, **וירחיק אמה ויעשה פס** שלישי רחב **אמה**, דהוו בין כולם עומד מרובה על הפרוץ?! [49]

שמע מינה מדלא עבדינן הכי, כי **עומד** שהוא שוה **כפרוץ - אסור!** [50]

ודחינן: ל**עולם אימא לך** עומד כפרוץ, **מותר**.

ושאני הכא [כיון שמצד אחד של העומד אצל הפתח איכא פרוץ מרובה מן העומד, שהרי הפתח רחב ממנו, ומצד אחד איכא פרוץ שוה לעומד, ולכן אמרינן] **דאתי אוירא דהאי גיסא**, ואוירא **דהאי גיסא ומבטל ליה** [ר"ן].

תו מקשינן לאידך גיסא:

אמאי אמרת שירחיק שתי אמות שלימות דהוה ליה פירצה גדולה?!

[49] וליכא למימר אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לעומד, דלא אמרינן כן אלא כשהאויר שמכל צד מרובה מן העומד, אבל הכא דמחד גיסא שוה הוא לעומד, ליכא למימר: אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה, ר"ן.

[50] ומשום דהפרוץ חשוב יותר מן העומד, ולא הוה עומד. וכיון שכן, אמרינן על אותו עומד שהוא אצל הפתח, אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה, כיון שכל אחד מן האוירין הסמוכין לו חשוב ממנו - ר"ן, ועיין רש"י היטב.

והא עדיף למיעבד הכי: **וירחיק אמה** מאחד הכתלים, **ויעשה פס אמה ומחצה**. **וירחיק עוד אמה, ויעשה עוד פס אמה ומחצה**?!
דהשתא, כיון שהעומד של אמה וחצי מרובה על הפרוץ של האמה מחד גיסא, לא מצטרף אותו אויר, הפרוץ מועט, לאויר הפתח המרובה כדי לבטל את העומד שביניהן. אלא אדרבה, מתבטל אויר האמה על ידי אמה וחצי העומד המרובה ממנו מצד אחד. [ראה ציור בדף הקודם]
ומשנינן: **אין הכי נמי** דעדיף יותר לעשות כן.
ומה שלא נאמר שעושה כן הוא משום **שכולי האי** לטרוח ולהעמיד כמה פסים חלוקים **לא אטרחוהו רבנן**.
ותו מקשינן: והרי כשמרחיק שתי אמות קעביד עוד פתח למבוי, **ואם כן, ליחוש דילמא שביק פיתחא רבה** [יעזוב הפתח הגדול] **ועייל בפיתחא זוטא** [ויכנס בפתח הקטן שבפירצה], ואז בטל ליה תיקון דלחי או קורה, כיון שהם צריכין להיות בפתח המבוי. והוא - אין שם "פתח מבוי" עליו. [לשון המשנה ברורה שסה ד]
ומשנינן: **אמר רב אדא בר מתנה**: אין לחוש שיעברו דרך הפירצה, כי **חזקה, אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן**.
ומקשינן עלה: **ומאי שנא** מהא **דרבי אמי ודרבי אסי**, דאמרי לעיל [דף ה.] מבוי שנפרץ מצדו [בכותל שבצד המבוי] כלפי ראשו של מבוי, ולא נשאר כלפי ראשו פס ארבעה טפחים, הרי אם היתה הפירצה רחבה שלשה טפחים אין הקורה מתרת את המבוי. משום דחיישינן דילמא שבקי פיתחא רבא ועיילא בפיתחא זוטא שמצד המבוי, ויתבטל מפתח המבוי שם פתח המבוי, ושוב לא יועיל לו היתר הלחי או הקורה.
ומאי שנא התם מהא דאמרת הכא, חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן?!
ומשנינן: שאני **התם**, שנפרץ המבוי מן הצד, והבא ליכנס בפתחא זוטא **קא ממעט בהילוכא**, שאין צריך להקיף וליכנס בפתח המבוי.
אבל **הכא**, שנפרץ מראשו, **לא קא ממעט** אפשרות הכניסה דרך הפירצה **בהילוכא**. ומשום הכי לא חיישינן שיניח פתח גדול ויכנס בפתח קטן.
תנן התם [בתוספתא דכלים] ביחס לטומאת המת באהל:
אהל המת מטמא את הנמצאים תחתיו בטומאת מת גם אם לא נגעו במת.
השיעור הקטן ביותר של אהל המת הוא "טפח על טפח ברום טפח".
רוחב הטפח נמדד:
ארבע אצבעות כשמודד באגודל.
חמש אצבעות כשמודד באצבע.

שש אצבעות כשמודד באצבע קטנה.
עור העסלא [מבואר מיד לקמן, שיש בו חלל] **וחלל שלו**, שהיה רוחב העור עם ביחדד עם החלל טפח - **מצטרפין בטפח**, לשיעור טפח להיות אהל למת. [51]
ומפרשינן לברייתא: **מאי עור העסלא**? **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: **עור כיסוי של בית הכסא** של שרים, שהכסא עשוי ברזל, ומכוסה בעור. [ר"ש]
תו מפרשינן: **וכמה** יהא שיעור החלל הפרוץ, שיהא בטל אצל העור העומד שסביביו, להצטרף לשיעור טפח? [52]
כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אמר** ששמע מרבי יוחנן [ריטב"א]: **אצבעיים** [אצבעות קטנות] של עור **מכאן**, **ואצבעיים** עור **מכאן**, **ואצבעיים ריוח** חלל **באמצע** - דהוו כהדדי, שש אצבעות קטנות, שהם טפח.
כי אתא רבין מארץ ישראל לבבל, **אמר** ששמע מרבי יוחנן [ריטב"א]: **אצבע** אגודל **ומחצה** עור **מכאן**, **ואצבע** אגודל **ומחצה** עור **מכאן**, **ואצבע ריוח באמצע**, דהוו כהדדי ארבע גודלים, שהם טפח. [53]
אמר ליה אביי לרב דימי: **מי פליגיתו** [האם נחלקתם בדין] אתה ורבין?
אמר ליה רב דימי לאביי: **לא** נחלקנו.
אלא **הא** דרבין מיירי **באצבעות רברבתא** [גדולות, והם האגודלים], שארבעה מהן הוי טפח! **והא** דידי, **באצבעות זוטרתא** [באצבע קטנה] ששש מהן הוו טפח.
ולא פליגין אנא ורבין.
אמר ליה אביי לרב דימי: **לאיי**, כיצד ניתן לומר כדבריך שאינכם חולקים!? והא ודאי **פליגיתו**!
כי לשיטתך מצטרפים העור והאויר לשיעור טפח על אף שאין כאן עומד שהוא לבדו מרובה על הפרוץ. ואילו לרבין בעינן עומד שיהא הוא לבדו מרובה על הפרוץ.
ואם כן, **בעומד מרובה על הפרוץ** בהצטרפות העומד **משתי רוחות** של הפרוץ - **פליגיתו**!
וכך היא מחלוקתכם:
לדידך - דאמרת משמיה דרבי יוחנן דסגי באצבעיים עומד ואצבעיים פרוץ, סבירא ליה לרבי יוחנן כי עומד מרובה על הפרוץ **הוי עומד** אף כשמצטרפים העומדים **משתי רוחות**.

[51] רש"י. אבל הר"ש בפרק כב משנה י דכלים, מפרש דלא מיירי לענין אוהל המת, אלא לענין טומאת מדרס, שכשייחד עור למושב, מטמא כשיש בו טפח על טפח.
[52] אבל אינו מטמא אלא אם כן הטומאה והכלים תחת העור ולא תחת החלל, תוספות.
[53] ודוקא בכי האי גוונא שיש "עומד" כשיעור מן הצדדין ומדין עומד מרובה על הפרוץ. אבל בלאו הכי אינו נעשה אוהל מדין לבוד, "דהלכתא גמירי לה גבי טומאה דלא אמרינן לבוד", תוספות, וראה ריטב"א.

אבל **לרבין**, רק עומד **מרוח אחת** המרובה על הפרוץ, הוא דהוי **עומד** [לדעת רבי יוחנן].
אבל עומד שהוא מרובה רק בהצטרפות **משתי רוחות - לא הוי עומד**.
דאי סלקא דעתך לא פליגיתו, ורבין שנקט בדבריו אצבע ומחצה, משום דרבי יוחנן מיירי באצבעות גדולות הוא דנקט הכי.
אם כן: **לרבין**, הרי הכי **איבעי ליה** לרבי יוחנן **למימר**:
אצבע ושליש מכאן, **ואצבע ושליש מכאן**, **ואצבע ושליש ריוח באמצע**. דהוו כהדדי ארבעה אצבעות גדולות, והעומד מרובה על הפרוץ. ולא היה צריך לנקוט דוגמא שהאויר שבאמצע הוא פחות מהעומד שבצד.
ועל כרחך, כיון דהכא אין העומד מרובה על הפרוץ אלא בהצטרפות משתי רוחות, לא הוי עומד!
אמר ליה רב דימי לאביי: **ואלא מאי** אמרת, **דפליגינן** בעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות, ולדידי - סבר רבי יוחנן - דמהני!
אם כן: **לדידי**, **הכי איבעי לי למימר** משמיה דרבי יוחנן:
אצבע אחת **ושני שלישים** מכאן, **ואצבע** אחת **ושני שלישים מכאן**, **ואצבעיים ושני שלישים ריוח באמצע**.
כיון דעומד משני רוחות נמי מהני, אף אם החלל שבינתיים גדול מן כל אחד מן העומדים לחוד נמי מצטרפי תרווייהו ומבטלי ליה.
ועל כרחך, טעמא לאו משום דמצטרפי תרי עומדים לבטל, אלא דסגי במה שכל עומד שוה לפרוץ, ואין הפרוץ רבה על אף אחד מן העומדין.
אלא, לדעתי לא פלגינן כלל. ומה ששמעתי אני מרבי יוחנן ומה ששמע רבין מרבי יוחנן הכל ענין אחד הוא, ולא דקדק רבי יוחנן בין זה לזה [ריטב"א].
ואי איכא למימר דפלגינן, **בפרוץ** שאינו מרובה על אף אחד מן העומדין, אלא **כעומד** שבכל צד הוא - **פלגינן**.
דאנא סבירא לי: דאף זה הוי עומד! ורבין סבירא ליה: לא הוי עומד אלא כשכל עומד מרובה על הפרוץ שביניהן. ומשום הכי נקט אצבע ומחצה מכאן, ואצבע ומחצה מכאן, ואצבע ריוח באמצע!
שנינו במשנה: **אם יש לו** למבוי **צורת הפתח**, הרי **אף על פי שרחב מעשר אינו צריך למעט** את רוחב המבוי.
ומיבעי לן: כיון **דאשכחן** במתניתין **צורת הפתח דמהניא ברחבו** של מבוי כשהוא יותר מעשר.

ואשכחן נמי [לעיל דף ג א] **אמלתרא** [דבר סמוך לקורה, המושך את העין, ושם מפרש לה], **דמהניא בגבהו** של מבוי, כשהקורה גבוהה יותר מעשרים אמה [דבלאו אמלתרא פסול כדאיתא במתניתין לעיל דף ב א]

דף יא.

מיבעי לן: **איפכא - מאי**?

כלומר:

א. אם עשה צורת הפתח למבוי בגובה של למעלה מעשרים אמה, שהניח את הקנה העליון שמעל שני הקנים מכאן ומכאן.

[דיש לומר שצורת הפתח צריכה גם קצת הכירא, כמו לחי דבעי קצת הכירא, אפילו למאן דאמר לחי משום מחיצה. חסד לאברהם, תנינא סימן מ'].

ב. אם עשה אמלתרא לפתח מבוי שהוא רחב מעשר אמות.

מי מהני או לא?

ופשטינן: **תא שמע**: **דתניא** בהדיא: **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט. ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט**.

ופשטינן מינה חדא!

ועדיין מיבעי לן: **אמלתרא ברחבו** של מבוי

- **מאי**?

תא שמע: מהא **דתניא**: **מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט. והרחב מעשר - ימעט. ואם יש לו צורת הפתח - אינו צריך למעט.**

ואם יש לו אמלתרא - אינו צריך למעט.

מאי לאו, הא דאמר "ואם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט", קאי נמי **אסיפא**, דקתני בה "מבוי הרחב מעשר ימעט", ועל זה קאמר שאם יש לו אמלתרא אינו צריך למעט!

ודחינן: **לא** קאי היתר אמלתרא על הסיפא ולומר שעל ידי אמלתרא אין צורך למעט.

אלא **אירישא** בלבד קאי, דקתני בה: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה - ימעט!

ועתה חוזרת הגמרא לענין ששנינו במשנה: אם יש לו צורת הפתח אף על פי שהוא רחב מעשר אינו צריך למעט!

ואמרינן: **מתני ליה** [היה שונה] **רב יהודה לחייא בר רב**, את משנתנו **קמיה דרב**, באותה הלשון של משנתנו: מבוי שהוא רחב יותר מעשר ויש לו צורת הפתח - **אינו צריך למעט**!

אמר ליה רב לרב יהודה: לא כך הוא לשון המשנה.

אלא **אתנייה** [כך תשנה לחייא בני את המשנה]: **צריך למעט** ולעשות את המבוי ברוחב של עד עשר אמות. לפי שאין צורת הפתח מועילה אלא לפתח שיש בו עד עשר אמות.

אמר רב יוסף: מדברי רבינו - רב - שסובר כי לא מהני צורת הפתח כשהוא יותר מעשר, **נלמד**:

חצר שרובה - של כל דופן מארבע דופנותיה - עשויה **פתחים וחלונות**, שאינה מותרת בטלטול כיון דהוי פרוץ מרובה על העומד - **אינה ניתרת** אפילו **בצורת הפתח** שיעשה לפתחיה וחלונותיה, ואפילו פחותים הם מעשר אמות! [ראה ציור 1]

דכי היכי דלא מהניא צורת הפתח לשוויה לפירצת מבוי יותר מעשר - "פתח", לא מהני נמי צורת הפתח לפרוץ מרובה על העומד, ואפילו בפתחים קטנים מעשר!

ומפרשינן לה: **מאי טעמא** יש לדמות את דין צורת הפתח בפירצת מבוי לצורת הפתח גבי פרוץ מרובה על העומד?

הואיל ופתח מבוי שהוא **יתר מעשר אוסר במבוי** ובחצר.[54]

וכמו כן **פרוץ מרובה על העומד אוסר בחצר**.

הילכך יש לנו ללמוד במה מצינו:

מה יותר מעשר, **האוסר במבוי**, **אינו ניתר** - לדברי רב - **בצורת הפתח**.

אף פרוץ מרובה על העומד, **האוסר בחצר**, **אינו ניתר בצורת הפתח!**

[ואין אנו לומדים מבנין אב זה אלא על פרוץ מרובה בארבע מחיצות.

כי מחיצה אחת הפרוצה ביותר מעשר אמות היא כמו פרוץ מרובה בארבע מחיצות בפרצות פחות מעשר אמות.

היות ומה שאוסר ביותר מעשר, הטעם הוא משום דלא מיקרי "פתח", ורק משום כך לא מהני ליה צורת הפתח.

ולכן יש ללמוד מכאן שהוא הדין לפרוץ מרובה בארבע רוחות לא יועיל שם צורת הפתח, היות שפיתחא בארבע רוחות [כשכל פתח הוא מרובה על העומד [שפת אמת] לא עבדי אינשי, תוספות].

ופרכינן שאין ללמוד במה מצינו:

כי **מה ליותר מעשר האוסר במבוי**, דין הוא שלא נתירנו בצורת הפתח, **שכן** יותר מעשר חמור הוא, שהרי **לא התרת בו** אפילו **אצל פסי ביראות** [נתבאר לעיל דף י א] **לדעת רבי מאיר** [דפליג ארבי יהודה, לקמן במשנה יז ב]. [ראה ציור 2]

תאמר בפרוץ מרובה על העומד, **האוסר בחצר**, **שכן** קל הוא, שהרי **התרת בו אצל פסי ביראות**, שהפרוץ שבהם מרובה על העומד [שאין העומד אלא אמה מכאן ואמה מכאן, והפרוץ עשר אמות], ובכל זאת מותר לטלטל שם **לדברי הכל**.

[54] תוספות. דלא נקט מבוי אלא משום דרב במבוי איירי, ואמר דלא מהני ביה צורת הפתח ליותר מעשר

והוינן בה: **לימא מסייע ליה** למאן דאמר דלא מהניא צורת הפתח בפרוץ מרובה על העומד:

מהא **דתניא**: **דפנות הללו**, **שרובן פתחים** [ראה ציור 1 ו 2] וחלונות - **מותר** לטלטל בתוך המקום שהם מקיפים אותו, **ובלבד שיהא** בדפנות **עומד מרובה על הפרוץ**!

ומפרשינן בתחילה לברייתא, ותמהינן עלה:

וכי "דפנות הללו **שרובן** פתחים וחלונות" **סלקא דעתך**!? וכי יעלה על דעתך שאכן בהן עסק התנא!?

הרי זה לא יתכן.

שהרי מיד בהמשך קתני: ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, ולא שיהיו רובן פתחים וחלונות?!

אלא בהכרח, **אימא**: דפנות הללו **שריבה בהן פתחים וחלונות**, מותר לטלטל שם, **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ**.

והשתא מוכח שצורת הפתח לא מהניא כשהפרוץ שבכל דופן מרובה על העומד. שהרי פתחים וחלונות יש להם צורת הפתח, ומכל מקום בעינן שיהא העומד מרובה על הפרוץ!

אמר דחה **רב כהנא** את הראיה:

כי תניא ההיא - בפיתחי שימאי [פתחין שוממין. ויש מפרשים פתחים מקולקלים וחסרים, כמו זקן "אשמאי" שהוא חסר מתורה], שאין להם צורת הפתח גמורה.

וכדמפרש: **מאי פיתחי שימאי**?

פליגי בה רב רחומי ורב יוסף: **חד אמר**: **דלית להו שקפי** [מזוזות]. שמצידי הפתח אין מזוזותיה ישרות, אלא אבן נכנסת ואבן יוצאת, ואין זו צורת פתח.

וחד אמר: **דלית להו תיקרה**, שהפתח פתוח לכל גובהו של כותל, ואין על הפתח תקרה, ואין כאן צורת פתח, שהיא: קנה מכאן וקנה מכאן [מזוזות] וקנה על גביהן [משקוף].

ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב דלעיל, דאמר: לא מהני צורת הפתח להחשיב "פתח", כשהוא רחב יותר מעשר!

דאמר רבין בר רב אדא, **אמר רבי יצחק**: **מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן** [שם מקום], **שנעץ ארבע קונדיסין בארבע פינות השדה**, **ומתח זמורה עליהן** מקונדס לקונדס כעין צורת פתח. [ראה ציור 3]

ובא מעשה לפני חכמים, **והתירו לו לענין כלאים**, שיוכל לזרוע סמוך לצורת הפתח, אף שיש גפנים בתוך השטח המוקף בקונדיסין.

[כיון שלגבי המנעות מאיסור כלאים מהני כל מחיצה, ואפילו מחיצה שאינה מבדלת בפועל בין הזרעים כמחיצת הכרם. וכדתנן בכלאיים: היה גדר בינתיים, זה - בעל הגפנים

- סומך לגדר את גפניו, מכאן, וזה - בעל הזרעים - סומך את זרעיו לגדר, מכאן, למרות שבקרקע הם אינם מובדלים ויונקים ביחד. ולכן סגי נמי ב"צורת הפתח"].

ואמר ריש לקיש: **כדרך שהתירו לו** להחשיב את צורת הפתח כמחיצה **לענין כלאים**, **כך התירו לו** אף **לענין שבת** להחשיבו כמחיצה, ולטלטל בתוך הקונדיסין. [נתבאר לפי פירוש ר"י בתוספות].

רבי יוחנן אמר: רק **לכלאים התירו לו**, אבל **לענין שבת לא התירו לו**.

ומפרשינן לה: **במאי עסקינן** בהך מעשה?

אילימא דמיירי שלא מתח הזמורה על "ראשי" הקונדיסין, אלא **מן הצד** [על פניהן] של הקונדיסין חיבר את הזמורה, [בין באמצעיתן בין סמוך לראשן, ריטב"א] ומשום הכי הוא דאסר רבי יוחנן? [ראה ציור 1]

והאמר רב חסדא: **צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום** לענין שבת, כיון שאין דומה לפתח, שהמשקוף נתון על שתי המזוזות [רא"ש], והיכי אמר ריש לקיש דמהני אף לענין שבת?! [ראה ציור 2]

אלא, ודאי מיירי שהניח הזמורה **על גבן** של קונדיסין ממש! [ראה ציור 3]

ובמאי עסקינן?

אילימא שהיה **בעשר** אמות או פחות בין קונדס לקונדס?

האם **בהא לימא רבי יוחנן דבשבת לא** התירו לו!? והרי בעשר אמות לכולי עלמא פיתחא הוא?! [55]

אלא, **לאו**, מיירי **ביש יתר מעשר** בין קונדס לקונדס, ומשום הכי אמר רבי יוחנן דלא מהני לענין שבת, דסבירא ליה דלא מהני צורת הפתח לפתח יותר מעשר!

הרי חזינן דרבי יוחנן כרב סבירא ליה.

ודחינן: **לא** מיירי רבי יוחנן הכא בפתח יותר מעשר. ולאו מהאי טעמא אסר רבי יוחנן. אלא, **לעולם**, רק **בעשר** [ולא יותר] מיירי הכא. וכדבעינן למימר מעיקרא, דמיירי שעשה את צורת הפתח **מן הצד**. ולהכי הוא דאסר רבי יוחנן. [ראה ציור 4]

ואי תיקשי לך מדרב חסדא שאסר מן הצד, ותיקשי לריש לקיש דשרי. לא קשיא:

ובדרב חסדא גופיה **קמיפלגי** רבי יוחנן וריש לקיש!

דריש לקיש דסבר שהתירו לו מן הצד אף לענין שבת, פליג ארב חסדא.

ורבי יוחנן סבירא ליה כרב חסדא.

[55] ואי משום דרב יוסף אמר לעיל דבפרוץ מרובה על העומד לא מהני צורת הפתח? הרי נדחו דבריו לעיל, תוספות.

דאף רב חסדא לא קאמר דלא מהני מן הצד אלא לענין שבת ולא לענין כלאים, דשבת חמור מכלאים![56]
ומקשינן, כדי לקיים את הא דאמרן דרבי יוחנן כרב סבירא ליה:
ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן.
ורמי דריש לקיש אדריש לקיש.

דף יא:
דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה ברבי חנינא: **פיאה** (תחילת העמוד) [זמורה קלועה, המתוחה על קונדיסין, ועשויה כצורת הפתח] **מותרת**, שמפסקת משום מחיצה **לענין כלאים**, **אבל לא לשבת**.
ורבי יוחנן אמר: **כמחיצות לשבת**, **דלא** מהני בהן פיאה - **כך מחיצות לכלאים**, **דלא** מהני להם פיאה!
הרי, דרבי יוחנן, דקאמר לעיל דצורת הפתח דזמורה מתוחה מהני לכלאים, סבירא ליה הכא דלא מהני אף לכלאים!
וריש לקיש נמי, דקאמר לעיל דצורת הפתח דזמורה מתוחה מהני אף לשבת, סבירא ליה הכא איפכא, דלשבת מיהא לא מהני!
ומפרשינן: **בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא**.
כי **הא**, במעשה של מתיחת זמורה בין קונדס לקונדס שאמר בו ריש לקיש שמועיל גם לשבת, אמר זאת לשיטתו **דידיה**, בשיטת עצמו אמרה.
והא דהכא בענין פיאה שאמר שאינו מועיל לשבת - **דרביה**, בשיטת רבו רבי יהודה ברבי חנינא, אמרה, משמו.
אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן - קשיא!
ועתה מוכיחה הגמרא שרבי יוחנן סובר כרב שצורת הפתח לא מהני בשבת ליותר מעשר. והטעם של רבי יוחנן בזמורה שלא מהני לענין שבת, הוא מחמת שהיא יותר מעשר, ולא כדדחינן לעיל דמיירי בצורת הפתח עד עשר, אלא שעשאה מן הצד!
והכי מוכחינן:
אי אמרת בשלמא, **התם** במימרא דרבי יוחנן דלעיל, אכן מיירי - כדבעינן למימר לעיל - בצורת הפתח שעשאה כדין, **על גבן** של קונדיסין, והטעם דמהני לענין כלאים ולשבת לא מהני, הוא משום דמיירי ביותר מעשר [וכדעת רב]. ואילו **הכא** בפיאה מיירי שעשאה לצורת הפתח **מן הצד** - ניחא **שפיר** דלא קשיא מהא דאמר רבי יוחנן הכא, דלא מהני

[56] ובסוכה נמי לא מהני. והטעם, דבכלאים קיל טפי דתליא במראית עין, אם אינו נראה כזרוע ביחד, גליון הש"ס למהרש"ם.

אף לענין כלאים. משום דהכא מיירי מן הצד, וסבירא ליה לרבי יוחנן דמן הצד לא מהני אף לענין כלאים!

אלא אי אמרת כדדחינן לעיל, דטעמו של רבי יוחנן הוא משום צורת הפתח שעשאה מן הצד, **ואידי**, ההיא דרבי יוחנן דלעיל, **ואידי** האי מימרא דרבי יוחנן בפיאה, מיירי תרווייהו בצורת הפתח שעשאה **מן הצד** - אם כן, **מאי איכא למימר** ליישב את סתירת דברי רבי יוחנן אהדדי?!

ודחינן לה: **לעולם** כדדחינן לעיל, דרבי יוחנן דלעיל מיירי מן הצד. ואכן **אידי ואידי** איירי שעשאה לצורת הפתח **מן הצד**.

ודקשיא לך דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, איכא למימר:

התם, במימרא דלעיל, מיירי בצורת פתח שעשאה מן הצד אבל הפתח היה **בעשר** ולא יותר, ובזה סבירא ליה לרבי יוחנן דלשבת הוא דלא מהני אבל לענין כלאים מהני מן הצד.

אבל במימרא **דהכא** מיירי **בצורת** פתח מן הצד שעשאה על פתח **יותר מעשר**, ובהא סבירא ליה לרבי יוחנן דלא מהני אם עשאה מן הצד, בין לענין שבת ובין לענין כלאים!

אבל צורת הפתח גמורה אפילו ביותר מעשר, שפיר מהני לרבי יוחנן אף לשבת, ולא סבירא ליה כרב דסבר דלא מהני!

ומנא תימרא דבצורת הפתח שעשאה מן הצד **שני לן בין עשר ליותר מעשר**? מהא **דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש** - דפליג עליה וסבירא ליה פיאה מותרת לענין כלאים: וכי **לא כך היה המעשה**, **שהלך רבי יהושע** [שמא אין זה רבי יהושע שבכל מקום, יעבץ] **אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה**, ושאל רבי יהושע מרבי יוחנן בן נורי שאלה בהלכות כלאים [דלקמן], **אף על פי שרבי** יהושע גופיה **בקי** היה **בהלכות כלאים**.

ומצאו רבי יהושע לרבי יוחנן בן נורי **שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן**, **ואמר לו** רבי יהושע: **רבי!**

אי היו **גפנים כאן** מצד אחד של הזמורה - **מהו לזרוע כאן** מצידה השני של הזמורה, ולסמוך על צורת הפתח החוצצת ביניהם?

אמר לו רבי יוחנן בן נורי: **בעשר מותר**, **ביותר מעשר** - **אסור!**

הרי דלא מהני פיאה אפילו לענין כלאים.

ומוכיחה הגמרא שביחס לצורת פתח מן הצד היא החלוקה בין עשר ליותר מעשר:

במאי עסקינן במעשה דרבי יוחנן בן נורי?

אילימא בזמורה מתוחה **על גבן**, מעליהן של אילנות?

זה אינו.

דאי הכי האיך קאמר ליה רבי יוחנן בן נורי כי **יותר מעשר אסור**?!

והתניא, דלענין כלאים ודאי מהני צורת הפתח גמורה אפילו ביותר מעשר:
דתניא: **היו שם**, בכרם, **קנין הדוקרנין** [משופין כדקר, שהוא יתד הנעוץ בקרקע] ונעוצין בקרקע, **ועשה להן פיאה** [זמורה קלועה] **מלמעלה - אפילו ביותר מעשר, מותר**.
אלא, לאו, מעשה דרבי יוחנן בן נורי מיירי בזמורה קלועה **מן הצד**. **וקאמר ליה** רבי יוחנן בן נורי לרבי יהושע: **בעשר מותר, יותר מעשר, אסור!**
אלמא, שאני לן - לענין כלאים - בצורת הפתח שעשאה מן הצד בין עשר ליותר מעשר.
ומסקינן: **שמע מינה!**
גופא: אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד - לא עשה ולא כלום!
ואמר רב חסדא: **צורת הפתח שאמרו** דמהני, **צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת. ואפילו** אינה בריאה אלא כדי להעמיד בה **דלת של קשין** [העשויה מקשי השבלים]!
אמר ריש לקיש משום רבי ינאי: צורת הפתח צריכה "היכר ציר" של דלת. כי אף על פי שאינה צריכה דלת ממש, ראויה להיות בה דלת - בעינן!
ומבארת הגמרא: **מאי היכר ציר**?
אמר רב אויא: אבקתא [חור שציר הדלת סובב בו]!
אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי דרב אשי.
אמר שאל רב אחא **להו**: האם **אמר מר**, רב אשי, **מידי בענין צורת הפתח**?
אמרו ליה: לא אמר ולא כלום! תנא [ויש גורסים: אמר להו, תנא]: **צורת הפתח שאמרו: קנה מכאן, וקנה מכאן, וקנה על גביהן!** [57]
ומיבעי לן: האם **צריכין** הקנים העליונים [רש"י] שבכל צורת הפתח **ליגע** [ראה ציור 1] בקנים התחתונים, **או אין צריכין ליגע**, ואפילו תלוי הקנה למעלה באויר, שפיר דמי? [ראה ציור 2]
רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע, מפני שאנו אומרים "גוד אסיק" לקנים שמן הצד. [מאירי, ומשנה ברורה בשם הרא"ם].
ורב ששת אמר: צריכין ליגע. [58]
אזל רב נחמן ועבד עובדא [הלך רב נחמן ועשה מעשה] **בי ריש גלותא, כשמעתיה** [שעשה אצל הריש גלותא צורת הפתח - להתיר לטלטל ברחבה שיש בה פתחים יותר מעשר - כשאין נוגע הקנה עליון בקנים התחתונים, וכשיטתו]!

[57] ראה בדברי הראשונים כאן, בביאור השאלה והתשובה דלעיל, ובביאור הא דמייתינן "תנא", והובא ב"עיונים".
[58] שאין אומרים "גוד אסיק" לעשות פתח, כמו שמצינו לקמן פט: שגיפופין שעל ידי גוד אסיק אין מועילין לעשות פתח, אבני נזר או"ח רס"ד.

אמר ליה רב ששת דפליג לעיל ארב נחמן, **לשמעיה** [לשמשו] **רב גדא**: **זיל** [לך לבי ריש גלותא], **שלוף**, **שדינהו** [הוצא וזרוק אותן קני צורת הפתח שעשה רב נחמן]!
אזל רב גדא, **שלף**, **שדינהו**.
אשכחוהו דבי ריש גלותא [מצאוהו לרב גדא, אנשי ריש גלותא], **חבשוהו** בבית הסוהר.
אזל רב ששת, **קם אבבא** [עמד בפתח בית הסוהר], **אמר ליה** לשמשו: **גדא**, **פוק תא** [צא מכאן ובוא עמי]! הניחוהו שומרי בית הסוהר לצאת [ר"ח] **ונפק** רב גדא **ואתא**!
אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל, **אמר ליה**: **תני מר מידי** [האם שנית ברייתא כל שהיא] **בצורת הפתח**, שיהא אפשר ללמוד ממנה, אם צריכין ליגע או לא?
אמר ליה רבה בר שמואל לרב ששת: **אין**, **תנינא** בברייתא דאין צריכין ליגע!
דהכי תניא:
א. שיעור גבהו של "פתח" עשרה טפחים, ורחבו ארבעה טפחים.
ב. **כיפה** [שער העשוי בעיגול ככיפה, ולמעלה מהשער ובצדדיו אינו עגול אלא בנוי בקו ישר], שבתחתיתה, רחב הפתח ארבעה טפחים, והעיגול הולך ונעשה צר, ולמעלה אין בו רוחב ארבעה טפחים: [ראה ציור 3]
רבי מאיר מחייב אותו **במזוזה**, וכדמפרש טעמא לקמן, שהואיל ואפשר לחקוק בבנין מצדדיו ולהרחיב את העיגול, ולהשלימו אף למעלה לרוחב ארבעה, רואין כאילו כבר חקקוהו והשלימוהו!
וחכמים פוטרין, כדמפרש לקמן דלא סבירא להו "חוקקין להשלים".
ושוין רבי מאיר וחכמים, **שאם יש ברגליה** [סתם רגלי שער רחוקים ארבעה זה מזה] של כיפה גובה **עשרה**, **שהיא חייבת** במזוזה, כיון שיש לה שיעור "פתח" גמור למטה. [ראה ציור 4] שהיות ובתחתיתה יש גובה עשרה ברוחב ארבעה, לא איכפת לן שלמעלה אין בה שיעור רוחב "פתח", שהרי אפילו היה סתום לגמרי למעלה מעשרה הוי מהני, והשתא שאינו סתום אלא פתוח פחות מכשיעור "פתח", ודאי לא גרע. [59]
והוכחת הגמרא היא מהסיפא דברייתא, שאין צריכין ליגע כדי לעשותו "פתח".
ויש לפרש את הוכחת הגמרא בשני אופנים:
א. תקרה ההולכת בעיגול לאו שמה תקרה! ונמצא, שאין התקרה סמוכה למזוזות הפתח. לפי שאין נחשב לתקרה אלא החלק הישר שמעל העיגול, ואילו מזוזות ה"פתח" כלים בגובה עשרה, שהרי משם ואילך מיצר הפתח.

[59] ביאור הברייתא נתבאר לפי שיטת רש"י, כפי שהבינו בשיטתו הבית יוסף והב"ח יורה דעה סימן רפ"ז, וכן נקט בגאון יעקב, וראה ב"עיונים".

הרי חזינן דלא איכפת לן שאין התקרה [הקנה העליון שבצורת הפתח] נוגעת במזוזות הפתח [קנה מכאן וקנה מכאן שבצורת הפתח], אלא רחוקה הימנה.
ב. הא דאמרינן "צריכין ליגע", אין די במה שנוגעין קצות הקנה העליון בראשי הקנים התחתונים, אלא בעינן שהקנה העליון יהא מונח "לכל ארכו" על ה"פתח" שהוא כנגד הקנים התחתונים.
והשתא מוכחינן: כיון דחזינן שאף על גב שגובה "הפתח" כלה לאחר עשרה טפחים כשהולך העיגול ומיצר לפחות מארבעה, ואילו התקרה עצמה אינה סמוכה באמצעיתה למקום ה"פתח", שהרי מתעגלת היא כלפי מעלה, ומכל מקום חייבת במזוזה, הרי מוכח ש"אין צריכין ליגע". [שמועה זו נתבארה על פי לישנא קמא דרש"י].
ואגב דמייתינן לברייתא, מייתינן גם הא דמפרש אביי מה שנחלקו בה רבי מאיר וחכמים [ריטב"א]:
אמר אביי: אין אומרין "חוקקין להשלים", אלא אם כן יש תחלת פתח בתחתיתו ברוחב ארבעה. ולפיכך:
הכל - רבי מאיר וחכמים - **מודים**, שאפילו **אם גבוהה** הכיפה **עשרה** טפחים **ואין ברגליה** [סתם רגלים רחוקים זה מזה ארבעה טפחים], כלומר: ואין בתחתיתה הרחב ארבעה טפחים גובה **שלשה** טפחים, שאין כאן אפילו תחילת "פתח", דעד שלשה טפחים לאו "פתח" הוא אלא ארעא סמיכתא. [ראה ציור 1]
אי נמי [וכן, אפילו] **יש ברגליה** - הרחוקים ארבעה זה מזה - גובה **שלשה** טפחים, **ואין גבוהה** הכיפה **עשרה** טפחים, שאין כאן שיעור גובה פתח.
בין בזה ובין בזה, **ולא כלום** הוא להתחייב במזוזה!
כי פליגי: **ביש ברגליה** - הרחוקים זה מזה ארבעה כסתם רגלי פתח - גובה **שלשה** טפחים, ונמצא שיש בתחתית הפתח תחלת פתח. [ראה ציור 2]
וגם **גבוהה** הכיפה **עשרה** טפחים.
ואין רחבה ארבעה טפחים בשבעה טפחים העליונים שבגובה הפתח,
וגם **יש בה** בבנין הכיפה שמעל שלשה טפחים, כדי **לחוק ולהשלימה לארבעה**.
שהבנין בנוי מצדדיו בקו ישר, ואפשר לחוק ולהרחיב העיגול לרוחב מדתו שבתחתית הפתח. [ראה ציור 3] **רבי מאיר סבר**: **אמרינן חוקקין** [רואין כאילו נחקק ונעשה פתח גבוה עשרה ברוחב ארבעה, כדי] **להשלים** שיעור פתח.
ורבנן סברי: **אין חוקקין להשלים**! [שמועה זו נתבארה על פי לישנא קמא דרש"י].
והשתא הדרינן להא דהוכיח רבה בר שמואל מהך ברייתא לרב ששת, שאין צריכין הקנים ליגע, ושלא כדבריו.

אמר ליה רב ששת לרבה בר שמואל: **אי משכחת** [אם תפגוש] **להו** לבי ריש גלותא, **לא תימא** [אל תגיד] **להו לבי ריש גלותא ולא מידי** - להוכיח שלא כמעשה שעשיתי, לפי שחשבתי שצריכין ליגע - **מהא מתניתא דכיפה**, כי אני אחזור בי מעצמי [ר"ח. ומרש"י לקמן דף לט: משמע לבאר: שלא יאמר להם, כדי שלא יתבייש].

מתניתין:

כיצד הוא "**הכשר מבוי**" כדי להתירו בטלטול:

בית שמאי אומרים: עושה **לחי וקורה** כאחד.

ובית הלל אומרים: **או לחי או קורה**.

רבי אליעזר אומר: עושה **שתי לחיין** משני צדיו של פתח המבוי.

ומפרש בגמרא דברי רבי אליעזר. [וכתב הריטב"א: דרבי אליעזר לא פליג, אלא סובר שכך אמרו בית שמאי, שהיה רבי אליעזר מהם. ויש חולקים].

משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא:

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על פתחו של **מבוי שהוא** רחב **פחות מארבע אמות, שהוא ניתר או בלחי או בקורה**.

על מה נחלקו: **על** פתח מבוי שהוא **רחב מארבע אמות ועד עשר**.

שבית שמאי אומרים: **לחי וקורה** ביחד. **ובית הלל** אומרים: **או לחי או קורה**. ורבי אליעזר אומר: שתי לחיין. [60]

אמר רבי עקיבא: בין **על זה** הרחב מארבע ועד עשר, ובין **על זה** הרחב פחות מארבע - **נחלקו** בית שמאי ובית הלל!

גמרא:

קא סלקא דעתין שבית שמאי ובית הלל נחלקו על הכשר מבוי "מפולש" משני צדיו זה כנגד זה לרשות הרבים.

ולעיל [דף ו.] נחלקו תנא קמא וחנניה בהכשרו של מבוי מפולש, דתנא קמא סבירא ליה: עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. ולחנניה: נחלקו בה בית שמאי ובית הלל. לבית שמאי עושה דלת מכאן ודלת מכאן, ולבית הלל, דלת מכאן ולחי וקורה מכאן.

והשתא תמהינן: **כמאן** אזלא מתניתין דידן, דמכשירה מבוי מפולש בלא דלת ובלא צורת הפתח - הרי זה **דלא כחנניה, ולא כתנא קמא**?!

ומשנינן: **אמר רב יהודה**: לא איירי מתניתין במבוי מפולש. אלא **הכי קאמר**:

הכשר מבוי סתום כיצד?

[60] ונפקא מינה להלכה, כיון דקיימא לן הלכתא כרבי אליעזר בחצר דבעינן שני פסין כמבואר בגמרא, מכל מקום בפתח חצר הרחב פחות מארבע אמות, סגי בפס אחד, תוספות הרא"ש.

בית שמאי אומרים: **לחי וקורה**. **ובית הלל אומרים**: **או לחי או קורה**, ולא מיירי מתניתין במבוי מפולש כלל.

ומפרשינן הא דתנן במתניתין **בית שמאי אומרים לחי וקורה**.

והוינן בה: האם **למימרא**, **דקא סברי בית שמאי**, שכדי לעשות רשות היחיד, בעינן **ארבע מחיצות** מ**דאורייתא** [מהלכה למשה מסיני], וכיון דבעי מחיצה מעלייתא לעשותו רשות היחיד, משום הכי בעי גם לחי וגם קורה.

דאי סבירא להו לבית שמאי דמדאורייתא סגי בשלש מחיצות, ומדרבנן הצריכו היכר ברוח רביעית, ודאי דהוה סגי בלחי או קורה. [רשב"א וריטב"א].

ודחינן: **לא**.

כי ביחס **לזרוק** חפץ מרשות הרבים אל רשות היחיד - הרי רשות היחיד המוקפת **משלש** מחיצות בלבד **הוא דמיחייב**, כי מדאורייתא רשות היחיד היא.

ורק ביחס **לטלטל**, הוא דגזור רבנן לאסור **עד דאיכא ארבע** מחיצות ברשות היחיד [וסברי בית שמאי דלא סגי בהיכר לחי או קורה, דאינו "היכר גמור" עד דאיכא לחי וקורה - ריטב"א. וברשב"א משמע: דלבית שמאי בעינן ברוח רביעית "מחיצה" של לחי וקורה].

תו מפרשינן הא דתנן במתניתין: **בית הלל אומרים או לחי או קורה**:

ומשמע שלא התירו בית הלל בלחי או קורה אלא ברוח רביעית, אבל אם היו שתי מחיצות גמורות בלבד, לא סגי בלחי או קורה ברוח שלישית, אלא צריך מחיצה גמורה בשלישית, ולחי או קורה ברביעית.

והוינן בה: **לימא** דטעמייהו, משום **דקא סברי בית הלל שלש מחיצות** בעינן מ**דאורייתא**, ומשום הכי לא סגי בלחי או קורה - שאינם אלא היכר בעלמא - אלא ברוח רביעית, ולא ברוח שלישית [רשב"א וריטב"א].

ודחינן: **לא** בעי שלש מחיצות מדאורייתא.

ו"**לזרוק**" מרשות הרבים לרשות היחיד **משתים** מחיצות **הוא דמיחייב**, דהוי רשות היחיד מדאורייתא.

ורק **לטלטל** הוא דאסרו רבנן **עד דאיכא שלש** "מחיצות" גמורות, ולחי או קורה לא הוי מחיצה, ולא סגי אלא להכירא ברוח רביעית, [רשב"א וריטב"א]. [61] שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר**, **לחיין**: [62]

איבעיא להו: האם **רבי אליעזר**, **לחיין וקורה** כאחד **קאמר**.

או דילמא שני **לחיין בלא קורה קאמר**, וקורה לא מעלה ולא מורידה?

[61] ודחויא בעלמא דחי ליה, אבל לקושטא דמילתא בעינן לבית הלל שלש מחיצות מדאורייתא - רשב"א.

[62] השמועה הבאה מתבארת על פי הריטב"א, וכפי שביאר שיטתו בגאון יעקב. וראה ביתר הרחבה ב"עיונים".

דף יב.

תא שמע: מעשה ברבי אליעזר שהלך אצל (תחילת העמוד) **רבי יוסי בן פרידא - תלמידו,** (תחילת העמוד) **לאובלין** [שם מקום]. **ומצאו** לרבי יוסי **שיושב במבוי שאין לו אלא לחי אחד** וקורה אחת. [63]

אמר לו: בני, עשה עוד **לחי אחר!**

אמר לו רבי יוסי לרבי אליעזר **וכי לסותמו אני צריך**?!

אמר לו רבי אליעזר: **יסתם, ומה בכך**!?

ומסיימינן לכולה ברייתא, ואחר כך מוכחינן:

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על מבוי שהוא רחב פחות מארבע אמות בפתחו, **שאינו צריך כלום.**

על מה נחלקו, על פתח מבוי שהוא **רחב מארבע אמות ועד עשר.**

שבית שמאי אומרים: לחי וקורה כאחד, **ובית הלל אומרים: או לחי או קורה.**

והשתא מוכחינן: **קתני מיהת** בברייתא, שאמר רבי יוסי לרבי אליעזר על שהצריכו שני לחיין: **וכי לסותמו אני צריך**?! **אי אמרת בשלמא** דרבי אליעזר הצריכו לרבי יוסי שני **לחיין וקורה, משום הכי אמר** ליה: **וכי לסותמו אני צריך**?

אלא אי אמרת לחיין בלא קורה הצריכו רבי אליעזר, **מאי** האי דקאמר ליה רבי יוסי: וכי **לסותמו** אני צריך?!

כלומר: מדקאמר רבי יוסי "וכי לסותמו אני צריך", מוכח שרבי אליעזר ביקש לסתום יותר ממנו, דהוא עביד רק לחי וקורה, ורבי אליעזר ביקש לסותמו בשני לחיים.

ומוכח דלרבי אליעזר בעינן שני לחיים וקורה. כי אם בשני לחיים סגי, אין רבי אליעזר סותם יותר, דמה לי לחי וקורה שעשה רבי יוסי, ומה לי שני לחיים שביקש רבי אליעזר, והא אין סתימתו של זה יותר מזה.

ודחינן: **הכי קאמר: וכי לסותמו בלחיין אני צריך**?!

כלומר: לעולם סגי לרבי אליעזר בשני לחיין. אלא דרבי יוסי הא גופא קאמר: וכי לסותמו בלחיים דוקא אני צריך, מה לי לחי וקורה מה לי שני לחיין בלי קורה, ולעולם לרבי אליעזר סגי בשני לחיין בלא קורה.

והשתא מפרשינן לסיפא דברייתא:

אמר מר: אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שפחות מארבע אמות שאינו צריך כלום.

[63] שהיה סבור, דרבי אליעזר רבו לא לחלוק על תנא קמא בדעת בית שמאי קאתא, אלא להוסיף עליו. ועשה אותו תלמיד לחי וקורה.

ותמהינן עלה: **והא אנן תנן** במשנתנו: **משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא ניתר או בלחי או בקורה**, והיכי אמרת שאינו צריך כלום?

ומשנינן: **אמר רב אשי**: רבן שמעון בן גמליאל נמי קאמר כההוא תלמיד.

ו"אינו צריך כלום" - דקאמר, קאי על מה שהוסיפו בית שמאי ורבי אליעזר על דברי בית הלל, **והכי קאמר**:

אינו צריך גם **לחי** וגם **קורה** כתוספת שהוסיפו **בית שמאי**. ולא **לחיין**, כלומר לחי שני, כתוספת שהוסיף **רבי אליעזר**.

אלא **או לחי או קורה** - כדברי **בית הלל** לבדם!

והשתא דאמרינן דאפילו כשהפתח רחב פחות מארבע אמות צריך לתקן המבוי לכולי עלמא, מספקא לן:

ובכמה יהא פחות מארבע אמות רוחב הפתח, ויהא צריך תיקון?

אמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל: אפילו יפחת רוחב הפתח מארבע אמות **עד ארבעה** טפחים, נמי צריך תיקון.

דהיינו: שאם היה רוחב הפתח פחות מארבעה טפחים אינו צריך תיקון, ומארבעה טפחים ואילך בעי תיקון!

אמר רב ששת, אמר רב ירמיה בר אבא, אמר רב:

א. חצר שהיתה מוקפת מארבע רוחותיה, ונפרץ כותל אחד במלואו למקום האסור לה, כגון: לרשות הרבים או לכרמלית. הרי זו אסורה בטלטול, אלא אם כן נשארו שיורי כותל ברוחב ארבעה טפחים באותו רוח שנפרץ, הנקראים "פסים".

ב. **מודים חכמים לרבי אליעזר** - דמשנתנו שצריך שתי לחיים - **בפסי חצר**, דבעינן בהן שני פסים!

ורב נחמן אמר: **הלכה כרבי אליעזר בפסי חצר**.

אמר רב נחמן בר יצחק למפרש את דברי רב ורב נחמן:

הא דאמר רב: חכמים מודים בפסי חצר - **מאן** נינהו אותם חכמים **שמודים**? **רבי**! וכדמפרש ואזיל.

והא דאמר רב נחמן: **הלכה** כרבי אליעזר.

ומכלל דבריו נשמע, דאיכא **דפליגי** עליו בפסי חצר - **מאן פליג עליה** דרבי אליעזר? **רבנן**!

ומפרשינן לה:

דתניא: **חצר ניתרת בפס אחד**, דברי חכמים!

רבי אומר: **בשני פסין**.
והיינו דקאמר רב "מודים", שעל אף דרבי סבירא ליה דמבוי ניתר בלחי אחד, מודה הוא לרבי אליעזר, דפסי חצר מיהא בעי שתי פסין, וכדתני בברייתא.
והיינו נמי הא דקאמר רב נחמן: "הלכה" כרבי אליעזר!
שאף דחכמים דברייתא פליגי אף בפסי חצר דלא בעי אלא פס אחד להתירה, מכל מקום הלכה כרבי אליעזר וכרבי, שבפסי חצר מיהא בעינן שני פסים.
אמר רבי אסי, **אמר רבי יוחנן**: **חצר צריכה שני פסין** בפתחה כדי להתירה.
אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: **מי אמר רבי יוחנן הכי**, דחצר צריכה שני פסין?!
והא את, רבי אסי, **הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן**: **פסי חצר צריכין שיהא בהן** רוחב של **ארבעה** טפחים, ועל כרחך היינו פס אחד, [ו"צריכין" דקאמר היינו דחצרות דעלמא "צריכין" פס אחד של ארבעה - ריטב"א], וכדמפרש ואזיל.
וכי תימא: לעולם בעינן שני פסין, אלא שיש לעשותם ברוחב **ארבעה** טפחים **מכאן וארבעה** טפחים **מכאן**!
הא ליתא.
שהרי **והתני רב אדא בר אבימי קמיה דרבי חנינא**. **ואמרי לה**, **קמיה דרבי חנינא בר פפי** [לעיל דף ט ב] עלה דמתניתין:
חצר קטנה [צרה] שנפרצה [במלואה] לגדולה [הרחבה ממנה] - אנשי החצר הגדולה מותרים לטלטל מן הבית לחצר, אף אם לא יערבו עירובי חצירות עם אנשי החצר הקטנה, אלא רק יערבו לעצמם.
וטעמו של דבר, מפני שכלפי הגדולה אין כאן "פירצה במלואה" אלא "פתח" בעלמא.
שהרי הגדולה רחבה מן הקטנה, ונשתיירו לה פסין מהצדדים. ונמצאת הגדולה חלוקה מן הקטנה, ולכן דינה הוא כדין שאר שתי חצירות שיש פתח ביניהן שכל אחת מערבה לעצמה. [64]
ומפרש לה בברייתא, דתני רב אדא בר אבימי:
שהיתה הקטנה רחבה **בעשר** אמות, והגדולה רחבה **באחת עשרה** אמות, ובכך היתה עודפת הגדולה על הקטנה שלשה טפחים [חצי אמה] מכאן, ושלשה טפחים מכאן!
ומכאן מוכח, שפסי חצר שצריכין ארבעה דקאמר רבי יוחנן היינו דסגי בפס אחד רחב ארבעה.

[64] נתבאר על פי שיטת רש"י בכל מכילתין - וכפי שכתב ב"יתרון האור" לקמן בפרק "כל גגות" - שאין בשתי חצירות שנפרצו זו לזו איסור משום "נפרצה במלואה למקום האסור לה", אלא שהפירצה במלואה "מאחדת" את החצירות.

כי אי אמרת שלרבי יוחנן בעינן שיהיו שני פסין הרחבין כל אחד ארבעה טפחים, היכי אמרינן בהך ברייתא דסגי בשני פסים שבצדי החצר הגדולה, שיש בהם שלשה טפחים מכאן ושלשה טפחים מכאן!? [65]

ומשנינן: **כי סליק רבי זירא מימי** [כשעלה רבי זירא מעבר לים, והגיע לארץ ישראל], **פרשה** ביאר את דברי רבי יוחנן ואת הברייתא דתני רב אדא, באופן שלא יקשה מידי:

הא דאמר רבי יוחנן שפסי חצר צריכין שיהיו רחבים ארבעה טפחים, היינו דוקא אי עביד פס אחד **ברוח אחת** של החצר [שסובר רבי יוחנן כרבנן שאין צורך בשני פסים, ודי בפס אחד], שבפס האחד בעינן שיעשנו רחב **בארבעה** טפחים [שכן הוא שיעור פס לרבנן].

אבל אי לא עביד פס רחב ארבעה, צריך לעשות שני פסין **משתי רוחות** החצר, [ואף רבנן מודו בכך], ואז דיו אי עביד פס ברוחב **משהו לכאן** ופס ברוחב **משהו לכאן**.

והיינו הא דאמר רבי יוחנן: חצר צריכה שני פסין.

כלומר: אי לא בעי למיעבד פס רחב - צריכה החצר שני פסין ברוחב משהו.

והא דתני רב אדא בר אבימי דבעינן שני פסין ולא סגי בפס אחד רחב ארבעה [דהא חזינן בברייתא דלא סגי שתהא הגדולה עודפת בפס ארבעה טפחים בלבד], היינו טעמא: דהאי ברייתא - **רבי היא**, דסבר דאין להתיר חצר בפס אחד, ואפילו רחב ארבעה אלא דוקא בשני פסים.

והא דלא סגי שיהיו לגדולה שני פסין רחבין משהו - כדסגי לרבי יוחנן אליבא דרבנן - היינו טעמא: דרבי פליג ארבנן אף ברוחב הפס.

דרבי **סבר לה כרבי יוסי** דאמר גבי לחיין של מבוי, דלא סגי ברוחב משהו - כדסברי רבנן - אלא בעינן רוחב שלשה טפחים.

והוא הדין דבפסי חצר סבר רבי דבעינן שיהיו רחבין שלשה טפחים. [על פי ריטב"א בהבנת רש"י].

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: חצר ניתרת בפס אחד בלבד.

אמר ליה אביי לרב יוסף: מי אמר שמואל הכי?!

---

[65] הניחא, אי לרבי יוחנן סגי בפס אחד רחב ארבעה, לא תיקשי מהך ברייתא דבעי עודף ששה טפחים [שלשה מכל צד] ולא סגי בארבעה? דהא ליתא. דרבי יוחנן דסגי ליה בפס אחד רחב ארבעה, כרבנן סבירא ליה. אבל הך ברייתא רבי היא, דלא סגי ליה בפס אחד אלא בשני פסין, וסבירא ליה לרבי דרוחב כל פס שלשה טפחים [וכדמפרשת הגמרא לקמן]. אבל אי לרבי יוחנן בעינן שני פסין רחבין ארבעה, על כרחך דלרבי נמי בעינן רוחב ארבעה. דאם לא כן, רבי יוחנן - דאמר דבעינן שני פסין ורחבין ארבעה - דלא כמאן. דהא לרבנן סגי בפס אחד, ואף לרבי בשתי פסין של שלשה טפחים סגי. וכיון דלרבי נמי בעינן רחבין ארבעה, תיקשי הך ברייתא, דקאמרה דסגי בשלשה מכל צד - על פי גאון יעקב.

והא אמר ליה שמואל לרב חנניה בר שילא: **את לא תעביד עובדא** להתיר חצר, **אלא**: **או בפס** אחד לרחבו של **רוב** הדופן, **או בשני פסין**!
ואם כן, היכי קאמר שמואל דסגי בפס אחד, ואף שאינו על רוב דופן?!
אמר ליה רב יוסף לאביי: **ואנא לא ידענא** לתרץ קושיתך.
אבל יודע אני באמת, שרב יהודה עשה מעשה כשמעתיה [ריטב"א].
דעובדא הוה בדורא דרעותא [כפר רועים - רש"י לעיל דף ז:] **שלשון ים** [נחל מים] **הנכנס לחצר הוה** התם. ופרץ את הדופן הרביעית של החצר במלואו.
ואתא האי עובדא **לקמיה דרב יהודה** לשואלו אם מותר למלאות מאותו לשון ים שהיא כרמלית [מפני שהמים מחוברים לים שחוץ לחצר, דהוה כרמלית - מנחת ישראל על פי ריטב"א] אל תוך החצר [רבינו יהונתן], דהוה לה רשות היחיד מדאורייתא דהא אית לה שלש מחיצות.
ולא אצרכיה רב יהודה שישאר במקום המחיצה שנפרצה **אלא פס אחד**.
והשתא יכול למלאות מאותו המקום שהיתה שם המחיצה קודם שנפרצה [ונשאר שם פס אחד], אל תוך החצר. [ראה ציור 1]
אמר ליה אביי לרב יוסף: מהתם ליכא לאוכוחי דעבד רב יהודה הלכה למעשה להתיר חצר בפס אחד.
וכי מ**לשון ים קאמרת** לאוכוחי?!
התם שאני, כי **קל הוא שהקלו חכמים** במחיצות **במים**, למלאות מהמים על ידי תיקון כל שהוא, אבל בעלמא לא!
וכדאשכחן שמקילין במים קולא שאין מקילין בה במקום אחר:
דבעא מיניה רבי טבלא מרב: **מחיצה** שאינה מגעת עד הקרקע, אלא היא **תלויה** באויר - **מהו שתתיר בחורבה** [עיין ציור], שהדרך שיהיו בה מחיצות תלויות? [ציור 2]
אמר ליה רב לרבי טבלא: **אין** "**מחיצה תלויה**" **מתרת אלא במים**. כי **קל הוא שהקלו חכמים במים**.
וכדאשכחן לקמן שמחיצה תלויה מתרת במים:
דתנן: גזוזטרא הבולטת מרשות היחיד, ונמצאת למעלה מן המים [הנחשבים לכרמלית] - אין ממלאין לשאוב מים אל תוך הגזוזטרא, שהיא רשות היחיד, מתוך הכרמלית, אלא אם כן עשו בגזוזטראה נקב, ועשו סביבות הנקב מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כדי שיחשב מקום המים למטה רשות היחיד, ורק אז יכולים למלאות מים לתוכה, דרך הנקב שבגזוזטרא.

ומחיצה זאת שסביב הנקב מועילה בין אם היא היתה למעלה בגזוזטרא, בין אם היא נעשתה מתחת לרצפת הגזוזטרא כשהיא תלויה מעל המים. משום דאמרינן "גוד אחית מחיצתא", שאנו רואים כאילו יורדות המחיצות ונמשכות אל תוך המים שמתחת לגזוזטרא. [ראה ציור 3]

אבל בעלמא - לא מקילינן במחיצה תלויה!

והכי נמי מקילינן במים, להתיר למלאות אף שאין כאן אלא פס אחד. אבל בעלמא יש לומר דלא מקילינן בפס אחד!

והשתא הדרינן לקושיין דאקשינן שמואל אדשמואל: **מכל מקום קשיא!**

ומשנינן: **כי אתו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב, פירשוה** להא דשמואל דלא תיקשי אהדדי:

אם בא להתירה **מרוח אחת** אינה ניתרת אלא **בארבעה** טפחים רוחב.

והיינו הא דאמר שמואל: חצר ניתרת בפס אחד! והא דאמר שמואל דבעינן שני פסין, היינו, באם אינו מתירה בפס אחד ברוחב ארבעה טפחים, מצי למיעבד שני פסים **משתי רוחות** פתח החצר: פס ברוחב **משהו לכאן**, ופס ברוחב **משהו לכאן!**

אמר רב פפא: אי קשיא לי - הא קשיא לי:

הא **דאמר ליה שמואל לרב חנניא בר שילא: את לא תעביד עובדא, אלא, או ברוב דופן** מרוח אחת, **או בשני פסין!**

למה לי רוב דופן כשמתירו מרוח אחת?

והא **בפס ארבעה סגי!**

ולמה השמיענו שמואל היתרא דרוב דופן, היה לו להשמיענו חידוש גדול יותר, דהיכא דארבעה טפחים הם פחות מרוב דופן - כגון בדופן רחב שמונה טפחים - בארבעה נמי סגי?

וכי תימא דלעולם בארבעה נמי סגי, אלא **מאי** דהעדיף שמואל להשמיענו את ההיתר **ברוב דופן**, הוא משום דאדרבא, עדיף ליה לשמואל להשמיענו היתרא דרוב דופן, כי לפעמים ברוב דופן נמי סגי, ואין צריך פס רחב ארבעה.

וכגון: **בדופן שבעה, דבארבעה** טפחים **הוי ליה** בכללו **רוב דופן**.

ואשמועינן שמואל רבותא טפי במה דאמר "רוב דופן" מאילו הוה אמר "ארבעה". דאי הוה אמר "ארבעה", הוה אמינא דלעולם עד דאיכא ארבעה ואפילו בדופן שבעה, דארבעה הוי טפי מרוב דופן.

והשתא קא משמע לן, דלעולם ברוב דופן סגי, דהא רוב דופן מהני בין בדופן רחב שבעה בין בדופן רחב הרבה.

הא ליכא למימר!
דאף אי הוה אמר שמואל ב"ארבעה", לא הוה טעינן למימר דאפילו בדופן שבעה בעי ארבעה.
דלמה **לי ארבעה**? הא סגי לן אם נמעט רוחב הפתח עד שיעמוד הפתח על רוחב פחות מארבעה, דבכי האי גוונא לא בעינן היתרא ד"פס" כלל [וכדלקמן].
ואם כן, הוה ידענא דלא בעינן פס ארבעה, אלא **בשלשה ומשהו סגי** בדופן שבעה, שאז יעמוד ממילא הפתח על רוחב פחות מארבעה.
וכיון שכן: אי סבירא ליה לשמואל היתרא דפס ארבעה, היה שמואל משמיענו הך היתרא, דהא לא הוה אמינא דבעינן ארבעה טפחים אפילו בדופן שבעה.
וטעמא דסגי בשלשה ומשהו: **דהא אמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל** [לעיל]: רק אם היה למבוי פתח שרחב מעשר אמות **עד ארבעה** טפחים, רק אז בעי המבוי היתר לחי וקורה.
אבל, אם היה רוחב פתח המבוי פחות מארבעה טפחים - לא בעינן היתרא כלל, והוא הדין שברוחב פתח פחות מארבעה טפחים לא בעי פס בחצר!
ודחינן: לעולם סבירא ליה לשמואל היתרא דפס ארבעה.
ולא רצה שמואל לומר דבעינן פס ארבעה כדי שלא נטעה לומר שאפילו בדופן שבעה בעי ארבעה, וכדאמרן.
ואי משום דהוה ידענא דלא בעי בדופן שבעה פס ארבעה, וכדרב אחלי - הא ליתא משני טעמים:
א. **איבעית אימא**: **כאן**, במימרא דשמואל, דאיירי **בחצר** - לא מהני אם יעמוד הפתח על פחות מארבעה.
ואילו **כאן**, במימרא דרב אחלי, דאיירי **במבוי** - לא בעינן היתרא בפתח שהוא פחות מארבעה.
אבל בחצר בעי פס אפילו בפחות מארבעה!
ב. **ואיבעית אימא**: כיון דמימרא **דרב אחלי גופיה - תנאי היא** דפליגי במילתיה [וכדאמרינן לקמן דף יג]. אם כן, אי הוה אמר שמואל "ארבעה", הוה אמינא דלא סבירא ליה כרב אחלי אלא כתנא דפליג וסובר כי לא סגי בשלשה ומשהו.
וממילא, אף ברוב דופן לא היינו מתירים, דהא שמואל "ארבעה" קאמר.
ולהכי השמיענו שמואל רבותא דרוב דופן נמי מהני, ולעולם בארבעה נמי סגי.
[שמועה זו נתבארה כפירוש הרשב"א ותוס' הרא"ש. וראה היטב ברש"י דלא משמע כן, וראה היטב בתוס', בתוס' רבינו פרץ ובריטב"א].

תנו רבנן: **לשון ים הנכנס לחצר** דרך פירצה רחבה יותר מעשר אמות שבכותל רביעי, **אין ממלאין הימנו** מים **בשבת** להכניסם לתוך החצר, דהוה ליה מכניס מכרמלית לרשות היחיד, **אלא אם כן יש לו מחיצה גבוה** [ה] **עשרה טפחים**.
כלומר: אלא אם כן סתמו את הפירצה במחיצה גבוהה עשרה טפחים, והעמידו את הפירצה ברוחב עשר אמות או פחות.
במה דברים אמורים - **כשפירצתו** של חצר היתה **ביותר מעשר** [ר"ח] אמות.
אבל אם היתה פרצתו **עשר** אמות - **אין צריך כלום!**
דכיון שלא נפרץ הכותל במלואו [שאז לא הוי מהני אפילו בפחות מעשר, כיון שאין לו פסין] הרי אם אין הפתח רחב יותר מעשר, שם "פתח" עליו - ומותר.
ומקשינן: מדקתני אין "ממלאין" מהלשון לחצר, משמע: דוקא **ממלא הוא דלא ממלאינן**, משום דהוה ליה מכניס מכרמלית לרשות היחיד.
הא טלטולי בהאי חצר - שפיר **מטלטלינן**.
ואמאי? **והא** כיון שנפרצה בחצר פירצה יותר מעשר, הוה לה כמו **נפרצה חצר במלואה למקום האסור לה** [אל המים שמחוץ לחצר, דהוו כרמלית]. וכל מקום שנפרץ במלואו למקום האסור לו - אסור לטלטל בו.
ואם כן, אסור לטלטל בחצר כלל?!

דף יב:

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן** שלא נפרץ הכותל לגמרי. אלא **דאית ליה** עדיין **גידודי** [שאריות מגובה הכותל] שהם גבוהין עשרה, אלא שהים כיסהו, ולפיכך אין איסור אלא למלאות.
אמר רב יהודה: אין רשות היחיד מדאורייתא, אלא אם כן יש לה ארבע מחיצות, [הכי סלקא דעתין לפרש דברי רבי יהודה]. ולפיכך:
מבוי שלא נשתתפו בו [לשון "שלא נשתתפו בו" מפרש לה לקמן], שיש לו שלש מחיצות, אינו רשות היחיד אם לא תיקן המבוי כלל!
ואם **הכשירו** [תיקן המבוי] **בלחי**, שמועיל מתורת מחיצה, **הזורק לתוכו** מרשות הרבים **חייב**. כי על ידי הלחי נעשה המבוי מוקף ארבע מחיצות, שהיא רשות היחיד מדאורייתא.
[שכך הוא דין רשות היחיד מן התורה: אם יש לה שלש מחיצות גמורות, ועוד מחיצת לחי, הנחשב כ"מחיצה שאינה גמורה", הרי היא רשות היחיד. ריטב"א].

אבל אם **הכשירו בקורה**, שאינה יכולה לשמש כמחיצה אלא רק מטעם היכר - **הזורק** מרשות הרבים **לתוכו** של המבוי - **פטור**. לפי שאין למבוי הזה אלא שלש מחיצות!

מתקיף לה רב ששת בקושיה כפולה:

קושיה ראשונה:

הא דאמר רב יהודה: מבוי "שלא נשתתפו בו", משמע:

טעמא דלא נשתתפו בו "שתופי מבואות" [שתיקנו חז"ל, כדי להתיר לטלטל מבית שבחצר למבוי המשותף לכמה חצירות, ואפילו היה מוקף ארבע מחיצות גמורות] הוא דלא מהני קורה.

הא אם **נשתתפו בו** בני המבוי יחד ב"שתופי מבואות" - **אפילו הכשירו בקורה**, **נמי חייב** הזורק לתוכו

ועל כך מתקיף לה רב ששת:

וכי ככר זו שבה "משתתפין" בני המבוי **עשה אותו לרשות היחיד** כשהשתתפו בה, **או לרשות הרבים** כשלא השתתפו בה?!

קושיה שניה:

ועוד, **התניא**: **חצירות של רבים**, שפתוחין בתים הרבה לחצר, אוסרים בני הבתים זה על זה, שאין יכולים להוציא מן הבתים לחצר בלא עירוב ביניהם. [66]

ומבואות שאינן מפולשין אלא סתומין משלש רוחות:

בין עירבו בחצירות **ובין לא עירבו**, בין נשתתפו במבואות ובין לא נשתתפו, **הזורק לתוכן חייב**.

והשתא תיקשי לרב יהודה.

כיון דהך ברייתא מיירי אפילו בלא נשתתפו בו, וסתמא קתני, ולא מחלק בין תיקנו בלחי לבין תיקנו בקורה, דבכל אופן חייב הזורק לתוכו. על כרחך אתה למד אחד מהשניים: או דבין לחי ובין קורה מהני משום מחיצה.

או דבשלש מחיצות סגי מדאורייתא, ומיירי הברייתא אפילו אם לא תיקנו כלל. [על פי ריטב"א וגאון יעקב].

ולהכי מפרשינן לרב יהודה בגוונא אחרינא:

לעולם סבירא ליה לרב יהודה דבשלש מחיצות סגי ליהוי רשות היחיד מדאורייתא.

ואלא אי איתמר הכי איתמר:

[66] מפני שהבית רשות מיוחדת לו, והחצר רשות חבירו מושל בה, ונמצא מוציא מרשות לרשות, ורבנן גזור שלא להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד [של חבירו], גזירה דילמא אתי לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים, אבל בחצר עצמה מותר לטלטל בה - רש"י.

אמר רב יהודה: **מבוי שאינו ראוי לשיתוף**, שאף לאחר שהתקין בו את הלחי או את הקורה - שנזכרים בהמשך הברייתא - עדיין אינו ראוי ומתוקן להתירו על ידי שיתוף מבואות, כיון שהוא מפולש ואינו ניתר בלחי וקורה בלבד, אלא בעי נמי צורת הפתח באחד מפתחיו המפולשין לרשות הרבים [כדלעיל דף ו:]: [ראה ציור 1]

הרי אם **הכשירו בלחי** באחד מפתחיו [ולא הכשירו גם בצורת הפתח בפתחו השני] - **הזורק לתוכו** מרשות הרבים **חייב**.

דלחי הוי משום מחיצה ונמצא שיש למבוי שלש מחיצות!

אבל אם **הכשירו בקורה** [ולא עשה גם צורת הפתח בפתחו השני] דלא מהני אלא משום היכר - **הזורק לתוכו** מרשות הרבים - **פטור**! [ביאור לשון הגמרא, נתבאר על פי גאון יעקב, וראה ריטב"א].

ומפרשינן לה: **אלמא**, **קסבר** רב יהודה **לחי משום מחיצה**, **וקורה משום היכר**!

וכן אמר רבה: **לחי משום מחיצה וקורה משום היכר**.

ורבא אמר: **אחד זה** קורה, **ואחד זה** לחי **משום היכר**.

איתיביה רבי יעקב בר אבא לרבא: **הזורק למבוי**, **יש לו לחי - חייב**. **אין לו לחי - פטור**. אלמא, לחי משום מחיצה?!

ומשנינן: **הכי קאמר**: אם יש לו למבוי "היתר" לחי, **שאינו צריך אלא לחי** - כיון שהוא סתום משלש רוחות - **הזורק לתוכו**, **חייב**.

ואף על גב דלית ליה לחי, משום ששלש מחיצות הוי רשות היחיד מדאורייתא!

אבל אם אין לו "היתר" לחי, שצריך המבוי **לחי ודבר אחר** - שהוא מפולש וצריך גם צורת הפתח - **הזורק לתוכו**, **פטור**. ואפילו עשה לו לחי.

[שהלחי עצמו לא מעלה ולא מוריד שאינו אלא היכר, והדין תלוי במבוי סתום ומפולש].

איתיביה לרבא דאמר דאף לחי משום היכר:

יתר על כן אמר רבי יהודה: **מי שיש לו שני בתים בשני צידי רשות הרבים - עושה לחי מכאן** מצידו האחד של אחד הבתים, **ולחי מכאן** מצידו השני של אותו בית, ונמצאת רשות הרבים מוקפת, ומותר לטלטל מבית לבית [רש"י לעיל דף ו:].

או מניח משני הצדדים **קורה מכאן וקורה מכאן**, **ונושא ונותן באמצע**.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: **אין מערבין רשות הרבים בכך**!

אלמא, לחי משום מחיצה. דהא ליכא אפילו שלש מחיצות בלא הלחי, ובעל כרחך דהלחי מהני משום מחיצה! [67]

[67] והוא הדין דהוה מצי למיפרך לכולהו אמוראי, דמהכא משמע דקורה נמי משום מחיצה - מהרש"א, וראה גליון הש"ס לרעק"א. וביאר רש"י: שכוונת הגמרא להקשות, שאף חכמים לא נחלקו על רבי יהודה אלא ברשות

ודחינן: אי **מהתם** ליכא ראיה.
כי התם אזיל רבי יהודה לשיטתו, דק**סבר רבי יהודה**, כי די שתהיינה לרשות היחיד **שתי מחיצות דאורייתא** ואין צורך בשלש מחיצות.
אלא שמדרבנן אפשר לטלטל רק לכשיעשה היכר מכאן והיכר מכאן.
אמר רב יהודה אמר רב: **מבוי שמידת ארכו** היא **כרחבו** [דרך כניסתו למבוי הוא תחילת "אורך" המבוי, ומה שאינו דרך כניסתו הוא "רוחב" המבוי. משנה ברורה], **אינו ניתר בלחי משהו**, אלא צריך פס ארבעה טפחים כחצר. [ואם רחבו יתר על ארכו, ראה "עיונים"].
אמר רב חייא בר אשי אמר רב: **מבוי שארכו כרחבו - אינו ניתר בקורה טפח**, אלא צריך פס ארבעה טפחים כחצר. [68]
אמר רבי זירא אהנך מימרות דרב יהודה ורב חייא בר אשי, כדי לסייען: **כמה מכוונן שמעתא דסבי** [כמה מכוונות ודומות זו לזו שמועות הזקנים, רש"י שברי"ף].
כיון דמבוי זה **ארכו כרחבו - הוה ליה** כדין **חצר**.
וחצר אינה ניתרת בלחי וקורה, אלא בפס ארבעה. [69]
אמר רבי זירא: **אי קשיא לי** מידי בשמעתא דרב יהודה, **הא קשיא לי**:
היכי אמר רב יהודה משום דהוה ליה דין חצר שצריך בה "פס", אינו ניתר בלחי משהו!
והרי, סוף סוף **ליהוי האי לחי** עצמו **כפס משהו, ונשתרי** [דסבירא ליה לרבי זירא דשיעור רוחב פס - משהו, כמו לחי]?!
ודחינן לקושיא דרבי זירא: **אישתמיטתיה** לרבי זירא, **הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן**: **פסי חצר צריכין שיהא בהן** רוחב **ארבעה** טפחים.
אמר רב נחמן: **נקטינן** מסורת היא מאבותינו וכן הוא מנהג מרבותינו [רש"י לעיל דף ה.]: **איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה**?
א. **כל שארכו יתר על רחבו**.
ב. **ובתים וחצירות**, שתי חצירות, ובית אחד פתוח לכל חצר [כן פירש רש"י כאן, אבל לקמן דף עד. ובשבת קלא. פירש רש"י, שני בתים לכל חצר, וכן דעת רוב הראשונים] **פתוחים לתוכו**.
ואיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה, אלא בפס ארבעה?
כל שהיא מרובעת!

הרבים, אבל במבוי מפולש מודים, [וראה "עיונים "]. והתוספות פירשו: שאף חכמים לא נחלקו, אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מודים.

[68] רב יהודה אמר חדא, ורב חייא אמר חדא ולא פליגי, רבינו יהונתן.

[69] אית דלא גרסי: "אלא בפס ארבעה", דהא רבי זירא סבירא ליה דשיעור רוחב פס הוא במשהו כדלקמן, תוספות.

ותמהינן עלה: וכי דוקא **מרובעת אין**, זקוקה היא לפס ארבעה. ואילו חצר **עגולה לא** צריכה פס ארבעה!?

וכי משום דעגולה היא מישתריא בלחי משהו?!

ומפרשינן לה: "מרובעת" לאו למעוטי "עגולה" אתי.

אלא **הכי קאמר**: **אי ארכה** של חצר הוא **יתר על רחבה** ואינה "מרובעת", **הוה ליה מבוי. ומבוי בלחי וקורה סגיא** ליה.

ואי לא הוי ארכה יתר על רחבה - **הוה לה חצר**. [70]

וכמה תהא ארכה של חצר יתירה על רחבה, כדי שתצא מדין חצר, ותהיה מותרת כדין מבוי בלחי? **סבר שמואל למימר**: כיון דחצר היא, לא נפקא מדינה - דבעי פס ארבעה - **עד דאיכא** בארכה **פי שנים ברחבה!**

אמר ליה רב: **הכי אמר חביבי** [דודי] [והיינו רבי חייא, שהיה אחי אביו ואחי אמו של רב]:

אפילו אם ארכה יתירה **משהו** על רחבה - ניתרת בלחי וקורה!

שנינו במשנה: **משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד** לפני רבי עקיבא, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא ניתר או בלחי או בקורה.

דף יג.

רבי עקיבא אומר: **על זה ועל זה נחלקו**.

ומקשינן: **רבי עקיבא** - **היינו תנא קמא**! שהרי גם תנא קמא קאמר סתמא "הכשר מבוי: בית שמאי אומרים לחי וקורה, ובית הלל אומרים או לחי או קורה", ולא חילק תנא קמא בין פתח קצר לפתח רחב?!

ומשנינן: **איכא בינייהו** בין תנא קמא לרבי עקיבא, הא **דאמר רב אחלי ואיתימא רב יחיאל** [דלעיל]: מבוי, שרוחב פתחו הוא פחות מארבעה טפחים אין צריך תיקון.

ובדין זה נחלקו תנא קמא ורבי עקיבא.

אלא **ולא מסיימי**, שלא נתפרש כיצד סובר בזה התנא קמא, וכיצד סובר רבי עקיבא.

תניא: **אמר רבי עקיבא**: **לא אמר רבי ישמעאל דבר זה** שאמר תלמיד אחד משמו, כי מוחזק אני בו שהוא חכם, ומעולם לא אמר דבר זה. [71]

אלא אותו תלמיד אמר דבר זה.

---

[70] ואף שאין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא אם כן בתים וחצירות פתוחים לתוכו - כדלעיל. שאני מבוי, שהוא קרוב לרשות הרבים יותר מחצר שהיא פתוחה למבוי והמבוי פתוח לרשות הרבים - תוספות ורמ"א סימן שס"ג סעיף כ"ז, וראה ריטב"א כאן.

[71] רש"י. ופירש בגאון יעקב, כיון שהוא חכם, יודע הוא את האמת, שבית שמאי ובית הלל נחלקו בכל גווני, אף שמסברא מסתברא שלא נחלקו בפתח רחב פחות מארבע אמות.

והלכה כאותו תלמיד.

ותמהינן עלה: **הא גופה קשיא**:

מצד אחד **אמרת** כי **לא אמר רבי ישמעאל דבר זה**, והיינו, שאינו אמת. **אלמא**, **לית הלכתא כוותיה**, שאין הלכה כאותו תלמיד.

ואילו **הדר**, **אמרת**: **הלכה כאותו תלמיד**?!

ומשנינן: **אמר רב יהודה אמר שמואל**: **לא אמרה רבי עקיבא** ד"הלכה כאותו תלמיד", **אלא** כדי **לחדד בה את התלמידים**, לעודדם שישימו לבם לתורה, ויאמרו פלפול מלבם, כשם שאמר אותו תלמיד. [72]

ורב נחמן בר יצחק אמר לתרץ: לא אמר רבי עקיבא כלל ש"הלכה" כאותו תלמיד. אלא רק "**נראין**" מסברא דברי אותו תלמיד **איתמר** בברייתא. אבל אינה הלכה, כי האמת אינה כן.

אמר רבי יהושע בן לוי: **כל מקום שאתה מוצא** שנאמר "**משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא**", וכדתנן נמי במשנתנו - אותו תלמיד **אינו אלא רבי מאיר**, **ששימש** הן **את רבי ישמעאל** והן **את רבי עקיבא**.

דהכי **תניא**: **אמר רבי מאיר**: **כשהייתי אצל רבי ישמעאל**, **הייתי מטיל קנקנתום** [פירש רש"י: אדרימנט, וכתב המתרגם: שהוא חומר צבע שחור לדיו] **לתוך הדיו** שהייתי כותב בו, **ולא אמר לי** רבי ישמעאל **דבר**.

כשבאתי אצל רבי עקיבא - אסרה עלי!

הרי ששימש רבי מאיר גם את רבי ישמעאל וגם את רבי עקיבא.

ומקשינן: **איני**, אין הדבר כך.

כי **והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי מאיר**:

כשהייתי לומד אצל רבי עקיבא הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו, **ולא אמר לי דבר**.

וכשבאתי אצל רבי ישמעאל אמר לי: **בני**, **מה מלאכתך**?

אמרתי לו: **לבלר** סופר **אני**.

אמר לי רבי ישמעאל: **בני**, **הוי זהיר במלאכתך**, **שמלאכתך מלאכת שמים היא!**

ויש לך לחוש **שמא אתה מחסר אות אחת** מן התורה, כגון: שתחסר בפסוק "וה' אלהים אמת" את האות א' מהמילה אמת, **או מייתר אות אחת**, כגון: שתוסיף ו' על "וידבר ה'" ותכתוב "וידברו" - **נמצאת מחריב את כל העולם כולו! אמרתי לו** לרבי ישמעאל: **דבר אחד יש לי**, **וקנקנתום שמו**, **שאני מטיל לתוך הדיו**.

[72] דבר הנכון בסברא, אף על פי שאינו אמת - גאון יעקב.

אמר לי: וכי מטיילין קנקנתום לתוך הדיו?!
והלא אמרה תורה בכתיבת פרשת סוטה "**וכתב** את האלות האלה הכהן בספר **ומחה** אל מי המרים". מלמד הכתוב כי בכתיבת פרשת סוטה בעינן דוקא **כתב שיכול למחות**, וילפינן מהכא [בגזירה שוה, או מדרבנן בעלמא - תוספות], לכל התורה שצריכה כתיבה כזאת שתהא ראויה להמחות.
ואילו כשמטיילין קנקנתום לתוך הדיו רישומו ניכר מאד, ואינו ניתן להמחות.
ותחילה מבארת הגמרא את הדו שיח בין רבי ישמעאל לרבי מאיר, ולאחר מכן את הקושיה.
מאי קאמר ליה רבי ישמעאל לרבי מאיר, **ומאי קמהדר ליה** רבי מאיר?
מה תשובה היא זו שהשיב רבי מאיר - שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו - על שהזהירו רבי ישמעאל שלא ליתר או לחסר בתורה?
ומפרשינן: **הכי קאמר ליה** רבי מאיר: **לא מיבעיא בחסירות וביתירות** [דלא טעינא], משום **דבקי אנא** בכתיבתן.
אלא, אפילו מיחש לזבוב נמי, דילמא אתי זבוב ויתיב אתגיה דדל"ת [על הבליטה שבימין הדל"ת] **ומחיק ליה, ומשוי ליה רי"ש** [שימחוק התוספת שבאות דל"ת על רי"ש] ליכא למיחש אצלי. שהרי **דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו, שאני מטיל לתוך הדיו**, ואינו יכול להימחק! והשתא הדרינן לקושיין:
בברייתא איתא שמתחילה שימש את רבי ישמעאל, ולא אסר לו קנקנתום, ואחר כך שימש את רבי עקיבא ואסר לו, ושמואל אמר איפכא, ואם כן:
א. **קשיא שימוש אשימוש** [את מי שימש תחילה]?
ב. **קשיא אסרה אאסרה** [מי אסר ומי התיר]?
ואמרינן: **בשלמא שימוש אשימוש לא קשיא**.
דמעיקרא אתא רבי מאיר **לקמיה דרבי עקיבא** שהיה חריף טובא.
ומדלא מצי רבי מאיר **למיקם אליביה** [לא הבינו], לפי שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, ועל טהור טמא ומראה לו פנים [רש"י סוטה דף כ א].
אתא רבי מאיר **לקמיה דרבי ישמעאל, וגמר גמרא** [למד אצלו המשניות שקיבל רבי ישמעאל מרבותיו].
והדר [חזר] רבי מאיר **ואתא לקמיה דרבי עקיבא, וסבר** מרבי עקיבא **סברא**, לעמוד על טעמי המשנה מפני מה זה טמא וזה טהור, זה אסור וזה מותר, ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא, וזה תלמוד שהיה בימי התנאים. ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולאיזה משנה ידמוהו. [רש"י סוטה דף כ.].

אלא הא דאקשינן: **אסרה אאסרה - קשיא!**
ומסקינן: **קשיא! תניא**: **רבי יהודה אומר**, **שרבי מאיר היה אומר**: **לכל** דבר הטעון כתיבה **מטילין קנקנתום לתוך הדיו**. **חוץ מפרשת סוטה**, הן זו הכתובה בספר תורה והן פרשת סוטה הנכתבת לצורך מחיקה עבור סוטה ממש.
דבסוטה בעינן "וכתב - ומחה", שיהיה כתב שיכול לימחות, ולא ילפינן מינה לכל התורה!
ורבי יעקב אומר משמו של רבי מאיר: מותר להטיל קנקנתום אף בפרשת סוטה שבספר תורה, **חוץ מפרשת סוטה שבמקדש** שנותן לתוך מים המרים!
והוינן בה: **מאי בינייהו**, דרבי יהודה ורבי יעקב משמו של רבי מאיר? כלומר: מה טעם פלוגתתם?
אמר רב ירמיה: אם אפשר **למחוק לה** לסוטה **מן התורה** [להטיל לה במים המרים פרשת סוטה מתוך ספר תורה] - **איכא בינייהו**.
דלרבי יהודה אליבא דרבי מאיר אפשר, ומשום הכי אף בפרשת סוטה שבספר תורה בעינן כתב שיכול לימחות.
ולרבי יעקב אליבא דרבי מאיר, אין מוחקין לה מן התורה! ולכן לא בעינן שיכול למחות.
וטעם פלוגתתם, דפליגי: אי בעינן כתיבת פרשת סוטה לשמה. למאן דסבר בעינן לכותבה לשמה, אי אפשר למחוק לה מן התורה. ולמאן דסבר לא בעינן לכותבה לשמה, אפשר למחוק לה מן התורה.
והני תנאי - רבי יהודה ורבי יעקב - **כי הני תנאי**.
דתניא: **אין מגילתה** - של סוטה שהודתה, ולא מחקו עדיין את מגילתה - **כשירה להשקות בה סוטה אחרת**, כיון שלא נכתבה המגילה לשמה של סוטה זו!
רבי אחי בר יאשיה אמר: **מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת**, היות ולא בעינן כתיבה לשמה!
אמר רב פפא: **דילמא לא היא!**
לא תליא פלוגתא דרבי יהודה ורבי יעקב אם פרשת סוטה שבספר תורה כשירה לסוטה, לפלוגתא דברייתא!
כי יש לומר: **עד כאן לא קאמר תנא קמא התם** כי מגילה שנכתבה לסוטה זו אינה כשירה לסוטה אחרת, **אלא כיון דאינתיק** המגילה **לשום** לשם **רחל**, הסוטה הראשונה, **תו לא הדרא מינתקא** [אי אפשר שוב ליחדה] **לשום** לשם **לאה** הסוטה השניה.
אבל גבי פרשת סוטה שב**תורה**, **דסתמא מיכתבא**, שלא נתיחדה לסוטה מסוימת, **הכי נמי דמחקינן** לה ממנה, אף לתנא קמא!

אמר רב נחמן בר יצחק לאידך גיסא:
דילמא לא היא, שאין ללמוד מרבי אחי בר יאשיה - שמכשיר מגילה שנכתבה לשום סוטה אחת, למוחקה לסוטה אחרת - דאף מן התורה אפשר למחוק.
כי **עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם, אלא דאיכתיב מיהת לשום סוטה בעולם.**
אבל גבי פרשת סוטה שב**תורה**, **דלהתלמד** ממנה הוא ד**כתיבא** - **הכי נמי דלא מחקינן**.
ומקשינן ארבי אחי בר יאשיה, דאמר, מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת:
וכי לית ליה לרבי אחי בר יאשיה הא דתנן:

דף יג:

כתב [**גט**] **לגרש את אשתו** (תחילת העמוד) **ונמלך** מלגרשה, **ומצאו בן עירו, ואמר** לו: **שמך כשמי, ושם אשתך כשם אשתי**, ונמצא גט שלך כמו אותו גט שהייתי צריך לכתוב לאשתי. תנהו לי לגרש בו - **פסול** גט זה **לגרש בו** את אשתו של השני, כיון שלא נכתב לשמה, והתורה אמרה: וכתב "לה" - "לשמה"!
והשתא תיקשי: הא גבי סוטה נמי כתיב: ועשה "לה" הכהן [לסוטה] את כל התורה הזאת. ומשמע נמי "לשמה". והיכי אמר רבי אחי בר יאשיה דלא בעינן לשמה?!
ומשנינן: **הכי השתא** [מאי קמדמית סוטה לגט]?!
התם גבי גט, "**וכתב**" **לה - כתיב**. ומשום הכי **בעינן** "**כתיבה**" **לשמה**.
אבל **הכא** גבי סוטה, "**ועשה**" **לה - כתיב**.
ואין לך ללמוד אלא ד**בעינן** "**עשיה**" **לשמה**.
ועשייה דידה [דסוטה] - **מחיקה היא**, ולא כתיבה! [73]
אמר רבי אחא בר חנינא: **גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר כמותו! ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו**?
מפני **שלא יכלו חביריו לעמוד סוף על דעתו** ולהבין באיזה דבריו נכונים ובאיזה אין דבריו נכונים.
כיון **שהוא** - רבי מאיר - היה **אומר על** דבר שהוא **טמא** שהוא **טהור**, ועוד היה **מראה לו פנים** [נותן בו טעם הגון ומיושב] שאכן כך הוא.
ועל טהור היה אומר שהוא **טמא**, **ומראה לו פנים** שכך הוא.
תנא: **לא רבי מאיר שמו, אלא רבי נהוראי שמו**. [74]
ולמה נקרא שמו "רבי מאיר"?

[73] ומכל מקום שפיר אמרינן לעיל, דלרבי אחי בר יאשיה אין מוחקין לה מן התורה, ואף דלא בעינן אלא "מחיקה" לשמה, משום דכתיב: וכתב את האלות האלה, ובעינן כתיבה לשם אלה - תוספות.
[74] ויש גורסים: רבי מיאשה - עין יעקב.

שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה!

וכן התנא הנקרא רבי נהוראי - **לא רבי נהוראי שמו. אלא רבי נחמיה שמו, ואמרי לה** [ויש אומרים] **רבי אלעזר בן ערך שמו.**

ולמה נקרא שמו "נהוראי"?

שמנהיר [מאיר] **עיני חכמים בהלכה!** [75]

אמר רבי: האי זה **דמחדדנא** [שחריף אני] יותר **מחבראי**, הוא משום **דחזיתיה** [שזכיתי לראות] **לרבי מאיר מאחוריה.**

כשישבתי בשורה שמאחורי רבי מאיר, כשלמדתי לפניו.

ואילו חזיתיה מקמיה [מלפניו] - **הוה מחדדנא טפי.**

דכתיב "והיו עיניך - רואות את מוריך".

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: תלמיד היה לו לרבי מאיר וסומכוס שמו, שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה, ארבעים ושמונה טעמי טומאה. ועל כל דבר ודבר של טהרה, היה אומר סומכוס **ארבעים ושמונה טעמי טהרה.**

תנא: תלמיד ותיק [חריף מאד] **היה ביבנה, שאילמלא** מקרא כתוב **היה מטהר את השרץ** שטימאה תורה, **במאה וחמשים טעמים.**

ולפיכך הוצרכה התורה לכתוב שהשרץ טמא. [76]

אמר רבינא: אף **אני אדון** קל וחומר **ואטהרנו** לשרץ!

וכך אדון: **ומה נחש,** שאינו משמונה שרצים שטימאה תורה, **שממית** אדם ובהמה **ומרבה טומאה** של מת, ושל נבלות - **טהור** הוא מלטמא טומאת שרץ ונבילה.

שרץ, שאין ממית ומרבה טומאה, לא כל שכן שהוא טהור!

ודחינן להך קל וחומר: **ולא היא.**

נחש - **מעשה קוץ בעלמא קעבידי!**

והיינו, אין זה חומר בכך שהוא ממית ומרבה טומאה. שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין ומרבין טומאה, והן טהורין [רש"י סנהדרין דף יז:].

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל.

הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו.

יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן!

[75] נתבאר על פי תוספות בגליון הגמרא, ושו"ת נודע ביהודה. אמנם בהקדמת הרמב"ם לפירושו לזרעים פרק ו', מבואר, שרבי מאיר הוא ניהו רבי נהוראי.

[76] גור אריה, אמנם ראה מה שכתבו התוספות בזה, ועיין תורת חיים.

כי כשעלה משה למרום לקבל התורה, הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, והדבר מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור, ותהיה ההכרעה כמותם. כן הוא על פי הדרש, ובדרך האמת יש סוד בדבר [ריטב"א].

והלכה כבית הלל!

והוינן בה: **וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים - מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן?**

מפני שנוחין ועלובין [סבלנין] **היו. ושונין דבריהן ודברי בית שמאי.**

שבשעה שהיו בית שמאי מביאין ראיה לדבריהן מן התורה, ובית הלל מביאין ראיה ממקרא אחר, היו בית הלל דורשין את המקרא של בית שמאי למה בא, ולא היה קל בעיניהם. [77]

ולא עוד. אלא שבית הלל היו מקדימין לומר את **דברי בית שמאי לדבריהן.**

וכאותה ששנינו: מי שהיה אוכל בסוכה והיה **ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית** - בית שמאי אומרים לא יצא ידי מצות סוכה. ובית הלל אומרים יצא.

סוכה קטנה שאינה "מחזקת" אלא כדי ראשו ורובו בלבד, **בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין.** [על פי סוכה דף ג.]

אמרו בית הלל לבית שמאי: וכי **לא כך היה מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו יושב** בסוכה גדולה [תוספות סוכה דף ג.], כשהוא **ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית** ולא אמרו לו דבר - משנה בסוכה].

אמרו להן בית שמאי: וכי **משם ראיה?!**

אף הן הזקנים אמרו לו לרבי יוחנן: אם כך היית נוהג מעולם, **לא קיימת מצות סוכה מימיך!**

הרי, שהקדימו בית הלל בדבריהם את הזכרת זקני בית שמאי לזקניהם, שאמרו: מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל!

ומה שנקבעה הלכה כמותן מהטעם הזה, יכול **ללמדך: שכל המשפיל עצמו - הקדוש ברוך הוא מגביהו.**

וכל המגביה עצמו [המתגאה] **- הקדוש ברוך הוא משפילו.**

וכן **כל המחזר על הגדולה - גדולה בורחת ממנו.**

וכל הבורח מן הגדולה - גדולה מחזרת אחריו.

[77] רש"י. ובתוספות רי"ד פירש: שהיו שונין הטענות והתשובות שהיו אומרים להם בית שמאי, ומתוך שמדקדקין בראיותיהם ובראיות בית שמאי עומדין על בוריו של דבר, ומכוונין אליבא דהלכתא. אבל בית שמאי לא היו משגיחין בדברי בית הלל לדקדק בהן, ומתוך כך לא היו עומדין על בוריו של דבר, שלא היו נראין להן אלא דבריהן.

וכן **כל הדוחק את השעה** שמתיגע להעשיר ולהתגדל ורואה שאינו מצליח, ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים ומכניס עצמו לגבוהות - **שעה דוחקתו**, שאינו מצליח!
וכל הנדחה מפני שעה, שכשרואה שאינו מצליח, מפסיק - **שעה עומדת לו**, לאחר זמן עתידה לעמוד לו שעה מצלחת!
תנו רבנן: **שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל** בענין מה היה עדיף לו לאדם:
הללו אומרים: **נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא**.
והללו אומרים: **נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא**.
לבסוף, **נמנו וגמרו**: **נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא**.
אבל **עכשיו**, **שנברא** - **יפשפש במעשיו** שעשה כבר, ויבדוק עבירות שבידו ויתודה וישוב בתשובה.
ואמרי לה: **ימשמש במעשיו** קודם שעושה.
כגון אם באה מצוה לידו יחשב הפסדו מעשית המצוה כנגד שכרה ולא יניח מלעשותה בשביל ההפסד, שהרי שכרה עתיד לבוא.
ואם באת עבירה לידו, יחשב שכרו שמשתכר בה עכשיו, כנגד הפסדה העתיד ליפרע ממנו.

מתניתין:

הקורה שאמרו שהיא מתרת את המבוי בטלטול - צריכה שתהא **רחבה כדי** שתוכל **לקבל** עליה **אריח**, כדי שתהא דומה לקביעות, שאפשר לבנות עליה בנין, כי היכי דתיהוי היכר מעליא [רש"י לקמן דף יד.].
ואריח - הוא **חצי לבינה של שלשה טפחים** על שלשה. [78] [ראה ציור 1]
דייה לקורה שתהא רחבה טפח, **כדי** שתוכל **לקבל** עליה **אריח לרחבו** שהוא טפח ומחצה [בגמרא מפרש לה]. [ראה ציור 2]
הקורה צריכה שתהא **רחבה כדי לקבל אריח**, **ובריאה** [חזקה] **כדי לקבל אריח**.
וכונת התנא לאריחים - שכל אחד מהם ארכו שלשה טפחים ורחבו טפח ומחצה - שוכבים עליה בכל ארכה, כשיעור רוחב פתח אותו המבוי. [79]
והטעם שצריכה להיות בריאה, שאם לא כן לא יהא בה היכר כל כך, שסוברים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחוה שם.
אבל כשהיא בריאה וחזקה כדי לקבל בנין כזה, ניכר לכל שלקביעות בנין הונחה לשם. [80]

[78] תוספות יום טוב ורש"ש, וע"ש בתויו"ט.
[79] משנה ברורה שסג-נט. והמקור הוא מירושלמי, ובריטב"א כתב דהבבלי פליג, וסגי באריח אחד.
[80] כן כתב רש"י לקמן דף יד א. ובדף ג פירש רש"י הטעם, כדי שלא תהא קורה הניטלת ברוח.

רבי יהודה אומר: אין צריכה הקורה אלא שתהא **רחבה** כדי לקבל אריח, **ואף על פי שאין בריאה** כדי לקבל אריח.

ולפיכך:

אפילו **היתה** הקורה **של קש ושל קנים**, שאינה בריאה כדי לקבל אריח, **רואין אותה כאילו היא של מתכת**.

וכן אם היתה **עקומה** [שאינה עשויה בקו ישר] ואין ראויה לקבל אריח, **רואין אותה כאילו היא פשוטה**.

וכן אם היתה **עגולה** שאין אריח יכול לנוח עליה, **רואין אותה כאילו היא מרובעת**, ואם יש באמצעיתה רוחב טפח, כשירה!

וכל זה הוא לרבי יהודה. אבל רבנן פליגי אכולה סיפא. [81]

וכמה שיעור היקיפה של קורה עגולה כדי שתהיה ראויה לשמש קורה?

שלש טפחים, כדי שיהא בה רוחב של קוטר טפח באמצעיתה.

היות ו**כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים**, **יש בו** בקוטרו **רוחב טפח**. [82]

דף יד.

גמרא:

והוינן בהא דאיתא במתניתין שאף על גב שצריך שתהא רחבה כדי לקבל אריח, דיה לקורה שתהא רחבה **טפח**:

והא **טפח ומחצה בעי**, כרחבו של אריח?!

ומשנינן: **כיון דרחב** כדי **לקבל טפח** מן האריח סגי!

היות שאת **אידך חצי טפח** - **מלבין** [ממרח, מלשון לבינה] **לה** לקורה **בטינא** [בטיט] **משהו** [מלא אצבע] **מהאי גיסא** של הקורה, **ומשהו** [מלא אצבע] **מהאי גיסא** שהן ביחד שתי אצבעות, שהן חצי טפח, ומשוה את הקורה לאריח, **וקיימא** [ועומד האריח]. [83]

אמר רבה בר רב הונא: קורה **שאמרו**, **צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח**.

ו"**מעמידי קורה**" התומכים בקורה, וכגון שאינה עומדת על כתלי המבוי עצמם - **אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח** שעליהן.

אלא, דיים שיוכלו לקבל את הקורה לבדה, דהא לא יהבי אריח עלה.

---

[81] רבינו יהונתן. וכן מוכח ברש"י דף יד. ד"ה פשיטא, ועיין רשב"א.

[82] ואף על פי שלפי חכמי המדות יש בו מעט פחות מטפח, הכי משערינן - פירוש המשניות להרמב"ם, וראה אריכות בזה ב"עיונים" לדף יד.

[83] כלומר: כיון שיכול להעמיד האריח על ידי מירוח בטיט, אין צריך שתהא הקורה עצמה רחבה ככל רחבו של אריח. ואמנם בריטב"א משמע שצריך למרח בטיט.

ורק בקורה הוא דבעינן שתהא דומה לקביעות, כדי לבנות עליה בנין, שתיהוי היכר מעליא. אבל אין ההיכר תלוי במעמידים.

ורב חסדא אמר: **אחד זה** - הקורה, **ואחד זה** - מעמידי הקורה, **צריכין שיהיו בריאין**. הקורה צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח.

והמעמידין **כדי לקבל קורה ואריח**.

שאם לא יהא היכר במעמידי הקורה, מה יועיל היכר הקורה, והלא המעמידים יכחישו ההיכר [רבינו יהונתן].

אמר רב ששת: **הניח קורה על גבי מבוי**, **ופרס עליה מחצלת** כדי שתהיה המחצלת כמחיצה, כי רוצה לייפות יותר כח היתרה של הקורה, **והגביה** את המחצלת **מן הקרקע שלשה** טפחים, ונמצא שהיא מחיצה תלויה - הרי זה פסל את המבוי. [ראה ציור 1]

משום ש**קורה אין כאן**, וגם **מחיצה אין כאן**.

קורה אין כאן - דהא מיכסיא מכוסה הקורה, ואין כאן היכר.

שאפילו למאן דאמר קורה משום מחיצה צריך היכר קצת [ריטב"א].

מחיצה נמי **אין כאן**, **דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה** מתחת המחיצה, וכל כי האי גוונא אינה מחיצה. [84]

תנו רבנן: **קורה היוצאה מכותל זה** שבצידו של פתח המבוי, **ואינה נוגעת בכותל זה** שמצדו השני של פתח המבוי. [ראה ציור 1]

וכן שתי קורות, **אחת יוצאה מכותל זה** של מבוי, **ואחת יוצאה** כנגדה **מכותל זה** שבצדו השני של פתח המבוי, **ואינן נוגעות זו בזו**, הרי אם היה המרחק **פחות משלשה** טפחים - **אין צריך להביא קורה אחרת**. דאמרינן: לבוד. [ראה ציור 2]

אבל אם היה המרחק **שלשה** טפחים או יותר, **צריך להביא קורה אחרת**.

רבן שמעון בן גמליאל - דסבירא ליה לבוד עד פחות מארבעה טפחים - **אומר**: **פחות מארבעה** טפחים **אין צריך להביא קורה אחרת**. [ראה ציורים 3 ו 4]

ארבעה - צריך להביא קורה אחרת.

וכן שתי קורות המתאימות השוכבות זו אצל זו כמו תאומים, כאשר **לא בזו** יש רוחב **כדי לקבל אריח**, **ולא בזו** יש רוחב **כדי לקבל אריח - אם מקבלות אריח לרחבו טפח** כשהן סמוכות זו לזו, **אין צריך להביא קורה אחרת**.

ואם לאו שאין שתיהן [יחד] רחבות טפח, **צריך להביא קורה אחרת**. [85]

[84] דקיימא לן "מחיצה תלויה" אינה מתרת - על פי רש"י לקמן דף טז:, וראה ריטב"א.

[85] נתבאר על פי לשון רש"י סוכה דף כב: וביאר הב"ח בסימן שס"ג, דלדעת רש"י בעינן שיהיו נוגעות זו בזו, ורחבות טפח. וראה חידושי הר"ן כאן, בשם פירוש מדויק של רש"י, ביאור אחר בדברי הגמרא. וראה בקרבן נתנאל - כאן, סימן י"ח סעיף קטן ג' - שפקפק בהבנת הב"ח בדברי רש"י.

רבן שמעון בן גמליאל אומר להקל: אפילו אין רוחב טפח בשתי הקורות יחד, ואם מושיב על שתיהן אריח לרחבו אינו עומד - **אם מקבלות אריח לארכו שלשה** טפחים **אין צריך להביא קורה אחרת**.

והיינו, מרחיקן זו מזו ומושיב עליהן אריח לאורכו, ובלבד שיהו בריאות לקבל כובדו ואורכו של אריח שלשה. [ראה ציור 5]

ואם לאו, שאין בריאות לקבלו, **צריך להביא קורה אחרת**. [86]

היו שתי הקורות **אחת למעלה ואחת למטה**, זו עולה וזו יורדת, **ר' יוסי בר' יהודה אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה**. דאמרינן: חבוט רמי [השפל הקורה העליונה כאילו היא למטה אצל השניה, וכעין דאמרינן לעיל דף ט א].

ואת [כלומר: או רואין את [ריטב"א, רש"י סוכה כב:] **התחתונה - כאילו היא למעלה**, דאמרינן גוד אסיק. [ראה ציור 6]

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה. כי אם הקורה נתונה למעלה מעשרים אמה - היא פסולה, כדאיתא לעיל בריש פירקין.

וכן ה**תחתונה** לא תהא **למטה מעשרה** טפחים [שאין מחיצה בפחות מעשרה טפחים רש"י סוכה כב:]. [87]

ומפרשינן:

אמר אביי: **רבי יוסי ברבי יהודה**, המכשיר בשתי קורות אחת למעלה ואחת למטה אף על פי שאינן בריאות כדי לקבל אריח, כפי שהן עומדות אחת כאן ואחת כאן.

סבר לה רבי יוסי **כאבוה** [רבי יהודה] **בחדא**, **דאית ליה**: אין צריך שתהא הקורה בריאה, אלא אפילו של קש ושל קנים **רואין** אותה כאילו היא של מתכת.

ומיהו **פליג** רבי יוסי **עליה** דאבוה **בחדא**.

דאילו רבי יהודה אבוה **סבר**: קורה כשירה אפילו **למעלה מעשרים** אמה. כדאיתא ריש פירקין.

ורבי יוסי ברבי יהודה סבר: **בתוך עשרים**, **אין**, **למעלה מעשרים - לא**.

וכדאמר: ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה. [88]

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר**: **רחבה אף על פי שאין בריאה**.

---

[86] נתבאר על פי לשון רש"י סוכה דף כב:.

[87] ולמדנו מכאן: שאין אומרים "חבוט" או "גוד אסיק" אלא כשכל אחת מהן ראויה שתעמוד במקומה, ותתקרב חברתה אליה, ריטב"א.

[88] נתבאר על פי תוספות, וראה רשב"א וריטב"א.

מתני ליה היה שונה **רב יהודה לחייא בר רב**, **קמיה** בנוכחותו **דרב**, את דברי רבי יהודה במשנתנו: **רחבה - אף על פי שאינה בריאה!**
אמר ליה רב לרב יהודה **אתנייה** [תשנה לו לחייא בני את דבריו של רבי יהודה במשנה בלשון אחרת]: **רחבה ובריאה!**
כלומר: לא נחלק רבי יהודה על חכמים כלל, ומודה להם שצריך רחבה ובריאה.
ומקשינן: **והאמר רבי אילעאי אמר רב** בעצמו: **רחבה ארבעה** טפחים, **אף על פי שאינה בריאה**.
וקא סלקא דעתין דתרתי קאמר:
א. קורה צריכה שתהא רחבה ארבעה טפחים.
ב. אין צריך שתהא בריאה.
והשתא תיקשי דרב אדרב;
דהכא קאמר רב: דאין צריך שתהא בריאה, ולעיל קאמר: דאף לרבי יהודה צריך שתהא בריאה?!
ומשנינן: הכי קאמר רבי אילעאי אמר רב: אם היתה הקורה רחבה ארבעה טפחים, כשירה אף על פי שאין בריאה. **דרחבה ארבעה שאני!** ודברי רבנן דצריך שתהא בריאה נאמרו באינה רחבה ארבעה.
ואתיא מימרא דרבי אילעאי אמר רב, אף כרבנן. [89] [ראה ציור 1]
שנינו במשנה: **היתה של קש** ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת.
ותמהינן: **מאי קא משמע לן דאמרינן "רואין"**? והרי **היינו הך** דתנא ברישא "רחבה אף על פי שאינה בריאה"?! דרואין אותה כאילוהיא בריאה.
ומשנינן: **מהו דתימא** דוקא **במינה** של קורה שרגילה להיות בריאה, **אמרינן** "רואין". והיינו, שרק אם עשאה של עץ, אז אפילו אם היא דקה, כשירה הקורה, כיון שקורת עץ רגילה להיות בריאה, ולכן רואין גם את הקורה הדקה כאילו היא בריאה.
אבל היכא דעשאה **שלא במינה** של קורה הרגילה להיות בריאה - וכגון שעשאה קורה של קש או של קנים - אימא, דבכי האי גוונא **לא אמרינן** "רואין".
קא משמע לן שבכל ענין אמרינן רואין!
שנינו במשנה: **עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה.**
ותמהינן: **פשיטא!**? מאחר דאמרינן ברישא "רואין", הכא נמי אמרינן "רואין"?!
ומשנינן: מתניתין **קא משמע לן כדרבי זירא**:

[89] וכן פסק השולחן ערוך בסימן שס"ג סעיף י"ז, דאם הקורה רחבה ארבעה טפחים, אין צריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, ויש חולקין, ראה בריטב"א.

דאמר רבי זירא: קורה שמקצתה עשויה כקשת, והשכיבה על כתלי המבוי, והיתה **היא** [הקורה עצמה] **בתוך המבוי**, **ועקמומיתה**, חלקה העשוי כקשת, בולט אל **חוץ למבוי** מלפניו. [ראה ציור 1]

אושהעמידה עלכתלי המבוי, והיתה **היאבתוך עשרים** אמה לקרקעית המבוי, **ועקמומיתה למעלה מעשרים** אמה מקרקעיתה. [ציור 2]

או שהיתה **היא למעלה מעשרה** טפחים, **ועקמומיותה למטה מעשרה**. [ראה ציור 3]

שבכל אלו, העקמומית עצמה נמצאת מחוץ למקום הכשרה של קורה.

רואין, **כל שאילו ינטל** ממנה **עקמומיתה** הנמצא מחוץ למקום הכשירה של קורה, וישאר רק אותו חלק שבמקום הכשירה של קורה, **ואין בין זה לזה**, בין שני קצות הקורה לאחר שניטל ממנה עקמומיותה, **שלשה** טפחים - **אין צריך להביא קורה אחרת**, דאמרינן לבוד, וכאילו נתארכה הקורה בקו ישר ולא כקשת.

ואם לאו, שיש בין שני הקצוות שלשה טפחים - **צריך להביא קורה אחרת!** [90]

ועדיין תמהינן: **הא נמי פשיטא!**

ומשנינן: "**היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי**" **איצטריכא ליה** למתניתין לאשמועינן.

כי **מהו דתימא** נגזור לפוסלה כי **ליחוש דילמא אתי לאמשוכי בתרה** [להימשך ולטלטל עד סוף העקמומית שמחוץ למבוי].

קא משמע לן דלא חיישינן.

שנינו במשנה: **עגולה - רואין אותה כאילו היא מרובעת.**

ותמהינן: דכיון דתנא כבר כעין זה במשנתנו, **הא תו למה לי**?!

ומשנינן: **סיפא איצטריכא ליה**, ללמדנו: **כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים - יש בו רחב טפח.**

ומנא הני מילי הך כללא?

אמר רבי יוחנן: **אמר קרא** "**ויעש** חירם, לבנין בית המקדש של שלמה **את הים**, מקוה גדולה לטבילת כהנים, **מוצק** ביציקה, ולא בהכאת קורנס, **עשר באמה** רחבו **משפתו עד שפתו**, **עגול סביב**, **וחמש באמה קומתו**,

וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב".

הרי שהים העגול שהיה רחבו עשר אמה, היה היקיפו כפול שלשה!

ומקשינן: **והא איכא** נמי רוחב **שפתו**?!

[90] נתבאר על פי חזון איש סימן ע"ו סק"ה.

דקא סלקא דעתין שהכתוב מדבר על היקף הים מבחוץ, וכיון שרחבו היה עשר אמה מבפנים, נמצא שאם תוסיף את עובי שפתו יהיה רוחב ההיקף יותר משליש ההיקף?!
ומשנינן: **אמר רב פפא**: רוחב **שפתו** היה דק מאד.
דהא "**שפת פרח שושן**" **כתיב ביה**. ד**כתיב**
"**ועביו** [שולי דפנותיו מלמטה, ותחתית רש"י מלכים] - **טפח**.
ושפתו [בגובה הים, אצל פיו] - **כמעשה כוס פרח שושן** [דק מאד כפרח שושן [שושנה].
[91]

אלפים בת [מדה בת שלש סאין] **יכיל** הים".
ומכל מקום, תמהינן:
והאיכא ברחבו האי **משהו** של עובי דפנותיו משני צדיו, ונמצא שאין החשבון מכוון?!
ומשנינן: **כי קא חשיב** קרא "וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב", לא על היקף הים מבחוץ קאי קרא. אלא **מגואי** [היקפו מבפנים] **קא חשיב**. ושם היה רחבו עשר אמה שהוא שליש היקיפו.
תני רבי חייא: **ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה**.
ומקשינן: **מכדי**, הרי שיעור **מקוה כמה הוי**
- **ארבעים סאה**.

דף יד:

כדתניא: כתיב "**ורחץ** (תחילת העמוד) **במים את כל בשרו**" [הגירסא על פי גמרא פסחים דף קט.], ודרשינן:
"**במים**" - **במי מקוה**, ולא במים חיים. ד"מים" משמע מים מחוברין ומכונסין יחדיו. [92]
"**כל**" **בשרו**, מדלא כתב "בשרו", משמע - **מים שכל גופו עולה בהן** [שאינו נראה, אלא כולו מכוסה בהן. רש"י פסחים דף קט.].
וכמה הן?
אמה על אמה בריבוע, **ברום** [בגובה] **שלש אמות**.
ושיערו חכמים ל**מי מקוה**, שהן **ארבעים סאה**.
ולפי חשבון זה, **כמה** אמות מעוקבות [אמה על אמה ברום אמה] **הוו להו** בים של שלמה, שהיה עשר אמות על עשר אמות ברום חמש אמות [אילו היה הים עשוי בריבוע]?
חמש מאה גרמידי חמש מאות אמות מעוקבות [אמה על אמה ברום אמה]! וכך הוא החשבון: תחילה חלקהו לעשר רצועות.

[91] ובמלכים פירש רש"י: "כמעשה שפת כוס ששותין בו, ומצוייר פרח ושושן".
[92] ברש"י לעיל דף ד: כתב: דדרשינן לה מדלא כתיב: במים "חיים".

הרי לכל רצועה עשר אמות אורך ברוחב אמה ורום חמש.
חתכם לחתיכות של אמה על אמה ברום חמש.
הרי מאה חתיכות של אמה על אמה ברום חמש.
שים החתיכות זו על זו, הרי לך חמש מאות פעמים אמה על אמה ברום אמה.
ועתה צא וחשוב כמה מקואות טהרה יש בחמש מאה גרמידי, כאשר ידוע, שאמה על אמה ברום שלש אמות הוא מקוה טהרה!
ויצא לך החשבון:
לתלת מאה גרמידי: **מאה** מקואות טהרה, שהרי כל שלש מהם מהוים מקוה אחת!
למאה וחמשין גרמידי: **חמשין** מקואות טהרה!
הרי שמארבע מאות וחמשים גרמידי, יש כבר מאה וחמשים מקואות טהרה.
ותיקשי: **בארבע מאה וחמשין** גרמידי **סגיא**! ואם כן, בים של שלמה, שהיו בו עוד חמשים גרמידי, היה יותר ממאה וחמשים מקואות טהרה?!
ומשנינן: **הני מילי** שהיה יכול להיות בים של שלמה יותר מארבעה מאה וחמשין מקוואות, אילו היה הים עשוי **בריבועא**, בצורת ריבוע.
אבל **ים שעשה שלמה - עגול היה**, ומכיל פחות.
ועדיין תמהינן: **מכדי**, הרי **כמה** שטחו של ה**מרובע יתר על** שטחו של **העיגול** שבתוך הריבוע? [כלומר: עיגול, שקוטרו שוה לצלע הריבוע]?
רביע מן הריבוע שמסביבו.
כלומר: שטחו של העיגול שוה לשלשת רבעי שטח הריבוע. [93]
וכמו כן נפחו של כדור עגול, הוא פחות ברבע מנפח המעטפת המרובעת העוטפת אותו.
נמצא, ש**לארבע מאה** גרמידי "מרובעות כביכול", בים של שלמה [אילו היה מרובע], יש **מאה** מקואות.
כי כיון שנפחו של העיגול הוא שלשה רבעים מן הנפח של המרובע העוטף אותו, הרי שמארבע מאות גרמידי "מרובעות כביכול", יש להפחית רבע, ונותרו תלת מאה גרמידי, שהן מאה מקואות.
ו**למאה** גרמידי "מרובעות כביכול", יש **עשרים וחמשה** מקוואות, שהרי המאה המרובעות כביכול, אינן אלא שבעים וחמש גרמידי [לאחר שהפחתנו רבע], שהן עשרים וחמש מקואות.

[93] רש"י הוכיח זאת, ובתוס' סוכה דף ח. דחו התוס' הוכחה זו והוכיחו באופן אחר, וראה גם בתוס' לקמן נו:.

והשתא תיקשי: **הני** - מאה מקואות, ועוד עשרים וחמש מקואות - **מאה עשרים וחמשה** מקואות בלבד **הוו להו** בים של שלמה שהיה עגול, והיכי אמרת שהיה הים מחזיק מאה וחמשים מקואות טהרה?!

ומשנינן: **תני רמי בר יחזקאל**: **ים שעשה שלמה**, **שלש אמות תחתונות** [מתוך גובה חמש אמות] **מרובעות** היו. ורק **שתים עליונות עגולות** היו. [94]

הרי שבשלש אמות תחתונות המרובעות, שהם תלת מאה גרמידי, יש מאה מקואות של אמה על אמה ברום שלש.

ובשתי אמות עליונות אילו היו מרובעות היה בהן תרי מאה גרמידי.

וכיון שהיו עגולות, אין לך אלא מאה וחמשים גרמידי, שהם חמשים פעמים אמה על אמה ברום שלש כשיעור מקוה.

הרי לך: מאה וחמשים מקואות שהיה מכיל ים של שלמה.

ותמהינן: **נהי דאיפכא** שהיו שלש אמות התחתונות עגולות, ושתים העליונות מרובעות, **לא מצית אמרת** שהיתה צורת הים, ואז אינו מכיל מאה וחמשים מקואות, משום **ד"שפתו - עגול" כתיב**.

אלא מכל מקום תיקשי, מנלן ששתי אמות היו עגולות? **אימא** רק **חדא** אמה עגול בלבד היה, והשאר היה מרובע, והיה הים מחזיק יותר ממאה וחמשים מקואות?!

ומשנינן: **לא סלקא דעתך** שיהא הים מכיל יותר ממאה וחמשים מקואות של ארבעים סאה.

דכתיב בים של שלמה: "**אלפים בת יכיל**".

"**בת**", **כמה הויא - שלש סאין**

דכתיב "**מעשר**, עשירית - הוא מידת ה"**בת**" **מן הכור**, שהוא שלשים סאין".

דהוה להו הני אלפיים מידות "בת" - **שיתא אלפי גריוי** [מידה בגודל סאה. על פי הערוך], כשיעור מאה וחמשים מקואות של ארבעים סאה. [95]

ותמהינן: הכא כתיב בקרא שהים של שלמה "אלפים בת יכיל".

והא כתיב קרא אחרינא על ים של שלמה, שהיה "**מחזיק** מידות **בתים - שלשת אלפים**"?!

ומשנינן: **ההוא** אלף הנותרים - **לגודשא** לגודש המצטבר על שפת הכלי, כשאתה נותן בכלי דבר יבש.

כלומר: קרא קמא למידת לח, וקרא בתרא למידת יבש.

[94] דהכי משמע קרא שחלקו מרובע וחלקו עגול, מדכתיב: "עגול סביב" אחר "משפתו אל שפתו", ולא כתיב: "עגול סביב" ואחר כך "משפתו אל שפתו", ודרשינן: שפתו עגול סביב, הא למטה משפתו מרובע הוי - גאון יעקב]

[95] וביאר הריטב"א: בדין הוא דמתחלה הוה מצי לאתויי מהכא שיש בים שעשה שלמה מאה וחמשים מקואות "אלא שגלגלנו כל זה להודיע צורתו האיך היו בו אלפים בת הללו".

אמר אביי: שמע מינה מהא דחזינן שהים של שלמה הכיל אלפים יחידות "בת" לחות, ואילו ביבש - משום גודשא - החזיק שלשת אלפים בתים:

האי גודשה של כלי: [96]

תלתא [שליש] מלבר **הוי**.

כלומר: תוספת הגודש היא שליש מן העיקר, עם תוספת הגודש.

ותנן נמי שגודשו של כלי שכזה, הוא שליש:

דתנן: אין כלי עץ מקבל טומאה אלא כשהוא במידה כזאת שניתן לטלטלו, הן כשהוא מלא והן כשהוא ריק.

אבל כלי עץ גדול, שאי אפשר לטלטלו - לא מקבל טומאה.

ולפיכך:

שידה, שהיא כמין ארגז בעגלה למרכב נשים חשובות.

תיבה שלפני שולחני [רע"ב].

ומגדל שהוא בית האוצר של עץ [רע"ב].

כוורת הקש [העשויה מזנבות שבלין] **וכוורת הקנים**.

ובור של **ספינה אלכסנדרית**, שעושין בה מיכל עץ כמין בור, ונותן שם מים מתוקים.

אף על פי שיש להן שוליים [תחתית] רחבות, ולא חדות [רע"ב] ועשויין הן כמו כלי. [97]

והן, אם היו בגודל שהן **מחזיקות ארבעים סאה בלח**, **שהן כוריים** [ששים סאה] **ביבש** - הרי הם **טהורין**, לפי שהם גדולים יותר מדאי ואין תורת כלי עליהם, שהרי אינן מיטלטלין מלא וריקן.

כי אם יטלטלום כשהם מלאים - ישברו בידי האנשים המטלטלים אותם. [98]

הרי, חזינן מהך מתניתין, דקתני: כלי המחזיק ארבעים סאה בלח, מחזיק כוריים ביבש - דגודשא הוי תילתא!

מתניתין:

לחיין שאמרו שהם מתירין את המבוי לטלטל בו - צריך שיהא **גובהן עשרה טפחים**. [99] **ורחבן ועוביין כל שהוא**.

---

[96] שגובהו כחצי ארכו ורחבו, כים של שלמה. שהרי היה רחבו עשר אמות וגבהו חמש אמות. כן פירש רש"י, וראה בהרחבה ב"עיונים"

[97] אבל אם לא היה להן שוליים, אפילו הן קטנים הרבה אין תורת כלי עליהן, ריטב"א.

[98] רש"י שבת דף לה; וראה "עיונים".

[99] כשיעור גובה המבוי, דאין גבהו פחות מעשרה. ואפילו היה המבוי גבוה הרבה דיו בלחי גובה עשרה טפחים - רע"ב

רבי יוסי אומר: **רחבן** [צידו של הלחי הסותם את פתח המבוי] **שלשה טפחים**.[100] ועוביין כל שהוא.

גמרא:

שנינו במשנה: **לחיין שאמרו**.

והוינן בה: **לימא**, מדקתני "לחיין" בלשון רבים, **תנן** הכא **סתמא** דמתניתין **כרבי אליעזר**, **דאמר**: שני **לחיין בעינן** להיתר מבוי, ולא סגי באחד [ולעיל נחלקו עליו חכמים]?

ודחינן: **לא** רבי אליעזר היא!

אלא **מאי לחיין** בלשון רבים דקתני?

לאו משום דבעי שני לחיים. אלא התנא מיירי **בלחיין** שבכל מבואות **דעלמא**, כלומר: כל לחי שעושין במבואות צריך שיהיה בגובהו עשרה טפחים.

ומקשינן: **אי הכי**, ברישא דהך מתניתין [לעיל דף יד:], דקתני "**קורה** שאמרו", **נמי ניתני** "**קורות**"? ויהיה הביאור כמו כאן: **מאי קורות** - **קורות דעלמא**?!

ולהכי משנינן שינויא אחרינא:

הכי קאמר התנא במשנתנו: **אותן לחיין**, **שנחלקו בהן רבי אליעזר וחכמים** - דלרבי אליעזר תרתי בעינן, ולרבנן סגי באחד - **גובהן עשרה טפחים**, **ורוחבן ועוביין כל שהוא**. והשתא סתמא דמתניתין לא כמר דייקא ולא כמר.[101]

ומפרשינן למתניתין: **וכמה כל שהוא**?[102] **תני רבי חייא**: **אפילו כחוט הסרבל** שקושרין בו את בית הצואר.[103]

תנא: **עשה לחי לחצי מבוי**, שלא העמידו בפתח המבוי אלא העמידו בתוך המבוי בחצי ארכו של מבוי, **אין לו** היתר טלטול **אלא בחצי המבוי** הפנימי. [ראה ציור 1]

ותמהינן: **פשיטא**, שיותר מחצי מבוי "אין לו"?!

ולהכי מפרשינן: **אלא אימא** דעיקר החידוש הוא ד"**יש לו**" **חצי מבוי**, אבל החצי שמחוץ ללחי, פשיטא שאין לו!

ותמהינן: **הא נמי פשיטא**!

ומשנינן: חידוש הוא! כי **מהו דתימא** נגזור שלא ישתמש אף מן הלחי ולפנים, **דליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכוליה** מבוי.

---

[100] דבעינן דבר חשוב במחיצה. רע"ב. וראה תוספות יום טוב בשם רבינו יהונתן טעם אחר בזה, ובמה שתמה על זה בגליון המשניות לרבינו עקיבא איגר.

[101] ומילתא אגב אורחיה קא משמע לן, דאף על גב דפליגי רבנן ורבי אליעזר במנין הלחיים, לא נחלקו בשיעורם כלל - ריטב"א.

[102] לפי שיש "כל שהוא" שיש לו שיעור - כדלקמן דף פ. - להכי מיבעי לן, רשב"א, ריטב"א]

[103] רש"י שבת דף קא:, ופירוש "סרבל": בערוך פירש, חוט כפול ועב, וברש"י שם משמע שהוא שם הבגד]

קא משמע לן דלא גזרינן!

אמר רבא: **עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה** טפחים. [104] [ראה ציור 2]

או שהפליגו מן **הכותל** של מבוי לעבר רחבו של פתח המבוי - **שלשה** טפחים. [ציור 3]

לא עשה ולא כלום. [105]

ואפילו לרבן שמעון בן גמליאל דאמר בכל דוכתא: **אמרינן לבוד** עד ארבעה טפחים, הכא לא מהני.

דה**ני מילי למעלה**, כגון גבי קורה [לעיל בעמוד א], **אבל למטה**, **כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה**, **לא קאמר** רבן שמעון בן גמליאל דמהני!

דהיכא דהגדי יכול ליכנס בשופי, הא גופא מבטל ליה מתורת לבוד. [106]

שנינו במשנה: **רבי יוסי אומר**, **רחבן** של לחיין **שלשה טפחים**:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: **אין הלכה כרבי יוסי**, **לא** במה שאמר **בהילמי** [מי מלח מועטין, שרבי יוסי אוסר לעשות בשבת], **ולא** במה שאמר - במשנתנו - **בלחיין**.

אמר ליה רב הונא בר חיננא לרב יוסף שחלה ושכח תלמודו: **בהילמי אמרת לן** קודם שחלית שאין הלכה כרבי יוסי, אבל **בלחיין לא אמרת לן**.

ולא ידענא אמאי.

מאי שנא בהילמי דאין הלכה כרבי יוסי, משום **דפליגי רבנן עליה**. והרי **בלחיין נמי פליגי רבנן עליה**?!

אמר ליה רב יוסף: **שאני לחיין משום דקאי רבי כוותיה** דרבי יוסי - כדאמרינן לעיל דף י. ודף יב. - ומשום הכי הלכה כמותו! **רב רחומי מתני הכי**: **אמר רב יהודה בריה דרב שמואל** [**בר שילת**] **משמיה דרב**: **אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין**, אף על גב דבתרווייהו מסתבר טעמיה [ריטב"א].

אמרו ליה לרב רחומי [ריטב"א] **אמרת**?! כלומר: האמנם אתה אומר שאין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין?

אמר להו רב רחומי: **לא**, והלכה כרבי יוסי בתרווייהו, שכפר בדבריו כיון דחזר בו [ריטב"א].

אמר רבא: **האלהים**! בשבועה, שכן **אמרה**. **וגמירנא ליה מיניה** [ואני למדתי ממנו כמו שאמר בתחילה]. אלא שחזר בו.

ומאי טעמא קא הדר ביה?

---

[104] דמחיצה כי האי גוונא לא מהני, דהוי ליה מחיצה תלויה - משנה ברורה].

[105] יש אומרים, דאתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה. ויש אומרים דהוה ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ראה "עיונים "]

[106] כדלקמן דף ט"ז. נתבאר על פי שו"ת רבי עקיבא איגר סימן י"ח, וראה בהרחבה ב"עיונים ".

משום דרבי יוסי נימוקו עמו פירושו עמו, לתת טעם לכל דבריו, שהיה מיישב את דבריו. [107]

אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: הילכתא מאי בלחיין, כרבי יוסי או כחכמים?

אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר [צא וראה איך "נהגו" העם]. [108]

וכבר נהגו בלחי משהו.

[דלא אמרינן "רבי יוסי נמוקו עמו", אלא היכא דלא פליגי רבים עליה, ורב רחומי סבר, אפילו במקום רבים ר"ן].

איכא דמתני לה להא דאביי דאמר: פוק חזי מאי עמא דבר, **אהא** דתנן:

השותה מים לצמאו [ולא משום שנחנק מאכילת בשר שאין מברך כלל - ברכות דף מה.], **אומר** לפניו ברכת **שהכל נהיה בדברו**, ולאחר שתייתו אינו מברך כלום.

רבי טרפון אומר: מברך לפניו **בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת**. [109]

ואמר ליה רב חנן לאביי: הלכתא מאי כתנא קמא או כרבי טרפון?

אמר ליה: פוק חזי מאי עמא דבר [וכבר נהגו לברך בתחלה - שהכל, ולבסוף בורא נפשות - רש"י ברכות דף מה. [110]

דף טו.

איתמר: לחי העומד מאיליו, שלא הוקבע לשם תיקון המבוי, שלא הזמינוהו לכך:

אביי אמר: הוי לחי להתיר את הטילטול במבוי.

רבא אמר: לא הוי לחי.

ומפרשינן פלוגתייהו: **היכא דלא סמכינן עליה** דלחי זה **מאתמול**, לפי שהיה שם לחי אחר, שעליו סמכו, ונפל הלחי ההוא בשבת - **כולי עלמא לא פליגי** שהלחי שנשאר, שלא סמכו עליו, **דלא הוי לחי!**

כי פליגי: היכא דסמכינן עליה מאתמול להתיר את הטלטול מכחו, בתורת לחי.

---

[107] רש"י גיטין דף סז; ולקמן דף נא. פירש רש"י "נימוקו" שהוא לשון נים- וקו, דבר [נים] ישר כקו המשקולת - שהוא כעין פלס, ששמים משקולת על חוט, למותחו ולעשותו ישר.

[108] שתרגום של "וינהג" את הצאן, "ודבר" ית ענא, מאירי.

[109] יש שלא גרסו זה כלל, ויש שגרסו "שברא".

[110] ופירש מהרש"א: שיש בבריאת האדם צד שכר וצד הפסד, שהרי מצוות לא תעשה היו ודאי מתקיימין לולא נברא האדם, והשתא שנברא אפשר שלא יזכה ויעבור עליהן ונמצא מפסיד בבריאתו, וזה צד ההפסד. ואילו מצד מצוות עשה הוא בהיפוך, שאילו לא נברא ודאי לא היו מתקיימין, והשתא שנברא, אפשר שיזכה ויעשה, ונמצא שהוא נשכר בבריאתו, וזה צד השכר. וזהו שנחלקו בית שמאי ובית הלל: "הללו אומרים: נוח לו לאדם שלא נברא" מצד הלאוין שאפשר יהיה נפסד, "יותר משנברא" ויקיים העשין, דיצא שכרו בהפסדו. "והללו אומרים: נוח לו לאדם שנברא" ואפשר יקיים העשין, "יותר משלא נברא" ויקיים הלאוין, ויצא הפסדו בשכרו. "נמנו" למנין המצוות, שמצוות לא תעשה רבים יותר מהמצוות עשה, ולפיכך "וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא" - חידושי אגדות מכות דף כג: בתוך ד"ה תרי"ג, וראה עוד שם.

אביי אמר: **הוי לחי**, למרות שלא העמידוהו לשם לחי, **דהא סמכינן עליה מאתמול** בתורת לחי.

רבא אמר: **לא הוי לחי**. כי **כיון דמעיקרא**, כשהעמידוהו, **לאו אדעתיה דהכי עבידי**, לא לשם כך העמידוהו - **לא הוי לחי!**

קא סלקא דעתך דבני הישיבה, ד**כי היכי דפליגי** אביי ורבא **בלחי** העומד מאליו, כך **פליגי נמי במחיצה** העומדת מאליה.

ולפיכך, רצו להוכיח ממחיצה ללחי, ואמרו:

תא שמע: **העושה סוכתו בין האילנות**, **ואילנות דפנות לה - כשירה**.

הרי שמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה!

ודחינן: **הכא במאי עסקינן**, **שנטען** שנטע את האילנות **מתחילה לכך**, כדי שישמשו דפנות לסוכה.

ותמהינן: **אי הכי - פשיטא** שהן יכולות לשמש כדפנות?!

ומשנינן: **מהו דתימא**: **ליגזור** שלא להשתמש בסוכה הזאת **דילמא אתי לאישתמושי באילן**, ויעלה ויתלוש ביום טוב - **קא משמע לן** דלא חיישינן!

תא שמע: בורות מים שברשות הרבים [שמחמת עומקם ורוחבם הם נחשבים לרשות היחיד], מותר למלאות מהם מים אל רשות הרבים באם עשה סביבות הבור ארבעה "דיומדין" [עיין במבוא, ביאור ענין "פסי ביראות"], שהן נראין כשמונה פסים.

דהיינו, שעושה במרחק, מסביבות הבאר, ארבע פינות, כמין מרזב [והרמב"ם קורא להם: זויות], שנוטה אמה ממנו לרוח אחת, ואמה שניה לרוח שני. ובכך נעשה המקום שסביבות הבור לרשות היחיד, שמוקפת מחיצות מארבע צידיה, ואז מותר למלא מים מן הבור אל בין הדיומדין.

ואם **היה שם** באחת הזויות **אילן או גדר** של אבנים, שגודר אמה כמו פס, לכל צד [רש"י סוכה דף כד ב], **או** שהיה בפינות **חיצת הקנים** [קנים שהיו נטועים כסדר מחיצה] - **נידון** אותו דבר **משום דיומד!** [ראה ציור 1]

הרי חזינן שגם דבר שלא הועמד לשם מחיצה חשיב מחיצה! ודחינן: **הכא נמי במאי עסקינן**: **שעשאן מתחילה לכך**.

ומקשינן: **אי הכי - מאי קא משמע לן**?

ומשנינן: הא **קא משמע לן**: דין **חיצת הקנים**, שהיא מחיצה העשויה **קנה קנה**, כשיש **פחות משלשה טפחים** בין קנה לקנה. שהיא מועילה, מדין לבוד, אפילו להחשב כפס של פסי ביראות!

כדבעא מיניה - לקמן דף יט ב - **אביי מרבה**, האם מהני מחיצה העשויה קנה קנה פחות משלשה טפחים לשמש בתורת דיומד של פסי ביראות. וטעם הספק יבואר לקמן במקומו.

ומהך ברייתא איכא למיפשטה![111]

ומביאה הגמרא ראיה נוספת שמחיצה העומדת מאליה מועילה:

תא שמע: **אילן המסיך** [המסוכך] **על הארץ**, ויש בעיקרו של האילן גובה עשרה טפחים, ונופו נוטה עד סמוך לארץ - **אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים**, **מטלטלין תחתיו**, כיון שהנוף, הלבוד אל הארץ, חשוב כמחיצה.

הרי, דמהני מחיצה העומדת מאליה! ודחינן: **הכא נמי במאי עסקינן**: **שנטעו** לאילן **מתחילה לכך**!

ומקשינן: **אי הכי** - דמיירי שנטעו מתחילה לכך - מחיצה גמורה היא, ואם כן, **ליטלטל בכולו** של השטח שמתחת לאילן!?

כלומר: אפילו כשנופו של האילן משתרע על שטח נרחב.

ותיקשי, **אלמה**, למה, **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**: **אין מטלטלין בו** בשטח שמתחת לאילן **אלא** אם היה השטח עד **בית סאתים** בלבד [שטח שזורעין בו סאתיים זרע. וגודל שטחו הוא כחצר המשכן, שהיה מאה אמה על חמשים אמה. והוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעים]!?

ואם היה נופו של האילן רחב מאד, עד שהיה השטח מתחתיו יותר מ"בית סאתים" - אין מטלטלין בו.

וסלקא דעתין, דטעמא משום שאין נופו של האילן מחיצה גמורה, היות והיא עומדת מאליה. ולפיכך הוי כשאר היקף שאינו מתוקן כל צרכו. וכגון: מחיצה שאין בה אלא שתי או ערב [ולא שתי וערב], או היקף שלא הוקף לדירה, שבמקום כזה אין מטלטלין בו אם היה היקיפו יותר מבית סאתיים.

והשתא תיקשי, לפי מה שהעמיד רב הונא בריה דרב יהושע, בשנטעו לאילן מתחילה לכך, הא הוי ליה היקף שמתוקן כל צרכו. ואם כן, לישתרי אפילו היקיפו הוא יותר מבית סאתיים?!

ומשנינן: **משום** דין "בית סאתיים שלא הוקף לדירה" הוא דבעינן שלא יהא מתחת לאילן יותר מבית סאתים.

[111] ושם, דף יט ב, שקיל וטרי הגמרא, אי איכא למיפשט מהך ברייתא.

דאף על גב שהאילן הזה ניטע על מנת לדור מתחת לנופו, אין זה דיור רגיל, אלא **הוי** "**דירה שתשמישה לאויר**".

והיינו, שהיא מיועדת עבור שומרי השדות, כדי להגן עליהם מהאויר החם שחוצה לה, [להצילן מן החמה].

ועל כרחם הם דרים בה.

וכל דירה שתשמישה הוא רק **ל"אויר**" - לאו דירה היא.

ולכן, **אין מטלטלין בה**, **אלא** כשהיקיפה הוא עד **בית סאתים** ולא יותר.

ומביאה הגמרא ראיה נוספת שגם מחיצה העומדת מאליה נחשבת מחיצה:

תא שמע: אדם השובת בערב שבת בין השמשות מחוץ לעיר, נחשב מקום ארבע אמות שלו מסביבו כמקום שביתתו. ומשם ואילך מותר לו לילך בשבת אלפיים אמה לכל רוח, כשיעור תחום שבת.

אבל השובת בביתו שמחוץ לעיר, נחשב כל הבית כמקום שביתתו, ומחוץ הבית ואילך מותר לו לילך אלפים אמה לכל רוח.

ולפיכך: אם **שבת בתל**, **שהוא גבוה עשרה** טפחים, כשיעור מחיצה, **והוא רחב** יותר **מארבע אמות** [כי אם אינו רחב ארבע אמות אין שביתתו על התל מוסיפה לו שטח של מקום שביתה, שהרי היה לו ארבע אמות מסביב אפילו היה שובת במישור] **ועד בית סאתים**, אמרינן בתל "גוד אסיק מחיצתא" שסביבות התל, ונמצא ששבת במקום מוקף מחיצות. ולכן נעשה כל התל כביתו לגבי "מקום שביתתו".

[אבל אם שטח התל הוא יותר מבית סאתיים, אין מחיצותיו מועילות לו, כיון שהיקף שאינו עשוי לדירה אינו מועיל ביותר מבית סאתיים. והרי זה כמי ששבת במישור, שאין לו אלא ארבע אמות].

וכן אם שבת **בנקע**, נקיק בין הסלעים, **שהוא עמוק עשרה** טפחים, **והוא מארבע אמות ועד בית סאתים** - כיון שהוא מוקף מחיצות, הרי נחשב כל הנקיק כביתו.

וכיון שלא הוקף לדירה, אינו מועיל ביותר מבית סאתיים.

וכן אם שבת בתוך **קמה קצורה**, שקצר את הקמה במרכז השדה, ולא קצר את הקמה מסביב, **ושיבולות** גבוהות עשרה **מקיפות אותה** - כל מקום הקמה הקצורה נחשב כביתו.

ובכל אלו: **מהלך את כולה** כמקום שביתתו. **וחוצה לה** - הוא מהלך עוד **אלפים אמה**!

הרי חזינן, שמחיצה העומדת מאליה הוי מחיצה. ותיקשי לרבא?!

וכי תימא לדחות את הראיה, ולומר כי **הכא נמי** מיירי **שעשה** את המחיצות הללו **מתחילה לכך**.

הא ליתא.
כי **בשלמא** במי ששבת בתוך **קמה - לחיי**! אפשר להעמיד שאכן זרע את הקמה מתחילה לכך.
אלא תל ונקע, שהוא לא עשאם - **מאי איכא למימר**?!
ומשום ראיה זאת, חוזרת בה הגמרא מהמהלך שכשם שפליגי אביי ורבא בלחי פליגי נמי במחיצה.
אלא, בהכרח כי **במחיצות - כולי עלמא לא פליגי** דמחיצה העשויה מאליה **הויא מחיצה**.
וכי פליגי אביי ורבא דוקא **בלחי** העומד מאליו הוא דפליגי!
וטעם פלוגתתם:
אביי, דאמר לחי העומד מאליו הוי לחי - סובר **לטעמיה** [לעיל דף ה א, לחד לישנא - תוספות], **דאמר: לחי משום מחיצה** הוא דמהני.
ומחיצה העשויה מאליה - הויא מחיצה.
ורבא, דאמר: לחי העומד מאליו לא הוי לחי, גם הוא סובר זאת **לטעמיה**, דאמר [לעיל דף יב ב - תוספות]: **לחי משום היכר**.
ולפיכך: רק **אי עבידא** ללחי **בידים הויא היכר**.
ואי לא עבידא בידים, **לא הוי היכר**.
ומוכיחה הגמרא כדברי אביי, שלחי העומד מאליו מתיר את המבוי.
תא שמע: גדר הבנויה לאורכו של מבוי, ובפתח המבוי יש בגדר **אבני גדר היוצאות** [בולטות] **מן הגדר** - זו למעלה מזו - אל תוך רוחב פתח המבוי:
אם היו האבנים הבולטות אל המבוי **מובדלות זו מזו פחות משלשה** טפחים, אמרינן בהם "לבוד". ונמצא, שיש לחי הבולט אל תוך המבוי בגובה עשרה טפחים. ואז **אין צריך לחי אחר** כדי להתיר את המבוי בטלטול.
אבל אם היו מובדלות האבנים הבולטות זו מזו **שלשה** טפחים או יותר, שלא נאמר בהן דין לבוד, אין זה לחי, ולכן **צריך לחי אחר** כדי להתיר את המבוי.
הרי חזינן דלחי העומד מאליו הוי מחיצה, וקשיא לרבא!
ומשנינן: **הכא נמי**, איירי **שבנאן** לאבנים הבולטות **מתחילה לכך**.
ופרכינן עלה: **אי הכי**, **פשיטא** שהן מתירות מדין לחי, ומה הרבותא להשמיענו זאת!?
ומשנינן: **מהו דתימא**: אפילו בנאן מתחילה לשם לחי, לא עשה בכך היכירא כלל.
משום שיאמרו בני אדם: הבנאי של הכותל הזה השאיר בו אבנים בולטות כדי **למיסר** [לחבר, לקשור] **בניינא הוא דעבידא**. וכדרך הבנאים, שמוציאין בליטות אבנים מן הגדר

כדי שאם ירצו לעשות מחיצה נוספת, מהגדר שלאורך המבוי אל עבר הגדר שכנגדו, תתקשר הגדר באבנים אלו [ריטב"א].
קא משמע לן שבכל זאת מהני משום לחי, כיון שבנאן מתחילה לשם לחי.
תא שמע מהא **דתני רבי חייא**, שלא כרבא: את הלחי, המתיר את המבוי בטלטול, אפשר להעמיד בצידי כתלי המבוי או בהמשכם.
כמו כן יכול לשמש כלחי גם חלק מהמשכו של הכותל, הנראה כ"לחי", בכך שהוא מתרחב או נהיה צר. [ראה ציור]
כאשר המשכו של הכותל נהיה צר, נראה מקום הצרות הכותל כלחי רק לאנשים העומדים מחוץ למבוי, אך אין הוא נראה לאנשים העומדים בפנים המבוי.
ואילו כאשר המשכו של הכותל מתרחב, נראה העובי של הכותל כלחי רק לאנשים העומדים בתוך המבוי, אך אין הוא נראה כלחי לעומדים מחוץ למבוי, לפי שהם רואים אותו כסוף הכותל ולא כלחי.
וכך שנה רבי חייא:
כותל עבה של מבוי, **שצידו אחד**, חלקו הפנימי של עובי הכותל, **כנוס** הוא **מחברו**, שמתחיל או מסתיים שלא בשוה עם חלקו השני של עובי הכותל. הרי:
בין שנראה המקום הכנוס **מבחוץ**.
דהיינו שהכותל, בסמוך לראש המבוי, הוא צר, ובתוך המבוי הוא מתרחב. ונמצא שהכותל "כנוס" רק בתחילת המבוי. ולכן רק העומד בחוץ למבוי רואה את עיבוי הכותל בפנים המבוי, ואת כניסת הכותל, סמוך לראש המבוי.
ושוה מבפנים, שמסתיים בשוה כל עובי הכותל, ואין נראית הכניסה של הכותל לעומד במבוי בפנים, אחר מקום כניסת הכותל.
ובין שנראה מקום הכניסה **מבפנים**, שבתחילת המבוי הכותל עבה, ורק בהמשכו פנימה הוא נכנס ונהיה צר, שאז נראית הכניסה והפנימה רק לעומד במבוי בפנים.
ושוה מבחוץ, שלעומד מבחוץ לא נראה מקום כניסת הכותל, ונמצא שאינו נראה בחוץ כלחי אלא ככותל עבה.
בכל ענין הרי הוא **נדון משום לחי**.
הרי חזינן שהמשך הכותל, שלא נבנה לשם לחי, יש לו דין לחי. ומוכח כי לחי העומד מאליו הוי לחי. ותיקשי לרבא?!
ומשנינן: **הכא נמי** איירי **שעשאו מתחילה לכך**.
ופרכינן עלה: **אי הכי - מאי קא משמע לן**?!
ומשנינן: **הא קא משמע לן**: **נראה מבחוץ ושוה מבפנים - נדון משום לחי!**

תא שמע מהא **דרב הוה יתיב בההוא מבואה** מבוי, **והוה יתיב רב הונא קמיה** דרב.
אמר ליה רב **לשמעיה** לשמשו: **זיל, אייתי לי כוזא דמיא**. לך, הבא לי ספל מים!
עד דאתא השמש משליחותו, **נפל לחיא** הלחי.
אחוי ליה - רב לשמשו - **בידיה**, הראה לו בידו, שיעמוד ולא יטלטל במבוי.
קם שמעיה **אדוכתיה**, נעמד השמש במקומו.
אמר ליה רב הונא לרב: וכי **לא סבר לה מר** שאפשר **לסמוך** בתורת לחי **אדיקלא**, על הדקל שהיה נטוע שם אצל פתח המבוי, ולטלטל על סמך היותו שם כאילו היה בו לחי?!
אמר רב: **דמי** דומה **האי מרבנן - כמאן דלא פרשי** [בשאר מקומות בש"ס כתיב "גמרי" ולא "פרשי"] **אינשי שמעתא!** דומה החכם הזה - רב הונא - לאנשים שלא למדו.
כי **מי**, האם, **סמכינן עליה** דהאי דיקלא שישמש בתורת לחי גם **מאתמול**, שיועיל בתורת לחי?! והרי אתמול סמכו על הלחי ולא על הדקל!?
ומדייקת הגמרא מדברי רב: **טעמא** שלא יכול הדקל לשמש כלחי, הוא משום **דלא סמכינן** על הדקל מאתמול.
הא אם כן **סמכינן** עליה דדיקלא מאתמול, אף שעומד שם מאליו, **הוי לחי!**
אלמא, הלכה כאביי! [112]
ותמהינן: איך פושטת הגמרא מעובדא דרב דהלכתא כאביי בהך פלוגתא?
והא איכא למידחי ולמימר איפכא, שנפשוט מעובדא דרב דהלכתא כרבא:
ולימא דאביי ורבא בדלא סמכינן עליה מאתמול הוא **דפליגי**.
הא בסמכינן עליה מאתמול לכולי עלמא **הוה לחי**.
וממילא, מעובדא דרב, חזינן דסבר כי בלא סמכינן עליה מאתמול לא הוה לחי, ונפשוט דהלכתא כרבא בהך פלוגתא?!
ומשנינן: **לא סלקא דעתך** דבדלא סמכינן עליה פליגי.
דההוא ברקא [יציע] **דהוה בי בר חבו**. והעמוד הסומך את היציע, שלא נעשה לשם לחי, היה עומד בפתחו של מבוי אחר. **דהוו פליגי בה** - בעמוד זה שלא נעשה מתחלה לשם לחי - **אביי ורבא כולי שנייהו** [כל ימיהם] אם אפשר לסמוך עליו משום לחי.
אלמא, מדאיפליגו בה "כולי שנייהו", בסמכינן עליה מאתמול פליגי.

מתניתין:

בכל דבר **עושין לחיין**. **ואפילו בדבר שיש בו רוח חיים**.
ורבי מאיר אוסר.
וכן **מטמא** דבר שיש בו רוח חיים, אם עשאו כיסוי לארון של מת, **משום גולל**.

[112] והכי קיימא לן, דזו היא אחת ממחלוקות יע"ל קג"ם שנחלקו בהם אביי ורבא, שהלכה בהן כאביי. רש"י.

שהגולל מטמא באוהל כמת עצמו [ואפילו ניטל משם]. דכתיב: וכל אשר יגע "על פני השדה" - לרבות גולל.

דף טו:

ורבי מאיר מטהר.

וטעמיה: קסבר דכל מחיצה העומדת על ידי דבר שיש בו רוח חיים אינה מחיצה, ומשום הכי לא הוי לא לחי ולא גולל.

וכותבין עליו [על דבר שיש בו רוח חיים], **גיטי נשים**.

ורבי יוסי הגלילי פוסל.

גמרא:

תניא: רבי מאיר אומר: כל דבר שיש בו רוח חיים - אין עושין אותו: לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי, ולא פסין לביראות, ולא גולל לקבר.

כלומר: אין חל עליו שם גולל לטמא, אם עשאו גולל לקבר.

משום רבי יוסי הגלילי אמרו: אף אין כותבין עליו גיטי נשים.

ומבארת הגמרא: **מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי**:

דתניא: כתיב בענין גט "וכתב לה **ספר** כריתות ונתן בידה".

אין לי אלא ספר [מגילת קלף] שכשר לכתוב עליו גט כריתות.

מניין לרבות כל דבר כגון לוח עץ ועלה זית [רש"י סוכה כד ב] שיהא כשר לכתוב עליו את הגט?

תלמוד לומר "וכתב לה" - מכל מקום.

דדרשינן: "וכתב לה" - כלל, "ספר" - פרט, "ונתן בידה" חזר וכלל.

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט!

אם כן מה תלמוד לומר "ספר"? כלומר: מה בא פרט ד"ספר" למעט מן הכלל?

לומר לך: מה "ספר" הוא דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל הוא דכשר לכתיבת הגט, למעט דבר שיש בו רוח חיים, או שהוא אוכל [על פי ריטב"א].

ותו מפרשינן: **ורבנן**, דלא דרשי הכי, טעמייהו:

משום, **דמי כתיב** וכתב לה "**בספר**", דליהוי משמע שיכתוב הגט על ספר?!

והא, "וכתב לה **ספר**" **כתיב**, דמשמע שבא הכתוב לומר את תוכן כתיבתו, שיכתוב לה ספר, **ולספירות** [סיפור - ריטב"א] **דברים בעלמא**, שיכתוב לה דברי כריתות, **הוא דאתא** קרא!

ומקשינן: **ורבנן**, דלדידהו - "ספר" לא משמע קלף - לא קבע לנו הכתוב במה יכתוב הגט, אם כן ממילא משמע שיכתבנו על כל דבר שירצה.
ואם כן: **האי "וכתב לה" - מאי דרשי ביה?** [113]
ומשנינן: **ההוא** "וכתב לה" **מבעי ליה**, ללמד: **בכתיבה מתגרשת, ואינה מתגרשת בכסף!** שאם נתן לה כסף ואמר: התגרשי בו - אינה מגורשת.
דאי לאו קרא **סלקא דעתך אמינא**: **הואיל ואיתקש יציאה** של אשה מבעלה **להויה** קידושין של אשה לבעלה, כדכתיב: "ויצאה" מביתו והלכה "והיתה" לאיש אחר. נקיש גם לענין זה, ונימא: **מה הויה בכסף** [כדגמרינן בריש קדושין "קיחה - קיחה" משדה עפרון], **אף יציאה בכסף**.
ולהכי **קא משמע לן** קרא דאינה מתגרשת בכסף.
ומפרשינן: **ורבי יוסי הגלילי**, דלא מצי למילף שאינה מתגרשת בכסף מ"וכתב לה", דהא יליף לה לדרשה אחרינא, **האי סברא** - שאינה מתגרשת בכסף - **מנא ליה**?
נפקא ליה מ"ספר כריתות", שנכתב "כריתות" בסמוך ל"ספר", ללמד: "**ספר" כורתה, ואין דבר אחר כורתה**.
ומפרשינן: **ורבנן**, דלא ילפי שאינה מתגרשת בכסף מ"ספר כריתות", טעמייהו: משום דה**אי "ספר כריתות"** משמע "דברי כריתות", **ומיבעי ליה** ללמד: שיהיו "דברי הבדלה", **לדבר הכורת בינו לבינה**, שלא יטיל תנאי בגירושין, באופן שיקשרם יחד.
ולכדתניא: **הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין**, או **על מנת שלא תלכי לבית אביך**, אם התנה שלא תעשה אלו "**לעולם**", הרי כיון שכל ימיה קשורה בו, שמחמתו היא נמנעת מלשתות יין, ותנאי זה תלוי והולך לעולם - **אין זה כריתות**! כיון דלא הוי "דברי הבדלה". אבל אם התנה שלא תעשה כן, אלא רק "**כל שלשים יום**" - **הרי זה כריתות** מיד, שהרי "דברי הבדלה" הן לסוף שלשים יום, ומותרת מיד לאיש אחר.
ומפרשינן: **ורבי יוסי הגלילי** - דדריש "ספר כריתות" למילתא אחרינא - **נפקא ליה** הך דינא ד"דברי הבדלה", **מ**הא דמצי הכתוב לכתוב: ספר "**כרת**", וכתב "**כריתות**", ללמד: שיכתוב בספר: "כריתות", דמשמע "הבדלה".
ורבנן - שהוצרכו לכולה קרא ד"ספר כריתות" ללמד שיהיו "דברי הבדלה", ולא ילפי לה מריבוי ד"כרת - כריתות", טעמייהו: משום ד"**כרת - כריתות" לא דרשי!**

מתניתין:

[113] כן פירש רש"י. אבל הריטב"א פירש: למה צריך בכלל לומר שיכתוב לה גט, והא אי אפשר לתת לה סיפור דברים בלא שיכתבנו.

שיירא [שלשה אנשים - גמרא לקמן דף טז ב] **שחנתה בבקעה** שהיא כרמלית ואסורה בטלטול מדרבנן, **והקיפוה** מערב שבת **בכלי בהמה**, כגון אוכפים ומרדעות [מאירי] - **מטלטלין בתוכה**.

ובלבד שיהא גדר זה שהקיפוה בו **גבוה עשרה טפחים** כשיעור מחיצה, **ולא יהו** בו **פירצות יתירות על הבנין**.

כל פירצה שהיא כעשר [עד עשר, ועד בכלל] **אמות - מותרת** אף כנגד הפירצה **מפני שהיא** נחשבת **כפתח**, ובלבד שיהא בעומד רב על הפרצות.

אבל אם היתה אפילו פירצה אחת רחבה **יתר מכאן** [מעשר אמות] - **אסור** לטלטל בכל השטח המוקף, ואפילו אם שאר ההיקף כולו עומד.

גמרא:

איתמר: היה ההיקף כולו **פרוץ כעומד** בשוה - פליגי בה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע:

רב פפא אמר: **מותר** לטלטל בתוכו [ככל דין מחיצה שהעומד מרובה בה על הפרוץ - ריטב"א].

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: **אסור** [ככל דין מחיצה שהפרוץ מרובה בה על העומד, ריטב"א].

ומפרשינן פלוגתייהו:

רב פפא אמר מותר, משום דסבירא ליה: **הכי אגמריה רחמנא למשה** - בכלל הלכות מחיצות שניתנו למשה מסיני [כדלעיל דף ד] - **לא תפרוץ רובה!**

הא פרוץ שוה לעומד, מותר!

רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור, משום דסבירא ליה: **הכי אגמריה רחמנא למשה: גדור רובה!**

אבל אם העומד שוה לפרוץ, אסור!

ומקשינן לרב הונא בריה דרב יהושע:

הא **תנן** במשנתנו: **ולא יהו פירצות "יתירות" על הבנין**.

ומשמע: **הא** אם היו פירצות **כבנין** בשוה - **מותר!** ודלא כרב הונא בריה דרב יהושע?!

ומשנינן: **לא תימא**, אל תדקדק לומר: **הא כבנין - מותר**.

אלא אימא, תדקדק כך: לפי שרק **אם בנין יתר על הפירצה** הוא **דמותר!**

ומקשינן עלה: **אבל** אם היו הפרצות **כבנין** בשוה - לדבריך - **מאי, אסור**?!

אי הכי ליתני במתניתין: **לא יהו פירצות כבנין!** ומדלא קתני הכי, משמע, הא כבנין - מותר!

ומסקינן: **קשיא!** [114]

תא שמע: **המקרה**, העושה את תקרת **סוכתו** [כמו שאנו עושין, שמסדרין כלונסאות תחילה במקום המיועד לסכך, ונותנים עליהם סכך כשר. רש"י סוכה דף טו א]:

בשפודין של מתכת, שפסולין לסכך, מפני שאינן גידולי קרקע [רע"ב].

או בארוכות המטה אותם קרשים שלאורך המטה, שפסולים לסיכוך מדרבנן, כיון דהוי בלאי כלים המקבלים טומאה [רעק"א].

אם יש ריוח ביניהן - של השפודים או הארוכות - "**כמותן**", ברוחב שוה, ונתן שם סכך כשר - **כשירה** הסוכה.

ותיקשי לרב הונא בריה דרב יהושע דאמר: פרוץ כעומד בשוה - אסור.

דהא הכא נמי איכא סכך פסול בשוה לסכך כשר?! [115]

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן**: **כשנכנס ויוצא!**

כלומר: הא דקתני במתניתין "כמותן", היינו שיש ריוח ביניהן כל כך, שיהו שפודין או ארוכות כמותן יכולין ליכנס וליצא בריוח שבינתים, דהשתא הוי ריוח טפי משיעור שפוד, ואינו מצומצם כמותו!

וקא סלקא דעתין דמשום הכי משנינן הכי, משום ד"כמותן" משמע בנכנס ויוצא, לפי שאין דרך לצמצם בדיוק.

ומשום הכי פרכינן: **והא אפשר לצמצם** ולכוין שלא יהא ריוח בינתיים יותר מ"כמותן" דמשמע בצמצום?!

ומשנינן: **אמר רבי אמי**: אף על גב דאפשר לצמצם - מכל מקום מתניתין מיירי שלא צמצם, אלא **במעדיף**, שהיה הריוח יותר משיעור השפודין. ו"כמותן" דקתני, היינו: כשיעור השפודין בנכנס ויוצא! **רבא אמר**, מתרץ שנוייא אחרינא להא דאקשינן ממתניתין על רב הונא:

מתניתין מיירי שאינו נותן הסכך הכשר לאורך השפודין, אלא: **אם היו** השפודין **נתונין ערב** [לרוחב] על הסוכה, **נותנו** לסכך הכשר **שתי** [לאורך].

שאז אין יכול להעמיד הסכך הכשר אלא אם כן ראשו אחד מונח על השפוד מכאן, וראשו האחר מונח על השפוד מכאן.

---

[114] ומיהו לאו תיובתא הויא, שהיה סובר רב הונא דתנא דמתניתין לא דק, והכי קאמר: שלא יעשה כענין שהוא חשיב כאילו היו הפירצות יתרות על הבנין, דהיינו: מחצה על מחצה, שהוא כפירצה יתירה. ואף על גב דשנויא דחיקא הוא, הוה דחיק לה הכי שלא לבטל מאי דגמיר רב הונא בריה דרב יהושע דפרוץ כעומד - אסור [ריטב"א].

[115] ואף על גב שזה שבסכך אין זה פרוץ כעומד אלא זה עומד וזה עומד, ומטעם סכך פסול הוא דמיפסלי השפודין והארוכות ולא מצד פירצה?! יש לומר, כי אם איתא דגמרינן דפרוץ כעומד - פסול, ומשום דרחמנא בעי במחיצות שיהיו רובן בכשרות, אם כן מה לי שיהא פסול מחיצות מטעם אויר, או שיהא פסול סוכה מטעם סכך פסול, והרי הכל הוא ענין אחד: מאי גמרי הלכה למשה מסיני במחיצות - ריטב"א, ועיין עוד שם.

וכיון שהסכך הכשר, לבד מה שהוא מכסה את החלל הוא גם מכסה מעט מן הסכך הפסול, הרי הוה ליה סכך כשר רובא, ומיבטיל סכך פסול במיעוטא [רש"י סוכה דף טו ב, וריטב"א].

ובאותו ענין, אם היו נתונין השפודין - **שתי**, **נותנו** לסכך כשר - **ערב**.

תא שמע ממתניתין דלקמן: **שיירא שחנתה בבקעה**, **והקיפוה** מערב שבת **בגמלין**, או **באוכפות**,

דף טז.

בעביטין [כר שתחת אוכף הגמל], **בשליפין** [משאות], **בקנים**, **בקולחות** [קלחי ירקות] - **מטלטלין בתוכה**. **ובלבד שלא יהא** מקום פרוץ **בין גמל לגמל** "**כמלא גמל**", **ובין אוכף לאוכף** "**כמלא אוכף**", **ובין עביט לעביט** "**כמלא עביט**".

הרי חזינן דאף אם אין בפרוץ אלא "כמלא" העומד, נמי אסור. ותיקשי לרב פפא!

ומשנינן: **הכא נמי**, הא דאמרינן "כמלא גמל", היינו שיש כמלא גמל **כשנכנס** הגמל **ויוצא**, שהוא מעט יותר מ"מלא גמל", והוה ליה פרוץ מרובה על העומד.

תא שמע, מהא דתניא בתוספתא דכלאים: **נמצאת אתה אומר**: **שלש מדות** [חילוקי הלכות] יש **במחיצות** של קנים, המרוחקים זה מזה [לענין היתר זריעה מצד אחד של המחיצה, כאשר גפנים נטועים מעברה השני]:

מדה ראשונה:

כל גדר **שהוא** עשוי מקנים, ורוחבו של כל אחד מהקנים הוא **פחות משלשה** טפחים!

הרי אף אם היה בין קנה לקנה אויר כמלואו של קנה, ואפילו יותר, אפשר שהמחיצה הזאת תהיה כשירה מדין לבוד.

ולכן, **צריך שלא יהא בין** קנה **זה לקנה זה שלשה** טפחים.

כי בהבדל של שלשה טפחים לא נוהגת תורת לבוד, והוה ליה "פרוץ", ומבטל לעומד.

אבל בפחות משלשה אמרינן לבוד, ולא מיקרי שיש אויר ביניהם לבטל העומד מחמת הפרוץ.

והא דבעינן שלא יהא ביניהן שלשה טפחים, הוא: **כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש** [בבת אחת בלא עיכוב] בין קנה לקנה.

כלומר: שכשיש ביניהן שלשה טפחים, והרי הוא חשוב לבקיעת גדי להדיא בלא עיכוב, אי אפשר לומר "לבוד". ריטב"א.

מדה שניה:

כל גדר **שהוא** עשוי מקנים הרחבים כל אחד **שלשה** טפחים, **ומשלשה עד ארבעה** טפחים ולא עד בכלל! **צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו** של קנה - **כדי שלא יהא פרוץ כעומד**.

דכיון שמלואו של קנה הוי טפי משיעור "לבוד", מיקרי אויר, והוה ליה "פרוץ".

ואם היה פרוץ מרובה על העומד, הרי הפרוץ מבטל לעומד, **ואף כנגד העומד אסור** לזרוע. [ולקמן פרכינן: הרי מתחלה היה משמע דפרוץ כעומד אסור, ולבסוף משמע, דפרוץ כעומד מותר].

מדה שלישית:

כל גדר **שהוא** עשוי מקנים הרחבים כל אחד **ארבעה** טפחים, **ומארבעה** טפחים **עד עשר אמות** ועשר בכלל!

צריך - כדי להתיר לזרוע אף כנגד האויר - **שלא יהא בין זה לזה כמלואו** של קנה, כדי **שלא יהא פרוץ כעומד**.

ואם היה פרוץ כעומד, כיון דהקנים רחבים ארבעה והוה ליה עומד חשוב, אין הפרוץ מבטל לעומד.

ולפיכך: **כנגד העומד מותר** לזרוע [אף אם הפרוץ מרובה על העומד].

אבל **כנגד הפרוץ אסור**, כיון שאין העומד מרובה על הפרוץ.

ואם היה עומד - מהקנים שבכל המדות - **מרובה על הפרוץ**, כיון דעומד רבה עליו, ליכא למימר אתי אוירא דהאי גיסא ואוירא דהאי גיסא ומבטל ליה לעומד, ולכן הוו להו [הפרצות] פתחים, הילכך - **אף כנגד הפרוץ מותר** לזרוע!

נפרצה המחיצה **ביותר מעשר** אמות - ואפילו שאר כל המחיצה עומד - **אסור** לזרוע כנגד הפירצה. [116]

היו שם קנים הדוקרנים [קנים משופין כדקר ונעוצים בארץ] **ועושה** [ועשה] **להן פיאה** [זמורה קלועה] **מלמעלה**, ההולכת מקנה לקנה - דהוה ליה צורת פתח - **אפילו** היתה הפירצה **ביותר מעשר** אמות, **מותר** לזרוע אף כנגד הפרוץ. לפי שצורת הפתח מתרת בכלאים - לכולי עלמא - אפילו פירצה יותר מעשר [כדלעיל דף יא ב:].

והשתא תיקשי לרב פפא דמתיר פרוץ כעומד:

קתני מיהת ברישא [במדה שניה]: "**משלשה ועד ארבעה, ובלבד שלא יהא בין זה לזה כמלואו** כדי שלא יהא פרוץ כעומד".

תיובתא דרב פפא?!

[116] אבל כנגד העומד, מותר, תוספות ישנים ושאר ראשונים. אמנם מרש"י משמע שאף כנגד העומד אסור, וראה בתוספות הרא"ש.

ומשנינן: **אמר לך רב פפא**: **מאי** האי דקתני בברייתא: צריך שלא יהא בין זה לזה "**כמלואו**"? - שלא יהא ביניהם "מלואו כשהוא **נכנס ויוצא**"!
דהיינו, שלא יהא שם אויר יותר ממלואו עד שיהיא באויר מקום להכניס ולהוציא מלואו של קנה.
והכי נמי הא דקתני: כדי שלא יהא פרוץ "כעומד", היינו - כשיעור "עומד נכנס ויוצא", דהוה ממילא פרוץ מרובה על העומד.
הכי נמי מסתברא כדפרשינן לברייתא.
מדקתני בסיפא דרישא: **ואם היה פרוץ מרובה על העומד, אף כנגד העומד אסור**.
ואי לאו דהא דקתני "כדי שלא יהא פרוץ כעומד" היינו פרוץ מרובה על העומד, אלא פרוץ כעומד ואפילו הכי אסור, למה לי סיפא לאסור בפרוץ מרובה על העומד, והא כל שכן הוא?!
ועל כרחך לגלויי, דרק פרוץ מרובה על העומד אסור. **הא** פרוץ **כעומד מותר**.
ומסקינן: **שמע מינה**! [נתבאר על פי משמעות הגמרא, ר"ח ורש"י בהמשך].
לימא תיהוי - האי דיוקא מברייתא - **תיובתיה דרב הונא בריה דרב יהושע**, דאמר: אפילו פרוץ כעומד נמי אסור!?
ודחינן: **אמר לך** רב הונא בריה דרב יהושע: **וליטעמיך**, דדייקת מרישא דפרוץ כעומד מותר.
אימא סיפא: דקתני "שלא יהא פרוץ כעומד".
דהיינו - לדידך - שלא יהא פרוץ "מרובה" על העומד, וקתני בתריה "**ואם היה עומד מרובה על הפרוץ אף כנגד הפרוץ מותר**", ולמה לי האי, והא כל שכן הוא:
אם פרוץ כעומד שרי - דהא לא קפדינן אלא שלא יהא פרוץ מרובה על העומד - עומד מרובה על הפרוץ מיבעיא?
ועל כרחך לדיוקא אתא, וללמד: דוקא עומד מרובה על הפרוץ הוא דשרי, **הא** אם היה העומד **כפרוץ אסור**! [נתבאר על פי משמעות הגמרא ורש"י בהמשך].
ומקשינן: סוף סוף, דיוקא ד**סיפא קשיא לרב פפא**, וכדאמרן. ודיוקא ד**רישא קשיא לרב הונא בריה דרב יהושע**, וכדאמרן?!
ומשנינן: דיוקא ד**סיפא** מהא דקתני "ואם היה עומד מרובה על הפרוץ, מותר", דאמרת דמייתרא ללמד שפרוץ כעומד אוסר - **לרב פפא לא קשיא**.
כי לעולם אימא לך דאף דמייתרא, בכל זאת קתני לה.
כי **איידי דתנא רישא** "**פרוץ מרובה על העומד** אסור", אחר דקתני כבר שלא יהא פרוץ כעומד, וכדי ללמד דהא דאמרינן "שלא יהא פרוץ כעומד" היינו פרוץ מרובה על העומד,

והא דקתני "מלואו" מירי בנכנס ויוצא - **תנא** נמי **סיפא** לאחר דקתני "שלא יהא פרוץ כעומד" ד**עומד מרובה על הפרוץ** מותר, אף דידעינן לה כבר מהא דקתני "שלא יהא פרוץ כעומד", ומשמע הא כעומד מותר, וכל שכן עומד מרובה על הפרוץ.

וכמו כן **רישא**, דקתני "ואם היה פרוץ מרובה על העומד, אסור", דמייתרא, דהא קתני כבר "שלא יהא פרוץ כעומד", וכל שכן פרוץ מרובה על העומד - **לרב הונא בריה דרב יהושע לא קשיא**.

כי **איידי דבעי למיתני סיפא** - אחר דקתני כבר שלא יהא פרוץ כעומד - ד**עומד מרובה על ה**פ**רוץ** מותר [דלא מייתרא לרב הונא, דאתא לאשמועינן: הא פרוץ כעומד אסור, דלא שמעינן לה מרישא, דהא איכא לפרושי דפרוץ כעומד דאסור היינו פרוץ כעומד בנכנס ויוצא, הא פרוץ כעומד שרי] - **תנא** נמי **רישא**, ד**פרוץ מרובה על העומד**, אסור, אף דקתני כבר "שלא יהא פרוץ כעומד", וכל שכן פרוץ מרובה על העומד.

תו מקשינן לרב הונא בריה דרב יהושע:

בשלמא לרב פפא, ניחא הא דבברייתא מפלגינן לשתי מידות, מידת קנה רחב פחות משלשה, ומידת קנה רחב שלשה.

שהרי הא דקתני במדה ראשונה "ובלבד שלא יהא בין קנה לקנה שלשה" לא שייכא אלא בקנה רחב פחות משלשה, דאז, כשיש ביניהם שלשה הוי פרוץ מרובה על העומד, דאסור. אבל בקנה רחב שלשה לא איכפת לן שיהא בין קנה לקנה שלשה, דהא הוי ליה פרוץ כעומד, דשרי רב פפא.

ומשום הכי לא עריב להו - לשלשה ופחות משלשה - **ותני להו** במדה ראשונה. אלא תני לשלשה במדה שניה, דאמרינן: ובלבד שלא יהא בין זה לזה כמלואו. דהיינו, בנכנס ויוצא, דהוי הפרוץ יותר משלשה, וקאסר נמי לקנה רחב שלשה!

אלא לרב הונא בריה דרב יהושע תיקשי: **ליערבינהו** - לשלשה ופחות משלשה במדה ראשונה - **וליתננהו** הכי: **כל שהוא פחות משלשה** ואף **שלשה**, **צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה**!? דהא לרב הונא בריה דרב יהושע, אף בקנה רחב שלשה, אם יש ביניהם שלשה, אסור, דהוה ליה פרוץ כעומד דאסור לרב הונא?!

ומשנינן: אין הכי נמי, דהך דינא דקתני במדה ראשונה "ובלבד שלא יהא בין זה לזה שלשה" שייכא נמי גם בקנה רחב שלשה.

ואפילו הכי לא עריב להו, **משום דלא דמי פסולא** דקנה פחות משלשה והריוח ביניהם שלשה דקתני ב**רישא** במדה ראשונה, **לפסולא** דקנה רחב שלשה והריוח ביניהם שלשה דקתני ב**סיפא** במדה שניה.

דפסולא דרישא הוא: **כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש**.
כלומר: אין הכשרו ופסולו תלוי אלא בשיעור הזדקרות הגדי בלבד. ואילו היה שיעור הזדקרות הגדי בפחות משלשה טפחים, היה פסול, כיון שהפרוץ אינו פחות מן העומד! וזה שייכא בקנים רחבים פחות משלשה טפחים בלבד.
ואילו פסולא דסיפא הוא: **שלא יהא פרוץ כעומד**, ואינו תלוי בשיעור זקירת הגדי, אלא בשיעור הפירצה שלא תהא רחבה שלשה טפחים!
וזה לא שייכא אלא בקנים רחבים שלשה טפחים.
והשתא מקשינן אגופה דברייתא: **פחות משלשה**, כלומר: הא דקתני במידה ראשונה "צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה", הא אם היה ביניהם שלשה אסור - **מני**? הרי בהכרח, לפי **רבנן היא**, **דאמרי**: **פחות משלשה אמרינן לבוד**, אבל **שלשה לא אמרינן לבוד**. ומשום הכי אסור כשיש ביניהן שלשה, ודלא כרבן שמעון בן גמליאל דסבירא ליה לבוד כל שהוא פחות מארבעה.
אימא סיפא דברייתא: **כל שהוא שלשה**, **ומשלשה** "**ועד**" **ארבעה** ולא עד בכלל, אם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור. אבל ארבעה גופיה לא.
וקתני נמי בהדיא במדה שלישית, דבארבעה אף אם היה פרוץ כעומד - והוא הדין פרוץ מרובה על העומד - כנגד העומד מותר. וטעמא דארבעה מותר כנגד העומד ולא מיבטיל משום הפרוץ, הוא משום דהוי העומד חשוב.

דף טז:

ומדמפלגינן בחשיבות בין ארבעה לפחות מארבעה, על כרחך ד**אתאן לרבן שמעון בן גמליאל**. **ד**מהאי טעמא **אמר**: עד **פחות מארבעה** אמרינן **לבוד**, ובארבעה דחשיב לא אמרינן לבוד, [ריטב"א].
דאי סיפא נמי **כרבנן**, היכי אמרינן ומפלגינן **משלשה** "**ועד**" **ארבעה** [ולא עד בכלל], לענין להתיר כנגד העומד?
ובסיפא אמרינן נמי בהדיא, דארבעה ויותר מארבעה חלוקים ממידת שלושה ועד ארבעה דרישא?!
והא לדידהו דרבנן, **שלשה וארבעה - חד הוא**?! והשתא תיקשי סתירת הרישא לסיפא. דרישא רבנן וסיפא רבן שמעון בן גמליאל?!
ומשנינן: **אמר אביי**: **מדרישא רבנן**, וכדדייקינן - **סיפא נמי רבנן**.
ומודו רבנן דכל למישרא [שלענין להתיר] **כנגדו** של עומד - אף שהפרוץ מרובה - רק **אי איכא ארבעה** הוא ד**חשיב**. **ואי לא - לא חשיב!**

רבא אמר: **מדסיפא רבן שמעון בן גמליאל** וכדדייקינן, **רישא** דקתני, דאם איכא שלשה בין קנה לקנה לא אמרינן לבוד, **נמי רבן שמעון בן גמליאל** היא.
דכי אמר רבן שמעון בן גמליאל, **אמרינן לבוד** אף ביותר משלשה ומשום דלא חשיב, **הני מילי למעלה**, כגון בקורה.
אבל הכא, דהוי **למטה** - **הוה ליה** [כשהריוח שלשה] **כמחיצה שהגדיים בוקעין בה**.
ומשום הכי **לא אמרינן לבוד**, משום שזקירת הגדי בבת אחת ובלא עיכוב, מבטל לה מתורת לבוד!
והשתא הדרינן לפלוגתא דפרוץ כעומד:
תא שמע: **דפנות הללו**, **שרובן פתחים וחלונות - מותר**, **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ**.
והוינן בה: וכי **שרובן** פתחים וחלונות, **סלקא דעתך** - [בתמיהה]?!
והא כיון דרובן פתחים וחלונות הוה ליה פרוץ מרובה, והיכי מצי תו למיתני "ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ"?! **אלא** הכי קאמר: דפנות הללו **שריבה בהן פתחים וחלונות - מותר**. **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ**!
קתני מיהת בברייתא "ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ". דמשמע, **הא** עומד **כפרוץ** בשוה, **אסור**.
והוי **תיובתא דרב פפא**!
ומסקינן: **תיובתא**!
ובכל זאת הלכתא כוותיה דרב פפא!
ותמהינן עלה: היכי מצית למימר דאיכא **תיובתא** לרב פפא, ומכל מקום **הלכתא** כוותיה?!
ומשנינן: **אין**, אף דאיכא תיובתא לרב פפא, כוותיה קיימא לן. **משום דדייקא מתניתין** דידן **כוותיה**.
דתנן: **ולא יהיו פירצות יתירות על הבנין**!
ומשמע: **הא כבנין** בשוה - **מותר**. וכדמסקינן לעיל בריש הסוגיא ב"קשיא" על רב הונא בריה דרב יהושע, מהך מתניתין.

מתניתין:

משנה זו היא סיפא דמתניתין דלעיל, בשיירא שחנתה בבקעה.
מקיפין לשיירא **בשלשה חבלים זה למעלה מזה**, **וזה למעלה מזה**, על גבי יתידות, ומטלטלין בתוך ההיקף. על אף שהיא מחיצה רק של ערב [מאוזן].

ובלבד שלא יהו בין חבל לחבירו שלשה טפחים, דהשתא איכא למימר לבוד מחבל לחבל, [ודינו של היחיד מתבאר בהמשך המשנה].

שיעור חבלים: **עוביין** של כל שלשת החבלים יחד צריך להיות **יתר על טפח** [בשלשה משהויין], **כדי שיהא הכל** ביחד **עשרה טפחים**.

והיינו, שהצירוף של שלשה פעמים אויר בשיעור של שלשה טפחים פחות משהו, עם עובי החבלים, יהיה ביחד עשרה טפחים.

וכן **מקיפין בקנים** העומדים נעוצים בקרקע, דהויא מחיצה רק של שתי [מאונך], **ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים**.

וארבע שיטות בדבר:

א. **בשיירא דברו** חכמים, והקלו בה שאין צריכים מחיצה העשויה שתי וערב [שהיא חזקה ובריאה ויכולה לעמוד הרבה. רבינו יהונתן]. אלא: או שתי כגון קנים, או ערב כגון חבלים. אבל ליחיד לא הקילו, עד שיהא במחיצה שתי וערב - **דברי רבי יהודה**.

ב. **וחכמים אומרים**: בין שיירא ובין יחיד מותרין לטלטל במחיצה של שתי או של ערב. כי **לא דברו** חכמים במשנתנו **בשיירא, אלא בהווה**, ששיירא ההולכת במדבר, נצרכת למחיצה כזו.

ג. **כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה**, בין בשיירא בין ביחיד - **דברי רבי יוסי ברבי יהודה**. ופליג על רבי יהודה אביו! ד. **וחכמים אומרים**: בין בשיירא בין ביחיד כשירה מחיצה העשויה - מ**אחד משני דברים** - [או שתי או ערב].

[ובגמרא מפרש מאי איכא בין חכמים קמאי לחכמים בתראי. וביאור כל השיטות יתבאר בסוף הסוגיא].

גמרא:

אמר רב המנונא אמר רב: הרי אמרו במשנה דלעיל: שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה - וסתם כלי בהמה של שתי הוא, שעומד על גבי קרקע - **שעומד מרובה על הפרוץ בשתי - הוה עומד!**

וכדקתני התם: ולא יהו פירצות יתירות על הבנין. הא בנין יתר על הפרצות שפיר דמי!

ולכן, **בעי רב המנונא** משמיה דרב: עומד מרובה על הפרוץ **בערב - מאי**? [117]

אמר אביי: תא שמע מהא דקתני במשנתנו: **שיעור חבלים - עוביין יתר על טפח, שיהו הכל עשרה טפחים.**

[117] ביאור הספק: לא שייך לומר שהפרוץ פיתחא הוא אלא בשתי, אבל לא בערב - קרן אורה וגאון יעקב. או דילמא, כיון דחלון מיהא עבדי אינשי אף בערב, סגי נמי בעומד מרובה על הפרוץ - שפת אמת, וראה שם. ומתניתין דידן לא שייכא להאי בעיא, דבמתניתין לאו עומד מרובה על הפרוץ הוא, שהרי אמרינן לבוד, וכולו עומד הוא.

ואי איתא דעומד מרובה על הפרוץ בערב שפיר דמי - **למה לי** עובי חבלים **יתר על טפח**?! **ליעביד** אויר אחד **פחות משלשה**, **וחבל משהו**; וליעביד עוד אויר **פחות משלשה**, **וחבל משהו**; וליעביד עוד אויר **פחות מארבעה** במשהו, **וחבל משהו**! שהרי ששה טפחים התחתונים, דכלבוד דמי, הוי "עומד". ותוכשר פירצת הארבעה בעומד מרובה על הפרוץ - בערב?!

אלא, שמע מינה: עומד מרובה על הפרוץ בערב לא הוי עומד! ולפיכך בעינן שלא יהא בין חבל חבל שלשה טפחים דהוי כולו "עומד", דהא כלבוד דמי.

ודחינן לה: **ותיסברא**, וכי אפשר למיעבד הכי [ריטב"א]?!

והא **האי פחות מארבעה - היכי מוקים ליה** [איך, והיכן מעמידו]?!

אי מוקים ליה תתאי [מלמטה סמוך לקרקע], **הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעין בה** - כיון דהוי שלשה טפחים ויותר - דלא הוי מחיצה אפילו אם היה ה"עומד" עשרה טפחים שלמים, דהא קיימא לן מחיצה תלויה אינה מתרת!

אי מוקים ליה - לפירצת ארבעה - **עילאי** [למעלה בגובה המחיצה], **אתי אוירא דהאי גיסא** שמן החבל לרקיע, **ואוירא דהאי גיסא** שמתחת לחבל העליון דהוי יותר משלשה טפחים [ואינו כלבוד], **ומבטל ליה** לחבל העליון, ושוב לא שייך למישרי בעומד מרובה על הפרוץ!

אי מוקים ליה במיצעי, **הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ** בהצטרף **משתי רוחות** - שהרי מתחת הפירצה עומד מועט מן הפרוץ, ומעל הפירצה עומד מועט מן הפרוץ, שכל אחד רחבו שלשה טפחים ולא יותר.

והאם נאמר: **שמעת מינה** מאביי, שפשט ספיקו של רב המנונא ממשנתנו, **שעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד**!?

והא פשיטא לן דלא הוי עומד!

וכיון שכן, אין להוכיח ממשנתנו לפשוט ספיקו של רב המנונא. שהרי אף אם נאמר שעומד מרובה על הפרוץ אף בערב הוי עומד, אין יכול לפחות משיעור החבלים, ולעשות עומד מרובה על הפרוץ מרוח אחת.

והיה קשה לן: אם כן, עיקר בעיא דרב המנונא לא משכחת לה, דלעולם הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות?!

[ויש גורסים: **ורב המנונא מאי קא מיבעיא ליה** - ראה רשב"א וריטב"א].

ומשנינן: **אלא רב המנונא**, **הכי קא מיבעיא ליה**, באופן שהעומד שלמעלה מרובה על הפרוץ שבאמצע.

כגון: **דאייתי מחצלת דהוי שבעה** טפחים **ומשהו**.
וחקק בה לרחבה, בתחתיתה של המחצלת גובה **שלשה** טפחים.
ושבק השאיר **בה** למעלה גובה **ארבעה**.
ועוד **משהו** השאיר בתחתית המחצלת מתחת לחקק.
ואוקמיה למחצלת **בגובה פחות משלשה** טפחים מעל פני הקרקע.
ונמצא:
א. עד גובה שלשה [עם המשהו שבתחתית המחצלת] סתום מדין לבוד.
ב. מעליה פירצה שלשה.
ג. מעליה סתום ארבעה.
דהוה ליה העומד שלמעלה מרובה על הפרוץ שבתחתיתו, והוי עומד מרובה מרוח אחת דהוי עומד!
וגם, אי אפשר לומר שיתבטל העומד שלמעלה משום דאתי אוירא דהאי גיסא [החקק], ואוירא דהאי גיסא [שמעל המחצלת] ומבטל ליה, הואיל והעומד מרובה על האויר שמתחתיה! [118]
רב אשי אמר: **מחיצה תלויה** הוא **דאיבעיא ליה** לרב המנונא.
כגון: העמיד מחצלת גבוהה עשרה, שלשה טפחים מעל פני הקרקע.
ומיבעי ליה: האם מבטל העומד שלמעלה את פירצת השלשה שמתחת המחצלת? [119]
והאי בעיא דרב המנונא, הויא כאותה בעיא **דבעא מיניה רבי טבלא מרב**:
מחיצה תלויה, שמצאנו כי היא מתרת למלאות מים מן הים, שהוא כרמלית, אל רשות היחיד [ראה לעיל דף יב א] - **מהו שתתיר** אף **בחורבה** שדרך להיות שם מחיצות תלויות [רש"י לעיל דף יב א]?
אמר ליה רב לרבי טבלא: **אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים**, להתיר למלאות מהם. היות **וקל הוא שהקלו חכמים במים**.
שנינו במשנה: **מקיפין בקנים**, ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים. בשיירא דברו דברי רבי יהודה.

[118] וביארו התוספות והריטב"א: דהא דאמרינן לעיל דפשיטא לן דעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא הוי עומד - לישנא קלילא הוא ! דלעולם אף משתי רוחות הוי עומד, ורק הכא לא הוי "עומד", כיון דאמרינן: אתי אוירא דהאי גיסא [פירצת ארבעה שבאמצע], ואוירא דהאי גיסא [הפירצה שמעל המחיצה] ומבטל ליה לכל העומד שביניהם. ואמנם אין דעת כל הראשונים כן. ראה ביאור הלכה.

[119] ולא נסתפק רב המנונא אלא במחיצה "גמורה", רק שהיא תלויה. אבל שאינה גמורה, אלא שהעומד שבה מרובה על הפרוץ, וקאי הפירצה למטה סמוך לקרקע לא קמיבעיא ליה. ולהכי ליכא למיפשט בעיא דרב המנונא ממתניתין - גאון יעקב. וראה עוד שם, מה שכתב בביאור פשיטותו של אביי ממשנתנו.

והוינן בה: משמע ממשנתנו, כי לדעת רבי יהודה רק **בשיירא, אין** [הותרה מחיצה שהיא של שתי בלבד]. אבל **ביחיד - לא** הותרה מחיצה של שתי כלל, ואפילו היה היקיפה של מחיצה פחות מבית סאתים.

והתניא: רבי יהודה אומר: כל מחיצות שבת הרעועות, שהן של שתי או של ערב בלבד, שהתירו לשיירא של רבים על ידי הדחק - **לא התירו ליחיד**, כשהיקיפה של מחיצה הוא **יותר מבית סאתים!**

ומשמע, הא עד בית סאתים שרי, דלא כדמשמע ממתניתין?!

[בית סאתים: שטח שזורעים בו סאתיים זרע, ושטחו הוא כחצר המשכן, שהוא מאה על חמשים אמה, דהיינו: שטח של חמשת אלפים אמה].

ומשנינן: אין כוונת רבי יהודה דמתניתין למעט יחיד לגמרי.

אלא: **כדאשכחן דאמר רב נחמן, ואיתימא רב ביבי בר אביי: לא נצרכא** [ובסמוך מפרש אהיכא קאי רב נחמן] **אלא ליתן להן כל צרכן** ואפילו יותר מבית סאתיים!

הכא נמי, הא דאמר רבי יהודה "בשיירא דיברו", קאי על מה שהתירו חכמים **ליתן להן** לשיירא להקיף במחיצה רעועה של שתי **כל צרכן**.

ואהא אמר רבי יהודה דליחיד לא התירו כל צרכו!

אבל עד בית סאתים שפיר דמי אף ליחיד.[120]

והיכא איתמר דרב נחמן, ואיתימא רב ביבי בר אביי? אהא דתנן במשנתנו: **כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה, דברי רבי יוסי ברבי יהודה.**

והוינן בה: **ומי אמר רבי יוסי ברבי יהודה הכי?!**

והתניא: אחד יחיד ואחד שיירא להיתר מחיצה של **חבלים** שהיא של ערב בלבד.

ומה בין יחיד לשיירא?

יחיד נותנין לו להקיף במחיצת חבלים **בית סאתיים** ולא יותר.

שנים נותנין להם בית סאתים אחד, על אף שהם שנים.

אבל **שלשה** אנשים, **נעשו שיירא ונותנין להן** להקיף **בית שש** סאין, שהם בית סאתים לכל אחד.

דברי רבי יוסי ברבי יהודה.

וחכמים אומרים: אחד יחיד ואחד שיירא, נותנין להן להקיף במחיצות של חבלים **כל צרכן**.

[120] ומשום שלא גרעא מחיצה זו שנעשית מערב שבת לשם דיורין דשבת, ממחיצת תל ונקע שלא נעשו לשם דיורין, שהתירוה עד בית סאתים - ריטב"א. וראה גם רש"י בד"ה ליתן.

ובלבד שלא יקיפו יותר מדאי, עד **שיהא בית סאתים** - מתוך ההיקף כולו - **פנוי** מבלי שנצרך להם אותו מקום להשתמש.

הרי חזינן דאף לרבי יוסי ברבי יהודה הותר להקיף במחיצת ערב - והוא הדין שתי - בלבד?!

ואהא הוא דמשני **ואמר רב נחמן**, **ואיתימא רב ביבי בר אביי**: **לא נצרכא** - הא דאמר רבי יוסי ברבי יהודה במשנתנו שמחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה - **אלא** שלא **ליתן להן** להקיף במחיצה זו **כל צרכן**. שרק לענין זה אינה מחיצה.

אבל לבית סאתים ליחיד, ולבית סאתים לכל אחד בשיירא, שפיר הוי מחיצה.

דרש רב נחמן משום רבינו שמואל:

יחיד - שבא להקיף במחיצה שאינה של שתי ושל ערב - **נותנין לו בית סאתים** אחד.

שנים - **נותנין להם בית סאתים** אחד.

שלשה - **נעשו שיירא**, **ונותנין להם בית שש** סאין!

ואקשינן ליה לרב נחמן:

וכי **שבקת רבנן** דמתניתין ובריית, **ועבדת כרבי יוסי ברבי יהודה**, דהכי סבירא ליה, וכדאיתא בברייתא?!

הדר, חזר בו רב נחמן, **ואוקים רב נחמן אמורא עליה** [העמיד מתורגמן כפי שהיו נוהגים בדרשות] ודרש:

דברים שאמרתי לפניכם בדרשה קודמת - **טעות הן בידי**.

ברם, **כך אמרו**:

יחיד - **נותנין לו בית סאתים**.

שנים - **נותנין להם בית סאתים**.

שלשה - **נעשו שיירא**. **ונותנין להן כל צרכן**!

דף יז.

ותמהינן עלה נמי: הא סתרי רישא וסיפא! שהרי **רישא** של דברי רב נחמן - דקאמר: אין נותנין ליחיד ולשנים אלא בית סאתים לפי **רבי יוסי ברבי יהודה** היא! דאי כרבנן, אף ביחיד נותנין לו כל צרכו.

ואילו סיפא של דבריו - דקאמר: נותנין לשיירא כל צרכן - לדברי **רבנן** היא! דאי כרבי יוסי ברבי יהודה, אין נותנין אף לשיירא אלא בית סאתיים לכל אחד?!

ומשנינן: **אין**! אכן בהא דיחיד אין נותנין לו אלא בית סאתים, פסק רב נחמן כרבי יוסי ברבי יהודה, ודלא כרבנן, **משום דקאי** רבי יהודה, **אבוה** דרבי יוסי ברבי יהודה,

נמי **בשיטתיה** דבנו, רבי יוסי, וכדאמרינן לעיל דמודה רבי יהודה שנותנין ליחיד בית סאתים.

אבל בשיירא, פסק רב נחמן כרבנן [וכרבי יהודה], ודלא כרבי יוסי ברבי יהודה!

אמר רב גידל אמר רב: **שלשה** אנשים שהקיפו במחיצת שתי או ערב, פעמים שאפילו **בשטח** של **חמש** בית סאין מתוך ההיקף, נמי **אסורין**!

ופעמים שאפילו **בשטח** של **שבע** בית סאין מההיקף נמי **מותרין**!

אמרו ליה לרב גידל: וכי **אמר רב הכי**?! [אפשר שיאמר רב מילתא דתמיהא כי הא?! ריטב"א]

אמר להו רב גידל: **באורייתא בנביאי ובכתיבי** [בתורה בנביאים ובכתובים. ולשון שבועה היא, כאילו אמר שנשבע בהם] **דאמר רב הכי**!

אמר רב אשי: **מאי קשיא** איכא בדברי רב?! **דילמא הכי קאמר**: אם המקיפין **הוצרכו** רק **להיקף** של **שש** בית סאין, **והקיפו בבית שבע** סאין, שאין כאן אלא בית סאה אחד פנוי, **אפילו בשטח** של כל ה**שבע** הם **מותרין**!

אבל היכא ש**לא הוצרכו** להקיף **אלא לחמש** בית סאין, **והקיפו** בית **שבע** סאין, שנמצא בית סאתים שלם פנוי - **אפילו** להשתמש **בשטח** של **חמש** בית סאין מתוך ההיקף של שבע, **אסורין**, וכדאמרינן לעיל בברייתא: נותנין להן כל צרכן "ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי"!

ותמהינן עלה דרב אשי, דקאמר דהיקף של שבע לשלשה אנשים לא מהני, אם הוצרכו רק לחמש:

ואלא, **הא דקתני** בברייתא: מקיפין כל צרכן **ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי**.

מאי לאו, הכי קאמר: מקיפין כל צרכן, בתרי גווני:

א. הצורך שהם נצרכים לשימושם, ליתן שם כליהם, ואפילו בית חמשה כורין.

ב. אפילו שאין נצרכים בכולו לשימוש, "נותנין" להם כל צרכן של מספר האנשים. דהיינו, בית סאתים לכל אחד [ריטב"א].

ובלבד שלא יהא בית סאתים **פנוי מאדם**, כלומר: פנוי מאדם שניתן לייחס לו שימוש בית סאתים מתוך ההיקף.

דהיינו: ש"נותנין" לכל אחד מהשיירא בית סאתים אחד. ואם "נשאר" בית סאתים שלם פנוי, אז לא מהני כל ההיקף. אבל כל עוד אין מספר בית הסאתים שהוקפו יותר מאשר מספר האנשים, כשר כל ההיקף, אפילו כשאין נצרכין להשתמש בכולו, ויותר מבית סאתים אחד פנוי משימוש.

והשתא תיקשי: היכי קאמר רב אשי שאם הקיפו שבע סאין לשלשה אנשים, אסורין?

והרי לשלשה אנשים "נותנין" שש בית סאין, ואין כאן אלא בית סאה אחד פנוי, ואמאי לא מהני?!

ומשנינן: **לא**! אין גודל ההיקף תלוי במספר האנשים כלל. אלא רק כפי צרכן של בני השיירא לשימוש לכלים שלהם. ואם יש שלשה אנשים הנצרכים לחמש בלבד, ויש בית סאתים **פנוי מכלים** הנצרכין להם, אסורין בכל ההיקף.

ואפילו שלשה אנשים שהוצרכו רק לשני בית סאין, והקיפו ארבעה בית סאין, אסורין בכל ההיקף. [121]

איתמר:

שלשה אנשים שהן "שיירא", שהקיפו מערב שבת שטח גדול כפי הנצרך לשלשתן, **ומת אחד מהן** בשבת, ונותר היקף גדול מן המותר לשנים שנותרו, שהרי לרבי יהודה אין מותרין שנים להקיף אלא בית סאתים אחד!

או **שנים** שהקיפו מערב שבת יותר מבית סאתים אחד - שאסור להן לטלטל לדעת רבי יהודה - **ונתוספו עליהן** דיורין בשבת, עד שנעשו שיירא, שמותר להם היקף גדול, [נתבאר על פי פירוש רש"י, וראה בריטב"א שפירש הספק אף שלא לדעת רבי יהודה].

פליגי בהו **רב הונא ורבי יצחק**:

חד אמר: כניסת ה**שבת גורמת**!

ולפיכך: אם היו שלשה מערב שבת והקיפו היקף גדול כדין, הואיל וגורמת שבת להתיר, מותרין אף שנשארו שנים [ואפילו לרבי יהודה שמתיר לשנים בית סאתים אחד בלבד]. ומאידך, שנים שהקיפו יותר מהמותר להם לרבי יהודה, אף על פי שניתוספו דיורין בשבת, אסורין לרבי יהודה, הואיל וכשנכנסה שבת היא גרמה להם איסור טלטול!

וחד אמר: **דיורין** בשעת טלטול **גורמין**!

ולפיכך: שלשה שהקיפו בערב שבת יותר מבית סאתים אחד, ונותרו שנים - אסורין. ושנים שהקיפו יותר מבית סאתים אחד, וניתוספו עליהן דיורין בשבת - מותרין!

ומפרשינן: **תסתיים**, תוכיח **דרב הונא הוא דאמר** "**שבת גורמת**!".

דאמר רבה: שתי חצירות שיש פתח ברוחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ביניהם, יכולים לערב עירוב חצירות אחד, ומותרין לטלטל מחצר לחצר.

ובעאי שאלתי **מרב הונא**, וכן **בעאי** שאלתי גם **מרב יהודה**: **עירב דרך הפתח** שהיה קיים בערב שבת, **ונסתם הפתח** בשבת על ידי שנפלה שם מפולת, או עירב **דרך החלון** שהיה

[121] כן היא שיטת רש"י, והרבה ראשונים. ובשולחן ערוך פסק לא כן, ראה שם סימן ש"ס, ובמשנה ברורה.

בו ארבעה על ארבעה, **ונסתם החלון** בשבת - **מהו** לטלטל מחצר לחצר דרך חלונות קטנים, שאין בהם שיעור ארבעה על ארבעה שביניהם?

ואמר לי רב הונא: **שבת**, **הואיל והותרה** בכניסתה - **הותרה**!

והכא נמי בתר כניסת השבת אזלינן, בין להיתר ובין לאיסור.

ומסקינן: **תסתיים**!

והוינן בה: **לימא**, האם **רב הונא ורבי יצחק**, **בפלוגתא דרבי יוסי ורבי יהודה קמיפלגי**?

דתנן: **חצר** המוקפת מחיצות מערב שבת, **שנפרצה** בשבת **משתי רוחותיה** למקום האסור לה [ובגמרא לקמן דף צד ב מפרש מדוע לא אמר שנפרצה מרוח אחת. וכן היכי משכחת לה שצריכה החצר פריצת שתי רוחות כדי ליאסר בשבת].

וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו.

וכן מבוי שניטל בשבת **קורתו או לחיו** [רש"י כאן, ובדף צד א] - **מותרין** בטלטול **לאותה שבת**, כיון שבכניסתה הם היו מותרין, אמרינן: הואיל והותרה - הותרה.

ואסורין לעתיד לבא בשבתות אחרות.

דברי רבי יהודה! רבי יוסי אומר: אסורין אף לאותה שבת. כי ממה נפשך:

אם מותרין לאותה שבת, **מותרין** הם גם לשבתות ש**לעתיד לבא**. **ואם אסורין לעתיד לבא**, **אסורין** אף **לאותה שבת**. דלא סבירא ליה לרבי יוסי, "שבת הואיל והותרה - הותרה"!

והשתא **לימא רב הונא** דסבירא ליה "שבת גורמת", **דאמר כרבי יהודה**.

ואילו **רבי יצחק** דלא סבירא ליה דתליא בשבת, **דאמר כרבי יוסי**!

אמר לך רב הונא: **אנא**, הסובר ששבת גורמת, **דאמרי** יכול אני לסבור ביחס למחיצות שנפלו, **אפילו לרבי יוסי**, דסבר לא אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה".

כי **עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם** דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה, **אלא** דוקא שם, **דליתנהו למחיצות**, שחסר למקום מחיצות להתירו בטלטול. ובכי האי גוונא לא אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה".

אבל **הכא**, גבי היקף במחיצת שתי, הרי **איתנהו למחיצות**, אלא שחסרון הדיורין הוא הגורם את איסור הטלטול, ושפיר אמרינן דאזלינן בתר כניסת השבת.

ורבי יצחק אמר לך: **אנא**, **דאמרי אפילו לרבי יהודה**, דסבר אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה".

כי **עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם** דאמרינן, **אלא דאיתנהו לדיורין** והמחיצה היא שנפלה. אבל **הכא ליתנהו לדיורין**, ולכן לא אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה".

שנינו במשנה: כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה, דברי רבי יוסי ברבי יהודה. **וחכמים אומרים** דיו **באחד משני דברים**.

ותמהינן: חכמים - **היינו תנא קמא**?!

כלומר: מה בין רבנן קמאי, דאמרי: לא דברו בשיירא אלא בהווה, ואף ביחיד שרי במחיצת שתי או ערב. לרבנן בתראי, דאמרי נמי דסגי באחד משניהם?!

ומשנינן: **איכא בינייהו יחיד בישוב**, אי מהני ליה מחיצה של שתי או ערב בלבד, לכל צרכו!

לרבנן קמאי, לא מהני, דקאמרי: לא דיברו בשיירה אלא בהווה שדרכה לילך במדבר. ולכן אף יחיד לא הותר להקיף כל צרכו אלא במדבר דומיא דשיירה, אבל בישוב שיכול לעשות מחיצה הוגנת, לא הותר ליחיד מחיצת שתי או ערב בלבד, אלא עד בית סאתים [ריטב"א].

אבל לרבנן בתראי, מהני מחיצת שתי או ערב לכל צרכו של היחיד אף בישוב. שהרי דברי רבנן בתראי על דברי רבי יוסי ברבי יהודה הם. והוא אמר: מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה בין בישוב ובין במדבר. ועלה קאמרי רבנן בתראי, דדי באחד משני דברים, בין לשיירה בין ליחיד, בין בישוב ובין במדבר.

והעולה מן הסוגיא בביאור ארבע השיטות שבמשנה:

א. דעת רבי יהודה:

לשלשה אנשים שהם שיירה, הותר מחיצת שתי או ערב לכל צרכן, [ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים הנצרכים להם]. וביחיד או שנים, לא הותר להם אלא היקף בית סאתים ולא יותר.

ב. דעת רבנן קמאי:

במדבר: נותנין בין לשיירא ובין ליחיד להקיף כל צרכן [ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי.

ובישוב: ליחיד נותנין בית סאתים [ריטב"א. וראה הגהות הב"ח על הרי"ף אות א'].

ולשיירא כל צרכן [ריטב"א. וראה היטב לשון רש"י בד"ה איכא בינייהו].

ג. דעת רבי יוסי ברבי יהודה:

לשיירה נותנין בית סאתים לכל אחד, וליחיד או שנים אין נותנין אלא בית סאתים אחד.

ד. דעת רבנן בתראי:

בין לשיירה ובין ליחיד בין בישוב ובין במדבר, נותנין להם כל צרכן, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי.

מתניתין:

ארבעה דברים פטרו במחנה, את היוצאים למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות. לפי שהם מתעסקין בכיבוש הארצות [פירוש המשניות לרמב"ם].

א. **מביאין עצים** לצרכם **מכל מקום**, ואין חוששין לגזל.

ב. **ופטורין מרחיצת** [מנטילת] **ידים** לפני הסעודה [ולפני התפלה. ומקנחין ידיהם בעפר לבדו, רבינו יהונתן].

ג. ופטורין **מדמאי**, כלומר: מותרין לאכול דמאי [ספק מעושר ספק אינו מעושר. כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הן, ורק חומרא דרבנן היא, שחייבו לעשר, ובמחנה הקילו - על פי רש"י בעמוד ב].

ד. **ופטורין מלערב** עירוב חצרות, אם הקיפו אלו לחוד ואלו לחוד, ומחיצה מפסקת ביניהם, ויש פתח ביניהם - אין צריכין לערב ביניהם כדי לטלטל מהיקף להיקף.

גמרא:

תנו רבנן: **מחנה היוצאת למלחמת הרשות** [סתם מלחמה היא מלחמת הרשות, מאחרי מלחמת יהושע ואילך, שהיא היתה מלחמת מצוה] - **מותרין בגזל עצים יבשים**, דעדיפי טפי, וכל שכן לחים.

רבי יהודה בן תימא אומר: **אף חונין בכל מקום**.

ובמקום שנהרגו, **שם נקברין** [כלומר: רשאים לקוברן - מאירי, אף שאין המקום שלהם].

קתני בברייתא: **מותרין בגזל עצים יבשים**:

ומקשינן: היכי אמרת שרק למחנה הותר לגזול עצים?

והא **האי תקנתא דיהושע הוה** להתירו לכל אדם?!

דאמר מר: **עשרה תנאים התנה יהושע** עם בני ישראל בשעה שחילק את הארץ: א. **שיהו** כל אדם **מרעין** [מוליך בהמותיו לרעות] **בחורשין** [ביער] של חבירו, ולא יקפיד בעל היער, משום דלאו לקצירה קאי.

ב. וכן **מלקטין** כל אדם **עצים משדותיהן** של ישראל!

הרי חזינן, דאף לכל אדם הותר ללקוט עצים מכל מקום, והיכי אמרת שרק למחנה הותר?!

ומשנינן: **התם**, בתקנת יהושע, מיירי **בהיזמי והיגי** [עצים פחותים וקרובים להיות קוצים - רמב"ם].

ואילו **הכא** במחנה, מותר ללקוט אף **בשאר עצים**!

אי נמי:

התם, בתקנת יהושע, התירו דוקא **בעצים מחוברין**.
ואילו **הכא**, במחנה מותר אפילו **בעצים תלושין** שתלשום הבעלים לצרכן להיסק ויש בהם גזל אצל אחרים, מותר לאנשי מחנה.
אי נמי:
התם בתקנת יהושע, לא הותר אלא **בלחין**.
הכא במחנה, מותר אפילו **ביבשים**.
תנינא בברייתא: **רבי יהודה בן תימא אומר: אף חונין בכל מקום, ובמקום שנהרגים שם נקב רים**.
ומקשינן עלה: **פשיטא**, דבמקום שנהרגים שם נקברים, שהרי מי שנהרג במלחמה **מת מצוה הוא. ומת מצוה - קונה מקומו** לקוברו במקום שהוא מת! [122]
ודין זה הוא אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע בשעה שחילק את הארץ?!

דף יז:

ומשנינן: **לא צריכא** - הא דאמרינן דהנהרגים במלחמה במקום שנהרגים שם נקברים - **אף על גב** (תחילת העמוד) **דאית להו קוברין** [יורשין - רש"י], דלא חשיב מת מצוה!
דתניא: איזהו מת מצוה שהכהן מיטמא לו? [רבינו פרץ]
כל שאין לו קוברין.
אבל אם **קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה!** [123]
ומקשינן: **וכי מת מצוה קנה מקומו?!**
והתניא: המוצא מת מצוה **מוטל בסרטיא** [דרך כבושה להילוך רבים] - **מפניהו לימין אסטריא, או לשמאל אסרטיא**.
היו לפניו משתי רוחות האיסרטיא, שתי שדות. אחת **שדה בור** [שדה שאינה חרושה] ואחת **שדה ניר** [שדה חרושה], כשמפנהו מן האיסרטיא - **מפניהו לשדה בור**.
היו לפניו **שדה ניר ושדה זרע** [שדה זרועה] - **מפניהו לשדה ניר**.
היו שתיהן - משתי רוחות האיסרטיא - **נירות**. או שהיו **שתיהן זרועות**. או שהיו **שתיהן בורות - מפניהו לכל רוח שירצה!**
הרי חזינן דלא קנה מקומו. דאי קנה מקומו היכי מצי למישקליה מן האיסרטיא. [124]

[122] הלשון משמע דהוא חובה - חזו"א בבא קמא יח ידן.
[123] ונחלקו הראשונים בפירושה: יש מפרשים, שאם קורא הכהן שבא להתעסק בו, ואין אחרים עונין אותו, שאין שם אלא הוא, אז הוא מת מצוה. ויש מפרשים: שאם אותו המת היה יכול לקרות ולא היו אחרים עונין אותו, דאין לו שום קרובים אז הוא מת מצוה - רבינו פרץ.
[124] כן פירש רש"י כאן. ובבבא קמא דף פא ב פירש: אי קנה מקומו, מצי בעל השדה לעכב מלקוברו בשדהו. ופירש בתורת חיים [כאן ובבבא קמא], דהניחא אם לא קנה מקומו, יש לומר שכשם שתיקנו חז"ל לדחות שדה בור מפני שדה זרע, כך תיקנו לדחות יחיד מפני רבים, וכל זה מפני שלא רצו להטריח המוצא לילך לבית הקברות.

אמר רב ביבי: הכא, בברייתא, איירי **בשהיה המת מוטל על המיצר עסקינן!**
כלומר: מוטל לרחבה של איסרטיא ממיצר שבצד זה למיצר שבצד זה, ואין מקום לכהנים ועושי טהרות לעבור שם מבלי שיאהילו עליו.
ומתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר לצידי האיסרטיא כדי לפנות הדרך לכהנים ועושי טהרות, **מפניהו לכל רוח שירצה!**
שנינו במשנה: **ופטורין** במחנה **מרחיצת ידים**.
אמר אביי: לא שנו שפטורין במחנה **אלא ממים ראשונים** שקודם הסעודה, **אבל מים אחרונים, חובה!** ואף במחנה אין פטורין מהם. [125]
אמר רב חייא בר אשי: מפני מה אמרו מים אחרונים חובה?
מפני שמלח סדומית יש במלח, **שמסמא את העינים**.
ואמרו רבנן: אחר כל אכילתך אכול מלח. ומשום מלח שטבל בו אצבעו, תיקנו מים אחרונים!
אמר אביי: ומשתכחא כקורטא בכורא דמילחא [מלח סדומית נמצא מעט במלח, קורט קטן בכור מלח].
אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כייל מילחא [אדם המודד מלח לחמרים הנושאים את המלח] - **מאי**? האם צריך אף הוא ליטול ידיו, מפני המלח סדומית שבמלח?
אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרבא: **הא לא מיבעיא** [זה בודאי צריך ליטול ידיו]! ורש"י גרס "**כל שכן**".
שנינו במשנה: ופטורין במחנה **מדמאי**.
דתנן: מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא [חיילים ישראליים של מלך ישראל, הבאים להלחם על אויביהם] **דמאי**, דכיון דחומרא דרבנן היא, גבי הנך אקילו רבנן.
אמר רב הונא: תנא בברייתא, דפליגי בה בית שמאי ובית הלל:
בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי, ולא את האכסניא דמאי.
ובית הלל אומרים: מאכילין את העניים דמאי, ואת אכסניא דמאי.
שנינו במשנה: ופטורין במחנה **מלערב**.

אבל אם קנה מקומו, אם כן לא ניתנה רשות לבני סרטיא לסלקו משם, ונמצא שיש למת מקום קבורה בסרטיא, ויאמר בעל השדה: מאי אית ליה גבי דידי! דפשיטא, כיון דיש לו מקום קבורה לא תיקנו חכמים להזיק לשום אדם אפילו אם הקבורה בשדות הוי קבורה מעלייתא מברשות הרבים, וראה עוד שם. וראה עוד בחזון איש ב"ק יח יד, מה שכתב בביאור הגמרא.

[125] שהמים אחרונים משום סכנה הן, כדלקמן, וחמירא סכנתא מאיסורא - רע"ב.

אמרי דבי רבי ינאי: **לא שנו** - שפטרו במחנה - **אלא** מלערב **עירובי חצירות** שחיובו הוא רק מדרבנן. **אבל עירובי תחומין חייבין**, ואסורין לילך חוץ לתחום שבת בלי עירוב, כיון שאיסור תחומין הוא מדאורייתא [ריטב"א, וראה רבינו יהונתן במשנה].

דהא **תני רבי חייא**: **לוקין על עירובי תחומין דבר תורה**, כלומר: על היוצא חוץ לתחום שבת מבלי לערב. דכתיב: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

ומהכא ילפינן שאסור ליצא חוץ לתחום, והיוצא לוקה על לאו זה.

מתקיף לה רבי יונתן להא דתני רבי חייא: **וכי לוקין על לאו שב"אל**", דהא הכא כתיב "אל" יצא איש ממקומו?!

מתקיף רב אחא בר יעקב לאתקפתא דרבי יונתן דסבירא ליה שאין לוקין היכא דכתבה התורה את הלאו בלשון "אל": **אלא מעתה**, הא **דכתיב**: "**אל** **תפנו אל האובות ואל הידעונים** לישאל בהם". וכי תימא **הכי נמי דלא לקי**?! והא פשיטא דלקי!

ומשנינן: רבי יונתן לא נתכוין לחלק בין לשון "אל" ללשון "לא" לענין מלקות. אלא **רבי יונתן - הכי קשיא ליה**: וכי לוקין על הלאו של "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"?! והרי לאו זה לא נאמר על "יציאה" חוץ לתחום, אלא רק על מלאכת "הוצאה" מרשות לרשות. ואם כן, הוה לאו ד"אל יצא", **לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין** של הוצאה [שחייבין עליה מיתה כשאר מלאכות שבת].

וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שבא הלאו להזהירו שלא יעשה כן, ולהודיעו שמתחייב מיתת בית דין [דהא אין עונשין אלא אם כן מזהירין], הרי אפילו לא התרו בו למיתה, אלא התרו בו רק למלקות [שאז אין חיוב מיתה על עבירת הלאו הזה, כיון שלא התרו בו], אפילו הכי - **אין לוקין עליו**!

כי הלאו הזה לאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות.

וכיון שכן: אף אם יוציא מרשות לרשות, ויתרו בו משום לאו ד"אל יצא", לא ילקה.

ומשנינן: **אמר רב אשי**: האי לאו לא אתי ל"הוצאה" אלא ל"יציאה" חוץ לתחום.

כי **מי כתיב** בקרא "**אל יוציא**" שיהיה משמע ממנו שבא הכתוב לאסור הוצאת משוי מרשות לרשות?!

הרי **אל "יצא" כתיב**, דמשמע "יציאה" אל מחוץ לתחום! [126]

[126] שמועה זו נתבארה על פי רש"י. אבל הראשונים תמהו על פירושו, כי למה לי הא דאמרינן "הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין"? והרי בלאו הכי קשה, כיון דסבירא ליה לגמרא, דקרא ד"אל יצא" לא אתי כלל לאסור יציאה חוץ לתחום. ועל כן פירשו: רבי יונתן נמי סבירא ליה ד"אל יצא" לאסור יציאה חוץ לתחום, ומיהו בכלל האי לאו גם איסור הוצאה מרשות לרשות. וכיון שכן, אין לוקין על לאו זה כלל, בין על הוצאה ובין על יציאה חוץ לתחום, כיון דבכלל לאו זה גם אזהרה להוצאה שחייבין עליו מיתת בית דין. וכל זה הוא בכלל "לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו". ואף במה דמשני רב אשי, נחלקו ראשונים על רש"י - דמפרש דלרב אשי אין בכלל לאו ד"אל יצא", אזהרה להוצאה מרשות לרשות - ומפרשי: מי כתיב "אל יוציא", דהוי עיקר קרא

הדרן עלך פרק מבוי

פרק שני - עושין פסין

"ביראות" הן בארות מים נובעין, הנמצאות ברשות הרבים. עומקן עשרה טפחים ורחבן ארבעה טפחים.
והרי הן רשות היחיד, ואין ממלאין מהם מים בשבת, שהרי הוא מוציא את המים מרשות היחיד לרשות הרבים.
נמצא, שלא היו עולי רגלים יכולים להשקות בהמותיהן בשבת מהבורות שהיו בדרך עלייתם.
ולכן הקילו חכמים, ואמרו, שיש דרך להתיר להם להשקות את בהמתם על ידי "פסי ביראות".
פסים אלו אינם מחיצות שלימות אלא הם עומדים בצורת זויות מסביב לבור ויוצרים בכך רשות היחיד מן התורה [עיין ציור, במבוא, ובביאורי מושגים].
המיוחד במחיצות אלו הוא בכך שהפרוץ שבהן מרובה מאד על העומד, ובכל זאת יש בכח המחיצות הללו ליצור רשות היחיד, משום שיש בהן "שם ארבע מחיצות".
אמנם חכמים אסרו את הטלטול בתוך מחיצות שכאלו, מחמת שהפרוץ שבהם מרובה על העומד, אך לעולי רגלים הם הקילו, שלא לגזור עליהם.
ולפיכך:

מתניתין:

א. **עושין** היקף של **פסין** מסביב **לביראות** המים.
והפסין עושין את סביבות הבור רשות היחיד, ויוכלו עולי רגלים למלא מים מן הבור אל בין פסי הביראות, ויניחום שם, ויכנסו הבהמות, וישתו. [127]
כיצד מקיפין בפסין אלו?
נועצים סביבות הבאר בארבע פינות - **ארבעה דיומדין**, זויות - רמב"ם.
דיומד, משמעותו "דו עמודין" - שני עמודין, כי כל עמוד עשוי כעין מרזב, ונראה כשנים.
ונראין ארבעת הדיומדין **כשמונה** פסים. לדוגמא, כאשר נועצים דיומד בפינה הדרומית מערבית - נוטה צידו האחד לדרום, וצידו השני למערב.

בהוצאה, דאז ודאי לא היו לוקין עליו, אף על גב דלתחומין נמי אתי. והא, "אל יצא" כתיב! וכיון דעיקרו בלשון "יציאה" לוקין על יציאה חוץ לתחום, אף על גב דאתי נמי לאיסור הוצאה.
[127] ובגמרא יתבאר, למי ובאיזה בורות הקילו חכמים להשתמש בפסין אלו.

רוחב כל צד הוא אמה אחת [כדלקמן במשנה]. ונמצא שלכל צד מסביבות הבאר ישנן שתי אמות דופן [חצי דיומד מכאן, וחצי דיומד מכאן], אמה כנגד אמה, והריוח בינתיים, **דברי רבי יהודה**.

רבי מאיר אומר: אין די בהיקף של ארבעה דיומדין לבאר.

אלא, עושה **שמונה** עמודים ה**נראין כשנים עשר** פסין.

כיצד: עושה סביב הבאר **ארבעה דיומדים** הנראין כשמונה פסים, ומציב את הדיומדים בארבע פינות הבור. ובנוסף לכך עושים בין ארבעת הדיומדין גם **ארבעה** עמודים **פשוטין**, עמוד אחד בין דיומד לדיומד. [ראה ציור 1]

[ובגמרא מפרש באיזה רוחב באר ורוחב היקף, אמר רבי מאיר].

גובהן - של דיומדים ושל פשוטים - **עשרה טפחים**.

ורוחבן של דיומדים ושל פשוטים [ריטב"א בדעת רש"י] **ששה** טפחים שהן אמה אחת.

ועובים של דיומדים ושל פשוטים אפילו **כל שהוא**.

וביניהן של דיומדים ושל פשוטים, מותר שיהיה רוחב הפתח עד שיעור של **כ**"**מלא שתי רבקות**" [בהמות הצמודות זו לזו - רש"י בבא מציעא ל.], בצמדים **של שלש שלש בקר** בכל "רבקה", דהיינו עשר אמות [וכפי שיתבאר בגמרא], **דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה אומר: מותר שיהיה בין הדיומדין עד כמלא שתי "רבקות", בצמדים **של ארבע ארבע** בקר. דהיינו שלש עשרה אמה ושליש [וכפי שיתבאר בגמרא].

ובין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה, משערין בפרות הנמצאות ב"רבקה" כשהן **קשורות**, שנצמדות יפה בתוך ה"רבקה". [128] **ולא** משערים בבהמות כשהן **מותרות**, שאינן קשורות, ונמצאות במרחק מה זו מזו.

ומשערין את הריוח שבין הדיומדין לפי רוחבן של שתי רבקות כאשר **אחת** מהן **נכנסת** לבין הדיומדין **ואחת יוצאת** מהן. [129]

וללמד: שמשערין באמות שוחקות ולא מצומצמות! [130]

ב. **מותר להקריב** הפסין **לבאר** ככל שיחפוץ, **ובלבד** שיהא המרחק בין הבאר לבין הפסין בכל רוח [כן משמע ברש"י לקמן דף יט: וראה ברבינו יונתן], כדי **שתהא פרה** יכולה להכנס **ראשה ורובה בפנים**, **ושותה** [ושיעורה מפרש בגמרא דהוא שתי אמות].

[128] ובהיותן קשורות מתמעט רוחב הרבקה - וחומרא היא. מאירי.

[129] והריוח מתרבה - וקולא היא. רבינו יהונתן.

[130] שיעור יתרון אמה שוחקת על אמה מצומצמת, חצי אצבע, כמבואר ברשב"א בעבודת הקודש.

אבל בפחות מזה אסרו חכמים להשקות, כיון שאין לאדם מקום לעמוד שם. וחששו שמא ימשך האדם אחר פרתו שראשה ורובה נמצא בחוץ, ויוציא את הכלי שמשקה אותה בו חוץ לפסין, ונמצא מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. [131]

דף יח.

ג. **מותר להרחיק** הפסין מן הבאר **ככל** מה **שהוא** [גודל ההיקף - ריטב"א. וברש"י משמע: ככל מה שהוא חפץ לעשות היקף גדול].

ובלבד שירבה בפסין, שהרי כל כמה שמרחיק הפסין מן הבור ונעשה ההיקף גדול יותר, מגדיל עמו גם הריוח שבין הדיומדין יותר משיעור הריוח המותר, וצריך להרבות בפסין. ובגמרא מפרש: אם הכונה להוסיף פסין נוספים, או להרחיב את הדיומדין - עד שלא יהא ריוח ביניהם יותר מאשר עשר אמות לרבי מאיר, ושלש עשרה אמות ושליש אמה לרבי יהודה.

רבי יהודה אומר: אינו יכול להגדיל ההיקף המותר בטילטול מסביב לבור אלא **עד** שיקיף שטח של **בית סאתים**.

שיעור בית סאתים הוא כחצר המשכן, שהיה מאה אמה על חמשים אמה, ושטחו חמשת אלפים אמה.

ובגמרא מפרש כיצד משערין ההיקף.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: **לא אמרו** שאין להקיף להיתר טילטול יותר משטח של **בית סאתים**, **אלא** בהיקף שעושה **לגנה** [מקום שמגדלין בו ירק לאכילה], **ולקרפף** [היקף גדול חוץ לעיר, ומכניסין שם עצים לאוצר], כיון שאותם מקומות אינן מוקפין לצורך דירה, ואפילו עושה להם מחיצות גמורות.

אבל אם היה היקף המחיצות **לדיר** של בהמות שעושין בשדות, היום כאן והיום כאן, כדי לזבלם בגללי הבהמות [והרועה דר שם בלילה - רש"י דף יט ב].

או לסהר [דיר בהמות שעושין בעיר].

או שהקיף **מוקצה** [רחבה שאחורי הבתים. וקרוי "מוקצה" לפי שאין משתמשים בה תדיר, ושמים שם עצים לאוצר - ריטב"א בשם רש"י.

או שהקיף **חצר** שלפני הבתים -

היקיפן של כל אלו היקף לדירה הוא. [132]

[131] ואם הקריב הפסין יותר משיעור זה, אסרו חכמים לטלטל שם, ואפילו שימוש אחר לצורך הבהמה. יש אומרים שזה השיעור נתנו לכל דבר ואפילו לגדיים וטלאים, וגם לגמלים די בשיעור זה שלא חילקו בדיניהם. ויש סוברין שלא שיערו בפרה אלא להחמיר, שאפילו לגדיים וטלאים בעינן שיעור זה. אבל לגמל שהוא גדול מן הפרה, לעולם צריך שיעור ראשו ורובו שלו, ריטב"א.

[132] ראה ביאור הלכה שנח א, שהאריך לבאר בכל אלו אמאי מיקרי הוקף לדירה.

ולכן, **אפילו** הקיף **בית חמשת כורין** [בכל בית סאה יש שטח של אלפיים וחמש מאות אמה, ובכל כור יש שלשים סאין]. **ואפילו בית עשרה כורין - מותר** להקיף ולטלטל בהן. ולפיכך [רע"ב ותפארת ישראל]: **מותר** אף בפסי ביראות **להרחיק** כל **שהוא**, שאף היקף הביראות - היקף לדירה הוא, הואיל ומימיהן של הבארות ראויין לשתית אדם. [133] ונמצא שהמקום המוקף הוא מקום של תשמיש דירה מעלייתא. [134]

ובלבד שירבה בפסין לפי גודל ההיקף! [135]

גמרא:

והוינן בה: **לימא מתניתין**, דקתני שעושין פסין לביראות - **דלא כחנניא**?

דתניא: כשם שהקילו חכמים להקיף הביראות במחיצה רעועה, כך הקילו חכמים לשיירא ההולכת במדבר, להקיף עצמה במחיצה רעועה [וכמו שנתבאר לעיל דף טז:].

ומיהו פליגי בה תנא קמא וחנניא:

עושין פסין לבור ולא לשיירא, **וחבלין** [היקף שלשה חבלין זה למעלה מזה, שאין ביניהם שלשה טפחים - וכדלעיל דף טז ב - שהיא מחיצה רעועה מפני שהיא של ערב [מאוזן] בלבד] עושין אף **לשיירא** ההולכת במדבר, וכל שכן לביראות, דחבלין עדיפי מפסים - ריטב"א.

וחנניא אומר: כשם שלא התירו בשיירא אלא רק היקף חבלין ולא פסין, כך לא הקילו אלא לעשות **חבלין** מסביב **לבור**, **אבל לא** הקילו לעשות **פסין** סביבותיו.

---

[133] בחול, דבשבת לא הותר לאדם - רעק"א]

[134] בתוספות הרא"ש הוסיף ביאור: חשיב שפיר היקף לדירה, דבנין קבוע הוא לעולי רגלים שלש פעמים בשנה, כשעולין לרגל, ולנים בהם הם ובהמתם. ולא גרע מדיר וסהר. ובזה הוא יישב דעת רש"י, ממה שתמהו עליו כל הראשונים וחלקו עליו, וסבירא להו דביראות לאו היקף לדירה הוא.

[135] וכתב רבינו יהונתן: שלפיכך חזרה המשנה על דעת חכמים, ללמד שהלכה כמותם, דהוה ליה מחלוקת ואחר כך סתם משנה. ובברייתא דמייתינן לה בגמרא [דף יט ב ודף כב.] איתא, אמרו לו לרבי יהודה: אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר, אפילו בת חמשת כורים ואפילו בת עשרה כורים שמותר. אמר להן: זו [שבדיר וכל השאר] מחיצה, ואלו [שבביראות] פסין ! ומפרשינן לה התם בגמרא דף יט ב בתרי גווני: א. שבפסין, הפרוץ - שהוא שלש עשרה אמה ושליש - מרובה, והעומד - שהוא אמה מכאן ואמה מכאן - מועט. ב. שבדיר וכל השאר פרצותיה רחבים עשר אמות, ואלו שבביראות פירצותיה רחבים שלש עשרה אמה ושליש. ובתוספתא פרק א' הלכה י', הוסיף רבי יהודה ואמר: אף זו [שבביראות] רצה לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים עושים, ואם רצה לרבות [בהיקפה] ירבה. ולפי דעת רש"י שהביראות היקף לדירה הן, ביאר בקרן אורה בדף כב. ביאור מחלוקתם של רבנן ורבי יהודה: רבי יהודה סבירא ליה, דגזרינן ביראות אטו קרפף שלא הוקף לדירה [וכדאיתא הך גזירה בגמרא לקמן כב א], ובלאו הכי היו מתירין אפילו יותר מבית סאתים. והא דאמרו לו חכמים - גם כן סובב והולך על סברא זו. והכי קאמרי רבנן: כי היכא דלא גזרינן בדיר וסהר, הכי נמי לא גזרינן בפסין. ואמר להן רבי יהודה: "זו מחיצה ואלו פסין", והכא שייך למיגזר יותר, דכיון שיראו שהתירו אפילו במחיצה גרועה יותר מבית סאתים, ודאי אתי לאיחלופי להתיר בקרפף דאיכא מחיצה מעלייתא. ולדעת שאר הראשונים דפליגי על רש"י וסבירא להו דביראות לאו היקף לדירה הן, נתבארה שיטתם בביאור מחלוקת חכמים ורבי יהודה, בדבריהם על מתניתין - ראה תוספות הרא"ש. וברשב"א ריטב"א ור"ן שנדפסו דבריהן למתניתין בדף כב. ובשיטת התוספות בזה, ראה תוספות דף יח. ד"ה אפילו, ודף כג. ד"ה ובלבד בתוך הדברים, ובמהרש"א שם, ובדף כד: ד"ה לא, ובמהרש"א שם.

והשתא משנתנו שהתירה היקף הביראות אף בפסין - לימא דלא כחנניא היא?
ומשנינן: **אפילו תימא** משנתנו **חנניא** היא. כי יש לחלק, ולומר:
בור לחוד - באר לחוד!
כלומר: עד כאן לא החמיר חנניא אלא שלא לעשות פסין ל"בור", שהוא מקום הקוות של מים מכונסים ולא נובעים.
אבל בבאר של מים חיים ונובעין, אף חנניא מודה שעושין לה פסים, ואף משנתנו לא הזכירה אלא שעושין פסין ל"ביראות" ולא ל"בורות"! וטעם החילוק בין באר לבור: בבור חיישינן שמא יפסקו המים, וימשיכו גם אז לטלטל בין הפסין - והרי חכמים לא התירו אלא משום בהמת עולי רגלים.
אבל בבאר לא פסקי מיא.
איכא דאמרי שכך היה הדיוק של הגמרא:
מדלא קתני בברייתא: **חנניא אומר: עושין חבלין לבור ופסין לבאר**.
מכלל זה אתה למד, **דלחנניא, לא שנא בור ולא שנא באר** - רק **חבלין, אין**, אתה עושה מסביבם. אבל **פסין לא** עושין סביבותיהם.
והוינן בה: **לימא מתניתין - דלא כחנניא!**
ומשנינן: **אפילו תימא** מתניתין **חנניא** היא. כי אף חנניא מודה דעושין פסין לבאר.
והא דאמרת, אם כן אמאי לא קתני: וחנניא אומר, עושין חבלין לבור ופסין לבאר!?
הא לא קשיא.
חנניא - **למאי דקאמר תנא קמא** "עושין פסין לבור" **קא מהדר ליה** חנניא, שאין עושין לבור פסין.
אבל באר, שלא נזכרה בדברי תנא קמא, אף חנניא לא הזכירה בדבריו.
ומיהו לדינא, מודה חנניא, דלביראות אכן עושין פסין, וכדאיתא במתניתין.
עד כאן דברי האיכא דאמרי.
תו הוינן בה: **לימא מתניתין**, דקתני בה, עושין פסין ל"ביראות" ולא קתני ל"בורות" - **דלא כרבי עקיבא** היא![136]
דתנן: אחד באר הרבים, שאין דרך שייפסקו מימיו.
ואחד בור הרבים, דאף אי פסקי מיא, יזכירו זה לזה שלא לטלטל.
ואחד באר היחיד - שאין דרך שיפסקו מימיו.

[136] והוא הדין דהוה מצי למימר לימא מתניתין דלא כתנא קמא דברייתא, דאמר: עושין פסין ל"בור". אלא משום דלא ידעינן מאן נינהו תנא קמא, נקט רבי עקיבא, דאפשר היינו נמי תנא קמא דברייתא - ריטב"א, ראה שם ובתוספות.

עושין להן פסין.
אבל בור היחיד, כיון שלפעמים נפסקים מימיו - אין עושין לו פסין.
אלא **עושין לו מחיצה** גמורה, **גבוהה עשרה טפחים - דברי רבי עקיבא**.
ואילו הכא, במתניתין דידן, **קתני**: עושין פסין **לביראות**. ומשמע: **לביראות**, **אין**, אכן עושים, אבל **לבורות** כלל וכלל **לא** עושים פסים, ואפילו לא לבורות של רבים.
ואם כן לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא?
ומשנינן: **אפילו תימא** מתניתין **רבי עקיבא** היא, ואף לבורות של רבים עושין פסין.
והא דקתני במשנתנו "ביראות" ולא קתני "בורות", הוא משום **שבאר** של **מים חיים** ["ביראות"] **דפסיקא ליה** לתנא דמתניתין להתיר בכל ענין, שהרי **לא שנא** באר **דרבים ולא שנא** באר **דיחיד** עושין להם פסים לפי שאין לחשוש שיפסקו מימיהם - **קתני** במתניתין!
אבל **בור** של מים **מכונסין**, **דלא פסיקא ליה** להתיר, שהרי בור של יחיד אין עושין לו פסין - **לא קתני**!
תו הוינן בה: **לימא מתניתין** המתירה לעשות פסין אף מסביב לבאר של יחיד [כדדייק הגמרא לקמן] - **דלא כרבי יהודה בן בבא**!
דתנן: **רבי יהודה בן בבא אומר**: **אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד**, כיון דאיכא תרתי למעליותא, שהיא באר, והיא של רבים [רש"י לקמן דף כב:].
ואילו במשנתנו **הכא קתני** עושין פסים **לביראות**, בלשון רבים, דמשמע לשתי בארות - **לא שנא** באר דרבים **ולא שנא** באר דיחיד.
ואם כן, לימא מתניתין דלא כרבי יהודה בן בבא? ומשנינן: **אפילו תימא** משנתנו - **רבי יהודה בן בבא** היא.
כי **מאי** "**ביראות**" דקתני במתניתין - **ביראות** של רבים **דעלמא** [שבעולם], ולכן קתני "ביראות" בלשון רבים, ואין כונת המשנה לרבות את באר היחיד.
ועתה מפרשת הגמרא את מושג הדיומדין:
מאי "**דיומדין**"?
אמר רבי ירמיה בן אלעזר: **דיו** [שני] **עמודין**.
וכיון שהביאה הגמרא את דברי רבי ירמיה בן אלעזר, מציינת עתה הגמרא סימנים למימרות נוספות של רבי ירמיה בן אלעזר שיבוארו לקמן:
א. **דיו**, ב. **מנודה**, ג. **שבח**, ד. **יונה**, ה. **בית**, ו. **שתי**, ז. **נתקלל** ח. **במדה** ט. **שלשה** [הגר"א]
א. דיו
תנן התם במסכת כלאיים:

רבי יהודה אומר: **כל השיתין** [תאנים רעות] שהן דמאי [פירות עם הארץ, שגזרו חכמים לעשרם למרות שרוב עמי הארץ מעשרים] - **פטורין** מן המעשר. כי היות שהן סוג תאנים גרוע, לא חס עלייהו עם הארץ, ובודאי מעשרן.

חוץ מן הדיופרא, שהיא מין תאנה גרועה, אך חשובה יותר, שיש לחוש שמא עם הארץ אינו מעשרן.

והוינן בה: **מאי דיופרא**?

אמר עולא: **אילן** של תאינה **העושה דיו פירות** [טוען עצמו בפירות, שתי פעמים] **בשנה**.

וכן מצינו בדברי רבי ירמיה בן אלעזר, בענין אחר, ש"דיו" משמעותו שניים:

אמר רבי ירמיה בן אלעזר: **דיו** [שני] **פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון** כשבראו הקב"ה תחילה: אחד מלפניו ואחד מלאחריו. וחלקו הקב"ה לשנים ועשה מן האחד את חוה [רש"י ברכות דף סא.], **שנאמר** "**אחור וקדם** - מאחור ומלפנים - **צרתני**. צרת לי צורת פנים". [137]

ואגב שנזכרה דעת רבי ירמיה בן אלעזר, שנבראה חוה מפרצוף כפול של אדם הראשון, מייתינן, דפליגי בה רב ושמואל.

כתיב "**ויבן ד' אלהים את הצלע** אשר לקח מן האדם לאשה".

פליגי בהאי קרא **רב ושמואל**: **חד אמר**: **פרצוף** [פירוש: גוף - ערוך], שחילקו הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון לשנים, שהיה מתחילה - זכר מכאן ונקבה מכאן.

וחד אמר: **זנב** היה לו לאדם הראשון, ונטלו ממנו, וברא מהזנב את חוה. [138]

והוינן בה: **בשלמא למאן דאמר פרצוף** כפול של זכר ונקבה נברא האדם - ניחא **היינו דכתיב** "**אחור וקדם צרתני**".

אלא, **למאן דאמר זנב** - **מאי** "**אחור וקדם צרתני**", דמשמע שהיו לו שתי צורות?

ומשנינן: מפרש לה **כדרבי אמי**.

דאמר רבי אמי:

"**אחור**" **למעשה בראשית** - וכדמפרש בסמוך.

[137] והיינו דכתיב ויקח אחת "מצלעותיו", כלומר: מצדיו, כמו: "ולצלע" המשכן.

[138] וביאר בעץ יוסף בשם הרשב"א במגילה על מה דאמרינן שנבראה חוה מן הזנב - כלומר: דבר אחד שאין לו פרצוף, ולא היה לו צורך לאדם הראשון בזנב. ונטלו ממנו וברא את חוה. ולשון "זנב" נופל על דבר שאינו חשוב, שהזנב חלש ותשמישו מועט, והוא מושאל לכל דבר באדם שאין בו צורך. ובשו"ת הרשב"א חלק א' סימן ס' כתב בתוך הדברים: שלא נבראו במעשה אלא אחד שהוא הזכר, ואין הנקבה נחשבת בבריאה, שאינה אלא כדבר הטפל אל העיקר ולקוח ממנו ולצורך תשמישו. והוא שקראוה רבותינו ז"ל "זנב", כענין: לראש ולא לזנב, עם היותה זנב באמת ונבנית ממנו. ועיין בהקדמתו של הטור לאבן העזר, שהביא את דברי הראב"ד, שאילו היה האדם נברא מלכתחילה זכר ונקבה כשאר הברואים, לא היתה האשה מקבלת את מרות הזכר!

ו"קדם" לפורענות - כדמפרש בסמוך.[139]
ומפרשינן להא דרבי אמי: **בשלמא "אחור" למעשה בראשית - דלא איברי** האדם **עד מעלי שבתא** [שלא נברא אדם הראשון עד ערב שבת], והיה אחרון למעשה בראשית.
אלא, "וקדם" **לפורענות - מאי היא**?
אילימא משום קללה, שאדם הראשון הוא שנתקלל ראשונה, לפני האשה והנחש, על אכילת פרי עץ הדעת?
הא ליתא.
דהא לא היה אדם ראשון לקללה. אלא:
בתחילה נתקלל נחש, **ולבסוף נתקללה חוה**, **ולבסוף נתקלל אדם** [ובברכות דף סא; מייתי מברייתא דכך הוה]!
אלא הכי פירושא: וקדם - שהאדם קדם לכל החי ביחס לפורענות ה**מבול**.
דכתיב "**וימח את כל היקום אשר על פני האדמה - מאדם ועד בהמה**".
הרי שהוזכר אדם בפורענות תחילה.[140]
תו מקשינן: **בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב** "**וייצר** ד' אלהים את האדם" **בתרין יודי"ן**. כיון שהיו - מתחילת יצירתו של אדם - שתי יצירות, זכר ונקבה.
אלא למאן דאמר זנב - מאי "וייצר" בתרי יודי"ן?! ומשנינן: דריש לקרא **כדרבי שמעון בן פזי**.
דאמר רבי שמעון בן פזי: "וייצר", תחילתו - לשון "וי" הוא, ושני יודי"ן יש בו, לדרוש:
אוי לי מיצרי שמצערני [מיגעני בהרהורים - רש"י ברכות דף סא.] אם אעשה רצון יוצרי.
אוי לי מיוצרי אם אעשה רצון יצרי.
תו מקשינן: **בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב** "זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם. בדמות אלהים עשה אותו. **זכר ונקבה בראם**". דמשמע כי מתחלת בריאתו היה זכר ונקבה, זכר מצד זה ונקבה מצד זה.
אלא למאן דאמר זנב - מאי "זכר ונקבה בראם"?
ומשנינן: מפרש לה **לכדרבי אבהו**.
דרבי אבהו רמי תרי קראי אהדדי: **כתיב** "**זכר ונקבה בראם**" בלשון רבים.
ומאידך **כתיב** "**בצלם אלהים ברא אותו**" בלשון יחיד, דמשמע אחד ולא שניים?

[139] "צרתני" הוא לשון צרה, כלומר שתי צרות עשית לי - ריטב"א. ומהרש"א בברכות סא. פירש, דתרתי משמע: א. לשון "יצירה" דמעשה בראשית. ב. לשון "צרה" דפורענות.
[140] ואף שמוכרח לכתוב אחד מהם תחילה. מכל מקום דייקינן, דלא הוה ליה לומר כלל "מאדם ועד בהמה", דהא כתיב "וימח את כל היקום", אלא ללמד הוא בא, שנמחה האדם תחילה - מהרש"א.

ומפרש לה רבי אבהו: **בתחילה, עלתה במחשבה לבראות שנים**, זכר ונקבה. **ולבסוף לא נברא אלא אחד!** [141] תו מקשינן: **בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב** "ויקח אחת מצלעותיו **ויסגור בשר תחתנה**. ויבן ד' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה". שהיה צריך, אחר שחילקו הקדוש ברוך הוא לאדם - לסגור בבשר תחתנה.

אלא למאן דאמר זנב - מאי "ויסגור בשר תחתנה"?!

ומשנינן: **אמר רב זביד ואיתימא רבי ירמיה, ואיתימא רב נחמן בר יצחק**:

לא נצרכה אלא למקום חתך, שאחר שנחתך ממנו הזנב, סגר הקב"ה בבשר לאותו מקום!

והשתא מקשינן לאידך גיסא:

בשלמא למאן דאמר זנב, היינו דכתיב "**ויבן** ד' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה". דמשמע שהיתה מחוסרת בנין.

אלא למאן דאמר פרצוף - מאי "ויבן"?!

ומשנינן: דריש לה **לכדרבי שמעון בן מנסיא**.

דדריש רבי שמעון בן מנסיא: "**ויבן ד' אלהים את הצלע** אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם".

מלמד שקילעה [לשון קליעת שער] **הקב"ה לחוה, והביאה לאדם הראשון. שכן בכרכי הים, קורין לקלעיתא** [קליעת שער] **בנייתא**. והיינו "ויבן"!

דבר אחר: "**ויבן ד' אלהים**".

אמר רב חסדא, ואמרי לה, במתניתא תנא: מלמד שבנאה הקב"ה לרחמה של **חוה כבנין** (תחילת העמוד) **אוצר** של פירות:

דף יח:

מה אוצר זה רחב מלמטה וקצר מלמעלה, כדי לקבל את הפירות שאם היה רחב מלמעלה וקצר מלמטה, כשהוא ממלאו היה מכביד משאוי הפירות על כתלי האוצר ומטה אותם.

אף האשה, רחבה מלמטה, בחלל בית הרחם שלה, **וקצרה מלמעלה, כדי לקבל את הולד.**

ואגב דפרשינן לקרא, מפרשינן לכולא קרא:

[141] וביאר הרשב"א: כי בריאת האדם כאילו היתה אחר מחשבה והתבוננות, ושהיתה המחשבה לבראות שנים, כלומר: זה לעצמו וזה לעצמו, ולהיותם עומדים לעצמם. בלי שיקבל זה מזה, ושלא יולידו זה מזה. ואחר כן חייבה החכמה שאינו טוב להיות האדם שהוא עיקר ביצירה לבדו, אלא להיות הוא פועל, והנקבה תהיה לו ככלי, יעזר הוא בו בפעולותיו. וזה שביאר רבי אבהו: כי הכתוב שאמר "זכר ונקבה בראם" הוא במחשבה לבראות שנים זה לעצמו וזה לעצמו, ואחר כך לא נבראו במעשה אלא אחד, שהוא הזכר, ואין הנקבה נחשבת בבריאה שאינה אלא כדבר הטפל אל העיקר ולקוח ממנו ולצורך תשמישו. והוא שקראוה רבותינו ז"ל זנב, כענין "לראש ולא לזנב" עם היותה זנב באמת ונבנית ממנו - קיצור מלשון שו"ת הרשב"א חלק א' סימן ס' וראה עוד שם.

כתיב: "ויבן ד' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה **ויבאה אל האדם**".
מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון [142] שנשתדל בחיתונו, לשמחו, ולהתעסק בצרכי סעודת חופתו.
מכאן, לגדול שיעשה שושבינות לקטן, ואל ירע לו בעיניו לעסוק בצרכי מי שקטן ממנו.
ומיבעי לן: **ולמאן דאמר פרצוף**, ומתחילה היו זכר ונקבה כאחד - **הי מנייהו** מי משניהם **סגי ברישא** היההולך בראש, הזכר או הנקבה?
אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא, דזכר סגי ברישא.
דתניא: לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, ואפילו היא אשתו לפי שהליכה אחר אשה גנאי הוא לו. [143]
ואם **נזדמנה** לו אשה **על הגשר**, והיא מהלכת לפניו, **יסלקנה** יעקפנה **לצדדין** מהצד, עד שיעבור לפניה.
וכל העובר אחורי אשה [אשת איש] **בנהר** [שמרימה אז את בגדיה ומסתכל בה] - **אין לו חלק לעולם הבא**, אם רגיל הוא בכך. מפני שיבא לידי ניאוף, וסופו יורד לגיהנם - תוספות ברכות דף סא.
ואגב דברי רב נחמן בר יצחק, אזלינן מענין לענין, באותו ענין:
תנו רבנן: המרצה [המונה] **מעות לאשה, מידו לידה או מידה לידו, בשביל שיסתכל בה - אפילו דומה** אותו אדם **למשה רבינו, שקיבל תורה מהר סיני, לא ינקה מדינה של גיהנם.**
ועליו הכתוב אומר "יד ליד - המרצה מעות מיד ליד, אפילו הוא כמשה שקיבל תורה מיד הקב"ה לידו - **לא ינקה רע", לא ינקה מדינה של גיהנם.**
והשתא הדרינן לענין שהזכיר רב נחמן בר יצחק לעיל:
אמר רב נחמן: מנוח, אביו של שמשון - **עם הארץ היה!**
שנאמר "ויקם, וילך מנוח אחרי אשתו"
הרי שלא למד הלכות דרך ארץ דברייתא דלעיל, דקתני בה: לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו. [144]

[142] וכלשון הכתוב "ולאמנון ריע", ותרגומו: שושבין - מהרש"א ברכות ס"א
[143] שאין דרך ארץ שילך הקטן בראש והגדול אחריו, אבל איסורא באשתו - ליכא. מהרש"א ברכות דף ס"א. וראה עוד שם, ובעיון יעקב.
[144] וברש"י ברכות דף סא. הוסיף: שלא שימש תלמידי חכמים

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אלא מעתה, גבי אלקנה [שנביא היה - כדתניא בסדר עולם: "ויבא איש האלהים אל עלי" - זה אלקנה. עשרה נביאים נקראו "איש האלהים" ואלקנה אחד מהם] - הא **דכתיב** "**וילך אלקנה אחרי אשתו**" [145]

האם **הכי נמי** נימא שאלקנה עם הארץ היה, והרי נביא היה?! וכן **גבי אלישע דכתיב** "**ויקם וילך אחריה**" [של האשה השונמית] - האם **הכי נמי** נימא שעם הארץ היה?!

אלא, על כרחך, הכונה היא שהלך אלקנה והלך אלישע **אחרי דבריה ועצתה**.

אם כן, **הכי נמי** גבי מנוח, איכא לפרושי, שהלך מנוח **אחרי דבריה ועצתה** של אשתו.

אמר רב אשי: ולמאי דאמר רב נחמן שהלך מנוח אחר אשתו ממש, **ומנוח עם הארץ היה**, צריך לומר כי **אפילו בי רב** [עם תינוקות של בית רבן - רש"י ברכות דף ס"א] **נמי לא קרא**.

שלא ידע מנוח את הלימוד מהא **דכתיב** "**ותקם רבקה ונערותיה, ותרכבנה על הגמלים, ותלכנה אחרי האיש**". דמשמע: **ולא לפני האיש!** [146]

אמר רבי יוחנן: אם ניצבת בפני האדם הבריה לילך ללכת אחרי ארי או אחר אשה - ילך **אחרי ארי** למרות הסכנה לחייו, **ולא אחרי אשה** [אשת איש].

וכן אם אי אפשר לו להמלט [מהרש"א]: ילך **אחרי אשה ולא אחרי** (**עבודת כוכבים**) [**בית מינות** - משמעות רש"י]. כי שמא ימשך אחריה. וכתיב: הרחק מעליה דרכך. ואמרינן: זו האפיקורסות.

ואם אינו יכול לימלט, לך **אחורי** (**עבודת כוכבים**) [**בית מינות**] **ולא אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללין**, שנראה ככופר, שעומד מאחרי בית הכנסת ואינו נכנס. [147]

והשתא הדרינן לשאר מימרותיו של רבי ירמיה בן אלעזר:

ב. מנודה:

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל אותן השנים מאה ושלשים שנה **שהיה אדם הראשון בנדוי** - שהיה נזוף כשגער בו הקב"ה, ואמר לו: המן העץ אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו אכלת, וקללו - **הוליד רוחין ושידין ולילין** [מיני מזיקין הן].

שנאמר "**ויחי אדם שלשים ומאת שנה, ויולד בדמותו כצלמו**".

מכלל זה אתה למד **דעד האידנא - לאו כצלמו אוליד**.

---

[145] בתוספות ברכות דף סא. והראשונים כאן, כתבו ששיבוש הוא, כי אין פסוק זה בכל המקרא. ובמהרש"א שם כתב, דהכוונה לפסוק: וילך אלקנה הרמתה "על" ביתו [זו אשתו], ומשמע שהלך אחריה, ראה שם. ובמהרש"ל שם ביאר באופן אחר

[146] וכיון שנערותיה פנויות היו, ואפילו הכי לא הלך האיש אליעזר אחריהן, הוא הדין שאין לאדם לילך אפילו אחר אשתו - גאון יעקב.

[147] וברש"י ברכות דף סא.: "דכיון שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבזה בית הכנסת".

מיתיבי: היה רבי מאיר אומר: אדם הראשון - חסיד גדול היה.
כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו לכל בני האדם, כשאכל מעץ הדעת, **ישב בתענית מאה ושלשים שנה** [ביום]. **ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי** [חגורות] **תאנים על בשרו, מאה ושלשים שנה**
והשתא תיקשי: כיון שפירש מן האשה, היכי אמרת שהוליד בשנים אלו? ומשנינן: **כי קאמרינן ההוא** שהוליד רוחין ושידין ולילין - **בשכבת זרע דחזא לאונסיה** [קרי שראה באונס], וממנו נעשו רוחין שידין ולילין.
ג. שבח:
ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו, וכולו - שלא בפניו.
כלומר: דרך ארץ הוא, שאף על פי שאדם משבח את חבירו שלא בפניו הרבה, אין מרבה בשבחו לפניו, מפני שנראה כמחניף בפניו. ושמא יתגאה השומע. מהרש"א].
וראיה לדבר:
מקצת שבחו בפניו אומר, מהא **דכתיב "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה".**
הרי שאמר הקב"ה לנח בפניו "צדיק" לבד, ולא קראו "צדיק תמים" [כשם שקראו הקב"ה שלא בפניו, בפסוק דמייתי בסמוך].
ואומר שבחו **כולו שלא בפניו** מהא **דכתיב "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו".**
ד. יונה:
אמר רב ירמיה בן אלעזר: מאי דכתיב במבול "ויסף שלח את היונה מן התבה. ותבא אליו היונה לעת ערב **והנה עלה זית טרף בפיה".**
אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! יהיו מזונותי מרורין כאילן של זית שהוא מר [תוספות], **ומסורין בידך.**
ואל יהיו מתוקין כדבש, ותלוין ביד בשר ודם. [כשם שהיו תלויין עד עכשיו ביד נח שפירנסה בתיבה].
וזהו שאמר הכתוב "טרף בפיה":
שביקשה בפיה כי יהא הזית "טרף" מזון שלה,
והראיה שטרף הוא לשון מזון:
כתיב הכא אצל היונה **"טרף", וכתיב התם "הטריפני" לחם חוקי.** [148]

[148] רישא דקרא: רש ועושר אל תתן לי. רצה לומר: "רש", עניות שאצטרך חס ושלום למתנת בשר ודם, וכן "עושר", שהם יצטרכו למתנתי - "אל תתן לי", שלא אבוש מפניהם ולא אבייש אותם. אלא "הטריפני לחם חוקי", מתחת ידך. ועל דרך דאמרינן: ונא אל תצריכנו ד' אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם, כי אם לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. ומהאי טעמא מייתינן האי קרא, ולא שאר קראי, כמו "טרף נתן ליראיו" או "ויהי טרף בביתי" - מהרש"א סנהדרין קח.

ה. בית:

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה, שהקול נשמע בו למרחוק - **שוב אינו נחרב**. [149]

שנאמר בפסוק שאמר אליהוא לאיוב:

"**ולא אמר**, לא הוצרך להתאונן ולומר "**איה אלוה עושי**" - האדם **הנותן זמירות** של תורה **בלילה**". [150]

ו. שתי:

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: מיום שחרב בית המקדש פסקו הכהנים מלברך בשם המפורש [כדאיתא בחגיגה], **דיו לעולם שישתמש בשם** בן **שתי אותיות**.

[שהוא שם י-ה להיות נקרא ככתבו. אבל שם יקו"ק אינו נקרא ככתבו, אלא באדנות. ובמקדש היה אף שם של ארבע אותיות נקרא ככתבו - רבינו פרץ]

בין לשבח לפניו בין לברך איש את חבירו.

שנאמר "כל הנשמה תהלל יה - הללויה".

כלומר: זה השם שכל הנשמה כולה ראויה להשתמש בו.

אבל שם בן ארבע אותיות, לא לכל הנשמה ניתן, אלא לכהנים בלבד, כדכתיב "בעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי. ולברך בשמו", וכתיב בנשיאת כפים "ושמו את שמי" המיוחד לי. [151]

ז. נתקלל: **ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: נתקללה בבל - נתקללו** אף **שכניה** מקללתה, דאוי לרשע ואוי לשכנו.

אבל כאשר **נתקללה שומרון** שבארץ ישראל - **נתברכו שכיניה** מקללתה.

ומבארת הגמרא: **נתקללה בבל נתקללו שכיניה** -

דכתיב "וקמתי עליהם נאם ד' צבאות והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאם ד'.

ושמתיה למורש קיפוד [לירושת קיפוד] **ואגמי מים**" [כדרך המקומות החרבות - מצודות], ושם הולכות החיות הרעות, ומזיקות גם את המקומות הסמוכות לה.

נתקללה שומרון - נתברכו שכיניה [יהודה - תוספות הרא"ש, וראה שם].

---

[149] בפרקים ראשונים של איוב מתואר כיצד נחרב ביתו: [א-יט]: והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר, ויגע בארבע פנות הבית, ויפל על הנערים, וימותו. ואמר לו אליהוא דרך תוכחה: אם היה נשמעים בביתך דברי תורה הוא לא היה נחרב. כי בביתו של איוב לא היה כן. כדכתיב [א ד]: והלכו בניו ועשו משתה, בית איש, יומו.

[150] ולא שנקראו דברי תורה "זמירות", [שהרי דוד שאמר: "זמירות" היו לי חוקיך, נענש כדאיתא בסוטה דף לה.] אלא שבלילה קראן "זמירות" על שם שנשמעין למרחוק כמו זמירות - על פי מהרש"א. וראה מה שכתב הריטב"א, ובהגהות הרב מתתיהו שטראשון ז"ל, ובפירוש הרי"ף בעין יעקב.

[151] ובתוספות בשם ר"ח פירשו: דכל "הנשמה" קרי ביה כל הנשמה בדגש במ"ם, מלשון: שממה וחורבן של בית המקדש - רבינו פרץ.

דף יט.

דכתיב "**ושמתי שומרון לעי השדה**" (תחילת העמוד) **ולמטעי כרם** ויהנו שכניה, ושבח הוא לה שנזכרת לטובה.

ח. כמדה:

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: בא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם! מדת בשר ודם: מתחייב אדם הריגה למלכות, מטילין לו חכה לתוך פיו, עץ שפותח פיו וגורם לו שאינו יכול לדבר, **כדי שלא יקלל את המלך**.[152]

ואילו **מדת הקדוש ברוך הוא: אדם המתחייב הריגה למקום** - הרי הוא **שותק!**

שנאמר: "**לך, דומיה - תהלה**". שהכל שותקין כנגדך.[153]

ולא עוד, אלא שמשבח לו להקב"ה על שפרע לו עונשו בעולם הזה, כדי לזכותו בכך לעולם הבא - מהרש"א].

שנאמר: ולך דומיה "**תהלה**".

ולא עוד, אלא שדומה לו כאילו מקריב קרבן. שנוחין לו יסורין הבאין עליו ומקבלן באהבה. **שנאמר**: לך דומיה תהלה אלקי בציון "**ולך ישולם נדר**" להקריב קרבן, שאותה דומיה שהוא שותק ודומה ביסורין, דומה לו כשילום נדר.[154]

והיינו דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה? עוברי: אלו בני אדם שעוברין על רצונו של הקדוש ברוך הוא. בעמק: שמעמיקין להם גיהנם.

הבכא מעין ישיתוהו: **שבוכין ומורידין דמעות כמעיין של שיתין**, שהוא נקב בבנין המזבח, שניסוך היין שהיו מנסכים בספלים שבמזבח, יורד לתוכו כל השנה.[155]

גם ברכות יעטה מורה: שמצדיקין עליהן את הדין, ואומרים לפניו: רבונו של עולם, יפה דנת, יפה זכית, יפה חייבת. ויפה תקנת: גיהנם לרשעים, וגן עדן לצדיקים!

ומקשינן אהא דאמרינן שמצדיקין עליהם את הדין:

---

[152] לפי שמהרהר אחר דינו שלא יפה דן אותו להריגה. וגם לא ירא מלקללו, כיון שאחר הריגתו לא יעשה לו כלום - מהרש"א. וראה גם ריטב"א בשם מדרש.

[153] שאינו מהרהר על דינו של הקדוש ברוך הוא, דבודאי יפה חייבו. גם ירא מלקלל, כיון שגם אחר הריגתו יכול עוד לעונשו בדין גיהנם ולכך שותק מלהרהר - מהרש"א, וראה גם ריטב"א בשם מדרש.

[154] הכוונה בדברי הגמרא: על פי מה שאמרו בטעם המביא קרבן, שידמה בנפשו שהוא היה ראוי להריגה כבהמה זו, אלא שהתורה חסה עליו שתהא הבהמה לקרבן תחתיו, לכפרה. וזה שנתחייב הריגה למקום הרי הוא נעשה קרבן וכפרה על עצמו - מהרש"א

[155] ואותן דמעות עולות לפניו יתברך במקום הנסכים הבאים עם הקרבן, ועל דרך דאמרינן: ודומה לו כאילו מקריב קרבן - מהרש"א.

והאמר רבי שמעון בן לקיש: רשעים, אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה, שנאמר: ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי כי תולעתם [רמה האוכלת את בשרם - רש"י] לא תמות ואשם [ואש שלהם בגיהנם - רש"י] לא תכבה.

ודייקינן: האנשים "**שפשעו** בי" בלשון עבר - דמשמע שפשעו ואינם פושעים עדיין - **לא נאמר. אלא**: "**הפושעים בי**" בלשון הווה, שפושעים בו עדיין, אפילו בשעת תולעתם "ואשם", ללמד: **שפושעים והולכין לעולם** [שנשמותיהן אפילו לאחר מיתתן אינן חוששות לעצמן, מפני שהולכות לאבדון - ריטב"א].

הרי חזינן, שאין מצדיקין עליהן את הדין?!

ומשנינן: **לא קשיא**:

הא דאמרינן שמצדיקין עליהם את הדין - **בפושעי ישראל**.

הא דאמרינן שפושעים והולכים לעולם - **בפושעי עובדי כוכבים**.

ומסייעינן לפירוקין: **הכי נמי מסתברא** דלא מוקי ריש לקיש לקרא: ד"ויצאו וראו האנשים הפושעים בי", על פושעי ישראל.

דאם כן דהאי קרא, דכתיב ביה "ואשם לא תכבה" על פושעי ישראל קאי, **קשיא** הך **דריש לקיש**, אמימרא אחריתא **דריש לקיש**:

דהא **אמר ריש לקיש**: **פושעי ישראל**, **אין אור** של **גיהנם שולטת בהן** לשורפם, ואינו אלא משחיר פניהם [תוספות], וילפינן לה בקל **וחומר ממזבח הזהב** [הפנימי]:

מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב, עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור להחסיר מזהבו, שנעשה בו נס - רש"י חגיגה כז. [אבל בתוספות שם מבואר, דעל העץ שתחת הזהב קאי].

פושעי ישראל שמליאין מצוות כרימון [שעליהם נאמר: הנחמדים מזהב - מהרש"א חגיגה לפירוש תוספות] **שנאמר: כפלח הרמון רקתך. ואמר** על כך **רבי שמעון בן לקיש**: **אל תיקרי** "**רקתך**" **אלא** "**ריקתיך**" לשון ריקנות, **שאפילו ריקנין שבך מליאין מצוות כרימון** שמלא גרגירים - **על אחת כמה וכמה** שלא תשלוט בהן האור [שהמצוות מגינות עליהם - מהרש"א שם].

וכיון שכן, אי אפשר לפרש קרא ד"ויצאו וראו וגו' הפושעים בי" דכתיב ביה "ואשם לא תכבה" על פושעי ישראל, ועל כרחך על פושעי עובדי כוכבים קאי - וכדאמרן!

והשתא דאייתינן הא דריש לקיש דבפושעי ישראל אין אור של גיהנם שולט בהם תמהינן: **אלא, הא דכתיב** בקרא דלעיל: **עוברי בעמק הבכא**, דהיינו שמעמיקין להן גיהנם דמוקמינן לה על פושעי ישראל, היכי משכחת לה?!

ומפרשינן: **ההוא** קרא, **דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם. ואתי אברהם אבינו ומסיק להו** [ומעלה אותם משם] **ומקבל להו, בר מישראל שבא על בת עובד כוכבים, דמשכה ערלתו** [מפרש באלפא ביתא דרבי מכיר: דהיינו ערלות בנים קטנים שמתו קודם שמלו, שנוטלין אותן מהן, ומחברין להם למי שבא על הגויה - רבינו פרץ], **ולא מבשקר** [מכיר] **ליה** אברהם שהוא יהודי, דכיון דמשכה ערלתו דומה עליו כמי שלא נימול, ואינו מוציאו מגיהנם.

מתקיף לה רב כהנא להא דדרשינן לעיל מה"פשעים בי" שעדין פושעים הם:

השתא דאמרת "הפושעים" דפשעי ואזלי עדיין.

אלא מעתה, הא **דכתיב**: "**המוציא**" אתכם מארץ מצרים, וכן כתיב: "**המעלה**" אתכם מארץ מצרים, בלשון הווה, האם **הכא נמי** נפרש: **דמסיק ודמפיק** [מעלה ומוציא עדיין] **הוא** [בתמיהה]?!

אלא ודאי הכוונה: **דאסיק ואפיק** בעבר והשתא לא.

אם כן, **הכי נמי** הא דכתיב "הפושעים" לשון הווה, הכוונה: **דפשעי** בעבר **הוא**.

ט. שלשה:

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר: שלשה פתחים יש לגיהנם: אחד במדבר, ואחד בים, ואחד בירושלים.

אחד **במדבר**: **דכתיב** אצל קורח ועדתו במדבר: ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם. **וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה.**

ושאול זה גיהנם, כדלקמן.

אחד **בים**: **דכתיב** גבי יונה בן אמתי כשקרא אל הקב"ה ממעי הדגה: **מבטן שאול שועתי שמעת קולי.**

וזה שהזכיר יונה לשון "שאול" דהיינו גיהנם, משמע דבמקום פתחה של גיהנם היה - מהרש"א.

אחד **בירושלים**: **דכתיב**: **נאם ד' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים.**

ותנא דבי רבי ישמעאל:

אשר אור לו בציון - **זו גיהנם** עצמו.

ותנור לו בירושלים - **זו פתחה של גיהנם.**

ומקשינן: **ותו** פתחים **ליכא** לגיהנם?! **והאמר רבי מריון אמר רבי יהושע בן לוי, ואמרי לה: תנא רבה בר מריון** ברייתא שנסדרה **בדבי רבי יוחנן בן זכאי** [וכמו שמצינו תוספתא שסידרו רבי חייא ורבי אושעיא]:

שתי תמרות [דקלים] **יש בגי בן הנום** [סמוך לירושלים - רש"י בסוכה], **ועולה עשן מביניהן, וזו היא** [כלומר: אלו הן הדקלים] **ששנינו** במשנה בסוכה: **ציני** [דקלי] **הר הברזל - כשירות** ליטול מהן לולב, **וזו היא פתחה של גיהנם!**

הרי חזינן, דאיכא עוד פתח לגיהנם!

ודחינן: **דילמא** פתח זה שבגי בן הנם, **היינו** פיתחה של גיהנם **דבירושלים**, כדכתיב: ועלה הגבול גי בן הנם אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלם - תוספות.

אמר רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש לגיהנם, ואלו הן:

א. **שאול**, ב. **ואבדון**, ג. **ובאר שחת**, ד. **ובור שאון**, ה. **וטיט היון**, [הוא רפש שטובעין בו, ואינו כסתם טיט שהוא עבה וראוי לבנין] ו. **וצלמות**, ז. **וארץ התחתית!**

א. **שאול**: **דכתיב** גבי יונה במעי הדגה: **מבטן שאול שועתי שמעת קולי** [וכדאמרן לעיל שנתכוין לגיהנם].

ב. **אבדון**: **דכתיב**, **היסופר בקבר חסדך אמונתך באבדון**.

ג. **באר שחת**: **דכתיב**, **כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת**.

ו"שחת" ו"באר שחת" חדא מילתא היא.

ד - ה. **ובור שאון וטיט היון**: **דכתיב**, **ויעלני מבור שאון מטיט היון**.

ו. **וצלמות**: **דכתיב**, (**יושבי חשך וצלמות**) **בטרם אלך ולא אשוב אל ארץ חושך** ו"**צלמות**" [תוספות].

ז. **וארץ התחתית**: **גמרא הוא** [קבלה בידינו].

ומקשינן: **ותו ליכא** שמות לגיהנם?

והאיכא "גיהנם".[156]

ומשנינן: אין זה שמו, אלא נקרא כן על שם שהיא **גיא שעמוקה כגיהנם** כגי בן הנם האמור ברישא דקרא.

ועוד [מהרש"א] **שהכל יורד** [ין] **לה על עסקי חנם** [ב"ח] דהיינו עריות.[157]

תו מקשינן: **והאיכא** עוד שם: **תפתה**.

דכתיב: [ישעיה ל לג] **כי ערוך מאתמול תפתה** [גיהנם - רש"י בישעיה], גם היא למלך [סנחריב] הוכן, העמיק הרחב מדורתה אש ועצים הרבה נשמת ד' כנחל גפרית בערה בה?!

---

[156] דכתיב ביהושע יח טז: וירד הגבול אל קצה ההר אשר על פני גי בן הנם אשר בעמק רפאים צפונה וירד גי הנם אל כתף היבוסי נגבה. ודרשינן: "וירד גי הנם" על שם "יורדי גיהנם", מדכתיב תחילה גי "בן" הנם, וכאן "גי הנם" סמוך ל"וירד" - מהרש"א.

[157] וכדאמרינן ביומא דף עה. על הפסוק: אשר נאכל במצרים "חנם" דהיינו עריות - מהרש"א. והטעם שנקרא כך: מפני שלרחוקות צריך ליתן מוהר, אבל הקרובות מתרצות בחנם - מהרש"א יומא.

ומשנינן: אין זה שמו, אלא **ההוא** - על שם **שכל המתפתה ביצרו יפול שם**.
והיכן הוא פתחו של **גן עדן**: **אמר ריש לקיש**: **אם בארץ ישראל הוא** גן העדן, **בית שאן פתחו**, שפירותיו מתוקין מכל ארץ ישראל.
ואם בערביא הוא, **בית גרם פתחו**.
ואם בין הנהרות הוא, **דומסקנין פתחו**. [158]
ואם **בבבל** הוא:
אביי משתבח בפירי דמעבר לנהר פרת **ימינא** [בדרומו של הנהר, מימינו של העומד כלפי נמזרח] שמתוקים ומשובחים הם, ושם הוא פתחו של גן עדן.
רבא משתבח בפירי דהרפניא, ושם הוא פתחו של גן עדן.
שנינו במשנה: **וביניהן כמלוא שתי** וכו' קשורות ולא מותרות:
ותמהינן: **פשיטא** שאינן מותרות, **דכיון דתנא ליה דקשורות הוו**, **אנן ידעינן דלא הוו מותרות**?!
ומשנינן: **מהו דתימא**: "**קשורות**" ששנינו, היינו **כעין קשורות**, **אבל ממש - לא**, **קא משמע לן** בכפל הלשון **ולא מותרות** שצריכות להיות קשורות ממש.
שנינו במשנה: **אחת נכנסת ואחת יוצאת**: ומפרשינן: **תנא**, לא תימא שבתוך הרבקה פרה אחת נכנסת ואחת יוצאת, דאם כן אינן קשורות.
אלא: **רבקה נכנסת ורבקה יוצאת** - שאי אפשר שתהא רבקה נכנסת ורבקה יוצאת, אלא אם יש ביניהן ריוח [פירוש המשניות לרמב"ם].
תנו רבנן: **כמה** שיעור **ראשה ורובה של פרה** לענין מה ששנינו במשנה שיש להרחיק הפסין מן הבאר בשיעור זה?
שתי אמות!
וכמה עוביה של פרה לענין מה ששנינו בריוח שבין הפסין, שהוא לפי עוביה של פרה?

דף יט:

אמה ושני שלישי אמה, (תחילת העמוד) **שהן** - שתי רבקות של שלש שלש בקר - **כעשר** אמות [אמה ושני שליש כפול שש], **דברי רבי מאיר**.
רבי יהודה אומר: או **כשלש עשרה אמה** [שחסר עוד שליש], **ואו כארבע עשרה אמה** [שפחות בשני שליש].
דהיינו: שיעור הריוח בין פס לפס - הוא שיעור שתי רבקות של ארבעה ארבעה בקר - הוא שלש עשרה אמה ושליש אמה. יותר משלש עשרה ופחות מארבע עשרה.

[158] שבמקומות אלו היו פירות מתוקים ומשובחים ביותר - מהרש"א.

ומקשינן אדברי רבי מאיר: אמאי נקט בכ"ף הדמיון - **כעשר**?!
הא מכוון הוא בצמצום **ועשר** בדיוק **הוויין**! שכל פרה עוביה אמה ושני שליש, הרי לך לשש פרות עשר אמות מכוונות?!
ומשנינן: נקט התנא בדברי רבי מאיר "כעשר": **משום דבעי למיתנא סיפא** - בדברי רבי יהודה - "**כשלש עשרה**" - **תנא** נמי **רישא כעשר** [ב"ח]!
ותמהינן: היכי אמרת דאיידי דבעי למיתנא בסיפא "כשלש עשרה", תנא נמי רישא "כעשר"?
והרי לשון סיפא גופה אינו מיושב.
היכי תני בה "**כשלש עשרה**"?! **והא טפי** משלש עשרה **הויין**, בשליש אמה!
בשלמא אי הוה השיעור פחות משל עשרה, שפיר נקט התנא לשון "כשלש עשרה", שמגדיל את השיעור, ולא ממש שלש עשרה.
ואז היה אפשר לתרץ דתני נמי בדברי רבי מאיר "כעשר" כמו בדברי רבי יהודה.
אבל השתא, שלשון הסיפא עצמה הוא דחוק, לא יתכן לומר שנקט התנא בדברי רבי מאיר שיעור שאינו לשון מדוייק בגלל הסיפא!
ומשנינן: הא דתני "כשלש עשרה" הוא **משום דבעי למתני** "**כארבע עשרה**".
ובארבע עשרה שפיר נקט "כארבע עשרה" כיון שבאמת השיעור הוא פחות מארבע עשרה [שהוא שלש עשרה אמה ושליש]. ואיידי דידיה תני נמי "כשלש עשרה".
והשתא ניחא שפיר הא דאמרינן, דתני נמי "כעשר", משום דבעי למיתנא סיפא "כשלש עשרה".
ומקשינן עלה: הרי לשון "כארבע עשרה" נמי לא ניחא.
ו"**כארבע עשרה**" - **הא לא הויא**?! כלומר: הלא השיעור הוא רחוק מארבע עשרה, שאינו אלא בשליש יותר משלש עשרה, ונמצא דאף "כארבע עשרה" הוא לשון מגומגם. ואיך נאמר "איידי" דידיה תני נמי "כשלש עשרה", ואיידי "כשלש עשרה" תני נמי ברבי מאיר "כעשר"?!
ומשנינן: **אמר רב פפא**: בשלמא אי הוה תני בברייתא רק "כשלש עשרה", או הוה תני רק "כארבע עשרה", לא היה הלשון מדוקדק.
אבל השתא דתני כאחד: "כשלש עשרה וכארבע עשרה", הכי פירושו: **יתירות על שלש עשרה ואינן מגיעות לארבע עשרה**.
והשתא ממילא, ניחא שפיר הא דשנינן דתני "כעשר", איידי דבעי למיתנא סיפא "כשלש עשרה".
[שמועה זו נתבארה על פי מהרש"ל].

והשתא הדרינן לפרושי מתניתין:
אמר רב פפא לפרושי פלוגתא דרבי יהודה ורבי מאיר במשנתנו - דרבי יהודה סבר דסגי בארבעה דיומדין, ולרבי מאיר בעי עוד ארבעה פסין - באיזה רוחב בור ובאיזה גודל היקף הפסין, נחלקו:
בבור רחב **שמונה** אמות על שמונה אמות, **דכולי עלמא** - בין רבי יהודה ובין רבי מאיר - **לא פליגי** דסגי בארבעה דיומדין בפינות הבור, **ולא בעינן פשוטין** ביניהם.
שהרי אף לרבי מאיר מותר להרחיק בין דיומד לדיומד עשר אמות, כדאמר רבי מאיר במשנה. וכשרוחב הבור שמונה אמות, לא תמצא בין דיומד לדיומד אלא עשר אמות, ואם כן למה לי פסין.
כיצד: הוסף על רוחב הבור שתי אמות לכל רוח - שהרי צריך להרחיק הפסין מן הבאר כדי ראשה ורובה של פרה - נמצא רוחב ההיקף שתים עשרה אמות על שתים עשרה אמות. הוצא שתי אמות דיומד בכל רוח - אמה מכאן ואמה מכאן - ותמצא בין הדיומדין עשר אמות.
ומאידך: **בבור** רחב **שתים עשרה** אמות על שתים עשרה אמות, **דכולי עלמא** - בין רבי מאיר ובין רבי יהודה - **לא פליגי דבעינן תוספת פשוטין** על הדיומדין.
שהרי אף רבי יהודה לא התיר להרחיק בין דיומד לדיומד יותר משלש עשרה אמה ושליש, כדאמר רבי יהודה במשנה. וכשרוחב הבור שתים עשרה אמות על שתים עשרה אמות, תמצא בין דיומד לדיומד יותר משלש עשרה אמה ושליש, וצריך פשוטין למעט הריוח שביניהם.
כיצד: הוסף על רוחב הבור שתי אמות לכל רוח, הרי לך היקף רחב שש עשרה אמה, הוצא ממנו שתי אמות לדיומדין, הרי לך ארבע עשרה אמה בין דיומד לדיומד, דלא שרינן אף לרבי יהודה.
כי פליגי: בבור שהוא רחב במשהו יותר **משמונה** אמות, שהריוח בין הדיומדין הוא, משהו יותר מעשר אמות, **ועד** בור שהוא רחב **שתים עשרה** אמות, שהריוח בין הדיומדין ארבע עשרה אמה.
[ולאו דוקא, דאף אם רחב הבור אחת עשרה אמה ושליש ועוד משהו, נמי לא פליגי! שהרי הריוח בין הדיומדין, שלש עשרה אמה ושליש ועוד משהו, טפי מריוח דשרי רבי יהודה. אלא שלא דק - תוספות].
לרבי מאיר - דשרי עשר אמות ריוח ולא יותר - **בעינן** עוד ארבעה **פשוטין**, כדאיתא במתניתין.

אבל **לרבי יהודה** - דשרי ריוח עד שלש עשרה אמה ושליש - **לא בעינן פשוטין**.
ותמהינן **ארב פפא**: **מאי קא משמע לן**?
והא **תנינא** לכל דבריו במתניתין!
דממילא שמעינן מסיפא - דשרי רבי מאיר רווח עשר אמות, ורבי יהודה לא שרי אלא שלש עשרה אמה ושליש, וקתני: שצריך להרחיק הפסין שתי אמות - דברישא, בבור שהוא רחב משמונה ועד שתים עשרה הוא דפליגי.
שהרי פשיטא, דריוח עד עשר לא בעי פשוטין, לרבי מאיר. ולא אמר רבי מאיר ברישא דבעינן פשוטין, אלא בריוח יותר מעשר אמות!
ומשנינן: רב פפא לפרושי מתניתין קא אתי!
שהרי במשנה לא נאמר שיעור הריוח שבין הפסים ושיעור הרחקת הפסין מן הבאר, באמות, אלא לפי עוביה של פרה, וראשה ורובה של פרה.
ופירש לן רב פפא: שיעורא דרבי מאיר: עשר אמות! ושיעורא דרבי יהודה: שלש עשרה אמה ושליש! וראשה ורובה של פרה: שתי אמות! וממילא נלמד שנחלקו בבור רחב שמונה ועד שתים עשרה.
ואף דמברייתא שפיר ידעינן שיעור עוביה, ושיעור ראשה ורובה של פרה, ולא צריכנא לדרב פפא, מכל מקום **רב פפא** - מהך **ברייתא לא שמיע ליה**, אלא מדעתו הבין כך, **וקא משמע לן** רב פפא, ששיעוריהן **כ**דאיתא **ב**ברייתא.
ומביאה הגמרא סדרה של בעיות ששאל אביי מרבה וסימן לאיבעיות:
א. [ה] **אריך** ב. **יותר** ג. **בתל** ד. **חיצת**, ה. **חצר**. ו. **שיבשה - סימן**.
א. [ה] אריך:
בעא מיניה אביי מרבה: אם היה היקף הדיומדין גדול, עד שבין הדיומדין יותר מעשר אמות - שמצריך רבי מאיר פשוט בין דיומד לדיומד - **והאריך בדיומדין כשיעור פשוטין**. [ראה ציור 1]
כלומר: עשה הדיומדין רחבין עד שלא נשאר ריוח בין דיומד לדיומד יותר מעשר אמות, ועשה כן במקום להעמיד את הפשוטין שהיה צריך ליתן כדי לעשות פירצות פחותות מעשר אמות.[159]
לרבי מאיר שהזכיר בדבריו תיקון של "תוספת פשוטין" - **מהו** שיועיל אף הרחבת הדיומדין? וביאור הספק: איכא למימר שרבי מאיר דוקא "פשוטין" קאמר, דכיון

[159] בשפת אמת מפרש: "כשיעור" פשוטין, שהיה בתוספת שהוסיף על הדיומדין כשיעור רוחב שהיה צריך לעשות אם היה נותן פשוטין, דהיינו לכל הפחות אמה לכל פשוט [כדאיתא במתניתין]. והזכיר זה אביי, לאשמועינן: דאפילו בכי האי גוונא מספקא ליה אי דיומדין מהני, ראה שם.

דהרחיקן יותר משיעור חכמים [שהוא, עד שיהא עשר אמות בין דיומד לדיומד], בעינן היכר ביני ביני לדיומדין, ולא די בהארכת דיומדין, אלא צריך להרחיק פורתא מן הדיומד ונותן שם פשוט, וכן לאידך גיסא, משום דליהוי היכירא.

או דילמא, כיון דסוף סוף בין דיומד לדיומד עשר אמות ריוח הוא דאיכא, לא מיתסר.[160]

אמר פשט **ליה** רבה לאבייי: **תניתוה** במתניתין:

מותר להרחיק [מן הבאר] כל שהוא [ואפילו יותר מעשר אמות בין דיומד לדיומד], **ובלבד שירבה בפסין**.

מאי לאו, "ירבה" לשון הגדלה ותוספת הוא [ריטב"א]. והכי קאמר: "שירבה ויאריך בפסין" שכבר עומדין בפינות הבור. והיינו, **דמאריך בדיומדין**.[161]

הרי חזינן שיכול אף להאריך בדיומדין!

ודחינן: **לא** כדקאמרת.

אלא: "ירבה" לשון ריבוי מנין הוא [ריטב"א].

והכי קאמר: **דמפיש** שמרבה **ועביד** ומעמיד עוד **פשוטין**, והיינו "פסין" דמתניתין.

ותמהינן עלה: **אי הכי** - **האי** "**ובלבד שירבה בפסין**" דקתני במתניתין, מי ניחא?! - והא "**עד שירבה פסין**" - **מיבעי ליה** למיתני!

ד"שירבה בפסין" משמעותו ריבוי בפסין הקיימים, ולא ריבוי של עוד פסין?!

ומשנינן: **תני** במתניתין: **עד שירבה פסין**.

איכא דאמרי הכי **אמר ליה** רבה לאבייי:

תניתוה במתניתין שאין יכול להאריך הדיומדין. דהא קתני: **ובלבד שירבה בפסין**.

מאי לאו,[162]

הכי קאמר: **דמפיש** שמרבה **ועביד** ועושה **פשוטין**. ולא סגי בהארכת הדיומדין.

ודחינן הכי: **לא**.

אלא הא דקתני: ובלבד שירבה בפסין, היינו **דמאריך בדיומדין** אם ירצה.[163]

הכי נמי מסתברא - כדפרשינן.

מדקתני: **ובלבד שירבה בפסין**, ולא קתני שירבה "פסין".

שמע מינה.

---

[160] וכתב בגאון יעקב: שאם האריך בדיומדין עד שהעומד מרובה על הפרוץ, לא מיבעיא לן.

[161] ומתניתין רבי מאיר היא, דסתם מתניתין רבי מאיר. ועוד, דהא רבי יהודה פליג וסבירא ליה שאין יכול להרחיק כרצונו, אלא עד בית סאתיים - ריטב"א.

[162] מדקתני "ובלבד", דאי לאו למעוטי האריך בדיומדין, הא קתני רישא דעביד פשוטין - גאון יעקב.

[163] "ובלבד" לאו דוקא - גאון יעקב.

ב. יותר: **בעא מיניה אביי מרבה**: היה הריוח שבין הדיומדין **יותר משלש עשרה אמה ושליש** [דלא מהני לכולי עלמא], **לרבי יהודה**, שלא הזכיר בדבריו תיקון פשוטים - **מהו** נותן כדי להפחית הריוח שביניהן?

האם **פשוטין** דוקא **עביד** ביניהם, כי היכי דליהוי הכירא ביני ביני לדיומדין.

או דילמא אדרבא, **בדיומדין מאריך**, עד שיעמוד הריוח על שלש עשרה אמה ושליש.

דאי עביד פשוטין ביניהן, איכא למימר אתי אוירא דהאי גיסא [בין הדיומד לפשוט], ואוירא דהאי גיסא [בין הפשוט לדיומד], ומבטל ליה לפשוט, ועדיף הארכת הדיומדין?

אמר ליה רבה לאביי: **תניתוה** בברייתא:

כמה הן הפסין **מקורבין** לבאר?

לא פחות מ**כדי ראשה ורובה של פרה**.

ועד **כמה** הן **מרוחקין**?

אפילו בית **כור ואפילו** בית **כוריים**, ובלבד שירבה בפסין!

רבי יהודה אומר: אם שטח ההיקף הוא עד **בית סאתיים** - **מותר**.

יותר מבית סאתיים - **אסור**. לפי שזה הוא השיעור בכל מקום להיקף העשוי שלא כתיקנו.

אמרו לו חכמים **לרבי יהודה**: וכי **אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר**, **שאפילו** אם היא **בת חמשת כורים**, **ואפילו בת עשרה כורים** - **שמותר** לטלטל בהם?! והוא הדין לביראות - שהקיפן לדירה הוא, מפני שמימיהן ראויין בחול לשתית אדם - מהני היקף אפילו ביותר מבית סאתיים.

אמר להן רבי יהודה לחכמים: **זו** שבדיר וכל השאר: **מחיצה** שלימה היא. ומשום הכי מהני אפילו ליותר מבית סאתים.

ואלו שבביראות: **פסין** ולא מחיצות שלמות!

שהרי בין כל אחד ואחד שלש עשרה אמות ויותר, ואין בהן עומד אלא אמה בין כל שלשה עשרה ושלש עשרה אמה, ומשום הכי לא מהני היקף פסין ליותר מבית סאתיים. [ראה מה שנתבאר במתניתין ריש פירקין, בביאור מחלוקתן של רבי יהודה וחכמים].

והשתא פושט רבה לאביי את בעייתו:

ואם איתא דלרבי יהודה מאריך בדיומדין - **זו מחיצה וזו מחיצה מיבעי ליה!**

כלומר: כיון שביש בו בית סאתים מיירי, אם בא להאריך בדיומדין עד שלא יהא ביניהם אלא שלש עשרה אמה ושליש אמה, הרי העומד מרובה בו על הפרוץ [שהרי רחבו של בית סאתיים הוא שבעים אמה ושיריים. כי שבעים אמה ומעט על שבעים אמה ומעט,

עולה חמשת אלפים אמה, כשיעור שטח של בית סאתיים], ומחיצה גמורה חשיבא אף הפסין שבביראות, וזו וזו מחיצה הן! [164]

אלא שיש לדחות ולומר: לעולם לרבי יהודה מאריך בדיומדין.

והכי קאמר: **זו** - שבדיר וכל השאר - **תורת מחיצה עליה**, הואיל **ופרצותיה** רחבים **בעשר** ולא יותר, כשיעור "פתח".

ואלו שבביראות **תורת פסין עליהן**, הואיל **ופרצותיהן** שבין פס לפס, רחבים **שלש עשרה אמה ושליש**, שהם יותר משיעור "פתח", הלכך ביותר מבית סאתיים לא מתכשר! [165]

ג. בתל:

בעא מיניה אביי מרבה:

עמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה, הרי הוא רשות היחיד, בראשו.

תל ברשות הרבים שהיה לו מדרון לעלות עליו מרשות הרבים:

אם היה מדרונו משופע יפה, ונוח לבני רשות הרבים לעלות עליו, בטל שם רשות היחיד מגובה העמוד, כיון דנוח המדרון להילוך רבים.

אבל אם היה שיפוע המדרון זקוף, שאין המדרון נוח להילוך רבים, לא בטל שם רשות היחיד מראשו.

ושיעור שיפוע המדרון הזקוף הוא, אם מתחלתו ברשות הרבים, ועד שמגיע לגובה עשרה טפחים, אין נמשך המדרון יותר מארבע אמות [כפי שהוא באלכסון מאירי שבת דף ק א וגאון יעקב, והחזון איש ביאר שהכונה היא לאורך הבסיס]. [ראה ציור 1]

אבל אם נמשך אלכסונו של המדרון יותר מארבע אמות עד שמגיע לגובה עשרה, אין זה מדרון זקוף.

עמוד או תל שהיה בסביבות הבאר, גבוה עשרה ורחב יותר מאמה על אמה, הרי הוא נידון משום דיומד, אף על גב שהוא סתום. מפני שאנו אומרים: כל שאילו יחלק, כלומר, ינטל עובי העמוד, ויעשה כמרזב - דופן לכאן ודופן לכאן - שרוחב כל דופן אמה, רואין אותו כאילו נחלק למרזב, וראוי הוא לשמש כדיומד של פסי ביראות. [ראה ציור 2]

ובעי אביי מרבה:

תל המתלקט, המתאסף לגובה של **עשרה** טפחים **מתוך ארבע** אמות, דהיינו ששפוע מדרונו נמשך לא יותר מארבע אמות עד שמגיע לגובה עשרה טפחים, שהוא מדרון זקוף שאינו נוח להילוך [ולענין רשות היחיד, חשיב רשות היחיד בראשו, כיון שהוא גבוה עשרה טפחים].

[164] נתבאר על פי הריטב"א, ולפי שיטת רש"י.

[165] נתבאר על פי משמעות רש"י. וראה ריטב"א, רשב"א ור"ן.

ורוחב ראשו הוא בשיעור כזה שאילו יחלק ראשו ויעשה כמרזב, יהיה לו אמה מכאן ואמה מכאן - האם יכול להיות **נידון** תל זה כשהוא נמצא ליד באר **משום דיומד**.
או אינו יכול להיות **נידון משום דיומד**?
[אבל אם היה מתלקט עשרה רק מתוך חמש אמות, פשיטא שלא היה נידון משום דיומד, אלא הרי כקרקע רשות הרבים].
אמר ליה רבה לאביי: **תניתוה**:
רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם **היתה שם** בסביבות הבאר **אבן מרובעת** [ולא עגולה], **רואין** את שיעור האבן: **כל שאילו תחלק** האבן, ותעשה כמרזב, **ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן - נידון משום דיומד**.
ואם לאו - אינו נידון משום דיומד.
רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו **היתה שם אבן עגולה** - הרי למרות שהיא מחוסרת חקיקה כפולה:
א. לחקוק ולהסיר את בליטת העיגול על הריבוע שבתוכה, כדי להשוות את רוחב אמצעה לרוחב צדדיה ותהא מרובעת.
ב. ליטול ממנה עובי הריבוע ולעשותה כמרזב.
בכל זאת - **רואין**: **כל שאילו תחקק** האבן העגולה, שיוסר ממנה תחילה עודף העיגול על הריבוע, ואחר כך **תחלק** ויהיה אפשר לעשותה כמרזב, **ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן - נידון משום דיומד**.
ואם לאו, אינו נידון משום דיומד.
ומפרשינן לפלוגתייהו: **במאי קא מיפלגי**?
מר - רבי שמעון בן אלעזר - **סבר**: רק **חד** "**רואין**" **אמרינן**, ומשום הכי רק אבן מרובעת שפיר דמי, דאמרינן: "רואין" כאילו נחלקה.
אבל **תרי** "**רואין**" **לא אמרינן**. ומשום הכי, באבן עגולה אין אומרים בה: "רואין" כאילו נחקקה, ו"רואין" כאילו נחלקה, ואינה נידונית משום דיומד.
ומר - רבי ישמעאל - **סבר**: **אפילו תרי** "**רואין**" **נמי אמרינן**.
ותל נמי, דאיבעיא ליה לאביי - בפלוגתא דהנך תנאי תליא!
כי תל כאבן עגולה דמי, כיון שאי אפשר לתל שיהא מרובע ולא יהיה בו תוספת על הריבוע, ובעינן לומר תרי "רואין":
א. כאילו ניטל עודף התל על הריבוע שבתוכו.
ב. כאילו ניטל פנים הריבוע ונעשה כמרזב.

נתבאר על פי רש"י, בתוספת דברי הריטב"א. [166]

ד. חיצת:

בעא מיניה אביי מרבה: עשה בפינות הבאר - במקום דיומד - **חיצת הקנים** [מחיצה של קנים] מ**קנה** - **קנה** העומדים זה ליד זה, וסמוכים **בפחות משלשה** טפחים ביניהם ואיכא למימר "לבוד", מי **נידון משום דיומד או לאו**?

וביאור הספק: דכיון דפסי ביראות הפרוץ מרובה בהן על העומד, לא הכשירו אלא כשהעומד הוא מחיצה של שתי וערב, אבל מחיצת הקנים שמחיצה של שתי היא, שמחיצה גרועה היא [וכדלעיל דף טז ב], אפשר לא הקילו בה בפסי ביראות - ריטב"א.

אמר ליה רבה לאביי: **תניתוה**: **היה שם** סביבות הבאר, **אילן** שאפשר לחוקקו ולחלקו ויהיה בו אמה לכאן ואמה לכאן, **או גדר** מרובעת של אבנים [רש"י סוכה דף כב ב] שאפשר לחלקה ויהיה בה אמה לכאן ואמה לכאן, **או חיצת הקנים**, **נידון משום דיומד**. **מאי לאו**, "חיצת הקנים" דאיתא בברייתא, היינו **קנה קנה בפחות משלשה** טפחים ביניהם, וקתני דנידון משום דיומד!

ודחי ליה אביי: **לא** מיירי "חיצת הקנים" בקנים שאינם מחוברין למטה. אלא ב**גודריתא דקני**, שהם: קנים הרבה המחוברים בעץ אחד למטה סמוך לארץ עד לגובה שלשה טפחים, ולמעלה משלשה הן מתפרדים לקנה קנה פחות משלשה טפחים, וכיון שהם מחוברים כולם לאותו מקום הם נחשבים לקנה אחד [ר"ח], ואילו הספק שלי הוא בקנים נפרדים לגמרי.

ותמה עלה רבה: **אי הכי**, לדבריך, שחיצת הקנים משמעותה שמחוברים הקנים למטה, כמו אילן, שיש לו גזע שנפרדים ממנו ענפים - **היינו אילן**, ומדוע הוסיף התנא את חיצת הקנים לאחר שכתב את דין אילן!?

וענה לו אביי: **ואלא**, **מאי** בעית למימר מכח הך קושיא - ד"היינו אילן" - ד"חיצת הקנים" היינו **קנה קנה פחות משלשה** טפחים.

הרי לא הועלת בכך מידי.

כי אף אם תפרש כן, יקשה: חיצת הקנים - **היינו גדר**, ומדוע הצטרך התנא לשנות שוב חיצת הקנים?

שהרי "גדר" סתם קתני, ואף גדר של שתי נמי "גדר" מיקרי [כי מאן יימר לן דבגדר שתי וערב מיירי התנא]. ואם כן גדר הינה ממש חיצת הקנים.

[166] וראה בחזון איש סימן קי"ח סק"י שביאר דבריהם, שהמרובע היכרו יותר ניכר מהעיגול, שבעיגול אין כאן "פני מחיצה". וענין הדיומדין הוא, משום גודל ההיכר שיש בכל ארבע פינות הבור, ועל כן מרובע שיש לו פני מחיצה עדיף, ומשום הכי קרינן ליה תרי "רואין", ראה שם. ועיין במבוא ביחס לפסי ביראות וב"עיונים".

אלא, על כרחך **מאי אית לך למימר**, דקתני **תרי גווני** "**גדר**":
א. "גדר" גמור של שתי וערב [ואם תאמר מאי קא משמע לן? איבעי לן לאשמועינן דאף על גב ד"היה שם" ולא הועמד לשם פסים נמי מהני].
ב. חיצת הקנים שהיא של שתי.
וכיון שכן **הכא נמי**, כלומר: אף אם נפרש ד"חיצת הקנים" היינו גודריתא דקני, וכמו שאמרתי, לא יקשה לך "היינו אילן".
כי **תרי גווני אילן** קתני בברייתא:
א. אילן שלם, דאיכא למימר יחקק ויחלק ויהיה בו אמה לכאן ואמה לכאן.
ב. גודריתא דקני, דגריעא טפי, מחמת שני ענינים.
האחד, שצריך לומר "רואין" כפול:
רואין כל שאילו יחקק ויחלק בתחתית הגודריתא. ורואין כל שאילו יינטלו הקנים האמצעיים שבגובה הגודרייתא וישארו קנים עשויים כדיומד.
והשני, אף אחר שתאמר "רואין", עדיין מחיצה של שתי היא למעלה.
וזה הוי כמו תרתי לגריעותא, ואשמועינן ברייתא דאף בכי האי גוונא מהני.
איכא דאמרי: קנה קנה פחות משלשה טפחים לא מיבעיא ליה לאבייי, דודאי מהני!
אלא רק **גודריתא דקני** הוא דקא **מיבעיא ליה** לאבייי: **גודריתא דקני - מאי**?
דגודרייתא דקני גריעא, דהוי כמו תרתי לגריעותא, דבעינן למימר רואין כל שאילו יחקק ויחלק מלמטה, ורואין כל שאילו יינטלו קנים האמצעיים למעלה וייעשה כעין דיומד.
וגם אחר דנאמר "רואין", הרי תישאר למעלה רק מחיצה של שתי, וזה הוי כמו תרתי לגריעותא, ומשום הכי מיבעיא ליה לאבייי.
אמר ליה רבה לאבייי: **תניתוה**: **היה שם גדר או אילן או חיצת הקנים נידון משום דיומד**.
מאי לאו, "חיצת הקנים" היינו **גודריתא דקני** - ומהני.
ודחי ליה אבייי: **לא**, "חיצת הקנים" היינו **קנה קנה פחות משלשה** טפחים, דאף לדידי מהני.
ומתמה עלה רבה: **אי הכי היינו** "**גדר**", דמשמע אף מחיצת שתי, וקנה קנה נמי מהני?!
ומשני אביי: **ואלא מאי** בעית למימר, ד"חיצת הקנים" היינו **גודריתא דקני**.
לדבריך נמי תיקשי: **היינו אילן**!

דף כ.

אלא מאי אית לך למימר (תחילת העמוד) **תרי גווני אילן**.
הכא נמי תרי גווני גדר.

[שמועה זו נתבארה על דרך הגאון יעקב, וראה היטב לשון רש"י, ובגירסאות הב"ח, המהר"ם והרש"ש בדברי רש"י].

ה. חצר:

בעא מיניה אביי מרבה: חצר שראשה נכנס לבין הפסין, כלומר: שבנויה בסמוך לבין הפסים של בור, ופתוחה לו. [ראה ציור 1]

ומיבעי לאביי: כיון שתיקנו חכמים שלא לטלטל בשבת מחצר שלו לחצר חבירו [אלא אם כן עירבו "עירובי חצרות"], **מהו לטלטל מתוכה** של חצר - **לבין הפסים** שאינו שלו. וכן - מהו לטלטל **מבין הפסים לתוכה**? [167]

אמר ליה רבה לאביי: **מותר!** שאין אסור לטלטל מחצר לחצר אלא אם כן יש דיורין בכל אחת מהחצירות שאוסרין להוציא, אבל בבין הפסין ליכא דיורין דליסרו עליה דליהוי מוציא מרשותו לרשות חבירו. [פירוש: דלא חשיב תשמיש עולי רגלים, דיור - לשון הריטב"א על הגמרא].

והדר בעי ליה אביי לרבא: **שתים** חצרות שהיו פתוחות שתיהן לבין הפסין - שהוא כעין מבוי לחצרות - דקיימא לן: שאסור להוציא מחצר של אחד למבוי המשותף לשתיהן, **מאי** הוי דינן של חצרות אלו, בטלטול לבין הפסים? [168] [ראה ציור 2] **אמר ליה** רבה לאביי: **אסור** לטלטל מתוכן לבין הפסין, כדמפרש רב הונא [דבסמוך] טעמא - לשון רש"י.

אמר רב הונא: **שתים** חצירות הפתוחות לבין הפסים, **אסורין** לטלטל לבין הפסים ומבין הפסין לתוכן.

ולא מיבעיא היכא דלא עירבו שתי החצרות זו עם זו עירובי חצירות שאסורות, כשם שאסורות כל שתי חצירות הפתוחות למבוי אחד לטלטל מחצר למבוי וממבוי לחצר.

אלא, **אפילו** היה פתח ביניהן **ועירבו** שתי החצרות זו עם זו - דבעלמא חשבינן להו כחד חצר, ומותר לטלטל מחצרותיהן המעורבות, למבוי המשותף לשתיהם בלבד - הכא אסורין.

---

[167] וביאר הריטב"א הספק: משום דפסי ביראות אין דיוריהן דיור גמור אלא לפי שעה, מי אמרינן דתשמיש שעושין שם עולי רגלים עראי, לא חשיב כתשמיש חצר של יחיד או של רבים שהוא אוסר על רשות חבירו, אלא הרי הוא כרשות היחיד שאין בו דיורין לאחרים שאינו אוסר על חצר שלו. או דילמא דתשמישן חשוב דיור, ואוסר כחצר או בית, הפתוח לחצר חבירו או לביתו, שצריך שיתוף [עירוב], והכא לאו בר שיתוף הוא עם בין הפסין כדבעינן למימר לקמן - לשון הריטב"א.

[168] וביאר הריטב"א הספק: כלומר, נהי דדיור עולי רגלים לא חשיב דיור לאיסור, דיור שלהם שמשתמשין בין הפסין כאדם המשתמש בחצר [במבוי] שלפני ביתו חשיב דיור, ושניהן אוסרין זה על זה והוה בעי שיתוף ולא אפשר. או דלמא, אף תשמישן [זה] אינו חשוב דיור כיון שהוא מפולש לכל צד ועשוי לתשמיש ביראות - לשון הריטב"א. ומרש"י משמע, דלא מספקא לן אם מותר לטלטל בלא שיתוף, ופשיטא לן שאסור! ולא מספקא לן אלא אם מועיל שיתוף - ראה לשון רש"י בדיבור המתחיל: אסור.

וטעמא: בעלמא כדי להתיר לטלטל מחצר למבוי איכא שני אופנים:
א. שיערבו החצרות - שיש פתח מזו לזו - ביניהן.
ב. שיעשו שיתופי מבואות וישתתפו במבוי לבדו, ואפילו אין פתח ביניהם.
והכא, גבי חצירות הפתוחות לבין הפסין, האי היתרא בתרא שישתתפו במבוי לבדו, לא שייכא, דכי תקינו רבנן "שתופי מבואות" במבוי סתום - תקון, וכשארכו יתר על רחבו, אבל זה מפולש לארבעה צדדין.
[סוף הדברים הם מלשון רש"י. ופירש הריטב"א פירוש לפירושו: דאף על פי שלפעמים מערבין רשות הרבים על ידי לחיין [משני צדי הבתים העומדים על רשות הרבים] לרבי יהודה, או בצורת הפתח [מצד אחד] ולחי [מצד שני] לרבנן, ומשתתפין בו. מכל מקום הוא רשות מיוחד שאפשר לעשות בו דלתות להיות ננעלות בלילה וליחדו להן לכל צרכן, וכיון שכן מועיל בו שיתוף. אבל בבין (הפלוש) [הפסים] שעומד מפולש ופתוח לכל ארבע (צורות) [רוחות] העולם, אינו רשות מיוחד לבני החצירות שראשן נכנס שם, כדי שיועיל שם שתוף כשתוף מבוי או חצר - לשון הריטב"א].
וכיון שלא שייך כאן היתר ד"שתופי מבואות", גזרו חז"ל שאף כשיש פתח ביניהן ועירבו זו עם זו נמי לא יועיל:
גזירה שמא יאמרו עירוב [שיתוף] **מועיל לבין הפסין**, שיבוא הרואה שאין יודע שיש פתח ביניהן - ועל ידי העירוב מטלטלין הן לבין הפסין - ויאמר: חצרות אלו עשו "שתופי מבואות" ועל כן מטלטלין הן, ויבוא ללמוד להתיר לטלטל מחצרות אלו לבין הפסין על ידי שתופי מבואות, אף היכא דאין פתח ביניהם, ומשום הכי אסרו רבנן לגמרי.
רבא אמר: אם **עירבו** חצרות אלו שיש פתח ביניהם זו עם זו, **מותר**, לטלטל בין הפסין, דלגזירה דרב הונא לא חיישינן.
אמר ליה אביי לרבא: **תניא דמסייע לך**:
חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין, מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין, ומבין הפסין לת וכה.
אבל שתים חצרות הפתוחות לבין הפסין **אסור. במה דברים אמורים שלא עירבו, אבל עירבו - מותרין!**
הרי תניא ברייתא דמסייע ליה לרבא בהדיא! ותמהינן: **לימא תיהוי** האי ברייתא **תיובתא דרב הונא**, דאסר אפילו עירבו?!
ודחינן: **אמר לך רב הונא**: ברייתא זו הכי קאמרה: "שתים אסור" אפילו יש פתח ביניהן ועירבו עירובי חצרות זו עם זו.

והא דאמרן: "במה דברים אמורים בשלא עירבו, אבל עירבו מותרין", האי "עירבו" דסיפא, לאו עירובי חצירות בפת קאמר - דעירובי חצרות ודאי עשו.
אלא, **דהדרן** [שחזרו] שוב בני החצירות עצמן **וערבן** זו עם זו - מלבד הפתח שביניהם - על ידי שנפרצה ביניהן פירצה גדולה בסופה [יש מפרשים: סמוך לבין הפסין. ויש מפרשים: מצידו השני של הכותל שביניהן] שנראה לעין שהחצרות פרוצות ומפולשות זו לזו לגמרי, ונראות שהן כאחת ואין ראויות לאסור זו עם זו, ואז מותרין לטלטל בין הפסים, אם עירבו החצרות ערובי חצרות זו עם זו [על פי תוספות וריטב"א].
ו. שיבשה:
בעא מיניה אביי מרבה: כיון שלא התירו חכמים לעשות פסין לביראות אלא משום מימיהן של עולי רגלים, מי שעשה פסין לביראות **ויבשו מים בשבת**, **מהו** לטלטל בין הפסין?
מי אמרינן: שבת - הואיל והותרה הותרה.
או דילמא כיון דהיתר פסין אינו אלא משום מים והרי יבשו, אסור.
אמר ליה רבה לאביי: **כלום נעשית מחיצה**, כלומר: כלום הותרה מחיצה כזו **אלא בשביל מים**.
והרי **מים** הרי **אין כאן**, ואם כן אף **מחיצה אין כאן**.
בעי רבין תרתי:
א. **יבשו מים בשבת** מהו לטלטל בין הפסים [וכדבעא מיניה אביי מרבה]?
ב. עשה פסין בערב שבת כשלא היו מים בבור, **ובאו** מים **בשבת** כגון שירדו גשמים, האם מותר לטלטל מעתה? [169]
אמר ליה אביי: **יבשו בשבת לא תיבעי לך** [ויש גורסים: תיבעי "**לי**" - ריטב"א ור"ן], **דבעי** אנא הך בעיא **מיניה דמר** רבה, שהיה רבו של רבין, **ופשיט לי דאסור**, וכדאמרן לעיל.
באו מים בשבת **נמי לא תיבעי לך**, [ויש גורסים: "**לי**" רש"י וריטב"א] **דהוה ליה מחיצה העשויה בשבת**. כלומר: שנעשה למחיצה היתר מחיצה בשבת. **ותניא**: **כל מחיצה העשויה בשבת**, **בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון שמה מחיצה!** [170]

[169] ריטב"א. ודעת רש"י, דהא לא מיבעיא ליה, ופשיטא דאסור. והכי מיבעי ליה: אם תימצי לפשוט בעיא ראשונה ולומר: יבשו מים בשבת, אסור לטלטל! עשה פסין בערב שבת כשהיו מים בבור ויבשו בשבת, וחזרו ובאו בשבת, מי אמרינן חזרו פסין להיתרן הראשון לטלטל בתוכן? - ר"ן בהבנת רש"י. וראה נמוקי הגרי"ב.
[170] נתבאר על פי הריטב"א. ולדעת רש"י דבבאו מים בשבת פשיטא לן דאסור, לא פשיט ליה דמותר, אלא הכי קאמר: שמה מחיצה, לענין דשרינן לטלטל בתוכה היכא דהיתה שם מחיצה בערב שבת ונפלה וחזרה ונעשית, וכי הך דהכא, שבערב שבת היו מים בבור, אלא שיבשו בשבת, וחזרו ובאו מים בשבת - ר"ן בהבנת רש"י. וראה בהערות שנדפסו מחדש על הר"ן, בשם רבינו משולם מבדרשי ז"ל.

ומקשינן עלה: **ולאו אתמר עלה** דההיא ברייתא דאייתינן, **אמר רב נחמן**: **לא שנו** דמחיצה הנעשית בשבת מחיצה היא, **אלא**, **לזרוק** מרשות רבים לתוך מקום שהוקף מחיצות בשבת, דחייב, דמדאורייתא ודאי מחיצה היא.

אבל לטלטל בתוך היקף מחיצות שנעשה בשבת - **לא**, דרבנן גזרו עליה.

ואם כן תפשוט בהיפוך, דהיכא דבאו מים בשבת דהוה ליה מחיצה הנעשית בשבת, אסור לטלטל בה מדרבנן - ריטב"א.

ודחינן: **כי איתמר דרב נחמן**: אמחיצה שנעשית בשבת **במזיד איתמר**.

כיון שאסור לעשותה בשבת, קנסא קנסוה. אבל בשוגג - מותר, וכל שכן באו מים בשבת דנעשית מאליה - ועדיף משוגג - דמותר.

אמר רבי אלעזר: **הזורק** מרשות הרבים **לבין פסי הבירות**, **חייב** חטאת, שהרי זורק מרשות הרבים לרשות היחיד.

ותמהינן: **אמרו ליה** [יעב"ץ]: **פשיטא** דמדאורייתא מחיצה גמורה היא?!

דאי לאו דמחיצה היא מדאורייתא אלא רשות הרבים היא, **היכי משתרי ליה** [האיך מותר לו] **למלאות**?! וכי משום דוחק של עולי רגלים יהיה מותר להוציא מהבור שהוא רשות היחיד לבין הפסים שהוא רשות הרבים מדאורייתא?!

ומשנינן: **לא צריכא** הא דרבי אלעזר להשמיענו שחייב, אלא כגון **דעבד כעין פסי בירות**, **ברשות הרבים** במקום שאין שם בור, **וזרק לתוכה** דחייב.

ותמהינן: **הא נמי פשיטא**.

דאי לאו דבעלמא - כשאין שם בור - **מחיצה היא**. **גבי בור** - **היכי משתרי ליה לטלטולי** בלי מחיצות?! ומשנינן: **לא צריכא** לאשמועינן, אלא **אף על גב דקא בקעי בה רבים** בין הפסין - שכיון שאין שם בור, משכחת לה דבקעי בה רבים - ואפילו הכי חייב הזורק לבין הפסין!

ותמהינן עלה: **ומאי קא משמע לן** רבי אלעזר, **דלא אתו רבים** דבקעי דרך המחיצות **ומבטלי מחיצתא** - בתמיהה?!

הא אמרה כבר רבי אלעזר חדא זימנא?!

דתנן: **רבי יהודה אומר**: **אם היתה דרך הרבים** עוברת בין הפסין **ומפסקתן** לפסין, **יסלקנה** לדרך הרבים **לצדדין**, דלא ליתו רבים ויבטלו המחיצות!

וחכמים אומרים אינו צריך!

ואמרינן עלה: **רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו**: **כאן הודיעוך** [רש"י] חכמים כמה גדול **כחן של מחיצות**, דלא מיבטלי משום בקיעת רבים!

הרי חזינן דכבר אמר רבי אלעזר דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ולמה לי תרתי?!

ודחינן: **אי מהתם** דאמר רבי אלעזר: כאן הודיעוך כחן של מחיצות, לא הוה ידענא דהכי סבירא ליה לרבי אלעזר גופיה.

דהוה אמינא: "**כאן**" הודיעוך חכמים, **ולא סבירא ליה** לרבי אלעזר גופיה כחכמים.[171] **קא משמע לן** רבי אלעזר הכא, דהא דאמר התם רבי אלעזר: כאן הודיעוך חכמים, היינו "**כאן וסבירא ליה**"! ומקשינן: **ולימא** רבי אלעזר רק **הא** דהכא דליכא לאיסתפוקי בכוונתו, **ולא בעי הך** דהתם: "כאן הודיעוך חכמים"?!

ומשנינן: לעולם לא אמר רבי אלעזר לתרווייהו. אלא **חדא מכלל חבירתה, איתמר**! דרבי אלעזר אמר רק הך מימרא דהכא, ואידך דהתם אמרוה תלמידיו מכללא דמימרא דהכא - רשב"א וריטב"א, [וראה מהרש"ל שפירש בהיפוך, ובתורת חיים].

שנינו במשנה: **מותר להקריב** הפסין **לבאר** ובלבד שתהא פרה רובה בפנים ושותה:

תנן התם: **לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד**, ולא יעמוד **ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה!** דחיישינן שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויעקור הכלי עם המים על מנת להוציאו למקום רגליו, ונמצא מוציא מרשות לרשות - ריטב"א בהבנת רש"י.

שנינו במשנה: **מותר להקריב** הפסין **לבאר** ובלבד שתהא פרה רובה בפנים ושותה:

תנן התם: **לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד**.

ולא יעמוד **ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה!** דחיישינן שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא את הכלי עמו ונמצא מוציא מרשות לרשות [ובאופן שתהיה עקירה מתחלתה ברשות היחיד על מנת להוציא לרשות הרבים - ריטב"א בהבנת רש"י].

דף כ:

וכן הא דקיימא לן **בגת** של יין, שעומד אדם על הגת, ושותה יין ממנה מבלי לעשר [בין שמזגו שם במים חמין בין בצונן. לפי שכל זמן שלא הוציא את היין מחוץ לגת לאו שתיית קבע היא, ופטור מן המעשר].

אף בזו, אינו רשאי לעמוד חוץ לגת ולשתות על הגת בלא לעשר, אלא אם כן מכניס אל מקום הגת את ראשו ורובו![172]

[171] דהא רבי יוחנן דאמר נמי "כאן הודיעוך", "כאן ולא סבירא ליה" הוא, וכדאמרינן לקמן דף כב:, והוה מסתברא דרבי אלעזר נמי דאמרה כאחד עם רבי יוחנן, נמי "כאן ולא סבירא ליה" הוא - ריטב"א

[172] ונחלקו הראשונים בטעם הדבר, דבריטב"א כאן כתב: שכשכל גופו חוץ לגת וראשו בגת, שתיה חוץ לגת חשיבא. ובפירוש הרא"ש ריש פרק ד' דמעשרות, כתב: דהתם נמי טעמא משום גזירה, כמו בשבת.

ומיבעי לן: **גבי אדם** השותה ברשות אחרת ממקום שנמצאים רגליו, ליכא למיבעי מידי, **דהא אמר דבעי ראשו ורובו**.

אבל **גבי פרה** שמשקה אותה ברשות היחיד, ונותן לפיה של פרה, ורגליה של פרה עומדין ברשות אחרת, מיבעי לן: **מי בעינן לה** שתהא **ראשה ורובה** ברשות שהוא משקה אותה, דחיישינן שמא יבא להוציא הכלי לרשות שעומדת שם, **או** דילמא **לא** בעינן, דלא חיישינן?

ומפרשינן לאיבעיא דידן: **כל היכא דקא נקיט** [שתופס] המשקה בידו ל**מנא** [כלי] שמשקה אותה בו, **ולא נקיט לה** לפרה עצמה באפסר שבצוארה, שלא תוכל לעקם ראשה לחוץ, **לא תיבעי לך** אם צריך ראשה ורובה בפנים המקום שמשקה אותה.

כי אפילו אם תימצי לומר דשרי להשקותה בכלי היכא דלא נקיט לה [דאף זה לא פשיטא - וכדלקמן], הא מיהא פשיטא, **דבעי** לכל הפחות **ראשה ורובה** של פרה **מלגיו** [מבפנים], דחיישינן שמא תעקם את ראשה, ויוליך [הרא"מ הורוויץ] את הכלי אחריה, [נתבאר על פי תוספות וראשונים].

כי תבעי לך אי בעינן ראשה ורובה של פרה מלגיו, **היכא דנקיט מנא** שמשקה אותה בו, **ונקיט** אף **לה** באפסר - **מאי**?

דהא כיון דנקיט לה, ליכא למיחש כל כך שתוציא ראשה לרשות שעומדת שם ויוציא זה לשם הכלי שבידו - ריטב"א.

אמר ליה [לא נתפרש מי אמר למי - יעב"ץ]: **תניתוה** במתניתין דידן:

מותר להקריב לבאר **ובלבד שתהא הפרה ראשה ורובה מבפנים ושותה**.

מאי לאו, מדקתני "בלבד" שהוא לשון מיעוט, לומר שאפילו מי שדרכו להשקות תמיד **בדנקיט לה ונקיט** גם **מנא**, אף הוא אינו יכול לעשות פסין שאינן רחוקין כדי ראשה ורובה של פרה - ריטב"א [וראה עוד שם, וברשב"א ור"ן].

הרי חזינן, דכל היכא דנקיט מנא אף דנקיט לה באפסר לא שרי, ובעינן שתהא ראשה ורובה בפנים!

ודחינן: **לא**. דילמא מתניתין ב**דנקיט מנא ולא נקיט לה** שהוא דרך רוב משקי בהמות, הוא דלא שרינן אלא בראשה ורובה בפנים.

אבל נקיט מנא ונקיט לה שרי בלא ראשה ורובה בפנים.

ותמהינן אהאי דיחויא: **וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי** להשקות ואפילו ראשה ורובה בפנים - בתמיהה?!

והתניא דלא שרי בדלא נקיט לה: **לא ימלא אדם מים** מבין פסי הביראות **ויתן בשבת לפני בהמתו**, כלומר: שלא יאחוז הכלי בידו וישקנה [ואפילו ראשה ורובה בפנים, תוספות] **אבל ממלא הוא ושופך** לפניה, **והיא שותה מאליה!**

הרי מבואר בברייתא דאסור לנקוט מנא ולהשקות בהמתו. ועל כרחך צריך אתה לומר כדי שלא תיקשי ממתניתין דשרי אף בדנקיט מנא [דעל כרחך בהכי איירי ולא בשופך לפני בהמתו, מדבעינן ראשה ורובה בפנים, ובדלא נקיט מנא הא ליכא למיחש למידי ולמה לי ראשה ורובה בפנים], דמתניתין מיירי בדנקיט אף לבהמה [ולא אסרו בברייתא אלא היכא דלא נקיט לה]. וכיון שכן תפשוט בעיין, דאף דנקיט לה בעינן ראשה ורובה בפנים.

ודחינן: לעולם מתניתין בדנקיט מנא ולא נקיט לה, ומשום הכי הוא דבעינן ראשה ורובה בפנים.

והא דאקשינן, דהא בכי האי גוונא לא שרי אפילו ראשה ורובה בפנים וכדאיתא בברייתא, לא היא, ד**הא אתמר עלה** דההיא ברייתא, **אמר אביי**: בברייתא לאו משום חששא דיוליך הכלי אחריה הוא דאסור, אלא **הכא** בברייתא **באבוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים ור(ו)חב ארבעה** טפחים שהוא רשות היחיד, והבהמה עומדת בבית שחלון פתוח ממנו לאבוס ואוכלת ממנו, **וראשו אחד** של האבוס **נכנס לבין הפסין**, ועל כי האי גוונא אמרינן בברייתא, שלא ימלא בעל הבהמה מים מהבור שבין הפסין [שהוא רשות היחיד] ויוליך הדלי עמו כשהוא הולך ברשות הרבים [ליד האבוס] והדלי בידו מעל האבוס [שאף הוא רשות היחיד] אל פי הפרה שברשות היחיד מצדו השני של האבוס.

ואף על גב דבעלמא אמרינן, דעומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד, מכל מקום הכא אסור, ומשום **גזרה דילמא חזי ליה** [תוך כדי הולכתו את המים] **לאבוס, דמקלקל** בראשו השני העומד ברשות הרבים, **ואתי לתקוניה** לאבוס, **ודרא ליה לדוולא בהדיה** [ויניח בעל הבהמה את הדלי שהוציא מן הבור שהוא רשות היחיד, לצידו] כדי לתקן את האבוס, **וקא מפיק מרשות היחיד** - דהיינו הבור - **לרשות הרבים**, שהרי הוא עומד ברשות הרבים, ואם יניח מידו את הדלי ליד גופו, הרי זה מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. [ואם רוצה להשקות בהמתו, ישפוך המים בתוך הפסין לתוך האבוס, והמים הולכין עד הבהמה מאליהן].

ותמהינן עלה דאביי: **וכי האי גוונא** שעקר מתחלה הדלי שלא על מנת להוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים, ואחר כך כשראה שנתקלקל האבוס שכח והוציאו - כשהוא עקור

בידו - לרשות הרבים **מי מיחייב**, עד שנאמר, שגזרו רבנן אפילו לא הוציאו כלל, שמא יוציאו - בתמיהה?!

והאמר רב ספרא, אמר רבי אמי, אמר רבי יוחנן: המפנה חפציו מזוית לזוית שברשות היחיד, **ונמלך עליהן** אחר שעקרן, להוציאן לרשות הרבים **והוציאן - פטור**, ומשום **שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך**, ובשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה שנתכוין לכך, אלא שחייב חטאת אם שגג בשבת שכסבור היום חול, או שמלאכה זו מותרת, אבל כשלא נתכוין לכך פטור מחטאת.

אלא מפרשינן לברייתא הכי: דבאמת לאו משום גזירה ד"הוצאת" הדלי לרשות הרבים הוא דאסרו חז"ל באבוס.

אלא, זמנין דמתקן ליה לאבוס [לאחר שהניח הדלי לצידו ברשות הרבים], **והדר "מעיילי" ליה** [וחוזר ו"מכניס" את הדלי] ממקום שהניחו, על גבי האבוס ליד הפרה, **וקא מעיילי מרשות הרבים לרשות היחיד**.

איכא דאמרי ומיבעי להו לאיבעיא דלעיל הכי: **גבי אדם, הא קאמרינן "דסגי ליה" בראשו ורובו** ברשות שהוא שותה.

אבל **גבי פרה** מיבעי להו [להאיכא דאמרי] **"מי סגי לה" בראשה ורובה** בפנים, **או לא** סגי, ואפילו ראשה ורובה בפנים נמי אסור?

ומפרשינן לאיבעיא דידן: **היכא דנקיט מנא ונקיט** גם **לה, לא תיבעי לך, דסגי לה בראשה ורובה** בפנים, דממתניתין דידן מוכח כן, דהא ודאי מתניתין לא אסר אלא בדנקיט למנא [דבלאו הכי למה יהא אסור], ומכל מקום שרינן בראשה ורובה בפנים, ולכל הפחות מוכח דבדנקיט גם לה שרי.

אלא כי תיבעי לך, דנקיט מנא ולא נקיט לה, מאי?

אמר ליה [לא נתפרש מי אמר למי - יעב"ץ] **תניתוה** במתניתין: **ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה מבפנים ושותה, מאי לאו** דמיירי **בדנקיט מנא ולא נקיט לה** ואפילו הכי שרינן כשראשה ורובה בפנים, ותפשוט בעיין!

ודחינן: **לא, דנקיט מנא ונקיט לה**, ומשום הכי שרי.

ומסייעינן לה: **והכי נמי מסתברא**.

דאי נקיט מנא ולא נקיט לה, מי שרי?!

והתניא: לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו, אבל ממלא הוא **ושופך, והיא שותה מאליה**. הרי חזינן דבדלא נקיט לה מיהת - אסור, ועל כרחך מתניתין מיירי בדנקיט גם לה.

ודחינן, דאי משום הך ברייתא לא תסייען: **דהא איתמר עלה, אמר אביי: הכא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, ור** (ו) **חב ארבעה** טפחים, **וראשו נכנס לבין הפסין**, ואסור, משום **דזמנין דחזי ליה לאבוס דמקלקל, ואתי לתקוניה, ודרי ליה לדוולא בהדיה, וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים**.

ומקשינן לפירושא דאביי: **וכי האי גוונא מי מיחייב**?!

והאמר רב ספרא אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן, פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך, והכא נמי היכי מיחייב?!

ומשנינן: **אלא, זמנין דמתקן ליה, והדר מעייל ליה, וקא מעייל ליה מרשות הרבים לרשות היחיד! תא שמע** למיפשט בעיא דלישנא קמא, אם בדנקיט מנא ונקיט גם לה בעינן ראשו ורובו בפנים:

דתניא, **גמל שראשו ורובו מבפנים** לרשות ששם נמצא אבוסו, **אובסין** [דרך גמל כשיוצא למדבר ומתייירא בעליו שלא ימצא לו אוכל, שתוחבין לו על כרחו מספוא הרבה בבית הבליעה יותר מכדי אכילתו - עד שנעשה כ"אבוס" במעיו] **אותו** כשהאובס **מבפנים**.

והשתא תפשוט: **והא איבוס** - דבעל כרחו של גמל הוא נעשה - **כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא**, כלומר: על כרחך בדנקיט מנא ונקיט לה הוא, שהרי בעל כרחו הוא אובס אותה וצריך לתופסה, ומכל מקום **קא בעינן ראשו ורובה** מבפנים, ותפשוט בעיין!

ודחינן: **אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת**: לא תפשוט בעיין דמספקא לן בפרה, דאף על גב דבפרה לא חיישינן היכא דנקיט לה, שיוליך את הכלי לחוץ, הכא דבגמל מיירי, **שאני גמל הואיל וצוארו ארוך**, ואם אין גופו מבפנים, אם יתקפנו ויעקם צוארו יגיע עד רשות הרבים, ולהכי בעינן אף בדנקיט לה, ראשו ורובו מבפנים.

תא שמע למיפשט כי האי גוונא מסתם בהמה, דתניא: **בהמה שראשה ורובה בפנים**, "**אובסין**" **אותה מבפנים. והא "א** [י] **בוס" כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא, וקא בעינן ראשו ורובו** מבפנים, ותפשוט בעיין!

ודחינן: **מאי "בהמה" נמי דקתני** הכא? **גמל**, שצוארו ארוך, ואסור! ותמהינן אפירוקין: **והתניא** ברייתא חדא: **בהמה. והתניא** ברייתא אחריתא [דמייתינן לעיל]: **גמל**, הרי דבהמה לחוד וגמל לחוד.

ומשנינן: **מידי** הני תרי ברייתות **גבי הדדי תניא** [וכי נשנו הברייתות בבת אחת] עד שנאמר, דגמל לחוד ובהמה לחוד?! הא ליתא, ומי ששנה ברייתא דבהמה, לא שנה ברייתא דגמל ושניהם לגמל נתכוונו.

ומסייעינן לפירוקין דגמל שאני, **תניא נמי הכי: רבי אליעזר אוסר בגמל הואיל וצווארו ארוך!**

אמר רבי יצחק בר אדא: לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, [וכן לכל ההולכים לדבר מצוה, כגון ללמוד תורה - וכדלקמן].

ומקשינן: **והתניא, לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמה בלבד**, ומשמע דבבהמה מיהת מותר לכולם?!

ומשנינן: **מאי בהמה, בהמת עולי רגלים!**

דף כא.

אבל אדם, אפילו מעולי הרגל (תחילת העמוד) (**מטפס ועולה מטפס ויורד**) **מטפס** [נתפס בידיו ורגליו בשני כתלי הבור משני צדיו] **ויורד** לתוך הבור, **מטפס ועולה** ממנו, דכיון שיכול לעשות כן, לא התירו לו לסמוך על פסי ביראות. [הוגה על פי גאון יעקב].

ומקשינן אהא דאמרינן דלאדם לא הותרו פסי ביראות: **איני, והא אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל** [ב"ח]: **לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד**. ועל כרחך לאו למעוטי מי בורות שמימיו מכונסין בלבד קאתי [ומשום דבור גרע, שפעמים נפסקין המים, וכדאמרינן ריש פירקין], דאם כן ליתני, "לא הותרו פסי ביראות אלא "לבאר", ו"מים חיים" למה לי?! ועל כרחך ד"מים חיים" היינו מים זכים ראויים לשתות, [ריטב"א].

והשתא תיקשי, **ואי** תימא **דלבהמה** לבד שרינן, **מה לי חיים מה לי מכונסין** כלומר: שאינן זכין [כך צריך לידחק לביאור הריטב"א].

ומשנינן: דאף דלאדם לא שרי, מכל מקום **בעינן מידי דחזי לאדם**, דכיון דמים משוי להו מחיצה לפסי הביראות, בעינן מים חשובין.

גופא: לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד, אבל אדם (**מטפס ועולה מטפס ויורד**) [**מטפס ויורד ומטפס ועולה** - גאון יעקב], **ואם היו** הבורות **רחבין** שאין יכול לתפוס עצמו בשני כתלי הבור משני צדיו ולירד ולשתות, **אפילו לאדם נמי** שרי לדלות מן הבור לבין הפסין, ולשתות.

ולא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו, אבל ממלא הוא ושופך לפני בהמה ושותה מאליה [והיינו ברייתא דמייתינן לה לעיל דף כ:].

מתקיף לה רב ענן: אם כן כדקתני בברייתא, **מה הועילו פסי ביראות?!**

ותמהינן אאתקפתיה דרב ענן: **מה הועילו** - בתמיהה?! והרי הועילו **למלאות מהן**, ומאי מתקיף?!

אלא הכי מתקיף רב ענן: **מה הועיל ראשה ורובה של פרה** דקתני במתניתין, והרי למלאות ולשפוך בפניה מותר אף כשאין ראשה ורובה בפנים, דהא ליכא למיחש למידי [וכדאמרן לעיל]?! ומשנינן: **אמר אביי** [והיינו הא דמייתינן לעיל בגמרא], **הכא במאי עסקינן, באה(י)בוס העומד ברשות הרבים גבוה עשרה ור(ו)חב ארבעה, וראשו נכנס לבין הפסין**, וכדפרשינן לה לעיל.

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: בורגנין [סוכות שומרי העיר] הנמצאים בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר, הרי אלו מתעברין [מלשון, אשה עוברה] עם העיר, כלומר: כאילו נמשכת העיר עד לבורגנין, ומהם ואילך מודדין תחום שבת אלפיים אמה לשובתים בערב שבת בעיר.

אבל **אין בורגנין בבבל**, כלומר: שהבורגנין בבבל אין "מתעברין" עם העיר, ומודדין תחום שבת מגבול העיר.

ולא הותר לעשות **פסי ביראות בחוצה לארץ** שלבד מבבל.

ומפרשינן טעמא:

בורגנין בבבל, לא: כיון **דשכיחי בידקי** דמיא [שכיחים שם שטפי מים] השוטפים את הבורגנין, וממילא לא חשיבי.

פסי ביראות בחוצה לארץ, לא: **דלא שכיחי מתיבתא** [ישיבות], וקיימא לן שלא הותרו פסי ביראות אלא לבהמת עולי רגלים ובהמת ההולכים לדבר מצוה, וכיון דלא שכיחי מתיבתא שיהיו תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, לא הותר שם פסי ביראות.

אבל איפכא, בורגנין בחוצה לארץ, ופסי ביראות בבבל דשכיחי מתיבתא, **עבדינן!**

איכא דאמרי, אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: אין בורגנין ופסי ביראות לא בבבל ולא בשאר חוצה לארץ.

ומפרשינן טעמא:

בורגנין בבבל, לא: כיון **דשכיחי בידקי** דמיא, וכדלעיל.

בורגנין **בחוצה לארץ נמי לא**: **דשכיחי גנבי** הגונבים את הסוכות, והלכך לא חשיבי להיות בתים להתעבר לעיר.

פסי ביראות בבבל לא: **דשכיחי מיא** [המים מצויין] ולמה לן להתיר שם.

פסי ביראות **בחוץ לארץ נמי לא**: **דלא שכיחי מתיבתא**.

אמר ליה רב חסדא, למרי בריה דרב הונא, בריה דרב ירמיה בר אבא: אמרי, דקא אתיתו מברנש [שם מקום] **לבי כנישתא דדניאל**, [שמעתי שאומרים עליכם שאתם באין מברנש לבית הכנסת ששם היה מתפלל דניאל, [כדכתיב [דניאל ו - יא]: וכוין [חלונות] פתיחן ליה בעליתה [בעלייתו] נגד ירושלים וגו' ומצלא [ומתפלל] ומודה קדם וגו']

דהוה המרחק שביניהם **תלתא פרסי** [שלש פרסאות, שהן י"ב פעמים תחום שבת שהוא אלפיים אמה] **בשבתא**!

אמאי סמכיתו ליצא מחוץ לתחומה של ברנש? ודאי **אבורגנין** שיש לאורך כל הדרך, כל אחד בתוך שבעים אמה ושיריים לחברתה, שכולן מתעברין עם ברנש!

ותמה עליהם: **הא אמר אבוה דאבוה** דידך [היינו רב ירמיה בר אבא שהיה אביו של רב הונא אבי מרי] לעיל **משמיה דרב**: **אין בורגנין בבבל**?! **נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא דמבלען בשבעים אמה ושיריים** [יצא מרי, והראה לו לרב חסדא עיירות חרבות שנשארו בהם מחיצות מן הבתים, הפזורים לאורך הדרך ונבלעת כל אחת בשבעים אמה של הסמוכה לה, כלומר: שאין ביניהם יותר משבעים אמה ושיריים].

והנהו מתוותא "מתעברין" עם ברנש, כי הא דאמרינן לקמן: נפש שלא נפרצה [מצבת קבר], מתעברת עם העיר, ואף על גב שאינו בית ממש. והוא הדין, ערים חרבות שמחיצות הבתים קיימות.

אמר רב חסדא: **דריש מרי בר מר**: **מאי דכתיב**: **לכל תכלה** [לכל דבר שנתת לו תכלית וקצבה - ריטב"א. ומאירי פירש: לכל חמדה, מלשון: נכספה וגם כלתה נפשי] **ראיתי קץ** [ידעתי וראיתי קץ אותו שיעור כמה הוא - ריטב"א, וראה רש"י שבעין יעקב] [אבל] **רחבה מצותך**. ["מצוה" היא תורה שבעל פה, כמבואר בגמרא ברכות דף ה. לפי גירסתנו. ובהקדמת הרמב"ם ליד החזק] **מאד** [לא ידעתי שיעורה - ריטב"א, וראה רש"י]?

דבר זה אמרו דוד ולא פירשו איזהו קץ שיעורה, **אמרו איוב ולא פירשו**, כמה גודלה ! **אמרו יחזקאל** הנביא **ולא פירשו**, **עד שבא** הנביא **זכריה בן עדו** - **ופירשו**!

ומפרשינן לה:

אמרו דוד ולא פירשו, **דכתיב**: **לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד**!

אמרו איוב ולא פירשו, **דכתיב**: **ארוכה מארץ מדה** [מפיק ה"א, כלומר: מדתה של החכמה - רמב"ן בפירושו לאיוב] **ורחבה מני ים**, ולא פירש כמה היא!

אמרו יחזקאל ולא פירשו, **דכתיב**: וארא והנה יד שלוחה אלי והנה בו מגלת ספר [מגילת תורה שבעל פה]. **ויפרש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור** [מלפניה ומאחוריה] **וכתוב אליה** [עליה, רד"ק] **קינים והגה והי**.

ואגב דמייתינן לקרא מפרשינן לה:

קינים: **זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה** שהצדיקים נפרעין מהן על עוונותיהם בעולם הזה, **וכן הוא אומר** "**קינה**" **היא וקוננוה**, הרי שמה שמקוננים על פורענות נקרא "קינה".

והגה: זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכן הוא אומר ש"הגה" הוא לשון שמחה: **עלי "הגיון" בכנור.**

והי: זו פורענותן של רשעים לעתיד לבא, וכן הוא אומר: הוה על הוה [מאורע על מאורע הויה על הויה. ומנחם חברו: לשון שבר - רש"י ביחזקאל] **תבא.**

עד שבא זכריה בן עדו ופירשו: ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה [כפולה, כדמתרגמינן: רבוע יהיה "כפול"

- "עיף", ר"ח] **ארכה עשרים באמה** [באמה של הקב"ה, רש"י] **ורחבה עשר באמה, וכי פשטת לה** [כשתפתחנה מכפילותה ותפרוש אותה] **הויא לה עשרין** אמה אורך כפי שהיתה, **בעשרין** אמה רוחב, שהרי הכפלת רחבה. **וכתיב** בדברי יחזקאל דלעיל: **היא כתובה פנים** [מלפנים] **ואחור** [ומאחור], **וכי קלפת לה** [שתשים מה שקלפת מן המגילה את אחוריה ותשימנה לצד פנים המגילה, לאחר שפשטת אותה מכפילותה] **כמה הויא לה, ארבעין** אמה אורך, כפל מה שהיה לך עד עתה, **בעשרין** אמה רוחב כפי שהיתה.

וכתיב: מי מדד בשעלו מים ושמים [העולם כולו] **ב"זרת"** [חצי אמה] **תכן וגו'**, הרי שגדלו של עולם חצי אמה של הקב"ה על חצי אמה.

צא וחשוב: כמה פעמים חצי אמה על אמה יש במגילה שארכה ארבעים אמה על עשרים אמה שהם שמונה מאות אמות מרובעות, [וכל אמה מרובעת יש בה ארבעה פעמים חצי אמה על חצי אמה]?! והרי לך: שלשת אלפים ומאתים זרתות במגילה [על פי הר"ח וריטב"א, וראה רש"י]!

נמצא כל העולם כולו - שהוא חצי אמה על חצי אמה [זרת] - **אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה!** [173]

ואמר רב חסדא: דריש מרי בר מר: **מאי דכתיב** בירמיה: "הראני ד' **והנה שני דודאי** [סירי נחושת] **תאנים מועדים** [מוכנים] **לפני היכל ד'** אחרי הגלות נבוכדנרצר מלך בבל את יכניה בן יהויקים מלך יהודה [שהיה צדיק] ואת החרש ואת המסגר [חכמים גדולים בתורה, חרש: שכשהיה מדבר כולם שותקים כחרשים. והמסגר: שהיו סוגרים ואין פותח] מירושלם ויבאם בבל.

[173] וזהו שאמר הכתוב: ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, שכשם שהארץ כפול מן הים - שהארץ: שליש ישוב, שליש מדבר ושליש ים, וכמו שכתבו: רש"י בישעיה על הפסוק: ושמים בזרת תכן וכל "בשליש" עפר הארץ, ובתוספות פסחים דף צד. ד"ה כל - כך ארכה של תורה שבעל פה כפול מרחבה, שארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה, תורת חיים.

דף כא:

הדוד (ה) **אחד תאנים טובות מאד כתאני** (תחילת העמוד) **הבכורות** [תאנים חשובות הממהרות להתבשל לשון: ביכורים] **והדוד** (ה) **אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע**"?

ומפרש מרי לקרא:

תאנים הטובות: **אלו צדיקים גמורים**, יכניה והחרש והמסגר, שגלו לבבל.

תאנים הרעות: **אלו רשעים גמורים**, שארית ישראל שעם צדקיהו שלא גלו!

ושמא תאמר: **אבד סברם** [תקותם] **ובטל סכוים** של הרשעים ! **תלמוד לומר** בשיר השירים: **הדודאים** [דרשינן לה: על דודאי הנחושת שראה ירמיהו] **נתנו ריח!**

וכתיב "דודאים" לשון רבים, ללמד: **אלו ואלו עתידין שיתנו ריח**, [נתבאר על פי מהרש"א].

ואגב דמייתינן קרא "הדודאים נתנו ריח", מייתינן מה דדריש עלה רבא:

דרש רבא, **מאי דכתיב**: "**הדודאים** [מין עשב שיש לו ריח טוב] **נתנו ריח**" [טוב]: **אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא** של עריות [שלא פגמו בבריתם אפילו בהרהור, שהוא עיקר הטעם של החטא, בן יהוידע]! [על משקל: "נרדי נתן ריחו", דקאי על חטא. מהרש"א]. [174]

"**ועל פתחינו כל מגדים**" - **אלו בנות ישראל**, **שאוגדות** [קושרות - רש"י] **פתחיהן** - מלהבעל לאחרים - **לצורך בעליהן**.

ליישנא אחרינא: **שמגידות פתחיהן** כשיוצא מהן דם נדות, **לבעליהן** כדי שיפרשו מהן! [על פי גירסת רש"י].

"**חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך**": **אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא**: **רבונו של עולם**, **הרבה גזירות** "חדשות" **גזרתי על עצמי** [גזירות שגזרו חז"ל], **יותר ממה שגזרת** גזירות "ישנות" **עלי** בתורתך, **ואת כולם קיימתים**, צפנתי ושמרתי כל אלה לך לשמך!

אמר ליה רב חסדא, **להההוא מדרבנן דהוה קא מסדר אגדתא קמיה** [שהיה מסדר דברי אגדה לפניו]: **מי שמיע לך** "**חדשים גם ישנים**" **מהו**?

אמר ליה ההוא מדרבנן לרב חסדא: ה"חדשים" **אלו מצוות קלות** [איסור יציאה חוץ לתחום בשבת ואיסור יחוד עם עריות, שניתנו בודאי אחר עיקר איסורי שבת ועיקר

[174] וביאר הרש"ש, מה ענין דודאים אצל בחורי ישראל: על פי מה שכתב באבן עזרא פרשת ויצא על הפסוק [ל-יד] "וימצא דודאים בשדה": "ויש להם ריח טוב, וכן כתוב הדודאים נתנו ריח. והם [הדודאים] על צורת בן אדם, כי יש להם דמות ראש וידים".

איסור עריות - מהרש"א], וה"ישנים" **אלו מצוות חמורות** [עיקר איסורי שבת ועריות - מהרש"א]!

אמר ליה רב חסדא: **וכי תורה פעמים פעמים** ושלא בפעם אחת **ניתנה**, שיהו אלו חדשים, ואלו ישנים?! [שכיון שכולם ניתנו מסיני, לא שייך בהו חדשות וישנות - מהרש"א]!

אלא כך הוא פירוש המקרא: **הללו** ה"ישנים" **מדברי תורה**, **והללו** ה"חדשים" **מדברי סופרים**, "שחידשו" בכל דור ודור לגדור גדר וסייג!

דרש רבא: **מאי דכתיב**: דברי "חכמים" [אלו דברי תורה שנמסרו למשה על פה, שנחלקו בהן "חכמי ישראל" לאחר שנתמעט הלב ושכחום] כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד [משה] **ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה** אין קץ ולהג הרבה יגעת בשר?

ומפרש לה רבא:

"ויותר מהמה" ממה שניתן בסיני בכתב שהוא העיקר.

"בני הזהר" בדברי חכמים שהוא התורה שבעל פה [שנזכר לעיל בפסוק]. וללמד:

בני הזהר בדברי סופרים תורה שבעל פה, **יותר מדברי תורה** שבכתב!

שדברי תורה יש בהן שאין בהם חיוב מיתה, אלא **עשה ולא** [או לא] **תעשה**.

ודברי סופרים אינם כן, **שכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה**, כדכתיב: פורץ גדר ישכנו נחש, ועל כן הזהר בהם יותר!

שמא תתמה ו**תאמר**: **אם יש בהן ממש**, **מפני מה לא נכתבו** בתורה?!

אמר קרא: לכך לא נכתבו, כי **עשות ספרים הרבה** לתורה שבעל פה, **אין קץ** להם! [175]

וכיון דפרשנו לרישא דקרא מפרשינן לסיפיה:

"**ולהג הרבה יגיעת בשר**":

אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא: **מלמד**, **שכל המלעיג** ["להג הרבה"] **על** "**דברי חכמים**" [שנזכרו בהנך קראי], **נידון ב**יגיעת בשר שהיא **צואה**

[175] וביאר רבינו יונה - בשערי תשובה שער שלישי מדרגה ראשונה - מפני מה העובר על דברי חכמים חייב מיתה יותר מן העובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה: כי העובר על דברי חכמים, אשר מלאו לבו לעשות כן: כי תקל מצותם בעיניו לא מהתגבר יצרו עליו! אבל כי תכהינה עיניו מראות אור בריהם, ולא יהלך לנוגה האמונה, ולא משך בעול גזרתה, ולא יטרח לקיים מאמרם, כי לא נכתב בספר התורה. ולא נהג כדרך העובר על דברי התורה, אשר נפשו מרה לו, ונקוט לו בפניו, ויירא וייצר לו כי ישיאהו יצרו לחטוא. על כן משפט מות יהיה לאיש כי הפיל דבר אחד מכל דבריהם הטובים, והוא כאומר: ננתקה את מוסרותימו! ודומה למה שכתוב בענין זקן הממרה את פי החכמים [דברים יז-יג]: והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את ד' אלקיך או אל השופט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל.

רותחת! [176] **מתקיף לה רבא: מי כתיב "לעג"** דנימא: דלא אתי קרא אלא "למלעיג" על דברי חכמים?! והא "**להג**" **כתיב**, ללמד נמי הא דלקמן - רבינו פרץ!
אלא ללמד: **שכל "ההוגה" בהן** [בדברי התורה כולן - תורת חיים בהבנת רש"י], **טועם טעם בשר**, שבכל שעה שאדם מחזר בדברי תורה, מוצא בהן טעם! [וראה עוד, במהרש"א ובתורת חיים].
תנו רבנן: מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין, והיה רבי יהושע הגרסי על שם מקומו [ויש מפרשים: שהיה טוחן גריסים] **משרתו, בכל יום ויום היו מכניסין לו** משרתיו של רבי עקיבא **מים במדה** שיש בה כדי נטילת ידים ומים לסעודה בלבד [מהרש"א].
יום אחד, מצאו שומר בית האסורין לרבי יהושע הגרסי כשהיה מביא מים לרבי עקיבא, **אמר לו** השומר [ובא עליו בעלילה, שהרי לא נשתנתה המדה באותו יום, מהרש"א, ראה שם]: **היום מימיך מרובין, שמא לחתור בית האסורין אתה צריך**. [חוששני, שהבאת הרבה מים, על מנת לרכך הטיט ולבני הקיר - יעב"ץ, כדי לברוח]!
שפך השומר **חציין** של המים, **ונתן לו** לרבי יהושע **חציין. כשבא** רבי יהושע **אצל רבי עקיבא** וחצי מימיו בידו, **אמר לו** רבי עקיבא: **יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחייך** [אין לי אלא מה שאתה נותן ומזמן לי] והאיך הבאת לי כל כך מעט מים? ! **סח לו** רבי יהושע **כל אותו המאורע** עם השומר.
אמר לו רבי עקיבא לרבי יהושע: **תן לי מים שאטול ידי! אמר לו** רבי יהושע: **לשתות אין מגיעין** [מספיקין המים] **ליטול ידיך מגיעין**?!
אמר לו רבי עקיבא: **מה אעשה שחייבים עליהן** [על נטילת ידים במים] **מיתה**, כדין: כל העובר על דברי חכמים ! **מוטב אמות מיתת "עצמי"** מחוסר מים לשתיה, **ולא אעבור על דעת חבירי**, ואתחייב מיתה בידי שמים!
אמרו: לא טעם רבי עקיבא **כלום, עד שהביא לו מים ונטל**, רבי עקיבא **ידיו!**
כששמעו חכמים בדבר, אמרו: מה בזקנותו של רבי עקיבא **כך** היה מענה עצמו שלא לעבור על דברי חכמים, **בילדותו** שהיה יכול לקבל טורח ועינוי **על אחת כמה וכמה**, שהיה מענה עצמו שלא לעבור על דברי חכמים!
ומה בבית האסורין כך, [177]

[176] ואין לך צואה רותחת יותר מן הכסילות אשר השיאתו להלעיג, ולא תמצא איש מרחיק דבריהם של החכמים, אלא איש מבקש תאוה, ונותן יתרון וחשיבות להנאות המורגשות - רמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות.
[177] אפשר, דהכוונה: שהרי היה רבי עקיבא פטור מן הדין מנטילת ידים בבית האסורין, דלא גרע ממחנה היוצא למלחמה שפטורין מנטילת ידים, וכמו שכתבו התוספות - על פי מהרש"א

שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה! אמר רב יהודה אמר שמואל: בשעה שתיקן שלמה עירובין של חצרות [שגזר שלא להוציא מרשות היחיד שלו לרשות היחיד של חבירו, עד שיערבו, כדי לעשות סייג והרחקה לאיסור תורה, שלא יבואו להתיר מרשות הרבים לרשות היחיד] **וידים** [נטילת ידים לעשות סייג לטהרות] [178]
יצתה בת קול ואמרה: בני אם חכם לבך [לעשות גדר לאיסור הוצאה בשבת - מהרש"א שבת דף יד:] **ישמח לבי גם אני** [שתתקיים מצות שבת באיסור דאורייתא - שם]!
ואומר: [כנגד נטילת ידים - שם] **חכם בני ושמח לבי** [ותהא לבי שמח בך - רש"י משלי] **ואשיבה חרפי** [המחרפים אותי - מצודות משלי] **דבר** [כנגד המזלזלין בנטילת ידים, כמבואר בכמה דוכתי - שם]
דרש רבא: **מאי דכתיב**: "**לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך**. הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים"?
לכה דודי [כינוי לקב"ה] **נצא השדה**: **אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא**: **רבונו של עולם, אל תדינני כיושבי כרכים** שמקום שווקים הן, וישוב גדול, ורגל רוכלין וסוחרין מצויה שם, **שיש בהן** בשל כך **גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר!** אלא **נצא השדה**, ותדינני כעובדי אדמה, **ובא ואראך** שם **תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק**.
נלינה בכפרים: **אל תקרי "בכפרים" אלא בכופרים** בני עשו [רש"י - שיר השירים], **בא ואראך אותם** בני עשו **שהשפעת להן טובה, והן כפרו בך**.
נשכימה לכרמים: **אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות**, שיושבין בהם שורות שורות ככרם - מהרש"א.
נראה אם "פרחה" הגפן [הוציאה פרחים]: **אלו בעלי מקרא** שנמשלו לפרחים כשעדיין אין ניכרים הענבים, כך המקרא אין מפורש כל כך!
פתח הסמדר [ענבים בתחלת בישולן]: **אלו בעלי משנה**, שהיא מפורשת יותר מן המקרא, כשם שהסמדר גדול מן הפרח!
הנצו הרמונים [גדלו כל צרכן, וכבר הנץ גדל סביבותיו כעין שומר שיש לאגוזים קטנים]

[178] כן הוא לפי גירסת רש"י, ומהרש"א שבת דף יד ב. ואמנם הרמב"ם פ"ח ה"ח משאר אבות הטומאו2ת, כתב - על פי גמרא בשבת דף יד ב, וראה שם במהרש"א ופני יהושע - "שלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידים שיהיו שניות לטומאה, ואף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו מפני שהידים עסקניות. ולא גזר שלמה על הידים טומאה אלא לקודש". ובהלכה ז' שם, מבואר: דלקודש בעינן טבילה ולא נטילה, וכדאיתא בחגיגה דף יח ב.

הרמונים: **אלו בעלי גמרא**. [179] **שם אתן את דודי לך**: **אראך כבודי וגודלי**, **ושבח בני** [אלו הבחורים שלא טעמו טעם חטא, כדלעיל בגמרא - מהרש"א] **ובנותי** [אלו בנות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן, כדלעיל. וזהו שהמשיך הכתוב "הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים", כנדרש לעיל על בני ובנות ישראל - מהרש"א]. [180]

אמר רב המנונא: **מאי דכתיב** גבי שלמה: "**וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף**?

מלמד: **שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה**, **שלשת אלפים משל** [טעם על פי משל - עץ יוסף]! **ועל כל דבר ודבר של סופרים** [דברי סופרים] **חמשה ואלף טעמים** [בלי משל - עץ יוסף]!

דרש רבא: **מאי דכתיב**: **ויותר שהיה קהלת** [שלמה] **חכם עוד "לימד דעת את העם**" [ו] **איזן וחקר תיקן משלים הרבה**?

ומפרש רבא: **לימד דעת את העם**: **דאגמריה** לעם **בסימני טעמים**, קבע לה מסורת וסימנין בין בתיבות המקרא, בין בגירסא של משנה, **ואסברה במאי דדמי ליה**, [ראה רשב"ם בבא בתרא קל: ד"ה הא כל, ובמהרש"א כאן].

"**ואיזן**" **וחקר תיקן משלים הרבה**: **אמר עולא אמר רבי אלעזר**: **בתחלה היתה תורה דומה לכפיפה** [מין כלי] **שאין לה אזנים** [בית יד לאחוז אותו בו] **עד שבא שלמה ועשה לה "אזנים**", על ידי שתיקן עירובין וידים [נטילת ידים - לרש"י], וגזר על השניות לעריות [קרובות בדרגה שניה שאסרו חז"ל] ועל ידי כך אוחזין ישראל במצוות, שמתרחקין מן העבירה, כדרך שנוח לאחוז בכלי שיש לו בית יד, יותר משאין לו בית יד.

מאי דכתיב: דודי צח ואדום וגו'. ראשו כתם פז **קווצותיו תלתלים** שחורות כעורב [שיר השירים ה']:

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: **מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ** ["קווצותיו"] **תילי תילים** ["תלתלים"] **של הלכות**, שההלכות שנתחדשו בכל דור ודור כבר נאמרו בסיני ברמיזה בקוצות של האותיות - מהרש"א.

שחורות כעורב: **במי אתה מוצאן** שידרוש דרשות אלו?

---

[179] וברש"י בשיר השירים פירש: דבעלי מקרא אין נהנים מהן בהוראת התורה, ונמשלו לפרח. ובעלי משנה קרובים ליהנות מהם בהוראת התורה, ונמשלו לסמדר. ובעלי גמרא שהם בעלי חכמה גמורה וראויים להורות, נמשלו לרמונים גמורים. וכתב הגר"א בפירושו לשיר השירים: שנקראת "גמרא", על שם שהיא "גמורה".

[180] וכתב הרמב"ן בפירושו לשיר השירים: לכה דודי: אמרה שכינה אל הכבוד אחר שנגזרה הגלות, למה תעמוד מרחוק ותתעלה למרום מרומים? נצא השדה, לא תסלק שכינתך ממני, כי הנה בגלות בבל ריבוצי תורה ובתי כנסיות ובתי מדרשות, זה משל הכרמים והסמדר והרימונים והדודאים.

דף כב.

במי (תחילת העמוד) **שמשכים** ["שחורות": מלשון "שחרית"] **ומעריב** ["כעורב"] **עליהן לבית המדרש!**

רבה אמר ומפרש: שאתה מוצאן **במי ש**מענה עצמו **ומשחיר פניו עליהן כעורב** שהוא שחור [מהרש"א, וראה עוד שם], והיינו: "שחורות כעורב".

רבא אמר ומפרש: שאתה מוצאן **במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו - כעורב** שהוא אכזרי על בניו [181]

ואינו ממציא להם מזונות, כדכתיב: נותן לבהמה לחמה "לבני עורב אשר יקראו" [שממציא להם יתושין ונכנסין לתוך פיהן] [182]

וכי הא דאשכחן, דרב אדא בר מתנה שם עצמו אכזרי על בניו, **דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב** ללמוד תורה, **אמרה ליה דביתהו** [אשתו]: **ינוקי דידך** [ילדיך הקטנים] **מאי אעביד להו** [מה אעשה להם ולמזונותיהם]?!

אמר לה: מי שלימו קורמי באגמא [וכי אזלו הירקות באגם?! ויש גורסים "קוראמי", והוא גמי לח שאפשר להוציא ממנו הרך שבו, לטוחנו ולעשות ממנו לחם].

מאי דכתיב: **ומשלם לשונאיו** [גמולו הטוב - רש"י בחומש] "**אל פניו**" **להאבידו** [מן העולם הבא - רש"י בחומש] לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו?

אמר רבי יהושע בן לוי: אלמלא מקרא כתוב בהדיא, **אי אפשר לאומרו** כלפי שכינה, **כביכול** [אף כלפי שכינה הוזקקנו לומר כמו בבשר ודם - על פי רש"י חגיגה יג:] **כאדם שנושא משוי על פניו** [מרש"י משמע קצת, דגרסינן: **לפניו**], **ומבקש להשליכו** ולהפטר **ממנו**, כך אותו מיעוט הטוב שעשה הרשע, הוא תמיד על פניו של הקדוש ברוך הוא כמשאוי הזה, כדי למהר לשלם לו בעולם הזה, ולהאבידו לעולם הבא - מהרש"א.

לא יאחר לשונאו: אמר רבי אילא: לשונאיו הוא דלא יאחר לשלם לו גמולו הטוב, **אבל יאחר** לשלם **לצדיקים גמורים.**

והיינו דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב: ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים **אשר אנכי מצוך "היום לעשותם"**?

היום בעולם הזה **לעשותם, ולא למחר** לעולם הבא **לעשותם** [רש"י עבודה זרה דף ג.], שלאחר מיתה לעתיד לבוא. אם בא לקיים מצוות אינו מועיל, דמי שטרח בערב שבת [בעולם הזה] יאכל בשבת [לעולם הבא].

ודרשינן נמי: **היום לעשותם** ורק **למחר לקבל שכ רם!**

[181] הקטנים שהם עדיין לבנים, והעורב השחור שונאן - גאון יעקב]

[182] וזה הוא שאמר "שחורות כעורב", שמפני שחרותו הוא מתאכזר לבניו - גאון יעקב.

אמר רבי חגי ואיתימא רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב: אל רחום וחנון **ארך אפים** [מאריך אפו, ואינו ממהר ליפרע שמא יעשה תשובה - רש"י בחומש], ומתמה: **ארך** "**אף**" **מבעי ליה** למימר, בלשון יחיד?!

אלא ארך שתי אפים [פנים] פנים שוחקות ופנים זעומות.

ארך אפים שוחקות **לצדיקים**, שמאחר לשלם להם שכרם לעתיד לבא.

וארך אפים זעומות **לרשעים**, לאחר פורענותם על רשעותם לעולם הבא.

שנינו במשנה: מותר להרחיק [הפסין] כל שהוא וכו' **רבי יהודה אומר עד בית סאתים**:

איבעיא להו: הא דקאמר רבי יהודה דשרינן עד בית סאתים, על שטח ה**בור** ושטח שבין ה**פסין** שמחוצה לבור יחדיו הוא ד**קאמר** רבי יהודה דשרינן עד בית סאתים ולא יותר.

או דילמא על שטח ה**בור** לבדו **ולא** על שטח שבין ה**פסין** שמחוצה לבור, **קאמר** רבי יהודה דשרינן עד בית סאתים, ואם השטח שמחוץ לבור מגדיל ההיקף כולו ליותר מבית סאתים, לית לן בה, [ובלבד שלא יהיו רחוקים מן הבור, יותר מכדי ראשה ורובה של פרה - תוספות]? [183]

ומפרשינן לספיקא דידן: מי אמרינן: **אדם נותן עיניו בבורו**, כלומר: הבא ללמוד מכאן היתר למקום אחר, הרי הוא נותן עיניו בבור, וממנו הוא למד! וכיון שאין בבור אלא בית סאתים - אף על פי שההיקף גדול יותר - **לא גזרינן דילמא אתי לטלטולי** בהיקף **יותר מבית סאתים**, אף **בקרפף** [שלא הוקף לדירה].

או דילמא, **אדם נותן עיניו במחיצתו** כפי שהיא גדולה, ואם בא ללמוד מכאן היתר למקום אחר מן המחיצה ילמוד, **וגזרינן דילמא אתי לאיחלופי** הך דפסין, בהיקף שהוא **יותר מבית סאתים בקרפף** [שלא הוקף לדירה].

ופשטינן לה: **תא שמע**: **כמה הן** הפסין **מקורבין** לבור, **כדי ראשה ורובה של פרה**. **וכמה הן מרוחקין** מן הבור, **אפילו** בית **כור**, **אפילו** בית **כוריים**.

רבי יהודה אומר: **בית סאתים מותר, יתר מבית סאתים אסור!**

אמרו לו **לרבי יהודה**: **אי אתה מודה בדיר וסהר מוקצה וחצר**, שכיון שהוקפו לדירה, **אפילו** אם הם **בית חמשת כורים ובית עשרת כורים שמותר**, ולא גזרינן אטו היקף שלא הוקף לדירה?! כך בפסין שהוקפו לתשמיש בור שהיא דירה מעלייתא כיון שמימיהם ראויין לשתית אדם בחול, לא גזרינן אטו שאר היקף שלא הוקף לדירה.

[183] קרן אורה: הגמרא סבירא ליה, דהא דלא שרי רבי יהודה אלא עד בית סאתים, טעמו: דאף על גב דהכא היקף לדירה הוא - וכדסבירא להו לרבנן שדימוה לדיר סהר ומוקצה - מכל מקום לא שרינן אלא עד בית סאתים, גזירה אטו קרפף שלא הוקף לדירה. ומשום הכי מספקא לן, דדילמא סגי בהא דקפדינן שלא יהא היקף הבור יותר מבית סאתים אף שההיקף כולו יותר משיעור המותר - וכדמפרש הגמרא ואזיל.

אמר להם רבי יהודה לרבנן: **זו** שבדיר וכל השאר, **מחיצה** שלימה היא, **ואלו** שבביראות **פסין** בעלמא נינהו, שהיא מחיצה גרועה [וכדפרשינן לה לעיל דף יט: אי משום שהפרוץ שבהם רב, והעומד מועט. אי משום שפרצותיהן של פסין רחבים שלש עשרה אמה ושליש ולא עשר אמות], והכא שייך למיגזר יותר, דכיון שיראו שהתירו אפילו במחיצה גרועה היקף יותר מבית סאתים, ודאי אתי לאיחלופי להתיר בקרפף דאיכא מחיצה מעלייתא.[184]

רבי שמעון בן אלעזר אומר: **בור** שהוא **בית סאתים אבית סאתים**, כלומר: שיש בו אורך של בית סאתים מרובעות [דהיינו שבעים אמה ושיריים [ומעט יותר]. והחשבון: צא וחשוב שורש של 5,000 אמה - שהוא שטחו של בית סאתים - כמה הוא, ותמצא: 7106. 70 אמה. ומתבאר יותר בגמרא לקמן דף כג:], על רוחב של בית סאתים מרובעות, **מותר! ולא אמרו להרחיק** ההיקף, ולהוסיף על בית סאתים של רוחב הבור, **אלא כדי ראשה ורובה של פרה**, שהן שתי אמות לכל רוח.

והשתא פשטינן לבעיין: **הא מדקאמר רבי שמעון בן אלעזר** - בר פלוגתיה דרבי יהודה בברייתא - דמשערין היקף הפסין ב**בור** לבד **ולא** בשטח שבין ה**פסין** שמחוצה לבור, **מכלל דרבי יהודה** דפליג עליה, **בור ופסין** כאחד **קאמר**, ותפשוט בעיין!

ודחינן: **ולא היא!** לעולם **רבי יהודה** נמי **בור בלא פסין קאמר**, וכרבי שמעון בן אלעזר! שמא תאמר: **אי הכי היינו דרבי שמעון בן אלעזר** ובמאי פליגי?! אימא לך: דעל רישא דמילתיה דרבי שמעון בן אלעזר - דקאמר שלא התירו אלא בור שאין בו יותר משבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים - פליג רבי יהודה! **ואיכא בינייהו**: בור **אריך** [אורכו ארוך משבעים אמה] **וקטין** [רחבו קצר משבעים אמה], ושטחו הכולל אינו עולה על חמשת אלפים אמה. דלרבי שמעון בן אלעזר כל שמרוח אחת ארכו יותר משבעים אמה ושיריים שוב לא איכפת לן רחבו ושטחו כמה הוא, ואסור. ולרבי יהודה הכל הולך אחר השטח, ולא איכפת לן מדת ארכו ומדת רחבו, וכל ששטחו אינו יותר משטחו של בית סאתים, שפיר דמי.

ומסיימינן לכולה ברייתא:

כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר: **כל** היקף העשוי אפילו ל**אויר** [מקום שאינו מקורה] **שתשמישו לדירה** של אדם, לכניסה ויציאה תמיד, **כגון**: **דיר וסהר מוקצה וחצר**, **אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים - מותר**.

[184] שמועה זו נתבארה על פי הקרן אורה, וכשיטת רש"י שסובר דביראות היקף לדירה הוא, וראה מה שהובא לעיל בהערות במתניתין ריש פירקין.

וכל היקף ואפילו של **דירה** [מקורה] **שתשמישה לאויר** שמחוצה לו, שאינה עשויה לצורך תוכה, אלא לצורך אויר שחוצה לה לדור שם שומרי השדות, ועשויה להציל מן החמה **כגון בורגנין** [סוכת שומרי השדות] **שבשדות**, דלאו דירה היא, שעל כרחו הוא דר שם, **בית סאתים מותר**, **יתר מבית סאתים**, **אסור**! [נתבאר על פי רש"י לעיל דף טו.].

מתניתין:

רבי יהודה אומר: **אם היה דרך רשות הרבים** עוברת בין הפסין [שתי וערב, לדעת הריטב"א] **ומפסקתן - יסלקנה** לרשות הרבים **לצדדין**! שאם לא כן, אתי בקיעת הרבים ומבטלת המחיצות.

וחכמים אומרים: **אינו צריך** לסלקה, היות ולא אתו רבים ומבטלי שם ארבע מחיצות.

גמרא:

רבי יוחנן ורבי אלעזר, **דאמרי תרווייהו**: **כאן הודיעוך** [גירסת רש"י לעיל דף כ.] חכמים כמה גדול הוא **כוחן של מחיצות**, שאינן מתבטלות אפילו בבקיעת רבים.

והוינן בהא דאמר רבי יוחנן: "כאן הודיעוך", האם משמע: **כאן** הודיעוך, **ואף** איהו עצמו **סבירא ליה** הכי [ריטב"א].

הרי לא יתכן לומר כן. כי:

והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: **ירושלים**, שרשות הרבים שלה מכוונת משער לשער, ויש בה דריסת ששים ריבוא, ורחבה שש עשרה אמה, **אילמלא דלתותיה ננעלות** בכל **לילה** - **חייבין עליה משום רשות הרבים** [נתבאר על פי רש"י לעיל דף ו:], למרות שבשערי ירושלים היו צורות הפתח המהוות מחיצות.

אלמא סבר רבי יוחנן כי בקיעת רבים מבטלת את שם המחיצות! [185]

ומשנינן: **אלא**, הא דקאמר רבי יוחנן "כאן הודיעוך", **כאן ולא סבירא ליה**, הוא!

ותמהינן: **ורמי דרבי יהודה** דאמר במשנתנו, דבקיעת רבים מבטלין מחיצות, **אדרבי יהודה**.

ורמי נמי **דרבנן** דאמרי במשנתנו דלא מיבטלי מחיצות משום בקיעת רבים, **אדרבנן**.

דתניא: **יתר על כן אמר רבי יהודה**:

מי שהיו לו שני בתים משני צדי רשות הרבים - עושה לו לחי מכאן ולחי מכאן משני צדי הבית, **או קורה מכאן וקורה מכאן**, **ונושא ונותן** [ומטלטל] **באמצע**

[185] ורק דלתות מהני, שהן סתימה גמורה ומחיצה שלימה וכאילו יש כאן ארבע מחיצות. נתבאר על פי תוספות וריטב"א.

וקא סלקא דעתין השתא, דטעמא דרבי יהודה, דהלחי או הקורה מועילים במקום מחיצה שלישית דבעינן מדאורייתא, לעשותה רשות היחיד. דלחי וקורה מהני משום מחיצה [מלבד מה דבעינן לחי וקורה בדופן רביעית, מדרבנן].

אמרו לו חכמים: **אין מערבין רשות הרבים בכך**.

כלומר: אי אפשר להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד בצורה שכזאת. [וממילא אין מועיל בה ערובי חצרות להתיר לטלטל בו].

וטעמייהו: אתו רבים ומבטלי מחיצת הלחי או הקורה.

והשתא תיקשי:

רבי יהודה סבר במתניתין, שבקיעת רבים מבטלת מחיצות, ואילו כאן סבירא ליה דלא מבט לי.

ורבנן סבירא להו במתניתין דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ומאידך סבירא להו הכא, דמבטלי?! וא"כ **קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה**

ומשנינן: **וקשיא דרבנן אדרבנן**

דרבי יהודה אדרבי יהודה - לא קשיא:

התם, גבי רשות הרבים **דאיכא שתי מחיצות מעלייתא**, הלא הן מחיצות הבתים, ומשום הכי הוי רשות היחיד.

דקסבר רבי יהודה שתי מחיצות בלבד בעינן מדאורייתא לעשות רשות היחיד, ובשתי מחיצות אלו לא בקעי רבים [וכיון ששאר המחיצות אינן אלא מדרבנן, הקילו - ריטב"א]. אי נמי, אפילו תימצי לומר דקסבר רבי יהודה שלש מחיצות בעינן מדאורייתא לעשות רשות היחיד, מכל מקום לא אתו רבים ומבטלי מחיצה שלישית, כיון דאיכא שתי מחיצות שלמות [תוספות].

אבל **הכא**, גבי פסי ביראות, **ליכא שתי מחיצות מעלייתא**.

ונחלקו הראשונים בזה:

רבינו יהונתן פירש: כיון דפסי ביראות הפרוץ מרובה בהן על העומד ואינם מחיצות מעולות, מועילה בקיעת רבים לבטל המחיצות.

והריטב"א פירש: כיון דבקעי רבים בין הפסין אף בשתי המחיצות, שהרי הרבים בוקעין בין הפסין שתי וערב, משום הכי בטלי כל המחיצות.

ואם אכן הניח שתי צדדים של שתי או של ערב משני צידי הבור ללא בקיעת רבים, שפיר דמי.

דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא:

הכא גבי פסי ביראות, **איכא שם** [בצירי] **ארבע מחיצות**, שיש שתי אמות דופן לכל רוח, ומשום הכי אין מתבטלין המחיצות משום בקיעת רבים.
אבל **התם** ברשות הרבים ההולכת בין הבתים, **ליכא שם ארבע מחיצות**, שהרי יש שתי מחיצות בלבד, ובדופן שלישית ורביעית איכא רק לחי או קורה, ואפילו למאן דסבירא ליה דלחי וקורה משום מחיצה, לא חשיבי להו שם מחיצות חשובות לענין זה [ריטב"א, וראה רשב"א ור"ן].
אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים [כדמפרש הגמרא ואזיל]!
יתיב רב דימי, וקאמר ליה להא שמעתא דרבי יוחנן.
אמר ליה אביי לרב דימי: מאי טעמא ליכא רשות הרבים בארץ ישראל?

דף כב:
אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור [צור = שם מקום] **מהך גיסא**, שמקיף את ארץ ישראל משני צדדים כצורת גאם, ך', סלע הר שיש בגובהו עשרה טפחים סביב לעלות בו לארץ ישראל [והיינו, שמשני צדדים, הצפוני והמזרחי, מוקפת ארץ ישראל בהרים שיש בגובהם עשרה טפחים זקופים, היוצרים מחיצה סביבה], **ומחתנא** [מורד] **דגדר** [שם מקום] **מהך גיסא** הדרומי, מקיף אותה מורד - חריץ שיש בעומקו עשרה טפחים וברוחבו ארבעה טפחים, וכיון שהיא מוקפת מחיצות אינה רשות הרבים. [186]
הא אי אפשר לומר כן.
דאם כן **בבל נמי** לא ליחייב עלה משום רשות הרבים.
דהא **מקיף לה** הנהר **פרת מהך גיסא** [כלומר: משני צדדים כמין ך'] והנהר **דיגלת** מקיפה **מהך גיסא**!
וביותר יש להקשות, לדבריך: רשויות רבים **דכולא עלמא נמי** - הא **מקיף** להו **האוקיינוס**, ולא ליחייב עלייהו משום רשות הרבים!
אלא על כרחך, מחיצות שאין העומד בתוכן רואה עצמו מוקף מחיצות, לאו מחיצות נינהו, ואם כן ליחייב נמי ארשויות הרבים שבארץ ישראל?! [נתבאר על פי הריטב"א, וראה תוספות וגאון יעקב].
והוסיף אביי וקאמר: **דילמא** אין כוונתך, דבכל ארץ ישראל אין רשות הרבים, אלא על **מעלות ומורדות** [עליות וירידות] שבארץ ישראל - שהם זקופין ולא ניחא תשמישתייהו -

[186] ומיהו, רשות היחיד נמי לא הוי, כיון דלא הוקפו המחיצות לדירה, והוי כרמלית.

הוא דק**אמרת** משמיה דרבי יוחנן שאין חייבין עליהן משום רשות הרבים [ויתבאר יותר הטעם בהמשך הגמרא].

אמר ליה רב דימי לאביי: **קרקפנא** [בעל הגולגולת] כלומר: אדם חשוב ! **חזיתיה לרישך בי עמודי** [ראיתי את ראשך בין עמודי בית המדרש של רבי יוחנן] **כי אמר** [כשאמר] **רבי יוחנן להא שמעתא!**

ונחלקו הראשונים בפירוש וכוונת הדברים:

בתוספות פירשו: ד"רישך" היינו רבה, רבו של אביי וראשו, ואמר לו רב דימי: שכיון שהיה רבו של אביי בבית המדרש, תמה הוא על אביי שלא שמע מימרא זו דרבי יוחנן מפי רבו [על פי מהרש"ל בשם רשב"ם].

והריטב"א פירש [וכתב, דהפירוש הקודם אינו מדברי ר"י בעל התוספות]: שאמר לו דרך צחות, שכיון אביי מדעתו לאמת, עד שכמדומה לו לרב דימי שהיה אביי בבית מדרשו של רבי יוחנן כשאמר שמעתא זו.

ומסייעינן להך פירושא:

איתמר נמי, כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, ואמרי לה, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: מעלות ומורדות שבארץ ישראל, אין חייבין עליהן משום רשות הרבים, לפי שאינן כדגלי מדבר, כלומר: דמלאכות שבת והוצאה ילפינן ממלאכות המשכן שהיו במדבר - לישראל החונה שם לדגליו - וזה אינו כדגלי מדבר.

ונחלקו הראשונים בפירושא דמילתא:

רש"י כתב: שבמדבר היתה ארץ חלקה, שכן הענן החליק לבני ישראל כל המעלות והמורדות, וכיון שמעלות ומורדות אינו בדומה לו, אין חייבין עליו משום רשות הרבים.

[187] **בעא מיניה רחבה מרבה** [משכנות יעקב]:

תל גבוה עשרה טפחים או יותר, שדינו כמוקף מחיצות על ידי דפנות התל, והיה לתל שיפוע לעלות רבים עליו שהיה משופע ביותר, עד שהוא **מתלקט** [מתאסף] לגובה **עשרה** טפחים, **מתוך ארבע** אמות [עד שמגיע אורך השיפוע למשך ארבע אמות, מתרומם התל לגובה עשרה טפחים או יותר, והוא שיעור זקיפה של תל שאינו נוח להילוך רבים] ומכל מקום **רבים בוקעין בו**,

[187] וברי"ט"א תמה: דאם כן מה לי ארץ ישראל מה לי חו"ל, בכולהו היה צריך ליפטר. וראה מה שכתב בחידושי הר"ן, ובתוספות רבינו פרץ. וראה עוד בנאון יעקב מה שביאר בדעת רש"י, ובמשכנות יעקב או"ח סימן ק"ט ד"ה חשבתי דרכי, ע"ש]. והריטב"א פירש: דהכוונה למה שאמרו בסוף הסוגיא, שיהושע לא מסר לרבים דרך שאינה נוחה לתשמיש הרבים, [והכא במעלות ומורדות זקופים ואינם נוחים לשימוש מיירי, כמו שכתבו הראשונים] ולכן אין חייבין עליהם, שאין דומין לדגלי מדבר שהיו מסורין לרבים. [וראה גאון יעקב].

האם אמרינן, דאתו רבים הבוקעים דרך המדרון ומבטלים המחיצות שבראשו של תל **וחייבין עליו משום רשות הרבים**, שהרי בטלו המחיצות? [ומיירי שבראשו של תל יש רוחב שש עשרה אמה כשיעור רשות הרבים, ודורסין שם ששים ריבוא - ריטב"א, וראה גאון יעקב].

או אין חייבין עליו משום רשות הרבים, דבקיעת רבים בדרך שאינה נוחה להילוך לא מבטלי מחיצות.

ומפרשינן לאיבעיא דרחבה: **אליבא דרבנן** דאמרי במתניתין שאין דרך הרבים מבטלת מחיצות הפסין [כיון דאיכא שם ארבע מחיצות, וכדמפרשינן לה לעיל] **לא תיבעי לך** גבי תל [דאית ליה נמי ארבע מחיצות, שכל גובה עשרה טפחים חשוב מחיצה - ריטב"א] דאין בקיעת הרבים מבטלין מחיצות התל, ואין חייבין עליו משום רשות הרבים, ומקל וחומר:

השתא, **ומה התם** גבי פסין **דניחא תשמישתיה**, **אמרי רבנן**: **לא אתו רבים ומבטלי לה למחיצתא**, **הכא** גבי תל **דלא ניחא תשמישתיה**, **לא כל שכן**, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות התל, ואינו רשות הרבים.

כי תיבעי לך, **אליבא דרבי יהודה** דאמר במתניתין גבי פסין: דאתו רבים ומבטלי מחיצות הפסין [כיון שבוקעין בו מכל רוחותיו - לדעת הריטב"א שהובא לעיל], בהא תיבעי לך גבי תל [שאף בו בוקעין מארבע רוחות - ריטב"א] **מאי**?

מי נימא: **התם הוא** גבי פסין דסבירא ליה לרבי יהודה דבטלי מחיצות משום **דניחא תשמישיה** של דרך הרבים, אבל **הכא הוא** גבי תל **דלא ניחא תשמישתיה**, **לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא**,

או דילמא לא שנא?

אמר ליה רבה לרחבה: **חייבין** על התל משום רשות הרבים, דבטלי מחיצות.

והדר בעא מיניה רחבה מרבה: **ואפילו** זקוף התל עד **שעולין לו בחבל** - חייבין?

אמר ליה רבה לרחבה: **אין**, [כלומר: חייבין עליו משום רשות הרבים].

והדר בעא מיניה רחבה מרבה: **ואפילו** עולין על גבי התל כדרך שהיו עולים **במעלות בית מרון** [שם מקום], שהיו המעלות זקופין מאד ורוחב המעלה קצר, ואין יכולין שנים כאחד לעלות עליהם אלא בזה אחר זה?

אמר ליה רבה לרחבה: **אין** [כלומר: חייבין עליו].

ועיין בעיונים ובמבוא ביחס לדין תל המתלקט.

איתיביה: **חצר שהרבים נכנסין לה בפתח** או בפירצה **זו** שבצד אחד, **ויוצאין בזו** שבצד אחר, [מכל צדדי החצר - תוספות], דין **רשות הרבים** לה, **לטומאה**, שאם נולד בה ספק טומאה, הרי הוא טהור כדין ספק טומאה ברשות הרבים שהוא טהור, שהרי הולכין הרבים בה. ודין **רשות היחיד** לה, **לענין שבת** כיון שמוקפת היא מחיצות, וחזינן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות.

והאי ברייתא **מני**?

אילימא רבנן דמתניתין גבי פסין, הא ליתא,

דה**שתא ומה התם** גבי פסין **דניחא תשמישתיה**, **אמרי רבנן**: **לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא**, **הכא** גבי חצר דאית לה גידודי [שאין הכותל פרוץ עד תחתיתו, ונשאר למטה שארית מן הכותל שהיה שם] ומתוך כך **לא ניחא תשמישתיה לא כל שכן**, ופשיטא היא, ולמה לי לאשמועינן?!

אלא לאו, **רבי יהודה היא**, דאף על גב דסבר גבי פסין דאתו רבים ומבטלי מחיצות, הכא גבי חצר דלא ניחא תשמישתיה לא מבטלי המחיצות מכח בקיעת הרבים. ותיקשי, היכי אמרת דחייבין על התל דלא ניחא תשמישתיה, משום רשות הרבים, ובטלי מחיצות?!

ודחינן: **לא**. **לעולם רבנן** היא, ולשיטתייהו אזלי דלא בטלו מחיצות. ודקשיא לך פשיטא, לא תיקשי, דרשות **הרבים לטומאה** הוא **דאיצטריכא ליה** לאשמועינן, אבל הא דהוי רשות היחיד לשבת, פשיטא!

תא שמע: **מבואות המפולשות בבורות בשיחין ובמערות**, **רשות היחיד** הן **לשבת**, **ורשות הרבים לטומאה**.

ותמהינן עלה לפרושי ברייתא: מבואות המפולשות "**ב**"**בורות** - דמשמע שהמבוי הוא בתוך הבור - **סלקא דעתך**, בתמיהה?!

אלא הכי קאמר: מבואות המפולשות [שתי וערב - ריטב"א], שמצדן האחד רשות הרבים, ומצדם השני פתוחין הן "**ל**"**בורות**, והרוצה לעבור צריך לצמצם עצמו לילך על שפת הבור, או שהן פתוחין "לשיחין ולמערות", **רשות היחיד** הן **לשבת**, דלא אתו רבים ומבטלין מחיצות המבוי, **ורשות הרבים לטומאה**, שהרי מהלכין שם רבים, הרי חזינן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות בדלא ניחא תשמישתיה, כי הכא שביציאתם עוברין הם על שפת הבור בצמצום.

והא ברייתא **מני**?

אילימא רבנן, תיקשי פשיטא?! דה**השתא ומה התם** גבי פסין **דניחא תשמישתיה אמרי** רבנן: **לא אתו רבים ומבטלי לה** למחיצות, **הכא** במבואות המפולשין לבורות **דלא ניחא תשמישתיה**, **לא כל שכן**!

אלא לאו, **רבי יהודה היא**, ומשום דלא ניחא תשמישתיה מודה רבי יהודה דלא בטלי מחיצות. ותיקשי, היכי אמר רבה דחייבין על התל משום רשות הרבים?!

ודחינן: **לא**, **לעולם רבנן** היא, **ורשות הרבים לטומאה איצטריכא ליה** לאשמועינן, ולא תיקשי לך, פשיטא היא.

תא שמע: **שבילי בית גלגול** [דרך עולה זקופה וגבוהה - שאינה נוחה להילוך רבים - בארץ ישראל] **וכיוצא בהן**, **רשות היחיד** הן **לשבת**, שאין הרבים מבטלין מחיצות שיש שם [שהרי דרך עולה היא], **ורשות הרבים לטומאה**, כיון שמהלכין שם רבים.

ואיזהו שבילי בית גלגול, דחשיבי רשות היחיד לשבת? **אמרי דבי רבי ינאי**: **כל שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין** בידיו או על כתפיו, **ויהיה** יכול **לרוץ לפני סרדיוט** [שוטר].

והא ברייתא דהוי רשות היחיד לשבת ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות, **מני**?

אילימא רבנן, למה לי למימר, והא פשיטא,

דה**השתא ומה התם** גבי פסין **דניחא תשמישתא אמרי רבנן**, **לא אתו רבים ומבטלי לה מחיצתא**, **הכא דלא ניחא תשמישתא**, **לא כל שכן** דלא מבטלי מחיצתא!

אלא לאו, **רבי יהודה היא** דסבר גבי פסין דאתו רבים ומבטלי מחיצות כיון דניחא תשמישתיה, אבל הכא דלא ניחא תשמישתיה לא מבטלי מחיצות, ותיקשי לרבה, דאמר: דאף על גב דלא ניחא תשמישתיה אתו רבים ומבטלי מחיצות - לרבי יהודה?!

ומשנינן: **אמר ליה** רבה לרחבה: **שבילי בית גלגול** שהם בארץ ישראל **קאמרת** - בתמיהה?!

בארץ ישראל פשיטא דהוו רשות היחיד ולא מבטלי רבים מחיצות, **שיהושע אוהב ישראל היה**, **עמד ותיקן להם** לישראל **דרכים וסרטיא** [דרך הילוך בני אדם - רש"י לעיל ז:], **כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים**.

כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד, ואם רצו בעלי השדות הסמוכים לדרך דלא ניחא תשמישתיה ליטלה לעצמם, הרשות בידם, וכיון שכן לא חשוב אלא כבקעה שהיא כרמלית - ריטב"א.

מתניתין:

כיון שלא הותרו פסי ביראות אלא למימיהם של עולי רגלים, חששו חז"ל שמא יפסקו המים אחר שיעשה להן פסין, ויבואו לסמוך עליהן ולטלטל אף בלי מים, לפיכך:
אחד בור [מים מכונסין ממי גשמים] של **הרבים ובאר הרבים**, **ובאר היחיד עושין להן פסין**, דבבאר ליכא למיחש שיפסקו המים שאין דרכם לפסוק. וכן בור הרבים נמי מותר, כיון דאי פסקי מים בבור יזכירו זה לזה שלא לטלטל.
אבל לבור היחיד דאיכא למיחש שיפסקו המים אין עושין לו פסין, אלא **עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים** ולא פסין, **דברי רבי עקיבא**.
רבי יהודה בן בבא אומר: אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, כיון שיש בה תרתי למעליותא, שאין דרך שתפסוק, ואף אם תפסוק יזכירו הרבים זה לזה. **ולשאר, עושין חגורה** היקף של חבלים שאין ביניהם שלשה טפחים [אבל לרבי עקיבא לא שרינן חבלים אלא מחיצה של שתי וערב - ריטב"א] **גבוה עשרה טפחים**, וכי הא דחנניא בריש פירקין: שעושין "חבלין" לבור [ריטב"א].

דף כג.

גמרא:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בבא, שאין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד.
ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד.
וצריכא הנך תרי מימרות:
דאי אשמעינן רק ד**הלכה כרבי יהודה בן בבא**, **הוה אמינא** דרבי יהודה בן בבא מתיר בכל מים **דרבים ואפילו** מים **מכונסין** שבבור, **והאי דקתני** בדברי רבי יהודה בן בבא שאין עושין פסין אלא ל"**באר הרבים**"
- דמשמע באר אין בור לא - לא אתי אלא **לאפוקי מדרבי עקיבא** במתניתין, דקסבר: בבאר שרי אפילו דיחיד. כלומר: דהוה אמינא דרבי יהודה בן בבא הכי קאמר: אפילו בבאר [שסובר רבי עקיבא דשרי אפילו דיחיד], אין מותר אלא בשל רבים, כמו בבור, דלכולי עלמא בעינן של רבים.
ולהכי **קא משמע לן** מימרא אחריתא דרב יוסף משמיה דשמואל - **דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים** בלבד, אבל בור ואפילו דרבים נמי לא שרי.

ואי אשמעינן רב יוסף משמיה דשמואל, רק, דלא הותרו פסי ביראות אלא ל**באר מים חיים** בלבד, **הוה אמינא** דבבאר מיהא, **לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד** שרי, ולהכי קא **משמע לן**, **הלכה כרבי יהודה בן בבא**.

מתניתין:

ועוד אמר רבי יהודה בן בבא:

הגינה [שמגדלין בה ירקות] **והקרפף** [היקף גדול חוץ לעיר, להכניס שם עצים לאוצר - רש"י יח.] שאינן מוקפות לדירה, אין מטלטלין בהן כלל.

וכ**שהן שבעים אמה ושירים**, **על שבעים אמה ושירים** ולא יותר, [שהוא שיעור "בית סאתיים" בריבוע], **המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה**, **ובלבד** [שהוקפו לדירה. ודי] **שיהא בה שומירה** [סוכת שומרין] **או בית דירה** [לבעל הבית אף על פי שאינה תדירה, אלא לפרקים - רבינו יהונתן] **או שתהא סמוכה לעיר** [בתוך אלפים אמה שיכול בעל הבית לילך ולטיל בה - רבינו יהונתן].

שהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד, וכהוקף לדירה דמי. אבל אם היה ההיקף גדול מבית סאתים, אפילו היה ההיקף לדירה ממש אין מטלטלין בהן. [188]

רבי יהודה ברבי אלעאי - מוסיף על רבי יהודה בן בבא - **ואומר**: **אפילו אין בה** בגינה ובקרפף בית דירה כלל, **אלא בור** [שעשוי לקבץ בו מי גשמים, ועשוי בחפירה] **ושיח** [כמו בור אלא שבנוי על גבי קרקע, רבינו יהונתן. ובתפארת ישראל פירש: כעין בור חפור באורך] **ומערה** [להסתופף תחתיה מפני החמה ולהתענג בה - רבינו יהונתן] **מטלטלין בתוכה**, שנראה שלצורך אדם הוקפה [רבינו יהונתן].

רבי עקיבא אומר:

פליג בתרתי ארבי יהודה בן בבא.

א. **אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה**, **ובלבד שיהא בה** לא יותר מ**שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים**, דסבירא ליה כתנא דריש פירקין, דאפילו לא הוקף לדירה שרי עד בית סאתיים. [ובגמרא פריך: דהיינו תנא דמתניתין דריש פירקין, דאמר: לא אמרו בית סאתיים אלא לגינה ולקרפף, ומאי בינייהו].

ב. אם היה ההיקף לדירה, שרי אף ביותר מבית סאתים.

רבי אליעזר אומר: **אם היתה ארכה** של הגינה **יתר על רחבה אפילו אמה אחת** [שאינה מרובעת], **אין מטלטלין בתוכה** אף על גב שבין הכל אין שטחה יותר מבית סאתים,

[188] נתבאר על פי שיטת רש"י, ורוב הראשונים חלקו עליו, ראה דבריהם.

דמרובע הוא דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה. [189] **רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים ברחבה** כל שאין שטחה יותר מבית סאתים [שהם חמשת אלפים אמה] **מטלטלין בת וכה.**

אמר רבי אלעאי: שמעתי מרבי אל [י] **עזר**, [לחלוק על דברי תנא קמא משמיה דרבי אליעזר [ריטב"א לקמן כו.] ועל רבי יהודה בן בבא, ועל רבי עקיבא]:

מטלטלין בגינה וקרפף שלא הוקפו לדירה **ואפילו היא** גדולה **כבית כור**, שיש בה שלשים סאים. אבל יותר לא [לקמן דף כו.].

וכן שמעתי ממנו:

א. אסור להוציא מבית לחצר של אחר, או של רבים עד שיעשו כולם "עירובי חצירות".

ב. לא עירב אחד מבני החצר עם שאר בני החצר, אסורים כולם להוציא מבית לחצר, כיון שהחצר היא משותפת לכולן, עם זה שלא עירב עמהם, ואילו הבתים שעירבו ביניהם שייכים רק לאלה שעירבו בלבד, ולפיכך אסורין להוציא מבתיהן לחצר.

ג. שכח אחד לערב, יכול להתיר את הטלטול מבתי שאר בני החצר לחצר על ידי ש"יבטל" [באמירה בעלמא] לשאר בני החצר רשות שיש לו בחצר, ונמצא, שהבתים של שאר בני החצר, והחצר, רשות אחת הן.

וקמשמע לן רבי אלעאי:

א. אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, וביטל רשות חצירו לשאר בני החצר, לא די שרשות שיש לו בחצר בטלה לשאר בני החצר, אלא אף רשות ביתו בטלה לשאר בני החצר. ונמצא שכל הבתים שבחצר, והחצר, רשות אחת היא. ומכל מקום:

ב. **אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב**, וביטל את רשותו - **ביתו** של השוכח **אסור מלהכניס** מהחצר **ולהוציא** לחצר, **לו** [לשוכח], שאם יוציא ויכניס הרי זה חוזר ומחזיק ברשותו.

ולפיכך אסור להוציא מביתו שלו, [אבל מותר הוא להוציא מבית שלהן לחצר שהרי הכל רשות אחת].

אבל להם [לשאר בני החצר] **מותר** להוציא אף מבית שלו, שהרי אף רשות ביתו נתבטל להם כרשות חצירו, והכל רשות אחת היא [נתבאר על פי רש"י לקמן כו.]!

וכמו כן שמעתי ממנו:

שיוצאין ידי חובת אכילת מרור **באכילת ערקבלין** [שם ירק מר] **בפסח!**

[189] לשון רש"י; ולא נתבאר במפרשים בהדיא, אם בעינן שיהא מרובע בכל גודל היקף. או שלא אמרו כן אלא על בית סאתיים, מפני שנמצאו שתי צלעות ארוכות משבעים אמה ושיריים. אבל אם אינן ארוכות יותר לא איכפת לן בצורתם.

ובכל שלשת השמועות האלה **חזרתי על כל תלמידיו** של רבי אליעזר, **ובקשתי לי חבר** שזכור אף הוא שכך אמר רבי אליעזר, **ולא מצאתי!**

אלא סוברים:

א. היקף שלא הוקף לדירה לא שרינן יותר מבית סאתים.

ב. המבטל רשות חצירו, רשות ביתו לא ביטל, ולפיכך אף לאחרים אסור להוציא מביתו לחצר.

ג. ערקבלין לאו מין מרור הוא.

גמרא:

ותמהינן אלישנא דמתניתין "ועוד" אמר רבי יהודה בן בבא:

מאי תנא רבי יהודה בן בבא - לפני משנה זו - בדין גינה וקרפף, דנימא **דקתני** "**ועוד**" להוסיף על אותו דין?!

אילימא, לאו משום דתנא רבי יהודה בן בבא עוד דין בגינה וקרפף - תנן "ועוד", אלא **משום דתנא ליה** רבי יהודה בן בבא במתניתין דלעיל דף כב: **חדא לחומרא** [שמחמיר רבי יהודה שלא לעשות פסין אלא לבאר הרבים]. **וקתני** בהך מתניתין דינא **אחריתי** לחומרא.

וכיון דתרי דיני לחומרא קאמר, **משום הכי קתני** "**ועוד**", אף על גב דאינם מענין אחד?! זה אינו.

דה**א רבי יהודה** [בר אלעאי] **דתנא ליה** במתניתין דריש פירקין **חדא לחומרא**, דקאמר התם: אין מקיפין בפסין אלא עד בית סאתים. **וקתני אחריתי** במתניתין דלעיל דף כג א: "רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין". **ומכל מקום לא קתני** לעיל **ועוד** אמר רבי יהודה.

אלמא, כיון דאין הענין אחד - כי רישא מיירי במדת ההיקף, וסיפא בביטול מחיצות - אף על גב דתרוייהו חומרי נינהו לא קתני "ועוד".

ומאי שנא הכא דקתני "ועוד"?! ומשנינן: לא דמי להא דרבי יהודה בר אלעאי.

כי **התם** גבי רבי יהודה בר אלעאי, **אפסקוה** - לשתי המימרות דרבי יהודה - **רבנן** דפליגי עליה בריש פירקין כדקתני התם: אמרו לו, לא אמרו בית סאתים אלא לגנה וקרפף. ורק לאחר דבריהם תנא במשנה שלאחריה מימרא בתרא דרבי יהודה.

אבל **הכא**, גבי רבי יהודה בן בבא, **לא אפסקוה רבנן**, ותנא מימרא בתרא דרבי יהודה בן בבא סמוך למימרא קמא דידיה, ולפיכך קתני "ועוד" משום ששנה רבי יהודה בן בבא תרי חומרי!

ותמהינן אפירוקין: וכי **כל היכא דאפסקוה רבנן**, **לא קתני** "**ועוד**" אפילו היכא דתרווייהו מחד ענינא?!

והא חזינן גבי **רבי אליעזר דסוכה**, **דאפסקוה רבנן** בין שתי מימרותיו של רבי אליעזר [וכפי שיתבאר] ומכל מקום **קתני** "**ועוד**".

דתנן בסוכה: רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה. "ועוד" אמר רבי אליעזר: מי שלא אכל [בסוכה] לילי יום טוב הראשון, ישלים לילי יום טוב האחרון.

הרי חזינן, שזה דאפסקוה רבנן אינו טעם שלא לומר "ועוד".

ואם כן, על כרחך הא דלא קתני במימרא דרבי יהודה בר אלעאי "ועוד", הטעם הוא משום דאינו מחד ענינא [מה שאין כן רבי אליעזר ששתי מימרותיו מענין אחד של סעודה].

ואם כן גבי רבי יהודה בן בבא שאין מימרותיו מחד ענינא, אמאי קתני "ועוד"?!

ודחינן: לעולם תרי חומרי שלא מחד ענינא הוי טעם לכתוב "ועוד", ולעולם גבי רבי יהודה בר אלעאי, הטעם דלא קתני "ועוד" הוא משום דאפסקוה רבנן, ומה שהוכחנו דאפסקוה רבנן אינו טעם שלא לומר "ועוד" מרבי אליעזר דסוכה, לא קשיא, דלא דמי להא דרבי יהודה בר אלעאי:

ד**ה**ת**ם** גבי רבי אליעזר דסוכה **במילתיה** דרבי אליעזר, שאמר חייב לאכול ארבע עשרה סעודות בסוכה, באותו ענין **הוא דאפסקוה** רבנן, ואמרו לו: אין לדבר קצבה. ועדיין הענין הוא מימרא דרבי אליעזר, דהא לא קתני אלא דעת החולקים עליו, ומיד קתני "ועוד".

אבל **הכא**, גבי רבי יהודה בר אלעאי, לא קתני דעת חכמים על דברי רבי יהודה בלבד, אלא הוסיפו עוד, **ובמילתא אחריתי אפסקוה**, שהרי רבי יהודה אמר דלא הותר יותר מבית סאתים בפסי ביראות, וחכמים הוסיפו על מחלוקתם בפסי ביראות, ואמרו: "לא אמרו בית סאתים אלא לגינה וקרפף", ותוספת זו אינה מענין דברי רבי יהודה ממש, וכל כי האי גוונא חשיב הפסקה, ומשום הכי לא קתני "ועוד".

שנינו במשנה: **רבי עקיבא אומר**, **אפילו אין אין בה** (**אחד**) [**אחת**] **מכל אלו מטלטלין בתוכה**, ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושיריים:

דף כג:

ומקשינן: **רבי עקיבא** - **היינו תנא קמא!**

כלומר: חכמים דריש פירקין, שאמרו לרבי יהודה: "לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפף", וזו היא שיטת רבי עקיבא, שאף שאינו מוקף לדירה - כגינה וכקרפף - מותר להקיף עד בית סאתים?!

ומשנינן: **איכא בינייהו**: "**דבר מועט**", שהוא יותר משבעים אמה ושיריים, וכדמפרשינן בסמוך.

שלדעת רבי עקיבא לא הותר אלא שבעים אמה ושיריים בלא "דבר מועט", ולרבנן בית סאתים שלמות שהן עם תוספת "דבר מועט", וכמו שיתבאר.[190]

דתניא: **רבי יהודה אומר**: **דבר מועט יש על שבעים אמה ושיריים ולא נתנו חכמים בו שיעור** [לא חשו חכמים לצמצם, אבל השיעור הוא עם אותו דבר מועט - שיטת תוספות].

וכמה שיעור סאתיים - כחצר המשכן!

כלומר: חצר המשכן היה שטחה מאה אמה על חמשים אמה, שהם: חמשת אלפים אמה רבועים.

ואם באת לרבע שטח זה, תמצא בכל צלע של הריבוע שבעים אמה, ועוד "שיריים" שהם שני שלישי אמה [0.666 אמה], ועוד "דבר מועט" שהוא כחמש מאיות האמה [כ 710678=5000. 710678*70. 70].

ובאותו "דבר מועט", נחלקו רבי עקיבא ורבנן אם להביאו בחשבון או לא, [נתבאר על פי שיטת החישוב המקובלת, וראה רש"י].

ומפרשינן: **מנא הני מילי** הא דאמר רבי עקיבא שיהא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, דהיינו דוקא מרובע ולא ארוך וצר, ומהיכן ילפינן שמרבעים את חצר המשכן כדי לשער בו איסור שבת?

אמר רב יהודה: **דאמר קרא**: **ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים** "**בחמשים**".

מאי "בחמישים" הנוספים על "חמישים"?

אמרה תורה: **טול חמשים** אמה על חמשים אמה השניות, היתרות על ריבוע של חמשים על חמשים הראשונות, **וסבב** בהם [בריבוע] את הריבוע הראשון של **חמשים** על חמשים שהיה לך, ותמצא ריבוע גדול של שבעים אמה ושיריים ודבר מועט על שבעים אמה ושיריים ודבר מועט.

וזהו שאמרה תורה: "ורחב חמשים [יהיה מסובב] בחמשים [אמות אחרות] ".

ופשטיה דקרא דקאי על המשכן עצמו, וכתב "בחמשים" - **במאי כתיב**?

ומפרשינן: **אמר אביי**: **העמד משכן** - שהיה אורך חללו הפנימי, [לא כולל עובי הקרשים] שלשים אמה, ורוחב חללו הפנימי עשר אמות - בתוך חצר המשכן שהיה שטחו פעמיים חמשים על חמשים [חמשים אמה מרובעות במזרח, וחמשים במערב], באופן שיעמוד המשכן:

[190] וכתב בגאון יעקב, דהני מילי במרובע אין מוסיפין "דבר מועט", אבל למאן דשרי אפילו ארוך וצר, משערין בבית סאתים שלם שהוא חמשת אלפים אמה.

א. **על שפת** [בסוף] הריבוע של **חמשים** על חמשים אמה המערביות, בצידו המזרחי של הריבוע המערבי.
ב. שיעמוד המשכן באמצע רחבו של הריבוע.
זאת, **כדי שיהא**:
חמשים אמה לפניו של משכן. שהרי העמדנוהו בסוף חמשים אמה המערביות ונותר הריבוע של חמישים אמה המזרחיות כשהוא ריק.
ועשרים אמה יהא עודף החצר על המשכן **לכל רוח ורוח**, שהרי רחבו עשר אמות ונשאר עודף עד קצה החצר עשרים מדרום ומצפון, וכיון שאין ארכו אלא שלשים, נותר עודף לאחורי המשכן עד קצה החצר ממערבו עשרים אמה.
[ומיהו לא היה העודף עשרים אמה אלא על "חלל" המשכן, ומשטח החצר עצמה, יש להפחית את עובי הקרשים].
שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר: אם היתה ארכה** יתר על רחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בה:
ופרכינן: **והתניא: רבי אליעזר אומר: אם היתה ארכה "יתר על פי שנים ברחבה" אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה**, הא אם היתה ארכה פי שנים ברחבה, או פחות מיכן שפיר דמי, ודלא כמפורש במתניתין?!
ומשנינן: **אמר רב ביבי בר אביי: כי תנן נמי מתניתין**: אם היתה ארכה יתר על רחבה אין מטלטלין בה, היינו "אם היתה ארכה [**יתר על**] **פי שנים ברחבה - תנן**! ומשום דחצר המשכן היתה ארכה פי שנים ברחבה ולא יותר. [191]
ותמהינן: **אי הכי, היינו רבי יוסי** דקאמר במתניתין: אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה, ובמאי פליגי?!
ומשנינן **איכא בינייהו ריבועא דריבעוה רבנן**.
כלומר: הריבוע שלמדו חכמים מאסמכתא דלעיל "טול חמשים וסבב חמשים" [ריטב"א]. והיינו: רבי אליעזר סבירא ליה דלכתחלה בעינן ארכה פי שנים ברחבה, ובדיעבד אף אם עשאה מרובעת שפיר דמי, [על פי תוספות בשיטת רש"י, וריטב"א לא כתב כן]. ורבי יוסי סבר: לכתחלה מרובעת בעינן, ובדיעבד אף אם עשאה ארכה פי שנים ברחבה שפיר דמי! [נתבאר על פי רש"י]. [192]

[191] וכתבו התוס' בדף כה ב בתירוץ שני, וכן פסק המשנה ברורה, שאין קפידא בזה, אלא א"כ היה שטחו של המקום בית סאתים, אבל אם היה במשהו פחות מבית סאתים לא איכפת לן בצורתו.
[192] ובתוספות תמהו: מה שייך לכתחלה ובדיעבד בדבר שאינו מצוה אלא "דיני" רשויות בעלמא, ופירשו פירוש אחר, ראה שם. ולשיטת רש"י, הבא לשאול כיצד להקיף, מורין לו לכתחלה שיעשה מרובעת או ארכה פי שנים ברחבה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה - גאון יעקב.

שנינו במשנה: **רבי יוסי אומר**: אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה:
איתמר: **אמר רב יוסף**, **אמר רב יהודה**, **אמר שמואל**: **הלכה כרבי יוסי**, הסובר שאין צריך מרובעת, ואפילו ארכה פי שנים ברחבה שפיר דמי.
ורב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל: **הלכה כרבי עקיבא** הסובר דעד בית סאתים אין צריך שתהא מוקפת לדירה ! **ותרווייהו לקולא** - וכדפירשנו.
וצריכא שמואל להשמיענו שתי הלכות אלו:
דאי אשמעינן רק **הלכה כרבי יוסי**, **הוה אמינא** דמכל מקום מוקפת לדירה בעינן **ועד דאיכא שומירה או בית דירה** לא משתרי [וכדסבירא ליה לרבי יהודה בן בבא במתניתין], ולפיכך **קא משמע לן** דה**לכה כרבי עקיבא**, שאמר במשנה שאין צריך אחת מכל אלו.
ואי אשמעינן רק דה**לכה כרבי עקיבא**, **הוה אמינא** דהלכה כרבי עקיבא בכל דבריו ואף במה דסובר דבעינן מרובעת [וכדקאמר: ובלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושירים, דמשמע מרובעת].
אבל **אריך וקטין** [ארכו יתר על רחבו] **לא**.
לפיכך **קא משמע לן הלכה כרבי יוסי**, דאף אם אינה מרובעת, בדיעבד שפיר דמי אפילו אריך וקטין, אם אך אין ארכה יותר מפי שנים ברחבה.
סיכום השיטות וההלכה, לדעת רש"י.
בהיקף שלא הוקף לדירה - שלש שיטות:
א. לרבי יהודה בן בבא:
היקף יותר מבית סאתים אפילו הוקף לדירה לא מהני.
עד בית סאתים, אם לא הוקף לדירה לא מהני.
ואם הוקף לדירה, מהני.
וכן היא גם דעת **רבי יהודה ברבי אלעאי**, אלא שמוסיף:
היקף לדירה מיקרי אפילו בור שיח ומערה, וכשר עד בית סאתים. וביותר מבית סאתים, אפילו הוקף לדירה ממש לא מהני.
ב. לחכמים דריש פירקין ולרבי עקיבא:
עד בית סאתים אין צריך היקף לדירה, ויותר מבית סאתים צריך היקף לדירה.
וכן הלכה!
ג. לרבי אלעאי בשם רבי אליעזר ולחנניה [לקמן כו א]:
אפילו כשלא הוקף לדירה, שרי אפילו יותר מבית סאתים.
ומיהו פליגי, אם שרי עד ארבעים בית סאה, או עד בית כור [כדלקמן כו א].
בהיקף מרובע או ארוך וצר, **שלש שיטות**:

א. לדעת רבי יהודה בן בבא, ולרבי עקיבא, בעינן מרובע.
[ובדעת רבי יהודה ברבי אלעאי, נחלקו הראשונים:
דעת תוספות כג ב ד"ה רבי עקיבא, דכשם דלענין פסי ביראות התיר רבי יהודה אפילו ארוך וצר - כדאיתא לעיל כב א - הוא הדין לענין היקף שלא הוקף לדירה.
ודעת הריטב"א לעיל כב א, שרבי יהודה בר אלעאי מודה לענין היקף לדירה, לרבי יהודה בן בבא, דבעי "מרובע"].
ב. לדעת רבי אליעזר ולרבי יוסי, כשר ההיקף אפילו ארוך וצר, **וכן הלכה!**
ג. נחלקו רבי אליעזר ורבי יוסי - לדעת רש"י - אם לכתחלה בעינן מרובע, או ארכה פי שנים ברחבה.

ארכה יותר מפי שנים ברחבה:

כולהו תנאי דלעיל סבירא להו דלא מהני. אבל רבי אילעאי בשם רבי אליעזר, וחנניה [לקמן דף כו א] מתירין אף בזו, ריטב"א לקמן דף כו א. [193]

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, ואחר כך **נזרע רובו** של קרפף, בטלה צורתו כדירה, שהרי במקום זרע אין דרים אנשים, **והרי הוא** [כל הקרפף, ואפילו המקום שאינו זרוע] **כגינה**, **ואסור** לטלטל בכולו, שהמיעוט בטל לגבי רובו והוי כאילו נזרע כולו. [194] אבל אם היה מתחילה מוקף לדירה **ונטע** בו אילנות **ברובו**, לא בטלה דירתו, שהדרך הוא להסתופף בצל האילנות, **והרי הוא כחצר** סתם שהיא מוקפת לדירה, **ומותר** לטלטל בו.

ומפרשינן הא דאמרינן: **נזרע רובו** אסור:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **לא אמרן אלא** שאותו מקום שנזרע בפני עצמו, הרי הוא **יותר מבית סאתים**, שנמצא שמקום הזריעה הוי כרמלית, כדין היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ונמצא, ששאר הקרפף - אף שהוקף לדירה - הרי הוא פרוץ לכרמלית, ולפיכך אסור לטלטל בו.

אבל אם מקום הזריעה בפני עצמו, שטחו **בית סאתים** או פחות, **מותר** לטלטל בכולו, כיון שאינו אלא היקף פחות מבית סאתים שלא הוקף לדירה, שאינו כרמלית [ולקמן דחי לה, שהרי מיעוטו בטל לגבי רובו - וכדאמרן].

[193] אלא שנחלקו הפוסקים בדעת האוסרים: דעת המשנה ברורה - סימן שנ"ח סקי"ב, על פי תוספות כה: - דכל זה בהיקף ששטחו בית סאתים מצומצמות, אבל בפחות מזה לא איכפת לן בצורתו. ודעת החזון איש - או"ח סימן פ"ט סעיף קטן י"א, על פי שיטת רוב הראשונים [לדעתו] - דאף בפחות מבית סאתים, בעינן שלא יהא ארכה יותר מפי שנים ברחבה.

[194] וראה לשון רש"י לקמן דף כד. ד"ה והוה, שכתב על זה: "ואף על גב דהוקף לדירה, חשוב כלא הוקף לדירה, דהא הוי כולו גינה, ובגינה לא מהני הוקף לדירה".

קיימא לן, שאסור לטלטל בשני "מיני" רשויות [כפי שיתבאר לקמן] מאחת לחברתה, ואפילו שתיהן רשות היחיד גמורות. ואם נפרצה המחיצה שבין שתי הרשויות אסור לטלטל בהן כלל, כיון דנפרצה כל אחת לרשות האסור לה.

ולכן, הכא, שחלק מן הקרפף הרי הוא מוקף לדירה והוי ליה "חצר", וחלקו שאינו מוקף לדירה הוי ליה "קרפף" - שהן שני "מיני" רשויות ש"נפרצו" זו לזו - היה לנו לאסור לטלטל בהן.

ומדקאמר רב הונא בריה דרב יהושע אם החלק שאינו מוקף לדירה אינו גדול מבית סאתים מותר לטלטל בכל הקרפף, על כרחך:

כמאן אמרה רב הונא בריה דרב יהושע?

כרבי שמעון, דסבירא ליה דחצר [שהיא כמו קרפף המוקף לדירה] וקרפף [שאינו מוקף לדירה, ואינו יותר מבית סאתים] כרשות אחת הן.

דתנן: **רבי שמעון אומר**: **אחד גגות** הבתים, **ואחד חצרות**, **ואחד קרפיפות** שלא הוקפו לדירה, **רשות אחת הן לכלים ששבתו** [שהיו בכניסת שבת] **בתוכן** של הגגות או החצרות והקרפיפות, ומותר לטלטלן מזו לזו.

ולא לכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן אחר כך לחצר, שאת אלו אסור להוציא מחצר לקרפף.

דאי כרבנן, הא סברי [לקמן דף פט א] שחצר וקרפף שני "מיני" רשויות הן ואסור לטלטל מזו לזו אפילו כלים ששבתו בחצר ולא בבית.

ולדעת רבנן, היה לו לרב הונא בריה דרב יהושע לאסור לטלטל בכל הקרפף [נתבאר על **פי רש"י**].[195]

ותמהינן: **לרבי שמעון נמי** יהא אסור לטלטל בכל הקרפף - ואף שאותו חלק שנזרע ואינו מוקף לדירה אינו גדול מבית סאתים - **דכיון** דמיירי הכא **דנזרע רובו**,

[195] דעת רש"י כאן, שאסור לטלטל אף לרבי שמעון - כלים ששבתו בבית והוציאן לחצר, ומשום דאף לרבי שמעון בית וקרפף שתי מיני רשויות הן, וכשם שאסור לטלטל מן הבית לקרפף, אסור לטלטל לקרפף כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר, [ועל פי דרכו, נתבאר]. אבל הרבה ראשונים חלקו עליו, וסוברים שלדעת רבי שמעון אין כלל איסור טלטול בשתי מיני רשויות, ואף מבית לקרפף מותר לטלטל כשהן של אדם אחד, דלא סבירא ליה כלל איסור מחודש זה. ולא אמר רבי שמעון אלא, שכלים ששבתו בביתו "של זה" ויצאו לחצירו אסור להוציאם לקרפף של "אחר". שאילו לא שבתו בבית היה מותר - לדעת רבי שמעון - להוציאם אף מחצר של זה לקרפף של זה אף שלא עירבו זה עם זה, שלא נאסר לדעתו לטלטל מרשות של זה לרשות של זה אלא מן הבית לחצר או לקרפף, או לכלים ששבתו בביתו של זה ובא להוציאם לחצר או לקרפף של אחר. [ראה כל זה בריטב"א כאן, ובביאור הלכה סימן שע"ב ד"ה או לגג].

דף כד.

הוי ההיא מיעוטא המוקף לדירה (תחילת העמוד) **בטיל ליה לגבי רובה** שאינו מוקף לדירה, **והוה ליה** האי **קרפף**, היקף **יותר מבית סאתים** שלא הוקף לדירה, **ואסור**?! **אלא אי איתמר** - הא דרב הונא בריה דרב יהושע - **הכי איתמר** [וקאי רב הונא בשיטת רבנן דרבי שמעון]:

מדאמרינן "נזרע רוב אסור", איכא למידק: **הא מיעוטא** [אם נזרע מיעוטו של קרפף] **שרי**! ועל כך **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**:

לא אמרן דבנזרע מיעוטא שרי, **אלא דלא הוי**

- המיעוט שנזרע - **בית סאתים**, שהוא שטח שאינו חשוב ליבדל משאר ההיקף, ואינו חשוב ליתן לו שם "קרפף" בפני עצמו. ולפיכך אינו אוסר "החצר" שנפרצה לו.

אבל אם היה המיעוט שנזרע, **בית סאתים** בצמצום, חשוב הוא ליתן לו שם בפני עצמו, ונקרא: קרפף שלא הוקף לדירה, ולפיכך **אסור** לטלטל בכל ההיקף שהרי החלק המוקף לדירה הוי "חצר", והחלק שאינו מוקף לדירה הוה ליה "קרפף", וחצר וקרפף שנפרצו זו לזו אסור לטלטל בשתיהן.

[וכל שכן שאסור, אם היה יותר מבית סאתים, דהוי ליה נפרץ לכרמלית].

כמאן? **כרבנן**, הסוברים שחצר וקרפף שתי מיני רשויות הן ואסור לטלטל מזו לז, וממילא כשהן "פרוצות" זו לזו, הוי ליה כל אחת, רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה, ואסור לטלטל בהן כלל.

ורב ירמיה מדיפתי מתני - הא דרב הונא בריה דרב יהושע - שלא בא להחמיר על בית סאתים בצמצום ולאוסרו, אלא **לקולא** קאמר [וקאי רב הונא בשיטת רבי שמעון], והכי קאמר: **הא מיעוטא שרי**:

ועל כך **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**:

לא אמרן, אלא שהיה המיעוט שנזרע, **בית סאתים** בצמצום [וכל שכן פחות מבית סאתים], דאז מותר לטלטל בכולו ואף דכשתי רשויות הן [שהרי חלקו חצר וחלקו קרפף], מכל מקום שרי, דחצר וקרפף רשות אחת הן.

אבל אם היה המיעוט שנזרע **יותר מבית סאתים**, דהוי אותו מיעוט היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שדינו ככרמלית, **אסור** לטלטל בכל ההיקף, שהרי נפרץ החלק השני לכרמלית ואסור לטלטל בה.

וכמאן שרינן כשאין בחלק הנזרע יותר מבית סאתים? **כרבי שמעון**, הסובר שחצר וקרפף רשות אחת הן.

למדנו לעיל: **נטע רובו** של קרפף **הרי הוא כחצר**, **ומותר**:

אמר רב יהודה אמר אבימי: הא דאמרינן שאין הנטיעה מבטלת שם היקף לדירה, **והוא שעשויין אצטבלאות**, שהיתה נטיעת האילנות שורות שורות, ונאה לשבת שם, ועדיין מקום דירה הוא.

ורב נחמן אמר: **אף על פי שאין עשויין אצטבלאות**.

מר יהודה, **אקלע לבי רב הונא בר יהודה**, **חזנהו** [ראה] **להנהו** קרפיפות יותר מבית סאתים - שהוקפו תחילה לדירה, ואחר כך נטעו בו אילנות - **דלא עבידי אצטבלאות**, **ואפילו** הכי **קא מטלטלי בגווייהו**.

אמר ליה מר יהודה לרב הונא בר יהודה: וכי **לא סבר לה מר להא דאבימי** - בתמיהה - דאמר אם אין נטועין אצטבלאות, בטלה דירה מהקרפיפות, והוה ליה קרפף יותר מבית סאתים שאינו מוקף לדירה?!

אמר ליה רב הונא בר יהודה למר יהודה: **אנא** - **כרב נחמן** דלעיל **סבירא לי**, דאמר: אף על פי שאין עשויין אצטבלאות.

אמר רב נחמן אמר שמואל: **קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה**, ואחר כן פתח דירה לשם, דקיימא לן שאסור לטלטל בו [אלא אם כן תחילה פתח דירה לשם קודם ההיקף, ואחר כך הוקף] - **כיצד הוא עושה**, לתקנו שייחשב כמו "פתח ולבסוף הוקף"?

א. **פורץ בו** בקרפף - במחיצות המקיפות את הקרפף - **פירצה יותר מעשר** אמות, שברוחב זה שוב אין שם "פתח" על הפירצה, אלא היא חשובה פירצה, המבטלת את המחיצות.

ב. **וגודרו** לקרפף שנית, **ומעמידו**, ומצמצם את פירצתו עד שתעמוד **על עשר** אמות בלבד, שמעתה יש לקרפף "פתח" ולא פירצה.

ואז מותר לטלטל שם. שהרי זה כמי שהקיף לקרפף אחר שפתח דירה לשם.

איבעיא להו: אם **פרץ** בהיקף פירצה של **אמה** בלבד, שעדיין לא בטלו המחיצות, **וגדר** אותה **אמה**, [ושוב **פרץ אמה** נוספת, סמוך לאמה הראשונה, **וגדרה**] **עד שהשלימו** על ידי כמה פרצות **לפירצה יותר מעשר**.

אלא, שמעולם לא היתה במחיצה פירצה אחת גדולה מעשר אמות כאחת. וכמו כן בשעה שגדר, הוא לא סתם פירצה של יותר מעשר אמות - **מהו**?

מי אמרינן, כיון שלא פרץ יותר מעשר אמות בבת אחת, לא בטל מעולם ההיקף הראשון שלא הוקף לשום דירה.

או דילמא, כיון שאם לא היה גודר הפרצות, הן היו מצטרפות ליותר מעשר, והיה בטל ההיקף הראשון.

ונמצא שעל ידי שגדר כל פירצה בפני עצמה הועיל בכך לעשות שלא תהא פירצה יותר מעשר, ונחשב הדבר כהיקף חדש שעושה לשם דירה? [196]

אמר ליה [אין ידוע מי האומר - יעב"ן]: **לאו היינו דתנן**: **כל כלי** עץ של **בעלי בתים** [שאינו עומד למכירה], **שיעורן** - כדי לטהר אותן מטומאתן אם ניקבו, ובטל מהם שם "כלי" - **כרמונים** שניקבו עד שרימונים שבתוכם נופלים ממנו.

אבל אם ניקבו פחות מכן, דרך בעלי בתים להצניען להשתמש בהם לרימונים, ולפיכך לא בטל מהם שם "כלי".

ובעי חזקיה: **ניקב** הכלי נקב קטן **כמוציא זית**, **וסתמו**, **וחזר וניקב** - ליד המקום שסתמו - **כמוציא זית**, **וסתמו**, וחזר וניקב **עד שהשלימו למוציא רמון**, **מהו**?

ואמר ליה רבי יוחנן לחזקיה: **רבי**, **שנית לנו** משנת **סנדל**!

דתנן [ב"ח]: **סנדל** - שנטמא במדרס הזב, שמטמא אדם וכלים - שנפסקה אחת מאזניו עדיין הוא טמא מדרס, עד שייפסקו שתי אזניו, דאז לא חזי למדרס.

נפסקה אחת מאזניו ותיקנה, **טמא מדרס**, שהרי אפילו לא תיקנה, טמא מדרס, וכדאמרן.

נפסקה אוזן **שניה** - אחר שתיקן הראשונה - **ותיקנה**, **טהור** (**בה**) **מן המדרס** כיון שבין הכל נפסקו שתי אזניו מעת שנטמא. **אבל טמא** הסנדל טומאת **מגע מדרס** [ככלי שנגע בדבר שנטמא במדרס הזב], שלענין טומאה זו עדיין "כלי" הוא, כיון שראוי לתשמיש אחר, ונטמא בטומאה זו באותה שעה שפרשה האוזן ממנו, ולא בטלה טומאה ממנו. [197]

ואמרת [אתה, חזקיה] **עלה** לפרושי: **מאי שנא** דכשנפסקה **הראשונה** לבדה, טמא הוא, ומשום דאמרינן: **הא קיימא** עדיין אוזן **שניה** שלא נפסקה.

בנפסקה אוזן **שניה** - אחר שתיקן הראשונה - **נמי** נימא: **הא קיימא** אוזן **ראשונה** המתוקנת, ואין הסנדל חסר אלא אוזן אחת?!

ואמרת לן עלה: **פנים חדשות באו לכאן**, כלומר: אין אזנים חדשות הללו מהסנדל שדרסן הזב, ומטומאה הראשונה טיהרו שהרי אין זה סנדל ראשון. וכיון שכן פשט ליה רבי יוחנן לחזקיה: **דהכא נמי** גבי כלי שניקב וחזר וניקב איכא למימר: **פנים חדשות** של כלי **באו לכאן** ואין זה אותו כלי שנטמא.

[196] וכתב בשפת אמת דאפילו לא גדר כל הפרצות, כל שעשה פירצה פחות מעשר אמות וגדרה, ואחר כך פרץ להשלים פירצה ראשונה יותר מעשר, כיון דאם היה נוטל מה שגדר מקודם, היה כאן פירצה יותר מעשר, מיבעי לן - ולשון הגמרא "וגדרה" לאו דוקא. וכן כתב בגאון יעקב.

[197] וכתבו התוספות: דלפירוש זה דרש"י, יש על הסנדל טומאת מגע מדרס, אף בסנדל שנפסקו שתי אזניו.

וקרי **עליה** חזקיה על רבי יוחנן: **לית דין בר אינש** [אין זה - רבי יוחנן - בן אדם] אלא מלאך! **ואיכא דאמרי**: הכי קרי עליה: **כגון דין בר נש** זה הוא אדם גדול!

ועל כל פנים, נפשט נמי הספק שהסתפקו בפרץ את ההיקף, סתמו, וחזר ונפרץ וסתמו, דאף הכא פנים חדשות של היקף באו לכאן, והוה ליה היקף חדש שהוקף אחר שנפתח לו בית דירה, ומותר לטלטל בו!

אמר רב כהנא: **רחבה שאחורי הבתים** [שטח פנוי אחורי הבית, שאין משתמשין שם תשמישי הבית, כבחצר - משנה ברורה] שאין הבית פתוח לתוכו, חשיב כהיקף שלא הוקף לדירה, ואם היה ההיקף יותר מבית סאתים, **אין מטלטלין בו**, **אלא בארבע אמות**.

ואמר רב נחמן: **אם פתח לו** [לרחבה] **פתח** מן הבית הצמוד לרחבה, **מותר לטלטל בכולו**, שה**פתח** מן הבית **מתירו**, ועושהו כמוקף לדירה.

ולא אמרן שהפתח מתירו, **אלא שפתח** הפתח מן הבית **ולבסוף הוקף** הרחבה, **אבל הוקף** הרחבה **ולבסוף פתח**, **לא**. וכדאמרן לעיל דלא מיקרי הוקף לדירה בכי האי גוונא.

ותמהינן: **פתח ולבסוף הוקף**, **פשיטא**, ומאי קא משמע לן רב נחמן?!

ומשנינן: **לא צריכא דאית ביה** ברחבה, כלומר: שקודם שהוקפה הרחבה היה באותו מקום **בי דרי** [גורן].

מהו דתימא אפילו פתח ולבסוף הוקף לא מהני, שאין הפתח עשוי על דעת להקיף שם רחבה, אלא **אדעתא דבי דרי** [כדי שיוכל לצאת מביתו לגורן] **עבדיה** לפתח, **קא משמע לן** דסתמו נפתח לרחבה. [198]

קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, **ונתמלא מים** מכונסים בשוחה שברחבה [תוספות] בעומק עשרה טפחים, **סבור** מתחלה **רבנן למימר**: דמים בקרפף, **כזריעת זרעים דמו**, דאמרן לעיל שהן מבטלין במקומם שם היקף לדירה - ולפיכך **אסיר** לטלטל בכולו, אם נתמלא מים ברובו של קרפף, וכדאמרן לעיל גבי "נזרע רובו", [קרן אורה, וכפירוש שני של תוספות].

אמר להו רב אבא (**אבוה**) [**אחוה**] (**דרב**) [**דרבא**] **בריה דרב משרשיא**: **הכי אמרינן משמיה דרבא**, **מים**, לאו כזרעים דמו אלא **כנטעים** של אילנות **דמו** - שאין מבטלין היקף דירה, וכדאמרן לעיל - ולפיכך **שרי** לטלטל בו.

[198] נתבאר על פי משנה ברורה סימן שנ"ט, ובגאון יעקב פירש באופן אחר.

דף כד:

אמר עלה **אמימר**: הא דאמרן דמים חשיבי דירה, **והוא דחזיין לתשמישתא** [שראויין המים לתשמיש] ששותין ממנו, דאין לך דירה גדולה מזו. **אבל לא חזיין לתשמישתא**, **לא**.

ואמר עלה **רב אשי**: **ודחזיין לתשמישתא נמי** [ואפילו ראויין לתשמיש] **לא אמרן** שחשיב דירה, **אלא שאין ברוחב עומקו** של מים **יותר מבית סאתים**, **אבל אם יש ברוחב עומקו** של מקוה המים עצמו, **יותר מבית סאתים**, **אסור!**

והטעם: שאין דרך שוחה מלאה מים, לעשותה יותר מבית סאתים, וחשיבי כזרעים [תוספות, לדעת ר"י].

ודחינן לה: **ולאו מילתא היא**, אלא אפילו היה רחבו של מקוה המים בית כור, נמי חשיב מקומו כמקום דירה, **מידי דהוה אכריא דפירי** [כרי של פירות], שאף אם הוא גבוה עשרה וברוחב בית כור, לא בטלה תורת דירה ממקום הכרי.

ההיא רחבה שהיתה גדולה מבית סאתים ולא הוקפה לדירה **דהואי ב**מקום הנקרא: **פום נהרא**, **דחד גיסא הוה פתיח למתא** [שמצידה האחד היתה פתוחה למבוי שבעיר שכלה לרחבה זו] והיה המבוי פרוץ במילואו לרחבה, והרחבה אינה פרוצה במילואה אלא בפתח עד עשר [ריטב"א], ואסור המבוי בטלטול, שהרי פרוץ הוא לרחבה שהיא כרמלית כיון שאינה מוקפת לדירה, [מלבד מה שהיה פרוץ המבוי בצידו השני לרשות הרבים].

וחד גיסא של הרחבה, **הוה פתיח לשביל של כרמים** [והיה השביל פרוץ במילואו לרחבה, והרחבה פתוחה לשביל בפתח עד עשר], וסופו של **שביל של כרמים הוה סליק** [היה כלה] **לגודא דנהרא** [לשפת הנהר] שהיה גבוה עשרה מקרקע השביל [תוספות לפי שיטת רש"י], ונמצא שהשביל מוקף משלשת צדיו, ופרוץ מרוח רביעית לרחבה שהיא כרמלית האוסרתו בטלטול, כדין כל רשות הפרוצה מרוח רביעית לכרמלית שהיא אסורה, [ודרך אותו מבוי, רחבה ושביל, היו עוברים גמלי העיר לנהר לשתות].

אמר אביי: **היכי נעביד** אם רוצים להתיר הטלטול בכולם, על ידי שיתחילו להשתמש ברחבה כמקום דירה, ונמצא שממילא יותר הטלטול בכולם, [אחר שיתירו המבוי בצידו הפתוח לרשות הרבים בלחי או קורה]?

שהרי בהא גופא שיתחילו עכשיו להשתמש בה, לא יועיל! כיון שבשעת היקף הרחבה עשאוה שלא לשם דירה, והוה ליה "הוקף ולבסוף פתח", דלא מהני, [והיה קשה להם לפרוץ פירצה בגדר האבנים של הרחבה, ולהקיפה מחדש].

ואם יתחילו להשתמש, ואחר כך **לעביד ליה** היקף חדש על ידי **מחיצה** שתוסיף גובה **אגודא דנהרא** [על שפת הנהר], ותיחשב אותה מחיצה שבסוף השביל כמחיצת הרחבה שהרי כנגד הרחבה היא בסוף השביל, וחשובים הרחבה והשביל כמקום אחד? גם זה לא יועיל! **דאין עושין מחיצה על גבי מחיצה**, שהרי כבר יש שם מחיצת הגודא, ואין מועיל להגביה מחיצה קיימת כדי להחשיבו כהיקף חדש, אלא אם כן פרצו תחילה ההיקף הראשון פירצה יותר מעשר והקיפוה מחדש, וכדאמרן לעיל.

ואם נבוא להקיף הרחבה מחדש על ידי דלעביד ליה צורת הפתח [ולא מחיצה, שלא להפריע מהלך הגמלים] **אפומא דשביל של כרמים** [באותו מקום שמסתיימת הרחבה ומתחיל השביל] ותיחשב "צורת הפתח" זו כהיקף חדש לדירה? [199]

הא לא ניחא! **דאתו גמלי** העוברים באותו מקום לעבר הנהר **ושדיין ליה** [ומפילין לצורת הפתח], שהיה הפתח צר, ועכשיו דוחק את הגמלים יותר, על ידי הקנים של צורת הפתח.

אלא אמר אביי: דלא ליעביד צורת הפתח באותו מקום, אלא **ליעביד** רק **לחי** בעובי משהו **אפיתחא** [היינו כמו "אפומא", דלעיל - לשיטת רש"י] **דשביל של כרמים** והיא מתרת את השביל, [דמיירי שהיו בו דיורין בשביל, ולפיכך ניתר הוא בלחי כמבוי, ואין צריך "פסין" כחצר - רש"י וריטב"א] והשתא אמרינן: **דמגו דמהניא** הא לחי **לשביל של כרמים** להתירו, **מהני נמי לרחבה**, וכדאמרן לעיל גבי צורת הפתח.

אמר ליה רבא: אם נעשה כן, **יאמרו** הרואים שאינם יודעים שיש לשביל בסופו מחיצת הגודא דנהרא, כיון שאינה ניכרת, וגם, כיון שרוב שבילים אין מסתיימים במחיצה לא יתנו לבם אליה [ריטב"א], ואם כן הוה ליה בעיניהם כמבוי מפולש [שהרי מצדו אחד רחבה שהיא כרמלית, וצידו השני נהר שהוא כרמלית] הצריך תיקון צורת הפתח מצידו האחד ולחי מצידו השני [וכדאמרן לעיל דף ז.]: **לחי** לבדו **מועיל לשביל של כרמים דעלמא** שהוא מפולש בלי מחיצה בסופו.

אלא אמר רבא: **עבדינן ליה** למבוי בפתחו שלצד רשות הרבים צורת הפתח, ועוד **לחי לפיתחא דמתא** [לפתח המבוי הפתוח לרחבה] להתירו בטלטול, וכדין מבוי הפרוץ מחד גיסא לרשות הרבים ומחד גיסא לכרמלית שהוא ניתר בצורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן, [וכדאמרן לעיל דף ז.]. והשתא אמרינן: **דמגו דמהני ליה לחי למתא**, להתירו,

[199] ואף שאין שם פירצה יותר מעשר אמות שמקיפה מחדש אלא "פתח" בעלמא עד עשר, מכל מקום היה לה להועיל, דמגו דמהני צורת הפתח להתיר השביל - שהרי אף בלחי היה יכול להתירה, וכל שכן בצורת הפתח - מהני נמי לרחבה להיות לה תוספת זו היקף לדירה.

מהני נמי לרחבה, לעשותה כמוקפת לדירה. ושוב ממילא מותר אף השביל שהרי אינו פתוח לכרמלית.

הלכך - לאחר שיתקן כדאמרן - **טלטולי במתא גופה** [במבוי עצמו] **שרי**, כיון דנתקן בצורת הפתח מכאן ולחי מכאן. וכן **טלטולי ברחבה גופה**, **שרי**, שהרי נעשית מוקפת לדירה, על ידי הלחי.

אבל להוציא **ממתא לרחבה** ולהכניס **מרחבה למתא**, **פליגי בה רב אחא ורבינא**, **חד אסר וחד שרי**, וכדמפרש טעמייהו ואזיל.

דף כה.

ומפרשינן לה: **מאן דשרי** אף על גב שהיה לנו לאסור משום תקנת עירובי חצרות: **דהא ליכא דיורין** ברחבה, ואין מי שיאסור מלטלטל מזה לזו, ולהיפך.

ומאן דאסר: **זימנין דהוי בה** [ברחבה] **דיורין** [גזירה משום דפעמים יש דיורין ברחבה], **ואתי לטלטולי**.

קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, שאסור לטלטל בו, **ובא למעטו**:

א. **מיעטו באילנות** ואותו חלק שלא נטע אינו גדול מבית סאתים, **לא הוי מיעוט**, כיון שדרך קרפיפות שיהיו בהם אילנות ותשמיש דקרפף הם [ריטב"א].

ולפיכך, לא בטל שם "קרפף" ממקום הנטיעה, והוי ליה היקף אחד יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה.

ב. **בנה בו עמוד גבוה עשרה** טפחים **ורחב ארבעה** טפחים, ונותר שטח פנוי שאינו גדול מבית סאתים, **הוי מיעוט**, דכיון דעמוד אינו תשמיש דקרפף, והוא חשוב - שהרי גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי הוא עומד בפני עצמו ולא בטל לקרפף, ונמצא שנחסר מן "הקרפף" שיעור האוסרו.

ג. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחבו **פחות משלשה** טפחים, **לא הוי מיעוט**, שאינו מקום חשוב, וכמאן דליתיה דמי.

ד. בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחבו **משלשה** טפחים **ועד ארבעה** טפחים, [ולא ארבעה בכלל].

רבה אמר: **הוי מיעוט**.

ורבא אמר: **לא הוי מיעוט**.

וכדמפרש טעמייהו ואזיל.

רבה אמר הוי מיעוט, כיון דשיעור שלשה טפחים חשוב הוא, **דהא** בהאי שיעורא **נפיק ליה** בכל מקום **מתורת לבוד**.

רבא אמר לא הוי מיעוט, דכיון דלא הוי מקום **ארבעה**, **לא חשיב**, ובטיל ליה קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, ופתח לו בית או שעשאו לתשמיש דירה, ובא לעשות היקף חדש על דעת דירה, בלא לפרוץ יותר מעשר:

א. **הרחיק מן הכותל** הקיים **ארבעה** טפחים **ועשה מחיצה** חדשה בתוך הקרפף לשם דירה: **הועיל**. [200]

ב. הרחיק המחיצה החדשה מן הכותל הקיים **פחות משלשה** טפחים: **לא הועיל**, דהוי כמחיצה על מחיצה - דאמרן לעיל שאינו מועיל - כיון שאין ביניהן שלשה טפחים.

ג. הרחיק המחיצה **משלשה ועד ארבעה** טפחים, **רבה אמר**: **הועיל**. **רבא אמר אינו מועיל**, וכדמפרש ואזיל.

רבה אמר הועיל, **דהא נפיק ליה** - בעלמא, שיעור שלשה - **מתורת לבוד**.

רבא אמר אינו מועיל, **כיון דלא הוי** בין זה לזה **מקום ארבעה**, **לא חשיב** להחשיבו כמחיצה בפני עצמה שהוקפה לדירה.

רב שימי, **מתני** [היה שונה] להנך תרי פלוגתייהו דרבה ורבא גבי עמוד וגבי מחיצה, **לקולא**.

כלומר: כולי עלמא "מקילין" ברחב שלשה כיון דנפיק ליה מתורת לבוד בין בעמוד רחב שלשה בין במחיצה רחוקה שלשה, ולא פליגי אלא ברחב ורחוק פחות משלשה.

ואף בזו מקיל רבה וסובר דהוי מיעוט, והועילה מחיצתו החדשה לעשות הקרפף כמוקף לדירה.

ועתה מבארת הגמרא את הדין בקרפף יותר מבית סאתים שבא למעטו, **וטח בו** [בכתלים] מבפנים **טיט**, עד שמיעטו לבית סאתיים:

א. אם **יכול** הטיט **לעמוד בפני עצמו**, שעשוי כל כך עבה, עד שאפילו אם ינטל הכותל הראשון יעמוד הטיט החדש: **הוי מיעוט**.

ב. אם **אינו יכול לעמוד בפני עצמו**:

רבה אמר הוי מיעוט.

רבא אמר: **לא הוי מיעוט**.

וכדמפרש טעמייהו ואזיל.

רבה אמר הוה מיעוט, **דהשתא** - מכח הכותל הקיים - **מיהא קאי** הטיט.

רבא אמר לא הוי מיעוט, **כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו**, **לא כלום הוא**.

[200] נחלקו רבותינו בשיעור המחיצה: יש ראשונים - וכן פסק השולחן ערוך - הסוברים, דסגי במחיצה חדשה באורך יותר מעשר. ויש סוברים: דבעינן לרוחב כל המחיצה - ראה משנה ברורה וביאור הלכה, שנ"ח סעיף ו'.

ועתה מבארת הגמרא את דינו של קרפף הגדול הרבה יותר מבית סאתיים, ויש בו בחלקו תל, ולא הוקפו מחיצות הקרפף לדירה, ואחר כך עשאו לקרפף מקום דירה, ובא להקיף מחדש:

א. **הרחיק** את המחיצה החדשה **מן התל** [שהוא עצמו מחיצה לקרפף] **ארבעה** טפחים, **ועשה מחיצה** לשם דירה [ועדיין נותר יותר מבית סאתיים בהיקף החדש], **הועיל**, וכדאמרן לעיל, דבהרחיק את המחיצה החדשה ארבעה טפחים, הועיל.

ב. הרחיק המחיצה מן התל **פחות משלשה** טפחים, **או** שהוסיף מחיצה **על שפת התל**, פליגי בה **רב חסדא ורב המנונא**:

חד אמר: **הועיל**, דאף דמחיצה על מחיצה היא, סבירא ליה דמועיל [והוא הדין דפליג אכל מה דאמרן לעיל].

וחד אמר: **לא הועיל**, דהא מחיצה על גבי מחיצה היא, ולא מהני.

ואמרינן: **תסתיים**, **דרב חסדא אמר**: **הועיל**!

דאתמר: **העושה מחיצה על גבי מחיצה**:

אמר רב חסדא: **בשבת** - כגון הא דעסיקנא בה - **הועיל**.

אבל בקנית **נכסי הגר** שאין לו יורשין, שמת, והרי נכסיו הפקר [ובישראל לא משכחת לה שאין לו יורשין, דכל ישראל קרוביו], ובא אדם לקנות קרקע שלו בחזקה על ידי עשית מחיצה [דקיימא לן: נעל או גדר או פרץ הרי זו חזקה], ועשאו לגדר מחיצה על גבי מחיצה קיימת - **לא קנה**. ואם בא אחר לקנותה בחזקה, קנה השני.

ורב ששת אמר: **אף בשבת נמי לא הועיל**. הרי חזינן, דרב חסדא סבירא ליה דמחיצה על גבי מחיצה מהני לעשותו היקף חדש לדירה.

ומסקינן: **תסתיים**!

אמר רב חסדא: **ומודה לי רב ששת**, **שאם** בא להתיר תל עצמו, כשהוא גדול מבית סאתים ומחיצותיו - דהיינו דופנות התל - אינן מוקפות לדירה, ובא לעשות היקף חדש לדירה על ידי ש**עשה מחיצה על התל**, **שהועיל** להתיר לטלטל על גבי התל.

מאי טעמא?

הואיל והדר על התל **באויר מחיצות העליונות** החדשות **הוא דר**, ולא באויר התחתונות הקיימות. ואף דשפיר מהני ליה דפנות התל לעשות רשות היחיד על גבי התל, מכל מקום לא באוירן הוא דר.

בעי רבה בר בר חנה: עשה בקרפף שאין מוקף לדירה מחיצות עליונות על גבי מחיצות תחתונות לשם דירה, דאמרן דאין מועיל כיון דהוי מחיצה על גבי מחיצה, ואחר כך **נבלעו** ה**מחיצות התחתונות** בקרקע, **והעליונות** החדשות **קיימות**, **מהו**?

מי אמרינן, כיון שבשעה שהקיפן לדירה לא הועילו, גם אחר שנבלעו התחתונות לא יועילו, דהשתא נעשו המחיצות מאליהן.
או דילמא כיון שמתחלה עשאן לדירה, ועכשיו אין לקרפף אלא מחיצות אלו, מהני [קרן אורה]?
למאי [לענין מה] בעי לה רבה בר בר חנה?
אי לנכסי הגר? ודאי לא מהני!
דה**יינו** מימריה ד[**רבי**] **ירמיה ביראה**. **דאמר** [**רבי**] **ירמיה ביראה**, **אמר רב יהודה**: **האי מאן** דבעי לקנות נכסי הגר בחזקה, **ושדא ליפתא אפילא דארעא דגר** [נטע לפת בגומא שמצא בקרקע ולא חפרה], **ואתא ישראל אחרינא רפק ביה פורתא** [חפר בה מעט, דהוי חזקה גמורה]:
בתרא קני שהרי החזיק בה.
קמא - שלא חפר בה אלא נטע בה לפת בעלמא - **לא קני**!
מאי טעמא?
בעידנא דשדא [בשעה ששם הראשון הלפת באדמה] הא **לא קא שבח** [לא השביחה הקרקע], ועדיין אין כאן חזקה. **כי קא שבחא** [ואחר כך כשהשביחה הקרקע שגדל הלפת] הא **ממילא קא משבחא**, ולא הוא השביח הקרקע, שנאמר דהוי חזקה.
והכא נמי, כיון שבשעת עשית המחיצות לא השביח כלום, דהא הוי מחיצה על גבי מחיצה, ואחר כך כשנבלעו, ממילא נבלעו, אין כאן חזקה.
ואלא רבה בר בר חנה - על כרחך - **לענין שבת** קא מיבעיא ליה.
ואם בחול נבלעו, ליכא למיבעי מידי, דודאי מהני ליה מחיצות העליונות! ועל כרחך, כי קא מיבעי ליה, כגון דבשבת עצמה נבלעו, הא נמי לאו בעיא היא, **דהוי מחיצה הנעשה** [הנעשית] **בשבת**. **ותניא**: **כל מחיצה הנעשה בשבת**, **בין בשוגג בין במזיד**, **שמה מחיצה**! ותמהינן: **לאו איתמר עלה**, **אמר רב נחמן**: **לא שנו אלא** לענין **לזרוק** מרשות הרבים לרשות היחיד, הוא דאמרינן דהוי מחיצה כשנעשית בשבת, ולחייב הזורק.
אבל לסמוך על מחיצה הנעשית בשבת להתיר **לטלטל**, **אסור**!
ואם כן הכא אמאי אמרת דמהני מחיצה בשבת לענין טלטול.
ומשנינן: **כי איתמר דרב נחמן**, אמחיצה הנעשית באיסור בשבת **במזיד** הוא **דאיתמר**!
ההיא איתתא [אשה אחת], **דעבדה מחיצה על גבי מחיצה** כדי לקנות **בנכסי הגר**, **אתא ההוא גברא** [ובא אחריה אדם אחד] והחזיק בהם על ידי **דרפק בה פורתא** [חרש בה מעט].
אתא ההוא גברא **לקמיה דרב נחמן**, **אוקמיה** לנכסי הגר **בידיה** דההוא גברא.

אתת איהי וקא צווחה קמיה [באה האשה, הראשונה, וצווחה על כך בפני רב נחמן].
אמר לה רב נחמן: **מאי איעביד לך** [וכי מה אוכל לעזור לך?!] **דלא מחזקת כדמחזקי אינשי** [שהרי לא החזקת כדרך שאנשים מחזיקים], ולא קנית הנכסים, והשני שהחזיק כדין, זכה!
קרפף שגודלו **בית שלש** סאין שלא הוקף לדירה, **וקירה בו בית סאה** [עשה גג לבית סאה אחד], ונשאר גודלו הבלתי מקורה בית סאתים בלבד, והמקורה פחות מבית סאתים:
(**רבא**) [**רבה**] **אמר**: לא תיקן מאומה, כי **אויר קירויו - מייתרו!** כלומר: האויר וההיקף שתחת הקירוי, מצטרפים לעשותו "יותר" מבית סאתיים.
ורבי זירא אמר: **אין אויר קירויו מייתרו**.
כלומר: אין האויר וההיקף שתחת הקירוי מצטרף לעשותו יותר מבית סאתיים, משום דאמרינן: פי תקרה - שבין בית הסאתים ובית הסאה - יורד וסותם, ומחלק ביניהם.
לימא, (**רבא**) ד[**רבה**] **ורבי זירא** פליגי בעיקר דין "פי תקרה יורד וסותם" מכל הצדדים, **ובפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי**?
דאיתמר: **אכסדרה** [מקום פרוץ מארבע רוחותיו, ומקורה בקירוי ישר ולא משופע] הנמצאת **בבקעה** שהיא כרמלית:
רב אמר: **מותר לטלטל בכולה** [בכל האכסדרה].
ושמואל אמר: **אין מטלטלין** בה **אלא בארבע אמות**.
וכדמפרש טעמייהו ואזיל.
רב אמר מותר לטלטל בכולה. **דאמרינן**: **פי תקרה** - של אכסדרה מארבע רוחותיה - **יורד וסותם**, והרי היא מוקפת בארבע מחיצות.
ושמואל אמר אין מטלטלין בה **אלא בארבע אמות**. **דלא אמרינן**: **פי תקרה** מכל ארבעת הצדדים **יורד וסותם**. והרי היא כבקעה עצמה ואסור לטלטל בה.
ואם כן, מי נימא דרבה ורבי זירא פליגי כעין פלוגתא דרב ושמואל?

דף כה:

ודחינן: לעולם, אף רבה מודה **דאי עבידא** הקירוי, **כי אכסדרה** שגגה ישר ולא משופע, **הכי נמי** דאמרינן: פי תקרה יורד וסותם, ורבה, דלא אמר גבי קרפף מקורה "פי תקרה יורד וסותם" מכל צידיו.
הכא במאי עסקינן דעבדה לקירוי **כי אורזילא** [כגג של יציע] שהגג משופע עד סופו ואין לו פה [עובי בגובה הקירוי], ואין שייך "פי" תקרה יורד וסותם.
אמר רבי זירא: אף שגבי קירוי הקרפף סבירא לי דאין אוירו מייתרו, הני מילי התם דאיכא למימר: פי תקרה יורד וסותם.

ומכל מקום **מודינא בקרפף בית סאתים** [בצמצום] **שנפרץ במלואו לחצר** [מוקפת לדירה], **שאסור**.

מאי טעמא?

הואיל ואויר חצר מייתרו לקרפף ועושהו יותר מבית סאתים, וכדמפרש לקמן.

ותמהינן עלה: **מתקיף לה רב יוסף**: ולמה יאסר הקרפף, והרי עד שלא נפרץ היה מותר לטלטל מקרפף לחצר, ואם כן לא נפרץ הקרפף למקום האסור לו אלא למקום המותר לו, **וכי אויר המותר לו אוסרו**?!

ואם משום שעכשיו גדל הקרפף שנוסף לו אויר החצר וכדקאמרת: אויר חצירו מייתרו, הרי החצר מוקפת היא לדירה, ואיך תייתר לקרפף?!

אמר ליה אביי לרב יוסף: **כמאן** אמרת דנפרץ הקרפף למקום המותר לו?

כרבי שמעון [דלעיל דף כג: ולקמן דף פט.]?! דהוא סבר שקרפף וחצר רשות אחת הן, דאילו לרבנן קרפף וחצר שתי מיני רשויות הן, ואסור היה לטלטל מקרפף לחצר, והשתא דנפרצו זה לזה הוי ליה רשות שנפרצה למקום האסור לה [וכעין הא דאמרינן לעיל דף כג:].

לרבי שמעון נמי אסור הכא לטלטל, **דהא איכא אויר מקום המחיצות** שנפרצו, וניתותרו על הקרפף, והוה ליה היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, וניחא שפיר דברי רבי זירא.

וכי הא **דאמר רב חסדא**: **קרפף שנפרץ במלואו לחצר**, **חצר מותרת וקרפף אסור**, ועל כרחך, טעמיה, משום דאמרינן אויר מקום מחיצות מייתרו לקרפף.

דאי לא תימא הכי, אלא טעמא דקרפף אסור משום דנפרץ במלואו לחצר האסור לו, דסבירא ליה לרב חסדא כרבנן דקרפף וחצר שני מיני רשויות הן.

וחצר מאי טעמא מותרת?

משום דמיירי שהקרפף צר מן החצר, ונמצא, שאף שהקרפף נפרץ במלואו, החצר לא נפרצה במלואה משום **דאית ליה גיפופי** [כתלים משני צדי הפירצה] העודפים על הקרפף ולפיכך מותרת היא [ומיירי, שאין הפירצה רחבה יותר מעשר אמות שיעור "פתח"].

הא ליכא למימר הכי.

דהיכי אמר רב חסדא בסתם: חצר מותרת וקרפף אסור? **והא זמנין דמשכחת לה איפכא**, שהקרפף רחב מן החצר. ובאופן זה, אדרבה, קרפף מותר וחצר אסור?!

אלא על כרחך, כך היא פירושה של מימרת רב חסדא: שהיה הקרפף רחב בית סאתים בצמצום ונפרץ במלואו לחצר שהיתה רחבה ממנו ואינה פרוצה לקרפף [כיון שיש לה גיפופי].

ורב חסדא לא סבר כרבנן שיהיה הקרפף נאסר משום רשות הפרוצה במלואה למקום האסור לה [שאם היה סובר כרבנן, משכחת לה נמי איפכא, כדאמרן].

וטעם הדין שקרפף אסור וחצר מותר **משום דאמרינן**: **זה** [הקרפף] **אויר מחיצות מייתרו**, **וזה** [החצר המוקף לדירה] **אין אויר מחיצות מייתרו**.

כלומר: אין תוספת מקום המחיצות אוסר בו, שהרי מוקפת היא לדירה, ולפיכך מותרת היא.

ההוא בוסתנא [פרדס נטוע אילנות, ואינו מקום דירה] שהיה רחב יותר מבית סאתים, אלא **דהוה סמיך לגודא דאפדנא** [למחיצת הטרקלין - ריטב"א] שהיא היתה לבוסתן אחת ממחיצותיו, ועל שם ההוא גודא שהיה בו פתח פתוח לצד הבוסתן, הוקף הבוסתן, וכיון שכן חשוב הבוסתן כמוקף לדירה, ומותר לטלטל בו.[201]

נפל אשיתא ברייתא דאפדנא [נפלה אותה גודא שהיתה המחיצה החיצונה של האפדנא], ועדיין נשארו מחיצות הפנימיות של האפדנא, ונמצא שמוקף הבוסתן באותן מחיצות פנימיות.

סבר רב ביבי למימר: **ליסמוך** [להסתמך] **אגודא גוויאתא** [על אותן מחיצות פנימיות] ולהתיר הבוסתן בטלטול.[202]

אמר ליה רב פפי: וכי **משום דאתו** [שבאת] **ממולאי** [מבית עלי הכהן, שנגזר עליהן שימותו בקיצור "וקיטוע" שנים] **אמריתו מילי מולייאתא** [אומרים אתם דברים קטועים שאין להם רגלים]?!

הא ליכא למיסמך על אותן מחיצות פנימיות, **דהנך מחיצות לגואי עבידן** [המחיצות עשויות לפנים האפדנא] **לבראי** [לבוסתן החיצוני] **לא עבידן**, והוה ליה היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה.[203]

---

[201] כן פירש רש"י. ובריטב"א כתב: שכיון שכותל האפדנא הוקף לדירה בתוכו, חשיב נמי הבוסתן כמוקף לדירה, כיון שאחת ממחיצותיו הוקפו לשם דירה.

[202] וכתב הריטב"א על פי דרכו: שהיה סבור רב ביבי, שכשם שהמחיצה החיצונה הועילה לבוסתן מחמת היותה מוקפת לדירה בתוך האפדנא, הוא הדין המחיצה הפנימית שהוקפה לדירה - שעכשיו היא מחיצת הבוסתן - מועלת לבוסתן לעשותו מוקף לדירה.

[203] וכתב הריטב"א על פי דרכו, דהכי פירושו: דאין דומה כותל הפנימי לכותל החיצון. כי הכותל הראשון נעשה בתחלה גם לצורך הבוסתן להיות חוצץ בין הטרקלין והבוסתן, וכיון שנעשה לדירה מפני צורך האפדנא, הרי נעשה לדירה גם לבוסתן. אבל הפנימיים לא נעשו כלל לצורך הבוסתן, כי אחר שנעשה הכותל החיצוני נעשו הכתלים הפנימיים. וכיון שכן, משנפל הכותל החוצץ בין האפדנא והבוסתן אין הבוסתן נכשר במחיצות הפנימיות, דהוה ליה כהוקף ולבסוף פתח, דאינו מכשיר.

[שמועת "אבוורנקא" מתבארת על פי פירוש שני של רש"י].
ההיא אבוורנקא [כמין קובה] **דהוה ליה לריש גלותא בבוסתניה** [בפרדסו, כדרך המלכים] ולא היה הבוסתן מוקף לדירה. **אמר ליה** ריש גלותא **לרב הונא בר חיננא**: **ליעביד מר תקנתא** שנוכל לטלטל מפתח הבוסתן ועד הקובה שבפנים, כיון **דלמחר נאכול נהמא התם** [כי בדעתו לאכול פת בקובה בשבת].
אזל רב הונא בר חיננא, **עבד** כעין שביל מפתח הבוסתן ועד לקובה, כשמשני צדיה מחיצות העשויות **קנה קנה פחות משלשה** טפחים בין זה לזה, דהוה ליה מחיצה מדין לבוד.

דף כו.

אזל רבא [הלך רבא] (תחילת העמוד) **שלפינהו**, שלף הקנים ממקומם, דסבירא ליה דאין צורך בזה, דכיון שבנה שם אותה קובה שהיא דירה, ממילא נעשה כל הבוסתן כחצר לאותה קובה וחשיב מוקף לדירה [וכדאמרינן לעיל [דף כד.], "פתח מתירו"].
ועוד **אזל** [הלכו] **רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטינהו מבתריה** [לקחו הקנים משם] שלא יחזור רב הונא בר חיננא ויתקנם, דסבירא להו כרבא.
למחר בשבת, כשרצו לאכול ולטייל בבוסתן [ריטב"א], **איתיביה רבינא לרבא** שהיה סובר שאין צורך בתקנתא דרב הונא אף על גב שהקובה נבנתה שם לאחר שהוקף הבוסתן:
השובת בערב שבת בתוך עיר שיש לה חומה, הרי העיר כולה עד החומה חשובה לו כארבע אמות שהן מקום שביתת כל אדם, ומודד מחוץ לחומה אלפיים אמה וזה הוא תחום שבת שלו.
ואם לא היתה לה חומה, מודד מן הבתים החיצוניים של העיר אלפיים אמה.
שבת **בעיר חדשה** [כדמפרש ואזיל] **מודדין לה מישיבתה** [מן הבתים המיושבים], ולא מחומתה, ועיר **ישנה** מודדין לה **מחומתה**.
איזו היא חדשה ואיזו היא ישנה?
חדשה: **שהוקפה** בחומה **ולבסוף ישבה** העיר בדיורין, [דחומתה לאו חומה היא לשוויה כולה כארבע אמות הואיל וישיבתה "חדשה" שקדמה חומתה לישיבתה, לשון רש"י]
ישנה: **שישבה** בדיורין **ולבסוף הוקפה**.
והאי בוסתנא **נמי**, שכבר הוקפה זה ימים רבים, וקובה זו עכשיו נבנית, והיקף הפרדס לאו אדעתא דהך דירה עבידא, **כעיר שהוקפה ולבסוף ישבה, דמי!** [204]

[204] שמועה זו נתבארה על פי משמעות רש"י. וראה בריטב"א שהרחיב בשמועה זו באופן אחר.

ואף רב פפא, דמתחלה פשוט היה לו כרבא ואף הלך ועשה מעשה, חזר בו, **ואמר ליה רב פפא לרבא**: **והאמר רב אסי**: **מחיצות אדרכלין** [בנאים] שעושין לאכול שם עראי [ריטב"א] **לא שמה מחיצה**, דלא חשיבא מוקפת לדירה.

אלמא, **כיון דלצניעותא** בעלמא **עבידא לה**, ולמחר סתרי לה, **לא הויא מחיצה**.

הכא נמי - מחיצות הקובה - **כיון דלצניעותא** בעלמא [לאכול שם דרך עראי ואקראי, ולצניעותא שלא יראום מבחוץ כשישובים שם - ריטב"א] **עבידא**, **לא הויא מחיצה**, ואין הקובה עצמה מוקפת לדירה, ובודאי שלא תתיר כל הבוסתן.

ואף רב הונא בריה דרב יהושע חזר בו, **ואמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא**: **והאמר רב הונא**: **מחיצה העשויה לנחת** [שלא לדור שם, אלא להשתמר מה "שיניחו" שם], **לא שמה מחיצה**, ואף קובה זו שלא נעשית אלא להניח שם לבושיהן וטליתותיהן שפושטין שם ושאר כלי תשמישם, אינה מחיצה, ואינה מוקפת לדירה.

דהא רבה בר אבוה היה **מערב לה לכולה** לכל העיר **מחוזא**, **ערסייתא ערסייתא**, שכונות שכונות, ולא עירב את כל העיר בעירוב אחד.

ועל אף שהיו כל מבואות העיר המפולשות כלפי קצה העיר סגורות במחיצות, בכל זאת לא נחשבה מחוזא כעיר אחת המוקפת חומה [היכולה לערב עירוב אחד בין כל תושביה] **משום פירי**, החפירות בצורת שוחות [פיר = שוחה] המפרידות בין השכונות, **דבי תורי** המיועדות לאכסן בהם את הגרעינים למאכל השוורים, שהיו אותן חפירות עמוקות יותר מעשרה טפחים.

ולא הועילו המחיצות שבראשי המבואות להחשיב את כל השכונות כמקום אחד היות ואותן המחיצות נועדו לשמור את הגרעינים שבחפירות ולא לצורך דיורין.

והא פירי דבי תורי - **כמחיצה העשויה לנחת דמיא** שאינה מועילה.

קרי עלייהו ריש גלותא, על רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, שלא נזכרו אתמול שצריך לתיקונו של רב הונא בר חיננא, ומנעוהו מלשוב ולתקן, ועכשיו נעשו חכמים לאסור: "**חכמים המה להרע**, **ולהיטיב לא ידעו**" אתמול.

שנינו במשנה: **אמר רב אלעאי**, **שמעתי מרבי אליעזר** שמקיפין שלא לשם דירה **ואפילו בית כור**:

ואמרינן: **מתניתין** - דקתני שאין מקיפין אלא עד בית כור [שלשים בתי סאה] - **דלא כחנניה** [יש מפרשים: משמיה דרבי אליעזר, ויש מפרשים משמיה דנפשיה - ריטב"א], **דתניא**: **חנניה אומר**: **ואפילו היא** בית **ארבעים סאה כאסטרטיא של מלך** [רחבה שאחרי

הארמון]. [205]

אמר רבי יוחנן: ושניהם, רבי אלעאי וחנניה **ממקרא אחד דרשו** שיטתם:

שנאמר: בימים ההם חלק חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא וגו'. **ויהי ישעיהו לא יצא** [טרם הספיק לצאת אל] **חצר התיכונה** ודבר ד' היה אליו לאמר. שוב ואמרת אל חזקיהו וגו' הנני רפא לך.

ויש בפסוק זה קרי וכתיב:

כתיב: "**העיר**" התיכונה, **וקרינן**: "**חצר**" התיכונה [הפנימית שמאחורי הארמון]!

מכאן לאיסטרטיא של מלך, שהיו גדולים **כעיירות בינוניות!** וכיון דקרי לה "חצר" שדרכה להיות מוקפת לדירה, אף על גב שבאמת היתה רחבה שאחורי הבתים שאינה מוקפת לדירה, נקטי מינה אסמכתא, דכל השיעור הזה יש לו דין חצר לטלטל בכולה, [ריטב"א].

ובמאי קמיפלגי הני תנאי?

מר סבר: **עיירות בינויות הווין בית כור**.

ומר סבר: **ארבעים** בית **סאה הוויין**.

ומפרשינן לקרא: **וישעיהו** שהיה אצל חזקיה [כשהיה חולה] - **מאי בעי התם**?

כלומר: למה רצה לצאת אל החצר התיכונה שאחורי הבית, שאינו דרך יציאה?!

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מלמד, שחלה חזקיה, והלך ישעיהו ממנו, על דעת (**והושיב**) [**להושיב** - גאון יעקב] **ישיבה** של תלמידים לעסוק בתורה **על פתחו** בתוך החצר התיכונה, כדי שלא יהא רשות למלאך המות ליכנס שם, [שדברי תורה קולטין למלאך המות - יעב"ץ. וכעין שמצינו בדוד שלא היה יכול לו מלאך המות, כשלמד, ראה שבת דף ל:].

ומכאן לתלמיד חכם שחלה, שמושיבין ישיבה על פתחו.

ודחינן לה: **ולאו מילתא היא** להושיב אנחנו ישיבה על כל תלמיד חכם, אלא ישעיהו עשה כן, שהיה נביא וצדיק גמור [ריטב"א].

דילמא אתי לאיגרויי ביה שטן, שכשרואה מלאך המות שמתגרים בו שלא לתת לו ליכנס, מתגרה הוא בהם, [על פי רש"י שבעין יעקב].

שנינו במשנה: **וכן שמעתי הימנו: אנשי חצר ששכח אחד** מהן **ולא עירב**, וביטל להם רשותו, **ביתו** שלו, **אסור** לו להוציא ממנו לחצר - אבל להם מותר:

[205] וכתב רש"י: "ושם היו מטיילים תמיד, אלמא איכא דירה בהכי", ודבריו צריכין תלמוד, שהרי אסטרטיא אינה מקום דירה, וכמו שכתב רש"י גופיה לקמן סד"ה התיכונה.

ותמהינן: **והתנן: ביתו אסור להוציא ולהכניס** בין **לו** ובין **להם**?!
ומשנינן: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע, אמר רב ששת, לא קשיא**:

דף כו:

הא מתניתין דידן, **רבי אליעזר**, וכדאמר רבי אלעאי "שמעתי מרבי אליעזר", **והא** מתניתין דלקמן, **רבנן** היא.
ומפרש רב ששת [ריטב"א. והרי"ף גרס: אמר רב ששת] פלוגתייהו: **כשתימצי לומר** [כשתמצא בעצמך לרדת לסוף טעמם, תצטרך לומר - ריטב"א]:
לדברי רבי אליעזר: **המבטל רשות חצירו, רשות ביתו** נמי **ביטל** ואף על גב דלא פריש כן בהדיא [דמתניתין בהכי מיירי - וכמו שביארנו במשנה - מדאמר רבי אלעי "ובקשתי לי חבר ולא מצאתי", ואם פירש כן בהדיא כולי עלמא מודו דשרי], ולפיכך מותר להם להוציא מביתו לחצר, דכיון שנתבטל להם רשותו, הכל רשות אחת היא [אבל לו אסור, דנראה כחוזר מביטולו, וכמו שביארנו במשנה].
לרבנן: **המבטל רשות חצירו** ולא פירש שמבטל אף רשות ביתו, **רשות ביתו לא ביטל**, ולפיכך אסור אף להם להוציא מביתו המיוחד לו לחצר של כולם.
ותמהינן עלה דרב ששת: **פשיטא** דבהכי פליגי, ולמה הוצרך לומר: כשתימצי לומר.
ומשנינן: **אמר רחבה: אנא ורב הונא בר חיננא תרגימנא** להא דרב ששת, **דלא נצרכא** דבריו להשמיענו במאי פליגי, דפשיטא היא. **אלא** אשמעינן רב ששת שניתן לב להבין דבר מתוך דבר, דמהא דחזינן דלרבי אליעזר "המבטל בעין יפה הוא מבטל", וביטל אף רשות ביתו שלא הזכיר בביטולו, ולרבנן "בעין רעה הוא מבטל", נבין דאף בגוונא אחרינא פליגי רבי אליעזר ורבנן בהך סברא, ולפיכך:
חמשה ששרוין בחצר אחד, ועירבו הארבעה זה עם זה, **ושכח אחד מהן ולא עירב**, וצריך שתתבטל רשותו לכל אחד מבני החצר כדי להתיר החצר. [שאם לא כן, נמצא דהחצר שייכת לזה שנתבטל לו רשותו, ואין העירוב שעשה מאתמול מועלת לערב רשותו שקיבל בשבת, כיון שלא עירב על דעת חלק זה].
לדברי רבי אליעזר: **כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל** בפירוש **לכל אחד ואחד**, ואף שביטל רק לאחר מבני החצר, אמרינן דמסתמא אדעתא דכולהו ביטל רשותו, כיון שבעין יפה הוא מבטל.
לרבנן: **כשהוא מבטל רשותו, צריך לבטל** בפירוש **לכל אחד ואחד**, אבל ביטל רק לאחד, אמרינן שלא ביטל רשותו אלא לזה שפירש, ולא לשאר בני החצר, ואסורה החצר.

כמאן אזלא הא דתניא: חמשה ששרוין בחצר אחד, ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו, אין צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד, כמאן? כרבי אליעזר!
רב כהנא הוא ניהו **דמתני** לדברי רב ששת **הכי** כדאמרינן לעיל, דרב ששת לא דיבר אלא על משנתנו, ורחבה ורב הונא, הם שפירשו דבריו, שבא להשמיענו פלוגתת רבי אליעזר ורבנן בביטול רשות לכל אחד.
אבל **רב טביומי מתני** לעיקר דברי רב ששת **הכי: כמאן אזלא הא דתניא: חמשה ששרוים בחצר אחד, ושכח אחד מהן ולא עירב, כשהוא מבטל רשותו אינו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד, כמאן? אמר רב הונא בר יהודה, אמר רב ששת** גופיה: **כמאן? כרבי אליעזר!**
אמר ליה [בעי מיניה] **רב פפא לאביי: לרבי אליעזר**, כיצד יהא הדין, **אי אמר** וגלי דעתיה בהדיא כשביטל רשות חצירו: **לא מבטילנא** רשות ביתי.
וכן מיבעי לי: **לרבנן, אי אמר** וגלי דעתיה בהדיא: **מבטילנא** אף רשות ביתי, **מאי**, האם יהא ביתו מותר להן? ומפרש ספיקיה: מי נימא **דטעמא דרבי אליעזר, משום דקסבר: המבטל רשות חצירו**, מסתמא אף **רשות ביתו ביטל**, וכדפירש רב ששת לעיל, משום דבעין יפה הוא מבטל, ואם כן **האי** הא **אמר** בהדיא: **אנא לא מבטילנא**, וביתו אסור להן.
או דילמא, טעמא דרבי אליעזר לאו משום דבעין יפה הוא מבטל, אלא **משום דבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדיירי** ולאו דירה היא!
ואם כן, **כי קאמר לא מבטילנא לאו כל כמיניה, ואף על גב דאמר: דיירנא, לאו כלום קאמר.**
ולרבנן אי אמר מבטילנא, הכי מספקא לי: **מאי טעמא דרבנן?**
מי נימא **משום דקסברי, המבטל רשות חצירו, רשות ביתו לא ביטל** וכדפירש רב ששת לעיל, דבעין רעה הוא מבטל, ואם כן הכא שאני, **דהאי** הא **אמר: מבטילנא.**
או דלמא טעמא דרבנן, משום דלא עביד איניש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו, וכיון שכן הוא דרך בני אדם, **האי כי אמר: מבטילנא, לאו כל כמיניה**, דבטלה דעתו אצל כל אדם. [206]
אמר ליה אביי לרב פפא: **בין לרבנן בין לרבי אליעזר, כיון דגלי דעתיה, גלי!**
שנינו במשנה: **וכן שמעתי ממנו** [מרבי אליעזר] שיוצאים בערקבלין בפסח: **מאי ערקבלין? אמר ריש לקיש: אצווותא** [סיב עבה הגדל סביב הדקל, ונכרך ועולה בו] **חרוזיאתא** [תכופות הרבה יחד כמחרוזות], וטעם מרור יש בו. וכתב הריטב"א [לעיל

[206] נתבאר על פי פשוטו, ווכן מוכח בריטב"א, וכן משמע מהרש"א. ובקרן אורה פירש: דרב פפא דמספקא ליה, ורב ששת, תרווייהו חדא קאמרי, ראה שם.

כו.], בטעם המחלוקת אם יוצאים בו: דלרבי אלעאי משמיה דרבי אליעזר, אף שאינו ממין זרעים - שמן האילן הוא בא - יוצאים בו. וחכמים דפליגי, סברי, כי הא דאמרינן בפסחים [דף לט.], דבעינן מרור דומיא דמצה שהוא מין זרעים. [וראה תוספות, וקרן אורה].

הדרן עלך פרק עושין פסין

פרק שלישי - בכל מערבין

מבוא ל'עירובי תחומין'

א. תחום שבת - מן התורה או מדרבנן?

הפסוק "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" [שמות טז כט] הוא המקור לאיסור היציאה מחוץ לתחום בשבת.

לדעת רבי עקיבא [שבת סט א] מלמד הכתוב הזה שאסור מן התורה לאדם לצאת חוץ מ"מקומו" בשבת, וכוונת הכתוב היא, לאסור את היציאה מהתחום של אלפיים אמה סביב למקום שביתתו של האדם בכניסת השבת.

ואילו לדעת חכמים, פסוק זה בא לאסור את מלאכת ההוצאה של חפץ מרשות לרשות בשבת, ואילו איסור היציאה של האדם מהתחום של אלפיים אמה אינו אלא מדרבנן.

אלא, שנחלקו הראשונים, האם מודים חכמים לרבי עקיבא שאסור לצאת מן התורה מהתחום של שנים עשר מיל, שהם שלש פרסאות, כשיעור מחנה ישראל במדבר.

ב. מהות האיסור - יציאה או הליכה?

כמו כן מצינו בדברי רבותינו הראשונים שני הסברים חלוקים במהות האיסור "לצאת ממקומו" - לפי הרמב"ן, **היציאה** של האדם ממקום השביתה היא האיסור, בדומה למלאכת ההוצאה מרשות לרשות.

ולפי הרמב"ם, **ההילוך** למרחק מחוץ לתחום הוא האיסור, בדומה להעברת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.

ג. כיצד נקבע מקום השביתה?

לכל אדם וחפץ יש "מקום שביתה" בכניסת השבת, ומסביבו יש לו תחום שבת של אלפיים אמות לכל רוח.

מקום זה יכול להקבע הן על ידי נוכחות האדם באותו המקום בשעת כניסת השבת, והן על ידי שייחד האדם את אותו המקום ל"מקום שביתתו", למרות שהוא עצמו נמצא בשעת כניסת השבת במקום אחר.
היחוד ל"מקום השביתה" יכול להעשות, באופן עקרוני, באמירה בעלמא, שמודיע האדם: "שביתתי - במקום פלוני", למרות שאינו נוכח באותו מקום [ואכן כך עושים כשאין אפשרות אחרת].
אלא, שתיקנו חכמים שאם נמצא אדם במקום מסוים בשעת כניסת השבת ורוצה לקבוע לו מקום שביתה אחר, כדי שיוכל ללכת ממנו והלאה אלפיים אמה, שיעשה זאת על ידי הנחת "עירוב תחומין" [של מזון הראוי לשתי סעודות] באותו המקום, בערב שבת, מבעוד יום.
קביעת מקום השביתה במקום אחר [על ידי נוכחותו במקום בשעת כניסת השבת או על ידי הנחת העירוב או על ידי אמירתו] מאפשרת לאדם להלך בשבת אלפיים אמה לכל רוח מאותו המקום שקבע לו כמקום שביתתו, ולא מהמקום שהוא נוכח בו במשך השבת.
את הנחת העירוב אין האדם צריך לעשות בעצמו, אלא יכול לשלחו באמצעות שליח שיניחנו שם.

ד. הגדרת 'מקום השביתה' משתנה ממקום למקום:

השובת בעיר נחשב לו כ"מקום שביתה" העיר כולה, ומסביבה יש לו אלפיים אמות לכל רוח.
אם רוצה להניח עירוב, הוא יכול לעשות זאת מחוץ לעיר, אך לא בתוך העיר, כי העיר כולה היא מקום שביתתו גם בלי העירוב, ונמצא שלא פעל כלום בהנחת העירוב.
ואם יניח את העירוב בעיר אחרת [הסמוכה לעירו, והנמצאת בתוך תחום שבת לעירו] תחשב העיר השניה כולה למקום שביתתו, ויהיה לו תחום שבת של אלפיים אמה מסביב לעיר השניה.
השובת מחוץ לעיר, בבית או בכל מקום המוקף לדירה, נחשב כל המקום המוקף למקום שביתתו, ויש לו אלפיים אמה סביב אותו המקום.
ואילו השובת במקום פתוח מחוץ לעיר, יש לו ארבע אמות כמקום שביתה, ואלפיים אמה מסביב לארבע אמותיו.

ה. תנאי יסודי להנחת העירוב הוא שיהיה 'הוא ועירובו במקום אחד'.

והיינו, שתהיה באפשרותו בכניסת השבת להגיע ולקחת את עירובו.

ו. בפרק שלפנינו יבואר:
א. איזה מזון ראוי להנחת העירוב, ומהו שיעורו.
ב. היכן הוא המקום שניתן להניח בו את העירוב.
ג. מי הוא הראוי להיות שליח להנחת העירוב.

מתניתין:

משנתנו מחולקת לשני ענינים:
האחד, ללמדנו שמלח ומים אינם נחשבים למזון, במקום שצריך מזון.
והשני, מחלוקת תנאים באיזה מידה מועיל העירוב כאשר המניח את העירוב מוגבל באכילתו.
הענין הראשון:
א. **בכל** מיני מזון **מערבין** עירובי תחומין [207].
ובכל מיני מזון **משתתפין** שתופי מבואות [כדי שיוכלו להוציא מן הבתים שבחצירות אל המבוי המשותף לכל החצירות].
חוץ מן המים ומן המלח שאינם נחשבים מזון.
ויסודו של העירוב בנוי על כך שדעתו של אדם היא כי מקום קביעותו ודירתו הוא המקום שבו נמצאים מזונותיו. הלכך מזון בעינן ולא מים או מלח.
ב. **והכל** מיני מזון **ניקח בכסף מעשר** שני [שהעלהו לירושלים, ואמרה תורה: ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך], **חוץ מן המים ומן המלח**. ובגמרא מפרש טעמא.
ג. **הנודר** הנאה **מן המזון**, **מותר במים ומלח**.
החלק השני:
מערבין עירובי תחומין **לנזיר ביין**, ואף על גב שאסור הוא בשתייתו, דכיון דמזון הוא לאחרים שרו ליה רבנן.
וכן מערבין מאותו טעם **לישראל בתרומה** ואף שאסורה לו, כיון שמותרת לכהנים.
סומכוס אומר: אין מערבין לישראל אלא **בחולין** ולא בתרומה [ובגמרא מפרש דלא פליג סומכוס על יין לנזיר כיון שיכול לישאל על נזירותו].
ומערבין - לדעת כולם - **לכהן** על ידי שנותנין אותו **בבית הפרס** [שדה שאבד בה קבר, ושדה שנחרש בה קבר], ואף שאסור מדרבנן לכהן ליכנס שם, שמא נמצא שם עצם כשעורה המטמא במגע ומשא, וכל שאין יכול ליכנס ולאכול את עירובו אי אפשר לומר

[207] כן פירשו כל הראשונים, דאילו בעירובי חצירות בעינן פת. ורש"י פירש שבכלל דברי המשנה גם עירובי חצירות. וראה משנה לקמן דף פ ב ובגמרא וברש"י שם. וראה שו"ת רעק"א קמא סימן י"ד.

ש"שביתתו במקום עירובו", אפילו הכי מותר, כיון שמותר ליכנס שם על ידי ניפוח, [שמנפח את העפר בפיו לפני רגליו כדי לבודקו].
רבי יהודה אומר: מערבין לכהן **אפילו בין הקברות**,

דף כז.

מפני שיכול לחוץ [לעשות מחיצה בינו ובין הקבר] **וללילך ולאכול**, שיכול ליכנס מבעוד יום למקום שנתנו שם עירובו על ידי שידה תיבה ומגדל [דהיינו, באמצעות מיני עגלות, החוצצות בפני טומאת הקבר, ומותר לכהן ליכנס בתוכם לבית הקברות], וליטול העירוב ולאוכלו.
אבל אם אינו יכול ליכנס לשם, אין להתיר - אף לתנא קמא הסובר שאם ראוי הוא לאחריני שפיר דמי, ועל אף שראוי הוא לישראל - מפני שכשנותנו בין הקברות, הוי ליה "הוא במקום אחד, ועירובו במקום אחר".
אבל אם האדם המערב יכול לקחתו אלא שאין הוא ראוי לאכילתו [אבל הוא ראוי לאכילת אדם אחר] חשיב שפיר "הוא ועירובו במקום אחד".

גמרא:

אמר רבי יוחנן: **אין למדין מן הכללות**. כל היכא דתנן "כלל", אין הכונה שאין יוצא מן הכלל. דאיכא "כלל" שלא דקדק התנא בדבריו, ויש דברים שאינם באותו כלל.
ולא מיבעיא היכא שלא הוציא התנא שום דבר מן הכלל, אלא **אפילו במקום שנאמר** כלל, והוסיף **בו** התנא "**חוץ** מדבר פלוני", שהיה משמע שלבד מדבר פלוני הכל בכלל, אפילו הכי אין למדין הימנו.
ומדייקת הגמרא מדבריו אלו של רבי יוחנן, שהם אינם מתייחסים למשנתנו:
מדקאמר רבי יוחנן ש"אין למדים מן הכללות" והוסיף "**אפילו במקום שנאמר בו חוץ**", משמע שהכלל שהתייחס אליו רבי יוחנן לא נאמר בו "חוץ", שלכן הוסיף ואמר רבי יוחנן "אפילו במקום שנאמר בו חוץ"
ומכלל דבריו אתה למד, **דלאו הכא** על משנתנו **קאי** [אמרה רבי יוחנן], שהרי נאמר בה "חוץ".
וכיון שכן, יש לנו לברר: **היכא קאי** [על מה אמרה רבי יוחנן]?
ומבארינן: רבי יוחנן - **התם קאי**, על הא דתנן: **כל מצות עשה שהזמן גרמא** [שהזמן גורם למצוה שתבוא, כגון שופר וסוכה] **אנשים חייבין** בהן **ונשים פטורות**.
ומצוות **שלא הזמן גרמא** - **אחד נשים ואחד אנשים חייבין**.

ועל כך הוינן בה: **וכי כללא הוא** ללא יוצא מן הכלל **דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות**?!

הרי מצות אכילת **מצה** בליל הראשון של פסח, שהיא חובה, שנאמר "בערב תאכלו מצות", ונשים חייבות בה, לפי שהוקשה מצות אכילת מצה לאיסור חמץ. ללמד: כל שישנו בבל תאכל חמץ, ישנו בקום אכול מצה.

וכן מצות **שמחה** בחג, שנאמר "ושמחת אתה וביתך", הרי נשים בכלל.

וכן מצות **הקהל** במועד שנת השמטה בחג הסוכות, שהמלך עומד על בימה וקורא לפני ישראל מצות משנה תורה. ונאמר באותה פרשה [וילך, לא יב]: הקהל את העם האנשים והנשים והטף. הרי שאף נשים נתחייבו.

דכל אלו **מצות עשה שהזמן גרמא הוא**, **ונשים חייבות**?!

ותו הוינן בה: **וכי כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות**?!

הרי מצות **תלמוד תורה** שהנשים פטורות, מדכתיב "ולמדתם אותם את בניכם", וממעטינן: ולא את בנותיכם.

וכן מצות **פריה ורביה**, דכתיב "פרו ורבו ומלאו את הארץ, וכבשוה". ודרשינן: איש שדרכו לכבוש חייב בפריה ורביה ולא אשה.

ומצות **פדיון הבן**, דכתיב "וכל בכור בניך תפדה". ודרשינן: "תיפדה" - כל שחייב להיפדות, דהיינו זכר, הוא זה שחייב לפדות את בנו. אבל אשה אינה בכלל פדיון, דהא כתיב "בכור בניך תפדה", למעט בנותיך. ולפיכך אינה חייבת בפדיון בנה.

דכל אלו **מצות עשה שלא הזמן גרמא** הן, **ונשים פטורות!**

אלא, מכח קושיות אלו, **אמר רבי יוחנן**: **אין למידין מן הכללות** [וכמו "כל" מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, לאו דוקא "כל" הוא], **ואפילו במקום** [בכלל אחר] **שנאמר בו** "**חוץ**" מדבר מסוים.

אמר אביי, **ואיתימא רבי ירמיה**: **אף אנן נמי תנינא** שאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו "חוץ"!

דתנן: **עוד כלל אחר אמרו**: **כל** אוכל או משקה [נדה לב ב] **שנישא על גבי הזב** ["עליונו של זב"], **טמא** [דדרשינן: וכל הנוגע בכל אשר יהיה - הזב - תחתיו יטמא. והיינו עליונו של זב].

וכל דבר **שהזב נישא עליו** ["תחתונו של זב"] **טהור**. **חוץ מן הראוי למשכב ומושב** - כלומר: שמיוחד לישיבה ולשכיבה - שהוא טמא [כדכתיב: כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא וכל הכלי אשר ישב עליו הזב יטמא].

לאפוקי: כפה סאה [של תבואה] וישב עליה, שאינו נטמא משום מושב הזב.

וכן **האדם** שהזב נישא עליו שהוא טמא. דכתיב: והנושא "אותם" - את כל האמור בענין הזב [רש"י בחומש] - יכבס בגדיו! ובכלל זה הנושא את הזב עצמו].
ומדייקת הגמרא שלכלל הזה יש יוצאים מן הכלל:
וכי תו ליכא?! וכי אין עוד דברים מלבד משכב ומושב היוצאים מן הכלל שתחתונו של זב טהור!?
והא איכא "**מרכב** הזב", שיושב עליו בשעת רכיבתו, שאף הוא תחתונו של זב והוא טמא, מלבד משכב ומושב דקתני בכללא דמתניתין.
אלא מוכח שה"כלל" לאו דוקא ויש לו יוצאים מן הכלל.
ודוחה הגמרא את ראיית אביי: **האי מרכב** - **היכי דמי**? **אי דיתיב עליה** [שיושב עליו] הזב - **היינו מושב** דקתני לה במתניתין, ומאי קשיא לו?!
ומתרצת הגמרא: **אנן** - **הכי קאמרינן**:
הא איכא נמי **גבא דאוכפא** [עץ שליד האוכף, שהרוכב תופס בו] שאף הוא טמא, ואף שאין הזב יושב עליו.
דתניא: **האוכף** שעל הבהמה, שישב עליו זב - **טמא** משום **מושב** הזב.
והתפוס [היינו גבא דאוכפא] - **טמא מרכב** [דכתיב: וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא], ובכל זאת לא תנן לה במתניתין, ומוכח שיש לכלל יוצא מן הכלל?!
אלא, **שמע מינה**: **אין למידין מן הכללות**, **ואפילו במקום שנאמר בו** "**חוץ**"!
אמר רבינא, **ואיתימא רב נחמן**: **אף אנן נמי תנינא** במשנתנו, שאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ.
דתנן: **בכל מערבין ומשתתפין**, **חוץ מן המים והמלח**.
וכי **תו ליכא** דבר שאין מערבין ומשתתפין בו?!
והא איכא נמי **כמיהין ופטריות**, שאפילו כשהן מבושלים אין מערבין בהם, כיון שאין אדם רגיל לסמוך עליהם, לא מחמת סעודה ולא מחמת לפתן, אלא באים באקראי [208].
אלא, **שמע מינה**: **אין למידין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו** "**חוץ**".
שנינו במשנה: **הכל ניקח בכסף מעשר** חוץ מן המים ומן המלח:
רבי אלעזר, **ורבי יוסי בר חנינא**:
חד מאלו **מתני** לדין מלח ומים שבסמוך - **אעירוב**.
וחד מאלו **מתני** - לדין מלח ומים שבסמוך - **אמעשר**.
ומבארת הגמרא: **חד מתני אעירוב**:

[208] משנה ברורה, והוא על פי הראשונים. והגר"א מפרש: דקאי על הא דתנן: הכל ניקח בכסף מעשר, ועלה אמרינן דכמיהין ופטריות אין ניקחין בכסף מעשר, ראה הגהת הגר"א ומהר"ב רנשבורג].

לא שנו, שאין מערבים במלח ובמים, **אלא מים בפני עצמו ומלח בפני עצמו - דאין מערבין** בהן כשכל אחד מהם לחוד.

אבל במים ומלח המעורבין ביחד, מזון הן חשובים, לטבל בהן את פתו, ולכן **מערבין** בהן [209].

וחד מתני אמעשר: **לא שנו**, **אלא מים בפני עצמו ומלח בפני עצמו**, הוא **דאין ניקחין בכסף מעשר**.

אבל מים ומלח המעורבין, **ניקחין בכסף מעשר**.

ומפרשינן: **מאן דמתני** - להך "לא שנו" דאמרן - **אמעשר**, **כל שכן** שהוא שונה זאת **אעירוב**.

ומאן דמתני - להך "לא שנו" - **אעירוב**, אבל **אמעשר**, **לא** מתני לה, ואף מים ומלח המעורבין אין ניקחין בכסף מעשר.

מאי טעמא?

במעשר שני "**פירא**" [דבר שנוצר מדבר אחר קרוי "פירא"] **בעינן** למעשר שני - כדילפינן לה בעמוד ב - **והנך**, מים ומלח **לאו פירא נינהו**.

כי אתא רבי יצחק מארץ ישראל לבבל, **מתני** - להך "לא שנו" - **אמעשר**.

מיתיבי לרבי יצחק מהברייתא:

העיד רבי יהודה בן גדיש לפני רבי אליעזר: אנשים **של בית אבא**, **היו לוקחין ציר** [שמנונית של דגים] **בכסף מעשר**.

אמר לו רבי אליעזר לרבי יהודה בן גדיש: **שמא לא שמעת** - שיקחו ציר בכסף מעשר - **אלא כשקרבי דגים מעורבין בהן**, אבל ציר לבד לא!

והשתא מותבינן לרבי יצחק: **ואפילו רבי יהודה בן גדיש לא קאמר** שמותר ליקח בכסף מעשר שני אפילו דבר שאינו ראוי אלא לטבל בו, **אלא בציר דשומנא**, ציר דג שומני, **דפירא היא** [שגם דג בכלל "פרי" הוא, כדלקמן].

אבל מים ומלח בלבד **לא** קאמר. וכיצד אמר רבי יצחק שמים ומלח מעורבין ניקחין בכסף מעשר?!

אמר תירץ **רב יוסף**:

דף כז:

לא נצרכה הא דמתני רבי יצחק שמים ומלח המעורבין נקחין בכסף מעשר, **אלא שנתן**

[209] וכתב הגאון יעקב: מסתברא, אפילו עירב בשני כלים שפיר דמי, כיון דיכול לערב אותם, וסיים: דצריך תלמוד. ובשער הציון שפו - כט, הוכיח דלא מהני לערב במים ומלח בשני כלים נפרדים.

לתוכן שמן, שהוא פרי[210].
אמר הקשה **ליה אביי** לרב יוסף: לדידך, שאמרת דמיירי בשנתן לתוכן שמן, תיקשי: **ותיפוק ליה** שאפשר לקחתו בכסף מעשר **משום השמן** שבו, שהוא בודאי ניקח בכסף מעשר, ומאי קא משמע לן רבי יצחק במים ומלח?!
ומשנינן: **לא צריכא** - הא דרבי יצחק, שמותר לקנות בכסף מעשר שני מים ומלח שנתן לתוכן שמן - **אלא שנתן דמי מים ומלח ב"הבלעה"**.
כלומר: שנתן דמים מרובים של מעשר שני עבור השמן, לפי שקנה יחד עמו מים ומלח [שהשמן מעורב בתוכן]. ש"הבליע" את התשלום עבור המים והמלח במחיר ששילם הגבוה עבור השמן. והא קא משמע לן רבי יצחק דשרי[211].
ותמהינן: **ובהבלעה מי שרי** לשלם עבור מים ומלח במעות מעשר שני?!
ומשנינן: **אין!**
והתניא בברייתא, דכי האי גוונא - שקונה בהבלעה - שרי:
דתניא: **בן בג בג אומר**: כתיב במעות מעשר שני "ונתתה הכסף - בכל אשר תאוה נפשך: בבקר, ובצאן, וביין, ובשכר".
ופירט הכתוב פרטים מיותרים, כדי לדרוש מהם:
בבקר: **מלמד שלוקחין בקר על גב עורו**. כלומר: נותן מעות מעשר עבור הבשר במחיר שהוא גם כנגד העור. זאת, למרות שהעור אינו ראוי למאכל, ורק דבר מאכל מותר לקנות במעות מעשר שני.
אך רק הבשר עצמו מתקדש בקדושת מעשר, ואילו העור יוצא לחולין.
ובצאן: **מלמד**, **שלוקחין צאן על גב גיזתה**, על אף שאין הגיזה ראויה למאכל. והחידוש הנלמד מ"צאן" הוא שמותר לעשות כן על אף שיש כאן שני דברים שאין ראוין: העור והגיזה.
וביין: **מלמד שלוקחין יין על גב קנקנו**. ויש חידוש בלקיחת הקנקן שיבואר לקמן.
ובשכר: **מלמד**, **שלוקחין תמד** [מים שנותנין על גב החרצנים] **משהחמיץ**, שתסס ונעשה כיין, שיש טעם יין במים. ומותר לקנות את "טעם היין" יחד עם המים על ידי נתינת דמי המים בהבלעה [רש"י לקמן].
אבל קודם שהחמיץ לא חשיב אלא מיא [ריטב"א] ואסור לקנותו אז במעות מעשר שני.

[210] וראה בריטב"א, שביאר לשון "לא נצרכה", דלא שייכא הכא.
[211] וביאר הריטב"א: אף מאן דמתני לה אעירוב, מיירי שהיה בתוכו שמן, אלא שלא היה בו שיעור לעירוב, אלא יחד עם המים והמלח. וכתב שם, שיש חולקים

וכיון שהביאה הגמרא ברייתא זו לענין הבלעה, היא מבארת אותה: **אמר רבי יוחנן: מאן דמתרגם לי "בבקר"** [מי שיפרש לי למה כתיב בפסוק הזה "בבקר"] **אליבא דבן בג בג - מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא** [אוביל בגדיו אחריו לבית המרחץ! כלומר, אשמשנו כתלמיד המשמש את רבו].

ומבארת הגמרא את דברי רבי יוחנן:

מאי טעמא יש קושי דוקא ביתור המילה הזאת?

כי **כולהו** ["בצאן", "ביין", "בשכר"] **צריכי. לבר מ"בבקר"** - **דלא צריך** למיכתביה ללמד שלוקחין בקר על גב עורו.

ומפרשינן: **מאי צריכי**, כלומר: למה נצרכו "בצאן", "ביין", "ובשכר"?

דאי כתב רחמנא רק "**בבקר**", **הוה אמינא**: דוקא בשר **בקר הוא דמזדבן**, שנקנה במעות מעשר שני, **על גב** יחד עם **עורו**, **משום** דהעור - **גופיה** דבקר **הוא** [שאין יכול להפשיטו מחיים].

אבל צאן על גב גיזתה, דגיזה - **לאו גופיה** דצאן **הוא** [לפי שיכול לגוזזה מחיים], **אימא לא** מצי לקנות את הגיזה במעות מעשר שני אגב הצאן, הילכך כתיב "בצאן".

ואי כתב רחמנא "בצאן" להתיר קניית צאן **על גב** יחד עם **גיזתה**, **הוה אמינא**: דוקא גיזה מותרת, **משום דמחובר בה** הצמר בצאן. **אבל יין על גב קנקנו** - שאינו מחובר היין לקנקן - **אימא לא** שרי להבליע את הקנקן ביין. הילכך צריכא "ביין".

ואי כתב רחמנא "ביין" - להתיר לקנות יין יחד עם קנקנו - **הוה אמינא משום דהיינו נטירותיה** דיין [שהקנקן שומרו]. **אבל תמד משהחמיץ, דקיוהא בעלמא הוא** [שאינו פרי ממש אלא מים בעלמא שנכנס בהן "קיוהא", החריפות של החרצנים, וכמו "תקהינה שיניו"], **אימא לא** שרי לקנותו במעות מעשר שני, להכי **כתב רחמנא**: "**שכר**".

ואי כתב רחמנא רק "**בשכר**", **הוה אמינא מאי** אתי "**שכר**" לרבויי? לא לרבות היתר קניה בהבלעה, אלא היתר לקנות **דבילה קעילית** [דבילה של תאנים ממקום הקרוי קעילא] כיון **דפירא הוא**.

וצריך לרבויי מפני שלא חזי שפיר לאכילה, כיון שאכילתה מבלבלת את הדעת, ולאו אורחא למיכליה - ריטב"א, וראה בתוספות.

אבל יין על גב קנקנו, אימא לא, להכי כתב רחמנא "ביין".

ואי כתב רחמנא יין על גב קנקנו, הוה אמינא משום **דהיינו נטירותיה** דיין. **אבל צאן על גב גיזתה, אימא לא**, להכי **כתב רחמנא "צאן", דאפילו על גב גיזתה.**

אבל הא תיקשי: "**בבקר**", לרבות בקר על גב עורו - **למה לי**? והרי משאר הפרטים אפשר ללומדו?!

וכי תימא, שמא תתרץ כי **אי לא כתב רחמנא** "**בבקר**", **הוה אמינא** ש"**צאן**" לא ירבה את הבלעת גיזה, לפי שאינה גופיה דצאן, והייתי אומר כי צאן רק **על גב**, יחד עם **עורה**, **אין**, מותר להבליע, אבל **על גב גיזתה**, **לא**.

לפיכך **כתב רחמנא** "**בבקר**", כדי **לאתויי**, על הבלעת **עורו**. וממילא **אייתר ליה** "**צאן**" **לאתויי גיזתה**.

הא ליכא למימר!

כי **אי לא כתב רחמנא** "**בקר**" נמי **לא הוה אמינא**: **צאן על גב עורה**, **אין**, **על גב גיזתה**, **לא**.

דאם כן, **לכתוב רחמנא** "**בקר**" - דליכא לרבויי מיניה אלא עור - ולא לכתוב "צאן".

ונמצא, **דממילא** [אף שלא היה נכתב "בקר"] **אייתר** ליה צאן ללמד על גיזתה!

וכיון דכתב רחמנא "**צאן**", דעל כרחך ללמד בא **דאפילו על גב גיזתה**.

ואם כן שוב תיקשי: "**בבקר**" דכתב רחמנא - **למה לי**?!

והא קל וחומר הוא: **השתא**, **צאן על גב גיזתה מיזדבנא**, נקנית במעות מעשר שני, אף דלאו גופיה הוא, **בקר על גב עורו**, שהוא גופו - **מיבעיא**?!

ומסיימת הגמרא להסביר את קושייתו של רבי יוחנן:

היינו דקאמר רבי יוחנן: **מאן דמתרגם לי** מה שמסביר לי את הצורך בכתיבת "**בבקר**", **אליבא דבן בג בג - מובילנא מאניה** בתריה **לבי מסותא**!

ועכשיו חוזרת הגמרא לפרש את הברייתא לעיל, שנחלקו בה רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר אם ציר של דגים ניקח בכסף מעשר. אך שניהם סוברים שדגים עצמם ניקחין בכסף מעשר.

ומפרשינן: **במאי קא מיפלגי רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר**, הסוברים שדגים ניקחין בכסף מעשר, **והני תנאי דלקמן**, הסוברים שאין דגים ניקחין בכסף מעשר?

רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר דרשי בכל התורה [ר"ח] במידה של **ריבויי ומיעוטי**.

ואילו **הני תנאי דרשי** בכל התורה במידה של **כללי ופרטי**.

את החילוק בין צורת הדרשות מבאר רש"י במסכת שבועות דף ד ב:

הדורש ריבויי ומיעוטי סובר:

כשנכתב בתורה כלל ולאחריו פרט ולאחריו כלל, אנו מתייחסים לכלל בתורת ריבוי ולפרט בתורת מיעוט.

המיעוט שאחר הריבוי הראשון אינו פירושו של הריבוי, אלא ממעטו במקצת. ובא לומר: לא את הכל ריבה הריבוי הראשון, אלא רק את זה, וכיוצא בו.

ובלא ריבוי בתרא היה משתמע כי רק זה וכיוצא בו.
הלכך, כי אתא ריבוי אחרינא אחריו - לרבות בא, אפילו שלא כעין המיעוט.
ולכן, ריבה הכתוב את הכל, ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד, שהכי ראוי להוציאו.
הדורש בכללי ופרטי סובר:
אם לא היה נכתב הכלל השני אלא הכלל הראשון והפרט לבד, היה מקום לומר: אין בכלל אלא מה שבפרט בדיוק [ולא הדומה לו].
וכשנכתב הכלל השני, כדי להוסיף, די לך אם תוסיף רק את הדבר הדומה לפרט.
והיינו דאמרינן: כלל ופרט וכלל - אי אתה דן [את הכלל] אלא כעין הפרט.
כלומר: אמנם דן אתה להוסיף על הפרט, על ידי הכלל האחרון, אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא רק את הדומה לו.
רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר דרשי את הא דכתיב:
"ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך", שנכלל בפסוק זה כל דבר.
וכתיב בתריה: "בבקר ובצאן וביין ובשכר", דמשמע הני ולא אחרים.
וכתיב בתריה: "ובכל אשר תשאלך נפשך", שנכלל בו כל דבר - **בריבויי ומיעוטי**.
והכי דרשי:
"**ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך**" - **ריבה** הפסוק כל דבר.
"**בבקר ובצאן וביין ובשכר**" - **מיעט** הכתוב דבר אחד.
"**ובכל אשר תשאלך נפשך**" - **חזר וריבה** הכל.
וכיון **שריבה** הכתוב, **ומיעט**, וחזר **וריבה** - **ריבה הכל!** אלא שהועיל המיעוט למעט דבר אחד.
ומבארינן: **מאי רבי**, מה ריבה הכתוב?
רבי ריבה **כל מילי**.
ומאי מיעט?
לרבי אליעזר מיעט הכתוב **ציר** של דגים [שאין קרבי דגים מעורבין בו].
לרבי יהודה בן גדיש - הסובר שאף ציר ניקח בכסף מעשר - **מיעט** הכתוב **מים ומלח**.
אבל דגים נתרבו בריבוי, שריבה הכל.
ואילו הני תנאי - של שתי הברייתות המובאות בסמוך - **דרשי** להנך קראי **בכללי ופרטי**.
דתניא: נאמר בתורה כיצד יש להוציא את מעות מעשר שני בירושלים:
"**ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך**" - **כלל**.
"**בבקר ובצאן וביין ובשכר**" - **פרט**.

"**ובכל אשר תשאלך נפשך**" - **חזר וכלל**.
כלל ופרט וכלל - אי אתה דן [ללמוד מהכלל] **אלא כעין הפרט** [ולא כל דבר. ולא כמאן דדריש בריבויי ומיעוטי לרבות את הכל חוץ מדבר אחד]:
מה הפרט מפורש, שהוא:
א. **פרי** [כל דבר שנוצר מדבר אחר קרוי "פרי"] שנוצר **מפרי**, שהעגל נולד מאמו, ואף אמו נחשבת "פרי". וכן הענבים נוצרים מן החרצנים שזרעום בקרקע, שאף הם פרי.
ב. **וגידולי קרקע** הן. כלומר, שניזונין וגדילין מן הקרקע.
אף כל דבר שהוא **פרי מפרי**, **וגידולי קרקע**, נלקח במעות מעשר שני.
יצאו דגים, שניזונין מן המים ולא מן הקרקע, ולכן אין הם ניקחין בכסף מעשר.
ותניא אידך, לדרוש את הכלל ופרט וכלל שבפסוק הזה בצורה אחרת:
מה הפרט - בקר וצאן יין ושכר - **מפורש** שהוא **ולד** שנולד מולדות שנבראו במעשה בראשית מן **הארץ**. **אף כל ולד** של **ולדות הארץ**, שנבראו במעשה בראשית מן הארץ נלקח בכסף מעשר.
יצאו דגים, שנבראו מן המים ולא מן הארץ, ולכן אין הם ניקחין בכסף מעשר.
והיינו, שהתנאים של שתי הברייתות האלו, הם התנאים החולקים וסוברים שאין דגים ניקחין בכסף מעשר.
ומבארת הגמרא: **מאי בינייהו**, מהו החילוק לדינא בין שני התנאים של שתי הברייתות?
אמר אביי [בא לחלוק על מה שאמרה הגמרא לעיל שלפי שני התנאים התמעטו הדגים]:
דגים - איכא בינייהו.
למאן דאמר בעינן **פרי מפרי וגידולי קרקע** אף דגים נכללו בכלל זה, להילקח בכסף מעשר.
דקסבר אביי: **הני דגים - גידולי קרקע נינהו**. שאף הם ניזונין מן הקרקע.
אבל **למאן דאמר** בעינן **ולד ולדות הארץ**, נתמעטו דגים על ידי הפרט הזה, כיון ש**הדגים - ממיא איברו** [מן המים נבראו ולא מן הארץ].
ותמהינן עלה: **ומי אמר אביי כי דגים - גידולי קרקע נינהו?! והאמר אביי**:
כתיב **בשרץ המים**:
א. "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם. ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" [שמיני יא, י יא].
הרי לאו אחד לשרץ המים.
ב. "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו" [ראה, יד י].
הרי לאו שני לשרץ המים.

וכתיב **בשרץ הארץ**:
א. "כל הולך על גחון וכל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם" [שמיני, יא מב].
הרי לאו אחד לשרץ הארץ.
ב. "וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל" [שמיני, יא מא].
הרי לאו שני לשרץ הארץ.
ג. "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרמש על הארץ", [שמיני, יא מד].
הרי לאו שלישי לשרץ הארץ.
וכתיב **בשרץ העוף**:
"וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" [ראה, יד יט].
וכתיב **בכל השרצים**, שני לאוים נוספים: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" [שמיני, יא מג].
ולפיכך:

דף כח.

אכל פוטיתא [שרץ המים קטן, ואף שאין בו כזית, בריה שלימה הוא, וחייבין עליו] - **לוקה ארבע**: שנים משום הלאוים של שרץ המים, ושנים משום הלאוים של כל השרצים.
אכל **נמלה** - שהיא שרץ הארץ - **לוקה חמש**: שלש משום הלאוים של שרץ הארץ, ושנים משום לאוי דכל השרצים.
אכל **צירעה** - שהיא שרץ העוף וגם שורצת על הארץ [רש"י פסחים כד ב] - **לוקה שש**: אחד משום לאו דשרץ העוף, שנים משום הלאוים של כל השרצים, ושלש משום הלאוים של שרץ הארץ.
והשתא תיקשי: **ואם איתא** כמו דסבר אביי שדגים גידולי קרקע נינהו, אם כן אכל **פוטיתא** - **נמי לילקי משום** (**השרץ השורץ על הארץ**) [**שרץ הארץ** - כן נראה מרש"י], ולילקי שבע, שהרי נוספו בה שלש מלקיות משום שרץ הארץ?!
אלא אמר רבינא: **עופות** הוא **דאיכא בינייהו** דהנך תרי ברייתות!
למאן דאמר פרי מפרי וגידולי קרקע, **הני** - עופות - **נמי** פרי מפרי **וגידולי קרקע נינהו**, וניקחין הן בכסף מעשר.
אבל **למאן דאמר ולד ולדות הארץ**, אין עופות בכלל, כי **הני עופות מן הרקק** [בוץ, שיש בו מים ויבשה] **נבראו**, ולא מן הארץ לבדה.
והשתא מפרשינן במאי פליגי תנאי דתרי הברייתות:
מאן דמרבי עופות - מאי טעמיה?

ומאן דממעיט עופות - מאי טעמיה?
קיימא לן, למאן דדריש כל התורה בכללי ופרטי:
א. אם נכתב "כלל ופרט" - אין בכלל אלא מה שבפרט, כמות שהוא.
ג. אם נכתב "פרט וכלל" - נעשה הכלל מוסף על הפרט, ונכלל בו הכל.
ב. ואם נכתב "כלל ופרט וכלל" - הרי זה כאילו הורכבו יחד שתי המידות הקודמות [הסותרות בדיניהם.!].
ולכן אמרינן: אי אתה דן ללמוד מהכלל אלא כעין הפרט.
והיינו, מצד אחד מרחיבים את הפרט, אך מצד שני מגבילים את הכלל.
אלא, שנחלקו הני תנאי, כאשר יש כלל ופרט וכלל, לאיזה צד יש לייחס יותר משקל: האם לכלל הראשון ולפרט שלאחריו, והיינו, שבעיקר יש להתייחס למדה של כלל ופרט [אך תוך התחשבות גם בכלל שאחריו].
או שמא יש לייחס יותר משקל לכלל האחרון, ונמצא שבעיקר יש להתייחס למידה של פרט וכלל [תוך התחשבות גם בכלל הראשון]: ומבארת הגמרא: **מאן דמרבי עופות**, **קסבר**: **כללא בתרא** [הכלל האחרון שאחר הפרט] הוא **דוקא**, העיקר, ודנים בעיקר לפי המידה של "**פרט וכלל**".
ואם כן, **נעשה כלל מוסף על הפרט**, **ואיתרבו להו כל מילי**.
ומכל מקום, כיון שנכתב גם כלל בתחילה, **אהני** הועיל **כללא קמא למעוטי** רק **כל** דבר **דלא דמי ליה**, שאינו דומה לפרט בכך שהוא שונה ממנו **משני צדדין** [מתוך שלשה פרטים המאפיינים את הפרט. והן: פרי מפרי, גידולי קרקע, וולד ולדות הארץ].
ולפיכך לא נתמעטו אלא דגים, שאינן גידולי קרקע, וגם אינן ולד ולדות הארץ.
אבל עופות, הדומין לפרט משני צדדין, שהם פרי מפרי וגידולי קרקע, אף שבצד שלישי - ולד ולדות הארץ - לא דמו לפרט, לא נתמעטו.
ומאן דממעט עופות, **קסבר**: **כללא קמא דוקא**, וחשבינן ליה כ"**כלל ופרט**".
ולפי מידה זאת: **אין בכלל אלא מה שבפרט**.
ולפיכך, **הני**, הכתובים בפסוק, **אין**.
אבל **מידי אחרינא** - ואף הדומין לפרט - **לא**.
ומכל מקום **אהני** נמי **כללא בתרא** במקצת, **לרבויי כל דדמי ליה** - לפרט - **משלשה צדדין**. דהיינו, בכך שהן גם פרי מפרי, וגם גידולי קרקע, וגם ולד ולדות הארץ.
ולפיכך נתמעטו גם העופות, לפי שאין בהם דמיון אל הפרט אלא בשני צדדים, שהרי אינן ולד ולדות הארץ, לפי שמן הרקק נבראו.

אמר רב יהודה משמיה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: **מערבין** עירובי תחומין **בפעפועין** [ירקות שיש בהן מליחות, ר"ח] **ובחלגלוגות** [ראה מגילה דף יח א] **ובגודגדניות** [עשב שאוכלין הגמלים, ולא יאכל אדם אותן אלא על ידי הדחק. מהרש"ל בשם הערוך] [212].

אבל לא מערבין **בחזיז** [שחת של תבואה, שלא הגיעה לשליש בישולה, וגוזזים אותה ואוכלים אותה כשהיא ירק].

ולא בכפניות, תמרים רעים שלא בישלו כל צרכן, ואין דרך לאוכלן.

ותמהינן עלה: **ובגודגניות מי מערבין**?!

והתניא: **גודגדניות** שממעיטין הן את הזרע, רק **מרובי בנים יאכלו** אותן, אבל **חשוכי בנים לא יאכלו** אותם.

ואם הוקשו, נתקשו קלחי הגודגדניות **לזרע** [לאחר זמן מתקשין הקלחין כעץ, כאשר כבר צמחו בהן הזרעונים] - **אף מרובי בנים לא יאכלו** אותם, היות שקשין הן לכל אדם.

וכיון שאין ראויין לאכילה, הא אין מערבין בהן?!

ומשנינן: **תרגמא** - יש להעמיד להא דרב - בשלשה תירוצים:

א. **אגודגדניות שלא הוקשו לזרע**.

ומרובי בנים הם שמערבין בהן, לפי שראוי הוא להם לאכילה.

ב. **ואיבעית אימא**: **לעולם לחשוכי בנים** [ובגודגדניות שלא הוקשו לזרע], ואף שאין ראוי הוא להם לאכילה, כיון **דהא חזו למרובי בנים**.

כי **מי לא תנן** במשנתנו: **מערבין לנזיר ביין**, **ולישראל בתרומה**.

אלמא, **אף על גב דלא חזי להאי - חזי להאי**, וכולן מערבין בו.

הכא - בגודגדניות - **נמי**: **אף על גב דלא חזי להאי** העירוב שלהם לחשוכי בנים, **חזי להאי** למרובי בנים, ולכן כולן מערבין בו [213].

ג. **ואיבעית אימא**: **כי קאמר רב** שמערבין בגודגדניות: **בהנדקוקי מדאי** [גודגדניות שבמדין], שיפות הן לכל.

תו תמהינן על רב: **וכי בחזיז לא** מערבין?!

והאמר רב יהודה אמר רב גופיה: **כשות** [הומלין [רש"י], וגדל בין הקוצים] **וחזיז**, **מערבין בהן**, **ומברכין עליהן**: **בורא פרי האדמה**?! ומשנינן: **לא קשיא**.

---

[212] וכל אלו אוכלין אותן כמות שהן, ופעמים שאדם סומך עליהן לסעודה, ריטב"א.

[213] וכתב הריטב"א: דהא ודאי שאין הדמיון עולה יפה, דהתם [ביין ובתרומה] איהו גופיה חזי אלא דאריא דאיסורא רביע עליה. מה שאין כן בגודגדינות שהם עצמם קשין לגוף. אלא דתלמודא סבירא ליה, דליכא לפלוגי דינא מהאי טעמא.

הא - דאמר רב שאין מערבין בחזיז - **מקמי דאתא** [קודם שבא] **רב לבבל**, וראה שאוכלין שם חזיז.
הא - דאמר רב מערבין בחזיז - **לבתר דאתא** [אחר שבא] **רב לבבל**, וראה שאוכלין אותו.
ותמהינן: **וכי בבל** - שהדרים שם אוכלין אותו - **הויא רובא דעלמא**, לגרור את שאר האנשים בעולם, שאין אוכלים אותם, למנהגם?!
אדרבה, כיון שמנהגם משונה, אפילו לגבי דידהו אינו מנהג [ריטב"א ד"ה בטלה].
והתניא, שבטלה דעתו של מיעוט אנשים אצל כל אדם:
שהרי שנינו בברייתא: **הפול והשעורה והתילתן שזרען לירק** שהיה כוונתו בזריעתו לאכול אותם בהיותם ירק, בעודן לחים - וכמו חזיז - ולא בשביל לאכול את הזרעונים שלהם כשיבשילו ויתייבשו [ריטב"א] - **בטלה דעתו אצל כל אדם**, שאין אוכלין אותן כשהן ירק, אלא רק את הזרעונים כשיבשילו ויתייבשו.
ולפיכך: **זרען - חייב** במעשר, אף על פי שלא זרע את הפול והשעורה והתילתן לצורך אכילת הזרעונים. **וירקן פטור**, לפי שאינו אוכל, על אף שזרע בדעה לאוכלו ירק.
השחליים והגרגיר [מין חרדל לבן] - שדרך לאוכלן בין ירק ובין זרע - **שזרען לירק, מתעשרין ירק וזרע**.
ואם זרען לזרע, מתעשרין זרע וירק, [וביארו התוספות: שכשזרען לירק, הירק עיקר. וכשזרען לזרע, הזרע עיקר. וראה שם שני הבדלים. וראה במהר"ם ורש"ש שביארו דבריהם].
ומאחר שבני בבל האוכלים חזיז הם מיעוט בעולם אין אכילתם חשובה לקבוע את החזיז כדבר מאכל.
ולפיכך, משנינן שינויא אחרינא:
כי קאמר רב שמערבין בחזיז:

דף כח:

בדגנוניתא, חזיז שגדל בגינה, דכולי עלמא אכלי ליה.
ומפרשינן לברייתא דמייתינן לעיל:
זרע גרגיר - למאי חזי [למה הוא ראוי], עד שאמרת: מתעשרין ירק וזרע?
אמר רבי יוחנן: שכן דורות **ראשונים, שלא היה להן פלפלין, שוחקין אותו** [את הגרגיר] **ומטבילין בו את הצלי!**
וביארו התוספות דהכי קאמר: שהגרגיר כששוחקין אותו ראוי הוא לאכילה כמות שהוא, ומשום הכי הוא דחייב במעשר, ולא משום הטיבול. אלא, שאין דרך לשוחקן כדי לאוכלו, אלא כדי להטביל בו.

ועתה מבארת הגמרא את ברכת החזיז.
רבי זירא כי הוה חליש מגרסיה [כשנחלש, ולא היה יכול ללמוד], **הוה אזיל ויתיב אפתחא דרב יהודה בר אמי** [היה יושב על פתח ישיבתו של רב יהודה בר אמי].
אמר [כי היה אומר] **כי נפקי ועיילי רבנן** [כשיוצאים ונכנסים החכמים] **איקום מקמייהו ואקבל בהו אגרא** [אקום בפניהם ואקבל על ידם שכר].
נפק רבי זירא להתם.
אתא ינוקא דבי רב, [תלמיד מישיבתו של רב יהודה בר אמי].
אמר ליה רבי זירא לינוקא: **מאי אגמרך רבך** [מה לימדך רבך]?
אמר ליה הינוקא: **כשות** - שגדל בין הקוצים, ואין לו שורש באדמה, אלא מהם הוא צומח - מברכין עליו: **בורא פרי האדמה**.
חזיז, מברכין עליו: **שהכל נהיה בדברו** [ומפרש טעמא לקמן].
אמר ליה רבי זירא לינוקא: **אדרבה**, **איפכא מסתברא**!
האי חזיז - **מארעא קא מרבי** [מן הארץ הוא גדל], וברכתו: בורא פרי האדמה.
והאי - כשות - **מאוירא קא מרבי**, וברכתו: שהכל נהיה בדברו.
אך מסקנת הגמרא היא: **והלכתא כינוקא דבי רב**, ולא כרבי זירא!
מאי טעמא?
האי - כשות - **גמר פירי**, נגמר בישולו ונקרא "פרי", ולכן ברכתו: בורא פרי האדמה.
והאי - חזיז - **לאו גמר פירי**, כי קוצרים אותו בהיותו שחת, וברכתו: שהכל נהיה בדברו, כיון דלאו "פרי" הוא.
ומאי דקאמרת, שטען רבי זירא: **האי** חזיז **מארעא קא רבי**, **והאי** כשות **מאוירא קא רבי**.
לא היא!
כי **כשות נמי** - **מארעא קא רבי** [יונק מן הארץ, דרך הקוצין].
והראיה: **דהא קא חזינן** שאנו רואים **דקטלינן לה להיזמתא** [שקוצצין ההיזמי, הקוצים] **ואז מייתא כשותא**, מתייבש הכשות.
ומוכח מזה שיניקת הכשות היא מהארץ, באמצעות הקוצים.
ותו תמהינן ארב: **וכי בכפניות אין מערבין**?!
והתניא: **קור** [דבר רך הנוסף על הדקל בכל שנה, וקודם שיגיעו ימות הגשמים ויתקשה ויעשה עץ, קרי ליה "קור", ואז הוא טוב למאכל].
ניקח בירושלים **בכסף מעשר** שני, שהרי פרי מפרי הוא, וגדולי קרקע [דומיא דבקר וצאן יין ושכר המפורט בקרא, וכדאמרינן לעיל דף כז ב].

ואין מטמא טומאת אוכלין אפילו חישב עליו לאכילה, דלאו אוכל הוא [214].
וכפניות נקחות בכסף מעשר, ומטמאות טומאת אוכלים.
רבי יהודה אומר: קור, **הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שניקח בכסף מעשר.**
וכפניות, הרי הן כפרי לכל דבריהם, אלא, שפטורות מן המעשר, כיון שלא נגמרה מלאכתן. שהרי לא נתבשלו כל צרכן.
ולתנא קמא חייבות הן במעשר, "דלכל מילי
- פירות נינהו", רש"י.
הרי חזינן, שהכפניות לכולי עלמא מטמאות טומאת אוכלין, אלמא אוכל הוא, ואמאי אמר רב אין מערבין בהם?!
ומשנינן: **התם** - דאמר בברייתא דהכפניות אוכל הן - **בדניסחני**, דקלים זכרים שעושין כפניות, שאינם נעשים תמרים לעולם, אלא מצבם בצורת כפניות הוא גמר פירן, ולוקטין אותן בניסן. והנהו אוכלא נינהו, ומטמאין טומאת אוכלים, ואף מערבין בהם.
וכי קאמר רב שאין מערבין בהם, בדקלים נקבות, שכפניות שלהם נעשין תמרים, הלכך אכתי לא גמר פירא הוא [רש"י].
ודוחה הגמרא את התירוץ:
אי הכי - אם נעמיד את הברייתא בכפניות שנגמר פריין, תיקשי:
וכי **בהא לימא רבי יהודה**, שהן **פטורות מן המעשר**?! **והתניא** במפורש שכפניות של דקלים זכרים חייבות במעשר.
דתניא: **אמר רבי יהודה: לא הוזכרו** [בבית המדרש להיחשב פרי] **פגי ביתיוני** [תאנים קטנות הגדילות במקום הנקרא ביתיוני, והן כמו כפניות בתמרים, רש"י פסחים דף נג א] **אלא לענין** שיתחייבו ב**מעשר בלבד**.
וכמו שאמרו: **פגי ביתיוני ואהיני דטובינא** [כפניות של המקום טובינא, ושל דקלים זכרים הן], כיון שהוא גמר הפרי שלהם, **חייבין במעשר**.
וחוזרת בה הגמרא מתירוץ זה.
אלא, משנינן שינויא אחרינא, אהא דאקשינן לרב דאמר כפניות אין מערבין, מהא דתניא דכפניות נקחות בכסף מעשר, ומטמאות טומאת אוכלים:
לעולם הך ברייתא **לאו בניסחני** איירי.
ומכל מקום לא קשיא לרב. **ומשום דלענין טומאת אוכלין שאני.**

[214] וביארו התוספות: דאף שניקח הוא בכסף מעשר, מכל מקום אינו מטמא טומאת אוכלין, כיון דסופו להקשות ואין נוטעין דקל אדעתא דקורא. אבל ניקח הוא בכסף מעשר, דהשתא הוא רך והוי פרי מפרי, ואף על גב דלא הוי "אוכל".

וכדאמר רבי יוחנן - בענין אחר - "**הואיל וראוי למתקן על ידי האור**".
הכא - בכפניות - **נמי** מטמאות הן טומאת אוכלין, **הואיל ויכול למתקן** ממרירותן **על ידי האור** [באמצעות קלייתם באש].
אבל לענין עירוב, צריך דבר שיהיה ראוי לאכילה באותה שעה, והני, הא לא מתקינהו [רש"י].
ומה שניקחות בכסף מעשר, הוא משום דפרי מפרי וגדולי קרקע נינהו. ואף על גב דלא חזו לגמרי לאכילה, כיון שאפשר למתקם ולתקנם, הוו להו כחטין ושעורים [שגם הם אינם נאכלין כמות שהן] וכיוצא בהם [ריטב"א].
והיכא אתמר דרבי יוחנן?
אהא דתניא:
שקדים המרים, כלומר: שקדים שמתחלה מתוקים הם, וכשגדלים נעשים מרים:
כשהן **קטנים** - **חייבין** הן במעשר, משום דחשיב גמר פרי, שהרי לכשגדלים יותר, נעשים מרים.
וכשהן **גדולים** - **פטורין** הן מן המעשר, שאינם אוכל מפני מרירותם.
ושקדים **המתוקים** - כלומר: שאין נעשין מרים אף לכשגדלים - לכשנעשו **גדולים** ונגמרו, **חייבין** במעשר.
אבל כשהן **קטנים** ועדיין לא נגמרו, **פטורין** ממעשר, דלחיוב מעשר בעינן גמר פרי.
רבי (**שמעון**) [**ישמעאל**] **ברבי יוסי אומר משום אביו**: בין **זה** [שקדים המרים, כשהן קטנים ומתוקים] **ובין זה** [כשגדלו ונעשו מרים] **לפטור**.
כשהן קטנים פטורים מן המעשר לפי עדיין לא נגמרו.
וכשהן גדולים פטורים, משום דלאו אוכל הן.
ואמרי לה, כך אמר רבי ישמעאל משמו של אביו: **זה וזה לחיוב**, וכדמפרש טעמא לקמן.
אמר רבי אילעא אמר רבי יהודה [ב"ח]: **הורה רבי חנינא בציפורי, כדברי האומר: זה וזה לפטור!**
והוינן בה: **ולמאן דאמר: זה וזה לחיוב - למאי חזי** שקדים המרים כשהם גדולים, והרי אינם ראויים לאכילה כי מרים הן, ואמאי מיחייבי במעשר?!
ועלה **אמר רבי יוחנן: הואיל וראוי למתקן** ממרירותן **על ידי האור!** [215]
אמר מר בברייתא דלעיל: **רבי יהודה אומר: קור, הרי הוא כעץ לכל דבריו, אלא שניקח בכסף מעשר.**

[215] וביארו התוספות: לא דמי לקור דאמרינן שאין מטמא טומאת אוכלין, אף שעל ידי שליקה וטיגון נעשה אוכל גמור, כדלקמן. משום שהמיתוק על ידי האור, קל משליקה וטגון. וראה מה שכתבו שאר הראשונים בזה.

ותמהינן: **היינו תנא קמא**?! דהוא נמי אמר: קור ניקח בכסף מעשר, ואין מטמא טומאת אוכלין.

אמר תירץ **אביי**: כאשר **שלקו** [בישלו הרבה] לקור, או **שטגנו** בשמן - **איכא בינייהו**. לרבי יהודה דקאמר "הרי הוא כעץ" לכל דבריו, אפילו שלקו וטגנו לא מטמא טומאת אוכלין. אבל לתנא קמא דלא קאמר "הרי הוא כעץ", אם שלקו וטגנו מטמא טומאת אוכלין.

מתקיף לה רבא: **מי איכא למאן דאמר**: קור **ששלקו וטגנו** - **לא** חשיב אוכל?!

והתניא: **העור** של בהמה שאינו ראוי לאכילה, **והשיליא** [הכיס שבו נתון ולד הבהמה במעי אמו] שאין דרך לאוכלה, **אין מטמאין טומאת אוכלין**.

אבל **עור ששלקו**, ועשאו ראוי לאכילה, **והשיליא שחישב עליה** לאוכלה, **מטמאין טומאת אוכלין** [אבל בעור לא סגי במחשבה].

והשתא תיקשי: השתא עור, שבלא שליקה אינו ראוי לאכילה כלל, בכל זאת אם שלקו מטמא טומאת אוכלין.

קור - שאף עכשיו ראוי קצת לאכילה - לא כל שכן שאם שלקו מטמא טומאת אוכלין?!

אלא אמר רבא תירוץ אחר: **ברכה** הוא **דאיכא בינייהו**, בין תנא קמא ורבי יהודה.

דאתמר: קור -

רב יהודה אמר: מברך עליו **בורא פרי האדמה**.

ושמואל אמר: מברך עליו **שהכל נהיה בדברו**.

ומפרשינן טעמייהו:

רב יהודה אמר, **בורא פרי האדמה**: **אוכלא הוא**.

ושמואל אמר, **שהכל נהיה בדברו**: **כיון שסופו להקשות** אינו חשוב גם עתה "פרי", ולכן **לא מברכינן עילויה בורא פרי האדמה**. והיינו דאיכא בין רבי יהודה לתנא קמא: לתנא קמא, קור אוכלא הוא, ומברך עליו בורא פרי האדמה. ואילו לרבי יהודה דאמר "הרי הוא כעץ", אין מברכין עליו בורא פרי האדמה, אלא שהכל נהיה בדברו.

אמר ליה שמואל - דסבר דמברכין על קור שהכל נהיה בדברו - **לרב יהודה** דפליג עליה: **שיננא** [מחודד בתלמוד, ערוך. ויש מפרשים: בעל שנים גדולות, שיטה מקובצת כתובות יד.] **כוותך** כמוך **מסתברא** דמברכין על קור בורא פרי האדמה, ולא איכפת לן דסופו להקשות!

דהא צנון, **שסופו להקשות**, **ומברכין עליה בורא פרי האדמה**.

ודוחה הגמרא: **ולא היא**!

צנון, **נטעי אינשי אדעתא דפוגלא**, נוטעין אותו כדי לאוכלו כשהוא רך, ולכן לא מתחשבים במה שסופו להקשות.

אבל **דיקלא** - **לא נטעי אינשי אדעתא דקורא**.

ומסקנת הגמרא: **ואף על גב דקלסיה** [שיבחו] **שמואל לרב יהודה** ואמר לו: כוותך מסתברא, **הלכתא כוותיה דשמואל**, שהקור מברכין עליו שהכל נהיה בדברו.

גופא: **אמר רב יהודה אמר רב** [לעיל בעמוד א']: **כשות וחזיז מערבין בהן**, **ומברכין עליהם בורא פרי האדמה**! ואיבעי לן: **כשות** - כשנותן אותו לעירוב, ששיעורו מזון שתי סעודות - **בכמה** הויא מזון הראוי לשתי סעודות?

ופשטינן לה: **כדאמר רב יחיאל** - ביחס למאכל אחר, ומייתי ליה בסמוך - **כמלא היד**, **הכא נמי** - בכשות - **כמלא היד** [216].

תו איבעי לן: **חזיז** - **בכמה** הוא שיעורו לעירוב?

אמר רבה בר טוביה בר יצחק, **אמר רב**: **כמלא אוזילתא דאיכרי** [כמלא אגודה של ירק שכורכין האכרים].

אמר רב חלקיה בר טוביה: **מערבין בקליא** [קלח של עשב, וקשה הוא כעץ]!

ותמהינן: וכי **בקליא סלקא דעתך** שמערבין בו, והרי אינו ראוי לאכילה?!

אלא הכי קאמר רב חלקיה: מערבין **בירקא דקליא**. [בירק שמסביב לקלח].

וכמה שיעור ירקות אלו לעירוב?

אמר רב יחיאל: **כמלא היד**.

רבי ירמיה נפק לקירייתא [יצא לכפרים לראות בתבואתו]. **בעו מיניה**: **מהו לערב בפולין לחין**? [217]

לא הוה בידיה דרבי ירמיה תשובה לשאלתם.

כי אתא - רבי ירמיה - **לבי מדרשא**, ושאל את שאלתם, **אמרו ליה**: **הכי אמר רבי ינאי**: **מערבין בפולין לחין**. **וכמה** שיעורן? **אמר רב יחיאל**: **כמלא היד**.

אמר רב המנונא: **מערבין בתרדין חיין**!

ותמהינן עלה: **איני**!

והאמר רב חסדא: **סילקא** [תרד] **חייא**, הנאכל כשאינו מבושל - **קטיל גברא חייא** [הורג אדם חי], וכיון שכן, האיך מערבין בהן?!

---

[216] שדין הכשות כדין לפתן ששיעורו כדי ללפת בו פת מזון שתי סעודות - וכדלקמן דף כט ב - וכך הוא שיעורו! על פי רמב"ם פרק א' מעירובין הלכה י"א.

[217] ביבשים, פשיטא שאין מערבין בהם, כיון שאין נאכלין כמות שהן חיין, ריטב"א. וראה בהערות שם.

דף כט.

ומשנינן: **ההיא** סילקא דאמר רב חסדא דקטיל גברא, מיירי **בסילקא דבשיל ולא בשיל**, אבל כשהוא חי לגמרי ראוי הוא לאכילה, ומערבין בו.

איכא דאמרי הכי **אמר רב המנונא**: **אין מערבין בתרדין חיין**, דהא **אמר רב חסדא**: **סילקא חייא קטיל גברא חייא**.

והכי מתמהינן עלה: **והא קא חזינן דקא אכלי** להו כשהן חיין **ולא מייתי** [ואינם מתים]?!

והכי משנינן: **התם** - הא דרב המנונא ורב חסדא - **בבשיל ולא בשיל**, ולא מיירי רב המנונא ורב חסדא בחי לגמרי.

אמר רב חסדא: **תבשיל של תרדין**, **יפה ללב וטוב לעינים**, **וכל שכן** שהוא טוב **לבני מעיים**.

אמר אביי: **והוא** - דיפה וטוב הוא - **דיתיב אבי תפי**, **ועביד** קול הנשמע: "**תוך תוך**"! שהושיב התבשיל בכירה במקום שפיתת הקדירה, ונתבשל יפה ונצטמק עד שנימוחו התרדין ורתחו, ובשעת רתיחה דומה כמשמיע קול "תוך תוך".

אמר רבא, ביום אחד שהיה שמח בו: דעתי צלולה עכשיו, ולכן **הריני** מזומן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני, **כמו בן עזאי**, שהיה דורש **בשוקי טבריא**! ולא היה בימיו חריף ועוקר הרים כמותו.

אמר שאל **ליה ההוא מרבנן לרבא**: **תפוחים** - **בכמה** הוא שיעור מזון שתי סעודות שלהם, שיהיו ראויים לעירוב?

אמר ליה רבא: **וכי מערבין** כלל **בתפוחים**?! [218]

ותמהינן ארבא: וכי **לא** מערבין בהן?!

והתנן במסכת מעילה: **כל האוכלין** הטמאין **מצטרפין** לשיעור כדי **לפסול את הגווייה** [את גופו של האדם האוכלם] מלאכול בתרומה [219],

באכילת שיעור של **חצי פרס** אוכלים טמאים.

כלומר: חצי "פרוסה", כאשר שיעור ה"פרוסה" עצמה הוא חצי "ככר", ובככר יש שמונה ביצים. וכמבואר לקמן דף פב ב.

דהיינו, אוכל טמא בשיעור שני ביצים.

וכן מצטרפין כל האוכלין **במזון לשיעור שתי סעודות** - הדרוש **להנחת עירוב** תחומין.

---

[218] וביאר הריטב"א בשם תוספות: שתפוחין שלהן קשים היו, ואין דרך לאוכלן חיים אלא על ידי הדחק. ובתוספות שלנו לעיל דף כז: כתבו ביאור אחר בזה. וראה מה שכתבו שאר הראשונים בזה.

[219] שאף שאין אוכל יכול לטמא אדם במגע, בכל זאת, אם אכל אדם טהור אוכל טמא, נפסלה גוייתו מלאכול בתרומה, מדרבנן.

וכן מצטרפין כל האוכלין הטמאין ל**כביצה**, כדי שיוכלו **לטמא** ביחד אוכל אחר **טומאת אוכלים** במגען בו [220].

ומבארת הגמרא את הקושיה מהמשנה הזאת על רבא:

והאי - מאי תיובתא מהך משנה?!

אילימא משום דקתני בה "**כל האוכלין**" לענין מזון שתי סעודות לעירוב, ומכאן יש ללמוד שמערבים בתפוחים כשיש בהם מזון שתי סעודות, **ומשום דהני** תפוחים נמי **בני אכילה נינהו**, ובכלל "אוכלין" הן.

אי אפשר לומר שקשה מכאן.

כי **והאמר רבי יוחנן** לעיל: **אין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו** "חוץ" מדבר פלוני, ושפיר איכא למימר דתפוחים יצאו מן הכלל של המשנה?!

אלא הכי הוא דמותבינן: **משום דקתני** במשנה: **ובמזון שתי סעודות לעירוב, וכביצה לטמא טומאת אוכלין**

ומשמע, שכל דבר שהוא מטמא טומאת אוכלין נחשב גם כמזון הראוי לעירוב.

והני תפוחים **נמי בני טמויי טומאת אוכלין נינהו**, ואם כן ראוי גם לערב בהם [221].

וכמה הוא שיעור התפוחים לעירוב?

אמר רב נחמן: **תפוחים** שיעורם **בקב**, לפי שבשיעור זה יש כדי ללפת שתי סעודות פת [222].

מיתיבי מהא דתניא: **רבי שמעון בן אלעזר אומר**: עני הבא אל הגורן כדי לקבל מעשר עני - שאין פוחתין מליתן לו מזון שתי סעודות מאותו מין שמחלק, כדלקמן - נותנין לו: **עוכלא** [שמינית של ליטרא] **תבלין** [משום שבכך מתבלין שתי סעודות], **וליטרא ירק, ועשרה אגוזין, וחמשה אפרסקין, ושני רמונים, ואתרוג אחד**. כי פעמים שאדם מלפת בכל אלו שתי סעודות של פת [ריטב"א].

ואמר עלה **גורסק בר דרי משמיה דרב מנשיא בר שגובלי משמיה דרב**: **וכן** הוא שיעורם של כל אלו **לעירוב** תחומין. לפי שגם שיעור עירוב הוא מזון שתי סעודות.

והשתא תיקשי: **והני** תפוחים **נמי, ליהוו כי אפרסקים**, דסגי להו בחמשה לעירוב תחומין, ואמאי צריך בעירוב להניח קב תפוחים?!

---

[220] ויש מן הראשונים שמפרשים דקאי גם על השיעור לקבלת טומאה של האוכל, ראה כסף משנה פ"ד מטומאת אוכלין.

[221] הריטב"א כתב דממשנה יתירה הוא דמקשינן, דכל הך סיפא מייתרא, כי אפשר ללמוד זאת מרישא, דמיירי לענין פסול גוייה. ולא נכתב אלא ללמד שכל שמטמא טומאת אוכלין הרי הוא ראוי לעירוב, אם אך נגמר פריו. וראה עוד ברשב"א ור"ן.

[222] ריטב"א. ובמשנה ברורה כתב: משום דבציר מהכי לא חשיבי, ובשער הציון ציין: "גמרא", והיינו, דכן משמע מתירוץ הגמרא לקמן.

ומשנינן: **הני** אפרסקים **חשיבי**, ואין דרך לאכול מהם בסעודה יותר מחמשה.
ואילו **הני** תפוחין **לא חשיבי**, ולכן אוכלים מהם יותר, ובעו קב עבור שתי סעודות.
אמר רב יוסף: **שרא ליה מריה** [ימחול לו אדונו, הקב"ה] **לרב מנשיא בר שגובלי** על שטעה והוסיף על דברי רבי שמעון בן אלעזר בברייתא העוסקת בענין עני המקבל מעשר עני בגורן, את המילים "וכן לענין עירוב".
דאנא אמריתא ניהליה, כי אני הוא זה שאמרתי לו משמיה דרב "וכן לעירוב", אך לא על הברייתא הזאת אמרתי, אלא **אמתניתין** [וכפי שאבאר].
ואילו הוא טעה **ואמרה אברייתא** דרבי שמעון בן אלעזר!
כי רב אמר זאת על הא **דתנן**: **אין פוחתין לכל עני** ועני הבאים ליטול מעשר עני **בגורן**, **מחצי קב חטין**, כאשר מעשרותיו של בעל הגורן הם מן החיטים.
ואין פוחתין מ**קב שעורין**, ומהכוסמין קב ומחצה.
משום דכתיב במעשר עני "ונתת", ולהכי שיעור חשוב, הראוי להקרא "נתינה" בעינן [223].
רבי מאיר אומר: **חצי קב שעורין**, **וקב וחצי כוסמין** [224].
ונותנין לו **קב** [מדת נפח] **גרוגרות** [תאנים יבשים] פרודות, **או** - אם דרסם ודיבקם בעיגול - נותן לו מהם **מנה** [מדת משקל] **דבילה** [שכך הוא הדרך: משעה שנעשין עיגולי דבילה, מוכרין אותן במשקל ולא במדת נפח].
רבי עקיבא אומר: **פרס**, חצי מנה דבילה.
ונותנין לעני בגורן **חצי לוג יין**. **רבי עקיבא אומר**: **רביעית** הלוג.
ונותנין לו **רביעית** הלוג **שמן**, **רבי עקיבא אומר**: **שמינית** הלוג.
ושאר כל הפירות שאין דרכן לאכול בקביעות, ולעשות מהן טיבול [שנות אליהו בפאה]:
אמר אבא שאול: נותנים לו **כדי שימכרם** העני, **ויקח בהן מזון שתי סעודות!**
ועלה הוא **דאמר רב**: כל השיעורים שנאמרו במשנה הם למזון שתי סעודות. **וכן** הוא גם **לעירוב**. ולא אמרה רב כלל אברייתא [225].
ותמהינן על רב יוסף דקפיד על רב מנשיא:
ומאי אולמיה דהאי מתניתין **מהך** ברייתא?!
כלומר: מה לי אם אמרה רב על המשנה או אם אמרה על הברייתא.
והרי המשנה והברייתא לא נחלקו, אלא שהמשנה מדברת על קצת מינים והברייתא על מינים אחרים. וכיון שכן, אין קפידא לאומרה על המשנה יותר מאשר על הברייתא.

[223] רש"י. אבל בירושלמי דרשי לה מקרא: ואכלו בשעריך "ושבעו", תן לו כדי שבעו, וכן הוא ברמב"ם.
[224] וכל השיעורים שבמשנה שיעור מזון שתי סעודות הוא, [מלאכת שלמה]. וביארו בירושלמי: שקבלה היא בידי חז"ל שכך הוא השיעור של כל מין.
[225] וכתב הריטב"א: דברי אבא שאול לא שייכי בעירוב, אלא במעשר עני. וראה בהערות שם.

כך שאפילו אם היה שומע רב מנשיא מרב עצמו שאומר דבריו בהדיא על המשנה, אין להקפיד אם היה רב מנשיא אומר אותה על הברייתא [226].

אילימא, שמא תאמר, כי מהאי טעמא קפיד רב יוסף על רב מנשיא - **משום דקא תני בהך** ברייתא: עוכלא "**תבלין**". **ותבלין** הא **לאו בני אכילה נינהו**. ונימא דסבירא ליה לרב יוסף דמשום הכי אין מערבין בהן? [227]

הא ליכא למימר!

דאטו הכא במתניתין **מי לא קתני** "**חטין ושעורין**", ואף על פי ד**לאו בני אכילה נינהו** כמות שהן, ואין מערבין בהן.

ומכל מקום אמר רב יוסף, שרב אמר על המשנה הזאת "וכן לעירוב"! אלמא, רב לא נתכוין להשוות את דין עירוב לדין המעשר לענין המינים, אלא לענין השיעורים.

וכיון שכן, הכי נמי יש לומר "וכן לעירוב" על השיעורים שנאמרו בברייתא, ולא קאי אלא על סוג המינים שמערבין בהן.

אלא, **משום** הכי הוא דקפיד רב יוסף: משום **דקתני** במתניתין שנותנים לעני **חצי לוג יין**. ומצינו ש**אמר רב** גם לענין עירוב: **מערבין בשתי רביעיות לוג של יין!**

וחידוש הוא, שהרי מסתבר שמספיק רביעית אחת של יין, שבשיעור זה היין נחשב כ"דבר חשוב" בכל דוכתא [ריטב"א].

שמע מינה: **כי קאמר רב** "**וכן לעירוב**" - **אהא מתניתין קאמר!** וללמדנו שהעירוב בשתי רביעיות יין דוקא הוא דומה לשיעור החשוב של יין בנתינת מעשר שני.

ומסקינן: אכן, **שמע מינה!** [228]

אמר מר במשנה דמייתינן לעיל: כל האוכלין מצטרפין וכו' **ובמזון שתי סעודות לעירוב!**

סבר רב יוסף למימר: שאין האוכלין מצטרפין, **עד דאיכא סעודה** אחת שלימה **מהאי** מין, **וסעודה** שלימה **מהאי** מין. אבל אין לצרף שתי סעודות משלשה או ארבעה מיני אוכל, שאין בכל מין סעודה שלימה.

אמר ליה רבה לרב יוסף: **אפילו** אם יש מכל מין **למחצה לשליש ולרביע** של סעודה, נמי מצטרף.

---

[226] כן פירש הריטב"א כפירוש הפשוט, אלא שתמה על פירוש זה. אך מרש"י נראה, דכך מפרשה.

[227] נתבאר על פי משמעות לשון רש"י. ומשמע מיניה, דלקושטא דמילתא ולמסקנת הגמרא מערבין בתבלין. ונחלקו הראשונים בזה.

[228] להכי קפדינן שלא לשנות דברי רב מן המשנה על הברייתא, כדי שנלמוד מדבריו דין זה, דבעינן שתי רביעיות לעירוב. שאלמלא אמרה רב, לא היינו סבורים כן. ואף על גב דהא אמרה רב חדא זימנא, ניחא לן למקבע בה מסמרות, ולאומרה לאידך מימרא ד"וכן לעירוב" על משנתינו". [לשון הריטב"א בשם תוספות, והוא מתוספות רבינו פרץ. וראה בתוספות שלנו]. פירושם אינו עולה בקנה אחד עם שיטת רש"י, וכן פירוש הריטב"א גופיה, שאף הוא שלא כשיטת רש"י, כמו שכתב הריטב"א. וראה עוד ראשונים בביאור גמרא זו.

גופא, אמר רב: מערבין בשתי רביעיות של יין!
ותמהינן: **ומי בעינן כולי האי**?!
והתניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: הנותן **יין** לעירוב, צריך שיהא בו שיעור **כדי לאכול בו** [לשרות בו] פת מזון שתי סעודות.
והנותן **חומץ**, צריך שיהא בו **כדי לטבל** בו מזון שתי סעודות [ומפרש לה לקמן].
זיתים ובצלים, צריך שיהא בהן **כדי לאכול בהן** [ללפת בהן] פת, מזון **שתי סעודות**.
וכיון שכן, תיקשי, למה לי שיעור שתי רביעיות יין שהוא שיעור שתי סעודות מיין לבד, והא סגי ביין בשיעור כדי לשרות בו פת מזון שתי סעודות?!
ומשנינן: **התם** דאמרינן דלא בעינן ביין אלא כדי לשרות בו פת בלבד, מיירי **בחמרא מבשלא** [ביין מבושל], שחשוב ללפת בו את הפת על ידי שריית הפת בו. אבל ביין שאינו מבושל, צריך שיהיה מהיין עצמו שיעור שתיית יין בשתי סעודות, דהיינו שתי רביעיות.
אמר מר: חומץ - כדי לטבל בו.
ומפרשינן לה: **אמר רב גידל אמר רב**: כדי לטבל בו **מזון שתי סעודות של ירק** שממנו כל סעודתו. [ושיעורו, רביעית. תוספות ומשנה ברורה].
איכא דאמרי: הכי **אמר רב גידל אמר רב**: **כדי לטבל בו ירק הנאכל בשתי סעודות** של פת. כלומר: שסעודתו היא פת שמלפת אותה בירק, ושיעור החומץ הנצרך לטיבול הירק, הוא השיעור לעירוב.
אמר מר: רבי שמעון בן אלעזר אומר: **זיתים ובצלים, כדי לאכול בהן מזון שתי סעודות.**
ותמהינן: **ובבצלים מי מערבין**?!
והתניא: אמר רבי שמעון בן אלעזר גופיה: **פעם אחת שבת רבי מאיר בערדיסקיא, ובא אדם אחד לפניו. אמר לו** אותו אדם: **רבי! עירבתי** עירוב תחומין **בבצלים** כדי ללכת **לטי בעין!**
והושיבו רבי מאיר בארבע אמות שלו, מפני שערדיסקיא היתה מחוץ לתחום עירו של אותו אדם, ולא הגיע לשם אלא מפני שסמך על עירובו [שהיתה ערדיסקיא בין עירובו לטיבעין].
וכיון שכל היוצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, וזה עירב בבצלין שאין מועילים לעירוב, נמצא שיצא מחוץ לתחומו שהוא תחום העיר ששבת בה, והוצרך לישב בארבע אמותיו [229].
הרי חזינן, דבצלים לא מהני לעירוב, ותיקשי רבי שמעון בן אלעזר דידיה אדידיה?!

[229] וכתבו הראשונים: שהיה זה בשדה, ולא בתוך העיר ערדיסקיא, ולפיכך אין לו אלא ארבע אמות, שאם היה בעיר, היינו אומרים שכל העיר כארבע אמות חשיב.

ומשנינן: **לא קשיא!**
הא דתניא דבצלין לא מהני לעירוב, מיירי כשעירב **בעלים** שלהן, דלא חשיבי, ורעים הם לאכול.
הא דמערבין בבצלין, מיירי כשעירב **באימהות** [בבצל עצמו].
דתניא: אכל בצל, ושכב **והשכים ומת, אין אומרין** ושואלין: **ממה מת**? שודאי כתוצאה מאכילת הבצל מת!
ועל כך **אמר שמואל: לא שנו אלא** באוכל **עלים, אבל באימהות לית לן** לחשוש **בה**.

דף כט:
ובעלין נמי, לא אמרן שרעים הם, **אלא היכא** (תחילת העמוד) **דלא אבציל זירתא** [שלא גדלו עלי הבצל לכדי שיעור זרת]. שאז, עדיין יש לעלי הבצל ארס.
אבל אבציל גדלו עלי הבצל בגודל **זירתא** זרת - **לית לן** למיחש **בה**.
אמר רב פפא: לא אמרן - שהבצל רע הוא - **אלא דלא אישתי שיכרא** [שלא שתה אחר אכילתו, שכר], **אבל אישתי שיכרא - לית לן בה**.
תנו רבנן: לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו, כלומר: מפני שיש בו ארס כמו ארס הנחש.
ומעשה ברבי חנינא [בן דוסא, מהרש"א] **שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו, וחלה, ונטה למות. ובקשו חביריו רחמים עליו** [התפללו עליו בשלשה, ריטב"א], **וחיה, מפני שהשעה צריכה לו**. שהיה הדור צריך לו [230].
אמר רבי זירא אמר שמואל: שכר - [231]
מערבין בו.
ופוסל את המקוה בשלשת לוגין, כדין מים שאובים, שאם נפלו שלושה לוגין של מים שאובים לתוך מקוה לפני שהיו בה ארבעים סאה, פסלוה מדרבנן, ואי אפשר להשלימה לארבעים סאה מים כשרים, לפי שאף השכר שם "מים" שאובים עליו.
מתקיף לה רב כהנא ומתמה עלה: **פשיטא** דשכר פוסל את המקוה כמים?!
וכי מה בין זה השכר **למי צבע, דתנן** בהם:
רבי יוסי אומר: מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין?! ואם כן מה השמיענו שמואל?

[230] וביאר הריטב"א: מה שאמרו: "מפני שהשעה צריכה לו", הוא משום, שאלמלא כן כדאי היה לחוב בעצמו על שעבר על דברי חכמים. וראה עוד ביאורים במהרש"א ובקרן אורה.
[231] תמד שנותנין מים בחרצנים ונעשה כיין, ומיירי שכבר החמיץ, ריטב"א, וראה שם. אבל ברמב"ם פ"ז ממקואות הלכה ד' מוכח, ששיכר ותמד שני דברים הן

אמרי בבית המדרש לחלק ביניהם: **התם** - במי צבע - "**מיא דצבעא**" **מיקרי**, ולכן הם פוסלים את המקוה. אבל **הכא**, שמא רק "**שיכרא**" **איקרי**, ולא מיא. דסלקא דעתך אמינא שאין על שכר שם מים, ולכן קא משמע לן שמואל דשם מים עליו, ופוסל את המקוה בשלשה לוגין.

ובכמה שכר **מערבין**?

סבר רב אחא בריה דרב יוסף - **קמיה דרב יוסף** - **למימר**: שיעורו **בתרין רבעי** [בשתי רביעיות הקב, דהיינו - שני לוגין] **שכרא**.

וכדתנן: **המוציא יין** בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, שיעורו כדי להתחייב עליו הוא ב**כדי מזיגת הכוס** [כשיעור שנותנין יין חי בכוס, כדי למוזגו במים].

ותני עלה לפרושי שיעור הכוס: **כדי מזיגת כוס יפה**.

ומפרשינן לה: **מאי כוס יפה** - **כוס של ברכה** על המזון!

ואמר רב נחמן, **אמר רבה בר אבוה**: **כוס של ברכה**, **צריך שיהא בו רובע** יין של **רביעית** הקב [דהיינו רביעית הלוג. שהקב יש בו ארבעה לוגין, ו"רובע רביעיתו" הוא רביעית הלוג] יין חי, **כדי שימזגנו** במים **ויעמוד על רביעית** הקב שהיא לוג.

שהמזיגה היא חלק יין כנגד שלשה חלקים מים. **וכדרבא**!

דאמר רבא: **כל חמרא** יין **דלא דרי** שלא מזגוהו במים, בשיעור שנתנו **על חד** חלק יין **חלת** חלקים **מיא** - **לאו חמרא הוא**. אינו יין.

ונמצא כי שיעור יין להוצאת שבת, הוא רביעית הלוג.

וקתני בסיפא דההיא משנה: **ושאר כל המשקין** [ושכר בכללם] שיעורן להוצאת שבת, **ברביעית** הקב [דהיינו לוג שלם].

וכל השופכין [מים סרוחין] אף הן שיעורן **ברביעית** הקב.

והשתא מפרשינן האיך נלמד מכאן ששיעור משקה שכר לעירוב, הוא בשני לוגין:

מדהתם - גבי הוצאת שבת - היחס בין יין לשכר לגבי חיוב הוצאתם הוא אחד לארבע, **על חד** [כנגד אחד] של יין **ארבע** של משקה שכר, שהרי היין שיעורו ברביעית הלוג, והשכר בלוג שלם.

אף כאן שיעור שכר לעירוב הוא: **על חד** של יין, **ארבע** של שכר. וכיון ששיעור יין לעירוב הוא שתי רביעיות הלוג - כדאמרינן לעיל בעמוד א' - נמצא שיעור השכר כפול ארבע, שהוא שני לוגין.

ודחינן לה: **ולא היא**, דלא ילפינן מהוצאת שבת לעירוב!

כי **התם** גבי הוצאת שבת, כך **הוא** השיעור משום **דבציר מהכי** [בפחות מלוג] **לא חשיב**.

אבל הכא, גבי עירוב, **לא** בעינן שני לוגין, אלא סגי בשתי רביעיות הלוג, **דהא עבידי אינשי דשתו כסא** [כוס שכר שיש בה רביעית הלוג] **בצפרא** [בבוקר], **וכסא בפניא** [בערב], **וסמכי עילויהו** [ומסתפקים בכך], והוי ליה מזון שתי סעודות [232].

איבעיא להו: **תמרים - בכמה** הוא שיעורן לעירוב?

אמר רב יוסף: **תמרים** שיעורם הוא **בקב**.

ויליף לה רב יוסף, מהא דאמרינן לעיל בעמוד א' דנותנין לעני בגורן קב גרוגרות, ואמר עלה רב: "וכן לעירוב". ותמרים דעדיפי מגרוגרות, וכדלקמן, ולכן, כל שכן הוא דסגי בקב [233].

אמר רב יוסף: מנא אמינא לה דתמרים עדיפי מגרוגרות?

מהא **דתניא**:

קיימא לן שישראל האוכל תרומה בשוגג, הרי הוא חייב לשלם את מה שאכל - בפירות חולין מתוקנין. ומוסיף עליהן חומש. והכל נעשה תרומה, ונותנו לכהן.

ובפסחים דף לב א מיבעיא לן: כיצד משלם?

האם "לפי מדה - שאכל - משלם", שאם אכל קב משלם קב, ולא איכפת לן אם ערכו של הקב שמשלם הוא יותר מערך אותו קב שאכל [וכגון שנשתנו המחירים בין האכילה לתשלום. או שמשלם במין אחר, ששוה יותר ממין שאכל].

או דילמא "לפי דמים משלם". כלומר כערך הפירות שאכל, כך יהיה ערך הפירות שמשלם.

ומסקינן התם דפלוגתא דתנאי היא.

וכך שנינו בברייתא: **אכל גרוגרות** של תרומה **ושילם** לכהן **תמרים - תבוא עליו ברכה!** וכדמפרש ואזיל.

והיכי דמי?

אילימא ששילם תמרים עבור הגרוגרות שאכל **לפי דמים**. **דאכל מיניה** מן התרומה, השייכת לכהן, גרוגרות **בזוזא**, **וקא משלם ליה בזוזא** [וקסבר האי תנא "לפי דמים משלם"] - **מאי** "**תבא עליו ברכה**"?!

והרי אין כאן ריוח לכהן, כי גרוגרות **בזוזא אכל**, ותמרים **בזוזא משלם**.

אלא, **לאו**, דמיירי הכא דשילם תמרים **לפי מדה** [דקסבר האי תנא "לפי מדה משלם"].

[232] ראה בשפת אמת, שהאריך בביאור הסלקא דעתין ומסקנת הגמרא.

[233] ובדין הוא, דלא בעינן כולי האי כשיעור גרוגרות, דהא תמרים עדיפי. אלא דדיו לבא מן הדין להיות כנדון, ריטב"א. וראה גם בתוספות.

ומיירי **דאכל מיניה גריוא** [סאה] **דגרוגרות דשויא זוזא, וקא משלם ליה גריוא דתמרים דשוי ארבעה זוזי**. ועל כך קתני "**תבוא עליו ברכה**" [234].

אלמא תמרים עדיפי מגרוגרות.

אמר ליה אביי: **לעולם** גרוגרות עדיפי.

ומיירי **דאכל מיניה** גרוגרות **בזוזא, וקא משלם** תמרים **בזוזא**, ד"לפי דמים משלם".

והא דקשיא לך: **מאי תבא עליו ברכה**?

אימא לך: כיון **דאכל מיניה** גרוגרות, דהוה **מידי דלא קפיץ עליה זבינא** [שקשה למוכרן, שאין הלוקחים קופצים עליהן], **וקא משלם ליה** בתמרים, דהוה **מידי דקפיץ עליה זבינא** [שאף שהגרוגרות עדיפי, התמרים לא שכיחי, ולהכי קפיץ עלייהו זבינא, ריטב"א] [235].

ועתה מבארת הגמרא את שיעור העירוב של כמה מאכלים:

שתיתא, מאכל שעושין מקמח קלי שנתייבש בתנור, ונותנין דבש לתוך התבשיל:

אמר רב אחא בר פנחס: **תרי שרגושי**, מלא שני תרוודין - כף גדולה - מן התבשיל.

כיסאני, קליות, כשהשבלין לחין מייבשין אותן בתנור, והן מתוקים לעולם. רש"י כתובות דף טו ב]:

אמר אביי: **תרי בוני דפומבדיתא**. שתי מדות הנהוגות בפומבדיתא.

אמר אביי: **אמרה לי אם** [האומנת שלי, שלא היה לאביי אם, שנפטרה כשילדתו, קדושין דף לא ב]: **הני כסאני - מעלו לליבא, ומבטלי מחשבתא** [מועילים ללב, ומבטלין דאגה].

ואמר אביי: **אמרה לי אם**: **האי מאן דאית ליה חולשא דליבא** [מי שיש לו חולשת הלב], **לייתי בישרא דאטמא ימינא דדיכרא** [יביא בשר ירך ימינו של האיל], **ולייתי כבויי דרעיתא דניסן** [ויביא צואת בקר שהפרישו בחודש ניסן, כדי לצלותו בהן].

ואי ליכא כבויי דרעיתא [ואם אין לו], **לייתי סוגייני דערבתא** [יביא קיסמין של ערבה], **וניכבביה** [ויצלה הבשר בגחלים שעשה מן הצואה או מן הערבה], **וניכול** הבשר [ויאכלנו], **ונשתי בתריה חמרא מרקא** [וישתה אחר אכילתו יין מזוג], ויועיל לו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: **כל** מזון **שהוא ליפתן** [שדרך ללפת בו את הפת], שיעורו לעירוב, **כדי לאכול בו** [כדי ללפת בו] פת, מזון שתי סעודות [236].

וכל מזון **שאינו ליפתן**, שיעורו - **כדי לאכול הימנו** עצמו שתי סעודות.

שיעור **בשר חי**, כשהוא מליח אך לא מבושל, שאינו ליפתן - **כדי לאכול הימנו** עצמו שתי סעודות [237].

---

[234] כלומר: והיינו דקתני: תבוא עליו ברכה, גאון יעקב בפירוש שני.

[235] נתבאר על פי סוגיא דפסחים דף לב א. וסוגיא זו צריכה ביאור, כמו שתמה בגאון יעקב, ראה שם.

[236] ואם הוא דבר הרגיל לבא בקינוח סעודה, שיעורו בכדי שאדם רגיל להביא בקנוח שתי סעודות, רבינו יהונתן.

[237] בשר חי ממש אין מערבין בו, רשב"א. ויש שיטות אחרות בראשונים.

ואילו שיעור **בשר צלי** פליגי בו אמוראי.
רבה אמר: ליפתן הוא, ושיעורו **כדי לאכול בו** פת מזון שתי סעודות.
ורב יוסף אמר: אינו ליפתן. ושיעורו **כדי לאכול הימנו** עצמו שתי סעודות.
אמר רב יוסף: **מנא אמינא לה** שאינו ליפתן?
דהני פרסאי [פרסיים], **אכלי טבהקי** [חתיכות של בשר צלי] **בלא נהמא** [בלא פת]. וכיון שכן, אף שאנו דרכנו לאוכלו עם פת, בעי שיעור מזון שתי סעודות כשאוכלן בלא פת.
אמר ליה אביי: וכי **פרסאי הוו רובא דעלמא**, שיהיה דין כל העולם, כפי שנוהגים הם?! ומביא אביי ראיה כי מנהגם של מיעוט אנשים אינו קובע את ההלכה:
(**והתנן**) [**והתניא**] לענין שיעור בגדים הראויים לקבל טומאת מדרס של זב, וכיוצא בו [תוספות][238]:
בגדי עניים, כלומר: מטלית שאין בה אלא שלש על שלש אצבעות, שרק עניים מחשיבים אותה ומיחדים אותה לישיבה, חשובה היא לקבל טומאה כאשר היא שייכת **לעניים**. אבל אם היא שייכת לעשירים שאינן מחשיבים אותה מחמת קוטנה אין היא מקבלת טומאה.
בגדי עשירים, כלומר: מטלית שיש בה שלשה על שלשה טפחים, שאף העשירים מחשיבים אותה ומיחדים אותה לישיבה, חשובה היא לקבל טומאת מדרס אף כאשר **לעשירים** היא.

דף ל.

ותידוק מינה: **אבל** "**בגדי עשירים**" - **לעניים**, **לא**! כלומר: כאשר המטלית של עניים היא, אין אומרים שלא תקבל טומאה אלא אם כן ראויה היא אף לעשירים. אלא אומרים כיון שלבעליה העניים היא ראויה, הרי אף לעשירים, שהיא אינה ראויה להם, טמאה היא.
והכא נמי בבשר צלי, אין אומרים כדברי רב יוסף שכיון שאצל פרסאי אינו ליפתן, אף לגבי דידן לא הוי ליפתן, וצריך ממנו עצמו שיעור שתי סעודות לעירוב!
וכיון שכן תיקשי, אמאי אזלת בתר פרסאי?!
וכי תימא, כל כי האי גוונא ששיעורו של זה לא כשיעורו של זה, אזלינן תמיד לחומרא, ולפיכך:
הכא - גבי בגדי עניים - אזלינן **לחומרא**, ואמרינן כיון שלהם יש בו שיעור לקבל טומאה, טמא הוא, אף שלעשירים אין בו שיעור.

[238] ודעת רש"י שלענין כל הטומאות מיירי הכא, ולאו דוקא לענין טומאת מדרס, וכמו שכתבו התוספות משמו. ובתוספות הרא"ש דקדק כן גם מרש"י הכא.

והכא נמי - גבי עירוב - בעינן למיזל **לחומרא**, ולומר להיפך: אף שלגבי דידן הוי ליפתן - ודי בשיעור שיש בו כדי ללפת פת של שתי סעודות - מכל מקום, כיון דלגבי פרסאי לא הוה ליפתן, אין מערבין בו אלא כשיעור הראוי לפרסאי, דהיינו מזון שתי סעודות ממנו עצמו.

הא ליכא למימר:

כי **התניא** לגבי עירוב, דאזלינן בכי האי גוונא לעולם לקולא! דתניא: **רבי שמעון בן אלעזר אומר**: **מערבין לחולה ולזקן** - שאוכלין מעט, ושיעור מזון שתי סעודות שלהן קטן משל אדם בינוני - בשתי סעודות **כדי מזונו** שלו, ולא כשל אדם בינוני, כיון דהוי לקולא. ומערבין **לרעבתן** - שאוכל יותר מאדם בינוני - **בסעודה בינונית של כל אדם** כיון דהוי לקולא!

והכא נמי לקולא בעי לך למיזל. וכיון דלדידן בשר צלי ליפתן הוי, סגי בשיעור של ליפתן?! [239]

ומסקינן: **קשיא!**

ותמהינן: **ומי אמר רבי שמעון בן אלעזר הכי**, דרעבתן אין משערין לו בעצמו, אלא נגרר הוא אחר כל אדם?!

ומביאה הגמרא ראיה מהלכות טומאה כי לרבי שמעון בן אלעזר נקבע השיעור לפי האדם עצמו ולא לפי אחרים.

בית שנמצא בו מת, גזרו חכמים על כל פתחיו שיהיו מטמאים את האדם והכלים הנמצאים בחלל הפתח, אם בפתחים האלה יש צד שיוציאו בהם את המת מהבית.

אך אם יש בין הפתחים "פתח מסויים", שדוקא דרכו עומדים להוציא את המת מן הבית, הרי רק פתח זה מטמא את הנמצאים בחללו, ולא שאר הפתחים, כיון שהם אינם מיועדים להוצאת המת [כתוצאה מקיומו של הפתח המסויים].

אחד הדברים המגדירים פתח כ"פתח מסויים" להוצאת המת, הוא כאשר לפתח זה יש שיעור של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, בעוד שבשאר הפתחים אין שיעור כזה [לפי הריטב"א כאן].

שיעור זה של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים נקבע משום שהוא השיעור לפתח שדרכו אפשר להעביר מת בגודל רגיל [240].

---

[239] נתבאר על פי דברי רש"י. אבל בריטב"א כתב: שאין קושית הגמרא מרעבתן, אלא מזקן וחולה בלבד, ראה שם.

[240] תנן באהלות [פרק ג משנה ו]: "והמת - פיתחו בארבעה טפחים להציל הטומאה על הפתחים". ופירש הר"ש: גזרו חכמים טומאה על הפתח [ואפילו סגור הוא, שאינו בתוך אוהל המת], כיון שהמת יצא דרך שם. ואם יש לבית פתחים הרבה - כולן טמאין ! נפתח אחד מהן - שודאי בההוא פתח יוציא את המת [רש"י לקמן דף סח א] - רק הוא טמא וכולן טהורין. חישב להוציא בפתח אחד מהן, או בחלון שהוא ארבעה על ארבעה טפחים [שפחות

והתניא: **רבי שמעון בן אלעזר אומר**: **עוג מלך הבשן שמת**, שיעור **פיתחו** כדי לסיימו כפתח העומד להוצאת המת ביחס לשאר הפתחים [הקטנים מפתח זה] - **כמלואו** של עוג מלך הבשן!

כלומר: כשיעור שראוי להוציאו דרך שם!

ודין פתח זה הוא כמו דין פתח של ארבעה טפחים בשאר מתים [ריטב"א].

והשתא תיקשי, מאי שנא דגבי עירוב אמרת כי אפילו אדם רעבתן שיעורו ככל אדם, ואילו לגבי עוג מלך הבשן שמת, לא אמרינן שיהיה שיעור פתחו כשיעור פתחו של כל אדם בארבעה טפחים, אלא כשיעור שלו עצמו [ריטב"א]?!

ואביי [241],

התם - גבי עוג מלך הבשן - **היכי ליעביד**?

האם **הדומי נהדמיה** [**ונפקיה**]?! וכי ננול את המת לחתכו לחתיכות כדי להוציאו.

כלומר: לא דמי, כי התם כיון שאין המת מטמא אלא בפתח ה"ראוי לו", הרי מת בגודלו של עוג לא ניתן להוציא בפתח של ארבעה טפחים. ריטב"א.

איבעיא להו: האם **פליגי רבנן** - גבי עוג מלך הבשן - **עליה דרבי שמעון בן אלעזר**, **או לא** פליגי?

תא שמע: **דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: אפילו **עוג מלך הבשן** - **פיתחו בארבעה**! אלמא חזינן, דפליגי רבנן עליה דרבי שמעון בן אלעזר.

ודחינן: **התם** במימריה דרבי יוחנן, מיירי **דאיכא פתחים קטנים** - פחותין מארבעה - **טובא**. **ואיכא חד** פתח **דהוי ארבעה** טפחים, וברור שצריך לפרוץ את אחד הפתחים ולהרחיבו כדי להוציא דרכו את המת [הגדול יותר מרוחב הפתחים].

ולכן במקרה שכזה אמרינן, **דודאי**, **כי קא מרוח** כשירחיבו את אחד הפתחים - **בההוא** פתח של ארבעה טפחים **קא מרוח**, ולכן חשוב הפתח הזה כמי שמיוחד להוצאת המת דרכו.

ובכי האי גוונא אפילו רבי שמעון בן אלעזר מודה שפתח זה מציל על כולם אף בעוג מלך הבשן.

מארבעה על ארבעה אינו חשיב להציל על השאר, רש"י לקמן. ובביצה דף י. פירש רש"י: דבכך שיערוהו ראוי להוצאת מתים, וכן כתב ר"ש במשניות. ובריטב"א כתב כאן, משום דחשיב "פתח"]. הציל על כל הפתחים. וזהו שאמרו: המת פתחו בארבעה טפחים. ובריטב"א כאן כתב: אף אם לא חישב להוציאו באותו פתח, אם יש שם פתח שהוא ארבעה על ארבעה, מציל הוא על שאר הפתחים הקטנים שלא יטמאו. ואין טמא אלא אותו פתח שיש בו ארבעה על ארבעה [ולא מצאנו לו חבר בראשונים]. וברש"י כאן, משמע קצת כהריטב"א.

[241] כך היא הגירסא בגמרא, ומשמע דמישך שייכא הך קושיא במילתיה דאביי לעיל, והוי כמו "ואביי אמר לך", וביאר מהרש"א, דהזכיר אביי, משום דהוא הביא ברייתא דרבי שמעון בן אלעזר ברעבתן. אך בריטב"א שהאריך בפירוש הגמרא לא הזכיר כל זה. וכתב כאן: ופריק אביי:

ולא אמר רבי שמעון בן אלעזר שפיתחו של עוג צריך להיות כמלואו כדי ליחדו להוצאת המת, אלא לענין שאם יש שם פתח שראוי לצאת בו כמות שהוא, ושאר פתחים של ארבעה שאינם כמלואו של עוג, שפתח זה טמא והשאר טהורים [242].

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: מערבין בבשר חי [מליח ולא מבושל. ראה מה שכתבו הראשונים לעיל].

אמר רב שימי בר חייא: מערבין בביצים חיות שלא נתבשלו, דזימנין סועדין בהן על ידי הדחק [ריטב"א].

וכמה ביצים נותן לעירוב?

אמר רב נחמן בר יצחק: (אחת) סיני [רב יוסף, שהיה בקי במשניות ובברייתות ומסודרין בפיו, כאילו קבלם מהר סיני מפי משה רבינו, רבינו יהונתן] **אמר: שתים!**

שנינו במשנה: **הנודר מן המזון - מותר במים** ובמלח:

ודייקינן: **מים ומלח הוא דלא איקרי "מזון"** להיכלל בכלל נדרו. **הא כל מילי** אחריני **איקרי "מזון"**.

לימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל.

דרב ושמואל, דאמרי תרווייהו: אין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת המינין של דגן **בלבד**.

וטעמייהו: משום דלא איקרי "מזון" אלא חמשת מיני דגן בלבד. ואילו ממתניתין מוכח דהכל מיקרי "מזון" [243].

ותמהינן אקושיין: **וכי לא אותביניה** לרב ושמואל **חדא זימנא** [וכי לא הקשינו כבר עליהם פעם אחרת, ממקום אחר] בברכות דף לז, מברייתא?!

ומפרשינן: אפילו הכי, **לימא תיהוי תיובתייהו נמי מהא** [האם יש תיובתא גם ממתניתין]?

ומשנינן: **אמר רב הונא**: ממתניתין ליכא לאותובי לרב ושמואל. כי מתניתין לא מיירי דקאמר הנודר "מזון - אסור עלי". אלא **באומר "כל הזן - אסור עלי"**.

ולכן, רק **מים ומלח, הוא דלא זייני** [משביעים].

הא כל מילי - ואפילו שאינם מחמשת מיני דגן - **זייני**.

[242] על פי ריטב"א. וראה רש"י, גאון יעקב, ושפת אמת כאן. וחזון איש באהלות על סוגיא זו. ובשפת אמת כתב שדברי הריטב"א כאן צריכים עיון.

[243] ומיהו, אף למאי דמשמע ממתניתין דהכל מיקרי "מזון", מכל מקום אין מברכין "בורא מיני מזונות" אלא על דבר שקובעין עליו סעודה. ונפקא מינה: שאף על אורז ודוחן מברכים בורא מיני מזונות. תוספות.

ומיהו בהא לא סגי להיקרא "מזון" ולברך עליהם בורא מיני "מזונות", כיון שאינם סועדים את לב האדם. ולפיכך אין מברכין בורא מיני "מזונות" אלא על חמשת מיני דגן.

ותמהינן אהא דאמרינן דכל מילי זייני: **והאמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזילנא בתריה דרבי יוחנן למיכל פירי דגינוסר** [כשהיינו הולכים אחר רבי יוחנן לאכול פירות גינוסר, היא ארץ ים כנרת שפירותיה מתוקין], **כי הוינן בי מאה** [כשהיינו חבורה של מאה איש] **הוה מנקטינן לכל חד וחד עשרה עשרה** [היינו לוקחים לכל אחד עשרה פירות].

וכי הוינן בי עשרה [וכשהיינו חבורה של עשרה] **הוה מנקטינן לכל חד וחד מאה מאה. וכל מאה מינייהו** [וכל מאה מן הפירות] (**לא**) **הוה מחזיק להו צנא בת תלתא סאוי** [היה צריך כדי להחזיקן סל של שלש סאין]. **והוה אכיל להו** - רבי יוחנן - **לכולהון**. ואפילו הכי **אמר** רבי יוחנן: **שבועתא דלא טעים לי** "**זיונא**" [היה נשבע לאחר אכילתו שלא טעם כדי שביעה]!

הרי חזינן, שפירות אינן משביעין, והאיך אמרת דכל מילי זיינ?!

ומשנינן: **אימא**: כך היה רבי יוחנן נשבע: שבועתא דלא טעים לי **מזונא** [עדיין לא סעדתי את לבי]!

אמר רב הונא אמר רב:

הנשבע: **שבועה שלא אוכל ככר זו - מערבין לו בה**. כיון שלא אסר על עצמו אלא אכילה, ולא הנאה. ואין העירוב בככר זו אסורה עליו מכח שבועתו [244].

אבל הנודר: **ככר זו עלי**, ואסר על עצמו גם הנאת הככר - **אין מערבין לו בה**, כיון שאף הנאת עירוב נאסרה עליו [245].

מיתיבי מהא דשנינו בברייתא: **הנודר מן הככר - מערבין לו בה**.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, בכגון **דאמר** "ככר זו אסורה **עלי**", ומכל מקום מערבין לו בה. אלמא, אין אדם אוסר בסתם אלא עיקר הנאת הדבר, וכשנודר מככר אדעתה דאכילה נדר, ולא אדעתא דעירוב?!

ומשנינן: **לא** כך נדר. אלא הכא איירי **דאמר**: שבועה שלא אוכל ככר זו. שלא אסר אלא אכילתו.

הכי נמי מסתברא שהמדובר הוא בשבועה שלא אוכלנה.

---

[244] ואי משום דאסור הככר עליו באכילה ואינו ראוי לעירוב. הא לא איכפת לן, דלחכמים דמתניתין אם חזי לאחרים מערבין בו לכולם. ואפילו לסומכוס מהני לעירוב, דומיא דיין לנזיר דלא פליג סומכוס - כדלקמן בעמוד ב - כיון שיכול לישאל על נזירותו. והכא נמי יכול לישאל על שבועתו, ראשונים. וראה לשון רש"י.

[245] נתבאר על פי משמעות רש"י. אבל בתוספות ביארו: שאין החילוק בין אוסר אכילה לאוסר הנאה, אלא בין שבועה לנדר. וברשב"א וריטב"א הסכימו כדעת רש"י. וראה שם שביארו אמאי נקט רב ברישא דמילתיה שבועה, ובסיפא דמילתיה נדר, אף שעיקר החילוק הוא בין אסר עליו אכילתו, או שאסר אף הנאתו. וראה עוד בזה בר"ן.

מדקתני סיפא: **אימתי** יכול לערב בככר האסורה, **בזמן שאמר שבועה שלא אטעמנה**. לפי שלא אסר את ההנאה.

ואכתי תמהינן: **אבל** אם **אמר** "ככר זו **עלי**" **מאי** דעתך - האם **הכי נמי דאין מערבין לו בה**?

אי הכי, תיקשי: **אדתני** סיפא: האומר "**ככר זו הקדש**" **אין מערבין לו בה**, **לפי שאין מערבין בהקדשות**, היות ואינם ראויים לאכילת אדם.

ליפלוג וליתני בדידה - בככר חולין שלא הקדישו, אלא אסר על עצמו בשבועה או בנדר.

ונימא: **במה דברים אמורים** שאפשר לערב בככר שאסרה, בכגון **דאמר** "שבועה שלא אוכל ככר זו".

אבל אם **אמר** "ככר זו **עלי**" - **אין מערבין לו בה**.

ומזה שהתנא לא חילק כך, מוכח שאפילו אמר "ככר זו עלי" מותר לערב בה.

אמר משני **לך רב הונא**: **אלא מאי** בעית למימר, **דכל היכא דאמר** "ככר זו **עלי**" **מערבין** לו בה?!

הא לפי זה **קשיא רישא**. דקתני בה: אימתי מערבין בזמן שאמר "שבועה שלא אטעמנה", אלמא, אם אמר "ככר זו עלי"

- אסור לערב בה?!

אלא, בהכרח, שאי אפשר ללמוד מלשון הברייתא מהו הדין באומר "ככר זו עלי".

ודחינן: רישא לא קשיא: אלא **חסורי מיחסרא** בלשון הברייתא, **והכי קתני** בה:

הנודר מן הככר - מערבין לו בה. ואפילו אם **אמר** סתם "ככר זו **עלי**" - **נעשה כאומר** "**שבועה שלא אטעמנה**". שאף כאן, לא אסר עצמו אלא באכילה [ראשונים].

והדרינן לקושיין: **מכל מקום קשיא לרב הונא** הא דאקשינן, אמאי קתני בסיפא דבככר הקדש אסור. והרי אפילו באומר ככר זו עלי, אסור?!

ומשנינן: אין הכי נמי דמהך ברייתא מוכח דלא כרב הונא.

והוא - רב הונא - **דאמר כרבי אליעזר** דפליג אהך ברייתא.

דתניא: **רבי אליעזר אומר**: "**שבועה שלא אוכל ככר זו**" - **מערבין לו בה**.

"**ככר זו** אסורה **עלי**" - **אין מערבין לו בה**.

והיינו כדרב הונא!

והשתא תמהינן ארבי אליעזר: **ומי אמר רבי אליעזר הכי**?!

והתניא: **זה הכלל**: כשאדם **אוסר עצמו באוכל**, כלומר כשנשבע שהוא לא יאכל [שהשבועה איסור גברא היא, כדאיתא בנדרים דף ב ב] - **מערבין לו בה** [246].

[246] והוא הדין אם נדר, ובנדרו אסר על עצמו איסור אכילה בלבד - ריטב"א ור"ן, ראה שם.

אבל **אוכל הנאסר לו לאדם** [היינו נדר, שהוא איסור חפצא, כדאיתא בנדרים דף ב ב], וכגון שאמר "ככר זו עלי" - **אין מערבין לו בה**.
רבי אליעזר אומר: האומר "**ככר זו עלי**" - **מערבין לו בה**.
אבל האומר "**ככר זו הקדש**" - **אין מערבין לו בה**.
לפי שאין מערבין לו לאדם **בהקדשות**.
והשתא תיקשי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר.
דלעיל קתני בברייתא שלפי רבי אליעזר האומר "ככר זו אסורה עלי" אין מערבין לו בה.
ואילו הכא קתני דלרבי אליעזר האומר "ככר זו עלי" מערבין לו בה?!
ומשנינן: **תרי תנאי** הם, ונחלקו **אליבא דרבי אליעזר** מהי שיטתו.
שנינו במשנה: **מערבין לנזיר ביין**, ולישראל בתרומה.
ואמרינן: **מתניתין - דלא כבית שמאי**.
דתניא: בית שמאי אומרים: אין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה.
בית הלל אומרים: מערבין לנזיר ביין, ולישראל בתרומה.

דף ל:

אמרו להן בית הלל לבית שמאי: וכי **אי אתם מודין** (תחילת העמוד) **שמערבין** אפילו **לגדול ביום הכפורים**, ואף על גב דלא חזי ליה, הואיל וחזי לקטן שאינו בר עונשין?!
אמרו להן בית שמאי: **אבל** [אמת]!
אמרו להן בית הלל: **כשם שמערבין לגדול ביום הכפורים, כן מערבין לנזיר ביין, ולישראל בתרומה!**
ומבארת הגמרא כי **בית שמאי** מחלקים:
התם - ביום הכפורים - אין הטעם משום דחזי לקטן, אלא משום **דאיכא סעודה הראויה מבעוד יום** של ערב יום הכפורים, אף לגדול שעירב [וכמאן דאמר - לקמן דף לו א - שבסוף היום שלפני שבת קונה העירוב, ולא בין השמשות. ריטב"א].
הכא - גבי נזיר ותרומה - **ליכא סעודה הראויה מבעוד יום** למי שמערב.
ומפרשינן לברייתא דפליגי בית שמאי ובית הלל בעירוב האסור לזה ומותר לזה, ומשמע, שבעיקר הנחת עירוב של מזון מודו בית שמאי:
כמאן - הוי הך ברייתא - **דלא כחנניה** בדעת בית שמאי!
דתניא: חנניה אומר: כל עצמן של בית שמאי לא היו מודים בעירוב שיכול לתת מזונו במקום שביתתו. לפי שאינו קונה לו מקום שביתה **עד שיוציא מטתו וכל כלי תשמישיו**

הצריכים לו לשבת [ריטב"א] **לשם** [למקום שרוצה לקנות שביתה] [247].
תו מפרשינן: **כמאן אזלא הא דתניא: עירב**, כלומר: יצא בערב שבת וישב בסוף התחום עד שקנה שם שביתה בשעה שקידש עליו היום. ועשה כן **בעת** שהיה לבוש בגדים **שחורים** - **לא יצא** חוץ לתחום עירו **בבגדים לבנים**.
עירב בבגדים לבנים - **לא יצא בשחורים** [ומפרש לה ואזיל]?
אמר רב נחמן בר יצחק: חנניה היא, ואליבא דבית שמאי.
ותמהינן עלה: ואטו **לחנניה** - אם עירב בלבנים - דוקא **בשחורים הוא דלא יצא**, כלומר: אם היה רגיל לצאת בשחורים, או שהיה יודע מערב שבת שיהיה נצרך לשחורים, בהם הוא דלא יצא, כיון שלא הוציאם לשם. **הא בלבנים** - שעירב בהן, אך לא היה רגיל לצאת בהן ולא היה דעתו לצאת בהן - **יצא**?!
והאמר חנניה: אינו קונה מקום שביתה **עד שיוציא מטתו וכלי תשמישיו** - הרגיל בהם, או שהיה יודע שצריך להם - **לשם**.
וכיון שאת השחורים הוא לא הוציא, לא קנה עירובו כלל! [נתבאר על פי הריטב"א בסמוך].
ומשנינן: **הכי קאמר** התנא בברייתא: **עירב בלבנים, והוצרך לשחורים**, שהיה רגיל בכך, או שהיה יודע שצריך להם - **אף בלבנים לא יצא** לפי שאין עירובו עירוב! [248]
כמאן אזלא ברייתא זאת?
אמר רב נחמן בר יצחק: חנניה היא, ואליבא דבית שמאי.
שנינו במשנה: מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. **סומכוס אומר** מערבין לישראל **בחולין**.
ודייקינן: **ואילו** על הא דאמרי רבנן מערבין **לנזיר ביין, לא פליג** סומכוס לומר שאין מערבין בו, על אף דלא חזי למערב גופיה!
מאי טעמא דסומכוס?
ומפרשינן: משום דיין לנזיר מיקרי "חזי" למערב, כי **אפשר דמתשיל אנזירותיה** [כיון שיכול להשאל אצל חכם להתיר לו נזירותו] [249].

[247] ובגאון יעקב פירש, דהכי דייקינן דהך ברייתא דלא כחנניה: דלחנניה ודאי שצריך להוציא גם כל מזונו למקום עירובו. וכיון שכן, אין נפקא מינה אם מערבין ביין לנזיר, ובתרומה. שהרי כל מזונו שם, והוי עירוב.
[248] "דהשתא לא קנה שביתה, כיון שלא הוציא כל כלי תשמישו. דאילו כשאינו רגיל בהם אלא שנתחדש לו ענין בשדה שהוצרך להם, הא ודאי אין זה מעכב עליו כיון שכבר הוציא כל כלי תשמישו שהיה סבור שצריכין לו, ושהיה רגיל בהם" [לשון הריטב"א].
[249] וכתבו התוספות: הך סברא לא מהני אלא אם כן ראוי העירוב לאחרים. אבל המערב דרך משל בהקדש לכולי עלמא לא מהני ואף שיכול לישאל עליו. וראה היטב לשון רש"י בעמוד א ד"ה מערבין.

ותמהינן: **אי הכי**, **בתרומה נמי** יהא רשאי הישראל לערב, היות **ואפשר דמיתשיל עילויה**, שהרי נשאלין על התרומה?!

ומשנינן: **אי מתשיל עלה - הדרא לטיבלא** [אם ישאל על התרומה, תחזור כל התבואה והתרומה עצמה להיות טבל, שאסור באכילה], ולא תועיל שאלתו להתיר באכילה.

ותמהינן: **וליפרוש עלה**. כלומר: והרי יכול הוא להישאל, ולאחר שישאל יכול להפריש עליו **ממקום אחר**, ויתיר את התרומה.

[ולהכי אמר "ממקום אחר", שאם יפריש מתוך מה שעירב, יחסר השיעור, וכדמפרש בסמוך].

ואף שאסור להפריש בשבת, כיון דשבות בעלמא היא מדרבנן, לא גזרו עליו בבין השמשות. ונמצא שבזמן קנית העירוב היה מותר לו להפריש.

ומשנינן: **לא נחשדו חבירים לתרום** פירותיהם **שלא מן המוקף** [אלא רק מפירות הסמוכים], ובמקום קנית העירוב הרי אין לו טבל להפריש ממנו על העירוב [250].

ותמהינן: מכל מקום, אמאי לא מצי להתיר את העירוב אם ירצה?

וליפרוש עלה מיניה וביה, ומה שנשאר אחר הפרשת התרומה, יועיל לעירוב?!

ומשנינן: **דלית בה** [בעירוב] **שיעורא** כדי עירוב ותרומה.

ותמהינן: **ומאי פסקא**!? כלומר: מאי האי שינוייא? וכי פסקא תנא למילתיה דאין אדם נותן עירובו אלא בצמצום, דנקט התנא סתם "אין מערבין אלא בחולין".

והרי אם יוסיף מעט מזון על שיעור עירוב, מצי שפיר לערב אפילו בתרומה, כיון שיכול להשאל עליה ולאחר מכן להפריש ממנה תרומה מיניה וביה?!

אלא, מפרשינן לסומכוס - דלא שרי לערב בתרומה אף דמצי להשאל, ולהפריש עליו מיניה וביה - בגוונא אחרינא:

סומכוס סבר לה כרבנן, **דאמרי**: **כל דבר שהוא** אסור **משום "שבות"** [מדרבנן] - **גזרו עליו בין השמשות**, כמו שאסור בשבת עצמה. ולכן אין יכול להפריש בבין השמשות, שהוא זמן קנית העירוב, היות ובהפרשתו הוא "מתקן" את הטבל, בכך שהוא עושה אותו ראוי לאכילה.

ומפרשינן: **כמאן אזלא הא דתנן**:

יש דברים **שאמרו** חכמים בו שיעור שאין שוה בכל.

אלא, **הכל כפי מה שהוא אדם**:

[250] וביאר הריטב"א: ודאי אף שלא לחברים אסור, והיינו שינויין. אלא נקט לישנא דמרגלא בפומיה דהש"ס במקום אחר.

א. "**מלא קומצו**", שקומץ הכהן מן **המנחה**, כדי להקטיר על המזבח, השיעור הוא: לפי גודל קומצו של הכהן הקומץ.
ב. ו"**מלא חפניו**" **קטרת** שמכניס כהן גדול ביום הכפורים לבית קדשי הקדשים, השיעור: כמלא חפניו שלו.
ג. **והשותה** משקה בשיעור "**מלא לוגמיו**" שלו **ביום הכפורים**, חייב כרת.
ד. **ובמזון שתי סעודות**, צריך כשיעור סעודה שלו **לעירוב** [כגון חולה או זקן], ולא תליא בסעודה של כל אדם [ובסמוך מפרש לה טפי].
כמאן אזלא משנה זו האומרת ששיעור המאכל לעירוב תלוי בשיעור סעודה שלו, ולא בשיעור סעודה של כל אדם?
אמר רבי זירא: **סומכוס היא**, **דאמר**: **מאי ד"חזי ליה" בעינן** לעירוב, ואין מועיל מה דחזי לאחריני [251].
ומפרשינן: **לימא**, הך מתניתין האומרת גם לגבי עירוב: "הכל לפי מה שהוא אדם", **פליגא אדרבי שמעון בן אלעזר**.
דתניא: **רבי שמעון בן אלעזר אומר**: **מערבין לחולה ולזקן** כדי מזונן. **ואילו לרעבתן**, שאוכל יותר, משערין **בסעודה בינונית של כל אדם**.
ולא אמרינן ברעבתן "הכל לפי מה שהוא אדם".
ומפרשינן: אף כרבי שמעון בן אלעזר מצי אתיא מתניתין.
תרגומא, העמד את דברי המשנה "הכל לפי מה שהוא אדם" - **אחולה וזקן**, שאין צריכין לערב בסעודות של כל אדם. דבהא מודה רבי שמעון בן אלעזר, וכדאמר בברייתא.
אבל ברעבתן, אף לתנא דמתניתין אין אומרים "הכל לפי מה שהוא אדם", כיון **שבטלה דעתו אצל כל אדם**.
שנינו במשנה: ומערבין **לכהן בבית הפרס**, אפילו לסומכוס הסובר שצריך העירוב להיות ראוי לאכילה לאדם המערב עצמו.
ומפרשינן כיצד ראוי האוכל הנמצא בבית הפרס לכהן:
דאמר רב יהודה אמר שמואל: **מנפח אדם** את העפר שלפני רגליו, **בבית הפרס**, לראות אם יש שם עצם, כדי שלא יסיטנה ותטמאנו במשא, **והולך** בדרכו [ובטומאת אוהל המת אינו נטמא ההולך שם, משום שעצמות בלא בשר אין מטמאין באוהל].
רבי יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה, **אמר** [מימרא, ולא קאי אמתניתין]:

[251] דאילו לרבנן אין מערבין אפילו לחולה וזקן בכדי מזונן, אלא בסעודה בינונית, דהא כיון דלא בעו מידי דחזי ליה, אם כן לחולה ולזקן מערבין נמי במאכל דלא חזי להו אלא לבריא. ובמידי דלא חזי לדידהו אלא לבריא, על כרחך שיעורו בסעודה בינונית. ואם כן, גם במידי דחזי לחולה ולזקן עצמם, בעינן שיעור סעודה בינונית. דאין סברא שיהיו לפי רבנן שני שיעורים לחולה ולזקן [תוספות בתירוץ ראשון, וראה עוד שם, ובשאר הראשונים].

בית הפרס שנידש בדריסת רגלי בני אדם, **טהור**. שכבר נידשו עצמות שבו ונפחתו מכשעורה, שהיא השיעור של עצם לטמא במגע ובמשא.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר**: **אף בית** [במשנה איתא: **בין**] **הקברות**. מפני שיכול לחוץ ולילך ולאכול:

תנא בברייתא לפרושי דברי רבי יהודה:

מפני שיכול לחוץ בינו לקברות, **ולילך** לעירובו כשהוא נמצא **בתוך שידה** [מרכבת נשים עשויה כקופסא], או בתוך **תיבה**, **ומגדל**, ארון, הנישאים על גבי בהמות.

ומפרשינן טעמיה דרבי יהודה: **קסבר** "**אהל זרוק** [מיטלטל] " - **שמיה** "**אהל**", לחצוץ בפני הטומאה.

והך מילתא דאהל זרוק אי שמיה אהל או לאו, **בפלוגתא דהני תנאי היא**:

דתניא: **הנכנס לארץ העמים** [חוצה לארץ, שגזרו חכמים טומאה עליה] **בשידה תיבה ומגדל** החוצצין בינו לקרקע ארץ העמים -

רבי מטמא, **רבי יוסי ברבי יהודה מטהר**.

ומפרשינן פלוגתייהו: **במאי קמיפלגי**?

מר - רבי - **סבר**: **אהל זרוק לאו שמיה אהל**, ואינו חוצץ.

ומר - רבי יוסי ברבי יהודה - **סבר**: **אהל זרוק שמיה אהל**.

ומקשינן: **והא דתניא**: **רבי יהודה אומר**:

דף לא.

מערבין לכהן טהור בתרומה טהורה הנמצאת **בקבר** מעל גביו [אבל בטמאה לא, דהא אסורה באכילה. וכן לכהן טמא אין מערבין אפילו בטהורה דהא טמא אסור בתרומה. דקסבר רבי יהודה, דבעינן עירוב דחזי למערב, ולא סגי במה דחזי לכהן טהור, רש"י].

והשתא תיקשי: **היכי אזיל** כהן **בשידה תיבה ומגדל**?

כלומר: הכא, דמיירי בתרומה - מה יוסיף ומה יתן זה שהכהן יכול לילך אל מקום עירובו בשידה תיבה ומגדל? **והא** התרומה עצמה **כיון** מיד **דאחתא** בשעה שהורידה והניחה על הקבר, **איטמיא לה** התרומה משום שהיא "מאהילה" על הקבר.

ותרומה טמאה אסורה לכהן, ואיך יכול לערב בה?!

ומשנינן: כאן מדובר **בתרומה** של פירות **שלא הוכשרה** [שלא באו עליה משקים], ולכן היא אינה ראויה לקבל טומאה.

או בפת **שנילושה במי פירות** [מיץ תותים ורימונים], שלא הוכשרה עדיין לקבל טומאה על ידי מתן מים [תוספות].

ומקשינן: **והיכי מייתי לה**, כיצד יכול הכהן להביא את התרומה מן הקבר אליו, ועדיין תהיה התרומה ראויה לאכילה?!

והרי אם ישלח את ידו אל התרומה תאהיל ידו על הקבר ויטמא הכהן.

ואם יושיט כלי כדי להביאה אליו באמצעותו הרי יאהיל הכלי על הקבר ויטמא הכלי, ויטמא הכהן ממגעו בכלי שבידו. לפי שנעשה הכלי אב הטומאה כשמאהיל על הקבר, ומטמא את הכהן להיות ראשון לטומאה. [ויתבאר עוד בסמוך] [252].

ומשנינן: מביא הכהן את התרומה אליו **באמצעות פשוטי כלי עץ** [שאין להם בית קיבול], **דלא מקבלי טומאה**, ואינם מטמאין את הנוגע בהן. [ראה ציור בעמוד הבא]

כלי רחב טפח על טפח, אשר בחלקו הוא מאהיל על המת ובחלקו הוא מאהיל על אדם חי, הרי הוא מטמא את האדם בטומאת אהל המת [ואפילו היה הכלי המאהיל כלי עץ בלי בית קיבול, שאינו מקבל טומאה בעצמו].

אך אם היה רוחב הכלי פחות מטפח הרי מן התורה אין הוא מטמא את האדם שתחתיו. אלא, שגזרו חכמים אפילו על כלים שאין בעוביין טפח, אם היה **היקף** עוביים טפח - שיהיו מביאין טומאת אהל על האדם הנושאן.

והשתא תיקשי: מה בכך שנוטל הכהן את התרומה באמצעות פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה?

והא עדיין נטמא הכהן בטומאת אהל המת, בכך שהכלי **קא מאהיל** הן על הקבר והן עליו, בשעה שהוא נושא אותו.

ומשנינן: כאן מדובר **דמייתי לה** (**אחוריה**) [**אחודיה**].

שיכול להביא את התרומה אליו באמצעות כלי חד, שאין בו שיעור טפח, אפילו לא בהיקיפו [253].

ומקשינן: **אי הכי**, שיכול הכהן להביא את העירוב אליו, ולא ייטמא - **מאי טעמא דרבנן** בברייתא, דפליגי עליה דרבי יהודה, וסברי שאין מערבין לכהן בתרומה שבקבר? [254]

[252] וביאר רש"י: על כרחך לרבי יהודה בעינן שיהא ראוי למערב לאכילה - וכסומכוס, דלא סגי ליה במה שראוי לאכילה לאחרים - שהרי לא התיר לערב לכהן טמא בתרומה, ואף שמותרת התרומה לכהן טהור. וחזינן נמי במשנה דקאמר רבי יהודה: מפני שיכול לחוץ "ולאכול", אלמא בעינן שיהא ראוי למערב לאכילה, וכמו שדקדקו התוספות במתניתין ד"ה מפני. כן נראה בכוונת רש"י, ולא פליג על תוספות. אך בנאון יעקב הבין דפליגי, ראה שם.

[253] ריטב"א בהבנת רש"י. והריטב"א פירש שיכול להביאו בכלי שרוחבו טפח, אלא שאין מאהיל רוחב הכלי על הקבר, אלא רק חודו שאין בו טפח. וביאר רש"י: אף לפי מאי דמוקמינן לה עתה בכלי שאין ברחבו טפח, אפילו הכי עדיין הוצרכנו לומר דמיירי בפשוטי כלי עץ. כי גזרו חכמים [בכלל גזירות "שמונה עשר דבר"] שהכלי עצמו [אם הוא ראוי לקבל טומאה] - ייטמא כשהאהיל על המת אפילו רוחבו הוא כל שהוא. וכדתנן במשנה באהלות שם "ועל עצמן - בכל שהן". וכיון שנטמא הכלי ונעשה אב הטומאה, נטמא הכהן שנגע בו, בטומאת ערב.

[254] והרי קבר יחידי הוא, ואין הנכנס לשם נטמא, ויכול לעמוד בצדי הקבר ולהביא הטומאה אליו. ובתוספות הוסיפו: אף שקבר יחידי גזרו שיטמא כל סביביו ארבע אמות. כיון דהרחקה בעלמא היא, ודאי מהני שידה תיבה

ומשנינן: **קסברי** רבנן: **אסור לקנות בית** [כלומר: להניח עירוב, שהוא כביתו] **בקבר**, שהוא **איסורי הנאה**.
שהמת וכל תשמישיו אסורין בהנאה, כדילפינן בגזירה שוה מעגלה ערופה. והרי נהנה במה שנותן עירובו בקבר, שיוכל לילך חוץ לתחום.
[ולפי זה אסור לרבנן להניח עירוב בקבר אף לישראל. ולא הוזכר כהן בברייתא, אלא להודיעך כחו דרבי יהודה].
ותמהינן: **מכלל**, **דרבי יהודה** - דלא חייש לזה - **סבר שמותר** לקנות בית באיסורי הנאה, בתמיהה?!
ומשנינן: **קסבר** רבי יהודה: אין מערבין עירובי תחומין אלא לילך לדבר מצוה ללכת לבית האבל או לבית המשתה [לחתונת בנו]. ו**מצות - לאו ליהנות ניתנו** לישראל, להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו [רש"י ראש השנה דף כח א]. ואין זה בכלל "נהנה". ולכן לא נאסר השימוש בקבר לצורך הנחת העירוב.
ותמהינן: אי הכי, על כרחך בעינן למימר, דרבנן דפליגי, סברי: מצוות ליהנות ניתנו, ולפיכך אסרי ליתן עירוב תחומין בקבר.
ותיקשי: **אלא הא דאמר רבא**: **מצות לאו ליהנות ניתנו - לימא כתנאי אמרה לשמעתיה**, ורבנן סברי כי מצוות ליהנות ניתנו, ודלא כרבא?!
אמר לך רבא: לא ! **אי** הוה **סבירא להו** אף לחכמים, **דאין מערבין** עירובי תחומין **אלא לדבר מצוה**, **דכולי עלמא** הוו מודו שמותר לקנות עירוב באיסורי הנאה, משום **שמצות לאו ליהנות ניתנו**.
והכא בהא קמיפלגי רבי יהודה וחכמים:
מר - רבי יהודה - **סבר**: **אין מערבין אלא לדבר מצוה**, ולפיכך: מותר לקנות בית באיסורי הנאה שהרי מצות לאו להינות ניתנו.
ומר - חכמים - **סבר**: **מערבין אפילו לדבר הרשות**, וכיון שכן, אסור ליתן עירוב בקבר כדי ליהנות בדבר הרשות.
והשתא דאתינן להכי תמהינן:
אלא, **הא דאמר רב יוסף**: **אין מערבין אלא לדבר מצוה - לימא** רב יוסף **כתנאי אמרה לשמעתיה**.
ורב יוסף סובר דלא כרבנן, הסוברים שמערבין אפילו לדבר הרשות?!

ומגדל לחוץ בפני הטומאה הזאת, אפילו אי סבירא להו שאהל זרוק לאו שמיה אוהל. אבל על חכמים דמתניתין לא מקשינן מאי טעמייהו. דאיכא למימר דסבירא להו אהל זרוק לאו שמיה אהל, ואין יכול הכהן ליכנס בבית הקברות.

ומשנינן: **אמר לך רב יוסף**: אנא סבירא לי **דכולי עלמא** - רבי יהודה וחכמים - סברי כי **אין מערבין אלא לדבר מצוה**.

ודכולי עלמא סברי: **מצות לאו ליהנות ניתנו**.

והכא - חכמים ורבי יהודה - **בהא קמיפלגי**:

מר - רבי יהודה - **סבר** שאין הנאתו מן הקבר אלא בשעת קנית העירוב, והיא אינה חשובה הנאה, כיון שלדבר מצוה הוא מערב.

וכיון ומיד לאחר **דקנה ליה עירוב** - שוב הוא אינו נהנה משמירת עירובו במקום הקבר, היות **דלא ניחא ליה** [כלומר: לא איכפת ליה] **דמינטריא**, בשמירתו.

ומר - חכמים - **סבר**: **ניחא ליה דמינטרא** [שיישמר העירוב]. משום **דאי איצטריך** ליה לעירוב, אחר שקנה העירוב בבין השמשות - **אכיל ליה**[255].

מתניתין:

מערבין בדמאי [תבואה שנלקחה מעם הארץ, שגזרו חכמים שיהיה אדם חייב לעשר אותה, על אף שרוב עמי הארץ מעשרים].

וכן מערבים **במעשר ראשון שנטלה** ממנו **תרומתו**; **ובמעשר שני** או **בהקדש** שכבר **נפדו**; **והכהנים** מערבין **בחלה**[256].

אבל אין מערבין **לא בטבל**; **ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו**; **ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו**, כיון שכל אלו אסורין הן באכילה. ואף על גב שיכול לפדות ולהתיר את המעשר שני וההקדש, השתא מיהא לא פדה, ואסורין הן.

גמרא:

והוינן בה: לסומכוס, דסבירא ליה במשנה קמא דפירקין, שאוכל שאסור לזה ומותר לזה אין מערבין בו, תיקשי: **דמאי** - אמאי מעשרין בו? **הא לא חזי ליה!**

שעל אף שלעניים מותר הדמאי [כדלקמן], מכל מקום אמאי מעשר בו אפילו העשיר [תוספות]?!

ומשנינן: כיון דדמאי מותר הוא לעניים, אף שזה שעירב בו עשיר הוא, אמרינן: **מיגו דאי בעי מפקר להו לנכסיה** [מתוך שאם ירצה להפקיר נכסיו] **והוי עני** (**וחזו**) [**וחזי**] **ליה** העירוב לאכילה - **השתא נמי**, שלא הפקיר נכסיו, חשוב העירוב כאילו **חזי ליה**.

---

[255] ומבואר ברמב"ם שאפילו בדיעבד לא הוי עי רוב. ורבי עקיבא איגר תמה על זה. ונראה מדברי רבינו עקיבא איגר שלפי הטעם שאסור לקנות בית באסורי הנאה, ניחא ליה, דאף בדיעבד לא הוי עירוב. ומשום דאמרינן "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני".

[256] ובתרומה. אבל ישראל, לא, וכסומכוס דריש פירקין, תוספות יום טוב. אבל ברא"ש מבואר: דנקט כהנים בחלה מפני שהוא מצוי להם, והוא הדין לישראל, וכחכמים דריש פירקין].

דתנן: **מאכילין את העניים דמאי**, משום שרוב עמי הארץ מעשרים, וחומרא דרבנן בעלמא היא [רש"י ברכות דף מז א], ולכן לא גזרו אותה על העניים.

דף לא:

וכן מאכילין גם **את האכסניא** [חיילות מלכי ישראל שמטילין את מזונותיהם על בני העיר] **דמאי**, דהוו להו כעניים, שהרי אינן בבתיהן.

אמר רב הונא: **תנא** בברייתא:

בית שמאי אומרים: **אין מאכילים את העניים דמאי**.

ובית הלל אומרים: **מאכילין את העניים דמאי**.

שנינו במשנה: מערבין **במעשר ראשון שנטלה תרומתו**:

ותמהינן: **פשיטא**?!

ומשנינן: **לא צריכא** לאשמועינן, אלא במעשר ראשון שלא ניטלה ממנו אלא "תרומתו" שהיא תרומת מעשר, אבל לא ניטלה התרומה הגדולה.

שמן הדין מפרישים מן התבואה תרומה גדולה תחילה, ד"ראשית" קרייה רחמנא לתרומה גדולה.

ואם הפריש מעשר ראשון תחילה, צריך ליטול מן המעשר הראשון תרומה גדולה.

אלא, הכא מיירי כגון **ש**הערים הלוי על הכהן **ו**הקדימו לקחת את המעשר הראשון לפני שבא הכהן לקבל את התרומה הגדולה.

והיה זה כשהיתה התבואה עדיין **בשבלין** [שלא נתמרחה עדיין בכרי, שהוא גמר מלאכת התבואה. כי רק לאחר מירוח נעשית התבואה "טבולה" לתרומה].

וקא משמע לו מתניתין: כיון דבשבלים הקדימו - אין המעשר שקיבל הלוי חייב בתרומה גדולה.

וכדרבי אבהו אמר ריש לקיש.

דאמר רבי אבהו אמר ריש לקיש: **מעשר ראשון שהקדימו** - לוי לכהן - לקחתו כשהיתה עדיין התבואה **בשבלין** - **פטור מתרומה גדולה**!

שנאמר "**והרמותם ממנו** [מן המעשר] **תרומת ד'**, **מעשר מן המעשר**"

ולשון הכתוב מיותר הוא, דמצי למיכתב "והרמתם ממנו תרומת ד' - מעשר".

אלא בא הכתוב ללמד: דוקא "**מעשר**" **מן המעשר אמרתי לך** להפריש.

והיינו, אם הפריש תחילה תרומה גדולה כדין - שוב אין לו להפריש מן המעשר, אלא תרומת מעשר. **ולא** יפריש גם **תרומה גדולה** וגם **תרומת מעשר מן המעשר**.

אמר ליה רב פפא לאביי: **אי הכי** - דהכי דרשת קרא - **אפילו** אם **הקדימו** ליתן לכהן את המעשר הראשון כשנתמרחה כבר התבואה **בכרי**, נמי נימא: אין מפרישין מן המעשר אלא תרומת מעשר, ולא שתי תרומות, תרומה גדולה ותרומת מעשר?!

אמר ליה אביי: **עליך** [בשבילך] **אמר קרא** אחרינא בענין הלויים: **מכל** (**מעשרותיכם**) [**מתנותיכם**, [על פי רש"י בחומש, וגליון ברכות מז ב, ותוספות כאן. ודלא כהב"ח] **תרימו את כל תרומת ד'**.

דמשמע "כל צד תרומה שבו - חייבים להפריש ממנו" [רש"י ברכות דף מז ב].

ומפרשינן: **ומה ראית** לדרוש כך?

כלומר: מהיכי תיתי לדרוש "מכל מתנותיכם" על כל מעשר ראשון שהקדימו בכרי? [257]

ומשנינן: **האי** - שהקדימו אחר שנתמרח בכרי - **אידגן** ["נעשה דגן"], וכיון דאיקרי "דגן" חלה עליו רשות כהן תחלה, דכתיב בתרומה "ראשית דגנך" תתן לו.

והאי - כשהקדימו בשבלין - **לא אידגן**, ולא חלה עליו רשות כהן [לשון רש"י ברכות דף מז ב]. ולפיכך מסתברא לפרש כן המקראות [ריטב"א].

שנינו במשנה: ומערבין **במעשר שני והקדש שנפדו**:

ותמהינן: **פשיטא**.

ומשנינן: **לא צריכא** להשמיענו, אלא היכא **שנתן** בפדיון רק את **הקרן**, **ולא נתן את החומש**, שחייבים הבעלים להוסיף כשפודין את שלהם.

וקא משמע לן תנא דמתניתין **דאין החומש מעכב**, אלא הותרו ההקדש והמעשר שני באכילה.

שנינו במשנה: **אבל לא בטבל**.

ותמהינן: **פשיטא!**

ומשנינן: **לא צריכא** להשמיענו, אלא שאין מערבין אפילו **בטבל טבול** - לתרומה ומעשר - **מדרבנן** בעלמא.

וכגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב, שאינו "טבול" אלא מדרבנן.

שנינו במשנה: **ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו**:

---

[257] אמאי לא נימא: כשהקדימו בכרי יש חילוק בין הקדימו קודם ש"הוקבע" למעשר [כגון לפני "ראית פני הבית"], דפטור הוא מתרומה גדולה, וכמו בהקדימו בשבלין. ובין הקדימו הלוי אחר ש"הוקבע" למעשר, שחייב בתרומה גדולה [תוספות]. אך רש"י מפרש כפשוטו! מנא לן לדרוש קרא דמחייב בתרומה גדולה על הקדימו בכרי, וקרא דפוטר על הקדימו בשבלין, אימא איפכא?! והתוספות תמהו על פירוש זה, דודאי לא מסתבר למידרש קראי בהיפוך. והריטב"א הסכים עם פירוש רש"י. ותירץ ששאל לו, משום דהוה משמע ליה דמגופיה דקרא מוכח דמיירי בהקדימו בכרי. ולהכי אמר: ומה ראית במקראות עצמן לומר כן. ובשפת אמת כתב: באמת איכא סברא למימר איפכא, ראה שם. וכן כתב גם הרש"ש.

ותמהינן: **פשיטא**?! ומשנינן: **לא צריכא** להשמיענו, אלא היכא **שהקדימו** לוי לכהן ליטול מעשר, כשכבר נתמרחה התבואה **בכרי**, **ונטלה ממנו תרומת מעשר** מן המעשר, **ולא ניטלה ממנו** עדיין **תרומה גדולה** [והיינו "תרומתו" דמתניתין, וראה מה שכתבו תלמידי רבינו יונה בברכות שם].

מהו דתימא אפילו כשהקדימו הלוי לכהן אחר שנעשה כרי אין חייב הלוי בתרומה גדולה, **וכדאמר ליה רב פפא לאביי** לעיל: אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי יהיה פטור מתרומה גדולה.

קא משמע לן מתניתין דחייב אף בתרומה. **וכדשני ליה** אביי: עליך אמר קרא "מכל מעשרותיכם ".

וכיון שכן, עדיין טבל הוא, ואין מערבין בו.

שנינו במשנה: **ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו**:

ותמהינן: **פשיטא**?!

ומשנינן: **לא צריכא** להשמיענו אלא **כשפדאן**, אבל **לא פדאן כהלכתן**.

מעשר שני - כגון **שפדאו על גב אסימון** [מעה בלי צורה] דלא מהני לפדיון, כיון **דרחמנא אמר** בפדיון מעשר שני "**וצרת**" **הכסף** בידך, ודרשינן: יפדנו על **כסף שיש עליו צורה**.

הקדש - כגון **שחיללו על גב קרקע**.

דרחמנא אמר - בפרשת הקדש קרקעות, כשפודין אותן הבעלים - "**ונתן הכסף וקם לו**" [258].

מתניתין:

השולח עירוב תחומין שלו **ביד חרש שוטה וקטן**, שאינם בני הקנאת שביתה [רש"י בגמרא].

או השולח עירובי תחומין **ביד מי שאינו מודה בעירוב**, דהיינו ביד כותי [כדמפרש בגמרא] - **אינו עירוב** [259].

ואם אמר לאחר לקבלו ממנו [מן החרש שוטה וקטן, או הכותי] ולהניחו לשם עירוב, **הרי זה עירוב**.

כלומר: הרי זה סומך עליו שיניחנו לשם עירוב, ובגמרא מפרש לה.

גמרא:

[258] כלומר: דכתיב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו והיה לו" [ודרשינן להאי קרא בכלל [ויסף] ופרט [כסף] וכלל [והיה לו]. ומה הפרט מפורש דבר המיטלטל, אף כל דבר המיטלטל, לאפוקי קרקעות. תוספות.

[259] שכל החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו, ושמא שקר הוא מעיד כשאומר שהביאו שם במקום שצווה. ואפילו ימצא שם העירוב, שמא לא הניחו שם על מנת כן [רבינו יהונתן].

ותמהינן: **וכי קטן לא** נעשה שליח להניח את העירוב?!

והאמר רב הונא: **קטן גובה את העירוב** של החצר מכל בני החצר, ומערב עבורם עירוב חצירות.

ומשנינן: **לא קשיא**:

כאן - במתניתין שאינו נעשה שליח - **בעירובי תחומין**.

כאן - דרב הונא - **בעירובי חצירות** [260].

שנינו במשנה: **או ביד מי שאינו מודה בעירוב**:

ומפרשינן: **מאן** [מי הוא שאינו מודה בעירוב]?

אמר רב חסדא: **כותאי** [כותים].

שנינו במשנה: **ואם אמר לאחר לקבלו הימנו, הרי זה עירוב**:

ותמהינן: **וליחוש דילמא לא ממטי ליה** [ונחוש שמא לא יביאנו הקטן או הכותי לידי אותו אחר]?! ומשנינן: **כדאמר רב חסדא** [דמייתינן בסמוך], דמיירי **בעומד ורואהו**.

הכא נמי בעומד המשלח **ורואהו** לקטן או לכותי כשהוא מוליך את העירוב לאחר.

ואכתי תמהינן: **וליחוש, דילמא** אותו אחר **לא שקיל מיניה** [לא יקח את העירוב מן השליח המביא אליו], ואף על גב שהבטיחו [261].

ומשנינן: **כדאמר רב יחיאל** - ומייתינן ליה בסמוך - **חזקה שליח עושה שליחותו**.

הכא נמי: חזקה שליח עושה שליחותו.

והשתא מפרשינן: **והיכא איתמר דרב חסדא ורב יחיאל**?

אהא - **אתמר** להו!

דתניא: נתנו - לעירוב תחומין שלו - **לפיל** מלומד **והוליכו**, או **לקוף** מלומד **והוליכו** - **אין זה עירוב** [262].

ואם אמר לאחר לקבלו הימנו [מן הפיל או הקוף] - **הרי זה עירוב**.

והוינן בה: **ודילמא לא ממטי ליה** - הפיל והקוף - לאותו אחר?!

ועלה **אמר רב חסדא: בעומד ורואהו**. ואכתי הוינן בה: **ודילמא לא מקבל ליה מיניה** אותו אחר?!

---

[260] שהקטן יכול לגבות את העירוב מכל בני החצר וליתנם בבית אחד שבחצר, משום "דערובי רשותייהו בעלמא" הוא, הלכך ממילא מערב. ואף על גב דאין מעשה קטן כלום, לא איכפת לן, כדתנן לקמן "בעל הבית שהיה שותף עם שכניו - שלא לשם עירוב - אין צריך לערב". אבל עירובי תחומין "אקנויי שביתה" הוא, ולא אלים קטן לאקנויי [רש"י. וראה מה שכתבו התוספות והראשונים בזה.

[261] וביארו התוספות: הניחא כששילח ביד פיקח וסמך עליו, ודאי סמכינן על השליח שיעשה שליחותו, וכדמשמע במתניתין, דרק ביד חרש שוטה וקטן לא מהני, הא ביד פיקח שפיר דמי. אבל כאן, שלא סמך על אותו פיקח בכל השליחות, ממנע אותו שליח ולא עביד שליחותו.

[262] ראה בריטב"א שביאר מאי קא משמע לן בזה.

ועלה **אמר רב יחיאל**: **חזקה שליח עושה שליחותו**.
אמר רב נחמן: **בשל תורה אין** סומכין על "**חזקה שליח עושה שליחותו**", היכא דהוי לקולא, ריטב"א, עד שרואים שעושה את אשר נשתלח לו.

דף לב.

בשל סופרים - כגון עירובי תחומין - סומכין על "**חזקה שליח עושה שליחותו**", כיון שאף אם לא יעשה שליחותו, לא חמיר איסורו.
ורב ששת אמר: **אחד זה** [של תורה] **ואחד זה** [דברי סופרים] - סומכין על **חזקה שליח עושה שליחותו**.
אמר רב ששת: **מנא אמינא לה** דאף בשל תורה סומכין?
דתנן: **משקרב העומר** - ממחרת יום ראשון של פסח - **הותר החדש** [התבואה החדשה, שהשרישה אחר הבאת קרבן העומר בשנה שעברה, וניתרת עתה באכילה על ידי הקרבת העומר] **מיד** עם הבאתו לקרבן.
והרחוקים מן המקדש, שאינם יודעין אם קרב כבר העומר - **מותרים** בחדש רק החל **מחצות היום** - של מחרת הפסח - **ואילך**, שאז סמכינן על הכהנים [שהן שלוחינו להקרבת העומר], דעבדי שליחותייהו ומקרבי ליה לעומר [עד חצות היום. תוספות].
והשתא מוכחינן: **והא חדש**, מדאורייתא **הוא** דאסור, **וקתני**: **הרחוקים מותרין מחצות היום ואילך**.
מאי **לאו**, דטעמא הוא **משום** דסמכינן על **חזקה שליח עושה שליחותו** [263].
ורב נחמן - דפליג - אמר לך: **התם**, **כדקתני טעמא** במשנה במנחות: "**לפי שיודעין** הרחוקין **שאין בית דין** של כהנים, האחראי על העבודה במקדש, **מתעצלים בו**", וסומכין על בית הדין, ולא על שליח בעלמא.
ואיכא דאמרי: **אמר רב נחמן מנא אמינא לה** שבשל תורה לא סמכינן אחזקה דשליח: **מדקתני** - גבי חדש - **טעמא** במתניתין: **לפי שיודעין שאין בית דין מתעצלין בו**.
ודייקינן: **בית דין הוא דלא מתעצלין בו**.
הא שליח - חיישינן דילמא **מתעצל בו**, ואינו עושה שליחותו.
ורב ששת אמר לך: הא דבעינן גבי חדש טעמא "שאין בית דין מתעצלין בו", הוא משום **דבית דין - עד פלגיה דיומא** מקריבין, ואין מתעצלין ומאחרין אותו.
הא שליח בעלמא, מתעצל בו, ומחכה עד שיכלה **כולי יומא**, אבל לא יעבור עליו היום, עד שישמור הבטחתו.

[263] וביארו התוספות: אין לומר דמשום הכא סמכינן אכהנים משום דהוה מצוה דידהו. משום דמה שמקדימין עד חצות אינו משום מצותם, אלא משום שליחות.

תו **אמר רב ששת**: **מנא אמינא לה**, דאף בשל תורה סמכינן אחזקה?

דתניא:

א. יולדת צריכה שתביא קרבן במלאת ימי טהרה שלה, המתירה לאכול בקדשים.

וקרבנה: כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם עניה היא, מביאה שתי תורים או שני בני יונה [והוא נקרא: קן], אחד לעולה ואחד לחטאת.

ב. הזבה, צריכה שתביא אחר שטהרה מטומאתה, שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, ומותרת לאכול בקדשים.

ג. ארון בצורת שופר היה במקדש, וכתוב עליו "קינין", ששם נותנין - אלו שנתחייבו קינין - מעות [והיו מציינין שם בעליהן עליהן, ריטב"א], כדי שיקנו הכהנים בהם קינין, ויקריבום לשם בעליהם.

האשה שיש עליה חיוב להביא קרבן **לידה או** קרבן **זיבה - מביאה מעות, ונותנת בשופר**, וסומכת על הכהנים שיקריבו בהן קינין בו ביום.

וטובלת [טבילה נוספת לקדשים, מלבד הטבילה המטהרתה מטומאתה], **ואוכלת בקדשים לערב**, שעד הערב ודאי הקריבו הכהנים את קינה.

מאי טעמא יכולה האשה לסמוך על הכהנים?

לאו, משום דאמרינן "**חזקה, שליח** [הכהנים] **עושה שליחותו**".

הרי חזינן, דסמכינן על הך חזקה אפילו בשל תורה![264]

ורב נחמן אמר לך: מהכא ליכא לאוכוחי דסמכינן אחזקה בשליח דעלמא.

דה**תם** טעמא **כדרב שמעיה**:

דאמר רב שמעיה: **חזקה, אין בית דין של כהנים עומדים משם, עד שיכלו כל מעות שבשופר**. ונמצא, דעל בית דין הוא דסמכינן, אבל על שליח בעלמא לא סמכינן.

תו **אמר רב ששת**: **מנא אמינא לה** דאף בשל תורה סומכים על החזקה ששליח עושה שליחותו?

דתניא: **האומר לחבירו**: **צא ולקט לך תאנים מתאנתי**, ולא קבע לו מידה כמה נותן לו - הרי זה הלוקט **אוכל מהן עראי** בלא לעשר, שהרי לא הוקבעו עדיין למעשרות, ומותרת אכילת עראי מהן.

ואם בא לאכול מהם אכילת קבע [שאסור לאכול אף קודם שהוקבעו למעשר] - **מעשרן** בתורת **ודאי**, שאין כאן ספק לומר שמא הפריש בעל הבית עליהן ממקום אחר לאחר שלקטן, כדי להתירן לו, כיון שאין בעל הבית יודע כמה ליקט.

[264] וביארו התוספות: דאין לומר דמשום מצותם שלהם הוא דסמכינן עלייהו. דמה שמקדמין לעשותו בו ביום הוא מטעם שליחותם.

אבל אם אמר לו בעל הבית: **מלא לך כלכלה** (זה) [זו] **תאנים מתאנתי**, שידוע לבעל הבית כמה ילקט, איכא למיחש שמא חושש בעל הבית שהלוקט סומך עליו שיתן לו דבר היתר, ומעשר עליהן ממקום אחר.

ולפיכך: **אוכל מהן** אכילת **עראי**, בלא מעשר.

ואם בא לאוכלן אכילת קבע, אין צריך לעשרן כודאי, אלא **מעשרן** רק **דמאי**.

כלומר: נוהג במעשרותיו כשאר לוקח מעם הארץ, שרק מעשרן מספק, אבל אין נותנן לכהן או ללוי, לפי שאין המעשרות ודאין.

ואין צריך ליתנם מספק ללוי או לעני, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

במה דברים אמורים - שחוששש שמא טבל הן - כאשר בעל הבית הוא **עם הארץ**.

אבל בחבר, הרי זה סומך שודאי מעושרין הן, שעישרן בעל הבית ממקום אחר, ולפיכך: **אוכל** אפילו אכילת קבע, **ואינו צריך לעשר**, **דברי רבי**.

רבן שמעון בן גמליאל [אביו של רבי] **אומר**: **במה דברים אמורים** - שאינו ודאי טבל - **בבעל** הבית **עם הארץ**, שחשוד לעשר ממקום אחר, אף שאינו מן המוקף [הסמוך].

אבל בחבר, ודאי לא עישרן ממקום אחר.

ולפיכך: **אינו אוכל** קבע **עד שיעשר** את הפירות בתורת ודאי.

והטעם: **לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף**.

אמר רבי: **נראין דברי** יותר **מדברי אבא**.

כי **מוטב שיחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף**. כלומר: מוטב שיעברו החברים על איסור הפרשה שלא מן המוקף כדי להתיר מה שלקחו מהם, **ולא יאכילו לעמי הארץ** [מפרש לה לקמן] **טבלים**!

וכיון שכן, תלינן שודאי עשו כן.

והשתא מוכחינן דאפילו בשל תורה אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו:

שהרי **עד כאן לא פליגי** רבן שמעון בן גמליאל ורבי, אם יכול לסמוך על בעל הבית החבר - "שהוא שליח על המעשר, שמוטל עליו לעשר מה שהוא נותן, ואל יאכיל איסור לעם הארץ", רש"י [וראה ריטב"א] - **אלא**, **דמר סבר**: **נחשדו**, כלומר: חייבין הן להפריש שלא מן המוקף.

ומר סבר: **לא נחשדו**, כלומר: אסור להם להפריש שלא מן המוקף, ולהכי סבר רבן שמעון בן גמליאל דליכא למיסמך אשליח.

אבל כולי עלמא - ואפילו רבן שמעון בן גמליאל, אי לאו שלא נחשדו - סברי, דאמרינן:

חזקה שליח עושה שליחותו, וסמכינן עלה אף במעשר של תורה [265].
ורב נחמן אמר לך, דמהכא ליכא לאוכוחי אשליח בעלמא:
כי **התם**, להכי סמכינן אבעל הבית החבר, **כדרבי חנינא חוזאה** [על שם מקומו].
דאמר רבי חנינא חוזאה: **חזקה הוא על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו**. והואיל ופירי דידיה הוא, עליה דידיה רמי, וחייש ללפני עור לא תתן מכשול.
אבל שליח בעלמא דקביל עליה מחבירו אינו חושש ללפני עור, דאיכא למימר דסבר השליח שהמשלח לא סומך עליו, [רש"י. וראה בריטב"א].
אמר מר: **במה דברים אמורים** בבעל הבית **עם הארץ**, **אבל** בבעל הבית **חבר** - **אוכל** הלוקט **ואינו צריך לעשר**, **דברי רבי**.
ותמהינן: **האי** בעל הבית **עם הארץ**, **דקאמר ליה** צא ומלא לך - **למאן** הוא דאמר כן?
אילימא דקאמר - צא ומלא לך - **לעם הארץ חבריה**, תיקשי, הא קתני רישא "**ומעשרן דמאי**". ואילו עם הארץ **מי ציית** לך שאמרת לו לעשר מספק?!
והרי יותר מאמין הוא לעם הארץ חבירו שודאי עישרו, משישמע בקולנו שאומרים לו לעשר.
אלא בעל כרחך דמיירי הכא **בבעל הבית עם הארץ**, **דקאמר ליה לחבר**: צא ומלא לך!
ואם כן תיקשי: **אימא סיפא**, דקאמר רבי: **נראין דברי מדברי אבא**, **דמוטב שיחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף**, **ואל יאכילו** "**לעמי הארץ**" **טבלין**.
וכיון דאמרת שהלוקט חבר הוא - "**עמי הארץ**", **מאי בעי התם**?!
אמר מתרץ **רבינא**: **רישא** דברייתא, כלומר, הא דקתני: במה דברים אמורים - שצריך לעשרן דמאי - "בעם הארץ", היינו **בעם הארץ שאמר לחבר** צא ומלא כלכלה זו, שספק הוא אם עישרן עם הארץ או לא.
סיפא דברייתא, כלומר: הא דקתני אבל "בחבר" אוכל ואינו צריך לעשר, ומשום דודאי עישרן החבר, ואף שאינו מן המוקף, שלא להכשיל את הלוקט - מיירי **בחבר שאמר לעם הארץ**: מלא כלכלה זו! שאנו תולין שודאי עישרן החבר כדי שלא להכשיל את הלוקט שהוא עם הארץ. וכדאמר רבי: ואל יאכלו "עמי הארץ" טבלים.
אלא, שאין אנו דנים על עם הארץ עצמו שאין צריך לעשר, אלא מיירי **בחבר אחר שומעו** לבעל הבית החבר כשהוא אומר לעם הארץ ללקוט, ונתן לו עם הארץ לחבר רשות ללקוט במקומו [ריטב"א],

[265] ואף שמעשר אילן אינו מן התורה. חשיב "של תורה", כיון דעיקר שם מעשר הוה מן התורה, תוספות. ולדעת הרמב"ם מעשר אילן מן התורה הוא, וראה מה שכתבו, הקרן אורה, ובנודע ביהודה קמא אבן העזר סימן ב', בזה.

דף לב:

דרבי (תחילת העמוד) **סבר**: **אותו חבר** - "**אוכל, ואינו צריך לעשר**". **דודאי עישורי מעשר ההוא חבר קמא** [בעל הבית] **עילויה**, שהרי אינו יודע שחבר יאכלם אלא עם הארץ, כדי שלא להכשיל באיסור טבל.

ורבן שמעון בן גמליאל אומר: **לא יאכל** - אותו חבר - **עד שיעשר, לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף**.

ואמר ליה רבי: **מוטב שיחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף, ואל יאכילו** את **עמי הארץ** - שלפי דעת בעל הבית הם יאכלוהו - **טבלים**.

[נתבאר על פי משמעות רש"י, דאין אנו אומרים שהחבר יעשר, אלא כשחושב שעם הארץ יאכלם, וכדאמר רש"י: כיון דנותן חבר "ולוקט עם הארץ" חייש הנותן דלא ליכלינהו בטיבלייהו.

אך במאירי כתב: הא אם זה האומר חבר, "הן שאמר לחבר", הן שאמר לעם הארץ, וחבר אחר שומע, אוכל מהן חבר זה קבע בלא מעשר. חזקתו שהפריש וכו'.

וראה שם במאירי ביאורו בדברי הגמרא "מאי בעי התם". ולדעת רש"י לא נתבאר בברייתא לדעת רבי, כיצד יהא הדין בחבר שאמר לחבר, ולכאורה יודה לרבן שמעון בן גמליאל שמעשרן ודאי].

ומפרשינן לדרבן שמעון בן גמליאל ורבי: **במאי קמיפלגי**?

רבי סבר: **ניחא ליה לחבר דלעביד הוא איסורא קלילא** [איסור קל לתרום שלא מן המוקף] **ולא ליעבד עם הארץ איסורא רבה** [איסור חמור לאכול טבל].

ורבן שמעון בן גמליאל סבר: **ניחא ליה לחבר דליעבד עם הארץ איסורא רבה, ואיהו, אפילו איסורא קלילא לא ליעבד**.

מתניתין:

נתנו לעירוב תחומין **באילן**.

אם נתנו **למעלה מעשרה טפחים** - **אין עירובו עירוב**.

למטה מעשרה טפחים - **עירובו עירוב** [ומפרש לה בגמרא].

אבל אם **נתנו בבור**, הרי **אפילו עמוק** הבור **מאה אמה** - **עירובו עירוב** [ומפרש לה בגמרא].

גמרא:

יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אסי ורבא בר נתן, ויתיב רב נחמן גבייהו [וישב רב נחמן עמם], **ויתבי וקאמרי** הני תלת אמוראי לפרושי מתניתין:

האי אילן דמתניתין - **דקאי היכא** [היכן הוא עומד]?

אילימא דקאי ברשות היחיד - מה לי למעלה מעשרה **מה לי למטה** מעשרה?!
והרי בין כך ובין כך מותר לו להוריד את העירוב מן האילן לרשות שהאילן עומד בה.
שהרי **רשות היחיד** - שהאילן נמצא בה - **עולה עד לרקיע**, והכל רשות אחת היא.
ואלא, בהכרח, **דקאי** האילן **ברשות הרבים**, ולכן, אם העירוב עומד על האילן בגובה עשרה טפחים, הרי נמצא שהעירוב עומד ברשות היחיד - ומדובר במקרה שהאילן רחב ארבעה טפחים, וכל שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה רשות היחיד היא - ואילו האילן עצמו עומד ברשות הרבים.
ומבררת הגמרא: **דמתכוין לשבות היכא** [היכן נתכוין נותן העירוב לקנות שביתה]?
אילימא דנתכוון לשבות באילן **למעלה**, במקום העירוב - מה איכפת לן שהאילן עומד ברשות אחרת?
והרי **הוא**, האדם המערב [או "מקום שביתתו" - על פי הרמב"ם במשניות] **ועירובו - במקום אחד הוא**?! וכל ש"הוא ועירובו במקום אחד" קנה שביתה שם.
אלא, הכא מיירי **דנתכוון** המערב **לשבות למטה**, ברשות הרבים. ובמקום שנתכוון לשבות שם היא שביתתו. והוה ליה "הוא [או מקום שביתתו] במקום אחד, [ברשות הרבים], ועירובו במקום אחר [ברשות היחיד] ".
"וכיון דאי הוה בעי למישקל עירוביה ומיכליה - בשעה שהעירוב זוכה לו, דהיינו בין השמשות - לא מצי שקיל, דמייתי מרשות היחיד לרשות הרבים - לא הוה עירובו עירוב".
לשון רש"י.
ומתמה תלמודא עלייהו [גאון יעקב לשיטת רש"י, וראה עוד שם]:
הא אפילו עומד העירוב למטה מעשרה נמי לא ליהני!
שהרי אין יכול להביא עירובו למקום שביתתו, ד**הא קא משתמש באילן** כשמביא את העירוב מן האילן למטה, ושימוש באילן הוי שבות מדרבנן. וכל שאינו יכול להביאו, אינו עירוב?! [266]
ומשנינן: **לעולם**, **דקאי** האילן **ברשות הרבים**. **ונתכוון** המערב **לשבות למטה** ברשות הרבים [וכמו שתירצו הני אמוראי].
ורבי היא, **דאמר**: **כל שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות**, כיון שהוא ספק.

[266] וכתב רש"י: הוא הדין דהוה מצי למיפרך, שהרי אפילו כשהעירוב למטה מעשרה הוה ליה כרמלית - שכל רשות גבוהה שלשה טפחים ורחבה ארבעה הוי כרמלית - ואסור מדרבנן להוציא מכרמלית לרשות הרבים, ולא ליהני אפילו פחות מעשרה. אלא, כיון דהא שבות והא שבות -חדא מנייהו נקט. וראה מה שהוסיף בזה הריטב"א, וראה עוד ברשב"א וריטב"א שתמהו: מה איסור יש להוריד דבר מן האילן, אם אינו עולה עליו. וביאר הריטב"א: דאסור "משום דזמנין דכי שקיל ליה, נותן גופו על האילן והוא משתמש בו", ראה עוד שם, ובמאירי.

ולכן, אם הניח את העירוב באילן מפחות מעשרה טפחים, מותר לו בשעת בין השמשות ליטלו ולהביאו למקומו, ואין איסור בזמן בין השמשות להשתמש באילן.
והואיל וזמן בין השמשות הוא זמן קנית העירוב, הרי "כיון דההיא שעתא מצי שקיל לה, נמצאת סעודה הראויה לו באותה שעה היא, ותו לא איכפת לן". רש"י.
אמר להו רב נחמן להני תלת אמוראי: **יישר**, אכן כך הוא כדבריכם, **וכן** גם **אמר שמואל** כדבריכם [267].
אמרו ליה הני אמוראי לרב נחמן: האמנם **פתריתו בה כולי האי** [וכי אתה, רב נחמן, וכן שמואל - מפרשים כל זה במשנה]?! ותמהינן עלה: מאי תמהו הני אמוראי? והא **אינהו נמי הכי קא פתרי בה** [והלוא הם עצמם מפרשים כן את המשנה]?!
ומפרשינן [**אלא**, **הכי**] **אמרו ליה**: האם **קבעיתו ליה** להך פירושא **בגמרא** [קבעתם פירוש זה בגמרא, להעביר זאת במסורת הלאה]?
אמר להו רב נחמן: **אין!** [268]
אתמר נמי, **אמר רב נחמן אמר שמואל**: **הכא באילן העומד ברשות הרבים**, **עסקינן**, שהוא **גבוה עשרה ורחב ארבעה**, **ונתכוון לשבות למטה**. **ורבי היא**, **דאמר**: **כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות**! ולכן, אם נתן את העירוב באילן למטה מעשרה טפחים, יכול הוא ליטלו ולהביאו למקומו בבין השמשות.
אמר רבא: **לא שנו** - שאם הניח העירוב למעלה מעשרה, ונתכוון לשבות למטה, לא הוי עירוב משום שאין יכול להביאו למקום שביתתו - **אלא באילן העומד חוץ לעיבורה של עיר**. דהיינו, שעומד לגמרי מחוץ לעיר, ואינו נמצא אפילו בעיבור העיר, שהם שבעים אמה ושיריים סביבות העיר. [הנקראים "עיבורה של עיר" לפי שהם תוספת על העיר, כמו אשה מעוברת].
אבל אילן העומד אפילו **בתוך עיבורה של עיר** אחרת, וכגון שהיתה עיר אחרת בתוך אלפיים אמה לעירו של נותן העירוב, ונתן את עירובו אפילו בעיבורה של אותה עיר [ואין לפרש בעיבורה של עיר שדר בה, כיון שאין מועיל עירובו שם כלום, כי גם בלא עירובו מודדין אלפיים אמה מסוף עיבורה של עיר], הרי - **אפילו** אם נתנו באילן **למעלה מעשרה** טפחים, ונתכוון לשבות ברשות הרבים למטה, **הרי זה עירוב**.

[267] ויש גורסים: יישר. וכן אמר שמואל: יישר. כלומר: שאמר להם רב נחמן: כי האי גוונא פירשו לפני שמואל, ואמר שמואל למפרשים: יישר, ריטב"א.
[268] כלומר: הא דאמרו ליה "פתריתו", לאו בלשון תמיהה אמרוה, אלא בניחותא, כמי שהדבר טוב בעיניהם שהסכימו לדעתם. ריטב"א.

ואף שאין יכול להביאו אליו מן האילן למטה, שאסור מצד מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, מכל מקום אמרינן **דמתא**, שהעיר וכן עיבורה - **כמאן דמליא** עפר **דמיא**!
[וכתב רש"י הטעם דחשבינן לעיר כ"מלאה עפר", משום שהיא מוקפת מחיצות, ואינה מגולה.
והוסיף הריטב"א: ואף על פי שעיבורה של עיר אינו מוקף מחיצות, מכל מקום כיון דעיבורה של עיר הוא כעיר, נחשב הדבר כאילו עיבור הוא תוך מחיצותיה, וכאילו המחיצות הן דופן עקומה, שמתעקמת עד עיבורה של עיר].
ולכן, למרות שהתכוון לשבות למטה, נחשב הדבר כאילו נתכוון לשבות בגובה, למעלה מעשרה, במקום העירוב, שהוא רשות היחיד, וקונה לו העירוב שביתה במקומו.
ותמהינן: **אי הכי** - דאמרת: מתא כמאן דמליא דמיא, ונחשב הדבר כאילו שבת למעלה ברשות היחיד - אם כן, אפילו אם נתן העירוב **חוץ לעיבורה של עיר** - **נמי** ליהני, אפילו אם נתן את העירוב למעלה ברשות היחיד והוא שובת ברשות הרבים.
דלעולם הוי ליה "הוא ועירובו במקום אחד", **כיון דאמר רבא**: **הנותן עירובו - יש לו ארבע אמות**! שמקום ארבע אמות שסביבות העירוב "הוו ליה כמוקפות מחיצות" [ורבא אמרה אמתניתין דלקמן דף לה א ויתבאר שם], אם כן **הויא לה** מקומו שברשות הרבים כאילו הוא **רשות היחיד** לענין עירוב תחומין, **ורשות היחיד - עולה עד לרקיע** [269].
ומשנינן: **אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא**: **הכא** - במתניתין - **באילן** שנופו **נוטה** עד **חוץ לארבע אמות** מעיקרו **עסקינן**, והניח עירובו עליו חוץ לארבע אמות מן העיקר,

דף לג.

ונתכוין לשבות בעיקרו של אילן ברשות הרבים.
ונמצא, שהעירוב מונח חוץ לארבע אמות שיש לכל מי שנותן את עירובו [כי ארבע אמות שנותנים לו כמוקף מחיצות הן במקום שביתתו, ולא במקום עירובו].
ולפיכך: אם הניחו על הנוף למעלה מעשרה, שאין יכול להביאו למקום שביתתו, שהרי אם יורידנו למטה, הוי ליה מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, אינו עירוב.
אבל כשהעירוב נמצא למטה מעשרה, ואינו ברשות היחיד, יכול להביאו עד עיקרו של אילן על ידי שיורידנו למטה לרשות הרבים, ויביאנו עד מקום שביתתו על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות, והוי עירוב [270].

[269] "ונהי דלא רשות היחיד ממש נינהו לגבי איסורא דאורייתא למשקליה מאילן להתם, דהא ליכא מחיצה. מיהו לענין מיהוי "הוא ועירובו במקום אחד", הוי חד רשותא. דומיא דנותן בעיבורה של עיר, דחזי ליה רבא כמאן דמליא" [רש"י. וראה היטב בריטב"א].

[270] וכתב הריטב"א: אם היה מניחו שלא על האילן אלא על הארץ, והיה מתכוין לשבות במרחק של יותר מארבע אמות ממקום עירובו לא היה מועיל, אפילו אם יכול לטלטלו ולהביאו לשם על ידי טלטול פחות פחות מארבע

ותמהינן למאי דאמרן שהעירוב הוא על הנוף:
ומאי למעלה ומאי למטה?! הא כיון שהעירוב הוא על הנוף, שהוא נוטה הצידה בצורה שוה, אם כן "למעלה" היינו אם הנוף גבוה, ו"למטה" היינו אם הנוף נמוך, ואם כן הוה ליה למיתני "גבוה ונמוך" ולא "למעלה ולמטה". שלשון זה שייך רק בדבר זקוף שיש בו מעלה ומטה [271].
ומפרשינן: אמנם הנוף נוטה כולו הצידה, אך לפעמים, בסוף נטייתו - **הדר זקיף**, הוא מזדקף, כלפי מעלה.
וכאן המדובר שהיתה נטייתו של הנוף הצידה למטה מעשרה טפחים, ולאחר ארבע אמות הזדקף הנוף, וטיפס אל למעלה מעשרה טפחים.
ולכן, אם הניחו בנטייתו, או בתחילת זקיפתו, למטה מעשרה טפחים - היינו הנחה "למטה". ואם הניחו למעלה בזקיפתו מעל עשרה טפחים - היינו למעלה.
ותמהינן: אף אם הניחו למעלה מעשרה, ליהוי עירוב.
שהרי אף שאינו יכול להביאו לעיקרו אם יורידנו ממקום שהעירוב שם למטה, דהוי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. מכל מקום:
והא אי בעי, מייתי לה מביאו לעירובו **דרך עליו** [שיקחנו תחילה מהמקום שהוא נמצא [למעלה מעשרה טפחים באילן, שהוא רשות היחיד], ויביאנו דרך ענפי האילן, במקום הנטייה של הענף [ששם אין זה רשות היחיד לפי שאינו גבוה עשרה טפחים, ואין זה רשות הרבים] בלא שיורידנו למטה, עד כנגד עיקרו של האילן.
ושם, הא הוה ליה המקום שכנגד עיקרו של האילן רשות אחת עם מקום שביתתו שלמטה. דכיון שיש למערב מסביב מקום שביתתו בעיקר האילן ארבע אמות, וכרשות היחיד הן נחשבות, והיא עולה עד לרקיע, חשוב הדבר כאילו הוא ועירובו במקום אחד, ויקנה לו עירובו?!

אמות. שאינו בדין שיקנה לו העירוב במקום זה, כשהעירוב רחוק ממנו. והכא שאני "דכיון שהאילן אחד הוא, האילן עושה אחד מקום שביתתו עם מקום עירובו, כיון שיכול להביאו אצלו פחות פחות מארבע אמות". וראה עוד שם, דמכל מקום עד שמונה אמות שפיר דמי. [וראה גם בריטב"א לקמן דף לד. ד"ה למעלה שכתב כעין מה שכתב פה]. עוד כתב הריטב"א לבאר שיטת רש"י: דאף על גב דלטלטל פחות פחות מארבע אמות ברשות הרבים הוי שבות דרבנן, מתניתין רבי היא, וכיון דשבות היא לא גזרו עליו בין השמשות. וראה מה שכתב על זה הריטב"א. עוד כתב רש"י: אין לאסור להביאו מרשות הרבים חוץ לארבע אמותיו שנתכוין לשבות שם, אל תוכם, אף למאי דאמרינן הנותן עירובו יש לו ארבע אמות דהוו להו רשות היחיד. ומשום "דאף על גב דמשוינן להו ניהליה רשות היחיד לגבי קניית עירוב להקל, לאו רשות היחיד גמורה היא ! דהא לאו מחיצה איכא, ולא חילוק רשות איכא, ומאן קא משוי ליה בית, עירוב הוא דמשוי ליה, וכי איכוון, לבית דהתירא איכוון, ולא לשוויה בית דאיסורא". לשון רש"י].

[271] [כן פירש רש"י. ובעל-המאור תמה: והרי בנוף נמי יש לחלק בעובי בין הניחו "למעלה" בעוביו, להניחו "למטה" בעוביו, וראה שם ביאור אחר בסוגיין].

ומשנינן: הכא מיירי, **כש**במקום נטייתו - **רבים מכתפין עליו** [בני רשות הרבים מתקנין את משאם שעל כתפיהם במקום נטיית האילן], דהוי ליה התם רשות הרבים.
וכדעולא. דאמר עולא: עמוד גבוה **תשעה** טפחים הנמצא **ברשות הרבים**, **ורבים מכתפין עליו**, **וזרק** חפץ ממרחק ארבע אמות ברשות הרבים, **ונח על גביו - חייב**, דהוי ליה מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, ומניח ברשות הרבים.
[אך אם לא היו מכתפין עליו הוא היה "מקום פטור" באם אינו רחב ארבעה טפחים, ואם רחב ארבעה טפחים הוי לה כרמלית].
וכיון שכן, אין יכול להביא את העירוב דרך הנטייה, דהוי מוציא מרשות היחיד [ששם מונח עירובו] לרשות הרבים.
והוסיף רש"י: אף אינו יכול להביאו דרך אויר אותו מקום לכנגד מקום עיקרו, משום דהוי ליה "מושיט" מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות הרבים, שאסור אף אם מושיטו למעלה מעשרה טפחים מרשות הרבים עצמה [ואף דלא הוי רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים], וכמבואר בשבת דף צו.
והשתא מפרשינן: **מאי רבי** - שאמר: דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות - **ומאי רבנן**?
דתניא: נתנו לעירוב **באילן**, אם נתנו **למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב. למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב**, וכדפרישנא לה לעיל.
ואסור ליטלו מן האילן, דהוה שימוש באילן, שאסור משום שבות.
ומכל מקום הוי עירוב, דכל שבות לא גזרו עליו בין השמשות.
אבל אם היה **בתוך שלשה** טפחים, סמוך לקרקע, **מותר ליטלו**, דכל למטה משלשה טפחים, אפילו באילן לא גזרו עליו, דהוי כארעא סמיכתא, וכדתנן לקמן דף צט.
ואם **נתנו** לעירוב **בכלכלה** [סל] **ותלאו באילן** [מן הצד, ופי הכלכלה שוה לראש האילן, ותחתיתה רחוקה שלשה טפחים מראש האילן, כדרך תלית כלכלות באילן, תוספות וריטב"א] - **אפילו** נתנו לעירוב בכלכלה ש**למעלה מעשרה טפחים - עירובו עירוב**, **דברי רבי**. ומפרשינן לה בסמוך.
וחכמים אומרים: **כל מקום שאסור ליטלו** לעירוב משם - **אין עירובו עירוב**, כדמפרש לה ואזיל על מה פליגי.
ועל כל פנים, טעמם של חכמים הוא: כיון שאסור ליטלו - אף שאינו אלא שבות - גזרו עליו בין השמשות, ורבי מתיר.
והיינו רבי והיינו רבנן.
והוינן בה: זה ששנינו "**וחכמים אומרים**"

- **אהייא** [על מה] קאי דברי חכמים?
אילימא אסיפא, דקאמר רבי שאם נתנו בכלכלה אפילו למעלה מעשרה טפחים, עירובו עירוב. ואהא פליגי חכמים וסברי דכיון דאסור ליטלו משם - דהוי שימוש באילן - אינו עירוב.
הא ליכא למימר הכי.
כי האם **לימא** ש**קסברי רבנן** שעל אף "דאינו משתמש באילן עצמו [כשנוטלו משם] אלא בכלכלה הוא דמשתמש, שהוא צידי אילן" [לשון רש"י. והר"ח כתב: "שהכלכלה התלויה באילן - בצידי האילן היא"], אפילו הכי אסור ליטלו משם, היות שגם **צדדין** של האילן **אסורין** בשימוש בשבת?!
אם כן, יהא מכאן סייעתא למאן דסבר בשבת דף קנד ב שאפילו צדדים של האילן אסורין, וכמו דפסקינן בשבת שם [וראה בסוגיא שם מה מיקרי "צדדין"].
אלא, חכמים - **ארישא** הוא דפליגי.
דקתני בה: למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב, ואסור ליטלו. ואהא פליגי חכמים וסבירא להו דכיון דאסור ליטלו - אף שהוא משום שבות - אינו עירוב. כי אפילו על זמן בין השמשות, שהוא זמן ספק, נמי גזרו שאסור ליטלו.
והשתא מפרשינן לרישא דברייתא:
האי אילן - דמירי הכא בברייתא - **היכי דמי**?
אי דלית ביה רוחב **ארבעה** טפחים בראש האילן, תיקשי: אמאי אין עירוב עירוב כשנתנו למעלה מעשרה - ומשום דהוי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, וכדאמרן - והא כיון שאינו רחב ארבעה אינו רשות היחיד אלא מקום פטור [דמגובה שלשה טפחים מהקרקע, הוי מקום פטור, כשאינו רחב ארבעה טפחים].
ואי דאית ביה בראש האילן **ארבעה** טפחים, ונמצא דלמעלה מעשרה טפחים הוי ליה רשות היחיד - **כי נתנו** לעירוב **בכלכלה**, **מאי הוי**?!
שהרי הכלכלה התלויה בצידי האילן יש לה תורת "חורי רשות היחיד", כיון שפי הכלכלה מגיע עד ראש האילן, ואסור להוציא ממנה לרשות הרבים, ואמאי הוי עירוב?! [תוספות].
אמר מפרש לה **רבינא**:
רישא דאמרינן שאם נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין עירובו עירוב, ומשום שעומד העירוב ברשות היחיד, מיירי **דאית ביה** באילן עצמו רוחב **ארבעה** טפחים. וכשהוא בגובה עשרה אסור להוציאו משם, ולפיכך אינו עירוב.

אבל **סיפא**, דאמרינן בה שאם נתנו בכלכלה, שרי, מיירי **דלית ביה** באילן **ארבעה** טפחים ברוחב האילן עצמו, אלא שה**כלכלה** היא ש**משלימתו לארבעה**.
כלומר: עובי האילן באמצעו עם שטח תחתית הכלכלה מצטרפים לשטח של ארבעה טפחים. דהשתא אין לכלכלה תורת "חורי רשות היחיד", כיון שהאילן עצמו אינו רשות היחיד, וממילא אין לו חורין.
וגם אין ליתן לאילן עם הכלכלה - שהם רחבים כאחד ארבעה טפחים - דין רשות היחיד, כיון שמתחת הכלכלה ליכא רוחב ארבעה טפחים. וכל כי האי גוונא אין זה רשות היחיד. ולהכי שפיר הוי עירוב, לפי שאין איסור הוצאה מהתורה מן הכלכלה אל מקום שביתתו ברשות הרבים.
ומדנקט רבי שאם העירוב מונח בכלכלה שפיר דמי, ולא אמר שאם העירוב נתון באילן שהוא רחב בגובהו ארבעה טפחים, ובתחתיתו של אילן אין ברוחבו ארבעה טפחים, הוי עירוב, על כרחך אתא לאשמועינן איזהו חידוש בזה [תוספות].

דף לג:
והיינו דאתא לאשמועינן: **ורבי, סבר לה כרבי מאיר; וסבר לה כרבי יהודה.**
סבר לה כרבי מאיר, דאמר "**חוקקין להש לים**".
וסבר לה כרבי יהודה, דאמר: בעינן עירוב על גבי מקום ארבעה טפחים.
כלומר: רבי התכוון להשמיענו בכך שנקט דוקא "כלכלה משלימתו לארבעה", דחשיב עירוב על גבי מקום ארבעה, אף על גב דלא חשוב תחתית הכלכלה "מקום ארבעה" [אף שעם האילן יש מקום ארבעה], ומשום ש"חוקקין להשלים".
כיון שהאילן, במקום שהוא שוה לתחתית הכלכלה, אטום הוא, אין זה "מקום ארבעה" [272].
אלא שאנו אומרים: רואין כאילו נחקק וניטל האילן כנגד תחתית הכלכלה, ונעשה אותו מקום יחד עם הכלכלה ל"מקום ארבעה" הראוי להניח עליו עירובו.
וכדי לאשמועינן הני תרי מילי, נקט רבי שהעירוב מונח בכלכלה [273].
ומפרשינן: **מאי רבי יהודה** שאמרנו לעיל שהוא סובר דבעינן עירוב על גבי מקום ארבעה?

[272] כיון שתחתית הכלכלה רחוקה שלשה מראש האילן, אף "לבוד" ליכא למימר, ריטב"א.
[273] וכן מצינו לרבי מאיר - לעיל דף יא - דאמר "חוקקין להשלים" לענין מזוזה, שכשיש פתח שאינה רחב כשיעור פתח, ובצידו מזוזות שניתן לחוקקן עד שיהא ביניהם רוחב כשיעור פתח, רואין אותן כאילו הם חקוקין, ונשלם שיעור פתח ביניהם.

דתניא: **רבי יהודה אומר**: **נעץ קורה ברשות הרבים והניח עירובו עליה**, והוא עצמו נתכוין לקנות שביתה ברשות הרבים - אם היתה הקורה **גבוהה עשרה** טפחים **ורחבה ארבעה** טפחים, **עירובו עירוב**. כיון שהנותן את עירובו יש לו ארבע אמות סביבו וכרשות היחיד הן נחשבות, הרי כיון שרשות היחיד עולה עד לרקיע, הוי ליה "הוא ועירובו במקום אחד".

ואם לאו, **אין עירובו עירוב**.

וקא סלקא דעתין דהכי קאמר: "ואם לאו", שאינה רחבה הקורה ארבעה טפחים, או שאינה גבוהה עשרה - אף על פי שרחבה ארבעה טפחים - אינו עירוב.

ולפיכך תמהינן: הניחא הא דאמר רבי יהודה שאם אינה רחבה ארבעה אינו עירוב, היינו טעמיה דבעינן עירוב על גבי מקום ארבעה.

אבל הא דאמר דכשאינה גבוהה עשרה טפחים אין עירובו עירוב, תיקשי:

אדרבה, כשאין גבוהה עשרה הרי "**הוא ועירובו במקום אחד**" **הוא**, וזה נחשב יותר ש"הוא ועירובו במקום אחד" מאשר קורה הגבוהה עשרה, שלא חשיב מקום אחד אלא רק משום דהנותן את עירובו יש לו ארבע אמות?!

ומשנינן: **אלא**, **הכי קאמר** רבי יהודה:

אם היתה הקורה **גבוהה** ורחוקה **עשרה** טפחים מן הקרקע, **צריך שיהא בראשה** שיעור מקום לעירוב, דהיינו **ארבעה** טפחים.

אבל אם **אין** הקורה **גבוהה עשרה** - **אין צריך שיהא בראשה ארבעה** טפחים.

כי כאשר אינה גבוהה עשרה מן הקרקע, הויא כמאן דמנחה ברשות הרבים עצמה, וכמונחת על מקום ארבעה דמי [274].

והשתא הדרינן להא דמפרש רבינא לברייתא דכלכלה.

דלפי זה מבואר בברייתא שאף כשיש רוחב ארבעה - שהרי חוקקין להשלים - בגובה עשרה, עדיין אינה רשות היחיד, אם אין רוחב ארבעה טפחים עד למטה.

ומפרשינן: **כמאן** אתיא הך ברייתא:

דלא כרבי יוסי ברבי יהודה!

דאמר רבי יוסי ברבי יהודה: **נעץ קנה ברשות הרבים**, **והניח בראשו טרסקל** [סל] שהוא רחב ארבעה טפחים, **וזרק** אליו חפץ מרשות הרבים, **ונח על גביו**, **חייב** משום מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד. שראש הטרסקל הוי רשות היחיד, אף שאין למטה

[274] וכך אומרת הברייתא: נעץ קורה ברשות הרבים, והניח עירובו עליה, והיתה גבוהה עשרה ורחבה ארבעה. כלומר: אם היתה גם רחבה ארבעה - עירובו עירוב. ואם לאו, שלא היה לקורה גם רוחב ארבעה, אלא היתה גבוהה עשרה בלבד - אין עירובו עירוב. על פי ריטב"א בהבנת רש"י.

מתחתיו רוחב ארבעה, היות ואמרינן ביחס לדפנות הטרסקל "גוד אחית מחיצתא". שרואים אנו את מחיצות הטרסקל כאילו הן יורדות עד לקרקע שמסביב.
ודחינן: **אפילו תימא** - ניתן לומר, דהך ברייתא דכלכלה - **רבי יוסי ברבי יהודה** היא.
כי **התם** גבי טרסקל **הדרן מחיצתא** [סובבות מחיצות הטרסקל את הקנה].
ואילו **הכא** בכלכלה, **לא הדרן** לא מסובבות **מחיצתא** - של הכלכלה - את האילן.
כלומר: גבי טרסקל "כי אמרינן גוד אחית מחיצות הטרסקל עד הקרקע, נמצא קנה מוקף מחיצות, שחללו ארבעה, ותו ליכא למימר מידי".
אבל הכא, שהכלכלה אינה מקפת את עביו של אילן, הרי גם אם נאמר "גוד אחית מחיצתא" אין זה מספיק, עד שנאמר גם "חוקקין להשלים", כדי לצרף את שטח האילן לשטח הכלכלה לשיעור ארבעה טפחים, ו"תרתי לא אמרינן" [275].
רבי ירמיה לא משני כדרבינא - על הא דאקשינן אברייתא דכלכלה: אי אית ביה ארבעה טפחים בראש האילן [וכדמוכח רישא דברייתא] כי נתנו בכלכלה מאי הוי? דהא הוי לה "חורי רשות היחיד", ולא מצי לאתויי למקום שביתתו שבעיקרו של אילן - **ואמר** רבי ירמיה שינויא אחרינא:
שאני עירוב המונח ב**כלכלה**, שעל אף שהכלכלה למעלה מעשרה טפחים היא, עירובו עירוב, **הואיל ויכול לנטותה** - לכלכלה עם העירוב שבתוכה - **ולהביאה**, להביא את ראשה האחד **למטה מעשרה**, ומשם יכול ליטול העירוב.
לפי שהכלכלה, כיון שארוכה היא, הרי אף אם יטה אותה הצידה לא יעקרנה מתלייתה באילן [276].
יתיב רב פפא וקאמר להא שמעתא דרבי ירמיה, דחזינן מיניה דסבירא ליה "הואיל" שיכול לנטות הכלכלה - אף על גב דעכשיו הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר - חשבינן ליה כאילו היטה הכלכלה למקום שביתתו.

[275] רש"י. וקצת משמע מלשון הריטב"א בהבנת רש"י, שאם לא נאמר "חוקקין להשלים" אף גוד אחית לא נאמר. ובשם התוספות פירש הריטב"א באופן אחר, ראה שם.

[276] וביארו התוספות: אין לחוש לאיסור הוצאה בעצם הטיית הכלכלה עם העירוב שבתוכה לתוך עשרה טפחים של רשות הרבים. כי יש לומר, שרבי ירמיה סבר: אנד כלי שמיה אגד. כלומר: כיון שחלק מהכלכלה אגוד למקומו הראשון למעלה מעשרה, אין זו הוצאה והנחה ברשות הרבים. ועוד: למטה מעשרה הוי לה הכלכלה כרמלית, כיון שהכלכלה רחבה ארבעה טפחים. ואין זה אלא כמוציא מרשות היחיד לכרמלית, שרק איסור שבות הוא, ולא גזרו עליו בין השמשות. ובחזון איש תמה על קושית הגמרא לפירוש רש"י: מה תועיל הטיית הכלכלה להתיר להוציא מתוכה, והרי כל עיקר דין הכלכלה הוא משום חורי האילן, שהיא רשות היחיד, ואם האילן עדיין רשות היחיד הוא, הטיית הכלכלה לא תפקיע ממנה את דין חורי רשות היחיד. ראה שם בסימן פ', על דף זה.

איתיביה רב בר שבא לרב פפא מהא דתנן לקמן גבי יום טוב הסמוך לשבת מלפניה, ורוצה לערב הן ליום טוב והן לשבת הסמוכה לו, וצריך שיהא העירוב קיים הן בכניסת היום טוב, והן בכניסת השבת.

כיצד הוא עושה?

מוליכו שלוחו של המערב את העירוב **ב**יום **הראשון** [בערב יום טוב], ומחשיך **עליו**, נשאר במקום שרוצה לקנות שביתה עד שיכנס החג, ויקנה אז שביתה, **ונוטלו** השליח לעירוב משם, כדי שלא יאבד העירוב עד כניסת השבת שלאחר החג. **ובא לו** השליח לביתו.

ושוב יוצא השליח **ב**יום **השני** [בערב שבת], **ומחשיך עליו**, ואז, לאחר שקנה שביתה עבור משלחו, **אוכלו** השליח שם, אם ירצה. **ובא לו** לביתו. [אבל ליטלו עמו אינו יכול בשבת] [277].

והשתא תמהינן: הרי במשנה זו מבואר [מה דלא אשכחן בהדיא במשנה אחרת] שצריך להוליך את העירוב למקום שרוצה לקנות בו שביתתו.

דף לד.

ותיקשי: לרבי ירמיה הסובר שאומרים "הואיל" - **אמאי** צריך כלל הולכת עירוב למקום השביתה?

נימא: **כיון דאי בעי** המערב **לאמטויי**, להביא את העירוב למקום שרוצה לקנות בו שביתה, **מצי** יכול הוא **ממטי ליה** להביאו, אם כן, מדין "הואיל" נאמר: **אף על גב דלא אמטייה** לעירובו למקום שביתתו - **כמאן דאמטייה דמי**, נחשב כאילו הביאו לשם, ושפיר הוי הוא ועירובו במקום אחד.

וכמו שאמר רבי ירמיה בענין הכלכלה, שהואיל ויכול לנטותה, הרי אפילו אם לא נטה אותה, חשיב כאילו נטה אותה, ומדין "הואיל" נחשב שהוא ועירובו במקום אחד. הוא הדין במי שיכול להביא את עירובו למקום שביתתו דיו שיכול לעשות זאת, כדי שיחשב שהוא ועירובו במקום אחד, ואינו צריך להוליך בפועל את העירוב למקום השביתה [278].

[277] וביאר רש"י: מוכרח הוא לפרש שהשליח עושה כן, מפני שאם המערב עצמו מחשיך על התחום אין צריך עירוב כלל. דקיימא לן כמאן דאמר "מערב ברגליו" לקמן דף נא ב, תוספות.

[278] כן פירש רש"י. והתוספות תמהו: הא בעינן שבבין השמשות, שהוא שעת קניית עירוב, יהא מצי לאמטויי. וכאן הרי אינו יכול להוציא העירוב מביתו, ולהביאו בבין השמשות לסוף אלפיים, משום איסור הוצאה. וראה מה שצידדו התוספות ליישב שיטת רש"י, ומה שתמהו על זה. וראה עוד בריטב"א, שתמה: מה ענין לדמות הולכת עירוב לאידך דרבי ירמיה. דאילו בדרבי ירמיה העירוב מונח קרוב במקום השביתה. ואי משום דאיכא חילוק רשויות, שהוא ברשות הרבים והעירוב ברשות היחיד, הרי יש ב"הואיל" דרבי ירמיה לעשות הכל כמקום אחד. אבל בזה, שהככר בכאן, והעירוב קונה בסוף אלפיים אמה, האיך יהא כח ב"הואיל" לעשות כאלו הככר במקום

אמר משני **רבי זירא**: הא דאצרכו רבנן לכל המערבין להוליך עירוב למקום שביתתן, הוא **גזירה, משום יום טוב שחל להיות לאחר השבת**.
שאם לא יהיה עירובו בערב יום טוב במקום שביתתו, אי אפשר לומר "הואיל", דכיון דשבת היא, לא מצי לאמטויי, וליכא "הואיל".
[השמועה הבאה מתבארת על פי פירושו השני של רש"י].
איתיביה לרבי ירמיה דאמר "הואיל":
מי ש**נתכוון לשבות ברשות הרבים, והניח עירובו** חוץ לארבע אמותיו [שיש לכל נותן עירוב, כדרבא לעיל דף לב ב] **בכותל**.
אם הניחו **למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב**. דהא מצי להביאו למקום שביתתו על ידי הולכת פחות פחות מארבע אמות. שאף שאסור מדרבנן, כיון דשבות היא לא גזרו עליו בין השמשות, וכדעת רבי.
אבל אם הניחו בכותל **למעלה מעשרה טפחים** דהוי רשות היחיד, **אין עירובו עירוב**, דהא לא מצי ליטלו מרשות היחיד, ולהביאו לרשות הרבים [279].
אבל אם **נתכוון לשבות בראש השובך או בראש המגדל** [ארון גדול], והניח עירובו בכותל הסמוך למגדל או לשובך, הוי דינא איפכא:
אם הניחו **למעלה מעשרה טפחים - עירובו עירוב**. לפי שגם המגדל והשובך הם רשות היחיד [280].
ואם הניחו בכותל **למטה מעשרה טפחים**, כלומר: שהניחו מעל הטפח התשיעי, שהרבים מכתפין עליו, דהוי רשות הרבים [וכדאמרן לעיל דף לג א] - **אין עירובו עירוב**, משום דלא מצי להביאו את העירוב מרשות הרבים לרשות היחיד.
וקא סלקא דעתין דמיירי במגדל שיכול לנטותו, ולפיכך תמהינן על רבי ירמיה:
ואמאי אין עירובו עירוב, כשהניחו לעירוב מעל הטפח התשיעי?
והרי (**הכי**) [**הכא**] **נמי, נימא: הואיל ויכול לנטותו ולהביאו לתוך עשרה** טפחים, ואז יהיה למגדל דין כרמלית, כיון שהוא בתוך עשרה טפחים ורוחבו ארבעה.
והרי אם יטה את המגדל אל תוך הגובה שלמטה מעשרה טפחים ויביא אליו את עירובו, הוי ליה מביא מרשות הרבים [בטפח התשיעי] אל המגדל שהוא עתה כרמלית, וליכא

השביתה לקנות לו שם שביתה. וראה ביאור התוספות בסוגיא, [ואף על תוספות תמה הריטב"א כעל רש"י], וראה ביאור הריטב"א בשם הראב"ד.

[279] וכתב הריטב"א: הא דאמרינן דאף שהניחו חוץ לארבע אמות ממקום שביתתו הוי עירוב, היינו דוקא באופן "שיש ממקום שביתתו עד הכותל שום דף וכיוצא בו שמצרף הכל ועושה אותו כמקום אחד, וכפי מה שכתבנו לעיל" [לב ב, והובא לעיל ריש דף לג א].

[280] ומיירי "שהמגדל אצל הכותל ויכול להביאו אצלו" [אבל אם היה רחוק, היה אסור משום "מושיט". רשב"א בהבנת רש"י].

אלא משום שבות [שאינו אסור בין השמשות, וכרבי], ומצי אכיל ליה לעירוב במקום שביתתו, במגדל.

ואם כן תיקשי: לרבי ירמיה ליהוי עירובו עירוב מדין "הואיל ובידו לנטותו"?!

אמר משני **רבי ירמיה**: **הכא במגדל מסומר** [הקבוע במסמרות בכותל] **עסקינן**, שאין יכול לנטותו.

רבא משני **ואמר**: **אפילו תימא במגדל שאינו מסומר**.

והכא, **במגדל ארוך** הרבה יותר מארבע אמות [רש"י] **עסקינן**.

דאי ממטי ליה פורתא, שאם יטה אותו הצידה, ויקריבנו אפילו מעט אל מתחת לעשרה טפחים, הרי מחמת אורכו של המגדל - **נפיק ליה** [ב"ח] יצא ראשו של המגדל **חוץ לארבע אמות** ממקום עירובו.

דהיינו, שיהיה המרחק ממקום העירוב שבכותל עד ראש המגדל, שהוא מקום שביתתו, יותר מארבע אמות. ואם ירצה להביא את עירוב ממקומו בכותל אל ראש המגדל, הוה ליה מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, ואינו רשאי להביאו אליו.

ולפיכך אינו עירוב [281].

ואכתי מקשינן לרבי ירמיה דסבירא ליה "הואיל" [על פי משמעות תוספות בד"ה אי]: **היכי דמי** הא דאמרינן שבנתכוון לשבות במגדל ונתנו בכותל בטפח התשיעי אינו עירוב, הואיל ואין יכול להביאו מן הכותל - שהוא רשות הרבים - לראש המגדל?

אי דאיכא במגדל **כוותא** [חלון], **ומתנא** [חבל] יוצא מן חלון המגדל, והעירוב קשור בחבל, והחבל נתון בידי האדם המערב, הנמצא במגדל בבין השמשות, וקונה בו שביתה. אם כן, אף שהעירוב ברשות הרבים ליהוי עירובו עירוב. משום **דלייתיה** שביכולתו של המערב להביא את העירוב אל מקום שביתתו שבראש המגדל **בכוותא ומתנא**.

כלומר: במתנא, בחבל - דרך הכוותא, החלון.

---

[281] וכתב הריטב"א: כאן חוזר בו רש"י ממה שפירש לעיל - ד"ה למטה מעשרה, ולעיל דף לג א ד"ה והוא - דיכול להביאו פחות פחות מארבע אמות. אלא סבירא ליה דעל שבות כי האי גוונא גזרו אפילו בין השמשות ואפילו לרבי. וברש"י הוסיף: "אי נמי [יש לפרש פירושא אחרינא]: [שאם יטנו] נמצאת שביתתו [שבראש המגדל] מתרחקת מארבע אמותיו הראשונות [ששבת בהן] ואין זה מקומו". והוסיפו התוספות על דברי רש"י: "והוי כאילו מסיר כל המגדל ממקומו הראשון ומעמידו חוץ לארבע אמות, דהשתא [אם היה עושה כן] שביתתו [תהיה] בקרקעית המגדל שהיה בתחלה [כלומר: במקום שהיה המגדל, ולא בראש המגדל שקבע שם שביתתו, כיון שנתרחק ארבעה. ושוב לא יועיל מה שיכול להביאו לראש המגדל, שהרי אין זה מקום שביתתו], והואיל ואי שקיל ליה כוליה [כלומר: וזה לא נאמר, שהואיל ואם היה מסיר המגדל - והיתה נעשית שביתתו בקרקע - היה יכול להביא לשם, שהרי אין זה רשות היחיד], הא ודאי לא אמרו". ולפירוש זה, "חוץ לארבע אמות" אינו ביחס לעירוב, אלא ביחס למקום השביתה המקורי. וראה במהרש"א שדקדק מלשונם, שהפירוש הראשון אינו מרש"י, והסכים כן כיון שהוא סותר לדעת רש"י לעיל, ובמהר"ם יישב שלא יסתרו דברי רש"י אף לפירוש הראשון, ראה שם.

שהיות והעירוב אגוד הוא בידו, יכול הוא להביאו אליו למרות שהוא נמצא ברשות היחיד והעירוב ברשות הרבים. ואין כאן איסור הוצאה מדאורייתא אלא שבות בעלמא [כדתנן לקמן דף צו ב], ולא גזרו עליו בין השמשות, וליהוי עירובו עירוב?! [282]

ומפרשינן: הכא מיירי **דלית ליה כוותא ומתנא** [283].

שנינו במשנה: **נתנו בבור, אפילו עמוק מאה אמה**, עירובו עירוב:

ומפרשינן: **האי בור - דקאי היכא** [היכן הוא עומד]?

אילימא דקאי ברשות היחיד ונתכוין לקנות בו שביתתו, אם כן הוא [שביתתו] ברשות היחיד, ועירובו - שהוא בבור שיש בעומקו עשרה וברוחבו ארבעה - נמי ברשות היחיד הוא, ומאי קא משמע לן דמהני?!

דף לד:

דהא **פשיטא** שאף שיש בעומקו מאה אמה תורת רשות היחיד לכל הבור [ולא אשמועינן מידי במה דאמר אפילו עמוק מאה אמה], דהא **רשות היחיד עולה עד לרקיע. וכי היכי דסלקא** - סתם רשות

היחיד - **לעיל** למעלה עד לרקיע, **הכי נמי** רשות היחיד שבבור **נחתא לתחת** ואפילו עד מאה אמה, ומאי קא משמע לן מתניתין?! [284]

ואלא דקאי הבור **ברשות הרבים**.

ועדיין תיקשי: **דנתכוון** המערב **לשבות - היכא**?

אי למעלה, ברשות הרבים, **אמאי** [ב"ח] מהני?

והא **הוא** [שביתתו] **במקום אחד** [ברשות הרבים], **ועירובו במקום אחר** [בבור, שהוא רשות היחיד, וכדאמרן].

ואי דנתכוון לשבות **למטה - פשיטא** דמהני, שהרי "**הוא ועירובו במקום אחד**"?! [285]

ומפרשינן: **לא צריכא** משנתינו לאשמועינן דהוי עירוב, אלא בבור **דקאי בכרמלית**, כגון שדות שבבקעה, **ונתכוון לשבות למעלה** בכרמלית.

---

[282] וכתב רש"י: ואתיא כרבי, דסבירא ליה דלא גזרו על שבות. והיינו, דרישא דברייתא על כרחך כרבי אתיא.

[283] וכתב הריטב"א: לפירוש רש"י "כוותא" בכדי נקט לה. שאף בלי חלון יכול להביאו לראש המגדל. ובתוספות רבינו פרץ הקשה מטעם זה על פירושו של רש"י. וראה בתוספות שכתבו דאין אומרים שיביא עכשיו חבל, "דכולי האי ודאי לא אמרינן: הואיל", ומיהו לא פסיקא להו דבר זה.

[284] נתבאר על פי משמעות רש"י, וכדמוכח מהמשך הגמרא. ויש מפרשים: דהרשות הסובבת את הבור, נחתא לעומקה של בור.

[285] ונחלקו הראשונים: אם נתכוין לשבות על שפת הבור - תוך ארבע אמות לבור - ברשות הרבים, והניח עירובו בבור, האם חשיב הוא ועירובו במקום אחד, מטעמא דהנותן את עירובו יש לו ארבע אמות מסביב. או דהכא לא שייך הך סברא. ראה תוספות ור"ן.

ורבי היא, דאמר: כל דבר שהוא משום שבות - וכגון לאתויי העירוב מהבור שהוא רשות היחיד לכרמלית - **לא גזרו עליו בין השמשות**.

והיינו חידושא דמתניתין, דחשיב הוא ועירובו במקום אחד.

מתניתין:

נתנו לעירוב תחומין שלו **בראש הקנה או בראש הקונדס** [286]

בזמן שהוא [הקנה והקונדס לרמב"ם ולרש"י. ולהראב"ד, לא קאי אלא אקנה בלבד, שהקונדס לעולם תלוש הוא] **תלוש ונעוץ** [אבל נטוע לא, כדמפרש בגמרא] **אפילו גבוה מאה אמה, הרי זה עירוב**, אם רחב בראשו ארבעה טפחים

דהא קיימא לן כרבי יהודה [לעיל דף לג ב] דעירוב על גבי מקום ארבעה טפחים בעינן, רש"י [287].

גמרא:

רמי ליה רב אדא בר מתנא לרבא אמתניתין, דקתני: בזמן שהוא "**תלוש ונעוץ**" עירובו עירוב.

תידוק מינה: **תלוש ונעוץ, אין**.

לא תלוש ונעוץ - אלא נטוע, דעירובו באילן - **לא** הוי עירוב.

והטעם: משום דמשתמש באילן אם נוטלו משם, ולפיכך לא הוי עירוב, [וכדלעיל דף לב ב].

מני מתניתין?

על כרחך **רבנן היא, דאמרי: כל דבר שהוא משום שבות** וכגון להשתמש באילן, **גזרו עליו** אף **בין השמשות**, בזמן קנית העירוב.

והשתא תיקשי: **והא אמרת**, [בעמוד זה לעיל] **דרישא** דהך משנה "נתנו בבור אפילו עמוק מאה אמה הרי זה עירוב", **רבי** היא, דסבר: לא גזרו על שבות בבין השמשות.

ואטו נימא: **רישא רבי** היא **וסיפא רבנן** היא?!

---

[286] נחלקו בו הראשונים: דעת הרמב"ם - במשניות וביד החזקה - שהוא מין אילן דק, וכן משמע ברש"י. ולדעת הראב"ד בהשגות הוא קורה בעלמא, וראה שם, אם גרסינן "קונדס" או "קונטס".

[287] ומועיל עירוב זה, אפילו אם הוא עומד ברשות הרבים ונתכוין לקנות שביתה שם, ואין אנו אומרים שהוא ברשות הרבים ועירובו ברשות היחיד [בראש הקנה], דהך משנה דלא כרבי יוסי ברבי יהודה דלעיל דף לג ב, ואין לקנה תורת רשות היחיד כיון שאין רחבו ארבעה טפחים אלא בראשו [משמעות רש"י, וראה ריטב"א]. ורבינו יהונתן פירש: כיון דהנותן את עירובו יש לו ארבע אמות הרי הוא ועירובו במקום אחד, וכדאיתא לעיל דף לב, [ורש"י גופיה פירש כן לעיל דף לג ב בברייתא ד"נעץ קורה"]. וראה בתוספות ד"ה אי, שכתבו על משנה קודמת, שנוח לגמרא לפרש אפילו בנתכוין לקנות שביתה חוץ מארבע אמות דומיא דאילן שבמשנה קודמת, דמיירי בכי האי גוונא. וכן יש לומר כאן, שהרי משנה קודמת רישא דהך מתניתין היא, כדאיתא בגמרא. וזהו טעמו של רש"י שלא פירש כן.

אמר ליה רבא לרב אדא בר מתנא: **כבר רמי ליה רמי בר חמא** להך רומיא דידך **לרב חסדא**.

ושני ליה רב חסדא לרמי בר חמא: אין הכי נמי, **רישא רבי וסיפא רבנן**.

רבינא משני **ואמר**: **כולה** מתניתין **רבי היא**.

וסיפא, דאמרינן נתנו על קנה מחובר אין עירובו עירוב, הוא משום דאסור ליטול העירוב מן האילן **גזירה שמא יקטום**.

כלומר: ודאי הוא שיקטום, כיון דהקנה רך הוא, וחייב עלה משום קוצר [288].

ולא הותר בבין השמשות אלא שימוש באילן שאסרו חז"ל משום גזירה שמא יעלה ויתלוש, ובבין השמשות דספק הוא, לא גזרו.

ההוא פולמוסא [חיל המלך] **דאתא לנהרדעא**, ונעשה מתוך כך המקום דחוק לתלמידי רב נחמן, והוצרכו לצאת אל מחוץ לעיר.

אמר להו רב נחמן לתלמידיו בערב שבת: **פוקו עבידו כבושי כבשא באגמא**, [צאו לאגם - להכין מקום לישיבתכם שם בשבת - וכפו קנים זה על זה הרבה, כמין כסאות לישב עליהן. וראה בריטב"א הטעם למה הוצרכו לעשות כן מערב שבת], **ולמחר ניזיל וניתיב עלויהו** [ולמחר בשבת נלך ונשב עליהם].

איתיביה רמי בר חמא לרב נחמן, דשרי להשתמש בקנים בשבת, ממשנתנו, דקתני: בזמן שהוא "**תלוש ונעוץ**".

ומשמע: **תלוש ונעוץ**, **אין**, **לא תלוש** (**ולא**, רש"י לא גרסה) **ונעוץ**, **לא**. כיון דאסור להשתמש בהן בשבת, [וכדאמרן].

אלמא אף קנים כאילן הם - ולא כירק - והם בכלל גזירת חכמים שלא להשתמש באילן?!

אמר ליה רב נחמן: **התם** - במשנתנו, דמוכח שאסור להשתמש בקנים - **בעוזרדין** [קנים שכבר הוקשו] שהם דינם כאילן!

אבל כל זמן שהקנים רכים, ירק הן, ולא גזרו חכמים איסור על השתמשות בירק.

ומפרשינן: **ומנא תימרא דשני לן בין עוזרדין** שהן אילן, **לשאין עוזרדין** שהן ירק?

ומפרשינן: **דתניא** חדא: **הקנין והאטדין וההגין** [מין קוצים] **מין אילן הן**, **ואינן כלאים בכרם**, שאין כלאי הכרם אלא בתבואה וירק בלבד.

ותניא אידך: **הקנים והקידן** [בושם ששמו: קידה] **והאורבנין מין ירק הן**, **והן כלאים בכרם**!

[288] ואף דאין מתכוין, פסיק רישא הוא וכמתכוין דמי, ריטב"א.

והא **קשיין** קנים אקנים **אהדדי**, דבחד ברייתא איתא דמין אילן הן, ובחד ברייתא איתא דמין ירק הן?!

אלא על כרחך **שמע מינה** כדאמרן, **כאן** - דחשיבי אילן - **בעוזרדין**, **כאן** - דחשיבי ירק - **בשאין עוזרדין**.

ומסקינן: אכן **שמע מינה!**

ואגב דמייתינן לברייתא דקתני שהקידן [קידה] מין ירק הוא, תמהינן:

וכי קידה מין ירק הוא?!

והתנן: **אין מרכיבין פגם** [מין ירק] **על גבי קידה לבנה** מפני **שהוא ירק באילן**, ואסור משום כלאי אילנות.

אלמא הקידה מין אילן היא.

אמר משני **רב פפא**: **קידה לחוד**, והוא מין ירק ! **וקידה לבנה לחוד**, והוא מין אילן!

מתניתין:

נתנו לעירוב תחומין שלו **במגדל ואבד המפתח**, ונמצא שאין יכול להביא עירובו למקום שנתכוין לשבות בו, שהוא מחוץ למגדל, ברשות היחיד, אפילו הכי **הרי זה עירוב**, ובגמרא מפרש טעמא.

רבי אליעזר אומר: **אם אינו יודע שהמפתח במקומו**, **אינו עירוב** [ואפילו כשהוא ספק לו נמי אינו עירוב, עד שידע שהוא במקומו. דסבירא ליה לרבי אליעזר דספק עירוב אינו כשר, ריטב"א. וראה היטב ברש"י בגמרא על דברי רבי אליעזר דברייתא].

גמרא:

ותמהינן אתנא קמא: **ואמאי** הוי עירוב כשנאבד המפתח, והרי **הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר** [ואף דהכא מיירי בשתי רשויות יחיד, מכל מקום "כיון דלא מצי שקיל ליה, הוה ליה כשני מקומות", רש"י]?!

רב ושמואל דאמרי תרווייהו: **הכא במגדל של לבנים עסקינן**, שנוח לסותרו, וכדמפרש הגמרא ואזיל, דמיירי בלבנים שאינם מדובקות בטיט, שאין בסתירתם איסור.

והא דשרינן לסותרם ליטול העירוב אם ירצה, **רבי מאיר היא**, **דאמר**: אף **פוחת** [פורץ פירצה] **לכתחילה**, **ונוטל!**

דתנן: **בית שמילאהו פירות**, אם היה הבית **סתום** מערב יום טוב ולא היתה גישה אל הפירות שבו מבלי לסתור אותו, **ונפחת** הבית ביום טוב - נוטל פירות מהמקום שנפחת ביום טוב, ואינו חושש משום מוקצה. דכרבי שמעון אזלא הך סתמא דמתניתין, דלית ליה איסור מוקצה.

אבל אינו פוחת לכתחילה משום דהוי סתירת אוהל.
רבי מאיר אומר: אף **פוחת ונוטל לכתחילה**. דכיון שאינם מדובקות בטיט - כדמפרש ואזיל - לאו סתירת אוהל היא.
והוא הדין במשנתנו, משום הכי הוי עירוב, כיון דאין בסתירתם משום איסור סתירת אהל.
וקא סלקא דעתין דמשנתנו במגדל של לבנים מדובקות בטיט עסקינן, ולפיכך תמהינן:
והאמר רב נחמן בר אדא אמר שמואל: והרי רבי מאיר, שהתיר לפחות לכתחילה, מיירי רק בבית הבנוי **באוירא דליבני** [לבנים סדורות זו על גב זו, ואינן מדובקות בטיט].
ואם כן, במשנתנו הוי "הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר", שהרי אסור לסותרם, כיון שמדובקות הן בטיט?!
ומשנינן: **הכא נמי** במשנתנו מיירי **באוירא דליבני!**
ואכתי תמהינן: **והא אמר רבי זירא** אמתניתין דבית שנפחת, ולדעת רבי מאיר:
רק **ביום טוב אמרו** להתיר לפחות לכתחילה, **אבל לא בשבת** [289].
והכא נמי אמאי הוי עירוב בשבת?! [290]
ומשנינן: **הכא נמי** במשנתנו מיירי **ביום טוב**.
ותמהינן אשינויין: **אי הכי**, דמשנתינו מיירי ביום טוב, תיקשי: **היינו דקתני עלה** דמשנתנו, בברייתא: **רבי אליעזר** [גירסת רש"י, וראה גליון ורש"ש] **אומר**: **אם בעיר** - שבה המגדל - **אבד** המפתח, **עירובו עירוב**, ואף שאין יודע היכן הוא, הואיל שלכשידע היכן הוא, מצי לאתויי למגדל [ובגמרא לקמן יתבאר האיך יביאנו למקומו].
ואם בשדה, שיש שם רשות הרבים [קרבן נתנאל אות ש', ראה שם] **אבד** המפתח - **אין עירובו עירוב**. שהרי אף לכשידע היכן הוא, לא מצי לאתויי מרשות הרבים לרשות היחיד למקום המגדל כדי לפותחו.
והשתא תיקשי: **ואי ביום טוב** מיירי במתניתין ובברייתא - **מה לי עיר, מה לי שדה**? ש"אפילו בשדה יכול להביאה כיון שהוא צורך יום טוב" [ריטב"א, וראה מה שהאריך הרש"ש כאן]?!

דף לה.

ומשנינן: **חסורי מיחסרא** בלשון הברייתא **והכי קתני** בה:

[289] דמדרבנן דמיא לסתירה, ולפיכך אסרו בשבת דחמיר טפי. וביום טוב התירו מן הטעם שפירש רש"י ז"ל דלא ליתיה לאיתמעטי משמחת יום טוב [ריטב"א].

[290] וראה בתוספות וריטב"א שביארו אמאי לא משני דרבי היא הסובר שלא גזרו על שבות בין השמשות. וראה ברש"י בביצה דף לא ב שכתב טעם אחר לאיסור בשבת. ומרש"י כאן דף לה א ד"ה אבל, משמע כטעם שכתב הריטב"א, וראה גאון יעקב.

נתנו לעירוב **במגדל**, **ונעל בפניו**, **ואבד המפתח**, **הרי זה עירוב**, וכדפרישנא למתניתין באוירא דליבני, שאין בו משום סתירה דאורייתא.

במה דברים אמורים, **ביום טוב**. כשמערב מערב יום טוב עבור יום טוב, לפי שמותר לסתור ביום טוב את המגדל כדי להוציא את העירוב.

אבל בשבת - אין עירובו עירוב. היות "דלא שרו ליה רבנן למיסתר" [רש"י].

נמצא המפתח, שלא בסמוך למגדל, **בין בעיר בין בשדה**, אפילו הכי **אין עירובו עירוב** בשבת. שהרי אין יכול להביאו למקום העירוב. שאפילו אם לא יעבירנו דרך רשות הרבים, אלא דרך גגות חצירות וקרפיפות, נמי אסור, כיון שהם של כמה בני אדם שלא עירבו עירוב חצירות ביניהם.

רבי אליעזר אומר: אם נמצא המפתח **בעיר** בשבת, **עירובו - עירוב**, דסבירא ליה דמצי לאתויי, וכדמפרש ואזיל.

אבל **בשדה אין עירובו עירוב**, כיון דלא מצי לאתויי מרשות הרבים לרשות היחיד.

וכל זה כשנמצא המפתח.

ואם אבד המפתח פליג נמי רבי אליעזר על תנא קמא.

שתנא קמא התיר ביום טוב לסתור ומשום דסבר כרבי מאיר, וכדאמרינן לעיל. אבל רבי אליעזר פליג דאסור לסתור, וכמבואר במשנה דפליג רבי אליעזר על תנא קמא שהתיר ביום טוב.[291]

והשתא מפרשינן טעמא דרבי אליעזר דברייתא דסבר, אם נמצא המפתח **בעיר עירובו עירוב** אפילו בשבת:

משום דסבירא ליה דמצי לאתויי דרך גגות חצרות וקרפיפות, ואפילו הן של שני בני אדם שלא עירבו ביניהן. דסבר רבי אליעזר **כרבי שמעון** [לקמן בריש פרק כל גגות] **דאמר**: **אחד גגות**, **ואחד חצירות**, **ואחד קרפיפות - רשות אחת הן** [כלומר: אין שינוי הבעלים של אותם מקומות או שינוי השימוש במקומות הללו, עושה אותן לשתי רשויות

[291] ריטב"א ד"ה חסורי מחסרא, ומשמע שאומר כן בדעת רש"י. ואמנם, רבי אליעזר דמתניתין - לדעת רש"י - לא מיירי דוקא באבד המפתח, אלא אף בנמצא המפתח, ואמר שאין עירובו עירוב. והיינו בשבת, מפני שאינו יכול להביאו. ונסתפק רש"י: אם פליג בהא על רבי אליעזר דברייתא [כלומר: ותרי תנאי נינהו אליבא דרבי אליעזר], וסובר דאפילו בעיר אין עירובו עירוב, או דילמא בשדה הוא דאין עירובו עירוב הא בעיר הוי עירוב וכרבי אליעזר דברייתא ! כן כתב הריטב"א בד"ה חסורי מחסרא בשם רש"י, וראה דברי רש"י במקומם. וכתב: יפה כיון רבינו. וכן הסכים הרשב"א לרש"י, וכהך גיסא דרבי אליעזר דמתניתין ורבי אליעזר דברייתא פליגי. אך התוספות כתבו על רש"י שלא דק, ודברי רבי אליעזר במתניתין ודברי רבי אליעזר בברייתא לא קרבו זה אל זה. ובמה שנחלק במשנה לא דיבר בברייתא, ומה שנחלק בברייתא לא דיבר במשנה, ראה דבריהם. וראה אריכות בדברי רש"י והריטב"א, בגאון יעקב. וראה שם מה שביאר, אמאי במסקנא מפרשינן דברי רבי אליעזר דברייתא על נמצא המפתח, ולא כדסלקא דעתין דמיירי אף בלא נמצא המפתח, וסגי ב"הואיל" שאם היה יודע היה יכול להביאו, ראה שם. וראה עוד בתוספות: דלא בעינן נמצא המפתח בערב שבת אלא אפילו נמצא המפתח בשבת נמי שפיר דמי.

חלוקות, עד שיהיה אסור לטלטל מאחת לשניה, אלא יכולים לטלטל את הכלים ממקום אחד למשנהו. והכונה בהיתר זה היא דוקא] **לכלים ששבתו** בכניסת השבת **בתוכן** של הרשויות האלו, שאותם מותר לטלטל מחצר לחצר ומחצר לקרפף.

ולא נאמר היתר הטלטול **לכלים ששבתו בתוך הבית** והוצאו לחצר או לגג או לקרפף [ואפילו הוצאו בדרך היתר], שאותן אסור לטלטל.

ולפיכך שרי הכא רבי אליעזר. דהכא נמי מיירי במפתח שלא שבת בבית [ריטב"א].

וטעמא דרבי אליעזר בנמצא המפתח **בשדה**, **שאין עירובו עירוב** - משום דסבר **כרבנן**[292].

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו לשנויי הא דאקשינן לתנא קמא - דסבירא ליה דבאבד המפתח הוי עירוב - דהא הוי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר:

הכא במגדל גדול **של עץ** המכיל ארבעים סאה **עסקינן**, שאף שאבד המפתח יכול לסותרו, דאינו אהל.

ובהכי פליגי תנא קמא ורבי אליעזר דמתניתין:

דמר [תנא קמא] **סבר**: על אף גודלו - **כלי הוא** ולא אהל, **ואין בנין בכלים ואין סתירה בכלים**.

ומר [רבי אליעזר] **סבר**: כיון שגדול הוא, שמחזיק ארבעים סאה [ריטב"א] **אהל הוא**, ויש בו סתירה.

ובפלוגתא דהני תנאי הוא דפליגי: **דתנן**: זב, המטמא כלים בהיסטו, **שהקיש** באגרופו [והיה לבוש בית יד, ולא נגע] **על גבי שידה תיבה ומגדל** [שהם כלים גדולים המחזיקין ארבעים סאה, ריטב"א], **טמאין** מחמת היסטו.

רבי נחמיה ורבי שמעון, **מטהרין**.

מאי לאו, **בהא קמיפלגי**:

מר [תנא קמא] **סבר**: אף שמחזיק ארבעים סאה **כלי הוא**, ונטמא בהיסט הזב.

ומר [רבי נחמיה ורבי שמעון] **סבר**: כיון שמחזיקים ארבעים סאה נפקו להו מתורת כלי, ודין **אהל הוא**, שאינו מקבל טומאה.

אמר עלה **אביי**: **ותסברא** דפליגי - גבי היקש הזב - אם כלי גדול חשיב אהל או לא חשיב אהל?!

[292] הב"ח והמהרש"ל מחקו כל זה מדברי הגמרא כיון שאין להם מובן, דהא טעמא דרבי אליעזר הוא, דבשדה, שהוא רשות הרבים אין עירובו עירוב. ומאי "רבנן" שייכי הכא. אמנם הריטב"א הביא גירסא זו, וכן הרז"ה בספר המאור [והביאו רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס], ופירשוה דקאי על רבנן דלקמן דף צה ב, ראה שם. וראה בריטב"א שם וברשב"א. ומרש"י, שלא פירש כלום, נראה שלא גרסה. וגם מוכרח הוא לפי מה שפירש רש"י דמיירי דהמגדל ברשות היחיד, ולא שייכי בההיא רבנן כלל.

והתניא: היה **אהל**, **וניסט** על ידי הזב - **טמא**!
היה **כלי ואינו ניסט** על ידי הזב מחמת כובדו - **טהור**! הרי חזינן, דאף אהל מקבל טומאה אם הוא אך ניסט. ואם כן, ליכא למימר דמאן דמטהר כלי גדול מהיסט הזב, הוא משום דחשיב ליה אהל.
ועוד, הא **קתני סיפא** [בתוספתא, על ההיא פלוגתא דזב שהקיש על גבי שידה תיבה ומגדל]:
ואם היו יכולים להיות **ניסוטין** - השידה התיבה והמגדל - **טמאים**!
זה הכלל:
ניסט מחמת כחו של הזב - "שהסיט את הכלי או את האהל ממש, שניתקו ממושבו משהו" - **טמא**.
ניסט **מחמת רעדה** - "שטפח ברגליו בקרקע ומחמת ניענוע הקרקע ניסט הכלי, אף על פי שניסט מן הארץ" - **טהור**, דכח כחו הוא.
הרי חזינן, דלכולי עלמא מיטמאין גם הכלים הגדולים בהיסט הזב, ובהכרח שטעמא דמאן דמכשיר אינו משום דאינם ראויים לקבל טומאה מפני היותם אהל ולא כלי, אלא מחמת טעם אחר.
אלא, **אמר אביי** לפרושי פלוגתייהו:
דכולי עלמא סברי כי **היסט** שזז הדבר **מחמת כחו** הישיר של הזב - **טמא**.
ואילו היסט שזז הדבר **מחמת רעדה**, שהזיזו הזב באמצעות הפעלת כוחו בדבר אחר - **טהור**.
והכא ברעדה שהרעיד הזב את הכלים **מחמת כחו** הישיר **עסקינן**. שהקיש עליהן ממש. אך לא נתקן ממקומם ולא הוסטו על ידו, אלא רק הרעידם במקומם.
ובהא קא מיפלגי: **דמר** - תנא קמא - **סבר**: הרעדה **הוי היסט**.
ומר - רבי נחמיה ורבי שמעון - **סבר**: הרעדה **לא הוי היסט**.
והשתא דדחי אביי את הא דבעינן למימר דפליגי תנאי בהקיש הזב בכלים גדולים אם אהל הן או כלי, שוב לא מסתברא לן למימר דפליגי תנאי דמשנתנו בכך. אלא, נקטינן דלכולי עלמא כלים גדולים אהל הם.
ולכן הוינן בה: **ומתניתין** דידן - **במאי מוקמינן לה**? כיון שמגדל גדול אהל הוא, ויש בו סתירה - אמאי הוי עירוב כשאבד המפתח?!
ומפרשינן: **אביי ורבא דאמרי תרווייהו**: הכא **במנעול** של המגדל, **וקטיר במיתנא עסקינן** [שמנעול המגדל קשור בחבל]. **ובעי סכינא למיפסקיה**, ואין בחתיכת החבל אלא איסור

דרבנן, לפי שנראה כסתירת אהל, ולא גזרו עליו בין השמשות [רש"י]. [ראה ציור בעמוד הבא]

ותנאי דמתניתין - בטלטול סכין כדי לחתוך החבל הוא דקמיפלגי:

תנא קמא סבר לה כרבי יוסי, דאמר: כל הכלים, ואפילו כלים שמלאכתם לאיסור, **ניטלין בשבת** לצורך דבר היתר. **חוץ ממסר** מסור **הגדול ויתד של מחרישה**, שהם מוקצין "מחמת חסרון כיס". ולפיו מותר לטלטל את הסכין כדי לחתוך את החבל.

ואילו רבי אליעזר סבר לה כרבי נחמיה, דאמר: אפילו טלית, אפילו תרווד [כף גדולה] **אין ניטלין** בשבת, ואפילו לדבר היתר, **אלא** רק **לצורך תשמישן** המיוחד להם.

וסכין אינו מיוחד לחיתוך חבל, ולכן אינו ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד, דהיינו חיתוך אוכלין, ואסור לטלטלו כדי לחתוך חבלין, ולפיכך אינו עירוב [293].

מתניתין:

[294]

א. האדם המערב עירובי תחומין צריך שיעמוד בשעת בין השמשות בתוך תחום העירוב שקונה לו שביתה.

כי אם יש מעירובו ועד מקום רגליו מרחק יותר מתחום שבת [כפי דיני מדידת התחום מעירובו עד רגליו] - אין זה עירוב.

וטעמו של דבר הוא: שכך היה תיקון חז"ל, שיהא האדם המערב עומד בתוך התחום שקונה אותו. ולא מפני שבשעת קנית העירוב הוא אינו יכול לבוא לעירובו [מתוך שהוא עומד חוץ לתחום, ואסור לצאת ממקומו].

ב. ולא עוד, אלא אפילו אם נתכוין לשבות במקום אחד, והניח פתו במקום אחר [ויכול לעשות כן, אם יכול להביא את עירובו למקום שביתתו] - צריך שיהיו רגליו עומדות אף בתוך "תחום פתו".

והיינו, שצריך שיעמוד גם בתוך התחום שהיה קובע לו הפת, אילו נתכוין לקנות שביתה במקומו של הפת. זאת, למרות שעתה הוא אינו קונה את השביתה במקום הפת, אלא קונה שביתה במקום אחר, אלא שעושה את קנין השביתה באמצעות הנחת הפת במקום האחר.

---

[293] וכתבו התוספות והריטב"א: על כרחך מתניתין רבנן היא. דאי כרבי, אין בכך כלום שאינו יכול לטלטל הסכין, דהא לא גזרו על שבות בין השמשות. וראה בתוספות שתמהו מכח זה על רש"י הנזכר לעיל, דמוקים לה כרבי, ראה שם.

[294] דין נתגלגל חוץ לתחום, מתבאר על פי שיטת התוספות [וכנראה אינה שיטת רש"י, אלא שלא נתבארה דיה בדברי רבותינו]. וכפי שביאר החזון איש את דברי הגמרא והתוספות, בחזון איש בעירובין ליקוטים סימן ק"ט (א), ס"ק ו וס"ק יח, בתוספת כל שהיא.

ואף שקנית השביתה היא במקום אחר, ועומד הוא בתוך התחום של מקום השביתה - לא די בכך. לפי שבכלל תקנת חז"ל היה שיהא עומד אף בתוך "תחום פתו", בנוסף לעמידתו ב"תחום רגליו".

ולפיכך: אם קבע אדם מקום שביתתו במקום מסוים, אך הניח את פת העירוב במקום אחר, **ונתגלגל** העירוב - שהיה מונח בתוך "תחום רגליו" של המערב - אל **מחוץ ל"תחום** רגליו".

ונמצא, שאף שעדיין רגליו של המערב עומדות בתוך תחום עירובו ושביתתו, עומדות הן עתה מחוץ ל"תחום פתו" [295].

או **שנפל עליו**, על העירוב, **גל**, באופן שיש בפינוי הגל משום איסור דאורייתא וכדמפרש בגמרא.

או שנשרף העירוב.

או שהניח הישראל [משמעות רש"י] **תרומה** המותרת לכהנים - שכשירה היא לעירוב אף לישראל - **ונטמאת** ונאסרה אף לכהנים.

בכל אלו, דין העירוב:

אם **מבעוד יום** אירע אחד המאורעות האלה - **אינו עירוב!**

וטעמו של דבר:

בנתגלגל מחוץ לתחום - משום שאין הוא מצוי ב"תחום פתו".

בשאר הדברים - לפי שכל דבר שאין יכול ליטלו ולאוכלו בבין השמשות, שהוא זמן קנית העירוב - אינו עירוב.

ואם **משחשיכה** אירע אחד מכל אלה, **הרי זה עירוב**, שהרי "כבר קנה עירוב בין השמשות. ושבת, הואיל והותרה, הותרה!" [רש"י].

ואם **ספק** הוא לו מתי אירע אחד המאורעות הללו:

רבי מאיר ורבי יהודה אומרים: כיון שספק הוא אם קנה שביתה במקום שהניח עירובו במזרח, או שאינו עירוב, וקנה שביתה בביתו שבמערב - אין לו אלא אלפיים אמה שבין עירו לעירובו.

והיינו, שרק בהם הוא יכול לילך, מצד ממה נפשך: בין אם קנה שביתה בביתו, ובין אם קנה שביתה במקום שהניח עירובו - אלפיים אמות אלו הן בכלל תחומו.

אבל באלפיים אמה שמעירובו מזרחה אסור בהם, דילמא קנה שביתה בביתו. וכן אלפיים אמה שמביתו מערבה אסור בהם, דילמא קנה שביתה במקום שהניח עירובו!

[295] ביאור לשון המשנה נלמד מדברי החזון איש שם.

והרי זה דומה למי שהוא גם **חמר** וגם **גמל**.
שהמנהיג חמור מהלך אחרי חמורו, ואילו המנהיג גמל מהלך לפני גמלו, ונמצא האחד מושכו לפניו והאחד מושכו אחריו.
אף כאן, ביתו מושכו לעבר ביתו, ומפסידו אלפיים שמעירובו ואילך. ואילו עירובו מושכו אליו, ומפסידו אלפיים שמביתו ואילך.
רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: **ספק עירוב - כשר**! ודינו כמי שקנה שביתה במקום שהניח עירובו, [רבי עקיבא איגר, במערכה רביעית].
אמר רבי יוסי: **אבטולמוס** [שם חכם] **העיד משום חמשה זקנים**, **על ספק עירוב**, **שכשר** [והטעם יתבאר בגמרא].

גמרא:

שנינו במשנה: **נתגלגל חוץ לתחום** מבעוד יום אינו עירוב: **אמר רבא**: **לא שנו אלא שנתגלגל** העירוב **חוץ לארבע אמות** מסוף "תחום רגליו". דהשתא, עומדות רגליו גם מחוץ ל"תחום פתו".
אבל אם נתגלגל העירוב אל מחוץ לתחום רגליו, אבל עדיין היה זה **לתוך ארבע אמות** של תחום רגליו, קנה העירוב, ולא חשיב העירוב שעומד מחוץ ל"תחום פתו".
כי: **הנותן את עירובו - יש לו ארבע אמות** מסביב, ורק אחריהם מתחיל למנות את האלפיים אמה לתחומו!
וכיון שכן, אף אם היה קונה שביתה במקום פתו, היה תחומו נמשך עד רגליו, שהרי אין ביניהם יותר מארבע אמות של עירוב ביחד עם האלפיים אמה של התחום. ולפיכך הוי עירוב [296]. [ראה ציור בעמוד הבא]
שנינו במשנה: **נפל עליו גל וכו'** אינו עירוב:
קא סלקא דעתין דמיירי **דאי בעי מצי שקיל ליה** לעירוב בלא איסור מלאכה דאורייתא, אלא שאינו עירוב משום דאי בעי שקיל ליה צריך לטלטל האבנים, ואסור משום דהוו האבנים מוקצה, ואסורין בטלטול מדרבנן.
ולפיכך אמרינן: **לימא מתניתין דלא כרבי**?
דאי כרבי, **האמר**: **כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות**. ושפיר מצי שקיל ליה בבין השמשות, שהוא זמן קניית העירוב.

[296] כן נראה שמבארים עיקר מימרא דרבא, המשנה ברורה, והחזון איש שם. ויש בדברים שנתבארו תוספת לביאור הלשון. ואמנם צריך ביאור, אריכות דברי רש"י כאן, ויותר מזה לעיל בדף לב ב, ואריכות דברי רבינו יהונתן, ועיין בזה. ודע, שנחלקו הראשונים בארבע אמות של עירובו, אם חשבינן שהעירוב באמצע ארבע האמות, ונמצא שצריך שלא יהא בין פתו ובין רגליו, יותר מאלפיים אמה ושתי אמות, או שיש לו ארבע אמות ועוד אלפיים, ראה משנה ברורה ושער הציון סימן ת"ט סקי"ח.

ודחינן: **אפילו תימא דכרבי** אתיא מתניתין - **לא צריכא**.
כי הכא במאי עסקינן: **דבעי מרא וחצינא**, מעדר וקורדום כדי לפנותו, לפי שהיה הגל גדול [רבינו יהונתן], "והויא מלאכה של תורה: בבית משום בונה, ובשדה משום חורש. ואף על פי שאינו מתכוין לכך [לבנין או לחרישה שעושה אגב פינוי הגל] - פסיק רישיה ולא ימות הוא". [ריטב"א].
ומפרשינן: **וצריכי** הני תרי דיני, נתגלגל חוץ לתחום, ונפל עליו גל.
דאי תנא נתגלגל חוץ לתחום בלבד, הוה אמינא: רק בכי האי גוונא לא הוי עירוב, **משום דליתא גביה** [שאין פתו אצל המערב], לפי שהמערב הוא מחוץ לתחום פיתו, שהרי מטעם זה אינו עירוב.
אבל נפל עליו גל, **דאיתיה גביה**, שאינו עומד מחוץ לתחום פתו בזמן קנית העירוב, **אימא ליהוי עירוב**.
להכי השמיענו התנא דאף נפל עליו גל לא מהני.
ואי תנא נפל עליו גל בלבד, **הוה אמינא**: רק כי האי גוונא לא מהני, **משום דמיכסי** [דמכוסה] העירוב, ולא יתגלה מאליו.
אבל נתגלגל, כיון **דזמנין דאתי זיקא ומייתי ליה** [פעמים שהרוח מחזירתו לתוך התחום], **אימא ליהוי עירוב**, להכי **צריכא** הני תרי דיני לאיתנויי במתניתין.
שנינו במשנה: **או נשרף**; **תרומה**, **ונטמאת וכו'**: ומפרשינן: **למה לי תנא נשרף**, והא פשיטא דאינו עירוב?!

דף לה:

ומשנינן: תנא נשרף כדי - **להודיעך כחו דרבי יוסי**, שמכשיר בספק נשרף משום שמעמידים הדבר על חזקתו שמבעוד יום.
ואילו לא הוה תנא אף נשרף - שכבר אינו קיים בעולם בשעת לידת הספק - לא היינו יודעים שמעמידים הדבר על חזקתו בכי האי גוונא [297].
ולהכי **תנא תרומה ונטמאת**: **להודיעך כחו דרבי מאיר**, שמחמיר בספק עירוב, אף במקום שהוא קיים, וראוי הוא יותר להעמידו על חזקתו.
ותמהינן אמתניתין: **ואטו סבר רבי מאיר ספיקא לחומרא**, ואף דעירוב תחומין הוא

[297] וביאר החזון איש: "דכי אינו בעולם לא שייך חזקה כל כך כמו בנטמאת, משום דבנטמאת איכא נפקותא לדינא בתרומה גופה, וכל שיש נפקותא לדינא אלים חזקתו טפי. אף על גב דבכל אופן חשיב חזקה באמת, דהא טעמא דרבי יוסי משום חזקה, ואפילו בנשרף נמי חשיב חזקה", וראה שם מה שנתקשה בביאור זה - אבן העזר סימן פ' ס"ק ט"ו.

מדרבנן?![298]

והתנן: **טמא שירד לטבול** במקוה, ולאחר זמן התעורר לו ספק אם אכן טבל, והוא במצב של: **ספק טבל ספק לא טבל**.

ואפילו כשיודע בודאי **שטבל** בה, משכחת לה ספק טבילה.

וכגון: מצאה למקוה אחר טבילתו שהיא חסרה מארבעים סאים מים, **וספק** אם בשעת טבילתו **טבל ב**מקוה מליאה שיש בה **ארבעים סאה** ואחר טבילתו נחסר, **ספק לא טבל בארבעים סאה**.

וכן שני מקואות, באחת יש ארבעים סאה, ובאחת אין ארבעים סאה. וטבל באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן טבל - ספיקו טמא.

במה דברים אמורים: **ב**שנטמא **טומאה חמורה** [טומאה דאורייתא], וצריך ליטהר ממנה בטבילתו.

אבל הנטמא **בטומאה קלה**, מדרבנן, **כגון**:

שאכל אוכלין טמאין, ושתה [או ששתה] **משקין טמאין**, שטומאתו מדרבנן, שגזרו חכמים [בתוך שמונה עשר דבר שגזרו חז"ל, והמנויים במסכת שבת יג ב], שתיפסל הגויה [הגוף] של האדם האוכל או השותה אוכלים או משקים טמאים מלאכול בתרומה [אף שמדאורייתא אין אוכל או משקה מטמא אדם].

וכן **הבא** [מי שבא] **ראשו ורובו במים שאובין**, שגזרו חז"ל [בכלל שמונה עשר דבר] שיפסול את התרומה.

או שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין, שאף בו גזרו שיפסול את התרומה.

וירד לטבול מאחת מהטומאות דרבנן אלו, **וספק טבל ספק לא טבל**.

ואפילו טבל - ספק טבל בארבעים סאה ספק לא טבל בארבעים סאה.

וכן שני מקואות באחת יש בה ארבעים סאה, ואחת אין בה ארבעים סאה וטבל מטומאה קלה **באחת מהן, ואינו יודע באיזה מהן טבל.**

בכל אלו - **ספיקו טהור!**

והך סתמא רבי מאיר היא, דסתם משנה רבי מאיר.

רבי יוסי מטמא, דמוקמינן ליה אחזקתו שהיה טמא [כדלקמן].

הרי חזינן, דבספיקא אזיל רבי מאיר לקולא באיסור דרבנן, ומאי שנא מספק עירוב שהוא

[298] וביאר החזון איש: אין כוונת הגמרא, שסובר רבי מאיר ספק דרבנן לחומרא ! אלא שמעמידים אותו על חזקת תחום ביתו, שלא נשתנה תחומו. וחזקה זו חשיבא טפי מחזקת העירוב שלא נטמא, כיון שהרי טמא לפניך. ואזלינן בתר סברא זו להחמיר אף בדרבנן [כן נראה כוונתו], אבן העזר סימן פ' ס"ק ה', וראה עוד שם.

דרבנן, דמחמיר רבי מאיר?! [299]
ומשנינן: **קסבר רבי מאיר**: **תחומין - דאורייתא נינהו!** וספיקא דאורייתא לחומרא [300].
ותמהינן אשינויין: **וכי סבר רבי מאיר תחומין דאורייתא**?!
והתנן: אין מודדין [תחום שבת] אלא בחבל של חמשים אמה לא פחות ולא יותר. ולא ימדוד [לא הוא ולא חבירו שמודד עמו] אלא כנגד לבו.
היה מודד והגיע לגיא [בקעה] או לגדר - "מבליעו" לגיא [שאם אין הגיא רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, הרי אף על פי שיש במדרונו הילוך יותר מאלפיים, אינו מודד אלא את המרחק האוירי בין שפתי הגיא], וחוזר למדתו, [מהגיא והלאה].
הגיע להר - "מבליעו", וחוזר למדתו.
אם אינו יכול להבליעו: **בזו** [ולא באחרים, וכדאמרינן בסמוך, רש"י נח א]
אמר רבי דוסתאי בר ינאי: **שמעתי מרבי מאיר**, **שמקדרין בהרים** [מודדו בחבלים קטנים של ארבע אמות, ומודד אחד מחזיקו כנגד לבו, והמודד השני שבגובה ההר מחזיקו כנגד מרגלותיו. ואין מודדין השיפוע כמות שהוא אלא בקו ישר, ומרויח בכך חצי קומת אדם, שיכולים לילך יותר בשביל מדידה כזו].
והשתא תיקשי: **ואי סלקא דעתך** כדאמרת, דסבר רבי מאיר **תחומין דאורייתא**, היכי הקיל רבי מאיר למדוד תחום שבת על ידי קידור?!
והא אמר רב נחמן, **אמר רבה בר אבוה**: **אין מקדרין** במדידות:
לא במדידת תחום **ערי מקלט** [שגם התחום של עיר המקלט קולט את ההורג בשוגג].
ולא במדידת העיר הקרובה אל החלל כדי לחייבה להביא **עגלה ערופה**.
מפני שמדידות אלו **הן** מדידות **של תורה**!
ועל כרחך, הא דהקיל רבי מאיר למדוד תחום שבת על ידי קידור, משום שתחומין מדברי סופרים הן. הרי חזינן, דסבר רבי מאיר תחומין - דרבנן הם?!
ומשנינן: לעולם כדשנינן, דמשום הכי מחמיר רבי מאיר בספק עירוב משום דתחומין מדאורייתא הם. ולא תיקשי, דמהא דחזינן דאמר רבי מאיר מקדרין בהרים משמע שהן מדברי סופרים.

[299] ולפי הבנת החזון איש דלעיל, מתפרשת קושית הגמרא: טעמו של רבי מאיר שמטהר, הוא משום שמעמידים המקוה על חזקתו שהיה מלא, ואף שחזקה זו גרועה מחזקת הטמא עצמו שהרי המקוה חסירה לפניך. ואם כן חזינן שבדרבנן הולכים אפילו אחר החזקה הגרועה לקולא. ואילו בעירוב, מחמירים בדרבנן לילך אחר החזקה הטובה, כן נראה על פי החזון איש שקיצר, וראה עוד שם.
[300] רש"י. כלומר - לפי הבנת החזון איש - דחשבינן ליה כחזקה נגד חזקה וספיקא הוא, ולפיכך: בדאורייתא לחומרא, ובדרבנן לקולא.

דהא, משנתנו - רבי מאיר אמרה משמיה **דידיה**, שכך הוא עצמו סבור, ולא משמיה דרביה. כי רבי מאיר אכן סבר תחומין דאוריתא.

והא דאמר רבי מאיר שמעתי שמקדרין בהרים - משמיה **דרביה** אמרה, דסבירא ליה לרביה כי תחומין הם מדרבנן.

דיקא נמי, מהא **דקתני** במתניתין דמקדרין: **בזו אמר רבי דוסתאי בר ינאי**, **משום רבי מאיר**: "**שמעתי**" **שמקדרין בהרים**.

וכיון דאמר "שמעתי", שפיר איכא לפרושי דמרביה שמעה, וליה לא סבירא ליה [רש"י].

ומסקינן: אכן **שמע מינה!**

והשתא תמהינן, אף למאי דתריצנא דסבר רבי מאיר תחומין דאורייתא הן, ומשום הכי מחמיר במשנתנו בספק עירוב.

דהכא חזינן, דמחמיר רבי מאיר בספק אף היכא דאיכא חזקה דמעיקרא להקל. שהרי בתרומה ונטמאת איכא חזקה דמעיקרא להקל, שכשהניחה שם טהורה היתה [רש"י].

ואם כן:

ורמי ספק **דאורייתא**, היכא דאיכא חזקה לקולא, שלא התחשב רבי מאיר בחזקה והחמיר, **אספק דאורייתא**, דחזינן דאזיל בו רבי מאיר בתר חזקה להקל.

דתנן: מי **שנגע** באדם **אחד בלילה**, **ואינו יודע אם חי אם מת** היה בשעת נגיעתו, ואינו יודע אם טימאו. **ולמחר השכים ומצאו מת**,

רבי מאיר מטהר, "דאוקמיה אחזקיה, ואתמול חי היה" [רש"י].

וחכמים מטמאים, לפי שסוברים **שכל** ספק **הטמאות** - דינם **כשעת מציאתן**.

הרי חזינן, דבספיקא דאורייתא ואיכא חזקה לקולא, אזיל רבי מאיר בתר חזקה.

ואם כן, הכא נמי, במתניתין, אמאי אינו כשר העירוב, אם היה תרומה, שספק אם נטמאה בבין השמשות. ואמאי לא מוקמינן לה על חזקת טהרתה?! [301]

אמר תירץ **רבי ירמיה**: **משנתנו** - שפסל בה רבי מאיר עירוב בתרומה שנטמאת, לא מיירי בספק טומאה, אלא בטומאה ודאית - **כשהיה עליה שרץ כל בין השמשות**, "מתחלתו ועד סופו, דודאי איטמי מבעוד יום, דתחילת בין השמשות - מערב שבת הוא" [302].

ותמהינן אשינוייא דרבי ירמיה:

אי הכי - דבודאי נטמאת מבעוד יום איירי

[301] ובתוספות הביאו מן התוספתא, שטעמו של רבי מאיר משום דספק טומאה ברשות הרבים טהור. ולפי זה צריך ביאור דמיון דין זה לענייננו, והאריך בזה בשערי ישר שער ב' פרק ה'.

[302] רש"י. ולא נתבאר, למה לא סגי בתחילת בין השמשות.

- תיקשי: וכי **בהא לימא רבי יוסי "ספק עירוב" כשר**?!
והרי כשנטמאת מבעוד יום איתא מפורש במתניתין דאף לרבי יוסי אינו עירוב.
ומשנינן: **רבה ורב יוסף**, **דאמרי תרווייהו** לפרושי מילתא דרבי ירמיה [תוספות וריטב"א]:
הכא במשנתנו - **בשתי כיתי עדים המכחישות זו את זו עסקינן**.
שכת **אחת** של עדים **אומרת**: **מבעוד יום נטמאה**.
וכת **אחת** של עדים **אומרת**: **משחשיכה** נטמאה [303].
והשתא לא תיקשי לך, מאי שנא גבי נגע באחד בלילה אזיל רבי מאיר בתר חזקה, ואילו הכא גבי עירוב לא אזיל בתר חזקה. ד"כיון דאיכא כת דמפקע ליה מחזקיה, בספיקא דאורייתא לא אזלינן בתר חזקה". [רש"י] [304]
רבא אמר: מתניתין בשתי כתי עדים עסקינן וכדאמרי רבה ורב יוסף, ומהאי טעמא הוא דלא אזלינן בתר חזקה.
אלא שלא תאמר דבנגע באחד בלילה נמי אם היו באים שתי כתי עדים המכחישות זו את זו לא הוה אזלינן בתר חזקה.
לא היא.

דף לו.

דהתם הוה אזלינן בתר חזקה, משום, ד**התם** איכא **תרי חזקי לקולא**, האחת חזקת חי של המת, והשניה חזקת הנוגע שלא נטמא.
ואילו **הכא** - משום הכי לא אזלינן בתר חזקה בדאיכא שתי עדים - משום דאיכא **חדא חזקה לקולא** בלבד, דהיינו חזקה דמעיקרא, שכשהניחה שם טהורה היתה. [רש"י] [305].
והשתא הדרינן למתניתין דטמא שירד לטבול, ולדברי רבי יוסי דאמר התם דטמא אפילו בטומאה קלה דרבנן, ותמהינן:
קשיא דרבי יוסי - דטמא שירד לטבול, דמחמיר בדרבנן - **אדרבי יוסי** דמשנתנו דמיקל בספק עירוב.

[303] ודברי רבי ירמיה דקאמר שהיה עליה שרץ כל בין השמשות מתחלתו ועד סופו, הכי קאמר: לפי דברי שתי הכיתות היה כך. דכת אחת אומרת שהיה עליו מתחלתו, וכת אחת אומרת שלא היה עליו אלא בסופו, תורת חיים.
[304] וכתב הריטב"א: ורבי יוסי דמשנתנו סבר שאף דאיכא תרי עדים דמפקעי לה מחזקתה, מוקמינן לה אחזקיה, ואפילו בדאורייתא.
[305] וראה בריטב"א שביאר, מי הזקיקו לרש"י לפרש דאף לרבא מיירי דוקא בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו, ראה שם.

דכיון שאף בדרבנן מחמיר, אפילו אם תאמר שסובר רבי יוסי תחומין דרבנן הן ומשום הכי מיקל בספק עירוב, נמי תיקשי: מאי שנא דמחמיר אף בדרבנן, בטמא שירד לטבול [רש"י].

אמר משני **רב הונא בר חיננא**: **שאני טומאה**, שיש להחמיר בספק טבילתה אף בטומאה דרבנן, **הואיל ויש לה עיקר מן התורה**.

כלומר: מתוך שבטומאה דאורייתא יש להחמיר, כדי דלא ליתי לזלזולי בספק טבילת טומאה דאורייתא, החמירו אף בספק טבילת טומאה דרבנן, מה שאין כן בעירוב [306].

ומשנינן: **קסבר רבי יוסי**: **תחומין דרבנן**. והכא לא שייך למיגזר דלא ליתי לזלזולי בשאר מלאכות שבת דאורייתא, כיון דלא דמו מלאכות לתחומין [רש"י] [307].

ואיבעית אימא אית לך לשנויי הא דפרכינן דרבי יוסי אדרבי יוסי, דלא כרב הונא בר חיננא.

אלא לעולם, הא דמחמיר רבי יוסי בטומאה קלה דרבנן, הוא הדין בשאר דרבנן.

ודקשיא לן מהך דטומאה אמשנתנו דמיקל רבי יוסי, שאף אם תאמר דלהכי מיקל משום דתחומין דרבנן הן, מאי שנא מהא דמחמיר בטומאה דרבנן, לא תיקשי:

הא דמחמיר רבי יוסי בדרבנן, **דידיה** הוא,

והא דמיקל הכא רבי יוסי בספק עירוב ומשום דתחומין דרבנן הן, **דרביה** של רבי יוסי הוא, דסבירא ליה להקל בכל דרבנן, והוא הדין בטומאה.

[והא דמקשי הגמרא לעיל: "שבת נמי דאורייתא היא", ומשני "תחומין דרבנן הן", קיימא אף להך "ואיבעית אימא". ולא אתי הך "ואיבעית אימא" אלא לאפוקי סברת רב הונא בר חיננא].

דיקא נמי כדשנינן, דהא דמשנתנו דרביה היא: **דקתני** במשנתנו: **אמר רבי יוסי**: **אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים**, **שספק עירוב כשר**. ומוכח שרבי יוסי משמיה דרביה אמר זאת.

ומסקינן: **שמע מינה! רבא אמר** לשנויי דרבי יוסי אדרבי יוסי:

התם - גבי ספק טבל - **היינו טעמא** דרבי יוסי דמחמיר אפילו בטומאה קלה דרבנן: דאמרינן, **העמד טמא על חזקתו**, **ואימא לא טבל**.

ופרכינן: **אדרבה**, **העמד מקוה על חזקתו**, **ואימא לא חסר** המקוה בשעת הטבילה?!

[306] וסלקא דעתין השתא, דרבי יוסי סבר תחומין דאורייתא [וכרבי עקיבא דסבר הכי במסכת סוטה, רש"י. והוסיף הריטב"א: לעיל הא אמרינן דרבי מאיר במשנתנו סבר תחומין דאורייתא, ולא משמע ליה למקשה דרבי יוסי פליג עליה בהא והיינו טעם פלוגתייהו], ולהכי מקשינן: שבת נמי דאורייתא היא, ונחמיר בה?!

[307] ולמאי דמשנינן השתא, פליגי באמת רבי מאיר ורבי יוסי דמתניתין, אם תחומין דאורייתא או תחומין דרבנן, ריטב"א.

ומשנינן: הכא במאי עסקינן, **במקוה שלא נמדדה** מתחלתה, ולא עמדה בחזקת כשרות [רש"י, וראה מה שכתב הריטב"א].

אבל במשנתנו, דמחד גיסא, איכא חזקה להחמיר, ולהעמידו על חזקת תחום ביתו שהיה לו קודם שעירב, ולומר שלא עירב, ומאידך גיסא איכא חזקה להקל ולומר העמד תרומה על חזקתה, ועירב, אזלינן לקולא, כיון דרבנן היא [רש"י].

תניא: **כיצד אמר רבי יוסי ספק עירוב כשר**?

עירב בתרומה, **ספק מבעוד יום נטמאת**, **ספק משחשיכה נטמאת** דאיכא לאוקמי אחזקתיה שהיתה טהורה.

וכן אם עירב **בפירות ספק מבעוד יום נתקנו**, **ספק משחשיכה נתקנו**.

זה הוא "ספק עירוב, **שכשר**", [ומפרש לה לקמן].

אבל עירב בתרומה, **ספק טהורה ספק טמאה**, "דקודם שהיתה שם נולד לה ספק, ולא היה שם חזקת הכשר עירוב מעולם" [רש"י],

וכן אם עירב **בפירות**, **ספק נתקנו ספק לא נתקנו**.

אין זה "ספק עירוב שכשר" [308].

ומפרשינן לרישא דברייתא - היכא שלא נולד הספק בפירות קודם שהניחם שם - דמכל מקום אמאי כשר העירוב, והא אדרבא יש לנו להחמיר מאותו טעם שמקילים בתרומה שספק אם נטמאת.

מאי שנא תרומה, **דאמר**: **העמד תרומה על חזקתה**, **ואימא טהורה היא**, ולפיכך הוי עירוב.

פירות נמי, מהאי טעמא גופא נימא איפכא, שאינו עירוב: **העמד טבל על חזקתו** שלא נתקן, **ואימא**: **לא נתקנו** הפירות?!

ומפרשינן: **לא תימא**, דמיירי ב**ספק מבעוד יום נתקנו ספק משחשיכה**.

אלא אימא דמיירי בחולין שנדמעו בהם תרומה, **וספק מבעוד יום נדמעו ספק משחשיכה נדמעו**.

ולפיכך, אם לא נולד הספק קודם שהניחו, מוקמינן ליה אחזקת הכשר עירוב, וכשר [309].

---

[308] וכתב בתורת חיים: הברייתא מיירי בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו, ומשום הכי רק לרבי יוסי כשר ולא לרבי מאיר, אבל בספק סתם גם לרבי מאיר, ספק עירוב כשר, כדאמרן לעיל.

[309] ופירש רש"י: הך תנא סבר דאין מערבין בתרומה לישראל, כסומכוס דריש פירקין ולפיכך אם נדמע בו תרומה אינו עירוב. ועוד פירש רש"י באופן אחר: דמיירי שנדמע בהם טבל. וראה ברש"י במשנה, דנראה דמבאר משנתנו כמאן דאמר מערבין בתרומה. וראה בשב שמעתתא שמעתתא ב סוף פרק ז, שנסתפק לרבי יוסי דמכשיר משום חזקה בספק מדומע, אם הוא משום חזקת היתר, או חזקת הכשר עירוב, ראה שם. ומרש"י משמע דהוי חזקת הכשר עירוב, וראה גם בחזון איש אבן העזר סימן פ.

בעא רב שמואל בר רב יצחק מרב הונא: היו לפניו שתי ככרות של תרומה **אחת טמאה** ואסורה באכילה לכולי עלמא, **ואחת טהורה**.

ואמר: עירבו לי בטהורה, בכל מקום שהיא!

כלומר: שהטהורה היא זו שתקנה לו השביתה, ואף שאין ידוע איזו היא - **מהו**?

ומפרשינן לאיבעיא: **תיבעי לרבי מאיר, תיבעי לרבי יוסי!**

תיבעי לרבי מאיר דסבר במשנתנו בספק נטמאת להחמיר:

עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם דמספק מחמרינן, אלא משום **דליכא טהורה** ודאית; אבל **הכא, הא איכא טהורה** הראויה לעירוב, רק שאין אנו יודעים איזו היא, ולא איכפת לן מי היא.

או דילמא, אפילו לרבי יוסי דמכשיר בספק עירוב במשנתנו, **לא קאמר אלא התם, דאם איתא דהיא טהורה - הא ידע לה** היכא היא, ואיזו סעודתו, ומשום ספק טומאה לא מיפסלא, דאמר אוקמא אחזקה [לשון רש"י].

אבל הכא, הא לא ידע לה הי ניהו סעודתו [310].

אמר ליה רב הונא לרב שמואל בר רב יצחק: **בין לרבי יוסי בין לרבי מאיר** לא הוי עירוב. ומשום ד**בעינן סעודה הראויה מבעוד יום, וליכא** [311].

השמועה הבאה מתבארת על פי חידושי רבינו חיים הלוי בהלכות עירובין, ועל דרך זה גם בחזון איש עירובין סימן קי"ב סק"ח. ודברי רש"י בכל השמועה, צריכין תלמוד.

בעא מיניה רבא מרב נחמן:

זמן קנית העירוב הוא בין השמשות, שבתוך זמן זה נגמר היום ומתחיל יום המחר, אלא שאין אנו יודעים מתי. ומשהתחיל יום המחר לפי האמת, קנה עירוב, תוספות בשיטת רבא.

האומר על ככר בערב שבת: **ככר זו היום חול ולמחר קדש** [כלומר: ככר זו תישאר היום חול, ולמחר תהא קודש], ונמצא, שבערב שבת ראויה היא לעירוב, ובתחלת שבת אינה ראויה לעירוב. **ואמר** לשלוחיו: "**עירבו לי בזה**" עבור שבת - **מהו** שיהא עירובו עירוב?

אמר ליה: עירובו עירוב!

---

[310] רש"י. וכתב הריטב"א: "אף על פי שאין הספק הזה דומה לספק עירוב שנחלקו בו רבי מאיר ורבי יוסי [דבמשנה פליגי בספק דשייך בו חזקה אם לאוקמי אחזקתיה או לא, ואינו ענין לכאן שאין אנו דנים משום חזקה, ולא שייכא כאן חזקה], מכל מקום כיון דאינהו איירי בשום ספק עירוב, ומר מיקל בעירוב, ומר מחמיר בעירוב, תלי בעייה בדידהו".

[311] פירוש: דכיון דטהורה לא ידיעא ואפילו למי שמערבין לו, הא לא מצי אכיל עירובו. והא דנקט "מבעוד יום", קושטא דמילתא נקט, ולמפסל אפילו כשנתברר ספיקא בבין השמשות, ריטב"א.

הדר בעא מיניה: האומר ככר זו **היום קדש ולמחר חול** - שתתחלל למחר על מעות שיש לי בביתי - **ואמר: עירבו לי בזה, מהו?**

אמר ליה אין עירובו עירוב!

תמה ליה רבא לרב נחמן: **מאי שנא?!**

וביאור הדברים: כיון שאמר רב נחמן בבעיא ראשונה, שאף שבשעת קנית העירוב - דהיינו בתחלת יום מחר - הרי היא קודש ואינה ראויה לעירוב, מכל מקום עירובו עירוב. על כרחך, שהוא סובר, שכיון שתחלת היום האמיתי אינו ידוע לנו, ובאותו זמן אנו מסופקים שמא עדיין לא החל יום המחר, אין ההקדש חל בזמן הספק, אפילו אם האמת שכבר הגיע יום המחר.

ומשום, שאין דעת המקדיש להקדיש בזמן שהוא ספק, ונמצא, שלגבי העירוב הגיע יום המחר, ואילו לגבי ההקדש כאילו לא הגיע יום המחר.

וכיון שכן, אף אם אמר "היום קודש ולמחר חול", נאמר שלא נתכוין להשאירו בקדושתו אלא כשהוא ודאי "היום", אבל כשספק יום המחר הוא, נתכוין שכבר יחול החילול בודאי, [דלא ניחא ליה בספיקא, חזון איש], ואם כן שפיר ליחול העירוב בתחלת יום השבת?!

אמר ליה רב נחמן לרבא: **לכי תיכול עליה כורא דמילחא** [לכשתמדוד לי עבור התשובה כור מלח] אז אענה לך!

וזו היא תשובתך: כשאמר **היום חול ולמחר קדש מספיקא לא נחתא ליה קדושה**, כלומר: אין דעתו להחיל הקדושה בזמן שהוא ספק לנו, ולפיכך חייל העירוב.

אבל כשאמר: **היום קדש ולמחר חול** אמדינן דעתיה בהיפוך, ד**מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה מיניה**, כלומר: שלא נתכוין להסיר הקדושה אלא כשהוא ודאי יום מחר. [כן פירש החזון איש שם, וראה עוד שם].

תנן התם: **לגין** [כדים] שהן **טבול יום** [שנטבלו לטהרן, אך לא העריב שמשן ליטהר לגמרי], **שמלאו** בהן **מן החבית של מעשר טבל** [שלא הורם ממנו תרומת מעשר], **ואמר**: **הרי זה** שבלגין **תרומת מעשר לכשתחשך**, ועשה כן כדי שלא תיטמא התרומה, שהרי טבול יום פוסל את התרומה [אבל אינו פוסל טבל אף דפתיך [שמעורבת] ביה תרומה, רש"י], הרי כיון שלא חל עלה שם תרומה עד שתחשך, **דבריו קיימין** ולא נפסלה התרומה.

ואם אמר: **עירבו לי בזה, לא אמר כלום**, דהוי מערב בטבל וכדמפרש ואזיל.

אמר רבא: **זאת אומרת** [ממשנה זו יש ללמוד] ש"**סוף היום** של ערב שבת **קונה עיר וב**"!

דף לו:

דאי סלקא דעתך "תחילת היום קונה עירוב", אם כן, כיון שבתחלת היום כבר אינו טבל, **אי אמר "עירבו לי בזה" - אמאי לא אמר כלום?!**

ועל כרחך דתנא דהך מתניתין סבירא ליה, ש"סוף היום קונה עירוב" ועדיין טבל הוא [312].

אמר ודחי ליה **רב פפא**: **אפילו תימא "תחילת היום קונה עירוב"** נמי לא מהני, **דבעינן סעודה הראויה "מבעוד יום", וליכא**, שעדיין מבעוד יום של ערב שבת טבל הוא.

מתניתין:

מתנה אדם על עירובו, כלומר: מניח אדם, אם ירצה, שני עירובין, אחד לסוף אלפיים אמה למזרח ביתו, ואחד לסוף אלפיים אמה למערב ביתו, ומתנה **ואומר**:

אם באו [יבואו] מחר **נכרים מן המזרח** ואהיה צריך לברוח מפניהם לצד מערב, יקנה לי בבין השמשות **עירובי** שבמערב, לנוס **למערב** העיר.

ואם יבואו **מן המערב**, יקנה לי **עירובי** לנוס **למזרח**.

ואם באו (**לכאן ולכאן**) [**מכאן ומכאן** - הגירסא במשניות] - **למקום שארצה אלך**. כלומר: שיקנה לי בין השמשות העירוב כך שבאותו צד שארצה לילך, שם אלך.

ואם **לא באו לא לכאן ולא לכאן**, **הריני כבני עירי!**

והטעם בכולה מתניתין הוא משום דאמרינן "יש ברירה", שיתכן לעשות מעשה שחלותו תחול עתה, אלא שבירור החלות יהיה למחר, והיינו, שלמחר יתברר איזה עירוב קנה לו עתה בין השמשות.

וכן מתנה על עירובו ותולה אותו בביאת חכם, משום שרוצה לילך חוץ לתחום ללמוד תורה מפיו, ועכשיו אינו יודע להיכן יבא, ולמחר יוודע לו על ידי אנשים שיבואו משם לכאן [על ידי עירוב תחומין שיניחו], ואומר:

אם בא [יבא] למחר **חכם מן המזרח - עירובי למזרח**.

ואם יבא **מן המערב - עירובי למערב**.

בא, אם יבואו שני חכמים, אחד **לכאן** ואחד **לכאן - למקום שארצה אלך**.

לא יבאו **לא לכאן ולא לכאן - הריני כבני עירי!**

רבי יהודה אומר: אם באו שנים, אחד מכאן ואחד מכאן, **והיה אחד מהן רבו**, הרי אף על פי שאמר "למקום שארצה אלך", לא אמרינן דלאיזה מקום שירצה לילך ילך, משום "דקים לן בגוויה, דבשעת קניית עירוב דעתיה למקני ליה ההוא עירוב דלצד רבו, ומיהו איהו הוא דלאו ידע לאיזה מן הצדדין יבא, והשתא דידע - להתם ליזיל" [לשון רש"י].

[312] ומיהו רבא גופיה סבירא ליה שתחלת היום קונה עירוב, ומהאי טעמא הוא דפריך לעיל לרב נחמן, וכדאמרן, תוספות.

אבל תנא קמא סבירא ליה, שאפילו היה אחד מהן רבו, לאיזה שירצה ילך.
ואם היו שניהן רבותיו - אפילו היה אחד מהם רבו המובהק [תוספות] - **למקום שירצה ילך** [313].

גמרא:

כי אתא רבי יצחק מארץ ישראל לבבל, אייתי ברייתא בידיה דתני בה **איפכא כולה מתניתין** [שכתובים בה כל אופני המשנה - בהיפוך]:
ברישא, בנותן עירובו מפני הנכרים, תניא: מתנה על עירובו שיהא יכול לילך לאותו צד שמשם באים הנכרים.
ובסיפא, בנותן עירובו מפני חכם, תניא: מתנה, שיהא יכול לילך לצד שכנגד ביאת החכם, שאם יבא מן המזרח יהא עירובו למערב.
ותמהינן: **קשיא נכרים** דמתניתין **אנכרים** דברייתא, ו**קשיא חכם** דמתניתין **אחכם** דברייתא?! [314]
ומשנינן: **נכרים אנכרים לא קשיא!**
הא - דמתניתין שהוא בורח מהנכרים - **בפרהגבנא** [גובי מיסים] שנס הוא מהם.
הא - דברייתא שיוצא הוא לקראתם - **במרי דמתא** [ראשי העיר] שצריך לילך לפייס אותם, או לצעוק עליהם. [וביארו התוספות לקמן דף פב א, דדבר מצוה היא [שהרי אין מערבין אלא לדבר מצוה], שהולך לצורך בני עירו, ומפקח על עסקי רבים].
חכם אחכם לא קשיא: **הא** - חכם שמזכיר המערב שבמתניתין בדבריו - **במותיב פירקי** [דורש ברבים] שאותו הוא רוצה לשמוע.
והא - חכם שמזכיר המערב שבברייתא בדבריו - **במקרי שמע** [מלמד תינוקות להתפלל].
שבאים שניים, אחד תלמיד חכם הדורש ברבים והאחר מלמד תינוקות להתפלל. והוא רוצה ללכת לשמוע את התלמיד חכם הדורש ברבים, ולכן הוא אומר את דבריו על צד השלילה, שאינו רוצה ללכת לקראת המלמד להתפלל, אלא לצד הדורש ברבים [315].
שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: אם היה אחד מהן רבו** הולך אצל רבו, ואם היו שניהן רבותיו למקום שירצה ילך:

---

[313] ונראה מדברי רש"י שבגמרא, דטעמיה דרבי יהודה: משום דלא שייך לומר ברירה, היכא דמסתברא דאתמול טפי הוה ניחא ליה ברביה.
[314] וכתב הריטב"א: "פירוש, קשיא צורת לשון המשנה לצורת לשון הברייתא. דאילו בעיקר דינא, הכל יוצא לדרך אחד".
[315] ראה רש"י ריטב"א וגאון יעקב. [וראה בתורת חיים בשם הערוך ביאור אחר, והוא: דבברייתא בא רק "מקרי שמע", ובורח הוא ממנו כיון שאין צריך לחכמתו, ודרכו של המקרי שמע לבקש ממון, ולכן בורח ממנו. וראה מה שכתב הרשב"א].

ומפרשינן: **ורבנן**, דפליגי - מאי קא סברי?
זימנין דניחא ליה בחכם שהוא **חבריה, טפי מרביה** [אם מפני שהטבע נמשך לפנים חדשות, אם מפני שהוא בוש מרבו לשאול, ומחבירו אינו בוש, מאירי], ושפיר יש לומר ברירה, דאמרינן דאתמול בשעת קנית העירוב היה דעתו לחבריה ולא לרביה, כיון דחזינן השתא שרוצה לילך לחבריה ולא לרביה.
אמר רב על סיפא דדברי רבי יהודה בהיו שניהן רבותיו:
ליתא למתניתין, דקאמרה בדעת רבי יהודה שלמקום שירצה ילך, וחל עירובו בכניסת השבת לפי מה שבורר לו למחר בשבת!
והראיה דליתא: **מברייתא דתני** לה **איו** [שם חכם]!
דתני איו: **רבי יהודה אומר: אין אדם מתנה על שני דברים כאחד**, לומר: בא לכאן ולכאן - למקום שארצה אלך, דאין ברירה.
אלא, רק על אחד ואינו יודע להיכן יבא, יכול להתנות [רש"י].
ולפיכך אינו מתנה, **אלא: אם** (כן) **בא חכם למזרח עירובו למזרח, ואם בא חכם למערב, עירובו למערב**.
ותמהינן: **אבל לכאן ולכאן - לא**?!
מאי שנא לכאן ולכאן דלא מהני, משום **דאין ברירה** "דכי בריר למחר, אמרינן: שמא אתמול כי קנה עירוב לאו דעתיה אהך [חכם] הוה, אלא אאידך" [רש"י], אם כן גם כשמתנה על אחד שאינו יודע להיכן יבא, שיהיה עירובו **למזרח** אם יבא למחר משם, ויהא עירובו ל**מערב** אם יבא למחר משם, **נמי אין ברירה**, "כי כשאמר למזרח או למערב נמי דעתו שיחול לאחד מהם, ולמחר יתברר לאיזה רוח יבא החכם ואנו צריכים לדון כאלו נתברר היום, וחל בו העירוב בין השמשות" [ריטב"א].
אמר משני **רבי יוחנן**: בברייתא דתני איו, לא מיירי שהדבר מוטל בספק בבין השמשות מהיכן יבא החכם. אלא מיירי **דכבר בא חכם** "לאותו צד והיה הדבר מבורר בעצמו בשעת קניית העירוב, ובבירור חל העירוב לאלתר לאותו צד, אלא שזה לא היה יודע, וכל כי האי גוונא ליכא למימר ברירה וביאתו של מחר גילוי מילתא בעלמא הוא" [ריטב"א] [316].
והשתא הדרינן להא דאמר רב דליתא למתניתין דידן דתנן אליבא דרבי יהודה דסבר יש ברירה, מכח ברייתא דאיו משמיה דרבי יהודה.
ותמהינן: **אדרבה**, נימא: **דליתא** לברייתא **דתני איו מכח מתניתין**?!

[316] ומבואר שם: דאפילו לא בא עדיין בערב שבת, אלא שעומד במקום שאי אפשר לו לבוא אלא מצד אחד, וכגון שצד אחר הוי לגבי הרב חוץ לתחום, נמי מהני העירוב. וראה שם שביאר: למה לא מפרשינן ברייתא בכי האי גוונא.

ושנינן: לא סלקא דעתך לדחות הברייתא, **דהא שמעינן ליה לרבי יהודה** - במקום אחר - **דלית ליה ברירה**, וכדתני איו משמיה.

דהכי (**תנן**) [**תניא**]: **הלוקח** חבית **יין** [שיש בה מאה לוגין] **מבין הכותים** [קודם שגזרו על יינם, רש"י], וסתם כותין אינן מפרישין תרומה ומעשר, ואין לזה כלים להפריש לתוכן תרומה ומעשר;

דף לז.

אומר: **שני לוגין** - לפי חשבון אחד מחמשים כעין בינונית - **שאני עתיד להפריש**, **הרי הן תרומה** גדולה.

עשרה לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן **מעשר ראשון** [317].

תשעה לוגין [היינו עשירית מהנותר אחר תרומה גדולה ומעשר ראשון] שאני עתיד להפריש הרי הן **מעשר שני** [אם היתה שנת מעשר שני].

ומיחל [ומחלל] את המעשר שני בכל מקום שהוא על כסף, כיון שלזה אין צריך הפרשה [318].

ושותה מיד, ומשאיר כדי התרומה והמעשר - שקרא עליהן שם - שאין שותה אותה, ולאחר זמן יפריש התרומה והמעשר, ואמרינן: הוברר הדבר למפרע שזהו תרומה וזהו המעשר, **דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, **אוסרין** לשתות קודם שיפריש, וטעמא דהני תנאי - לפי מה דסלקא דעתין - משום דסברי "אין ברירה" [319].

הרי חזינן דלרבי יהודה אין ברירה.

עולא אמר אמשנתנו ואברייתא דתני איו, בהיפוך:

ליתא להא דתני **איו** משמיה דרבי יהודה דאין ברירה, **מכח מתניתין** דידן, דסבר רבי יהודה יש ברירה.

ומפרשינן לה: **ואלא הא דקתני** - בברייתא דהלוקח יין - **רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אוסרין**, ומוכח דסבר רבי יהודה אין ברירה, היכי מפרש לה עולא?

---

[317] ולאו דוקא עשרה, שאין צריך להפריש אלא עשירית מהנותר אחר הפרשת תרומה גדולה, תוספות.

[318] כן פירש רש"י. ובתוספות הקשו עליו, ופירשו, ד"מיחל" הוא כמו "ומתחיל", או לפירוש רבינו תם, כמו "מיהל", והיינו שמוזגו במים ושותה מיד.

[319] ונחלקו הראשונים: יש אומרים שאסור לשתות שמא תרומה הוא שותה, כיון שאי אפשר לברר איזו היא התרומה. וכמו שכתב רש"י בחולין דף יד א; אמנם בתוספות כאן בעמוד ב' כתבו: דכיון דאין ברירה, הרי זה שותה טבל, דאין כאן תרומה, [ובשם מהר"י הביאו שחולק]. ואמנם מרש"י כאן בעמוד ב' ד"ה רבי יוסי אומר חילל, נראה שלא חל כלל, שלא כדעת רש"י בחולין, וכן הוא פשטות לשון הברייתא לקמן, וצריך תלמוד.

ומפרשינן: **עולא** לא תני בברייתא דהלוקח יין כדתניא לה לעיל: דחד תנא [רבי מאיר] הוא דסבר "יש ברירה", ותלת תנאי - ורבי יהודה מכללם - סברי אין ברירה. אלא **זוזי זוזי** [זוגות זוגות של תנאים] **קתני** דפליגי בהא!

והכי תני לה: ומיחל ושותה מיד, **דברי רבי מאיר ורבי יהודה**, דזוג זה סבר "יש ברירה". **רבי יוסי ורבי שמעון, אוסרין**, דסבר זוג זה "אין ברירה".

והשתא מפרשינן ברייתא דהלוקח יין, דקתני התם דרבי יוסי אוסר, וקא סלקא דעתין - וכדאמרן - דטעמיה משום דסבר אין ברירה.

ותמהינן עלה: וכי **סבר רבי יוסי אין ברירה**?!

והתנן: **רבי יוסי אומר**: שתי נשים - יולדות או זבות, המביאות לכפרתן "קן" של שתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה - **שלקחו** את **קיניהן בעירוב** [בשותפות, שלקחו ארבע עופות ולא פירשו בשעת לקיחה איזו מהן לזו ואיזו לזו, איזו לחטאת ואיזה לעולה], **או שנתנו** [**דמי**, הגירסא משניות] **קיניהן לכהן**, ולקח הוא עבורן ארבע עופות בשותפות.

דין הקינין הוא: **איזהו** מן הקינין **שירצה כהן, יקריב עולה**, אחת לשם זו ואחת לשם זו. **ולאיזה** מן הקינין **שירצה כהן, יקריב חטאת**, אחת לשם זו ואחת לשם זו.

והשתא תיקשי, הא עולה שהוקרבה לשם בעלים אחר [ב"שינוי בעלים"] לא עלתה לבעלים לשם חובה, וחטאת שהוקרבה שלא לשם בעליה, פסולה.

ומדקא אמר רבי יוסי שמותר ליקח קיניהן בעירוב, על כרחך דסבר "יש ברירה", דאמרינן הוברר הדבר שזה העוף שהקריב לשמה של זו, שלה היא, ואין כאן שינוי בעלים. והיכי אמרת דסבר רבי יוסי אין ברירה? [320]!

אמר ומשני **רבה**: **התם** - במשנה דשתי נשים - מיירי **כשהתנו** הנשים ביניהן שכל מי שיקריב הכהן לשמה, יהא שלה [321].

ומקשינן אשינויין: **אי הכי**, פשיטא - **ומאי למימרא**?!

---

[320] וכתב הריטב"א: אף ש"קן סתומה" היינו שלא נתפרש איזו מן הפרידות לחטאת ואיזו לעולה, יכול הכהן לפרש בשעת עשייתו איזו לחטאת ואיזו לעולה ואפילו בלי "ברירה", [וכדאמרינן בסמוך], "אבל אין לו רשות לפרש בשני קנין סתומין לשני בעלים, איזה קן יהא לרחל, ואיזה מהם יהא ללאה, אלא אם כן נתנו לו רשות, ובדין ברירה".

[321] כן פירש רש"י. ותמהו התוספות: דמכל מקום היינו ברירה גמורה שתולה בדעת הכהן שאותו שיעשה יתברר שהוא שלה, דכיון דנתערבו הקינין אי אפשר כלל בלא ברירה?! וראה היטב לשון רש"י בסוף ד"ה לאיזה, וצריך תלמוד. והוסיפו הראשונים [רבינו פרץ, רשב"א וריטב"א ור"ן]: שאין לומר "שכל מי שיקריב הכהן לשמה יהא שלה, כי חברתה נותנת לה זכות שהיה לה בקן ההוא, בשעת הקרבה; דאם כן הוה ליה כאילו נשתתפה עמה באותו קרבן, וקיימא לן שאין אדם מוכר עולתו ולא חטאתו, לשון ריטב"א. וראה מה שכתב הרש"ש בביאור דברי רש"י. וראה מה שביארו התוספות והראשונים דברי הגמרא.

ומשנינן: הכא מיירי שאחר שלקחו הנשים הקינין כאחד, הפרידו הנשים כל קן בפני עצמה על דעת שתהא אחת מהקן לעולה ואחת לחטאת [רש"ש], וסלקא דעתך אמינא שיהא חייב הכהן לעשות כל קן אחת לחטאת ואחת לעולה, כפי שקבעו הבעלים.
קא משמע לן דכיון דלא אקבעינהו בהדיא בשעת לקיחה לאמר: פרידה זו חטאת ופרידה זו עולה, אפילו קבעום אחר לקיחה יכול הכהן לעשות כמו שירצה, **וכדרב חסדא!**
דאמר רב חסדא: **אין הקינין** של כל מחוסר כפרה **מתפרשות** איזו עולה ואיזו חטאת,

דף לז:
אלא: **או בשעת לקיחת בעלים**, שיאמרו אז: זו אני לוקח לעולה וזו אני לוקח לחטאת, **או בעשיית כהן** על המזבח אחת לחטאת ואחת לעולה.
אבל אם לקחום סתם ואחר כך קראו הבעלים עליהן שם, אין השם חל עליהן, ויכול הכהן לשנותן [ובמסכת יומא דריש לה רב חסדא מקרא].
ואכתי תמהינן: וכי **סבר רבי יוסי אין ברירה**, כדמשמע מברייתא דהלוקח יין?!
אין "חבר" רשאי למכור לעם הארץ החשוד על המעשר דבר שאינו מתוקן. ואפילו שאינו טבל ודאי, אלא דמאי שנלקח מעם הארץ וחייבו חכמים לעשרו, אסור לחבר למוכרו לעם הארץ.
והתניא: **עם הארץ שאמר לחבר** שהיה הולך לשוק לקנות אצל עם הארץ אחר: **קח** גם **לי אגודה אחת של ירק**, **או גלוסקא אחת**, וכשם שאתה קונה בשבילך.
והלך החבר, וקנה שתי אגודות או שתי גלוסקאות בשבילו ובשביל עם הארץ, ולא פירש איזו בשבילו ואיזו לעם הארץ.
וקיימא לן שאין חבר רשאי למכור לעם הארץ החשוד על המעשר דבר שאינו מתוקן, וכגון אגודה זו, שהיא חייבת מדרבנן במעשר, כיון שנלקחה מעם הארץ.
ואפילו הכי, כשנותן החבר את אחת מן האגודות לעם הארץ, אין אנו אומרים שמא זו של החבר היא, ונמצא שנותן משלו לעם הארץ דבר שאינו מתוקן [ונוטל השניה בתמורתה], ויהא חייב לעשרה תחילה.
אלא **אינו צריך לעשר**! ומשום דאמרינן "יש ברירה", והוברר הדבר שזו שנותן לחבירו, של חבירו היתה מתחילה, **דברי רבי יוסי**.
וחכמים אומרים: **צריך לעשר**! ד"אין ברירה", ויש לומר שזו שנותן לעם הארץ שלו היתה, ועכשיו הוא מוכרה לעם הארץ ולוקח חברתה - השייכת לעם הארץ - בתמורתה.
הרי חזינן דסבר רבי יוסי יש ברירה, ודלא כדאמר רבי יוסי בברייתא דשני לוגין?!

ומשנינן: **איפוך** - בברייתא דעם הארץ - דברי רבי יוסי ודברי חכמים, ולעולם קסבר רבי יוסי אין ברירה.

ואכתי תמהינן: **תא שמע**: **האומר מעשר שני שיש לי בביתי מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס**, **רבי יוסי אומר**: **מחולל**, וכשתעלה הסלע בידו, אמרינן "יש ברירה" שזה הוא שחילל מעשר שני עליו.

דאי אין ברירה לא אמר כלום, אלא אמרינן שסלע זו שעלתה בידו השתא, לא היה דעתו מתחלה לחלל עליה, "ואישתכח דקא אכיל מעשר שני בלא פדיה" [322].

הרי חזינן דסבר רבי יוסי יש ברירה, ותיקשי אברייתא דשני לוגין?! ומשנינן: **איפוך** - דברי רבי יוסי עצמם - **ואימא**: **רבי יוסי אומר לא חילל**, כיון דסבר אין ברירה.

ותמהינן אשינויין דמשנינן לעיל והכא "איפוך" מכח סתירת הברייתא דשני לוגין: **ומאי חזית דאפכת תרתי מקמי חדא** [ומה ראית להפוך שתי בריתות מכח ברייתא אחת]?

איפוך חדא ברייתא דשני לוגין - ותימא: דרבי יוסי מתיר לשתות על סמך ברירה - **מקמי תרתי** ברייתות הנזכרות, דמוכח דרבי יוסי סבר יש ברירה?!

ומשנינן: **הא** ברייתא דחילול מעשר **ודאי איפכא תניא**, דמיניה וביה הוא דצריך להפכה.

דקתני סיפא דההיא ברייתא: **ומודה רבי יוסי**, **באומר**: **מעשר שיש לי בתוך ביתי יהא מחולל על סלע חדשה שתעלה בידי מן הכיס**, **שחילל** [ובסמוך מפרשינן לה].

ומדקאמר הכא בסיפא: **שחילל**. **מכלל**, **דהתם** ברישא: **לא חילל**, וכדאפכינן לדברי רבי יוסי.

והשתא מפרשינן לסיפא דברייתא: **האי סלע חדשה** שמחלל עליה **היכי דמי**?

אי דאיכא בכיס **תרתי ותלת** סלעים חדשים, ועל כרחך טעמא משום **דיש ברירה**, תיקשי: והא **היינו קמייתא** [גוונא דרישא] דאמרינן, דכיון דאין ברירה לא חילל, ומאי טעמא אמרת בסיפא דחילל על סמך ברירה?! **ואלא** תאמר לפרש: **דליכא** בכיס **אלא חדא** וחייל החילול "דכיון דאין שם אלא היא מינכרא מילתא" [רש"י].

הא נמי תיקשי: **דמאי** האי דאמרינן בברייתא סלע חדשה "**שתעלה**" בידי מן הכיס, והרי כיון שאין אחרת חדשה בכיס, הא בעודה בתוך הכיס יכול לחלל עליה לגמרי, [ריטב"א]?!

ומפרשינן: דלעולם מיירי בדליכא אלא חדא, ומשום הכי חייל! והא דקתני "תעלה", אינו אלא משום **דאיידי דתני רישא**: "**תעלה**", **תנא בסיפא נמי**: "**תעלה**" [323].

[322] לשון רש"י. והיינו כהשיטה שאם אין ברירה לא חל כלל החילול, וכמו שנזכר לעיל.

[323] וחידושא דהך סיפא הוא: דלא גזרינן היכא דליכא אלא חדא בכיס, אטו היכא דאיכא תרתי או תלת, ריטב"א.

אמר ליה רבא לרב נחמן: **מאן האי תנא** [מי הוא התנא] דברייתא דמייתינן בסמוך, דמוכח מדבריו דסובר **דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה**?
כלומר: תמה היה רבא על חידוש זה?!
דתניא: **אמר לחמשה בני אדם**: **הריני מערב על** [עבור] **איזה מכם שארצה**, שאם **רציתי** קודם הליכתו שיהא העירוב עבורו ובשבילו, **ילך**, ואם **לא רציתי**, **לא ילך**.
דין העירוב: אם **רצה מבעוד יום**, ונמצא שבשעת קנית העירוב כבר מבורר למי קונה העירוב, **עירובו עירוב** למי שרצה.
אבל אם רצה **משחשיכה**, אין אומרים שהוברר הדבר שבשעת קנית העירוב היה דעתו לזה, אלא **אין עירובו עירוב**, דדילמא בבין השמשות לא היה דעתו לזה.
וחזינן דאף לענין תחומין דרבנן לא סמכינן אברירה, ומי הוא תנא זה?!
אישתיק רב נחמן, **ולא אמר ליה** לרבא **ולא מידי**!
ותמהינן ארב נחמן: **ולימא ליה** לרבא, דהאי תנא דברייתא, **תנא דבי איו הוא** - דהיינו רבי יהודה - דאיהו הא סבר דבעירובי תחומין לא סמכינן אברירה?!
ומשנינן: דרב נחמן **לא שמיע ליה** ברייתא דבי איו [324].
רב יוסף אמר: וכי **תנאי** דפליגי בהך מילתא אם סמכינן אברירה בדרבנן, **שקלת מעלמא** [מעלים אתה מן העולם]?!
תנאי היא דפליגי בה!
דתניא: מי שנתן עירובו בסוף אלפיים אמה במקום המשתמר לאורך ימים, ואמר: **הריני מערב לשבתות של כל השנה**. כלומר: לאחד מכל שבתות השנה [מאירי], **שאם רציתי** - שיחול העירוב לאותה שבת - **אלך** על סמך העירוב, חוץ לתחום. ואם **לא רציתי לא אלך** אלא אהיה כבני עירי.
דין העירוב: אם **רצה מבעוד יום** והוברר בשעת חלות העירוב שחל העירוב, לכולי עלמא **עירובו עירוב**. אבל אם רצה רק **משחשיכה** אחר זמן חלות העירוב:
רבי שמעון אומר: **עירובו עירוב** דיש ברירה, דבין השמשות דעתיה הכי הוה.
וחכמים אומרים: **אין עירובו עירוב**, דאין ברירה [325].

[324] וביאר רש"י: דהא דלא מייתי מכל הנך ברייתות דלעיל שמצינו תנאים סוברים שאין ברירה; היינו משום דכולהו לענין דינא דאורייתא הם שנויים. וביאור דבריו: שמתנא דאגודה של ירק - דאמרינן לעיל דרבי יוסי הוא - אף דהוא לענין דמאי דרבנן, לא מצי לאתויי הכא. ומשום שיש לה עיקר מן התורה, וחמיר מסתם דרבנן, וכדברי התוספות ד"ה מאן. ולפי מה שכתב בגאון יעקב על דבריהם שם, יתבארו דברי רש"י כאן יותר.
[325] ובהנך חכמים לא סגי לענייננו, כיון שלא נתפרש מי הם, ואנו רצוננו לידע מי הוא אותו תנא שסובר כן, תוספות וריטב"א.

וקא מסיים רב יוסף למילתיה: הלוא תיקשי: **והא שמעינן לרבי שמעון דלית ליה ברירה** בברייתא דשני לוגין, **וקשיא דרבי שמעון אדרבי רבי שמעון**?!

אלא, על כרחך, **איפוך** דברי רבי שמעון וחכמים. ורבי שמעון הוא דאמר דאינו עירוב, כיון דלית ליה ברירה אפילו בדרבנן, וחכמים פליגי עליה.

והשתא אשכחן תנא הידוע בשמו דלית ליה ברירה אפילו בדרבנן ואשכחן נמי, דאיכא מאן דפליג עליה. [נתבאר על פי תוספות וריטב"א, וראה גאון יעקב].

ותמהינן: **מאי קשיא** מדרבי שמעון אדרבי שמעון?!

דילמא כי לית ליה לרבי שמעון ברירה - וכדאמר בברייתא דשני לוגין - **בדאורייתא. אבל בדרבנן אית ליה**?!

ומשנינן: **קסבר רב יוסף** [הב"ח ומהרש"ל אינם גורסים **רב יוסף**]: **מאן דאית ליה ברירה לא שנא בדאורייתא לא שנא בדרבנן אית ליה.**

ומאן דלית ליה ברירה, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לית ליה ברירה [326].

רבא אמר לשנויי הא דמקשינן מדרבי שמעון דתרומת שני לוגין אדרבי שמעון דעירוב: הא דאסר רבי שמעון בברייתא דשני לוגין לאו משום דסבר אין ברירה, אלא סבר יש ברירה, **ושאני התם** - גבי תרומת שני לוגין - **דכיון דקרייה רחמנא לתרומה** "ראשית" [כדכתיב: "ראשית" דגנך תירושך ויצהרך תתן לו], **בעינן ראשית ששיריה ניכרין** "שתהא מובדלת תרומה משיריה בשעה שקורא עליה שם, שתהא היא נראית ראשית ואלו שיריה" [רש"י], ולהכי לא חייל התרומה בההיא דשני לוגין, דכיון דאי אפשר לידע בשעת קריאת שם איזו היא תרומה ואיזו שיריה, אין זה ראשית ששיריה ניכרין.

אמר תמה **ליה אביי: אלא מעתה**, דאמרת בטעמא דרבי שמעון דלא חשיב תרומה, הוא משום שאין שיריה ניכרין בשעת קריאת שם, ואף שניכרין הן לאחר זמן, לא הוי תרומה: **היו לפניו שני רמונים של טבל, ואמר: אם ירדו גשמים היום יהא זה תרומה על זה, ואם לא ירדו גשמים היום, יהא זה** [האחר] **תרומה על זה.**

האם **הכא נמי** נאמר, כיון שאי אפשר לידע בשעת קריאת שם איזו היא התרומה ואיזו שיריה, הרי **בין ירדו** גשמים **בין לא ירדו**, נאמר **דאין בדבריו כלום**?!

וכי תימא אין **הכי נמי** דלא הוי תרומה, **והתנן** דהוי תרומה.

דתנן: מי שאמר: **תרומת הכרי הזה** וכן **מעשרותיו** של הכרי הזה, יהיו **בתוכו** [באמצעיתו].

[326] ראה היטב בתוספות ד"ה אלא, ובמהרש"ל על דבריהם. ובדברי הגאון יעקב בענין זה.

או שהיה לפניו כרי של מעשר ואמר: **תרומת מעשר זה בתוכו**.
רבי שמעון גופיה **אומר**: **קרא השם** [חלה התרומה].
ואף שאין ידוע איזה פירות שבאמצעיתו הוי תרומה, ואין שיריה ניכרין בשעת קריאת שם.
ומשנינן: **שאני התם דאיכא** שיירים **סביביו** של הכרי שהם ניכרין שאינן תרומה שהרי אינן באמצעיתו, וסגי בהכי.
ואיבעית אימא, שינויא אחרינא אהא דמקשינן מרבי שמעון דשני לוגין דאוסר ומשום דסבר אין ברירה, ארבי שמעון דעירוב לכל השנה.
לעולם סבר רבי שמעון יש ברירה. וטעמא דאסר בשני לוגין לאו משום דלית ליה ברירה לכשיפריש, אלא מדרבנן הוא דאסרוה, **וכדקתני טעמא** בסיפא דההיא ברייתא, דקתני: **אמרו לו** [רבי יוסי ורבי שמעון שחלקו על רבי מאיר בברייתא דשני לוגין], **לרבי מאיר** שמתיר לשתות בברייתא דשני לוגין: **אי אתה מודה** שיש לחוש **שמא יבקע הנוד** ולא יפריש אף לאחר זמן, **ונמצא זה שותה טבלים למפרע**.
"דבשלמא כי מפריש לה לאחר זמן איכא למימר הך דמטא השתא לחלק כהן, יש ברירה, דמעיקרא בתוך הנוד נמי דידיה הואי משעת קריאת שם, וחולין שתה.
אבל כי בקע הנוד ולא איברר לה תרומה מיניה, מאי יש ברירה איכא למימר, הא אפילו לבסוף לאו לכלל תרומה בא" [רש"י].
אמר להן: **לכשיבקע** - אז נעיין בדבר לאוסרו.
כלומר: לא חיישינן להכי כיון דלא שכיח, דהא אי בעי מסר לה לשומר לשומרו שלא יבקע.
ומפרשינן: **ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא**, דטעמא דרבי יוסי ורבי שמעון, משום דהוי תרומה שאין שיריה ניכרין [וכן למאי דסלקא דעתין לעיל דטעמייהו דרבי שמעון משום שאין ברירה, תוספות], אם כן **מאי קאמרי ליה** [רבי יוסי ורבי שמעון, לרבי מאיר], והא לאו היינו טעמא דידהו?!
ומפרשינן: **הכי קאמרי ליה**: **לדידן** אסור, משום **דבעינן ראשית ששיריה ניכרין**, [או משום שאין ברירה].
אלא **לדידך**, דלא סבירא לך האי טעמא,

דף לח.

אי אתה מודה שיש לחוש **שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע**?! **אמר להן**: **לכשיבקע**!

מתניתין:

שביתתו של אדם נקבעת בכניסת השבת או החג למשך כל השבת או החג, ללא אפשרות לשנותה או לחלקה.

ונחלקו תנאים האם שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה קדושה אחת להם, ומקום שביתה אחד להם, בלי אפשרות לפצל את מקום השביתה בין הימים. או שתי קדושות הן, וניתן לפצל את מקום השביתה שלהם על ידי הנחת עירוב, או שני עירובים, באופנים שיתבארו במשנה שלפנינו.

רבי אליעזר אומר: **יום טוב הסמוך לשבת**, **בין מלפניה בין מלאחריה**, והיה צריך לילך ביום הראשון למזרח העיר, וביום השני למערבה, **מניח אדם שני עירובין** - האחד במזרח העיר והשני במערב העיר -

ואומר: **עירובי בראשון**! כלומר: עירובי שבמזרח יקנה לי בכניסת יום ראשון **למזרח**. **ובשני** יקנה לי עירובי שבמערב, **למערב**.

או שאומר: **בראשון למערב ובשני למזרח**.

או כשצריך לילך רק ביום הראשון חוץ לתחום העיר, וביום השני אין צריך לזוז מתחומו לא לכאן ולא לכאן, ואינו רוצה להפסיד לא אלפיים של תחומו מן המזרח ולא אלפיים של תחומו מן המערב: מערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון, ואומר: **עירובי** יקנה לי רק **ביום ראשון**, **וביום השני** הריני **כבני עירי**; או כשצריך לילך רק ביום השני חוץ לתחום, אומר: **עירובי** יקנה לי רק **ביום שני**, **וביום הראשון** הריני **כבני עירי** שיש להם אלפיים אמה לכל רוח.

וטעמיה דרבי אליעזר: משום דסובר דיום טוב ושבת הסמוכין זה לזה אינם כיומא אריכתא, אלא שתי קדושות הן, ולכל חד יומא אית ליה חדא שביתה.

וחכמים אומרים: אי אפשר לחלק את שביתת שני הימים, כיון שקדושה אחת הן וכיום אחד ארוך הם נחשבים.

אלא: **או מערב** שני עירובין **לרוח אחת** בשני הימים, **או אינו מערב כל עיקר**, ובשני הימים הרי הוא כבני עירו.

וחוזרת ומבארת המשנה: **או מערב** שני עירובין **לשני ימים** לרוח אחת, **או אינו מערב כל עיקר**.

[והיינו הא דקאמר תחילה: או מערב לרוח אחת. ובגמרא מפרש למה לי תרתי.

עתה מבארת המשנה לפי חכמים **כיצד יעשה** שיהיה העירוב מועיל לשני הימים. וכאמור, לאותו מקום שביתה!?

הנחת המשנה היא, שלפי חכמים, למרות ששבת ויום טוב הם קדושה אחת ויומא אריכתא, בכל זאת צריך לחזור ולקנות עירוב גם בכניסת היום השני.

אם היתה שבת אחר יום טוב: **מוליכו** השליח של המערב **בכניסת יום ראשון** לסוף אלפיים אמה, **ומחשיך עליו** [נשאר באותו מקום עד שתחשך, ויקנה שביתה למשלחו לאותו היום], **ונוטלו** לעירוב כדי שלא יאבד עד כניסת היום השני [כי אם יאבד לא יהיה לו קנין עירוב למחר], **ובא לו** לביתו [327].

ושוב בא למקום עירובו למחרת, ביום טוב, לפני כניסת השבת, עם העירוב שהניח אתמול, **ומחשיך** השליח **עליו** [על העירוב שמביא לשם] **ואוכלו** שם אם ירצה, **ובא לו** לביתו בלא העירוב, שהרי שבת היא.

ואם אינו עושה על ידי שליח אין צריך עירוב כלל. תוספות יום טוב.

ונמצא השליח **משתכר** הן **בהליכתו**, שמרויח למשלחו את אפשרות ההליכה באמצעות העירוב למחר, וגם **משתכר** השליח **באכילת עירובו**, במקום הנחתו.

וביאר רש"י: וביום טוב שחל להיות לאחר השבת, שאין יכול להוליך עירובו בשבת בשביל יום טוב, כיצד יעשה:

מוליכו בראשון, בערב שבת, וחוזר והולך לשם בשני, בשבת עצמה, לראות אם קיים עירובו, ומחשיך עליו, ואוכלו שם או בביתו.

ואם **נאכל** עירובו **בראשון**, הועיל לו **עירובו** רק **ליום הראשון**, **ואין עירובו** מועיל **לשני**. וטעמיה דחכמים מפרש לה בגמרא.

אמר ותמה (**להן**) [**להם**] **רבי אליעזר**: כיון שאתם אומרים שצריך להניח בשני הימים עירוב, ואם נאכל עירובו בראשון אין מועיל לו העירוב לשני, על כרחך **מודים אתם לי שהן שתי קדושות!**

שאם קדושה אחת הם, הרי זה כמי שנאכל עירובו אחר בין השמשות, שקנה שביתה לכל אותו היום.

וכיון שגם אתם סוברים ששתי קדושות הן - למה לא יערב כל יום לצד אחר?!

גמרא:

שנינו במשנה: וחכמים אומרים: או מערב לרוח אחת, או אינו מערב כל עיקר; או מערב לשני ימים, או אינו מערב כל עיקר:

ותמהינן: למה לי תרתי?

והרי הא דתנן תחילה "או מערב **לרוח אחת**"

[327] רש"י לקמן דף לט א ד"ה אמרי, וכן הוא ברבינו יהונתן ומאירי. ובסוף הסוגיא יתבאר למה קתני "ונוטלו ובא לו", וראה ריטב"א כאן.

- **מאי ניהו** [מה מובנו]? בהכרח, שיערב רק לרוח אחת **לשני ימים**!
וכמו כן הא דתנן לאחר מכן "או מערב **לשני ימים**" - **מאי ניהו**? מובנו, בהכרח, שמערב רק **לרוח אחת**!
ותיקשי מה הוסיף התנא בדבריו, והרי - **היינו** דבריו **קמייתא**?!
ומפרשינן: **הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר**:
וכי **אי אתה מודה שאין מערבין ליום אחד, חציו לצפון וחציו לדרום**, [או חציו לצפון, וחציו כבני העיר, ריטב"א].
אלא: "או מערב לרוח אחת [לכל היום], או אינו מערב כל עיקר"?!
אמר להן רבי אליעזר: **אבל** [אמת! וכמו דמתרגמינן "אבל" שרה אשתך יולדת לך בן - בקושטא].
אמרו לו: **כשם שאין מערבין ליום אחד חציו לצפון וחציו לדרום, כך אין מערבין לשני ימים** - ליום טוב ושבת הסמוכין זה לזה - **יום אחד למזרח ויום אחד למערב**. אלא: "או מערב לשני ימים [לרוח אחת], או אינו מערב כל עיקר" [328]!
ומבארת הגמרא טעמא **דרבי אליעזר**: לא דמי.
התם - ביום אחד - **קדושה אחת** היא, ולפיכך אי אפשר לחלק את העירוב.
אבל **הכא** - ביום טוב ושבת - **שתי קדושות** הן!
ומביאה הגמרא ברייתא שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים באופן דומה.
אמר להן רבי אליעזר [329]:
וכי **אי אתם מודים שאם עירב ברגליו** [שהלך לסוף אלפיים אמה, ושבת שם] **ביום ראשון**, אין מועילה לו הליכתו אלא לקנות שביתה בראשון. **ומערב ברגליו** שוב **ביום שני** אם רוצה ללך מתחום העיר אף ביום שני.
או אם **נאכל עירובו ביום ראשון** - הרי מודים אתם לי - **שאין יוצא עליו ביום שני**!
אמרו לו: **אבל**! אכן בכך אתה צודק.
אמר להם רבי אליעזר: **הא לאיי**, אם כן, כדבריכם, הרי **שתי קדושות הן**, ולמה לא יערב שני עירובין לשתי רוחות?
ומפרש תלמודא טעמא **דרבנן** [ריטב"א]:
ספוקי מספקא להו אם שתי קדושות הן או קדושה אחת.
ולפיכך אזלינן **הכא** - שלא לערב שני עירובין - **לחומרא**, דשמא קדושה אחת היא!

[328] וכתב רבינו יהונתן: דחציו לצפון דאמרינן, היינו בלילה, שהשמש סובב בלילה לצפון. וחציו לדרום, היינו ביום, שהשמש הולך ביום פני דרום. [וכוונתו לפרש אמאי נקט בתחילה צפון ודרום, ואחר כך מזרח ומערב].
[329] ברייתא היא, בתוספתא ריש פרק ד', ריטב"א.

והכא - שלא לסמוך על עירוב שנעשה בראשון - **לחומרא**, דשמא שתי קדושות הן.
אמרו תמהו **לו** חכמים **לרבי אליעזר** [ברייתא שם, ריטב"א]: וכי **אי אתה מודה, שאין מערבין בתחילה**, כשלא עירב בין השמשות של ערב יום טוב [מפני שלא הוצרך לצאת, ונתחדש לו צורך לצאת בשבת], **מיום טוב לשבת**?!
אמר להן: **אבל**!
אמרו לו: **הא לאיי**, אם כן סובר אתה דקדושה **אחת היא**! והרי הוא כיום אחד שאינו יכול לערב בחצי היום, אם לא עירב בין השמשות. וכיון שכן, איך מערב חצי יום לכאן וחצי יום לכאן?! ומפרש תלמודא טעמיה **דרבי אליעזר**: **התם**, הא דלא מהני לערב ביום טוב בתחילה לשבת, טעמא הוא **משום הכנה**, שנמצא מכין מיום טוב לשבת [וכדיליף בעמוד ב' רבה מקרא ד"והכינו את אשר יביאו", שאין יום טוב מכין לשבת, ראשונים], ולא משום דחד יומא הוא.
תנו רבנן: **עירב ברגליו ביום ראשון** - של יום טוב ושבת הסמוכין זה לזה - **מערב ברגליו**, כלומר: צריך לחזור ולערב ברגליו שוב **ביום שני**.
נאכל עירובו ביום ראשון - אין יוצא עליו ביום שני, אלא הרי הוא כבני עירו, ואין צריך לחשוש שמא קנה לו עירובו שבראשון אף לשני ונמצא שאסור לצאת מן העיר לצד שכנגד עירובו. דודאי שתי קדושות הן ואין עליו חשש ספק, **דברי רבי**.
רבי יהודה - פליג על הא דסבר רבי דבשני הרי הוא כבני עירו בין לקולא ובין לחומרא - **ואומר**:
הרי זה ספק אם קדושה אחת היא, והועיל עירובו שבראשון לקנות שביתה אף בשני במקום עירובו, והפסיד אלפיים אמה שכנגד עירובו. או שתי קדושות הן, והרי הוא כבני עירו שאסורין לילך יותר ממקום עירובו [שהוא לסוף אלפיים אמה מן העיר].
ולפיכך: אינו מותר אלא באלפיים אמה שבין עירובו לעירו, דממה נפשך מותר הוא בהם.

דף לח:

והרי זה "חמר - גמל". כלומר: כחמר וגמל גם יחד, [ועל דרך שנתבאר לעיל במשנה דף לה א].
רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: ודאי קדושה אחת היא, ואם **עירב ברגליו בראשון, אין מערב** - כלומר: אין צריך לערב - **ברגליו** בשני; ואם **נאכל עירובו ביום ראשון, יוצא עליו ביום שני**.
אמר רב: **הלכה כארבעה זקנים הללו** המפורשים בסמוך, **ואליבא דרבי אליעזר** שבמשנתנו, [כלומר: שהם סוברים כרבי אליעזר], **דאמר**: **שתי קדושות הן**!

ואלו הן ארבעה הזקנים:
רבן שמעון בן גמליאל, **ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה**, **ורבי אלעזר ברבי שמעון**, **ורבי יוסי בר יהודה סתימתאה** [כינוי הוא לו, על שם שבהרבה מקומות סתם רבי המשניות כדעתו. וכן נקראים בכינוי זה, תנאים אחרים שסתם רבי כמותם].
ואיכא דאמרי: **חד מינייהו רבי אלעזר** סתם, שהוא רבי אלעזר בן שמוע, **ומפיק** [ויוצא מן הארבעה] **רבי יוסי בר יהודה סתימתאה**!
ותמהינן אמילתיה דרב, שמונה בין ארבעה זקנים הסוברים שתי קדושות הן, את רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה: **והא רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה איפכא שמעינן להו** - בברייתא דלעיל - וסברי דקדושה אחת היא?!
ומשנינן: **איפוך** דבריהם שבברייתא, שלא אמרו: "אין" מערב ברגליו בשני, ו"יוצא" עליו בשני! אלא כך אמרו: מערב ברגליו בשני, ואין יוצא עליו בשני אלא הרי הוא כבני עירו אף לקולא, דודאי שתי קדושות הן.
ותמהינן: **אי הכי**, **היינו רבי** שבברייתא, דסבר נמי הכי, ובמאי פליגי עליה?!
ומשנינן: **אימא**: **וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל** ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה: עירב ברגליו בראשון מערב ברגליו בשני; נאכל עירובו בראשון אין יוצא עליו בשני!
ותו תמהינן אדרב: **וליחשוב נמי** בין הזקנים הסוברים שתי קדושות הן, את **רבי** דסבר הכי בברייתא דלעיל?!
ומשנינן: **רבי תני לה** בברייתא דהרי הוא כבני עירו לגמרי אם לא עירב שנית ביום שני, כדי לפרושי דברי רבי אליעזר שאין כאן חשש ספק, **ולא סבר לה**, דאיהו גופיה כרבנן סבירא ליה.
ותמהינן עלה: אי אמרת דרבי לא אתי אלא לפרושי דברי רבי אליעזר, **רבנן** - כלומר: רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה - נימא **נמי**, **דתנו לה** בברייתא כדי לפרושי דברי רבי אליעזר שהרי הוא כבני עירו אף לקולא, ומיהו **לא סברי לה** כמוהו?!
ומשנינן: **רב גמרא גמיר לה** [כך קיבל מרבו], דרבי - לפרושי אתי, וליה לא סבירא ליה, ורבנן דעת עצמם הוא דתנו בברייתא.
כי נח נפשיה דרב הונא [כשמת רב הונא] **עייל רב חסדא** [נכנס רב חסדא לבית המדרש] **למירמא דרב אדרב** [להקשות מדברי רב על דברי רב], והכי מקשה:

וכי **מי אמר רב הלכה כארבעה זקנים, ואליבא דרבי אליעזר דאמר: שתי קדושות הן?! והא איתמר: שבת ויום טוב** הסמוכין זה לזה - דקיימא לן שביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה לבו ביום - **רב אמר: נולדה בזה אסורה** אף **בזה**.

וקא סלקא דעתין דטעמיה משום דקדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמיא, ותיקשי דרב אדרב?!

אמר רבה: התם דאסור - **משום הכנה** הוא דאסור.

כלומר: ביצה שנולדה היום - מאתמול הוא דנגמרה במעי התרנגולת, נמצא שכשנולדה בשבת "הוכנה" ביצה זו לאכילה ביום טוב, ולפיכך אסורה היא בשבת.

וכדתניא: כתיב: "**והיה ביום הששי והכינו** את אשר יביאו". והיינו, דבעינן "והזמינו", וכגון שיאמר "מכאן אני אוכל למחר".

וכתיב "ביום הששי", וסתם ששי חול הוא, ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעוד יום, ובחול.

מכאן למדו: יום **חול מכין לשבת**, ויום **חול מכין ליום טוב**. **ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב** [330].

ותמהינן: **אמר ליה אביי** לרבה: לדבריך, דביצה אסורה משום הכנה. **אלא הא דתנן** במשנתנו: **כיצד הוא עושה** ביום טוב הסמוך לשבת: **מוליכו** לסוף התחום **בראשון ומחשיך עליו, ונוטלו ובא לו; בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו.**

היכי שרי לעשות כך?

והא כשקונה שביתה בסוף היום של יום טוב עבור שבת, **קא מכין מיום טוב לשבת**?! [331]

אמר מתרץ **ליה רבה: מי סברת** דבעלמא **סוף היום** של ערב שבת הוא **שקונה עירוב**, עד שתאמר שקנה שביתה ביום טוב לשבת?!

לא היא!

אלא **תחלת היום** הוא **שקונה עירוב, ושבת מכינה לעצמה** ולא יום טוב מכין לשבת.

ומתמה אביי עליה דרבה:

אלא מעתה, דתחלת היום קונה עירוב, תיקשי מתניתין דמייתינן לעיל דף לו א: לגין [שהוא] "טבול יום", שמלאו מן החבית של מעשר טבל [לתרומת מעשר], ואמר: הרי

[330] נתבאר על פי רש"י ביצה דף ב:. ואמנם דעת הרשב"א שם, דאין האיסור מפני שלא הוכן בחול, וכדברי רש"י, [דאם כן היה בדין לאסור אף אם לא היתה נגמרת מאתמול, כיון שסוף סוף לא נגמרה בחול], אלא ד"סעודת יום טוב ושבת חשיבא למהוי להו הזמנה. והלכך כל שתהא לה הזמנה אינו בדין שיזמין שבת ליום טוב ולא יום טוב לשבת, אבל הם מכינים לעצמן. וחול נמי לא חשיב, ולא שייך ביה הזמנה, והלכך ביצה שנולדה ביום שלאחר השבת או לאחר יום טוב, שריא, דלא שייכא הזמנה לסעודת חול". וראה גם בדברי בעל המאור שם.

[331] ומבואר בראשונים דאביי לא אתי לפלוגי ולומר, דלית לן הכנה כלל. אלא פליג ארבה דסבר דאף בביצה שייך הכנה, ומדמי אביי הך מילתא לביצה.

זה תרומת מעשר לכשתחשך [אחרי שיטהר הלגין בבוא השמש] - דבריו קיימין [שלא נפסלה התרומה].

ואם אמר: עירבו לי בזה - לא אמר כלום! [כיון דמבעוד יום הוא טבל, ואינו ראוי אז לאכילה].

ולדבריך, שתחלת היום - שאז כבר נתקן הטבל - קונה עירוב, **יערבו בלגין**?!

ועל כרחך דסוף היום קונה עירוב, ועדיין טבל היה [וכדאמרינן נמי לעיל: "זאת אומרת: סוף היום קונה עירוב"].

ומשני רבה: [כדדחינן נמי לעיל, "זאת אומרת"]:

התם, משום ד**בעינן סעודה הראויה מבעוד יום**, **וליכא** שהרי מבעוד יום עדיין טבל הוי.

ותמה ליה אביי לרבה, דאמר, דבעינן סעודה הראויה מבעוד יום:

אלא, **הא דתנן** במשנתנו: **רבי אליעזר אומר**: "**יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה**, **מערב אדם שני עירובין**", ביום טוב למזרח, ובשבת למערב!

תיקשי, היכי מהני העירוב ששם לסוף אלפיים אמה שבמערב עבור שבת?

והא בעינן סעודה הראויה מבעוד יום, שיהא יכול לילך אצל עירובו מבעוד יום. וכיון שבעוד יום עדיין שביתתו לסוף אלפיים שבמזרח, אין יכול לבוא מבעוד יום לסוף אלפיים שבמערב לאכול עירובו, דהא הוי ליה חוץ לתחומו, **ונמצא דליכא** סעודה הראויה מבעוד יום, והיכי מהני העירוב? [332]!

ומשני ליה רבה: **מי סברת** דמיירי **דמנח ליה** לעירובו של יום טוב **בסוף אלפים אמה** מן העיר **לכאן** [למזרח], **ומנח** ליה לעירובו של שבת **בסוף אלפים** לכאן [למערב], שאינו יכול לבוא ביום טוב מעירוב לעירוב משום דהוי ליה חוץ לתחום?!

לא היא.

אלא הכא במאי עסקינן: **דמנח ליה** לעירוב של יום טוב **בסוף אלף אמה** מן העיר **לכאן** [למזרח, דמיירי, שלא הוצרך לילך חוץ לעיר אלא שלושת אלפים אמה]. **ומנח** עירובו של שבת **בסוף אלף אמה** מן העיר **לכאן** [למערב, דמיירי, שלא הוצרך לילך בשבת אלא שלושת אלפים אמה].

ונמצא שאין בין עירוב לעירוב אלא אלפיים אמה והעיר באמצע, ומיירי שחזר ולן בליל יום טוב בעיר, דכי האי גוונא חשבינן כל העיר שלן בה כארבע אמות בלבד, ומצי אזיל מבעוד יום לעירובו שבמערב.

ואכתי קא מתמה ליה אביי לרבה:

[332] ותמהו התוספות: ולאביי גופיה דסבר סוף היום קונה עירוב, תיקשי נמי הך קושיא. וראה ריטב"א וגאון יעקב.

אלא הא דאמר רב יהודה: עירב ברגליו יום ראשון [ביום טוב] למזרח, **מערב ברגליו יום שני** למזרח ; **עירב בפת יום ראשון** למזרח, **מערב בפת יום שני** למזרח! [ויתבארו יותר דברי רב יהודה בסוף הסוגיא].

והשתא תיקשי: האיך מצי לערב ברגליו ביום טוב, ליום שני שהוא שבת?!

דקא סלקא דעתין דאין עירוב מועיל בשתיקה אלא כשמערב בשני בפת, אבל כשמערב ברגליו, בעי אמירה שיאמר "שביתתי במקומי". וכיון דלא מצי מכוין מתי הוא תחילת היום שהוא זמן קנית העירוב, צריך הוא לומר כן מבעוד יום, ותיקשי:

הא קא מכין באמירתו **מיום טוב לשבת**?!

וראה בריטב"א ד"ה אלא, מה שביאר החילוק בין פת לעירוב ברגליו [333].

אמר ליה רבה לאביי: **מי** האם **סברת** דבעינן **דאזיל ואמר מידי**?!

לא כך הוא.

אלא, **דאזיל ושתיק ויתיב** [שהולך ויושב ושותק] דלא בעינן אמירה. וכיון דשביתה עצמה אינה קונה אלא בתחלת היום וכדאמרן, אין כאן משום הכנה.

והוינן בה: **כמאן** אמר רבה דלא בעינן אמירה?

האם **כרבי יוחנן בן נורי**, **דאמר**: **חפצי הפקר קונין שביתה**.

דתנן לקמן דף מה א "מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה, יש לו אלפים אמה לכל רוח, דברי רבי יוחנן בן נורי. וחכמים אומרים: אין לו אלא ארבע אמות.

ואמרינן עלה בגמרא שם, לחד גיסא, דרבי יוחנן בן נורי סבר ש"חפצי הפקר", דהיינו כלים שאין להם בעלים, שחשכה להן במקום אחד, אף על גב שלא נתכוין אדם להקנות להם שביתה שם הרי הם קונין שביתה בעצמן, ואסור להוציאן חוץ לתחומן.

ומדמה רבי יוחנן בן נורי כלים שלא נתכוין אדם לקנות להם שביתה לאדם שלא נתכוין לקנות שביתה.

ורבה נמי, אטו נימא דמהאי טעמא הוא דסבר דלא בעי אמירה, דכרבי יוחנן בן נורי סבירא ליה?!

ומשנינן: **אפילו תימא** שדברי רבה לפי **רבנן** הם, למרות דפליגי התם ארבי יוחנן בן נורי כי **עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי**, **אלא בישן**, **דלא מצי אמר** "שביתתי במקומי", ולכן לא קנה שביתה בהיותו ישן.

[333] וראה בתוספות ובראשונים ובגאון יעקב, דנתקשו: דמשמע דרוצה להוכיח מרב יהודה דליכא איסור הכנה, והא מעיקר דברי רב יהודה - וכמו שיתבאר לה בסוף הסוגיא - מוכח, דאדרבה רב יהודה סבר לאיסור הכנה, וראה שם.

אבל בניעור, **דאי בעי למימר מצי אמר**, לא בעינן שיאמר בהדיא. אלא, **אף על גב דלא אמר - כמאן דאמר דמי**.

אמר ליה רבה בר רב חנין לאביי, על מילתא דרבה, דסבר דאילו הוה בעינן אמירה בעירוב היה אסור לקנות עירוב ביום טוב לצורך שבת, ואפילו הכי, כיון דלא בעי אמירה לא איכפת לן בהליכתו לקנות עירוב לשבת מבעוד יום:

אי הוה שמיע ליה למר [לרבה] **הא דתניא**:

כתיב "וכבדתו מעשות צרכיך, ממצוא חפצך", ללמד שהעיסוק ב"חפציך" בשבת אסור. לפיכך: **לא יהלך אדם** בשבת **לסוף שדהו**, **לידע מה היא** [השדה] **צריכה** לאחר השבת;

דף לט.

כיוצא בו (תחילת העמוד) **לא יטייל אדם על** [מרש"י משמע דגרסינן "**עד**"] **פתח מדינה** בשבת או ביום טוב סמוך לחשיכה, **כדי שיכנס למרחץ** - הנמצא שם - **מיד** כשתחשך. אלמא, אף על גב דהילוך גרידא עביד ולא אמר מידי, אסור.

וכיון שכן, אילו הוה שמיע ליה לרבה הך ברייתא הוה **הדר ביה**. כי אי בדיבורא - לומר: שביתתי במקומי - הוה אסור משום הכנה, בשתיקותא נמי הוה אסור [334].

ודחינן: **ולא היא!**

לעולם **שמע ליה** רבה להך ברייתא. ובכל זאת **לא הדר ביה**.

דהתם בברייתא **מוכחא מילתא** שבא לשם כדי לידע מה צריכה שדהו, ורחמנא אמר: "ממצוא חפצך", וכן בפתח המדינה.

אבל **הכא**, ביוצא חוץ לעיר עד התחום - **לאו מוכחא מילתא היא** דלערובי לצורך מחר קאזל.

כי **אי צורבא מרבנן הוא**, **אמרינן**: ודאי **שמעתא משכתיה** [שמהרהר בדברי תורה ואין דעתו עליו].

ואי עם הארץ הוא, **אמרינן**: ודאי **חמרא אירכס ליה** [חמור אבד לו].

גופא, **אמר רב יהודה**: **עירב ברגליו ביום ראשון**, **מערב ברגליו ביום שני**; **עירב בפת ביום ראשון**, **מערב בפת ביום שני**; ואם **עירב בפת בראשון** מצי **מערב ברגליו בשני**; אבל **עירב ברגליו בראשון**, **אין מערב בפת בשני**, **שאין מערבין בתחלה** ביום טוב עבור שבת **בפת**.

[334] וראה בנאון יעקב שתמה: מאי קושיא?! התם תיקוני שדה וכניסה למרחץ בשבת אסירי, וכל מעשה שבשבת אסור הילוך נמי אסור. אבל הכא דלערב ברגליו בשתיקה בשבת שרי, הילוך נמי שרי. וראה בריטב"א ד"ה א"ל רבא.

כלומר, כשלא עירב מאתמול עבור יום טוב בפת, וטעמא: משום הכנה, "דקרי ליה השתא שם עירוב" [לשון רש"י. ולכאורה הכוונה: דכל דהוי לכתחלה בעי אמירה, וכל דבעי אמירה אית ביה משום הכנה, כדאמרינן לעיל, וראה גם ברש"י בד"ה דיקא נמי]. ומפרשינן להא דאמר רב יהודה: **עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני**.

אמר שמואל: **ודוקא באותה הפת**. דאם לא כן, הא אין מערבין בתחילה בפת [335].

אמר רב אשי: **דיקא נמי** [שדוקא באותה הפת שקרא עליה שם מאתמול והשתא קא שתיק הוא דשרי. אבל לא שרי לערב בשני בפת אחרת, כיון דבעי למיקרי עלה שם עירוב השתא] - ממ**תניתין** דידן, **דקתני**:

כיצד הוא עושה, מוליכו בראשון ומחשיך עליו, ונוטלו ובא לו; בשני מחשיך עליו, ואוכלו ובא לו.

הרי חזינן דבעינן שיערב בשני באותה פת שעירב מאתמול, ולפיכך איתא "ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו", וטעמא משום הכנה, וכדאמרן.

ומפרש תלמודא טעמא ד**רבנן** [אביי ורבה בר חנן דקא מתמהי לעיל אהכנה דרבה] שלא חשו להך דיוקא:

דילמא התם - במשנתנו - **עצה טובה קא משמע לן** שלא יאבד ויפסיד פתו, ויטרח להביא אחרת, ולעולם אם רוצה יכול לערב אף באחרת.

מתניתין:

המשנה הקודמת עסקה בענין שבת ויום טוב אם הם מהוים קדושה אחת ויומא אריכתא, או שהם שתי קדושות.

ובמשנתנו יתבאר גדרם של שני הימים הטובים של ראש השנה, ונפקא מינה לענין עירובי התחומין שלהם.

לפי רש"י, נאמרה משנתנו ביחס לתקופה שלא נהגו בה שני ימי ראש השנה אלא בחוצה לארץ, אבל בארץ נהגו רק יום אחד, לפי קידוש החודש.

רבי יהודה אומר: **ראש השנה, שהיה ירא שמא תתעבר**, מי שנמצא בגולה, וירא שמא יעברו בית דין הגדול שבירושלים את חודש אלול, ויידחה ראש השנה - שלפי חשבונו - ביום אחד, ומטעם זה הוא צריך לנהוג שני ימים בקדושת יום טוב, והוא צריך ליילך ביום הראשון לצד אחד וביום שני לצד אחר:

[335] וביאר הריטב"א: דהא דמבואר בדברי רב יהודה דדוקא אם עירב ברגליו או בפת ביום ראשון, הוא דשרי לערב ברגליו בשני, אבל אם לא עירב כלל אתמול אסור משום הכנה. היינו משום, דאף דאמרינן לעיל דהמערב ברגליו לא בעי אמירה, היינו דוקא "היכא דאיכא גלויי דעתא שהוא רוצה לקנות שם שביתה אבל בשלא עירב שם כלל מערב יום טוב, דילמא לא ניחא ליה להפסיד אלפים אמה שיש לו לצד אחר, וכיון שכן בעי אמירה". וראה מה שהוסיפו בזה בהגהות.

מערב אדם שני עירובין למזרח ולמערב, ואומר: **עירובי** שבצד מזרח יקנה לי שביתה **ביום הראשון למזרח**, ועירובי שבצד מערב יקנה לי שביתה **ביום השני למערב**.
או אומר [כפי רצונו לילך]: **בראשון למערב**, **ובשני למזרח**.
או מניח עירוב אחד [כשאין רצונו לילך אלא ביום אחד] ואומר **עירובי בראשון**, **ובשני כבני עירי**.
או **עירובי בשני**, **ובראשון** הריני **כבני עירי**.
ולא הודו לו חכמים, וכדמפרש טעמייהו בגמרא.
ועוד אמר רבי יהודה: מי שהיה לו בראש השנה כלכלה [סל] של פירות טבל, ואסור לו לתקנו ביום טוב [שאין מגביהין תרומה ביום טוב, דשבות דרבנן היא, וכדאיתא במסכת ביצה], אם רוצה לתקנו: **מתנה אדם**, ומגביה ממנה תרומה ומעשר **על הכלכלה ביום טוב ראשון** של ראש השנה, ואומר: אם היום חול [לפי שעיברו בית דין את אלול], הרי אלו תרומה ומעשר. ואם היום קודש [שלא עיברוהו] אין בדברי כלום.
ולמחר ביום השני מתנה שוב, ואומר: אם היה אתמול קודש ולא חלה הפרשתי, הרי הן תרומה ומעשר היום [שהרי אם אתמול קודש היום חול]. ואם היה אתמול חול וכבר חלו התרומה והמעשר, מה טוב.
ואוכלה לפירות הכלכלה **ביום** טוב **שני** של ראש השנה, שביום זה ממה נפשך חלו התרומה והמעשר.
וכן ביצה שנולדה בראשון - שאסורה באכילה ביום טוב, וכדאיתא בריש ביצה - **תאכל בשני**, דממה נפשך מותרת היא. שאם הראשון קודש, הרי עכשיו כבר חול ומותרת היא; ואם היום קודש הרי נולדה הביצה בערב יום טוב, ומותרת היא.
ולא הודו לו חכמים, וכדמפרש טעמייהו בגמרא.
רבי דוסא בן הרכינס אומר: **העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה** מזכיר בתפלתו גם של ראש חודש, **ואומר** ביום הראשון: "**החליצנו** [זרזנו והחליצנו, כמו: "ואנחנו נחלץ חושים לפני אחינו בני ישראל", שאמרו בני גד ובני ראובן על יציאתם למלחמה] **ה' אלהינו את יום ראש החדש הזה**, **אם היום אם למחר**"! כלומר: בין שהוא היום ובין שיהיה מחר.
ולמחר הוא אומר: "החליצנו את יום ראש החדש הזה, **אם היום אם אמש**" [336].
ולא הודו לו חכמים, וכדמפרש בגמרא על מה פליגי, וטעמייהו [337].

גמרא:

[336] והטעם שאומר "אם היום אם אמש", כדי שלא יראה שקרן בתפלתו [רבינו יהונתן].
[337] וראה רש"ש וגאון יעקב בגמרא בדף מ; אם מתנה גם על הזכרת ראש השנה.

שנינו במשנה: ולא הודו לו חכמים:
ומפרשינן: **מאן לא הודו לו**?
אמר מפרש **רב**: **רבי יוסי היא**.
דתניא: **מודים חכמים** [דסברי במשנה לעיל דף לח א דיום טוב ושבת הסמוכין זה לזה קדושת אחת הן ושביתה אחת לשתיהן, ופליגי על רבי אליעזר הסובר שתי קדושות הן, ושתי שביתות להן] **לרבי אליעזר**, **בראש השנה**, **שהיה ירא שמא תתעבר**, **שמערב אדם שני עירובין**, **ואומר**: **עירובי בראשון למזרח ובשני למערב**; או **בראשון למערב ובשני למזרח**; או **עירובי בראשון**, **ובשני כבני עירי**; או **עירובי בשני**, **ובראשון כבני עירי**.
ומשום דשני ימים טובים של ראש השנה רק מספק נוהגין אותן, ואם האחד חול השני קודש. ולפיכך כשתי קדושות הם, ושביתה נפרדת לכל יום.
רבי יוסי אוסר! ומשום שסובר רב יוסי, דמשני טעמים צריך לנהוג בגולה שני ימים של ראש השנה:
א. משום ספק שמא עיברו בית דין את חודש אלול, מפני שלא נראתה לבנה כדי לקדשה ביום הראשון.
ב. משום שלפעמים בית דין שבירושלים קובעים לנהוג שני הימים קודש בודאי, אף על פי שבאו עדים ביום הראשון שנראית הלבנה - וכמו שיתבאר.
וכיון שכן, הואיל ואפשר ושניהן קודש, וקדושה אחת היא, לפיכך אי אפשר לערב שני עירובין לשני ימים.
ומהאי טעמא נמי קתני במתניתין דידן שביצה שנולדה בזה אסורה בזה, ואסור לתקן הכלכלה על ידי תנאי, שהרי מספקא לן נמי, דילמא שני הימים קודש הן בודאי.
ואימתי קובעין בית דין שיהיו שני הימים קודש בודאי?
כשבאו עדים ביום השלשים של חודש אלול, לאחר זמן הקרבת תמיד של בין הערביים, להעיד שנראית הלבנה החדשה.
דקיימא לן שנוהגים קדושה ביום השלשים של חודש אלול, היות ויתכן שיבואו בו ביום עדים להעיד שראו את הלבנה, ויקדשו בית דין את החודש, ויהיה אותו היום יום טוב של ראש השנה.
ולכן, נוהגין בו קדושה מספק כבר מתחלת היום, עוד בטרם יבואו העדים.
אבל בבוקר, היו הלויים אומרים שיר של חול [שאף אם היה מתקדש החודש קודם תמיד של שחר, אין אומרים על התמיד אלא שיר של חול, שלא תיקנו לומר שיר אחר, כיון דברוב שנים חול הוא, רש"י ראש השנה דף ל ב].
וכשהגיע תמיד של בין הערבים, כיון שעדיין לא באו עדים, אומרים בו שיר של חול.

וכיון שאמרו כבר שיר של חול, נמצא שאם יקבלו בית דין את העדים אחר הקרבת התמיד של בין הערביים, יתברר שלא אמרו הלויים על התמיד את השיר הראוי לו.
ולפיכך, תיקנו חכמים, שאם יבאו עדים ביום השלשים של חודש אלול מן המנחה ולמעלה [שהוא זמן הקרבת תמיד של בין הערבים], שלא יהיו מקדשין את החדש באותו היום, אלא דוחין את קידוש החודש למחר, ורק מיום המחרת מונין קביעתו, כדי שבכך יוכלו לומר את שיר הראוי לתמיד בין הערביים ביום טוב.
ומכל מקום, גם בגמר יום שלשים ממשיכין לנהוג בו קדושה, כתחלתו, שכך תקנו חכמים, שיהו נוהגין אותו היום קודש ואפילו בגמרו של יום, ואף על פי שיודעין אז בודאות שידחה יום טוב ליום המחרת [אחר שהתקינו שאין מקבלין עדים] ולמחר הוא שיהיה קדש.
ונמצא שבגמרו של יום השלשים, לאחר שהגיעו העדים ולא קיבלו אותם, נוהגת בהם קדושה [מכח תקנת חכמים בודאי], ולמחרת גם נוהגת קדושה בודאי מעיקר הדין.
וכך **אמר להן רבי יוסי** לחכמים: וכי **אי אתם מודים שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה** - **שנוהגין** גם **אותו היום קדש** וגם **למחר קדש**!

דף לט:

וטעמא דרבנן, דסברי דאפילו הכי שתי קדושות הן:
משום ד**התם** נמי, כיון דנדחה ליום המחרת, הוי ראשון חול, ואם כן לא הוי קודש אלא יום אחד.
והאי דתקון חכמים לגמור את יום השלשים בקדושה, הוא רק **כי היכי דלא לזלזולי ביה** [ביום שלשים של אלול בשנה האחרת].
דאי שריית להו לעשות בו מלאכה מן המנחה ולמעלה כשיודעין שיידחה, אתו למעבד ביה מלאכה קודם המנחה נמי, ושמא יבואו עדים קודם המנחה, ויהא היום קדש, ונמצא שעשו מלאכה ביום טוב. [רש"י. וכיון דמהאי טעמא הוא - לא חשיבי כ"קדושה אחת", ריטב"א].
שנינו במשנה: **ועוד אמר רבי יהודה** מתנה אדם על הכלכלה; וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני:
ומפרשינן: **וצריכי** לרבי יהודה לאורויי דשתי קדושות הן בהנך תלת מילי: עירוב, כלכלה וביצה!

דאי אשמעינן רק שמערב אדם שני עירובים בתנאי **בראש השנה**, **הוה אמינא בהא** הוא דקאמר **רבי יהודה**, שמותר לערב, **משום דלא קעביד מידי**, שאינו עושה דבר אלא רק אומר היכן הוא מקום שביתתו.

אבל כלכלה, דמעשר ביום שהוא קודש - אף שהוא על תנאי - **ומיחזי כמתקן טיבלא**, **אימא מודה להו לרבנן**, **שאסור**.

להכי קא משמע לן דאף בכלכלה מותר.

ואי אשמעינן הני תרתי - עירוב וכלכלה - **משום דליכא למיגזר עלייהו**.

אבל ביצה דאיכא למיגזר בה:

או **משום פירות הנושרין**, [לחד מאן דאמר - בביצה דף ג א - דזהו טעם איסור ביצה שנולדה]. כלומר: שהיא בכלל גזירת חז"ל שאסרו פירות הנושרין ביום טוב משום שמא יעלה ויתלוש.

ומשום, כלומר: או משום שהיא בכלל גזירת **משקין שזבו** מן הענבים [וכאידך מאן דאמר בביצה שם] שאסרו חז"ל שמא יסחוט.

אימא מודה להו לרבנן שאסורה ביום שני של ראש השנה כשנולדה ביום ראשון, הילכך **צריכא**! [338]

תניא: **כיצד אמר רבי יהודה מתנה אדם על הכלכלה ביום טוב ואוכלה בשני? היו לפניו שתי כלכלות של טבל**, **אומר**: **אם היום חול ולמחר קדש תהא זו תרומה על זו. ואם היום קדש ולמחר חול**, **אין בדברי כלום**. **וקורא עליה שם** זה בתנאי, **ומניחה**.

ולמחר הוא אומר על אותה כלכלה שאמר אתמול:

אם היום חול תהא זו תרומה על זו, **ואם היום קדש אין בדברי כלום** שכבר היא תרומה מאתמול, **וקורא עליה שם** זה, **ואוכלה** לחברתה החולין [339].

רבי יוסי אוסר.

וכן היה רבי יוסי אוסר - בכל השלשה השנויים במשנתנו: עירוב, כלכלה וביצה - **בשני ימים טובים של גליות**.

כגון, שני ימים של פסח וסוכות, שהתורה אמרה: יום אחד שבתון, ובגולה עושין שני ימים מפני שרחוקין מבית דין ואין יודעין אם הוקבעו תשרי וניסן ביום שלשים או ביום

[338] וראה מה שביאר רבי עקיבא איגר למאן דסבירא ליה בביצה שם, טעמא אחרינא באיסור ביצה שנולדה, דלדידיה למה לי ביצה במשנתנו.

[339] ולא היה צריך לומר ביום השני: אם היום קודש אין בדברי כלום. אלא כדי שיתן את לבו שהיום קודש, ולא יזלזל במלאכה, יאמר: אם היום קודש אין בדברי כלום [רבינו יהונתן]. אבל ביום ראשון שהוא עושה הפרשה "על תנאי", צריך לכפול תנאו, כך נראה בכוונתו.

שלשים ואחד. ואף על גב דמשום ספק הוא, וחד מינייהו חול, אפילו הכי מחמיר בהו רבי יוסי [ולקמן מפרש לה].

ההוא בר טביא [צבי צעיר] **דאתא** שהובא **לבי ריש גלותא, דאתציד** [שניצוד] **ביום טוב ראשון של גליות** על ידי נכרים בשביל ישראל.

וקיימא לן: כל מלאכה שעשה נכרי בשביל ישראל אסור הוא לאותו יום עד שימתינו בכדי שיעשה, [שתהא שהות לצודו בחול], כדי שלא יהנה ממלאכה שנעשית בשביל ישראל ביום טוב. והטעם, משום גזירה שמא יאמר לו לעשות כן, ואמירה לנכרי שבות [על פי משנה ברורה סימן תקט"ו ורע"ו].

ואשתחיט ביום טוב שני:

רב נחמן ורב חסדא אכלו אותו ביום טוב שני, דממה נפשך מותר הוא: אי אתמול חול הרי מותר, ואי אתמול קודש הרי היום חול, והרי המתננו בשחיטתו בכדי שיעשה.

רב ששת לא אכל, דקסבר קדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמיא, וצריך להמתין בכדי שיעשה במוצאי יום טוב השני.

אמר רב נחמן דלא סבר כרב ששת: **מאי אעביד ליה לרב ששת** דכביכול **לא אכיל** לעולם **בישרא דטביא**. שאם לא כן, למה לא אינו אוכלו עתה, שהרי מותר הוא.

אמר ליה רב ששת לרב נחמן: **והיכי איכ ול**?!

דתני איסי, כדלהלן.

ואמרי לה, ויש אומרים כי בלשון תמיהה קאמר רב ששת:

איסי תני - מה דנפרש בסמוך - ואנא איכול?!

והיינו דתני איסי: **וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של גליות**, משום שאף הן קדושה אחת הן.

וכיון שכן, אסור נמי לאכול ביום שני מה שניצוד בראשון.

אמר רבא: **ומאי קושיא**?! **דילמא הכי קאמר** איסי: [340]

וכן היה רבי יוסי אוסר להפריש על תנאי **בשני ימים טובים של ראש השנה בגולה** כל ראשי שנים, כאותו ראש השנה שהיו עושים בירושלים, ביום השלשים, כשהיו באים עדים מן המנחה ולמעלה [341].

ותמהינן אהך פירושא:

---

[340] ולא קאי אשני ימים טובים של גליות כיון דחומרא בלא טעמא הוא. אלא קאי נמי - וכרישא דברייתא - על שני ימים טובים של ראש השנה

[341] רש"י, כלומר: רישא דאסר רבי יוסי מיירי בארץ ישראל, כשלא קיבלו את העדים שבאו מן המנחה ולמעלה, דלרבי יוסי הוי קדושה אחת. וסיפא קא משמע לן, דמשום הך ספק אסרינן בגולה כל ראשי שנים, גאון יעקב, וראה ריטב"א.

אי הכי, היכי קתני: שני ימים טובים "**של גליות**", דמשמע שני ימים טובים שאינם נעשים שניים אלא בגולה?!

והרי "וכן היה רבי יוסי אוסר בשני ימים טובים של ראש השנה **בגולה**" - **מיבעי ליה**, דהא לישנא הוא דשייך בראש השנה, כיון שאף בארץ ישראל פעמים שעושין אותו שני ימים, כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה.

אמר רב אסי [והב"ח והגאון יעקב גרסו: **רב אשי**] דיחוייא אחרינא להא דמייתי רב ששת מדתני איסי:

מאי קושיא?! **דילמא הכי קאמר** איסי: **וכן היה עושה רבי יוסי איסור שני ימים טובים של גליות** - שלא היה אוסרו אלא מתירו - **כשני ימים טובים של ראש השנה לרבנן**, **דפליגי עליה**, **ושרו**.

וכונתו לומר: רבי יוסי לא פליג על חכמים אלא בשני ימים טובים של ראש השנה, ולא בשני ימים טובים של גליות.

וביאר רש"י: אף דדחקינן טובא, הכי עדיפא, כדי דלא נוקי שבשתא ברבי יוסי דקיימא לן נימוקו עמו, והאי חומרא בלא טעמא הוא.

אשכחיה רב ששת - דסבירא ליה דלרבי יוסי אסור אף בשני ימים טובים של גליות - **לרבה בר שמואל**.

אמר ליה רב ששת לרבה בר שמואל: **תני מר מידי בקדושות**, האם שנית איזה ברייתא אם שני ימים טובים של גליות קדושה אחת הן או שתי קדושות הן? [על פי משמעות הגמרא ורש"י לקמן]

אמר ליה: **תנינא** לה להך מילתא:

מודה רבי יוסי - שמותר - **בשני ימים טובים של גליות**, כיון דשתי קדושות הן.

אמר ליה רב ששת לרבה בר שמואל: **אי משכחת להו** - לרב נחמן ורב חסדא שאכלו מבשר הצבי, ומשום דסברי שתי קדושות הן - **לא תימא להו ולא מידי** מהך ברייתא, שלא יביישוני על שלא אכלתי מבשר הצבי.

אמר רב אשי: **לדידי אמר לי אמימר**: **דההוא בר טביא** שנמנע רב ששת מלאוכלו **לאו איתצודי איתציד** בראשון ונשחט בשני, וכדאמרן, [דאילו היה כן לא היה רב ששת נמנע מלאוכלו],

דף מ.

אלא כך היה מעשה: **מחוץ לתחום אתא** על ידי נכרי שהביאו בשביל הריש גלותא באותו היום, ואסור הוא לישראל כשאר איסורי שבת שנעשו בשביל ישראל. והכא דפליגי, בהכי הוא דפליגי:

מאן דאכל, סבר: דבר **הבא** מחוץ לתחום **בשביל ישראל זה**, אין איסור באכילה רק לו, אבל **מותר לישראל אחר**, כיון דתחומין דרבנן הן, [משנה ברורה סימן רע"ו].

ומאן דלא אכל - רב ששת - **סבר**: כיון דהובא בשביל ריש גלותא, אמרינן: **דכל דאתי לבי ריש גלותא - אדעתא דכולהו רבנן אתו**, כיון שהיו שכיחים בביתו, ולפיכך חשיבי כולם כמי שהובא בשבילם, שאסורים באכילה.

ותמהינן ארב אשי: **והא אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל ואמר ליה**: תני מר מידי בקדושות?

ולדברי רב אשי אמאי שאל ליה אי קדושה אחת או שתי קדושות הן, והרי לרב אשי פשיטא להו לכולי עלמא דשתי קדושות הן [כן פירש רש"י, וראה רש"ש].

ומשנינן: **לא היו דברים** - האלו, דאמרן על רב ששת ורבה בר שמואל - **מעולם! ההוא ליפתא** [לפת] **דאתי למחוזא** עירו של רבא ביום טוב על ידי נכרים.

נפק רבא חזיא דכמישא [יצא רבא וראה שכמושין הן], ולפיכך **שרא רבא למיזבן מיניה** ביום טוב, ומשום **דאמר** רבא: כיון דכמישא **הא ודאי מאיתמול נעקרה**.

מאי אמרת לאסור, דמכל מקום אסור כיון **דמחוץ לתחום אתיא** היום?

לא היא.

כי דבר **הבא בשביל ישראל זה, מותר לאכול לישראל אחר**.

וכל שכן האי, דאדעתא דנכרים [בשביל נכרים] הוא **דאתא!** [342]

אך **כיון דחזא** רבא לאחר מכן, **דקא מפשי** הנכרים **ומייתי להו** [שמרבים הנכרים להביא בשביל ישראל], משנודע להם שאף ישראל קונים, **אסר להו** רבא לישראל למיזבן מן הנכרים, דהא השתא בשבילם הוא דהובא חוץ לתחום.

הנהו בני גננא [קושרי כילות לחתנים ונותנין שם הדס] **דגזו להו אסא** [שקצצו עבורם הנכרים הדסים] **ביום טוב שני**.

לאורתא [לערב של מוצאי יום טוב] **שרא להו רבינא לאורוחי ביה** [להריח בהם] **לאלתר**, דלא בעינן "בכדי שיעשו" ביום טוב שני דקיל, [מלחמות ור"ן בשיטת רש"י].

[342] אבל אם היו עוקרים הנכרים ביום טוב עצמו, היה אסור לישראל אף שלא עשו כן בשביל ישראל, אם משום מוקצה, אם משום שהוא בכלל גזירת חז"ל שאסרו פירות הנושרים ביום טוב, ריטב"א.

אמר ליה רבא בר תחליפא לרבינא: **ליסר להו מר** בכדי שיעשו [מלחמות], **מפני שאינן** - אותן בני גננא - **בני תורה**, ואתו לזלזולי ביום טוב שני. [רש"י. או שיבואו להתיר כן אף ביום ראשון, מלחמות לפי גירסת רש"י].

מתקיף לה רב שמעיא: **טעמא דאינן בני תורה**, **הא בני תורה** הוו, **שרי**?!

והא בעינן בכדי שיעשו אפילו ביום טוב שני?!

אזלו, **שילוה לרבא**

אמר להו: **בעינן בכדי שיעשו**, אפילו ביום טוב שני, דקיל [מלחמות ור"ן, לשיטת רש"י].

שנינו במשנה: **רבי דוסא** בן הרכינס **אומר**, העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אומר: את יום ראש החדש הזה. ולא הודו לו חכמים:

אמר רבה: **כי הוינן בי רב הונא**, **איבעי לן**: **מהו להזכיר של ראש חודש** בתפלת **ראש השנה** ולומר: את יום ראש החדש הזה ואת יום הזכרון הזה?

וצדדי הספק הם:

כיון דחלוקין במוספין שמקריבין מוספי ראש השנה וגם מוספי ראש חדש, וכדכתיב בפרשת מוסף דראש השנה: "מלבד עולת החודש", **אמרינן** ומדכרינן של ראש חודש מלבד ראש השנה.

או דילמא כיון שאומר את יום הזכרון הזה [דרחמנא קרייה לראש השנה זכרון כדכתיב "זכרון תרועה"] וראש חדש נמי נקרא זכרון, כדכתיב בפרשת חצוצרות [בהעלותך י - י]: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם "לזכרון" לפני אלהיכם. אם כן, **זכרון אחד עולה לכאן ולכאן**? [343]

ואמר לן רב הונא: **תניתוה** במשנתנו, דלדעת חכמים אין מזכירין של ראש חדש כלל, דהא תנן: **רבי דוסא אומר העובר לפני התיבה** וכו' "ולא הודו לו חכמים", **מאי לאו** לא הודו לו שצריך **להזכיר** של ראש חודש.

ודחינן: **לא** אלהזכיר פליגי חכמים, אלא שלא הודו לו שצריך **להתנות**. אלא שיאמר בלא תנאי: "וכן יום המחרת" [רש"י].

ומסייעינן להא דפרשינן:

הכי נמי מסתברא. **מדקתני בברייתא**: **וכן היה רבי דוסא עושה** - שהיה מתנה - **בראשי חדשים של כל השנה כולה**, **ולא הודו לו** חכמים.

[343] וביאר בגאון יעקב: דלאו דוקא ראש חודש איקרי "זכרון", אלא כולהו מועדות איקרו הכי. ולכולם יש שם פרטי, ואף לראש חודש. אלא, כיון שמזכירים שם כללי אין צריך להזכיר השם הפרטי. אמנם ברש"י בעמוד ב' בד"ה אמר רבי זירא, כתב: "דכיון דראש השנה הוא, היינו ראש חודש".

אי אמרת בשלמא שלא הודו שצריך **להתנות**, **משום הכי לא הודו לו** בשאר ראשי חדשים.
אלא אי אמרת שלא הודו שצריך **להזכיר** - **אמאי לא הודו לו** בשאר ראשי חדשים - שודאי מזכירין - שצריך להתנות.
ותמהינן עלה: **ואלא מאי** אתית לפרושי מכח הך סייעתא, דפליגי אל**התנות**.
אם כן, **למה לי לאיפלוגי בתרתי**: בראש חודש שבראש השנה, ובראשי חדשים של כל השנה?!
ואם כן, אדרבא, מוכח בהיפוך, כיון דבמשנה לא פליגי אלהתנות, דהא סברי שאין צריך להזכיר כלל, שוב פליגי בברייתא אלהתנות, בראשי חדשים של כל השנה.
ודחינן: לעולם פליגי על התנאה ולא על הזכרה.
ודקשיא לך תרתי למה לי, **צריכא**!
דאי אשמעינן פלוגתייהו בהתנאה רק ב**ראש השנה**, **הוה אמינא**; **בהא** הוא דק**אמרי רבנן דלא** להתנות, **משום דאתי לזלזולי ביה** [בכל ראש השנה, על פי גליון] כיון דמחזיקין ליה בספק, ולהכי אמרינן סתמא "וכן יום המחרת" ו"מחזקינן להו בקדושה אחת" [רש"י, וראה במהרש"א].
אבל בראשי חדשים של כל השנה כולה, דשרו במלאכה ולא שייך שם זלזול, **אימא מודו ליה לרבי דוסא** דצריך להתנות, קא משמע לן.
ואי אתמר פלוגתייהו דרבי דוסא וחכמים רק **בהא** [בראשי חדשים של כל השנה], הוה אמינא: **בהא** - דליכא למיחש לזלזולי - הוא דק**אמר רבי דוסא** שיתנה.
אבל בהך [בראש השנה] כיון דאיכא למיחש לזלזול, **אימא מודה להו לרבנן**, לפיכך **צריכא** הני תרתי, ולעולם בהתנאה הוא דפליגי.
מיתיבי אהא דנקטינן השתא, דלא פליגי אלא בהתנאה, אבל מודו דבעי להזכיר של ראש חודש, מהא דתניא:
ראש השנה שחל להיות בשבת, **בית שמאי אומרים**: **מתפלל עשר** ברכות במוסף של ראש השנה, שהן: שלש ראשונות ושלש אחרונות, וברכה לשבת בפני עצמה, הרי שבע, וברכה לקדושת היום וכולל עמה מלכיות, וברכה לזכרונות וברכה לשופרות, הרי עשר!
ובית הלל אומרים: **מתפלל תשע** ברכות, שכולל שבת וקדושת היום בברכה אחת, [וחותם: מקדש השבת וישראל ויום הזכרון, רש"י].
והשתא תיקשי: **ואם איתא** דמזכיר של ראש חודש, ודאי, דלבית שמאי דבעי לכל חד ברכה בפני עצמה הוא הדין שלראש חודש ברכה בפני עצמה.
ואם כן תיקשי, **בית שמאי אומרים**: מתפלל **אחת עשרה** - **מיבעי ליה**?!

דף מ:

אמר תירץ **רבי זירא**: **שאני ראש חודש**, **מתוך שכולל לשחרית** [בשחרית] **וערבית**, **כולל נמי במוספין**.

כלומר: מהא דלא ייחדו בית שמאי ברכה בפני עצמה לראש חודש, ליכא לאוכוחי דלא בעינן להזכיר של ראש חודש בראש השנה כלל.

דשפיר יש לומר דמזכירין של ראש חודש, אלא שכוללין אותה עם ברכת קדושת היום וחותם ואומר: מקדש ישראל ויום הזכרון וראשי חדשים. [וכן אם מיקלע ראש חודש בשבת, אינו מזכיר של ראש חודש בפני עצמה].

ואם תאמר, מאי שנא מהזכרת שבת, שלדעת בית שמאי אין כוללים אותה בקדושת היום?

אימא לך: כיון דבשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת] שאין מזכיר של ראש חודש כברכה בפני עצמה [שהרי אילו היה מיקלע ראש חודש בחול אין לו ברכה בפני עצמה] אלא כוללה בעבודה, שאומר יעלה ויבא. אם כן השתא נמי, בשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת], שמזכיר של ראש חודש שלא בעבודה, אינו מייחד לו ברכה בפני עצמה, אלא כוללה עם קדושת היום.

וכיון שבשחרית וערבית של ראש השנה [או של שבת], כוללה עם קדושת היום עבדינן הכי אף במוסף, ואף דבחול מזכיר במוסף את של ראש חודש כברכה בפני עצמה.

ותמהינן עלה דאמרינן, דלבית שמאי כוללין ראש חודש בקדושת היום.

שלפי סברא זאת צריך לומר, שבראש חודש שחל להיות בשבת כוללין של ראש חודש בשל שבת בתפלת המוספין [דחד ענינא הוא, וכמו שנתבאר].

והשתא תיקשי: **ומי אית להו לבית שמאי**, "**כולל**", בראש חודש דאיקלע בשבת בתפלת מוסף?!

והתניא: **ראש חודש שחל להיות בשבת**, **בית שמאי אומרים**: **מתפלל** במוסף **שמנה** ברכות, מפני שצריך לייחד ברכה לשבת וברכה לראש חודש, לבד משלש ראשונות ושלש אחרונות.

ובית הלל אומרים: **מתפלל שבע**, וכולל ראש חודש ושבת בברכה אחת.

וכיון שכן, **קשיא** אתירוצא דרבי זירא, ועל כרחך מוכח מהא דלא ייחדו בית שמאי ברכה בפני עצמה לראש חודש במוסף של ראש השנה, דאין מזכירין ראש חודש כלל, דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן [344].

[344] כן פירש רש"י, אבל בריטב"א הוכיח דלא נפשט כן, מדאמרינן עלה לקמן "מאי הוי עלה", וראה מה שביארו הרשב"א והריטב"א.

ואומרת הגמרא: **וכולל עצמו**, כלומר: הא דאמרינן דבשחרית וערבית כוללים ראש חודש בברכת קדושת היום בימים שמזכירין אותו, דהיינו בראש חודש שחל להיות בשבת - **תנאי היא** דפליגי בהא, אם כוללו בקדושת היום או כוללו בעבודה כבחול.

דתניא: **שבת שחל להיות בראש חדש או בחולו של מועד** [שבימים אלו כשהם חלים בחול, בערבית שחרית ומנחה מזכיר את היום בעבודה, ובמוסף בברכה בפני עצמה]: **ערבית ושחרית ומנחה**, **מתפלל כדרכו** בכל שבת **שבע** ברכות, ואומר מעין המאורע בעבודה כדרך שהוא עושה בחול.

רבי אליעזר אומר: **בהודאה** כמו שאומרים על הנסים בחנוכה ופורים [רש"י ביצה דף יז.], וכדרך שהוא עושה בחול לדעת רבי אליעזר, [וכדאיתא בתוספתא ברכות פ"ג הי"ד]. **ואם לא אמר** יעלה ויבא **מחזירין אותו**.

ובמוספין: כולל קדושת היום בתוך של שבת, **ומתחיל בשל שבת** [ותתן לנו את יום המנוח הזה] **ומסיים בשל שבת** [מקדש השבת], **ואומר קדושת היום** "ותתן לנו ד' אלקינו את יום המנוח הזה ואת יום ראש החודש או חג פלוני" **באמצע** [על פי רש"י ביצה דף יז.]! והיינו תנא דלית ליה כולל.

רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומרים: **כל מקום שזקוק לשבע** ברכות מצד השבת - דהיינו בין בשחרית ובין במוסף - **מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת**, **ואומר קדושת היום באמצע**! והיינו תנא דאית ליה כולל.

מאי הוה עלה דהזכרת ראש חודש בראש השנה?

אמר רב חסדא: **זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן**, ואין צריך להזכיר עוד של ראש חודש.

וכן אמר רבה: **זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן**.

ואמר רבה: **כי הוינא בי רב הונא**, **איבעיא לן**: **מהו לומר זמן** [שהחיינו] **בראש השנה ויום הכפורים** כדרך שאומרים בשאר ימים טובים?

מי אמרינן: **כיון דמזמן לזמן אתי**, **אמרינן**, **או דילמא כיון דלא איקרו "רגלים" לא אמרינן**.[345]

לא הוה בידיה דרב הונא למיפשט.

וכי אתאי [אנא, רבה] **בי רב יהודה**, **אמר**: **אקרא חדתא** [כשאני רואה דלעת חדשה משנה לשנה] **נמי אמינא זמן**, וכל שכן בשמחת יום טוב של ראש השנה ויום הכפורים

[345] וביאר בתורת חיים: לפי שאין אומרים זמן אלא על דבר שיש בו שמחה, לכך קמיבעי ליה, מי אמרינן זמן דוקא ברגלים דאית בהו שמחה דכתיב "ושמחת בחגך", אבל בראש השנה ויום הכפורים דיומא דדינא הוא, לא. או דילמא, כיון דמזמן לזמן קאתי, אמרינן.

[346] רבינו יהונתן. ובתורת חיים כתב: דהכי קאמר ליה: דאפילו אקרא שהוא פירא גרוע, וכדאמרינן "למה נקרא שמן קשואין מפני שהן קשין לגוף", אפילו הכי אמינא זמן, כיון דמזמן לזמן קאתי.

[346]. **אמר ליה** רבה לרב יהודה: **שרשות** בידו לברך שהחיינו - כדרך שמברכים בדלעת חדשה - **לא קא מיבעיא לי**, דאפשר.
כי קא מיבעיא לי חובה לאומרו - **מאי**?
אמר ליה רב יהודה לרבה: **רב ושמואל דאמרי תרווייהו: אין אומר זמן אלא בשלש רגלים**.
מיתיבי לרב ושמואל: כתיב בספר קהלת "**תן חלק לשבעה וגם לשמונה**".
רבי אליעזר אומר:
"**שבעה**" - **אלו שבעת ימי בראשית** שאתה נותן מהם חלק, שהשבת נבחר מתוכה.
"**שמונה**" - **אלו שמונה ימי מילה**, שהיום השמיני נבחר מתוכה.
רבי יהושע אומר:
"**שבעה**" - **אלו שבעה ימי פסח** שאתה צריך לתת חלק לכולם, ולקמן מפרש לה.
"**שמונה**" - **אלו שמונה ימי החג**.
וכשהוא אומר: "**וגם**" לשמונה - **לרבות עצרת** [שבועות] **וראש השנה ויום הכפורים**.
מאי לאו - דרבי יהושע - **לזמן** הוא דקאמר לתת חלק, כלומר: שיברכו בהם שהחיינו.
הרי חזינן שאומר זמן בראש השנה ויום הכפורים.
ודחינן: **לא** לזמן מיירי רבי יהושע, אלא **לברכה**, שמברכים כל יום מקדש ישראל והזמנים.
הכי נמי מסתברא דאברכה קאי: **דאי סלקא דעתך דלזמן** הוא דאמרינן "תן חלק לשבעה" דמשמע כל שבעה, **זמן כל שבעה מי איכא**?!
ודחינן לסייעתין: **הא לא קשיא**, ושפיר איכא למימר "תן חלק לשבעה" על זמן, דהכי קאמר: **דאי לא מברך האידנא** ביום ראשון, **מברך** ומשלים **למחר וליום אוחרא** עד סוף שבעה או שמונה.
ותמהינן אהאי פירושא: **מכל מקום בעינן כוס** לומר זמן עליו, וסתמא דאינשי, יומא קמא אית להו כוס, אבל בשאר יומי לא לכולם יש כוס, [רש"י]. ואם כן, **לימא מסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן: זמן אומרו אפילו בשוק**.
ומשנינן: **הא לא קשיא**, דאף אי לא נימא כרב נחמן, מצינו למידחי דזמן של שבעה היינו להשלמת שבעה, ומשכחת לה השלמה היכא **דאיקלע ליה כוס**.
והשתא מקשינן מכח הא דבעי כוס, קושיא אחרינא אהא דבעינן לאוקמי קרא על זמן: **דהתינח עצרת וראש השנה**, מצינן לאוקמי "וגם" עלייהו, לומר שיאמרו בהם זמן על הכוס, אבל **יום הכפורים היכי עביד**?!

דאי מברך עליה זמן והדר **שתי ליה**, הא לא אפשר, **דכיון דאמר** "**זמן**" **קבליה** ליום הכפורים **עליה**, **ואסר ליה** בשתית הכוס.

דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב - שהתפלל פעם אחת ערבית של שבת מבעוד יום, מפני שנתקשרו השמים בעבים - **מי בדלת** מן המלאכה משקבלת עליך שבת? **ואמר ליה** רב: **אין**, **בדילנא**!

והכי נמי צריך להיבדל מכל איסורי יום הכפורים ושתיה בכללם. ונמצא דאינו יכול לשתות הכוס שאמר עליו זמן.

וכי תימא דהכי יעשה: **ליבריך עליה** זמן **ולינחיה** ולא ישתה אותו, כיון שצריך להבדל. הא נמי לא אפשר.

דהא קיימא לן: **המברך צריך שיטעום**! שמא תאמר **ליתביה** לשתות **לינוקא** שהגיע לחינוך ברכה, ולא הגיע לחינוך תענית ביום הכפורים [347].

הא נמי לא אפשר.

דלית הלכתא כרב אחא בר יעקב [כתב רש"י: שלא איתפרש לו לענין מה אמרה רב אחא, וראה תוספות], אלא אסור ליתנו ביום הכפורים לינוקא, **דילמא אתי** הינוקא **למסרך** [שייסרך התינוק אחר המנהג הזה שהוא שותה ביום הכפורים] וישתה אף לאחר שיגדיל.

מאי הוי עלה דהא דאיבעיא לן אם אומר זמן בראש השנה ויום הכפורים?

שדרוה רבנן לרב (**יימר**) [**ייבא**, רש"י וגליון] **סבא** לקמיה **דרב חסדא** [שלחו לרב ייבא אל רב חסדא], **במעלי יומא דריש שתא** [בערב ראש השנה], **ואמרו ליה** לרב ייבא: **זיל חזי היכי עביד** רב חסדא **עובדא**, **ותא אימא לן** [ראה אם אומר זמן, ובוא אמור לנו]!

כי חזייה [כשראה רב חסדא] לרב ייבא, **אמר ליה** רב חסדא: **דליוה לרטיבא רפסא ליה בדוכתא** [פתגם הוא: המגביה עץ רטוב שאינו ראוי להיסק, בידוע שצריך למקומו של העץ, שהרי על חנם לא הגביהו, ולהיסק אינו ראוי].

כלומר: מבין אני שלא באת לכאן על חנם, אלא שרצונך לראות אצלי איזה דבר.

אייתו ליה - לרב חסדא - **כסא דחמרא** [כוס של יין], **קדיש**, **ואמר זמן**! [348]

והלכתא: **אומר זמן בראש השנה ויום הכפורים**; **והלכתא**: **זמן אומרו אפילו בשוק**!

---

[347] רשב"א וריטב"א. וביאר רש"י: שאין צריך שיטעום המברך דווקא, דהוא הדין כי שתי אחרינא שפיר דמי. דטעמא שצריך טעימה משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר, שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך, [וברשב"א וריטב"א כתבו, דהברכה יוצאת "לבטלה"], ואם כן, מכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי.

[348] וביאר בתורת חיים: שאי אפשר לדחות דאינה חובה אלא רשות, דכיון שידע רב חסדא שבא רב ייבא ללמוד הלכה, אם היה רשות, עדיף שלא לאמר, כיון דעכשיו שאמר אולי יבין רב ייבא שהוא חובה, ועל כרחך שבאמת חובה היא.

ואמר רבה: כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן:
בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא, היושב בתענית בערב שבת [349] - **מהו לאשלומי** יום התענית כולו, או שצריך להפסיק תעניתו קודם שבת, כדי שלא ייכנס לשבת כשהוא מעונה?
לא הוה בידיה דרב הונא למיפשט.
אתאי לקמיה דרב יהודה, ולא הוה גם **בידיה. אמר רבא: נחזייה אנן** האיך נפשוט: **דתניא: תשעה באב שחל להיות בשבת,**

דף מא.
וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת [דכשהוא חל בחול, אסור לאכול בסעודה המפסקת שני תבשילים, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין], **אוכל ושותה** בהם **כל צרכו, ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו** [בשעה שהיה מלך, ולא כשהיה הדיוט בזמן מלכותו].
חל להיות תשעה באב בערב שבת, אינו משלים התענית, אלא **מביאין לו** קודם שבת - **כביצה ואוכל, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה.**
ותניא [ב"ח, ורבא הוא דמייתי ליה]: **אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבין לפני רבי עקיבא, ותשעה באב שחל להיות בערב שבת היה, והביאו לו** - קודם כניסת שבת - **ביצה מגולגלת** [צלויה רכה], **וגמעה בלא מלח, ולא שהיה תאב לה, אלא להראות לתלמידים הלכה**, שאין משלימין תענית בערב שבת.
ורבי יוסי אומר: תשעה באב שחל להיות בערב שבת, **מתענה ומשלים.**
אמר להן רבי יוסי לחכמים: **אי אתם מודים לי בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת, שמפסיק** סעודת שבת **מבעוד יום**, שצריך לאכול מבעוד יום, ומקבל תענית עליו משגמר סעודתו ואף על פי שהוא שבת [רש"י. וכתב הריטב"א: דאתיא כמאן דאמר בפסחים דף נד: שתשעה באב בין השמשות שלו אסור]? **אמרו לו**: "**אבל**" [אמת]!
אמר להם: מה לי ליכנס בה [בשבת] **כשהוא מעונה, מה לי לצאת ממנה כשהוא מעונה,** ואמאי פלגיתו עליי?!
אמרו לו: לא דמי. כי **אם אמרת** שמותר **לצאת ממנה** כשהוא מעונה, **שהרי אכל ושתה כל היום כולו, תאמר, ליכנס בה כשהוא מעונה** - דמסתברא לאסור - **שלא אכל ושתה**

[349] וכתב בתורת חיים: שהם תלמידי חכמים ואנשי מעשה שיושבים בתענית כדי שיאכלו בשבת לתיאבון. ובמאירי לא כתב כן.

כל היום כולו [350].

ואמר עולא [רבא הוא דמייתי לה למיפשט בעיין]: **הלכה כרבי יוסי**, שמותר ליכנס בה כשהוא מעונה. ותפשוט נמי בהא דאיבעיא לך דמותר לאשלומי.

ותמהינן: **ומי עבדינן כרבי יוסי**, שבתשעה באב החל להיות בערב שבת, מתענה ומשלים?!

ורמינהי: **אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים**, **בחנוכה ובפורים**, **ואם התחילו** בתענית עשרים או שלשים יום מקודם, ונכנסו בהן ימי חנוכה או ראש חדש **אין מפסיקין** מלהתענות בהן, **דברי רבן גמליאל**.

אמר רבי מאיר: **אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין**, **מודה היה שאין משלימין** את התענית בחנוכה וראש חדש להתענות כל היום. **וכן** - אין משלימין - **בתשעה באב שחל להיות בערב שבת**. [וראה בתוספות, וברשב"א ור"ן ביאור לשון "מודה", דלמאן מודה רבן גמליאל].

ותניא: **לאחר פטירתו של** (**רשב"ג**) [**רבן גמליאל**] **נכנס רבי יהושע להפר** [לבטל] **את דבריו** של רבן גמליאל, ולומר שמשלימין [בתשעה באב שחל להיות בערב שבת, גאון יעקב].

עמד רבי יוחנן על רגליו, **ואמר**: **חזי אנא דבתר רישא גופא אזיל**. רואה אני שאחר הראש הולך הגוף. כלומר: צריכין אנו להלך אחר דברי הראשונים.

והרי **כל ימיו של רבן גמליאל קבענו הלכה כמותו**, **עכשיו אתה מבקש לבטל דבריו**?! **יהושע! אין שומעין לך**, **שכבר נקבעה הלכה כרבן גמליאל!**

ולא היה אדם שערער בדבר כלום.

הרי חזינן, שהסכימו שאין משלימין ודלא כרבי יוסי?!

ומשנינן: **בדורו של רבן גמליאל עבוד כרבן גמליאל** וכדתניא בברייתא דמייתינן.

אבל **בדורו של רבי יוסי** - שהיה אחרי דורו של רבן גמליאל - עזבו דברי רבן גמליאל **ועבוד כרבי יוסי**.

והשתא תמהינן בהיפוך אברייתא: ואטו **בדורו של רבן גמליאל עבוד כרבן גמליאל**, שאין משלימין?!

והתניא: **אמר רבי אלעזר ברבי צדוק**: **אני** (**הייתי**, אמנם בתורת חיים יישב הגירסא) **מבני** (**סנאב**) [**סנאה**, תוספות] **בן בנימין** [משפחה משבט בנימין שנפל להן גורל להקריב

[350] וסברת רבי יוסי היא: דסוף סוף אם היה תאב לאכול או לשתות אסור לו לאכול ולשתות, נמצא שהוא מעונה, גאון יעקב.

קרבן עצים - שמקריבין עצים על גבי המזבח - בעשרה באב, ויום טוב היה להם ביום זה לעולם].

פעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת, **ודחינוהו** לתענית **לאחר השבת**, **והתענינו בו** - בעשירי בחדש - **ולא השלמנוהו מפני ש**יום זה **יום טוב שלנו היה**.

ודייקינן כדי לאקשויי: **טעמא** דלא השלמנוהו מפני שיום התענית עצמו, בשנה זו **יום טוב** היה, **הא** בכל שנה שהתענית היא **בערב יום טוב** היו **משלימין**, [ריטב"א].

וחזינן דמשלימין אפילו בזמן רבי אלעזר ברבי צדוק שהיה בדורו של רבן גמליאל [וכדתניא בביצה]?!

אמר ומשני **רבינא**: **שאני** יום טוב זה שהוא **יום טוב של דבריהם**, **שמתוך ש**מקילין בו עצמו **ומתענין בו** תענית **לשעות** וכדחזינן שהתענו בו רק שלא השלימו, הקלו בו גם כן **שמשלימין בו ערביות**.

כלומר: כשהתענית בערב יום טוב [ריטב"א].

אבל **שבת**, **הואיל ואין מתענין בה שעות**, **אין משלימין בה ערביות** "שהמשלים ערב שבת, מתענה במקצת שבת" [רש"י].

אמר רב יוסף - שחלה ושכח תלמודו - **לא שמיע לי הא שמעתא** דעולא, דהלכה כרבי יוסי שמשלימין.

אמר והזכיר **ליה אביי**: **את אמרת ניהלן**, **ואהא אמרת ניהלן**:

דתניא [בברייתא דמייתינן לעיל]: **אין גוזרין תענית על הציבור בראשי חדשים**.

אמר רבי מאיר: אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין, וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת!

ואמרינן עלה [כך אמר רב יוסף]: **אמר רב יהודה אמר רב**: **זו דברי רבי מאיר** שאמר משום רבן גמליאל, **אבל חכמים אומרים**: **מתענה ומשלים**!

מאי לאו, **אכולהו** הוא דאמרי חכמים שמשלים, בין בראשי חנוכה ופורים, ובין בתשעה באב שחל להיות בערב שבת.

וכיון שאמרו רב בלשון "חכמים אומרים", שמע מינה הכי הלכה שבתשעה באב שחל להיות בערב שבת משלים, וכרבי יוסי.

ודחינן: **לא** אכולהו הוא דאמרי חכמים שמשלים, אלא **אחנוכה ופורים** שהתחילו בתענית לפניהם, אבל בתשעה באב שחל להיות בערב שבת אין משלימין.

הכי נמי מסתברא דלאו אכולהו קאי רב יהודה משמיה דרב:

דף מא:

דאי סלקא דעתך אכולהו קאי, ולרב יהודה משמיה דרב משלימין תענית בערב שבת, **הא בעי מיניה רבה מרב יהודה** [כדלעיל דף מ ב] אם משלימין, **ולא פשט ליה**, ועל כרחך דבזה לא אמר משמיה דרב דמשלימין.

ותמהינן עלה: **ולטעמיך** דמייתית מהכא ראיה:

הא דדרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: **הלכה מתענה ומשלים** בערב שבת! תיקשי נמי: **הא בעא מיניה** [לעיל, שם] **רבה מרב הונא, ולא פשט ליה** דמשלים?!

אלא, להכי ליכא לאקשויי הכי; כי **הא** דלא פשטה, הוא **מקמיה** לפני **דשמעה** רב הונא להא דרב דלעיל דחכמים סברי מתענה ומשלים.

והא דדרש שמשלים **לבתר דשמעה** מרבו רב, דרב באמת אכולהו קאי.

הכא נמי לא תיקשי לך ארב יהודה דלא פשטה מהא דרב. **דהא** דלא פשטה - **מקמי דשמעה** מרבו רב. **הא** דפשטה - **לבתר דשמעה**.

דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: **הלכה** - **מתענין ומשלימין**!

הדרן עלך פרק בכל מערבין

פרק רביעי - מי שהוציאוהו

הקדמה:

א. השובת בכל מקום שהוא, יש לו ארבע אמות סביבו, ומהם הוא מתחיל למדוד אלפיים אמה, שבהם מותר לו ללכת בשבת.

ב. השובת בעיר, כל העיר ו"עיבורה" [שבעים אמה ושיריים מחוץ לעיר] חשובה לו כארבע אמות, ויש לו אלפיים אמה לכל רוח מסוף עיבור העיר, ואילך.

ג. השובת בתוך היקף מחיצות, כל ההיקף כולו כארבע אמות, ויש לו אלפיים אמה מן המחיצות ואילך.

מתניתין:

מי שהוציאוהו נכרים בשבת חוץ לתחום, **או** שהוציאתו חוץ לתחום **רוח רעה** שאחזתו [שנכנס בו שד ונטרפה דעתו], **אין לו** חוץ לתחום **אלא ארבע אמות** בלבד. [אבל ארבע אמות יש לו. שאין לך אדם שאין לו ארבע אמות להלך בהם].

החזירוהו - הנכרים או רוחו הרעה - בו ביום [מאירי] לתוך התחום, **כאילו לא יצא**, וכל העיר חשובה לו כארבע אמות כבתחילה, ויש לו חוצה לעיר אלפיים אמה לכל רוח.

[ולא מיירי מתניתין אלא בהוציאוהו לאונסו, ובהחזירוהו לאונסו. ודין יצא לדעת, וחזר לדעת יתבאר בגמרא בסמוך].

הוליכוהו - הנכרים או רוחו הרעה - **לעיר אחרת** שהיתה מוקפת מחיצות, או **שנתנוהו בדיר** של בהמות **או בסהר** [דיר גדול לבהמות של העיר, רש"י לעיל דף יח א] שהן מוקפין והיקיפן גדול:

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים: מהלך את כולה. שהואיל ומוקפין הן מחיצות הרי הן כארבע אמות, ואף על גב שלא שבת בהן מערב שבת [351].

רבי יהושע ורבי עקיבא אומרים: אין לו שם אלא ארבע אמות, שהיקף מחיצות שלא שבת בהן מערב שבת, אין דנין אותו כארבע אמות.

מעשה שבאו חכמים אלו **מפלנדרסין** [שם מקום] **והפליגה ספינתם בים** בשבת, ויצאו חוץ לתחום.

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה של הספינה.

רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, מפני **שרצו להחמיר על עצמן** [352]!

קיימא לן כרבי יהודה לקמן דף מה א, שהנמצא בתוך תחומה של עיר בין השמשות, ודעתו ליכנס לעיר, הרי אף שאינו יודע שהוא נמצא בתוך תחום העיר, הרי זה קנה שביתה בעיר, והרי הוא כאחד מבני העיר. אבל אם הוא חוץ לתחום קנה שביתה במקומו .

פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה.

אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד מן הספינה לתוך העיר, כלומר: ששאלוהו, אם כבר היו בתוך תחום העיר בבין השמשות, שאם היו בתחום העיר יכולים הם לירד לעיר ולילך בה וחוצה לה כשאר בני העיר [על פי רש"י ורבינו יהונתן].

אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל [בשפופרת מיוחדת, כדמפרש בגמרא] **והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה** [353].

גמרא:

תנו רבנן:

[351] נחלקו הראשונים בדעת רבן גמליאל, אם מיקל רק ביצא לאונסו, או אף ביצא לדעת, הובאו דבריהם בתוספות רבינו עקיבא איגר שעל משנה זו

[352] אף דקתני הך לישנא: "שרצו להחמיר על עצמן", פליגי הני תנאי על רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. וביאור שיטות התנאים בענין ספינה, יתבאר לקמן דף מב: ומג; ועל דרך שפירש המשנה רבינו עקיבא איגר בתוספותיו על המשניות. ואם תאמר: לדעת רבי מאיר במשנה לקמן דף מה א שאם לא ידע שהוא בתוך תחום העיר אינו כבני העיר, תיקשי, האיך מותרים התלמידים שלא נתכוונו, להיות כבני העיר?!

[353] כתבו בתוספות: שאף הם סמכו על שפופרתו של רבן גמליאל. ורבינו יהונתן כאן כתב באופן אחר.

א. **שלשה דברים מעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו** [דברי הרשות שיש לו לאדם להתעסק בהן, זהו "דעתו", ודברי תורה ומצוה זהו "דעת קונו", עץ יוסף], **ואלו הן**: **עובדי כוכבים**, **ורוח רעה**, **ודקדוקי עניות** [דברים שאדם מדקדק בהן כדי לחסוך בהוצאותיו, מפני שעני הוא] [354].

ומפרשינן: **למאי נפקא מינה**?

למיבעי רחמי עלייהו [לבקש עליהם רחמים].

ב. **שלשה אין רואין פני גיהנם** [לא רק שניצולין מדינה של גיהנם, אלא אף אין רואין אותו, מהרש"א], **ואלו הן**: מי שסובל מ**דקדוקי עניות**, **וחולי מעיין**, **והרשות** [מי שיש לו נושים, רש"י, וראה תוספות].

ויש אומרים: **אף מי שיש לו אשה רעה**.

ומפרשינן: **ואידך** - דלא קאמר נמי אשה רעה - ד**אשה רעה מצוה לגרשה**, וכיון שגירשה נפטר הימנה.

ואידך - מכל מקום קאמר אשה רעה - כי **זימנין דכתובתה מרובה**, **ואי נמי אית ליה בנים מינה**, **ולא מצי מגרש לה**, לפי דאינו יכול לעמוד בכך [מהרש"א פסחים דף קיג ב].

ומפרשינן: **למאי נפקא מינה** ששלשה אלו אין רואין פני גיהנם?

לקבולי יסורין אלו **מאהבה**, שהן מכפרין עליו.

ג. **שלשה מתין כשהן** עדיין **מספרין**, שאפילו יש בהם חיות הרבה שמדברין, אף על פי כן מתים פתאום, **ואלו הן**:

חולי מעיין, **וחיה** [יולדת] **והדרוקן** [חולי הפה, רש"י] [355].

ומפרשינן: **למאי נפקא מינה**?

למשמושי בהו זוודתא [להכין להם תכריכים, שהן צידה לדרך למתים, וצידה לדרך מתרגמינן: זוודא לאורחא, רש"י עבודה זרה דף יז, א].

אמר רב נחמן אמר שמואל: **יצא** חוץ לתחומו **לדעת** [מרצונו], **אין לו** במקום שיצא לשם **אלא ארבע אמות**.

ותמהינן עלה: **פשיטא**!

והרי **השתא מי שהוציאוהו נכרים** לאונסו, איתא במשנתנו **שאין לו אלא ארבע אמות**, **יצא לדעת**, שעשה איסור מרצונו, וכי **מיבעיא** למימר שאין לו אלא ארבע אמות?!

[354] ביאר רבינו חננאל: שעכו"ם ורוח רעה כופין אותו בעל כרחו. ועניות, כתיב: פן אורש וגנבתי.

[355] הב"ח הוכיח מגמרא שבת, שהדרוקן הוא חולי הבטן.

אלא אימא הכי אמר רב נחמן משמיה דשמואל: אפילו אם הוציאוהו נכרים [על פי רש"י], אם **חזר** לתוך תחומו **לדעת** ושלא כדין, **אין לו אלא ארבע אמות**, ואין אומרים שכאילו לא יצא, כשם שאמרו במשנתנו כשהחזירוהו נכרים לאונסו.

ותמהינן עלה: **הא נמי תנינא** במשנתנו.

דקתני: **החזירוהו נכרים כאילו לא יצא**, ותידוק מינה: **החזירוהו** נכרים לאונסו **הוא דכאילו לא יצא**, **אבל הוציאוהו נכרים** - כבמתניתין, דמיירי כשהוציאוהו נכרים כדקתני רישא - **וחזר לדעת**, **אין לו אלא ארבע אמות! אלא אימא** הכי קאמר: **יצא לדעת והחזירוהו נכרים** לאונסו, **אין לו אלא ארבע אמות**, כיון שיצא לדעת.

ותמהינן עלה: **הא נמי תנינא** במשנתנו, דקתני: מי ש"**הוציאוהו**" נכרים וכו' **והחזירוהו כאילו לא יצא**. ותידוק מינה: **הוציאוהו והחזירוהו הוא דכאילו לא יצא**, **אבל יצא לדעת** אפילו אם נכרים הם שהחזירוהו, **לא**.

ודחינן: איצטריך לרב נחמן לאשמועינן דאם יצא לדעת והחזירוהו אין לו אלא ארבע אמות.

כי **מהו דתימא** דממשנתנו אין להוכיח דין זה, דמשנתנו **לצדדין קתני**, כלומר: סיפא דמיירי בהחזירוהו נכרים לא קאי אירישא דמיירי בהוציאוהו, והכי תנן:

מי שהוציאוהו נכרים בין שהוא עומד בחוץ, ובין שחזר **לדעת אין לו אלא ארבע אמות**. **אבל יצא** אפילו **לדעת והחזירוהו נכרים כאילו לא יצא**.

קא משמע לן רב נחמן: דסיפא אירישא קאי, ולא אמרינן שכאילו לא יצא, אלא כשיצא שלא לדעתו, וחזר שלא לדעתו[356].

בעו מיניה מרבה: הוציאוהו נכרים - שאין לו אלא ארבע אמות - **והוצרך לנקביו**, **מהו** לצאת חוץ מארבע אמותיו למקום צנוע? **אמר להם**: **גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה**, כלומר: לאו ד"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" שלא לעבור על דברי חכמים, [אבל שאר לא תעשה אינו דוחה, ברכות דף כ ב].

ואם כן, הואיל ותחומין דרבנן, כבוד הבריות דוחה אותו.

אמרי הוסיפו **נהרדעי**: **אי פיקח הוא** זה שהוצרך לנקביו ונתנו לו חכמים רשות לצאת חוץ מארבע אמותיו: **עייל** למקום צנוע שבתוך **תחומא**, **וכיון דעל** - **על** [כיון שנכנס,

[356] כתבו הראשונים: דלפי מה דאמרינן השתא, דאפשר לפרש מתניתין דלצדדין קתני, אם כן איכא נמי למימר - אי לאו רב נחמן - דסיפא דקתני החזירוהו נכרים הוא דחוזר לתחומו ולא בחזר לדעת, היינו דוקא כשיצא לדעת, [דהא לאו אירישא קאי]. אבל בהוציאוהו נכרים לבד נמי סגי שאם יחזור אפילו לדעת חוזר לתחומו. והיה אפשר לפרש דהיינו חידושא דרב נחמן, וכדבעינן למימר לעיל. וראה מה שכתבו הראשונים, מאי טעמא לא אמרינן הכי.

נכנס], דכיון דברשות נכנס לא גרע מאם החזירוהו נכרים ששנינו במשנתנו שכאילו לא יצא, ויש לו תחומו כדמעיקרא קודם שיצא.

כתב הרא"ש: "פירוש, אם פיקח הוא, כשהוא יוצא חוץ לארבע אמותיו לבקש לו מקום צנוע לעשות צרכיו, ילך לו לצד תחומו ולא לשאר רוחות. ואם לא מצא מקום צנוע עד שנכנס לתחום, חוזר לדין תחומו הראשון, (ד) כיון דברשות נכנס. אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחומו אין לו רשות לילך יותר".

אמר רב פפא:

א. פירות שיצאו חוץ לתחום שלהן על ידי ישראל, אין להן שם אלא ארבע אמות, כדין אדם שיצא חוץ לתחום; וכן נאסרו הפירות באכילה. [לכל אדם, הכי קיימא לן, משנה ברורה סימן ת"ה].

ב. אבל **פירות שיצאו חוץ לתחום** שלהן, **וחזרו** למקומן, **אפילו** שיצאו **במזיד** [ואפילו חזרו במזיד], הועילה להן חזרתן בתרתי: א. **שלא הפסידו את מקומן** והרי הן בתחומן הראשון כבתחילה.

ב. שהן מותרין באכילה.

מאי טעמא?

אנוסין נינהו הפירות ביד האדם שהוציאן.

וכשם שבאדם היכא שהוציאוהו באונס והחזירוהו חזר לתחומו, כך הפירות חוזרין לתחומן ולהיתר אכילתן [על פי לשון רש"י בדף מב א ד"ה אי נימא. ומה שנתבאר: "שיצאו במזיד", ראה מה שנתבאר בזה בסוף הסוגיא].

איתיביה רב יוסף בר שמעיא, לרב פפא:

והרי למדנו בברייתא: **רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: לעולם אסורין** פירות שיצאו חוץ לתחום, **עד שיחזרו למקומן**, ויהיו גם **שוגגין**, דבעינן תרתי לטיבותא כדי להתירן, שיחזרו למקומן, ושתהיה הן היציאה והן החזרה בשוגג [כן נראה לבאר על פי סוגית הגמרא ורש"י דבסמוך].

ותיקשי לרב פפא: **בשוגג אין**, אבל **במזיד לא**! ואת אמרת, דאם חזרו לא שאני לן בין שוגג למזיד?!

ומשנינן **תנאי היא**, ואיכא תנא שחולק על רבי נחמיה ומתיר בחזרה לחודיה. ולא איכפת לן שבמזיד היה, ורב פפא סובר כהאי תנא.

דתניא: **פירות שיצאו חוץ לתחום** ועדיין לא חזרו: יצאו **בשוגג**, **יאכלו** שם לכל אדם [בין למי שהוציאן, בין לאחרים שגרים שם או שבאו לשם על ידי עירוב, רש"י על פי הבנת השער הציון סימן ת"ה, דלא כמהרש"א].
יצאו **במזיד**, **לא יאכלו** לכל אדם.

דף מב.

רבי נחמיה אומר:
אם היו **במקומן**, דהיינו שחזרו - **יאכלו!**
אבל אם הן עדיין **שלא במקומן**, **לא יאכלו** שם, ואפילו יצאו בשוגג.
ומפרשינן: **מאי במקומן**?
כלומר: מה שהתיר רבי נחמיה כשחזרו, האם די בחזרתן למקומן לבד, ולא איכפת לן אם יצאו במזיד [ואפילו חזרו במזיד].
או דילמא תרתי לטיבותא בעינן, שהיתה יציאתן בשוגג, וחזרו למקומן [כן נראה לבאר; וראה לשון רש"י כאן, ומה שנתבאר בסוף הסוגיא].
אילימא במקומן שרי אפילו **במזיד**, דסגי בחזרה לחודיה כדי להתיר. [והכי קאמר ליה רבי נחמיה לתנא קמא: במקומן הוא דאיכא התירא לפירות שיצאו. אבל שלא במקומן אין להם היתר].
הא לא אפשר: כי
והא קתני בהדיא - בברייתא דמייתינן לעיל - **רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים**: **לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין**.
הרי בהדיא ד**בשוגג** - דאיכא תרתי לטיבותא - **אין**; **במזיד** - דליכא אלא חדא לטיבותא, שחזרו - **לא**.
אלא לאו, רבי נחמיה תרתי לטיבותא בעי, ולא התיר כשחזרו והן **במקומן**, אלא כשהיה גם **בשוגג**, [ודלא כרב פפא].
ואמנם סבירא ליה לתלמודא מכח הוכחה דמפרש לקמן [ריטב"א. ודברי רש"י צריכין תלמוד] דתנא קמא ורבי נחמיה בתרתי פליגי:
א. בהתירא דשוגג; דלתנא קמא מהני ואפילו כשהוא חוץ למקומן, ולרבי נחמיה בהא לחודיה לא סגי.
ב. בהתירא דחזרה; דרבי נחמיה אינו מתיר בחזרה אלא כשנצטרף לו שוגג, ואיכא תרתי לטיבותא. ותנא קמא פליג, דחזרה לחודה מהני להתיר בלא שנצטרף לו שוגג.
וחסורי מיחסרא ברייתא **והכי קתני**:

פירות שיצאו חוץ לתחום אף שעדיין לא חזרו, אם **בשוגג יצאו**, **יאכלו**. **במזיד**, **לא יאכלו**.

במה דברים אמורים - שאסורין הן באכילה - כשהן עדיין **שלא במקומן**, **אבל** חזרו והן **במקומן** בהא לחודיה נמי סגי, **ואפילו במזיד יצאו** [וחזרו], **יאכלו**.

ואתא רבי נחמיה למימר: בתרתי פליגנא עלך: א. היכא דהן שלא במקומן, לית בהו התירא כלל, ואפילו בשוגג לא יאכל.

ב. **אפילו במקומן נמי** - דמודינא לך דהועילה חזרתן להתיר - פליגנא עלך בהא, וסבירא לי **דבשוגג** - דאיכא תרתי לטיבותא - **אין**, **במזיד**, **לא**! ודלא כתנא קמא שמתיר בחזרה לחודה [נתבאר על פי רש"ש].

וכיון שכן נמצא דרב פפא תנאי היא, וכתנא קמא אמרה.

ומקשינן עלה ודחינן לה: זו מנין לך דבתרתי פליגי, ותנא קמא פליג נמי בהתירא של חזרה במקומן, וחסורי מחסרת לה בדברי תנא קמא?!

והא שפיר איכא לפרושי **לא** כדקאמרת, אלא דתנא קמא לא מיירי ולא פליג בהיתר של חזרה כלל, והיכא דהוה **במזיד**, אפילו כשחזרו והן **במקומן**, **דכולי עלמא לא פליגי דאסור**.

והכא בשוגג שלא במקומן בלבד הוא **דפליגי**:

תנא קמא סבר: **בשוגג שרי שלא במקומן**.

ורבי נחמיה סבר: **אפילו שוגג** אינו סיבה להתיר. **ובמקומן** - דמצטרף ליה היתר חזרה - **אין**, **שלא במקומן**, **לא**!

ומשנינן: **והא** מברייתא אחריתי דמייתינן לעיל הוא דמוכח דתנא קמא פליג נמי בחזרה, וסבירא ליה דסגי בחזרה לחודיה.

מדקתני (**סיפא**, רש"ש מוחקו) בההיא ברייתא: **רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים**: **לעולם אסורין עד שיחזרו למקומן שוגגין**.

ויש לנו לדייק: **שוגג אין**, **במזיד לא**

מכלל, **דתנא קמא סבר במזיד נמי שרי**, **שמע מינה** [357]!

[357] פירוש: דאם תימצי לומר דלא פליגי בתרתי [בחוץ למקומן בשוגג, ובמקומן ואפילו במזיד], אלא בשוגג שלא במקומן בלבד הוא דפליגי, איבעי ליה למיתני בההיא ברייתא בדברי רבי נחמיה, כלישנא דתניא בברייתא דעסיקנא ביה. אלא על כרחך, דשמעיה רבי נחמיה לתנא קמא דתרי קולי מיקל [בשוגג ואפילו חוץ למקומן. ובמקומן, ואפילו במזיד] וכל חדא מינייהו סגי להתיר. להכי אמר ליה רבי נחמיה, דלעולם אסורין עד שיהיו תרתי לטיבותא: "שיחזרו למקומן", ויהיו "שוגגין", אבל אי הוה אמר כדאמר בהך ברייתא דעסיקנא ביה: "במקומן יאכלו שלא במקומן לא יאכלו", לא הוה ידענא אלא דפליג אהתירא דשוגגין שלא במקומן. אבל אהתירא דחזרו למקומן הוה אמינא דמודה לתנא קמא דמועיל אף במזיד, דאדרבא סתמא הכי משמע, [כן נראה לבאר דברי רש"י, ועל פי הריטב"א. וראה שם שכתב: דאינו מחוור כל הצורך להוכיח כן משינוי הלשון, וביאר באופן אחר דממלת "שוגגין"

אמר רב נחמן אמר שמואל:

היה מהלך, ואינו יודע עד היכן **תחום שבת**, כיצד יעשה: **מהלך אלפים פסיעות בינוניות** [דרך הליכתו של אדם, אמה] **וזו היא תחום שבת**.

ואמר רב נחמן אמר שמואל:

שבת בבקעה שאינה מוקפת מחיצות, ודינו, שיש לו אלפיים אמה מאותו מקום בתוך הבקעה שבו שבת, **והקיפוה נכרים מחיצה בשבת**, אף שאילו היו מקיפין אותה מערב שבת, היינו דנין כל הבקעה כארבע אמות והיו לו אלפיים אמה ממנה ואילך, עכשיו שלא הקיפוה מערב שבת **מהלך אלפים אמה** בלבד ממקום ששבת בתוך הבקעה, ואפילו כלו אלפיים אמה בתוך ההיקף.

ואמנם הועילו המחיצות - אף שנעשו בשבת - לעשות כל הבקעה שהיתה כרמלית לרשות היחיד, דקיימא לן, מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה.

ולפיכך:

כל שהוא תוך אלפיים אמה למקום שביתתו מטלטל בה כדרכו [רש"י].

ואף **מטלטל בכולה** ואפילו חוץ לאלפיים אמה **על ידי זריקה** שזורק מתוך אלפיים לחוץ לאלפיים, שהרי כל הבקעה רשות היחיד היא, רק שהוא עצמו אינו יכול לצאת חוץ לאלפיים אמה ממקום שביתתו [358].

ורב הונא אמר:

דנין את הבקעה כאילו לא היתה שם מחיצה [רש"י], ולפיכך:

מהלך אלפים אמה ממקום שביתתו, **ומטלטל** בתוך אלפיים אמה **בארבע** [גירסת רש"י וריטב"א] **אמות** [כלומר: פחות מארבע אמות] בלבד המותרין בטלטול בכל בקעה שהיא

דמייתרא הוא דמוכחינן לה, ראה שם]. השמועה שלעיל נתבארה על פי פשטות הסוגיא והפוסקים, דשוגג ומזיד כשחזרו למקומן דמיירי ביה הגמרא, אין עיקר הכוונה על "החזרה" במזיד, אלא על היציאה, [אלא דודאי בעינן גם, שלא יחזרו במזיד]. ואמנם המדקדק בלשונות רש"י בסוגיא, יראה שלא הזכיר ענין היציאה במזיד כלל [כשחזרו למקומן], אלא החזרה בלבד. ולכאורה נראה מדבריו כמו שכתב האור זרוע בהלכות עירובין סימן קמ"ב, שאף מי שמתיר כשחזרו למקומן במזיד, היינו דוקא כשהיתה היציאה בשוגג, דבזה מותר אף אם היתה החזרה במזיד, אבל אם היתה היציאה במזיד ליכא למאן דאמר שיהא מותר.

[358] ביאר רש"י: דהא דאמרינן הכא, שכיון שלא שבת באויר מחיצות אין דנין את כל הבקעה כארבע אמות. היינו אף למאן דאמר במשנתנו שכשנתנוהו נכרים בשבת בהיקף מחיצות, הוי כולה כארבע אמות, ואף שלא שבת בהן. ומשום: דשאני התם, הואיל ויצא חוץ לתחומו אין לו אלא ארבע אמות, ולפיכך הקילו להחשיב היקף מחיצות שלא שבת בהן כארבע אמות. אבל הכא שאפילו בלאו מחיצות יש לו אלפיים אמה, לא הקילו במחיצות שלא שבת בהן. [וסתם רש"י כאן, כלישנא בתרא דידיה, בעמוד ב' ד"ה לא גזרינן]. עוד ביאר רש"י: דמיירי שהיה ההיקף עשוי לדירה, ולפיכך מותר הוא לטלטל בכולה. אבל אם לא הוקפה לדירה, כשההיקף גדול מבית סאתים אין מותר לטלטל בה אלא פחות מארבע אמות, וכדאיתא לעיל דף כג.

כרמלית, וכדמפרש טעמא ואזיל [359].

ומקשינן על רב הונא: **וניטלטל בכולה על ידי זריקה**, כלומר: ניטלטל חוץ לאלפיים אמה על ידי זריקה - וכדאמר שמואל - שהרי יש לה מחיצות, וקיימא לן מחיצה הנעשית בשבת הוי מחיצה?!

ומפרשינן: **גזירה שמא ימשך** הוא עצמו **אחר חפצו** אל מחוץ לתחום.

ואכתי תיקשי לרב הונא: **בתוך אלפים** - שמותר אף הוא עצמו להלך בהן - **מיהת ליטלטל כי אורחיה** [כדרכו]?!

[וכל שכן על ידי זריקה, רש"י].

ומפרשינן: כיון דאסור הוא - לדעת רב הונא - לטלטל חוץ לאלפיים אמה, אסור ממילא לטלטל אף בתוך אלפיים אמה, **משום דהוי כמחיצה** המפרדת בין שתי רשויות שהאחת מותרת והאחת אסורה, **שנפרצה במלואה למקום האסור לה**, שאסור לטלטל ארבע אמות אף ברשות המותרת, ואף שמוקפת היא בשלש מחיצות אחרות גמורות.

חייא בר רב אמר:

מהלך אלפים אמה, ומטלטל באותן **אלפים אמה** כדרכו, וחוץ לאלפיים אמה אסור אפילו בזריקה.

ותמהינן עלה: **כמאן** סבר חייא בר רב?

וכי נאמר דסבר **דלא כרב נחמן** שמתיר לטלטל בכולה על ידי זריקה, **ודלא כרב הונא** שאוסר לטלטל בכולה אלא בארבע אמות?!

והרי זה אי אפשר; דממה נפשך, אי גזר שמא ימשך אחר חפצו אפילו בתוך אלפיים ליתסר משום מחיצה הנפרצת במלואה למקום האסור לה. ואי לא גזר שמא ימשך אחר חפצו, יטלטל חוץ לאלפיים אמה על ידי זריקה.

ומשנינן: **אימא**, הא דקאמר חייא בר רב "מטלטל אלפים אמה", הכי קאמר:

מטלטל בתוך אלפיים אמה **בארבע** [כלומר: פחות מארבע] אמות בלבד, וחוץ לאלפיים אמה כלל וכלל לא, [ריטב"א. וראה מה שהוסיף בגאון יעקב].

ותמהינן: **אי הכי היינו דרב הונא**?!

ומשנינן: אימא: **וכן אמר רבי חייא בר רב!**

אמר ליה רב נחמן לרב הונא: **לא תיפלוג עליה דשמואל** שאמרתי משמו שמטלטל בכולה על ידי זריקה, דהרי **תניא כוותיה**.

דתניא:

[359] מה שכתב רש"י "כאילו לא היתה שם מחיצה", לקמן בעמוד ב' הביא רש"י שיטה החולקת, ראה ד"ה לא במשיכה.

דף מב:

הנותן את עירובו ובא לילך ממקום עירובו אלפיים אמה, **והיה מודד ובא, וכלתה מדתו בחצי העיר** שלא שבת בה, [דלא חשבינן כל העיר כארבע אמות, שהרי לא שבת בה, אלא במקום שכלתה מדתו שם כלה תחומו], **מותר לטלטל בכל העיר כולה** [שעירבו בה עירובי חצירות, או ביום טוב שאין צריך עירוב], **ובלבד שלא יעבור את התחום ברגליו**.

ומברייתא זו מוכח כשמואל: שהרי, **במאי** קאמר הברייתא **דמטלטל** בכל העיר [שאין יכול הוא עצמו לבוא לשם, שהיא מחוץ לתחומו]?! וכי **לאו על ידי זריקה** מתוך אלפיים לחוץ לאלפיים אמה?! הרי דתניא כוותיה דשמואל.

[גירסת הב"ח: **ורב הונא אמר לך**: **לא** על ידי זריקה, אלא **על ידי משיכה**; וכתב רש"י דלא גרסינן לה, וראה הערה][360].

אמר רב הונא: **היה מודד ובא, וכלתה מדתו בחצי חצר**, כיון שלא שבת בה **אין לו אלא חצי חצר** להלך בה, ואסור לצאת לחציה השני.

ותמהינן עלה: **פשיטא**, שהרי כלו אלפים אמה?!

ומשנינן: **אימא**, **יש לו חצי חצר** להלך בה, כלומר: החידוש הוא, שחצי חצר יש לו.

ותמהינן עלה: **האי נמי פשיטא**?!

ומשנינן: **מהו דתימא**, **ליחוש דילמא אתי לטלטולי** [להלך, תוספות בהבנת רש"י] **בכולה** חצר, **קא משמע לן** דחצי חצר מותר לו להלך בה.

וכאן חוזרת הגמרא למחלוקת האמוראים דלעיל בעמוד א', אם אסור לזרוק מתוך אלפיים אמה אל מחוץ לאלפיים אמה, משום שמא ימשך:

אמר רב נחמן, שלא גזר לעיל [בעמוד א'] בבקעה שמא ימשך, ומתיר לטלטל חוץ לאלפיים על ידי זריקה:

מודה לי הונא - שאוסר לזרוק מתוך אלפיים אמה אל מחוץ לאלפיים, שמא ימשך - שאם **היה מודד ובא, וכלתה מדתו על שפת תקרה**, כלומר: שנפרץ כותל הבית ונשארה תקרה בלבד, ובתחילת הבית כלו האלפיים אמה שלו, שעל אף שאסור לו להכנס אל

[360] הוסיף רש"י: ומאן דגריס לה הכי קאמר: דאף לרב הונא על ידי זריקה הוא דאסור, כיון שאת חפציו הוא זורק וגזרינן שמא ימשך אחר חפציו. אבל למשוך חפצים שאינם שלו מחוץ לאלפיים לתוך אלפיים מותר אף לרב הונא, דכיון שאינם שלו לא חיישינן שמא ימשך אחריהם. והוסיפו התוספות: דכיון דמותר הוא בטלטול חוץ לאלפיים על ידי משיכה אף לרב הונא, אם כן הא דאסר רב הונא לטלטל אף בתוך אלפיים משום מחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור לה, היינו נמי דוקא באותו אופן שאסור חוץ לאלפיים. ולפיכך אינו אסור לטלטל אלא כלפי חוץ, כדרכו או על ידי זריקה. וכתבו עוד: שמצינו נפרצה במלואה למקום האסור לה לחצאין, בפרק כל גגות דף פט. במילתא דרב שם. והמדקדק בדברי רש"י שם בד"ה רב אמר, יראה שחולק על התוספות שם בד"ה רב שכתבו שם כעין שכתבו הכא, ולשיטתם אזלי.

הבית **מותר** לו **לטלטל בכל הבית** - שהוא מחוץ לתחום - על ידי זריקה מן החצר שלפני הבית לתוכו, ולא גזרינן שמא ימשך.

מאי טעמא?

הואיל ותקרת הבית "חובטת".

כלומר: נראית כיורדת וסותמת, ואיכא היכר ולא ממשיך לתוך הבית. שהרי עיניו נותן בתקרה, וסימן הוא לו, ששם כלתה מדתו.

אמר רב הונא בריה דרב נתן: הא דפליגי רב נחמן משמיה דשמואל ורב הונא אי גזרינן שמא ימשך, **כתנאי** דפליגי במשנתנו היא.

דתנן: **הוליכוהו** נכרים **לעיר אחרת**, **ונתנוהו בדיר או בסהר**.

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים: **מהלך את כולה**, ואף שלא שבת בה, כיון שאין לו אלא ארבע אמות, הקילו שתהא כולה כארבע אמות בלבד.

ורבי יהושע ורבי עקיבא אומרים: **אין לו אלא ארבע אמות** בתוכם.

מאי לאו בהכי פליגי: כולי עלמא מודו, שמעיקר הדין כיון שנתנוהו במקום מוקף מחיצות, אף שלא שבת בהם יש לנו לדון כל המקום כארבע אמות, וטעם האוסר משום גזירה הוא, ובהכי פליגי:

רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה דאמרו מהלך את כולה, טעמייהו משום **דלא גזרי הילוך דיר וסהר** שיש להם מחיצות, **אטו הילוך בבקעה** שאין לה מחיצות ואין לו בה אלא ארבע אמות.

ואם כן, **מדהילוך** דיר וסהר **אטו הילוך** דבקעה **לא גזרי**, **טלטול** חוץ לאלפיים אמה על ידי זריקה, **אטו הילוך** חוץ לאלפיים אמה נמי **לא גזרי**, [רש"י] [361].

והיינו דרב נחמן דלא גזר.

ורבי יהושע ורבי עקיבא, **דאומרים**: **אין לו אלא ארבע אמות**, מאי לאו דטעמייהו: **דגזרי הילוך דיר וסהר אטו הילוך דבקעה**.

ואם כן, **מדהילוך אטו הילוך גזרי**, **טלטול אטו הילוך נמי גזרי**, והיינו דרב הונא.

ודחינן: **ממאי** דכתנאי היא?!

דילמא אליבא דרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה יש לחלק בין הגזירות, ולומר:

כי לא גזרי רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הילוך סהר ודיר אטו הילוך בקעה, **הני מילי התם דשני מקומות הן** שאין דומין זה לזה, שהרי דיר וסהר מוקפין מחיצות, ובקעה אינה מוקפת [רש"י].

[361] ראה מה שתמה הריטב"א מה ענין זה לזה.

אבל טלטול חוץ לאלפיים אמה **אטו הילוך** חוץ לאלפים אמה, **דמקום אחד הוא, הכי נמי דגזרי שמא ימשך אחר חפצו**.

ורבי יהושע ורבי עקיבא נמי יש לומר שאין ללמוד מדבריהם לענייננו, ומשום: **דממאי** דטעמם **משום דגזרי הוא**?!

דילמא טעמם **משום** דפליגי אעיקר מילתייהו דרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה דשרו לילך בכולה אף שלא שבת בה, **וקא סברי** רבי יהושע ורבי עקיבא:

כי אמרינן "כל הבית כולו כארבע אמות דמי", הני מילי היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, אבל היכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום, לא חשבינן ליה כארבע אמות.

אמר רב:

הלכתא כרבן גמליאל במה שאמר במשנתנו **בדיר בסהר ובספינה** שמהלך את כולה [362].

ושמואל אמר: **הלכתא כרבן גמליאל בספינה** שמהלך את כולה, **אבל בדיר וסהר, לא** קיימא לן כוותיה, ואינו מותר להלך בהן חוץ לארבע אמותיו.

ומפרשינן: **דכולי עלמא** - בין לרב ובין לשמואל - **מיהת, הלכה כרבן גמליאל בספינה** ואף לשמואל דלא פסיק כוותיה בדיר וסהר.

וכי **מאי טעמא** שאני לן בין דיר וסהר לספינה, דבדיר וסהר קיימא לן כרבן גמליאל, ובספינה כרבי עקיבא?!

אמר מפרש **רבה**:

ספינה שאני, **הואיל ושבת באויר מחיצות** הספינה **מבעוד יום**. ולפיכך אף דלא סבירא לן כרבן גמליאל בדיר וסהר, ומשום דלא סבירא לן שיהיה היקף מחיצות שלא שבת בהן כארבע אמות, הכא בספינה ששבת בהן מבעוד יום, קיימא לן שפיר כרבן גמליאל דהוי כארבע אמות [363].

רבי זירא אמר מפרש:

הא דספינה עדיפא מדיר וסהר, אינו משום היקף מחיצות הספינה, ואדרבה, אפילו לרבן גמליאל אין מועילות מחיצות של ספינה להיות כארבע אמות [ומפרש טעמיה בגמרא, בסמוך], ולפיכך, אם עמדה הספינה לכולי עלמא אסור להלך בה.

---

[362] הא דקאמר רב "הלכתא" כרבן גמליאל בספינה, היינו משום דרבי יהושע ורבי עקיבא פליגי עליה אף בספינה, וכמו שנתבאר במשנה. ובגמרא לקמן בעמוד א', מפרש, מנין לנו דפליגי. ותוך כדי פירוש הסוגיא יתבאר במה פליגי.

[363] אבל רבי יהושע ורבי עקיבא סבירא להו, דבספינה אסור, ואף ששבת באויר מחיצותיה מבעוד יום אינה כארבע אמות, ובטעמייהו נחלקו הראשונים, ראה תוספות ד"ה אבל, ורשב"א וריטב"א. ובסיכום הסוגיא בהמשך.

אלא מחלוקת התנאים שבמשנה היא כשהספינה מהלכת, דלרבן גמליאל מהלך את כולה אף בלאו המחיצות, ובזה הוא דקיימא לן כוותיה.

וטעמיה דרבן גמליאל: **הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ארבע** אלו, **ומנחתו בסוף ארבע** אחרות. "כלומר: כשעוקר את רגלו, קודם שיניחנה הספינה מוציאתו מארבע אמות שלו [שהיו לו בים מתחת הספינה] ונכנס לתוך ארבע אמות אחרות בעל כרחו, והוה ליה כמי שהוציאוהו נכרים חוץ מארבע אמותיו ונתנוהו לתוך ארבע אמות אחרות, שנותנין לו ארבע אמות, וכן לעולם" [לשון רש"י שכתבו לעיקר].

ורבי יהושע ורבי עקיבא פליגי ארבן גמליאל, משום דסבירא להו: דספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטו לה [ראה בבא מציעא דף ט:], כלומר: שכשהספינה מהלכת אין היא יוצאת מארבע אמות שבים, לארבע אמות אחרות, אלא לעולם עומדת היא באותן ארבע אמות, והמים שתחתיה נעים ומוליכין אותה. ונמצא שכשמהלך האדם בתוכה יותר מארבע אמות, יוצא הוא מארבע אמותיו, לתוך ארבע אמות אחרות שאינן שלו, [על פי ריטב"א].

ומפרשינן: **מאי בינייהו** דרבה ורבי זירא?

איכא בינייהו:

א. **שנפחתו דופני ספינה** ואין לה מחיצות.

לרבה, הסובר דמשום מחיצות הספינה מותר להלך בה, השתא דליכא מחיצות, אסור.

ולרבי זירא הסובר דלאו משום מחיצות הספינה הוא שמותר, אלא משום הילוך הספינה, הכא נמי כיון דמהלכת היא, שרי[364].

ב. **אי נמי** איכא בין טעמו של רבה לטעמו של רבי זירא: **בקופץ מספינה** ששבת בה **לספינה** אחרת, אם מותר להלך בספינה השניה כשהיא מהלכת [ריטב"א].

לרבה, אסור, שהרי לא שבת במחיצות ספינה זו.

ולרבי זירא מותר, שהרי מה לי הכא מה לי התם.

ומפרשינן: **ורבי זירא, מאי טעמא לא אמר** ומפרש **כרבה**?

אמר לך רבי זירא: **מחיצות** הספינה לאו שם מחיצות עלייהו לעשות הספינה כולה כארבע אמות,

דף מג.

כיון ש**להבריח מים** מתוך הספינה הן **עשויות**.

[364] כתב המשנה ברורה בסימן ת"ה סקכ"ו: שאם נפחתו דפנותיה לפחות מעשרה טפחים, או שנפרצה פירצה יותר מעשר אמות, או שהפרוץ מרובה על העומד, כיון שבטל שם רשות היחיד מינה, אין להיקף זה תורת ארבע אמות.

תו מפרשינן: **ורבה מאי טעמא לא אמר כרבי זירא**? [**אמר לך**, רש"י] רבה: **בספינה מהלכת כולי עלמא** - רבן גמליאל ורבי עקיבא דפליגי במשנתנו - **לא פליגי** שמהלך את כולה, ומטעמא דרבי זירא.

ועל כרחך **כי פליגי** במשנתנו **בשעמדה** הספינה דלא שייך טעמא דרבי זירא, דלרבן גמליאל ולרבי אלעזר בן עזריה שרי, משום דשבת באויר מחיצות הספינה מבעוד יום. ולרבי יהושע ולרבי עקיבא אסור [365].

אמר רב נחמן בר יצחק:

מתניתין נמי דיקא כרבה, **דבמהלכת לא פליגי** תנאי דמתניתין, ולכולי עלמא שרי.

ממאי?

מדקתני במשנתנו: **מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, ורבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, "שרצו להחמיר על עצמן"**.

אי אמרת בשלמא במהלכת לא פליגי רבי יהושע ורבי עקיבא, ומדינא מודו דשרי, **היינו דקתני "רצו** להחמיר על עצמן" - דמשמע שמעיקר הדין שרי לכולי עלמא, אלא שרצו להחמיר על עצמן - דכיון דהמעשה היה במהלכת, אף דשרי מעיקר הדין, החמירו הן על עצמן, מפני שחששו **דילמא עמדה** הספינה בשעת הליכתן, ולאו אדעתייהו [מהרש"א, וכן הוא בריטב"א. ודלא כמהרש"ל], ונמצא שיצאו חוץ לארבע אמותיהם.

אלא אי אמרת דבמהלכת **פליגי** רבי יהושע ורבי עקיבא, ואסרי, מאי **האי** דקתני "**רצו להחמיר**", והרי **איסורא הוא** ולא חומרא?! [366]

אמר רב אשי:

מתניתין נמי דיקא כרבה דבעמדה פליגי, ודלא כרבי זירא דבעמדה כולי עלמא לא פליגי דאינו מהלך את כולה:

דקתני במשנתנו **ספינה דומיא דדיר וסהר, מה דיר וסהר דקביעי** ואינן מהלכין, **אף ספינה נמי, דקביעא** ולא מהלכת [367].

---

[365] ביארו התוספות: דהשתא הדרינן בן ממה דאמרינן לעיל דאיכא בינייהו בין רבה לרבי זירא בספינה מהלכת שאין לה היתר מחיצות, דלרבי זירא מותר, ולרבה אסור, דהשתא סבירא לן, דאדרבה, לרבה לכולי עלמא מותר במהלכת, מטעמא דרבי זירא.

[366] כתבו התוספות: דרבי זירא סבר: דרצו לעשות כשיטתם, ולאו משום חומרא, וראה עוד שם. וברי"ט כתב באופן אחר.

[367] דברי הגמרא צריכין ביאור, שהרי לא הוזכר ספינה במשנה אלא במעשה, והמעשה באמת לא היה בספינה קבועה אלא במהלכת, שהרי לפיכך לא אסרו רבי יהושע ורבי עקיבא מדינא, אלא מתוך חומרא, וכדאמרינן לעיל לדעת רבה, ואם כן, מאי קאמר?! והביאור - על פי גאון יעקב והרש"ש - דהכי קאמר: דלרבה, הלוא יסוד הדבר שאלו החמירו ואלו לא החמירו בספינה מהלכת, הוא משום דפליגי בספינה קבועה ועומדת דומיא דדיר וסהר. שהמחמירים סברי דבעמדה אסור מדינא, והחמירו אף במהלכת מחשש דילמא עמדה; והמקילים במהלכת סברי

אמר תמה **ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי**, עלה דאמרי רב ושמואל לעיל "**הלכתא כרבן גמליאל בספינה**":

"**הלכתא**" **מכלל דפליגי** בספינה רבי יהושע ורבי אליעזר?! הא מנין להו, דילמא בספינה לא נחלקו כלל, דהכי משמע פשטא דמשנה שלא נחלקו אלא רצו להחמיר על עצמן, [על פי ריטב"א ומשמעות רש"י. וכל הסוגיא דלעיל שנחלקו בדין ולא בחומרא, נסמך על תירוצו של רב אשי].

ומשני ליה רב אשי: **אין**, כדדייקת מדברי רב ושמואל שנחלקו בדין, **והתניא** [בניחותא] שנחלקו:

דתניא: **חנניה** (**בן אחי רבי יהושע**) [הב"ח מחק, וכן נראה בריטב"א. ואמנם רבי יהושע דודו היה, כמבואר ברש"י ובריטב"א] **אומר**:

כל אותו היום שהיו בספינה, **ישבו ודנו בדבר הלכה**.

אמש [לערב] **הכריע אחי אבא** דהיינו רבי יהושע: **הלכה כרבן גמליאל בספינה, והלכה כרבי עקיבא בדיר וסהר**.

ומדאמר "הלכה" כרבן גמליאל, בספינה, מוכח דרבי עקיבא פליג עליה, ולא בחומרא בעלמא הוא דפליגי.

הסיכום העולה מן הסוגיא בביאור המשנה **לפי השיטות שנתבארו כאן**: א. **דעת רבה**: **דיר וסהר**: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הוי כארבע אמות, אף שלא שבת בהן מבעוד יום, דכיון שבלאו הכי אין לו אלא ארבע אמות, הקילו. ולרבי יהושע ורבי עקיבא: כיון דלא שבת בהן מבעוד יום אינן כארבע אמות.

ספינה עומדת: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הוי כארבע אמות. ולרבי עקיבא אינו כארבע אמות, ואף ששבתו בהן מבעוד יום.

[ובטעם הדבר נחלקו הראשונים:

לדעת תוספות: מפני שהמחיצות להבריח מים עשויות.

ולדעת הרשב"א והריטב"א: מפני שנכנס בספינה על דעת ליצא חוץ לתחומו ו"מכיון דנפקא מתחומו בטל דינא דמעיקרא, והוי כאילו לא שבת שם". וראה עוד ברשב"א ביאור אחר. ולפי הרשב"א והריטב"א, טעמא דרבן גמליאל משום דלשיטתו אזיל דלא בעינן מחיצות ששבת בהן. ולדעת תוספות, רבן גמליאל פליג אסברת מחיצות להבריח מים עשויות, ואינו דוקא לשיטתו, שהרי במחיצות אלו שבת, ולכולי עלמא הוי כארבע אמות. ומרש"י במשנה נראה בהדיא דרבן גמליאל לשיטתו, ועל כרחך דלא כהתוספות].

דאפילו עמדה שרי, ואין טעם להחמיר במהלכת. אבל לרבי זירא היא פלוגתא חדשה בספינה מהלכת שאינה קבועה, ואם כן מה ענין ספינה לדיר וסהר.

ספינה מהלכת: לכולי עלמא מעיקר הדין מהלך את כולה, אלא שרבי עקיבא מחמיר מכח ספק דילמא עמדה שלשיטתו אסור, ורבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, שאף בעמדה מתירים, לא החמירו.

פסק הלכה: בדיר וסהר: אינו מהלך את כולה.

בספינה עומדת: מהלך את כולה מפני ששבת בהן מבעוד יום [ולא כרבן גמליאל שהיה מתיר אפילו לא שבת בהן מבעוד יום, ולא כרבי עקיבא שאוסר אפילו שבת בהן. והכי סבירא ליה לרבי יהושע אחר שהכריע, וכן פסקו רב ושמואל.

בספינה מהלכת: למאי דפסקינן, אין מקום לחומרא, שהרי אילו עמדה מותר. [וצריך לומר שרבי יהושע החמיר קודם שהכריע שבעמדה מותר, שהרי רק לערב הכריע. וכן כתב בחזון איש סימן ק"ט סקי"ג לדעת רבי זירא].

ב. **דעת רבי זירא**:

דיר וסהר: פלוגתת התנאים, וכדעת רבה.

ספינה עומדת: לכולי עלמא אין לו אלא ארבע אמות, כיון שמחיצותיה להבריח מים עשויות.

ספינה מהלכת: לרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, מהלך את כולה מפני שמהלכת. ולרבי עקיבא אינו מהלך את כולה, ומשום דלא סבירא ליה במהלכת סברת "הואיל וספינה נוטלתו מסוף ארבע וכו'", ואי משום מחיצות, הרי להבריח מים עשויות.

פסק הלכה:

בדיר וסהר: אינו מהלך את כולה.

בספינה עומדת: אינו מהלך את כולה.

בספינה מהלכת מהלך את כולה. [וזו היא דעתו של רבי יהושע, אלא שמתחלה נסתפק].

בעי רב חנניא: האם **יש** איסור **תחומין למעלה מעשרה** טפחים, **או אין** איסור **תחומין למעלה מעשרה** טפחים, וכדמפרש הגמרא ואזיל.

ומפרשינן לאיבעיין: אם היה **עמוד גבוה עשרה** טפחים **ורחב ארבעה** טפחים, וסוף התחום באמצעו, **לא תיבעי לך** שיהיה מותר לעלות על ראשו ולילך על גביו חוץ לתחום מפני שהוא למעלה מעשרה. ומשום, דהעמוד **ארעא סמיכתא היא**, כלומר: כיון שנוח הוא להילוך, "הילוך מעליא הוא" ואסור לילך חוץ לתחום, [רש"י].

כי תיבעי לך:

א. **בעמוד גבוה עשרה** טפחים **ואינו רחב ארבעה** שסוף התחום באמצעו, דכיון "דלא ניחא תשמישתיה" [רש"י, כלומר: שאינו נוח להילוך], מיבעי לן אם מותר לעלות על ראשו ולצאת על גביו [או מעמוד לעמוד, ריטב"א] חוץ לתחום.

ב. **אי נמי** תיבעי לך, היכא **דקאזיל** למעלה מעשרה **בקפיצה** על ידי שם.
בהני תרווייהו הוא דמיבעיא לן מי הוי הילוך או לא [רש"י. וביארו אחרונים דברי רש"י, שדוקא לצאת חוץ לתחום למעלה מעשרה כיון שאינו "מקום הילוך", בהא הוא דמיבעיא לן. אבל למטה מעשרה אף שלא יצא חוץ לתחומו כדרך הילוך, כיון שתוך עשרה הוא לקרקע שהיא מקום הילוך כאילו יצא חוץ לתחומו על הקרקע, דעד עשרה רשות אחת היא, ולמעלה מעשרה רשות אחרת היא].
(**לישנא אחרינא**: **בספינה** - שסתמא מהלכת היא למעלה מעשרה, ואינה נחה ודמי לקפיצה באויר - **מאי**? רש"י לא גרס לה, וכמו שכתב בגאון יעקב).
אמר רב הושעיא: **תא שמע** ממשנתנו: **מעשה שבאו מפלנדרסין והפליגה ספינתם בים**, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה, רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמן.
אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה, **משום הכי רצו** להחמיר.
אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, **אמאי רצו** להחמיר, והא "סתם ספינה למעלה מעשרה מהלכת ואינה נחה, ודמי לקפיצה באויר" [רש"י] וילכו בה כמה שירצו?!
ודחינן: **כדאמר** ומשני **רבא** - בסמוך, על המעשה שבסיפא דמתניתין - דמיירי **במהלכת** הספינה **ברקק** [מקום שהוא בשפת הנהר שאינו גבוה עשרה, ריטב"א], **הכא נמי** איכא לשנויי דמעשה זה **במהלכת ברקק** היה, דכיון שלמטה מעשרה היא גוששת, יש בה איסור תחומין.
תא שמע מסיפא דמתניתין דידן: **פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה**, אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה.
אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה, ונמצא שבכניסת שבת כשהיו בספינה קנו שביתה במקום שהיו, ותלוי התירם בהימצאותם קודם חשיכה בתוך התחום, **שפיר**.
אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, נמצא שכל זמן שהן בספינה שהיא למעלה מעשרה לא קנו שביתה, ורק כשבאים לתוך עשרה קונים הם שביתה [ואפילו באמצע שבת], ואם כן, למה ליה לרבן גמליאל למימר "היינו בתוך התחום", **כי לא היינו בתוך התחום מאי הוי**, והרי עכשיו שירדו יקנו שביתה במקומם, והרי הם כבני העיר [על פי ריטב"א]?!

אמר דחי **רבא**: **במהלכת** הספינה מכניסת השבת **ברקק**, ושפיר נסתפקו אם קנו שביתה חוץ לתחום.

תא שמע: מ**הני שב שמעתא** [שבע שמועות, והן שבע טריפות ונזכרו בחולין דף מב; מאירי] **דאיתאמרן בצפרא בשבתא** [שנאמרו בבוקרו של שבת] **קמיה דרב חסדא בסורא**, **ובהדי פניא בשבתא** [ולפנות ערב של אותה שבת] נאמרו על ידי אותו אומר [שהלך בקפיצה, ר"ח], **קמיה** (**דרבא**) [**דרבה**] **בפומבדיתא** שהיא חוץ לתחומה של סורא.

והרי **מאן** הוא **דאמרינהו** ויצא חוץ לתחום, **לאו אליהו** הנביא - שחייב בשמירת שבת - **אמרינהו**? ! **אלמא**, **אין תחומין למעלה מעשרה** ולפיכך הותר לאליהו לצאת חוץ לתחומה של סורא, על ידי קפיצה למעלה מעשרה. [נתבאר על פי המאירי] [368].

ודחינן: **לא** אליהו שחייב בשמירת שבת אמרן, **דלמא יוסף שידא** שאינו חייב בשמירת שבת, **אמרינהו** [369].

תא שמע לפשוט הבעיא אם יש תחומין למעלה מעשרה:

האומר: **הריני נזיר ביום שמשיח בן דוד בא**, **מותר לשתות יין בשבתות ובימים טובים**, ומשום שאין לו לחוש שיבוא אותו יום, וכדמפרש ואזיל [370].

דף מג:

ואסור לשתות יין כל ימות החול.

---

[368] בשו"ת חתם סופר ח"ו סימן צ"ח הבין באופן אחר, שמגוף ביאת אליהו משמיא, מוכיחא הגמרא. וראה עוד שם, שביאר: שאליהו פעמים מלאך פעמים אדם; ואמנם אינו יכול לבוא כמלאך להורות הלכה, שהרי "לא בשמים היא". וכיון שבא להורות הלכה, כאדם הוא בא, וחייב בשמירת שבת. אך במאירי כתב, שאין הכוונה לאליהו הנביא. אלא שהמשילו את המגיד לאליהו "על דמיון תנועת העופפות". ובאור זרוע הלכות עירובין [קמ"ז] כתב, דהכוונה לאליהו, שהיה רגיל ליכנס בבתי מדרשות בשעה שעוסקין בתורה.

[369] ראה באור זרוע שם, שהוכיח מכאן שהשדים אינם שומרים שבת. ובשם מורו ה"ר יהודה חסיד הביא לדחות, שכוונת הגמרא שהיה מדבר שד שבסורא עם שד שבפומבדיתא "דרך לוח חלול וארוך, ולעולם שדים מנטרי תורה שבעל פה". והאור זרוע דחה, דאם כן נימא שאליהו אמרו כן לתלמידו, ולא יצא חוץ לתחום.

[370] בראש השנה [דף יא:] נחלקו תנאים אם בתשרי עתידים ליגאל, [דהכא כתיב: תקעו בחודש "שופר", והתם כתיב: ביום ההוא יתקע "בשופר" גדול], או בניסן עתידים ליגאל, [דאמר קרא "ליל שמורים" ליל המשומר ובא משמת ימי בראשית]. והקשה שם הטורי אבן: שיהיה הנודר "ביום שבן דוד בא" מותר כל השנה, מלבד בתשרי או בניסן דהא ודאי לא אתי משיח האידנא?! ותירץ: על פי המבואר בסנהדרין [דף צח.]: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב "בעתה" וכתיב "אחישנה". זכו, אחישנה ! לא זכו, בעתה ! וכיון שכן, הא דאמרו שבתשרי או בניסן יגאלו היינו אם לא יזכו, שזהו "בעתה". אבל בקץ ד"אחישנה", אין זמן קבוע לדבר, אלא כל יומא זמניה הוא. ובשו"ת תשובה מאהבה [סימן רי"א] כתב על קושית הטורי אבן: שאין זה בגדר קושיא כלל, כי "ביום שבן דוד בא" אז לא תהיה הגאולה, כי אם כמו שכתב הרמב"ם [פי"א ממלכים ה"א]: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה", ואז תהיה הגאולה השלימה, ובה הוא שנחלקו, אבל בן דוד בא בכל יום.

וסלקא דעתין, דלהכי פשיטא לן שלא יבוא משיח בשבתות ובימים טובים מפני איסור תחומין, ולפיכך מוכחינן:

אי אמרת בשלמא יש תחומין למעלה מעשרה **היינו דבשבתות ובימים טובים, מותר**.

אלא אי אמרת אין תחומין למעלה מעשרה, הרי יכול משיח לבוא מבלי לעבור על איסור תחומין, ו**בשבתות ובימים טובים אמאי מותר**?! [371] ודחינן: **שאני התם**, הא דלא מספקא לן שמא יבוא משיח בשבתות וימים טובים, מטעמא אחרינא הוא.

דהרי אמר קרא: "**הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא** לפני בוא יום ד' הגדול והנורא", ולמדנו, שיום לפני ביאת משיח בן דוד [גאון יעקב בהבנת רש"י] יבוא אליהו לבשרנו.

והא כיון דחזינן **דלא אתא אליהו מאתמול**, אם כן לא יבוא משיח היום.

ותמהינן עלה: **אי הכי** שסומכים אנחנו, שמתוך שלא ידענו שבא אליהו לבשרנו, ודאי לא יבוא משיח היום, אם כן **בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי, דהא לא אתא אליהו מאתמול**?!

אלא על כרחך הא דבאמת אסור בימות החול, הוא משום **דאמרינן** דילמא **לבית הדין הגדול** שבירושלים **אתא** אליהו מאתמול, ואנן הוא דלא ידעינן [372].

---

[371] ביאר החת"ם סופר: דהנה נחלקו הפוסקים אם ברוכב על חמור למעלה מעשרה טפחים יש תחומין, אם נימא דאין תחומין למעלה מעשרה. ולדעת הבית יוסף סימן רס"ו דהוי בכלל תחומין למעלה מעשרה, ניחא דברי הגמרא בפשיטות, שהרי משיח בן דוד עני ורוכב על חמור, ויכול לבוא בשבת אם אין תחומין למעלה מעשרה. אך לדעת המגן אברהם שם סעיף קטן ז' ד"ה ובאמת, שחלק על הבית יוסף כיון דרכוב כמהלך דמי, ואפילו אין תחומין למעלה מעשרה, אסור. יש לפרש כוונת הגמרא, דבשבת כיון שאסור לרכוב על חמור שמא יחתוך זמורה, אי אתי משיח בשבת על כרחך לאו על החמור יבוא אלא בקפיצה, ופשיט הגמרא שפיר. אמנם הקשה שם מנין שיבא משיח בן דוד מחוץ לתחום, ואולי המשיח הוא אחד מאותה העיר שהבית דין או המלך דר שם, שכשיבוא זמן גאולתנו יגלה אליו ד' כמו אל משה רבינו בסנה, ויורהו לגאול את ישראל?! וביאר: "שאין דעת הנודר בנזיר אביאת בן דוד לבדו, אלא איום פרסומו, וזה יהיה לכאורה שיקבץ כל נדחי ישראל או לכל הפחות כל זקני ישראל ברגע אחד ממקומם למקום נועד, כמו שעשה משה רבינו ע"ה במצרים. וזה אי אפשר בלי שיקבצו ממקומם מרחוק, ובשבת אי אפשר, אלא על ידי קפיצה. ולא קאי השקלא וטריא על ביאת בן דוד עצמו, אלא על קיבוץ פזורי ישראל שעל ידי זה יתפרסם ביאתו לכל העולם ולזה כיון הנודר".

[372] בגמרא גיטין [דף כח:] אמר רבא: דאף על גב שאין חוששין לאדם "שמא מת" [ואם שלח גט, נותנין לאשתו בחזקת שהוא קיים]; אבל "שמא ימות" חיישינן, [ואם נתן לה גט שיחול שעה קודם מיתתו, חוששת שמא גרושה היא]. ולפי זה לכאורה היה מקום לומר, דהא דחיישינן "שמא בא" אליהו מאתמול ולא אמרינן דלא חיישינן ל"שמא בא" כשם דלא חיישינן "שמא מת". היינו משום "דלא תלה נזירותו בביאת אליהו, אלא בביאת בן דוד לחוד, אע"ג דביאת זה בלא זה לא אפשר, אנן בתר עיקר נזירותו אזלינן. וכיון דלגבי ביאת בן דוד שתלה בו הוה ליה חששא ד"שמא יבא" לא אזלינן להקל מהאי טעמא דהוה ליה חששא ד"שמא בא" לגבי אליהו, כיון דלא חל נזירותו בביאתו". אמנם בסוגיין מוכח לא כן דהא מסקינן הכא שאינו מותר לשתות אלא באותה שבת או יום טוב שנדר בו דודאי לא אתי היום, שהרי אינו בא בשבת ויום טוב. אבל בשבתות וימים טובים שאחר נדרו, אסור, דילמא אתא משיח מאתמול, הרי דחיישינן נמי על משיח עצמו "שמא בא". והטעם: "דלא דמי ל"שמא מת" דלא חיישינן, דשאני התם דהעמד הבעל בחזקת חיים, אבל הכא מאי חזקה איכא, הלכך ל"שמא בא" נמי חיישינן". על פי טורי אבן ראש השנה יא: ד"ה ע"ב, וד"ה מ"מ.

ואם כן, **הכא** - בשבתות וימים טובים - **נמי** ליתסר, **דלימא לבית הדין הגדול אתא** אליהו מאתמול [373].

ומפרשינן: **כבר מובטח להן לישראל, שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח** שצריכין להניח צרכי שבת ולילך להקביל פניו. וכיון דאין אליהו בא בערבי שבתות וימים טובים, משיח אינו בא בשבתות וימים טובים, ולפיכך מותר הוא לשתות יין בהם [374].

וקא סלקא דעתך, מדאליהו לא אתא בערבי שבתות וימים טובים מפני הטורח בהכנת צרכי שבת, **משיח נמי לא אתי** בערבי שבתות וימים טובים, ולפיכך תמהינן:

אם כן, **במעלי שבתא** [בערב שבת] או בערבי ימים טובים, **לישתרי** הנודר בנזיר לשתות יין, דהא ודאי לא אתי משיח היום, ואמאי קתני דאסור לשתות יין "כל" ימות החול?!

ומשנינן: **אליהו** הוא **דלא אתי** במעלי שבתא, אבל **משיח אתי**, **דהרי כיון דאתי משיחא, הכל** [אומות העולם] **עבדים הן לישראל** ויכינו הם לנו צרכי שבת, ואנו נצא לקראת משיח צדקנו.

ואכתי בעינן למיפשט בעיין: דהא תיקשי, **בחד בשבא** [באחד בשבת] **לישתרי** לשתות יין, וכדמפרש ואזיל, וכיון דאיתא בברייתא שאסור לשתות "כל" ימי החול, **לפשוט מינה דאין תחומין** למעלה מעשרה. **דאי יש תחומין** למעלה מעשרה, **בחד בשבא לישתרי**, דהא ודאי **לא אתא אליהו בשבת** שלפניו מפני איסור תחומין, ואין משיח בא בלא שיבוא אליהו לבשרנו ערב יום בואו [375].

ודחינן: דמהכא לא תפשוט, דדילמא **האי תנא ספוקי מספקא ליה, אי יש תחומין** למעלה מעשרה **או אין תחומין** למעלה מעשרה, ולפיכך אזיל באיסור נזיר **לחומרא**, ואסור לשתות אף בחד בשבא, דילמא אין תחומין למעלה מעשרה, וכבר בא אליהו

[373] כתב בהגהות היעבץ: דלמבואר כאן, הנודר בירושלים מותר לשתות יין, מדלא שמע שבא אליהו אתמול לירושלים עירו.

[374] ואם תאמר: והרי מבואר בראש השנה [דף יא:] שעתידין ישראל ליגאל בניסן דכתיב: "ליל שמורים" ליל המשומר ובא משמת ימי בראשית, והיינו ביום טוב? ויש לומר: דהא דאמרינן שאין אליהו בא בערבי שבתות היינו בקץ ד"אחישנה", אבל בקץ ד"בעתה" אי אפשר לאחר הזמן, ויבוא אליהו אף בערב יום טוב. והגמרא שם מיירי בקץ ד"בעתה". ומיהו קשה: דאם כן יהא אסור לשתות ביום טוב דפסח, דדילמא כבר הגיע זמן גאולתנו, ובאמת בא אליהו מערב יום טוב. ונראה: דבאמת אין בן דוד בא ביום טוב ואפילו לא בליל פסח, ואין כוונת הגמרא בראש השנה שם, שיבוא בפסח אלא בימים הסמוכים לו, וזהו שאמרו "בניסן" עתידים ליגאל, ולא אמרו "בפסח" עתידין ליגאל, טורי אבן, ראש השנה יא: ד"ה מ"מ. ראה שם שהאריך הרבה.

[375] ביארו תוספות: שאין לומר שבא בערב שבת לירושלים, ובישר למחרתו בשבת. דקרא משמע דביום שבא יבשר.

בשבת לבשרנו [376].
והשתא מפרשינן עיקר ברייתא ד"הריני נזיר".
והוינן בה: **דקאי** הנודר **אימת, דקא נדר** [באיזה יום הוא עומד כשנדר בנזירות]? **אילימא דקאי בחול** ואמר הריני נזיר ביום שבן דוד בא, תיקשי, שהרי אין יודע מתי בא משיח למקום שיבא במהרה, ואפשר כבר בא וחל עליו נזירות, **וכיון דחל עליה נזירות** - שהיא לכל הפחות שלשים יום - מספק, **היכי אתיא שבתא ומפקעא ליה**, ולמה מותר הוא לשתות בשבתות וימים טובים שאחר נדרו, והא אף שהיום לא בא, אולי בא אתמול?!
ומפרשינן: **אלא**, אין הכי נמי, ואף בשבתות וימים טובים אסור משום האי ספק. והא דקתני שמותר בשבתות, היינו **דקאי בשבתא וקא נדר**, כלומר: אם נדר בשבת מותר הוא באותה שבת, וכן הא דקתני שמותר בימים טובים, היינו **דקאי ביום טוב וקא נדר, וההוא יומא** - דשבת ויום טוב שנדר בו - הוא **דשרי ליה, מיכן ואילך** - אפילו בשבתות וימים טובים - **אסיר ליה**, דלעולם יש להסתפק אולי בא אתמול, וכן לעולם.
שנינו במשנה: **פעם אחת לא נכנסו לנמל** עד שחשיכה, אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד, אמר להם מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה:
ומפרשינן: מנין היה יודע רבן גמליאל לאמוד את המרחק שבין המקום בים שהיו שם כשחשכה עליהם שבת, ולקבוע שהיו בתוך התחום של העיר עד שלא חשיכה. [בר"ח משמע קצת דגריס בגמרא "מנא ידע"].
תנא בברייתא: **שפופרת** [קנה חלול, שכשהוא ארוך אי אפשר לצפות דרכו למרחוק, וכשהוא קצר צופין דרכו יותר, [רש"י. וראה במאירי שנראה שמפרש באופן אחר], **היתה לו לרבן גמליאל** שהתאים את אורכה לטווח צפייה של אלפיים אמה בים.
וכיצד התאימה? **שהיה מביט וצופה בה אלפים אמה ביבשה**, כלומר: שמדד ביבשה אלפיים אמה, והתאים את אורך הקנה שיהיה ניתן לצפות דרכו עד סוף אלפיים האמה שמדד ולא יותר.
וכנגדה היה מודד **אלפים בים**, כלומר: על ידי אותה שפופרת היה יכול לקבוע היכן מסתיימים אלפים אמה בים, שהנקודה הרחוקה ביותר אותה ניתן היה לצפות דרך השפופרת, שם מסתיימים אלפיים אמה ממקום עמידתו של הצופה.

[376] ואם תאמר: מה דחיה היא זו, ולו יהא דמספקא ליה, סוף סוף למעשה אין תחומין למעלה מעשרה, דתחומין דרבנן הם, וספק בדרבנן לקולא? ראה מה שביארו בזה הרשב"א והריטב"א, וראה מה שכתב הריטב"א שם בדעת רש"י.

ועל ידי אותה שפופרת הוא שידע רבן גמליאל שהיו עומדים בכניסת שבת בתוך תחום העיר, שצפה רבן גמליאל לעבר העיר, וכיון שניתן היה לצפות על העיר כשחשיכה, על כרחך עומדים הם בתוך תחום העיר, [נתבאר על פי הר"ח, ולשון רש"י צריך תלמוד].

הרוצה לידע כמה מידת **עומקו של גיא** [בקעה], **מביא שפופרת ומביט בה** ביבשה, וימדוד כמה אמות יכול הוא לצפות בה, "ואחר כך ילך על שפת הגיא ויצפה בה לעומקו, ויתרחק לאחוריו עד שיבחין שבמקום שכלה עומקו של גיא שם כלה צפיית השפופרת שאם יתרחק עוד מעט לא יראה את קרקעית הגיא", **וידע כמה עומקו של גיא** "שעומקו של גיא והרחקתו שנתרחק משפתו הוי כמדת צפיית השפופרת" [לשון רש"י] [377].

והרוצה לידע כמה גובהו של דקל, ומתייירא הוא לעלות עליו ולמודדו; יוכל לידע את גובהו על ידי מדידת אורך צילו של הדקל וחישוב היחס שבין גובהו של דבר מסוים לבין צילו של אותו דבר. ויחס זה אינו קבוע, שלפעמים הצל ארוך יותר מן הגובה, ולפעמים קטן הוא מן הגובה; כשהחמה עומדת בגובה הרקיע צל כל דבר הוא קטן, וכשהחמה בשיפולו של רקיע צל כל דבר הוא ארוך. ועל כן עליו לידע את היחס שבין צל וגובה, באותה שעה שהוא מודד את אורך צילו של הדקל, וכך יעשה:

מודד קומתו [גובהו] שלו, **ובו** זמנית ימדוד **צלו** של דקל **וצל קומתו** שלו, **וידע כמה גובה של דקל**.

שהרי אם היחס שבין קומתו שלו וצל קומתו [באותה שעה] הוא דרך משל אחד על שנים, ידע שגובה הדקל הוא חצי מצילו של הדקל.

הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קבר [כעין מצבה היו מציבים על הקבר, כעין שאנו מגביהין וצוברין בו עפר] שנוהגות החיות לבוא לשם להסתופף בצל המצבה מפני חום השמש, וחושש שמא תריח החיה את ריח המת ותחטטנו; יבנה את המצבה באופן שלא תעשה צל באותה שעה ביום שהשמש חם והצל צונן, והוא בארבע שעות ביום.

[377] דברי רש"י תמוהין לפי פשוטם, והם מתפרשים כאן בדרך אפשר, על פי דרכו של ה"בן יהוידע" בביאור דבריו. כיצד: ידוע, שבמשולש ישר זוית שיודע אתה את אורך שתים מצלעותיו, תוכל לחשב את אורכה של הצלע השלישית הנעלמת ממך. והנה בגיא זו נוכל לצייר לעצמנו משולש דמיוני ישר זוית, שיודעים אנו את אורך אחת מצלעותיו הישרות ואת אורך הצלע האלכסונית שלו, ולחשב על ידי כך אף את אורך הצלע השלישית הנעלמת, ובדרך זו: א. עמוד על שפת הגיא במקום כל שהוא, וקבע לעצמך נקודה מסוימת בעומקו של גיא בקו ישר ממקום עמידתך, וצפה בשפופרת על אותה נקודה. ב. התרחק "לאורך" שפת הגיא עד שתבחין שאם תתרחק עוד מעט לא תראה את אותה נקודה שבקרקעית הגיא. ג. מדוד את המרחק שמן המקום בו עמדת בתחילה, ועד המקום בו עמדת כשכלתה צפיית השפופרת לעבר אותה נקודה. והרי לפניך משולש דמיוני: הצלע האחת: מן המקום בו עמדת בתחילה, ועד הנקודה שבעומקו של גיא - שהיא היא עומקו של גיא - והיא הנעלמת, [צלע א']. הצלע השניה: מן המקום בו עמדת בתחילה ועד המקום שהגעת, ואורכה ידוע לך על ידי המדידה, [צלע ב']. הצלע השלישית האלכסונית: מן המקום שאליו הגעת על שפת הגיא ועד הנקודה שנקבעה בעומקו של גיא, [צלע ג'], ואורכה הרי ידוע לך, שהוא שוה למדת צפיית השפופרת. וכיון שיודע הנך אורכן של שתים מצלעות המשולש, ונעלמת ממך צלע אחת, הרי ידעת עומקו של גיא שהיא הצלע הנעלמת.

וכיצד יעשה: **נועץ קנה בארבע שעות ביום** באותו מקום בו אמור הוא לבנות את המצבה, **ויראה להיכן צלו** של הקנה **נוטה**, ולאותה רוח שהצל נוטה יבנה את המצבה כשהוא **משפיע ועולה משפיע ויורד**, כלומר: יבנה את המצבה בשיפוע ארוך ולא תלול, כדי שלא תעשה המצבה צל. [ואף על פי שכשתסוב החמה יהיה לה צל לצד אחר. כיון שבשעה זו שהיא השעה הנוחה ביותר להסתופף בצל אין החיה באה לקבר, שוב לא תבוא לחפש מחסה בצל המצבה. ועוד, דלאחר ארבע שעות אף הצל חם, ולא איכפת ליה לחיה בצל, רש"י].

נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיה שמעתיה ונפק חוץ לתחום [טרוד היה בתלמודו, ונמשך ויצא מחוץ לתחום], וכיון שיצא חוץ לתחומו אסור הוא לצאת מארבע אמותיו כל השבת, וכפי ששנינו במשנה ריש פירקין, שאפילו מי שיצא באונס אין לו אלא ארבע אמות.

אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: **נחמיה תלמידך שרוי בצער**, שהרי אסור הוא לצאת ממקומו!

אמר לו רב נחמן לרב חסדא:

עשה לו מחיצה של בני אדם, יצאו אנשים שעירבו ומותר להם לצאת חוץ לתחום העיר, ויעמדו חצים מצד זה וחצים מצד זה מן המקום בו נמצא רב נחמיה ועד תחום העיר.

ומתוך שנמצא רב נחמיה בתוך מחיצות, דינו כדין המפורש במשנתנו: מי שהוציאוהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר המוקפים מחיצה, חשבינן - לדעת רבן גמליאל - כל אותו המקום כארבע אמות ומהלך את כולו, ואף על גב שלא שבת באויר אותן מחיצות כשחשכה שבת.

וכיון שהיקף המחיצות נמשך עד תחום העיר, ילך נחמיה בתוכן **ויכנס** לתוך תחום העיר, ודינו מעתה כשאר בני העיר שמותרים להלך בכל העיר ותחומיה, [ראה טעם ומקור דין זה בתוספות].

יתיב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, ויתיב רבא קמיה דרב נחמן [בר יעקב, ריטב"א] באותה שעה שבא רב חסדא אל רב נחמן בר יצחק, וכשראו אותו מעשה **אמר** שאל **ליה רב נחמן בר יצחק לרבא**:

מאי קא מיבעיא ליה לרב חסדא שלא הורה בעצמו לעשות כן? כי יתכן לפרש דעתו בשני אופנים:

א. **אילימא** [האם נאמר] **בדמלו גברי עסקינן** [שהיו די אנשים שעירבו כדי לעשות מחיצה ממקומו של רב נחמיה ועד התחום ממש] **וקא מיבעיא ליה** לרב חסדא: **הלכתא כרבן גמליאל** שהיקף מחיצות כגון אלו שלא שבת בהן הרי הן לו כארבע אמות,

דף מד.

או אין הלכה כרבן גמליאל, וזו היא שאלתו ששאל את רב נחמן.

ב. **או דילמא**, אילו היו די אנשים כדי לעשות מחיצה עד התחום ממש לא היה מסתפק רב חסדא, שפשוט לו שהלכה כרבן גמליאל; אלא **בדלא מלו גברי עסקינן** [שאין די אנשים כדי לעשות מחיצה עד התחום ממש] ובמספר האנשים המצויים לא היה די אלא לעשות מחיצה עד שתי אמות סמוך לתחום, ושנינו במשנה לקמן [דף נב:]: מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס מעבר לארבע אמות שלו; רבי אליעזר אומר שתים [אם יצא חוץ לתחום שתים [אמות] יכנס לתחום העיר ויהיה כבני העיר [ויתבאר טעמו לקמן דף מה.]; אבל יצא שלש אמות חוץ לתחום לא יכנס. ונמצא, שלדעת רבי אליעזר די לו לרב נחמיה לילך בתוך מחיצות בני האדם עד שתי אמות, ומשם יכנס לתחום העיר מטעמו של רבי אליעזר; אבל לדעת חכמים אין יכול ליכנס אלא אם כן יש לו מחיצות עד התחום ממש.

וכיון שכן יש לומר דקא **מיבעיא ליה** לרב חסדא: **הלכה כרבי אליעזר או אין הלכה כרבי אליעזר**, וזו היא שאלתו ששאל את רב נחמן.

ופשטינן: **פשיטא בדלא מלו גברי עסקינן**, וספיקו היה אם הלכה כרבי אליעזר.

דאי סלקא דעתך בדמלו גברי עסקינן, וספיקו היה אם הלכה כרבן גמליאל או לא, וכי **מאי תיבעי ליה** לרב חסדא?!

והרי, **האמר רב** [לעיל דף מב:]: **הלכה כרבן גמליאל בדיר וסהר וספינה**?!

אלא ודאי בדלא מלו גברי עסקינן, ודרבי אליעזר קמיבעיא ליה.

דיקא נמי כפי שפירשנו, שאין מחיצת בני האדם מגעת אלא עד סמוך לתחום.

דהרי **קאמר ליה** רב נחמן לרב חסדא: עשה לו מחיצה של בני אדם " [ו] **יכנס**", **מאי** "**יכנס**" [כלומר: למה הוסיף רב נחמן לומר "ויכנס"] וכי **לאו** למימרא דרב נחמן הכי קאמר: עשה לו מחיצה של בני אדם ובתוכן יבוא עד סמוך לתחום, "ויכנס" מאותו מקום לתחום העיר אף **בלא מחיצה**?!

והשתא הדרינן לעיקר דברי רב נחמן:

איתיביה עוד **רב נחמן בר יצחק לרבא** על דברי רב נחמן בר יעקב שהתיר לעשות מחיצה בשבת, ממה ששנינו:

נפל דופנה של סוכה ביום טוב, **לא יעמיד בה** במקום הדופן **אדם ובהמה וכלים**, ואפילו **לא יזקוף את המטה כדי לפרוס עליה סדין** במקום הדופן ואף שאינו נראה אלא כמכוין לפנות את הסוכה, **לפי שאין עושין אהל עראי בתחילה** [כלומר: אהל חדש ולא תוספת לאהל קיים] **ביום טוב ואין צריך לומר בשבת**, ובכלל איסור עשיית אהל אף עשיית מחיצה.

וכיון שכן האיך התיר רב נחמן לעשות מחיצה בשבת [ריטב"א]?!

אמר ליה רבא לרב נחמן בר יצחק: **את אמרת לי מהא** [אתה מוכיח מברייתא זו] שאסור לעשות מחיצה ביום טוב או בשבת, **ואנא אמינא לך מהא** ברייתא שמותר לעשות מחיצה ביום טוב או בשבת [ריטב"א].

שהרי שנינו בברייתא: **עושה אדם את חבירו דופן** של סוכה, **כדי שיאכל וישתה וישן** בסוכה [שעיקר מצותה של סוכה בשלשה דברים אלו, רש"י], **ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין כדי שלא תפול חמה על המת ועל האוכלין**, הרי שמותר לעשות מחיצה.

ופריך תלמודא: אם כן **קשיין** שתי ברייתות אלו **אהדדי**, דמחד ברייתא משמע שמותר לעשות מחיצה, ומאידך ברייתא משמע שאסור?! [נתבאר על פי רש"י]. [378]

ומשנינן: **לא קשיא** הברייתות זו על זו, דלכולי עלמא אסור לעשות מחיצה, ומיהו במחיצת עראי פליגי הברייתות.

הא ברייתא - שמתרת - **רבי אליעזר** היא דמתיר מחיצת עראי.

והא ברייתא - שאוסרת - **רבנן** היא שאוסרים אף עשיית מחיצת עראי. [על פי פירוש הריטב"א, שלפי סברת הגמרא השתא פליגי הברייתות במחיצת עראי. ולפי שיטת רש"י דלקמן, אפשר דפליגי בכל מחיצה].

דתנן: דרך חלונותיהם שכשהיו רוצים לסוגרן היו סוגרין אותן בחתיכת עץ שהיו שמים על פתח החלון, והוא הנקרא "פקק החלון"; ושנינו במשנה: **פקק החלון**: **רבי אליעזר אומר**: **בזמן שקשור** הפקק לחלון קודם סגירת החלון בו **ואף תלוי** הוא ואינו נגרר על פני הקרקע שהחבל שהוא קשור בו אינו מגיע עד לארץ **פוקקין בו**, **ואם לאו אין פוקקין בו**, אף שאין זו אלא מחיצת עראי, שהרי סופו לחזור ולפותחו. **וחכמים אומרים**: **בין כך ובין כך פוקקין בו** כיון שאינה אלא מחיצת עראי. הרי שנחלקו רבי אליעזר וחכמים בעשיית מחיצת עראי בשבת. ומקשינן עלה: **והא איתמר עלה** דההיא משנה: **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: **הכל מודים שאין עושין** אפילו **אהל עראי בתחילה ביום**

[378] והריטב"א פירש: רבא הוא שאמר לו לרב נחמן "קשיין אהדדי", כלומר: וליטעמיך שאתה מוכיח לי מברייתא שאסור, והרי מאידך יש ברייתא שמתרת, ועל כרחך תפרש כפי שמפרשת הגמרא בסמוך, ואם כן לא קשיא מידי.

טוב ואין צריך לומר בשבת. לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים **אלא להוסיף** - כגון פקק החלון שאינו אלא תוספת בעלמא על מחיצה קיימת - **שרבי אליעזר אומר: אין מוסיפין ביום טוב ואין צריך לומר בשבת; וחכמים אומרים: מוסיפין בשבת ואין צריך לומר ביום טוב**. וכיון שכן, אי אפשר לומר שהברייתא המתרת לעשות את חבירו דופן לסוכה ולזקוף את המטה, רבנן היא, שהרי אף חכמים לא התירו לעשות מחיצה חדשה, ועדיין תיקשי הברייתות אהדדי?!

אלא - מכח קושיא זאת - מפרשינן לשתי הברייתות **דלא קשיא** באופן אחר. והוא, דשתי הברייתות סוברות מותר לעשות מחיצת עראי בשבת ויום טוב; ומיהו דופן סוכה שהסוכה נכשרת בה אסור לעשותה, ושתי הברייתות חלוקות אם יכשר אדם להיות דופן לסוכה [נתבאר על פי משמעות רש"י, ולקמן בהערה יתבאר שפירוש זה קשה טובא].

הא ברייתא שפוסלת אדם להיות דופן לסוכה **כרבי מאיר** היא, ולפיכך מותר להעמיד אדם במקום הדופן.

והא ברייתא שמכשרת אדם להיות דופן לסוכה **כרבי יהודה** היא.

דתניא: עשאה לבהמה דופן לסוכה, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר. וכיון שכן מיושבת סתירת הברייתות:

רבי מאיר דקא פסיל התם בהמה, **אלמא לא מחיצה היא**, ולפיכך **הכא שרי** להעמיד אדם כדופן לסוכה [שאדם ובהמה שוין לענין זה לפי סברת הגמרא עכשיו], **דלאו מידי קא עביד**.

ורבי יהודה דקא מכשיר התם בהמה **אלמא מחיצה היא**, ולפיכך **הכא אסר** להעמיד אדם או בהמה וכל שכן כלים כדופן לסוכה [379].

ותמהינן עלה: **ותיסברא** דאפשר לפרש טעם הברייתא שמתרת לעשות את חבירו דופן לסוכה ולזקוף את המטה הוא משום שסוברת הברייתא כרבי מאיר שפוסל בהמה כדופן לסוכה?!

והרי **אימר דשמעת ליה לרבי מאיר** לפסול, **בבהמה**, ומשום דחיישינן שמא תברח; אבל **אדם** ["עושה אדם את חבירו דופן לסוכה"] שיש בו דעת לעמוד, **וכלים** ["ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין"], **מי שמעת ליה** שאינם כשרים כדופן לסוכה?!

[379] ביאר רש"י: שתירוץ הגמרא קשה טובא, שהרי באותה ברייתא דקתני "עושה אדם את חבירו דופן לסוכה" קתני: כדי שיאכל וישתה וישן, הרי שנכשרת הסוכה בכך, והאיך מצינו למימר שהטעם שמותר להעמידו הוא מפני שאינו כשר כדופן לסוכה?! אלא, דבלאו הכי מקשה הגמרא על תירוץ זה.

ותו קשה על תירוץ זה: **רבי מאיר** - שאנו אומרים לפי דעתו, שבהמה והוא הדין אדם הפסולין לסוכה, מותר להעמידם כדופן לסוכה ואין בו משום איסור מחיצה - **אליבא דמאן**?

אי אליבא דרבי אליעזר בברייתא דפקק החלון?

והרי **להוסיף** על מחיצת עראי **נמי אסר**, וכל שכן שאוסר לעשות מחיצת עראי בתחילה ואף אם אין נכשרת הסוכה בכך.

אלא אליבא דרבנן שמתירין לפקוק את החלון משום דהוי מחיצת עראי.

אף זה לא יתכן, שהרי **אימר דאמרי רבנן**, **להוסיף** על מחיצת עראי וכמו בפקק החלון, אבל **לכתחילה** וכהעמדת דופן לסוכה **מי אמור**?!

אלא כך יש ליישב סתירת הברייתות:

הא והא רבנן [בברייתא דפקק החלון] האוסרים לעשות מחיצת עראי לכתחילה ומתירים להוסיף.

וכלים אכלים [שבברייתא אחת קתני: ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין, ובברייתא שניה קתני: ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין] **לא קשיא**:

הא ברייתא דאסר מיירי **בדופן שלישית** שנפלה, [דבשתי דפנות אין קרוי אהל, וכשעושה דופן שלישית הוי ליה אוהל, ומודים רבנן שאין עושין אהל עראי בתחילה, רש"י].

והא ברייתא דשרי מיירי שמעמיד את המטה **במקום דופן רביעית**, שהואיל ובלאו דופן זה הוי אוהל, אינו אלא תוספת בעלמא, ושרי. **דיקא נמי** שהברייתא שאוסרת להעמיד מטה מיירי שמעמידה כדופן שלישית, **מדקתני נפל** "**דופנה**" לא יעמיד, ומשמע דופן שהסוכה נכשרת בה והיינו דופן שלישית, דאילו דופן רביעית אינה נצרכת להכשר סוכה ודי לה בשלש דפנות, **שמע מינה**.

דף מד:

אלא אדם אאדם [שבברייתא אחת קתני: נפל דופנה לא יעמיד בה אדם; ובברייתא שניה קתני: עושה אדם את חבירו דופן] עדיין **קשיא**, שאין לומר כמו שתירצנו לגבי כלים שעושהו דופן רביעית לסוכה, כיון שבברייתא המתרת קתני: "כדי שיאכל וישתה וישן", הרי שעל ידי האדם הוכשרה הסוכה למצוותיה, ועדיין תיקשי ברייתות אהדדי?!

אדם אאדם נמי לא קשיא:

כאן - בברייתא האוסרת להעמיד אדם כדופן - שהעמידו את האדם **לדעת** העומד, ולהכי אסור אף שאין דרך בנין בכך, כיון דאוושא מילתא ויבואו להתיר מחיצה אף בכלים [ר"ן, וראה ריטב"א].

כאן - בברייתא המתרת להעמיד אדם כדופן - מיירי שהעמידוהו **שלא מדעת** העומד, ולפיכך כיון שאין דרך בנין בהעמדת אדם, מותר.

ותמהינן: והרי לפי מה שנתבאר שכשמעמיד אדם לדעתו כמחיצה, אסור לעשותו בשבת, תיקשי:

והא בהך מעשה **דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי** - שהעמידו אנשים למחיצה - **לדעת** אותם האנשים **הוה**, והאיך מותר היה להעמידם בשבת?!

ומשנינן: דבאמת **שלא מדעת** אותם האנשים **הוה**, ולכן הותר להעמידם בשבת.

ואכתי תמהינן: והא **רב חסדא מיהא** שיזם את המחיצה **לדעת הוה**, והאיך נצטרף הוא עצמו למחיצה?!

ומשנינן: **רב חסדא** גופיה **שלא מן המנין הוה**, כלומר: לא נצטרף רב חסדא עצמו למחיצה.

הנהו בני גננא דאעילו מיא [בר"ח פירש: בני חופה. וגרס, דאעילו אסא] מרשות הרבים לרשות היחיד **במחיצה של בני אדם** שהועמדו לדעתם ברשות הרבים מקום שהיו מונחים המים, ועל ידי אותה מחיצה הכניסו המים לרשות היחיד.

נגדינהו [הלקה אותם] **שמואל**, מפני **שאמר**: **אם אמרו** להתיר עשיית מחיצת בני אדם כשהועמדו **שלא מדעת**, **יאמרו** להתיר אף **לדעת** [בתמיהה]?!

הנהו זיקי [נודות] **דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא** [שהיו נתונים ברחוב העיר - שהיא רשות הרבים - של העיר מחוזא עירו של רבא, ושלו היו הנודות], **בהדי דאתא רבא מפרקיה** [כשחזר רבא מאמירת הדרשה, והיו גדוד שומעי הדרשה באים אחריו] **אעלינהו ניהליה** [הכניס השמש את הנודות לביתו של רבא בתוך האנשים שנעשו כמחיצה], והותר לו לעשות כן מפני שלא הועמדו האנשים שם לשם מחיצה.

לשבתא אחריתי [לשבת שלאחריה] **בעי** השמש **לעיילינהו ואסר להו** רבא [רצה השמש שוב לעשות כן ואסר לו רבא], ומשום **דהוה ליה** השתא **כלדעת**, שמתוך שעשה מהם מחיצה פעם אחת, קרוב הדבר שידעו, **ואסור**. [על פי שולחן ערוך סימן שס"ב סעיף ה'].

ללוי אעילו ליה תיבנא [הכניסו לביתו תבן מרשות הרבים, על ידי מחיצת בני אדם שהועמדו שם שלא לדעתם].

ולזעירי הכניסו באופן זה **אספסתא** [שחת].

ולרב **שימי בר חייא** הכניסו **מיא** [מים].

מתניתין:

מי שיצא חוץ לתחום **ברשות**, כגון שהלך להעיד עדות החודש [וכפי שנתבאר במשנה בראש השנה דף כ: שמחללין את השבת לבוא להעיד עדות החודש של חדשי ניסן ותשרי], או שיצא להציל נפשות, או מילדת שיצאה חוץ לתחום עירה כדי לילד.

ואמרו לו בעודו בדרך: **כבר נעשה המעשה** שלשמו יצא חוץ לתחום וכבר אין צורך בו, וכל שכן אם הגיע לאותו מקום והיה בו צורך.

הרי: אף על גב שאפילו מי שיצא באונס חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, זה שיצא ברשות עדיף, **ויש לו אלפים אמה לכל רוח** מהמקום אשר הוא שם בעת שהודיעוהו או בעת שהציל.

אם היה בשעה שהודיעוהו **בתוך התחום כאילו לא יצא**, מפרש לה בגמרא.

כל היוצאים להציל חוזרין למקומן, מפרש לה בגמרא.

גמרא:

קא סלקא דעתין לפרש מה ששנינו: אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, דהיינו כאילו לא יצא "מתחומו" ודינו כשאר בני העיר; ולהכי מתמהינן:

מאי אם היה בתוך התחום "כאילו" לא יצא, והרי כן הוא האמת שלא יצא מתחומו?!

אמר רבה: **הכי קאמר**: **אם היה** בשעה שהודיעוהו **בתוך** "**תחום**" **שלו**, **כאילו לא יצא** "**מתוך ביתו**" **דמי**, ואין נותנין לו אלפיים אמה ממקום שהוא שם, אלא יש לו את העיר ואת תחומיה.

ואכתי מתמהינן: **פשיטא** שלא תקנו לו אלפים אמה ממקום שהוא שם אלא במקום שהפסיד את תחומו הראשון, כיון שמעיקר הדין אין לו אלא ארבע אמות. אבל במקום שעדיין יש לו תחומו הראשון כיון שלא יצא ממנו, ודאי שאין נותנין לו תחום אחר, ולמה צריך להשמיענו דין זה?!

ומשנינן: **מהו דתימא הואיל ועקר עקר**, כלומר: כיון שאם היה מגיע למקום שהוא נצרך שם היו לו אלפיים אמה מאותו מקום, וכבר עקר רגליו לילך לשם, נימא דהרי הוא כאילו הגיע לשם, **קא משמע לן** משנתנו - דלא.

רב שימי בר חייא אמר לפרש מה ששנינו "אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא" שאין המשנה מדברת במי שלא יצא עדיין מתחום ביתו; אלא **הכי קאמר**:

אף שכבר יצא, **אם היו תחומין** [החדשים] **שנתנו לו חכמים** [ממקום שהודיעוהו] **מובלעין בתוך התחום** המקורי **שלו** [שנכנסות אלפיים האמה ממקום שהודיעוהו לתוך אלפיים האמה שהיו לו מעירו] **כאילו לא יצא מתחומו**.

כלומר: אם רצה הרי זה מהלך בתוך אלפיים האמה שניתנו לו עד תחומו הראשון, וכיון שהגיע לשם חזר לתחומו הראשון ויש לו אלפיים אמה מביתו כאשר בתחילה, [על פי משמעות רש"י ודברי הריטב"א] [380].

ומפרשינן: **במאי קמיפלגי** רבה ורב שימי בר חייא?

מר [רב שימי בר חייא] **סבר**: **הבלעת תחומין מילתא היא**.

ומר [רבה, שלא פירש המשנה שבאה להשמיענו דין הבלעת תחומין] **סבר**: הבלעת תחומין **לאו מילתא היא**, וסובר, שאף אם נכנסים אלפיים האמה שלו בתוך אלפיים האמה שהיו לו וחזר לתחומו, אין הוא חוזר לתחום ביתו כבתחילה [381].

שמועה זו נתבארה לפי גירסת רש"י בפירושו הראשון.

אמר ליה אביי לרבה: **ואת לא תסברא** [וכי אינך מודה] **דהבלעת תחומין מילתא היא**?! והרי:

א. השובת במקום מוקף מחיצות, מונין לו אלפיים אמה לכל רוח מפתח אותו מקום.

ב. היו לאותו מקום שני פתחים אחד למזרח ואחד למערב; אם יצא מן הפתח שבמזרח יש לו אלפיים אמה לכל רוח מהפתח שיצא משם, ואם יצא מן המערב יש לו אלפיים אמה לכל רוח מהפתח שבמערב.

ג. יצא מן הפתח שבמזרח וחזר למקומו, ושוב יצא מן הפתח שבמערב, יש לו אלפיים אמה מן המערב, וחוזר חלילה.

ד. שבת במערה ארוכה, ויצא מן הפתח שבמזרח, והיה מהלך על גג המערה [שאינו חשוב כארבע אמות] לכיוון מערב, כיון שתמו אלפיים אמה מן הפתח שבמזרח, אסור לו לילך יותר. ואם רוצה להגיע לפתח שבמערב, עליו לשוב על עקביו לפתח שבמזרח וילך את כל תוך המערה [החשוב לו כארבע אמות בלבד] עד הפתח שבמערב, ומשם יהא לו אלפיים אמה לכל רוח.

ואמר ליה אביי לרבה:

---

[380] ביאר בגאון יעקב לשון המשנה: "אם היה" בתוך התחום לפי פירוש זה, דהכי קאמר: אם היה הוא בתוך התחום המקורי שלו על ידי שחזר לשם מכח תחומו החדש, כאילו לא יצא מתחומו.

[381] כתב רש"י: שאף מה שאמרו בגמרא לעיל דף מא: במי שהוציאוהו לאונסו חוץ לתחום [שאין לו אלא ארבע אמות] והוצרך לנקביו והותר לו משום כבוד הבריות לילך למקום צנוע שבתוך תחומו הראשון, "אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על", אינו אלא למאן דאמר הבלעת תחומין מילתא היא.

ומה אילו שבת במערה שבתוכה ארוכה היא **ארבעת אלפים** אמה, **ועל גגה** של מערה **פחות מארבעת אלפים אמה** [שהיו פתחי המערה מן המזרח ומן המערב עשויין בשיפוע זה כלפי זה].

וכי **לא נמצא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה**?

כלומר: וכי אינך מודה שאם יצא מן הפתח המזרחי של המערה והיה מהלך על גגה של מערה לעבר פיתחה המערבי, אין אנו אומרים שמשהגיע לסוף אלפיים אמה ישוב על עקביו ויבוא לפיתחה המערבי דרך פנים המערה [כאשר היה באמת הדין אילו היו על גגה יותר מארבעת אלפים אמה, וכפי שנתבאר]; אלא אומרים: שילך את כל הגג לכיוון מערב, ועוד יהיה לו אלפיים אמה מן המערב?! והרי על כרחך תודה בכך, שהרי כך קבלה היא בידינו, [ריטב"א] [382].

וטעם דין זה, כיון שהתחום שיש לו מן המזרח נבלע בתוך התחום שיש לו מן המערב [שהרי אין בין שני הפתחים ארבעת אלפים אמה], "הבלעת תחומין משוי לתחומי שני היציאות כחד" [רש"י].

הרי חזינן שהבלעת תחומין מילתא היא, והיכי קאמר רבה שהבלעת תחומין לאו מילתא היא?!

אמר ליה רבה לאביי: היכי מדמית הבלעת תחומין שבגג מערה ששני התחומין - שבמזרח ושבמערב - באו לו מכח שביתה ששבת במערה מבעוד יום, להבלעת תחומין במי שיצא חוץ לתחום ברשות?!

וכי **לא שני לך בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, להיכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום**, שאם שבת באויר מחיצות מבעוד יום קיימא לן בעלמא שכל המקום ששבת בו הרי הוא לו כארבע אמות, ואילו היכא שלא שבת באויר אותן מחיצות אין המקום כולו חשוב לו כארבע אמות?!

וכיון שמודה אתה בכך, הכא נמי גבי הבלעת תחומין, רק היכא ששני התחומין באו לו מכח שביתה ששבת מבעוד יום, הבלעת תחומין משוי להו חד תחומא.

אבל ביוצא ברשות חוץ לתחום, שאותו תחום חדש שנתנו לו חכמים לא בא לו מכח שביתה ששבת מבעוד יום, כיון שקנה שביתה חדשה שוב אין לו את השביתה הקודמת

[382] ביאר בגאון יעקב: באמת לא היתה הגמרא צריכה להזכיר כלל שבתוך המערה יש ארבעת אלפים אמה, שאין אנו צריכים לענייננו אלא שעל גגה פחות מארבעת אלפים אמה. ולא נקטה הגמרא לשון זה אלא להשמיענו, שאם הולך דרך פנים המערה אף שהיא יותר מארבעת אלפים אמה מותר ללכתף, שכל המערה חשובה לו כארבע אמות. אבל על גגה, אי לאו שאין שם ארבעת אלפים אמה אין הגג חשוב כארבע אמות. והרש"ש כתב באופן אחר.

שהיתה לו, ואפילו נכנס לתחומו הראשון אינו חוזר לתחומו. [נתבאר על פי לשון רש"י שלפנינו] [383].

ומתמה ליה אביי לרבה: **והיכא דלא שבת** ויש לו תחום חדש שבא לו בשבת, וכי **לא** עבדינן הבלעת תחומין?!

דף מה.

והתנן: מי שיצא חוץ לתחום וכו' **רבי אליעזר אומר**: אם יצא **שתים** אמות בלבד מחוץ לתחום, **יכנס** לתחום עירו והרי הוא כשאר בני העיר; אבל אם יצא **שלש** אמות **לא יכנס**.

וכי **מאי לאו** טעמיה דר**בי אליעזר** - שסובר שתים יכנס - דאזיל **לטעמיה** [לשיטתו] **דאמר** במי שיצא חוץ לתחום שיש לו ארבע אמות "**והוא באמצען**" של ארבע האמות, כלומר: שנותנין לו לכל רוח ממקום שעומד שתי אמות.

ולפיכך, אם יצא שתי אמות בלבד **ארבע אמות דיהבו ליה רבנן** [שנתנו לו חכמים משיצא חוץ לתחום] **כמאן דמיבלען דמו** [כלומר: אף שאין מובלעות ממש אלא דבוקות לתחומו הראשון, שהרי יצא שתי אמות שלמות סגי בהכי ד"כמאן דמיבלען דמו"] ולפיכך **קאמר** רבי אליעזר **שיכנס**.

אלמא הבלעת תחומין [אף שלא שבת באותן ארבע אמות מבעוד יום] **מילתא היא**, ותיקשי לרבה דאמר הבלעת תחומין לאו מילתא היא?! [384]

אמר ליה רבה בר בר חנה [רבים הגיהו: "חנין" או "חנן", מפני שרבה בר בר חנה קדם הרבה, וכמו שכתב בגאון יעקב] **לאביי**, ותמה על קושייתו שהקשה מדברי רבי אליעזר שחלוק הוא בזה על חכמים:

ומדרבי אליעזר קמותבת ליה למר [מקשה אתה לרבה]?! וכי מאי קושיא היא מיחיד שנחלקו עליו הרבים ואמרו, אפילו אמה אחת לא יכנס [ריטב"א]?!

אמר ליה אביי: **אין** אכן מרבי אליעזר מקשה אני, כיון **דשמיע לי מיניה דמר** [ששמעתי מרבה עצמו] שאמר: **עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא לדבר הרשות**, אבל

[383] והריטב"א כתב בשם רש"י באופן אחר, וזה לשונו: "דהתם ודאי מודו רבנן וכולי עלמא דעבדינן הבלעת תחומין ללכת ולחזור בכל הגג, מפני ששביתתו למטה מן הגג באויר מחיצות, וכיון שקנה כל המערה בתוכה להיות לו לבית ולשביתה, דין הוא שיזכה למעלה גם כן וכו', ואינהו הכי גמירי לה דליתיה להך דינא אלא בפחות מארבעת אלפים אלא טעמא משום הבלעת תחומין, אבל בהא דידן דליכא אויר מחיצות לקנות שביתה לא עבדינן הבלעת תחומין".

[384] כתב הריטב"א משמיה דהתוספות: וזה שהוצרכנו לומר "רבי אליעזר לטעמיה", פירשו בתוספות, דאי הוה סבר שיש לו ארבע אמות לכל רוח, מצינן לומר דהא דקתני "שתים יכנס" לאו בהבלעה הוא, אלא משום דשתי אמות לא חשיב כלום וכאילו לא יצא דמי. אבל השתא דסבירא ליה "והוא באמצען" הא ודאי שתי אמות חשיבי, וטעמא דנכנס היינו משום הבלעת תחומין. וראה עוד ברבינו פרץ ובחידושי הרשב"א.

לדבר מצוה מודו ליה רבנן לרבי אליעזר דעבדינן הבלעה, ושפיר הקשיתי ממשנה זו [385].
שנינו במשנה: **וכל היוצאין להציל חוזרין למקומן**:
ומשמע דהכי קאמר, שאם יצא חוץ לתחום כדי להציל נפשות דהיינו יצא ברשות יכול לחזור לעירו ולתחומו מכל מקום שנמצא, ולהכי מקשינן:
וכי אפילו אם יצא חוץ לעיר **טובא** [הרבה] - יותר מאלפיים אמה מסוף תחום העיר - מותרין הן לחזור למקומן?!
והא אמרת ברישא דמתניתין: מי שיצא ברשות וכו' יש לו **אלפים אמה** ממקום שהודיעוהו - והוא הדין ממקום שהציל - **ותו לא**, והאיך נאמר שיש לו יותר מאלפיים אמה?!
אמר משני **רב יהודה**, **אמר רב**: אין המשנה באה לומר דין מדיני תחומין, אלא הכי קאמר: **שכל** היוצאין להציל שכלי זיינן עליהן, **חוזרין בכלי זיין** שלהן **למקומן** [כלומר: עד המקום שהתירו להם חכמים], ואין אומרים כיון שנעשה מעשה ישליכו כלי זיינו מעליהן ולא יחללו שבת בהעברת ארבע אמות ברשות הרבים ובהכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד [רבינו יהונתן], והטעם מפרש בגמרא לקמן.
ותמהינן אקושיא שהקשינו - לפי פשטות המשנה דמשמע שמותר להם לחזור לעירם ואפילו רחוקה היא יותר מאלפיים אמה - מרישא דמתניתין דביוצא ברשות אין לו אלא אלפים אמה:
ומאי קושיא היא?!
דילמא רישא דמתניתין מיירי רק בעדות החודש או במילדת, וסיפא דמתניתין במי שיצא להציל מן האויבים, **ולהציל** מן האויבים **שאני**, שיש לחוש שמא ירדפו האויבים אחריו ולכך מותר לו להכנס לעיר אף שהיא רחוקה הרבה?! [386]
אלא אי קשיא הא קשיא, כלומר: מכח קושיא אחרת הוא שפירש רב שמשנתנו באה לומר שחוזרין בכלי זיינן למקומן, שהוקשה לו ממשנה אחרת שמוכח מינה שאף היוצא להציל מן האויבים אין לו אלא אלפיים אמה.
דתנן במסכת ראש השנה גבי עדי קידוש החודש שיצאו חוץ לתחומם כדי להעיד:

[385] [ביאר הריטב"א דהכי קאמר: "שמי שיצא מתחומו והוא רחוק שתי אמות שיכול להכנס לתחומו לדבר מצוה; ומשנתנו שהלך לדבר מצוה אף חזרתו צורך דבר מצוה חשיב, דבדבר מצוה חזרה כהליכה, ואם כן הוה ליה לרבה למימר בה הבלעת תחומין", וראה עוד שם].

[386] בפשוטו, לפי סברת הגמרא עכשיו רק מי שבא להציל מהאויבים חוזר למקומו, אבל מי שיצא לצורך פיקוח נפש אחר, אינו חוזר. אבל בריטב"א כתב: "דילמא להציל שאני, פירוש שהקלו בפיקוח נפשות טפי, וכי קתני היוצא ברשות היינו בשיוצא לעדות החודש אי נמי בחכמה הבאה לילד (דאיכא) [דליכא] סכנה כולי האי, דאלו ביוצא להציל שמא ירדפו גויים אחריהם וצריכים לחזור עד עירם", ומשמע מדבריו, דבסכנה גמורה כגון היוצא להציל מן הנהר או מן המפולת [כדלקמן בגמרא] מותר לחזור.

בראשונה לא היו זזין העדים שבאו להעיד **משם** [מבית הדין שבאו להעיד בפניו] **כל היום כולו** כשאר יוצאין חוץ לתחום שאין להם אלא ארבע אמות; **התקין רבן גמליאל הזקן: שיש להן אלפים אמה לכל רוח.**

ולא אלו בלבד אמרו שיש להן אלפיים אמה לכל רוח, **אלא אפילו חכמה** [מילדת] **הבאה לילד והבא להציל מן הגייס** [חיל אויבים] **ומן הנהר** [שעלה על גדותיו ושוטף את בני העיר ואת הילדים, רש"י שם] **ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר** שבאו לשם, **ויש להן אלפים אמה לכל רוח.**

והיינו דקשיא לן:

וכי תו [יותר מאלפים אמה לכל רוח] **לא** מותר לצאת למי שבא להציל מן הגייס?!

והא אמרת במשנתנו: **כל היוצאין "להציל" חוזרין** עד **למקומן**, ומשמע **אפילו טובא** מאלפיים אמה?! ומכח קושיא זו הוא **שאמר רב** [**יהודה אמר רב**] לפרש משנתנו: **שחוזרין בכלי זיין למקומן.**

וכדתניא שמותרין לחזור בכלי זיין למקומן:

דתניא: **בראשונה היו מניחין כלי זיינן** בחזירתן **בבית הסמוך לחומה** [בבית החיצון שמוצאין חוץ לחומה, למגיה: לא הבנתי] ; **פעם אחת הכירו בהן אויבים** שיצאו חוץ לעיר, **ורדפו אחריהם, ונכנסו** המצילין **ליטול כלי זיינן** מאותו בית שם הניחום, **ונכנסו האויבים אחריהם**, ומתוך שהיה הבית צר **דחקו** המצילים **זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו** בהם **האויבים.**

באותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיינן.

רב נחמן בר יצחק אמר לתרץ סתירת משנתנו, דקתני, שהיוצאין להציל חוזרין חוזרין למקומן, למשנה דראש השנה, דקתני, שאף הבא להציל אין לו אלא אלפיים אמה לכל רוח, **לא קשיא**:

כאן במשנה דראש השנה, מיירי **שנצחו ישראל את אומות העולם**, ואין להם לחוש מפני האויבים.

כאן במשנתנו, **שנצחו אומות העולם את עצמן** [כלומר: את ישראל] ויש לחוש שירדפו אחריהם, ולפיכך חוזרין למקומן.

אמר רב יהודה אמר רב: נכרים שצרו על עיירות של **ישראל** [על עסקי ממון כדמפרש ואזיל] **אין יוצאין עליהן בכלי זיינן ואין מחללין עליהן את השבת.**

תניא נמי הכי: נכרים שצרו וכו' [ככל דברי רב יהודה].

במה דברים אמורים כשבאו על עסקי ממון, אבל באו על עסקי נפשות, יוצאין עליהן בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת.

ובעיר הסמוכה לספר [עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות] **אפילו לא באו על עסקי נפשות אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זיינן ומחללין עליהן את השבת**, כיון שיש לחוש שמא ילכדוה, ומשם תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם.

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: ובבל, כעיר הסמוכה לספר דמיא; ותרגומא: נהרדעא, כלומר: שעל העיר נהרדעא שבבבל אמרו שכסמוכה לספר דמיא, כיון שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד, ולעיירות שהיו יושבין שם ישראל בני הגולה מצד שני.

דרש רבי דוסתאי דמן העיר **בירי** מקרא, שמחללין שבת על נכרים שבאו על עסקי תבן וקש בעיר הסמוכה לספר:

והכי דריש: **מאי דכתיב**:

ויגידו לדוד לאמר הנה פלשתים נלחמים בקעילה והמה שוסים [בוזזים, מצודות] **את הגרנות**?

תנא: קעילה, עיר הסמוכה לספר היתה.

והמה לא באו אלא על עסקי תבן וקש.

דכתיב: והמה שוסים את "הגרנות".

וכתיב, וישאל דוד בה' [באורים ותומים] **לאמר, האלך והכיתי בפלשתים האלה ויאמר ה' אל דוד לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה**, וכיון שמצאנו שמסר דוד את עצמו כדי להציל, אנו למדין שעסקי ממון בעיר הסמוכה לספר כעסקי נפשות הוא, ומחללין עליו את השבת [על פי ריטב"א בתירוץ שני, וכמשמעות רש"י].

והשתא מפרשינן לקרא: **מאי קמבעיא ליה** לדוד ששאל בה' "האלך והכיתי בפלשתים"? **אילימא** ששבת היתה, ושאל דוד **אי שרי** לחלל שבת על זה **אי אסור**.

זה לא אפשר, **שהרי בית דינו של שמואל הרמתי קיים** ומהם היה לו לשאול הלכה ולא באורים ותומים [שהרי "לא בשמים היא", אחרונים].

אלא כך הוא ששאל דוד בה': **אי מצלח** במלחמתו **אי לא** מצלח.

דיקא נמי שעל הצלחתו במלחמה הוא שהיה דוד שואל: **דכתיב** שענו לו: **לך והכית בפלשתים והושעת את קעילה**, הרי ששאל אם יצליח להושיע את קעילה וענו לו שאמנם כן יצליח במלחמתו להושיעה.

שמע מינה!

מתניתין:

מי שישב בדרך לנוח שהיה עייף, ולא היה יודע שהוא בתחום העיר וחשכה לו שם השבת, **ועמד** משנתו **וראה שהרי הוא סמוך לעיר** בתוך תחומה.

הרי: [**הואיל**] **ולא היתה כונתו לכך** להיות שביתתו בעיר, **לא יכנס** לעיר להיות כמותם שיש להן אלפיים אמה מעירם לכל רוח, אלא הולך אלפיים אמה ממקומו, ואינו נכנס לעיר אלא עד מקום שכלו אלפיים אמותיו, **דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה אומר: אף על פי שלא נתכוין להיות שביתתו בעיר אלא במקומו, **יכנס** לעיר להיות דינו כמותם, והולך אף למקום הרחוק ממקום שביתתו אלפיים אמה, שהרי דינו כשאר בני העיר שמותרין לילך בכל העיר ואלפיים אמה לכל רוח.

וביאר הריטב"א טעם הדבר: שאע"פ שישב זה כאן ודעתו לקנות שביתה כאן, אנן סהדי דכיון שדעתו לילך אל העיר, שרצונו להיות כבני העיר כל מה שאפשר לו, ואילו היה יודע שהוא בתוך התחום היה נכנס, וכיון שכן כל מה שנתכוין לשבות כאן אינו אלא טעות וכוונת לבו היתה שיקנה שביתה עם בני העיר כל מה שאפשר, ואחר כוונת לבו הולכין.

אמר רבי יהודה להוכיח כדבריו: **מעשה היה ונכנס רבי טרפון** לעיר למקום שהוא רחוק ממקום שביתתו יותר מאלפיים אמה, ואף שהיה **בלא מתכוין**, וכדעת רבי יהודה.

גמרא:

תניא אמר רבי יהודה: **מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך** בערב שבת **וחשכה לו**, **ולן חוץ לעיר**; **לשחרית מצאוהו רועי בקר**, **אמרו לו**: **רבי**! **הרי העיר לפניך**, **הכנס**! **נכנס** רבי טרפון לעיר **וישב בבית המדרש** שהיה רחוק ממקום שביתתו יותר מתחום שבת **ודרש כל היום כולו**.

אמרו לו [ובשאלתות גרס: **אמר לו רבי עקיבא**]: וכי **משם ראיה**?!

והרי **שמא בלבו** של רבי טרפון **היתה** להכנס [ר"ח, והיינו שהיה יודע שהוא בתחום העיר ודעתו היתה לקנות שביתה עם בני העיר].

או שמא **בית המדרש מובלע בתוך תחומו** - של המקום שלן בו בכניסת שבת - **היה**, שאף אם קנה שביתה במקומו, מותר הוא לבוא עד לבית המדרש.

מתניתין:

מי שישן בדרך ולא ידע [**עד**, ירושלמי ורי"ף] **שחשיכה** שלא נתכוין לקנות שביתה במקומו, אפילו הכי **יש לו אלפים אמה לכל רוח**, **דברי רבי יוחנן בן נורי**, שאפילו שלא לדעת קונה אדם שביתה [ריטב"א].

וחכמים אומרים: הישן אינו קונה שביתה, וכיון שלא קנה שביתה בבין השמשות שוב אינו קונה אף כשחשיכה אף על פי שניעור [ריטב"א].

ולפיכך **אין לו אלא ארבע אמות** [387].

ומפרשת המשנה דין ארבע אמות האמורות כאן ובכל מקום:

רבי אליעזר אומר: **והוא** - קונה שביתת ארבע האמות - **באמצען** של ארבע האמות, כלומר: שתי אמות יש לו לכל צידיו [מלבד מקום גופו, אור זרוע בהבנת רש"י].

רבי יהודה אומר: אותן ארבע אמות תלויין הן בבחירתו, **ולאיזה רוח שירצה ילך**, כלומר: יברור לו ארבע אמות היכן שירצה, ולשם ילך. [מרש"י משמע, שלא גרס מלת "ילך", וכוונת המשנה: שיברור לו ארבע אמות לאיזה רוח שירצה].

ומודה רבי יהודה לרבי אליעזר: **שאם בירר לו** שתי אמות לצד זה ושתי אמות לצד זה, **שאינו יכול לחזור בו** אף מברירה זו. [דברי רבי יהודה נתבארו על פי דברי רש"י לקמן מח, א ד"ה היינו תנא קמא, וכן מדוייק בלשון רש"י במשנתנו].

היו שנים שקנו שביתת ארבע אמות זה ליד זה **ומקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה**, כגון שהיו רחוקים זה מזה שש אמות ובירר כל אחד מהם את ארבע אמותיו כלפי חבירו, ונמצאו שתי אמות של זה ושל זה חופפות.

הרי אלו השנים **מביאין** את פיתן הנמצא עמם **ואוכלין באמצע** בתוך אותן שתי אמות,

דף מה:

ובלבד שלא יוציא זה את פתו או את חפציו **מתוך** ארבע האמות **שלו לתוך** ארבע האמות **של חבירו**.

כלומר: לאותן אמות שאינן חופפות, כיון שדין חפציו כדינו שלו, וכפי ששנינו "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים" [אין אדם יכול להוליכה אלא במקום שבעליה יכול לילך, רש"י ביצה לז.], וכשם שאסור הוא עצמו לצאת חוץ לארבע אמותיו כך אסור להוציא את חפציו מחוצה להן [388].

---

[387] ביאר הריטב"א: דאין דין זה אמור אלא במי שהיה בין השמשות במקום הראוי לקנות שביתה, אבל מי שהיה בבין השמשות במקום שאין שייך שיקנה שביתה, ובא בשבת למקום הראוי לקנות שביתה, הרי זה קונה שביתה בשבת אף שלא קנה שם שביתה בבין השמשות, וכדמוכח מן הסוגיא לעיל דף מג. במי שהיה בין השמשות למעלה מעשרה טפחים ולא קנה שביתה.

[388] רש"י הוסיף אחר שכתב כפי שנתבאר, וזה לשונו: דכל ארבע אמות דכל חד שוינהו רבנן לגביה כרשות היחיד ואסור להכניס ולהוציא מחוצה להן לתוכן; ותמהו האחרונים, למה הוצרך רש"י לתוספת זו, והרי עיקר דין בהמה וכלים כרגלי הבעלים נאמר לגבי תחום שבת, ושם אינו מהטעם שכתב רש"י, וכיון שכתב רש"י דאף לגבי שביתת ארבע אמות שייך האי דינא, למה צריך ליתן טעם מיוחד בארבע אמות?! וכתב המהרש"ל: שצריך לשני הטעמים, וכשם שאסור להוציא מארבע אמותיו כך אסור להכניס להם, ואיסור ההכנסה אינו אלא מטעם שני שכתב רש"י. וכבר העיר עליו המהרש"א: דעדיין יקשה תיפוק ליה רק מטעם שני אף לאיסור ההוצאה, ולמה

היו שלשה אנשים **והאמצעי מובלע ביניהן**, כגון שהיו החיצוניים רחוקים זה מזה שמונה אמות, ובירר כל אחד מהם את ארבע אמותיו כלפי חבירו [ארבע אמותיו של זה כלות בתחלת ארבע אמותיו של זה]; והיה האמצעי עומד מרחק שש אמות מהעומד לימינו, ושתי אמות מפרידות בינו לבין העומד לשמאלו, ובירר לו האמצעי את ארבע אמותיו כלפי העומד לימינו, ונמצאו שתי אמות שלו חופפות עם של זה ושתי אמותיו חופפות עם של זה [ריטב"א לקמן מח, א].

הרי:

הוא האמצעי **מותר עמהן והן** החיצוניים **מותרין עמו**, כלומר: מותר להשתמש עם כל אחד מהן באותן שתי אמות שהוא משותף עמהם [ריטב"א שם].

ושנים החיצונים אסורין זה עם זה, כלומר: אף על פי ששנים החיצונים אסורין להשתמש כל אחד באמותיו של השני, אין אומרים: אף האמצעי יאסר מלהשתמש עם כל אחד מהן, שמא יבואו אף החיצונים להשתמש זה עם זה [על פי ריטב"א שם].

ורבינו יהונתן פירש באופן אחר: שהיה מקום לגזור שמא יבוא האמצעי להוציא מתוך אמותיו של זה לתוך אמותיו של זה. אמנם ברש"י לקמן מח, א, משמע בהדיא על דרך הריטב"א.

אמר רבי שמעון: דין זה שאמרנו ש"הוא מותר עמהן והן מותרין עמו" אף שהחיצונים אסורין זה עם זה **למה הדבר דומה**?

לשלש חצירות הפתוחות זו לזו, ואמנם **פתוחות** - כל אחת מהן - גם **לרשות הרבים**, ומתוך כך, אסור להוציא כלים ששבתו בבית שברשות זו לבית שברשות אחרת עד שיערבו עירובי חצירות, ואם לא עירבו מותרת כל אחת בטלטול ברשותה. [אבל אם לא היו פתוחות לרשות הרבים - אלא שהיו עוברין לצאת לרשות הרבים זו דרך זו - היתה החצר הפנימית אוסרת על החיצונה ממנה לטלטל אף ברשות של עצמה אם לא תערב עם הפנימית, ולא היה שייך בזה דין משנתנו, רש"י].

ומדין משנתנו אתה למד אף לענין שלש חצירות:

אם **עירבו שתים** החיצונות **עם האמצעית** ולא עירבו החיצונות זו עם זו.

הרי: **היא** האמצעית **מותרת עמהן** להוציא מן האמצעית לחיצונות.

והם החיצונות **מותרות עמה** להוציא מן החיצונות לאמצעית.

ושתים החיצונות אסורות זו עם זו, כלומר: אף ששתים החיצונות אסורות להוציא מהאחת לחברתה, אין אנו גוזרים על האמצעית אטו חיצונות. [ומפרש לקמן בגמרא,

---

הוצרך רש, י לומר גם הטעם ד"בהמה וכלים כרגלי הבעלים". ובגאון יעקב תמה עוד על רש"י: דלפי טעם שני יהא אסור להוציא מארבע אמותיו חפצים של אחרים, וזו לא שמענו.

דחכמים נחלקו עליו על רבי שמעון בשלש חצירות מפני שגזרו שמא יבואו אף בני החיצונות להוציא מזו לזו. וקאמר רבי שמעון לרבנן: מאי שנא שבשלש חצירות חלוקים אתם עלי, ואילו בשלשה אנשים לענין שביתת ארבע אמות מודים אתם לי?! ושם מבואר טעמם של חכמים שחילקו בין הנושאים].

גמרא:

שנינו במשנה, שנחלקו חכמים ורבי יוחנן בן נורי אם קונה אדם שביתה כשהוא ישן; ולדעת חכמים פשיטא, כיון שהם סוברים שאין אדם קונה שביתה שלא מדעתו, אף חפצי הפקר כיון שאין להם בעלים שיתכוונו להקנות להם שביתה, אינן קונין שביתה ומוליכין חפצים אלו לכל מקום שירצו, [ואין אומרים, שיהיה אסור להוציאם חוץ לארבע אמותיהם כשם שאומרים באדם שלא נתכוין לקנות שביתה].

אך בדעת רבי יוחנן בן נורי מיבעיא **בעי רבא**:

מאי קסבר רבי יוחנן בן נורי שאמר במשנתנו שאף הישן קנה שביתה?

מסבר קא סבר: אף **חפצי הפקר קונין שביתה**, מפני שלדעתו אין צריך דעת לקנות שביתה.

ואם תאמר, אם כן למה נחלקו בישן ולא נחלקו בכל חפצי הפקר?!

אימא לך: **ובדין הוא דליפלגו** [כגירסת רש"י] רבנן ורבי יוחנן בן נורי **בכלים** של הפקר, **והא דקמיפלגי באדם**, **להודיעך כוחן דרבנן** שאפילו אדם ישן אינו קונה שביתה, שחידוש הוא: **דאף על גב דאיכא למימר הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה**, **קא משמע לן** משנתינו **דלא**. [389] **או דילמא**, **קסבר רבי יוחנן בן נורי בעלמא חפצי הפקר אין קונין שביתה** [כיון שאינו לדעת], **והכא** באדם ישן **היינו טעמא** דקני שביתה אף שאינו לדעת, **הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה**.

אמר רב יוסף, **תא שמע** ממה ששנינו בברייתא:

גשמים שירדו מערב יום טוב הרי אלו קנו שביתה לעצמם כשחשכה עליהן יום טוב, **ויש להן אלפים אמה** בלבד **לכל רוח**.

אבל אם ירדו הגשמים **ביום טוב** עצמו ולא קנו שביתה בכניסת היום טוב, אף עכשיו אינם קונין שביתה, ולפיכך **הרי הן כרגלי כל אדם** כלומר: כרגלי הראשון שיזכה בהן, ואף אם נתנן אחר כך לאחר, אין מוליכין השני אלא למקום שיכול הראשון להלך

[389] ראה בריטב"א, שביאר למה נחלקו באדם להודיעך כחם של רבנן, ולא נחלקו בכלים להודיעך כחו של רבי יוחנן בן נורי.

[תוספות].[390]

ומהך ברייתא דסברה שגשמים שהן חפצי הפקר קונים שביתה, תפשוט בעיין:

אי אמרת בשלמא קסבר רבי יוחנן בן נורי חפצי הפקר קונין שביתה, הא מני הך ברייתא הסוברת שחפצי הפקר קונין שביתה, **רבי יוחנן** בן נורי **היא**.

אלא אי אמרת דאף לרבי יוחנן בן נורי **חפצי הפקר אין קונין שביתה, הא** ברייתא **מני**, והרי **לא רבי יוחנן** בן נורי היא, **ולא רבנן**?!

יתיב אביי וקאמר לה להא שמעתא דרב יוסף, שפשט מברייתא זו שחפצי הפקר קונין שביתה לרבי יוחנן בן נורי.

אמר ליה רב ספרא לאביי: **ודילמא** אין לפשוט מכאן, שיש לומר שאף לדעת תנא דברייתא חפצי הפקר אינן קונין שביתה, אלא דבברייתא **בגשמים הסמוכין לעיר** בתוך תחומה [ריטב"א לקמן] **עסקינן**, **ואנשי אותה העיר דעתם עילייהו**, וכיון שכן יש לגשמים שביתה כרגלי אותה העיר, [והא דאמר בברייתא "יש להן אלפים אמה לכל רוח", אין הכוונה אלפיים אמה ממקום שירדו כדסלקא דעתין מעיקרא, אלא אלפיים אמה לכל רוח של העיר].

אמר ליה אביי **לא סלקא דעתך** לפרש טעם הברייתא משום שהגשמים הם ככלי בני העיר, שהרי ממקום אחר יש להכריח שסובר רבי יוחנן בן נורי חפצי הפקר קונין שביתה, וממילא היינו נמי טעמא דהך ברייתא.

דבמקום אחד **תנן**:

בור מים **של יחיד**, הרי הוא **כרגלי היחיד** בעל הבור, ואין מוליכין את המים אלא למקום שיכול בעליו לילך, ואם עירב בעל הבור למזרח אין יכול הממלא להוליכן לצד מערב אפילו פסיעה אחת.

ובור של אותה העיר, הרי הוא **כרגלי אותה העיר** שיש לה אלפים אמה לכל רוח, ואפילו אם עירב הממלא למזרח או למערב אין יכול להוציאן חוץ לאלפים אמה של העיר [רש"י].[391]

---

[390] לפי המבואר בברייתא זו נמצא, שחלוק דין הכלים מדין האדם לענין קנין שביתה בשבת עצמה; שהרי לגבי אדם אם לא היה יכול לקנות שביתה בבין השמשות הרי זה קונה שביתה בשבת, וכדמוכח מן הסוגיא בדף מג: במי שהיה בין השמשות למעלה מעשרה טפחים, והובא לעיל במשנה בעמוד א'; ואילו לגבי כלים מבואר כאן, שאף שלא היו יכולים לקנות שביתה בבין השמשות ובשבת יכולין לקנות שביתה, אפילו הכי אינן קונין שביתה. וראה בריטב"א שביאר טעם החילוק שבין אדם לכלים; וראה גאון יעקב ד"ה "זה הכלל" היטב, ובד"ה "ביו"ט" היטב.

[391] לדעת רש"י אין חילוק בין אם היה הממלא אחד מאנשי אותה העיר ובין אם היה הממלא שלא מאנשי אותה העיר, ולעולם יש למים אלפיים אמה לכל רוח של העיר. אבל הרבה ראשונים סבירא להו שאם היה הממלא אחד מאנשי אותה העיר, יכול הוא להוליכה עמו לכל מקום שמותר לו לילך, דאמרינן "יש ברירה" והוברר הדבר שקנו המים שביתה בכניסת שבת כרגלי מי שמילא. גאון יעקב.

ובור **של עולי בבל** [בור שעומד בדרך שעולים מבבל לארץ ישראל] שהוא של הפקר, הרי המים **כרגלי הממלא** שזכה בהן מן ההפקר, וכיון שזכה בו הרי הן כרגליו ואף אם נתנו לאדם אחר אין אותו אדם יכול להוליכו אלא למקום שיכול לילך הממלא הראשון [רש"י]; והטעם שבבור של עולי בבל המים כרגלי הממלא, הוא משום דחפצי הפקר אינן קונין שביתה.

ואילו בברייתא במקום אחר **תניא** לא כן:

דתניא: **בור של שבטים** [היינו של עולי בבל, לשון רש"י]; אינן כרגלי הממלא, אלא קנו שביתה במקומן **ויש להן אלפים אמה לכל רוח**, דהך ברייתא סברה חפצי הפקר קונין שביתה.

והרי **קשיין אהדדי** [המשנה והברייתא], **אלא לאו שמע מינה**: **הא** - ברייתא - **רבי יוחנן בן נורי** שסובר במשנתנו ישן קונה שביתה והוא הדין חפצי הפקר.

והא - מתניתין - **רבנן** שסוברים, חפצי הפקר אינן קונין שביתה [392].

כי אתא אביי **לקמיה דרב יוסף** [שפירש לעיל בברייתא דגשמים דסבירא ליה חפצי הפקר קונין שביתה], **אמר ליה** אביי לרב יוסף: **הכי קאמר רב ספרא** להקשות על דבריך, **והכי אהדרי ליה** [וכך וכך עניתי לו].

אמר ליה רב יוסף לאביי: **ואמאי לא תימא ליה** לרב ספרא **מגופה** [למה לא הוכחת לו מגוף הברייתא דגשמים שהטעם משום דחפצי הפקר קונין שביתה]?!

דאי סלקא דעתך דהברייתא ב**גשמים הסמוכים לעיר עסקינן** ומכח בני העיר קונין המים שביתה ולא מכח עצמן, מאי **האי** דקתני בברייתא: **יש** "**להן**" **אלפים אמה לכל רוח**, דמשמע מכח המים עצמן?!

והא כרגלי אנשי [מרש"י משמע דלא גריס "אנשי"] **אותה העיר מיבעיא ליה**, דלשון זה משמע שמכח אנשי העיר הוא שיש להן שביתה, [נתבאר על פי משמעות רש"י].

ועל כרחך דהברייתא סוברת חפצי הפקר קונין שביתה, ואתיא כרבי יוחנן בן נורי.

אמר מר: גשמים שירדו וכו' **ביום טוב הרי הן כרגלי כל אדם**.

ותמהינן עלה: **ואמאי** מותר לטלטלן?!

והרי גשמים שירדו היום מן העבים, בערב יום טוב היו באוקינוס [והיום שתו העבים ממנו, וירדו], ואם כן **ליקנו** [כגירסת רש"י] המים בכניסת יום טוב **שביתה באוקינוס** שם

[392] בריטב"א הקשה: למה צריך להוכיח כן מסתירת המשנה והברייתא, לא היה לו להביא אלא הברייתא שמבואר שבבור של שבטים יש להן אלפיים אמה לכל רוח, ועל כרחך הטעם משום שחפצי הפקר קונין שביתה?! וביאר: דאי מהברייתא לחוד היה אפשר לדחות שהטעם משום דמיירי שסמוך הבור לעיר בתוך התחום ודעת בני העיר עליהם, "אבל השתא דקתני במתניתין ושל עולי בבל כרגלי הממלא ואלו של עולי בבל היינו בור של שבטים אלמא לא היו אנשי העיר דעתן עליהם כי רחוקים הן מן העיר הילכך על כרחך הא רבי יוחנן בן נורי הא רבנן".

היו, וכיון שיצאו המים ביום טוב חוץ למקום שביתתן, יהא אסור לטלטלן חוץ לארבע אמותיהן, [כדין מי שיצא חוץ לתחומו שאין לו אלא ארבע אמות]?!
וכיון דחזינן בברייתא שלא קנו שביתה, **לימא** דהך ברייתא **דלא כרבי אליעזר**, **דאי כרבי אליעזר**, **הא אמר**: **כל העולם כולו ממי אוקינוס הוא שותה**; אלא כרבי יהושע אתיא, דסבירא ליה בגמרא תענית דף ט: שהעבים שותין מן המים העליונים, וכיון שכן לא קנו מים אלו שביתה. [393] **אמר** דחי **רבי יצחק**: **הכא** בברייתא **בעבים שנתקשרו** [נתמלאו מים] **מערב יום טוב עסקינן**, וכיון שכן, אין המים קונין שביתה מערב יום טוב, וכדמפרש הגמרא לקמן ואזיל.
ותמהינן: דמכל מקום האיך מותר לטלטל את הגשמים, וניחוש **דילמא הנך** עבים שנראו אתמול **אזלי** [הלכו להם], **והנך** עבים שמהם ירדו הגשמים היום **אחריני נינהו**, שנתמלאו היום מן המים שהיו אתמול באוקינוס וקנו שם שביתה, ויהא אסור לטלטלן חוץ לארבע אמותיהן?!
ומשנינן: דהברייתא מיירי שירדו הגשמים מעבים **דאית להו סימנא בגוויהו** [שיש להם סימנים, ומכיר על ידם שכבר מאתמול היו].
ואיבעית אימא: אין הכי נמי דהוי ספק אם עבים אלו הן הן שנראו אתמול או אחרים הם; ומכל מקום מותר לטלטל המים חוץ לארבע אמותיהן, ומשום דה**הוי ספק דדבריהם** [שאיסור הוצאה חוץ לתחום אינו אלא מדרבנן], **וספק דדבריהם להקל** [394].
והשתא הדרינן לפרושי תירוצו של רבי יצחק שאמר דהכא בעבים שנתקשרו מערב יום טוב, ותמהינן:
וליקנו המים **שביתה** בערב יום טוב **בעבים**, וכיון שיצאו חוץ לתחום העבים יהא אסור לטלטלן חוץ לארבע אמותיהן, ועל כרחך:
תיפשוט מינה דהך ברייתא, **דאין** איסור **תחומין למעלה מעשרה** טפחים, וממילא לא שייך שיקנו שביתה למעלה מעשרה טפחים, **דאי יש תחומין** למעלה מעשרה טפחים, **ליקנו** המים **שביתה בעבים**.

[393] ואפילו למאן דאמר שאף למעלה מעשרה טפחים אפשר לקנות שביתה, הכא לא קנו המים שביתה, ד"דכיון שלא היה לעולם למטה מעשרה, ותמיד היו תלויין למעלה במאמר באויר, דכולי עלמא לא קנו התם שביתה, ריטב"א. והתוספות כתבו: דלא שייך קנין שביתה ברקיע.

[394] מכאן הוכיחו הראשונים דלא כשיטת הרי"ף סוף פרק ראשון והרמב"ם, שחוץ לי"ב מיל איסור תחומין הוי מדאורייתא. ומיהו יש אומרים: שלא אמרו כן אלא באדם, אבל הוצאת כלים או מים, אף לשיטות אלו אין אסור אלא מדרבנן. ולשיטתם לא קשה עליהם מסוגיא זו.

ודחינן: **לעולם אימא לך יש תחומין** למעלה מעשרה טפחים, אלא שהגשמים שהיו בעבים אין שייך שיקנו שם שביתה, ומשום ד**מיא בעיבא מיבלע בליעי** [בלועין המים בתוך העבים], וכאילו אינם, ואין קונין שם שביתה מאתמול.

דף מו.

ומקשינן עלה: דאם כן שהמים בלועין הם בעבים **כל שכן דהוו להו נולד, ואסירי** [כגירסת רש"י] משום מוקצה לטלטלן אפילו תוך ארבע אמותיהן, והיכי קתני בברייתא *שיש* להן אלפים אמה לכל רוח?!

ולפיכך משנינן באופן אחר על הקושיא אמאי לא קנו המים שביתה בעבים: **אלא מיא בעבים מינד ניידי** [שהעבים אינם עומדים במקום אחד אלא הולכים ממקום למקום, כן נראה לכאורה לפרש] וכיון שאין עומדים אינם קונים שביתה.

השתא דאתית להכי שאם אינם עומדים אינם קונים שביתה, **דאוקינוס** [כלומר: הא דאקשינן לעיל "ליקנו שביתה באוקינוס"] **נמי לא ליקשו לך**, ד**מיא באוקינוס נמי מינד ניידי** ואינם קונים שם שביתה.

ותניא נמי הכי שמים שאין עומדין אין קונין שביתה: **נהרות המושכין** [שהמים אינם עומדים אלא נמשכין והולכין] **ומעיינות הנובעין** ואין המים עומדים, אינם קונים שביתה, ולפיכך **הרי הן כרגלי כל אדם** כלומר: כרגלי הממלא [תוספות וריטב"א], ואפילו היו להן בעלים אין המים שמילאו מהן כרגלי בעליהן, אלא כרגלי הממלא.

אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי יוחנן בן נורי שאדם ישן קונה שביתה, [אבל חפצי הפקר אינן קונין שביתה, וכפי שיתבאר בסמוך].

אמר שאל **ליה רבי זירא לרבי יעקב בר אידי: בפירוש שמיע לך** מרבי יהושע בן לוי כן, **או מכללא שמיע לך** [ששמעת מרבי יהושע בן לוי דבר אחר, ולמדת מתוך דבריו דכרבי יוחנן בן נורי סבירא ליה]?

אמר ליה רבי יעקב בר אידי לרבי זירא: **בפירוש שמיע לי.**

ומפרשינן לדברי רבי זירא ששאל אם מכללא שמיע ליה, דמשמע שאמר רבי יהושע בן לוי איזה דבר שניתן ללמוד ממנו שהלכה כרבי יוחנן בן נורי: **מאי** הוא האי **כללא** שיש ללמוד הימנו?

דאמר רבי יהושע בן לוי הלכה כדברי המיקל בעירוב בכל עניניו, ואף תחומין מהלכות עירובין הן, וכיון שרבי יוחנן בן נורי מיקל לענין אדם ישן שיקנה שביתה ואין אומרים שיהא אסור לצאת מארבע אמותיו, הלכה כמותו.

ומקשינן: וכיון דאמרת דבפירוש אמר רבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי יוחנן בן נורי בדבר זה, אם כן **תרתי למה לי**, שאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב, ואמר נמי הלכה כרבי יוחנן בן נורי?

אמר רבי זירא: **צריכי** שתי מימרות אלו:

דאי אשמעינן רבי יהושע בן לוי רק דה**לכה כרבי יוחנן בן נורי**, **הוה אמינא** הלכה כמותו **בין לקולא** דהיינו באדם ישן שקולא הוא, **ובין לחומרא**, דהיינו בחפצי הפקר שלדעת רבי יוחנן בן נורי קונין הם שביתה ואסור להוציאן מתחומן, ולהכי **קא משמע לן** רבי יהושע בן לוי: **הלכה כדברי המיקל בעירוב**, ללמד, שאין הלכה כרבי יוחנן לגמרי, ורק אדם ישן קונה שביתה אף שאינו לדעת, ומשום דאמרינן הואיל וניעור קנה ישן נמי קנה, אבל חפצי הפקר שאין שם דעת כלל לקנות שביתה, אין הלכה כרבי יוחנן בן נורי ואינן קונין שביתה, [נתבאר על פי לשון רש"י ולשון התוספות, ודברי הריטב"א. וראה עוד פירוש בריטב"א] [395].

ומפרשינן עוד: **ולימא** רק **הלכה כדברי המיקל בעירוב**, **והלכה כרבי יוחנן בן נורי** - **למה לי** לרבי יהושע בן לוי למימר?

איצטריך! סלקא דעתך אמינא, **הני מילי** - שהלכה כדברי המיקל בעירוב - כשהיקל היחיד **במקום יחיד** שנחלק עליו, והלכה כ**רבים** המקילים **במקום רבים** שנחלקו עליהם, **אבל יחיד** המיקל **במקום רבים**, **אימא לא**, והלכה כדברי הרבים אף שמחמירין הן, להכי קא משמע לן הלכה כרבי יוחנן בן נורי להקל, אף שהרבים נחלקו עליו.

אמר תמה **ליה רבא לאביי** על שינויין: **מכדי** [והרי] **עירובין** [ובכללן תחומין] **דרבנן** הן, ואם כן **מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים**, ופשיטא דבכל גוונא הלכה כדברי המיקל, והדרא קושיא לדוכתיה למה לי לאשמועינן שהלכה כרבי יוחנן בן נורי? **אמר ליה רב פפא לרבא**: וכי ב**דרבנן לא שני לן בין יחיד במקום יחיד ליחיד במקום רבים**?!

והתנן:

רבי אליעזר [ב"ח] **אומר**: מה שגזרו חכמים שכל אשה שרואה דם תטמא טהרות שנגעה בהם מעת לעת קודם שתראה, מפני שאנו אומרים שמא נעקר הדם ממקומו קודם שיצא לחוץ, וכותלי בית הרחם הן שהעמידוהו, אין זה אלא באשה שהיא בחזקת רואה דם, אבל **כל אשה שעברו עליה שלש עונות** [עונה: זמן הרגיל לפריסת נדה והוא משלשים

[395] כתבו התוספות: שהיתה הגמרא יכולה לומר דלהכי אמר "הלכה כדברי המיקל בעירוב" ללמד שבכל מקומות הלכה כדברי המיקל בעירוב, ולא רק בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבנן. אלא דניחא ליה למימר דאפילו לענין זה גופה נמי איצטריך.

יום לשלשים יום] שלא ראתה בהם, אם ראתה אחר כך **דייה שעתה** שראתה בו לטמא טהרות, ואינה מטמאה טהרות מעת לעת.

ותניא עלה: **מעשה ועשה רבי כרבי אליעזר!**

לאחר שנזכר [קא סלקא דעתין: נזכר שאין הלכה כרבי אליעזר], **אמר** רבי: **כדי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק** [שהיו שני בצורת, ואיכא הפסד טהרות].

ונחזי אנן: **מאי לאחר שנזכר**? **אילימא לאחר שנזכר** שנאמר בהדיא על הך פלוגתא **דאין הלכה כרבי אליעזר אלא כרבנן**?

הא לא אפשר, דאם כן **בשעת הדחק היכי עביד כוותיה**.

אלא על כרחך הטעם שלא חזר בו ואף שנזכר, הוא משום דבאמת **לא איתמר הלכתא לא כרבי אליעזר ולא כרבנן**, ו**לאחר שנזכר** שאמרו בברייתא, היינו שנזכר **דלאו יחיד פליג עליה** דרבי אליעזר **אלא רבים פליגי עליה**, וממילא צריך לעשות כמו הרבים, וכיון שמטעם זה הוא, שפיר **אמר**: **כדי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק**.

הרי מוכרח, שאף שכל עיקר גזירת טומאת טהרות מעת לעת אינה אלא מדרבנן, מכל מקום אם לא שהיה שעת הדחק צריך לעשות כמו הרבים.

ואם כן שפיר אמרינן: דאי לאו דאמר רבי יהושע בן לוי בפירוש, הלכה כרבי יוחנן בן נורי, הוה אמינא כיון דרבים פליגי עליה יש להחמיר כדברי הרבים.

אמר מתמה ליה **רב משרשיא** נמי **לרבא**; **ואמרי לה**, **רב נחמן בר יצחק** הוא שהיה מתמה **לרבא** דלא שאני ליה בין יחיד במקום יחיד ליחיד במקום רבים:

והתניא:

שמועה ששמע אדם על קרובו שמת והיא **קרובה** [כדמפרש ואזיל], **נוהגת שבעה ושלשים**, כלומר: צריך לנהוג השומע שבעת ימי אבילות ושלשים ימי אבילות.

שמועה **רחוקה אינה נוהגת** אבילות **אלא יום אחד**.

ואי זו היא קרובה ואיזו היא רחוקה?

אם שמעה **בתוך שלשים** למיתת המת, הרי זו שמועה **קרובה**; אבל אם שמעה **לאחר שלשים** הרי זו שמועה **רחוקה**.

דברי רבי עקיבא.

וחכמים אומרים: **אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה, נוהגת שבעה ושלשים**

ואמר עלה **רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**: **כל מקום** שלא מהלכות אבילות [תוספות] **שאתה מוצא יחיד מיקל ורבים מחמירין** אף שאינו אלא מדרבנן **הלכה כדברי המחמירין המרובים**, **חוץ מזו** כלומר: חוץ מהלכות אבילות [תוספות] **שאף על פי שרבי עקיבא** - שהוא יחיד - הוא זה **שמיקל וחכמים** - שהם הרבים - **מחמירין**, אפילו הכי

הלכה כדברי רבי עקיבא כיון שהוא המיקל. ומפרשינן טעמא: משום **דסבר לה** רבי יוחנן **כשמואל**, **דאמר שמואל**: **הלכה כדברי המיקל באבל**.
הרי חזינן, ד**באבילות הוא דאקילו בה רבנן** לסמוך על יחיד המיקל, **אבל בעלמא אפילו בדרבנן שני בין יחיד במקום יחיד ליחיד במקום רבים**, ובמקום שהמחמירין הם רבים עושין כמותם.

דף מו:
רב פפא אמר, משני על שהקשינו למה ליה לרבי יהושע בן לוי לומר הלכה כרבי יוחנן בן נורי, אחר שכבר אמר הלכה כדברי המיקל בעירוב:
איצטריך, שאם לא כן, **סלקא דעתך אמינא**, **הני מילי בעירובי חצירות הלכה כדברי המיקל**, **אבל בעירובי תחומין** - שבו נחלקו רבי יוחנן בן נורי ורבנן - **אימא לא**, להכי **צריכא** ליה למימר, דאף בעירובי תחומין הלכה כדברי המיקל.
ומפרשינן לה: **ומנא תימרא דשני לן בין עירובי חצירות לעירובי תחומין** להקל בזה יותר מבזה?
דתנן: **אמר רבי יהודה**:
במה דברים אמורים שאין מערבין לאדם שלא מדעתו, **בעירובי תחומין** כיון שמפסיד על ידי העירוב - שהושם לו לצד מזרח של העיר - אלפיים אמה שהיו לו לצד מערב של העיר, ואפילו גילה בדעתו שהיה רוצה שיהיה לו עירוב לצד מזרח ולהפסיד אלפים אמה לצד מערב, אפילו הכי אין מערבין לו שלא מדעתו, כיון שיש שם קצת חוב שמפסיד אלפים אמה [תוספות וריטב"א].
אבל בעירובי חצירות שאינו מפסיד כלום במה שעירבו עליו, אף על פי שיש שם קצת חוב שעירבו בפת שלו שלא מדעתו, אפילו הכי **מערבין בין לדעת ובין שלא לדעת**, ומשום **שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו**. [נתבאר על פי התוספות והריטב"א, וראה מה שתמה על פירושם ב"גאון יעקב"].
הרי חזינן, שאפילו במקום שיש שם קצת חוב מקילין יותר בעירובי חצירות מבעירובי תחומין, וכיון שכן הוה אמינא דהוא הדין דלא אמרינן הלכה כדברי המיקל אלא בעירובי חצירות, קא משמע לן.
רב אשי אמר משני:
איצטריך לומר הלכה כרבי יוחנן בן נורי אף דכבר אשמועינן דהלכה כדברי המיקל בעירוב.

שאם לא כן, **סלקא דעתך אמינא**, **הני מילי** דקיימא לן כהמיקל בעירוב **בשיורי עירוב**, שהניח עירוב חצירות במקום המשתמר עבור כמה שבתות ונתמעט העירוב לאחר זמן משיעור שתי סעודות הנצרכים לעירוב חצרות, [וכדמייתי הגמרא בסמוך שהקיל רבי יוסי בזה שאפילו אם לא נשאר אלא כל שהוא שפיר דמי].

אבל בתחילת עירוב כגון מחלוקת רבי יוחנן בן נורי ורבנן, **אימא לא** קיימא לן כהמיקל, קא משמע לן. [רש"י].

ראה ב"תורת חיים" שתמה הרבה על פירוש זה, ופירש דברי הגמרא באופן אחר.

ומנא תימרא דשני לן בין שיורי עירוב לתחילת עירוב?

דתנן: **אמר רבי יוסי**: **במה דברים אמורים** שצריך שיעור שתי סעודות בעירובי חצירות **בתחילת עירוב**, **אבל בשיורי עירוב אפילו** לא נשאר אלא **כל שהוא**, והטעם: מפני שמעיקר הדין לא היו מצריכים חז"ל שיעור שתי סעודות בעירובי חצירות אפילו בתחילה, **ולא אמרו לערב חצירות** בשתי סעודות **אלא כדי שלא לשכח תורת עירוב** תחומין - דבעי שתי סעודות - **מן התינוקות**. [נתבאר על פי פירוש רש"י כאן - שלא כדבריו בדף פ: - וכן הסכימו התוספות, וכפי שפירש דבריהם המהרש"א].

רבי יעקב ורבי זריקא אמרו:

א. **הלכה** בכל מקום **כרבי עקיבא** דוקא **מחבירו** היחיד שנחלק עליו, אבל כשנחלקו עליו חביריו הרבים, לא.

ב. והלכה **כרבי יוסי** אפילו **מחבריו** הרבים שנחלקו עליו.

ג. והלכה **כרבי** דוקא **מחבירו** ולא מחבריו.

ומפרשינן: **למאי הלכתא** נאמרו כללים אלו, כלומר: האם אפשר מחמת כללים אלו להורות הלכה למעשה, "או דילמא, מסברא בעלמא קאמרי כן אבל לא סמכינן עליה למילף הלכתא מכללא" [רש"י]?

רבי אסי אמר: **הלכה** ממש היא ועושין מעשה על פי זה, ואף דורשין כן ברבים [תוספות משמיה דרש"י].

ורבי חייא בר אבא אמר: **מטין** כן את ההוראה, כלומר: הבא לפנינו לשאול מורין לו לעשות כדבריהם, אך אין דורשין כן ברבים.

ורבי יוסי ברבי חנינא אמר: **נראין**, אף הבא לפנינו לשאול אין מורין לו על פי הני כללי, אלא שאם כבר נעשה מעשה כדבריהם, לא מהדרינן עובדא.

כלשון הזה שאמרו רבי יעקב ורבי זריקא את כללי ההלכה, **אמר** נמי **רבי יעקב בר אידי**; וכשם שנחלקו האמוראים בדברי רבי יעקב ורבי זריקא אם "הלכה" אמרו, או "מטין"

או "נראין", כך נחלקו אף בדברי רבי יעקב בר אידי, שאף הוא אמר באותו לשון שאמרו הם [כן פירש רש"י, ראה גאון יעקב ד"ה כרבי יוסי].
[אבל הרבה ראשונים פירשו: שדברי רבי יוחנן שבסמוך אותם הוא שאמר רבי יעקב בר אידי משמו, כמובא בגאון יעקב שם].
אמר רבי יוחנן:
א. **רבי מאיר ורבי יהודה** שנחלקו, **הלכה כרבי יהודה**.
ב. **רבי יהודה ורבי יוסי** שנחלקו, **הלכה כרבי יוסי**.
ג. **ואין צריך לומר, רבי מאיר ורבי יוסי** שנחלקו **הלכה כרבי יוסי**, כי, **השתא במקום רבי יהודה** [כלומר: כשעליו הוא שנחלק רבי מאיר] **ליתא** לדברי רבי מאיר אלא הלכה כרבי יהודה, **במקום רבי יוסי** - שאף דברי רבי יהודה ליתא במקומו - וכי **מיבעיא** לן למימר דליתא לדברי רבי מאיר, אלא הלכה כרבי יוסי.
אמר רב אסי:
כיון שאמר רבי יוחנן: רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, **אף אני לומד** מזה **שרבי יוסי ורבי שמעון, הלכה כרבי יוסי**
דהרי **אמר רבי אבא אמר רבי יוחנן** כלל נוסף: **רבי יהודה ורבי שמעון** שנחלקו, **הלכה כרבי יהודה**.
וכיון שכן, אלמד: **השתא במקום רבי יהודה ליתא** לדברי רבי שמעון אלא הלכה כרבי יהודה, **במקום רבי יוסי** - שאף דברי רבי יהודה ליתא במקומו, כדאמר רבי יוחנן לעיל - וכי **מיבעיא** לן למימר דליתא לדברי רבי שמעון אלא הלכה כרבי יוסי [396].
איבעיא להו: היכא שנחלקו **רבי מאיר ורבי שמעון, מאי** הלכתא?
ומסקינן: **תיקו!**
אמר רב משרשיא: **ליתנהו להני כללי** דכלליהו לעיל, דבכל מקום דפליגי פלוני ופלוני הלכה כפלוני, אלא כל מקום נידון לפי איך שמסתבר לפסוק בו.
ומפרשינן: **מנא ליה לרב משרשיא הא**?
אילימא מהא:
דתנן במשנתנו גבי שלושה אנשים שקנו שביתת ארבע אמות זה בצד זה, והיה האמצעי מובלע ביניהן, מקצת אמותיו מובלעות בשל זה ומקצת אמותיו מובלעות בשל חבירו,

[396] רבי יוחנן פליג על רבי יעקב ורבי זריקא שאמרו דכל היכא דפליג רבי יוסי הלכה כמותו ואפילו במקום רבים, ורבי יוחנן סובר, דדוקא היכא דפליג רבי יוסי על רבי מאיר או רבי יהודה או רבי שמעון הלכה כמותו, כן מבואר בתוספות.

דקיימא לן במשנה שם, הוא מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונין אסורין זה עם זה:

רבי שמעון אומר: למה הדבר דומה, לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות כל אחת בפתח נוסף **לרשות הרבים**, ואתה למד מכאן: שאם **עירבו שתים החיצונות** עירובי חצירות **עם האמצעית** ולא עירבו החיצונות זו עם זו, **היא** [האמצעית] **מותרת עמהן והן מותרות עמה, ושתים החיצונות אסורות זו עם זו**, כשם שאנו אומרים לגבי שביתת ארבע אמות.

ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כרבי שמעון בשלש חצירות ולא כחכמים שנחלקו עליו.

ומכאן אתה למד דליתנהו להנך כללי: שהרי **מאן פליג עליה** דרבי שמעון? **רבי יהודה**, דהוא הוי סתם בר פלוגתיה דרבי שמעון [רש"י בלישנא קמא, וראה עוד שם]!

ואם כן תיקשי: **הא אמרת רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה** ואיך פסקינן הכא כרבי שמעון?!

אלא לאו שמע מינה ליתנהו להני כללי!

הא ליכא למימר:

שהרי, **ומאי קושיא** איכא מהכא על כללים אלו עד שנלמוד מכאן שליתנהו להני כללי? ! **דילמא היכא דאיתמר** הלכה בפירוש **איתמר, והיכא דלא איתמר** כמי לפסוק **לא איתמר**, ואז פסקינן לפי הני כללי!

אלא [שמא נאמר] דהא דאמר רב משרשיא דליתנהו להני כללי, הוא **מהא**:

דתנן [בפרק הבא]:

א. עיר שהיו בה ששים ריבוא [שש מאות אלף] איש ["עיר של רבים"] מתחילה, אין מערבין את כל העיר בעירובי חצירות ושתופי מבואות להתיר לטלטל בכולה [ואף שאין בה רשות הרבים, שאין רחובותיה רחבין שש עשרה אמה; ויתבאר טעם דין זה במקומו].

ב. **עיר של יחיד** שלא היו בה שישים ריבוא, **ונעשית** [כלומר: אף שנעשית] לאחר זמן עיר **של רבים**, שבנו שם בתים ושווקים ויש בה כעת שישים ריבוא, **מערבין את כולה** כבתחילה, [ויתבאר טעם דין זה במקומו; ובלבד שלא יהא שם רשות הרבים גמורה הרחבה שש עשרה אמה].

ג. **עיר** שהיתה מתחילה **של רבים ונעשית** לאחר מכן עיר **של יחיד**, אמרו חכמים שדינה כעיר של רבים, מפני שחששו שמא תחזור להיות עיר של רבים, ולפיכך: **אין מערבים**

את כולה, **אלא אם כן עושה** לה היכר, שמשייר מהעיר **חוצה לה** [לשטח המעורב] כמספר דיוריה של **העיר** "**חדשה**" **שביהודה** [כך שם העיר] **שיש בה חמשים דיורין**.
דברי רבי יהודה.
רבי שמעון אומר:

דף מז.

דיו שישייר ולא יערב **שלש חצירות של שני בתים**.
ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב: **הלכה כרבי שמעון**!
ומכאן אתה למד דליתנהו להנך כללי: שהרי **מאן פליג עליה** דרבי שמעון? **רבי יהודה**!
והא אמרת דהיכא דפליגי **רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה**?! ועל כרחך דליתנהו להנך כללי.
אף זה ליכא למימר: שהרי, **ומאי קושיא**, **דילמא הכא נמי**, **היכא דאיתמר** בהדיא הלכה כרבי שמעון, **איתמר**, והכי הלכה אפילו במקום רבי יהודה. אך **היכא דלא איתמר**, **לא איתמר**, ופסקינן לפי הני כללי
אלא [שמא תאמר], דליתנהו להני כללי **מהא**:
דתנן:
א. חצר שפתוחין לה בתים רבים, אסור להוציא מן הבית המיוחד לאחד מבני החצר לחצר המשותפת, עד שיערבו כל בני החצר זה עם זה; ואם היה אחד מבני החצר נכרי, אף הוא אוסר עליהם - בתנאים מסוימים - מלהוציא מרשותם המיוחדת לחצר המשותפת, אלא אם כן ביטל להם את רשותו שבחצר.
ב. אף **המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת**, **אחד נכרי ואחד ישראל**, **אוסר לבני החצרות** להוציא מבתיהם, אלא אם כן עירב עמהם הישראל קודם שהלך וביטל הנכרי להם את רשותו.
דברי רבי מאיר.
רבי יהודה אומר:
כיון שאינו בעיר **אינו אוסר** על בני החצרות.
רבי יוסי אומר:
נכרי שעזב את ביתו והלך לעיר אחרת **אוסר**, שהרי יכול לבא באמצע השבת ואין מסיח ביתו מן הלב, ולכך הווה כדירה שיש לה בעלים.
אך **ישראל** שהלך לשבות בעיר אחרת **אינו אוסר מפני** שהסיח ביתו מן הלב **שאין דרך ישראל לבא** חזרה לביתו **בשבת**, ולכן חשיב כדירה בלא בעלים שאינה אוסרת.
רבי שמעון אומר:

אחד נכרי ואחד ישראל אינו אוסר, וכרבי יהודה.
ולא עוד, אלא **אפילו הניח את ביתו** בערב שבת **והלך לשבות אצל בתו** שהיא **באותה העיר**, **אינו אוסר** על בני החצר, **שכבר הסיח דעתו** מלחזור בשבת, והווה כדירה בלא בעלים, ודלא כרבי יהודה דאמר, שאם לא יצא לעיר אחרת הרי זה אוסר.
ואמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כרבי שמעון.
ומכאן אתה למד דליתנהו להנך כללי, שהרי **מאן** תנא **דפליג עליה** דרבי שמעון, **רבי יהודה; והא אמרת, רבי יהודה ורבי שמעון** שנחלקו, **הלכה כרבי יהודה**? אלא על כרחך, ליתנהו להני כללי !! [397]
אף זו ליכא למימר:
שהרי, **ומאי קושיא**?
דילמא הכא נמי, היכא דאיתמר בפירוש כמי ההלכה **איתמר, והיכא דלא איתמר** כמי לפסוק **לא איתמר**, ופסקינן לפי הני כללי! **אלא** [שמא תאמר] דליתנהו להני כללי **מהא**: **דתנן** [בהמשך הפרק], גבי מי שהיה מהלך בדרך לביתו וחשכה עליו שבת, ששנינו שם, שאם היה מכיר אילן או גדר - בין המקום שעומד בו לביתו - הרי זה אומר "שביתתי תחתיו" של אותו אילן או גדר, ואם אינו מכיר, אומר "שביתתי במקומי", ומועיל לו לקנות שביתה אף על פי שלא הניח פת:
וזהו [הדין האמור לעיל] **שאמרו: עני** שאין לו פת, או מי שבא בדרך ואין עמו פת שכעני הוא, **מערב ברגליו** [בלא פת].
ומיהו, נחלקו בדין זה רבי מאיר ורבי יהודה:
רבי מאיר אומר: אנו אין לנו שיוכל לערב ברגליו **אלא עני** כלומר: מי שהוא בא בדרך ואין עמו פת, אבל מי שיש לו פת, אין יכול לערב אלא בפת.
רבי יהודה אומר: אחד עני ואחד עשיר מערבין אף שאין עמהם פת, **ולא אמרו** חכמים **שמערבים בפת, אלא** כדי **להקל על העשיר שלא יצא** ויטרח **ויערב ברגליו**, [ובסוגיא שם מתבאר ביתר ביאור מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה].
ומתני לה רב חייא בר אשי לחייא בר רב קמיה דרב [בפני רב] את המשנה האמורה ובכללה דברי רבי יהודה שאומר: "**אחד עני ואחד עשיר**", **ואמר ליה רב** לרב חייא בר אשי: **סיים בה** [המשך ואמור לו לבני] **נמי: הלכה כרבי יהודה**! והלוא תיקשי: **תרתי למה לי**? ! **והא אמרת** שבכל מקום שנחלקו **רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה,**

[397] ביאר רש"י: שהיה יכול להוכיח דליתנהו להני כללי, גם מהא דפסקינן הלכה כרבי שמעון שאפילו באותה עיר אינו אוסר כנגד דעתו של רבי יוסי שהצריך שיהא מחוץ לעיר, אלא דחדא מינייהו נקט.

ולמה ליה לרב לאשמועינן הכא דהלכה כרבי יהודה, אלא על כרחך, משום דליתנהו להני כללי.

אף זו ליכא למימר: שהרי, **ומאי קושיא**, **דילמא** דווקא **רב** הוא **דלית ליה להני כללי**, ולפיכך הוצרך לאשמועינן דהכא הלכתא כרבי יהודה, אך כולי עלמא סברי כהני כללי.

אלא [שמא תאמר], שמה שאמר רב משרשיא דליתנהו להני כללי, הוא **מהא**:

שמצאנו שרבי יוחנן גופיה - שאמר כללים אלו - לא סבירא להו להנהו כללי [ריטב"א, וכן משמע ברש"י לקמן] גבי הא **דתנן**:

א. יבמה מעוברת מבעלה שילדה לבסוף ולד של קיימא, הרי היא משעת עיבורה כאשת אח שיש לו בנים שאינה זקוקה ליבום, ואם בא עליה אחי בעלה הרי הוא בכרת.

ב. יבמה מעוברת שלא היה הולד של קיימא והפילתו, הרי היא זקוקה ליבום משעה שמת בעלה; ומכל מקום אם חלצה כשהיתה מעוברת אין חליצתה חליצה, [על פי מה שהביא רש"י כאן, וראה בגמרא יבמות בסוגיא שם], ולפיכך:

היבמה לא תחלוץ [אסורה היא לחלוץ] מיד לאחר מיתת בעלה, דחיישינן שמא מעוברת היא בולד שאינו של קיימא וזקוקה היא ליבום, וחליצתה שחלצה עכשיו אינה מתרת שהרי חליצת מעוברת אינה חליצה, ותבוא לינשא על סמך חליצה זו [רש"י כאן ובסוגיא ביבמות, וראה בסוגיא שם] [398].

ולא תתיבם מיד, שמא מעוברת היא בולד של קיימא ונמצא בא על אשת אחיו שיש לו בנים שהיא בכרת, שהרי המעוברת אינה זקוקה ליבום.

אלא **עד שיהו לה** מיום שמת בעלה **שלשה חודשים** שכיון שלא הוכר עוברה אינה מעוברת ותחלוץ או תתייבם.

וכן שאר כל הנשים שמתו בעליהם:

לא ינשאו מיד, דשמא מעוברת היא, ולכשתלד לא נדע אם הוא בן של הראשון וילדתו לאחר תשעה חודשים, או של השני הוא וילדתו לאחר שבעה חדשים; ויש לחוש שמא תלד בן נוסף מבעלה השני וינשא וימות, וייבמה הראשון שאינו אלא ספק אם אחיו

[398] והביא רש"י מגמרא יבמות [וראה בסוגיא שם]: שאסורה היא לחלוץ בתוך שלשה אף אם דעתם שיחלוץ לה חליצה נוספת אם תפיל לבסוף, ואין חולצת עכשיו אלא על צד הספק שאינה מעוברת כלל, שלא תיזקק לחליצה כשיתברר שאינה מעוברת; והטעם: שמא הוולד של קיימא הוא, והיא תנשא לכהן [ואף שהחלוצה אסורה היא לכהן, הרי איגלאי מילתא שלא היתה זקוקה לחליצה], וכיון שחלצה, יהא זקוק בית הדין להכריז שמעוברת היתה בולד של קיימא כדי להתירה לינשא לכהונה, כדי שלא יאמרו - אלו שאינם יודעים שהיתה מעוברת בולד של קיימא - שהחלוצה כשרה לכהן, ואין ראוי להצריכה הכרזה, דחיישינן שמא ישמעו שחלצה ולא ישמעו את הכרזת בית הדין.

הוא אף מן האב, ויעבור על איסור אשת אח מאמו, [שאין מצות יבום אלא באשת אח מן האב].

ואף לא יתארסו גזירה שמא ינשאו.

אלא **עד שיהו להן שלושה חדשים** שעברו ממיתת בעליהן, שכיון שלא הוכר עוברה ליכא למיחש מידי.

ואסורות לינשא בתוך זמן זה:

אחד שהתאלמנו בעודן ארוסות והם עדיין **בתולות**, ואף שאין בזה חשש שהוא בן הראשון - שהרי לא נבעלה - גזרו חכמים אטו נשואות.

ואחד שהתאלמנו לאחר הנישואין והן **בעולות**.

אחד אלמנות ואחד גרושות.

אחד ארוסות ואחד נשואות, [מבארת הגמרא ביבמות, שהוא פירוש לרישא, אחד בתולות היינו ארוסות ואחד בעולות היינו נשואות].

רבי יהודה אומר:

נשואות לראשון **יתארסו** לשני אפילו מיד כיון שאין לחוש שתלד מן השני, ולא גזר אירוסין אטו נישואין.

ומטעם זה עצמו, נשים שאינן אלא **ארוסות** לראשון ונתאלמנו **ינשאו** לשני, שהרי לא נבעלה מהראשון, והולד לא יהא בספק.

חוץ מארוסה שביהודה שלא תיארס, **מפני שלבו** של הארוס **גס בה** [רגיל בה ומכירה ומתרצית לו], כי נהגו שם ליחד את החתן וכלה אף קודם נישואין וחיישינן שמא יבוא עליה [399].

רבי יוסי אומר: [400]

כל הנשים הנשואות **יתארסו**, וכל הארוסות ינשאו וכדעת רבי יהודה, כיון שאין לחוש, ולא גזרינן אירוסין אטו נישואין.

אמנם בדבר זה חלוק רבי יוסי על רבי יהודה: דאילו לדעת רבי יהודה אין חילוק בין אלמנה לגרושה ומותרת אף האלמנה ליארס בתוך ימי אבלה, ורבי יוסי סובר: **חוץ מן האלמנה** שאסורה אף ליארס מיד עד שיעברו שלשים ימי אבלותה, **מפני האיבול** על בעלה.

[399] נתבאר על פי לשון רש"י ביבמות מא; ד"חוץ מארוסה שביהודה" בא לומר שביהודה לא יתארסו; ומיהו לכאורה לאו דוקא, והוא הדין שהארוסות שביהודה לא ינשאו, שיש לחוש שמא בא עליה הארוס.

[400] דברי רבי יוסי והמשך דברי הגמרא מתבארים כאן על פי דברי רש"י ביבמות מא. ומב:, שלא על פי דבריו כאן שהם צריכין תלמוד הרבה, וראה תוספות יבמות שם שתמהו על פירושו כאן.

ואמרינן: הוה עובדא, **ורבי אלעזר** [מסורת הש"ס] **לא על לבי מדרשא**, **אשכחיה** רבי אלעזר **לרבי אסי דהוה קאים** [שהיה עומד], **אמר ליה** רבי אלעזר לרבי אסי: **מאי אמור** היום **בבי מדרשא**? **אמר ליה**: **הכי אמר רבי יוחנן**: **הלכה כרבי יוסי** דלא גזרינן ארוסין אטו נשואין [401].

ועוד אמרינן [גירסת רש"י] לתמוה על דברי רבי יוחנן [ומתוך מה שביארו דבריו תתבאר ההוכחה דליתנהו להני כללי]:

הרי משמע מדפסק רבי יוחנן כרבי יוסי, **מכלל דמה ששנינו** במשנה דלעיל [בדברי החולק על רבי יוסי] בסתם "וכן כל הנשים לא ינשאו ולא יתארסו" "אחת ארוסות ואחת נשואות", אינה סתם משנה, אלא **יחידאה** הוא **דפליג עליה** דרבי יוסי, דאי סתם משנה היא, הא סבירא ליה לרבי יוחנן גופיה "הלכה כסתם משנה", והאיך פסק כרבי יוסי [ריטב"א כאן].

[אבל ברש"י ביבמות משמע דכוונת הגמרא שיחיד ולא רבים נחלקו עליו, דאם רבים הם החולקים היה לו לפסוק כרבים].

והרי בסתם היא שנויה, והיה לו לפסוק כן?!

ואמרינן עלה: **אין**! אכן יחידאה הוא דפליג עליה, דחזינן לרבי מאיר דפליג עליה, וסבר, דאפילו במקום שאין לחוש שמא מעוברת היא נמי אסורה ושלא כדברי רבי יוסי, כלומר: דאם כן הוה לה "סתם ואחר כך מחלוקת" ואין הלכה כסתם, [ריטב"א כאן] [402].

והתניא [כמו: שהרי הכי תניא]:

הרי שהיתה רדופה [תדירה] לעזוב את בעלה **ולילך לבית אביה** בעיר אחרת לדור שם ובודאי לא שמשה עם בעלה, **או שהיתה לה כעס עם בעלה** ולא שמשה, **או שהיה בעלה זקן** ואינו ראוי להוליד, **או** שהיה הוא **חולה** ואינו יכול לשמש, **או שהיתה היא חולה** [שקשה לה טורח התשמיש] ובכל אלו ודאי אינה מעוברת, או שהיתה **עקרה** [מחמת מזל, שכבר נישאת לשלשה בני אדם ולא ילדה להן והוחזקה עקרה] או שהיתה **זקנה** או **קטנה** או **איילונית** [שכך נולדה ממעי אמה ויש לה סימני איילונית] וכל אלו אינן יכולות ללדת, או **שאינה ראויה לילד** מחמת ששתתה סם, **או שהיה בעלה חבוש בבית האסורין** קודם שמת ולכך לא שמשה עמו. או **המפלת לאחר מיתת בעלה** עובר שנתעברה ממנו.

[401] הוא הדין שהיה יכול לומר הלכה כרבי יהודה שהרי בדין זה שוין רבי יהודה ורבי יוסי, אלא מפני ש"רבי יוסי נימוקו עמו" לפיכך אמר הלכה כרבי יוסי, רש"י ביבמות.

[402] לפי שיטת רש"י הנ"ל, יש לתמוה כמו שתמה בגאון יעקב, דמה בכך שמצינו בברייתא שרבי מאיר נחלק על רבי יוסי, והרי סוף סוף מן המשנה משמע שלא רבי מאיר בלבד חולק עליו אלא רבים הם החולקים.

כל הני, אף על גב דליכא למיחש שמא מעוברות הן, מכל מקום אם מתו בעליהם או נתגרשו **כולן צריכין להמתין שלושה חדשים**.

דברי רבי מאיר, שגוזר אטו נשים שיש בהם ספק שמא מעוברות.

רבי יוסי מתיר לנשים אלו **ליארס ולהנשא מיד** ואינו גוזר אטו שאר נשים.

הרי מוכח מברייתא זו, דרבי מאיר גזר שלא לינשא אף בנשים דפשיטא לן שאינן מעוברות, והוא ניהו נמי האי תנא דמתניתין, שגוזר אף על הארוסות - שאינן מעוברות - שלא יינשאו.

וכיון שביארנו שרבי מאיר הוא שנחלק עם רבי יוסי, מוכחינן מהא דרבי יוחנן דהוא גופיה לא סבר להני כללי:

שהרי אם לא כן תיקשי: **למה לי** לרבי יוחנן לפסוק ההלכה בהך משנה כרבי יוסי? ! **והא אמרת** - אתה, רבי יוחנן - **רבי מאיר ורבי יוסי** שנחלקו בכל מקום **הלכה כרבי יוסי**, והכא רבי מאיר הוא דפליג ארבי יוסי, וכדאמרן?!

אלא על כרחך ליתנהו להנך כללי, ולא אמרם רבי יוחנן מעולם; ואותם אמוראים שאמרו כן משמו, דברי עצמם הן [רש"י].

אף זו ליכא למימר:

שהרי, **ומאי קושיא**?

דלמא הוצרך לפרש הכא את ההלכה כדי **לאפוקי מדרב נחמן אמר שמואל, דאמר: הלכה כרבי מאיר בגזרותיו**.

כלומר: אף שבכל מקום שנחלקו רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, הני מילי כשנחלקו בהלכה, אבל בגזירותיו של רבי מאיר הלכה כמותו; וכיון דהכא נמי גזירה של רבי מאיר היא, אדרבה הוי לן למיפסק כרבי מאיר, להכי קא משמע לן רבי יוחנן שמכל מקום בגזירה זו אין הלכה כרבי מאיר אלא כרבי יהודה.

אלא, שמא תאמר, דהא דאמרינן ליתנהו להני כללי, הוא **מהא**: דאמר רבי יוחנן גופיה בהא ד**תניא**:

א. אסרו חכמים לשאת ולתת עם הנכרי ביום אידו [חגו, ואפילו שלשה ימים קודם חגו], שמא ילך ויודה לעבודת כוכבים ביום אידו.

ב. אבל **הולכין** ישראל **לירידּ של נכרים** [שוק הנקבע ליום חג של עובדי כוכבים] **ולוקחים מהן בהמה ועבדים ושפחות** מפני שמכניסן לקדושה, וכן **בתים שדות וכרמים** מפני שממעיטן לנכרים מנכסיהם, אי נמי מפני ישוב ארץ ישראל [רש"י; והריטב"א פירש, שטעם כל אלו מפני שדברים אלו הם צריכים לו לתשמיש ביתו ואינם נמצאים

לו אלא ביריד והוה ליה כדבר האבד, ובכי הא לא גזור, ושכן מוכח במסכת מועד קטן, וראה רש"י שם בדף יא.].

ג. **וכותב** שטרות [רש"י בעבודה זרה; ומשמע דאינו המשך לרישא ובכל שטרות מיירי] **ומעלה** אותם **בערכאות שלהם** ומחתים את דייניהם ואף שחשיבות הוא להם ויש לחוש שמא ילכו לעבודה זרה ויודו לה על הכבוד הזה, **מפני שהוא כמציל מידן**, שעל ידי שהעלה בערכאות שלהם יהיו לו עדים ומסייעין ולא יוכל העכו"ם לערער על המכירה [רש"י בעבודה זרה; ומרש"י במועד קטן משמע, שעיקר החידוש הוא שמותר לעשות כן אף ביום חגם, ומשום דביום זה יש לחוש שילכו ויודו לעבודה זרה, וביאר שם רש"י דהטעם דשרי הוא משום דהשתא הוא דמשכח להו, וליומא אחרינא לא].

ד. **אם היה כהן** - שאסור לו לצאת לחוץ לארץ [מפני שגזרו חכמים על טומאת ארץ העמים] - אפילו הכי התירו ואמרו: **מטמא בחוץ לארץ** כדי **לדון ולערער עמהם**, מפני שהוא כמציל מידם [שולחן ערוך].

וכשם שמטמא בחוצה לארץ כך התירו ואמרו: **מטמא בבית הקברות** כדי לדון עמם.

ותמהינן לפרושי ברייתא: **בית הקברות סלקא דעתך** שיתירו חכמים, הא **טומאה דאוריתא היא**?!

אלא הא דאמרינן "בית הקברות" היינו **בבית הפרס** שהוא שדה שנחרש בה קבר, שאינו אלא איסור **דרבנן** שחששו שמא התפזרו העצמות וכהן שיכנס שם יסיט את העצם ויטמא, והכא התירו לכהן להכנס שם כדי להציל מידם.

ומטמא נמי בחוצה לארץ ובבית הפרס כדי **לישא אשה וללמוד תורה**.

אמר רבי יהודה: **אימתי** שרי להטמא כדי ללמוד תורה, **בזמן שאין מוצא** ממי **ללמוד** מבלי שיטמא ; **אבל מוצא** ממי **ללמוד**, **לא יטמא**.

רבי יוסי אומר: **אף בזמן שמוצא** ממי **ללמוד**, **נמי יטמא** וילך ללמוד מהרב שחפץ בו,

דף מז:

לפי (תחילת העמוד) **שאין מן הכל זוכה אדם ללמוד** ולהבין את משנתו, שיש רב שמשנתו סדורה לו בפיו ושונה לתלמידיו דרך קצרה [רש"י].

ואמר רבי יוסי להוכיח כדבריו: **מעשה ביוסף הכהן שהלך אצל רבו לצידן** - ואף שהיא חוצה לארץ - כדי **ללמוד תורה**, לפי שלא מכל אדם זוכה ללמוד.

ואמר רבי יוחנן: **הלכה כרבי יוסי** שמותר להטמא אף שמוצא ממי ללמוד.

והשתא מוכחינן דרבי יוחנן גופיה לא סבר להנהו כללי: שהרי, **ולמה לי** לרבי יוחנן לפסוק הלכה כרבי יוסי, **והא אמרת רבי יהודה ורבי יוסי** שנחלקו **הלכה כרבי יוסי**?!

אלא על כרחך רבי יוחנן גופיה לא סבר להנהו כללי.
אמר אביי: אף זו אינה ראיה, שהרי, **איצטריך** לפרושי הכא דהלכה כרבי יוסי, ומשום **דסלקא דעתך אמינא**, **הני מילי** דהלכה כרבי יוסי היכא שנחלקו **במתניתין**, כיון שהמשניות מדויקות וידעינן וודאי מה הן דברי רבי יוסי, **אבל בברייתא** שיש לומר דילמא התחלפו דברי רבי יוסי בדברי רבי יהודה, **אימא לא** נקבע ההלכה לפי הני כללי, **קא משמע לן** שאף בברייתא איכא להני כללי [גאון יעקב על פי הרי"ף והרא"ש].
אלא מתוך שלא מצאנו סייעתא להא דאמר רב משרשיא דליתנייהו להני כללי, מפרשינן מילתיה דרב משרשיא, **דהכי קאמר**:
הני כללי לאו דברי הכל נינהו, **דהא רב** - דלעיל, שהוצרך לפסוק בדין עירוב ברגליו כרבי יהודה ולא סמך על הכלל שהלכה כרבי יהודה במקום שנחלק עם רבי מאיר - **לית ליה הני כללי**, [וכדאמרן לעיל דמהאי מילתא דרב מוכח דסבר דליתנהו להני כללי].
השמועה הבאה מתבארת על פי מה שנוטה יותר לפסוק ב"ביאור הלכה".
אמר רב יהודה אמר שמואל:
חפצי נכרי אין קונין שביתה.
כלומר: הא פשיטא שאין אומרים שיהיה אסור להוציאם מתחום בעליהם כשם שאנו אומרים בחפצי ישראל, שהרי לנכרי אין שביתה.
אלא, הא קא משמע לן שמואל: שאין קונים החפצים שביתה לעצמם שיהא אסור להוציאם מחוץ לתחום שלהם עצמם במקום ששבתו בו, "אלא כל אדם הנוטלן מוליכן כרגליו, כחפצי הפקר לרבנן" [ריטב"א].
ובר"ח כתב: שאם שאלן ישראל מן הנכרי מוליכן כרגליו, וראה לשון רש"י, ומה שכתב בגאון יעקב.
ומפרשינן לה: **למאן** [לדעת מי] אמר שמואל הכי?
אילימא לרבנן, דסברי דחפצי הפקר לא קונים שביתה, ולדבריהם קאמר שמואל דאף חפצי נכרי לא קונים שביתה.
הרי הא פשיטא, **השתא חפצי הפקר דלית להו בעלים** ושייך שיקנו שביתה לעצמם אמרי רבנן **אין קונין שביתה**, **חפצי הנכרי דאית להו בעלים** שאין להם שביתה ו"סתם נכסים בתר בעלים גרירי ולא עדיפי מיניה" [לשון הריטב"א], וכי **מיבעיא** למימר שלא יקנו שביתה לעצמן?!
אלא, **אליבא דרבי יוחנן בן נורי** - שסובר שחפצי הפקר קונים שביתה לעצמן - הוא דקאמר שמואל.

והיינו דקא **משמע לן** שמואל: **אימר דאמר רבי יוחנן בן נורי** שהחפצים **קונין שביתה** לעצמם, **הני מילי** ב**חפצי הפקר**, כיון **דלית להו בעלים**, **אבל חפצי הנכרי דאית להו בעלים** נגררים הם אחרי הבעלים שאין להם שביתה, ולפיכך **לא** קונים שביתה לעצמן.

מיתיבי: **רבי שמעון בן אלעזר אומר**:

השואל כלי מן הנכרי - שהוא בן עירו, ושבת הכלי בתחום אותה העיר - **ביום טוב** [403].

וכן המשאיל לו לנכרי בן עירו **כלי מערב יום טוב** - שאף הוא כשאר חפציו של הנכרי הוא, כיון ששאול לו, [ריטב"א] - ושבת בתחום העיר, **והחזירו לו** [הנכרי לישראל] **ביום טוב**.

וכן **הכלים והאוצרות** [כלומר: אוצרות של כלים] של הפקר [תוספות וראה לשון רש"י, ומה שכתבו עליו התוספות והריטב"א] **ששבתו בתוך התחום** של העיר.

כל אלו שאמרנו [ריטב"א] קונין הן שביתה בעיר, ולפיכך: **יש להן אלפים אמה לכל רוח** של העיר [404].

וכן **נכרי שהביא פירות** לעיר **מחוץ לתחום** העיר, כיון שקנו הפירות שביתה במקומם נמצא שיצאו חוץ לתחום שלהם, **והרי זה** הישראל **לא יזיזם ממקומן** שהוא ארבע אמותיהם, וככל מי שיצא חוץ לתחום שאין לו אלא ארבע אמות.

הרי למדנו מברייתא זו שחפצי הנכרי קונים שביתה, והשתא תיקשי ארב יהודה אמר שמואל:

אי אמרת בשלמא, **קסבר רבי יוחנן בן נורי חפצי נכרי קונים שביתה**, **הא** ברייתא **מני**, **רבי יוחנן בן נורי היא** [כלומר: רבי שמעון בן אלעזר שאמר בברייתא שחפצי הנכרי קונין שביתה אליבא דידיה הוא דאמר, רש"י].

אלא אי אמרת קסבר רבי יוחנן בן נורי נמי ש**חפצי הנכרי אין קונין שביתה**, אם כן **הא ברייתא** שסוברת שחפצי הנכרי קונין שביתה, **מני** היא? **לא רבי יוחנן בן נורי ולא רבנן**, שהרי שניהם סוברים שחפצי הנכרי לא קונין שביתה?!

---

[403] ברש"י כתב: ששבת הכלי "אצל הנכרי", ומשמע לכאורה שאין די שיקנה הכלי שביתה במקום שהוא שם אלא אם כן היו אף בעליו הנכרי עמו, ותרתי בעינן, וצ"ע; אמנם בגאון יעקב מבואר, דזה פשוט, דאם אליבא דרבי יוחנן בן נורי חפצי הנכרי קונין שביתה - וכפי שאנו מפרשים ברייתא זו בגמרא - ודאי שאין הדבר תלוי בבעלים כלל אלא בחפץ עצמו, ראה שם; וראה גם בסוף תוספות ד"ה והכלים.

[404] כן הסיקו התוספות לענין כלי הפקר, ומשום דכל שהוא בעיר אף שאינו של בני העיר נגרר הוא אחרי העיר ויש לו תחום העיר, וכמו שכתב גם רש"י לקמן בסוף העמוד; וכיון שחפצי הנכרי כחפצי הפקר הן וכמו שכתב בגאון יעקב, אם כן גם כלי הנכרי ששבתו בעיר יש להן אלפיים אמה לכל רוח של העיר, כן נראה לכאורה. וראה לשון התוספות סד"ה והכלים, וראה היטב ריטב"א ולשון רש"י.

ומשנינן: **לעולם** - כדקאמרת - דק**סבר רבי יוחנן בן נורי חפצי הנכרי קונין שביתה**, ובריית**א** זו כרבי יוחנן בן נורי היא; ומיהו, **שמואל דאמר** חפצי הנכרי אינן קונין שביתה לאו כרבי יוחנן בן נורי אמרה וכדקא סלקא דעתין, אלא **כרבנן** היא.

ודקאמרת להקשות, דאי **לרבנן** קאמר שמואל **פשיטא**, [שהרי אפילו חפצי הפקר אינם קונים שביתה, וכל שכן חפצי הנכרי שיש להן בעלים]?!

לא קשיא.

כי **מהו דתימא** שחפצי הנכרי יקנו שביתה לעצמן במקום שהן [ואין תלוי במקום בעליהן הנכרי, כן היא נטיית הביאור הלכה; ויש חולקין, כמבואר שם] ומשום **גזירה בעלים דנכרי אטו בעלים דישראל**, שכשם שבבעלים ישראל יש לכלים דין שביתה, אף בנכרי יש להן שביתה [ואף דלא דמי, שכלי הישראל יש להן שביתת בעליהן, וכאן אנו דנין שיהיה להן שביתה לעצמן ואינן תלויין בשביתת בעליהן].

קא משמע לן שמואל דלא גזרינן, ואין קונים שביתה.

ורב חייא בר אבין אמר רבי יוחנן:

חפצי נכרי קונין שביתה לעצמן אפילו לרבנן, ואינו מעיקר הדין, אלא משום **גזירה בעלים דנכרי, אטו בעלים דישראל**

הנהו דכרי [אילים, ושל נכרים היו] **דאתו** ביום טוב על ידי נכרים מחוץ לתחום [רש"י; וכן מוכח בהמשך הסוגיא] **למברכתא** [שם מקום].

שרא להו רבא לבני העיר **מחוזא** [כתב רש"י: שהיתה סמוכה למברכתא בתוך ארבעת אלפים אמה, ובאו ביום טוב על ידי עירוב. וצריך לומר בכוונתו: שכן הוא האמת שמחוזא רחוקה ממברכתא יותר מתחומה של מחוזא; אבל לענין האמור כאן אין צריך לזה, ואפילו היתה קרובה מחוזה למברכתא שייך כל האמור כאן] **למיזבן מינייהו** את הדיכרי, ולהביאם ביום טוב למחוזא, ואף על פי שמחוץ לתחום הביאום הנכרים, [ונמצא שיצאו האילים חוץ לתחום מקום שביתתם] ואסור להזיזם חוץ לארבע אמותיהם [רש"י].

אמר ליה רבינא לרבא: **מאי דעתיך** שהתרת, אף שהוא חוץ לתחום שביתת האילים? האם משום **דאמר רב יהודה אמר שמואל**: **חפצי נכרי אין קונין שביתה**?

והא, כל היכא שנחלקו **שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן**, והכא נמי רבי יוחנן חולק על שמואל, שהרי **אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יוחנן, חפצי נכרי קונין שביתה**, ומשום **גזירה בעלים נכרי אטו בעלים דישראל**, ואמאי התרת כשמואל במקום שרבי יוחנן חולק עליו?!

הדר אמר רבא [חזר בו ואמר]: נהי שבני מחוזא אסורים לקחת את האילים לעירם כי הלכה שחפצי נכרי קונים שביתה, **ליזדבנו** [יימכרו האילים] **לבני מברכתא** ויהא מותר להם לטלטל בכל העיר, ואף שהאילים נמצאים חוץ לתחום המקום שהיו בו בכניסת שבת - מותרים הם בטלטול לבני מברכתא.

ומשום: **דכולה מברכתא** שכל העיר מברכתא כיון שהיא מוקפת מחיצות - **לגבי דידהו** דאילים **כארבע אמות** בלבד **דמיא**, והרי דין האילים כדין אדם שיצא חוץ לתחומו, שאף שאינו מותר להלך חוץ לארבע אמות, אם נמצא הוא במקום מוקף מחיצות - מותר להלך בתוך כל השטח המוקף מחיצות, וכפי ששנינו בריש פירקין לדעת רבן גמליאל, שהלכה כמותו וכדאמר רב לעיל דף מב ...

תני רבי חייא:

חרם [חריץ מלא מים, תוספות ושולחן ערוך; וראה היטב בדברי רש"י הצריכין ביאור] **שנמצא בין תחומי שבת** של שני ערים שהמרחק ביניהם הוא ארבעת אלפים אמה, חציו של חרם בתחום עיר זו וחציו בתחום חברתה, אסור למלאות הימנה ביום טוב, מפני שהמים ששבתו בתחום עיר אחת קנו להן את שביתת העיר שיש לה אלפיים אמה לכל רוח של העיר [וכשנמצאים בסוף תחום העיר אסור להזיזן אלא לצד העיר], וכיון שהמים ששבתו בתחום של זו מתערבין עם המים שבתחום חברתה ויוצאין חוץ לתחומן, אסור להזיזן ממקומן [רש"י] [405].

דף מח.

ולפיכך אם בא למלאות הימנה ביום טוב, **צריך** שיהיה באמצעו של חרם מערב יום טוב (תחילת העמוד) **מחיצה של ברזל להפסיקו!** ויש לפרשו בשני אופנים:

א. שעל ידי כן לא יעברו המים מכאן לכאן ובטל החשש מעיקרו.

ב. שאין צריך לבטל מציאות העברת המים, אלא די ב"מחיצה" המבדלת בין מים למים [406].

[405] כבר תמהו: למה צריך רש"י לומר שהיה החרם עומד בין תחומי שני עיירות, וטעם האיסור משום שהמים שבתחום עיר אחת קונין שביתה כשביתת העיר; והרי אפילו אם נאמר שאין המים קונין שביתה כשביתת העיר, אלא יש להן שביתה בפני עצמן ומוליכין אותן אלפיים אמה ממקומן נמי איכא לפרושי לדברי הגמרא, וכגון שהחרם עומד בסוף תחומה של עיר אחת, וחציו חוץ לתחום העיר, ונמצא, שאי אפשר להביא המים שבחצי העומד חוץ לתחום העיר אל תוך העיר מפני שהוא חוץ לתחומן של המים, ולפיכך צריך מחיצה של ברזל להפסיקו; ראה בזה בתוספות ובמהרש"א, בריטב"א ובהערות על הריטב"א.

[406] כעין זה מצאנו לקמן דף פו. בבור שעומד בין שתי חצירות, שאף שאסור להוציא מים מחצר של חבירו לחצר שלו, מכל מקום אם עשו "מחיצה" ביניהם מותר למלאות אף אם עוברים המים. וכפירוש זה משמע ברש"י ריש עמוד א', שכתב: שדי במחיצה של עשרה טפחים; ומיהו צריך ביאור מה לי מחיצה של ברזל מה לי מחיצה של קנים?!

מחייך עליה - דרבי חייא - **רבי יוסי בר חנינא**.
ומפרשינן: **מאי טעמא קא מחייך** רבי יוסי בר חנינא?
אילימא היינו טעמא דמחייך:
משום דרבי חייא **תני לה** להאי דינא שקונין המים - ששל הפקר הן - שביתה **כרבי יוחנן בן נורי** [דסבר: חפצי הפקר קונין שביתה] **לחומרא**, **ואילו איהו** רבי יוסי בר חנינא **סבירא ליה כרבנן ולקולא**, שחפצי הפקר לא קונים שביתה? [407]
זה אי אפשר.
שהרי: וכי **משום דסבר** רבי יוסי בר חנינא כרבנן **לקולא**, **מאן דתני לחומרא מחייך עלה**?! **אלא** שמא נאמר, דהיינו טעמא דמחייך עליה:
משום דתניא: **נהרות המושכין ומעינות הנובעין** כיון דניידי בשעת כניסת השבת שהוא זמן קנית השביתה, אינן קונין שביתה כלל, ולפיכך: **הרי הן כרגלי כל אדם** שמילא מהן [מוליכין אותן לכל מקום שהממלא יכול לילך].
וכיון שהמים שבחרם ניידי בכניסת השבת, הרי לא קנו שביתה, ואמאי צריך מחיצה של ברזל להפסיקו?!
הא נמי לא אפשר.
שהרי: **ודלמא במים מכונסין** ועומדים במקומם בשעת כניסת שבת מיירי רבי חייא, וקנו שביתה, ולכך הצריך מחיצה.
אלא שמא נאמר, דהיינו טעמא דמחייך עליה: **משום דקתני** רבי חייא: **צריך מחיצה של "ברזל" להפסיקו**.
והכי קשיא ליה: **מאי שנא** מחיצה של **קנים דלא** מהני, על כרחך משום דבמחיצת קנים **עיילי בהו מיא** [עוברין המים] בין קנה לחבירו.
אף דברי הגמרא האלו יש לפרשם בשני אופנים:
א. שמתוך שעוברים המים לא הועילה המחיצה ולא כלום.
ב. שעל ידי שמתערבין המים בטל שם "מחיצה" [דומה לבקיעת גדיים המבטלת שם מחיצה].
ואם כן, שרבי חייא גופיה חייש לערובי מיא, ומתוך כך לא די במחיצה של קנים, הרי לא הועיל רבי חייא בתקנתו שהצריך מחיצה של ברזל.
שהרי: מחיצה **של ברזל נמי עיילי בהו מיא**, עוברין המים מתחתיה של מחיצה, שהרי סתם "מחיצה" של עשרה טפחים היא ואינה מגעת עד קרקעית החרם, ואפילו אם מגעת

[407] ראה היטב בריטב"א ביאור לשון הגמרא שהוסיפה ענין חומרא וקולא. ובהבנת דבריו ראה היטב סוגיא דלעיל מה, ב, ומו, א.

לקרקעית החרם אי אפשר שלא יכנסו המים מתחתיה, [רש"י], ואם כן אף מחיצה של ברזל לא תועיל?!

הא נמי לא אפשר לפרש בטעמו של רבי יוסי ברבי חנינא דמחייך עליה.

שהרי: **ודילמא** הא דאמר רבי חייא "**צריך** מחיצה של ברזל" כוונתו היתה שהיה צריך מחיצה שלימה שאין עוברים המים תחתיה, וכיון שאף במחיצת ברזל עוברים המים **אין לו תקנה** לחרם זה.

[לפי מה שכתב רש"י דלשון מחיצה משמע עשרה טפחים בלבד, צריך לומר בכוונת הגמרא: דאפשר "מחיצה" לאו דוקא, אלא סתימה גמורה של ברזל שאין עוברין המים תח תיה] **אלא** מסיקה הגמרא, דהיינו טעמא דמחייך עליה:

דרבי חייא סבר שהיה צריך מחיצה שתעצור את המים לגמרי, ועלה הוא דמחייך דלא בעינן, **ומשום דקל הוא שהקילו חכמים במים**.

וכדאמרינן גבי ההיא בעיא דרבי טבלא:

דבעא מיניה רבי טבלא מרב: **מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה** [שדרך להיות בה מחיצות תלויות, רש"י לעיל דף יב.]?

אמר ליה רב: **אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, כי קל הוא שהקילו חכמים במים** ולא בחורבה!

ואף כאן יש לפרש דברי הגמרא בשני אופנים:

א. השתא מחדשת הגמרא שאין צריך להפסיק זרימת המים מהכא להתם, אלא קל הוא שהקילו חכמים במים שדי ב"מחיצה".

ב. הכי קאמר: כיון שלמדנו מדברי רב שהמחיצה התלויה מתרת במים [ולאו דוקא בתחומין], ממילא משמע דמה דעריבי מיא מתחת למחיצה אינו מבטל שם מחיצה, וכיון דאף לרבי חייא פשוט הוא לו שאין צריך אלא תורת "מחיצה", אלא שחשש לביטולה על ידי עירוב המים, שפיר מחייך עליה שהרי חזינן שאין חוששין לזה [408].

שנינו במשנה: מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי רבי יוחנן בן נורי.

וחכמים אומרים: **אין לו אלא ארבע** אמות.

רבי אליעזר אומר: והוא באמצען.

[408] זה לשון הריטב"א: דלהכי אחיך עלה, משום דרבנן הקלו במים "להפסיקם" אפילו במחיצה תלויה שאין בה אלא עשרה טפחים והמים מתערבין למטה, ואם כן האיך נצריך שתהא המחיצה ההיא של ברזל הא ודאי חוכא. ובודאי דרבי חייא שפיר ידע דמחיצה תלויה מתרת במים גבי גוזטרא דהא מתניתין היא לקמן "בור שבין שתי חצירות וכו', אלא דרבי חייא סבר שלא הקלו אלא בההוא בלחוד ותלמודא מוכח מההיא דרבי טבלא דבחורבה הוא דלא הקלו אבל בכל מים הקלו והיינו דמייתי ההיא דרבי טבלא"; וראה מה שכתב במאירי, בביאור סוגיא זו.

רבי יהודה אומר: לאיזה רוח שירצה ילך:

ומקשינן: והרי **רבי יהודה** שאמר: שארבע האמות הן לצידיו ובורר הוא לו ארבע אמות בכל רוח שירצה, **היינו תנא קמא**, חכמים שאמרו: אין לו אלא ארבע אמות, שהרי אף לשיטתם הוא כן, ובמה נחלקו?! [409]

אמר ביאר **רבא** דבהכי פליגי:

חכמים שאמרו: אין לו אלא ארבע אמות, ארבע אמות מכל רוח הוא שאמרו, בדומה לשיעור אלפיים אמה - שאמר רבי יוחנן בן נורי ועליו נחלקו - שנותנין לו אותן לכל רוח [על פי תוספות], והרי זה מהלך בתוך שטח רבוע של שמונה אמות על שמונה אמות.

ושיעור זה של **שמונה על שמונה** הוא **דאיכא בינייהו** בין חכמים לרבי יהודה, שהרי לדעת רבי יהודה לעולם אינו מהלך אלא אותן ארבע אמות שברר לו.

תניא נמי הכי: היוצא חוץ לתחום יש לו **שמונה על שמונה** אמות, **דברי רבי מאיר**. והן הן דברי חכמים שבמשנתנו.

ואמר עוד **רבא** בביאור מחלוקתן של רבי יהודה וחכמים:

מחלוקת שנחלקו חכמים ורבי יהודה, אינה אלא בשיעור ארבע אמות שיש ליוצא חוץ לתחום, שאם רצה **להלך** נחלקו בו עד היכן מהלך.

אבל אם רצה **לטלטל** חפצים במקום שהוא נמצא בו מחוץ לעיר, שהיא כרמלית [ריטב"א] ויש בהעברתן בה ארבע אמות משום איסור "מעביר ארבע אמות", **דברי הכל** בין חכמים ובין רבי יהודה מודים:

ארבע אמות [לכאורה לאו דוקא, שהרי בהעברת ארבע אמות בצמצום יש משום "מעביר ארבע אמות"; אלא הכוונה עד ארבע אמות ולא עד בכלל] **אין**!

מותר לו להעביר [ואם רוצה מעביר פעם לרוח זו ומחזיר, ופעם לרוח זו ומחזיר].

אבל **טפי** מארבע אמות, כגון שעומד החפץ מצידו האחד בסוף ארבע אמות, ובא להעבירו שמונה אמות עד סוף ארבע אמותיו שמצידו השני, **לא** יעבירם, ואף שלא הוציאם מחוץ לשטח הרבוע של שמונה אמות על שמונה אמות שמסביביו [410].

[409] ראה בתוספות שהאריכו לבאר מהיכן דייקה הגמרא שחכמים סוברים כרבי יהודה וחלוקים על רבי אליעזר, אף שיש לכאורה לפרש המשנה באופנים אחרים.

[410] ביאר הריטב"א: שאם היה עומד ברשות הרבים, לא היה עולה על דעתנו שיהיה מותר להעביר יותר מארבע אמות. ודברי הגמרא לא נצרכו אלא למי שהיה עומד מחוץ לתחום העיר בכרמלית שאיסור העברת ארבע אמות בה אינו אלא מדרבנן, וסלקא דעתך אמינא כיון שהתירו לו חכמים להלך שמונה אמות, יחשב הכל כמקום אחד ויתירו אף את הטלטול באותם השמונה אמות, קא משמע לן

השמועה הבאה הדנה בענין "ארבע אמות" פירשה ה"גאון יעקב" שאינה דנה אלא בדין ארבע אמות של תחומין, ולא בדין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים. אמנם ראה בבית יוסף ובב"ח סימן שמ"ט שהביאו מסוגיא זו לענין מעביר ארבע אמות ברשות הרבים.

והני ארבע אמות שמותר להלך מי שיצא חוץ לתחומו, **היכא כתיבא** בתורה? [411]

ומפרשת הגמרא מקור דין זה:

כדתניא: כתיב, שאמר משה לאותם אנשים שיצאו מן העם ללקוט מחוץ לתחום [טור, הובא במשנה ברורה]: "**שבו איש תחתיו** אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ודרשוהו חז"ל:

שבו - אתם שיצאתם חוץ לתחום - במקומכם שהוא **כשיעור תחתיו** של אדם, כדמפרש ואזיל. ואל יצא איש - מאלה שלא יצאו חוץ לתחום - ממקומו אל מחוץ לתחום, [ביאור הלכה].

[**וכמה** הוא שיעור **תחתיו**]? ארבע אמות, שהרי:

א. **גופו** בשכיבה תופס מקום של **שלש אמות**.

ב. **ואמה** נוספת **כדי** שיוכל **לפשוט ידיו ורגליו**.

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

א. **גופו** בשכיבה תופס מקום של **שלש אמות**.

ב. **ואמה** נוספת **כדי שאם** ירצה **יטול** [כשהוא שוכב] **חפץ** המונח **מתחת מרגלותיו** [אחרי רגליו], **ומניח** אותו החפץ **תחת מראשותיו** [אחרי ראשו].

ומפרשינן: **מאי** איכא **בינייהו** - דרבי מאיר ורבי יהודה - לענין הלכה?

איכא בינייהו: **ארבע אמות** שאמרו חכמים לענין תחומין, **מצומצמות** [עצבות, ראה לעיל ד, א] הן, שמשערין את ששת טפחיה של כל אמה באצבעות מדובקות זו לזו; או מותר להלך ארבע אמות מרווחות [שוחקות], שמשערין את ששת טפחיה באצבעות שיש ריוח ביניהן, [נתבאר על פי גאון יעקב].

דעת רבי יהודה: אין לו אלא ארבע אמות מצומצמות, כשיעור גופו שהוא שלש אמות מצומצמות, וכדי שיעור נטילת חפץ שהוא אמה מצומצמת.

דעת רבי מאיר: יש לו ארבע אמות מרווחות, כי שיעור פישוט ידיו ורגליו למעלה מאמה

[411] פירש בגאון יעקב: שסוגיא זו כרבי מאיר ורבי יהודה היא, הסוברים שאיסור תחומין הוא מדאוריתא, ולכן הוא דבעי הגמרא היכא כתיבא בתורה הני ארבע אמות. ואמנם ראה בריטב"א בסוגיא דלקמן נא, א, ששאלו בגמרא: "הני אלפים אמה - של תחומין - היכן כתיבן", ופירשה הריטב"א אף למאן דאמר תחומין דרבנן הן, ולענין אסמכתת חז"ל לאיסור תחומין; ואפשר, דאף כאן יש לפרש שאלת הגמרא על דרך זו.

הוא, ועולה שיעור גופו עם שיעור פישוט ידיו ורגליו לכדי ארבע אמות מרווחות [412].
אמר ליה רב משרשיא לבריה: כי עיילת לקמיה דרב פפא בעי מיניה, [כשתכנס אצל רב פפא, שאל ממנו את השאלה הבאה]:
ארבע אמות שאמרו חכמים לענין תחומין, כיצד משערין אותן?
האם: **באמה דידיה** [באמת ידו של היוצא מתחומו] **יהבינן ליה** להלך, ומותר לילך ארבעה פעמים שיעור אמת ידו כפי מה שהיא, ונמצא שאין שיעור הילוכו של הגדול בגופו שוה לשיעורו של הננס בגופו. [ואמנם, מי שהוא ננס באמתו ואדם בינוני הוא בגופו, משערין לו באמה בינונית, כדלקמן].
או באמת ידו של אדם בינוני - ששיעורה ששה טפחים - משערין לכל אדם, וכשיעור ארבע אמות **באמה של קדש** שהיתה בבית המקדש **יהבינן ליה** להלך? שכך שנינו, שהיו בבית המקדש על השער המזרחי במקום הנקרא שושן הבירה שני מקלות מדה אורכן אמה, שבהן היו מודדין אמות במקדש, ואותן אמות בינוניות היו כאמתו של משה.
הוסיף רבי משרשיא ואמר לו לבנו, לישא וליתן עם רב פפא בדרך ממה נפשך:
אם אמר [יאמר] **לך** רב פפא בתשובתו לשאלתך: **אמות של קדש יהבינן ליה**.
השיבהו: אם כן אדם הגדול **כעוג מלך הבשן** שיצא מתחומו **מה תהא עליו**, וכי לא יזוז ממקומו?!
ויש לפרש תמיהת הגמרא בשני אופנים:
א. שהיא לדעת הסוברים שארבע אמות שיש לו ליוצא חוץ לתחום כוללות את מקום גופו, ואם כן ענק זה אינו יכול לזוז אפילו כחוט השערה.
ב. שהיא לדעת הסוברים שמודדין לו ארבע אמות לבד מקום גופו, שהרי סוף סוף שיעור תזוזתו מועטת, ואין נראה שיהא אסור לזוז.
והיה **אם אמר לך** רב פפא בתשובתו: **באמה דידיה** של היוצא מתחומו **יהבינן ליה**.
אימא ליה [השיבהו]: אם כן **מאי טעמא לא קתני לה** אף להאי דינא דארבע אמות **גבי** [יחד עם] שאר מידות ששיערום חכמים באדם, כגון: השותה מלא לוגמיו ביום הכפורים, שאמרו עליהם במשנה: **יש** מידות התלויות באדם, **שאמרו** חכמים לשערם: **הכל לפי מה שהוא אדם**, שאם ננס הוא אין שיעורו שוה לזה של הגדול, ובאותה משנה פורטו המידות המשתערות כן, ואילו ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום לא נשנה שם; ואם אף ארבע אמות אלו באמות שלו הן משתערות, אמאי לא נשנה אף זה באותה משנה?!
כי אתא בריה דרב משרשיא **לקמיה דרב פפא** ופלפל ככל אשר ציוהו אביו.

[412] כן פירש רש"י; ויש מן הראשונים שפירשו מחלוקתם בהיפוך; ויש בזה נפקא מינה לענין פסק, לפי מה דקיימא לן: רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה.

אמר ליה רב פפא:
א. **אי דייקינן כולא האי** כדקדוקים אלו שלך בכל מקום בש"ס, לא היינו יודעים לתרצן, ומתוך כך **לא הוי תנינן** כלל. ללמדך: לבל תדקדק כל כך!
ב. אמנם בנדון דידן יש לי להשיב: **לעולם באמה דידיה יהבינן ליה** להלך, **ודקא קשיא לך מאי טעמא לא קתני** להאי דינא דארבע אמות **גבי יש שאמרו** הכל לפי מה שהוא אדם, לאו קושיא היא, כי משום **דלא פסיקא ליה**, כלומר: לפי שאין משערין בכל אדם באמתו שלו לפיכך לא קתני לה, שאין התנא שונה אלא אותן מידות המשוערות בכל אדם לפי מה שהוא אדם.
משום דאיכא [שהרי יש] אדם בינוני במידת גופו **וננס באבריו** כלומר: אמתו קטנה ואינה יחסית למידת גופו, שאין משער באמתו אלא באמת אדם בינוני, ומשום שאין די לתת לגופו הבינוני שיעור הילוך המשתער לפי אמתו הקטנה [413].
שנינו במשנה: **היו** היוצאים חוץ לתחום **שנים**, **מקצת** מארבע **אמותיו של זה** בתוך [מקצת] אמותיו של זה, מביאין ואוכלין באמצע וכו'.
היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן, הוא [האמצעי] מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונים אסורין זה עם זה.
אמר רבי שמעון: למה הדבר דומה, לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתים עם האמצעית היא מותרת עמהן והם מותרות עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו:
ומפרשינן: **למה ליה** לרבי שמעון **למימר למה הדבר דומה**, כלומר: מה ענין לו לרבי שמעון לומר את המשל הזה [ריטב"א]?!
ומפרשת הגמרא:
לפי שנחלקו רבי שמעון וחכמים באותן שלש חצירות:
דעת חכמים: אף שמעיקר הדין היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, גזרו חכמים ואסרו, שמא יבואו בני החיצונות לטלטל מחצר חיצונה אחת לחברתה.
דעת רבי שמעון: שאין חוששין לכך.
ודברי רבי שמעון שבמשנתנו נאמרו כהוכחה לשיטתו:
שהרי אף בנידון האמור במשנתנו בשלשה אנשים שהאמצעי מובלע ביניהן, וכגון שהמרחק בין שני היוצאים החיצונים הוא שמונה אמות, ובירורו להן החיצוניים את ארבע אמותיהן זה בצד זה, וארבע אמותיו של האמצעי חופפות עם של חביריו: שתי

[413] כן פירש רש"י בטעם הדין שנותנים לו לננס ארבע אמות בינוניות; והר"ח כתב: משום שאין ארבע אמות שלו שוות לשיעור "תחתיו" שהיא לפי מידת גופו, וראה בריטב"א.

אמות חופפות עם של העומד לימינו ושתי אמות עם של העומד לשמאלו; אף שמעיקר הדין האמצעי מותר עם החיצונות באותן שתי אמות שהוא משותף עם כל אחד מהם, יש לחוש שמא יבואו החיצוניים להוציא את כליהם ממקום שביתתו המיוחד לכל אחד מהם למקום שביתתו של חבירו.

והואיל ובנידון משנתנו כולי עלמא מודו שהאמצעי מותר עם כל אחד מהם, ואין אוסרין משום גזירה זו, **הכי קאמר** והוכיח **להו רבי שמעון לרבנן**:

מכדי [והרי] **למה הדבר דומה, לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים**, ואם כן:

מאי שנא התם - גבי שלש חצירות - **דפליגיתו** [שחולקים אתם עלי] ואוסרים, **ומאי שנא הכא** - גבי שלשה אנשים - **דלא פליגיתו** [שאין אתם חולקים ואוסרים] ומודים אתם שאין חוששין לגזירה זו?!

ומפרשינן טעמייהו **דרבנן** דפליגי גבי חצירות - ואסרו, ולא פליגי גבי יוצאין חוץ לתחום - והתירו: **התם** - גבי שלש חצירות - יש מקום לחוש שמא יבואו בני החיצונות להוציא מחצר חיצונה אחת לחברתה דרך החצר האמצעית, כיון **דאושי דיורין** [רבים הדיירים בחצירות] ולא ידעו כולן להזהר מלהוציא.

הכא - גבי שלשה אנשים שיצאו לחוץ לתחום - הרי **לא אושי דיורין** [אין הדיירין מרובין] כלומר: אין הנידון אלא באנשים יחידים, ויכולין האנשים החיצוניים להזהר מלהוציא מממקום שביתתו של זה למקום שביתתו של חבירו.

שנינו במשנה: משל למה הדבר דומה, לשלש חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, עירבו שתים עם האמצעית, היא מותרת עמהן והם מותרות עמה, **ושתים החיצונות** אסורות זו עם זו:

שתי חצירות הרוצות לערב זו עם זו, גובים בני החצר האחת עירוב מכל הדיורין, ונותנים אותו באחד מהבתים שבחצר השניה; ועל ידי זה נחשבים בני שתי החצירות כאילו היו דרים כולם באותו בית בו נתנו את העירוב, וכאילו אין כאן דיורין חלוקין כלל אלא שסמוכים על שולחן אחד [ריטב"א] וכל רשות החצירות על בתיה כאילו מיוחדת היא לאותו בית שהרי כולם דרים באותו בית, [רש"י לקמן מט, א].

ונמצא המוציא מכל בית שבשתי החצירות - לחצירות או לבתים שבהן, אין זה מוציא מרשות של זה לרשות של אחר אלא לאותה רשות הוא שמוציא.

קא סלקא דעתין: שגבו בני כל חצר חיצונה עירוב מכל בני החצר, והניחוהו בבית שבחצר האמצעית, [דהא מסתמא כיון שעירבו כולם עם האמצעית באמצעית הניחו

עירובן, שכן דרך מערבי חצרות דעלמא, כשבאין לערב שנותנין עירוב כולם באחד מן הבתים, ריטב"א] ועל ידי זה נחשבים בני החצר החיצונה האחת כאילו היו דרים בבית שבחצר האמצעית, והותרו לטלטל מזו לזו; וכן עשו גם בני החצר החיצונה השניה.
ולפיכך תמהינן: **ואמאי** שתים החיצונות אסורות זו עם זו?!
והרי: **כיון דערבי להו חיצונות בהדי אמצעית** על ידי שנתנו עירובן בבית שבחצר האמצעית, נעשו בני כל החצירות כאילו היו דרים בבית שבחצר האמצעית, **והויא להו** כולהו חצירות **כחדא** חצר המיוחדת לאותו בית, ומותרות אף החצירות החיצונות זו בזו.
אמר רב יהודה לשנוייי:
משנתנו מיירי שלא היה עירוב החיצונות עם האמצעית על ידי שנתנה כל חצר חיצונה את עירובה באמצעית, אלא כך הוא שעירבו:
כגון שגבו בני החצר האמצעית שני עירובין מבני החצר, **ונתנה אמצעית עירובה** האחד **ב**בית שבחצר **זו**, **ועירובה** השני **ב**בית שבחצר **זו**; נמצא שאין כל החצירות מיוחדות לבית אחד, אלא החצר החיצונה האחת עם האמצעית מיוחדות לבית שבחצר החיצונה, והחצר השניה החיצונה עם החצר האמצעית מיוחדות לבית שבחצר החיצונה השניה.
ולפיכך: מותר לטלטל מהחצר האמצעית לכל חצר חיצונה, שהרי הן רשות אחת; אבל אסור לטלטל מחצר חיצונה אחת לשניה, שהרי שתי רשויות הן.
ורב ששת אמר לשנוייי:
אפילו תימא שהיה עירוב החיצונות עם האמצעית על ידי **שנתנו** בני החצירות החיצונות **עירובן באמצעית**, לא נעשו שתי החצירות החיצונות רשות אחת, דמשנתנו מיירי:

דף מח:
כגון: **שנתנוהו** - בני כל חצר חיצונה - לעירובן (תחילת העמוד) **בשני בתים** נפרדים בחצר האמצעית; ואין עירוב מועיל אלא אם כן נתנו כל המשתתפים בעירוב את עירובן באותו בית, ולכן לא נעשו שתי החצירות החיצונות רשות אחת, שהרי עירובן בשני בתים הוא שמונח.
ותמהינן: **כמאן** כדעת מי הוא זה שאמר רב ששת שעירוב המונח בשני בתים אינו מועיל?! וכי **כבית שמאי** הוא שאמרה רב ששת?!
דתניא:
חמשה בני חצר אחת - הבאים לערב את חצירם כדי לטלטל מביתו של כל אחד לחצר המשותפת - **שגבו את עירובן ונתנוהו בשני כלים** - חלק מבני החצר בכלי אחד והיתר בכלי שני - ונתנוהו בבית אחד מבתי החצר:

בית שמאי אומרים: **אין עירובן עירוב**.
ובית הלל אומרים: **עירובן עירוב**.
וקא סלקא דעתין: אפילו נתנוהו בשני בתים פליגי בה בית שמאי ובית הלל, ולדעת בית הלל מועיל העירוב, [דמסתמא גם הברייתא בהכי מיירי שנתנוהו בשני כלים בשני בתים, שאילו היו מניחין בבית אחד למה נתנוהו בשני כלים, ריטב"א]; ואם כן דברי רב ששת שאמר: שעירוב הנתון בשני בתים אינו עירוב, כבית שמאי הוא.
ומשנינן:
אפילו תימא כבית הלל הוא שאמרה רב ששת; ומשום: **שעד כאן לא קאמרי בית הלל התם** שהעירוב מועיל, **אלא בשני כלים בבית אחד**, **אבל** עירוב הנתון **בשני בתים**, **לא** אמרו בית הלל שהעירוב מועיל, ואתיא שפיר דברי רב ששת אפילו כבית הלל.
אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי:
לתירוצו של **רב יהודה** - אכתי **קשיא** משנתנו אמאי אסורות שתי החיצונות זו עם זו?!
ולתירוצו של רב ששת - קשיא משנתנו אמאי מותרת האמצעית?!
לרב יהודה קשיא: **דאמר**: **כגון שנתנה אמצעית עירובה בזו ועירובה בזו!**
בני רשות אחת - כגון: מספר אנשים הדרים בבית אחד, וכן בני חצר אחת שעירבו כל דייריה ונעשו כולם בני רשות אחת - אם באו לערב עם רשות אחרת, אין צריך שיתנו כל הדיירים חלקם בעירוב המשתפם עם הרשות האחרת, ודי שיתן אחד מהם חלק בעירוב, וממילא נעשו שתי הרשויות רשות אחת; מפני שאנו אומרים: שליחותיה של כל בני החצר הוא דעביד.
וקשיא עליה:
וכיון דעירבה אמצעית בהדי חיצונה, **הויא ליה** האמצעית עם החיצונה **חדא** רשות, **וכי הדרה וערבה בהדי אידך** חצר חיצונה - **שליחותה** של החצר החיצונה המשותפת לה היא **דעבדה**, וממילא מעורבות שתי החצירות החיצונות ונעשו רשות אחת; ושוב תיקשי: אמאי שתים החיצונות אסורות זו עם זו?!
ולרב ששת קשיא: דאמר: כגון שנתנוהו - בני החצרות החיצונות - בשני בתים!
וקשיא עליה:
הואיל ועירבו בני כל חצר חיצונה עם האמצעית ונתנוהו לעירוב באמצעית - כאילו באו דיורין של החצר החיצונה האחת להיות דרין בחצר האמצעית, ודיירי החצר החיצונה השניה נעשו אף הן כדיירי החצר האמצעית; וכיון שנתנוהו בשני בתים, הרי בני החצירות החיצונות כשני דיורין הדרין בחצר האמצעית בשני בתים נפרדים, ורשות החצר משותפת להן ולדיירי החצר האמצעית.

וכיון שכן אמאי מותרת החצר האמצעית בטלטול, ואפילו לבני החצר האמצעית?!
תיהוי החצר האמצעית **כחמשה** דיורין **ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב**, שאין החצר מותרת בטלטול מן הבתים המיוחדים כיון **דאסרי אהדדי**, כלומר: אותו אחד שלא עירב אוסר על שאר דיורי החצר מלהוציא מביתן לחצר, שהרי החצר משותפת לארבעה שעירבו [החשובין כדיורי בית אחד], ולאותו אחד שלא עירב, והרי הן כשני דיורין בחצר אחת שלא עירבו זה עם זה; והכא נמי, כיון שניתוספו דיירי החיצונות לחצר האמצעית ולא עירבו כולן זה עם זה שהרי העירוב נתון בשני בתים ואינו עירוב - כל דיירי החצר אסורין בטלטול לחצר המשותפת, ואמאי קתני שהאמצעית מותרת?!
אמר ליה רב אשי לרב אחא בריה דרב אויא:
לא לרב יהודה קשיא!
ולא לרב ששת קשיא!
לרב יהודה לא קשיא: דבנידון דידן אין מועיל עירוב האמצעית - לחיצונות, ואין אנו אומרים שליחותייהו קא עבדה החיצונה.
והטעם: **כיון דעירבה לה אמצעית בהדי** כל **חיצונה**, ואילו **שתים** החיצונות **בהדי הדדי לא עירבו**, **גליא דעתיה** - כל אחת מן החיצונות, **דבהא** - לערב עם האמצעית - **ניחא ליה**, **ובהא** - לערב עם החיצונה חברתה - **לא ניחא ליה**; ולפיכך אסורות שתים החיצונות זו עם זו.
ולרב ששת לא קשיא שיהיו חשובים בני החיצונות כאילו היו דרים באמצעית על ידי שעירבו עם האמצעית, [ומתוך שלא עירבו אלו עם אלו יאסרו על בני האמצעית].
ומשום: **שאם אמרו** חכמים שעל ידי העירוב נעשו בני חצר אחרת **דיורין** באותה חצר בה נתנו את עירובן כדי **להקל** על בני החצירות לטלטל מזו לזו, אטו **יאמרו** שנעשין הם **כדיורין** באותה חצר אף **להחמיר** ולומר: שמתוך שלא עירבו אף אלו שנעשו דיורין על ידי העירוב, יאסרו על בני החצר הדרין שם באמת מלטלטל מביתם לחצר - בתמיהה?!
השמועה הבאה מבארת דעת חכמים שנחלקו על רבי שמעון, באיזה פרט מדבריו נחלקו.
אמר רב יהודה אמר רב:
זו שאמרנו במשנתנו: שהאמצעית מותרת בשתי החיצונות, ושתי החיצונות מותרין בה, **דברי רבי שמעון** הן.
אבל חכמים שנחלקו עליו, מחלקים בין האמצעית לחיצונות **ואומרים**:

רשות אחת - היא האמצעית - **משתמשת** [ב"ח, והכוונה: כמו משמשת, ראה תוספות] **לשתי רשויות**, כלומר: שתי הרשויות החיצונות מותרות להשתמש בה ; **אבל לא שתי רשויות** - הן החיצונות - **משתמשות לרשות אחת**, כלומר: אין הרשות האמצעית האחת מותרת להשתמש בשתי הרשויות.

והטעם: כיון ששתי החיצונות לא ערבו יחד לעשות רשותן רשות אחת, והן רשויות חלוקות ואסורות זו עם זו, אין כח באמצעית להשתמש לא בזו ולא בזו, כי זו מושכתה לכאן ועושה אותה כעצמה, וזו מושכתה לכאן, ושתי דיורות לא יהבינן לה [לשון הריטב"א בהבנת רש"י; וראה שם שכתב שאין טעם זה נכון, ופירש באופן אחר].

הוסיף רב יהודה ואמר: **כי אמריתה** - לפירושו של רב במחלוקת חכמים על רבי שמעון - **קמיה דשמואל**, **אמר לי**:

דף מט.

לא כדברי רב שסלע המחלוקת בין רבי שמעון לחכמים הוא בהיתר או איסור האמצעית בחיצונות, אלא איסור האמצעית בחיצונות **אף זו דברי רבי שמעון**, כלומר: כשם שהאיסור של החיצונות זו בזו אתה מודה שהוא גם לרבי שמעון, כך איסור האמצעית בחיצונות שאתה אומר לרבנן בלחוד, אוסר אותו רבי שמעון [414].

אבל חכמים אומרים, כלומר: בכך הוא שנחלקו חכמים על רבי שמעון, שהם אומרים: **שלשתן אסורות** זו עם זו. [דברי שמואל נתבארו על פי לישנא בתרא דרש"י].

תניא כוותיה דרב יהודה אליבא דשמואל שאמר: אף לרבי שמעון לא הותרה האמצעית להשתמש בחיצונות; ולדעת חכמים אף החיצונות אסורות באמצעית, [ריטב"א לדעת רש"י].

דתניא: **אמר רבי שמעון למה הדבר דומה** [על שלשה אנשים שיצאו חוץ לתחום קאי, דומיא דמשנתנו] **לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים**, **עירבו שתים** החיצונות **עם האמצעית**, **זו** - החיצונה האחת - **מביאה מתוך ביתה ואוכלת** בחצר האמצעית, **וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת**; **זו מחזרת מותרה** [מותרת להחזיר מה שהותירה] מתוך החצר האמצעית **לתוך ביתה** שבחצר החיצונה, **וזו מחזרת מותרה לתוך ביתה**.

[414] לשון הריטב"א בהבנת רש"י; וביאר רש"י: אף שבדברי רבי שמעון שבמשנתנו נאמר: היא מותרת עמהן, דמשמע שהאמצעית מותרת להשתמש בחיצונות לדעת רבי שמעון, לאו דוקא הוא, ועיקר כוונת המשנה שיש היתר שימוש לחצר האמצעית עם החיצונות על ידי שימוש בני החיצונות באמצעית; ולא היתה צריכה המשנה אלא לומר: והן מותרות עמה, אלא איידי דברישא גבי תחומין נאמר בלשון זה, אף בסיפא אמר התנא לשון זה; כן הוא על פי פירוש רש"י לפנינו. אבל הריטב"א הביא בשם רש"י באופן אחר ומחודש.

אבל חכמים אומרים: שלשתן אסורות.
הרי שלא הזכיר רבי שמעון, אלא שהחיצונות מותרות להשתמש באמצעית, ולא הזכיר שהאמצעית מותרת להשתמש בחיצונות, ולמדנו: שמודה רבי שמעון שהאמצעית אסורה בחיצונות.
ולמדנו עוד: לדעת חכמים אף החיצונות אסורות באמצעית.
וכל זה הוא כדעת שמואל כפי שאמר רב יהודה משמו!
ואזדא שמואל שאמר: שתי רשויות שעירבו עם רשות אחת, אין אותה רשות משתמשת בשתי הרשויות - **לטעמיה**, שהרי אמר שמואל: הלכה כדברי המיקל בעירוב, ומצאנו לשמואל גופיה שפסק שאסורה היא בשתי הרשויות [וכדמפרש ואזיל]; ואילו היתה דעת רבי שמעון להקל בכגון דא, היה לו לשמואל לפסוק כדעתו שהוא המיקל.
הקדמה:
א. כשם שאסור להוציא מבית המיוחד לאחד, לחצר המשותפת לו ולשאר דיירי החצר, אם לא עירבו; כך אסור להוציא מבית שבחצר המיוחדת לבני חצר זו, למבוי המשותף אף לשאר חצירות אם לא נשתתפו במבוי.
ב. כשם שאם לא נתן אחד מבני החצר חלקו בעירוב החצר, הרי הוא אוסר על שאר בני החצר להוציא לחצר, כיון שהיא משותפת אף לו, והוא לא עירב עמהם; כך בני חצר אחת שלא נשתתפו במבוי הרי הם אוסרים על שאר בני המבוי.
ג. אין חצר שלא נשתתפה אוסרת על בני המבוי, אלא אם כן רגילה היא לצאת ולבוא דרך אותו מבוי; אבל אם לא היתה רגילה לצאת ולבוא דרך אותו מבוי, אף שודאי אסורה היא להוציא מבית שבחצירה למבוי, שהרי המבוי של אחרים הוא, מכל מקום אינה אוסרת על בני המבוי שנשתתפו להוציא למבוי, ומשום שבני חצר זו אינם חשובים כבני המבוי אף שחצירם פתוחה לאותו מבוי.
ד. חצר שהיתה פתוחה למבוי אף שאינה רגילה בו, אם רצתה משתתפת במבוי, ומוציאה מחצירה למבוי.
דאמר שמואל:
חצר שעומדת **בין שני מבואות**, פתוחה לכל אחד מהם ורגילה עם כל אחד מהם:
עירבה [נשתתפה] **עם שניהם**: **אסורה עם שניהם**, שאין שתי רשויות משמשות לרשות אחת, [אבל הן מותרות עמה, ריטב"א לדעת רש"י].
לא עירבה עם שניהם [אף עם אחד מהם]: **אוסרת על שניהם**, שהרי רגילה היא בכל אחד מהם.

היתה החצר **באחד מהם - רגילה, ובאחד מהם אינה רגילה**, ולא נשתתפה אף עם אחד מהם: **זה** המבוי **שרגילה** החצר **בו** לצאת ולבוא, **אסור** הוא לשאר בני המבוי כיון שלא נשתתפה בו; **וזה שאינה רגילה בו - מותר**.

אמר רבה בר רב הונא באותו ענין:

עירבה [נשתתפה] **עם** המבוי **שאינה רגילה בו**, גילו בכך בני החצר דעתם שהם מסתלקים מן המבוי שהם רגילים בו, ולפיכך **הותר** המבוי שהיא **רגילה** בו **לעצמו**, שאין אוסרים עליו בני החצר שנסתלקו ממנו.

ועוד **אמר רבה בר רב הונא אמר שמואל**:

אם עירב (ה) [נשתתף] המבוי שהחצר **רגילה** בו **לעצמו**, שנתנו כל בני המבוי [מלבד חצר זו] את חלקם כדי להתיר להם להוציא למבוי.

וזה שאינה רגילה בו לא עירב [נשתתף], שלא נשתתפו בני המבוי עצמם כלל.

ואף **היא עצמה לא עירבה**, כלומר: לא נשתתפה אף עם אחד מן המבואות.

הואיל וחצר זו גורמת איסור למבוי שהיא רגילה בו, שאלמלא היא מותר היה המבוי, כיון שנשתתפו בו כל בניו.

דוחין אותה בני המבוי שהיא רגילה בו - ונשתתפו, **אצל** המבוי **שאינה רגילה בו**, [ומבוי זה שאינה רגילה בו, הרי אינו נפסד אם נשייך אותה לאותו מבוי, שאין היא הגורמת לו איסור, שאף בינם לבין עצמם לא נשתתפו ובלאו חצר זו אסורים הם במבואם].

ולמה הן דוחין אותה, משום: **שכגון זה** - שבני המבוי שהיא רגילה בו נהנים, ובני החצר אינם חסרים - **כופין** בעלמא **על מידת סדום** [שהיו אומרים "שלי - שלי" ולא היו מהנים חבריהם אף כשלא נחסרו על ידי כך]; ולפיכך: דין הוא שנדון בזו, כאילו נסתלקה החצר מן המבוי שהיא רגילה בו כדי שלא תאסור עליה, [ואין כאן כפיה ממש, דזה לא שייך הכא; נתבאר על פי משמעות רש"י ודברי הריטב"א].

אמר רב יהודה אמר שמואל:

המקפיד על עירובו - שנתן עם שאר בני החצר - לבל יאכלו שאר בני החבורה את הפת שנתן הוא, **אין עירובו עירוב**.

ומשום: **מה שמו**? **עירוב שמו**! שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו שלא ימחה זה בחבירו אלא שותפות נוחה ועריבה.

רבי חנינא אומר:

אף המקפיד על עירובו **עירובו עירוב, אלא שנקרא** המקפיד **מאנשי ורדינא** שהיו צייקנין, כלומר: שפיר שייך לשון "עירוב" אפילו כשהן מקפידין זה על זה [ריטב"א].

ועוד **אמר רב יהודה אמר שמואל**:

כיון שעירוב שמו, משמע שיהא כולו מעורב יחד [ריטב"א], ולפיכך: **החולק את עירובו** שחילקו בני החצר את עירובן בשני כלים, **אינו עירוב**.

ותמהינן: **כמאן**?! אטו **כבית שמאי** היא?!

דתניא: **חמשה שגבו את עירובן ונתנוהו בשני כלים**:

בית שמאי אומרים: **אין זה עירוב**.

ובית הלל אומרים: **הרי זה עירוב**.

ומשנינן: **אפילו תימא כבית הלל** היא:

עד כאן לא קאמרי בית הלל התם שאפילו בשני כלים הוי עירוב, **אלא** היכא **דמליין למנא ואייתר** [שמילאוהו לכלי ונותר מן העירוב] ולא חילקוהו מדעת אלא משום שלא נותר להם מקום בכלי; **אבל היכא דפלגיה מיפלג** [חילקוהו מדעת בשני כלים] **לא** הוי עירוב, והיינו מימריה דשמואל.

ומפרשינן: **ותרתי**, שני מימרותיו של שמואל שפסל מה שאינו עירוב:

א. לא יקפידו עליו.

ב. לא יהא נתון בשני כלים.

למה לי, כיון שכולם מטעם אחד הן?!

ומפרשינן **דצריכי**: **דאי אשמעינן התם** - במקפיד על עירובו בלבד - **משום דקפיד**, כלומר: דילמא לא קפדינן על שם עירוב אלא בכי הא שיש בלבם קפידא, ולא מוכח דאיכא בינייהו שתוף ודיור אחד [ריטב"א], **אבל הכא** - כשחילקוהו בשני כלים - **אימא לא**.

ואי אשמעינן הכא, **משום דפלגיה מיפלג** [שהוא מחולק בפועל] והשתא אין עליו שם "עירוב" כלל [רש"י וריטב"א], **אבל התם** - במקפיד על עירובו - **אימא לא**.

לפיכך **צריכא** ליה לשמואל לומר ששניהם מעכבין.

אמר ליה רבי אבא לרב יהודה בבי מעצרתא דבי רב זכאי [בבית הבד של שמן של רב זכאי]:

וכי **מי אמר שמואל החולק את עירובו אינו עירוב**?!

והאמר שמואל גופיה:

בני חצר שגבו עירוב ונתנוהו - כדינו - באחד מבתי החצר, אותו **בית שמניחין בו עירוב אינו צריך ליתן את הפת**.

ומאי טעמא אינו צריך ליתן פת? **לאו משום** (**דאמר**, רש"י לא גרס לה) **דכיון דמנח בסלא** [מונח לבעל הבית פת בסלו] **כמאן דמנח הכא** עם עירוב שאר בני החצר - **דמי**, ואם כן:

הכא נמי בחולק את עירובו, **כיון דמנח בסלא כמאן דמנח הכא דמי**, כלומר: על כרחך אתה למד, שאף שהעירוב מחולק - עירוב הוא.

אמר ליה רב יהודה לרבי אבא:

לא תימא: משום שיש לבעל הבית פת בסלו הוא שאין צריך ליתן עירוב, אלא **התם אף על פי שאין** לו לבעל הבית **פת** בסלו כלל נמי אין צריך ליתן עירוב, **מאי טעמא דכולהו הכי דיירי**, כלומר: הרי כל עיקרו של עירוב אינו אלא כדי לעשות בני החצר כאילו דרין הן באותו בית בו נתנו את העירוב, ואם כן בעל הבית עצמו שהוא דר שם ממש, אין צריך ליתן פת.

אמר שמואל:

עירוב מועיל להתיר **משום קנין**, שמקנה להם בעל הבית רשותו ונמצאו כולם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו וכל החצר משועבדת לרשותם זו ורשות אחת היא כל הבתים והחצר.

ואם תאמר: כיון שהעירוב משום קנין הוא, **מפני מה אין קונין במעה** כסף?! **מפני שאינה מצויה** המעה **בערבי שבתות!**

ואם תאמר: **היכא דעירב** במעה **מיהו ל[י] קני**, והרי דינא הוא שהקונה במעות אין עירובו עירוב?!

גזירה שמא יאמרו מעה עיקר ואין קונין אלא בו, ויבואו לידי קלקול, דז**מנין דלא שכיח להו מעה** [אין המעה מצויה להם], **ולא אתי לעירובי** אפילו **בפת** שלדעתם אינו עירוב, (**דאתי**) [**ואתי**] **עירוב לאיקלקולי**, כלומר: שמא תשתכח תורת עירוב על ידי כן.

רבה אמר:

עירוב שמועיל להתיר **משום דירה** הוא, שדעתו של אדם על פיתו, והוו להו כאילו דיירי באותו בית ואין בחצר זו אלא דירה אחת, והרי כל רשות החצר מיוחדת לבית זה; נמצא המוציא מבית לחצר - לאותה רשות הוא שמוציא.

ומפרשינן: **מאי בינייהו** לענין הלכה, בין שמואל דאמר עירוב משום קנין, לרבה דאמר עירוב משום דירה?

איכא בינייהו:

א. אם מערבין **בכלי** ואף על פי שאין בו שוה פרוטה [ריטב"א], שאם העירוב משום קנין, כשם שקונין כל דבר בקנין סודר הנעשה בכלי ואף על פי שאין בו שוה פרוטה, כך קונין בו עירוב.

ב. ואם מערבין במזון שתי סעודות כשהוא **פחות משוה פרוטה**, שאם העירוב משום קנין אי אפשר לקנות בו, [על פי ריטב"א בהבנת רש"י].

דף מט:

ג. **וקטן** אם יכול להיעשות שליח לערב עליו עירובי חצירות, שאם העירוב משום קנין הוא, הרי אין הקטן בר קנין. אבל אם העירוב משום דירה הוא, אין הקטן עושה כלום שהפת עצמה שהיא נתונה בבית עושה כל החצר לרשות אחת.

אמר ליה אביי לרבה:

לדידך דאמרת עירוב משום דירה - **קשיא** מהברייתא דמייתינן בסמוך!

ולשמואל דאמר עירוב משום קנין - נמי **קשיא**!

הא תניא:

חמשה שגבו את עירובן בחצירן המשותפת, **כשהם מוליכין את עירובן למקום אחר, אחד מוליך על ידי** [רש"י] **כולן**. כלומר:

א. אם רצו לערב עם חצר אחרת להתיר לטלטל מזו לזו, נותנין אותו עירוב שגבו בחצר האחרת והרי הן מעורבין בכך.

ב. אם רצה אחד מבני החצר, נותן עירוב משלו בחצר האחרת, ומועיל לערב כל שאר בני החצר, שהואיל והוא כבר עירב עם חביריו קונה לצורך כולן. [נתבאר על פי משמעות רש"י; ומשמע מדבריו דגריס לברייתא באופן אחר].

ומדינא בתרא דברייתא תיקשי לשמואל: **הוא ניהו דקא קני**, **ותו** - שאר בני החצר - **לא** קנו, והאיך נתערבו?!

ותיקשי לדידך: **הוא ניהו דקא דייר**, **ותו לא**?!

אמר ליה רבה:

לא לדידי קשיא! ולא לשמואל קשיא!

דלהכי מהני עירובו של זה לחוד, משום ד**שליחות דכולהו קא עביד**.

והדרינן לפלוגתא דרבי שמעון וחכמים במשנתנו, ואמרינן:

אמר רבה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב:

הלכה כרבי שמעון שאמר: הן החיצונות מותרות באמצעית, והן האמצעית מותרת בחיצונות!

מתניתין:

מי שבא בדרך בערב שבת, ורואה שעוד מעט **חשכה לו** ותכנס השבת, ורוצה ללכת ברגליו בשבת לביתו, **והיה מכיר אילן או גדר** - שנמצאים במרחק של פחות מאלפים

אמה ממקומו, ומהאילן או הגדר יש פחות מאלפים אמה להגיע לביתו - **ואמר: שביתתי תחתיו** של אילן או גדר זה! ולא הניח שם פת - **לא אמר כלום**, כיון שלא הגדיר וסיים באיזה מקום תחתיו של האילן רוצה הוא לקנות שביתה. ובגמרא נחלקו אמוראים בטעם דין זה.

אבל אם סיים והגדיר, וכגון שאמר: **שביתתי בעיקרו** של האילן [במקום יציאתו מן האדמה], קנה שביתה בעיקרו של אילן, **ומהלך ממקום רגליו ועד עיקרו** של אילן **אלפים אמה**.

ומעיקרו של אילן **ועד ביתו** מהלך עוד **אלפים אמה**, שהרי מקום שביתתו הוא בעיקרו של האילן, ושרי להלך משם לכל רוח אלפים אמה.

נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה.

אם אינו מכיר אילן או גדר **או שאינו בקי בהלכה** לידע שמועיל לקנות שביתה באופן כזה, **ואמר "שביתתי - במקומי", זכה לו מקומו**, וקנה לו שם שביתה [415].

ומותר להלך משם **אלפים אמה לכל רוח, עגולות**. כלומר: מותר להלך בתוך עיגול שמרכזו הוא המקום שקנה בו שביתה וקוטרו ארבעת אלפים אמה, **דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס**.

וחכמים אומרים: מרובעות כטבלא מרובעת שאורכה ורוחבה ארבעת אלפים אמה, **כדי שיהיה נשכר לזויות**. שהרי מותר ללכת ממרכז הטבלא [שם קנה שביתה] עד לסוף הקרן שבזוית הריבוע, שהוא מהלך של יותר מאלפים אמה, ונמצא משתכר את הקרן שבזוית.

וזו היא שאמרו: העני [ולאו דוקא עני, אלא אף זה שבא בדרך עני הוא], **מערב ברגליו**. כלומר: קולא היא שמקילים אנו על העני שיערב בלא פת אף שאין זה עיקר עירוב [על פי רש"י בגמרא].

ובגמרא יתבאר: אם בבא זו קאי על מי שמערב ברגליו ממש ואומר "שביתתי במקומי", או על מי שהיה מכיר אילן או גדר ואומר "שביתתי תחתיו" [416].

---

[415] ואין אומרים שזו שביתה בטעות היא, ויכול להכנס לעירו, שהרי אילו היה יודע שיש שם אילן או גדר שיועיל היה קונה לו שביתה שם. מאירי.

[416] נחלקו הריטב"א והבית יוסף בדעת רש"י לענין בא בדרך דחשבינן ליה כעני, דרש"י כתב במשנתנו בד"ה וזהו שאמרו העני מערב ברגליו: כגון זה שהוא בא בדרך ואין עמו פת, ולמד מזה הבית יוסף דתרתי בעינן, שיהא בדרך ואין עמו פת, אבל אם יש עמו פת בדרך, אינו כעני; ואמנם הריטב"א לקמן נא: ד"ה אבל במקום כתב: "והוי יודע שעני ועשיר האמורים בענין זה לא עני ממש, ולא עשיר עשיר ממש, אלא שכל עיקר יציאתו לא היתה לקנות שביתה, אלא מקרה הוא שהיה לו, מפני שחשכה לו בדרך - זהו הנקרא עני. ואפילו בשיש לו פת בסלו. דכיון דרובם אין להם פת בסלם תו לא פלוג רבנן ונתנו להם רשות לערב ברגליהם כדי שיוכל לאכול את פתו. וכל שעומד בעירו ובא לקנות שביתה במקום אחר, זה הנקרא עשיר לענין זה, ואפילו בשאין לו פת בסלו, דרוב היושבים בביתם או היוצאים מביתם מערב שבת לקנות שביתה יש להם פת או שום אוכל אחר בסלם לערב, וכיון שכן תו לא פלוג בהו רבנן וכו', וכן נראה עיקר מלשון רש"י בשמועתנו דוק ותשכח".

אמר רבי מאיר [אינו בא לחלוק על תנא קמא, על פי הגמרא ורש"י שם]: **אנו אין לנו** להקל לערב באופן זה, **אלא** אם הוא **עני** [בין שהוא עני ממש, בין שבא בדרך], אבל עשיר לא.

רבי יהודה אומר: **אחד עני ואחד עשיר** יכולים לערב כן.

ולא אמרו חכמים **מערבין בפת**, **אלא** כדי **להקל על העשיר** היושב בביתו **שלא יצא** ויטרח **ויערב ברגליו**, אלא ישלח את פתו על ידי שליח, ולא להחמיר שלא יהא אדם יכול לערב בלא פת.

ובגמרא יתבאר האם מחלוקתם היא באומר "שביתתי במקומי", או במכיר אילן ואומר "שביתתי תחתיו".

גמרא:

והוינן בה: **מאי** הוא פירושא דמתניתין, שהאומר "שביתתי תחתיו של אילן - **לא אמר כלום**"?

אמר רב: **לא אמר כלום כל עיקר!**

כלומר: אין לו שביתה תחת האילן כלל [מהטעם שיתבאר בגמרא בסמוך]; ולא עוד, אלא אף במקום שהוא נמצא בו אינו קונה שביתה, כדרך שהיה קונה אם לא היה רוצה לקנות שביתה במקום אחר.

והטעם: לפי שעקר דעתו ולבו מן המקום ששבת בו.

ונמצא, **שאפילו לתחתיו של אילן** הנמצא בתוך אלפים אמה **לא מצי אזיל** שהרי לא קנה שביתה כלל, ולא יזוז מארבע אמותיו.

ואילו שמואל אמר: קנה שביתה תחת האילן.

ומה שאינו מותר להלך לביתו, הוא משום שלא הגדיר מקום מסוים תחת האילן, ונמצא שכל המקום שתחת האילן הרי הוא ב"ספק מקום שביתתו". ומלשון המשנה "ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה" משמע שדוקא מעיקרו יש אלפיים אמה, אבל מקצה נופו של אילן [בצידו הרחוק מביתו] יש יותר מאלפים אמה.

וכיון שאפשר שקנה שביתה תחת נופו בצידו הרחוק מביתו, אינו יכול ללכת לביתו הרחוק ממקום שביתתו יותר מאלפים אמה.

ועל כן, מה שאמרו במשנה "**לא אמר כלום**" היינו דוקא שאינו יכול ללכת **לביתו** וכפי שנתבאר, **אבל לתחתיו של האילן** כולו **מצי אזיל**, אם כל נופו של האילן הוא בתוך אלפיים אמה מן המקום בו הוא נמצא. שהרי לדעת שמואל קנה שביתה במקום כל שהוא תחת האילן [רק שאין אנו יודעים היכן קנה בו שביתה].

וכיון דאיכא ספיקא היכן הוא מקום שביתתו מתחת לאילן, **נעשה תחתיו של אילן** כמו "**חמר - גמל**" [משל הוא לאדם המוליך חמור וגמל, שהחמור הולך לפניו והאדם מנהיגו, והגמל מאחריו והאדם מושכו, וצריך לפנות לפניו ולאחריו].
שהספק היכן הוא מקום שביתתו שתחת האילן מושך אותו גם לפניו וגם לאחריו.
כיצד: אם היה ביתו לצפונו של האילן, ואילו המקום שעומד בו עתה הוא לדרומו של האילן.
ורוחב נופו של האילן הוא שלשים אמה.
והיה סוף הנוף של האילן שמצפון, כלה בסוף אלפיים אמה מן המקום בו הוא עומד עכשיו בצד דרומו של האילן.
אך לצד ביתו לא היה כל רחבו של האילן בתוך אלפיים אמה, אלא רק מצפון נופו של האילן ועד ביתו היה אלפיים אמה, ואילו מדרומו של האילן ועד ביתו היה יותר מאלפיים אמה.
הרי אם **בא למדוד** את האלפיים אמה מן האילן לצד ביתו **מן הצפון** [כלומר: שרוצה לדון שקנה את השביתה בצפונו של האילן, הקרוב לביתו, ומשם למדוד תחום שבת] ולהכנס לביתו - **מודדין לו** את אלפיים האמה **מן** צד האילן **הדרום**, הרחוק יותר מאלפיים אמה מביתו, ואסור הוא ליכנס.
כי לחומרא אנו דנים שמא קנה שביתה בדרומו של האילן.
ומאידך, אם **בא למדוד** - את האלפיים האמה שיש לו ממקום שביתתו שתחת האילן לצד המקום בו הוא עומד עכשיו - **מן הדרום** [כלומר: שרוצה לדון שקנה שביתה בצד הדרומי של האילן הקרוב למקום בו הוא עומד, ולמדוד משם תחום שבת], ובא לומר שעומד הוא עכשיו רחוק ממקום שביתתו אלפיים אמה פחות שלשים אמה, שהוא שיעור רחבו של נוף האילן [שהרי כל האילן עומד בתוך שיעור של אלפיים אמה], וכיון שכן יכול הוא לילך שלשים אמה ממקומו לצד ההפוך, שכנגד האילן - **מודדין לו** לחומרא **מן** קצה הנוף **הצפון**, הרחוק ממנו אלפיים אמה מכוונות.
מפני שאנו אומרים אולי שם קנה לו שביתה, וכיון שכן אסור לו לילך אלא אל האילן, ואפילו לא צעד אחד לעבר הצד שכנגד האילן.

דף נ.

אמר רבה: **מאי טעמא דרב** שלא קנה שביתה כלל תחת האילן, ואסור הוא ללכת לאילן גם אם היה כל נוף האילן בתוך אלפים אמה מן המקום בו הוא עומד?

והרי על אף שלא אמר היכן הם ארבע אמות של שביתתו, מכל מקום מידי ספק לא יצא, ואם כל האילן הוא בתוך אלפים אמה - למה לא ילך לתחתיו של אילן?!

משום דלא מסיים אתריה [שלא הגדיר וסיים מקום מסוים תחת האילן שם רוצה הוא לקנות לו ארבע אמות של שביתה], ולכן אינו קונה כלל שביתה תחת האילן, כי אין אדם קונה שביתה אלא אם מקומו מסוים וניכר.

ואיכא דאמרי: **אמר רבה**: **מאי טעמא דרב** דלא קנה כלל שביתה תחת האילן, ואין אנו אומרים שקנה שם שביתה, אלא שספק הוא לנו היכן הן אותן ארבע אמות שקנה, וכדאמר שמואל?!

משום דקסבר: **כל** דבר **שאינו** יכול לחול **בזה אחר זה**, כמו שביתה זו, שאם היה מסיים וקונה שביתה בארבעת האמות הצפוניות שתחת האילן לא היה יכול לומר שרוצה לקנות שביתה גם בארבע אמות דרומיות, שהרי מקום שביתתו של אדם הוא ארבע אמות ואי אפשר לקנות שתי שביתות - לכן **אפילו** כשכולל בדבריו את כל השטח אשר תחתיו של האילן **בבת אחת**, על דעת לקנות שביתה בארבע אמות כל שהן שמתחת לאילן - **אינו** יכול לחול. ולכן אינו קונה שביתה כלל [ריטב"א, וראה היטב לשון רש"י].

ומפרשינן: **מאי בינייהו** דהני תרי לישני בדעת רבה?! **איכא בינייהו**: היכא **דאמר** בהדיא: **ליקנו לי** שביתה **בארבע אמות מגו** [מתוך] **שמונה** אמות שמתחת האילן. ולא סיים איזה ארבע אמות.

למאן דאמר דטעמא דרב דלא קני **משום דלא מסיים אתריה**, **הא נמי לא מסיים אתריה** ולא קני מידי.

ולמאן דאמר דטעמא דרב דלא קנו, **משום דכל** דבר **שאינו** יכול לחול **בזה אחר זה** - **אפילו בבת אחת אינו** חל. הני מילי דלא קני היכא שכלל בדבריו יותר מארבע אמות שהן מקום שביתתו.

אך **האי**, שאמר ארבע אמות מתוך שמונה - **כ**אילו סיים והגדיר **ארבע אמות דמי**.

דהכא, **ארבע אמות** מתוך שמונה **קאמר**, לכך יש לו בתוך השמונה אמות ארבע אמות שאינם ידועות.

גופא. אמר רבה: **כל** דבר חלות **שאינו** יכול לחול **בזה אחר זה** - **אפילו בבת אחת אינו**.

איתיביה אביי לרבה: **המרבה במעשרות** [שהיה מפריש מעשר ראשון, ובמקום להפריש עשירית מהפירות הפריש, דרך משל, חמישית מהפירות] - **פירותיו** שבא לתקנם **מתוקנין**.

ואילו **מעשרותיו - מקולקלין** הן. שהרי מתוך מה שהפריש לא חל תורת מעשר אלא כפי השיעור שאמרה תורה, ושיעור זה הוא שנפקע מתורת טבל כיון שנעשה מעשר, אבל העודף על השיעור שלא נעשה מעשר, לא נפקע שם טבל שבו.

ועודף זה גרע משאר הפירות, שאילו על שאר הפירות נתכוין שהמעשר יתירם ויוציאם מתורת טבל, אבל על העודף לא נתכוין, שהרי ביקש להחיל גם על העודף תורת מעשר. ונמצא, שהפירות שהפריש כמעשר, חלקם [כפי השיעור שאמרה תורה] שם מעשר עליהם, ופקע מהם תורת טבל, ואילו חלקם נשאר טבל גמור.

וכיון שאינו יודע איזה פירות הם מעשר ואיזה טבל, נמצאו כל המעשרות שהפריש מקולקלים, שאי אפשר לאוכלם.

והשתא תיקשי לרבה: **אמאי** כלל חל המעשר ופירותיו מתוקנים?

לימא: **כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו**,

שהרי אם היה מפריש מעשר כדין, וחוזר ומפריש מהחולין עוד מעשר, לא היתה חלה ההפרשה השניה. ואם כן, אפילו כשמפריש בבת אחת יותר מן השיעור, אינו צריך לחול המעשר כלל?! ודחינן: **שאני מעשר**, **דאיתיה לחצאין**, בכל חיטה וחיטה.

דאי אמר ופירש בפיו שרוצה **שתקדוש** בקדושת מעשר כל **פלגא פלגא דחיטתא - קדשה** חציה של כל חטה.

וכיון שכן, כאשר אמר שיחול מעשר על כמות של חיטים שיש בה יותר משיעור מעשר, מפרשים אנו את דבריו שאין כוונתו שיחול שם מעשר על כל החיטים, אלא רק על חלק מכל חיטה וחיטה, באופן שיצטברו כל החלקים לשיעור המעשר שעליו להפריש מכל החיטים, ונמצא שאין זה "מרבה במעשרות", שהרי הוא מחיל את שם המעשר רק על עשירית, כדין, ותו לא [417].

וכל זה לא יתכן אלא במעשרות.

אבל לענין שביתה, שאי אפשר שתתחלק שביתתו בכל האילן, אלא צריך שיהיו לו ארבע אמות של שביתה במקום אחד, נמצא, שכשאמר "שביתתי בכל תחתיו של האילן" הירבה בלשונו את מקום שביתתו יותר מהאפשר, ולכן אמרינן: כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו. וכדאמרן.

ומקשינן: **והרי מעשר בהמה**, **דליתיה לחצאין**. שאם אמר חצי טלה זה יהא מעשר אינו קדוש; דרחמנא אמר "כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש", עשירי שלם ולא חצי [ריטב"א], **וליתיה בזה אחר זה** [ב"ח], לפי שהמעביר בהמות תחת השבט וקרא

[417] ומיהו מעשרותיו מקולקלין, שהרי בכל חיטה וחיטה יש חלק, שאף שלא נתכוין שיהיה מעשר, מכל מקום, לא נתכוין להתירו, והרי הוא טבל גמור.

לעשירי "עשירי", ולאחר שקרא לזה "עשירי" קרא אף לבהמה אחרת "עשירי", אינה קדושה אלא הראשונה בלבד.

ואפילו הכי אמר רבה [418]:

אם העביר תחת השבט תשע בהמות **ויצאו שנים** יחד **בעשירי**, **וקראן** [לשניהם] "**עשירי**" - חלה קדושת מעשר בהמה על אחת מהן, **ועשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה**.

כלומר: האחד קדוש בקדושת מעשר גמור, ולשני יש דין של קרבן שלמים, כדין "אחד עשר שקראו עשירי". אלא שאין אנו יודעים מי הוא המעשר ומיהו השלמים [419].

ודין זה נוהג בכל מקום שיצא תחילה העשירי, וטעה ולא קרא לו "עשירי", ולאחריו יצא האחד עשר וקרא לו בטעות "עשירי". שהאחרון קדוש בקדושת "שלמים" ולא בקדושת "מעשר".

ואם תימצי לומר ש"כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו", הרי כיון שכל אחד מהם, אילו היה קורא לו "עשירי" לאחר שכבר קרא לחברו "עשירי", השני לא היה קדוש כלל, לא בקדושת מעשר, ולא בקדושת שלמים.

אף השתא, שיצא כל אחד בבת אחת עם חברו, וקרא לשניהן "עשירי", אין לאף אחד מהשניים להיות קדוש, לא בקדושת מעשר ולא בקדושת שלמים.

ואמאי קדוש אחד מהם בקדושת מעשר והשני בקדושת שלמים? [420]

ומשנינן: **שאני מעשר בהמה**, משום שחידשה בו תורה **דאיתיה**, שקריאת שם מעשר מחילה קדושת קרבן על שני קרבנות, אפילו אם קרא שם מעשר על שני קרבנות **בזה אחר זה** - אלא שהיתה הקריאה הכפולה **בטעות**.

והיינו, שיש שני חידושים מיוחדים בקרבן מעשר:

א. אפילו החלת שם מעשר בטעות על קרבן שאינו עשירי גם מקדשת אותו בקדושת קרבן [אם כי בקדושת שלמים].

וכגון, במקרה שיצא העשירי, וטעה וקרא לו תשיעי, והמשיך בטעותו וקרא לאחד עשר "עשירי", שמתקדש האחד עשר בקדושת קרבן שלמים, מגזירת הכתוב.

---

[418] במסורת הש"ס הגיה על פי קדושין ובכורות: רבא, אמנם הב"ח גרס: רבה.

[419] והחילוקים בין שתי קדושות אלו: שלמים טעונין סמיכת הבעלים, הבאת נסכים, תנופת חזה ושוק, וכשהוממו יש להם פדיון, ואם המירן בבהמה אחרת קריבה גם התמורה. ואילו מעשר בהמה אינו טעון סמיכה, ולא הבאת נסכים ולא תנופת חזה ושוק, ואינו נפדה לעולם, ותמורתו אינה קריבה. וכשקרא לשני בהמות שיצאו כאחת "עשירי", נתבאר לעיל שמעשר ושלמים מעורבין זה בזה, שהרי אינו יודע מי הוא המעשר ומי הוא השלמים. וכיצד יעשה: יסמכו הבעלים על כל אחת מספק, וכן יניף משניהן תנופת חזה ושוק, ואמנם לא יברך על הסמיכה והתנופה כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה; ויביא נסכים עבור קרבן אחד, ויתנה: אם זה שלמים יהיו הנסכים על זה, ואם לאו יהיו על חבירו, רש"י.

[420] כן פירש רש"י; ובריטב"א בשם התוספות תמה על פירושו של רש"י, וביאר באופן אחר.

ב. יתכן שיקרא לבהמה היוצאת תחת השבט "אחד עשר", ובכל זאת היא תתקדש בקדושת מעשר, ואפילו כבר קרא לפניה לבהמה אחרת "עשירי".
וכגון, אם טעה תחילה וקרא לתשיעי "עשירי", והמשיך בטעותו, וקרא לעשירי "אחד עשר", שמתקדש העשירי [שקרא לו בטעות "אחד עשר"] בקדושת מעשר, על אף שכבר קרא שם מעשר על התשיעי.
ולכן אין מניעה כשיצאו שניים כאחד בתורת "עשירי" תחת השבט, וקרא לשניהם "עשירי", שיחול על אחד מהם שם מעשר, ועל השני שם שלמים.
כי לא אמרינן כאן "כל דבר שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו", שהרי מצינו שגם החלת שם מעשר בזה אחר זה על שתי בהמות תקדשם, מהדין המיוחד שהתחדש במעשר בהמה.
דתנן: מי שהיה מעשר את בהמותיו, ובהיותם יוצאים תחת השבט, טעה וקרא **לתשיעי עשירי**, **ולעשירי** קרא **תשיעי**, **ולאחד עשר** נמי קרא **עשירי** - **שלשתן מקודשין**.
אך אין שלשתם קדושים בקדושת מעשר, אלא רק היוצא עשירי תחת השבט, ואילו התשיעי והאחד עשר אינם קדושים אלא בקדושת שלמים.
והיינו, שלמרות שקרא תחילה לתשיעי עשירי ואחר כך גם קרא לאחד עשר עשירי, מתקדשים שניהם [אם כי בקדושת שלמים], מכח החידוש המיוחד שנאמר במעשר בהמה.
עוד פרכינן לרבה שאמר "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו":
והרי ארבעים הלחמים שמביאים עם קרבן **תודה** [שדינם: שהם מתקדשים בקדושת לחמי תודה, כששוחט עליהן את התודה עצמה] **דליתה בטעות**, שאם הפריש ארבעים לחמים ושכח שהפרישם והפריש שוב ארבעים לחמים, אינם קדושים, שהרי הקדש בטעות אינו הקדש [רש"י].
וליתה נמי **בזה אחר זה** שאם הפריש ארבעים לחמים ושחט את הקרבן עליהם וחזר והפריש ארבעים אחרות לא קדושות.
ואפילו הכי איתמר: **תודה שנשחטה על שמונים חלות**, שהפריש שמונים חלות לקרבן במקום ארבעים,
חזקיה אמר: **קדשו עלה** [על התודה, על ידי השחיטה] **ארבעים מתוך שמונים**.
ורבי יוחנן אמר לא קדשו עלה ארבעים מתוך שמונים.
ומבואר מדברי חזקיה [שהלכה כמותו, רשב"א], שקדושות ארבעים מתוך שמונים, אף על גב שלחמי תודה אינם קדושות בזה אחר זה?!
ומשנינן: **הא איתמר עלה** דההיא ברייתא שנחלקו בה חזקיה ורבי יוחנן:

אמר רבי זירא [במסורת הש"ס הגיה על פי קידושין: **רבי יהושע בן לוי**]: **הכל מודים היכא דאמר ליקדשו ארבעים** לחמים **מתוך שמונים** - **דקדשי** ארבעים, כמו שאמר.
ואם אמר **לא יקדשו ארבעים** הלחמים **אלא אם כן קדשו שמונים** לחמים - **כולי עלמא לא פליגי דלא קדשו** כלל, כי אי אפשר שיקדשו לקרבן יותר מארבעים לחמים;
כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, היכא שהפריש שמונים חלות **בסתמא**.
מר [חזקיה] **סבר**: שאנו מפרשים דברי המפריש, שרק ארבעים לחמים יהיו קדושים, והלחמים הנוספים - **לאחריות קא מכוין**.
ועל תנאי אייתינהו, שנתכוון שיקדשו ארבעים החלות נוספות רק אם יאבדו או יטמאו ארבעים החלות הראשונות. ואם לאו לא יקדשו, והרי זה כאומר "יקדשו ארבעים מתוך שמונים".

דף נ:

ומר רבי יוחנן **סבר**: שהסיבה שהפריש שמונים כי **לקרבן גדול קא מכוין**, ורוצה שכל השמונים יהיו קדושים. וזה אי אפשר. וארבעים מתוכם נמי לא קדושים משום שכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו.
וכיון שכן, לא תיקשי לרבה מדברי חזקיה, כיון שלא קידש אלא ארבעים מתוך שמונים. והרי זה דומה למי שאמר "ליקנו לי בארבע אמות מגו שמונה", שנתבאר לעיל שקנה שביתה.
אמר אביי: על דברי רב, שהאומר שביתתי תחת האילן, ולא סיים והגדיר במדויק היכן קנה לו שביתת ארבע אמות תחת האילן, לא קנה שביתה תחת האילן [וכביאורו של רבה בדברי רב, שהוא משום דלא מסיים אתריה]:
לא שנו שלא קנה כלל, **אלא באילן** שהמקום **שתחתיו** הוא לפחות **שתים עשרה אמה**, הואיל ואין מקום שביתתו ניכר כלל. כי אנחנו מחלקים את השטח לארבע אמות מרכזיות, ולארבע אמות חיצוניות, מכל צד, מסביב.
ונמצא שאנו מסופקים אם מקום השביתה הוא בארבע אמות שמרכז או בארבע אמות החיצוניות שמכל צד מסביב, ולכן אינו קונה שביתה כלל.
אבל באילן שאין תחתיו שתים עשרה אמה, קנה שביתה תחת האילן, אף שלא סיים את מקומו. לפי ש**הרי מקצת ביתו** [מקום שביתתו] **ניכר**.
שהרי כל הקונה שביתה תחת האילן בלי לסיים את המקום תחת האילן, יכולים אנו לחלק את מקומו של האילן לארבע אמות במרכז האילן, ולארבע אמות חיצוניות, מכל צד.

ואם אין בקוטר העיגול שסביב האילן שתים עשרה אמות, הרי יש לנו לומר כי ממה נפשך, מקצת ממקום השביתה של ארבע האמות נקבע בודאות בתוך ארבע האמות שבמרכז האילן.
שאם אכן מקום השביתה נקבע בארבע אמות שבמרכז, הרי כל "ביתו" מצוי במרכז.
ואם נקבע מקום שביתתו בארבע אמות החיצוניות, הרי ברור שחלק מארבע האמות החיצוניות נכלל גם בתוך השטח של ארבע האמות שבמרכז, שהרי לאחר שנוריד את ארבע האמות שבמרכז, לא ישארו לכל צד ארבע אמות שלימות, כי בסך הכל יש פחות משתים עשרה אמות.
נמצא, שעל כרחך מקצת מארבע אמות האמצעיות הן מתוך מקום שביתתו [ודי בזה לאביי להיחשב כאילו היה מקצת מקום שביתתו ניכר].
שהרי אם קנה שביתה בארבע אמות המזרחיות, מעורבת באמות האמצעיות חצי אמה מארבע האמות המזרחיות, וכן אם קנה שביתה בארבע אמות המערביות.
וכל שכן אם קנה שביתה בארבע האמות שבעיקרו של אילן.
וכיון שמקצת מקום שביתתו ניכר, די בכך כדי להיחשב כאילו סיים והגדיר מקום שביתתו.
ומיהו, הואיל וסוף סוף אין ידוע היכן מקום שביתתו, הרי זה כחמר גמל.
מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע: **ממאי דבארבעי** אמות **מציעתא קמסיים** את מקום שביתתו?
דלמא בארבעי אמות החיצוניות **דהאי גיסא** שלצד זה, ודילמא **בארבעי** אמות החיצוניות **דהאי גיסא** של הצד שכנגד **קמסיים** את מקום שביתתו.
והיינו, מנין לך שמקום שביתתו היא בארבע האמות האמצעיות של האילן?
והרי יתכן שהוא בארבע האמות שמצד זה של האילן, וגם יתכן שהוא בארבע האמות שמצידו האחר של האילן?!
ולכן אין גם להחשיב את מחצית האמה הנמצאת במרכז [במקום שאינו מסוים!] מכח ה"ממה נפשך", כאילו מקצת ביתו ניכר בארבע האמות המרכזיות! **אלא**, **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**: אם "מקצת ביתו ניכר" בהדיא, שפיר קנה שביתה אף שאין "כל ביתו" ניכר.
ולפיכך: **לא שנו אלא באילן שתחתיו** לפחות **שמונה אמות**, דאיכא לספוקי איזה ארבע אמות קנה, ואפילו מקצת ביתו אינו ניכר.
אבל באילן שתחתיו שבע אמות - הרי מקצת ביתו ניכר, שהרי האמה האמצעית היא וודאי מקום שביתתו, בין אם קנה ארבע המזרחיות ובין אם ארבע המערביות.

ודי בזה שמקצת מקומו ניכר להיחשב כאילו סיים מקום שביתתו.
והשתא הדרינן לפלוגתייהו דרב ושמואל בתחילת הסוגיא:
תניא כוותיה דרב שכשאינו מסיים מקום שביתתו, לא קנה שביתה תחת האילן, ואף במקום שהוא עומד אין לו שביתה ולא יזוז ממקומו; **תניא כוותיה דשמואל** שקונה שביתה אף שלא סיים מקומו.
תניא כוותיה דרב:
מי שבא בדרך בערב שבת **וחשכה לו**, **והיה מכיר אילן או גדר** הנמצאים במרחק של פחות מאלפים אמה ממנו, **ואמר**: **שביתתי תחתיו** של האילן או הגדר - **לא אמר כלום** ולא יהלך אפילו לתחתיו של אילן, כיון שלא סיים תחת האילן ארבע אמות למקום שביתתו [וכרב, שאין לו שביתה כלל].
אבל אם אמר: **שביתתי במקום פלוני** שהוא מוקף מחיצות [וכפי שמבארת הברייתא בסיפא], הרי אף שהמקום יותר מארבע אמות הוא נידון כולו כארבע אמות, וקנה שביתה, שאינו צריך לסיים ולהגדיר מקום שביתתו, לפי שהמקום כולו הוא מקום שביתתו, ולפיכך: **מהלך עד שמגיע לאותו מקום**.
הגיע לאותו מקום, **מהלך את כולו** גם אם הוא יותר מארבע אמות, **וחוצה לו אלפים אמה**, שכך הוא דינו של תחום שבת שמתחילין למדוד מגבול מקום שביתתו.
במה דברים אמורים [שמהלך את כל מקום שביתתו אף אם הוא יותר מארבע אמות], בקונה את שביתתו **במקום המסוים** [מיוחד וחלוק מסביבותיו].
כגון ששבת בתל שהוא גבוה עשרה טפחים ורחבו **הוא מארבע אמות ועד בית סאתים**, דחשיב כאילו הוא שובת במקום מוקף מחיצות [כיון שהמקום גבוה עשרה טפחים ואמרינן "גוד אסיק מחיצתא"; ואם הוא יותר מבית סאתים דינו, מדרבנן, כאינו מוקף מחיצות, כיון שמחיצות אלו לא נעשו לצורך דירה בתוכם].
וכן אם מקום שביתתו הוא **בבקעה שהיא עמוקה עשרה** טפחים, ושטחה **הוא מארבע אמות ועד בית סאתים**, כיון שהבקעה מוקפת מחיצות חשבינן לכל הבקעה כמקומו של השובת.
אבל אם קנה שביתה **במקום שאין מסוים** [שאין לו מחיצות; או אף אם יש לו מחיצות אלא שהמקום גדול יותר מבית סאתים], **אין לו אלא ארבע אמות** שבהם מותר להלך, חוץ מהאלפיים אמה, ומשם מותר לו ללכת לכל רוח עד אלפיים אמה [וכגון שסיים בתוך אותו מקום ארבע אמות למקום שביתתו, וכדמפרש הברייתא ואזיל].

היו שנים באים בדרך, ורוצים לקנות שביתה בסוף אלפיים ממקום רגליהם, והיה **אחד** מהם **מכיר** אילן או גדר בין מקומו לביתו שיוכל לקנות בו שביתה, **ואחד שאינו מכיר**. **זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר**, ואומר לו שביתתי עמך [רש"י לקמן].
והמכיר אומר: **שביתתי במקום פלוני**, ובזה נקנה מקום השביתה גם לזה שאינו מכיר. **במה דברים אמורים** [שבמקום שאינו מוקף מחיצות קנה שביתה, ומהלך עד לאותו מקום, ומשם ואילך יש לו אלפיים אמה לכל רוח] - **כשסיים ארבע אמות שקבע**. וכגון שאמר ליד אבן פלונית.
אבל אם **לא סיים ארבע אמות שקבע** למקום שביתתו - הרי זה **לא יזוז ממקומו** [מארבע אמותיו שהם מקומו]. כיון שבמקום שעומד עתה לא רצה לקנות שביתה, ובמקום שרצה לקנות נמי לא קנה, כיון שלא סיים.
ומדקתני בברייתא "ולא יזוז ממקומו" מוכח כדעת רב. דאילו לשמואל הרי קנה שביתה אף אם לא סיים מקום שביתתו, ולמה לא יזוז ממקומו.
[כן פירש רש"י; ולכאורה גם מרישא דברייתא מוכח כדעת רב, שהרי משמע שאם אינו מקום מסוים אינו מהלך עד שמגיע לאותו מקום].
ותמהינן: **לימא תיהוי** הך ברייתא **תיובתיה דשמואל**?! ומשנינן: **אמר לך שמואל**: **הכא במאי עסקינן**: **כגון דאיכא ממקום רגליו ועד עיקרו** [גזעו] של אילן מרחק של **תרי אלפי וארבע גרמידי** [אמות, שזה המרחק הגדול ביותר שמותר ללכת בשבת, ארבע אמות של מקומו ואלפיים של התחום], ונוף האילן מתפשט לכל הצדדים.
וכיון שלא סיים באיזה מקום רוצה לשבות תחת האילן אסור לזוז ממקומו אף לשמואל, כיון **דאי מוקמית ליה** למקום שביתתו **באידך גיסא דאילן** [שאם קנה שביתה בצד השני של האילן הרחוק ממקום רגליו] **קם ליה** המקום שנמצא בו כעת **לבר** חוץ **מתח ומיה**.
וכיון דחיישינן להכי [שהרי ספק הוא לנו היכן קנה שביתה לדעת שמואל], אמרינן: **אי סיים ארבע אמות** הנמצאים בתוך שיעור זה **מצי אזיל** [יכול לילך] ממקומו עד מקום שביתתו שתחת האילן, **ואי לא** סיים איזה ארבע אמות **לא מצי אזיל** [אינו יכול לילך] כלל, ולא יזוז ממקומו, כיון שאפשר שהוא עומד חוץ לתחומו, ואסור לזוז מארבע אמותיו. [ראה ציור בעמוד הקודם]
תניא כוותיה דשמואל שקונה שביתה גם אם אין מקום שביתתו ברורה ומוגדרת:
דתניא: **טעה**, **ועירב לשתי רוחות**, שהניח עירוב אחד לדרום ביתו ועירוב שני לצפון ביתו, לפי ש**כמדומה היה** שהדין הוא כן **שמערבין** ומתירים **לו** ללכת **לשתי רוחות**.

או שאמר לעבדיו צאו וערבו לי ולא אמר להם לאיזה צד. **ואחד** מעבדיו **עירב עליו** והניח את העירוב **לצפון** ביתו, **ואחד עירב עליו** והניח את העירוב **לדרום** ביתו.
נמצא, שספק הוא לו אם קנה שביתה בצפון או בדרום.
ולפיכך: **מהלך לצד צפון** של ביתו רק **כ**שיעור שמתיר לו **עירובו שלדרום** ביתו, כיון שאפשר שבדרום קנה לו שביתה.
וכן **מהלך לדרום** ביתו רק **כ**שיעור שמתיר לו **עירובו של**צפון ביתו, כיון שאפשר שבצפון הוא שקנה לו שביתה.
ואם מיצעו עבדיו **עליו** [בשבילו] **את התחום**, שהניחו את העירוב שלצד צפון במרחק של אלפיים אמה מביתו, וכן את העירוב שלצד דרום אלפיים אמה מביתו, ונמצא ביתו ממוצע בין שני התחומים - **לא יזוז ממקומו** [מביתו] מספק.
לצד דרום אסור לו ללכת כי שמא קנה עירובו שבצד צפון וביתו הוא סוף תחומו שמן הצפון, וכן לצד צפון אסור לו ללכת, כי שמא קנה עירובו שבצד דרום וביתו הוא סוף תחומו שמן הדרום.
ומרישא דברייתא זו מוכח כדעת שמואל, שהקונה עירוב ולא סיים את מקומו קנה מספק.
שהרי לדעת רב, כיון שאין ידוע היכן מקום שביתתו לא קנה כלל שביתה במקום שהונחו העירובין, ובביתו נמי אין לו שביתה, כיון שעקר דעתו ולבו מביתו, ואף אם אין ביתו ממוצע בין התחומין אסור לו לזוז ממקומו.
ומקשינן: **לימא תיהוי** ברייתא זו **תיוביה דרב**?!
ומשנינן: **רב - תנא הוא**, ויש בכוחו לחלוק גם על תנאים, **ופליג** על תנא דברייתא זו.
שנינו במשנה: **אמר שביתתי בעיקרו, מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה ומעיקרו לביתו אלפים אמה, נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה.**

דף נא.

אמר רבא: הא דקתני במתניתין דהיכא שסיים מקום ואמר שביתתי בעיקרו של אילן קנה, **הוא** דוקא היכא **דכי הווה** שאם היה **רהיט** [רץ] **לעיקרו** של אילן מיד אחרי שאמר שקונה שביתה הווה **מטי** [מגיע] להתם קודם כניסת השבת, ולכן חשבינן ליה כאילו נמצא תחת האילן ומערב ברגליו, אבל אם היה רחוק כל כך שאף אם היה רץ לא היה מגיע קודם חשיכה לא קנה. [ראה ציור בעמוד הבא]

אמר ליה אביי: **והא**, מי שבא בדרך ו"**חשכה לו**" **קתני** במתניתין, דמשמע דהכי קאמר: כיון שחשכה לו ואינו יכול להגיע לעיקרו של אילן ולערב ברגליו, לכן מערב הוא בדיבור.

והרי קתני דקנה היכא שאמר בעיקרו של אילן?!

ומשנינן: הא דאמרה מתניתין "חשכה לו", אינו ליתן טעם למה אינו מערב ברגליו, אלא ליתן טעם למה צריך הוא לערב.

והכי קאמר: כיון ש**חשכה** לו שבת ואינו יכול להגיע **לביתו** קודם חשיכה, לפיכך צריך הוא לערב.

אבל לעיקרו של אילן מצי אזיל, ולכן קנה שם שביתה.

איכא דאמרי: **אמר רבא**: לעולם הא דקאמרה מתניתין "חשכה" היינו "**חשכה לו**" שאינו יכול להגיע אף לעיקרו של אילן. אך דוקא **כי מסגי קלי קלי** [הולך לאט]. **אבל** אי הווה **רהיט** הווה **מטי** לעיקרו של אילן קודם שתחשך, ולכך קנה.

רבה ורב יוסף הוו קא אזלי בערב שבת **באורחא**, **אמר ליה רבה לרב יוסף**: **תהא שביתתנו תותי דיקלא דסביל אחוה** [תחת הדקל הנושא את אחיו, כלומר: דקל אחר].

ואמרי לה, אמר רבה הכי: תהא שביתתנו **תותי דיקלא דפריק מריה מכרגא** [תחת הדקל שמשחרר את בעליו מן המס, כלומר: עושה פירות רבים, ופורעין בעליו מדמיהם את המס].

אמר ליה רב יוסף לרבה: **לא ידענא ליה** [איני מכיר אילן זה] ואיני יכול לקנות שם שביתה.

אמר ליה רבה לרב יוסף: **סמוך עלי** ומסור לי את שביתתך כי אני מכירו ושביתתי תהני אף עבורך. **דהא תניא** [היינו ברייתא דלעיל], **רבי יוסי אומר**: **אם היו שנים** בדרך ורוצים לקנות שביתה במקום פלוני באמירה, אם **אחד מכיר** את המקום **ואחד שאינו מכיר**, **זה שאינו מכיר מוסר את שביתתו למכיר** ואומר לו שביתתי עמך, **וזה שמכיר אומר**: **תהא שביתתנו במקום פלוני** ובכך נקנית השביתה עבור שניהם.

ואמרינן: והא דאמר ליה רבה לרב יוסף להך ברייתא משמיה דרבי יוסי **לא היא**, אלא בסתמא תניא; **ולא תנא ליה כרבי יוסי**, **אלא כי היכי דליקבל לה מיניה** [כדי שיקבל ממנו], **משום דרבי יוסי נימוקו עמו** [421].

[421] דבריו ישרים; ולשון "נימוקו" פירש רש"י - על פי הגהת הרש"ש - שהיא מילה מורכבת "נימו קו", כלומר דיבורו - כמו "ונומיתי לו", דהיינו "ואמרתי לו", ביבמות קכב. - ישר כקו המשקולת, הוא החוט שעליו תלויים המאזנים.

שנינו במשנה: **אם אינו מכיר או שאינו בקי** בהלכה ואמר שביתתי במקומי, זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח עגולות, דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס:
ומפרשינן: **הני אלפים אמה** לכל רוח שאתה מתיר לו ללכת ממקום שביתתו - **היכן כתיבן**? כלומר: היכא רמיזי בתורה, ואהיכא אסמכינהו רבנן, למאי דקיימא לן דתחומין דרבנן [ריטב"א]?!
דתניא, כתיב: "**שבו איש תחתיו**", ודרשינן: **אלו ארבע אמות**. כי "תחתיו" של אדם הוא ארבע אמות, כדילפינן לעיל דף מ"ח, ומכאן אנו למדים לכל אדם שיוצא חוץ לתחומו, שמותר לו להלך בתוך ארבע אמות [רש"י].
והוסיף והזהיר "**אל יצא איש ממקומו**", ודרשינן: **אלו אלפים אמה**.
ומפרשינן: **מנא לן** לפרש את הכתוב "אל יצא איש ממקומו" להתיר הילוך של אלפים אמה?!
אמר רב חסדא: **למדנו** בגזירה שוה "**מקום**" [אל יצא איש "ממקומו"] **מ"מקום**" דכתיב [לגבי רוצח בשוגג שגולה לערי מקלט]: ושמתי לך "מקום" אשר ינוס שמה.
ולמדנו "**מקום**" **מ"ניסה**". שמכח הגזירה שווה אנו דנים כאילו כתוב לשון "ניסה" ["ינוס"] גם בקרא ד"אל יצא איש ממקומו".
והדר ילפינן "**ניסה**" [האמור כביכול - מכח גזירה שוה - בקרא דתחומין] בגזירה שוה **מ"ניסה**", שהוזכרה במקרא אחר, דכתיב: "מגבול עיר מקלטו אשר ינוס".
ו"**ניסה**" **מ"גבול**", שמכח הגזירה שוה אנו דנין כאילו נכתב לשון "גבול" אף בקרא ד"אל יצא איש ממקומו". כי היכי דכתיב: "מגבול" עיר מקלטו אשר ינוס שמה.
והדר ילפינן בגזירה שוה **גבול מגבול**. שנאמר: ומצא אותו גואל הדם מחוץ "לגבול" עיר מקלטו - לעשות לשון "חוץ" הנאמר במקרא ההוא, כאילו נכתב אף בקרא דתחומין.
והדר ילפינן לשיעור אלפים אמה בגזירה שוה "**חוץ**" **מ"חוץ**" **דכתיב** בערי הלויים: **ומדותם מ"חוץ**" **לעיר את פאת קדמה אלפים באמה**. ללמד: אף בתחומין שנאמר בהם "חוץ" [מכח הלימודים שהוזכרו], שיעור "חוץ" זה הוא אלפיים אמה.
הרי למדנו שאסור לצאת חוץ לאלפיים אמה.
ומקשינן: אמאי אתה דן גזירה שווה ד"חוץ חוץ" מממקרא זה? **ונילף** ממקרא אחר [הנאמר במצוה להשאיר מגרש מסביב לערי הלויים], דכתיב: "ומדותם **מקיר העיר וחוצה - אלף אמה**", ונימא שאף תחום שבת אינו אלא אלף אמה?!
ומשנינן: אין **דנין** בגזירה שוה אלא "**חוץ**", וכפי שנאמר בגואל הדם: "מחוץ" לגבול, **מ"חוץ**". וכפי שנאמר: מ"חוץ" לעיר את פאת קדמה אלפים באמה.

ואין דנין בגזירה שוה "**חוץ**" שנאמר בגואל הדם, **מ**"**חוצה**" הנאמר במגרש ערי הלויים: "וחוצה" אלף אמה.

ותמהינן: **ומאי נפקא מינא** בין "חוץ" ל"חוצה"?

והא מצינו כי **תנא דבי רבי ישמעאל** יליף בגזירה שווה אפילו בענין שאין הלשונות שוים אלא רק דומים בענינם:

שדרש בגזירה שוה את "**ושב**" **הכהן**, "**ובא**" **הכהן**. כיון ששני הפסוקים משמעותם שווה, **דזו היא שיבה זו היא ביאה**, ואף שלשונות הפסוקים אינו שווה.

ואף כאן יש ללמוד גזירה שוה "חוץ" מ"חוצה", שהרי משמעותם שווה [422].

ואם כן, תיקשי, דנילף "חוץ" מ"חוצה", ונאמר ששיעור תחום שבת הוא אלף אמה כמו במגרשי ערי הלויים, ומנין לנו למילף "חוץ" מ"חוץ" שתחום שבת הוא אלפים אמה?!

ומשנינן: **הני מילי** דלא משגיחינן אלא שהמשמעות תהיה שוה, הוא **היכא דליכא מידי דדמי ליה** גם בלישנא דקרא.

אבל היכא דאיכא מידי דדמי ליה, [כשיש לשון הדומה לו], כמו הכא, דמצי למילף חוץ מחוץ ולא חוץ מחוצה, **מ**הכתוב אשר **דמי ליה** גם במשמעות וגם בלשון **ילפינן**.

שנינו במשנה: זכה לו מקומו **אלפים אמה** לכל רוח **עגולות**, דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס; וחכמים אומרים: מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות.

ותמהינן: **ורבי חנינא בן אנטיגנוס**, **מה נפשך** [מאי קסבר]?

[422] הדרשה של תנא דבי רבי ישמעאל נאמרה בדין נגעי בתים: אדם שראה נגע בקירות ביתו, מראהו לכהן, והכהן מסגיר את הבית לשבוע ימים; וביום השביעי שב הכהן וראה את הנגע, וכך הוא דינו: אם פשה [גדל] הנגע בהסגר זה מכפי שהיה בתחילה, חולץ את האבנים הנגועות וקוצה [מקלף] את טיח הבית סביבות הנגע, ומביא אבנים אחרות ונותנן במקום הנגועות וטח את הבית בעפר אחר, ומסגיר את הבית לשבוע נוסף. וכדכתיב: ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית וגו' וחלצו את האבנים וגו'. ולאחר ההסגר השני שב הכהן וראה את הבית, והיה אם אין נגע בבית הרי הוא טהור. ואם שב הנגע ופרח בבית אף אם אינו גדול מכפי שהיה הנגע בתחילה, הרי הבית טמא, ונותצו. [ואף שלפי פשטות המקרא דכתיב: ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע וגו' משמע שאינו נותצו אלא אם כן פשה הנגע בהסגר שני, ילפינן לה בתורת כהנים בגזירה שוה מצרעת בגדים, שנותץ את הבית אף אם לא פשה, והכתוב שאומר שצריך הוא פשיון מוקמינן לה לנגע שעמד בעיניו בהסגר ראשון ופשה בהסגר שני, וכפי שיבואר בהמשך. וילפינן התם נמי, שרק אם בסוף השבוע של הסגר שני חזר הנגע הבית טמא, אך אם חזר הנגע באותו יום שחלץ וטח, אין הבית טמא]. ואם לא פשה הנגע בשבוע של הסגר ראשון מכפי שהיה בתחילה, מסגיר הכהן את הבית הסגר שני מבלי שיחלוץ את אבני הבית; וביום השביעי של הסגר שני שב הכהן ורואה את הנגע: ואם אין נגע בבית, או אף אם יש נגע אך לא פשה, הרי הבית טהור. אך אם פשה הנגע בהסגר שני, כתיב: ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת היא בבית טמא הוא, ונתץ וגו' [וכפי שנתבאר לעיל שפסוק זה מיירי באופן זה]. ולימדנו תנא דבי רבי ישמעאל: שאין אומרים שינתוץ את הבית מיד, אלא דין הבית הוא כמו בפשיון שבהסגר ראשון, שחולץ את האבנים ומסגירו שוב, ורק אם לאחר הסגר זה שב הנגע ופרח בבית, נותצו. ודין זה למדנו בגזירה שוה, שבפשיון שבהסגר ראשון כתיב: "ושב" הכהן וגו', ובפשיון שבהסגר שני כתיב "ובא" הכהן וגו', ולמדנו בגזירה שוה: כשם שבפשיון שבהסגר ראשון אין נותץ את הבית מיד אלא חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף בפשיון שבהסגר שני אין נותץ את הבית מיד, אלא חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, ואם חזר הנגע ופרח בבית בסוף הסגר זה הרי הבית טמא, ונותצו.

אי אית ליה גזירה שוה - שלמדנו ממנה לעיל לשיעור אלפיים אמה לתחום שבת - מהא דכתיב בתחום ערי הלויים "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה", הא התם "**פיאות**" **כתיבן** ["פאת קדמה"], ו"פאת" משמע מרובע.

ואי לית ליה הך **גזירה שוה - אלפים אמה** של תחום שבת **מנא ליה**? [423]

ומשנינן: **לעולם אית ליה** האי **גזירה שוה** לאלפיים אמה.

והא דלא יליף נמי שיהיו מרובעות, כי **שאני הכא**, בערי הלויים **דאמר קרא** לשון הממעטת: "**זה**" **יהיה לכם מגרשי הערים**. ודרשינן מהמיעוט "זה" - דוקא **ל"זה**", לתחום ערי הלויים **אתה נותן פיאות** מרובעות, **ואי אתה נותן פיאות** מרובעות **לשובתי שבת**.

ומקשינן: **ורבנן**, דיהבי אלפים אמות מרובעות, הא בתחום ערי הלויים איכא מיעוטא ד"זה"?!

ומשנינן: **תני**, **רב חנניה אומר**: אין המילה "זה" באה למעט, אלא דרשינן ממנה: **כזה יהו כל שובתי שבת**! דהיינו, שאף אלפים אמה של תחום שבת, מרובעות יהיו.

אמר רבי אחא בר יעקב: **המעביר ארבע אמות ברשות הרבים - אינו חייב עד שמעביר הן** [ארבע האמות] **ואלכסונן**.

כלומר: צריך שיעביר כשיעור אלכסון של טבלא מרובעת של ארבע על ארבע אמות, דהיינו, חמש אמות ועוד שלש חומשי האמה [כי באלכסון נוסף לכל אמה שני חומשי אמה, ובארבע אמות נוספים שמונה חומשי אמה].

ונלמד דין זה מהדרשה דלעיל מתחום ערי הלויים, "כזה יהו כל שובתי שבת", לתת להם פיאות.

וכיון שלא שייך "פיאות" בהעברת ארבע אמות, שהרי אינו שטח מסוים שנוכל לומר שאמרה תורה שיהיה השטח מרובע, לפיכך דרשינן לגזירה שוה, שבאה לומר שאינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן [424].

אמר רב פפא: **בדיק לן רבא** [ניסה אותנו] ושאלנו:

[423] ביאר הריטב"א: אי לית ליה האי גזירה שוה לתחומין, מנא ליה דאלפים אמה יש להם, בלי שיהא להם שום סמך מן התורה.

[424] כן היא שיטת רש"י ורבינו תם בהעברת ארבע אמות, אבל שיטת הרשב"ם: כשמעביר ארבע אמות רבועים כרבועו של עולם, אין צריך שיעביר אלא ארבע אמות, ולא אמרו שצריך שיעביר הן ואלכסונן, אלא כשמעביר לאלכסונו של עולם, כי לא חייבה תורה אלא בזורק או מעביר ארבע אמות ברשות הרבים ברבועו של עולם, ואם העבירן כדרך ריבוען חייב בארבע אמות, ואם העבירן באלכסון אינו חייב עד שיעביר כל האלכסון, ראה תוספות וריטב"א.

האם **עמוד** הנמצא **ברשות הרבים**, **גבוה עשרה** טפחים **ורוחב ארבעה** טפחים [שהוא שיעור רשות היחיד], האם כדי שנדון אותו כרשות היחיד **צריך** שיהיו בו אותן ארבעה טפחים, גם **הן** [ארבעה טפחים] וגם **אלכסונן** של הארבעה טפחים.

כלומר: האם צריך שיהיה העמוד מרובע בראשו, ויהיה בו שיעור האלכסון.

או דלמא **לא** בעינן שיהיה בו אלכסון, ואפילו עמוד עגול שרחבו [קוטרו] ארבעה טפחים נמי הווה רשות היחיד [425].

ואמרינן ליה לרבא: וכי **לאו היינו דרב חנניא** דלעיל?

דתניא: **רב חנניא אומר**: **כזה** פיאות] **יהו כל שובתי שבת**. וכיון שכן, אף בעמוד צריך שיהיה מרובע כדי שיהא רשות היחיד.

שנינו במשנה: **וזה הוא שאמרו**: **העני מערב ברגליו**.

אמר רבי מאיר: **אנו**, **אין לנו אלא עני**

רבי יהודה אומר: אחד עני ואחד עשיר, לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו:

אמר רב נחמן:

מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה היא במי שמערב ברגליו ממש, ואומר: שביתתי **במקומי**.

כלומר: רבי מאיר, שלא התיר לערב בלא פת אלא לעני [או למי שבא בדרך שאף הוא נחשב כעני], הוא אפילו במי שמערב ברגליו ממש, ואומר "שביתתי במקומי".

ואילו רבי יהודה, שהיקל לערב בלא פת אף לעשיר, אינו אלא במי שמערב ברגליו ממש [רש"י לקמן ד"ה תניא כוותיה דרב נחמן].

ובהכי פליגי:

דרבי מאיר סבר, **עיקר עירוב** הוא **בפת** [פירוש, עיקר עירובי רבנן בפת הוה, משום דמחזי טפי כקונה שם שביתה, ריטב"א],

אבל לערב בלא פת, בין שמערב ברגליו ואומר שביתתי במקומי, וכל שכן אם אינו מערב ברגליו אלא היה מכיר אילן או גדר ואומר שביתתי תחתיו, הוא קולא.

דף נא:

ולכן, רק **עני** [או הבא בדרך שכעני הוא] **הוא דאקילו רבנן עילויה** לערב בלא פת, **אבל עשיר** שיש לו פת לערב בה **לא** התירו לו לערב בלא פת.

ורבי יהודה סבר: **עיקר** דינו של **עירוב** שמועיל לקנות שביתה הוא במערב **ברגל**, שאומר תהא שביתתי במקומי, ולפיכך **אחד עני ואחד עשיר** שערבו ברגלם קנו.

[425] הריטב"א ביאר, דהוה ליה להגמרא לומר "צריך שיהיו מרובעות או לא", אלא "סירכא דלישנא דרב אחא תפסו להו".

אבל אם אמר שביתתי **במקום פלוני** הרחוק ממני, ולא הניח שם פת, **דברי הכל** [רבי מאיר ורבי יהודה] - **עני**, **אין**, יכול הוא לערב כך, אבל **עשיר לא**.

והא דאמרינן במתניתין "**וזו היא שאמרו** העני מערב ברגליו" [426]

מאן קתני לה? - **רבי מאיר**.

ואהיכא קאי? - **באינו מכיר או שאינו בקי בהלכה**.

כלומר: אפילו מי שאינו מכיר ומתוך כך מערב ברגליו ואומר "שביתתי במקומי", אף עליו אומר רבי מאיר "וזו היא שאמרו עני מערב ברגליו", לומר שקולא היא שהקילו גבי עני לערב באופן זה.

והא דאמרינן במתניתין **ולא אמרו מערבין בפת אלא להקל** על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו [דמשמע דעיקר עירוב ברגליו].

מאן קתני לה? - **רבי יהודה**, ולא רבי מאיר.

דאילו לרבי מאיר עיקר עירוב הוא בפת, ואפילו כשמערב ברגליו ממש אינו עיקר עירוב.

ורב חסדא אמר:

מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה היא במי שמכיר אילן או גדר ואומר תהא שביתתי **במקום פלוני** הנמצא רחוק ממני.

כלומר: לא החמיר רבי מאיר לעשיר שלא יערב בלא פת, אלא כשאינו מערב ברגליו ממש.

ורבי יהודה שהיקל אף לעשיר לערב בלא פת הוא אף במי שאינו מערב ברגליו ממש;

ובהכי פליגי:

דרבי מאיר סבר: כיון שאינו מערב ברגליו אלא אמירה בעלמא היא, **עני** [או מהלך בדרך] **אין**, **עשיר לא**.

ורבי יהודה סבר: אף שאינו עיקר עירוב [שהוא אינו אלא במי שמערב ברגליו ממש, רש"י לקמן], ואין כאן אלא אמירה בעלמא - **אחד עני ואחד עשיר** שאמרו שביתתי במקום פלוני מהני.

אבל באומר שביתתי **במקומי** - **דברי הכל**, **אחד עני ואחד עשיר** קנו. **דעיקר עירוב ברגל**.

והא דאמרינן במתניתין: **וזו היא שאמרו** העני מערב ברגליו.

מאן קתני לה? - **רבי מאיר**.

ואהייא קאי? **אהה**: **מי שבא בדרך וחשכה** ואמר שביתתי בעיקרו של אילן.

[426] דמשמע שעירוב בלא פת אינו עיקר עירוב אלא קולא לעני, כן פירש רש"י; והריטב"א הוסיף עוד פירוש: דכוונת הגמרא על לשון: מערב "ברגליו", דמשמע דקאי על עירוב ברגליו ממש, ואפילו הכי רק עני הוא שמערב ולא עשיר.

כלומר: כיון שאמרנו שלא החמיר רבי מאיר על העשיר אלא במי שאינו אומר "שביתתי במקומי", על כרחנו מה שנאמר במשנה: וזו היא שאמרו "העני" - ולא העשיר - מערב ברגליו, מיירי במי שאמר שביתתי בעיקרו של אילן.

דאילו במי שאמר "שביתתי במקומי" אף לרבי מאיר אינו דוקא בעני.

וכיון שכן, על כרחנו נידחק שבבא זו לרבי מאיר בלבד קאי, ואף דמה דקתני "וזו היא שאמרו" העני מערב ברגליו - דמשמע שעירוב זה אינו עיקר עירוב - מצי קאי שפיר אף לרבי יהודה, שהרי לכולי עלמא אינו עיקר עירוב. אפילו הכי, כיון דקתני "העני" מערב ברגליו ולא העשיר, רבי מאיר היא.

והא דאמרינן במתניתין: **ולא אמרו מערבין בפת אלא להקל** על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו.

מאן קתני לה? - על כרחנו **דברי הכל** הוא.

ואינו המשך לדברי רבי יהודה, ולא קאי כלל על "שביתתי במקום פלוני" שנחלקו בו רבי מאיר ורבי יהודה; ומשום, שלשון זה משמע שעיקר העירוב הוא בלא פת, וזה לא שייך אלא כשאומר "שביתתי במקומי", דכשאומר "שביתתי במקום פלוני" אף דלרבי יהודה מהני אף לעשיר, מכל מקום אינו עיקר עירוב.

וכיון שכן מתפרשת בבא זו על מי שאומר "שביתתי במקומי", ללמד: דלכולי עלמא אפילו עשיר מערב כן, כיון שהוא עיקר עירוב.

תניא כוותיה דרב נחמן [דאמר: שלרבי מאיר אפילו עירוב ברגליו ממש מהני רק לעני; והאומר שביתתי במקום פלוני ולא הניח שם פת, אפילו לרבי יהודה מהני רק לעני]:

אחד עני ואחד עשיר מערבין [כלומר: יכולין לערב] **בפת**; **ולא יצא עשיר חוץ לתחום** [היינו בסוף התחום, או בתוך ארבע אמות מחוץ לתחום של אלפיים אמה, רש"י] **ויאמר**: תהא **שביתתי במקומי**.

לפי שלא אמרו מערבין ברגל אלא למי שבא בדרך וחשכה [דהווה עני], **דברי רבי מאיר**.

הרי למדנו, שאף לערב ברגליו ממש לא הקיל רבי מאיר אלא לעני, וכדעת רב נחמן.

רבי יהודה אומר: **אחד עני ואחד עשיר מערבין** [יכולין לערב] **ברגל**, **ויצא עשיר** אם ירצה **חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי**.

הרי למדנו, שאין העשיר מערב בלא פת אלא כשמערב ברגליו ממש, מדאמר רבי יהודה שיצא חוץ לתחום, ולא אמר שיאמר "שביתתי במקום פלוני".

וזה הוא עיקרו של עירוב!

והתירו חכמים לבעל הבית לשלח עירובו ביד עבדו או ביד בנו או ביד שלוחו בשביל להקל עליו.

אמר רבי יהודה: מעשה באנשי בית ממל ובאנשי בית גוריון בארומא [שם מקום] **שהיו מחלקים בשבת גרוגרות** [תאנים יבשות] **וצימוקין לעניים בשני בצורת.**

והיו **באין** בערב שבת **עניי כפר שיחין ועניי כפר חנניה** - הרוצים ללכת בשבת לארומא [הרחוקה ממקומם פחות מארבעת אלפים אמה] כדי לקבל את הגרוגרות - ושוהים **ומחשיכין על** יד סוף **התחום**, וקונים שביתה שם, וחוזרים לביתם, **ולמחרת משכימים ובאים** לארומא, כיון שקנו שביתה על הדרך.

הרי שהותר להם להחשיך על התחום ולומר: "שביתתי במקומי", ולא הוצרכו ליתן שם פת, אף על גב דכעשירים הם לענין עירוב. שבודאי יש להם בביתם כדי מזון שתי סעודות הנצרך להם לעירוב.

ומוכח כדעת רבי יהודה, שעיקר עירוב ברגל ואין צריך פת אפילו לעשיר, [רש"י].

אמר רב אשי: מתניתין [דלקמן] **נמי דיקא** כרב נחמן [שאמר לרבי יהודה רק עני מצי לומר שביתתי במקום פלוני].

דקתני [ביאור המשנה כאן הוא על פי לשונו השני של רש"י לקמן]:

מי שיצא [אפילו יציאה כל דהו] מביתו בערב שבת כדי **לילך לעיר שמערבין לה** [שיכולין לערב כדי לבוא לאותה עיר בשבת], לפי שאינה רחוקה מעיר המוצא ארבעת אלפים אמה, **והחזירו חברו** מן הדרך.

ואמר היוצא לדרך "תהא שביתתי במקום מסוים שבסוף התחום" - **הוא מותר ללילך** בשבת לאותה העיר **וכל בני העיר אסורים** [מפרש לה הגמרא ואזיל], **דברי רבי יהודה.**

והוינן בה: מאי שנא איהו שמותר ללכת לאותה העיר בשבת **ומאי שנא אינהו** [בני העיר] שאסורים ללכת לאותה עיר בשבת?

ואמר רב הונא: הכא במאי עסקינן, כגון שיש לו שני בתים בשתי הערים הללו **ויש שני תחומי שבת** [ארבעת אלפים אמה] **ביניהם** של בתים אלו [ריטב"א];

איהו [בעל הבתים] **כיון דנפקא ליה לאורחא** ויצא מעירו על מנת להגיע קודם השבת לביתו שבעיר הסמוכה [ולא על מנת לערב, רש"י], **הוה ליה עני**, כשאר הולכי דרכים שאין עמהם פת, ומותר לו לקנות שביתה על ידי שיאמר "שביתתי במקום פלוני מסוים" שבין התחומין.

וכיון שאמר שתהא שביתתו שם [על פי רש"י בסוגיא לקמן, שלא על פי דבריו כאן], הולך בשבת עד לאותה העיר.

ואילו הנך [שאר בני העיר] אפילו אם אמרו שביתתנו במקום פלוני לא קנו שביתה, כי **עשירים נינהו**, כיון שנמצאים בביתם וודאי שיש להם פת.

אלמא, אפילו לרבי יהודה, **כל** היכא שמערב **במקום פלוני**, **עני אין**, **עשיר לא**.
ומסקינן: **שמע מינה!**
מתני לה רב חייא בר אשי לחייא בר רב קמיה דרב:
"**אחד עני ואחד עשיר**", כלומר: היה שונה לו משנתנו ובכללה מה שאמר רבי יהודה "אחד עני ואחד עשיר".
אמר ליה רב לרב חייא בר אשי: **סיים בה נמי** [המשך ואמור לו]: **הלכה כרבי יהודה**, וכדעת רב נחמן בדעת רבי יהודה שאין מועיל לעשיר לקנות שביתה בלא פת אלא כשאומר "שביתתי במקומי" [427].
רבה בר רב חנן הוה רגיל דאתי בכל שבת **מארטיבנא** [שם מקום] **לפומבדיתא** שהיו רחוקים זה מזה יותר מתחום שבת,

דף נב.

אמר, כלומר, היה רגיל לומר בערב שבת: **תהא שביתתי בצינתא** [מקום מסוים ומוגדר הנמצא בין תחומי ארטיבנא ופומבדיתא], כדי להתיר לו לילך לשם בשבת.
אמר ליה אביי: **מאי דעתיך** [מפני מה אתה סבור] שיועיל לך לקנות שביתה באמירה ומבלי שתערב ברגליך אף שעשיר אתה?
אם משום דקיימא לן דכל מקום שנחלקו **רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה**, **ואמר רב חסדא**: **מחלוקת** רבי מאיר ורבי יהודה במתניתין דידן היא על אדם הנמצא בביתו ואומר שביתתי **במקום פלוני**, ולרבי יהודה יכול עשיר לומר "שביתתי במקום פלוני"?!
והא איכא **רב נחמן** דפליג על רב חסדא ואומר דבנמצא בביתו ואומר שביתתי במקום פלוני כולי עלמא מודו דמהני רק לעני.
והרי **תניא** בברייתא דלעיל **כוותיה** דרב נחמן, ואם כן, אף לך יש לפסוק כרב נחמן, וכיון שאתה עשיר אין לך לסמוך על עירוב זה, אלא לצאת ולהניח פת, או להיות במקום השביתה כל בין השמשות!
אמר ליה רבה בר רב חנן **הדרי בי** [חוזרני בי].
אמר רמי בר חמא: **הרי אמרו** חכמים, שאם אדם **שבת** ברגליו בין השמשות וקנה שביתה במקומו, **יש לו ארבע אמות** למקום שביתתו, ומודד אלפים אמה מחוצה להן.
אך יש להסתפק: מה דין **הנותן את עירובו** ומניח פת שיקנה לו שביתה בסוף אלפים אמה ממקומו.

[427] כן פירש רש"י; וראה במהרש"א שביאר דבריו, היכן כלול שהלכה כרבי יהודה לפי שיטת רב נחמן.

האם **יש לו ארבע אמות** במקום שנתן את עירובו וימדוד אלפיים אמה מחוצה להן.
או דילמא **לא**?
אמר רבא: **תא שמע** מהא ששנינו במשנתנו:
לא אמרו חכמים **מערבין בפת אלא** כדי "**להקל**" **על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו**, אלא ישלח שליח שיניח עבורו את הפת ויקנה שם שביתה.
ואי אמרת דהיכא שמניח פת לעירובו **אין לו** ארבע אמות נוספות לאלפים, אם כן אטו **האי** תקנתא דמהני פת "**להקל**" על העשיר הוא?
הא **להחמיר הוא**!
דאילו אם היה מערב ברגליו היה לו ארבע אמות נוספות על האלפיים, והשתא שתקנת שאפשר להניח פת מפסיד ארבע אמות אלו?!
ודחינן: סבר רמי בר חמא שלא פשט מהכא [ר"ח], שזו אינה ראיה.
כי **אפילו הכי**, שמפסיד את הארבע אמות, **ניחא ליה** לעשיר האי תקנתא דפת, **כי היכי דלא נטרח וניפוק** [שלא יטרח ויצא] בעצמו לערב, ויכול לשלוח שליח.

מתניתין:

מי שיצא מביתו בערב שבת כדי **לילך לעיר שמערבין** [שיכולין לערב] **לה**, שאין בין אותה עיר לעירו למעלה מארבעת אלפים אמה, והרוצה לילך לשם בשבת יכול ללכת על ידי עירוב, ולאחר שיצא יציאה כל שהיא [רש"י לעיל] **החזירו חבירו** לביתו, **הוא מותר לילך** בשבת לאותה העיר ואף שלא עירב, **וכל בני העיר אסורים**, **דברי רבי יהודה**, [ובגמרא יתבאר טעמו של רבי יהודה].
רבי מאיר אומר: **כל שהוא יכול לערב ולא עירב**, **הרי זה חמר גמל**, [ויתבארו דבריו וטעמו בגמרא].

גמרא:

והוינן בה: **מאי שנא איהו** [היוצא לדרך] שמותר לו ללכת בשבת לאותה העיר, **ומאי שנא אינהו** [בני העיר] שאסורין ללכת בשבת לאותה העיר, אלא אם כן עירבו בפת?!
אמר פירש **רב הונא**: **הכא במאי עסקינן**, **כגון שיש לו** [לזה שיצא לדרך] **שני בתים** בשתי הערים, **וביניהם** של הבתים [ריטב"א] יש מרחק של **שני תחומי שבת** שהוא ארבעת אלפים אמה.
איהו [היוצא לדרך] **כיון דנפק ליה לאורחא** [כיון שיצא לדרך] **הוה ליה עני** שמותר לו לקנות שביתה על ידי שיאמר "שביתתי במקום פלוני".
והני [בני העיר] **עשירי נינהו** ולא מקילינן להו לערב בלי פת.

[ובהמשך הגמרא יתבאר, אם זה שיצא לדרך צריך שיאמר "שביתתי בין התחומין", או לא. ושם יתבארו גם דברי רבי מאיר].

תניא נמי הכי דמתניתין איירי במי שיש לו שני בתים וביניהם שני תחומי שבת:

מי שיש לו שני בתים וביניהן שני תחומי שבת - כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב, דברי רבי יהודה.

יתר על כן אמר רבי יוסי בן רבי יהודה: אפילו מצאו חבירו ואמר לו: לין פה, כי עת חמה הוא או עת צינה הוא כעת - **למחר** אם רוצה, **משכים והולך** לאותה העיר, [מפרש לה בגמרא ואזיל].

[השמועה הבאה מתפרשת על פי לשונו השני של רש"י, ולזה הסכים הריטב"א].

אמר רבה בביאור מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי ברבי יהודה שבברייתא:

לומר בהדיא "הרי שביתתי במקום מסוים שבין שני התחומין" - **כולי עלמא** [רבי יהודה ורבי יוסי בר יהודה] **לא פליגי דצריך.**

[וביאר רש"י: אף שלא הוזכר במשנתנו שאומר שרוצה לקנות שביתה, סמך התנא על האמור במשנה קודמת: "שביתתי בעיקרו", ובאופן זה מיירי גם במשנתנו].

ואין אומרים: כיון דיש לו בית בעיר השניה ודאי לא עקר דעתו מלילך לשם ונתכוין לקנות שביתה בין התחומין.

כי פליגי אי בעי **להחזיק** [להתחיל לצאת לדרך] כדי שיחשב עני [כמו הולכי דרכים] ויקנה שביתה באמירה, וזו היא דעת רבי יהודה.

ואילו רבי יוסי בר יהודה סובר: אין צריך אפילו להתחיל ביציאה לדרך, אלא אפילו מצאו חבירו כשהוא עדיין בביתו כשעומד לצאת לדרך ואמר לו "לין פה, עת חמה הוא עת צינה הוא" - חשבינן ליה כאילו כבר יצא. ולמחר משכים והולך לביתו שבעיר השניה, אם אמר שתהא שביתתו בין התחומין.

ורב יוסף אמר בביאור מחלוקתם:

להחזיק בדרך **דכולי עלמא** [רבי יהודה ורבי יוסי בר יהודה] **לא פליגי דצריך** כדי שיחשב עני, ותועיל לו קנית שביתה באמירה.

כי פליגי, אם צריך **לומר** בהדיא שיקנה לו שביתה בין שני התחומין.

לדעת רבי יהודה לא קנה שביתה אלא אם כן אמר.

ובא רבי יוסי ברבי יהודה והוסיף, שאפילו אם לא אמר כלום, אם החזירו חבירו על ידי שאמר לו "לין פה [כלומר: בעירך, ריטב"א] עת צינה", הרי זה משכים והולך. דכיון שיש לו שם בית, ודאי לא עקר דעתו מהליכתו, אלא שחזר לביתו מפני הצינה או החמה,

ונתכוין לקנות שביתה בסוף התחום ואין צריך אפילו אמירה [428].

כמאן אזלא הא דאמר עולא: מי שהחזיק בדרך והחזירו חבירו הרי הוא "מוחזר ומוחזק"?

ותחילה מפרשינן לה, דהא לכאורה הוה תרתי דסתרי:

אי מוחזר ולא קנה שביתה כלל **למה מוחזק** [דמוחזק משמע שקנה שביתה], **ואי מוחזק** וקנה שביתה **למה** אתה אומר **מוחזר** ולא קנה שביתה?!

ומפרשינן: **הכי קאמר, אף על פי שמוחזר** הוא במציאות לעירו, **מוחזק** הוא וקנה שביתה.

כמאן אזלא דברי עולא אלו שמשמע מדבריו שאפילו לא אמר כלום קנה שביתה [מדסתם דבריו ולא פירש בהדיא דמיירי שאמר, שאין דרך האמוראים לסתום דבריהם אלא לפרש, ריטב"א; וראה לשון רש"י]? **כרב יוסף, ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה**, שאין צריך לומר.

רב יהודה בר אישתתא [שם אדם] **אייתי ליה** בערב שבת **כלכלה דפירי** [הביא סל של פירות] **לרב נתן בר אושעיא**.

כי הוה אזיל [רב יהודה בר אישתתא] ורצה לחזור לביתו, **שבקיה** [הניחו] **רב נתן בר אושעיא** ולא אמר לו כלום **עד דנחית דרגא** [ירד מדריגה אחת מהעליה למטה], ואז **אמר ליה** רב נחמן בר אושעיא: **בית הכא** [לון פה]!

למחר בשבת **קדים** רב יהודה בר אישתתא **ואזיל** לביתו שהיה חוץ לתחום;

וסלקא דעתין השתא, שלא אמר רב יהודה בהדיא שיקנה שביתה בסוף התחום, ואפילו הכי הלך בשבת לביתו שהיה חוץ לתחום.

וממה שהמתין לו רב נתן עד שיתחיל ללכת לביתו הרי מוכח דבעינן שיחזיק בדרך.

דף נב:

ולפיכך אמרינן: **כמאן**? **כרב יוסף, ואליבא דרבי יוסי בר יהודה** שאין צריך לומר, אבל להחזיק בדרך צריך.

דאילו לרבה אתיא דלא כמאן.

[428] [וביאור דברי רבי מאיר שבמשנה הוא - על פי הפירוש הנראה יותר לרש"י, ובזה לא הסכים עמו הריטב"א - שלדעתו, אף מי שיצא לילך לדרך כיון שאינו בדרך ממש דין עשיר לו שאינו יכול לומר "שביתתי במקום פלוני"; ועוד סובר רבי מאיר: "כל שהוא יכול לערב ולא עירב", כלומר: עשיר שהיה לו לערב בפת, ועירב באמירה לצידה האחד של העיר, הועילה לו אמירתו להפסידו אלפיים אמה שהיה לו מצידה השני של העיר, כיון שסילק עצמו מצד זה. ומאידך, כיון שלא קנה שביתה במקום שרצה לקנות, אין לו אלא אלפיים אמה מאותו צד של העיר שעירב שם; והרי זה כ"חמר גמל" [אדם המנהיג חמור מלפניו, ומושך גמל מאחוריו, שהוא נמשך לפניו ולאחוריו], שאמירתו מושכת אותו לצידה האחד של העיר ומפסידתו תחום שהיה לו מצידה השני, ושביתתו שהיא בעיר מושכת אותו לכיוון העיר שלא יהא לו ארבעת אלפים אמה מהעיר - כפי שהיה לו אילו היה קונה שביתה היכן שביקש - אלא אלפיים אמה בלבד].

דלרבי יהודה הרי צריך שיאמר. וכל שכן דלא אתיא כרבי יוסי ברבי יהודה, שהרי לדבריו אין צריך להחזיק בדרך.

ודחינן: **לא** כדסלקא דעתין שלא אמר.

אלא לעולם מיירי שאמר, וכמאן אתיא הא דבעינן שיאמר ושיחזיק בדרך [רש"י], **כרבה ואליבא דרבי יהודה** דבעי שיאמר ויחזיק בדרך.

[וביאר רש"י: באמת אתיא אפילו כרב יוסף אליבא דרבי יהודה שסובר שצריך לומר ולהחזיק בדרך, אלא אליבא דרבה עדיפא ליה לאוקמי, משום דרבה ורב יוסף הלכה כרבה].

שנינו במשנה: **רבי מאיר אומר: כל שיכול לערב** ולא עירב הרי זה חמר גמל.

ומקשינן: **הא תנינא חדא זימנא!**

כלומר: למה ליה למתני "הרי זה חמר גמל", לימא "כל שיכול לערב ולא עירב נידון כספק", שהרי כבר שנינו, שלדעת רבי מאיר מי שהניח עירובו בסוף התחום, וספק לו אם הועיל לו עירובו לקנות שביתה, הרי הוא חמר גמל ואין מותר לילך אלא לאותו צד של העיר שהניח שם עירובו?! [429] שכך שנינו: "נתגלגל" העירוב "חוץ לתחום" או ש"נפל עליו גל" או ש"נשרף" או שהיה "תרומה, ונטמאת", אם היה זה "מבעוד יום, אינו עירוב", אם "משחשיכה הרי זה עירוב.

אם **ספק, רבי מאיר ורבי יהודה אומרים הרי זה חמר גמל.**

הרי למדנו שבספק הרי הוא חמר גמל.

ומשנינן: **אמר רב ששת: לא תימא טעמא דרבי מאיר**, כלומר: לא תימא דעד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא במקום שיש **ספק** אם **עירב ספק** אם **לא עירב** כמניח פת ואיכא ספק אם היה קיים או כשר בשעת קנית השביתה, ובזה **הוא דהוה חמר גמל. אבל** היכא **שודאי לא עירב** כמשנתנו שודאי אינו קונה שביתה - לרבי מאיר - כשאמר שביתתי במקום פלוני, אימא **דלא הוה חמר גמל**, שהרי ודאי לא קנה שביתה במקום אחר אלא בעירו.

אלא, אפילו ודאי לא עירב לצד אחר, רק שסילק עצמו מצד אחד של העיר, נמי **הוי חמר גמל.**

דהא הכא וודאי לא עירב, וקא הוי לרבי מאיר **חמר גמל** [430].

[429] על פי הריטב"א לפי דעת רש"י בדעת רבי מאיר, שבמשנתנו אינו חמר גמל מטעם ספק; וראה לשון רש"י בד"ה ספק.

[430] וביאר הריטב"א לפי שיטת רש"י, דהכי קאמר: דכיון דלא הוה ידענא שאפילו בכי האי גוונא הוי חמר גמל, אין להקשות שיאמר "נידון כספק", "כי אע"פ ששנינו בו שהוא בספק לא היינו דנין בו אלא שלא קנה כלל" [ונראה

מתניתין:

מי שיצא חוץ לתחום העיר במזיד ומדעת ושלא לשם מצוה [רש"י, ודין היוצא לשם מצוה נתבאר בפירקין לעיל], **אפילו אמה אחת לא יכנס** לעיר, להיות כשאר בני העיר שיש להם אלפיים אמה לכל רוח של העיר, אלא אין לו אלא ארבע אמות שתחתיו.

רבי אליעזר אומר: אם יצא **שתים** [אמות, וכל שכן אחת], יכנס לעיר, ולכשיכנס לתחום העיר יהיה כשאר בני העיר.

אבל אם יצא **שלש** אמות **לא יכנס** כלל לתחום העיר.

וטעמו: מפני שלכל אדם יש ארבע אמות שמותר ללכת בהן, ורבי אליעזר לטעמו - בפירקין דף מה א - שאותן ארבע אמות הוא סביבות היוצא, ויש לו היתר הילוך של שתי אמות לכל רוח.

ולפיכך: אם יצא שתי אמות, ותחומו החדש - שהוא ארבע אמותיו - דבוק בתחומו הקודם [רש"י לעיל מה א, וכל שכן אם יצא פחות משתי אמות שהתחומין מובלעין זה בזה], אמרינן כאילו לא יצא ומותר בכל תחומו כבתחילה, [וזהו דין "הבלעת תחומין" שנתבאר בפירקין לעיל].

גמרא:

אמר רבי חנינא: מי שהיתה **רגלו אחת בתוך התחום, ורגלו אחת חוץ לתחום** אליבא דתנא קמא - **לא יכנס**.

דכתיב: **אם תשיב משבת "רגלך"**.

רגלך אחת **כתיב**!

דאזלינן בתר הכתיב ולא הקרי שהוא בסגול ונקרא "רגליך". כלומר: אף אם לא הוצאת אלא רגל אחת - לא תשוב [מאירי לקמן].

ותמהינן: **והתניא**: **רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס**?!

ומשנינן: **הא** ברייתא שהתירה להכנס **מני**, **אחרים** [רבי מאיר הקרוי "אחרים"] **היא**.

דתניא: **אחרים אומרים**: **למקום שרובו** - שם **הוא נזקר** [ויש גורסים: נזדקר, כמו "כדי שיזדקר הגדי בבת ראש"],

כלומר: כאילו כל גופו היה בא למקום שם נמצא רובו, וכיון שרובו עדיין בתוך התחום, שלא הקדים אלא רגל אחת מחוץ לתחום, הרי זה כאילו לא יצא מתחומו.

איכא דאמרי אמר רבי חנינא: **רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום - יכנס**.

דכתיב: **אם תשיב משבת רגלך**.

בכוונתו, שלא קנה כלל באותו מקום שרצה לקנות אף לענין להפסידו תחום עירו, אלא הרי הוא כבני עירו; וראה לשון רש"י בכל זה].

רגליך קרינן [שהוא נקרא בסגול], ורק כשיצא בשתי רגליו אסור הוא להשיבם.
והכי תמהינן: **והתניא**: רגלו אחת בתחום ורגלו אחת מחוץ לתחום **לא יכנס**?!
והכי משנינן: **הוא** [רבי חנינא שהתיר] **דאמר כאחרים**, **דתניא** אחרים אומרים: **למקום שרובו הוא נזקר**.
שנינו במשנה: **רבי אליעזר אומר**: **שתים יכנס**, **שלש לא יכנס**.
ותמהינן: **והתניא**: **רבי אליעזר אומר אחת יכנס שתים לא יכנס**?!
ומשנינן: **לא קשיא**, **הא** [מתניתין] איירי היכא **דעקר חדא** [יצא מאמה הראשונה] **וקם אתרתי** [נעמד באמה השניה שמחוץ לתחום], וכיון שלא יצא יותר משתי אמות איכא הבלעת תחומין וכמי שלא יצא דמי, ויכנס.
אך **הא** ברייתא שאמרה שלא יכנס איירי **דעקר תרתי** [יצא אף מהאמה השניה הסמוכה לתחום] **וקם אתלת** [נעמד באמה שלישית], ומכיון שעומד באמה השלישית אין לו בתחומו החדש כלום מתחומו הקודם, ולכך לא יכנס.
ואכתי תמהינן: **והתניא** בברייתא אחריתי: **רבי אליעזר אומר**: **אפילו אמה אחת לא יכנס**?!
ומשנינן: ההיא ברייתא לא מיירי כלל במי שיצא חוץ לתחום, אלא **כי תניא ההיא**, **למודד**.
כלומר: למי שהיה חוץ לעיר כשחשכה עליו שבת ואמר "שביתתי במקומי", וכשהולך בשבת מודד אלפיים פסיעות בינוניות, ומשכלו, שם הוא סוף תחומו; ולענין זה הוא דאמרינן שאפילו אם כלתה מדתו אמה אחת מחוץ לתחום עירו, לא יכנס.
והטעם: מפני שאפילו אם היתה כלתה מדתו בתוך תחום עירו אסור לו לצאת יותר מאלפיים אמה ממקום שביתתו.
וכדתנן: **ולמודד שאמרו** חכמים: **נותנים לו אלפים אמה**, לא נותנים לו יותר **אפילו** אם **סוף מדתו** [אלפים האמה] **כלה במערה** שהיא מוקפת מחיצות, אין לו ללכת אלא עד המקום שם מסתיימין אלפיים האמה [431].

מתניתין:

מי שבא בדרך בערב שבת כדי לבוא לעירו, **והחשיך** לו כשהיה **חוץ לתחום אפילו אמה אחת** הרי זה **לא יכנס** לעיר להיות כאנשי העיר שיש להם אלפיים אמה לכל רוחות העיר. אלא הולך אלפיים אמה בלבד ממקומו.

[431] כן פירש רש"י; וכתבו התוספות על זה שאינו נראה, וראה ריטב"א. והתוספות פירשו: דהכי קאמר רבי אליעזר ברייתא: שאם כלתה מדתו אפילו במערה, לא יתקדם אפילו אמה אחת.

אבל אם היה שובת בתוך תחום העיר היה דינו כשאר בני העיר [432].
רבי שמעון אומר: **אפילו** אם חסרים לו **חמש עשרה אמות** [לאו דוקא, רש"י בביאור ראשון, ומיהו לא נתבאר עד כמה] עד לתחום העיר הרי זה **יכנס**, מפני **שאין המשוחות** [המודדים] של תחום העיר - כשעושין סימן בסוף התחום לידע שעד כאן תחום שבת - **ממצין את המדות**.
כלומר: אינם מדייקים להציב את הסימן בסוף האלפיים אלא כונסין אותו לתוך התחום. ועושין כן **מפני הטועין** ההולכים בשבת עד סוף התחום, ואינם נותנים ליבם שעברו את הסימן ויוצאים חוץ לתחום, וחוזרין לעיר באיסור, [על פי רש"י בביאור ראשון, וביאור שני יתבאר בגמרא].
וכיון שכן, יכול להניח, שאף שעומד הוא אמה אחת מחוץ לסימן המוצב כסוף תחומה של העיר, לקושטא דמילתא כבר נכנס לתחום העיר, וקנה שביתה בעיר כשאר בני העיר.

גמרא:

תנא בברייתא לפרושי דברי רבי שמעון שאמר "מפני הטועין": דהיינו **מפני טועי המדה** [הסימן שהוצב לקביעת סוף המדה], וכפי שנתבאר במשנה.
וביאר רש"י ביאור שני - ולזה הסכים הריטב"א - בהא דאמרינן מפני טועי "המדה": שטועי המדה הן המשוחות עצמן, הטועים בחישוב התחום חמש עשרה אמה, ומציבין את הסימן בשיעור זה קודם לסוף התחום, וכפי שיתבאר.
וכיון שהחשבון האמיתי הוא בחמש עשרה אמה יותר, כשהגיע הבא מן הדרך לחמש עשרה אמה מכוונות מעבר לסימן שהציבו טועי המדה, הרי הוא בכלל תחום העיר.
וטעותם היא: שמדידת התחום נעשית בחבל של חמשים אמה, וכמבואר במשנה לקמן. ואותו חבל יש לו משני קצותיו בתי אחיזה הנכללים בארכו של החבל, אלא שהמודדין טועין וחושבין שארכו של החבל הוא חמשים אמה מלבד בתי האחיזה.
ומתוך כך, כשמודדין בחבל זה ארבעים פעם חושבים הם כי הגיעו לסוף התחום, ומציבין שם סימן, ובאמת לא מדדו אלא ארבעים פעם בחבל של חמשים אמה פחות שני פעמים טפח וחצי אצבע שהוא שיעור כל בית אחיזה.
ונמצא שחסר מן השיעור שמונים טפחים וארבעים אצבעות שהן כאחד תשעים טפחים [ארבע אצבעות לטפח], ובחלוקת טפחים אלו לאמות - ששה טפחים לאמה - עולה החשבון חמש עשרה אמה מכוונות החסירות מן התחום, [רש"י וריטב"א].

[432] נתבאר על פי שולחן ערוך ביאור הגר"א ומשנה ברורה, אבל במאירי ביאר בשני אופנים אחרים, ראה שם.

הדרן עלך פרק מי שהוציאוהו

פרק חמישי - כיצד מעברין

הקדמה
אלפיים אמה של תחום שבת נמדדים מסוף העיר.
סוף העיר הוא המקום בו מסתיימים בתי העיר או החומה שמסביב לעיר. אם יש בתים בודדים הבולטים החוצה מעבר לשאר בתי העיר מוסיפים אותם הבתים שטח לעיר, ומותחים מהם קו מקביל לכל הצד של העיר לפי ריחוק הבתים מהעיר.
ונמצא שכאילו העיר "מעוברת", מהבתים הבולטים ממנה.
בנוסף לעיבור זה, גם "מרבעים" את העיר, שלצורך מדידת התחום "סוגרים" את העיר בתוך טבלה מרובעת סביבה, ומודדים את התחום מעבר לטבלה המרובעת ולא מהבתים שבסוף העיר.

מתניתין:

כיצד "מעברין" את הערים?
דהיינו, כיצד מוסיפים "עיבור" לעיר?
א. אם כשבאים לציין את תחום העיר, ובאים למדוד מגבולותיה אלפיים אמה לכל רוח, והיה בגבול העיר **בית נכנס** פנימה בין שאר בתי העיר, או **בית יוצא** ובולט משורת בתי העיר. והיה הבית תוך שבעים אמה ושיריים לעיר.
או שהיה "**פגום**", מגדל בחומת העיר, **נכנס**, **פגום יוצא** ובולט אל מחוץ לקו החומה.
או **שהיו שם** באחת הקרנות של העיר, בתוך שבעים אמה ושיריים, **גדודיות** חרבות בתים **גבוהות עשרה טפחים**.

דף נג.
וכן אם היו שם **גשרים ונפשות** [נפש - מבנה על גבי קבר], **שיש בהם בית דירה** לשומרים הגרים שם.
מוציאין את המידה כנגדן דהיינו מותחים קו מקביל לעיר בריחוק הזה, שרואים כאילו גם בצד השני של אותו רוח יש בליטה שכזאת, ומותחים קו ביניהם.
ב. **ועושין אותן**, את תחומי העיר, **כמין טבלה מרובעת**, **כדי שיהיה נשכר** בכך **את** הילוך מקום **הזויות**.

וכגון בעיר מרובעת, שהיא אלפיים אמה על אלפיים אמה, נותנים לה תחילה לכל צד תחום, שהוא ריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה, ובין ארבעת הריבועים שמסביב לעיר יש ארבע זויות של אלפיים אמה על אלפיים אמה, ומרבעין את כל השטח שסביבות העיר וכוללים בתוך הריבוע הגדול את כל ארבעת הזויות.

גמרא:

רב ושמואל פליגי:

חד מהם **תני** במתניתין "כיצד **מעברין**".

וחד מהם **תני** "כיצד **מאברין**", באל"ף.

ומבארינן: **מאן דתני** "**מאברין**", הוא מלשון **אבר אבר**, כאילו מוסיפין לעיר אברים. והיינו, שאם יש אבר הבולט מצד אחד של העיר רואים כאילו גם בצד השני בולט אבר, במקביל, ומודדים את העיר משם.

ומאן דתני "**מעברין**" נקט לשון **כ"אשה עוברה**", מעוברת, שכאילו העיר "מתעברת", על ידי תוספת הבתים, בכך שמרחיבים את העיר.

ומביאה הגמרא דוגמאות נוספות שנחלקו רב ושמואל בביאור המשמעות של מלים שונות.

"**מערת המכפלה**" - פליגי בה **רב ושמואל**:

חד אמר: היו בה **שני בתים**, **זה לפנים מזה**.

וחד אמר: היו בה **בית**, **ועלייה על גביו**.

והוינן בה: **בשלמא למאן דאמר** שהיתה בנויה בית ועליה, **זה על גב זה - היינו** דקרי לה "**מכפלה**", על שם שכפולה בשתי תקרות.

אלא למאן דאמר: **שני בתים זה לפנים מזה - מאי** "**מכפלה**"? והרי כל בית הוא בית בפני עצמו, ולא שייך בזה לשון כפל.

ומשנינן: על שם **שכפולה בזוגות**. שנקברו שם זוגות איש ואשתו, כדמפרש ואזיל: [433] "**ממרא קרית ארבע** היא חברון" [434].

אמר רבי יצחק: למה נקראת כן? לפי שהיא **קרית הארבע זוגות**, שנקברו שם: **אדם**

[433] הקשה המהרש"א מנין שהיו שני בתים זה לפנים מזה, שהרי לאו משום הכי נקרא "מכפלה"? ותירץ דרב ושמואל לא פליגי בפירוש המלה מכפלה, אלא כל אחד היתה קבלה בידו איך היתה המערה. והגמרא מבארת את המלה מכפלה, כל אחד לפי שיטתו. ובתורת חיים כתב דהשתא חזרה הגמרא מהא דשני בתים זה לפנים מזה.

[434] מקרא זה הוא בפרשת וישלח. וכתב מהרש"א דהא דלא הביאה הגמרא קרא דפרשת חיי שרה "ותמת שרה בקרית ארבע", משום דשם יש לפרש קרית איש ששמו ארבע, אבל כאן דכתיב "הארבע" בה"א הידיעה, אי אפשר לפרש כן, לפי שבשם העצם לא תבא ה"א הידיעה.

וחוה. אברהם ושרה. יצחק ורבקה. יעקב ולאה [435].

"**ויהי בימי אמרפל**" פליגי בה **רב ושמואל**.

חד אמר: נמרוד שמו. ולמה נקרא שמו אמרפל? לפי **שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש**.

וחד אמר: אמרפל שמו. ולמה נקרא שמו נמרוד? לפי **שהמריד את כל העולם כולו עליו** [לשון כבוד הוא כלפי שמים] **במלכותו** [436].

"**ויקם מלך חדש על מצרים**" פליגי בה **רב ושמוא ל**.

חד אמר: חדש ממש.

וחד אמר: שנתחדשו גזירותיו. ומבארינן: **מאן דאמר: חדש ממש**, מביא ראיה לדבריו **מדכתיב** "**חדש**".

ומאן דאמר: שנתחדשו גזירותיו מביא ראיה לדבריו **מדלא כתיב** "**וימת** מלך פלוני **וימלוך** מלך פלוני", משמע שלא קם מלך חדש ממש.

והוינן בה: **ולמאן דאמר שנתחדשו גזירותיו**, תקשי, **הא כתיב** "**אשר לא ידע את יוסף**". ומשמע שהיה מלך חדש ממש?

ומשנינן: **מאי** "**אשר לא ידע את יוסף**" - **דהוה דמי**, שעשה עצמו, **כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל!** [437]

(**סימן שמונה עשרה ושנים עשר למדנו בדוד ויבן**).

---

[435] כתב מהרש"א דענין ד' זוגות הוא כפי הדין שהמוכר לחבירו מקום לעשות קבר עושה לו מערה, ופותח לתוכה ד' כוכין, דהיינו ארבע זוגות. ועוד כתב, שהטעם בזה, כדי שיהא קבר לעצמו ועוד שבעה קברים לשבעה הקרובים המוטלים על האדם לקוברם, שהם אותם קרובים שהכהן מיטמא להם.

[436] כתב הרא"ם בחומש שהכרח הגמרא לפרש שנמרוד ואמרפל הוא אותו איש. כי אצל נמרוד נאמר שהיתה ראשית ממלכתו בארץ שנער, וכן אצל אמרפל נאמר שהיה מלך שנער. והמהרש"א כתב שהטעם הוא, לפי שנאמר אצל נמרוד שהחל להיות גבור ציד, דהיינו שהוא התחיל ללחום מלחמות בעולם. ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, אם כן מלחמת ד' המלכים, שהיתה המלחמה הראשונה בעולם, כמבואר במדרש, גם כן היתה על ידי נמרוד, שהוא אמרפל, שהיה המתחיל באותה מלחמה.

[437] בכל הני פלוגתא דרב ושמאל יש נפקא מינה לדינא - א. מעברין - לקמן בפירקין קאמר, דצריפין אינם חשובים עיר, וכל אחד מודד תחומו מפתח ביתו. ואם היה צריף בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר, הרי למאן דאמר "מעברין" יש לצרפו לעיר, דומיא דאשה עוברה, שהולד אינו קבוע בבטן אמו. ולמאן דאמר "מאברין" אין מצרפין אותו לעיר, אלא דוקא בית קבוע מצרפים, כמו אבר, שהוא קבוע באדם. ב. מערת המכפלה - נפקא מינה למקח וממכר. שהמוכר לחבירו מערה כפולה לקבורת מתים, למר צריך לעשות בית ועליה על גביו, ולמר צריך שתהא מחזקת כדי קבורת ארבעה זוגות. ג. נמרוד - כתיב "שם רשעים ירקב" שאין לקרות בשם רשעים. למר אסור לקרות בשם נמרוד, שהוא שמו המובהק ומותר לקרות אמרפל שאינו אלא כינוי, ולמר איפכא. ד. מלך חדש - האומר לחבירו בית חדש אני מוכר לך והוא בית ישן אלא שסייד וציירו עד שנראה כאילו הוא חדש. למר, המקח קיים, ולמר, צריך להעמיד לו בית חדש ממש.

אמר רבי יוחנן: **י"ח ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי** [כינוי לאדם גדול בדורו], **ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתינו**, דגרסינן בה: **כיצד מאברין את הערים - בא ל"ף**.

ומקשינן: **איני**, אין זה כך.

כי **והאמר רבי יוחנן**: **י"ב תלמידים היו לו לרבי אושעיא בריבי**, **וי"ח ימים גידלתי ביניהן**, **ולמדתי** להכיר **לב כל אחד ואחד** כמה הוא מחודד וחריף, **וחכמת כל אחד ואחד** כמה הוא למד [438].

הרי שלמד הרבה תורה אצל רבי יוחנן, ואילו לעיל אמר שלא למד רק דבר אחד אצלו?

ומשנינן: אמנם **לב כל אחד וחכמת כל אחד ואחד** מתלמידיו **גמר**, אבל **גמרא** סברת טעמי המשנה **לא גמר** אלא דבר אחד במשנתנו.

איבעית אימא: אמנם **מנייהו דידהו** מתלמידיו של רבי אושעיא **גמר** הרבה, אבל **מיניה דידיה** מרבי אושעיא עצמו **לא גמר** אלא דבר אחד.

ואיבעית אימא: **במשנתנו קאמר** רבי יוחנן שלא למד מרבי אושעיא אלא דבר אחד, אבל במקומות אחרים בש"ס למד ממנו הרבה ברייתות וגמרות.

ואמר רבי יוחנן: **כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אושעיא**, **היינו יושבין ארבעה ארבעה** תלמידים **באמה** אחת! מרוב שהיינו נדחקין אל רבי אושעיא לשמוע מפיו.

אמר רבי: **כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע**, **היינו יושבין ששה ששה באמה** [439]!

אמר רבי יוחנן: **רבי אושעיא בריבי בדורו** היה **כרבי מאיר בדורו - מה רבי מאיר בדורו לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו**, שהיה אומר על טמא טהור, ועל טהור טמא, ונותן טעם הגון לדבריו, ולא יכלו חבריו לדעת אימתי הוא אומר הלכה נכונה, ואימתי הוא אומר הלכה שאינה נכונה כדי לחדד התלמידים, **אף רבי אושעיא לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו**.

אמר רבי יוחנן: **לבן של ראשונים כפתחו של אולם** של בית המקדש לפני ההיכל, שרחב עשרים אמה.

ולבן **של אחרונים כפתחו של היכל**, שרחב רק עשר אמות. כלומר שהם קטנים מהם בחכמה ביחס הזה.

ואילו אנו, לבנו **כמלא נקב "מחט סדקית"**, שתופרים בה סדקי בגדים, שהנקב שלה דק ביותר.

[438] ומסתבר שהם אותם הי"ח ימים, כיון שבשניהם נאמר אותו לשון "י"ח ימים גידלתי". מהרש"א.
[439] היה עפ"י נס. כאותן מקומות שאמרו בהם שהחזיק המועט את המרובה. מהרש"א.

ומבארינן: **ראשונים** היינו **רבי עקיבא**.
אחרונים היינו **רבי אלעזר בן שמוע**.
איכא דאמרי: **ראשונים - רבי אלעזר בן שמוע. אחרונים - רבי אושעיא בריבי**.
ואנו, [רבי יוחנן] **כמלא מחט נקב סידקית**.
אמר אביי: **ואנן**, **כי סיכתא בגודא**, כיתד שנועצין אותו בחור קטן שבקיר שבקושי הוא נכנס, כך אנחנו **לגמרא**. שרק מעט ממה שאנחנו שומעים אנו מבינים, וגם זה בקושי.
אמר רבא: **ואנן**, **כי אצבעתא בקירא - לסברא**. כאצבע שנותנים בשעה קשה שאינה יכולה ליכנס בתוכה אלא נדבקת אליה מעט, כך אנחנו מתקשים בסברא.
אמר רב אשי: **אנן**, **כי אצבעתא בבירא - לשכחה**. כמו שהאצבע נכנסת בקלות לפי הבור, כך אנחנו מהירים לשכוח [440].
אמר רב יהודה אמר רב: **בני יהודה**, **שהקפידו על לשונם** לדבר בלשון צחה ולא בלשון מגונה, **נתקיימה תורתם בידם**.
אבל **בני גליל**, **שלא הקפידו על לשונם**, **לא נתקיימה תורתם בידם**. והוינן בה: **מידי** האם **בקפידא** על הלשון **תליא מילתא**?
אלא טעם אחר יש בדבר: **בני יהודה דדייקו לישנא** לחזור באותו לשון ששמעו מרבם, **ומתנחי להו סימנא**, שהדיוק בלשון רבם איפשר להם לעשות סימנים נאים להלכות ששמעו בעל פה, כדי שלא ישתכחו. ולכן **נתקיימה תורתם בידם**.
אבל **בני גליל**, **דלא דייקי בלישנא**, **ולא מתנחי להו סימנא**, **לא נתקיימה תורתם בידם**.
ועוד טעם: **בני יהודה - גמרו מחד רבה** מרב אחד, **נתקיימה תורתם בידם** [441].
בני גליל דלא גמרי מחד רבה אלא היו שומעין מכל אחד בלשון אחר לא **נתקיימה תורתם בידם**. לפי ששינוי הלשון מבלבל ומשכח, אעפ"י שהכל ענין אחד הוא.
רבינא אמר: **בני יהודה דגלו מסכתא** לימדו לאחרים [פירוש אחר - שמפרשים את שמועתם ומדקדקים היטב בטעם הדבר עד שמתיישב על לבן] **נתקיימה תורתם בידם** [442].

[440] ר"ח גורס "בביזרא" דהיינו זרעונים. שהתוחב אצבעו בחרדל וכדומה נוצר שם כמו גומא, וכשמסירה חוזרת ומתמלאת הגומא מיד. כך אנחנו, כשאנו מסיימין מסכתא ומתחילין אחרת, מיד שוכחים הראשונה. תוד"ה כי אדבעתא.

[441] דוקא לקבל את השמועות עדיף מרב אחד, אבל ביחס ללימוד סברות התלמוד נאמר בנמרא שכל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. תוד"ה דגמרי.

[442] והמאירי מפרש שכשהיו דורשים ברבים היו מודיעים מראש באיזה ענין ובאיזה מסכתא ידרשו, כדי שהשומעים יעיינו מקודם בענין, ומתוך כך יתברר הענין לאמתו. וזה שכתוב אצל דוד "יראוני וישמחו", שהיה גורם להם שלא יתביישו. ואילו אצל שאול כתיב "בכל אשר יפנה ירשיע", לפי שלא ידעו הענין, נמצא שהיו בחזקת עמי הארץ ורשעים.

בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתם בידם. דוד - גלי מסכתא! שהיה דוד יגע בתורה ומורה הוראות לרבים, והיה נמלך בכל דבר במפיבושת רבו אם הורה כדין.
שאול - לא גלי מסכתא.
ולכן, **בדוד דגלי מסכתא, כתיב ביה "יראיך - יראוני וישמחו"**, ששמחו בו על הוראותיו שהיו מכוונות לאמיתה של תורה.
שאול דלא גלי מסכתא, כתיב ביה "ובכל אשר יפנה (תחילת העמוד) **ירשיע"** שלא זכה להורות כהלכה.

דף נג:
ואמר רבי יוחנן: מנין שמחל לו הקב"ה לשאול על אותו עוון שהרג את נוב עיר הכהנים? **שנאמר** בדברי שמואל לשאול, כשהעלהו ע"י בעלת אוב: "**מחר אתה ובניך עמי**".
ודרשינן: "**עמי - במחיצתי** שיזכה לישב במחיצתו של שמואל בעולם הבא, ועל כרחך שמחל לו הקב"ה על אותו עון.
אמר רבי אבא: אי איכא דמשאיל להו לבני יהודה דדייקי לישני, האם יש מי שמכיר מהם, ישאל אותם:
האם **מאברין תנן** במשנתנו באל"ף, **או מעברין תנן** בעיי"ן? ועוד ישאל אותם, הא דתנן בבכורות [מ א] שבכור בהמה שאין לו אלא ביצה אחת הרי זה מום, ומותר לשוחטו מחוץ למקדש. ורבי עקיבא חולק ואומר שצריך לבודקו על ידי שמושיבין אותו על עכוזו [אחוריו] וממשמשים בכיס ובכסלים, ואם יש ביצה נוספת, סופה לצאת. ואם אינה יוצאת הוי מום.
האם "**אכוזו**" **תנן או** "**עכוזו**" **תנן**? [ואין הבדל במשמעות בין שניהם].
ידעי היו אנשים שהכירו מבני יהודה.
שאיילינהו, שאלו אותם, **ואמרי ליה**, בני יהודה השיבו:
איכא דתני "מאברין" ואיכא דתני "מעברין". וכמו כן **איכא דתני "אכוזו" ואיכא דתני "עכוזו"**.
והוינן בה: הא דאמרן **דבני יהודה דייקי לישנא - מאי היא?**
דההוא בר יהודה דאמר להו: טלית יש לי למכור!
אמרו ליה: מאי גוון טליתך?
אמר להו: כתרדין עלי אדמה ירקרקת היתה כצבע התרד [443].
והא דאמרן **בבני גליל, דלא דייקי לישנא - מאי היא?**

[443] והדיוק הוא בזה שלא אמר ירוקה לפי שאז אינו ברור אם ירוקה ככרתי או כחלמון ביצה. מה רש"א.

ומביאה הגמרא דוגמא ממעשה שהיה: **דההוא בר גלילא**, **דהוה קאזיל**, **ואמר להו**: והיה מכריז "**אמר - למאן**? **אמר - למאן**?". שביקש לידע למי יש למכור דבר מה, וביטא אותו בלשון "אמר" [וכפי שיבואר], ולא ביטא היטב בשפתיו את האות הראשונה מהמילה "אמר".

אמרו ליה: **גלילאה שוטה**! האם אתה מבקש לקנות **חמר** חמור **למירכב**, **או** שמא **חמר** יין **למישתי**, או שמא מבקש אתה לקנות **עמר**, צמר לעשות ממנו בגדים **למילבש**, **או** שמא **אימר**, שה **לאיתכסאה** לשחוט אותו ולאוכלו?

והגמרא מביאה עתה דוגמאות לטעויות שעלולות לנבוע מאי התבטאות נכונה.

ההיא איתתא דבעיא למימר לחברתה: **תאי**, **דאוכליך חלבא**! רצתה לומר: בואי, ואתן לך לאכול חלב.

אמרה לה: **שלוכתי תוכליך לביא**! שנשמע כאילו היא מקללת אותה, ואומרת לה: תאכל אותך לביא.

[ושגתה בכך שאמרה שלוכתי במקום שלובתי מלשון "משולבות", דהיינו חברתי. ולא הפרידה בין כל מילה ומילה, אלא חיברה את המלים "תאי" ו"אוכליך" והחי"ת מ"חלבא" למילה אחת "תוכליך"].

ההיא איתתא דאתיא לקמיה דדיינא לפני הדיין.

אמרה ליה: **מרי כירי** [רצתה לומר "קירי" שהוא אדון ואמרה "כירי" שהוא עבד], **תפלא** קורה [במקום "טבלא" שהוא הדף העליון של השולחן] **הוית לי** היה לי, **וגנבוך מין** גנבו אותך הדיין [במקום "וגנבוה מנאי" דהיינו גנבוה ממני], **וכדו הוות** [רצתה לומר "וכדן הוות" כלומר כל כך גדולה היתה, ואמרה "וכדו" דהיינו עכשיו, שאין לו משמעות], **דכי שדרו לך עילויה** אם ימתחו אותך על הטבלא **לא מטי כרעיך אארעא** לא יגיעו רגליך עד לארץ [ושטות היא לדבר כך לפני הדיין].

אמהתא דבי רבי, המשרתת בבית רבי, **כי הוה משתעיא** כשרצתה לדבר **בלשון חכמה**, **אמרה הכי**: **עלת**, שם הכלי ששואבין בו יין מהחבית וממלאים ממנו את הכוסות, **נקפת בכד**, נוקש בקרקעית החבית.

כלומר, נגמר היין בחבית.

ואז, **ידאון נישריא לקיניהון**. ידאו הנשרים לקיניהם.

כלומר, ילכו התלמידים לבתיהם, שיפסיקו סעודתם לפי שאין עוד יין.

וכד הוה בעי דליתבון כשרצתה שיתעכבו התלמידים **הוה אמרה להו: יעדי בתר חברתה מינה**, נסיר את מכסה החבית האחרת, ונמזוג עוד, **ותתקפי** יצוף הכלי ששמו **עלת**, **בכד - כאילפא** כאניה **דאזלא במיא**, הצפה בים.

רבי יוסי בר אסיין כי הוה משתעי בלשון חכמה, ורצה שלא יבינו אחרים **אמר** לבני ביתו: **עשו לי שור במשפט**, הכינו לי תרדין [שור בארמית הוא תור, ומשפט הוא דין] **בטור מסכן** בחרדל [טור - הר. מסכן - דל].

וכד הוה שאיל באושפיזא, כשהיה שואל עוברי דרכים לשלום בעל האכסניא.

אמר הכי: גבר פום דין כלומר אושפיזא [גבר - איש. פום - פי. דין - זה], האם הוא **חי ומה זו טובה יש** האם עומד בטוב? [עפ"י מהרש"א] [444].

רבי אבהו כי הוה משתעי בלשון חכמה הוה אמר הכי:

אתריגו לפחמין, הבעירו את הפחמין עד שיאדימו כאתרוג.

ארקיעו לזהבין, שטחו גחלים לוחשות, שאדומות כזהב, על פי הכירה להתחמם מולם.

ויעשו לי בהן, יצלו על הפחמין, **שני "מגידי בעלטה"**. שני תרנגולים שהם מודיעים עונות הלילה.

אמרו ליה רבנן לרבי אבהו: הצפיננו הראנו [מלשון צופיה הליכות ביתה] **היכן רבי אלעאי צפון** מתחבא?

שלא ידעו התלמידים לאן הוא הלך.

אמר להו: עלץ בנערה אהרונית, אחרונית, עירנית, והנעירתו. ששמח הלילה בנערה אהרונית, ועכשיו הוא ישן [445].

אמרי לה: נערה היינו **אשה**. והכי קאמר: שעטף [שמח] בנערה אהרונית [בת כהן] אחרונית [שמתה אשתו הראשונה, וזו אחרונה] עירנית [בעלת חן וחריפה] והנעירתו [שלא היה יכול לישון].

ואמרי לה: נערה היינו **מסכתא**, ששמח במסכתא אהרונית [מסדר קדשים העוסקת בעבודת אהרן] אחרונית [שסיים מסכת אחרת והתחיל במסכת זו שהיא] עירנית [עמוקה וחמורה]. והנעירתו [שהיא מעוררת לומדיה ולא ישן בלילה].

אמרי ליה לרבי אלעאי: הצפיננו היכן רבי אבהו צפון מתחבא?

---

[444] ועוד כתב המהרש"א לפרש, ששאל על האיש אם הוא חי, ועל אשתו שאל האם זו [שהוא לשון נקיבה] ישנה בטובה. ולפי שהוא קצת גנאי לשאול בשלום אשה אמר כן ברמז. ר"ח מפרש שהוא תרגום של "אושפיזכנא". "איש" תרגומו "גבר", "פי" - "פום", "זה" - "דין", "נא" - "חי" [כמו "אל תאכלו ממנו נא"]. תוד"ה גבר.

[445] המהרש"א מפרש שאהרנית היא המשנה של סדר טהרות, שהיא האחרונה מששה סדרי משנה. והנעירתו, לפי שהיא חמורה ועמוקה. כדאמרינן: כלך לך אצל נגעים ואהלות.

אמר להן: נתייעץ במכתיר נטל רשות מהנשיא [שהוא מסמיך ומכתיר החכמים בשם "רבי". שמאז הוא נעשה דיין "מומחה לרבים" שאם טעה בדין הוא פטור מלשלם לבעל דין], **והנגיב** הלך לדרום **למפיבשת**, ללמוד לפני זקני הדרום שהם חכמים מאד [ונקראים על שם מפיבשת שהיה אדם גדול].

אמר רבי יהושע בן חנניה: מימי לא נצחני אדם בדברים **חוץ מאשה, תינוקת, ותינוק! אשה מאי היא?**

פעם אחת נתארחתי אצל אכסניא אחת.

עשתה לי פולין ביום ראשון, אכלתים ולא שיירתי מהן כלום.

שנייה, ביום שני עשתה לי גם כן פולין **ולא שיירתי מהן כלום.**

ביום שלישי הקדיחתן שרפה אותן **במלח**. כלומר, הכניסה יותר מדאי מלח.

כיון שטעמתי - משכתי את **ידי מהן.**

אמרה לי בעלת האכסניא: **רבי! מפני מה אינך סועד?**

אמרתי לה: כבר סעדתי מבעוד יום.

אמרה לי: אם כן **היה לך למשוך ידיך מן הפת** ולאכול את הפולין.

אמרה לי: **רבי! שמא** לכן אין אתה אוכל לפי ש**לא הנחת פאה בראשונים**? שצריך להניח מעט מהמאכל עבור השמש, ושכחת בשני הימים הקודמים להניח פיאה ואתה מניח עכשיו עבורם.

וכי **לא כך אמרו חכמים: אין משיירין פאה באילפס**, בשעה שהשמש שופך מהקדירה לתוך הקערות לא ישייר בקדירה לעצמו מהתבשיל. **אבל משיירין פאה בקערה**, כל אחד מהסועדים ישאיר עבור השמש בתוך קערתו [446].

ולכן אתה מניח עתה פאה עבור השמש? וניצחתו בכך, שהעירה לו על שלא קיים את דברי חז"ל [447].

תינוקת מאי היא?

פעם אחת הייתי מהלך בדרך והיתה דרך עוברת בשדה, והייתי מהלך בה.

אמרה לי תינוקת אחת: רבי! וכי לא שדה היא זו? ואתה מקלקל אותה בהליכתך.

אמרתי לה: וכי לא דרך כבושה היא? ואינני מזיק כלום בהליכתי.

---

[446] בתוד"ה משיירין, הביאו גירסא אחרת: "משיירין פיאה בקערה ואין משיירין פיאה דאילפס". דהיינו שבתבשיל העשוי כמעשה קדירה נראה כרעבתן אם אינו משייר ממנו, אבל העשוי כמעשה אילפס אין נראה כרעבתן אם אינו משייר.

[447] ולכן הקדיחה לו התבשיל, כדי לרמוז לו זאת. אי נמי, רצתה להודיע לו טעם הדבר שמשיירין לשמש כדי שיאכל גם הוא מהתבשיל, וכך לא יקלקל המאכל.

אמרה לי: ליסטים שכמותך כבשוה! [448]

תינוק מאי היא?

פעם אחת הייתי מהלך בדרך וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים, ואמרתי לו: באיזה דרך נלך לעיר?

אמר לי: זו קצרה וארוכה [כדמפרש לקמן] **וזו ארוכה וקצרה** [שרחוקה, אך כשמגיעים לעיר מיד נכנסים אליה, שאינה מוקפת גינות ופרדסים].

והלכתי בקצרה וארוכה.

כיון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גינות ופרדיסין. חזרתי לאחורי. אמרתי לו: בני! הלא אמרת לי שהיא **קצרה?**

אמר לי: וכי לא אמרתי לך שהיא גם **ארוכה?**

נשקתיו על ראשו ואמרתי לו: אשריכם ישראל, שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדולכם ועד קטנכם!

רבי יוסי הגלילי הוה קא אזיל באורחא הלך בדרך. **אשכחה לברוריה** [אשת רבי מאיר].

אמר לה: באיזו דרך נלך ללוד?

אמרה ליה: גלילי שוטה! וכי **לא כך אמרו חכמים: אל תרבה שיחה עם האשה!**

היה לך לומר בלשון קצרה "**באיזה ללוד**".

ברוריה אשכחתיה להההוא תלמידא דהוה (תחילת העמוד) **גריס בלחישה**, שונה בלחש.

(תחילת העמוד) **בטשה ביה**, בעטה בו.

דף נד.

אמרה ליה: וכי לא כך כתוב על התורה "**ערוכה בכל, ושמורה**"?

דמשמע: **אם ערוכה ברמ"ח איברים שלך**, שאתה שונה בקול רם, **היא משתמרת. ואם לאו - אינה משתמרת.**

תנא: תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש. לאחר שלש שנים שכח תלמודו [449].

תנא: תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום.

אמרו: הניחו לו! לפי שאדם גדול שמש [450].

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא [חריף]:

---

[448] ולא הוי בכלל מיצר שהחזיקו בו רבים שאסור לקלקלו. דזה דוקא כשנעשה ברשות. מהרש"א.

[449] על ששכח תלמודו, כדלעיל, כדאמרן שהשוכח דבר אחד מתלמודו מתחייב בנפשו. מהרש"א.

[450] לכאורה יש להקשות, מה זה שייך לענינינו? אלא שרצה לומר כי אע"ג שתלמידי רבי אליעזר היה להם הרבה זכויות שניצלו משריפה, מכל מקום שכח אותו תלמיד דלעיל תלמודו, כי לא למד בפה מלא. ועל כן יש ליזהר בזה מאד. שפת אמת.

פתח פומיך, **קרי** מקרא.
פתח פומיך, **תני** משניות.
כי היכי דתתקיים ביך, שתישמר התורה אצלך, **ותוריך חיי** תאריך ימים.
שנאמר "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא" - אל תקרי "למצאיהם" אלא "למוציאיהם", דהיינו לאלו שמוציאים את דברי התורה **בפה**, כשהם לומדים, ואז - "חיים הם", שמביאים לאריכות ימים.
אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא! חטוף ואכול חטוף ואישתי. אם יש לך ממון תיהנה מהם עכשיו, ואל תמתין עד למחר, שמא תמות ולא תוכל ליהנות, **דעלמא דאזלינן מיניה**, כלומר העולם הזה שאנו עתידים ללכת ממנו ולעוזבו - **כהלולא דמי!** כמו שמחת חופה, שעוברת מהר, כך העוה"ז, היום ישנו ולמחר איננו [451].
אמר ליה רב לרב המנונא: בני! אם יש לך ממון - **היטב לך!** השתמש בו להנאתך, לפי **שאין בשאול תענוג, ואין למות התמהמה** עיכוב, כי פתאום האדם מת.
ואם תאמר: אניח לבני חוק מזון כשאהיה **בשאול - מי יגיד לך** שהממון אכן ישאר בידם, שמא יאבדוהו.
ועוד, שהרי **בני האדם דומין לעשבי השדה, הללו נוצצין**, כלומר כשהן גדילין גדילה פרנסתם ועושרם עמהם, ואינך צריך לדאוג להם, **והללו נובלין** מתים.
אמר רבי יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין עמו בן **לוייה יעסוק בתורה. שנאמר "כי לוית חן הם"** [452].
החש בראשו יעסוק בתורה. שנאמר "כי לוית חן הם לראשיך" [453].
חש בגרונו יעסוק בתורה. שנאמר "וענקים [תכשיט שנותנים על הצואר] **לגרגרותיך"**.
חש במעיו יעסוק בתורה. שנאמר "רפאות תהי לשרך" [לטבורך].
חש בעצמותיו יעסוק בתורה. שנאמר "ושקוי לעצמותיך".
חש בכל גופו יעסוק בתורה. שנאמר "ולכל בשרו מרפא" [454].

[451] והמאירי מפרש על לימוד התורה שלא יתרשל אדם בלמוד, שמא לא יאריך ימים. ובשפת אמת מפרש כפשוטו שלא ידקדק, ומה שימצא יאכל, ולא יאבד זמן בעוה"ז, דכהילולא דמיא.
[452] שעסק התורה נותן לו חן בדרך בעיני כל רואיו, והרי מתפללין בתפלת הדרך "ותתננו לחן ולחסד בעיני כל רואינו". מהרש"א.
[453] ומה שאמרו בנמרא שאסור להתרפאות בדברי תורה, היינו דוקא כשמתכוין לומר פסוק לרפואה. אבל דרך לימודו מותר. ועוד יש לומר, דהכא לא מיירי שחלה ראשו, אלא מיחוש דעלמא. והתורה מגינה שלא יבא לידי חולי. מהרש"א.
[454] דהיינו בכל רמ"ח איברים, שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האיברים. מהרש"א. ונקט מיחושים אלו דוקא, לפי שרפואתן קשה, שאין להם מי שיבקרם ויטול מהם אחד משש בחליים. שהרי אמרו בנדרים שאין מבקרים חולי הראש לפי שהדיבור קשה להם, וכל שכן החש בגרונו. וכן אמרו, שאין מבקרין חולי מעיים. מהרש"א.

אמר רב יהודה ברבי חייא: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. שהרי **מדת בשר ודם, אדם נותן סם** מרפא **לחבירו, לזה יפה ולזה קשה** מועיל למחלה אחת ומזיק למחלה אחרת.

אבל הקב"ה אינו כן. אלא, **נתן תורה לישראל,** והיא **סם חיים לכל גופו! שנאמר "ולכל בשרו מרפא".**

אמר רבי אמי: מאי דכתיב "כי נעים כי תשמרם בבטנך, יכונו יחדיו על שפתיך" - אימתי דברי תורה נעים? בזמן שתשמרם בבטנך כשהם שמורים בידך ואינך שוכחם.

ואימתי תשמרם בבטנך? כיצד תשמרם?

בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך. כשאתה מוציא את הדברים בפה ובאופן מסודר ולא בלחש ובגימגום.

רבי זירא אמר: מהכא ילפינן שצריך להוציא בפה דברי תורה: דכתיב "**שמחה לאיש במענה פיו, ודבר בעתו מה טוב**"

אימתי שמחה לאיש?

בזמן שמענה בפיו. שמוציא דברי תורה יפה בפיו [455].

לישנא אחרינא: אימתי שמחה לאיש במענה פיו?

בזמן שדבר בעתו מה טוב, שיודע לדרוש הלכות חג בחג.

רבי יצחק אמר: מהכא: דכתיב "**כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו**" - **אימתי קרוב אליך?**

בזמן שבפיך ובלבבך לעשותו שאתה מוציא בפיך.

רבא אמר: מהכא: דכתיב "**תאות לבו נתת לו, וארשת שפתיו בל מנעת סלה**" - **אימתי תאות לבו נתת לו? בזמן שארשת שפתיו - בל מנעת סלה,** שנתת בו דעת להוציא בשפתיו.

רבא רמי כתובי אהדדי: **כתיב "תאות לבו נתת לו"** משמע שבעוד שהוא מתאוה כבר באה לו תאותו בלי שיבקש. **וכתיב "וארשת שפתיו בל מנעת סלה"**, דמשמע עד שיבקש. הא כיצד?

אם זכה, תאות לבו נתת לו!

לא זכה, וארשת שפתיו בל מנעת סלה!

תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר "נצח", "סלה", "ועד" - אין לו הפסק עולמית!

ומנא ידעינן זאת?

[455] שענייה היא לשון הרמת קול. רש"ש

"**נצח**" - **דכתיב** "**כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף**", הרי שנצח מלשון לעולם הוא.
"**סלה**" - **דכתיב** "**כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלהינו, אלהים יכוננה עד עולם סלה**".
"**ועד**" - **דכתיב** "**ה' ימלוך לעולם ועד**".
(**סימן, ענקים לחייו לוחות חרות**).
אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "**וענקים לגרגרותיך**" - **אם משים אדם עצמו כענק זה** [שרשרת שעל הצואר], **שהוא** "**רף**" **על הצואר**, שאינו מהודק עליו אלא רפוי בריוח, וכך האדם הוא נעים ומרוצה לבריות, **ונראה ואינו נראה**, שאינו יוצא ובא כמעט לשוק, אלא יושב על תלמודו, כמו הענק, שבדרך כלל הסנטר והזקן מסתירים אותו, ורק כשמגביה צווארו הוא נראה - אז **תלמודו מתקיים בידו**.
ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.
ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "**לחייו כערוגת הבשם**" -
אם משים אדם עצמו כערוגה זו, שהכל דשין בה, כך הוא אין לו גסות רוח,
וכבושם זה, שהכל מתרשמין בו שמלמד תורה לתלמידים.
אז **תלמודו מתקיים**.
ואם לאו, אין תלמודו מתקיים.
ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב "**לוחות אבן**"
אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית מרוב דריכת אנשים עליה, כך לחייו [פיו] אינם מתעייפין מלחזור על תלמודו וללמד לאחרים, אז **תלמודו מתקיים בידו**.
ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.
ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב בלוחות ראשונות "**חרות על הלוחות**" - **אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונים, לא נשתכחה תורה מישראל**, ד"חרות" משמע חקוק ואינו נמחק לעולם, כך היתה התורה חקוקה לישראל שלא תשתכח מהם לעולם.
רב אחא בר יעקב אמר: אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונים **אין כל אומה ואומה שולטת בהן. שנאמר** "**חרות**" - **אל תיקרי** "**חרות**" **אלא** "**חירות** על הלוחות". שבזכות הלוחות היו ישראל בני חורין.
אמר רב מתנה: מאי דכתיב "**וממדבר מתנה**" - **אם משים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו, תלמודו מתקיים בידו**, שניתנת לו התורה במתנה שלא ישכחנה.
ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.
רבא בריה דרב יוסף בר חמא, הוה ליה מלתא לרב יוסף בהדיה, שרב יוסף כעס עליו.

כי מטא מעלי יומא דכיפורי, כשהגיע ערב יום כפור, **אמר** רבא: **איזיל ואפייסיה** לרב יוסף.

אזל, **אשכחיה לשמעיה** משמשו של רב יוסף **דקא מזיג ליה כסא** שהיה מוזג לרב יוסף כוס יין. דהיינו, שהיה מוסיף עליו מים ומכינו לשתיה, שכך היו נוהגין לפי שהיין שלהם היה חריף.

אמר ליה רבא לשמש: **הב לי**, **ואימזגיה אנא**.

יהב ליה. **מזגיה** רבא **כדטעמיה**, לפי מנהגו בהתאמת היחס בין המים ליין.

אמר רב יוסף: **דמי האי מזיגא - למזיגא דרבא בריה דרב יוסף בר חמא**. שלא הכיר רב יוסף את רבא, לפי שהיה סגי נהור. ולפי הטעם של היין הבין שרבא מזגו, כי רב יוסף הכיר את אופן המזיגה של רבא מתוך שהיה רגיל למזוג לפניו בעבר כשלמד אצלו.

אמר ליה רבא: **אנא הוא! אמר ליה** רב יוסף: **לא תיתיב** - תשב, אלא עמוד **אכרעיך** - על רגליך **עד דמפרשת לי הני קראי!**

מאי דכתיב "**וממדבר מתנה**, **וממתנה נחליאל**, **ומנחליאל במות**, **ומבמות הגיא**".

[רב יוסף נתכוין להזהירו שיהא שפל רוח, כדמוכח ממקרא זה כדלקמן, לפי שהגיס דעתו במעשה שהיה, ושעל כך כעס עליו].

אמר ליה: כך פירושו: **אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו**, **תורה ניתנה לו במת נה**.

וכיון שניתנה לו במתנה - נחלו אל, **שנאמר** "**וממתנה נחליאל**".

וכיון שנחלו אל - עולה לגדולה, **שנאמר** "**ומנחליאל במות**".

ואם מגיס לבו הקדוש ברוך הוא משפילו, **שנאמר** "**ומבמות הגיא**".

ואם חוזר בו מהתנשאותו **הקב"ה מגביהו**, **שנאמר** "**כל גיא ינשא**".

[פסוק זה אינו שייך לכאן אלא הביאו אותו בגלל הדרשה ששייכת לענייננו].

אמר רב הונא: **מאי דכתיב** "**חיתך ישבו בה**, **תכין בטובתך לעני אלהים**" - **אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת**, **ואוכלת** מיד לאחר הריגתה, כך הוא אינו מקפיד על מאכלו שיהא לעונג אלא אוכל בשר בלי תבלין וכן בשאר תענוגים.

ואיכא דאמרי: **שמסרחת** ששרויה בתוך טיט **ואוכלת**, כך הוא נוהג בשפלות ואינו קץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו.

[פירוש אחר - **דורסת**, **ואוכלת** מיד, כך תלמיד חכם חוזר על תלמודו מיד לאחר שקיבל מרבו. **מסרחת ואוכלת**, כך הוא מנבל עצמו על דברי תורה. וכתב רש"י שהפירוש זה נראה לו יותר כי מצינו בכל הש"ס שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלם שיהא דרך גדולה וכבוד, וכן על מלבושיהן].

אז **תלמודו מתקיים בידו**.
ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.
ואם עושה כן - הקב"ה עושה לו סעודה בעצמו, שנאמר "תכין בטובתך לעני אלהים".
היינו, לזה ששם עצמו כעני.
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "נוצר תאנה יאכל פריה" - למה נמשלו דברי תורה כתאנה?

דף נד:
מה תאנה [עץ תאנה] **זו** (תחילת העמוד) **כל זמן שאדם ממשמש בה** הוא **מוצא תאנים**, לפי שאינם מתבשלים בבת אחת אלא מעט מעט. **אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן, מוצא** בהן טעם.
אמר רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב "אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד" - **למה נמשלו דברי תורה לאילת?**
לומר לך: מה אילה רחמה צר, וחביבה על בועלה כל שעה ושעה **כשעה ראשונה, אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה**.
"**ויעלת חן**" - **שמעלת חן על לומדיה**. שכולם מנשאים אותו בשביל תורתו.
"**דדיה ירווך בכל עת**" - **למה נמשלו דברי תורה כדד?**
מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.
"**באהבתה תשגה תמיד**" - שתעשה את עצמך שוגה ופתי בשביל התורה. שתניח עסקך לרוץ לדבר הלכה, **כגון רבי אלעזר בן פדת** -
אמרו עליו על רבי אלעזר בן פדת, **שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי**, **וסדינו** חלוקו העליון **מוטל בשוק העליון של ציפורי**, ששכח אותו שם, מרוב שהיה שקוע בתורה.
אמר רב יצחק בן אלעזר: פעם אחת בא אדם ליטלו, ומצא בו שרף נחש.
תנא דבי רב ענן: מאי דכתיב בספר שופטים בשירת דבורה "לבי לחוקקי ישראל [לאהוב את חכמי ישראל] ... **רוכבי אתונות צחורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו**" - "**רוכבי אתונות**" - **אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה**.
"**צחורות**" - **שעושין אותה** ברורה **כצהרים**.
"**יושבי על מדין**" - **שדנין דין אמת לאמתו**.
"**והולכי**" - **אלו בעלי מקרא** שהולכין בתורה.

"**על דרך**" - **אלו בעלי משנה** שהיא דרך לתורה.
"**שיחו**" - **אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן דברי תורה.**
אמר רבי שיזבי משום רבי אלעזר בן עזריה: מאי דכתיב "לא יחרוך רמיה צידו" - דרשינן נוטריקון: **לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי**. מי שמרבה ללמוד ואינו חוזר על תלמודו, ומרמה אנשים להראות כמה הוא חכם שיודע הרבה.
רב ששת אמר: העושה כן אינו רמאי אלא שוטה. והכתוב מדבר לשבח, שמי שלומד מעט וחוזר מיד עד שזוכר היטב, ורק אח"כ ממשיך ללמוד, הוא הרמאי, כלומר חכם בדבר זה, כמו **הצייד הרמאי** כדמפרש לקמן, והוא **יחרוך**, כלומר, יתקיים תלמודו בידו.
כי אתא רב דימי אמר: **משל לצייד שצד צפרים, אם ראשון ראשון** מיד שצדו **משבר כנפיו** שלא יברח, הוא **משתמר. ואם לאו אין משתמר** שהראשון בורח ממנו כשעוסק בצידת השני.
וכך ביאור הכתוב: וכי לא יחרוך, כלומר, שלא יצלה עופות ויאכל מי שצידו רמיה?
אמר רב סחורה אמר רב הונא: מאי דכתיב "הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה" - אם עושה אדם תורתו חבילתו חבילות, שלומד הרבה בבת אחת - **מתמעט** לימודו. **ואם לאו**, אלא הוא **קובץ על יד על יד**, שלומד מעט מעט וחוזר - **ירבה.**
אמר רבא: ידעי רבנן להא מלתא, ובכל זאת **עברי עלה אמר רב נחמן בר יצחק: אנא עבידתיה** עשיתי כן **ואיקיים בידאי!**
תנו רבנן: כיצד סדר משנה? כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה מי משה רבינו - **משה למד תורה מפי הגבורה.**
א. **נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו.**
נסתלק אהרן מלפני משה לאחר שסיים לשנות [שבשעת לימודו היה יושב מול פניו כדכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך", וכן כולם בשעת לימודם], **וישב לשמאל משה**, שכך היא מדת דרך ארץ, שיהא הגדול לימין.
ב. **נכנסו בניו** של אהרן **ושנה להן משה פירקן**, אותו פרק עצמו ששנה לאהרן.
נסתלקו בניו מלפני משה.
אלעזר שהוא הגדול **ישב לימין משה, ואיתמר לשמאל אהרן.**
רבי יהודה אומר: לעולם, אהרן לימין משה חוזר. שעכשיו, שיש מי שישב לשמאל משה, כבוד הוא למשה ואהרן שיהא אהרן הגדול יושב לימין משה [456].
ג. **נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקן.**

[456] ואם כן אלעזר ואיתמר ישבו יחד לשמאל אהרן. יעב"ץ.

נסתלקו זקנים.
ד. **נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקן**.
נמצאו: א. **ביד אהרן ארבעה** פעמים [457].
ב. **ביד בניו שלשה**.
ג. **וביד הזקנים שנים**.
ד. **וביד כל העם אחד**.
נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקן, לבניו ולזקנים ולכל העם.
נסתלק אהרן, שנו להן בניו פירקן, לזקנים ולכל העם.
נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקן, לכל העם.
נמצא ביד הכל ארבעה.
מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבע פעמים.
וקל וחומר הוא: **ומה אהרן, שלמד מפי משה, ומשה מפי הגבורה**, ויש בכך סגולה שיבין מהר, **כך** היה צריך.
הדיוט הלומד **מפי הדיוט - על אחת כמה וכמה** שצריך לשנות ארבע פעמים.
רבי עקיבא אומר: מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו, כלומר עד שיבין היטב ולא די בארבע פעמים?
שנאמר "ולמדה את בני ישראל" [458].
ומנין שחייב ללמדם **עד שתהא סדורה בפיהם**, שיזכרו היטב? **שנאמר "שימה בפיהם"**.
ומנין שחייב להראות לו פנים להסביר לו טעם הדבר, ולא יאמר לו כך שמעתי, הבן אתה בעצמך טעם הדבר?
שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ולא כתיב "תלמדם". ומשמע שצריך אתה לסדר ולשים לפניהם טעם הדברים.
והוינן בה: **וליעיילו כולן** בבת אחת, אהרן ובניו והזקנים וכל העם, **וליגמרו כולהו ממשה** ארבע פעמים?
ומשנינן: **כדי לחלוק כבוד לאהרן** ששמע לפני כולם, **ובניו** ששמעו לפני הזקנים והעם, **וכבוד לזקנים** ששמעו לפני כל העם.

[457] ואיתא במדרש, דמשה נמי למד מפי הגבורה ארבע פעמים. והטעם הוא, שלאחר שנתחזק להם הלימוד בשלש פעמים, יהיה הלימוד הרביעי לשמה. מהרש"א.
[458] כתב בגאון יעקב דרבי אליעזר נמי מודה לרבי עקיבא דחייב לשנות עד שיבין היטב. אלא בא לומר שאפילו תלמיד שמבין בפעם או בפעמיים נמי חייב לשנות לו ארבעה פעמים, כדי שיזכור, וק"ו מאהרן, דודאי הבין בפעם אחת.

והוינן בה: **וניעול אהרן, וניגמר ממשה** הוא לבדו ארבע פעמים, **וליעיילו בניו וליגמרו מאהרן** ארבע פעמים, **וליעיילו זקנים ולילפו** ילמדו **מבניו** ארבע פעמים, **וליזלו** הזקנים **ולגמרינהו לכולהו ישראל** ארבע פעמים?

ומשנינן: **כיון דמשה מפי הגבורה גמר - מסתייעא מלתיה** שיצליחו יותר בלימודם, אם כולם ישמעו מפי משה עצמו.

אמר מר: רבי יהודה אומר: לעולם אהרן - לימין משה חוזר.

והוינן בה: **כמאן אזלא הא דתניא: שלשה שהיו מהלכין בדרך, הרב** הולך **באמצע, וגדול בימינו, וקטן בשמאלו. לימא רבי יהודה היא ולא רבנן?** דלרבנן הרי אהרן נשאר לשמאל משה, על אף שהוא הגדול.

ומשנינן: **אפילו תימא רבנן.** ואמנם לכתחילה צריך הגדול להיות מימין הרב.

אלא, **משום טירחא דאהרן,** שכבר ישב לפני כן משמאל משה בהיותו לבדו עם משה, לא הצריכוהו לעמוד ממקומו וללכת לישב לימין משה.

רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני, וגמר. כלומר לימדו ארבע מאות פעמים עד שהבין התלמיד.

יומא חד, בעיוה למלתא דמצוה, ביקשו את רבי פרידא להתעסק בדבר מצוה מחוץ לביהמ"ד. **תנא ליה** ארבע מאות פעמים כהרגלו, **ולא גמר,** ועדיין לא הצליח להבין.

אמר ליה רבי פרידא: **האידנא** עתה - **מאי שנא** שאינך מבין?

אמר ליה תלמידו: **מדההיא שעתא,** מאותו רגע, **דאמרו ליה למר: איכא מילתא דמצוה** לעסוק בה - **אסחאי לדעתאי,** הסחתי את דעתי מלימודי, **וכל שעתא אמינא,** [היות] וחשבתי בעצמי כל רגע: **השתא קאי מר, השתא קאי מר.** ולפיכך לא הצלחתי להבין.

אמר ליה רבי פרידא: **הב דעתך, ואתני לך** שוב.

הדר תנא ליה ארבע מאה זימני אחריני! נפקא בת קלא ואמרה ליה לרבי פרידא: מה אתה מעדיף בשכרך: האם **ניחא ליך דליספו** יוסיפו **לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך** שתזכה אתה וכל הדור שלך **לעלמא דאתי** לעולם הבא?

אמר רבי פרידא: ניחא לי יותר **דניזכו אנא ודריי** וכל דורי **לעלמא דאתי!**

אמר להן הקב"ה: תנו לו גם **זו** וגם **זו!**

אמר רב חסדא: אין תורה נקנית אלא בסימנין, כדרך שיש בש"ס סימנים לפני מימרות רצופות בענין אחד, או על פי שמות החכמים שאמרו אותן המימרות. והכל, כדי שלא ישכחו. **שנאמר "שימה בפיהם" - אל תקרי "שימה" אלא סימנה!**

שמעה רב תחליפא ממערבא מארץ ישראל. **אזל, אמרה קמיה דרבי אבהו** בארץ ישראל **אמר** לו: **אתון** בבבל, **מהתם מתניתו לה,** מ"שימה בפיהם".

אנן, מהכא מתנינן לה: דכתיב "**הציבי לך ציונים, שימי לך** תמרורים" - **עשו ציונים** סימנים **לתורה**.

ומאי משמע דהאי "ציון" - לישנא ד"סימנא" הוא?

דכתיב "**וראה עצם אדם, ובנה אצלו ציון**" לסמן סימן שיש כאן עצם של מת, כדי שלא ייטמאו עוברי דרכים.

רבי אלעזר אמר, מהכא שמעינן לעשות סימנים בתורה: דכתיב "**אמור לחכמה אחותי את, ומודע לבינה תקרא**". **עשה מודעים** סימנים **לתורה**.

רבא אמר: הכי קאמר קרא: **עשה מועדים**, קבע עתים, **לתורה**.

דף נה.

וזה שאמרנו, כי צריך לטרוח ולעשות סימנים ותחבולות כדי שתתקיים התורה בידי לומדיה [לשון רש"י] -

היינו דאמר אבדימי בר חמא בר דוסא, שכך יש לדייק בלשון הכתוב:

מאי דכתיב ביחס לתורה "**לא בשמים היא, ולא מעבר לים היא**" -

"**לא בשמים היא**" - **שאם בשמים היא, אתה צריך לעלות אחריה**.

"**ואם מעבר לים היא**" - **אתה צריך לעבור אחריה**.

הרי שצריך כל כך לטרוח עבור התורה.

רבא אמר: "**לא בשמים היא**" - **לא תמצא** התורה **במי שמגביה דעתו עליה**, שמתגאה בלימודה **כשמים**. **ולא תמצא במי שמרחיב דעתו עליה כים**.

רבי יוחנן אמר: "**לא בשמים היא**" - **לא תמצא** התורה **בגסי רוח**.

"**ולא מעבר לים**" - **לא תמצא לא בסחרנים** שמחזרין עם סחורתם בעיירות, **ולא בתגרים** שמחזרים בתוך עירם, אלא במי שיושב ושוקד על תלמודו [459] **תנו רבנן**: **כיצד מעברין את הערים**?

א. עיר שהיא **ארוכה** - מעברין את סביבותיה **כמות שהיא**, וכפי שיבואר לקמן.

ב. עיר **עגולה** - **עושין לה זויות**, סוגרים מסביבה את העיגול בריבוע, כאילו היתה מרובעת, ומחשבים את האלפיים אמה רק מגבולות הריבוע.

ונמצא שאם בא לצאת מצד קרן העיר, הרי הוא מרויח את כל ההפרש בין העיגול לקרן.

ג. עיר **מרובעת - אין עושין לה זויות**. יתבאר לקמן.

[459] ולפי מהר"ב רנשבורג: אלא במי שמשים עצמו רואה אינו נראה.

ד. **היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר - רואין אותה כאילו היא שוה**, שמאריכים את צדה הקצר בהתאם לצדה הארוך, ורואים אותה כאילו היא מלבן. ומודדים מגבולות המלבן.

ה. **היה** בה **בית אחד** שהיה **יוצא** מהעיר **כמין פגום**, בליטה, הבולטת מהעיר.

או שהיו בה **שני בתים היוצאין** מהעיר **כמין שני פגומין** -

רואין אותן, את שני הבתים הבולטים מן העיר, **כאילו חוט מתוח עליהן**, ביניהם, **ומודד ממנו**, ממקום החוט הנמתח בין שתי הבליטות, **ולהלן**, **אלפים אמה**.

ו. **היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם** [כעין ך סופית] - **רואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות**, בין שתי קצוות הקשת או הגאם.

ומודד ממנו ולהלן אלפים אמה.

אמר מר, שנינו בברייתא: היתה **ארוכה** - מודדים ממנה **כמות שהיא**.

ופרכינן: **פשיטא** שמודדים ממנה כמות שהיא!?

ומשנינן: **לא צריכא**, **דאריכא** מצד אורכה, **וקטינא**, קטנה מצד רוחבה.

מהו דתימא, **ליתן לה פותיא אאורכה**, שהייתי אומר שיוסיף את מידת הרוחב על מידת האורך, דהיינו, שירחיב אותה עד שיעשנה מרובעת, ויהיו רוחבה ואורכה שוים.

קא משמע לן שמשאירים אותה כמות שהיא, בצורת מלבן.

עוד שנינו בברייתא הזאת: היתה העיר **מרובעת - אין עושין לה זויות**.

ותמהינן: **פשיטא**, שהרי אין את מה לרבע!

ומשנינן: **לא צריכא**, דאמנם **מרבעא** העיר, אך **ולא מרבעא** בכיוונים של **ריבוע עולם**. [עיין ציור]

מהו דתימא, הייתי אומר **לירבעא בריבוע עולם** [עיין ציור].

קא משמע לן שמשאירים אותה בריבוע שלה, כמות שהיא.

שנינו בברייתא: **היה בית אחד יוצא כמין פגום או שני בתים יוצאין כמין שני פגומין**.

והוינן בה: **השתא**, הרי אפילו אם היה בולט מהעיר רק **בית אחד**, **אמרת** שמרחיב אותו הבית את כל העיר, לפי מידת בליטתו של הבית.

היו **שני בתים** בולטים - וכי **מיבעיא** לומר ששניהם מרחיבים את גבולות העיר, על ידי מתיחת חוט בינהם!?

ומשנינן: **לא צריכא**, הברייתא עוסקת במקרה שיצאו ובלטו שני הבתים **משתי רוחות** נפרדות.

וחידושה של הברייתא הוא:

מהו דתימא, הייתי אומר כי רק **מרוח אחת אמרינן** שמרחיבים את העיר, אבל **משתי רוחות - לא אמרינן** שמרחיבים אותה משני צידיה עבור כל אחד מהבתים, לפי שהיא קולא מופרזת.

קא משמע לן שמקילים במדידת התחומים אפילו בהרחבת גבולות העיר משני צידיה, על ידי שני הבתים הבולטים משני צידיה.

שנינו בברייתא: **היתה** העיר **עשויה כמין קשת או כמין גאם - רואין אותה כאילו היא**, המקום שבין היתר לקשת, או שבין הניצב של הגאם לאלכסון שלו - **מלאה בתים וחצירות**.

ומודד ממנה, מהיתר או מאלכסון הגאם, **ולהלן - אלפים אמה**.

אמר רב הונא: **עיר העשויה כקשת** - רק **אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה**, שהתחום של כל אחד מראשיה נבלע בתחום האלפיים אמה של הראש האחר - רק אז **מודדין לה מן היתר**. שרואים את המקום שבין שתי קצות הקשת כאילו הוא מלא בתים.

ואם לאו, שרחוקים שני ראשי הקשת זה מזה יותר מארבעת אלפים אמה - אין שני ראשיה נחשבים כאילו הם יוצרים בשטח שבינהם עיר אחת, ולכן **מודדין לה** את תחומה רק **מן הקשת**, ולא מן היתר.

ופרכינן: **ומי אמר רב הונא הכי** שמחברים את שתי קצות העיר אפילו במרחק של קרוב לארבעת אלפים אמה?

והאמר רב הונא: **חומת העיר שנפרצה במאה וארבעים ואחת** אמות **ושליש** אמה, וכן יש שטח ריק בתוך העיר [בשיעור שכזה] בין שני חלקיה - נעשים שני חלקי העיר כשתי ערים נפרדות. אף על פי שיש מרחק פחות מתחום שבת בין שני חלקי העיר, ואין מחשיבים את השטח הריק שבין חלקי העיר כאילו הוא מלא בתים!

אמר רבה בר עולא: **לא קשיא** כי יש לחלק בין המקרים:

כאן - בקשת, התחלקה העיר רק **ברוח אחת**, אך היא מחוברת באמצעות הקשת. ולכן אם מובלע התחום הנמדד מהראש האחד של הקשת בתחום הנמדד מהראש השני, ניתן לראות את העיר כאילו השטח שבין שני ראשי הקשת מלא בתים.

כאן - בנפרצה העיר **משתי רוחות** נגדיות, שאין מה שיחבר בינהם.

והוינן בה: וכי **מאי קא משמע לן** בנפרצה העיר משתי רוחות - האם רק זה **דנותנין** מידת "**קרפף**" של שבעים אמה ושיריים **לזו**, ומידת **קרפף לזו**? **הא** כבר **אמרה רב הונא חדא זימנא**.

דף נה:

דתנן: (תחילת העמוד) **נותנין קרפף** של שבעים אמה ושיריים **לעיר**, שמחשיבים את השטח הזה כקרפף העיר הנספח אליו, ומודדים את תחום העיר רק מאחרי הקרפף, **דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: **לא אמרו** שנותנים לעיר **קרפף** למדוד ממנו, **אלא** רק אמרו שנותנים קרפף לעיר כדי לחבר בין **בין שתי עיירות** סמוכות על מנת לעשותם לעיר אחת, במידה והן קרובות זו לזו פחות משיעור קרפף.

ועל משנה זו **איתמר**:

רב הונא אמר: כשמודדים את הקרפף כדי לחבר בין שתי עיירות סמוכות - נותנים **קרפף** גם **לעיר** הזו, ונותנים קרפף גם **קרפף לעיר** הזו.

והיינו, שאם אינן רחוקות זו מזו כדי שיעור שני קרפפים - הרי הן נחשבות לעיר אחת.

וחייא בר רב אמר: **אין נותנין אלא קרפף אחד** כדי לחבר את **שניהם**.

וכיון שכבר חידש לנו רב הונא את חידושו בביאור המשנה, שצריך ליתן שני קרפפים כדי לחבר שתי עיירות סמוכות - מדוע הוא היה צריך לחזור ולומר זאת כמימרא נפרדת שלו ביחס לעיר שנפרצה חומתה?

ומשנינן: **צריכא** להשמיענו את שניהם:

דאי אשמעינן רב הונא רק **הכא**, בחומת העיר שנפרצה, שנותנים שני קרפפים לשני חלקי העיר, הייתי אומר שרק כאן נותנים שני קרפפים, כדי לצרף יחד את שני חלקי העיר לעיר אחת, **משום דהוה ליה** לעיר הזאת **צד היתר מעיקרא**.

שהרי לפני שנפרצה חומת העיר היא היתה עיר אחת, והיו מודדים את תחום העיר, מכל מקום שבה מחומות העיר שמסביב, ולא היו צריכים למדוד את הבתים שבתוך העיר.

אבל התם, לחבר שתי עיירות, שמעולם לא היו יחד - **אימא לא** נותנים לצורך חיבורם מעתה אלא רק קרפף אחד.

ואי אשמעינן התם, בשתי עיירות שנותנים להן שני קרפפים לצורך חיבורן, הייתי אומר כי דוקא לשתי עיירות נותנים שני קרפפים, **משום דדחיקא תשמישתייהו** של שתי עיירות להשתמש בשטח של מידת קרפף אחד, ולכן נותנים לכל אחת מהן מידת קרפף לחוד כדי להשתמש בו. ולכן נחשב מקום הקרפף כחלק מן העיר, ונמצא ששתי העיירות מתחברות מכח החיבור שבקרפיפהן.

אבל הכא, בחומת העיר שנפרצה, **דלא דחיקא תשמישתייהו**, שהרי מעיקרא, לפני שנחלקה העיר לא היו משתמשים בשטח שנוצר בינהן לצורך תשמיש של קרפף, **אימא לא** נותנים לשני החלקים קרפף כפול כדי לחברם.

הילכך **צריכא** רב הונא להשמיענו את שתי ההלכות.
ועתה, עוסקת הגמרא בנושא העיר העשויה כקשת, שלפי הברייתא מודדים את תחומה מהיתר, ולא מן הבתים.
וכמה מרחק **הוי**, יכול להיות, **בין היתר לקשת**, כדי שנוכל להחשיב את המקום שביניהם כאילו הוא מלא בתים?
רבה בר רב הונא אמר: אלפים אמה.
כי אם הוא מהלך יותר מאלפיים אמות, שהם תחום שבת, מביתו [הנמצא בקשת] ועד היתר, שוב אי אפשר להחשיב את המקום שבין הקשת ליתר כאילו הוא מלא בתים.
זאת, אף על פי שמצד שני, אין מרחק של ארבעת אלפים אמה בין שני ראשי הקשת, ויכול הוא להגיע לכל מקום שבין הקשת ליתר על ידי יציאה מהבתים שבשני צידי הקשת.
רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר: אפילו אם היה המרחק בין היתר והקשת **יתר מאלפים אמה**, נחשב השטח שביניהם כאילו הוא מלא בתים.
אמר אביי: כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא.
שהרי אפילו היה היתר רחוק מן הקשת יותר מאלפיים אמה יש אפשרות לכל אחד מבני העיר ללכת לכל השטח שבין הקשת ליתר: **דאי בעי** האדם הגר בקשת ללכת פחות מאלפיים אמה ולהגיע לכל מקום הנמצא בין היתר לקשת - יכול הוא לעשות זאת!
כי **הדר**, חוזר הוא אל ראש הקשת, על ידי שהוא **אתי**, מהלך, **דרך הבתים** של העיר עד הגיעו אל ראש הקשת. ומשם המרחק אל מרכז היתר הוא פחות מאלפיים אמה בכל צד, ונבלעים שם שני התחומים של שני ראשי הקשת זה בזה, ולכן מותר ללכת מראש הקשת האחד אל ראש הקשת השני, לאורכו של ה"יתר".
ולכן יש להחשיב את כל השטח שבין היתר לקשת כאילו הוא מלא בתים, ומכח זה להתיר לצאת מן הבתים אל היתר למרות שהמרחק ביניהם הוא יותר מאלפיים אמות.
ונמצינו למדים כמה חידושים בעיר שעשויה כקשת:
א. על אף שכאשר המרחק בין שני ראשי הקשת הוא פחות מארבעת אלפים אמה יש אפשרות ללכת בין שני ראשי הקשת מחמת הבלעת התחומין של שני ראשי הקשת, אין הדבר מאפשר את ההליכה מהבתים שבקשת אל היתר, אלא אם כן נחשיב את כל השטח שבין היתר לקשת כאילו הוא מלא בתים.
ב. כמו כן, אין מרבעים את העיר הזאת
ג. כאשר יש הפרש של למעלה מארבעת אלפים אמות בין שני ראשי הקשת, אי אפשר ללכת בין שני ראשי הקשת אפילו אם בין היתר לקשת יש פחות מאלפיים אמה.

ועל אף שמותר לכל אנשי העיר ללכת **באותו השטח עצמו** אם הם יוצאים מהבתים של הקשת אל עבר ה"יתר".
וטעמו של דבר, כי צורתה של הקשת מוכיחה בעליל על צורת העיר, שעל אף שהיא עיר אחת, היא מתפשטת לכיוונים מנוגדים, וכאילו היא נחלקת לשתי ערים.
ולכן נאמרו בה שתי הלכות, שלכאורה הן נראות כהגדרות מנוגדות.
מצד אחד, יכולים כל אנשי העיר ללכת את כל העיר, שהרי עיר אחת היא.
אך מאידך, נחשבים יושבי העיר הזאת כ"יושבי צריפין" [עיין בר"ח על העמוד הקודם], שאין קשר ביניהם, ולכן מודדים לכל אחד מהם אלפיים אמה מביתו [עיין רש"י בעמוד הקודם].
עיין בריטב"א ביאור הסוגיא, ובהרחבה בספר "קרית אריאל".
שנינו במשנה: **היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחים**.
והוינן בה: **מאי גדודיות?**
אמר רב יהודה: חורבות בתים שיש להם **שלש מחיצות ושאין עליהן תקרה**.
איבעיא להו: חורבות שיש להן **שתי מחיצות ויש עליהן תקרה - מהו** שיתעברו עמה?
תא שמע: אלו שמתעברין עמה:
נפש, בנין על קבר [עיין במשנה], **שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות**.
והגשר, והקבר שיש בהן בית דירה
ובית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן.
ובית עבודת כוכבים שיש בה בית דירה לכ ומרים.
והאורוות והאוצרות שבשדות ויש בהן בית דירה.
והבורגנין כעין סוכה **שבתוכה** של השדה.
והבית שבאיי הים.
אם היו כל אלה בתוך שבעים אמה ושיריים מהעיר - **הרי אלו מתעברין עמה**.
ואלו שאין מתעברין עמה:
נפש שנפרצה משתי רוחותיה, אילך ואילך
והגשר והקבר שאין להן בית דירה.
ובית הכנסת שאין לה בית דירה לחזן.
ובית עבודת כוכבים שאין לה בית דירה לכומרים.
והאורוות והאוצרות שבשדות שאין להן בית דירה.
ובור ושיח ומערה וגדר ושובך שבתוכה של השדה.
והבית שבספינה - אין אלו מתעברין עמה.

ודייקינן: **קתני מיהת: נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך.**
מאי לאו - דאיכא תקרה.
ומוכח ששתי מחיצות ותקרה מתעברים עמה.
ודחינן: **לא.** אין זו ראיה. כי הכא איירי **דליכא תקרה.**
תו הוינן בה: **בית שבים - למאי חזי?**
אמר רב פפא: בית שעשוי לפנות בו כלים שבספינה.
ותו הוינן בה: וכי **מערה אין מתעברת עמה?**
והתני רבי חייא: מערה מתעברת עמה!
אמר אביי: כשיש בנין על פיה.
ופרכינן: אם יש בית - **ותיפוק ליה משום בנין גופיה!**
ומשנינן: **לא צריכא,** שמסייעת המערה **להשלים** את שטחו של הבית לארבע אמות על ארבע אמות.
אמר רב הונא: יושבי צריפין אין מקומם נחשב לעיר, ולכן **אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן.**
מתיב רב חסדא מהא דכתיב: [במדבר לג] "**ויחנו על הירדן מבית הישמת**".
והרי בני ישראל ישבו במדבר באהלים.
ואמר רבה בר בר חנה: לדידי חזי לי ההוא אתרא, והוי תלתא פרסי על תלתא פרסי.
ותניא: כשהן נפנין בהיותם במדבר היו יוצאים מחוץ לענן - **ואין נפנין לא לפניהם ולא לצדיהן** מחוץ לענן, שמא יפנה הענן לכוון שלהם ובתוכו ארון הברית וגנאי הוא שהם מתפנים בנוכחות הארון.
אלא, נפנין **לאחריהן,** שלשם לא יחזור הענן.
ומוכח ממה שיצאו והלכו מראש המחנה עד לאחוריו מחוץ לענן שלש פרסאות, שגם יושבי אהלים או צריפים מצטרפים כמו עיר, ואין מודדים להם מפתח אהליהם, אלא מגבול הישוב שלהם.
אמר ליה רבא: דגלי מדבר קאמרת! שאני התם. **כיון דכתיב בהו** [במדבר ט] "**על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו**" - **כמאן דקביע להו** מקום מושב **דמי.**
אמר רב חיננא בר רב כהנא אמר רב אשי: אם יש שם שלש חצירות של שני בתים - הוקבעו כעיר.
אמר רב יהודה אמר רב: יושבי צריפין והולכי מדברות - חייהן אינן חיים, ונשיהן ובניהן אינן שלהן.

תניא נמי הכי, **אליעזר איש ביריא אומר**: **יושבי צריפין** - חייהם אינם חיים, שאינם נהנים, והרי הם **כיושבי קברים**.

ועל בנותיהם הוא אומר שהן אסורות לבעליהן, שנאמר [דברים כז] "**ארור שכב עם כל בהמה**".

מאי טעמא הן אסורות?

עולא אמר: **שאין להן מרחצאות**, ובשעה שהולכים בעליהן למקום רחוק כדי להתרחץ והעיר עזובה באותה שעה, נזקקות נשותיהם למנאפים.

ורבי יוחנן אמר: **מפני שמרגישין זה לזה בטבילה** של הנשים.

כי לפי שאין להם מקוואות, צריכות הנשים לטבול במקום רחוק, ואינן הולכות לשם לבד אלא מבקשת האשה מחברתה להתלוות אליה, ומרגישים בכך השכנים, ויש רשע שרודף אחריהן, ומתייחד עמן. [עיין רש"י]

ומבארת הגמרא: **מאי בינייהו**?

איכא בינייהו כשיש סמוך לביתם **נהרא**, שאינו ראוי לרחיצה אלא רק לטבילה, ואין מרגישים לפי שהוא נהרא **דסמיך לביתא**, אבל עדיין יש את חשש המרחצאות הנמצאות במקום רחוק.

אמר רב הונא: **כל עיר שאין בה ירק** שהוא טוב למאכל ובזול - **אין תלמיד חכם רשאי לדור בה**, לפי שמחמת היוקר של שאר המזונות אין סיפק בידו ללמוד תורה.

ותמהינן: **למימרא**, **דירק מעליא** מועיל?

והתניא: **שלשה מרבין את הזבל** היוצא מן האדם, **וכופפין את הקומה** שלו, **ונוטלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם**, **ואלו הן**:

דף נו.

פת קיבר ושכר חדש וירק!

לא קשיא.

הא דשנינו שירקות טובים הם - **בתומי** שומים ומין ירק הנקרא **כרתי**.

הא - בשאר ירקי.

כדתניא: **שום** - **ירק**, וטוב הוא. **כרישין** - **חצי ירק** ורע הוא.

נראה צנון על השולחן - **נראה סם חיים**.

ופרכינן: **והא תניא**: **נראה צנון** - **נראה סם המות!**

ומשנינן: **לא קשיא**.

כאן - **בעלין** של הצנון, קשים הם למאכל.

כאן - **באמהות**, בצנון עצמו, סם חיים הוא.

כאן - בימות החמה, יפה הצנון לפי שהוא מצנן את הגוף.
כאן - בימות הגשמים, רע הוא.
אמר רב יהודה אמר רב: כל עיר שיש בה מעלות ומורדות - אדם ובהמה שבה מתים בחצי ימיהן, מפני הטורח שבעלייתן.
והוינן בה: וכי "**מתים**" - **סלקא דעתך**?
אלא אימא: מזקינים, שתש כוחם, **בחצי ימיהן**.
אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הני מולייתא מעלות ומורדות שבין שתי העיירות, **דבי בירי ודבי נרש - אזקנון**.
תנו רבנן: בא לרבעה את תחומי העיר - **מרבעה בריבוע עולם: נותן צפונה לצפון עולם, ודרומה לדרום עולם**.
וסימניך לדעת היכן הם כיווני העולם בדיוק, יש לכוון לפי המזלות שבשמים: **עגלה בצפון, ועקרב בדרום**.
רבי יוסי אומר: אם אינו יודע לרבעה בריבוע של עולם - מרבעה כ"מין התקופה".
שלפי הילוך השמש בתקופות השנה ניתן לקבוע את הכיוון בדיוק.
כיצד?
כאשר **חמה יוצאה ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך**, בתקופת תמוז - הרי מקום יציאתה ושקיעתה, **זה הוא "פני צפון"**. כיון שהיא יוצאת בצפון מזרח, ופונה דרומה, וחוזרת ושוקעת בצפון מערב. ואילו בלילה "סובבת" החמה בצד הצפוני, וזורחת למחרת שוב בצד הצפוני, כאשר בכל יום היא נעה מעט צפונה או מעט דרומה בהתאם לתאריכים המשתנים.
כאשר **חמה יוצאה ביום קצר** בדרום מזרח, ומהלכת רק בצד דרום, **ושוקעת** בדום מערב **ביום קצר**, בתקופת טבת - **זה הוא "פני דרום"**
ואילו. **בתקופת ניסן ותקופת תשרי - חמה יוצאה בחצי המזרח, ושוקעת בחצי המערב.**
שנאמר על השמש [קהלת א] "**הולך אל דרום, וסובב אל צפון**"
הולך אל דרום - ביום. כי בכל יום מימות השנה הולכת החמה גם בדרום.
וסובב אל צפון - בלילה, בימות הקיץ כשזורחת ושוקעת השמש בצפון, הרי בלילה היא נחשבת כ"סובבת" את הצפון.
"**סובב סובב הולך הרוח**" - **אלו פני מזרח ופני מערב**.
פעמים מהלכתן, שבימי הקיץ הארוכים מהלכת החמה ממקום זריחתה בצפון מזרח עד הדרום, והוא הילוך לאורך "פני מזרח", וכן היא מהלכת מן הדרום אל מקום שקיעתה בצפון מערב, והוא הילוך של "פני מערב".

ופעמים מסבבתן, בלילי טבת, שבהן "סובבת" החמה בצד הדרומי, וחוזרת וזורחת שוב בצד הדרומי.

אמר רב משרשיא: ליתנהו להני כללי!

משום **דתניא: לא יצאה חמה מעולם מקרן מזרחית צפונית ושקעה בקרן מערבית צפונית. ולא יצאה חמה מקרן מזרחית דרומית ושקעה בקרן מערבית דרומית.**

הקדמה לענין התקופות

שנת החמה היא 365 ימים ועוד שש שעות.

שנת החמה מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת תמוז.

אורך כל תקופה הוא תשעים ואחד ימים ועוד שבע וחצי שעות.

אם נחלק את ימי התקופה לשבועות, יתחלקו תשעים ואחד הימים לשלשה עשר שבועות, וישאר הפרש של שבע וחצי שעות בשעות היממה בין תקופה לתקופה.

אם נחלק את 365 ימות השנה ועוד שש השעות לשבועות יתקבלו חמשים ושניים שבועות ועוד יום אחד ושש שעות, ונמצא שההפרש בין שנת חמה לחברתה בימות השבוע הוא ביום אחד ושש שעות, וביחס לשעות היממה הרי ההפרש בין שנה אחת לחבירתה הוא שש שעות.

אמר שמואל: אין תקופת ניסן [שהוא החודש בו ניתלו המאורות ברקיע השמים, בתחילת ליל רביעי בשבת], **נופלת** [מתחילה] **אלא בארבעה רבעי היום.**

כי, כאמור, ההפרש שבין שנה לחבירתה, ביחס לשעות היממה, הוא שש שעות בדיוק. וכיון שתקופת ניסן הראשונה התחילה בתחילת הלילה של יום רביעי, הרי לעולם תחול תקופת ניסן בהפרשים של שש שעות [רבעי ימים] משנה לשנה, ולכן לעולם היא תחול: **או בתחלת היום, או בתחלת הלילה, או בחצי היום, או בחצי הלילה.**

וכיון שההפרש בין תקופה לתקופה, ביחס לשעות היממה, הוא שבע וחצי שעות, נמצא **שאין תקופת תמוז** הבאה אחר תקופת ניסן, **נופלת, אלא או בשעה אחת ומחצה או בשעה שבע ומחצה, בין ביום ובין בלילה.** לפי שזמנים אלו הם תמיד שבע וחצי שעות אחר השעה של תקופת ניסן.

ואין תקופת תשרי הבאה אחריה בהפרש של שבע וחצי שעות, **נופלת אלא או בשלש שעות או בתשע שעות, בין ביום ובין בלילה.**

ואין תקופת טבת נופלת אלא או בארבע ומחצה או בעשר ומחצה, בין ביום ובין בלילה.

ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה.

יש ברקיע השמים שבעה "מזלות", ה"משמשים" כל אחד במשך שעה אחת, בזה אחר זה, וחוזר חלילה.
שבעת המזלות הם: חמה ולבנה וחמשה כוכבי לכת.
וזהו סדרם: **כ**וכב **ל**בנה **ש**בתי **צ**דק **מ**אדים **ח**מה **נ**וגה. וסימנך: כל"ש צמח"ן.
והיינו, בשעה הראשונה בשבוע, במוצאי שבת, משמש מזל **כ**וכב, ובשעה השניה משמש מזל **ל**בנה, ובשעה השלישית **ש**בתי, וכן הלאה, ובשעה השביעית **נ**וגה. ואחר כך, בשעה השמינית, חוזר ומשמש **כ**וכב, עד שבשעת הבוקר הראשונה של יום ראשון משמש מזל **ח**מה.
לפי החישוב הזה, בשעה הראשונה בכל בוקר מימות השבוע משמשים המזלות, בסדר דלהלן: **חלמ כצנש** [דהיינו, יום ראשון חמה, יום שני לבנה, וכן הלאה].
ואילו בשעה הראשונה של כל לילה משמשים, לפי הסדר של ימות השבוע: **כצנש חלמ**.
וכיון שההפרש בין תקופה לתקופה בשעות היממה הוא שבע וחצי שעות [ואילו כל תשעים ואחד הימים מתחלקים לשבועות שלמים], נמצא ש**אין תקופה** "**מושכת**" [מתמשכת] **מחברתה** ביחס למחזור של שבע שעות, שבהן משמשים שבע המזלות, **אלא חצי שעה**.
ואמר שמואל: **אין לך תקופת ניסן שנופלת ב**שעה שמשמש מזל **צדק שאינה משברת את האילנות**.
ואין לך תקופת טבת שנופלת בשעה שמשמש מזל **צדק שאינה מייבשת את הזרעים**.
והוא דאיתליד מולד ה**לבנה** של חודש ניסן או חודש טבת - **או ב**זמן שמשמש מזל **לבנה או ב**זמן שמשמש מזל **צדק**.

דף נו:
תנו רבנן: **המרבע את העיר** העגולה, **עושה אותה כמין טבלא מרובעת**. שתחילה סוגר את העיגול של העיר בריבוע מסביב.
לקמן מעמידה הגמרא את הברייתא בעיר עגולה שקוטרה הוא אלפיים אמה, וכל חישובי הברייתא דלהלן מתייחסים לנתון הזה! וכשבא למדוד את תחומיה, הרי הוא **חוזר ומרבע** גם **את התחומין**.
והיינו, לאחר שסוגר את העיגול בריבוע, נמצא שיש בכל צד מהעיר אלפיים אמה. ואז הוא נותן תחילה לכל צד את שיעור תחומו, שהוא ריבוע אלפיים על אלפיים אמה [עיין ציור], **ועושה אותן**, את תחומי העיר מסביב, **כמין טבלא מרובעת**, שלכל צד מארבעת צידי העיר יש תחום בצורת ריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה. [עיין ציור]

אלא, שלא די בכך. לפי שעדיין חסר לעיר את תחומיה בארבעת קרנותיה [פיאותיה].
ולכן, **כשהוא מודד** את קו התחום של האלפיים אמה מקו הריבוע של העיר, **לא ימדוד** אותו באלכסון, דהיינו, שלא ימדוד **מאמצע הקרן**, מכל צד, **אלפים אמה**, וימתח קו בין האלכסונים [ראה ציור], **מפני שהוא מפסיד** במדידה שכזאת **את** שטח **הזויות**. [ראה ציור].
אלא, הרי הוא **מביא** ארבעה שירטוטים, שבכל אחד משורטטת בו **טבלא מרובעת**, **שהיא אלפים אמה על אלפים אמה**, **ומניחה** לכל אחת מארבעת הטבלאות **בקרן**, שמניח את הטבלה המרובעת בכל אחת מהזויות [הקרנות - הפיאות] שבארבעת הצדדים, **בא לכסונה**.
והיינו בצורה שיהיה אלכסון הטבלה המשך ישר לאלכסון הקרן.
ועתה מחשבת הברייתא את מידת הרווח של התחומין במדידה שכזאת.
החישוב נעשה הן ביחס לאלכסון היוצא ממרכז עיגול העיר ומגיע לקרן הריבוע של העיר, והן להמשכו של האלכסון בתחום העיר המגיע עד לסוף קצה הקרן של תחום העיר.
החישוב בנוי על הכלל שאורך האלכסון של הריבוע גדול מן הצלע של הריבוע בשתי חמשיות [בארבעים אחוז].
ולכן, כיון שצלע הריבוע של העיר הוא אלפיים אמה, הרי האלכסון של הריבוע הוא שמונה מאות אמה.
וכשהוא בא למדוד את תחומי העיר, עליו למדוד מכל צד בעיר, באלכסון מקרן הריבוע של העיר, אלפיים ושמונה מאות אמה, ומשם ימתח חוט בין האלכסונים ובכך יקבע תחום העיר מסביב.
ולפי חישוב זה **נמצאת העיר** עצמה **משתכרת** במדידת אלכסון הריבוע שלה - **ארבע מאות אמות לכאן**, **וארבע מאות אמות לכאן**.
והיינו, שכל מי שיוצא מן העיר כלפי קרן הריבוע, מרויח ארבע מאות אמות בהליכתו. שהרי לולי הריבוע הוא היה צריך למדוד את תחומו מהעיגול של העיר, ואילו עתה מוסיף האלכסון של ריבוע העיר ארבע מאות אמה לכל צד. [עיין ציור בעמוד הבא]
וכן **נמצאו התחומין** של העיר **משתכרין** באלכסון קרנם - **שמונה מאות אמות לכאן ושמונה מאות לכאן**.

שהרי הוספת הריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה בכל הזויות שנוצרו בין ריבועי התחומין, נותנת אלכסון של אלפיים ושמונה מאות אמה, שהיא תוספת של שמונה מאות אמה.

ובסך הכל **נמצאו העיר והתחומין** שלה **משתכרין** כתוצאה מריבוע העיר וריבוע התחומין, לפי החישוב הזה - **אלף ומאתים** אמה **לכאן**, **ואלף ומאתים** אמה **לכ אן**.

אמר אביי: **ומשכחת לה** לחישוב הזה של הברייתא **במתא** בעיר **דהויא**, שמידות האורך והרוחב של הריבוע המקיף את העיגול [שהוא מידת קוטר העיגול] הם **תרי אלפי אתרי אלפי** [אלפיים אמה על אלפיים אמה].

תניא, **אמר רבי אליעזר ברבי יוסי**: **תחום ערי לוים** האמור בתורה, שמוסיפים להם מחוץ לעריהם, הוא **אלפים אמה** מכל צד.

התחום הזה ניתן להם בחלקו לשימוש של "מגרש" [שהוא מקום ריק המיועד לנוי העיר, שאין בונים בו ולא נוטעין ולא זורעין בו], ובחלקו לשימוש של שדות וכרמים.

צא, הוצא **מהן**, מאלפיים האמה של תחום הלויים, **אלף אמה** המיועדים ל"**מגרש**".

ומסיימת הברייתא:

נמצא ה**מגרש** שהוא אלף אמה **רביע** מתחום ערי הלויים [וכפי שיבואר להלן], **והשאר - שדות וכרמים**.

והוינן בדברי הברייתא:

מנא הני מילי שהמגרש הוא רק רביע מתחום ערי הלויים? **אמר רבא**: **דאמר קרא** [במדבר לה] ביחס למגרשי הלויים: "ומדותם **מקיר העיר וחוצה - אלף אמה סביב**".

אמרה תורה: **סבב את העיר באלף** אמה במגרש.

נמצא מגרש רביע מתחום ערי הלויים.

ותמהינן: וכי המגרש של אלף אמה, האם **רביע** בלבד מתוך אלפיים הוא?

והא **פלגא** חצי מאלפיים **הוי!**

אמר רבא: **בר אדא** [שמו של] **משוחאה** [המודד ומציין את תחומי העיר] **אסברה לי**: **משכחת לה**, מצוי חשבון זה, **במתא** בעיר **דהויא תרי אלפי אתרי אלפי**, אלפיים אמה על אלפיים אמה.

ולפי החישוב הזה: [ראה ציור בעמוד הבא]

תחום ערי הלויים **כמה הויא - שיתסר**. שש עשרה ריבועים של אלף אמות על אלף אמות.

שהרי אם ניתן לכל צד מצידי העיר ריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה, יהיו בכל צד מצידי העיר ארבעה ריבועים שבכל אחד מהם אלף אמות על אלף אמות.

ובסך הכל יהיו מסביב לעיר שש עשרה ריבועים שכאלו.

אבל תחום העיר אינו מצטמצם רק בשטח שמול צלעות העיר, אלא הוא כולל גם את ארבעת הקרנות, שבין ארבעת הריבועים של התחומים שמסביב לעיר.
וכדי למלא את הקרנות הללו אנו צריכים לתת לכל קרן ריבוע של אלפיים אמה על אלפיים אמה. כך שבארבעת הקרנות ביחד נקבל ארבעה ריבועים גדולים, אשר בכל אחד מהם יש ארבעה ריבועים קטנים של אלף אמות על אלף אמות.
וממשיך החישוב:
סך כל ריבועי **הקרנות** הקטנים, של אלף אמות על אלף אמות, **כמה הויין - שיתסר**, ששה עשר.
ונמצא שסך כל השטח של תחום ערי הלויים הוא שלשים ושניים ריבועים קטנים של אלף אמה על אלף אמה.
ועתה, כדי לחשב את שטח המגרש שסביב לעיר [המקיף את העיר בשיעור אלף אמה בצמוד אליה], **דל**, הוצא מן הסכום של שלשים ושניים הריבועים הקטנים **תמניא**, שמונה ריבועים קטנים **דתחומין**, המיועדים למגרש.
שהרי בכל צד יש ליתן מגרש באורך אלפיים אמה, כאורך צלע העיר, וברוחב אלף אמה כדין מגרש.
נמצא שבכל צד יש מגרש, ובו שני ריבועים קטנים של אלף אמה על אלף אמה, שהם ביחד מסביב שמונה ריבועים.
ולשמונת הריבועים יש להוסיף גם **ארבעה** ריבועים קטנים **דקרנות** שבין המגרשים.
שמונה ועוד ארבעה **כמה הוי - תריסר**.
ובכך נחשב מגרש הלויים לרביע מתחום הכולל של עירם.
ועדיין תמהינן: וכי **נמצא מגרש רביע** מהתחום כולו? והרי שנים עשר ריבועים מתוך שלשים ושניים - **טפי** יותר **מתלתא** משליש **נינהו**!
ומשנינן: החישוב של רביע מתייחס לשטח הכולל בתוכו גם את העיר עצמה, שיש בה אלפיים אמה על אלפיים אמה שהם ארבעה ריבועים של אלף על אלף.
הילכך, **אייתי ארבעה** ריבועים **דמתא** של העיר, **שדי** והוסף **עלייהו**, על שלשים ושניים הריבועים של התחום, ובסך הכל יהיה השטח שלשים ושש ריבועים.
ותמהינן: **אכתי**, עדיין אין זה מתורץ. כי שנים עשר מתוך שלשים ושש - **תילתא הוי**, שליש הוא ולא רביע.
ומשנינן: **מי סברת** שבעיר העשויה **ריבועא קאמר** רבא שמגרש הלויים הוא רביע? לא כך הוא.

אלא **בעיר** העשויה **בעיגולא קאמר** רבא, ומחשבים את המגרש שמסביב לעיר בעיגול, ואז הוא רביע מכל התחום של הלויים.
לפי שאת התחום כולו מחשבים לפי ריבוע הריבוע ולא בעיגול, אך את מגרשי הלויים מחשבים בעיגול שסביב לעיגול העיר.
וכך הוא החשבון:
אילו היתה העיר מרובעת היו בה עצמה ארבעה ריבועים, ובמגרש שמסביבה שנים עשר ריבועים.
אבל כיון שהיא עיר עגולה יש לנו לקבוע את שטח העיר ומגרשה לפי היחס שבין המרובע לעיגול המקיף אותו.
כמה הוא שטחו של **מרובע** [המקיף את העיגול] **יתר על העגול** שבתוכו - **רביע**.
אם כן, **דל** הורד **רביע מינייהו**, משנים עשר הריבועים של המגרש - **פשו** ישארו **להו תשעה** ריבועים למגרש.
והרי **תשעה** ריבועין של מגרש העיר **מתוך תלתין ושיתא** [שלשים ושש] הריבועים של כל שטח העיר ותחומיה - **ריבעא הוי**.
אביי אמר: **משכחת לה נמי במתא** בעיר **דהויא אלפא** אמות אורך **באלפא** אמות רוחב.
כי שטח ה**תחומין** של צלעות העיר **כמה הוו** - **תמניא**, שמונה, שנים מכל צד. שלכל צלע יש תחום באורך אלפיים וברוחב אלף.
קרנות שבין התחומין שעל הצלעות, כאשר בכל קרן יש ליתן ריבוע גדול של אלפיים על אלפיים כדי למלא את הקרנות, ונמצא שבכל קרן ישנם ארבעה ריבועים קטנים, **כמה הוי** ביחד - **שיתסר** ריבועים קטנים.
ונמצא שהשטח הכולל של תחום העיר [לא כולל העיר עצמה] הוא שמונה ריבועים, ועוד ששה עשרה ריבועים, שהם ביחד עשרים וארבעה.

דף נז.

ולצורך חישוב המגרש: **דל** הוצא מתוך שטח זה את **ארבע** הריבועין של אלף על אלף **דתחומין**, המיועדים למגרש העיר מסביב. ועוד **ארבע** ריבועים למילוי **דארבע הקרנות**, שבין מגרשי העיר מסביב.
כמה הוי ריבועי המגרשים בסך הכל - **תמניא**, שמונה.
ופרכינן: אם כן, שמונה מתוך עשרים וארבע - **תילתא** שליש **הוו**, ולא רביע.
ומשנינן: **מי סברת** שבעיר העשויה **בריבועא קאמר** אביי?
אין הדבר כן.

אלא **בעיר** העשויה **כעיגולא קאמר** אביי, וכדעיל, שאת תחום העיר כולו מודדים בריבוע, ואילו את המגרש מסביב מודדים בעיגול.

וכך הוא החישוב:

כמה מרובע יתר על העגול - רביע.

דל הוצא **רביע** משמונת הריבועים של המגרש [שכך חישבנו אילו העיר היתה מרובעת].

פשו נשארו **לה שיתא**, ששה ריבועים.

ושיתא מעשרים וארבע - ריבעא הוי.

ומביאה הגמרא מחלוקת בין רבינא לרב אשי לאיזה רביע התכוונו רבא ואביי.

ושניהם מעמידים כמדעיקרא, שהמדובר הוא בעיר מרובעת שיש בה אלפיים אמה על אלפיים אמה, אלא שנחלקו מהו החישוב של רביע.

רבינא אמר: **מאי רביע** - נחשב את המגרש בלא קרנותיו, שהוא שמונה ריבועים, שני ריבועים מכל צד, שהוא **רביע דתחומין** כולם עם קרנותיהם.

וכמו שחישבנו לעיל, שבין כולם יש שלשים ושש ריבועים, ולכן שמונת ריבועי המגרש הם רבע מהם.

רב אשי אמר: **מאי רביע - רביע דקרנות**.

והיינו, שהמגרש שבקרנות, שהוא ריבוע אחד של אלף על אלף, הוא רביע מקרן אחת של התחום, שהיא ארבעה ריבועים [460].

אמר ליה רבינא לרב אשי: **והא** גבי המגרש "**סביב כתיב**, ואיך אתה מחשב רק את חשבון הרביע שבקרנות?

ענה לו רב אשי: **מאי** "**סביב**" - **סביב** במגרש **דקרנות**.

דאי לא תימא הכי, שאם לא תסבור כמוני שגם הקרנות כשלעצמן נחשבים "סביב", יקשה לך:

גבי עולה, **דכתיב** בה "**וזרקו את הדם על המזבח סביב**" - האם **הכי נמי** נאמר שצריך לזרוק את דם העולה **סביב** למזבח כולו **ממש**? והרי אין צריך לזרוק את הדם אלא בקרנות המזבח.

אלא, **מאי** הכונה ב"**סביב**" - **סביב דקרנות** המזבח.

הכי נמי נאמר: **מאי** הוא המגרש ש"**סביב** הערים" - **סביב דקרנות** הערים.

[460] עוד פירש רש"י שלדעת רב אשי אין נותנים מגרש אלא בקרנות, ושם הוא רבע מארבעת הריבועים.

אמר ליה רב חביבי מחוזנאה לרב אשי: לפי מה ששנינו לעיל שנותנים מגרש בעיגול סביב לעיר, ומאידך שנינו שמרבעים את העיר [ביחס לתחומין], אם כן יצטמצם השטח של מגרש העיר.

כי **והא איכא מורשא דקרנתא**, והיינו, שהקרן של ריבוע העיר נוגס במגרש העגול שסביב העיר.

אמר ליה רב אשי: הכא, **במתא עיגולתא**, בעיר עגולה עסקינן, שאין לה קרנות בריבועה.

ותמהינן: **והא ריבעוה** לעיר גם כשהיא עגולה, ונמצא שהריבוע נוגס במגרש העגול מסביב.

ומשנינן: **אימור דאמרינן** דחזינן את העיר העגולה **כמאן דמרבעא**, זה רק ביחס למדידת תחומי העיר להילוך בשבת.

אבל **רבועי ודאי**, לרבע במציאות, שינגוס הריבוע ממגרש הלויים - **מי מרבענא**?

אמר ליה רב חנילאי מחוזנאה לרב אשי: כיצד אמרו לעיל שעל ידי הריבוע של העיר השתכרו שמונה מאות אמות?

מכדי, הרי, **כמה מרובע יתר על העגול - רביע**. ורביע זה הוא רביע ביחסיות של "מלבר", והיינו, שבתוך העיגול יש עוד שלשה חלקים כמו החלק שמחוץ לעיגול. ונמצא שאם נמדוד את החלקים שבתוך העיגול בצירוף החלק שמחוץ לעיגול, יהיה החלק שמחוץ לעיגול רבע מהכל ביחד.

אבל ביחסיות של "מלגו", הרי הקטע שמחוץ לעיגול הוא שליש ממה שבפנים העיגול.

ואם כן, **הני תמני מאה**, אותם שמונה מאות אמות, שאמרו כי בכך הוא משתכר את אורך האלכסון שמחוץ לעיגול - אין הם שמונה מאות אמה! כיון שהחלק האלכסוני שמחוץ לעיגול הוא רק שליש [מלגו!] של אלפיים האמות [לפי היחס של רביע מלבר].

שהרי קוטרו של העיגול אלפיים אמות הוא. ואם כן, האלכסון של הריבוע, שעדיף עליו בשליש, הוא רק **שית מאה ושיתין ושבע נכי תילתא**, מאה ששים ושבע פחות שליש אמה, **הוי**.

אמר ליה רב אשי: כלל זה שאמרו, שהמרובע הוא יתר על העיגול רביע מלבר, שהוא שליש מלגיו - **הני מילי בשטח** או בהיקף של **עיגולא מגו רבוע**.

אבל במידת אלכסונא - בעינא טפי.

דאמר מר: כל אמתא בריבוע - אמתא ותרי חומשי באלכסונא של הריבוע. נמצא שהאלכסון עודף על צלע הריבוע של אלפיים אמה בארבעים אחוז, שהם שמונה מאות אמות.

מתניתין:

נותנין "**קרפף** **לעיר**, מוסיפים לשטח העיר מסביב שבעים אמה ושיריים, הנחשבים כ"קרפף" המשמש את העיר לאויר [אך אינו הקרפף המשמש כמחסן], והוא חלק ממנה. ומודדים את תחום העיר מסוף הקרפף, **דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: **לא אמרו** שנותנים **קרפף** לעיר כדי להרחיב את שטחה, ומשם למדוד את תחומה.

אלא, רק נותנים קרפף **בין שתי עיירות** כדי לחברם לעיר אחת, ביחס למדידת התחומים. שאם יש שתי ערים סמוכות, הרי **אם יש לזו שבעים אמה ושיריים** מסביבה, **ולזו שבעים אמה ושיריים** מסביבה - **עושה** **הקרפף** הניתן לכל אחת מהן, ומפגיש בכך **את שתיהן** - **להיות** שתיהן לעיר **אחת**.

וכן שלושה כפרים המשולשין, אחד במרחק, **אם יש בין שנים** הכפרים **החיצונים מאה וארבעים ואחת ושליש**, כמידת שני קרפפים - **עשה** הכפר **האמצעי את שלשתן להיות אחד**. וענין זה יבואר בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: נותנים קרפף לעיר, דברי רבי מאיר.

מנא הני מילי?

אמר רבא: **דאמר קרא** בענין תחום ערי הלויים [במדבר לה]: "ומדותם **מקיר העיר וחוצה** - אלפיים באמה".

אמרה תורה: **תן** תחילה "**חוצה**" לעיר, דהיינו, קרפף, שמיועד לעשות בו שימושי העיר שצריכים להעשות מחוץ לעיר, ורק **אחר כך מדוד** ממנו את האלפיים אמה.

שנינו במשנה: **וחכמים אומרים**: **לא אמרו** שנותנים קרפף לעיר אלא כדי לחבר שתי עיירות.

איתמר, **רב הונא אמר**: לדברי חכמים, **נותנין קרפף לזו וקרפף לזו**.

חייא בר רב אמר: נותנים **קרפף אחד לשתיהן** כדי לחברן.

ופרכינן לרב הונא: הא **תנן** במשנתנו: **וחכמים אומרים**: **לא אמרו** שנותנים **קרפף אלא בין שתי עיירות**.

ומשמע מלשון "קרפף" שנותנים קרפף אחד בלבד.

ותיובתא דרב הונא!

אמר לך רב הונא: **מאי** "**קרפף**" - **תורת קרפף**. **ולעולם**, נותנים **קרפף לזו וקרפף לזו**.

ומוכיחה הגמרא: **הכי נמי מסתברא** כרב הונא.

מדקתני סיפא: אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים - עושה קרפף לשתיהן להיות אחד.
שמע מינה שנותנים שני קרפפים כדי לחברן.
והוינן בה: **לימא תיהוי** הוכחתנו מהמשנה **תיובתיה דחייא בר רב!**
ומשנינן: **אמר לך חייא בר רב**:

דף נז:
הא סיפא של משנתנו, אינה המשך של דברי חכמים, אלא היא סתם משנה, **ומני**? - **רבי מאיר היא**. ואני סבור כחכמים.
ופרכינן: **אי** סיפא דמתניתין **רבי מאיר היא**, למה הוצרכנו כלל לשנותה?
והא תני ליה כבר לדברי רבי מאיר **ברישא: נותנין קרפף לעיר, דברי רבי מאיר!**?
ומנינן **צריכא** לשנות את דברי רבי מאיר ברישא וגם בסיפא.
דאי מההיא, מרישא דמתניתין, ששנה בה את דברי רבי מאיר שנותנים קרפף לעיר, **הוה אמינא** שנותנים קרפף אחד בלבד, ואפילו בין שתי ערים.
וכך הייתי אומר: נותנים קרפף **חד לחדא** עיר, וקרפף **חד לתרתי** ערים.
קא משמע לן בסיפא **דלתרתי** ערים **תרי** קרפפים **יהבינן להו** לפי רבי מאיר.
ואי אשמעינן הכא בסיפא, שלרבי מאיר נותנים לשתי עיירות שני קרפפים, הוה אמינא, שטעמו של דבר הוא, **משום דדחיקא תשמישתייהו**. שצריך לתת להן מרווח של שני קרפפים היות והם סמוכות, וזקוקות לשטח פנוי עקב הצפיפות מחמת קירבתם זו לזו.
אבל התם ברישא, שמדובר בה בעיר אחת, שכל השטח שסביבה פנוי, **דלא דחיקא תשמישתייהו - אימא לא** נותנים לה קרפף כלל [וכך אכן סוברים חכמים, ורבי מאיר יודה להם].
ולכן **צריכא** להשמיענו שלרבי מאיר נותנים קרפף גם לעיר אחת.
ומקשה הגמרא מהמשך המשנה לרב הונא:
תנן: וכן שלשה כפרים המשולשין - אם יש בין שנים החיצונים מאה וארבעים ואחת אמה ושליש [והיינו, השיעור של שני קרפפים] - **עושה** הכפר ה**אמצעי את שלשתן להיות אחד.**
ודייקינן: **טעמא דאיכא** כפר **אמצעי** בין שני הכפרים, ונותנים קרפף אחד כדי לחבר את הכפר האמצעי לכפר שמצידו האחד, וקרפף אחר כדי לחברו לכפר שבצד השני. ונמצא שאין בין כפר לכפר אלא קרפף אחד.
הא ליכא כפר **אמצעי - לא** נותנים שני קרפפים כדי לחברם.
תיובתא דרב הונא!

אמר לך רב הונא: הא אתמר עלה: אמר רבה אמר רב אידי אמר רבי חנינא:
במשנתנו **לא** מדובר שהיו שם כפרים **משולשין ממש** בשורה אחת, בזה אחר זה.
אלא, בכפר אמצעי המרוחק הרבה מבין השניים, וגם השניים העומדים בשורה אחת אינם סמוכים זה לזה.
ולצורך חיבורם "**רואין**": **כל שאילו** הייתי לוקח את הכפר האמצעי ממקומו **ומטיל** את הכפר ה**אמצעי ביניהן** של שני הכפרים החיצונים, **ויהיו** בעקבות ההצבה [הדמיונית] של הכפר האמצעי ביניהם, "**משולשין**", כאילו שלשתם עומדים בשורה אחת, סמוכים זה לזה, **ואין** מרחק **בין זה לזה אלא מאה וארבעים אמה ואחת ושליש**, והיינו שבין כל כפר לכפר יש את השיעור הזה.
אז - **עשה** הכפר ה**אמצעי את שלשתן, להיות אחד**.
והיינו, שמתרץ רב הונא כי לדברי רבי חנינא אכן יש לתת שני קרפפים בין שני כפרים כדי לחברם האחד לשני.
כי המשנה עוסקת בכפר אמצעי העומד במרחק, ש"רואין" אם לפי גודלו אפשר למלאות בו את השטח הריק שבין שני הכפרים האחרים. ומשאירים רווח של שני קרפפים בין הכפר האמצעי לבין כל אחד מהכפרים שבצידו.
אמר שאל **ליה רבא לאביי: כמה יהא** המרחק **בין** הכפר ה**חיצון לאמצעי**, שנוכל "לראות" כאילו האמצעי עומד בין החיצונים?
אמר ליה אביי: עד **אלפים אמה**. שהואיל ויכולים לבוא מכפר אחד לשני בלי עירוב תחומין רואין את הכפר האמצעי כאילו הוא עומד בין שני הכפרים.
אמר ליה רבא לאביי: **והא את הוא דאמרת** לעיל, בעיר העשויה כקשת, כי **כוותיה דרבא בריה דרבה בר רב הונא מסתברא, דאמר**: אפילו רחוק היתר מהקשת **יותר מאלפים אמה** גם נחשבים שני צידי הקשת כעיר אחת, ומודדים את תחום העיר מהיתר.
ודחי אביי: **הכי השתא**! מהו הדמיון!?
התם, בעיר העשויה כקשת - **איכא בתים** לאורך כל הקשת, ויכולים כל בני העיר להגיע לשני ראשי הקשת דרך בתי העיר. ולכן ניתן לחבר את שני ראשי הקשת גם אם היתר שביניהם רחוק יותר מאלפיים אמה מכיפת הקשת.
אבל **הכא**, בשלשה כפרים, שהאמצעי רחוק מהחיצונים יותר מאלפיים אמה - **ליכא בתים** שדרכם אפשר להגיע מכפר לכפר.
ואמר ועוד שאל **ליה רבא לאביי: כמה יהא** המרחק **בין חיצון לחיצון**?
והוינן בה: **כמה יהא** המרחק - **מאי נפקא לך מינה**?

והרי **כל שאילו מכניס** את הכפר **האמצעי ביניהן, ואין בין זה לזה אלא מאה וארבעים ואחת ושליש** הם אחד, ומה אכפת לנו במרחק שביניהם, כאשר הכל תלוי ברוחב הכפר האמצעי!

ושאלו רבא: האם **אפילו** המרחק בין שני הכפרים החיצוניים הוא **ארבעת אלפים אמה**? **אמר ליה** אביי: **אין**. אפילו יש מרחק בין הכפרים ארבעת אלפים אמה מצרפם הכפר האמצעי להיות אחד.

והקשה לו רבא: **והאמר רב הונא**: **עיר העשויה כקשת, אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר. ואם לאו - מודדין לה מן הקשת!**

אמר ליה: **התם**, בעיר העשויה כקשת, **ליכא למימר מלי**, אין לנו במה למלאות את השטח שבין שני ראשי הקשת.

אבל **הכא**, בכפר אמצעי שבין שני החיצונים - **איכא למימר מלי**, מלא את האויר שבין החיצונים במידת רחבו של הכפר האמצעי [461].

אמר ליה רב ספרא לרבא: **הרי בני** העיר **אקיסטפון, דמשחינן** שמודדים **להו תחומא מהאי גיסא** מצד זה דהעיר **ארדשיר. ובני דארדשיר משחינן להו תחומא מהאי גיסא דאקיסטפון**. לפי שאנו מחשיבים אותם כעיר אחת.

כיצד עושים זאת? **והא איכא** נהר **דגלת, דמפסקא** ביניהם **יתר ממאה וארבעים ואחת ושליש!**

נפק, יצא רבא, **אחוי ליה** והראה לרב ספרא את **הנך אטמהתא דשורא**, שורות חומת העיר **דמבלעי** הנכנסות **בנהר דגלת בשבעים אמה ושיריים** של עיבור העיר.

מתניתין:

אין מודדין את תחום העיר **אלא בחבל של חמשים אמה, לא פחות ולא יותר.**

ולא ימדוד אלא כנגד לבו. שקבעו חכמים לשני מודדים המותחים את החבל ביניהם שיחזיקו את החבל כנגד לבם, כדי שלא יחזיק האחד כנגד לבו והשני כנגד מרגלותיו ויצטמצם בכך התחום.

היה מודד והגיע לגיא שאינו רחב חמישים אמה, **או לגדר** שנפלה והרי היא גל גבוה של אבנים, ובני אדם הולכים עליה, אין צורך למדוד את השיפוע של מדרון הגיא, או הגל, אלא יהיה "**מבליעו**", שיעמוד מודד אחד על שפת הגיא מזה ומודד שני על שפת הגיא מעברו השני, וימדדו אותו מעליו כאילו היה מישור, ובגל ימדדו אותו מהצד, **וחוזר** המודד **למדתו**.

[461] ונתבאר בדברי הראשונים שהמילוי ו"רואין" האמור בסוגייתנו הוא בראיית מבנה העיר, שכל

ובגמרא מבואר כי משמעות "חוזר למידתו" היא, שאם רחב הגיא יותר מחמישים אמה, שאינו יכול להבליעו על ידי מדידה מעליו, הרי הוא יוצא הצידה אל מחוץ לעיר, למקום שבו הגיא מצטמצם לרוחב פחות מחמישים אמה, ושם הוא מבליע את הגיא. וצופה משם אל עבר המקום שמעבר לגיא, וממשיך למדוד את הגיא כנגד העיר.

דף נח.

וכן אם **הגיע להר - מבליעו, וחוזר למדתו** (תחילת העמוד) **ובלבד שלא יצא חוץ לתחום** כדי להבליע את הגיא.

רש"י הביא שני פירושים:

האחד, שהיה רוחב הגיא שמול העיר יוצא מחוץ לתחום, אלא שהיה רוחב הגיא מצטמצם בהדרגה שלא כנגד העיר עצמה, אך בתחום העיר.

ויש בידי המודד שתי אפשרויות למדוד היכן מסתיימת מידת תחום העיר בתוך הגיא:

א. לצאת לצד העיר, עד המקום שמצטמצם הגיא, וכולו נמצא בתחום העיר, ולהבליעו שם במקום שהוא מתקצר [על ידי מדידת המרחק האוירי שמעליו], ולהמשיך את המדידה משפתו השניה של הגיא עד השלמת התחום.

ומשם הוא יצפה לכוון את גבול התחום בתוך הגיא המורחב, מול העיר עצמה.

ב. לצאת מצד העיר, מחוץ לתחום, עד המקום שבו מסתיים הגיא, ולמדוד שם את המידה עד כנגד שפת הגיא השניה שמול העיר, כדי לדעת בכמה אמות רחוקה שפת הגיא ההיא מעבר לתחום. ואז ילך אל שפת הגיא ממול העיר, וימדוד בתוך הגיא את ההפרש, על ידי שיחזור לכוון העיר בתוך הגיא, וימנה את מספר האמות שהן יותר מהתחום, ויסמן בגיא את מקום התחום.

ואומרת המשנה, שיעשה את המדידה לפי האפשרות הראשונה, שאין צורך לצאת בה אל מחוץ לתחום בשעת המדידה, ולא ימדוד לפי האפשרות השניה, שבה הוא צריך לצאת ולמדוד מעבר לתחום.

ואף על פי שהמדידה נעשית ביום חול ולא בשבת, יש לנו לחוש שמא מי שרואה אותו מודד מחוץ לתחום, יסבור שהמקום הזה הוא בתוך תחום שבת.

והפירוש השני, שמדובר בגיא ארוך מאד, שרוחבו אמנם מצוי בתוך התחום אך הוא רחב שם למעלה מחמישים אמה, ואי אפשר להבליעו כנגד העיר, אלא אם כן יוצאים החוצה לצידי העיר, מעבר לתחום שבת, ששם מצטמצם רוחב הגיא, ואפשר להבליעו שם.

ומשמיעה המשנה שאין למדוד שם את רוחב הגיא, שמא יאמרו הרואים שהמקום הזה הוא בתוך תחום שבת בצידי העיר.

אם אינו יכול להבליעו -

בזו [להוציא מדידות אחרות של מצוה, כגון בעגלה ערופה] **אמר רבי דוסתאי בר ינאי משום רבי מאיר**: **שמעתי שמקדרין** נוקבים **בהרים**.

והיינו, שמתייחסים למדידה כאילו היה נקב בהר, שדרכו ניתן להעביר את חבל המדידה.

שאין מודדים את מדרונות ההרים כמות שהם, אלא לוקחים חבל שאורכו ארבע אמות בלבד. והמדידה מתבצעת באמצעות שני מודדים:

האחד עומד ומחזיק את החבל כנגד לבו, והשני העומד במרחק ארבע אמות בגובה המדרון, ומניחו למרגלותיו. וכך הם הולכים ומודדים את המרחק בצורה מאוזנת ולא מאונכת.

גמרא:

והוינן בה: **מנא הני מילי** שצריכה המדידה להעשות בחבל שאורכו חמישים אמה? **אמר רב יהודה אמר רב**: **דאמר קרא** [שמות כז] בחצר המשכן: "**ארך החצר מאה באמה. ורחב חמשים בחמשים**".

אמרה תורה: מכך שאמרה תורה "רוחב חמישים - בחמישים", לימדה תורה: **בחבל של חמשים אמה - מדוד**.

ופרכינן: והא **האי** קרא **מיבעי ליה** ללמדנו את גודל הריבוע הפנוי שבחצר המשכן, שהוא צריך להיות שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, לפי שכך אמרה תורה: **ליטול חמשים** אמה, **ולסבב** בהם ריבוע של **חמשים** על חמישים!?

ומשנינן: **אם כן** שהפסוק בא רק לענין גודל הריבוע הפנוי של חצר המשכן, **לימא קרא** "ורוחב החצר **חמשים חמשים**".

מאי "**חמשים בחמשים**" שנקט הכתוב?

שמעת מינה תרתי.

שנינו במשנה: **לא פחות ולא יותר**.

תנא בברייתא:

חבל המדידה יהיה **לא פחות** מחמישים אמה, **מפני ש**החבל הקצר נמתח, **ומרבה** בכך את המדידה.

ולא יותר - מפני שכובד החבל אינו מאפשר למותחו כראוי, ובכך הוא **ממעט** את המדידה.

אמר רבי אסי: אין מודדין אלא בחבל של אפסקימא.

ומבארינן: **מאי אפסקימא? אמר רבי אבא: נרגילא.**

מאי נרגילא?

אמר רבי יעקב: דיקלא דחד נברא ["נברא" הוא סיב שגדל ומתגלגל סביב הדקל].

איכא דאמרי יש לשנות את האמור לעיל בלשון אחרת:

מאי אפסקימא?

רבי אבא אמר: נרגילא.

רבי יעקב אמר: דיקלא דחד נברא.

תניא, אמר רבי יהושע בן חנניא: אין לך דבר **שיפה למדידה** מדויקת **יותר** מאשר מדידה באמצעות **שלשלאות של ברזל**, שאינם נמתחים ואינם נרפים.

אבל מה נעשה, שהרי אמרה תורה [אסמכתא מדברי הנביאים] שיש למדוד בחבל, שנאמר [זכריה ב] "**ובידו חבל מדה**".

ופרכינן: **והכתיב** [יחזקאל מ] בענין נבואתו של יחזקאל על המשכן: "**וביד האיש קנה המדה**". וקנה אינו חבל!?

ומשנינן: **ההוא** קנה מידה אינו למדידה של מרחק, אלא **למדידת תרעי**, שערי המשכן שבנבואת יחזקאל.

תני רב יוסף: שלשה סוגי **חבלים הם**:

של מגג, גמי, **של נצר**, ערבה קלופה, **ושל פשתן**.

חבל **של מגג** דרוש **לפרה** אדומה - **דתנן: כפתוה** לפרה האדומה **בחבל המגג**, שאינו מקבל טומאה, **ונתנוה על גב מערכתה**. חבל **של נצרים לסוטה - דתנן: ואחר כך מביא חבל המצרי וקושרו למעלה מדדיה.**

חבל **של פשתן - למדידה.**

שנינו במשנה: **היה מודד והגיע** לגיא או להר - מבליעו, וחוזר למידתו.

ודייקינן: **מדתני "חוזר למידתו" - מכלל, דאם אינו יכול להבליעו** במקומו, **הולך** המודד **למקום שיכול להבליעו, ומבליעו, וצופה** את המקום שאחר הבלעתו **כנגד מידתו, וחוזר** למקום המדידה וממשיך למדוד שם.

ותמהינן: והרי **תנינא להא** בברייתא, ואם זהו ביאור המשנה לא היתה הברייתא צריכה לחזור ולשנות זאת.

דתנו רבנן: **היה מודד והגיע המידה לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של חמשים אמה - מבליעו** שם.
ואם לאו - הולך למקום שיכול להבליעו, ומבליעו, וצופה וחוזר למידתו.
אם היה גיא מעוקם [לפי הפירוש השני של רש"י, לגירסת התוספתא], שהיה הגיא מסתובב ממערב לצפון, ואין הוא יכול להבליעו אלא בצד הצפוני של העיר.
הרי אין מועילה הבלעת הגיא שבצד צפון להבליעו גם בצד מערב, על אף שבאמצעות צפיה ומדידה הוא היה יכול להעתיק את ההבלעה שבצפון אל מערב העיר.
אלא הרי הוא **מקדיר ועולה, מקדיר ויורד** בגיא, בצד שלא ניתן להבליעו.
הגיע לכותל משופע מעט - **אין אומרים יקוב** את **הכותל** כדי להעביר בו את החבל כדי למדוד את רוחב שיפועו של הכותל, [והיינו, שאין מחייבים אותו להעמיד כלונסאות עד גובה הכותל משני צידיו, ולהבליע כך את שיפוע הכותל. תוס'].
אלא, אומדו לשיפוע באומד בעלמא, מבלי להבליעו מן הצד, **והולך לו**.
ופרכינן: **והא אנן תנן: מבליעו, וחוזר למידתו**!? ומוכח שאינו יכול להסתפק באומד בלבד!
ומשנינן: **התם** בהר או גיא, שצריך להבליעו ואין להסתפק באומד, **ניחא תשמישתא**, שנוח קצת להלך עליו, ולכן הוא חייב במדידה, בהבלעה או בקידור.
אבל **הכא** בכותל **לא ניחא תשמישתא**, שאין שיפוע הכותל ראוי להליכה, ולכן אין להחשיבו מן המידה, אלא דיו באומד.
אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו שצריך למדוד בקידור את הגיא **אלא** כשהיה שיפועו נוח להילוך קצת, וכגון **ש"אין חוט המשקולת יורד כנגדו**".
והיינו, שיפוע שאינו חד, שאם מוריד את חוט משקולת הבנאים לעבר עומקו, אין חוט המשקולת יורד כנגדו, כיון שהמדרון מונע אותו מלירד.
והכונה היא, שאם מוריד את החוט עד למרחק של ארבע אמות משפת הגיא, עדיין אין החוט יורד כנגדו.

דף נח:
אבל אם היה **חוט המשקולת יורד כנגדו**, שהיה המדרון תלול מאד, אין צורך למדוד את המדרון על ידי קידור, לפי שאין מדרון שכזה ממעט ממידת התחום.
אלא אינו מודד את המדרון כלל, ויורד לגיא למטה, ושם **מודדו** לגיא **מדידה יפה**, כקרקע חלקה, ויוצא למעלה וממשיך למדוד.
ועד **כמה** יהיה **עומקו של גיא**, שיהיה מותר להבליעו התוך חמישים אמה?
אמר רב יוסף: אלפים. אבל היה עמוק יותר מאלפיים, צריך לקדרו.

איתיביה אביי לרב יוסף: היה הגיא **עמוק מאה ורוחב חמשים - מבליעו**.
ואם לאו, שהיה עומקו יותר ממאה או רחב מחמישים - **אין מבליעו**.
וכיצד אמר רב יוסף שמבליע עד עומק אלפיים!?
ומשנינן: **הוא** רב יוסף - **דאמר כאחרים** [רבי מאיר].
דתניא, אחרים אומרים: **אפילו עמוק** הגיא **אלפים, ורוחב חמשים - מבליעו**.
איכא דאמרי, אמר רב יוסף: **אפילו** היה הגיא **יתר מאלפים** - מבליעו.
ותמהינן: **כמאן** אמר רב יוסף, והרי דבריו הם **דלא כתנא קמא ולא כאחרים!**
ומשנינן: **התם**, מחלוקתם של תנא קמא ואחרים, היא במקום שראוי במקצת להילוך, - **שאין חוט המשקולת יורד כנגדו**, ולכן מחמירים בו כשיש בו יותר מאלפיים.
אבל **הכא**, דברי רב יוסף, אמורים **במדרון** תלול כזה **שחוט המשקולת יורד כנגדו**. ולכן אין להחשיבו במידת התחום, אלא יכול להבליעו.
והוינן בה: **וכי אין חוט המשקולת יורד כנגדו**, דאמרינן שהוא מדרון נוח קצת להילוך ומחמירים למודדו - **עד כמה** יתרחק חוט המשקולת, ונחמיר למודדו?
אמר אבימי: עד **ארבע** אמות משפת הגיא, ממקום הטלתו של חוט המשקולת למטה.
אבל אם חוט המשקולת אינו מתרחק ארבע אמות משפת הגיא הרי זה מדרון תלול שאינו ראוי להילוך, ואין הוא נמדד במידת תחום העיר.
וכן תני רמי בר יחזקאל: **ארבע** אמות.
שנינו במשנה: **הגיע להר - מבליעו** להר, **וחוזר למידתו**.
אמר רבא: **לא שנו אלא בהר** ששיפועו חד, **המתלקט** לגובה **עשרה** טפחים **מתוך** משך של **ארבע** אמות.
אבל בהר ששיפועו אינו חד, **המתלקט** לגובה **עשרה** טפחים **מתוך חמש** אמות - **מודדו מדידה יפה**.
רב הונא בריה דרב נתן מתני לקולא:
אמר רבא: **לא שנו** שצריך להבליע [או לקדר] הר, **אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש**.
אבל בהר זקוף **המתלקט עשרה מתוך ארבע**, אין צורך אפילו להבליעו, אלא דיו שיהיה **אומדו** באומד בעלמא, **והולך לו**.
שנינו במשנה: **ובלבד שלא יצא** וימדוד ויבליע **חוץ לתחום**.
מאי טעמא? **אמר רב כהנא**: **גזירה שמא יאמרו** הרואים - **מדת תחומין באה לכאן**.
[מבואר בתחילת העמוד הקודם].
עוד שנינו במשנה: **אם אינו יכול להבליעו** - מקדרין.

תנו רבנן: כיצד מקדרין?
המודד **התחתון** מחזיק את החבל **כנגד לבו**. ואילו המודד **העליון** מניחו **כנגד מרגלותיו**.
אמר אביי, נקיטינן: אין מקדרין אלא בחבל של ארבע אמות.
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: (נקיטינן) אין מקדרין לא במדידת המרחק שבין חלל הנמצא הרוג בדרך לבין הערים הסמוכות, לענין הבאת **עגלה ערופה, ולא** במדידת תחומם של **ערי מקלט, מפני שהן** מדידה **של תורה.**

מתניתין:

אין מודדין אלא מן המומחה, הבקי במדידה.
ריבה את התחום **למקום אחד ומיעט למקום אחר - שומעין** מתחשבים **למקום שריבה.**
ריבה לאחד דהיינו, היה מודד אחד שריבה את מידת התחום, **ומיעט לאחד**, שהיה מודד אחר שמיעט את מידת התחום - **שומעין למרובה.**
ואפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר: עד כאן תחום שבת.
שלא אמרו חכמים את הדבר, כשגזרו שלא להוציא מחוץ לתחום **להחמיר** בתחומין, **אלא להקל** בתחומין.

דף נט.

גמרא:

והוינן בה: וכי רק **למקום שריבה - אין**, מודדים לשם, ואילו **למקום שמיעט - לא** מודדים?
והרי מקום מועט הוא בכלל מקום מרובה!
ומשנינן: **אימא: אף למקום שריבה** מודדים.
שנינו במשנה: **ריבה לאחד ומיעט לאחד.**
והוינן בה: **הא תו למה לי? היינו הך!**
כי אין הבדל בין ריבה לאחד לבין ריבה למקום אחד.
ומשנינן: **הכי קאמר**: אם אירע **שריבה** מודד **אחד, ומיעט** מודד **אחד - שומעין** למודד **הזה שריבה.**
אמר אביי: ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונא.
שנינו במשנה: **שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל.**
ופרכינן: **והתניא** איפכא: **לא אמרו חכמים את הדבר להקל, אלא להחמיר!**?
אמר רבינא: הכי קאמר התנא בברייתא:
כשתקנו חכמים דיני תחומין **לא להקל על דברי תורה** באו, לפי שאין תחומין מן התורה. **אלא** גזרו כדי **להחמיר על דברי תורה.** וכיון **שתחומין דרבנן** לכן אזלינן לקולא.

מתניתין:

כיון שתקנו חכמים עירובי חצירות ושיתוף מבואות, והורגלו העם לטלטל מבתים לחצר ומחצר למבוי, חששו חכמים שתשתכח תורת רשות הרבים מהבריות, ולכן תיקנו שלא לערב עיר שיש בה ששים ריבוא אנשים בעירוב אחד, אלא לשייר שכונה אחת, שלא תתערב עם כל העיר, ויהיה אסור לטלטל ממנה לשאר העיר, ומן שאר העיר אליה, ובכך ישאר זכר לתורת רשות הרבים.

עיר של יחיד, שלא היו נכנסים אליה באופן תדיר ששים רבוא איש, ועתה **נעשית של רבים - מערבין את כולה**, כבעבר. ואין מבואותיה צריכים תיקון.

ובתנאי, שאין בתוכה רשות הרבים ממש, כגון שאין הרחובות רחבים ט"ז אמה. ואם יש בה רשות הרבים מן התורה יתבאר תיקונה בגמרא.

ועיר שהיתה **של רבים**, **ונעשית של יחיד**, שהצטמצמו דיוריה, הרי אף על פי שאין בה רשות הרבים גמורה **אין מערבין את כולה**.

אלא אם כן עשה חוצה לה "שיריים" שאין מערבין אותם עם העיר אלא לחוד.

ושיריים אלו יש לשייר בשיעור **כעיר** הנקראת "**חדשה**", **שביהודה**, **שיש בה חמשים דיורין**, **דברי רבי יהודה**.

רבי שמעון אומר: די בשיור של **שלש חצירות של שני בתים**.

גמרא:

והוינן בה: **היכי דמי עיר של יחיד ונעשית של רבים**?

אמר רב יהודה: **כגון דאיסקרתא דריש גלותא**.

אמר ליה רב נחמן: **מאי טעמא** הבאת לדוגמא דוקא את העיר של ריש גלותא?

אילימא משום דשכיחי אנשים רבים ביחד **גבי הרמנא** אצל ריש גלותא, המושל, ולכן לא חששו בה שמא תשתכח תורת רשות הרבים, היות והאנשים הרבים שמתאספים אצל הריש גלותא **מדכרי אהדדי**, יזכירו האחד לחבירו כי הרשות לערב היא רק בעיר של יחיד ונעשית של רבים, ולא בעיר של רבים והיא של רבים.

הרי **כולהו** ערי **ישראל נמי - בצפרא דשבתא** בבוקר השבת **שכיחי גבי הדדי**, נמצאים כולם יחד כדי לשמוע את הדרשה של הרב, ויזכירו אחד לשני.

אלא, **אמר רב נחמן**: בכל עיר של יחיד ונעשית של רבים שרי לערב. **וכגון דיסקרתא** כרך **דנתזואי** של אדם בשם נתזואי, ולאו דוקא עירו של הריש גלותא.

תנו רבנן: **עיר של יחיד ונעשית של רבים**, **ורשות הרבים** הרחבה ט"ז אמה **עוברת בתוכה - כיצד מערבין אותה**?

לקמן מעמידים את הברייתא הזאת כרבי יהודה, הסובר שרשות הרבים שיש מצידה שתי מחיצות היא נחשבת לרשות היחיד, ואפשר לערב בכך **שעושה לחי מכאן ולחי מכאן** בשני צידיה שנשארו פתוחים. **או קורה מכאן וקורה מכאן**.
ונושא ונותן באמצע רשות הרבים, שמעתה היא רשות היחיד, המתוקנת בתיקוני המבואות הראויים לרשות היחיד.
אבל בעיר של רבים והיא של רבים לא התירו לתקן את המבואות המפולשים, שהן רשות הרבים, על ידי לחי וקורה בלבד, עד שיעשה להן צורת הפתח או דלת מכאן, ולחי מכאן.
ואין מערבין אותה לחצאין, כמה מבואות יחד, אלא מערבים את כולם.
היות ומעיקרא, כשהיתה של יחיד, נחשבו כל מבואותיה כאחד, והיו כל אנשיה מהלכים בכל מבואותיה.
ומשגדלה העיר והתרבו הדיירים, אם יערבו כמה מבואות יחד לעצמם, ושאר המבואות יערבו גם הם לעצמם, ייחשב הדבר כאילו חלק מבני המבוי לא השתתפו בעירוב, ובכך הם אוסרים את כל הדיירים מלטלטל במבוי.
אלא: **או** יערבו את **כולה**.
או שיערבו **מבוי מבוי בפני עצמו**. ולקמן יתבאר איזה תיקון הוא זה.

דף נט:

היתה מתחילה עיר של **של רבים**, **והרי היא** עתה **של רבים** (תחילת העמוד) **ואין לה אלא פתח אחד**, שאינה מפולשת, ואינה כרשות הרבים שהיתה במדבר, שהיתה מפולשת מצד לצד - **מערבין את כולה**.
והוינן בה: **מאן תנא** ברישא של הברייתא **דמיערבא רשות הרבים**? **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**: **רבי יהודה היא**.
דתניא, **יתר על כן אמר רבי יהודה**: **מי שיש לו שני בתים בשני צידי רשות הרבים - עושה לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן. ונושא ונותן באמצע**.
אמרו לו חכמים: **אין מערבין רשות הרבים בכך**, בשתי מחיצות בלבד.
אמר מר בברייתא: **ואין מערבין אותה לחצאין**.
אמר רב פפא: **לא אמרו** שאין מערבין אותה לחצאין **אלא** כשבאים לחלק את העיר **לארכה** של העיר, כיון שכל בני המבואות נוהגין לעבור דרך רשות הרבים, העוברת לאורכה של העיר, הרי אם נחלק את עירוב העיר לאורכה, הם יאסרו בדריסת רגלם אלו על אלו.

אבל אם נחלק את העיר **לרחבה** של העיר, יכולים בני המבואות שמשני הצדדים להסתגר לעצמם, שכל צד יבחר לעצמו את פתח יציאתו מן העיר, ולא תאסור דריסת רגלם בצד השני.

ולכן, **מערבין** שני חלקי העיר, המחולקים לרוחב העיר, לעצמם.

כמאן - דלא כרבי עקיבא.

דאי כרבי עקיבא - הא אמר: אפילו "**רגל המותרת במקומה**", כגון שעירבו בני חצר פנימית לעצמם ומותרים לטלטל ברשותם - **אוסרת** את החצר החיצונה **אפילו שלא במקומה**. לפי שאם יש לאנשי החצר הפנימית זכות הליכה בחצר אחרת, הרי הם אוסרים אותה בהליכתם בה, ואין אנו יכולים לומר להם להסתגר בחצר הפנימית כדי שלא לאסור בהילוכם את הטלטול של בני החצר החיצונה.

וכל שכן ש"רגל האסורה", והיינו, אם לא עירבו בני החצר הפנימית בינם לבין עצמם, שאין אנו יכולים לבוא אליהם בתביעה שיסתגרו בחצר הפנימית כדי שלא יאסרו את החצר החיצונה.

ודחינן: **אפילו תימא רבי עקיבא**.

כי **עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם - אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו**, שלבני החצר הפנימית יש זכות יציאה דרך החצר החיצונית, **דפנימית לית לה פיתחא אחרינא**.

אבל הכא, יכולים הם להתחלק בעיר בצורה שלא יצטרכו ללכת במקום של האחרים.

אלא **הני נפקי** מהעיר **בהאי פיתחא**, **והני נפקי** מהעיר **בהאי פיתחא**.

איכא דאמרי, **אמר רב פפא**: **לא תימא לארכה הוא דלא מערבין**, **אבל לרחבה מערבין - אלא אפילו לרחבה נמי לא מערבין**.

כמאן - כרבי עקיבא!

ודחינן: **אפילו תימא רבנן**.

עד כאן לא קאמרי רבנן התם, בשתי חצירות, שכל אחת מערבת לעצמה, ואין בני הפנימית אוסרים על החיצונה - **אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו**.

משום **דפנימית אחדא לדשא**, יש ביכולתה להיות סוגרת את דלתה בפני בני החצר החיצונה, ומסלקת אותם ממנה, **ומשתמשא** לעצמה בלי לערב עמהם. הילכך, אפשר לכוף אותם להסתגר, מדין כופין על מידת סדום.

אבל הכא, בחלוקת העיר לשניים - **מי מצו מסלקי רשות הרבים מהכא**?

והיינו, כיצד אפשר לסלק את שני הצדדים של העיר זה מזה, ללא כל סימן מפריד ביניהם?

אמר מר: שנינו בברייתא: אין מערבין אותה לחצאין, אלא **או כולה, או מבוי מבוי בפני עצמו**.

והוינן בה: **מאי שנא דלחצאין דלא** מערבין, משום **דאסרי** בני המבואות שלא עירבו יחד **אהדדי**.

אם כן, כשמערבים **מבוי מבוי** לעצמו - **נמי אסרי** בני כל מבוי על המבוי האחר, **אהדדי!**

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן כגון דעבוד דקה**, פתח נמוך, בראש כל מבוי, שהוא הוכחה שהם מסתלקים האחד מהשני.

וכי הא דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא: אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו - אינו אוסר על בני מבוי אם אינו משתתף עמם.

עוד שנינו בברייתא: **היתה של רבים והרי היא** של רבים.

רבי זירא עירבה למתא לעיר של **דבי רבי חייא**, שהיתה עיר של רבים מתחילה וגם עתה היא של רבים, **ולא שבק** לא השאיר **לה שיור** שכונה שאינה מעורבת איתה.

אמר ליה אבייי: מאי טעמא עבד מר הכי?

אמר ליה רבי זירא: **סבי דידה** זקנים של אותה עיר **אמרי לי: רב חייא בר אסי - מערב כולה. ואמינא** לאור עדותם: **שמע מינה, עיר של יחיד ונעשית של רבים היא**, שאינה צריכה שיור.

אמר ליה אבייי: **לדידי, אמרו לי הנהו סבי: ההיא** עיר היתה של רבים מתמיד. אלא, **אשפה הוה לה מחד גיסא**, ולכן לא היו מבואותיה מפולשים ולא היה בה רשות הרבים, ולכן אפשר לערב את כולה.

והשתא, דאיפניא לה אשפה - הוה לה כשני פתחים, ואסיר.

אמר ליה: לאו אדעתאי.

בעי מיניה רב אמי בר אדא הרפנאה מרבה:

מאחר שהתרנו לערב את העיר כולה כשיש לה פתח אחד בלבד, מה יהיה הדין אם היה עומד **סולם** של מדרגות **מכאן**, סמוך לחומת העיר, בסוף המבוא שחותך את העיר כולה, בצד הסתום, ויכולים לצאת דרך מדרגות הסולם מן העיר, **ופתח מכאן** בצד השני - **מהו?**

האם נחשב הסולם כפתח ואי אפשר לערב את כולה?

אמר ליה: הכי אמר רב: סולם - תורת פתח עליו, ויש לעיר שני פתחים משני צידיה ואי אפשר לערב את כולה.

אמר להו רב נחמן: לא תציתו ליה!

הכי אמר רב אדא אמר רב: סולם - גם **תורת פתח עליו**, וגם **תורת מחיצה עליו**.

תורת מחיצה עליו - כדאמרן, שאינו מבטל את הסתימה של חומת העיר להיות כפתח.
תורת פתח עליו - בסולם שבין שתי חצירות, שאין בהם פתח, ואפשר לעבור מאחת לשניה רק דרך הסולם הזה.
תורת פתח עליו, שאם **רצו** בני החצירות להיות ביחד ולטלטל ביניהם באמצעות סדקים שבכותל, **אחד מערב**. דהיינו עירוב אחד להם, כיון שהסולם נחשב כפתח ביניהם, ולולי הפתח אינם יכולים לערב ביניהם.
ותורת מחיצה עליו, שאינו מבטל את המחיצה הקיימת, שאם **רצו** להיות בנפרד - **שנים מערבין**. כל אחת מערבת לעצמה.
ותמהינן: **ומי אמר רב נחמן הכי**, שיש לסולם תורת מחיצה לקולא, שיוכלו לערב באמצעותו?
והאמר רב נחמן אמר שמואל: אנשי חצר ואנשי מרפסת, הגרים בעליה, ויש מרפסת לאורך כל העליות שדרכה עוברים אל המדרגות [הסולם] ויורדים אל החצר, ועוברים בה בדרכם אל המבוי. ואם לא עירבו בני המרפסת עם בני החצר, הרי הם אוסרים עליהם בדריסתם בחצר את הטלטול בה.

דף ס.

ואם אירע **ששכחו** (תחילת העמוד) **ולא עירבו** בני מרפסת עם בני חצר.
אם יש לפניהם לפני המרפסת, לרגלי הסולם העולה מהחצר למרפסת, "**דקה**", צורת הפתח נמוכה בגובה **ארבעה** - הסתלקו בכך בני המרפסת מהחצר, ולכן המרפסת **אינה אוסרת** את החצר.
ואם לאו - אוסרת המרפסת את החצר, כיון שדיירי המרפסת יוצאים דרך החצר למבוי. אלמא, יש על הסולם תורת פתח להחמיר, ואין עליו תורת מחיצה להקל.
ומשנינן: **הכא במאי עסקינן - בדלא גבוה מרפסת** מהחצר **עשרה** טפחים, ולכן אין כאן מחיצה.
ותמהינן: אם כן, שהמרפסת פתוחה לחצר בלי מחיצה, **ואי לא גבוה מרפסת עשרה, כי קא עביד דקה - מאי הוי!**? והרי אין מחיצה לאורך כל המרפסת בינה ובין החצר!
ומשנינן: **במגופפת**, שאכן יש סביב המרפסת מחיצות בגובה עשרה, אלא שיש בה פתח **עד עשר אמות**.
דכיון דעביד לפני הסולם "**דקה**" - **איסתלוקי איסתלוק ליה** בני המרפסת **מהכא**.
אמר רב יהודה אמר שמואל: כותל שבין שתי חצירות, **שרצפה** שריצף אותה **בסולמות** הסמוכים לכותל - **אפילו** רצופים הסולמות **ביתר מעשר** אמות - **תורת מחיצה עליו**.

רמי ליה רב ברונא לרב יהודה, בהיותם ב"**מעצרתא**" **דבי רב חנינא**:
וכי **מי אמר שמואל** שסולם **תורת מחיצה עליו**?
והאמר רב נחמן אמר שמואל: אנשי מרפסת ואנשי חצר ששכחו ולא עירבו, אם יש לפניה דקה ארבעה - אינה אוסרת המרפסת את החצר.
ואם לאו - אוסרת!
ומוכח שאין לסולם [המדרגות] שבין החצר למרפסת תורת מחיצה.
ומשנינן: **הכא במאי עסקינן - דלא גבוה המרפסת עשרה** מעל החצר.
ותמהינן: **ואי לא גבוה מרפסת עשרה - כי עביד "דקה" מאי הוי**? והרי אין הדקה מהווה מחיצה?
ומשנינן: הכא במאי עסקינן, **בחצר מגופפת** במחיצה, ויש במחיצה פירצה **עד עשר אמות. דכיון דעביד דקה** לפני הסולם של המרפסת - **איסתלוקי איסתלק** בני המרפסת **מהכא**, מהחצר.
הנהו בני קקונאי דאתי לקמיה דרב יוסף.
אמרו ליה: הב לן גברא העמד לנו אדם **דליערב לן מאתין**, שיערב לנו עירוב לעירנו, שהיא עיר של רבים ונעשית של יחיד, והרי היא צריכה שיור.
אמר ליה רב יוסף **לאביי: זיל ערב להו, וחזי**, אך ראה לעשותו כראוי, כדי **דלא מצווחת עלה**, שלא יבואו בטענות [צווחות] **בבי מדרשא** על עירובך.
אזל הלך אביי, **חזא להנהו בתי** וראה כמה בתים **דפתיחי לנהרא** שהם פתוחים לכיוון הנהר, ולא לכיוון עיר.
אמר אביי: **הני**, בתים אלו, הפתוחים לנהר - **להוי שיור למתא**, יהוו את הבתים שצריכים לשייר ללא עירוב.
הדר, חזר בו אביי מרעיונו זה, כי **אמר** אביי הרי "**אין מערבין את כולה**" **תנן. מכלל**, שהבתים שמשייר צריכים להיות בתים כאלו **דאי בעי לעירובי - מצי מערבי**, אלא שעתה הוא משיירם.
ובתים אלו, שאין להם פתח לעיר, אינם יכולים לערב עם בני העיר, וממילא אין הם ראויים להיות "שיור" לעיר.
אלא, איעביד אעשה **להו** לבתים אלו **כווי**, חלונות לכיוון העיר, **דאי בעו** שאם ירצו **לעירובי דרך חלונות - מצו מערבי**, יוכלו לערב דרך החלונות.
הדר אמר: לא בעי, אין לי צורך לעשות להם חלונות.

דהא רבה בר אבוה מערב לה לכולה לכל שכונותיה של העיר "**מחוזא**" - **ערסייתא ערסייתא**, שכונה שכונה לחוד, ולא היה מערבם יחד **משום** החריץ שהיה ביניהם, שבו היו שמים את **פירא**, הפירות **דבי תורי**, עבור השוורים.
והיה מערב כך את כל שכונותיה של מחוזא, **דכל חד וחד** מהשכונות שלא עירבה עם שאר השכונות **הוי** "**שיור**" **לחבריה**, בכך שלא עירבו אותן יחד.
ואף על גב דאי בעו לערובי בהדי הדדי - לא מצו מערבי בגלל החריצים שביניהם.
ומוכח שגם שכונה שאינה יכולה להתערב עם חברותיה נחשבת כ"שיור".
הדר אמר אביי: **לא דמי** העיר שלפנינו למחוזא.
התם - אי בעי בני השכונות הנפרדות **לערובי**, מערבי **דרך גגות** הבתים.
ואילו **הני** בתים שפתחיהם לכוון הנהר, **לא** מצי **מערבי** כלל.
הילכך נעבדן להו **כווי** חלונות שבאמצעותם אפשר להם לערב עם בני העיר.
הדר אמר: **כווי נמי לא בעי**.
דההוא בי תיבנא בית תבן **דהוה ליה למר בר פופידתא מפומבדיתא, ושויה שיור לפומבדיתא**.
אמר אביי: **היינו דאמר לי מר** רב יוסף: **חזי** לחזור על כל צידי היתר המבוי שיהיו כהלכתם, **דלא מצווחת עלה בבי מדרשא**.
שנינו במשנה: **אלא אם כן עשה חוצה לה כעיר חדשה**.
תניא, אמר רבי יהודה: עיר אחת היתה ביהודה ו"חדשה" שמה, והיו בה חמשים דיורים אנשים ונשים וטף. ובה היו משערים חכמים, והיא היתה שיור.
איבעיא להו: אותה שכונה "**חדשה**" שאין מערבים אותה עם העיר משום שיור - **מהו** לערב אותה לעצמה כולה, ללא שיור?
ותמהינן: מאי שנא השכונה ה"**חדשה**" מהעיר?
והרי **כי היכי דאיהי הויא שיור לגדולה** בכך שלא התערבה עמה - **גדולה נמי**, שלא מערבים אותה עמה, **הויא שיור לקטנה**.
אלא: הכי קא מיבעיא לן: לערב עיר שלימה שהיא **כעין** העיר "**חדשה**", שהיא עיר קטנה בעלת חמישים דיורים בלבד, שאין בעיר הזאת שכונה נוספת - **מהו**? האם גם בה גזרו שבלי שיור אין מערבין? פליגי בה **רב הונא ורב יהודה**.
חד אמר: בעיא שיור, וחד אמר: לא בעיא שיור.
שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר: שלש חצירות** הם שיור.
אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כרבי שמעון.
רבי יצחק אמר: אפילו בית אחד וחצר אחת.

ותמהינן: **חצר אחת** בלי בית **סלקא דעתך** שמהוה שיור, והרי אינה דירה.
ומשנינן: **אלא אימא**: **בית אחד בחצר אחת**.
אמר ליה אביי לרב יוסף: **הא דרבי יצחק - גמרא** שקיבלה בקבלה, **או סברא** היא?
אמר ליה: **מאי נפקא לן מינה**?
אמר ליה: וכי **גמרא גמור** לימוד הגמרא - **זמורתא**, כזמר בעלמא, **תהא**? והיינו, שחשוב לדעת אם הענין הוא דבר שבא בקבלה או מסברא.

מתניתין:

מי שהיה בשדה בשעת כניסת השבת **במזרח** העיר, **ואמר לבנו**: **ערב לי בצד מערב** העיר.
או שהיה בשדה **במערב** העיר, **ואמר לבנו**: **ערב לי במזרח**. הרי:
אם יש הימנו ולביתו אלפים אמה, וממנו **לעירובו** שבצד הנגדי של העיר **יותר מכאן** - הרי כיון שאינו יכול להגיע ממקומו למקום העירוב, לא חל העירוב.
ולכן - הרי הוא **מותר** לתחום של **ביתו**, כאילו לא עירב, **ואסור** לתחום **עירובו**, לפי שלא הועיל לו עירובו, המרוחק ממנו יותר מאלפיים אמות, כלום.
היה ממנו **לעירובו אלפים אמה**, **ולביתו יתר מכאן** - חל העירוב.
ולכן - **אסור** הוא לתחום **ביתו**, **ומותר** לתחום **עירובו**.
הנותן את עירובו בעיבורה באמצעה **של עיר** שהוא גר בה - **לא עשה ולא כלום**.
נתנו חוץ לתחום, **אפילו אמה אחת** קנה לו שם עירובו מקום שביתה,

דף ס:

ולכן, **מה שנשכר** בעירובו לצד אחד של העיר **הוא מפסיד** מצידה השני של העיר. אבל את העיר עצמה הוא מודד כארבע אמות [אם כולה נכנסת בתוך אלפיים אמה]. ומהקצה השני הוא מודד אלפיים אמה, בניכוי מה שהרויח בצד שהניח בו את העירוב. [וכתב רש"י שזהו חידוש המשנה שאת העיר הוא אינו מפסיד אלא היא נחשבת כארבע אמות].

גמרא:

קא סלקא דעתך:
כי הא דקתני במשנתנו "היה עומד **למזרח**"
- שהיה עומד **למזרח ביתו**, ואמר לבנו שיערב לו למערב ביתו. ונמצא שביתו עומד בינו ובין עירובו.
וכן הא דקתני "היה עומד **למערב**", הכונה היא שהיה עומד **למערב ביתו**, ומבקש מבנו שיערב לו למזרח ביתו, ונמצא שביתו עומד בינו ובין עירובו.

והוינן בה: **בשלמא "הימנו ולביתו אלפים אמה, ולעירובו יתר מכאן" - משכחת לה, דמטי** שמגיע באלפיים אמה **לביתיה, ולא מטי** באלפיים אמה **לעירובו** הנמצא מעבר לביתו.

אלא - "הימנו ולעירובו אלפים אמה, ולביתו יתר מכאן" - היכי משכחת לה? והרי בהכרח שביתו נמצא לפני העירוב.

אמר רבי יצחק: מי סברת שכונת המשנה שהיה עומד **למזרח** הכונה היא שהיה עומד **למזרח ביתו**, וכן מי שהיה עומד **למערב** הכונה היא **למערב ביתו**?

לא כך הוא.

אלא כונת המשנה לומר "**למזרח**" - שהיה עומד **למזרח בנו. למערב - למערב בנו.**

רבא בר רב שילא אמר: אפילו תימא כמו שהניחה הגמרא בסלקא דעתא **שלמזרח - למזרח ביתו, ולמערב - למערב ביתו** אתי שפיר.

כגון דקאי שעומד **ביתיה** ביתו **באלכסונא** כנגדו, ואילו עירובו עומד ישר נגדו, שאז רחוק ביתו מעירובו

שנינו במשנה: **הנותן עירובו בתוך עיבורה** לא עשה כלום.

הנותן את עירובו חוץ לתחום מה שנשכר הפסיד.

ותמהינן: וכי הנותן את עירובו "**חוץ לתחום**", והיינו, במרחק יותר מאלפיים אמה, **סלקא דעתך** שיקנה העירוב?

אלא אימא: הנותן עירובו **חוץ לעיבורה** של העיר.

שנינו במשנה: **מה שנשכר** מצד העירוב **הוא מפסיד** בצד הנגדי.

ותמהינן: וכי רק **מה שנשכר** בצד העירוב הוא מפסיד בצד הנגדי, **ותו לא?**

והתניא: הנותן את עירובו בתוך עיבורה של עיר - לא עשה ולא כלום.

נתנו חוץ לעיבורה של עיר, אפילו אמה אחת - משתכר אותה אמה, ומפסיד את כל העיר כולה, מפני שמדת העיר עולה לו במדת התחום!

ומוכח שבצד הנגדי הוא מפסיד את כל העיר שנחשבה לו עד עתה כארבע אמות!?

ומשנינן: **לא קשיא.**

כאן, שמפסיד את העיר בתור ארבע אמות, המדובר הוא **שכלתה מדתו** של אלפיים אמה ממקום עירובו כלפי העיר - **בחצי העיר.**

כאן, שנחשבת לו עדיין העיר כולה כארבע אמות איירי **שכלתה מדתו בסוף העיר. וכדרבי אידי.**

דאמר רבי אידי אמר רבי יהושע בן לוי: מי ששבת מחוץ לעיר מבלי לדעת שהוא נמצא בתחום אלפיים אמות מהעיר, לא יכנס לעיר אלא עד אלפיים אמה מהמקום ששבת בו.

היה מודד אלפיים פסיעות בינוניות, שכך משער מי שבא למדוד מידת תחומו, **ובא** לתוך העיר, **וכלתה מדתו בחצי העיר - אין לו אלא חצי העיר**.
כלתה מדתו בסוף העיר - נעשית לו העיר כולה כארבע אמות. ומשלימין לו את השאר בהמשך מחוץ לעיר.
אמר רבי אידי: אין אלו אלא "דברי נביאות", שאין לדברים האלו טעם, ובהכרח שקיבל זאת מרבו בקבלה.
כי מסברא יש לנו לומר: **מה לי כלתה** מידתו **בחצי העיר**, **מה לי כלתה בסוף העיר**?
אמר רבא: תרוייהו, כלתה מידתו בסוף העיר, וכלתה מידתו בתוך העיר - **תננהי**:

דף סא.

דתנן לקמן: **אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה** (תחילת העמוד) **ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה** כדין ארבע אמות, אלא מידת העיר נחשבת להם במדידת תחומן במלואה.
מאי טעמא מחלקת המשנה בין אנשי העיר הגדולה לאנשי העיר הקטנה?
לאו, משום דהני, אנשי העיר הקטנה, **כלתה מדתן בחצי העיר** הגדולה, ולכן אין היא נחשבת להם כארבע אמות, וכמו הדין הראשון שאמר רבי יהושע בן לוי.
והני, אנשי העיר הגדולה, **כלתה מדתן בסוף העיר** הקטנה, ולכן העיר כולה נחשבת להם כארבע אמות, וכמו שאמר רבי יהושע בן לוי בדין השני.
ואם כן, קשה לרב אידי שהגדיר את דברי רבי יהושע בן לוי כ"דברי נבואה", וקשה גם על רבי יהושע בן לוי, שהרי דבריו כבר נאמרו במשנה ! ומשנינן: **רבי אידי** שנה את המשנה אחרת, ולפי גירסתו אכן אין חילוק בין אנשי עיר גדולה לאנשי עיר קטנה.
אלא **אנשי** עיר גדולה מהלכים את כל העיר הקטנה.
וכמו כן **אנשי** עיר הקטנה מהלכין את כל העיר הגדולה.
כך **תני** רב אידי במשנה.
ומוקים לה את המשנה **בנותן** את עירובו בעיר השניה. כי בנתינת עירוב קונים את כל העיר להיות כארבע אמות ולמדוד את התחום מחוץ לעיר.
אבל מודד שלא הניח עירוב **לא תנן** במשנתנו, ואין אנו יודעים מדברי המשנה חילוק בין כלתה מידתו בסוף העיר או באמצע העיר.
ובכך מתרץ רב אידי גם את הקושיה על רבי יהושע, מהו חידושו?
כי לפי מה שהעמיד את המשנה בנותן עירובו בעיר ולא במודד, חידש רבי יהושע את דינו של מודד.
ותמהינן: **וכי לא** נזכר דין מודד במשנתנו?

והתנן במפורש במשנה הבאה [בסוף העמוד הזה]:
ולמודד שאמרו חכמים **שנותנין לו אלפים אמה**, דין זה אמור **שאפילו סוף מדתו כלה במערה**, אינו רשאי להמשיך ולהלך בה.
ומשנינן: הדין בכלתה מידתו **בסוף העיר**, שאינו מתבאר במשנה, **איצטריכא ליה** לרבי יהושע בן לוי להשמיענו, **דלא תנן** במשנה.
אמר רב נחמן: בין **מאן דתני אנשי** עיר קטנה מהלכים את כל העיר הגדולה [וכדרב אידי] - **לא משתבש**. אין בידו שיבוש.
ובין **מאן דתני אין אנשי** עיר קטנה מהלכים את כל העיר הגדולה - **לא משתבש**.
מאן דתני אנשי עיר קטנה מהלכין את כל העיר הגדולה **לא משתבש - דמוקים לה בנותן** את עירובו שאז קנה את כל העיר.
ומאן דתני אין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל העיר הגדולה **לא משתבש - דמוקים לה במודד**.
וחסורי מחסרא במשנה **והכי קתני**:
אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה, ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה.
במה דברים אמורים - במודד.
אבל מי שהיה בעיר גדולה והניח את עירובו בעיר קטנה.
או שהיה **בעיר קטנה והניח את עירובו בעיר גדולה - מהלך את כולה** של העיר השניה, ומודד **חוצה לה אלפים אמה.**
אמר רב יוסף אמר רמי בר אבא אמר רב הונא: עיר שיושבת על שפת הנחל, שהוא עמוק, וסכנה לגור לידו אם אין גדר ליד הנחל.
הרי **אם יש לפניה דקה** חומה בגובה **ארבע** אמות, הרי היא נחשבת לעיר, ולכן - **מודדים לה** את תחום העיר **משפת הנחל.**
ואם לאו, שאין גדר כזאת, אין ישובה של העיר נחשב לעיר אלא יושביה חשובים כיושבי צריפין, ולכן **אין מודדין לה אלא מפתח ביתו** של כל אחד מיושביה.
אמר ליה אביי לרב יוסף [בניחותא]: **דקה בגובה ארבע אמות אמרת לן עלה.**
והוינן בה: **מאי שנא** דקה זאת ששיעורה בארבע אמות **מכל דקי דעלמא** דשיעורן הוא **ארבעה** טפחים בלבד?
אמר ליה רב יוסף לאביי: **התם לא בעיתא תשמישתא.**
הכא על שפת הנחל - **בעיתא תשמישתא.**
אמר רב יוסף: מנא אמינא לה דין זה, שמקום סכנה אינו נחשב לעיר?

דתניא: **התיר רבי שיהו בני** העיר **גדר** הנמצאים במעלה ההר **יורדין לעיר חמתן** הנמצאת באמצע שיפוע ההר, אבל **ואין בני חמתן עולין לגדר**.
מאי טעמא לחלק ביניהם?
לאו, **משום דהני** בני גדר **עבוד דקה** להגן עליהם מהסכנה של שיפוע ההר.
ולכן, הרי הם חשובים כבני עיר, שמודדים להם מחומת העיר ולא מביתם, ולכן הם יכולים להגיע עד חמתן.
אבל, **והני**, בני חמתן **לא עבוד דקה**, וכיון שסכנה לגור במקום שכזה, אין הם נחשבים כבני עיר, אלא כיושבי צריפין, שמודדים להם מבתיהם, ולכן אינם יכולים להגיע לעיר גדר.
כי אתא רב דימי אמר: **טטרוגי מטטרגי להו** פוגעין היו **בני גדר לבני חמתן** כשבאו בני חמתן לעירם של בני גדר.
ומאי "**התיר** רבי שיהיו בני גדר יורדין לחמתן, ושלא יהיו בני חמתן עולין לגדר" - **התקין** רבי, שלא יהיו בני חמתן עולין לגדר, כדי שלא יפגעו בהם שם בני גדר.
ומאי שנא שהתקין דוקא **בשבת** שלא יעלו לשם?
משום **דשכיחא בה שכרות**, ואז הם פוגעים.
והוינן בה: אם כן, **כי אזלי** בני גדר **להתם**, לחמתן - **נמי מטטרגי להו** יפגעו בהם.
ומשנינן במשל: **כלבא בלא מתיה** כלב שאינו נמצא בעירו - **שב שנין** שבע שנים **לא נבח**.
והיינו, שאינם תוקפים כאשר הם בעיר אחרת.
ואכתי הוינן בה: אם נאמר שאינם משתמשים בכוחם בעיר אחרת, **השתא נמי**, נחשוש לצד ההפוך, כי **מטטרגי** יפגעו **בני חמתן לבני גדר**, כנקמה על שהם פוגעים בהם.
ומשנינן: **כולי האי** - **לא כייפי להו**, שבני גדר הבאים לחמתן לא יאפשרו לבני חמתן לפגוע בהם.
רב ספרא אמר: חמתן - **עיר העשויה כקשת הואי**. והיה המרחק בין שני ראשיה יותר מארבעת אלפים אמה. ולכן אין מודדים לאנשים הגרים בכיפת הקשת אלא מבתיהם.
והיתה העיר חמתן כולה מובלעת בתוך התחום של בני גדר, ולכן היו יכולים בני גדר ללכת בכל העיר חמתן. אבל בני חמתן שגרו בכיפת הקשת, ומדדו אלפיים אמה מביתם, לא היו יכולים להגיע אלא רק לתחילת העיר גדר ולא יכלו היו יכולים להכנס לעומק העיר.
רב דימי בר חיננא אמר: בני גדר **אנשי עיר גדולה** ובני חמתן **אנשי עיר קטנה הואי**. שחמתן הקטנה נכנסה כולה בתוך התחום של גדר, וקאמר רבי שיחשיבו לבני גדר את

חמתן כארבע אמות. ואילו בני חמתן הנכנסים לגדר הגדולה, וכלתה מידתן באמצע העיר, אינם יכולים להמשיך ולהלך בה.

רב כהנא מתני הכי. כמו ששנינו.

רב טביומי מתני הכי:

רב ספרא ורב דימי בר חיננא; חד אמר: עיר העשויה כקשת הואי, וחד אמר: אנשי עיר קטנה ואנשי עיר גדולה הואי.

מתניתין:

אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה, כאילו היא עיר של ארבע אמות, וממשיכים את מדידתן לאחריה.

ואנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה.

כיצד?

מי שהיה בעיר גדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה, או מי שהיה **בעיר קטנה ונתן את עירובו בעיר גדולה - מהלך את כולה, וחוצה לה אלפים אמה.**

רבי עקיבא אומר: אין לו אלא ממקום עירובו אלפים אמה.

אמר להן רבי עקיבא לחכמים: וכי **אי אתם** מודים לי בנותן עירובו במערה, שאין לו אלא ממקום עירובו, ולא מן סוף העיר, **אלפים אמה**? **אמרו לו: אימתי** אנו אומרים כדבריך - **בזמן שאין בה דיורין.**

אבל יש בה דיורין - מהלך את כולה כאילו היא ארבע אמות ומודד **חוצה לה אלפים אמה.**

נמצא קל דינו של המניח עירוב ב**תוכה** של מערה שיש בה דיורין, שיש לו את כל המערה כארבע אמות, **מאשר** המניח עירוב **על גבה**, שאין לו אלפיים אמות אלא ממקום עירובו. ומודים חכמים, החולקים על רבי עקיבא במניח עירוב במערה או בעיר אחרת, **למודד**, שלא הניח עירוב במערה או בעיר האחרת, **שאמרו** חכמים ש"**נותנין אלפים אמה**" מעירו או ממקום שהניח עירובו - **שאפילו סוף מדתו כלה במערה**, ואפילו מערה שיש בה דיורין, שאינו יכול להמשיך ולהלך מעבר לסוף המידה.

דף סא:

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: שבת בעיר חריבה, שיש לה מחיצות אך אינה מיושבת - **לרבנן מהלך את כולה**, ומודד **חוצה לה אלפים אמה.**

אבל אם לא שבת בה בעצמו אלא רק **הניח** בה **את עירובו**, **בעיר חריבה** - אין לו את העיר כולה כארבע אמות. **ואין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה**.

רבי אלעזר אומר: לפי חכמים: **אחד שבת** בעיר חריבה בעצמו **ואחד הניח** בה עירובו מבלי לשבות בה - **מהלך את כולה** של העיר החריבה, **וחוצה לה** מודד **אלפים אמה**.

מיתיבי לרבי אלעזר אליבא דחכמים: **אמר להן רבי עקיבא** לחכמים: וכי **אי אתם מודים לי בנותן את עירובו במערה, שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה**?

אמרו לו: **אימתי** מודים אנו לך במערה - **בזמן שאין בה דיורין**.

ומוכיחה הגמרא: **הא באין בה דיורין** במערה, ובדומה גם בעיר חריבה - **מודו ליה** חכמים לרבי עקיבא שאין מחשיבים את העיר או המערה כארבע אמות אם רק נתן שם את העירוב ולא שבת שם בעצמו.

ומוכח דלא כרבי אלעזר, הסובר שלחכמים בכל ענין נחשבת העיר החריבה כארבע אמות.

ומשנינן: **מאי "אין בה דיורין"** - **שאינה ראויה לדירה**, לפי שנפלו מחיצותיה. אבל אם יש בה מחיצות הרי היא חשובה כארבע אמות אפילו כשהיא חריבה.

תא שמע: **שבת בעיר, אפילו היא גדולה כאנטיוכיא**.

במערה, אפילו היא כמערת צדקיהו מלך יהודה - מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

ודייקינן: **קתני עיר דומיא דמערה. מה מערה חריבה, אף עיר חריבה**.

ומוכח כי רק אם **שבת** בעצמו - **אין**, מהלך את כולה בתורת ארבע אמות, **אבל הניח** עירוב - **לא**.

ומני הא מתניתא?

אילימא רבי עקיבא - **מאי איריא** עיר או מערה **חריבה**? והרי **אפילו ישיבה** עיר או מערה מיושבת **נמי** אינו מהלך את כולה.

אלא לאו - **רבנן** היא.

וטעמא דשבת - **אין, אבל הניח** - **לא!**

ודחינן: **לא תימא** דקתני בברייתא **עיר דומיא דמערה**.

אלא אימא: **מערה דומיא דעיר**.

מה עיר ישיבה - **אף מערה ישיבה**.

ובברייתא זו - **רבי עקיבא היא, דאמר**: **אין לו** לנותן עירובו אפילו בעיר מיושבת **ממקום עירובו אלא אלפים אמה**.

ובשבת בעצמו בעיר מיושבת **מודי** שיש לו את כל העיר כארבע אמות.

ופרכינן: **והא כמערת צדקיהו** שהיא חריבה ואינה מיושבת **קתני**!?
ומשנינן: כונת התנא היא לומר עיר דומיא דמערה - **כמערת צדקיהו**, **ולא כמערת צדקיהו**. וכדמפרש ואזיל.
עיר **כמערת צדקיהו** - שהיא **גדולה** ביותר. ובכל זאת היא נחשבת רק לארבע אמות.
ולא כמערת צדקיהו - דאילו התם היא מערה **חריבה**, **והכא** מדובר בעיר **ישיבה** מיושבת.
מר יהודה, **אשכחינהו לבני** העיר הקרויה "**מברכתא**", **דקא מותבי עירובייהו** בעיר הסמוכה, **בבי כנישתא** בבית הכנסת **דבי אגובר**. שהיה בית כנסת גדול, והניחו את עירובם בתוכו, בסמוך לכניסה.
אמר להו מר יהודה: **גוו ביה** הכניסו את העירוב לעומק בית הכנסת במרחק **טפי**, **כי היכי דלישתרי לכו** הילוככם למחר **טפי**. משום שסבר שצריך לחשוש לשיטת רבי עקיבא, שהמניח עירובו בכל מקום שיהיה מודד ממקום הנחת העירוב אלפיים אמה, ולא חשיב נתינת העירוב תוך מחיצות לעשות את מקומו שבתוך המחיצות כארבע אמות. **אמר ליה רבא** למר יהודה: **פלגאה**, בר מחלוקת אתה ! **בעירובין - לית דחש להא דרבי עקיבא**.

הדרן עלך פרק כיצד מעברין

פרק ששי - הדר

מתניתין:

א. שלמה המלך תיקן שלא להוציא מרשות היחיד של אדם אחד לרשות היחיד של אדם אחר כדי שלא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.
וכלל שלמה מלך באיסורו גם שלא להוציא מבית של אדם יחיד לחצר המשותפת לו ולאנשים נוספים הגרים בבתים אחרים סביב אותה חצר, עד שיערבו ביניהם עירוב חצרות. לפי שהחצר המשותפת לו ולאחרים נחשבת כרשות אחרת ביחס לביתו, המיוחד רק לו.
אם לא עירבו זה עם זה עירוב חצרות, יכולים בני החצר "לבטל" [באמירה בעלמא] את "רשותם" שבחצר לאחד מבני החצר, ואז הוא מותר להוציא מביתו לחצר, לפי שכל החצר כאילו שייכת רק לו.
במה דברים אמורים בישראלים הגרים יחד בחצר.

אבל אדם מישראל **הדר עם העכו"ם בחצר**, **או** שהוא דר **עם מי שאינו מודה בעירוב** חצרות, דהיינו כותי, שאינו מודה בתקנות חז"ל - **הרי זה** העכו"ם או הכותי **אוסר עליו**, על הישראל, מלהוציא מביתו לחצר.
זאת, עד שישכור הישראל מן העכו"ם את הרשות שיש לו בחצר.
ולא די בביטול שיבטל העכו"ם את רשותו כלפי הישראל. ובגמרא מפרש טעמא.
רבי אליעזר בן יעקב אומר: **לעולם אינו אוסר** לא העכו"ם כשהוא לבדו עם הישראל, ולא הכותי כשהוא לבדו עם הישראל, אלא **עד שיהו** בחצר **שני ישראלים** ה**אוסרין זה על זה** מלהוציא לחצר, שגם אם באו לערב ביניהם אינם יכולים, מפני העכו"ם או הכותי הגרים עמהם בחצר. עד שישכרו מהם את רשותם בחצר.
אבל אם יש בחצר רק ישראל אחד, או שדרים בו שני ישראלים שאינם אוסרים זה על זה, ודר שם גם עכו"ם או כותי או אפילו שניהם - אין הם אוסרים על הישראל. ובגמרא מפרש טעמא.
ב. הגמרא מבארת כי חסורי מחסרא במשנתנו, והכי קתני:
הצדוקים - הרי הם כנכרים, וצריכים לשכור מהם את רשותם שבחצר, דברי תנא קמא.
אמר חולק **רבן גמליאל**: הצדוקים, אף שהם אינם מודים בעירוב, בכל זאת אינם ככותים, אלא יכולים הם לבטל רשותם, ומותר לטלטל בלא צורך בשכירות מהם.
כי דוקא מהכותים צריכים לשכור, כיון ש"גרי אריות" הן [שנתגיירו מפני אריות שנשתלחו בהם, כדכתיב במלכים ב פרק יז. ולא היו גרים לגמרי, כדכתיב "את ד' היו יראין ואת אלהיהם היו עובדין" - רש"י ותוספות בבא קמא דף לח ב] ואינם גרים גמורים.
אבל צדוקי מזרע ישראל הוא, אלא שהוא מין, שאינו מודה בתורה שבעל פה.
וכיון דישראל הוא, יכול הוא לבטל רשותו.
ויש ללמוד שכן הוא הדין, מ**מעשה בצדוקי אחד**, **שהיה דר עמנו במבוי בירושלים**, ולא רצה לערב, אלא הסכים לבעל לנו את רשותו.
ואמר לנו אבא: **מהרו והוציאו את הכלים** שלנו **למבוי**, וההחזיקו ברשות של הצדוקי שבמבוי מיד כשנתקדש היום, כדי שלא יחזור בו. ולכן תמהרו להחזיק **עד שלא יוציא** הצדוקי לפניכם את כליו ויחזור ויחזיק ברשותו, **ויאסור עליכם**.
ומכאן אתה למד, שלא השכיר לנו רשותו אלא ביטול רשות גרידא, דאם לא כן, האיך יחזור ויחזיק אחר שהשכיר רשותו וקיבל עבורה דמים.
רבי יהודה אומר: אי אפשר שאמר כן. כי מי שביטל רשותו, יכול לחזור בו אף אחר שהחזיקו האחרים בחצר או במבוי.

אלא **בלשון אחר** אמר להם: **מהרו ועשו צרכיכם** מבעוד יום **במבוי**, כיון דבשבת לא תוכלו להוציא את כליכם למבוי. ועשו זאת **עד שלא יוציא** הצדוקי כליו, כלומר: שמא יוציא הצדוקי את כליו אחר שביטל את רשותו, **ואז** הוא **יאסור עליכם** לטלטל, לפי שיחזור להחזיק ברשותו, למרות שביטל לכם.

דף סב.

גמרא:

יתיב אביי בר אבין, **ורב חיננא בר אבין**, **ויתיב אביי גבייהו**.

ויתבי וקאמרי, ותמהו בביאור משנתנו:

בשלמא רבי מאיר [היינו תנא קמא], דקאמר שעכו"ם וכותי אוסרים אף על ישראל אחד, ניחא טעמיה.

משום דקסבר רבי מאיר כי **דירת עכו"ם** - **שמה דירה**. ולכן נחשב הדבר שיש לו רשות בחצר.

ונמצא, שישראל המוציא חפץ מביתו, שהוא מיוחד לו, לחצר המשותפת לדיור שלו ולדיור של העכו"ם, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות.

ולפיכך **לא שנא** היו בחצר יחד עם העכו"ם **חד** ישראל, **ולא שנא** היו בחצר **תרי** ישראלים - אסור לטלטל בה עד שישכרו את רשותו של העכו"ם ממנו.

אלא, **רבי אליעזר בן יעקב**, דאמר אין העכו"ם אוסר אלא על שני ישראלים הדרים עמו בחצר אחת - **מאי קסבר**?

אי קסבר כי **דירת עכו"ם שמה דירה** - הרי **אפילו** גר עמו **חד** ישראל **נמי ניתסר**.

ואי קסבר שדירת עכו"ם **לא שמה דירה** - **אפילו** גרו אתו **תרי** ישראלים **נמי לא ניתסר**?!

אמר להו אביי: וכי **סבר רבי מאיר** שדירת **עכו"ם שמה דירה**?!

והתניא: **חצירו של עובד כוכבים** - **הרי היא כדיר של בהמה**. ואם יש שם ישראל אחד אוסר, דברי רבי מאיר.

ולקמן בעמוד זה תתבאר הברייתא.

ומוכח מההיא ברייתא, שדירת עכו"ם לא שמה דירה. ואם כן, אמאי אסר הכא רבי מאיר עד שישכור ממנו?!

אלא היינו טעם פלוגתייהו דרבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב:

דכולי עלמא סברי שדירת **עכו"ם לא שמה דירה**, ומעיקר הדין אין העכו"ם אוסר כלל, והיינו ברייתא דלקמן [וכפי שיתבאר שם].

ומיהו, משום גזירה שויוה רבנן לדירת עכו"ם דירה [רש"י לקמן]. וגזרו, שאינו יכול לא לערב, ולא לבטל רשותו, אלא רק להשכיר אותה.
זאת, כדי שיהיה טורח והפסד לישראל, שצריך לשכור ממנו כל שבת ושבת, ויעתיק דירתו משם, ולא ילמד ממעשיו של עכו"ם כשהוא דר עמו בחצר אחת.
והכא, רבי מאיר ורבי אליעזר בן יעקב - **בהך גזירה דשמא ילמד ממעשיו קא מיפלגי**.
רבי אליעזר בן יעקב דאמר שאין אוסר העכו"ם אלא אם כן יש שני ישראלים בחצר, **סבר**: **כיון דעכו"ם חשוד אשפיכות דמים**, הרי רק **תרי** ישראלים הוא **דשכיחי דדיירי** עם עכו"ם, כי כשהם שניים הם אינם חוששים ממנו. ולפיכך גזרו בהו שיצטרכו לשכור, כדי שיצאו משם ולא ילמדו ממעשיו.
אבל **חד** ישראל הדר עם העכו"ם, **דלא שכיח** שידור עם העכו"ם, היות שחושש משפיכות דמו על ידי העכו"ם - **לא גזרו ביה רבנן**, אף אם אירע שדר עמו.
היות וקיימא לן כי במילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן. וכיון שאין דירתו דירה מעיקר הדין, הוא אינו אוסר! **ורבי מאיר סבר**: **זמנין דמקרי ודייר** חד ישראל.
ומילתא דשכיחא מיקרי, ולפיכך גזרו אף בישראל אחד הדר עם העכו"ם שיצטרך להשכיר.
ומשום הך גזירה דשמא ילמד ממעשיו, **אמרו רבנן**: **אין עירוב מועיל במקום עכו"ם** אף שאין דירתו דירה, **ואין ביטול רשות** של העכו"ם [גאון יעקב דף סג ב בפירוש שני] **מועיל במקום עכו"ם - עד שישכיר** העכו"ם לישראל. כדי שמתוך שיקשה בעיני הישראל לשכור כל שבת, יצא משם.
ומפרשינן: וזה **שעכו"ם לא מוגר**, שאינו משכיר [כלומר: אף אם משכיר, חוזר בו בכל פעם, וצריך לשכור ממנו מחדש כל שבת. רא"ש בשיטת רש"י] - **מאי טעמא** נוהג הוא כך?
אילימא, **משום דסבר** העכו"ם: **דילמא אתי** הישראל **לאחזוקי ברשותו** שיש לו בחצר או במבוי.
הרי **הניחא למאן דאמר שכירות בריאה** [כדמפרש הגמרא ואזיל] **בעינן** מן העכו"ם, שפיר ניחא, דיחשוש העכו"ם שיחזיק הישראל ברשותו.
אלא למאן דאמר שכירות רעועה בעינן - מאי איכא למימר?!
דאתמר:
רב חסדא אמר: צריך שישכור הישראל **שכירות בריאה**.
ורב ששת אמר: דיו שישכור מן העכו"ם **שכירות רעועה**. ומבארת הגמרא: **מאי רעועה, ומאי בריאה?**

אילימא, שכירות **בריאה** היא **בתשלום פרוטה** עבור השכירות, שנקנתה השכירות כדינה, בתשלום ממון שהוא לפחות פרוטה. ואילו שכירות **רעועה** היא **בתשלום פחות משוה פרוטה** עבור השכירות, שאינה מועילה לקנות בשכירות מקום ממש.
הא ליכא למימר.
כי **מי איכא למאן דאמר**, דשכירות **מעכו"ם בפחות משוה פרוטה לא** נקנית?!
והא שלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: **הוו יודעין ששוכרין מן העכו"ם** את רשותו, כדי להתיר לטלטל בחצר [רמב"ם] **אפילו בפחות משוה פרוטה**.
ועוד, הא **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן**: **בן נח נהרג על** גזל שגזל מן העכו"ם [ריטב"א], אפילו **פחות משוה פרוטה**, כי היות ועכו"ם אינו מוחל פחות משוה פרוטה, חשיב גזל לגבייהו אף פחות משוה פרוטה, ונהרג עליו כדין בן נח שעבר על אחת משבע מצוות בני נח [שהרי גזל משבע מצוות היא].
ולא ניתן להשבון, כלומר: אף אם ישיבנו לא יפטר. כי רק בישראל כתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל", ולא בעכו"ם.
וכיון שכן, הוא הדין דחשיב לגבייהו אף פחות משוה פרוטה לשכור מהם.
והשתא ליכא לפרושי דפליגי אם בעינן פרוטה, דהאיך סבר רב חסדא דבעינן שכירות בפרוטה?!
אלא, שכירות **בריאה** היא, כשמתנה עם העכו"ם שיכול למלאות החצר **במוהרקי** [ספסלים] **ואבורגני** [קתדראות].
ואילו שכירות **רעועה** היא **בלא** [שאין לו רשות למלאותה] **במוהרקי ואבורגני**.
והשתא הדרינן לקושיין אהא דבעינן למימר שאין העכו"ם רוצה להשכיר מפני שחושש שיחזיקו ברשותו:
הניחא למאן דאמר שכירות בריאה בעינן, שפיר חושש.
אלא למאן דאמר שכירות רעועה בעינן - מאי איכא למימר? מה יש לו לעכו"ם לחוש, והרי לא נתן לו רשות להפריע תשמישו בחצר?!
ומשנינן: **אפילו הכי חשיש עכו"ם**, שהישראל ששוכר ממנו כוונתו **לעשיית כשפים**, כיון שאינו מבין לשם מה הוא שוכר הוא ממנו, ולפיכך **לא מוגר** לו.
גופא: **חצירו של עובד כוכבים הרי הוא כדיר של בהמה**.
כלומר: חצר שדרין בבתים שבחצר כמה עובדי כוכבים ואין ישראל דר בחצר זו - אף שאם היתה החצר של ישראלים, היה אסור לכל אדם להוציא מבית המיוחד לישראל אחד, לחצר המשותפת לכולן - בשל עכו"ם **מותר להכניס ולהוציא מן חצר לבתים, ומן בתים לחצר**

והטעם: שאין רשות העכו"ם חלוקה להיחשב רשות כל אחד ואחד לבדו, כי דירת עכו"ם לא שמה דירה, אלא כדיר של בהמה.
ולפיכך, ישראל שבא להוציא מבית העכו"ם לחצר, לא מיקרי מוציא מרשות המיוחדת לעכו"ם זה, לרשות שהיא לכולן.
ואם יש שם - בחצר זו, מלבד העכו"ם - **ישראל אחד**, **אוסר** הישראל על כל אדם להוציא מן הבתים של עכו"ם לחצר.
מפני שהיא כחצירו [תוספתא שלא הוזכרה בגמרא, והביאה רש"י] של ישראל לבדו, כי כיון שאין דירת העכו"ם דירה, כאילו אין לו רשות בחצר, נמצא מוציא מבית עכו"ם לחצירו של ישראל, דהוי מוציא מרשות לרשות, שאסור.
ודוקא ישראל אוסר על ההוצאה מביתו של העכו"ם. אבל העכו"ם אינו אוסר להוציא מבית הישראל לחצר ואף שהיא משותפת לשניהם [ולקמן פרכינן עלה אמאי אינו אוסר].
רבי אליעזר בן יעקב אומר: לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה.
דברי רבי אליעזר בן יעקב, ובמאי פליג ארבי מאיר, יתבארו בהמשך הגמרא.

דף סב:

אמר מר: חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה, ואם יש שם ישראל אחד, אוסר:
ותמהינן אהא דאמר בברייתא דלרבי מאיר אם יש שם ישראל אחד אוסר הישראל על בית העכו"ם, דמשמע, הא העכו"ם אינו אוסר על ישראל [וכפי שביארנו לעיל]:
והא אנן תנן במתניתין: **הדר עם העכו"ם בחצר - הרי זה** העכו"ם **אוסר עליו**, [והטעם: אף על גב שמעיקר הדין אין דירת עכו"ם דירה ואינו אוסר, מכל מקום משום גזירה דשמא ילמד ממעשיו שויוה רבנן לדירת העכו"ם דירה], ואם כן יאסור אף העכו"ם על ישראל?!
ומשנינן: **לא קשיא**.
הא דאמרינן במתניתין דאוסר העכו"ם, מיירי **בדאיתיה** העכו"ם בביתו בשבת זו.
והא דאמרינן בברייתא דאינו אוסר העכו"ם על ישראל, מיירי **בדליתיה** העכו"ם בביתו, וכדמפרש הגמרא ואזיל הביאור בזה.
ומפרשינן לה: **ומאי קסבר** רבי מאיר?
אי קסבר: דירה בלא בעלים הנמצאים בשבת בביתם **שמה דירה - אפילו** דירה של **עכו"ם** בלא בעלים **נמי ניתסר**.
דכיון דשויוה לדירת עכו"ם דירה משום גזירה, אפילו בלא בעלים נמי!
ואי קסבר: דירה בלא בעלים לא שמה דירה, והיינו טעמא דבליתיה העכו"ם בביתו אינו אוסר - **אפילו** דירה של **ישראל** הדר עם ישראל **נמי לא ניתסר** בדליתיה הישראל בביתו?!

ואילו בברייתא משמע, דאילו היה ישראל שותפו של הישראל בחצר, היה אוסר אף בדליתיה.[462]

ומפרשינן, דשפיר איכא סברא לחלק, בין ישראל דליתיה, לעכו"ם דליתיה: **לעולם קסבר** רבי מאיר **דירה בלא בעלים לא שמה דירה**, ואף ישראל מעיקר הדין לא היה צריך לאסור.

אלא גבי **ישראל** מכל מקום אסור, דכיון **דכי איתיה** הישראל בביתו, מעיקר הדין הוא **דאסר** [שהרי דירתו דירה]. **כי ליתיה**, **גזרו ביה רבנן**, גזירה משום איתיה בביתו.

אבל **עכו"ם**, דאף **כי איתיה** בביתו לאו מעיקר הדין אסר [שהרי אין דירת עכו"ם דירה], אלא רבנן הוא דשויוה דירה משום **גזירה שמא ילמד ממעשיו**. בהא, אוקמוה רבנן אעיקר דינא, ואמרו: **כי איתיה** - דבעלמא הוי דירה - אף דירת עכו"ם שמה דירה משום גזירה. ולפיכך **אסר** העכו"ם, והיינו מתניתין.

אבל **כי ליתיה** לעכו"ם בביתו, דבעלמא לא הוי דירה, ורק משום גזירה [אטו איתיה], הכא בעכו"ם - שכל עיקר איסורו ודירתו משום גזירה [דשמא ילמד] - לא גזרו, **ולא אסר**.

והא דאיתא בברייתא, דאסור להוציא מבית העכו"ם לחצר, אף דליתיה. היינו משום דהא דאמרינן דירה בלא בעלים לא שמה דירה, היינו דוקא לענין שמעיקר הדין אין אוסרת דירה כזו על שאר בני החצר להוציא מביתם לחצר.

אבל להוציא מדירה כזו לחצר המשותפת, אסור מעיקר הדין, ואין מועיל בזה הא דאמרינן "דירה בלא בעלים לא שמה דירה"!

וממילא, אף מדירת עכו"ם אסור, משום דשויוה רבנן דירה, משום גזירה.[463]

ותמהינן אהא דאמרינן, שעכו"ם שאינו בביתו אינו אוסר על ישראל אחר, שותפו בחצר: **וכי ליתיה לא אסר**?

והתנן: **המניח את ביתו**, **והלך לו לשבות בעיר אחרת**, **אחד נכרי ואחד ישראל**, **אוסר**!

---

[462] דאם לא כן, לא היתה צריכה הברייתא להשמיענו דהעכו"ם אינו אוסר, בדליתיה, דהא אף בישראל כי האי גוונא אינו אוסר - חזון איש פ"ב סעיף קטן י"ז.

[463] על פי חזון איש פ"ב סעיף קטן ט"ז. ובשפת אמת כתב לא כן, ראה שם. בביאור דברי רבי אליעזר בן יעקב, דפליג וקאמר: לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, נחלקו האחרונים: יש מפרשים: רבי אליעזר בן יעקב בא לחלוק על מה דאמר רבי מאיר בברייתא, שאסור להוציא מבית העכו"ם לחצר, שהטעם, מפני ששויוה רבנן לדירת העכו"ם דירה [וכמו שנתבאר לעיל]. ועל זה פליג רבי אליעזר בן יעקב, שלא שויוה רבנן לדירת העכו"ם דירה, אלא במקום שיש בחצר שני ישראלים, וכדאמר נמי במתניתין - על פי חזון איש פ"ב סעיף קטן ט"ז, וכן נראה בקרן אורה. ויש מפרשים: שבא לחלוק על מה דמשמע מדברי רבי מאיר שאם היה העכו"ם בביתו, היה אוסר אף על הישראל, כיון דגזרו שתהיה דירתו דירה, ועל זה פליג רבי אליעזר בן יעקב, דאף בדאיתיה לעכו"ם בביתו אינו אוסר על הישראל, עד שיהיו שני ישראלים מלבד העכו"ם, ועל דרך שאמר במשנה - רש"ש.

ומשנינן: **התם** דקתני דאוסר העכו"ם, מיירי **בדאתי** העכו"ם **ביומיה**, שהלך הנכרי למקום קרוב ויבוא בו ביום. דגזרינן, דאי שרית להוציא לחצר קודם שיבא הנכרי, יטלטלו נמי אחר שיבוא, ולא ישימו לבם.

אבל בברייתא מיירי שהלך למקום רחוק, ובודאי לא ישוב בשבת.

אמר רב יהודה אמר שמואל: **הלכה כרבי אליעזר בן יעקב**, הסובר שאין דירת העכו"ם דירה לאסור, אלא אם כן היו בחצר שני ישראלים מלבדו.

והלכה גמורה היא, ודורשין כן ברבים.

ורב הונא אמר: **מנהג כרבי אליעזר בן יעקב**.

כלומר, שאין דורשין כן ברבים, אבל הבא לשאול מורין לו כוותיה.

ורבי יוחנן אמר: **נהגו העם כרבי אליעזר בן יעקב**.

כלומר: אין מורין כן, אבל מי שמיקל כוותיה אין מוחין בידו.

אמר בעי **ליה אביי לרב יוסף**: כיון ד**קיימא לן משנת רבי אליעזר בן יעקב** [ההלכות ששנה רבי אליעזר בן יעקב במשנה] **קב** [כלומר: מועטין הן], **ונקי** [והלכה כמותו בכל דבריו שנשנו במשנה].

ובהך ענינא דמתניתין דידן, אף **אמר** בהדיא **רב יהודה אמר שמואל**: **הלכה כרבי אליעזר בן יעקב**, ומשמע דפשוט הוא!

ואם כן, **מהו** לתלמיד, **לאורויי** לשואל כדעת רבי אליעזר בן יעקב, אפילו **במקום** שנמצא בו **רבו**?

שאף דבעלמא חוצפה היא להורות במקום רבו, מכל מקום בדבר פשוט כזה, שאינו תלוי בסברא, אפשר אינה חוצפה, ומותר לתלמיד להורות בו במקום רבו.

אמר ליה רב יוסף לאביי: **אפילו** דין **ביעתא בכותחא** [ביצה גמורה שנמצאה במעי התרנגולת [תוספות] לאוכלה בחלב], שדבר פשוט הוא שאין בו משום "בשר בחלב", **בעי** [שאלתי] **מיניה דרב חסדא** - אם מותר הוא - **כל שני דרב הונא** רבו של רב חסדא, **ולא אורי לי** עד שמת רב הונא.

וכל שכן דאסור לאורויי הלכה כרבי אליעזר בן יעקב. [464]

אמר בעי **ליה רבי יעקב בר אבא לאביי**: **כגון** הלכות הכתובות ב**מגלת תענית** [באיזה ימים אסור להתענות. שהם היו בזמנם ההלכות היחידות הכתובות - אבל המשניות והגמרא טרם נכתבו - ולפיכך נקראת "מגילה"], **דכתיבא ומנחא - מהו לאורויי באתרי דרביה**, כיון דמילתא דלא תליא בסברא הוא?

[464] וכוונת רב יוסף - בשאלתו לרב חסדא - היתה, לנסות את רב חסדא אם יורה במקום רבו, רש"י.

אמר ליה אביי: הכי אמר רב יוסף: אפילו ביעתא בכותחא, בעי מיניה מרב חסדא כל שני דרב הונא, ולא אורי לי.
אלמא, אף מילתא דפשיטא ולא תליא בסברא נמי אסור להורות במקום רבו.
רב חסדא אורי בבבל **ב**מקום הנקרא: **כפרי**, **בשני דרב הונא** רביה, כיון שלא היה מקומו של רב הונא, שהיה בפומבדיתא שבבבל.

דף סג.

רב המנונא אורי בבבל **ב**מקום הנקרא **חרתא**, **ד**בנאה איש אמגושי [מכשף], שנקרא **ארגז**, אפילו **בשני דרב חסדא** רבו שהיה בבבל, כיון שלא היה מקומו של רב חסדא, שהיה במחוזא.
תיקנו חכמים להראות סכין של שחיטה לחכם לבודקו, מפני כבודו של חכם. ואף שרב אשי רבו של רבינא היה בבבל, מכל מקום:
רבינא סר סכינא [בדק סכין לטבח] **בבבל**.
אמר ליה רב אשי: מאי טעמא עבד מר הכי, והרי נוטל אתה בכך עטרת כבוד העיר, ואינך נותנה לרבך הדר עמך בבבל?!
אמר ליה רבינא לרב אשי: **והא רב המנונא אורי** בבבל **בחרתא דארגז בשני דרב חסדא** רבו, הואיל ולא היה רבו דר בה, ואף שהיה דר אף הוא בבבל.
ואם כן, גם אני הרי לא הוריתי במתא מחסיא שהיא מקומך, ואין צריך לחוש לכך שאף רבו בבבל הוא.
אמר ליה רב אשי לרבינא: לא כפי שאתה אומר שמועה זו שרב המנונא "אורי" בחרתא דארגז, אלא "**לאו אורי**", **איתמר**! כיון שהיו שניהם בבבל.
אמר ליה רבינא לרב אשי: שתי שמועות היו.
באחת, **אתמר** "**אורי**".
ואתמר בשניה "**לא אורי**".
בשני דרב הונא רביה - הוא דלא אורי.
והיינו דאיתמר: "לא אורי".
ואורי בשני דרב חסדא, דתלמיד חבר [חכם כמותו, אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר] **דיליה הוה.**
ואנא [רבינא] **נמי - תלמיד חבר דמר** [רב אשי] **אנא!** [465]

[465] וכתבו התוספות שאף רב חסדא תלמיד חבר דרב הונא הוי, ולפיכך הורה - כדאמרינן לעיל.

אמר רבא: **צורבא מרבנן**, **חזי** סכין **לנפשיה** כששוחט בהמה שלו, ואין צריך להראותה לרבו ואפילו במקום רבו.

רבינא איקלע למחוזא, שהיה מקומו של רבא, **אייתי אושפיזיכניה** [בעל אכסניתו] **סכינא**, **וקא מחוי** [הראה] **ליה** קודם ששחט עבור רבינא.

אמר ליה רבינא לאושפיזיכניה: **זיל**, **אמטייה** [לך והביאה] **לרבא**.

אמר תמה **ליה** אושפיזיכניה לרבינא: וכי **לא סבר לה מר** את **הא דאמר רבא**: **צורבא מרבנן חזי לנפשיה**?!

אמר ליה רבינא: כשאוכל אני באכסניא לא מיקרי לנפשיה.

כי, **אנא מיזבן זבינא**, בדמים אני קונה את הבשר ממך, וכשאר חנויות בשר אתה לגבי!

סימן לזכור המעשה הבא שבגמרא: **זילא**, **מהניא**, **מחליף** [רב אחא בר תחליפא], **איקא** [רב אחא בריה דרב איקא] **ויעקב** [רב אחא בר יעקב]:

רבי אלעזר מהגרוניא, **ורב אחא בר תחליפא**, **איקלעו לבי רב אחא בריה דרב איקא**, **באתריה** [במקומו] **דרב אחא בר יעקב**.

בעי רצה **רב אחא בריה דרב איקא למיעבד להו עיגלא תילתא** [לשחוט ולבשל להם עגל בשליש גידולו, שאז הוא עומד בעיקר טעם בשרו].

אייתי סכינא וקא מחוי להו לרבי אלעזר מהגרוניא ולרב אחא בר תחליפא, אורחיו.

אמר להו רב אחא בר תחליפא: **לא ליחוש ליה לסבא**, וכי לא נחוש לכבודו של רב אחא בר יעקב שהוא מרא דאתרא ונראה לו הסכין?!

אמר להו רבי אלעזר מהגרוניא: **הכי אמר רבא**: **צורבא מרבנן - חזי לנפשיה**, ויכולים אנחנו עצמנו לראות הסכין [שלא היו אוכלים בשכר, והוי "לנפשיה"].

חזי [ראה הסכין רבי אלעזר מהגרוניא], **ואיענש** על שראה!

ותמהינן: **והאמר רבא**: **צורבא מרבנן חזי לנפשיה**, ואמאי איענש?!

ומשנינן: **שאני התם דאתחילו בכבודו**, מאחר שנאמר לו דניחוש לסבא, והתחילו לדבר בכבודו, לא היה לו לזלזל בדבר.

ואי בעית אימא: **שאני רב אחא בר יעקב**, **דמופלג** היה, בזקנה ובחכמה! **אמר רבא**: **ולאפרושי** אדם **מאיסורא**, שראה התלמיד אדם שרוצה לעבור עבירה ורבו שם ושותק - **אפילו בפניו** של הרב, אם קופץ התלמיד וגוער בו **שפיר דמי**.

רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי, **חזייה להההוא גברא**, **דקא אסר ליה לחמריה בצינתא בשבתא** [ראה אדם שהיה קושר חמורו לדקל בשבת], ואסור משום שבות להשתמש באילן.

רמא ביה רבינא **קלא** [נתן עליו רבינא בקולו], **ולא אשגח** - ההוא גברא - **ביה**.

אמר ליה רבינא להההוא גברא: **ליהוי האי גברא בשמתא** [תהיה בנידוי]!
אמר ושאל **ליה** רבינא לרב אשי: **כי האי גוונא** שעשיתי לפניך **מי מתחזא כאפקרותא** [חוצפה]?
אמר ליה רב אשי לרבינא: "**אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד'**" [פסוק הוא: אין תורת חכמה וכבוד ותבונה עומדת כנגד חילול השם].
ללמדך: **כל מקום שיש בו חילול השם - אין חולקין כבוד לרב!**
אמר רבא: להורות הלכה **בפניו** של רבו **אסור**, **וחייב מיתה**.
להורות **שלא בפניו - אסור**, **ואין חייב מיתה**. [466]
ותמהינן עלה: וכי **שלא בפניו**, **לא** חייב מיתה?! **והא תניא** [מסיפא דברייתא מקשינן]: **רבי אליעזר בן יעקב** [ב"ח] **אומר**: **לא מתו בני אהרן** [נדב ואביהוא] **אלא על** [ב"ח] **שהורו הלכה בפני משה רבן**.
מאי דרוש?
כתיב: **ונתנו** "**בני אהרן**" **הכהן אש על המזבח**.
אמרו נדב ואביהוא: **אף על פי שהאש יורדת מן השמים**, **מצוה להביא** אש **מן ההדיוט**.
וכיון שהורו כן בפני משה, נענשו.
ותלמיד אחד [המשך הברייתא דמקשינן מינה היא] **היה לו לרבי אליעזר**, **שהורה הלכה בפניו**.
אמר רבי אליעזר לאימא שלום, **אשתו** של רבי אליעזר: **תמיה אני**, **אם יוציא זה** התלמיד **שנתו**!
ולא הוציא שנתו!
אמרה לו אשתו לרבי אליעזר: וכי **נביא אתה**!?
אמר לה: **לא נביא אנכי**, **ולא בן נביא אנכי**, [כלשון הכתוב בעמוס ז' - רש"ש], **אלא כך מקובלני**: **כל המורה הלכה בפני רבו - חייב מיתה**.
ומסקינן לקושיין: **ואמר רבה בר בר חנה**, **אמר רבי יוחנן**: **אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו**, **והיה רחוק** התלמיד **ממנו** [מרבי אליעזר] **שלש פרסאות**.
והשתא תיקשי: אלמא, אף על גב שהורה שלא בפניו נמי חייב מיתה?!
ודחינן: **בפניו** של רבי אליעזר **הוה** הוראתו של התלמיד, ומה שאמר שהיה רחוק ממנו, על מקומו של התלמיד קאמר, אבל הוראה בפניו היתה.

[466] ראה תוספות ד"ה רב, ובראשונים כאן, עד היכן מיקרי "בפניו", והחילוקים שבין רב לתלמיד חבר, וראה גם בגאון יעקב.

ותמהינן: **והא "רחוק ממנו שלש פרסאות" קאמר**?! ואם הוראה בפניו היתה, מה בא להשמיענו - רבה בר בר חנה - שהיה דר בריחוק שלש פרסאות?!

ומשנינן: **וליטעמיך, שמו** של התלמיד **ושם אביו - למה** אמר רבה בר בר חנה, ומה בא להשמיענו?!

אלא, על כרחך להכי אמרה, **שלא תאמר** לא מעשה היה, אלא **משל היה**. לפיכך סיפר כל פרטי המעשה, שהיה שמו כך וכך, ומקומו שם ושם.

ומכל מקום הוראתו בפניו של רבי אליעזר היתה.

א. **אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש.**

שנאמר: ויען אליהוא בן ברכאל הבוזי ויאמר: צעיר אני לימים ואתם ישישים, **על כן זחלתי ואירא** מחוות דעי אתכם.

ודרשינן לשון "זחלתי" שהוא כדכתיב **התם: עם חמת "זחלי עפר"**, שראוי להכישו נחש על שחיוה דעה בפני קשישים הימנו.[467] ב. **זעירי, אמר רבי חנינא**: כל המורה הלכה בפני רבו **נקרא חוטא**.

שנאמר: בלבי צפנתי אמרתך, ולא בפי, מפני שהיה רבו קיים [וכדלקמן] - **למען לא אחטא לך**.

ומייתינן סייעתא לכך שהוא צפן אמרתו מפני רבו:

רב המנונא רמי:

כתיב בתהילים שאמר דוד המלך: "**בלבי - צפנתי אמרתך**".

ומאידך **כתיב** בדברי דוד: "**בשרתי צדק** [דברי תורה] **- בקהל רב**".

ופירשה: **לא קשיא.**

כאן בזמן שעירא היאירי [שהיה רבו, כדכתיב: "עירא היאירי היה כהן [רב] לדוד"] **קיים**, אז צפן אמרתו בלבו.

כאן בזמן שאין עירא היאירי קיים, אז בישר דוד צדק בקהל רב.

ואגב דמייתינן האי קרא, מייתינן נמי הא:

אמר רבי אבא בר זבדא: כל הנותן מתנותיו לכהן אחד, מביא רעב לעולם.

שנאמר: עירא היאירי היה כהן לדוד. וכי לדוד הוא דהוה כהן, ואילו לכולי עלמא לא הוי כהן!?

[467] כתב בתורת חיים: הכשת נחש הוי כמו שריפה, כדאיתא בכתובות דף ל ב, ונדב ואביהוא שהורו הלכה בפני משה, נשרפו.

אלא, **שהיה** דוד **משגר לו מתנותיו** שצריך ליתן לכהן. **וכתיב בתריה**: **ויהי רעב בימי דוד**. ג. **רבי אליעזר אומר**: כל המורה הלכה בפני רבו, **מורידין אותו מגדולתו**, **שנאמר**, כי אלעזר הכהן הורה הלכות גיעולי נכרים בפני רבו:

ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חקת התורה אשר צוה ד' את משה. אך את הזהב.

הרי **אף על גב דאמר להו**: **לאחי אבא** [משה, שהיה אחי אהרן, אבי אלעזר] **צוה** - כדכתיב: אשר צוה ד' את משה - **ואותי לא צוה**.

אפילו הכי איענש.

דכתיב, כשנתמנה יהושע למלך ומנהיג: **ולפני אלעזר הכהן יעמד** ושאל לו במשפט האורים.

ולא אשכחן, **דאיצטריך ליה יהושע** לאלעזר, להישאל בו באורים ותומים [מהרש"א].

אמר רב לוי: **כל דמותיב מלה** [המשיב מלה] מורה הלכה **קמיה רביה** - **אזיל לשאול** [למיתה] **בלא ולד**.

שנאמר, כשהורה יהושע הלכה בפני רבו: **ויען יהושע בן נון משרת משה**, **מבחוריו**, **ויאמר** [כיצד יש לנהוג באלדד ובמידד שנתנבאו במחנה]: **אדוני משה כלאם**! ראויים הם לכך שתכלאם. דהוי ליה כמורה הלכה.

דף סג:

וכתיב בדברי הימים: **נון** - **בנו**, **יהושע בנו**! [כלומר: יהושע היה בנו של נון]. ובתר יהושע לא כתב בן, כי מת בלא ולד. [468] **ופליגא** - הא דאמר רב לוי, שנענש יהושע על שהורה הלכה בפני רבו - **דרבי אבא בר פפא**.

דאמר רבי אבא בר פפא: **לא נענש יהושע** - להיות עירירי - **אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה**, ועל כן נענש מדה כנגד מדה [ריטב"א ור"ן].

שנאמר: **ויהי בהיות יהושע ביריחו** [סמוך ליריחו, כשהיה צר על העיר], **וישא עיניו וירא** והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו. וילך יהושע אליו, ויאמר לו: הלנו אתה, אם לצרינו?

ויאמר: **לא**, **כי אני שר צבא ה'**, **עתה באתי**!

ומדכתיב "וחרבו שלופה בידו" מכלל דלפורענות בא.

ומדקאמר "עתה באתי", דהיינו על עבירה של עכשיו. מכלל, דהיתה עוד עבירה.

[468] והוי מדה כנגד מדה, שלא היה לו בן תלמיד וממלא מקומו - ריטב"א.

ועל כרחך, הכי **אמר לו** ליהושע: **אמש**, כלומר: לפנות ערב זה, **ביטלתם תמיד של בין הערבים** [שהיו הכהנים טרודים בנשיאת הארון שיוצא עמהם למלחמה - ריטב"א מגילה ג.]. **ועכשיו** משחשיכה, שהוא זמנם ללמוד, שאינם עסוקים במלחמה שהיא ביום, **ביטלתם** [אתם מבטלים] **תלמוד תורה**.

אמר שאל **לו** יהושע: **על איזה מהן** מהעבירות **באת**?

אמר לו על של "**עתה**" **באתי**, דהיינו על ביטול תלמוד תורה.

וראיה לכך שעל תלמוד תורה הוכיחו, שהרי **מיד**, כלומר: במלחמת העי שהיתה אחר מלחמה זו, נזהר יהושע מלבטל תלמוד תורה.

שנאמר שם: **וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם**. **וכתיב** בתריה: וילך יהושע בלילה ההוא **בתוך העמק**.

ואמר רבי יוחנן: **מלמד שלן בעומקה של הלכה** [גירסת הב"ח] בתוך העם.[469] והשתא ילפינן מהכא שביטל את העם מפריה ורביה, שהרי הטעם שביטלם מתלמוד תורה, מפני שהיו אורבין על העיר בלילה. וממילא לא החזירו את הארון - שהיו נושאים עמם במלחמה - למקומו. **וגמירי**: **דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן - אסורין בתשמיש המטה**.

אמר רבי שמואל בר אוניא, משמיה דרב: גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין.

דהא חזינן **דאמר ליה** המלאך ליהושע: על של "**עתה באתי**", ולא על ביטול התמיד.

הרי שתלמוד תורה גדול מהקרבת תמידין.

אמר רב ברונא אמר רב: כל הישן בקילעא [בחדר] **שאיש ואשתו שרויין בה**, ומתוך כך בושין הימנו, **עליו הכתוב אומר: נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה**.

ואמר רב יוסף: לא נצרכא אלא אפילו באשתו נדה, כי בושין ממנו לדבר דברים שבצינעא בינו לבינה [רבינו יהונתן, מהרש"א. וראה ריטב"א].

רבא אמר: אם אשתו נדה היא - תבא עליו ברכה, שמשמרן מאיסור.

ודוחה הגמרא את דברי רבא.

ולא היא! דעד האידנא - מאן נטריה [וכי עד עכשיו מי שמרן מאיסור], נמצא שלא הועיל דבר בשמירתו?!

ההוא מבואה [מבוי] **דהוה דייר ביה לחמן** [ויש גורסים: **המן**] **בר ריסתק** [נכרי שכך שמו].

[469] כתב בתורת חיים שאף במלחמת יריחו למד יהושע, אלא שלא לן "בעומקה של הלכה". ובמלחמת העי תיקן דבר זה.

אמרו ליה הישראלים שהיו דרים עמו במבוי: **אוגר לן רשותך!** בקשוהו להשכיר להם רשותו, שלא יאסור עליהם בשבת!

לא אוגר להו. לא רצה להשכיר להם.

אתו, באו, **אמרו ליה**, וסיפרו זאת **לאביי**.

אמר להו אביי: **זילו**, לכו, **ובטילו רשותייכו** לגבי אחד מבני המבוי, **והוה ליה יחיד במקום נכרי**.

ויחיד במקום נכרי - לא אסר, וכרבי אליעזר בן יעקב בריש פירקין, דבעינן שני ישראלים. אמנם, לא הועילה להם ביטול רשותם, אלא לטלטל כלים מבית זה שנתבטל לו - למבוי, וכן לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוך המבוי [שאסור, בלי שתופי מבואות]. [470]

אמרו תמהו **ליה** לאביי: **מידי הוא טעמא** הרי הטעם שאחד במקום נכרי מותר, אינו **אלא** משום **דלא שכיח דדיירי** ישראל אחד עם הנכרי, היות שחושש היחיד על חייו מפני הנכרי. ואילו **הכא**, שהם רבים **הא קדיירי**, שכיח שדיירי, וכיצד יועיל להם ביטול הרשות?!

אמר להו אביי: השתא נמי לא שכיחא הוא. **דכל בטולי רשותייהו גבי חד - מילתא דלא שכיחא הוא**.

ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. [471]

אזל רב הונא בריה דרב יהושע, **אמרה לשמעתא** דאביי - דסגי בביטול רשות לגבי חד - **קמיה דרבא**.

אמר ליה רבא:

דף סד.

אם כן, **ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי**.

שהרי הרואים, רואים אותם חלוקים בדיורין, וסבורים שלא ביטלו כולם רשותם אצל אחד, ומוציאין ומטלטלין שם בלא עירוב - מאירי.

אמר ליה [ר"ח]: **דמערבי** עירוב חצירות, אף על גב דלא מהני.

אמר ליה רבא: **יאמרו**, **עירוב מועיל במקום נכרי!**

[470] אבל אסור למבטלין לטלטל מבית המבטלין למבוי, כיון שלא נשתתפו אלא ביטלו רשותם, רש"י. וכתב המאירי: העצה היתה, שכאשר יצטרך כל אחד מהם להוציא - יבטלו לו רשותם. וראה עוד בגאון יעקב.

[471] וכתב הריטב"א לקמן סה ב, דאף על גב דבמתניתין איתא דלרבי אליעזר בן יעקב בעינן שנים "אוסרין זה על זה", והכא שביטל רשותו הרי "אין אוסרין זה על זה". ותיפוק ליה דמותר גם בלי הטעם דמילתא דלא שכיחא היא? הך סוגיא [דלא כהסוגיא לקמן סה ב] סברה, דלאו דוקא "אוסרין זה על זה", ראה שם. ובגאון יעקב כתב שם, דכל היכא דאוסרין זה על זה בלא ביטול, "אוסרין זה על זה" מיקרי, וראה שם גם בשפת אמת.

אמר ליה: **דמכרזינן**: הוו יודעים שאין עירובנו מועיל כלום, ואין אנו מוציאין מחצרותינו למבוי. ומה שאנו מטלטלין בתוכו מפני שרשות היחיד היא, ולא מפני העירוב, רש"י. [472] אמר ליה רבא: וכי מועיל הך **אכרזתא לדרדקי** [לדורות הבאין, שעכשיו ילדים הם]?! והרי יראו אותם מטלטלין כאן, והם לא שמעו בהכרזה.

אלא אמר רבא: **ליזיל חד מינייהו** [מבני המבוי], **ליקרב ליה** [לעכו"ם] **ולשאול מיניה דוכתא** [וישאל מן העכו"ם מקום בחצירו], **ולינח ביה** [הישראל] **מידי**, ונמצא שדר הישראל בחצר הנכרי. **והוה ליה** אותו הישראל על ידי כך **כשכירו** [לעבודת כל השנה] של נכרי, **ולקיטו** [השכור עמו לימות הקציר והקטיף] של נכרי.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: **אפילו שכירו** של נכרי, **ואפילו לקיטו** של נכרי, אם ישראל הוא - **נותן עירובו** עם בני החצר או המבוי, **ודיו**, ושוב אין צריך לשכור מן הנכרי.

אמר בעי **ליה אביי לרב יוסף**:

ישראל שיש לו בביתו שכירים ולקיטים הדרים בביתו בחדרים המיוחדים לכל אחד בפני עצמו, אין הם אוסרים על בני החצר או המבוי, מפני שאין דירתם מיוחדת להם. שהישראל יש לו רשות בהם, ויכול לסלקם משם [משנה ברורה שפ"ב - נ"ג]. אבל בלאו הכי, אוסרים.

ומיבעי ליה: **היו שם** בבית העכו"ם שלא השכיר רשותו **חמשה שכיריו וחמשה לקיטיו** ישראליים [ואמרינן כי ישראל שהוא שכיר ולקיט של עכו"ם נותן עירובו עמהם, ודיו], ויכול העכו"ם לסלקם משם [ואילו הם היו שכיריו ולקיטיו של ישראל הם אינם אוסרים] - **מהו** שיאסרו אותם ישראלים כהם דרים אצל עכו"ם, ולא יהיה מותר לטלטל עד שיתנו כל החמשה עירובן?

מי אמרינן: כי היכי דשוינהו חכמים לשכיר ולקיט כבעלים, להקל ולתת עירוב כשאין הנכרי משכיר, הוו נמי בעלים להחמיר.

או דילמא רק לקולא שווינהו רבנן כבעלים, אבל לחומרא לא, אלא כל בעירובין להקל?

אמר תמה **ליה** רב יוסף לאביי: **אם אמרו שכירו ולקיטו להקל** וליתן עירוב במקום נכרי, **יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר**, שיתחייבו כולן ליתן עירוב?!

גופא: **אמר רב יהודה אמר שמואל**: **אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן עירובו, ודיו**.

אמר רב נחמן: **כמה מעליא הא שמעתא** דשמואל! אבל על הא ד**אמר רב יהודה אמר שמואל**: **שתה רביעית יין אל יורה!**

אמר רב נחמן: **לא מעליא הא שמעתא!**

[472] והמאירי כתב: נכריז שביטלו כולם רשותם אצל אחד.

דהא אנא, כל כמה דלא שתינא רביעתא דחמרא [רביעית יין], **לא צילא דעתאי** [אין דעתי צלולה].

אמר ליה רבא לרב נחמן: **מאי טעמא אמר מר הכי**, ששמועה זו מעליא ונאה, ושמועה זו לא.

והרי **האמר רבי אחא בר חנינא: מאי דכתיב "ורועה זונות** [מלא כתיב, שלא ככל המקרא - רש"י במשלי] **יאבד הון"**?

לומר לך: **כל האומר: שמועה זו נאה** [זונות: "זו נאה"], ואדענה, ואעסוק בה כדי שתתקיים בידי. **ושמועה זו אינה נאה - מאבד הונה של תורה!** [473]

אמר ליה רב נחמן לרבא: **הדרי בי** [חוזרני בי]. כלומר: לא אוסיף עוד לומר כן. [474]

אמר רבה בר רב הונא: שתוי אל יתפלל. ואם התפלל, תפלתו תפלה.

שיכור אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה!

היכי דמי שתוי, והיכי דמי שיכור? ומפרשינן: **כי הא דרבי אבא בר שומני, ורב מנשיא בר ירמיה מדיפתי, הוו קא מיפטרי מהדדי אמעברא דנהר יופטי** [נפטרים היו זה מזה, על גשר הנהר יופטי], **אמרו** זה לזה: **כל חד מינן, לימא מילתא דלא שמיע לחבריה** [יאמר כל אחד דבר שלא שמע חבירו]. משום **דאמר מרי בר בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא: לא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרו.**

פתח חד ואמר: היכי דמי שתוי, והיכי דמי שיכור?

שתוי: כל שיכול לדבר לפני המלך.

שיכור: כל שאינו יכול לדבר לפני המלך.

פתח אידך ואמר: המחזיק בנכסי הגר - שדבר תימא הוא, ותוהים בו אנשים לפי שבא לו בלי יגיעה, ושולט בו עין הרע, ולפיכך אין מתקיימין אלא על ידי מצוה - **מה יעשה ויתקיימו בידו?**

יקח בהן ספר תורה במקצתם, ובשכר זה יתקיימו האחרים בידו.

דף סד:

אמר רב ששת: אפילו (תחילת העמוד) **בעל בנכסי אשתו** צריך לעשות בהן איזה מצוה כדי שיתקיימו בידו, שאף בזה תוהין האנשים, ושלטא ביה עינא בישא.

---

[473] כתב בשפת אמת: נראה הפירוש, שהולך רק אחר דעתו ומלשון "אשר אתם זונים אחריהם", וצריך האדם לבטל דעתו לגזירת השם יתברך, ועל ידי זה זוכין להבין באמת הטעם.

[474] ראה מה שכתבו התוספות. ובשפת אמת כתב: שרב נחמן לא היה חולק על שמועה ששמע, דאם כן לא יוכל שום אדם לחלוק על שום שמועה, והרי כל הש"ס מלא מפלוגתות תנאים ואמוראים. אלא כוונת רב נחמן היתה ששמועה זו אינה מובנת לו, וזהו שהקשה לו מקרא ד"רועה זונות", שמה שיודע שכך הוא, צריך ליגע עד שימצא הטעם, ולא להקשות בלי תירוץ. וראה רש"ש.

רבא אמר: אפילו עבד עיסקא ורווח [הרויח בעיסקא].
רב פפא אמר: אפילו מצא מציאה.
אמר רב נחמן בר יצחק: הא דאמרינן יקח בהן ספר תורה, לאו בדוקא הוא.
אלא **אפילו כתב בהו תפילין**, מתקיימין הנכסים בידו. [475]
ואמר רב חנין, ואיתימא רבי חנינא: מאי קראה, שעל ידי מצוה מתקיימין הנכסים בידו? **דכתיב: וידר ישראל נדר** לד' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי "והחרמתי [והקדשתי] את עריהם". ועל ידי כך נשמעה תפלתם, ונפלו בידי ישראל.
אמר רמי בר אבא: דרך, הליכה במרחק של **מיל**, **ושינה** אפילו **כל שהוא** - כל אחד מהם **מפיגין את היין.**
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: לא שנו שמפיגין, **אלא ששתה** רק **כדי רביעית** יין, **אבל שתה יותר מרביעית, כל שכן שדרך טורדתו, ושינה משכרתו.**
ותמהינן ארמי בר אבא: וכי **דרך** שאינה יותר ממהלך **מיל**, **מפיגה** את **היין**?!
והתניא [מקשינן מסיפא דברייתא]: **מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך מעכו לכזיב, והיה רבי אילעאי מהלך אחריו. מצא** רבן גמליאל **גלוסקין** מאפה עוגה **בדרך.**
אמר לו רבן גמליאל: **אילעאי! טול גלוסקין מן הדרך** מפני שאין מעבירין על האוכלין [גמרא לקמן].
מצא אחר כך רבן גמליאל **לנכרי אחד, אמר לו: מבגאי** [כך שמו של הנכרי] **! טול גלוסקין הללו מעילאי**, כדי שלא יאכלנו, כדלקמן.
ניטפל [נתקרב] **לו** [לנכרי] **רבי אילעאי, אמר לו: מהיכן אתה?**
אמר לו הנכרי **מעיירות של בורגנין** צריפים.
ומה שמך? ועונה הנכרי: **מבגאי שמני** [שמי].
ושאל לו רבי אילעאי: **כלום היכירך רבן גמליאל מעולם?**
אמר לו הנכרי: **לאו.**
באותה שעה למדנו: שכוון רבן גמליאל לשמו של הנכרי **ברוח הקודש.**
ושלשה דברים למדנו באותה שעה:
א. **למדנו: שאין מעבירין על האוכלין**, שהמוצא אוכלין בדרך, אינו רשאי לעבור עליהן ולהניחן שם, משום ביזוי אוכלין, שנדרסין.

[475] וכתב בתורת חיים: דהני מילי ספר תורה ותפילין שהן מתקיימין, ובשכר זה מתקיימין הנכסים, אבל צדקה שהיא לפי שעה, לא.

ב. **ולמדנו**: **שהולכין אחרי רוב עוברי דרכים**, שהן עכו"ם, ולפיכך החזיק רבן גמליאל לגלוסקין שהיא פת של נכרים, ולא התיר לרבי אילעאי לאוכלו. [476]

ג. **ולמדנו**: **שחמצו של נכרי**, **אחר הפסח מותר בהנאה**, שהרי מעשה זה אחר הפסח היה, ונהנה בגלוסקין טובת הנאה כשנתנו לנכרי.

כיון שהגיע רבן גמליאל **לכזיב**, **בא אחד לישאל על נדרו**.

אמר רבן גמליאל **לזה שעמו** [רבי אילעאי]: **כלום שתינו רביעית יין האיטלקי**?

אמר לו רבי אילעאי: **הן**!

ואמר רבן גמליאל: **אם כן**, **יטייל** אדם זה **אחרינו**, **עד שיפיג יינינו**.

וטייל אחריהן שלשה מילין, **עד שהגיע** רבן גמליאל **לסולמא של צור** [מעלות הר גבוה בצור, שעולין בו לארץ ישראל - רש"י לעיל דף כ"ב].

כיון שהגיע לסולמא דצור, **ירד רבן גמליאל מן החמור**, **ונתעטף וישב**, **והתיר לו נדרו**.

והרבה דברים למדנו באותה שעה!

א. **למדנו**: **שרביעית יין האיטלקי משכר**.

ב. **ולמדנו**: **שיכור אל יורה**, ולפיכך לא רצה להתיר עד שיפוג יינו.

ג. **ולמדנו**: **שדרך מפיגה את היין**. ד. **ולמדנו**: **שאין מפירין נדרים**: **לא רכוב ולא מהלך ולא עומד**, **אלא יושב**.

והשתא מקשינן מהך ברייתא: **קתני מיהת**, שטייל רבן גמליאל **שלשה מילין** להפיג יינו, ולא נסתפק בדרך מיל, ותיקשי לרמי בר אבא, דאמר: דרך מיל מפיגה את היין?!

ומשנינן: **שאני יין האיטלקי דמשכר טפי**, וצריך הילוך של שלשה מילין כדי להפיגו.

ותמהינן עלה: **והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה** [לעיל]: **לא שנו** - שדרך ושינה מפיגין את היין - **אלא ששתה רביעית**. **אבל שתה יותר מרביעית**, **כל שכן דרך טורדתו ושינה משכרתו**. ואם כן, ביין האיטלקי דמשכר טפי, ורביעית דידיה כיותר מרביעית דסתם יין, איך הפיגה הדרך יינו של רבן גמליאל?!

ומשנינן: **רכוב** - שאין לו טורח הדרך כמהלך - **שאני**, ואינו טורדת אלא מפיגה.

השתא דאתית להכי דרכוב שאני ממהלך: **לרמי בר אבא** - דקאמר דבדרך מיל סגי להפיג יין, והוקשה לעיל מרבן גמליאל דבעי שלשה מילין - **נמי לא קשיא**.

כי **רכוב** שאין לו טורח הדרך, **שאני**, ובעי שלשה מילין, עד שתפיג הדרך את יינו.

ותמהינן אהא דאמרינן בברייתא, שאין מפירין נדרים רק כשהוא יושב:

איני, **והאמר רב נחמן**: **מפירין נדרים**, **בין מהלך**, **בין עומד**, **ובין רכוב**!

ומשנינן: **תנאי היא**. כלומר: האי מילתא תליא בפלוגתא אחרינא דתנאי.

[476] וראה רש"ש שביאר, מאי קא משמע לן.

דאיכא למאן דאמר: פותחין בחרטה.
כלומר: הבא להתיר לו נדרו אין מתירין לו בחרטה גרידא בלא פתח לנדרו, אלא צריך למצוא לו "פתח", שיהא לו פתחון פה להתחרט ולומר: לדעת כן לא נדרתי. שאילו הייתי יודע את המציאות בשעת הנדר לא הייתי נודר, ונמצא נדר נעקר מאליו.
ולהך מאן דאמר אי אפשר להתיר הנדר אלא מיושב, מפני שצריך ישוב הדעת לחשב איזה פתח ימצא לו, וכהך מאן דאמר סבירא ליה לרבן גמליאל, ולפיכך ירד מעל החמור.
ואיכא למאן דאמר: אין פותחין בחרטה.
כלומר: אין צריך למצוא "פתח" לומר שטעה בשעת הנדר, אלא דיינו שמתחרט ואומר שמצטער על שנדר. ולהך מאן דאמר, אפילו רכוב או מהלך שפיר דמי, כיון שאין צריך לכך ישוב הדעת.
והכי נמי אמרינן שהיה צריך רבן גמליאל לפתח: **דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי "פתח" ליה רבן גמליאל להקוא גברא?**
אמר לו מה שאמרו חכמים על הכתוב במשלי: "**יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא**". **כל הבוטה** [הנודר נדר ומבטא בשפתיו] **ראוי לדוקרו בחרב**, דילמא לא מקיים ליה לנדריה, **אלא שלשון חכמים** שמתירין לו נדרו **מרפא**! ואתה, אילו ידעת שאסור לנדור, וחייב מיתה אתה עליו, כלום היית נודר?! [477]
אמר מר, ואין מעבירין על האוכלין:
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: לא שנו אלא בדורות הראשונים, שאין בנות ישראל פרוצות בכשפים.
אבל בדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים - מעבירין, שיש לחוש שעשו בהם כשפים.
תנא: אף בדורות האחרונים דחיישינן לכשפים, רק על ככרות **שלימין** הוא ד**מעבירין** ואין נוטלין. אבל על **פתיתין** [ככרות שאינן שלימין] **אין מעבירין**, שאין עושות בהן כשפים.
אמר ותמה **ליה רב אסי לרב אשי**: וכי **אפתיתין לא עבדן** כשפים?!
והכתיב: "ואתה בן אדם שים פניך אל בנות עמך המתנבאות מלבהן [נביאות שקר, שעושות מעשה כשפים ואומרות כי בנבואה בא להן זה - רד"ק] והנבא עליהן. "
"**ותחללנה אותי**" - שהיו עושות כשפים לנביאי הבעל.
"**אל עמי** [בתוך עמי, כדי להטעותם], **בשעלי שעורים ובפתותי לחם**".

[477] נתבאר על פי פירוש רש"י. אבל תוספות והראשונים, פירשו באופן אחר ענין "פותחין בחרטה".

הרי חזינן שעושות כשפים על ידי פתותי לחם?! ומשנינן: שלא עשו בפתותי הלחם את כשפיהן, אלא **דשקלי באגרייהו** [בשכרן], ועושות כשפיהן בדברים אחרים.
אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה:

דף סה.

יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין העתיד לבוא, **מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו**,
שנאמר: התעוררי התעוררי קומי ירושלים, אשר שתית מיד ד' את כוס חמתו, את קבעת כוס התרעלה - שתית מצית. אין מנהל לה. שתים הנה קראתיך מי ינוד לך. בניך עלפו שכבו בראש כל חוצות. **לכן שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין**.
וכיון ששיכורים הם, אין נתפשין על עוונם.
מיתיבי: **שיכור**, **מקחו מקח וממכרו ממכר**. **עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו**, עבר עבירה שיש בה **מלקות**, **מלקין אותו**.
כללו של דבר הרי הוא כפיקח לכל דבריו, **אלא שפטור מן התפלה** מפני שאין יכול לכוין.
הרי חזינן שראוי שיכור ליענש על מעשיו?!
ומשנינן: **מאי "יכולני לפטור" דקאמר** רב ששת **נמי - מדין** שידונו לעתיד לבוא על ה**תפלה** שלא התפללו בכוונה.
אמר רבי חנינא: **לא שנו** בברייתא שממיתין ומלקין את השיכור, **אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט. אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם**.
אמר רבי חנינא: **כל המפיק** [המעביר, ולקמן בגמרא מפרש לשון "מפיק"] **מגן** אברהם, כלומר: שאינו אומר תפלת מגן אברהם **בשעת גאוה** [שיכרות] - [478]
סוגרין וחותמין צרות בעדו שלא יבואו עליו.
שנאמר: **גאוה אפיקי מגנים סגור חותם צר**.
מאי משמע דהאי "אפיק" ["המפיק", ולקמן גרסינן: **מפיק**] **לישנא ד"עבורי" הוא**?
דכתיב: **אחי בגדו** [בי] **כמו נחל** [בוגד. ומפורש שם בהמשך הפסוקים], **כאפיק נחלים יעבורו** [כופל הענין, שאחי עוברים ממידה נכוחה ומריעות, כאפיק [מוצא] נחלים].
רבי יוחנן אמר: **כל שאינו מפיק** מגן, **איתמר!**
והכוונה אחת, אלא דסבירא ליה ד"מפיק" מלשון גילוי הוא, וכל מי שאינו מגלה תפלה בשעת שכרות, כלומר: שאינו מתפלל, סותמין צרות בעדו.

[478] ומתוך שאינו יכול לכוין בה אינו מתפלל כלל, כדאמרינן במסכת ברכות, שרק אם יוכל לכוין באבות יתפלל, ואם לאו אל יתפלל, מהרש"א. ובריטב"א משמע, דנקט "מגן אברהם" שהוא תחלת התפילה.

מאי משמע דהאי "מפיק" לישנא דגלויי הוא?

דכתיב על קריעת ים סוף: **ויראו אפיקי מים** [גילויי הים] **ויגלו מוסדות תבל** [שכל מימות שבעולם נבקעו - רש"י תהלים]. [479]

ומפרשינן: **בין למר**, דאמר: שצריך "להעביר" מגן, **ובין למר** שצריך "שלא לגלות" מגן - **מאי בינייהו?**

איכא בינייהו: הא דרב ששת.

דרב ששת כשנשתכר והלך לישון, **מסר שינתיה לשמעיה** [מסר שינתו לשמשו] שיעירנו כשיגיע זמן תפלה.

מר דסבר בעינן שלא יגלה, **אית ליה דרב ששת.**

ומר דסבר בעינן "עבורי" מגן, **לית ליה דרב ששת**, דלא מיחשב "עבורי", אלא כשניעור מעצמו משנתו.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל. משום שנאמר [שמא בספר בן סירא כתוב - רש"י], **בצר אל יורה** [וראה בתוספות שהעירו: דהוה ליה לומר "אל יתפלל"].

רבי חנינא, ביומא דרתח [ביום שכעס בו] **לא מצלי** [התפלל], **אמר: בצר - אל יורה.**

מר עוקבא, ביומא דשותא [יום שרוח דרומית מנשבת בו בחזקה] **לא הוה נפיק לבי דינא**, כיון שלא היתה לו צלילות הדעת.

אמר רב נחמן בר יצחק: כדי לפסוק **הלכתא - בעי צילותא** [דעה צלולה] **כיומא דאסתנא**, שמנשבת רוח צפונית, שיום אורה הוא ונוח לכל, כדאמרינן ביבמות דף עב א.

אמר אביי: אפילו **אי אמרה לי אם** [אמי] לעשות רק מלאכה קלה, כגון: **קריב כותחא** [קרב את הכותח], היה זה מבטל אותי מישוב דעתי, **ולא תנאי** [ולא הייתי שונה] כפי שאני שונה תמיד.

אמר רבא: אי קרצתן כינה [אם עוקצת אותי כינה - ר"ח], **לא תנאי**, לא הייתי מסוגל לשנות כפי שאני שונה תמיד.

ולפיכך: **מר בריה דרבינא, עבדא ליה אמיה שבעה מני** [שבעה מלבושים] **לשבעה יומי**, שלא יעקצוהו הכינים [ר"ח].

אמר רב יהודה: לא איברי ליליא אלא לשינתא [לא נברא הלילה אלא לשינה]. [480]

---

[479] וראה מהרש"א, שתמה: והרי בקרא משמע שצריך לגלות מגנים, דהיינו להתפלל, ולא משמע ברש"י כתירוצו.

[480] וכתבו התוספות והראשונים: זה דוקא בלילי תקופת תמוז שהם קצרים, אבל אחר כך מחמשה עשר באב, צריך להוסיף מן הלילות על הימים ללמוד תורה.

אמר רבי שמעון בן לקיש: **לא איברי סיהרא** [ירח] **אלא לגירסא** [ללימוד תורה]![481]
אמרי ליה לרבי זירא: **מחדדן שמעתך** [שמועותיך מחודדין]!
אמר להו: הני שמועות **דיממי נינהו** [משל לימוד בימים הם], שעדיף ללמוד לאור השמש שהוא מזהיר יותר ודעת האדם מיושבת יותר, מאשר ללמוד לאור הירח - מהרש"א.
אמרה ליה ברתיה דרב חסדא **לרב חסדא**: **לא בעי מר מינם פורתא** [וכי אינך רוצה לישן מעט]?
אמר לה: **השתא** [תיכף] כשנהיה בקבר, **אתו** יבואו **יומי דאריכי** בשינה, **וקטיני** מתלמוד תורה, **ונינום טובא** [ואז נישן הרבה]!
אמר רב נחמן בר יצחק: **אנן פועלי דיממי אנן**, כלומר: אין משנתנו אלא ביום, ודי לו לאדם שיקבע עת כל שהוא לתורה בלילה, לקיים: והגית בו יומם ולילה - ריטב"א.
רב אחא בר יעקב היה קובע לעצמו כמה ילמד ביום. ופעמים שהיה טרוד למזונות, והוה **יזיף** [לוה] זמן מן היום להתעסק במזונותיו, **ופרע** חוב לימודו בלילה!
אמר רבי אלעזר: **הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים**, כיון שאין דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך.
שנאמר בעלית עזרא מן הגולה: **ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוא ונחנה שם ימים שלשה**, **ואבינה בעם** [נסתכלתי בכוונת הלב לדעת מי ומי ההולכים, מצודות].
הרי שהיה צריך להמתין שלשה ימים כדי "להבין"![482]
אבוה דשמואל, **כי אתי באורחא** [כשבא מן הדרך], **לא מצלי תלתא יומי** [לא היה מתפלל שלשה ימים].
שמואל, **לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא** [לא היה מתפלל בבית שיש בו שכר], מפני שריח השכר משכרתו.
רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא מפני שריחו משכר.
אמר רבי חנינא: **כל המתפתה ביינו**, שמפייסין אותו על איזה דבר, ומתרצה כשטוב לבו ביין, **יש בו מדעת קונו**.
שנאמר אצל נח שהקריב קרבן אחר המבול: "**וירח ד' את ריח הניחוח**", ואמרן לעיל שהריח משכר. ומתוך כך "ויאמר ד' אל לבו לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור

[481] ופירש מהרש"א: הא דאמר לעיל, שנברא הלילה לשינה, היינו באותו חלק הלילה שאין הירח מאיר, וראה שם.
[482] וכתבו הראשונים: שלא נאמרו דברים הללו אלא בדורות ההם שהיה לבם נכון, אבל עכשיו, בין כך ובין כך אן מכוונין, ומוטב שלא תתבטל התפלה.

האדם".[483]

אמר רבי חייא: כל המתיישב ביינו, ששותה יין ואין דעתו מטרפתו, **יש בו דעת** סנהדרין של **שבעים זקנים**.

שהרי: **יין ניתן בשבעים אותיות** [גימטריא של "יין" שבעים], ואף **סוד ניתן בשבעים אותיות**. ומתוך כך: כש**נכנס יין - יצא סוד**.

וזה, הואיל ולא יצא סודו, שקול הוא כסנהדרין של שבעים.

אמר רבי חנין: לא נברא יין בעולם הזה [ב"ח] **אלא: לנחם אבלים, ולשלם** בו **שכר לרשעים**, ששותין ושמחין ומקבלין עולמם בחייהם.

שנאמר: תנו שכר לאובד [לרשע], ויין למרי נפש.

אמר רבי חנין [גירסת ר"ח: **ופליגא דרבי חנין**] **בר פפא: כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים, אינו בכלל ברכה**.

כלומר: לא הגיע לסוף ברכה גמורה, ואפילו אם הוא עשיר בדברים אחרים.

שנאמר: וברך את לחמך ואת מימיך. ומשמע מים דומיא דלחם: **מה לחם שניקח** בירושלים אם ירצה **בכסף מעשר** שני שמעלה לשם, **אף מים** מיירי מאלו **שניקח בכסף מעשר**.

והרי קיימא לן, הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומלח!?

ועל כרחך, **מאי ניהו** "מים" האמורים בפסוק? - **יין!**

וקא קרי ליה הכתוב ליין, **מים** ["מימיך"].

דף סה:

כדי ללמדך: **אי נשפך יין בביתו כמים, איכא ברכה. ואי לא, לא.**

אמר רבי אילעאי: בשלשה דברים אדם ניכר אם הגון הוא:

א. **בכוסו**: אם דעתו מיושבת עליו ביינו.

ב. **ובכיסו**: כשנושא ונותן עם בני אדם, אם באמונה הוא עושה.

ג. **ובכעסו**: שאינו קפדן יותר מדאי.

ואמרי ליה [ויש אומרים] **אף בשחקו**, בשחוק שלו שיהא נזהר שלא יתראה כהדיוטות עד שלא יתחלל בעיני הבריות ויהיה נראה שפל בעיניהם [מאירי].

סוגית "חיצונה ופנימית" מתבארת על פי הריטב"א, כפי שפירשה לפום פשטא דשמעתא, ופעמים שהוא לא כרש"י.

[483] וכתב המאירי: אף על פי שאדם צריך להזהר שלא להיות רודף אחר תענוגי העולם, מכל מקום כל שמכוין בהם לתכלית נכבד, כגון לשמח עצמו כדי להיות דעתו צלולה לא לכוונת הנאה תבוא עליו ברכה. והוא שאמרו: כל המתפתה ביינו, ורוצים בו שמקבל ממנו מעט לא לכוונת עצמו ולא לכוונת הנאה, רק לכוונת טובה. וזהו שדימהו לפעולת קונו, שאין הכוונה בריח הניחוח אלא לצרף כליות ולב המקריבים.

א. עכו"ם וישראל הדרים בחצר אחת, לדעת רבי מאיר אוסר העכו"ם על הישראל להוציא לחצר. ולדעת רבי אליעזר בן יעקב אינו אוסר, מפני שאינו שכיח [כדאיתא ריש פירקין].
ב. שני ישראלים הדרים עם העכו"ם, ואף אוסרים זה על זה מלהוציא לחצר, ודר עמהם עכו"ם - העכו"ם אוסר עליהם אף לרבי אליעזר בן יעקב [מתניתין ריש פירקין],
[וטעם איסור העכו"ם, אף על גב שאין דירת העכו"ם נחשבת דירה, משום גזירה שמא ילמד ממעשיו, אסרו חכמים, וכדלעיל בגמרא].
ג. שתי חצרות זו לפנים מזו, ודרים בפנימית שני ישראלים, ויש להם דריסת רגל לעבור דרך החיצונה, אסור להוציא מהבית שבחיצונה לחצר שבחיצונה, עד שיערבו עם הפנימיים, והוא הנקרא: "רגל האסורה במקומה".
כלומר: דריסת רגל שיש לאדם מהחצר הפנימית בחיצונה:
אם בפנימית - שהיא מקומה של אותה רגל - אסורה היא מלהוציא מבית לחצר כשלא עירבו ביניהם, שהרי שנים דרים בפנימית - אוסרת הרגל האסורה, שלא במקומה כלומר: הרי היא אוסרת את הטלטול בחיצונה - שאינה מקומה - עד שיערבו עמה.
ד. אבל שתי חצרות זו לפנים מזו, ודר רק ישראל אחד בפנימית, שמותר הוא במקומו כיון שיחיד הוא, ויש לו דריסת רגל לעבור דרך החיצונה, נחלקו תנאים, אם אוסר על בני החיצונה עד שיערבו עמו.
והוא הנקרא: "רגל המותרת במקומה", דפליגי בה תנאי, אם "אוסרת שלא במקומה", דהיינו בחיצונה [סעיף ג וסעיף ד מבוארים במשנה לקמן עה א].
אמר רב יהודה אמר רב: **ישראל ונכרי** הדרים **בחצר פנימית**, **וישראל** אחד דר **בחיצונה** - כבר **בא מעשה** שכזה **לפני רבי**, **ואסר**, עד שישכיר העכו"ם.
ובא מעשה **לפני רבי חייא**, **ואסר**.
ולא פירש רב באיזה מן החצרות אסרו, אם אסרו בין בפנימית ובין בחיצונה, או דילמא לא אסרו אלא בחיצונה. ונחלקו בה אמוראים, כדמפרש הגמרא ואזיל.
יתוב רבה ורב יוסף בשילהי פירקיה [לאחר הדרשה] **דרב ששת**, **ויתיב רב ששת וקאמר**: הא דאסרו, היינו גם בחצר הפנימית, שדרים בה ישראל אחד ועכו"ם אחד.
וכל שכן שאסרו בחיצונה, שרשות שני ישראלים שולטת בה [האחד שדר בה, והשני שדורס בה].
לפי שאוסר העכו"ם בדריסת רגלו עליהם, עד שישכיר הגוי רשותו [וראה לקמן בשם השפת אמת].
כמאן אמרה רב לשמעתיה, דאסור לטלטל אף בפנימית - **כרבי מאיר**!

דאילו לרבי אליעזר בן יעקב, כיון שבפנימית ליכא אלא ישראל אחד ועכו"ם אחד, אינו אוסר העכו"ם, וכדאמרן.

כרכיש ליה **רבה ברישיה** [נענע רבה לרב ששת בראשו] להודות לדבריו.

אמר תמה **רב יוסף**: וכי **תרי גברי רברבי כרבנן** [שני אנשים גדולים כמו רבה ורב ששת] **ליטעו בהאי מילתא** [יטעו בדבר זה]?

והא ודאי לאו כרבי מאיר אמרה רב, אלא כרבי אליעזר בן יעקב, ולא אסר בפנימית [דהא ליכא שני ישראלים], אלא רק בחיצונה, שרשות שני ישראלים שולטת בה [רש"י] הוא דאסר!

דאי כרבי מאיר ואף בפנימית אסר - **למה לי** הא דאמר רב: **ישראל בחיצונה**, דמשמע שבא ללמד שאף החיצונה אסורה.

והא לא הוה ליה אלא לומר: ישראל ונכרי בפנימית, בא מעשה לפני רבי ואסר. דנשמע מיניה שהפנימית - שאין בה אלא ישראל אחד - אסורה, וכל שכן החיצונה - שרשות שנים שולטת בה - אסורה. [484]

וכי תימא שלא בא רב להשמיענו דין, ולהוכיח כן ממעשה.

אלא, כאילו אמר: "מעשה בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה ואסר רבי", **ומעשה שהיה כך היה**, ולא שייך לאקשויי שלא יזכיר שהיה ישראל בחיצונה.

הא ליכא למימר.

דהא בעו מיניה מרב: **פנימי במקומו - מהו** לטלטל שם?

ואמר להן: **מותר**.

אלמא דלאו כרבי מאיר סבירא ליה לרב, ולא אסר בפנימית אלא בחיצונה.

ומקשה תלמודא [ולא רב יוסף]:

ואלא מאי, כמאן אמרה רב - **כרבי אליעזר בן יעקב**. [485]

והא לרבי אליעזר בן יעקב לא סגי בהכי.

דהאמר: **עד שיהו שני ישראלים "אוסרים זה על זה"**.

והכא, שני ישראלים איכא בחיצונה, אבל אין אוסרים זה על זה, שאין הישראל הפנימי אוסר על החיצון לדעת חכמים הסוברים דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. והכא בפנימית, הרי מותר הוא לישראל - לרבי אליעזר בן יעקב - כיון שהוא לבדו עם העכו"ם. וכיון שכן אף העכו"ם אינו אוסר?!

[484] ותמה בשפת אמת: וכי מהיכן נדע שצריך החיצון לשכור? והרי כל עיקר הטעם היה כדי שלא ילמוד ממעשיו, וזה אינו שייך בחיצון, וראה מה שהבאנו לקמן בשם הריטב"א.

[485] ומשום הכי בפנימית מותר, דליכא אלא ישראל אחד. אבל בחיצונה שרשות שנים שולטת בה, אסור - רבינו פרץ.

אלא, כלומר: וכי תימא דמימרא דרב אזלא **כרבי עקיבא**.

דאמר: אפילו **רגל המותרת במקומה - אוסרת שלא במקומה**. כי אף שמותר הוא במקומו, אוסר הוא את החיצונה, כיון שיש לו דריסת רגל עליה. וכיון דאסר עליה, הוו להו בחיצונה "שני ישראלים אוסרים זה על זה", ומהני נכרי לבטל עירובן [רש"י].

אפילו תימא הכי, מימרא דרב - מימרא פריכא:

כי **למה לי** דאדכר רב: ישראל **ונכרי**. דמשמע, שרק משום דאיכא נכרי בפנימית הוא דאסר בחיצונה. הא ליכא נכרי היתה מותרת החיצונה.

דאי כרבי עקיבא אזלא - הרי **אפילו ישראל** לבדו בפנימית, שהוא "רגל המותרת במקומה", **נמי** אסר, בדריסת רגלו על החיצונה?!

אמר משני **רב הונא בריה דרב יהושע**: **לעולם כרבי אליעזר בן יעקב** [דאי כרבי מאיר, אף בפנימית היה אסור], **וכרבי עקיבא** [דאי כחכמים, לא הוו "אוסרים זה על זה"], ולא תיקשי למה לי נכרי.

הכא במאי עסקינן, **כגון שעירבו** בן הפנימית עם בן החיצונה.

וטעמא דאיכא נכרי, **דאסיר** על החיצונה, הוא דאסור בחיצונה.

אבל ליכא נכרי - לא אסיר הישראל על החיצונה, דהא עירבו זה עם זה.[486] **בעא מיניה רבי אלעזר מרב**:

[דאמר, אם ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה, אוסר העכו"ם על החיצונה לרבי אליעזר בן יעקב. ומוכח, דשכיח הוא שידור ישראל לבדו עם עכו"ם בפנימית, כשיש ישראל בחיצונה. דאם לא כן, הוה לה מילתא דלא שכיחא דלא גזרו בה רבנן]:

ישראל ונכרי הדרים **בחיצונה**, **וישראל בפנימית - מהו** דנימא אף הכא שיאסור העכו"ם על החיצונה, לרבי אליעזר בן יעקב?

ומפרשינן לספיקא:

[486] וכתבו התוספות, לבאר החילוק - לרבי אליעזר בן יעקב - בין פנימית לחיצונה. דלכאורה קשה, והא טעמא דישראל יחיד עם עכו"ם מותר, הוא משום דלא שכיח שידור לבדו עם עכו"ם, ואם כן, יקשה הכא ממה נפשך: אם לא שכיח הוא שידור הפנימי עם העכו"ם, אם כן אף לחיצון יהא מותר [כיון שלרבי אליעזר בן יעקב, אין אוסר העכו"ם אלא על שנים דשכיחי]. ועל כרחך, כדאמר לקמן בגמרא [בעמוד זה], דשכיח הוא שידור הפנימי לבדו עם העכו"ם, לפי שסומך על שמירת החיצון. וכיון שכן, למה לא יאסר אף הפנימי, והרי שכיח הוא שידור עמו, ויאסר!? וביארו התוספות: אף דהכא שכיח הוא, מכל מקום לא פלוג רבנן, ואמרו: דכיון דבסתם ישראל יחידי עם עכו"ם לא שכיח, אף כששכיח הוא - כדהכא - נמי מותר. ובריטב"א הקשה: והרי החיצון לא עבד איסורא שלא לדור עם העכו"ם שמא ילמד ממעשיו - שהרי אין דר עמו - ולמה נקנסנו לשכור מן העכו"ם. ואדרבה, לפנימי דעבד איסורא לקנוס, כיון דשכיח הוא שידור ויסמוך על שמירת החיצון, וכדאמר בגמרא. ותירץ הריטב"א: כיון שמחמת שמירתו הוא שדר הפנימי עם החיצון, לדידיה קנסינן ליה "דכל היכא דאיכא למיקנס במקום שני ישראלים [דהיינו בחיצונה שרשות שני ישראלים שולטת בה], הכי עדיף טפי, שלא לחלוק בדברי רבי אליעזר בן יעקב".

מי נימא **התם** - בעכו"ם בפנימית - **טעמא** דאסיר העכו"ם, **משום דשכיח** הוא, **דדייר** עמו ישראל לבדו בפנימית [ובמילתא דשכיחא גזרו], כיון **דמירתת** [מפחד] **נכרי** להורגו לישראל הדר עמו בפנימית, **וסבר** [משום דאומר בלבו]: **השתא אתי ישראל** [עכשיו יבוא הישראל] שבחיצונה, כשיראה בחסרון חבירו שבפנימית, ויתבע דמו, **ואמר לי**: **ישראל דהוה גבך** [זה שהיה עמך] **היכא** הוא?! וסומך על כך הפנימי ואינו חושש לדור עמו.

אבל הכא, שדר ישראל לבדו עם עכו"ם בחיצונה, לאו מילתא דשכיחא היא.

שאין העכו"ם חושש להורגו [ואף דאיכא עוד ישראל בפנימית], שאומר בלבו העכו"ם: כשיבוא הפנימי לתבוע דמו של חיצון, **אמינא ליה** [אומר לו], לא הרגתיו, אלא **נפק אזל ליה** [יצא והלך לו].

אבל לעיל, חושש הוא להרוג הפנימי, כיון שלא יוכל לומר לישראל החיצון שהפנימי הלך לו, שהרי לא ראה החיצון ביציאת הפנימי.

או דילמא אף הכא שכיח הוא.

ד**הכא נמי מירתת** הנכרי להורג הישראל הדר עמו בחיצון. **דסבר**: **השתא** [בשעת מעשה] **אתי ישראל וחזי לי** [יבוא הפנימי ויראני הורג החיצון], וכיון דשכיח הוא אף זה אסור.

אמר ליה רב: נתקיים בך "**תן לחכם ויחכם עוד**", דכשם דעכו"ם בפנימי אוסר, כך עכו"ם בחיצונה, אוסר. [487]

ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא איקלעו לההוא פונדק [אכסניא, שחדרים שלה פתוחין לחצר, ואוסרין האכסנאים זה על זה מלהוציא לחצר עד שיערבו]. ואחד החדרים היה מושכר לעכו"ם, **ולא הוה** ההוא עכו"ם ה**שוכר** בערב שבת באכסניא לשכור הימנו רשותו, והיו חוששים שמא יבא בשבת ויאסור עליהם. אבל **הוה משכיר** [בעל האכסניא] התם.

אמרו הסתפקו: **מהו למיגר** [לשכור רשות] **מיניה** דמשכיר?

ומפרשינן לאיבעיא:

כל היכא דלא מצי משכיר **מסליק ליה** לשוכר עד תום הזמן ששכר - **לא תיבעי לך דלא אגרינא** מיניה דמשכיר, דודאי לאו ברשותיה הוא.

כי תיבעו, **היכא דמצי מסליק ליה - מאי**?

מי אמרינן: **כיון דמצי מסליק** המשכיר לשוכר - **אגרינא** אפשר עתה לשכור ממנו את רשותו כדי שלא יאסור עליהם בשבת.

[487] וכתב הריטב"א: הכא קנסינן לחיצון ולא לפנימי - אף דלעיל קנסנו את החיצון שאינו אלא גורם, וכאן קנסנו את עושה האיסור ולא את הפנימי הגורם שידור החיצון - והטעם כדאמרינן לעיל: "דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים [דהיינו בחיצונה], התם קנסינן".

או דילמא, השתא מיהא הא לא סלקיה. ואינו רשותו של משכיר, ולא תועיל השכירות ממנו.

אמר להן ריש לקיש: כין דספיקא דרבנן הוא הולכין בו להקל.

ולפיכך: **נשכור** עתה מהמשכיר, ונוציא לחצר. **ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום - נשאל להן!**

אתו באו אצל רבותינו שבדרום.

שיילו לרבי אפס, אם יפה עשו. **אמר להן**: **יפה עשיתם ששכרתם!**

רבי חנינא בר יוסף, **ורבי חייא בר אבא**, **ורבי אסי**, **איקלעו להההוא פונדק**, ולא היה הנכרי בביתו. ומערב שבת עירבו [על פי ב"ח] ביניהם, כיון דלא היה בביתו שיאסור עליהם [כדאמרינן לעיל - דף סב ב - שכשאינו בביתו אינו אוסר].

אתא נכרי, **מרי** בעל **דפונדק בשבתא**, והשתא אוסר עליהם [שהיה בעל הפונדק דר באותו חצר, ואוסר עליהם], ומבטל עירובם.

אמרו הסתפקו: **מהו למיגר** לשכור **מיניה** בשבת, ואחר שישכיר יבטלו רשותם לאחד, וההוא יטלטל [אבל עירובם בטל, משהגיע הנכרי - תוספות]?

מי אמרינן: **שוכר - כמערב דמי**.

מה מערב יכול לערב רק **מבעוד יום** ולא בשבת, **אף שוכר**, דוקא **מבעוד יום** יכול לשכור.

או דילמא, שוכר - כמבטל רשות דמי: **מה מבטל רשות ואפילו בשבת** - וכדתנן במתניתין לקמן דף סט ב, לדעת בית הלל - **אף שוכר ואפילו בשבת!**

רבי חנינא בר יוסף אמר: **נשכור** בשבת.

ורבי אסי אמר: **לא נשכור**.

אמר להו [לרבי חנינא בר יוסף, ולרבי אסי] **רבי חייא בר אבא**: **נסמוך על דברי זקן** [רבי חנינא בר יוסף] ונשכור!

אתו שיילו ליה לרבי יוחנן, אמר להן:

דף סו.

יפה עשיתם ששכרתם!

תהו בה [מריחין בה, ומעיינין לידע טעמו של דבר - רש"י לקמן] **נהרדעי**.

ומי אמר רבי יוחנן הכי, שאפשר לשכור מהנכרי גם בשבת?!

והאמר רבי יוחנן: **שוכר - כמערב דמי**.

מאי לאו, מה מערב דוקא **מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום**?!

ודחינן: **לא** דימה רבי יוחנן שוכר למערב לחומרא, אלא לקולא. שכל בעירובין להקל.
וללמד: **מה מערב ואפילו בפחות משוה פרוטה**, שאין העירוב צריך להיות שוה פרוטה, **אף שוכר** מן הנכרי **בפחות משוה פרוטה** [וכדאמרינן לעיל דף סב א].
וללמד עוד: **מה מערב**, **אפילו שכירו** [לעבודת כל השנה] **ולקיטו** [לימות הקציר והאסיף] של עכו"ם הדר בביתו, אם אותו שכיר הוא ישראל, **נותן** השכיר הישראל **עירובו**, **ודיו**. ואין צריך לשכור מן העכו"ם [כדלעיל דף סד א].
אף לענין **שוכר** - **אפילו שכירו ולקיטו** של עכו"ם, יכול הוא "להשכיר" את רשותו של בעליו, ואין צורך לשכור מהבעלים עצמו.
וללמד עוד: **מה מערב** - **חמשה ששרויין בחצר אחת** ועירבו ביניהם, ובאין לערב עם חצר אחרת הפתוחה לחצירם, כדי שיהיו מותרין לטלטל מחצר לחצר, **אחד מערב על ידי כולן**. כלומר: אחד מהמערבים בחצר יכול ליתן את עירובו בחצר האחרת, ובכך מתערבות שתי החצירות, משום שהוא מייצג בחצר השניה את כל בני החצר הראשונה המעורבים עמו, והוי כשליח לחביריו.
שוכר נמי - **חמשה** ישראל **ששרויין בחצר אחת** עם הנכרי, אין צריך כל אחד לשכור ממנו, אלא **אחד שוכר** מן הנכרי **על ידי כולן**.
כלומר: בשכירת אחד מהן מן הנכרי, הותרו כולן [משנה ברורה].
והשתא הדרינן להא דאמרינן לעיל, בההוא פונדק שאתא נכרי בשבת, ושכרו ממנו רשותו, ואחר כך ביטלו כולם רשותם לאחד, ואמרינן:
תהי בה [מריח בה, כלומר: מעיין ומחשב לדעת טעמו של דבר] **רבי אלעזר**, וכדמפרש הגמרא ואזיל, מאי תהי.
אמר תמה **רבי זירא**: **מאי תהייא דרבי אלעזר**?! **אמר** תמה **רב ששת**: וכי **גברא רבה כרבי זירא**, **לא ידע מאי תהייא דרבי אלעזר**?! והרי הדבר פשוט, דקא **קשיא ליה** לרבי אלעזר מהא **דשמואל**, **רביה** דרבי אלעזר!
דאמר שמואל, כללים בדיני ביטול רשות, למי ששכחו ולא עירבו, וכיוצא בזה:
א. **כל מקום ש**השוכחין לערב **אוסרין** זה על זה [כשמתקדשת השבת - גמרא לקמן], **ומערבין**, כלומר: ואם רצו מבעוד יום היו יכולים לערב - **מבטלין** [יכולים לבטל] רשותם לאחד, אם שכחו לערב!
ב. אבל אם היו השוכחין, רק **מערבין**, היכולים לערב יחד, אך **ואין אוסרין** בלא עירוב זה על זה [כגון שתי חצירות שיש פתח ביניהם, שיכולים לערב יחד אך אם לא עירבו ביניהן הן אינן אוסרות זו על זו, וכדמפרש הגמרא ואזיל].

ג. או שהיו רק **אוסרין** זה על זה, אך **ואין מערבין** [ואין יכולין לערב, וכדמפרש הגמרא ואזיל] - **אין מבטלין**!

ומפרשינן למימרא דשמואל:

א. **כל מקום שאוסרין ומערבין, מבטלין - כגון, שתי חצרות זו לפנים מזו**, ויש לפנימית דריסת רגל על החיצונה, ולא עירבה פנימית לעצמה, דהוי לה רגל האסורה במקומה, שאוסרת - אפילו לרבנן דרבי עקיבא, ראה לעיל דף סה ב - על החיצונה מלטלטל שם מבית לחצר [והיינו "אוסרין "].

ואילו רצו לערב עם החיצונה יכולים לערב [והיינו "מערבין"].

ובכגון זה - אם רצו, "מבטלין" בני הפנימית את דריסת הרגל שיש להם בחיצונה לבני החיצונה, ומותרת החיצונה. [488]

ב. **מערבין ואין אוסרין, אין מבטלין - כגון, שתי חצרות ופתח אחד ביניהם**. ולכל אחת יש גם פתח למבוי או לרשות הרבים, דקיימא לן שאם רצו "מערבין" זו עם זו, ומותרין לטלטל אף מזו לזו.

אבל אם לא עירבו, "אין אוסרין" האחת על השניה מלהוציא בתוך החצר, אלא כל אחת מותרת לעצמה.

בכגון זה, אם לא עירבו מערב שבת זו עם זו, "אין מבטלין" רשות של חצר אחת לדירי החצר השניה, דלא תקון רבנן בטול רשות אלא היכא דאסרי עלייהו.

ועתה מסקינן לקושיין: הא דאמר שמואל: **אוסרין ואין מערבין, אין מבטלין - לאתויי מאי**?

לאו. לאתויי נכרי! שאם דר הנכרי עם שני ישראלין ש"אוסרין" זה על זה, "ואין מערבין, " שאין יכולין לערב מפני הנכרי - "אין מבטלין".

ואי, שמא תאמר דמיירי שמואל **דאתא** [שכבר היה] נכרי **מאתמול** בערב שבת.

הא ליכא למימר.

דאם כן למה קרינן להו "ואין מערבין"? **לוגר** שישכרו מן הנכרי **מאתמול**, דמסתמא ישכיר לו, וכיון שכן "מערבין" מיקרי, ובודאי שמבטלין. [489]

---

[488] וכתב הרשב"א: הוא הדין דהוי מצי למימר כגון אחד מבני החצר ששכח ולא עירב. אלא ניחא ליה למינקט דין זה משום דהוי חידוש, כי דין אחד מבני חצר, נשנה במפורש במשנה לקמן דף סט ב

[489] ריטב"א. וכתב עוד: יש לפרש דהכי מקשינן, דאי מיירי שהיה הנכרי אתמול כאן, והיה אפשר לשכור ממנו, אלא שפשעו ולא שכרו, פשיטא שאסור לבטל רשות. ועל פי פירוש זה מתיישבת הסוגיא לקמן דף סז א על פי פירוש רש"י שם, כמו שכתב הריטב"א שם.

דף סו:

אלא לאו, שמואל מיירי **בדאתא** נכרי **בשבתא**.

ובכל זאת **קתני** דאמר שמואל: **אוסרין**, **ואין מערבין**! שלא היו יכולים לערב מאתמול עירוב שיועיל להם עכשיו, [שהרי העירוב שעירבו בטל, ואינו חוזר וניעור אחר ששוכרין מן הגוי - תוספות וריטב"א]. ואף כי אוסרין הן זה על זה, **אין מבטלין** בשבת. דלא תקון רבנן ביטול, אלא היכא דחזו לערובי מאתמול.

שמע מינה דהיינו כוונת שמואל.

ומשום הכי תהי רבי אלעזר: האיך ביטלו רשות כשבא בעל הפונדק בשבת, דהיינו דלא כשמואל.

אמר רב יוסף: **לא שמיעא לי הא שמעתא** דשמואל, דאמר בשתי חצרות זו לפנים מזו, שיוכלו לבטל דריסת רגלן לחיצונה.

אמר הזכיר **ליה אביי** לרב יוסף, לפי שחלה רב יוסף ושכח תלמודו:

את עצמך **אמרת ניהלן** [אמרת לנו] להא שמעתא, **ואהא אמרת ניהלן**:

דאמר שמואל: **אין ביטול רשות מחצר לחצר** [וכדמפרש הגמרא ואזיל].

ואין ביטול רשות בחורבה ששני בתים פתוחים אליה. אלא אוסרים הבתים זה על זה מלהוציא לחורבה בלא עירוב. כיון שלא תיקנו ביטול רשות כשלא עירבו אלא רק בחצר, שעיקר תשמישם שם, ולא בחורבה.

ואמרת לן עלה: **כי אמר שמואל שאין ביטול רשות מחצר לחצר**, **לא אמרן**, **אלא שתי חצרות ופתח אחד ביניהן**, שמתוך שאין אוסרין זו על זו, וכל אחת מותרת בפני עצמה, לא תיקנו ביטול אף אם שכחו לערב כדי לטלטל מזו לזו, וכדלעיל.

אבל שתי חצרות **זו לפנים מזו** - **מתוך שאוסרין זה** [בני הפנימית, בדריסת הרגל] **על זה** - **מבטלין**!

אמר תמה **ליה** רב יוסף לאביי: וכי **אנא אמינא משמיה דשמואל הכי**, שיהיה מותר לבטל מחצר לחצר כשאוסרין זה על זה?!

והאמר שמואל: **אין לנו בעירובין** להוסיף היתר **אלא כלשון משנתנו**!

ומפרש לה רב יוסף, דקאי אהא דתנן: **אנשי חצר** של אותה החצר, ששכח אחד מהן ולא עירב - נתנו [ביטלו] לו רשותן, הרי הוא מותר והן אסורין.

וללמד: **ולא אנשי** שתי **חצרות** [ריטב"א], שאינן יכולים לבטל זה לזה כדי לטלטל ביניהן.

והיכי אמר שמואל גופיה דאף אנשי חצרות נותנין רשות זה לזה?!

אמר ליה אביי: שמואל לא קאמרה אהאי מתניתין דקאמרת.

אלא **כי אמרת לן** משמיה דשמואל **שאין לנו בעירובין אלא כלשון משנתנו - אהא אמרת לן**:
דתנן לקמן: **שהמבוי לחצרות** [שאסור להוציא מהן למבוי] - **כחצר לבתים** [כשם שאסור להוציא מהבתים לחצר].
ודייק שמואל מלשון משנתנו, דקתני "לחצרות" ו"לבתים", דמשמע חצרות ובתי המבוי.
ללמד: שאין נקרא "מבוי", אלא אם כן שני בתים פתוחים לחצר, ושתי חצרות פתוחות למבוי, שרק אז ניתר המבוי בטלטול באמצעות לחי וקורה.
ובלאו הכי, צריך היתר בפסין כחצר [שולחן ערוך שסג - כה].
גופא, אמר שמואל: **אין ביטול רשות מחצר לחצר** הסמוכות זו לזו ופתח ביניהן.
ואין ביטול רשות בחורבה.
ורבי יוחנן אמר: **יש ביטול רשות** אפילו **מחצר לחצר** הסמוכות זו לזו ופתח ביניהן, **ויש ביטול רשות** אפילו **בחורבה**.
ותיקשי: למה לי לומר תרתי, גם שאין ביטול רשות מחצר לחצר, וגם שאין ביטול רשות בחורבה?
והא טעמא שבחורבה אין ביטול רשות, הוא משום דאין עיקר תשמישם בחורבה.
ואם כן, מהאי טעמא גופיה, אף אין ביטול רשות מחצר לחצר, כיון שעיקר תשמישה של כל חצר הוא במקומה, ולא בחצר השניה, ואין החצר השניה אוסרת עליה.
ותרתי - למה לי.
ומשנינן: - גאון יעקב] **וצריכא**.
דאי אשמעינן רק שאין מבטלים רשות **מחצר לחצר**, **הוה אמינא**, רק **בהא קאמר שמואל** דאין מבטלין, **משום דהא** חצר **תשמישתא לחוד והא** חצר **תשמישתא לחוד**, ולא נפגם תשמישם במה שלא עירבו, ומשום הכי אין מבטלין זו לזו.
אבל בחורבה, **דתשמישתא חדא לתרוייהו** בתים שמצידיה, ועכשיו אוסרין זה על זה, ואין יכולים להשתמש בה - **אימא מודי ליה** שמואל **לרבי יוחנן** דמבטלין רשות.
וכי [ואי] **איתמר** רק **בהא** דחורבה, הוה אמינא: **בהא** דחורבה דוקא **קאמר רבי יוחנן** דמבטלין, מפני שתשמיש אחד לשניהם. **אבל בהך** דשתי חצרות זו לפנים מזו, אימא **מודי ליה לשמואל** שאין מבטלין.
משום הכי **צריכא** לאשמעינן תרוייהו.
אמר אביי: **הא דאמר שמואל שאין ביטול רשות מחצר לחצר - לא אמרן, אלא בשתי חצרות ופתח אחד ביניהן**, שאין אוסרין זה על זה.

אבל שתי חצרות, זו לפנים מזו - מתוך שאוסרין זו על זו, **מבטלין**! [וכי הא דאמר רב יוסף לעיל].

רבא אמר: אפילו שתי חצרות זו לפנים מזו - פעמים מבטלין, ופעמים אין מבטלין.

כיצד?

א. שתי חצרות ופתח ביניהן, רצו - מערבות כל אחת לעצמה ואסורות בהוצאה מזו לזו.

רצו - מערבות כאחד.

והדרך הוא, שגובה כל אחת עירוב מדיירי אותה חצר, ונותנין עירוב של אחת בחברתה, והרי הן מעורבות ביחד.

ב. שתי חצרות זו לפנים מזו ופתח ביניהן, ודרכה של פנימית לצאת דרך החיצונה למבוי או לרשות הרבים:

הפנימית - מערבת לעצמה, אם רצתה.

אבל החיצונה - לדעת רבי עקיבא: אפילו מותרת הפנימית במקומה, אוסרת היא בדריסת רגלה על החיצונה.

ולדעת רבנן: "רגל המותרת במקומה" אינה אוסרת שלא במקומה, ולכן אם מותרת הפנימית במקומה היא אינה אוסרת את החיצונה.

ורק "רגל האסורה במקומה" אוסרת שלא במקומה [וכמבואר כל זה לעיל].

ג. שתי חצרות שנתנה האחת עירובה בשניה, העירוב מרגילה למקום שנתנה שם עירובה [וכאילו דורסת דרך השניה]. ולפיכך, אוסרת היא על השניה אם יתבטל, מאיזה טעם, העירוב שביניהם.

ודין איסורה הוא כדין דריסת הרגל. שלדעת רבי עקיבא אוסרת לעולם, ולדעת רבנן אין אוסרת אלא אם כן היא אסורה במקומה.

ד. שתי חצרות שפתח ביניהן, ונתנה חצר אחת עירובה בחצר שניה, ונתקלקל העירוב שביניהם בפשיעתה של החצר הראשונה [כגון: ששכח אחד מהם לערב].

הרי מתוך שנתנה עירובה בחצר השניה היא אוסרת אף עליה, שהרי העירוב מרגילה לשם, והיא אסורה במקומה, ואוסרת שלא במקומה.

אך יכולה חצר ב' להסתלק מן העירוב שביניהם, לסגור הדלת, ולהשתמש לעצמה בעירובה.

כי אומרים בני חצר ב' לבני חצר א': לתקוני שתפתיך, ולא לעוותי!

אלא שנחלקו תנאים: לדעת רבי עקיבא, צריכה חצר א' לבטל לחצר ב' את הרשות שיש לה בחצר, על ידי שהעירוב מרגילה לשם.

ולדעת חכמים, אין צריך אפילו ביטול, מטעם שאמרנו [וכמבואר כל זה לקמן דף עה ב].

ולפיכך:
ה. שתי חצרות זו לפנים מזו, שנתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד מן הפנימית לערב, לא מיבעיא שהפנימית אסורה בשביל זה שלא עירב, אלא אף החיצונה אסורה! שהרי הפנימית, שאסורה היא במקומה, אוסרת לכולי עלמא על החיצונה.
וכן אם שכח אחד מן החיצונה לערב, לא מיבעיא שחיצונה אסורה בשביל זה שלא עירב. אלא אף הפנימית אסורה.
והטעם: כיון שעירבו יחד, הרי הפנימית היא כמו שדרה בחיצונה, ואוסרת עליה.
ולא מהני בזה שיסתלקו מבני החיצונה ותסגור פתחה, דהא ליתא לעירובה של פנימית גבה, ועיקר העירוב משום דירה, דהוי כאילו דר במקום העירוב [משנה ברורה, שע"ח סעיף קטן י"ד].
ו. שתי חצרות זו לפנים מזו שנתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מן הפנימית לערב - הפנימית ודאי אסורה בשביל זה שלא עירב.
ואף החיצונה אסורה מפני דריסת הפנימית.
שכח אחד מן החיצונה לערב, החיצונה אסורה בשביל זה שלא עירב. אבל הפנימית יכולה להסתלק מן העירוב ולסגור פתחה בפני חיצונה ולהשתמש לעצמה, מפני שאומרת לחיצונה: לתקוני שתפתיך ולא לעוותי, שתאסרי עלי מפני הרגל עירוב.
ואם צריך אף ביטול תליא בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן דלעיל. [ודברי רבא בעל המימרא הכא, לרבי עקיבא שצריך ביטול].
וכל זה שאמרנו אינו אלא בלא שביטלו.
והשתא אשמועינן רבא, דין חצרות זו לפנים מזו על ידי ביטול, ופעמים שמבטלין אף מחצר לחצר, ופעמים שאין מבטלין מחצר לחצר.
[**כיצד**:]
א. **נתנו** בני החצר הפנימית את **עירובן בחיצונה**, **ושכח אחד**, **בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא עירב** - **שתיהן אסורות**. ואפילו ביטול לא מהני, וכדמפרש הגמרא טעמא ואזיל. [ובלא ביטול כבר נתבאר בסעיף ה' ששתיהן אסורות].
ב. **נתנו** בני החצר החיצונה את **עירובן בפנימית**, **ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב** - **שתיהן אסורות** [כדלעיל סעיף ו], ואפילו על ידי ביטול, וכדמפרש הגמרא טעמא ואזיל.
ג. נתנו עירובן בפנימית, **ושכח אחד מן החיצונה ולא עירב**, שבלא ביטול - לדעת רבי עקיבא - שתיהן אסורות [כדלעיל סעיף ו'], על ידי ביטול - **פנימית מותרת וחיצונה**

אסורה. [490]

והשתא מפרש לה:

נתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד בין מן הפנימית ובין מן החיצונה ולא עירב - שתיהן אסורות, ואפילו ביטול לא מהני להתיר אף אחת מהן:

האי בר פנימית - ששכח ולא עירב - **למאן ניבטיל**? **ליבטיל** רשותו שבפנימית **לבני פנימית** להתיר הפנימית בטלטול. [491]

הא ליכא למימר.

כיון ד**ליתא לערובייהו גבייהו**.

כלומר: כיון שהניחו עירובן בחיצונה הרי נעשו כולן בני חצר אחת, וכיון שלא ביטל זה אלא לבני פנימית, והמבטל צריך שיבטל רשותו לכל בני החצר [כדמפרש הגמרא בסוף הסוגיא], הרי אף בני פנימית שביטל להן אסורין הם בחיצונה.

ואם כן אי אפשר לבני פנימית להיות מותרין לעצמן, אלא כשיבדלו מן החיצונה ויחזרו להיתר חצר שלהם לבדם. והרי אי אפשר להם ליבדל כיון דליתא לערובייהו - של פנימית - גבייהו אלא בחיצונה. [492]

שמא תאמר: **ליבטיל** השוכח בפנימית אף **לבני חיצונה**, הן רשותו שבפנימית והן דריסת הרגל שיש לו בחיצונה, ויהיה העירוב שבין החצרות קיים במקומו, והוא אסור.

הא ליכא למימר.

כי **אין בטול רשות מחצר לחצר**. [493]

וכן בשכח אחד מן החיצונה לא מהני ביטול.

ד**האי בר חיצונה - למאן ניבטיל**?

ליבטיל רשותו שבחיצונה רק **לבני חיצונה**, ותסתלק החיצונה מהעירוב המשותף, ותהא החיצונה מותרת לעצמה.

---

[490] האי ביטול המתיר לפנימית, מחצר לחצר הוא וכפי שיתבאר, ומכל מקום מהני, כדאמרינן טעמא לקמן, וזהו שאמר רבא: "פעמים מבטלין" - ריטב"א.

[491] ואילו החיצונה תישאר באיסורה, שהרי זה ששכח אסור הוא במקומו - דביטול דידיה לא מהני ליה גופיה - ואוסר על החיצונה לכולי עלמא

[492] ריטב"א בהבנת רש"י. והוסיפו התוספות והריטב"א: שאין יכולים בני הפנימית לקחת עירובם מחיצונה ולהשימה במקומה בפנימית, שהרי אסורים הם בטלטול מן החיצונה לפנימית בשביל זה ששכח.

[493] וכתב הריטב"א: מהאי טעמא אין יכול לבטל דריסת רגלו לבני חיצונה, ולא הזכיר שאין יכול לבטל רשותו שבפנימית לבני חיצונה, וכן משמע לשון רש"י. ונחלקו הראשונים, אם אפשר להתיר הפנימית לאותו ששכח, על ידי שיבטלו בני הפנימית רשותן לו. לדעת רש"י, הא נמי לא מהני. ולדעת תוספות, רשב"א, ריטב"א ור"ן, יכולים לעשות כן, אלא דלא מיירי הכא אלא בשריותא של אותן שעירבו.

אבל הפנימית אסורה, כיון שלא ביטל אף להם. [494]
הא ליכא למימר:
דהא **איכא פנימית דאסרה עלייהו** דבני חיצונה בדריסת הרגל לכולי עלמא, כיון שאסורה היא במקומה, כדאמרן.
ליבטיל השוכח שבחיצונה רשותו **אף לבני פנימית**, ויהיו כולם מותרים על ידי העירוב המשותף, והשוכח אסור.
ליכא למימר הכי.
כי הא **אין ביטול רשות מחצר לחצר**.
והא דאמר רבא: **נתנו עירובן בפנימית, ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות**, ואין מועיל ביטול להתיר אף אחת מהן:
האי בר פנימית ששכח ולא עירב - **למאן ניבטיל**?
ליבטיל רק **לבני הפנימית**, ותהא הפנימית מותרת לבדה [אבל החיצונה אסורה, שהרי לא ביטל להם רשותו ואין יכולים להתקיים בעירובן המשותף כיון דצריך ביטול לכל אחד ואחד. ועוד, שהרי השוכח שבפנימי אסור הוא במקומו, ואוסר על בני החיצונה לכולי עלמא] - **איכא חיצונה דאסרה עלייהו** דבני פנימית, מפני שהעירוב מרגילה לשם והיא אסורה במקומה.
ואין יכולה הפנימית לסגור דלתה בפני החיצונה ותבטל החיצונה הרגל עירובה לפנימית, כיון דסיבת העיוות אינו מפני החיצונה אלא מפני הפנימית. וכיון שאין יכולה פנימית לומר: לתקוני שתפתיך ולא לעוותי - לא מהני.
ליבטיל השוכח שבפנימית רשותו אף **לבני חיצונה**, ויהיו כולם מותרים על ידי העירוב המשותף, והשוכח אסור - **אין ביטול רשות מחצר לחצר** [נתבאר על פי מהרש"א, שתמה על רש"י].

דף סז.

והא דאמר רבא בנתנו עירובן בפנימית: **שכח אחד מן החיצונה ולא עירב** פנימית מותרת [על ידי ביטול] וחיצונה אסורה:
ודאי פנימית מותרת על ידי ביטול שביטלו בני חיצונה הרגל שהרגילתם עירובם לפנימית. **דאחדא דשא ומשתמשא** [תסתלק הפנימית מן העירוב המשותף "ותסגור דלת" בפני החיצונה, ותשתמש].

[494] וצריך לבטל לכל אחד ואחד, על פי ריטב"א. ובתוספות כתבו באופן אחר, מיהו אף זה אמת גם להתוספות. ואין יכולים לעמוד בעירובם עם החיצונה. ולהסתלק מן החיצונה אינם יכולים, כיון שעירובם אינו במקומו, שבחיצונה הוא - רש"י וריטב"א.

ואף שביטול זה הוא מבן חצר חיצונה לבן חצר פנימית, ואין ביטול מחצר לחצר, מכל מקום הכא מודה שמואל שמבטלין מחצר לחצר. כיון שאומרת הפנימית לחיצונה: לתקוני שתפתיך ולא לעוותי [כשם דמועיל הך סברא לרבנן אפילו בלא ביטול, וכדאמרן]. ואין יכולה החיצונה, הגורמת לבטל העירוב מפני ששכח אחד ממנה, לעוות לפנימית מפני הרגל עירובה.

וחיצונה אסורה מפני שאין יכולה לעמוד בעירובה עם הפנימית, שהרי השוכח שבחיצונה אין יכול לבטל לבני פנימית, שאין ביטול רשות מחצר לחצר. והרי צריך לבטל לכל אחד ואחד.

ולהסתלק מן הפנימית אין יכולה, שהרי אין עירובה אצלה אלא בפנימית [ריטב"א].

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא:

וכי שכח אחד מן הפנימית ולא עירב [ונתנו עירובן בין בפנימית ובין בחיצונה] **אמאי שתיהן אסורות** על ידי ביטול?

לבטיל בר פנימית לבני פנימית לבדם, ולא יבטל לכל אחד ואחד מבני החצרות המשותפים, **ותיתי חיצונה ותשתרי בהדייהו**.

והוקשה לו כן, מפני שלא הוזכר בגמרא מפורש רק שאינו יכול לבטל לפנימית לבדה מפני שאין עירובה אצלה, אבל לא הוזכר בהדיא למה לא ישארו בערובם המשותף. [495]

ומשני ליה רבא: **כמאן** קאמרת למילתיך, **כרבי אליעזר**, **דאמר**: **אינו צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד**.

כי קאמינא אנא - **לרבנן**, **דאמרי**: **צריך לבטל לכל אחד ואחד**, וכפי שנתבאר לעיל, שכל עיקר דברי רבא משום שצריך לבטל לבני שתי החצרות. [496]

רב חסדא ורב ששת, **כי פגעי בהדי הדדי** [כשהיו נפגשים]:

רב חסדא מרתען שיפוותיה [שפתיו היו מרטטות] **ממתנייתא דרב ששת**. כיון שהיו משניות סדורות לו לרב ששת, היה ירא רב חסדא שמא יקשה לו רב ששת ממשנה על משנה ויאמר לרב חסדא לתרצן.

ואילו רב ששת מרתע [**מרתת** - ערוך] **כוליה גופיה מפלפוליה דרב חסדא**, שהיה חריף ובעל סברא ועמוק בשאלותיו.

---

[495] וכתב הריטב"א: הוא הדין דבשכח אחד מן החיצונה איכא לאקשויי הכי, כיון דלא סבירא ליה לרב הונא שצריך לבטל לכל אחד ואחד. אלא שחדא מינייהו נקט. וראה מה שכתבו התוספות בזה.

[496] וראה בתוספות רבינו פרץ, שתמה: מה בין רבי אליעזר לרבנן, והרי אף לרבי אליעזר צריך לבטל לכולם, ורק סבירא ליה דאין צריך לומר כן בפירוש, דמסתמא לכך נתכוין, וכמבואר לעיל דף כו ב. וראה שם, שהאריך לבאר הסוגיא.

בעא מיניה רב חסדא מרב ששת: שני בתים משני צדי רשות הרבים, זה כנגד זה, **ובאו נכרים והקיפום** מסביב **במחיצה**, **בשבת** [ואף שנעשית המחיצה בשבת, קיימא לן דמחיצה היא].

ונמצא, שאותו חלק רשות הרבים שבין שני הבתים, נעשה עתה בשבת כעין חצר שלפני הבתים הפתוחים לה, ואם כן, אוסרים דיירי הבתים זה על זה מלהוציא ל"חצר", לפי שלא עירבו ביניהם. [ראה ציור בעמוד הבא]

מהו שיבטלו אלו לאלו את רשותם ב"חצר" בשבת, כדי שיותר להוציא מבית אחד לשם, וכדמפרש הגמרא לאיבעיא ואזיל.

אליבא דמאן דאמר [שמואל אליבא דאביי, לעיל] **שאין ביטול רשות מחצר לחצר** הפתוחה זו לזו, כיון שאין אוסרות זו על זו - **לא תיבעי לך**, דהכא נמי אין יכולים לבטל, כיון שבערב שבת לא היו הדיירים משני הצדדים אוסרים זה את זה.

וקל וחומר הוא:

השתא, בשתי חצרות, **דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי**, בכל זאת **אמרת שאין ביטול רשות מחצר לחצר**, **ומשום** דבעינן: א. שיהיו אוסרות זו על זו ב. יוכלו לערב זו עם זו.

הכא, דליכא אפילו חדא, שהרי אין אוסרות זו על זו מערב שבת, וגם **אי בעו לערובי מאתמול לא מצו מערבי**, שהרי לא היתה מחיצה מאתמול - **לא כל שכן** שאין מבטלין.

כי תיבעי לך, **אליבא דמאן דאמר** [רבי יוחנן]: **יש ביטול רשות מחצר לחצר** אף על גב שאין אוסרות זו על זו. דאיכא למימר: **התם** - מחצר לחצר - להכי מבטלין רשות, משום דאף על גב דאין אוסרות זו על זו, חדא מיהא איכא: **דאי בעו לערובי מאתמול מצו מערבי**. ולפיכך: **בטולי נמי מצי מבטל**.

אבל הכא, דליכא אפילו חדא, דהא **לא מצו מערבי מאתמול - בטולי נמי לא מצי מבטל**.

או דילמא לא שנא. כי כשם שלא קפיד רבי יוחנן שיהיו אוסרות זו על זו, לא קפיד נמי שיהו מערבות זו עם זו?

אמר ליה רב ששת: **אין מבטלין!**

דלכולי עלמא חדא מיהא בעינן, או שיהו אוסרות זו על זו מערב שבת, או שהיו יכולות לערב זו עם זו. אבל הכא, דאין אוסרין וגם אין מערבין, לא!

הדר בעא מיניה רב חסדא מרב ששת:

שני ישראלים שהיו דרים עם נכרי בחצר אחת, ולא שכרו ממנו, ולא עירבו בערב שבת, ואירע **שמת נכרי בשבת - מהו** שיבטל האחד את רשותו בשבת כלפי השני?

אליבא דמאן דאמר לעיל, שאם בא נכרי בעל הפונדק בשבת לפונדק, ואוסר על הישראלים השוהים בו לטלטל [על אף שעירבו ביניהם בערב שבת, והועיל עירובם כל עוד לא הגיע בעל הפונדק], **שוכרין** ממנו את רשותו, ואחר כך מבטל האחד לחבירו - **לא תיבעי לך** כאן, כשמת הנכרי בשבת, שאין עתה צורך לעשות שני דברים, אלא די בכך שהאחד מבטל רשותו לחבירו, שיכולים לעשות זאת.

כי **השתא תרתי**, שכירות וביטול **עבדינן** בשבת כדי להתיר את הטילטול - **חדא**, לבטל בלבד, **מיבעיא** למימר שמבטלים?!

הרי פשיטא שמבטלים!

אלא כי תיבעי לך אליבא דמאן דאמר במקום שבא בעל הפונדק **אין שוכרין** ממנו.

האם משום **שתרתי הוא**, שצריכים גם לשכור ממנו וגם לבטל האחד לשני, ולכן **דלא עבדינן**.

הא חדא לבטל בלבד **עבדינן**.

או דילמא - לא שנא, ובין חדא ובין תרתי לא עבדינן.

אמר ליה רב ששת לרב חסדא: **אני אומר: מבט לין**.

ואילו **המנונא אומר: אין מבטלין**.

אמר רב יהודה אמר שמואל: נכרי שיש לו פתח [מחצירו - חזון איש פ"ו סקי"ט] למבוי שיש בו ישראלים. ומלבד זה יש לו גם **פתח** [חלון] בחצירו **ארבעה על ארבעה**, או יותר, שהוא **פתוח לבקעה** - הרי **אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך** פתחו הפתוח ל**מבוי - אין** הוא **אוסר על בני מבוי**. [ראה ציור בעמוד הבא]

מאי טעמא? בפיתחא דמיחד ליה [בפתחו המיוחד לו שאינו דרך מבוי] - **בההוא ניחא ליה!** כיון דאיכא התם אוירא טפי ממבוי, ומסלק עצמו מפתחו למבוי [ריטב"א]. [497]

איבעיא להו: היה **פתוח** אותו חלון ל**קרפף**, שאינו מקום פתוח כמו בקעה, אלא מוקף הוא במחיצות - **מהו**? [ראה ציור בעמוד הבא]

מי אמרינן נמי הכא שאינו אוסר דרך פתחו למבוי?

אמר רב נחמן בר אמי משמיה דאולפנא [ששמע מרבו ורבו מרבו]:

דף סז:

אפילו פתוח לקרפף!

[497] ונעשה פתחו למבוי, כמי שיש לו שני פתחים ורגיל באחד ואינו רגיל בשני, שאינו אוסר דרך פתחו שאינו רגיל בו [שולחן ערוך ומשנה ברורה].

רבה ורב יוסף, **דאמרי תרווייהו**: **נכרי** שיש לו פתח או חלון לקרפף שאינו יותר מ**בית סאתים**, אינו מסתלק מפתחו למבוי בשביל פתח זה, **ואוסר** דרך פתחו למבוי. כיון דאויר קרפף קטן כזה, לא נפיש.

אבל אם פתוח לו חלון לקרפף שהוא **יותר מבית סאתים**, דנפיש אוירא, הוי כמו פתוח לבקעה, ומסתלק מפתחו למבוי בשביל פתח זה, **ואינו אוסר**.

וישראל שהיה לו פתח למבוי, ולא עירב עם בני המבוי, והיה לו עוד פתח או חלון לקרפף, דינו - לענין סילוק מפתחו למבוי כדי שלא יאסור על שאר בני המבוי - איפכא מנכרי.

אם היה פתוח לקרפף עד **בית סאתים** שמותר לו להוציא לשם, הרי זה מסלק עצמו מפתחו למבוי, **ואינו אוסר** על שאר בני מבוי.

ואף על גב דלגבי נכרי לא אמרינן הכי, לגבי ישראל שאני, כיון דבשבת ליכא הוצאת משואות יתירין וסגי בהכי, וגם נפיש אוירא דקרפף טפי ממבוי, מסלק עצמו.

אבל אם היה פתוח לקרפף - שאינו מוקף לדירה - שהוא **יותר מבית סאתים**, שדין כרמלית לו מדרבנן, הרי כיון שאינו יכול להשתמש באותו פתח הפתוח לקרפף, לא ניחא ליה ביה, **ואוסר** על בני מבוי.

בעא מיניה רבא בר חקלאי מרב הונא: נכרי שהיה לו פתח **פתוח לקרפף**, מלבד פתחו למבוי - **מהו** שיאסור?

אמר ליה: **הרי אמרו** [לעיל]: עד **בית סאתים**, **אוסר**. **יותר מבית סאתים**, **אינו אוסר**!

אמר עולא אמר רבי יוחנן: **קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה** - שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות מפני שעשאוהו חכמים ככרמלית - [וכדתנן לעיל דף כג ב] - **ואפילו** בית **כור**, **ואפילו** בית **כוריים** - **הזורק לתוכו** מרשות הרבים **חייב**.

מאי טעמא?

מחיצה היא, והרי היא רשות היחיד מן התורה ולא כרמלית. **אלא שמחוסרת** המחיצה **דיורין**. ומיחלף ברשות הרבים.

ולפיכך עשאוהו חכמים לקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, ככרמלית לחומרא, לאוסרו בטלטול.

אבל לקולא ולענין זריקה, רשות היחיד הוא.

מתיב רב הונא בר חיננא: **סלע שבים**, **גבוה עשרה** טפחים **ורוחב ארבעה** טפחים - דהוי ליה רשות היחיד - **אין מטלטלין**:

לא מן תוכו של סלע **לים** שהוא כרמלית, דהוי ליה מוציא מרשות היחיד לכרמלית.

ולא מן הים לתוכו, דהוי מכניס מכרמלית לרשות היחיד.

היה גובה הסלע **פחות מכאן** דאינו רשות היחיד אלא כרמלית - **מטלטלין**.
עד כמה יהא רוחב הסלע? **עד בית סאתיים** אבל יותר מכאן לא. ומפרש לה הגמרא ואזיל.
ומפרשינן לה: **אהייא** קאי הא דאמרינן "עד כמה"?
אילימא אסיפא, דקתני בה: פחות מכאן מטלטלין, ועלה אמרינן: **בית סאתים** שרי לטלטל, **טפי לא**.
הא ליכא למימר הכי.
כי **הא מכרמלית** [סלע גבוה פחות מעשרה ורחב ארבעה, דהוי כרמלית] **לכרמלית קא מטלטל**, ואפילו כשהסלע רחב הרבה.
אלא, **לאו**, **ארישא** קאי,
והכי קאמר: **סלע שבים**, **גבוה עשרה ורוחב ארבעה - אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו**.
ועד כמה יהא רחב הסלע ויהיה אסור להוציא ולהכניס ממנו?
עד בית סאתים דהוי עדיין רשות היחיד.
הא יתר מבית סאתים דנעשה כרמלית - **מטלטלין**!
אלמא, כיון שאינו עשוי לדירה, ורחב יותר מבית סאתים, נפקא ליה מדין רשות היחיד **וכרמלית** גמורה **היא**.
תיובתא דרבי יוחנן!
אמר רבא: **מאן דלא ידע תרוצי מתנייתא** [מי שאינו יודע לפרש ברייתות], **תיובתא מותיב ליה לרבי יוחנן**!
כי באמת לא קשיא מידי.
לעולם ארישא - בסלע גבוה עשרה - קאי.
ומיהו לא קאי אעיקר דינא דברייתא שאסור לטלטל מסלע לים, אלא אדיוקא דברייתא, **והכי קאמר**:
הא בתוכו של סלע **מטלטלין**.
ועד כמה יהא רחב הסלע ויהא מותר לטלטל ולהעביר בו יותר מארבע אמות?
עד רוחב **בית סאתים**.
הא טפי מבית סאתים, שעשאוהו חכמים ככרמלית לחומרא, אסור! [498] **רב אשי אמר**: **לעולם ארישא** דברייתא, ואעיקר דינא דברייתא קאי. ומותר להוציא מן הסלע כשהוא רחב יותר מבית סאתים לכרמלית.

[498] כתבו הרשב"א והריטב"א: דלא גרסינן בגמרא "לעולם ארישא", ומרש"י נראה דגרס.

ומכל מקום, לא תיקשי לרבי יוחנן דקאמר שהזורק לתוכו חייב.
משום, דודאי רשות היחיד היא מדאורייתא, ולפיכך חייב הזורק מרשות הרבים לתוכו.
אלא, שלענין להוציא ממנו לכרמלית, שכל עיקר איסורא דהוצאה מרשות היחיד לכרמלית מדרבנן היא - **הן אמרו והן אמרו**.
הן [רבנן] **אמרו**: **קרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות**.
והן גם **אמרו**: **אין מטלטלין מרשות היחיד לכרמלית**, כדי דלא ליתי לטלטולי מרשות היחיד לרשות הרבים. וראו חכמים שאין שני התקנות עומדות כאן - וכדמפרש לקמן - וביטלו את האחת מפני השניה.
ולפיכך אמרו: **בית סאתים**, **דשרי לטלטוליה בכוליה** אפילו מדרבנן - **אסרי רבנן לטלטולי לא מן הים לתוכו ולא מתוכו לים**.
מאי טעמא?
רשות היחיד גמורה היא.
אבל **יתר מבית סאתים**, **דאסור לטלטוליה בכוליה** מדרבנן - **שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו**.
מאי טעמא?
כי אם היו אוסרים להוציא ממנו לכרמלית, נפיק מיניה חורבא, **דלמא אמרי** אינשי: **רשות היחיד גמורה היא**, אף מדרבנן, ואתי לטלטוליה בכוליה.
ולפיכך ביטלו כאן תקנת איסור הוצאה מרשות היחיד לכרמלית, כדי לקיים תקנת חכמים שלא לטלטל בקרפף יותר מבית סאתים.
ותמהינן: **ומאי שנא**, כלומר: למה העמידו בסלע דבריהם לענין איסור טלטול בתוכו, ולא העמידו דבריהם בסלע לענין הוצאה מרשות היחיד לכרמלית, ויאמרו להיפך [ריטב"א]?
ומפרשינן: לטלטל **בתוכו** של סלע **שכיח**, ואי שרית ליה לטלטולי, חזו ליה עלמא ומטלטלין אף ברשות הרבים [דהא כיון שלא הוקף לדירה מיחלף ברשות הרבים].
אבל שיהיה סלע רחב יותר מבית סאתים, וגם יטלטלו **מתוכו לים ומן הים לתוכו**, שמפחדים אנשים להשתמש כן [ריטב"א], **לא שכיח**.
ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן.
ההוא ינוקא ביום שמיני שלו קודם המילה, **דאישתפיך חמימיה**, שהחמו לו חמין מערב שבת לרוחצו לפני המילה [רבינו יהונתן], ונשפכו המים בשבת.
אמר להו רבה שהיה לו בית באותה חצר: **נייתו ליה חמימי מגו ביתאי** [נביא לתינוק חמין מביתי].

אמר ליה אביי לרבה: **והא לא ערבינן** עירוב חצרות, והאיך נביא מבית לבית?!
אמר ליה רבה: **נסמוך אשיתוף** מבואות שעשו למבוי, וכדתנן במתניתין לקמן דף עג א: אם נשתתפו במבוי, מותר כאן [במבוי], ומותר כאן [בחצר].
אמר ליה אביי: **הא לא שתפינן**?!
אמר רבה: **נימרו ליה לנכרי ליתי ליה** [נאמר לנכרי להביא לתינוק].
אמר אביי: **בעי** [רציתי] **לאותביה למר** [לרבה], **ולא שבקן רב יוסף** [ולא הניח לי רב יוסף להקשות על רבה].
דאמר רב [יוסף, **אמר רב**] **כהנא**: **כי הוינן בי רב יהודה**, **הוה אמר לן**: **באיסור דאורייתא** שחכם מורה בו היתר, ויש בתלמידים מי שיודע להשיב, **מותבינן תיובתא** לחכם, **והדר עבדינן מעשה**.
אבל **בדרבנן** כגון: עירובי חצרות, שבקינן לחכם לעשות כהוראתו ו**עבדינן מעשה**, **והדר מותבינן תיובתא**, ללמוד אם יפה הורה.
לבתר הכי - שעשו מעשה על פי רבה ואמרו לנכרי להביא חמין לתינוק - **אמר ליה** רב יוסף לאביי - **מאי בעית לאותביה למר** [מה רצית להקשות לרבה על הוראתו]?
אמר תמה אביי לרב יוסף [על פי גירסת הרש"ש]: **הזאה** על טמא מת ממי פרה אדומה, אינה אסורה בשבת אלא משום **שבות** מדרבנן, **ואמירה לנכרי** לעשות בשבת, אף היא אסורה משום **שבות**!

דף סח.

מה הזאה שהיא **שבות**, ואפילו הכי **אינה דוחה את השבת** אף במקום מצוה, כגון: טמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב פסח שחל בשבת, אסור להזות, אף על גב שיידחה מעשית פסח, כדתנן בפסחים.
אף אמירה לנכרי שבות, **ואינה דוחה את** השבת אפילו במקום מצוה. והיכי שרינן אמירה לנכרי כדי לקיים מצות מילה?!
אמר תמה **ליה** רב יוסף: **וכי לא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה** כגון הזאה, **לשבות דלית ביה מעשה** כגון אמירה לנכרי?!
הרי ודאי שאני, ואמירה לנכרי שאין בו מעשה אלא אמירה בעלמא [ריטב"א] דוחה את השבת במקום מצוה. [499]

[499] נתבאר על פי גירסת הב"ח, דלא גרסינן: "דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים". וראה בראשונים כאן.

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי: וכי האיך אפשר, **דמבואה דאית ביה תרתי גברי רברבי כרבנן** [אתה ורבה הדרים בה], **לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף**, וכדאמרינן לעיל דלא עירבו ולא נשתתפו?! [500]

אמר ליה אביי לרבה בר רב חנן: וכי **מאי נעביד** [מה יכולים אנו לעשות]?!

מר [רבה], **לאו אורחיה** [אין כבודו] לחזר על בני המבוי ולגבות השיתוף!

אנא, **טרידנא בגירסאי** [טרוד אני בלימודי]!

אינהו [שאר בני המבוי] **לא משגחי** [לא איכפת להו]! **ואי אקני להו פיתא בסלא** [כלומר: אין צורך לגבות מבני המבוי, אלא היה לי להקנות להם חלק בפת שבסל שלי], הא לא אפשר לי.

כיון דאי בעו לה מינאי [אם היה אחד מבני המבוי, מבקש ממני את החלק שלו במבוי כדי לאוכלו] **ולא אפשר** לי לוותר משלי [בכל שבת, כן כתב רש"י] **וליתבה נהלייהו - בטיל שיתוף**. כי נמצא שאין בלבי לתת להם חלק בשיתוף.

דתניא: **אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן** - מן השיתוף - **ולא נתנו לו - בטל השיתוף**. [501]

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי: **ונקני להו מר** [כבודו, ולאביי קאמר - ריטב"א] לצורך שיתוף במבוי [תוספות. וכן משמע ברש"י], **רביעתא דחלא** [רביעית חומץ] **בחביתא**, שהוא דבר שאין מקפידין עליו [ויש בו מזון שתי סעודות כשיעור הצריך לשיתוף, על ידי טיבול - ריטב"א]. ונעמיד החבית בחצר, ונסמוך על רביעית חומץ שבה לצורך כל השנה כולה?!

[**אמר ליה** - ריטב"א בשם יש ספרים]: **תניא**, **אין משתתפין באוצר** [בדבר האצור, כגון חבית]. כי "אין ברירה" לומר איזהי רביעית שבתוכו הוי לשם שיתוף, ולכן, כי מסתפק מן החבית - איכא למימר שנסתפק מזו של שיתוף. [502]

ותמהינן: **והא תניא**: **משתתפין** באוצר?!

אמר רב אושעיא: **לא קשיא**.

הא דתניא אין משתתפין באוצר, **בית שמאי** היא דסבירא להו אין ברירה, וכדמפרש הגמרא ואזיל.

---

[500] וכתב הריטב"א: מהכא שמעינן, דלא מיבעי ליה לצורבא מרבנן, לגור במבוי וחצר שאינם מעורבים. והטעם, כדי שלא יבואו לטלטל באיסור משנה ברורה שסו-יג.

[501] וכתב הריטב"א: הכא מיירי במי שזיכה משלו לכל בני המבוי, דכיון דקפיד עליה לאו זיכוי גמור הוא. וראה עוד שם בשם הראב"ד.

[502] אבל אי הוה סבירא לן "יש ברירה", היינו אומרים, שמה שנסתפק מן החבית, הוברר הדבר שאינו של שיתוף.

והא דתניא משתתפין - **בית הלל** היא, דסבירא להו יש ברירה. [503]

דתנן:

אם היה מת בבית, והיו נמצאים כלים בתוך חלל הפתח, בעובי האיסקופה - הרי הם נטמאים באוהל המת. ואף על פי שיש דלת סגורה החוצצת ביניהם לחדר הרי הם נטמאים, מפני שהם נמצאים במקום ש"סוף טומאה לצאת" דרך הפתח.

ודבר זה אין בו טעם, אלא הלכה למשה מסיני הוא! [504]

היה **המת בבית**, **ולו** לבית **פתחים הרבה**, וכולן סתומין - הכלים הנמצאים בפתחים **כולן**, ואפילו הכלים הנמצאים בחלונות שיש בהן רק טפח על טפח, **טמאין**.

שהרי אין אנו יודעין באיזה פתח יוציא את המת, ועל כן כולן טמאין בודאי, מפני דלא מוכחא מילתא באיזה פתח יוציאנו למת, לכן כולם נחשבים כמקום שסוף טומאה לצאת בו.

נפתח אחד מהן מהפתחים, וגודלו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, הרי **הוא** פתח **טמא**, שנטמאים כל הכלים המצויים בפתח הזה. **ואילו כולן**, הכלים הנמצאים בפתחים האחרים **טהורין**.

כי בודאי באותו פתח הפתוח יוציאנו.

וכן אם **חישב להוציאו** למת **באחד מהן** [מהפתחים].

או שחישב להוציאו **בחלון שיש בו ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים - **מציל** אותו הפתח שחישב עליו **על כל הפתחים כולן**.

אלא שנחלקו בהם בית שמאי ובית הלל:

בית שמאי אומרים: **והוא שחישב**, או שנפתח הפתח - **עד שלא ימות המת**. שאז שאר הפתחים טהורין לגמרי.

אבל אם נפתח או חישב על הפתח לאחר שימות המת, יש חילוק בין מחשבה לבין נפתח:

אם לא נפתח פתח, אלא רק חישב על פתח במחשבה בעלמא, הרי כיון שירדה טומאה כשמת המת אל כל הפתחים - לא סלקא מינייהו הטומאה.

ואפילו יביאו כלים חדשים לאותן פתחים אחר מחשבה על פתח מסוים - הרי הן טמאין.

---

[503] וכתבו התוספות והריטב"א: רב אושעיא הוא דסבר דפליגי בית שמאי ובית הלל בפלוגתא דברירה, ולבית הלל יש ברירה. אבל אביי דאמר אין משתתפין באוצר משום דאין ברירה, סבר דבין בית שמאי ובין בית הלל סבירא להו דאין ברירה, ומפרש פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דלקמן באופן אחר. וסתירת הברייתות יפרש אביי, דתנאי אחריני היא דפליגי ביש ברירה ולא בית שמאי ובית הלל, והוא פסק כמאן דאמר אין ברירה.

[504] כן כתב רש"י כאן, ובביצה דף לזא. אבל בביצה דף י א כתב - וכן דעת הרבה ראשונים - שדין זה הוא מדרבנן.

אבל אם נפתח פתח אחד, הרי מכאן ואילך - כיון שעשה מעשה של פתיחה - סלקא טומאה משאר הפתחים.
אבל הכלים שהיו שם קודם שנפתח הפתח - הרי הן טמאין.
ובית הלל אומרים: **אף** שחישב או נפתח **משימות המת**, אמרינן "יש ברירה". והוברר הדבר למפרע, שבשעת מיתת המת היתה דעתו שעומד המת להוציאו בפתח הזה.
ונמצא, שמעולם לא נחתא לשאר הפתחים טומאה.
ולפיכך: רק אותו פתח טמא, והשאר טהורין לגמרי.
הרי חזינן, דפליגי בית שמאי ובית הלל בברירה.
ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, שנשפכו המים החמים שהוכנו לרחיצת התינוק קודם המילה.[505]
אמר להו רבא: **נישייליה לאימיה אי צריכא** [נשאל לאמו אם צריכה היא שיחמו מים חמים בשבילה כדי לשתות]. וקיימא לן, שיולדת אחר שבעה ימים מהלידה, אף שאין מחללין עליה את השבת [ואפילו אמרה צריכה אני], על ידי נכרי מחללין.
ונחים ליה מים חמים לתינוק על ידי **נכרי**, **אגב אימיה**, שישים בכלי יותר מן הצריך לאם, בשביל התינוק.
אמר תמה **ליה רב משרשיא לרבא**: והא קא חזינן ל**אימיה** דקא **אכלה תמרי**! הרי שאין צריכה חמין כלל, אלא אוכלת צונן.
והאיך נאמר לנכרי להחם לה חמין שאין צריכה להם?!
אמר ליה רבא לרב משרשיא: לעולם היולדת צריכה לשתות מים חמים. ומה שאנו רואים שהיא אוכלת דברים צוננים, **אימור**, **תונבא בעלמא הוא דנקט לה** [שנבהלת מכובד החולי, ואינה יודעת מה שהיא אוכלת - רבינו יהונתן].
ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, והיו חמין בחצר אחרת, בביתו של רבא, והיה פתח בין החצרות, אלא שלא עירבו.
אמר להו רבא: **פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי**, [פנו את הכלים שלי מבית האנשים הפתוח לחצר, לבית הנשים הפנימי שאינו פתוח לחצר]. **ואיזיל**, **ואיתיב התם** [ואלך ואשב בבית הנשים הפנימי], **ואיבטיל להו** [לבני החצר השניה] **הא חצר** דידי, ויוכלו לטלטל החמין מחצרי לחצרם! [ראה ציור בעמוד הבא]
והוצרך רבא להעביר כליו לחדרים הפנימים שאינם פתוחים לחצרו, כי מאחר שביטל רשותו לבני חצר האחרת אסור הוא להוציא מביתו לחצר, כיון שנעשית של אחרים,

[505] תוספות גיטין דף ח ב, רבינו יהונתן וריטב"א. והוסיף הריטב"א: יש לומר דמיירי אף אחר המילה, ולרוחצו בחמין אחרי המילה. ואף דסכנה היא, מכל מקום, כל היכא דאפשר בלא חילול עדיף טפי, אם אין שהיה בדבר.

ומשום גזירה שמא יבוא להוציא [ריטב"א], ביקש שיפנו כליו מהחדרים הפתוחים לחצר.

אמר תמה **ליה רבינא לרבא**: **והאמר שמואל**: **אין ביטול רשות מחצר לחצר** [כדאמרן לעיל דף סו ב]?!

אמר ליה רבא: **אנא**, **כרבי יוחנן סבירא לי**. **דאמר** - לעיל דף סו ב - **יש ביטול** רשות אפילו **מחצר לחצר**, ואפילו כשאינן אוסרות זו על זו, כי הך דהכא.

אמר ליה רבינא לרבא: **ואי לא סבר לה מר כשמוא ל**,

דף סח:

ניתיב מר בדוכתיה. כלומר: למה העברת כליך לבית הנשים? השאר כליך במקומם, **וניבטיל להו לדידהו**, לבני החצר האחרת עד שיעבירו החמין לחצרם. **וניהדרו אינהו** - אחר שיעבירו החמין - **וניבטלו ליה** למר את רשותך שהיה לך בחצר, ותוכל לטלטל מביתך לחצר.

דהא אמר רב [ופליג אשמואל]: **מבטלין** לזה, **וחוזרין ומבטלין** לזה?! [506] אמר ליה רבא לרבינא: **אנא** - **בהא**, **כשמואל סבירא לי**.

דאמר: **אין מבטלין וחוזרין ומבטלין**! אפילו באותה חצר. דלחצר אחרת - לשמואל - אי אפשר לבטל כלל.

ותמה ליה רבינא: **וכי לאו חד טעמא הוא**?!

מאי טעמא אין מבטלין וחוזרין ומבטלין - **לאו**, **משום דכיון דבטליה לרשותיה** שיש לו בחצר לשאר בני החצר, **אסתלק ליה** המבטל **מהכא לגמרי**.

והוה ליה מעתה **כבן חצר אחרת**. ולכן שוב אי אפשר לבטל לו שנית, **דאין ביטול רשות מחצר לחצר**.

ואם כן - דסבירא לך דאין ביטול רשות מחצר לחצר - **מר נמי לא ניבטיל** כלל מחצר לחצר?!

אמר ליה רבא: טעמא דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין, לאו משום דאין ביטול רשות מחצר לחצר.

אלא **התם היינו טעמא**, **כי היכי דלא ליהוו מילתא דרבנן כחוכא ואיטלולא** [כשחוק וליצנות]!

גופא: **רב אמר**: **מבטלין וחוזרין ומבטלין**.

ושמואל אמר: **אין מבטלין וחוזרין ומבטלין**.

[506] וביאר הריטב"א: כיון שתיכף שיביאו את החמין יכולין לחזור ולבטל רשות שנתן להם, ואין בזה שהות כל כך, ליכא למיגזר שמא יוציא, ולא היה צריך לפנות כליו.

והוינן בה: **לימא רב ושמואל, בפלוגתא דרבנן ורבי אליעזר קמיפלגי?**
דמצינו לרבנן ורבי אליעזר דפליגי במי שביטל רשות חצירו, אם מותר להוציא מן ביתו לחצר. דרבנן סברי מביתו אסור להוציא, דרשות חצירו ביטל ורשות ביתו המיוחד לו לא ביטל. ולפיכך, אסור להוציא מביתו לחצר.
ורבי אליעזר סבירא ליה רשות ביתו נמי ביטל, ומותר להוציא מביתו לחצר. [507]
וסבירא לן השתא, דטעמא דשמואל דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין, הוא משום דאיסתליק ליה לגמרי מהאי חצר, ואין ביטול רשות מחצר לחצר.
ולפיכך אמרינן: הני מילי לרבי אליעזר, דאיסתליק ליה לגמרי אף מרשות ביתו, הוה ליה בן חצר אחרת.
אבל לרבנן, דלא ביטל רשות ביתו, לא איסתליק לגמרי מהכא, ולא הוי כבן חצר אחרת. [508]

ואם כן לימא: **דרב דאמר**: מבטלין וחוזרין ומבטלין, **כרבנן** סבירא ליה דלא איסתליק לגמרי.
ושמואל דאמר: אין מבטלין וחוזרין ומבטלין, **כרבי אליעזר** סבירא ליה, דאיסתלק לגמרי מהאי חצר? **אמר לך רב: אנא דאמרי אפילו לרבי אליעזר.**
כי **עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם: המבטל רשות חצירו, רשות ביתו ביטל** [לאו דוקא לשון "ביטל", אלא דרשות ביתו מתבטלת מאליה לענין עירוב חצירות וכדמפרש הגמרא ואזיל - על פי ריטב"א לעיל כו:] **משום דבבית בלא חצר לא דיירי אינשי**. ודירה כי האי גוונא אינה אוסרת על שאר בני החצר [ולאו משום דמסתמא ביטל רשות ביתו]. **אבל לענין איסתלוקי** מהיות בן חצר זו לגמרי, שלא יוכל לחזור ולקבל רשותו - **מי אמר?! ושמואל אמר** לך: **אנא דאמרי אפילו כרבנן.**
כי **עד כאן לא קאמרי רבנן התם: אלא דמאי דבטיל** - דהיינו רשות חצירו - **בטיל**, ומאי **דלא בטיל** - דהיינו רשות ביתו - **לא בטיל.**
אבל מאי דבטיל, מיהא - דהיינו רשות חצירו - **איסתלק לגמרי**, וכיון דנסתלק ממנה הוי ליה כבן חצר אחרת. [509]
אמר רב ששת: הך פלוגתא דפליגי רב ושמואל אי מבטלין וחוזרין ומבטלין - **כתנאי** היא:

[507] מדברי הרשב"א בד"ה רב אשי, נראה דהשתא סבירא לן, דטעמא דרבי אליעזר משום דמסתמא נתכוין לבטל רשות ביתו.
[508] ויתכן לפרש בדרך אחרת: לרבי אליעזר, דסבר, מסתמא מסתלק הוא אף מרשות ביתו, סבירא ליה נמי דמחצירו כוונתו להסתלק לגמרי. ולרבנן, דמרשות ביתו לא נסתלק, הוא הדין דאף מחצירו לא נסתלק לגמרי. וראה היטב ריטב"א, וברשב"א הנזכר לעיל, ובלשון הגמרא בדחייתה.
[509] וכתבו התוספות: הוה מצי למימר נמי, דשמואל לא שייך בהאי פלוגתא כלל, דטעמיה משום חוכא ואיטלולא. וראה עוד, מה שכתבו הראשונים בזה

דתנן: **מי שנתן רשותו** שיש לו בחצירו או במבוי, **והוציא** מביתו לרשות שביטל, **בין בשוגג בין במזיד**, הרי זה חוזר **ואוסר** [אם עדיין לא החזיקו בני המבוי ברשות שביטל], שהרי חזר ולקח רשותו, **דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה אומר: במזיד אוסר, בשוגג אינו אוסר.

מאי לאו, בהא קמיפלגי:

דמר רבי מאיר **סבר**: המבטל רשותו, לא חשיב מסולק לגמרי מרשותו, עד שנאמר דכבן חצר אחרת מיקרי. ולפיכך: **מבטלין וחוזרין ומבטלין** ולא מיקרי ביטול מחצר לחצר. ומהאי טעמא גופיה, אף כשהוציא וחזר ונשתמש ברשותו בשוגג, חוזרת אליו רשותו.

ומר רבי יהודה **סבר**: המבטל רשותו, מסולק הוא לגמרי מרשותו וכבן חצר אחרת מיקרי. ולפיכך: **אין מבטלין וחוזרין ומבטלין**. דהוי ליה כביטול מחצר לחצר. ומשום הכי סבירא ליה דאם שכח שביטל רשותו, וחזר ונשתמש בה אין חוזרת אליו רשותו [נתבאר על פי ריטב"א בהבנת רש"י].

ודחינן: **אמר רב אחא בר תחליפא משמיה דרבא: לא** בהכי פליגי.

אלא **דכולי עלמא אין מבטלין וחוזרין ומבטלין**, דאיסתלק ליה לגמרי, ובדין הוא שלא היה עליו לאסור בשוגג.

והכא, בקנסו גזרו [תוספות] **שוגג אטו מזיד קא מיפלגי.**

מר סבר: קנסו שוגג אטו מזיד.

ומר סבר: לא קנסו שוגג אטו מזיד.

רב אשי אמר: רב ושמואל - בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קמיפלגי. וכדבעינן למימר לעיל.[510]

שנינו במשנה: **אמר רבן גמליאל: מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו** בירושלים, ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי [והחזיקו בו] עד שלא יוציא [הצדוקי כליו אחר שיבטל] ויאסר עליכם:

ותמהינן: **צדוקי - מאן דכר שמיה?!**

וכי תנא קמא אמר שצריך לשכור מהצדוקי, עד שצריך רבן גמליאל ללמדנו ממעשה שהיה שהצדוקי יכול לבטל?!

ומשנינן: **חסורי מיחסרא** במשנה **והכי קתני** בה:

צדוקי הרי הוא כנכרי ואינו יכול לבטל אלא להשכיר רשותו.

ורבן גמליאל אומר: צדוקי אינו כנכרי, ויכול לבטל רשות.

[510] וכתב הרשב"א: רב אשי לא סבירא ליה הא דדחי הגמרא לעיל דטעמא דרבי אליעזר משום דבלא חצר לא דיירי אינשי. אלא כדמסקינן לעיל סוף פרק עושין פסין, דטעמא דרבי אליעזר משום דמסתמא ביטל גם רשות ביתו.

ואמר רבן גמליאל להוכיח כדבריו:
מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים, ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי, והחזיקו במבוי משקידש היום, **עד שלא יוציא** הצדוקי את כליו לאחר שביטל, **ויאסר עליכם**.
אלמא, בביטול דצדוקי סגי, דאם לא כן אין יכול לחזור בו בהוצאת כלים למבוי! **והתניא**, גם כן, דפליגי רבנן וסבירא להו דאף צדוקי צריך להשכיר רשותו:
דתניא: **הדר עם נכרי, צדוקי וביתוסי** [צדוקי וביתוסי תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כפרו בדברי חכמים, והנוהים אחריהם נקראו צדוקים וביתוסים - אבות דרבי נתן פ"ה, ורשב"ם בבא בתרא דף קטו ב] - **הרי אלו אוסרין עליו** עד שישכירו רשותן - דברי חכמים.
וחסורי מחסרא ברייתא: רבן גמליאל אומר: צדוקי וביתוסי אינן אוסרין [תוספות].
ומעשה בצדוקי אחד שהיה דר עם רבן גמליאל [ראה מהרש"א ורש"ש היכי גרסינן, ואם היינו מעשה דמתניתין] **במבוי בירושלים**.
ואמר להם רבן גמליאל לבניו: בני, מהרו והוציאו מה שאתם מוציאין והחזיקו במבוי, **והכניסו** [או הכניסו] **מה שאתם מכניסין** והחזיקו במבוי [ריטב"א], **עד שלא יוציא התועב הזה** את כליו, ויחזיק ברשותו שביטל, **ויאסר עליכם**.
שהרי רק **ביטל רשותו לכם** ולא השכיר לכם אותה, **דברי רבי מאיר**.
רבי יהודה אומר: אף רבן גמליאל מודה שהצדוקי צריך להשכיר.
ורבן גמליאל אמר להם **בלשון אחרת**:
מהרו ועשו צורכיכם במבוי, עד שלא תחשך ויאסר עליכם, כיון שלא השכיר לכם רשותו, ושוב לא תוכלו לעשות צרכיכם במבוי.
אמר מר: הוציאו מה שאתם מוציאין, והכניסו מה שאתם מכניסין, כי על ידי שתוציאו או תכניסו מה שהיה אסור לכם בלא הביטול, הוי חזקה במבוי, **עד שלא יוציא התועב הזה, ויאסר עליכם**, דברי רבי מאיר:
ותמהינן: **למימרא, דכי מפקי אינהו** [שאם יוציאו תחלה] **והדר מפיק איהו** [הנכרי] **לא אסר?!** [511]

דף סט.

והתנן: מי שנתן רשותו שיש לו בחצר או במבוי, **ובכל זאת הוציא** מביתו לאותו מקום שביטל - **בין** שהוציא **בשוגג, בין במזיד**, הרי הוא **אוסר, דברי רבי מאיר**.
הרי חזינן, שאם מוציא המבטל את כליו לחצר - אוסר!

[511] וכתבו תוספות: כן יש לדייק גם מהמשנה, שהרי אותו ענין נאמר במשנה. והא דתמהינן אברייתא, משום דקתני בהדיא "דברי רבי מאיר", ופרכינן מרבי מאיר ארבי מאיר.

אמר רב יוסף: **אימא** הכי: **אינו אוסר**, לדעת רבי מאיר!
ואילו **אביי אמר** תירוץ המשאיר את הגירסא:
לא קשיא.
כאן - בברייתא, ובמשנה דריש פירקין - מיירי, **שכבר החזיקו בני מבוי במבוי**. וכדקתני בהדיא, ולכן אינו אוסר אפילו אם חזר והחזיק.
כאן - במשנה דמייתינן - מיירי, **שלא החזיקו** עדיין **בני מבוי במבוי**, שאז הוא יכול לחזור ולהחזיק.
והתניא בהדיא, כדברי אביי:
א. ישראל ששכח לערב, אם **עד שלא נתן רשותו** עבר בשבת **והוציא**.
הרי **בין** הוציא **בשוגג**, **בין במזיד** ובפרהסיא [תוספות] - שמומר הוא לחלל שבת - **יכול** עתה **לבטל**, **דברי רבי מאיר**, דסבירא ליה מומר מבטל.
רבי יהודה אומר: רק אם הוציא **בשוגג יכול** עתה **לבטל**, אבל אם הוציא **במזיד** ובפרהסיא - דהוה ליה מומר - **אינו יכול לבטל**.
ב. **מי שנתן רשותו**, **והוציא** מביתו לרשות שביטל, **בין בשוגג בין במזיד** - הרי זה **אוסר** מפני שחזר והחזיק, **דברי רבי מאיר**. [ובשוגג גזרו אטו מזיד].
רבי יהודה אומר: הוציא **במזיד אוסר**. **בשוגג** - שאין כאן כוונה להחזיק - **אינו אוסר**, ולא גזרינן שוגג אטו מזיד!
ג. אמר רבי מאיר: **במה דברים אמורים** שיכול לחזור ולהחזיק ברשותו אחר שביטלה, **בשלא החזיקו בני מבוי במבוי**.
אבל אם כבר קדמו **והחזיקו בני מבוי במבוי**
- **בין** שחזר והחזיק **בשוגג ובין במזיד**, **אינו אוסר**.
וכתב רש"י כי בהכרח ש"במה דברים אמורים" הם דברי רבי מאיר, או דברי הכל, ואין הם המשך דברי רבי יהודה.
כי לדעת רבי יהודה, הרי לפי לשונו במשנה לא מועילה כלל חזקה, ויכול המבטל תמיד לחזור בו.
ואילו לפי לשונו בברייתא, אמר להם רבי יהודה שימהרו להחזיק היות ומומר הוא כעובד כוכבים, ואם לא יחזיקו עד שתחשך יאסור עליהם ולא יוכל לבטל להם.
ולפי לשון זו לעולם מועילה לרבי יהודה חזקה. ואם כן, אם ישראל ביטל והחזיקו ברשותו שוב אינו יכול לחזור בו, ואתיא "במה דברים אמורים" לדברי הכל.
אמר מר: **רבי יהודה אומר בלשון אחרת**:

מהרו ועשו צורכיכם במבוי עד שלא תחשך ויאסר עליכם, כיון דבטולו של מומר לא מהני.

ותמהינן: **אלמא** צדוקי - **נכרי הוא** לדעת רבי יהודה, מדאינו יכול לבטל.

והא אנן - במתניתין דריש פירקין - לא קתני שיש למהר לעשות את הצרכים במבוי "עד שלא תחשך", אלא: מהרו ועשו צרכיכם במבוי "**עד שלא יוציא**", **תנן**.

והיינו, דרבי יהודה סבירא ליה שאם מוציא המבטל, אף שכבר החזיקו בני המבוי במבוי, בטל ביטולו, וזהו הטעם שצריך לגמור את עשיית הצרכים במבוי עד שלא יוציא את כליו.

ומשמע כי לפני שמבטל הצדוקי את ביטולו, מועיל ביטולו של הצדוקי אף לרבי יהודה ומוכח שלפי רבי יהודה צדוקי הוא כישראל?! ומשנינן: **אימא** - במתניתין - מהרו ועשו צרכיכם במבוי "**עד שלא יצא** [ב"ח] **היום**". והוי כמו "עד שלא תחשך" דברייתא. ולעולם צדוקי נכרי הוא.

ואיבעית אימא: **לא קשיא**.

כאן - במתניתין דקתני דצדוקי אינו כנכרי

- מיירי **בצדוקי מומר לחלל שבתות בצינעא**.

כאן - בברייתא דקתני דהרי הוא כנכרי

- **בצדוקי מומר לחלל שבתות בפרהסיא**.

ורבי יהודה סבר, שמומר לחלל שבתות בפרהסיא אינו מבטל רשות, כדאמר בברייתא לעיל.

והוינן בה: **כמאן אזלא הא דתניא**: **מומר וגילוי פנים** [מפרש לה ואזיל] - **הרי זה אינו מבטל רשות**.

ומפרשינן בתחלה לברייתא, דקא סלקא דעתין ד"גילוי פנים" היינו חצוף.

ותמהינן: וכי "**גילוי פנים**" - **מומר הוי**?

וכי משום שהוא חצוף מומר הוא?!

ומפרשינן לברייתא: **אלא** הכי קאמר: **מומר** לחלל שבתות **בגילוי פנים** [שהוא מחלל שבתות בפרהסיא, והיינו גילוי פנים] - **אינו יכול לבטל רשות**.

וכמאן אזלא הא ברייתא?

כרבי יהודה, דאמר: דמומר לחלל שבתות בפרהסיא, הרי הוא כנכרי ואינו מבטל.

ההוא גברא דנפק שהיה נוהג לצאת בשבת לרשות הרבים, [והיה רגיל בכך - ריטב"א] **בחומרתא דמדושא**, קשר של בושם ממיני הבשמים, ומשאוי הוא, ואינו תכשיט אדם שיהיה מותר לצאת בו.

כיון דחזייה ההוא גברא **לרבי יהודה נשיאה - כסייה**. משראה לרבי יהודה הנשיא, כיסהו.

אמר רבי יהודה נשיאה: כיון שכיסהו בראותו אותי, הרי אינו נחשב כמחלל שבת בפרהסיא. **וכגון זה: מבטל רשות לרבי יהודה**.[512]

אמר רב הונא: **איזהו ישראל מומר**? **זה המחלל שבתות בפרהסיא**. ומשעשה כן, חשיב כמומר לכל התורה כולה, וכל דין מומר בו.

אמר ליה רב נחמן: ממה נפשך תיקשי, **כמאן** קאמרת לה?

אי כרבי מאיר, דאמר בעלמא: **חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה**.

אפילו באחד מכל שאר **איסורין שבתורה, נמי**!

ואי כרבנן?

האמרי: **חשוד לדבר אחד לא הוי חשוד לכל התורה כולה**,

דף סט:

עד דהוי מומר לעבודת כוכבים - שהעובר עליה חשוד על כל התורה, דאמר מר: חמורה עבודה זרה, שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה. דכתיב בעבירת עבודה זרה: וכי תשגו ולא תעשו "את כל המצוות" האלה.

אבל לחלל שבתות בפרהסיא - לא!

אמר מתרץ **רב נחמן בר יצחק**: הא דאמר רב הונא דהוי מומר, לאו לכל התורה הוא מומר. אלא רק לענין **ליתן רשות** [שאומר: רשותי "קנויה" לך, ומתיר לטלטל כביטול רשות] **ולבטל רשות** [שאומר רשותי "מבוטלת" לך] בשבת.

שכשהוא מחלל שבתות בפרהסיא, אינו יכול להיות נותן רשות ומבטל רשות.

וכדתניא, דכשאינו מחלל שבתות "בפרהסיא" הרי זה מבטל רשות:

דתניא: **ישראל** שהוא **מומר** [לכל התורה כולה - גאון יעקב], אבל **משמר שבתו בשוק** ומחללו רק בצינעא, **מבטל רשות**.

שאינו משמר שבתו אפילו **בשוק**, **אינו מבטל רשות**!

מפני שאמרו: רק **ישראל נוטל רשות**. כלומר: אפשר להקנות או לבטל לו רשות, **ואילו בנכרי - עד שישכיר** הנכרי את רשותו לישראל.

ומומר לחלל שבתות בפרהסיא דינו כנכרי.

[512] וכתב הריטב"א: ההוא גברא הוציאו דרך מלבוש ולא דרך משאוי, ואף דאינו אלא איסור דרבנן, מכל מקום אינו מבטל רשות אם היה מוציאו בפרהסיא. ובתורת חיים כתב: דחזינן מהכא, דלא חשיב מומר בפרהסיא, רק כשעושה כן בפני אנשים חשובים. שהרי אדם זה חילל שבת ברשות הרבים, ונמנע מלחלל בפני רבי יהודה נשיאה, ולא מיקרי מומר לחלל שבתות בפרהסיא.

כיצד מבטל הישראל רשותו? **אומר לו: רשותי "קנויה" לך, רשותי "מבוטלת" לך**. ואז **קנה** השני, **ואין צריך לזכות** בקנין סודר, כיון דהוא רק סילוק רשותא בעלמא, שמסלק עצמו מרשותו כדי שלא יאסור עליהם - משנה ברורה.

רב אשי משני **ואמר**: לעולם רב הונא לכל דבר חשיב ליה מומר, ולאו דוקא לענין ביטול רשות דשבת. ולעולם סבירא ליה כרבנן דחשוד לדבר אחד אינו חשוד לכל התורה כולה. אלא דשבת שאני, דמילתא דרב הונא **כי האי תנא הוא, דחמירא עליה שבת כעבודה זרה**. וכשם שהמומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה, כך המומר לחלל שבת.

כדתניא דאיכא תנא דסבר הכי:

כתיב: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לד' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם.

ודרשינן: **מכם** [מקצתכם] **ולא כולכם** מקריבים קרבן - **פרט למומר**.

וכיון דכתיב דבר אל "בני ישראל - **מכם**", למדנו:

בכם - בבני ישראל - **חלקתי** בין מומר לשאינו מומר, **ולא באומות**. ומקבלין קרבן מכולן ואפילו מן המומרין.[513]

"**מן הבהמה**" - **להביא בני אדם** רשעים **הדומין לבהמה**, שאינה מכרת את בוראה.

מכאן אמרו: מקבלין קרבנות של נדבה **מפושעי ישראל** [מפרש לה לקמן] **כדי שיחזרו בתשובה**, שאם לא נקבל מהם ודחינן להו בידים, שוב אינם חוזרים בתשובה. **חוץ מן המומר, והמנסך יין** לעבודה זרה, **והמחלל שבתות בפרהסיא**.

ומפרשינן תחילה לברייתא, והדר מייתינן מינה סייעתא:

הא גופא קשיא.

אמרת: מכם ולא כולכם - להוציא את המומר.

והדר תני: מקבלין קרבנות מפושעי ישראל, והרי מומר הוא?!

הא לא קשיא.

רישא - דממעטינן מומר - מיירי **במומר לכל התורה כולה**.

מציעתא - דקתני דמקבלין קרבנות מפושעי ישראל - **במומר לדבר אחד**.

והשתא מייתינן מהאי ברייתא דמומר לשבת כמומר לעבודה זרה.

דהא אכתי תיקשי ברייתא. **אימא סיפא**:

[513] שהרי הנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, כדמרבינן בחולין דף יג ב מקרא דכתיב [ויקרא כ"ג] "איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם", ודרשינן "איש" יתירא לרבות נכרים. וכיון דהתם לא כתיב מיעוטא לגמרי, דהא לא כתיב "מן האדם" ולא כל האדם, למדנו שאף מומרין נודרין - רש"י חולין ה א.

חוץ מן המומר והמנסך יין.
והאי מומר דסיפא - **היכי דמי**? **אי מומר לכל התורה - היינו רישא** דברייתא. דקתני שאין מקבלין מן המומר, ולמה לי תרתי?
ואי מיירי סיפא במומר **לדבר אחד - קשיא מציעתא**, דקתני בה: מקבלין נדבות מפושעי ישראל.
אלא לאו, **הכי קאמר**: **חוץ מן המומר לנסך** יין לעבודה זרה, דהיינו מומר לעבודה זרה, **ולחלל** [או מומר לחלל] **שבתות בפרהסיא**, דהני תרי, כמומרים לכל התורה דמו.
אלמא, חזינן דהאי תנא דברייתא סבירא ליה: **עבודה זרה ושבת כי הדדי נינהו**. והמומר להם כמומר לכל התורה כולה.
ומסקינן: **שמע מינה!**

מתניתין:

א. **אנשי חצר**, **ששכח אחד מהן ולא עירב**, וביטל להן את רשות חצירו - הרי **ביתו** של השוכח - **אסור מלהכניס ולהוציא**, **לו** [לשוכח] **ולהם** [לשאר בני החצר].
שהרי החצר של שאר בני חצר היא, וביתו - שלא ביטל להם - שלו הוא. ולפיכך אסור לכולם להוציא מביתו לחצר.
וביתם **שלהם** - **מותרין** להכניס ולהוציא **לו ולהם**, שהרי עירבו, והבתים עם החצר הכל רשות אחת היא.
ואם **נתנו** שאר בני החצר **לו** את **רשותן** בחצר - **הוא מותר** להוציא מביתו לחצר, שהרי רשות אחת היא, מאחר שנתנו לו רשותן.
והן אסורין להוציא, בין מביתם לחצר, לפי ששני רשויות הן, ובין מביתו של השוכח אל החצר, אף שרשות אחת היא. ובגמרא מפרש טעמא.
היו השוכחים **שנים**, ונתנו שאר בני החצר לשניהם את רשותן בחצר - **אוסרין** אלו השוכחים **זה על זה** מלהוציא לחצר.
מפני שהחצר של שניהם, והבתים מיוחדין כל בית לבעליו, ואין מוציא מרשות המיוחדת לו, לרשות שלו ושל חבירו.
וחוזרת המשנה ומבארת המשנה: **שאחד נותן רשות** ומתיר לשאר בני החצר, **ואם רצו**, האחד **נוטל** רשות ומתיר לעצמו.
אבל **שנים נותנין רשות** שלהם לאחרים ומתירין לשאר בני החצר, **ואין נוטלין רשות**.
שאין מועלת לשנים נטילת רשות משאר בני החצר כדי להתיר.
[ובגמרא מפרש מאי קא משמע לן בחזרה זו].
ב. **מאימתי**, מתי הוא הזמן בו **נותנין רשות** בני החצר?

בית שמאי אומרים: **מבעוד יום**, ולא בשבת.
ובית הלל אומרים: [אף - הר"ב] **משחשיכה**.
[כדמפרש פלוגייתהו בגמרא בסוף, קודם המשנה הבאה].
ג. **מי שנתן רשותו**, ואחר כך **הוציא** מביתו אל הרשות שביטל, **בין** שהוציא **בשוגג ובין במזיד הרי זה** חוזר **ואוסר** על בני החצר. שהרי חזר ולקח רשותו, וחזר בו מביטולו.
[ולעיל בגמרא דף סח ב פליגי בה אמוראי, אם אף בשוגג הטעם הוא משום שחזר ולקח רשותו. או שהטעם הוא שגזרו שוגג אטו מזיד], **דברי רבי מאיר**.
רבי יהודה אומר: אם **במזיד** הוציא, **אוסר**, שהרי חזר בו מביטולו. אבל **בשוגג אינו אוסר!**

גמרא:

שנינו במשנה: אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו ולהם, ושלהם מותרין לו ולהם:
ודייקינן:: **ביתו הוא דאסור** לשאר בני החצר להוציא ממנו לחצר.
הא חצירו שריא!
כלומר: הא להוציא מבתי שאר בני החצר לחצר [שהיתה] שלו - שריא להם, וכדקתני במתניתין: ושלהם מותרין לו ולהם.
היכי דמי?
אי דבטיל את כל רשותו שיש לו כאן, הרי ביטל להם גם את רשות ביתו. ואם כן, **ביתו אמאי אסור** להם להוציא ממנו לחצר? **ואי דלא בטיל** כלל, **חצירו** - להוציא אליו מבתיהם - **אמאי שריא**? והרי אף שלו היא, ואילו ביתם מיוחד רק להם, והוי הוצאה מרשות אחת לרשות אחרת?!
ומפרשינן: **הכא במאי עסקינן**, **כגון שביטל** והזכיר בביטולו רק את **רשות חצירו**, **ולא ביטל** בהדיא אף **רשות ביתו**.
וקא סברי רבנן דמתניתין: **המבטל רשות חצירו - רשות ביתו לא ביטל!**
כלומר: אינה מתבטלת מאליה, משום דהוי בית בלא חצר [על פי ריטב"א לעיל דף כו ב].
והטעם: משום **דדייר איניש בבית** גם **בלא חצר!**
כלומר: יש שם דירה על בית גם אם אין לבית שימוש בחצר, ולכן לאסור להוציא ממנו.
ופליגי ארבי אליעזר - דלעיל דף כו ב - הסובר שהמבטל רשות חצרו - רשות ביתו נמי ביטל.
שנינו במשנה: **ושלהן מותר לו ולהן**:

והוינן בה: **מאי טעמא** מותר אף לו להוציא מבתיהם לחצר, ולא אמרינן דהוי כחוזר ומחזיק ברשותו שביטל, כי היכי דאמרינן במתניתין, שאם הוציא מביתו, הוי כחוזר ומחזיק ברשותו?

ומשנינן: משום **דהוי אורח לגבייהו!**

כיון שמביתו אינו מוציא, אלא רק מביתם, אין זה כחוזר ומחזיק ברשותו, אלא כשאר אורחין של בני החצר שמוציאין מביתם לחצר. [514]

שנינו במשנה: **נתנו לו רשותן, הוא מותר והן אסורין.**

ותמהינן אהא דתנן שהן אסורין להוציא אף מביתו לחצר.

והרי רשות אחת היא?!

ואי משום דעל ידי שמוציאין לרשות שביטלו הרי חזרו והחזיקו ברשותם, **נהוי אינהו לגביה** שיחשבו הם לגביו **כי** כאילו הם **אורחין** שלו המתאכסנים בביתו ומוציאין מביתו לחצר. כמו שאם ביטל הוא את רשותו, מותר הוא להוציא מבתיהם לחצר כאילו הוא אורח שלהם?!

ומשנינן: חילוק יש בין שביטל אחד לחמשה אנשים, שהם רבים, לבין רבים שביטלו לאחד.

כי **חד לגבי חמשה הוי אורח**. אבל **חמשה לגבי חד לא הוי אורח**.

ואם הם משתמשים בחצר, הרי אף על גב שאין מוציאין מבית שלהם, אלא רק מהבית שלו, הוה ליה "משקל רשותא" ונתבטל הביטול.

ומניחה הגמרא עתה כי הא דתנן במתניתין: "נתנו לו רשותן" - אריש קאי, שאחר שביטל הוא להם את רשותו, חזרו הם ונתנו לו רשותן.

והוינן בה: **שמע מינה** כי **מבטלין** לזה, **וחוזרין ומבטלין** לזה.

ותיקשי מהכא, לשמואל דאמר לעיל דף סח, אין מבטלין וחוזרין ומבטלין - ריטב"א?!

ודחינן: ממתניתין ליכא למשמע מינה.

אלא **הכי קאמר**: **נתנו** הם **לו** את **רשותן מעיקרא**, ולא ביטל הוא להם את רשותו - **הוא מותר והן אסורין.**

שנינו במשנה: **היו** השוכחין **שנים** וביטלו להן רשות - **אוסרין זה על זה**:

ותמהינן: **פשיטא**, דהא לא עדיף השתא, מאשר אילו היו מתחלה רק שנים אלו, שהיו אוסרין זה על זה?!

[514] וכתב הגאון יעקב: אם ביטל בין רשות חצירו ובין רשות ביתו, אפילו מוציא מביתו שלו לחצר, חשבינן ליה כאורח, ראה שם. ובחזון איש סימן פ"א סעיף קטן ט"ז כתב לא כן.

ומשנינן: **לא צריכא**, אלא היכא **דהדר חד מינייהו** [מהשוכחים], אחר שביטלו שאר בני החצר להם את רשותם - **ובטיל ליה לחבריה**, הן את רשותו שלו, והן את חלקו ברשות שנתבטלה להם משאר בני החצר.

מהו דתימא, שעתה **לישתרי**, יהיה מותר לחברו להוציא מביתו לחצר, שמעתה החצר מיוחדת רק לו לבדו.

קא משמע לן, דאסור!

וטעמא: כי רשות שהיתה שלו מעיקרא הוא יכול לבטל לחברו. אבל רשות שנתבטלה לו משאר בני החצר ולא זכה בה הוא אינו יכול לבטל לחבירו.

וטעמו של דבר: **דכיון דבתחילה**, **בעידנא דבטיל** לגביה רשות שאר בני החצר, **לא הוה ליה**, לזה שמבטל עתה רשותו לחבירו, **שריותא** היתר טלטול **בהאי חצר**, שהרי באותה שעה עדיין היו אוסרין זה על זה, הרי נמצא שביטולם של בני החצר כלפיהם לא הועיל אז עבורם.

לפיכך: **לא** [רש"ש] יכול האחד לחזור ולבטל לחבירו, כיון שלא זכה ברשותם של האחרים בשעה שביטלו רשותם לשניהם.[515]

שנינו במשנה: **שאחד נותן רשות** ונוטל רשות:

ותמהינן: **הא תו למה לי**?

אי לאשמועינן שאחד **נותן** רשות - הא **תנינא** לה כבר ברישא דמתניתין: ושלהם מותרין לו ולהם!

ועל כרחך טעם ההיתר הוא משום שביטל להם רשותו, וכדאמרן.

ואי לאשמועינן שאחד **נוטל** רשות - הא **תנינא** לה בהדיא במתניתין: "נתנו לו רשותן"?!

ומשנינן: **סיפא איצטריכא ליה**: **שנים נותנין רשות**, דלא קתני לה ברישא דמתניתין.

ותמהינן עלה: **הא נמי פשיטא** שנותנין רשות ליחיד [או לכמה שעירבו, דכיחיד דמו]?!

דף ע.

ומשנינן: **מהו דתימא**: כשם שאין היחיד מבטל לשנים שלא עירבו, כך אין השנים מבטלין ליחיד, דהוה אמינא (תחילת העמוד) **ליגזר** עלה **דילמא אתי** היחיד **לבטולי להו**, ולא מהני, שהרי שנים אוסרין זה על זה. **קא משמע לן** שלא גזרו, ונותנין השנים רשות ליחיד.

שנינו במשנה: שנים נותנין רשות **ואין נוטלין רשות**:

[515] הר"ן כתב: כיון דבשעת הביטול לא הויא שריותא בחצר, אין זכיתו חזקה כל כך שיוכל ליתן אותה. ואין צריך שיהיה ביטול בני החצר באופן שיהיה היתר מיד לטלטל. רק לענין שלא יוכל מי שנתבטל לו, לחזור ולבטל לאחרים מהטעם הזה. ראה שם בר"ן. וראה עוד בריטב"א, במאירי, בגאון יעקב ובשפת אמת.

ותמהינן: **למה לי** למיתני "ואין נוטלין רשות"?
הא כבר תנא ליה: "היו שנים - אוסרין זה על זה"?!
ומשנינן: **לא צריכא** משנה יתירה דקתני שאין נוטלין השנים רשות, אלא להשמיענו, **דאף על גב דאמרי ליה** שאר בני החצר כשביטלו לו רשותן: **קני** רשותנו בחצר **על מנת** לחזור **ולהקנות** לחבירך, אפילו הכי לא מהני שיחזור ויבטל לחבירו.
דלא אמרינן שליחא שוויוהו להקנות לחבירו, אלא הורו לו עצמו לקנות ולחזור ולהקנות לחבירו. וכיון שלא קנה הוא עצמו כשביטלו לו שיהא מותר בחצר, לא מצי לאקנויי לחבירו, וכדאמרן.
בעא מיניה אביי מרבה: **חמשה** דיירים **ששרויין בחצר אחת**, ועירבו ארבעה מהן, **ושכח אחד מהן ולא עירב**.
הרי מצד אחד יש לומר שדי בכך שיבטל האחד שלא עירב כלפי אחד מהם, ודי בכך לפי שאותו האחד שביטל כלפיו הרי הוא מעורב עם השאר מערב שבת.
אך מאידך יתכן לומר, שאדעתא של החלק שהתבטל אליו עתה הוא לא עירב, דההיא שעתא לאו דידיה הוא [רש"י לעיל דף כו ב].
ולפיכך שאל אביי מרבה:
האם **כשהוא**, אותו אחד שלא עירב, **מבטל רשותו** - האם **צריך** הוא **לבטל** רשותו **לכל אחד ואחד** מבני החצר.
או דילמא, **לא** צריך לבטל לכל אחד ואחד, דכיון שעירבו שאר בני החצר, כאחד הם חשובין, ודיו שיבטל לאחד מהם [רש"י לקמן].[516]
אמר ליה רבה לאביי: **צריך לבטל לכל אחד ואחד**.
איתיביה מהא דשנינו בברייתא:
אחד מבני חצר **שלא עירב**, **נותן** - אם רצה - **רשותו לאחד שעירב** [מפרשינן לה לקמן, ומהכא מוכחינן].
ושנים שעירבו ואחד לא עירב, **נותנין** - אם רצו - **רשותן לאחד שלא עירב**, כדי שיהיה הוא מותר והן אסורין.
ושנים שלא עירבו, נותנין רשותן לשנים שעירבו, **או לאחד שלא עירב**.
אבל לא אחד שעירב עם חבירו **נותן רשותו לאחד** [לשלישי] **שלא עירב**, דלא מהני מידי, שהרי עדיין רשות חבירו אוסרת.

[516] וכתבו התוספות: לא שמיע ליה הא דאמרינן לעיל דף כו ב, [וכן בדף סז א] דהך מילתא פליגי בה רבנן ורבי אליעזר.

ואין שנים שעירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו, כיון שהשנים שלא עירבו אוסרין זה על זה.

ואין שנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו, דאותן שנים אוסרין זה על זה.

[ולקמן מפרש בגמרא, כולהו הנך בבי למאי איצטריך].

והשתא מותבינן: **קתני מיהת ברישא: אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב.**

היכי דמי?

אי דליכא אחרינא בהדיה בחצר כלל, ואינם אלא שנים, אם כן **בהדי מאן עירב?!**

אלא פשיטא, דאיכא אחרינא בהדיה, שהיו שלשה בחצר ועירבו שנים ואחד לא עירב.

ועלה **קתני**: נותן רשותו **לאחד שעירב** בלבד.

הרי חזינן בהדיא, דסגי בנתינת רשות לאחד מן המערבים ואין צריך לבטל לשניהם!

ורבה דאמר צריך לבטל לכל אחד ואחד, אמר לך: **הכא במאי עסקינן, דהוה** אחרינא בהדיה [עם המערב] מערב שבת, ועירבו, והדר **מית.**

ומשום הכי מבטל זה שלא עירב לזה שעירב, דהשתא הוי יחיד. [517] ותמהינן עלה: **אי דהוה, ומית, אימא סיפא:**

אבל אין אחד שעירב עם חבירו, **נותן רשותו לאחד שלא עירב**, מפני שחבירו אוסר.

ואי תימא, דהא דקתני "אחד שעירב" היינו שעירב עם אחד **דהוה, ומית - אמאי לא** סגי שיתן רשותו לחבירו, כיון דליכא השתא אחר, שהרי מת?!

אלא פשיטא, דסיפא מיירי **בדאיתיה** השתא לאותו שעירב עמו, ולא מת.

ומדסיפא בדאיתיה, רישא נמי מיירי **בדאיתיה**, ולא מית?!

ומשנינן: **מידי איריא?**

הא - סיפא דברייתא - **כדאיתא**, דמיירי דלא מית.

והא - רישא - **כדאיתא**, דמיירי בהוה, ומית.

תדע שצריך לבטל לכל אחד ואחד, ורישא מיירי בדהוה ומית:

דקתני סיפא דרישא: ושנים שלא עירבו - נותנין רשותן לשנים שעירבו או לאחד שלא עירב.

ודייקינן: **לשנים - אין**, אבל **לאחד** מאלה שעירבו **לא** סגי שיבטל לו, משום שצריך לבטל לכולן.

ועל כרחך רישא מיירי בדהוה ומית.

ואביי אמר אהאי "תדע":

[517] ומיירי שחנו בבקעה שאין מוריש כלום ליורשיו. דבחצר שלו, הרי איכא יורש שאוסר.

לעולם אין צריך לבטל לכל אחד ואחד. **ומאי** "נותנין רשותן **לשנים** שעירבו"? **לאחד מן השנים** שעירבו.

ותמהינן עלה: **אי הכי**, **ליתני** כדתני ברישא: **לאחד שעירב** [וממילא ידעינן שהיו שנים] **או לאחד שלא עירב**?!

ומסקינן: **קשיא**!

והשתא מפרשינן לכולה ברייתא למאי איצטריך:

"**אחד שלא עירב**, **נותן רשותו לאחד שעירב**" "

לאביי - דסבר אין צריך לבטל לכל אחד - מיירי **בדאיתיה** לזה שעירב עמו, **וקא משמע לן דאין צריך לבטל רשות לכל אחד ואחד**, וסגי בנתינת רשותו "לאחד שעירב".

לרבה - דסבר צריך לבטל לכל אחד ואחד - מיירי **דהוה**, **ומית** אותו שעירב עמו.

ואם תאמר: אם כן פשיטא, ומאי קא משמע לן?!

הא קא משמע לן: **ולא גזור** שלא לבטל לאחד שעירב אף על גב דחבירו מית, משום **זימנין דאיתיה** לחבירו, ויבואו לבטל רק לאחד.

"**ושנים שעירבו**, **נותנין רשותן לאחד שלא עירב**":

ותמהינן: **פשיטא**?!

ומפרשינן: **מהו דתימא**, **כיון דלא עירב** - **ליקנסיה** שלא יבטלו לו כדי להתירו.

קא משמע לן שלא קונסים.

"**ושנים שלא עירבו**, **נותנין רשותן לשנים שעי רבו**":

לרבה, להכי **תנא** הך **סיפא** - **לגלויי אירשא**, דקתני: נותן רשותו לאחד שעירב, דמיירי בהוה ומית.

[וכדמוכחינן להך פירושא - לעיל - מדקתני בהך סיפא שצריך לבטל לשניהם, ועל כרחך רישא בדהוה ומית, ומשום הכי סגי שיבטל לאחד].

לאביי - דמפרש לעיל, דהא דקתני "לשנים שעירבו" היינו לאחד משנים, דהוה ליה הך דקתני: "נותנין רשותן לשנים שעירבו", מילתא דלא צריכא, דהא תנא כבר דאחד שלא עירב נותן רשותו לאחד משנים, והוא הדין שנים שלא עירבו נותנין רשותן לאחד משנים - רישא דהך בבא: "**שנים שלא עירבו**" **איצטריכא ליה**, לחדש שיכולין לבטל.

כי **סלקא דעתך אמינא**, **לגזור דילמא אתו לבטולי להו** [לשנים שלא עירבו], דהא לא אפשר, וכדאיתא במתניתין ששנים אין נוטלין רשות [אבל לשנים שעירבו נותנין רשות, וכדאיתא במתניתין].

קא משמע לן דלא גזרינן.

והא דקתני "ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו **או לאחד שלא עירב**":

למה לי?!
לאשמועינן: **מהו דתימא**, **הני מילי** דמועיל ביטול, **היכא דמקצתן עירבו ומקצתן לא עירבו** ככל הני בטולין דקתני בברייתא.
אבל היכא דכולן לא עירבו - ליקנסינהו דלא לבטל כלל, **כדי שלא תשתכח תורת עירוב**.
קא משמע לן שלא קונסים.
"**אבל אין אחד שעירב, נותן רשותו לאחד שלא עירב**":
לאביי, להכי **תנא** הך **סיפא** - דמילתא דפשיטא היא - לאשמועינן שכל הברייתא מיירי דאיתיה לאותו אחד, שעירב עמו.
ולגלויי ארישא דקתני "נותן רשותו לאחד שעירב" דבהכי מיירי. ומכל מקום, סגי שיבטל לאחד ואין צריך לבטל לשנים, וכדדייקינן מינה לעיל.
לרבה, דסבירא ליה שאין צריך לבטל לכל אחד ואחד [ואדרבה מהך סיפא תמהינן עליה דמפרש לרישא בדהוה ומית], **איידי דתנא רישא**: אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב. **תנא נמי** הך **סיפא**, דאיפכא לא [ואפילו הכי, רישא מיירי בדהוה ומית, וסיפא מיירי בדאיתיה, וכדאמרינן לעיל].
"**ואין שנים שעירבו, נותנין רשותן לשנים שלא עירבו**":
הא תו למה לי, והרי פשיטא שאוסרים זה על זה?
לא צריכא אלא לאשמועינן, דהיכא דהדר **ובטיל ליה חד מינייהו** [מאלו שנתבטל להם] **לחבריה** רשותו, וחלקו במה שנתבטל להם.
מהו דתימא לשתרי ליה [לזה שנתבטל לו עכשיו], **קא משמע לן**, **כיון דבעידנא דבטיל** לגביה רשות השנים שעירבו, **לא הוה ליה שריותא בהא חצר - לא מצי מבטל**, וכמו שנתבאר לעיל דף סט ב בגמרא.
"**ואין שנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו**":
הא תו למה לי, מה לי שנים שעירבו - שאין נותנין רשות לשנים שלא עירבו - מה לי שנים שלא עירבו?!
לא צריכא הך משנה יתירא אלא להשמיענו, שאין אחד מהשנים שנתבטל להם יכול לבטל לחבירו, ואף על גב **דאמרי** ליה המבטלים הראשונים: **קני על מנת להקנות** לחבירך, וכמו שנתבאר לעיל ריש עמוד זה בגמרא.
בעא מיניה רבא מרב נחמן: שכח אחד מבני החצר לערב ואף לא ביטל רשותו, ומת בשבת והשאיר בן, **יורש** זה - **מהו שיבטל רשות**?

דף ע:
מי אמרינן: רק **היכא דאי בעי לערובי מאתמול מצי מערב, בטולי נמי מצי מבטל**.

אבל האי יורש, **כיון דאי בעי לערובי מאתמול לא מצי מערב**, שהרי לא היתה החצר שלו, **לא מצי מבטל**.

או דילמא, יורש - כרעיה דאבוה הוא [כרגל אביו הוא].

כלומר: כרגל מורישו, ובמקומו, וחשיב כאילו היה יכול לערב מאתמול - ר"ן. [518]

אמר ליה רב נחמן לרבא: **אני אומר**: יורש **מבטל**. ואילו **הני דבי שמואל** [בני ישיבתו של שמואל] **תנו** ברייתא: **אין** יורש **מבטל**.

איתיביה לרבא דאמר יורש מבטל:

דתניא: **זה הכלל, כל שמותר למקצת שבת - הותר לכל השבת.**

וכל שנאסר למקצת שבת - נאסר לכל השבת, חוץ ממבטל רשות.

ומפרשינן תחילה לכולה ברייתא, והדר מותבינן תיובתין:

"**כל שהותר למקצת שבת מותר לכל השבת**":

כגון, שתי חצרות ופתח ביניהן, **ועירב דרך הפתח** [מכחו של פתח] להתיר להוציא מחצר לחצר, **ונסתם הפתח** בשבת, ועדיין יש אפשרות להוציא מזו לזו על ידי זריקה, או על ידי חורים קטנים מארבעה טפחים על ארבעה טפחים שאין שם "פתח" עליהם.

או **עירב דרך חלון** ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, **ונסתם חלון** בשבת - [ראה ציור] מותר להוציא מזו לזו, כיון שהותר למקצת שבת.

והא דקתני בברייתא: "**זה הכלל**" כל שמותר למקצת שבת הותר לכל השבת:

לאתויי מבוי - שאסור לטלטל בו בלי תיקון לחי או קורה כיון שאין לו מחיצה רביעית - שתיקנוהו מערב שבת, **וניטלו** בשבת **קורותיו או לחייו**, ואפילו מחיצות אין לו, מכל מקום אמרינן: שבת הואיל והותרה, הותרה.

והא דקתני בברייתא: "**כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת כולה**":

כגון, שני בתים בשני צדי רשות הרבים,, **והקיפום נכרים מחיצה בשבת** - ונעשית רשות הרבים שבין הבתים כמו "חצר" של הבתים, ואוסרים זה על זה מלהוציא ל"חצר" - אף על פי שמבטל אחד רשותו לחבירו אין חבירו מותר להוציא מביתו לחצר, שהואיל ואם היה רוצה לערב מאתמול לא מצי לערובי, בטולי נמי לא מצי מבטל.

אבל אין בו איסור "רשות הרבים" כפי שהיה בערב שבת, שמחיצה הנעשית בשבת מחיצה היא. ולפיכך אם היה רק בית אחד בתוך המחיצה, מותר להוציא מביתו לרשות הרבים המוקפת.

[518] וכתב הריטב"א: לפום הך סברא, אפילו אם היה בעל החצר גר, ומן ההפקר זכה אדם בחצרו, אף הוא כרגלו ובמקומו של המת, וכדמוכח בגמרא לקמן.

והא דקתני בברייתא: "**זה הכלל**" כל שנאסר למקצת שבת נאסר לכל השבת - [והיינו, כיון דקתני ברישא "זה הכלל", קאי נמי אסיפא]:

לאתויי מאי?

לאתויי חצר שיש בה נכרי ושני ישראלים, שלא היו יכולים לערב בערב שבת בלא שישכרו רשות הנכרי, **ומת נכרי בשבת**, שאין יכולים לבטל זה לזה, כיון שמאתמול לא היו יכולים לערב.

וחידוש הוא יותר מרשות הרבים שהקיפוה נכרים. שהרי הכא, אם רצו לערב מאתמול על ידי שכירות היו יכולים לערב, ואפילו הכי, כיון שבלא שכירות אינם יכולים לערב, אין יכולים עכשיו לבטל. [519]

והא דקתני בברייתא "חוץ ממבטל רשות":

היינו, מי ששכח לערב מערב שבת יכול לבטל רשותו בשבת, והותרו שאר בני החצר, אף על גב שנאסרו למקצת שבת. [520]

והשתא מותבינן: **וקתני** בברייתא **חוץ ממבטל רשות** (**איהו אין יורש לא** - נמחק, ב"ח) ולא קתני חוץ ממבטל רשות ויורש.

שמע מינה יורש אינו מבטל. [521]

ודחינן: **אימא**: **חוץ מתורת ביטול רשות**.

כלומר: כל שיש לו תורת ביטול ויורש בכלל, דכרעיה דאבוה הוא ותורת ביטול נוהגת בו [ריטב"א לדעת רש"י].

איתיביה לרבא, דאמר יורש מבטל:

אחד מבני חצר שעירב ומת, והניח [והוריש] **רשותו לאחד מן השוק**, אם מת **מבעוד יום** קודם שחל עירובו של המוריש, הרי זה היורש **אוסר**.

[ואף על גב שאינו דר שם, הרי זה כמי שיש לו בית התבן ובית הבקר בחצר, שאוסר לדעת חכמים, בברייתא לקמן דף עב ב].

אבל אם מת **משחשיכה** אחר שעירב, **אינו אוסר**, שכיון שהותרו למקצת שבת הותרו לכל השבת. [522]

[519] כן פירש רש"י. ותוספות והראשונים תמהו על זה, וראה ריטב"א והגהות הב"ח.
[520] וכתב בקרן אורה: הטעם, משום דלא נאסרו כלל, שהרי כל שעה ושעה יכול לבטל, וראה שם.
[521] כן פירש רש"י, ובתוספות תמהו "מה דיוק הוא זה", ופירשו באופן אחר, וראה גם בקרן אורה.
[522] כן כתב רש"י, וברי"ן כתב: מפני שירש רשות מעורבת.

ואחד מן השוק, שיש לו בית דירה בחצר, אך אינו דר בה, ולפיכך אין דרכו לערב עם שאר בני החצר [תוספות], **שמת**, **והניח רשותו לאחד מבני חצר** המשתתף בעירוב, אם **מבעוד יום** מת, **אינו אוסר** זה שירש.

כלומר: אף שאוסר, הרי מערב ועירובו מתירו.

אבל אם מת **משחשיכה**, כיון שלא עירב המת, **אוסר** היורש [ואף שעירב היורש מחמת שגם הוא דר בחצר, לא עירב על דעת מה שיירש בשבת].

והשתא תיקשי לרבא דאמר יורש מבטל:

אמאי קתני בסיפא: משחשיכה **אוסר** היורש?

ניבטיל השתא בשבת מה שירש?!

ומשנינן: **מאי אוסר נמי דקתני**, **עד שיבטל**.

תא שמע: **ישראל וגר שרויין במגורה** [גורן] **אחת**, שחלוקה בחדרים, ולכל חדר פתח לחצר ואוסרין זה על זה, **ומת גר מבעוד יום**,

דף עא.

הר**יאף על פי** [יתבאר לקמן] **שהחזיק ישראל אחר בנכסיו - אוסר** על הישראל הראשון.

מת **משחשיכה**, **אף על פי שלא החזיק ישראל אחר - אינו אוסר!**

ומפרשינן תחילה לברייתא, והדר מותבינן מינה:

הא גופא קשיא: **אמרת**, מת גר **מבעוד יום**, **אף על פי שהחזיק** ישראל, אוסר.

ומשמע: **ולא מיבעיא כי לא החזיק** ישראל, אוסר.

והא **אדרבה**, **כי לא החזיק** ישראל בנכסיו **לא אסר**! והכי הוה ליה למיתני: כיון שהחזיק ישראל אחר בנכסיו, אוסר?!

אמר רב פפא: **אימא**: **אף על פי שלא החזיק** הישראל מבעוד יום, אלא רק משחשיכה החזיק, נמי אוסר. ולא אמרינן: הואיל והותר למקצת שבת, הותר לכל השבת [וטעמא מפרש לקמן].

ואכתי תמהינן: **והא**: **אף על פי שהחזיק - קתני!**

ומשנינן: חסורי מחסרא בלשון הברייתא, **והכי קאמר**: מת גר מבעוד יום - **אף על פי שלא החזיק** ישראל בנכסיו **מבעוד יום**, **אלא משחשיכה**, ונמצא שכבר הותרה המגורה בכניסת שבת שהרי היה דר בה ישראל לבדו, מכל מקום משהחזיק בה ישראל שני, אוסר.

כיון דהוה ליה [שהיה יכול] **להחזיק מבעוד יום** [והיינו פירושא "שהחזיק"] - **אוסר**.

לפי שהרשות הזו מתחלת שבת היא תלויה ועומדת האם יחזיקו בה, ולכן לא חשיב "הותר" למקצת שבת, עד שנאמר "הותר לכל השבת".

תו תמהינן אהא דקתני בברייתא: **משחשיכה, אף על פי שלא החזיק ישראל אחר, אינו אוסר**

מדקתני **אף על פי שלא החזיק ישראל אחר**, משמע: **ולא מיבעיא כי החזיק** אינו אוסר. ותימה, הא **אדרבה, כי החזיק - אסר!**

כלומר: אם יש מקום לאסור, היינו דוקא כשהחזיק [ראשונים], ואיך אמרת: אף על פי שלא החזיק אינו אוסר?!

אמר רב פפא: אימא: אף על פי שהחזיק אינו אוסר. כיון שהותר למקצת שבת, ולא היתה תלויה ועומדת מערב שבת שיחזיק בה זה, שהרי מת משחשיכה.

ואכתי תמהינן: **והא אף על פי שלא החזיק קתני**?!

ומשנינן: חסורי מחסרא ברייתא, **והכי קאמר**:

מת משחשיכה, **אף על פי שהחזיק** ישראל **משחשיכה** אינו אוסר, **כיון דלא הוה ליה** [שלא היה יכול] **להחזיק מבעוד יום** [והיינו פירושא "שלא החזיק"] - **אינו אוסר**.

והשתא מותבינן: **קתני מיהת רישא**: אם מת הגר מבעוד יום והחזיק בה משחשיכה, **אוסר**.

ואמאי אוסר המחזיק בנכסי הגר?

והא כיון דאמרת שיורש וכל הבא במקומו של מת כ"רגל המת" הוא, ומצי מבטל, **ניבטל** האי מחזיק?!

ומשנינן: אין הכי נמי. **מאי "אוסר"** המחזיק **דקתני - עד שיבטל**.

רבי יוחנן משני אהני תרתי מתנייתא דמותבינן מהא דקתני "אוסר" ולא קתני "מבטל", **ואמר**:

מתנייתא [גאון יעקב] **מני - בית שמאי היא, דאמרי, אין ביטול רשות בשבת.**

דהכי **תנן** במשנתנו [לעיל דף סטב]: **מאימתי** [מתי] **נותנין רשות**?

בית שמאי אומרים: מבעוד יום, ובית הלל אומרים: אף **משתחשך**.

אמר עולא: מאי טעמא דבית הלל דאמרי מבטלין ונותנין רשות אף בשבת, ולא חשיבא להו אקנויי רשותא בשבת, דדמי למקח וממכר, ואסור?

ומפרש לה עולא: כיון דהשתא ביטל רשותו, גלי דעתיה דמעיקרא, בערב שבת ניחא ליה בעירובן של שאר בני החצר, אלא ששכח ולא עירב, והם עשאוהו בשליחותו [ריטב"א], ולא הוה ליה אקנויי רשותא בשבת.

ונעשה זה **כ**בעל הבית **שאומר** למי שתרם את התבואה שלו שלא מדעתו: "**כלך אצל יפות**" [לך תרום יפות יותר ממה שתרמת], ששנינו: "אם נמצאו יפות מהן - תרומתו

תרומה". דכיון דגלי בעל הבית דעתיה דניחא ליה, אמרינן, כמאן דשווייה שליח מעיקרא.

אמר תמה **אביי** אהאי טעמא: **מת נכרי בשבת** דקיימא לן שמבטלין בשבת [ריטב"א] - **מאי** "**כלך אצל יפות**" **איכא**? והרי לא עירבו אתמול, דנימא דניחא ליה בעירוב דאתמול.[523]

אלא, **הכא** במשנתנו **בהא קמיפלגי**:

דבית שמאי סברי: **ביטול רשות מיקנא רשותא הוא**.

ומיקנא רשותא בשבת, **אסור**, דדמי למקח וממכר.

ובית הלל סברי: **אסתלוקי רשותא בעלמא הוא**.

ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי.

מתניתין:

בעל הבית, אחד מבני המבוי, **שהיה שותף לשכניו** [עם שכניו] בדבר מאכל או משתה, בתורת שותפות בעלמא ולא לשם שתופי מבואות, והיתה השותפות לכל שכניו באותו דבר מאכל או משתה, כגון, שהיה שותף **לזה**, לחברו האחד למבוי, **ביין**, **ואף לזה**, לחבירו האחר שעמו במבוי, היה שותף **ביין** - שוב **אינן צריכין לערב**!

שאינם צריכים לעשות שתופי מבואות כדי להוציא מחצר למבוי, לפי שאף שיתוף נקרא עירוב [תוספות לקמן דף פה ב], ושותפותו עם שני חבריו משתפת את שלשתם.

אבל, אם היה שותף עם שכניו [שלא לשם שיתוף] בדברים שונים, כגון **לזה ביין ולזה בשמן**, הרי אף על גב שבעלמא, כשגובין לשם עירוב, מצטרפין כל המשקין, הכא, שלא נשתתפו לשם עירוב, [תוספות] **צריכין לע רב**.

רבי שמעון אומר: **אחד זה ואחד זה - אינן צריכין לערב**, ומפרשת הגמרא את שיטת רבי שמעון.

גמרא:

אמר רב: הא דאמרינן שאם היה שותף לשכניו ביין אין צריך עירוב אחר, זה דוקא שהיה שותף עמהם ביין **בכלי אחד**.

ואף על גב דבעלמא עירוב הנתון בשני כלים כשר לדברי בית הלל, באופנים מסוימים [וכדלעיל דף מט א], הכא, שמעיקרא היה שלא לשם שיתוף, רק בהיותו בכלי אחד חשיב עירוב.

אמר רבא: **דיקא נמי** מהא **דקתני** במשנתנו:

[523] ריטב"א. ובר"ן פירש דמעיקרא סלקא דעתך דכאילו ביטל מאתמול. ומקשינן ממת נכרי בשבת, שלא היה יכול לבטל מאתמול.

לזה ביין ולזה בשמן - צריכין לערב.

אי אמרת בשלמא, רישא בכלי אחד, כיון שמין אחד הוא נותנין אותו בכלי אחד, **ובסיפא** לא מהני דכיון ששני מינים הם נותנין אותן **בשני כלים** [ועיקר החילוק תלוי בכלים ולא במינים, ואורחא דמילתא נקט - ריטב"א] - **שפיר** יש לחלק בין היה השיתוף בכלי אחד או בשני כלים.

אלא, אי אמרת דרישא, דמיירי במין אחד, מהני אף **בשני כלים**, **וסיפא** נמי מיירי **בשני כלים - מה לי יין ויין, מה לי יין ושמן**!? שהרי בודאי אין להתיר בשני כלים אפילו יין ויין אלא משום הכי סבירא לך דמהני בשני כלים, כיון דהבעל הבית שהוא שותף עם זה ושותף עם זה, מחברן. ואם כן הוא הדין ביין ושמן [ריטב"א]?!

אמר דחי **ליה אביי**: מהכא לא תידוק [ריטב"א]. כי יש לומר, דלעולם רישא מיירי אף בשני כלים, ואפילו הכי עדיף מין אחד על שני מינים.

כי **יין ויין ראוי לערב** אותם כאחד. הלכך, אף על פי דלא עירבם, סמכינן עליו. [524]

אבל **יין ושמן אין ראוי לערב** אותם כאחד, ולפיכך העירוב מעכב בו. [525]

שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אינן צריכין לערב**:

והוינן בה: האם סבירא ליה לרבי שמעון, כי **אפילו לזה ביין ולזה בשמן** - שמסתמא מונחין הן בשני כלים, ואין ראויין לערב אותם בכלי אחד - נמי מהני?! [526]

אמר רבה פירוש אחר בכולה מתניתין:

לא מדובר במשנתנו בבן מבוי שמשתתף עם שכניו במבוי אחד.

אלא, **הכא במאי עסקינן, בחצר שבין שני מבואות**, ואין המשנה דנה להתיר לטלטל ממבוי למבוי, אלא להתיר טלטול מן החצר שבאמצע אל שני המבואות, ומן המבואות לחצר. [ראה ציור] והכי הוא פירושא דמתניתין:

תנא קמא סבר שאין די בכך שישתתף בעל החצר עם כל בני מבוי בנפרד, כדי להתיר לטלטל מחצרו לכל אחד מהמבואות, ומכל אחד מהמבואות אליו.

אלא, צריך שאף שני המבואות שמשני צידי החצר יהיו משותפים זה עם זה. כי גזירנן שמא יבואו לטלטל כלים ששבתו במבוי זה, למבוי השני, דרך החצר שביניהם. וזה הרי אסור, כיון שאין שני המבואות מעורבין זה עם זה.

ולפיכך: אם היה בעל החצר האמצעית שותף עם כל מבוי בנפרד באותו המין, מועילים השיתופים האלה אף לערב את שני המבואות כאחד, ושפיר דמי לטלטל בין כולם.

[524] כיון דראוי לערב, הרי "כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו". ריטב"א.

[525] ריטב"א. אבל אם עירב יין ושמן כאחד, מהני. וראה עוד שיטה בריטב"א.

[526] נתבאר על פי הריטב"א בהבנת רש"י.

אבל אם היה שיתופו של בעל החצר עם כל מבוי בשני מינין, שאין מצטרפין לשיתוף אחד, נמצא שהמבואות אסורין זה עם זה, ולכן אף מהחצר אסור לטלטל לכל אחד מהמבואות.

אבל **רבי שמעון** אזיל **לטעמיה** שם, דסבר, מצי בעל החצר להשתתף עם כל מבוי בפני עצמו, ויהיה הוא מותר עם כל מבוי והם מותרין בו, אף ששני המבואות אסורין זה עם זה. **דלא גזר** רבי שמעון דילמא אתו לטלטולי ממבוי למבוי דרך חצר [ב"ח].

ולכן, הכא נמי, מותרין הן בחצר והחצר בהן, אף שהמבואות אסורין זה עם זה. ולפיכך, לא איכפת לן שיערב בעל החצר עם כל מבוי שיתוף נפרד בשני מינין.

דהכי תנן: **אמר רבי שמעון**: שלשה אנשים שהיו מחוץ לתחום העיר, ולא קנו להם מקום שביתה, אלא היו להם כל אחד את ארבע אמותיו בלבד.

והיו עומדים זה ליד זה, כשארבע אמותיו של האמצעי משותפים עם ארבע אמותיהם של השנים שלצידו, ואילו השנים שמצידיו היו מרוחקים זה מזה יותר מארבע אמות.

ומותר לאמצעי ליטול אליו לאמצע חפצים של כל אחד מהשנים הנמצאים לצידו, לפי שהם בתחום ארבע אמותיו, ואסור להעביר חפץ של העומד מצידו האחד אל העומד מצידו השני.

ובכל זאת לא גזרו על האמצעי שלא יטלטל כלל שמא יבוא להעביר מהראשון לשני. כי: **למה הדבר דומה**: **לשלש חצירות הפתוחות זו לזו**, **ופתוחות** כל אחת מהן **לרשות הרבים**, שאם **עירבו שתים החיצונות עם האמצעית**, ולא עירבו החיצונות זו עם זו [שנתנו כל עירוב בבית אחר, או בכלי אחר - ריטב"א] - הרי **היא**, האמצעית, **מותרת** בטלטול **עמהן**, וכן **הן מותרות עמה**.

ואילו שתים החיצונות אסורות זו עם זו, ולא גזרינן על האמצעית דילמא אתי לטלטולי מחצר חיצונה לחצר חיצונה, דרך חצר אמצעית.

אמר ליה אביי לרבה: **מי דמי**?

התם, **קתני** בהדיא: **שתים החיצונות - אסורות** זו בזו.

אבל **הכא** במתניתין הא **קתני** בדברי רבי שמעון: אחד זה ואחד זה **אין צריכין לערב כלל**! משום שהועיל להם שיתופם עם בעל החצר כאילו שיתפו ביניהם.

וזה יתכן רק בבני אותה חצר או אותו מבוי.

אבל לא משמע שיועיל כזה שיתוף של שני מבואות נפרדים עם בעל החצר שביניהם, לשתף אותם כאחד, כאשר בני המבוי הזה שותפים עם בעל החצר ביין ואילו בני המבוי השני שותפים עמו בשמן, והיה השיתוף בשני כלים שונים!

ואי כדפריש לה רבה, הרי צריכים הם לערב זה עם זה, אם רוצים לטלטל ממבוי למבוי דרך חצר.

ומשני רבה: **מאי "אין צריכין לערב"** דקתני במתניתין - שאין צריכין לערב **השכנים** של בעל הבית, משני המבואות שמצידיו, **בהדי בעל הבית**, כדי להתיר את הטילטול ביניהם, כיון שהם שותפים עמו, אלו ביין ואלו בשמן.

אבל שכנים בהדי הדדי [בינם לבין עצמם] **צריכין לערב**, אם רוצים לטלטל ממבוי למבוי, לפי שנעשה שיתופם עם בעל הבית בשני מינים ובשני כלים.

דף עא:

ורב יוסף אמר לפרש טעמא דרבי שמעון:

לעולם במבוי אחד מיירי, ולכולי עלמא בעינן כלי אחד, ומיירי שנתנם לשמן וליין בכלי אחד.

והשתא ניחא שפיר דברי רבי שמעון.

אלא, דמכל מקום לרבנן לא מהני, כיון דיין ושמן אינם "חיבור". [527]

ורבי שמעון ורבנן - בפלוגתא דרבי יוחנן בן נורי ורבנן קא מיפלגי:

דתנן: שמן של תרומה **שצף על גבי יין** של תרומה, **ונגע טבול יום** [הפוסל את התרומה במגע] **בשמן - לא פסל אלא שמן בלבד**. [528]

ורבי יוחנן בן נורי אומר: שניהן [היין והשמן] (**חיבורין**) [**מחוברין**] **זה לזה**, ונפסלו שניהן כאחד.

ואתיא **רבנן** דמתניתין דידן, **כרבנן** דטבול יום, שאינם חיבור, ונמצא שאין מעורבין כאחד.

ורבי שמעון דמתניתין דידן, **כרבי יוחנן בן נורי** הסובר דהוי חיבור, וחשובים יין ושמן כמעורבין יחד.

תניא: רבי אלעזר בן תדאי אומר, על דינא דמתניתין, בבעל הבית שהיה שותף לשכניו: **אחד זה ואחד זה צריכין לערב**, ואין יכולים לסמוך על השותפות.

ותמהינן עלה: האם אמר רבי אלעזר בן תדאי כי **אפילו** היה שותף **לזה ביין** וגם היה שותף **לזה ביין** שצריכים לערב ביניהם?! **אמר רבה**: היכא **דזה** השכן האחד **בא בלגינו**, בכדו, ושפך את יינו לתוך החבית, **וזה** השכן השני **בא בלגינו** בכדו **ושפך** את יינו לתוך

[527] ואף דבעלמא בשיתוף לא בעי חיבור, היכא שלא נעשה לשם שיתוף - בעינן חיבור [נתבאר על פי הריטב"א, ודלא כביאור רבי עקיבא אייגר במשניות].

[528] ושמן "פסול" אינו פוסל את היין - רש"י שבת ה ב

אותה החבית - הרי אפילו לא עשו כן לשם שיתוף מבואות - **כולי עלמא לא פליגי דהוה עירוב**.

כי פליגי, **כגון שלקחו** שניהם יחד **חבית של יין במעות שותפות** שהיה להם.

נתינת האוכל לעירוב או לשיתוף צריכה להעשות באמצעות נתינת אוכל המיוחד לכל אחד מבני המבוי במקום אחד. ולכן, אין להשתתף במבוי על ידי מעות או על ידי קניית אוכל במעות משותפות, משום שלא הוברר חלקו של כל אחד מהשותפים כאוכל פרטי נפרד.

ובהכי פליגי: **רבי אלעזר בן תדאי סבר "אין ברירה"**, וכיון שקנו ביחד חבית של יין לא נקבע לכל אחד חלקו המסוים ביין, ונמצא שלא נתן כל אחד את חלקו המוגדר בשותפות.

ורבנן סברי "יש ברירה".

והרי זה כאילו נתן כל אחד את חלקו המיוחד ביין לפני שנשתתפו בו.[529] **רב יוסף אמר**: הא דאמר בן תדאי "צריכין לערב", לאו למימרא שאין סומכין על השותפות במקום שיתוף מבואות.

אלא הכי קאמר: אף על גב דהוי שיתוף מבואות, ומותר להוציא למבוי, מכל מקום אם רוצים להתיר גם את הטלטול מחצר לחצר דרך פתח שביניהם - צריך לעשות גם עירוב חצרות.

ורבי אלעזר בן תדאי ורבנן ב"סומכין על שיתוף במקום שצריך **עירוב" קמיפלגי**.

דמר [בן תדאי] **סבר**: **אין סומכין** על שיתוף המבואות אלא צריך לערב את החצירות כדי לטלטל בתוכן וביניהן, על אף שהועיל השיתוף ביחס למבואות.

ומר [רבנן] **סבר**: **סומכין** על השיתוף, ואין צורך לערב את החצירות.

אמר רב יוסף מנא אמינא לה דבהכי פליגי?

משום שאמר רב שתי הלכות:

א. **דאמר רב יהודה אמר רב**: **הלכה כרבי מאיר**, הסובר כי אין סומכין על השיתוף במקום עירוב, וכמבואר בגמרא לקמן.

ב. **ואמר רב ברונא אמר רב**: **הלכה כרבי אליעזר בן תדאי!**

ומאי טעמא סבירא ליה לרב כתרוויהו?

---

[529] ואין דין זה כשאר "יש ברירה", דאמרינן בעלמא. דהתם הוא בדבר שנתברר בסופו ולא היה מבורר בתחלתו, שנחלקו בו אם דנין למפרע כמו שנתברר בסופו, אם לאו. אבל הכא הרי גם אחר כך לא נתברר כלום, ואין כאן דין ברירה למפרע. אלא הכי קאמר: אנן קיימא לן שאין משתתפין במבוי במעות, וסבר רבי אלעזר בן תדאי, דאין ברירה לומר שנדון כאילו כבר חלקו וחזר ושפך בחבית בלגינו, ולרבנן יש ברירה [נתבאר כביאור הריטב"א. וראה מה שפירש ב"חידושי המאירי"].

לאו, משום דחד טעמא הוא! שטעמו של בן תדאי הוא משום שאין סומכין על שיתוף במקום עירוב! [530]

אמר ליה אביי: ואי חד טעמא הוא, אם כן, **תרתי הלכתא** שפסק רב - **למה לי** למימר? לימא רק דהלכה כרבי מאיר, וממילא נדע גם דהלכה כבן תדאי! [531]

ומשנינן: **הא קא משמע לן** רב, בהא דלא סגי ליה למימר דהלכה כרבי מאיר:

דלא עבדינן כתרי חומרי שמחמיר חד תנא - נגד תנאים אחרים - **בעירובין**.

ורבי מאיר הרי מחמיר תרי חומרי:

א. סבר: אין סומכין על שיתוף שנעשה ביין.

ב. אין סומכין על שיתוף אפילו כשנעשה בפת.

ותרי חומרי הן, כיון דעל שיתוף שנעשה בפת פליגי רבנן ארבי מאיר לקמן, ועל שיתוף שנעשה ביין פליגי רבנן דמשנתנו.

ואם כן, לא מצי רב למימר הלכה כרבי מאיר להחמיר בכל חומרותיו.

ומשום הכי בעי ליה לרב למימר תחילה הלכה כבן תדאי, דביין לא סמכינן אשיתוף, דבהכי מיירי משנתנו. ושוב אשמועינן הלכה כרבי מאיר, שאפילו בפת לא סמכינן אשיתוף.

ומפרשינן: **מאי רבי מאיר ומאי רבנן**, דאמרת פליגי אי סמכינן אשיתוף במקום עירוב היכא דעביד שיתוף בפת?

דתניא: עירוב חצרות משום דירה הוא, שעל ידי העירוב שנותנין כל הבתים שבחצר במקום אחד חשבינן לכל דיירי הבתים כאילו הם דרים במקום שנתנו בו את הפת, ואין בחצר אלא דירה אחת, ונעשית כל רשות החצר עם הבתים האחרים, מיוחדים לבית זה [רש"י לעיל דף מט א].

ולפיכך: **מערבין בחצירות בפת**, ולא ביין. כיון שדירתו של אדם נמשכת אחר הפת ולא אחר היין.

ואם רצו לערב ביין - אין מערבין.

אבל שיתוף מבואות לא נעשה כדי לשתף את הבתים להיותם אחד, אלא לשתף רשות החצרות להיותם אחת. וחצר לאו בית דירה הוא, דנימא דצריך דוקא פת.

ולפיכך: **משתתפין במבוי** אפילו **ביין**.

---

[530] וביאר הריטב"א: אי לאו דחד טעמא הוא, לא היה פוסק רב כיחיד נגד רבים, ועל כרחך דחד טעמא הוא, והוו להו רבים.

[531] ומיהו, הא לא קשיא, דנימא הלכה כבן תדאי, ונדע דהלכה כרבי מאיר. דיש לומר דטעמיה דבן תדאי משום דנשתתפו ביין, וכיון דלערובי חצרות פת בעינן, משום הכי לא מהני. אבל נשתתפו בפת שפיר סמכינן אשיתוף. ולהכי צריך לומר גם כן, דהלכה כרבי מאיר דמיירי בנשתתפו בפת. אבל איפכא קשיא.

ואם רצו להשתתף בפת - כל שכן **דמשתתפין**, דפת עדיף טפי!
"מערבין" בחצרות, ו"משתתפין" במבוי!
כלומר: אף שעירבו החצרות בינם לבין עצמן להתיר הוצאה מבית לחצר שלו, ואף עירבו כל החצרות - הפתוחות זו לזו - ביניהן כדי להתיר טלטול מחצר לחצר, אין סומכין על העירוב במקום שיתוף. אלא צריך לעשות עוד שתופי מבואות כדי להתיר הוצאה מבית שבחצר, למבוי.
וכן אין סומכין על השיתוף במקום עירוב.
והטעם: כדי **שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות, שיאמרו "אבותינו לא עירבו", דברי רבי מאיר.**
וחכמים אומרים: או מערבין או משתתפין, וסומכין על עירוב במקום שיתוף, ועל שיתוף במקום עירוב.
פליגי ביה - בביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים - **רב רחומי ורבה בר יוסף** [ב"ח]:
חד אמר, היכא שעירבו או נשתתפו **בפת - דכולי עלמא לא פליגי דבחדא סגי**, שדיינו בנתינת פת אחת, כיון שהפת מועלת הן לעירוב והן לשיתוף.
[ולפי זה, כיון שהעירוב לעולם בפת הוא, ליכא למאן דאמר "אין סומכין על עירוב במקום שיתוף"].
כי פליגי היכא שנשתתפו במבוי **ביין**, דמהני רק לשיתוף ולא לעירוב.
ובהכי פליגי, אי מכל מקום סמכינן על השיתוף, במקום עירוב, דאמרינן: מגו דחזי למילתיה בשיתוף, סמכינן עליו בחדא.
או שלא סמכינן וצריך גם לערב.

דף עב.

וחד אמר: אם נשתתפו במבוי **ביין - דכולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתי**, דמגו - לכולי עלמא לא אמרינן.
כי פליגי היכא דנשתתפו או עירבו **בפת**, דמהני בין לעירוב ובין לשיתוף. ופליגי אי סמכינן על עירוב במקום שיתוף, ועל שיתוף במקום עירוב, או דבעינן שיתוף לחוד ועירוב לחוד.
מיתיבי מגופה דברייתא: **וחכמים אומרים: או מערבין או משתתפין.**
מאי לאו, או מערבין בחצר בפת וסומכין עליו אף לשם שיתוף, **או משתתפין במבוי ביין** וסומכין עליו אף לשם עירוב.

וקשיא למאן דאמר אם נשתתפו ביין כולי עלמא לא פליגי שאין סומכין עליו! [532]
ומשנינן: **אמר רב גידל אמר רב**: לא כמו שפירשת.
אלא **הכי קאמר**: **או מערבין בחצר בפת ומותרין כאן וכאן**, **או משתתפין במבוי בפת ומותרין כאן וכאן**. אבל אם נשתתפו במבוי ביין - לכולי עלמא לא מהני.
אמר רב יהודה אמר רב: **הלכה כרבי מאיר!** ודורשין כן ברבים.
ורב הונא אמר: **מנהג כרבי מאיר!** אין דורשין כן ברבים, אבל כך מורין לשואל.
ורבי יוחנן אמר: **נהגו העם כרבי מאיר!** אין מורין להם כן, אך אין מוחין בנוהג כן, ומברך על שניהם [תוספות].

מתניתין:

חמש חבורות של אנשים, **ששבתו בטרקלין** [בית גדול ורחב, הנקרא "בירת מלכים" - פירוש המשניות לרמב"ם] **אחד**, המחולק במחיצות לחמשה חדרים נפרדים, ולכל חלק היה פתח נפרד לחצר, ובחצר היו עוד בתים של אנשים אחרים. [ראה ציור]
בית שמאי אומרים: כל חבורה וחבורה חשובה כאילו היא גרה בבית נפרד בחצר.
ולפיכך: צריך שתהיה השתתפות ב**עירוב לכל חבורה וחבורה**, שכל חבורה צריכה להשתתף בערוב החצרות כדי להתיר את הטלטול בחצר.
ובית הלל אומרים: כיון שמחיצה "שפלה" היא, וכמו שיתבאר בגמרא, אין זה נקרא חילוק רשויות.
והרי זה כאילו היו כולם דרים יחד בדירה אחת, שאין צורך שכל אחד מבני הבית ישתתף בעירוב, אלא די בכך שאחד מדיירי הבית יתן את חלקו בעירוב החצר [עם שאר הדיירים שבבתים האחרים הפתוחים לחצר].
ולפיכך: **עירוב אחד לכולן!**
ויש לכך שתי משמעויות:
א. אין מחייבין את כל אחת ואחת מהחבורות להשתתף בערוב באופן נפרד.
ב. אין מחייבים את החבורות בערוב אם רוצים לטלטל ביניהם מחבורה לחבורה.
ומתוך שביניהם הם אינן צריכים ערוב, הרי דינם כמו חמשה בתים בחצר שעשו ערוב ביניהם, ובאים לערב עם בני חצר אחרת, שדי אז בעירוב שנותן אחד מבני החצר

[532] אבל למאן דאמר בפת כולי עלמא לא פליגי דסומכין - ולשיטתו לא נחלקו רבי מאיר וחכמים כלל אם סומכין על עירוב במקום שיתוף, דודאי סמכינן כיון שהעירוב הוא בפת - לא תיקשי מהא דמשמע דרק חכמים סבירא להו "או מערבין", אבל לרבי מאיר לא סגי בעירוב. דהכי קאמרי חכמים: כשם שמודה אתה לנו ש"או מערבין", כן אנו אומרים "או משתתפין", וסגי בשיתוף לחוד - ריטב"א.

המעורבת בחצר האחרת כדי לערב את כולן, למרות שהשאר אינם נותנים דבר לצורך העירוב עם בני החצר האחרת.

והכא נמי, עירוב שיתן אחד מכל בני חמשת החבורות באותה חצר, דיו עבור כולם.

ומודים בית הלל, **בזמן שמקצתם** של החבורות **שרויין בחדרים** נפרדים, **או בעליות, שהן**, אותן מקצת חבורות [ריטב"א. וכן דעת רוב הראשונים] - **צריכים עירוב לכל חבורה וחבורה!**

ומפרש לה בגמרא, באיזה חדרים ועליות מיירי.

גמרא:

אמר רב נחמן: **מחלוקת** בית שמאי ובית הלל, היא כשהיו חלוקים החבורות ביניהם **במחיצת מסיפס** [מחיצה נמוכה מעשרה טפחים של חתיכות עצים]. [ראה ציור 1]

אבל אם נחלקו ביניהם **במחיצה עשרה** טפחים, הרי אפילו היא מחיצת עראי - **דברי הכל**: **עירוב** נפרד **לכל חבורה וחבורה**.

איכא דאמרי: הכי **אמר רב נחמן**: **אף במסיפס מחלוקת!**

ולאשמועינן, דלא תימא שלא נחלקו בית שמאי רק במחיצה גבוהה עשרה.

ומיהו לבית הלל, עירוב אחד לכולן אפילו במחיצה עשרה.

ועוד **פליגי בה** בפירושא דמתניתין, באופן אחר, **רבי חייא ורבי שמעון ברבי**.

חד אמר: **מחלוקת** - בית שמאי ובית הלל - היא **במחיצות** של עראי, **המגיעות לתקרה**. [ראה ציור 2] **אבל מחיצות שאין מגיעות לתקרה**, אפילו גבוהות עשרה - **דברי הכל עירוב אחד לכולן**. [533]

וחד אמר: **מחלוקת** - בית שמאי ובית הלל - היא **במחיצות שאין מגיעות לתקרה**. **אבל במחיצות** - ואפילו של עראי - **המגיעות לתקרה** - **דברי הכל צריכין ערוב לכל חבורה וחבורה**. [534]

דף עב:

מיתיבי [מפורש בסמוך למאן מותבינן]:

[533] והך מאן דאמר פליג אלישנא קמא דרבי נחמן. דלההיא לישנא, אפילו היתה המחיצה גבוהה עשרה בלבד, מודים בית הלל שהרשויות חלוקות. והך מאן דאמר סבירא ליה, שאפילו גבוהות עד התקרה, כיון שמחיצת עראי היא, לא הוי חילוק רשויות לבית הלל. ופליג נמי אלישנא בתרא דרב נחמן. דלההיא לישנא, לדעת בית שמאי אפילו במסיפס נמוך הוי חילוק רשויות. ואילו להך מאן דאמר, לא הוי חילוק רשות - אפילו לבית שמאי - רק במחיצות המגיעות לתקרה.

[534] ונחלקו האחרונים האם אף במחיצות קבועות שאין מגיעות לתקרה לא צריך עירוב, לבית הלל. או דוקא, במחיצות עראי. ראה מה שכתבו בזה המשנה ברורה סימן ש"ע, וחזון איש סימן צ"ג סק"ח.

אמר רבי יהודה הסבר [מלשון "סברא". ונקרא כן על שם חריפותו]: **לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מחיצות המגיעות לתקרה, שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה. על מה נחלקו - על מחיצות שאין מגיעות לתקרה.**

שבית שמאי אומרים: צריך **עירוב לכל חבורה וחבורה.**

ובית הלל אומרים: דיו **עירוב אחד לכולן.**

והשתא מפרשינן למאן מהני אמוראי דלעיל הוי תיובתא.

למאן דאמר כי **במחיצות המגיעות לתקרה מחלוקת** - הוי **תיובתא** מהך ברייתא, דהא קתני בהדיא שבמחיצות המגיעות לתקרה לכולי עלמא הוי חילוק רשויות!

ואילו **למאן דאמר במחיצות שאין מגיעות לתקרה מחלוקת** - הוי **סייעתא** מהך ברייתא, דהא קתני בהדיא כהך מאן דאמר!

להך לישנא דאמר רב נחמן שה**מחלוקת** היא **במסיפס**, אבל במחיצות עשרה לכולי עלמא הוי חילוק רשויות - הוי **תיובתא**. דהא קתני בברייתא דלבית הלל אף במחיצות עשרה לא הוי חילוק רשויות, אם אך אינן מגיעות לתקרה.

ומספקא לן: **להך לישנא דאמר רב נחמן "אף במסיפס מחלוקת" - לימא תיהוי תיובתא** מברייתא.

דהא משמע שרק במחיצות שאין מגיעות לתקרה אבל גבוהות עשרה הוא דסבירא להו לבית שמאי דהוי חילוק רשויות. אבל במסיפס לא.

או דילמא אפילו במסיפס סברי בית שמאי דהוי חילוק רשויות?

אמר לך רב נחמן: פליגי במחיצה, והוא הדין במסיפס.

והאי דקא מיפלגי במחיצה - להודיעך כחן דבית הלל, שאפילו במחיצה מקילין, וסבירא להו דלא הוי חילוק רשויות.

ותמהינן: **וליפלגי במסיפס, ולהודיעך כחן דבית שמאי** דאפילו במסיפס מחמירין דהוי חילוק רשויות?

ומשנינן: **כח דהיתרא עדיף** להשמיענו!

אמר רב נחמן אמר רב: הלכה כרבי יהודה הסבר, שנחלקו בית שמאי ובית הלל דוקא במחיצות שאין מגיעות לתקרה.

אבל במגיעות לתקרה מודו בית הלל דהוי חילוק רשויות.

אמר רב נחמן בר יצחק: מתניתין נמי דיקא שבמחיצות המגיעות לתקרה מודו בית הלל.

דקתני במתניתין: **ומודים** בית הלל **בזמן שמקצתן שרויין בחדרים ובעליות, שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה.**

מאי חדרים, ומאי עליות?

אילימא, חדרים היינו **חדרים ממש**,, שמתחלה נבנה הטרקלין על דעת לחלקו לחדרים, **ועליות - עליות ממש**.

הא **פשיטא** היא דהוי חילוק רשויות, ולמה לי לאשמועינן זאת?!

אלא לאו, כעין חדרים וכעין עליות.

ומאי ניהו - מחיצות המגיעות לתקרה.

כלומר: שהטרקלין מעיקרו נבנה להיות אולם רחב, והוא עיקר שמושו, ועכשיו חלקוהו השובתים לפי שעה.

אלא, משום שעשו מחיצות המגיעות לתקרה כעין חדרים ועליות, לכולי עלמא הוי חילוק רשויות.

ומסקינן: **שמע מינה**. [535]

תנא בברייתא: בית שמאי ובית הלל לא פליגי אם הרשויות חלוקות, וכדפרישנא עד השתא. אלא לדברי הכל רשות אחת היא, וכחמשה שגבו את עירובן דמו [וכדסבירא להו לבית הלל, לפי מה שפירשנו לעיל].

ומיהו, בית שמאי ובית הלל בחמשה שגבו גופא הוא דפליגי.

ולפיכך: **במה דברים אמורים** דסברי בית שמאי דעירוב לכל אחד ואחד - **כשמוליכין** בני החבורות **את עירובן למקום אחר** באותה חצר, ונותנין אותו בבית של שאר בני החצר. שזה דומה לחמשה שגבו את עירובן, ובאין לערב עם חצר אחרת, דסבירא להו לבית שמאי, שכל אחד מהחמישה צריך ליתן את עירובו בחצר האחרת.

ובית הלל סבירא להו: חמשה שגבו את עירובן, אחד נעשה שליח לכולן, ואין כולן צריכין ליתן פת בחצר השניה.

אבל אם היה עירוב של בני החצר **בא אצלן** לטרקלין, אף לבית שמאי אין צריכים חמשה אלו ליתן ולא כלום בעירוב המשותף, ולכן, **לדברי הכל - עירוב אחד לכולן!**

כלומר: כיון שהעירוב בא לטרקלין, כולן פטורין מליתן את העירוב, כדין בית שנותנין בו את העירוב, שפטור מליתן חלקו בעירוב [ריטב"א, וראה שם].

והוינן בה: **כמאן אזלא הא דתניא**:

[535] שיטת רש"י בביאור "חדרים ממש" ו"כעין חדרים", נתבארה על פי הבנת החזון איש סימן צ"ג סק"ג בדבריו. ובתוספות וריטב"א מבואר, דמחיצות המגיעות לתקרה מיירי במחיצות של "יריעות" שעשויין לעראי, ודלא כדמשמע מרש"י, שכל מחיצה שנעשית לפי שעה הוי בכלל. ודעת החזון איש שם, דהתוספות לאו דוקא נקטו של יריעות. ומודו לרש"י דכל עראי בכלל. ולאו כולי עלמא מודו ליה בזה, ראה שם בשם הנשמת אדם, ומשנה ברורה ושער הציון סימן ש"ע.

חמשה שגבו את עירובן - כשמוליכין את עירובן למקום אחר, כשבאים לערב על ידי נתינת עירוב בחצר אחרת - **עירוב אחד לכולן**, ואין צריכים כולן להשתתף בעירוב הניתן בחצר אחרת. **כמאן**?

כבית הלל. וכדאמרן.

ואיכא דאמרי: **במה דברים אמורים** דסברי בית הלל עירוב אחד לכולן - **כשהיה עירוב בא אצלן** לטרקלין. שבכי האי גוונא בחמשה שגבו את עירובן, עירוב אחד לכולן [ובית שמאי סבירא להו: אף בחמשה שגבו, עירוב לכל אחד ואחד, והכא נמי לא שנא].

אבל אם היו מוליכין את עירובן למקום אחר, אפילו בחמשה שגבו עירוב לכל אחד ואחד, והכי נמי בחמשה ששבתו בטרקלין - **עירוב לכל אחד ואחד**.

ולפי הך איכא דאמרי: **כמאן אזלא הא דתניא**: **חמשה שגבו את עירובן, כשמוליכין את עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולן**.

כמאן? - **דלא כחד!**

דלכולי עלמא, בכי האי גוונא עירוב לכל אחד ואחד, וכדאמרן.

מתניתין:

חצר שיש בה בתים נפרדים לאב ולבניו, ולשאר דיורין, **והאחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם**, **וישנים בבתיהם** הפתוחים לחצר - הרי הם כדיירים חלוקים, כיון שהם חלוקים בשנתם בבתים חלוקים, **וצריכין עירוב לכל אחד ואחד מן האחין**.

לפיכך, **אם שכח אחד מהם ולא עירב** הרי הוא אוסר על כולן.

ואם בא להתיר להם - **מבטל** להם **את רשותו**. **אימתי**: **בזמן שמוליכין עירובן במקום אחר** [בגמרא יתבאר, אם בחצר אחרת או באותה חצר].

אבל אם היה עירוב בא אצלן, **או שאין עמהן דיורין** אחרים בחצר, אלא האב ובניו בלבד - **אינן צריכין לערב**, ויתבאר טעמא דמתניתין בגמרא.

גמרא:

לקמן, בסוף עמוד זה, אמרינן, שאין אדם אוסר בחצר אלא אם היה לו בה מקום דירה. ופליגי אמוראי התם מאי מיקרי מקום דירה.

רב אמר: מקום פיתא שהוא אוכל שם, ושמואל אמר מקום לינה.

ומדאמרינן הכא במשנה, שהאחין האוכלין ביחד אצל אביהם אלא שהם חלוקים בשנתם בבתיהם הנפרדים, כאשר הם מוליכין עירוב למקום אחר צריך כל אחד ואחד ליתן עירוב.

שמע מינה כי מקום לינה שהוא נפרד לאחים - הוא **הגורם** הקובע את דירתם. ולכן חייבין ליתן כל אחד עירוב נפרד!

ודחינן: מהכא ליכא למשמע מינה. היות שהאחין האלו אכן גם אוכלין בבתיהן הנפרדים, ולא בבית אביהם.

והא דקתני "שהיו אוכלין על שולחן אביהם" - **במקבלי פרס** [שאביהם נותן להם הוצאות האוכל שאוכלים בביתם], **שנו**.

תנו רבנן: **מי שיש לו "בית שער"** [בית קטן שעושין לפני שער החצר, והכל עושין אותו קפנדריא], או **אכסדרה** [פרוזדור שלפני הבתים], **ומרפסת** [שלפני פתחי העליה, וכולן עולים דרך שם - רש"י יומא יא ב] **בחצר חבירו** - אף על פי שדרין שם [תוספות], **הרי זה אין אוסר עליו** מלהוציא מביתו לחצר, כיון שמקומות אלו אינם נחשבים לבית דירה.

אבל מי שיש לו בחצר חבירו, **בית התבן**, **בית הבקר**, **בית העצים**, **ובית האוצרות** - **הרי זה אוסר עליו**, דחשיבי שימוש של דירה.

רבי יהודה אומר: **אינו אוסר אלא מקום דירה** מגורי אדם **בלבד**. [536]

אמר רבי יהודה: **מעשה בבן נפחא**, **שהיו לו חמש** בתים בחמש **חצרות** [מאירי] **באושא** ולא היה דר בכולן, אלא משתמש בהם לתבן ועצים [מאירי].

ובא מעשה לפני חכמים, **ואמרו**: **אינו אוסר אלא בית דירה בלבד**.

ותמהינן עלה: וכי **בית דירה סלקא דעתך**!?

כלומר: הרי בית שער, אפילו היה דר שם אינו אוסר [מאירי]?!

ומשנינן: **אלא אימא מקום דירה**.

כלומר: ראוי לדירה, וגם דר שם בפועל. שאפילו היו לו בתים רבים בהרבה חצרות אינו אוסר אלא באותה דירה שהוא דר בה [מאירי].

מאי היכן הוא **מקום דירה**?

דף עג.

רב אמר:

(תחילת העמוד) **מקום פיתא** [אכילה].

ושמואל אמר: **מקום לינה**.

[536] וכנראה שנחלקו הראשונים בביאור דברי תנא קמא שאף בית התבן ובית הבקר אוסרין. בחידושי המאירי כתב דהטעם הוא: "הואיל וראוי לדירה", וראה גם ברש"י לעיל דף ע ב שלמד מבית התבן ובית הבקר שגם דירה שאין דרים בה אוסרת. וראה גם בתוספות כאן ד"ה מי, שכתבו: מהך דבית התבן יש ללמוד שבית אוסר אף על פי שאין דרין בו. ולפי זה משמע, דפליגי תנא קמא ורבי יהודה אם דירה בלא בעלים שמה דירה. ואמנם בתוספות לקמן דף פה ב כתבו דהכא מיירי שיש בו תבן. ומשמע, כי מה שמחזיקים בן תבן עושהו לבית דירה. וכן פירש את דברי המשנה הקרן אורה, ודימה זה להא דאמרו ביומא לענין בית התבן שהוא חייב במזוזה.

מיתיבי לרב דאמר מקום פיתא גורם:
דתניא: **הרועין** בשדות שמחוץ לעיר, **והקייצין** [שומרי תאנים השטוחים ליבשם] שמחוץ לעיר, **והבורגנין** [שומרי העיר], **ושומרי פירות** שמחוץ לעיר - **בזמן שדרכן ללין בעיר**, **הרי הן כאנשי העיר** לענין תחום שבת, שכל העיר חשובה להם כארבע אמות, ויש להם מן העיר אלפים אמה לכל רוח.
אבל **בזמן שדרכן ללין בשדה - יש להם** ממקום לינתם **אלפים** אמה **לכל רוח**.
הרי חזינן, שאף על גב שאוכלים הם בעיר, הולכים אחר מקום לינתם, ולא אחר מקום פיתא, ודלא כרב?! ומשנינן: **התם**, **אנן סהדי**, **דאי ממטו להו ריפתא התם** [שאילו היו מביאים להם פת לשדה במקום לינתם] - **טפי ניחא להו** [היה עדיף להם שיהיה שם מקום אכילתם לפי שהוא גם מקום לינתם.
אמר רב יוסף לאחר שחלה ושכח תלמודו: **לא שמיע לי הא שמעתא** דרב, דאמר מקום פיתא גורם.
אמר ליה אביי: **את אמרת ניהלן** לשמעתא דרב, **ואהא אמרת ניהלן**:
על זה ששנינו במשנתנו: **האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהן וישנים בבתיהן - צריכין עירוב לכל אחד ואחד**.
ואמרינן לך [כדאמרן בגמרא לעיל]: **שמע מינה מקום לינה גורם** ולהכי צריך עירוב לכל אחד ואחד, שהרי בלינתם נפרדים הם.
ואמרת לן עלה: **אמר רב יהודה אמר רב**: לא מיירי באוכלין כאחד בבית אביהן, אלא **במקבלי פרס שנו**.
אבל בעלמא, מקום פיתא גורם [וכמו שדחינו בגמרא לעיל].
תנו רבנן: **מי שיש לו חמש נשים**, שיש לכל אחת דירה בחצר **ומקבלות פרס** [הוצאות האוכל] **מבעליהן**, **וחמשה** [או חמשה] **עבדים מקבלין פרס מרביהן**. פליגי בה רבי יהודה בן בתירא, ורבי יהודה בן בבא, אם צריך עירוב לכל אחד ואחד.
רבי יהודה בן בתירא מתיר - אינו מצריך עירוב לכל אחד - **בנשים**.
ואוסר בעבדים.
מפני שהנשים נגררות אחר בעליהן, שמקבלות פרס ממנו, שהן כמותו כגופו, וגם נגררות זו עם זו שלא לאסור זו על זו, שהבעל מצרפן.
אבל עבדים לא שייכי כולי האי בתר אדון, ולא זה עם זה [ריטב"א, וראה עוד שם].
רבי יהודה בן בבא איפכא סבירא ליה, והרי הוא **מתיר בעבדים ואוסר בנשים**, דעבדים כביתו הן, מה שאין כן בנשים [ריטב"א].
אמר רב: **מאי טעמא דרבי יהודה בן בבא**?

דכתיב: **ודניאל בתרע מלכא** [יושב בשער המלך].
הרי, שאף על פי שלא היה יושב כל היום בשער, עשה אותו הכתוב כמי שיושב שם, כיון שמקבל פרס ממנו, והוא משרתו ועבדו [ריטב"א בהבנת רש"י].
פשיטא לן: **בן אצל אביו** דינו לענין עירוב **כדאמרן** במשנתנו.
אשה אצל בעלה, **ועבד אצל רבו**, פשיטא לן נמי, דלענין עירוב הוי **פלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבי יהודה בן בבא**, וכמו שנתבאר בגמרא לעיל.
ומיבעי לן: **תלמיד** שדר **אצל רבו** בחצר אחת בבית נפרד, ומקבל פרס מרבו - **מאי**?
תא שמע: **דרב**, כשהיה תלמיד **בי רבי חייא** דודו, **אמר**: **אין אנו צריכין לערב**. **שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי חייא**!
ורבי חייא כשהיה תלמיד **בי רבי**, **אמר**: **אין אנו צריכין לערב**, **שהרי אנו סומכין על שולחנו של רבי**!
בעא מיניה אביי מרבה:
חמשה שהיו דרין בחצר אחת, **שגבו את עירובן**, ובאים לערב עם חצר אחרת, **כשהן מוליכין את עירובן למקום אחר**, כלומר: כשעושין עירוב משותף עם חצר אחרת ומניחין אותו בחצר האחרת - האם **עירוב אחד לכולן**.
או צריכין עירוב לכל אחד ואחד? [537]
אמר ליה רבה לאביי: **עירוב אחד לכולן**.
ותמהינן ממשנתנו: **והא אחין**, **דכי** חמשה **שגבו** את עירובן **דמו**, דהא חזינן במתניתין שאם אין עמהן דיורין אחרים אין אוסרים זה על זה, הרי שחשובים הם כאילו גבו עירוב ביניהם. ומכל מקום קתני במתניתין: **צריכין עירוב לכל אחד ואחד** אם מוליכין עירובן למקום אחר.
וקא סלקא דעתין השתא, דהא דקתני במתניתין "מוליכין את עירובן למקום אחר" היינו כשאין עמהם דיורין אחרים, ומוליכין עירוב לחצר אחרת.
ועל כרחך, שאף בחמשה שגבו, כשמוליכין למקום אחר צריך עירוב לכל אחד ואחד, ותיקשי לרבה דאמר: עירוב אחד לכולן!
ודחינן: **הכא במאי עסקינן**, **כגון דאיכא דיורין** אחרין **בהדייהו** באותה חצר, ומוליכין עירוב לחצר אחרת, או אפילו עירבו עם אותם דיירים ומוליכין את העירוב לבית של דייר אחר שבחצר.
וכיון שכן, אין ללמוד מכאן לנידון דידן.

[537] וכתב רש"י: לא שמיע ליה ברייתא שבענין זה, לעיל דף עב ב, או דמיבעי ליה האיך הלכה.

דשאני הכא, **דמגו דהני** [הדיורין האחרים] **אסרי**, וצריכים ליתן עירוב, **הני** [חמשת האחין] **נמי אסרי**.
אבל אם אין עמהם דיורין אחרים, ובאים ליתן עירוב במקום אחר ממש, אין צריכין עירוב לכל אחד, אלא עירוב אחד לכולן.
הכי נמי מסתברא דטעמא דמתניתין משום מגו הוא:
דקתני בסיפא דמתניתין: **אימתי** - צריכין עירוב לכל אחד ואחד - **בזמן שמוליכין את עירובן במקום אחר**.
אבל אם היה עירובן בא אצלם.
או שאין דיורין עמהן בחצר - אין צריכין לערב.
הרי שיש חילוק בין היכא דאיכא דיורין אחרים דאמרינן "מגו דהני אסרי הני נמי אסרי", לבין ליכא דיורין אחרים.
ומסקינן: **שמע מינה** [וראה בריטב"א שתמה, מאי "הכי נמי מסתברא" דקאמרינן, והרי מוכרח הוא, ראה שם].
בעא מיניה רב חייא בר אבין מרב ששת: **בני בי רב** [בני ישיבה] **דאכלי נהמא בבאגא** [שאוכלים פיתם באכסניא שבבקעה], **ואתו ובייתי בבי רב** [ובאים לישון בבית המדרש].
כי משחינן כשמודדים **להו תחומא**, האם **מבי רב משחינן להו**, **או מבאגא משחינן להו** [כשמודדים להם תחום שבת, האם מבית המדרש מודדים להם, כיון שישנים שם, או מהבקעה שאוכלים שם מודדים להם תחום שבת]?
אמר ליה רב ששת: **משחינן מבי רב** [מודדים מבית המדרש] לפי שהוא מקום לינתם!
ומקשי ליה רב חייא בר אבין: **והרי** מי שבא לצאת חוץ לתחום **ונותן את עירובו** [עירוב אוכל, לשם תחומין] **בתוך אלפים אמה**, **ואתי וביית בביתיה** [וחוזר לישון בביתו] **דמשחינן ליה תחומא מעירוביה** [הרי מודדין ממקום הנחת העירוב].
וחזינן שהולכים אחר מקום פיתא, ולא אחר מקום לינה?! **אמר ליה** רב ששת [ב"ח]: **בההוא** [בהנחת עירוב] **אנן סהדי** מהו עיקר מקומם, **ובהדא** [ובלינתם בבית המדרש] **אנן סהדי** מהו עיקר מקומם, וכדמפרש ואזיל.
בההוא - אנן סהדי, **דאי מיתדר ליה התם** טפי **ניחא ליה** [שאם היה יכול לישון במקום שנתן את עירובו, היה יותר ניחא ליה], שהרי לשם כך נתן שם עירוב, כי רצונו ללך משם לאותו רוח שנתן את העירוב.
ובהדא - אנן סהדי, **דאי מייתו להו ריפתא לבי רב**, **ניחא להו טפי** [שאם היו מביאים להם פת לבית המדרש יותר היה ניחא להו], שאז לא היו צריכים ללכת אל הבקעה.

שהרי אינם הולכים לבקעה אלא משום ששם יש להם "אושפיזא" המספקת להם את אכלם. [538]

קיימא לן שאם היו שתי חצרות, זו לפנים מזו, והיה פתח ביניהן, ודרכם של בני החצר הפנימית לצאת אל רשות הרבים היא דרך החצר החיצונה - הרי אם היו דיירים רבים בחצר הפנימית ולא עירבו ביניהם, והם אסורים בטלטול בחצרם, הם אוסרים בדריסתם בחצר החיצונה את בני החיצונה בטלטול בחצר החיצונה.

אבל אם היה רק דייר יחיד בפנימית, שמותר הוא בטלטול במקומו, הוא אינו אוסר בדריסתו את הטלטול לבני החיצונה, וכמבואר במשנה לקמן דף עה א שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת בדריסתה שלא במקומה. [וכן לעיל דף סו ב]. ולכן יש מקום להסתפק: **בעי רמי בר חמא מרב חסדא**: **אב ובנו** הדרים בחצר הפנימית, ואוכלין כל אחד בבית אחר, אלא שהבן מקבל פרס מאביו [תוספות, ריטב"א].

או **הרב ותלמידו** הדרים בחצר הפנימית.

כיצד הוא דינם? האם **כרבים** הדרים בפנימית **דמו**, ואוסרים בדריסתם על החיצונה.

או כיחידים בפנימית **דמו**, ואין אוסרין?

והך בעיא תליא בבעיא אחריתי [ריטב"א]:

האם **צריכין** האב ובנו או הרב ותלמידו **עירוב** ביניהם [כשאין עמהם דיירים אחרים], וממילא כרבים דמו, ואוסרין על החיצונה אם לא עירבו, כדין רגל האסורה האוסרת בדריסתה שלא במקומה.

או אין צריכין עירוב ביניהם, וכיחידים דמו. [539]

ועוד מיבעי ליה: כיון שמבוי הפרוץ לרשות הרבים אינו ניתר בלחי וקורה להתיר לטלטל בו אלא אם כן היו פתוחים אל המבוי שתי חצרות של שני בתים, איכא למיבעי:

האם אב ובנו, או הרב ותלמידו, נחשבים חצרותיהם כחצירות חלוקות, ולכן **מבוי שלהן ניתר בלחי וקורה**.

או שחצרותיהם נחשבות כחצר אחת ולכן **אין** המבוי שלהם **ניתר בלחי וקורה**. אלא צריך ליתן בפתחו פסים ברוחב ארבעה טפחים, כדין חצר, כדי להתיר את הטלטול במבואם.

אמר ליה רב חסדא, **תניתוה** לשתי האיבעיות:

---

[538] והיינו, שאין הולכין לא אחר מקום לינה ולא אחר מקום פת, אלא הולכים אחר אותו מקום שאנו יודעים שהיה ניחא לו שיהיה מקום פתו או מקום לינתו, ריטב"א.

[539] וביארו תוספות: אף שהדבר מפורש במשנתנו, מספקא ליה אם המשנה מיירי באוכלין ממש על שולחן אביהם, או אף במקבלי פרס מאביהן.

א. **אב ובנו הרב ותלמידו, בזמן שאין עמהן דיורין** אחרים, **הרי הן כיחידים, ואין צריכין לערב**.
ואם כן, אם הם גרים בחצר פנימית, הרי הם רגל המותרת במקומה, ואין הם אוסרין בדריסתם על החיצונה.
אבל אם יש עמהם דיורין אחרים, מגו דהני אסרי הני נמי אסרי, וכדאמרינן לעיל.
ב. ובכל זאת - **מבוי שלהן ניתר בלחי וקורה!**
שהן נחשבות לשתי חצירות הפתוחות למבוי ביחס לתיקון מבוי, על אף שביחס לעירובי חצירות אין הם צריכים לערב ביניהם. [540]

מתניתין:

חמש חצירות פתוחות זו לזו, ופתוחות למבוי:
א. **עירבו בחצירות** - בין עירוב לכל חצר בעצמה, בין עירוב משותף לכל החצרות דרך פתח שביניהם, כדי לטלטל מזו לזו - אבל **לא נשתתפו במבוי** כדי להוציא מן החצרות למבוי - אין סומכין על עירוב החצירות במקום שצריך שיתוף מבואות, **ומותרין** לטלטל רק **בחצירות, ואסורין** לטלטל **במבוי**.

דף עג:

ב. **ואם נשתתפו במבוי - מותרין כאן וכאן**, הן במבוי והן בחצירות.
והגמרא מפרשת דהכי קאמר: אם נשתתפו גם במבוי - מותרין כאן וכאן.
ג. **עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי, ושכח אחד מבני חצר ולא עירב**, אבל בשיתוף היה לו חלק - **מותרין כאן וכאן**, כדמפרש לה בגמרא.
ד. שכח אחד **מבני מבוי ולא נשתתף**, אבל בעירוב היה לו חלק - **מותרין בחצירות** שנשתתפו בעירובן כל בני החצרות, **ואסורין במבוי** שלא נשתתפו כולן בהתירו.
ובאה המשנה להשמיענו **שהמבוי לחצירות** הוא **כחצר לבתים**.
שהיה מקום לומר: לפי שיסוד הגזירה שלא לטלטל מרשות היחיד אחת לרשות היחיד השניה, הוא כדי שלא יבואו לטעות ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.
אם כן, יתכן שחשש זה קיים רק כאשר מוציאים מרשות היחיד אל רשות היחיד הדומה ל"רשות הרבים". כגון להוציא מהבית שהוא רשות "היחיד" אל החצר שהיא דומה לרשות "הרבים".
אבל חצר ומבוי, ששניהם רשות היחיד של "רבים" הן, היה מקום לומר שמותר להוציא מזה לזה.

[540] ועיין ברש"ש שתיקן את לשון רש"י בד"ה מבוי, וכך צריך לקרותו: ואע"ג שאין צריכים לערב עירובי חצירות, מכל מקום פתוחות הן למבוי.

להכי קא משמע לן דאסור, וצריך שיתוף מבואות.

גמרא:

לעיל בדף עא א שנינו ברייתא, ובה מחלוקת האם צריך לעשות גם עירוב חצירות להתיר לטלטל מחצר לחצר וגם שיתוף מבואות, וכדעת רבי מאיר. או שיש לעשות כדעת רבנן, דסבירא להו או מערבין או משתתפין.

ועתה הוינן בביאור משנתנו, שברישא קתני בה: עירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי - מותרין בחצירות ואסורין במבוי, לפי שאין לסמוך על עירוב החצירות במקום שצריכים שיתוף מבואות.

הא **מני**? - **רבי מאיר היא**, **דאמר**: **בעינן עירוב** חצירות **ובעינן** נמי **שיתוף** מבואות.

ואם כן, **אימא מציעתא**, דקתני בה: **ואם נשתתפו במבוי - מותרין כאן וכאן**. בין בחצירות ובין במבוי.

וקא סלקא דעתין שנשתתפו רק במבוי, ובכל זאת מותרים לטלטל גם בחצירות, משום דסמכינן אשיתוף במקום עירוב.

והא **אתאן לרבנן**, **דאמרי**: **בחדא**, בשיתוף או בעירוב, **סגיא**, מספיק!

ומשנינן: **הא לא קשיא**.

כי במציעתא לא קתני ששיתוף מבואות מתיר לבדו את הטילטול בחצירות.

אלא - **ואם נשתתפו** "**נמי**" במבוי, חוץ מעירוב החצירות שעשו, **קאמר**.

ולפיכך מותרין כאן וכאן, משום שעשו את שניהם.

ואכתי מקשינן דלא אתיא כולה מתניתין כחד תנא:

אימא רישא **דסיפא** דמתניתין:

עירבו בחצירות ונשתתפו במבוי, **ושכח אחד מבני חצר ולא עירב** יחד עם בני חצירו להתיר חצירו, אבל נשתתף בשיתוף המבוי

- **מותרים כאן וכאן**.

הך סיפא **היכי דמי**?

אי דלא בטיל רשותו, ומותרין בחצר מפני שסומכין על השיתוף - **אמאי מותרים** לטלטל בחצר - לרבי מאיר, דקאי מתניתין כוותיה, וכדאמרינן - והרי אין סומכין על שיתוף במקום שצריך עירוב.

אלא, **פשיטא**, **דבטיל** להם רשותו, ומותרין בחצר מפני הביטול, ובמבוי מפני השיתוף, ואתיא שפיר כרבי מאיר.

אבל תיקשי, **אימא סיפא** דסיפא, דקתני בה:

שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתפו [**נשתתף**] - **מותרין בחצרות ואסורין במבוי**.

ואי מוקמת רישא דסיפא **דבטיל** השוכח רשותו, אם כן הכי נמי מיירי בדבטיל רשותו, **ואמאי אסורין במבוי**?

וכי תימא, **קסבר רבי מאיר** - דאתיא מתניתין כוותיה - כי **אין ביטול רשות במבוי**, וניחא שפיר סיפא דסיפא.

והא תניא [לעיל דף סח ב]: מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עם רבן גמליאל במבוי בירושלים. והתיר רבן גמליאל את הטלטול, באומרו: **שהרי ביטל לכם** הנכרי **רשותו**. **דברי רבי מאיר**".

הרי חזינן דשפיר מהני לרבי מאיר ביטול רשות במבוי.

אלא פשיטא, דסיפא דסיפא משום הכי אסורין במבוי, משום **דלא בטיל** להם רשותו.

ומדסיפא דסיפא איירי דלא בטיל רשותו, **רישא** דסיפא - דשכח אחד ולא עירב - **נמי** איירי **דלא בטיל**, ומכל מקום קתני מותרין כאן וכאן.

ועל כרחך, משום דסמכינן אשיתוף במקום עירוב, ואם כן, אתיא רישא דסיפא כרבנן.

והשתא תיקשי: הא **רישא** דרישא דמתניתין אתיא כרבי מאיר, ומשום הכי אין מותרין במבוי אף שעירבו בחצרות, דתרתי בעינן, וכדאמרן!

וסיפא דסיפא דמתניתין על כרחך נמי אתיא **כרבי מאיר**, דהא קתני דאם שכח אחד ולא נשתתף במבוי מותרין בחצירות מפני שעירבו, ואסורין במבוי מפני שאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, והיינו נמי כרבי מאיר.

ואילו **מציעתא**, רישא דסיפא - **כרבנן**?!

ומשנינן: **כולה רבי מאיר היא**.

והא דקשיא לך מציעתא [רישא דסיפא], דקתני: שכח אחד מבני חצר ולא עירב מותרין כאן וכאן, דעל כרחך טעמא משום דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ודלא כרבי מאיר.

לא תיקשי: **דטעמא מאי אמר רבי מאיר בעינן עירוב ובעינן שיתוף**, ולא סמכינן אשיתוף לבד - כדי **שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות** [וכדאמרן לעיל דף עא ב הך טעמא לרבי מאיר].

והכא, במתניתין, **כיון דרובה** של חצר **עירבו**, ורק אחד הוא ששכח ולא עירב, **לא משתכחא** תורת עירוב מהן. [541]

אמר רב יהודה: **רב לא תני** במשנתנו חמש חצירות "**פתוחות זו לזו**" ופתוחות למבוי. אלא מיירי שלא היה פתח בין החצירות.

[541] וכתב הריטב"א: הא דבסיפא דסיפא - כששכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף - קתני שאסורין במבוי מפני שאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, ולא אמרינן נמי דהכא לא שייך סברת רבי מאיר שלא תשתכח. היינו משום דבסיפא מיירי ששכחה חצר שלימה להשתתף, ובכי האי גוונא חיישינן שתשתכח תורת שיתוף מן התינוקות.

והא דקתני "עירבו בחצירות", לאו כדפרשינן לה לעיל, שעירבו אף החצרות ביניהם, אלא שעירבה רק כל חצר לעצמה. שהרי אין יכולין לערב החצרות זו עם זו, כיון שאין פתח ביניהן.

וכן אמר רב כהנא: רב לא תני "פתוחות זו לזו".

איכא דאמרי: רב כהנא גופיה לא תני "פתוחות זו לזו". אמר ליה אביי לרב יוסף: מאי טעמא דלא תני "פתוחות זו לזו"?

משום דק**סבר**, שבחצרות הפתוחות זו לזו - אי אפשר להשתתף במבוי כלל.

משום ש**כל שיתוף** מבואות **שאין מכניסו ומוציאו** למאכל המשותף **דרך פתחים במבוי**, כלומר: אם בשעה שגובים מכל חצר את חלקה בשיתוף המבוי כדי להניחה באחת החצרות שבמבוי, לא העבירו את המאכל של כל אחת מהחצרות דרך פתח החצר אל המבוי, ומהמבוי אל החצר שמניחין בה את השיתוף, אלא העבירו מחצר לחצר דרך פתח שבין החצרות - **לאו שמיה שיתוף** מבואות!

וכיון שכן, אם יש פתחים גמורים בין החצרות, חיישינן שמא יעביר את שיתוף המבואות דרך פתחים אלו, ולא דרך המבוי כלל.

ולפיכך בחצרות פתוחות זו לזו ליכא למיתני "נשתתפו במבוי". [542]

איתיביה ממתניתין דלעיל דף עא א:

בעל הבית מבני המבוי **שהיה שותף לשכניו** שבמבוי - לשם שותפות בעלמא, ולא לשם שיתופי מבואות - **לזה ביין ולזה ביין - אין צריכין לערב** [להשתתף במבוי], דסמכינן אשותפות דידהו!

ותיקשי, והרי לא העבירוהו דרך מבוי, והיכי מהני?!

ומשנינן: **התם** מיירי **דאפקיה** לחבית מביתו **ועייליה** [והכניסה] בכל החצרות, ומשם למבוי, ומשם לאחת מחצרות המבוי, אלא שעשה כל זה שלא לשם שיתוף. [543]

ומותבינן נמי ממתניתין דלקמן, דקתני: **כיצד משתתפין במבוי**? מניח את החבית שלו ואומר: הרי זה לכל בני מבוי.

ולכאורה משמע שמהני, אף על גב שלא גבה מהם, ולא העביר את החבית דרך מבוי!

ודחינן: **התם נמי דאפקיה** שהוציא את החבית מהחצר למבוי, **ועייליה**, אחר שזיכה להם, החזירה לחצר.

[542] וכתבו התוספות: דאם אין פתח גמור ביניהם אלא חלון שפיר דמי להשתתף.

[543] וכתב רש"י: שנויא דחיקא היא, ולא קאי במסקנא.

מתקיף לה רבה בר רב חנן: **אלא מעתה** - שצריך להעביר את שיתוף המבוא בכל החצרות - אם **הקנה** אחד מבני המבוי **לו**, לאחד מהם, **פת בסלו**, ולא גבה ממנו, האם **הכי נמי דלא הוי שיתוף**, כיון שלא היתה בחצירו של זוכה, ולא באה אליו דרך מבוי.
הא ודאי לא מסתברא לומר כן [ריטב"א]!
וכי תימא לחלק מסברא, ולומר ד**הכי נמי** דלא הוי שיתוף!
והא אמר רב יהודה אמר רב: **בני חבורה שהיו מסובין** בערב שבת אצל אדם אחד שהזמינם לאכול משלו [תוספות], **וקדש עליהן היום** - **הפת שעל שלחן**, שהיא נתונה שם בשביל כולם, וכאילו זכו בה כולם [תוספות] - **סומכין עליה משום עירוב**.
ואמרי לה, **משום שיתוף**.
ואמר ופירש **רבה**: **ולא פליגי**.
כאן, **במסובין בבית**, עלה אמרינן: סומכין עלה משום עירוב, דעירוב בעינן דוקא בבית ולא בחצר.
כאן, **במסובין בחצר**, עלה אמרינן: סומכין עליה משום שיתוף, שהשיתוף מותר להניחו בחצר.
אבל עירוב, שהוא משום דירה, כיון דחצר לאו בת דירה היא, אין להניחו אלא בבית שבחצר.
חזינן מיהא מהכא, שאין צריך להביא השיתוף מן החצרות דרך מבוי. דאי אפשר לומר דאפקיה ועייליה השתא, דהא קתני "וקדש עליהן היום". ומשמע, דליכא שהות לכך [ריטב"א].
וגם אין לומר, שמתחלה בא פתו של בעל הבית מחצרותיהם דרך מבוי לחצר של בעל הבית. דזה אינו מועיל, כיון שעדיין אינה של כולם [תוספות].
ומכח האי קושיא, הדרינן מהא דפירשנו בטעמא דרב שלא שנה במשנה "ופתוחות זו לזו", משום שהשיתוף אינו מועיל בכי האי גוונא.
ואמרינן: **אלא**, **טעמא דרב** הוא: **דקא סבר** רב: **אין מבוי** [שאסרו חכמים בכל מבוי הפתוח לרשות הרבים לטלטל בו חפץ יותר מארבע אמות, או להוציא אליו, כיון דדמיא לרשות הרבים] **ניתר בלחי וקורה** בלבד [ולא בפסין כחצר הפתוחה לרשות הרבים],

דף עד.

עד שיהו שני **בתים** בכל חצר, ושתי **חצירות פתוחין לתוכו** של מבוי.
ומסתמא, התירו מבוי זה כשאר מבוי בלחי וקורה.

ולפיכך: אם היו החצרות פתוחות זו לזו, ועירבו יחד דרך פתחיהם, כחד חצר חשיבי, ואין למבוי זה שתי חצירות אלא רק חצר אחת, ואינו ניתר בלחי וקורה, ואי אפשר לטלטל במבוי.

ולהכי לא תני "פתוחות זו לזו".

כי אין מבוי ניתר בלחי וקורה לדעת רב, אלא אם כן היתה לפחות חצר אחת שאינה מעורבת עם חברותיה. או שהיו החצרות משני צדי המבוי, שאין מתערבין יחד אלא על ידי המבוי שביניהם - רש"י.

ושמואל אמר: **אפילו** היה פתוח לתוכו של המבוי **בית אחד** בלא חצר, **וחצר אחת**, שבית אחד פתוח לתוכה, הרי הוא ניתר בלחי וקורה. [544]

ורבי יוחנן אמר: **אפילו** אם היתה **חורבה** אחת פתוחה למבוי, ועוד חצר עם בית פתוחה למבוי, הרי הוא ניתר בלחי וקורה.

אמר בעי **ליה אביי לרב יוסף**: האם **אמר רבי יוחנן אפילו בשביל של כרמים** שהיה פתוח למבוי, והיה שם עוד חצר ובית, שהמבוי ניתר בלחי וקורה?

אמר ליה רב יוסף לאביי: **לא אמר רבי יוחנן אלא בחורבה, דחזי לדירה**

אבל שביל של כרמים דלא חזי לדירה - לא אמר.

אמר רב הונא חיננא: **ואזדא רבי יוחנן**, שהתיר לטלטל במבוי שפתוחה אליו חורבה על ידי לחי וקורה, אף על גב שאותה חורבה לא נשתתפה במבוי, שהרי חורבה, שאינה מקום דירה, אינה אוסרת על שאר בני המבוי, ואינה משתתפת במבוי - **לטעמיה**:

דתנן: אף שאסרו חכמים להוציא מבית לחצר ומבית לבית, בכל זאת, **אחד גגות** הבתים, **ואחד קרפיפות** [היקף מחוץ לעיר, להכניס שם עצים לאוצר], **ואחד חצרות** של בעלים נפרדים - **רשות אחת הן** [כיון שאינם מקום דירה, ומותר לטלטל מגג לגג ומחצר לחצר, או מגג לחצר ומחצר לגג] **לכלים ששבתו** בערב שבת **לתוכן** של הגגות והחצרות.

ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, שאותן כלים אסור להוציאן מהחצר לחצר או לגג וקרפף.

וכל מה דבעינן לערב חצירות זו עם זו, אינו אלא כדי להתיר את הכלים של הבית בהוצאה מחצר לחצר.

ואמר עלה **רב**: **הלכה כרבי שמעון** שהחצירות רשות אחת הן, ומותר לטלטל מזו לזו.

והוא, שלא עירבו החצירות בפני עצמן, שאז אין הם יכולים להוציא כלים ששבתו בבית לחצירם.

[544] כן פירש רש"י כאן. ולעיל דף יב ב פירש באופן אחר.

אבל עירבו החצירות בפני עצמם, שיכולים הם אז להוציא כלים מבית לחצר - **גזרינן** שלא לטלטל מחצר לחצר **דילמא אתי לאפוקי מאני** כלים דשבתו **בבתים מחצר לחצר**.
ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון, **בין עירבו ובין לא עירבו**.
וכן אמר רבי יוחנן: **הלכה כרבי שמעון, בין עירבו ובין לא עירבו**.
אלמא, סבירא ליה לרבי יוחנן ד**לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר** אחרת.
משום דהוי גזירה לגזירה [משנה ברורה].
ולטעמיה, סבירא ליה **הכא** גבי חורבה **נמי**, ד**לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני** דחצר שבמבוי - דרך מבוי - **לחורבה**. ואף שאסור להוציא לשם כיון שלא נשתתפה במבוי.
אבל ממבוי לחורבה ליכא איסורא אם שבתו במבוי, דמבוי וחורבה רשות אחת הן. [545]
יתיב רב ברונא, וקאמר להא שמעתא דשמואל, דאמר לעיל שהמבוי ניתר בלחי וקורה אפילו אין בו אלא בית וחצר בלבד.
אמר ליה רבי אלעזר בר בי רב לרב ברונא: האם אכן **אמר שמואל הכי**?!
אמר ליה רב ברונא: **אין!**
אמר ליה רבי אלעזר לרב ברונא: **אחוי לי אושפיזיה** דשמואל [הראני מקום אכסנייתו של שמואל] ואשאלנו האם אמר הכי!
אתא, אחוי ליה הביאו והראו רב ברונא לרבי אלעזר **לקמיה דשמואל**.
אמר ליה שאלו רבי אלעזר לשמואל: האמנם **אמר מר הכי**?
אמר ליה שמואל: **אין!**
ואקשי ליה רבי אלעזר לשמואל: **והא מר הוא דאמר: אין לנו בעירובין אלא כפי הלשון** ש**במשנתנו** [קבלה היא שהתנא דייק בלשונו כדי ללמד - גאון יעקב].
ואנן תנן במשנתנו: **שהמבוי "לחצרות" - כחצירות לבתים!** ולהכי תנא "חצירות" לשון רבים, ללמד שאין נקרא "מבוי" אלא כ"שחצרות" פתוחים לו, ולא חצר אחת. [546]
וכיון שכן, לאו שמיה "מבוי" להתירו בלחי וקורה, אלא "חצר" היא, וניתרת רק בפסין. [547]
והיכי אמרת שחשוב מבוי להתירו בלחי וקורה אף בבית וחצר אחת?!
אישתיק שמואל!

[545] וראה בתוספות, שתמהו: הרי כשעירבו החצירות לעצמם, לכולי עלמא לא אסרינן להוציא מבית לחצר משום שמא יבוא להוציאם לחצר אחרת. ולא אסרו אלא להוציא שאר כלים מחצר לחצר, אטו הוצאת כלים ששבתו בבית מחצר לחצר. וכיון שכן, למה ניחוש הכא שלא להוציא למבוי, משום שמא יבוא להוציאו משם לחורבה, וראה מה שפירשו בזה.
[546] וכן "בתים" בעינן בכל חצר, ולא בית אחד - גאון יעקב בחד לישנא.
[547] וראה בגאון יעקב שהאריך הרבה בביאור הדיוק.

ומיבעי לן: האם הך שתיקה מלמדת ש**קבלה מיניה** שמואל והודה לרב דבעינן שתי חצרות ושני בתים בכל חצר להתירו בלחי וקורה.
או לא קבלה מיניה.
תא שמע: **דההיא מבואה דהוה דייר ביה איבות בר איהי** [שם חכם] בחצר אחת, עם עוד דייר באותה חצר.
ועוד היתה חצר אחרת באותו מבוי שהיה שם בית אחד בלבד. [ראה ציור]
עבד ליה איבות להאי מבוי **לחייא** [לחי] כדי להתירו, **ושרא ליה שמואל** לטלטל במבוי.

דף עד:
לאחר מות שמואל, **אתא רב ענן**, בנו של רב, **שדיה** [השליך] ללחי, מפני שלא היו שני בתים בחצר אחת, ואנן בעינן שתי חצרות שבהן שני בתים, כרב!
אמר איבות ותמה עליו: וכי **מבואה דדירנא ביה**, **ואתינא משמיה דמר שמואל** [ובא אני מכח התירו של שמואל] - **ניתי רב ענן בר רב** [בר פלוגתיה דשמואל], **נישדייה מן** [כמו "מנן", כלומר: וישליך את הלחי מאתנו]?! ומהך מעשה יש למיפשט בעיין:
שמע מינה - מדהתיר לו שמואל לאיבות - **לא קיבלה מיניה**, ועדיין חולק הוא על רב עד מותו, וסבר דסגי בחצר ובית, וכל שכן הכא.
ודחינן: **לעולם**, **אימא לך קיבלה מיניה**, והודה לרב.
והכא בהאי מבוי, להכי התירו שמואל, משום דבההיא מבואה הוי בית הכנסת בחצר השניה שהיה בה בית אחד.
וכשהתיר לו שמואל, **חזנא** [השמש של בית הכנסת] **הוא דהוה אכיל נהמא בביתיה**, **ואתי ביית בבי כנישתא** [היה אוכל בביתו ולן בבית הכנסת].
ומשום הכי התיר לו שמואל, שהרי יש כאן בית, ובי כנישתא בחצר השניה. וכשהשליכו רב ענן ללחי, כבר לא היה לן שם החזן.
ואיבות בר איהי, שהבין שאף עכשיו מותר, ואף דליכא חזנא.
משום ד**סבר**: **מקום פיתא גרים** [מקום האוכל גורם] ולא מקום השינה, וכאילו אין דר שם אדם בבית הכנסת, ואינו מצטרף לשני בתים, ועל כרחך דלא בעי ליה כלל.
ומיהו לקושטא דמילתא, **שמואל לטעמיה** דאמר לעיל דף עג א **שמקום לינה גרים**, וחשיב שתי חצירות ושני בתים פתוחים לתוכו. והשתא דליכא חזנא אסור לטלטל במבוי.[548]
הסוגיא הבאה מתבארת על פי הנראה מדברי הריטב"א. ונראה שמפרש כן בדברי רש"י.

[548] שמועת איבות, נתבארה על פי הריטב"א.

אמר רב יהודה אמר רב: **מבוי שצידו האחד** יש בו חצר של **עובד כוכבים** פתוחה למבוי [ולקמן יתבאר שהיו שם שני בתים], **וצידו אחד** של מבוי יש בו שתי חצירות של שני **ישראל**ים, חצירו של אחד מהם פתוחה למבוי, וחצירו של אחד מהם אינה פתוחה למבוי [ויוצאין ממנה לרשות הרבים דרך פתח משלה שלא דרך מבוי], ויש בין שתי החצרות האלו חלון רחב ארבעה על ארבעה, שמועיל בעלמא להתיר לערב החצרות זו עם זו, אפילו הכי, כיון שבצידו האחד של מבוי נמצא עובד כוכבים -

אין מערבין אותו את המבוי עם החצרות **דרך חלונות** [על סמך החלונות] **להתירו** למבוי עם החצרות, כדי להוציא מזו שאין לה פתח למבוי את הכלים ששבתו בה, **דרך פתחים** של החצר השניה, **למבוי**, ומפרש טעמא בסמוך. [ראה ציור 1]

והוא הדין שאין מערבין אם יש "פתחים" בין החצרות!

אלא אורחא דמילתא נקט, שאין דרך לעשות פתחים בין בית לבית. [549]

אמר שאל **ליה אביי לרב יוסף**: האם **אמר רב** הך דינא **אפילו בחצר**, שצידו אחד בית של נכרי הפתוח לחצר, וצידו אחד בית של ישראל פתוח לחצר. ויש באותה חצר בתים נוספים וכל הבתים שבצד זה פתוחים זה לזה בחלונות, אלא ששאר הבתים אין פתוחים לחצר. האם גם בזה אמר רב שאין מערבין כדי לטלטל מבית לבית, על מנת להוציא לחצר דרך בית הפתוח לחצר? [ראה ציור 2] **אמר ליה** רב יוסף לאביי: **אין**, אפילו בחצר אין מערבין.

ומפרשינן: **דאי לא אמר - מאי**?!

כלומר: מאי איכא למימר שיהיה דין זה במבוי ולא בחצר, עד שצריך לברר אם אמנם נאמר דין זה גם בחצר, והרי מה לי מבוי מה לי חצר?!

ומפרשינן: אי לאו דאמרה רב בהדיא גם בחצר, **הוה אמינא** שהוא דין מסוים במבוי.

וטעמא דרב, **משום דקסבר אין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו** שני **בתים** בכל חצר, ושתי **חצירות פתוחות למבוי**.

כלומר: עיקר האיסור הוא מפני שאין למבוי היתר לחי וקורה היות שחצר הנכרי אינה חשובה דירה ואינה מצטרפת לעשותו מבוי.

ומחצרות של ישראל אין כאן שתי חצרות פתוחין למבוי. אבל אילו היה העכו"ם מצטרף, הרי יש כאן שתי חצרות פתוחות למבוי. [550] תו מפרשינן: היכי הוה אמינא, דטעמא דרב

[549] רש"י וריטב"א. וצריך ביאור, שהרי הריטב"א מפרש שהחלונות בין חצר לחצר.

[550] והא דלא אמר בפשיטות: מבוי שאין בו אלא חצר אחת של ישראל וחצר אחת של גוי אין מערבין אותו. מילתא אגב אורחיה קא משמע לן: שאילו היתה חצר של ישראל במקום חצרו של גוי, היו מערבין אותו! ואף על גב שאין בחצירו של זה הישראל האחר אלא בית אחד [ובעינן שני בתים בכל חצר] היו מערבין הוא ושכנו דרך חלונות, ויצטרף הוא לעירוב ההוא לעשות שני בתים לחצר הזאת, ויוכלו לערב עמו את המבוי להתירו דרך

משום דבעינן מבוי שבתים וחצרות פתוחין לתוכו, והרי אמרה רב חדא זימנא לעיל דף עד א, **ותרתי למה לי**?!
צריכא. **דאי מההיא** דלעיל,

דף עה.

הוה אמינא, **דירת עובד כוכבים** נמי **שמה דירה** לענין "בתים וחצרות פתוחים לתוכו". [אף שלענין לאסור על ישראל להוציא מביתו לחצר המשותפת לו ולעכו"ם לאו שמה דירה - כדלעיל ריש פירקין].
להכי **קא משמע לן** רב הכא, **דדירת עובד כוכבים לא שמה דירה** אף לענין "בתים וחצרות פתוחים לתוכו".
ואי לא ידענא דסבירא ליה לרב דבעינן מבוי שבתים וחצרות פתוחין לו אלא **מהכא**, **הוה אמינא**: עדיין לא ידענא **בבתים כמה** סגי, ואפשר דבעי טפי מתני בתים.
להכי **קא משמע לן** רב דבעינן "**בתים**" סתמא, דמשמע **תרין** בתים פתוחים לתוכו. [551] וכל הך פירושא בדברי רב לא יתכן, אלא רק אי אלא אמרה רב אף בחצר.
אבל **השתא** דאמרינן **דאמר רב אפילו חצר** - דלא שייך ביה הך טעמא - על כרחך **טעמא דרב** דלעולם המבוי יש לו היתר בלחי וקורה, ומשום דדירת עכו"ם שמה דירה. [552] אלא עיקר האיסור הוא שלא יטלטלו מחצר לחצר.
דקא סבר רב: **אסור לעשות** [כלומר: לדור] **יחיד במקום עובד כוכבים** שמא ילמד ממעשיו של עכו"ם. ואם לא יטלטלו עמו בני החצר שאינה פתוחה למבוי, יחוש מעצמו שלא לדור עם העכו"ם שמא יהרגנו, וסופו שיצא משם.
אמר רב יוסף: **אי הכי** - דאמרינן דאסר רב בין במבוי ובין ובחצר - **היינו דשמענא ליה לרבי טבלא**, **דאמר** בהא מילתא דרב: "**עובד כוכבים**" "**עובד כוכבים**" **תרי זימני** [שתי פעמים], **ולא ידענא מאי אמר**.
והשתא ידענא, דחד למבוי, חד לחצר [וראה עוד פירוש ברש"י].

מתניתין:

פתחים. ולהכי נקט, דהשתא שהחצר האחת גוי ודירתו אינה דירה, אין יכולין לערב אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי כמו שהיו עושין אילו היה ישראל במקום גוי. עד כאן לשון הריטב"א. ונראה בכוונתו, דמיירי שבצד העכו"ם היו שני בתים של עכו"ם, כיון שצריך שני בתים בכל חצר, ואילו בחצר של כל ישראל היה בית אחד, ונמצא שאין כאן שני בתים בכל חצר אפילו היה ישראל מצידו השני. ועל כן בלא העירוב אסור בודאי, אלא שעל ידי העירוב נעשין שתי החצרות כחצר אחת ושני בתים בתוכה, וכל החסרון מפני שהעכו"ם אינו מצטרף.

[551] וכתבו רש"י והריטב"א: רק בתים לא הוה ידענא כמה, אבל דבתרי חצרות סגי שפיר הוה ידענא, מדקאמר רב: מבוי שצידו אחד עכו"ם וצידו אחד ישראל הוא דלא מהני, הא משני צדיו ישראל שפיר דמי.

[552] ריטב"א. ובתוספות כתבו עוד פירוש, דמיירי במבוי שלא התירוהו בלחי וקורה אלא בפסין, שמותר אף בלא בתים וחצירות פתוחין לתוכו.

שתי חצירות זו לפנים מזו, ופתוחה החיצונה לרשות הרבים, ודריסת רגלה של הפנימית לצאת לרשות הרבים היא דרך החיצונה.

א. **עירבה הפנימית** להתיר לעצמה להוציא מבתים לחצר הפנימית, והרי היא "רגל המותרת במקומה", **ולא עירבה החיצונה - הפנימית מותרת** לעצמה, **והחיצונה אסורה**.

ב. עירבה **החיצונה** לעצמה, **ולא** עירבה **הפנימית**, הרי כיון שהפנימית אסורה מפני שלא עירבה, הוה לה "רגל האסורה במקומה", שאוסרת בדריסתה על החיצונה [כי בדריסתה נחשב כאילו היא דרה בחיצונה] עד שתערב עמה. ולפיכך: **שתיהן אסורות**.

ג. **עירבה זו** החיצונה **לעצמה**, **וזו** הפנימית **לעצמה**: **זו מותרת בפני עצמה**, **וזו מותרת בפני עצמה** [אבל מזו לזו אסור, כיון שלא עירבו ביניהן].

ואין הפנימית אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה לטלטל בחיצונה בפני עצמה, דקסבר תנא קמא: "רגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה", כלומר על החיצונה, ואף שדורסת דרך החיצונה.

רבי עקיבא אוסר את **החיצונה** - עד שתערב עם הפנימית - אפילו כשעירבה הפנימית לעצמה. כי סובר רבי עקיבא **שדריסת הרגל** של הפנימית **אוסרתה** לחיצונית, היות שאפילו "רגל המותרת במקומה" אוסרת שלא במקומה.

וחכמים אומרים: **אין דריסת הרגל אוסרתה** [והיא שיטה שלישית ומפרש לה בגמרא].

ד. **שכח אחד מן החיצונה ולא עירב**, והפנימית עירבה כולה לעצמה: **הפנימית מותרת**, **והחיצונה אסורה** לכולי עלמא, מפני זה ששכח לערב.

ה. שכח אחד **מן הפנימית ולא עירב** עם חבריו בפנימית, והחיצונה עירבה לעצמה: **שתיהן אסורות** - ואפילו לתנא קמא - שהרי הפנימית אסורה במקומה, ואוסרת בדריסתה על החיצונה.

ו. עירבו שתיהן זו עם זו, **ונתנו עירובן** המשותף **במקום אחד**, כלומר: בחיצונה [הכי מפרש לה בגמרא], **ושכח אחד** - הרי **בין** היה אותו אחד ששכח **מן הפנימית**, **ובין מן החיצונה**, **ולא עירב** - **שתיהן אסורות**.

והטעם: הרי אותה חצר ששכח בה אחד לערב, היא ודאי אסורה.

ולכן, אם היה השוכח בפנימית, הרי כיון שהפנימית אסורה - אף החיצונה אסורה, היות והפנימית דורסת על החיצונה. והוה רגל האסורה במקומה, שאף לתנא קמא אוסרת שלא במקומה.

ואפילו אם היה השוכח מן החיצונה אסורה גם הפנימית.

וטעמו של דבר, כיון שעתה אין יכולה להיות הפנימית משותפת עם החיצונה בעירובה, היות שלא כל בני החיצונה עירבו. ואם כן, צריכה הפנימית "להסתלק" מן השיתוף עם החיצונה ולעשותו כעירוב שלה בלבד [והוא נקרא: "אחדא דשא" [מיחדת לעצמה פתח], שסותמת את הפתח בפני החיצונה כדי לבטל עירובה עמה, "ומשתמשא" לבדה].
וזה הרי אינה יכולה הפנימית לעשות, כיון שאין פת העירוב נמצאת בפנימית אלא בחיצונה, וצריך ליתן פת העירוב בבית שבאותה חצר שמערבים אותה.
[וכבר נתבאר כל זה לעיל דף סו ב].
ז. **ואם היו** החצירות **של יחידים**, שבכל אחת מהחצירות יחיד הוא שדר בה: **אינן צריכין לערב** זו עם זו, שכיון שהפנימית בפני עצמה אין צריכה עירוב, שהרי יחיד הוא שדר שם, והוי לה רגל המותרת במקומה שאינה אוסרת שלא במקומה.
והך בבא כתנא קמא אתיא, דסבירא ליה אינה אוסרת שלא במקומה.

גמרא:

כי אתא רב דימי אמר משמיה דר**בי ינאי**: **זו דברי רבי עקיבא**, **דאמר**: **אפילו רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה** [וכדאיתא במתניתין].
אבל חכמים אומרים: **כשם שרגל המותרת** במקומה **אינה אוסרת**, **כך רגל האסורה** במקומה **אינה אוסרת**. שלדעת חכמים אין דריסת רגל אוסרת כלל.
ותמהינן עלה ממשנתנו, **דתנן**: **עירבה חיצונה ולא פנימית**, **שתיהן אסורות**
ומשמע: הא עירבה נמי פנימית - שתיהן מותרות!
והוינן בה: לפי רבי ינאי - **מני**, מי הוא התנא ששנה את משנתנו?
אילימא רבי עקיבא היא, האוסר אפילו דריסת רגל "המותרת במקומה" שלא במקומה.
אם כן תיקשי, **מאי איריא** דנקט "עירבה חיצונית ולא פנימית", דהוה לה **רגל** ה**אסורה** במקומה.
והרי לפיו, **אפילו** עירבה הפנימית, דהוה לה **רגל המותרת** במקומה - **נמי** אסורה החיצונה.[553]
אלא, **לאו**, **רבנן** היא!

[553] ואין לומר, דלעולם כרבי עקיבא אתיא, ובאמת אפילו עירבה פנימית נמי אסורה, ומתניתין אתא לאשמועינן דין החצרות כשלא עירבה הפנימית, ולא אתא לדיוקא. הא ליתא, שהרי רבי עקיבא קאמר במתניתין שאפילו עירבה פנימית אסורה החיצונה, כדקתני "ורבי עקיבא אוסר", ואם כשעירבה פנימית אסורה החיצונה, כל שכן כשלא עירבה הפנימית, ולמה לי רישא כלל?! על כרחך לדיוקא אתי, דבעירבה פנימית מותרת החיצונה, והא לא מצי אתיא כרבי עקיבא - רש"י.

הרי, שאף רבנן אוסרים כשהרגל אסורה במקומה, והיכי אמרת דלדעת חכמים דריסת הרגל אינה אוסרת כלל?! ומשנינן: **לעולם רבי עקיבא** היא. והא דקתני עירבה חיצונה ולא פנימית שתיהן אסורות, לא תידוק מינה שאם עירבה פנימית החיצונה מותרת. דמתניתין לאו לדיוקא אתא, אלא לאשמועינן עיקר הדין דכשלא עירבה פנימית חיצונה אסורה.

ואי קשיא לך, דהוי מילתא דלא צריכא, דהא כל שכן הוא מסיפא, דקתני שאפילו עירבה פנימית, החיצונה אסורה. הא לא תיקשי:

ולא זו אף זו קתני. כלומר: אשמועינן תחילה דלרבי עקיבא אסורה החיצונה ברגל האסורה במקומה, והדר אשמועינן אף ברגל המותרת. וכולה רבי עקיבא היא, ולחכמים אין דריסת הרגל אוסרת.

תו מקשינן על דברי רבי ינאי:

תנן במשנתנו: **עירבה זו** הפנימית **לעצמה**, **וזו** החיצונה **לעצמה - זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה**.

ומשמע: **טעמא דעירבה** הפנימית לעצמה, אז מותרת החיצונה לעצמה. **הא לא עירבה** הפנימית לעצמה - דהוי לה פנימית רגל האסורה במקומה - **שתיהן אסורות**. [554]

והשתא תיקשי, **והא האי תנא**, **דאמר**: **רגל המותרת אינה אוסרת**, **רגל האסורה אוסרת** - **מני**? משנה זו, המחלקת חילוק זה ביניהן - לפי מי היא שנויה?

אלימא לפי **רבי עקיבא היא** שנויה.

לא יתכן. כי לדבריו **אפילו רגל המותרת נמי** אוסרת!

אלא לאו רבנן היא, אלמא סבירא להו לרבנן דרגל האסורה, אוסרת?!

ועוד, על כרחך רבנן היא.

דהא **מדסיפא** בהמשך המשנה דקתני בה "ורבי עקיבא אוסר", **רבי עקיבא** היא - **רישא**, תנא קמא בר פלוגתיהו - **לאו רבי עקיבא** היא אלא רבנן.

אלמא, אף לרבנן דריסת הרגל אוסרת, כשהיא אסורה במקומה, כדדייקינן?!

ומשנינן: **כולה** מתניתין **רבי עקיבא היא**.

וחסורי מיחסרא בה, **והכי קתני**:

עירבה זו לעצמה וזו לעצמה - זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה.

[554] דעל כרחך צריך לומר שכוונת המשנה שבכי האי גוונא שתיהן אסורות. כי אם לא באה המשנה אלא לומר שאם לא עירבה כל אחת לעצמה, זו שלא עירבה בלבד היא אסורה - הא תני לה כבר ברישא. וגם אין לומר שלא באה המשנה לדיוקא, אלא ללמד שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת, והוא הדין רגל האסורה. שאם כן ליתני "עירבה חיצונה ולא פנימית חיצונה מותרת" - ואף על גב דפנימית אסורה במקומה - וכל שכל כשהיא מותרת במקומה. ועל כרחך דוקא קתני.

במה דברים אמורים, **שעשתה** הפנימית **דקה** [מחיצה של דלת קטנה] בינה לבין הפנימית, וסילקה בכך עצמה מדריסת הרגל על החיצונה.
אבל לא עשתה הפנימית **דקה**, ועדיין דריסת רגלה על החיצונה, **חיצונה אסורה**.
אף שעירבה הפנימית, ומותרת היא במקומה - **דברי רבי עקיבא**.
שרבי עקיבא אוסר את החיצונה מפני שסבר: **דריסת הרגל אוסרת!**
ועלה קתני **וחכמים אומרים**: **אין דריסת הרגל אוסרת!** ולחלוק באו, הן על הרישא, דקתני: עירבה "החיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות", והן על הסיפא, דקתני שאם לא עשתה הפנימית דקה, שתיהן אסורות.
והיינו כרבי ינאי, שלדעת חכמים אין דריסת הרגל אוסרת כלל.
מתיב רב ביבי בר אביי ממשנתנו: **ואם היו של יחידים אינן צריכים לערב**.
הא של רבים - צריכים לערב זו עם זו!
אלמא, **רגל** של יחידים **המותרת במקומה אינה אוסרת**, **רגל** של רבים **האסורה**, **אוסרת**?!
ועוד מתיב רבינא ממשנתנו:
שכח אחד מן החיצונה ולא עירב, **הפנימית מותרת וחיצונה אסורה**.
שכח אחד מן הפנימית ולא עירב, **שתיהן אסור ות**.
ומשמע: **טעמא דשכח** אחד מן הפנימית ולא עירב - דהוה לה רגל האסורה במקומה - הוא דאמרינן ששתיהן אסורות.
הא לא שכח אחד מן הפנימית - **שתיהן מותרות**, דהוה לה רגל המותרת במקומה!
והיינו, על כרחך דלא כרבי עקיבא, כי לרבי עקיבא אפילו בכי האי גוונא החיצונה אסורה משום דריסת הפנימית.
אלמא לרבנן **רגל המותרת אינה אוסרת**, **רגל האסורה**, **אוסרת!**
אלא כי אתא רבין, **אמר** משמיה **דרבי ינאי** בגוונא אחרינא, והדרינן בן מכל מה דפירשנו במשנתנו:
שלשה מחלוקות בדבר:
א. **תנא קמא סבר**: **רגל המותרת** במקומה **אינה אוסרת**, **רגל האסורה**, **אוסרת!** [ופירושא דמתניתין בכל בבותיה, הוא כמו דפירשנו בגופה של משנה].
ב. **רבי עקיבא סבר**: **אפילו רגל המותרת**, **אוסרת!**
ג. **ורבנן בתראי** [היינו: "וחכמים אומרים" דמתניתין] **סברי**: **כשם שרגל מותרת אינה אוסרת**, **כך רגל האסורה אינה אוסרת!**
שנינו במשנה: **נתנו** - הפנימית והחיצונה - **עירובן במקום אחד**, **ושכח אחד בין מן הפנימית** בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות:

ומפרשינן: **מאי מקום אחד**?
[**סימן**: **חיצונה עצמה בבית יחידאה רבינא דלא משכח בפנים**]
אמר רב יהודה אמר רב: האי "מקום אחד" דמתניתין, היינו **חיצונה**.
ואמאי קרו לה "מקום אחד"?
מקום "המיוחד" [היינו "אחד"] **לשתיהן**, שהיא החיצונה ששתיהן משתמשין בה.
אבל אם שמו העירוב בפנימית, החיצונה אסורה בין שכח אחד ממנה, בין שכח אחד מן הפנימית. ומשום, דהוי לה רגל האסורה במקומה, ואוסרת אף החיצונה.
ועוד, שאין עירובה במקומו, ואין יכולה להסתלק.
אבל הפנימית אינה נאסרת משום שכחת החיצונה, דאחדא דשא ומשתמשא, שהרי עירוב שלה במקומו, דהיינו בפנימית.

דף עה:

תניא נמי הכי כרב יהודה, ד"מקום אחד" היינו חיצונה: **נתנו עירובן בחיצונה, ושכח אחד בין מן החיצונה ובין מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות**, וכמו ששנינו במשנה.
נתנו עירובן בפנימית:
ושכח אחד מן הפנימית ולא עירב, שתיהן אסורות, אם משום דריסת הרגל, אם משום שאין יכולה להסתלק מן הפנימית, וכמו שנתבאר.
שכח אחד **מן החיצונה ולא עירב, שתיהן אסורות, דברי רבי עקיבא**, ומפרש לה לקמן בגמרא.
וחכמים אומרים: **בזו** - ששכח אחד מן החיצונה - **פנימית מותרת**, שהרי יכולה להסתלק מן העירוב המשותף, **וחיצונה אסורה**.
והשתא מפרשינן טעמא דרבי עקיבא: **אמר ליה רבה בר חנן לאביי**: **מאי שנא לרבנן דאמרי**: **פנימית מותרת משום** דפנימית **אחדא דשא** בפני החיצונה **ומשתמשא**, כלומר: שמסתלקת הפנימית מן העירוב המשותף.
לרבי עקיבא נמי, תיחד הפנימית **דשא ותשתמש!**
כלומר: מאי טעמא דרבי עקיבא דלא סבירא ליה כרבנן?!
אמר ליה אביי לרבה בר חנן: **עירוב** של החיצונה הנתון בפנימית **מרגילה** לתוך הפנימית, כלומר: עירובה מכניס רגלי החיצונה בפנימית [ר"ח], וכדריסת הרגל על הפנימית, דמי [וכמבואר כל זה לעיל דף סו ב].
ותמהינן: אי הכי, **לרבנן נמי** נימא: **עירוב מרגילה**, וכיון שאסורה היא במקומה, אוסרת על הפנימית כמו בדריסת הרגל [וכדלעיל דף סו ב]?!

ומשנינן: משום **דאמרה** פנימית לחיצונה: **לתקוני** - שנשתמש אחת בחצר השניה - **שיתפתיך** בעירוב אחד. **ולא לעוותי**, שתאסרי עלי מפני שיתוף העירוב שבינינו המרגילך לתוך שלי! ותמהינן: **לרבי עקיבא נמי**, **תימא** פנימית לחיצונה: **לתיקוני שיתפתיך ולא לעוותי**?!

ומשנינן: **דאמרה לה** חיצונה לפנימית: **מבטלינן לך רשותי**, כלומר: דאין זה עיוות, כיון שיכולה חיצונה לבטל לפנימית רשות שיש לה בפנימית על יד הרגל עירוב, וכיון שיכולה לבטל, אין הפנימית מותרת עד שתבטל החיצונה.

וטעמא **דרבנן** דפליגי: משום דקא סברי, **אין ביטול רשות** מבן **חצר** אחת לבן **חצר** שניה, ואין יכולים בני החיצונה לבטל רשות לבני פנימית. וכיון שאין מועיל הביטול הוי לה עיוות, ומותרת הפנימית.

ותמהינן עלה: הא לעיל דף סו ב איפליגו אמוראי בהך מילתא, אי יש ביטול רשות מחצר לחצר [ומשכחת לה נמי בגווני אחריני, כגון: שתבטל פנימית דריסת רגל שיש לה בחיצונה לחיצונה. או שתי חצירות ופתח ביניהן שלא עירבו, ובאה חצר אחת לבטל רשותה לשניה, כדי שתותר השניה להוציא מרשותה לרשות. או אף אם עירבו ושכח אחד לערב, ובא לבטל רשותו לבני חצירו, ולבני חצר השניה שעירבו עמה].

והשתא: **לימא שמואל ורבי יוחנן** - דפליגי בה לעיל - **בפלוגתא דרבנן ורבי עקיבא קא מיפלגי**?

דשמואל דאמר אין ביטול רשות מחצר לחצר, **כרבנן**.

ורבי יוחנן, **דאמר** יש ביטול מחצר לחצר, **כרבי עקיבא**?! ומשנינן: **אמר לך שמואל**, **אנא דאמרי אפילו לרבי עקיבא**.

כי **עד כאן לא קאמר רבי עקיבא הכא**, **אלא בשתי חצירות זו לפנים מזו דאסרן אהדדי** משום הרגל עירוב, וכן בשתי חצירות ופתח ביניהן, שעירבו זו עם זו ואסרן אהדדי משום הרגל עירוב.

[ולאו דוקא נקט הגמרא: זו לפנים מזו - רשב"א], וכן בשתי חצירות זו לפנים מזו שאוסרת הפנימית על החיצונה משום דריסת הרגל, דכיון שאוסרין זו על זו - מבטלין.

אבל התם, במימרא דשמואל, מיירי בשתי חצרות ופתח ביניהן ואין אוסרות זו על זו, דבהא אמרינן: **מי קא אסרן אהדדי**, דליתקון חז"ל ביטול כדי להתירן?! [555]

[555] כן פירש רש"י. ולפי זה אתיא הך גמרא כאביי דלעיל דף סו ב, דמפרש במילתיה דשמואל, שלא אמר אין ביטול רשות מחצר לחצר אלא היכא דלא אסרן אהדדי. וראה בתוספות, שפירשו סוגיא דידן גם לרבא, דאמר התם, דאף כשאוסרות זו על זו - כגון: פנימית שאוסרת על החיצונה בדריסת הרגל - נמי אין ביטול רשות מחצר לחצר, ראה שם.

ורבי יוחנן - דאמר לעיל יש ביטול רשות מחצר לחצר ואפילו בשתי חצירות ופתח ביניהן שאין אוסרין זה על זה, וכל שכן הכא - **אמר** לך:
אנא, **דאמרי אפילו לרבנן**, ואף לרבנן יש ביטול רשות מחצר לחצר.
הכא, שיכולה פנימית לומר לחיצונה: לתיקוני שיתפתיך ולא לעוותי, לאו משום דאין "יכולה" חיצונה לבטל וכדפרישנא לה לעיל.
אלא משום דאמרה לה פנימית לחיצונה: אף דיכולה את לבטל לי רשותך שאצלי, מכל מקום עיוות הוא. שהרי: **אדמבטלת** [עד דמבטלת] **לי** - **קא אסרת עלאי**! הילכך: דל אנת, ודל ביטולך, דלא בעינא ליה [רש"י].
אבל התם - גבי שתי חצרות ופתח ביניהן, דאמר רבי יוחנן יש ביטול רשות מחצר לחצר - **מי קאסרת** חצר **עלה** דחברתה בפתח שביניהן בלא עירוב, דאי אמרת תבטיל ניהוי עיוות?! [556]
שנינו במשנה: **ואם היו** - חצר הפנימית והחיצונה - **של יחידים** אינן צריכין לערב:
אמר רב יוסף: **תני רבי**: **היו** בשתי החצרות כאחת **שלשה** אנשים (**אסורין**) [**אוסרין** - רש"י וריטב"א] הפנימית על החיצונה, משום דריסת הרגל הפנימית.
וטעמא: לא מיבעי אם היו שנים בפנימית ולא עירבו, שמתוך שאסורה הפנימית במקומה, אוסרת היא על החיצונה. אלא אפילו שנים בחיצונה ואחד בפנימית, אוסרת הפנימית על החיצונה עד שתערב עמה, ולא סגי לה לחיצונה בעירוב בינה לבין עצמה.
וטעמא מפרש לקמן [נתבאר על פי ריטב"א].
אמר להו רב ביבי לבני הישיבה: **לא תציתו ליה** לרב יוסף [אל תקבלו ממנו] דהך שמעתתא ברייתא משמיה דרבי היא.
דאנא הוא **דאמריתה ניהלה** לרב יוסף קודם שחלה ושכח תלמודו, ולאו משמיה דרבי אמרתי לו, **ומשמיה דרב אדא בר אהבה אמריתה ניהלה**!
ואמרתי הטעם בדין זה: **הואיל ואני קורא בהן "רבים" בחיצונה**, גזרינן אטו "רבים" בפנימית שלא עירבו. [557]
שוב נזכר רב יוסף שכך היה, **ואמר רב יוסף מריה דאברהם**! "**רבים**" - ששמעתי מרב ביבי - **ב**"**רבי**" **איחלף לי**, וטעיתי לומר ש"רבי" תני לה להאי דינא בברייתא.

---

[556] כן הוא לשון רש"י, וראה מה שתמה בשפת אמת. וכתב עלה הריטב"א: לפי פשוטו של רש"י ופשוטה של הגמרא, משמע, דרבי יוחנן סבר דביטול רשות הוא דוקא משום דלא אסרה עלה, אבל אם אוסרין זה על זה אין מבטלין מחצר לחצר. ואמנם הריטב"א תמה על זה, וראה שם מה שפירש, וצידד שם הריטב"א דאף רש"י לדבריו נתכוין. וראה גם מה שכתב הרשב"א בזה.

[557] וכתבו תוספות, שיאמרו: כשם שיש שנים בחיצונה כך יש שנים בפנימית ולא עירבו. אבל מרש"י משמע, דהגזירה שמא יבואו להחליף שנים בפנימית עם שנים בחיצונה - גאון יעקב. וכן כתב במאירי כרש"י.

ושמואל פליג אעיקר דינא, **ואמר**: **לעולם מותרות** שתי החצרות בשלשה אנשים ואפילו היו שנים בחיצונה ועירבו, ואחד בפנימית, **עד שיהו שנים בפנימית** ולא עירבו **ואחד בחיצונה**, דהכא שפיר אוסרת הפנימית על החיצונה, משום דריסת רגל האסורה במקומה.

אמר רבי אלעזר: קיימא לן שנכרי הדר עם שנים בחצר אחת הרי זה אוסר עליהם עד שישכרו ממנו רשותו, וכדאמרינן בריש פירקין [וכרבי אליעזר בן יעקב - דקיימא לן כוותיה - דבעו שנים עם הנכרי].

וקא משמע לן רבי אלעזר: אפילו אם היה ה**נכרי** דר לבדו בפנימית ודורס דרך החיצונה שדרים בה שנים, **הרי הוא כרבים** שלא עירבו, שהן אוסרין בדריסת הרגל על החיצונה, ואין מותרת החיצונה עד שתשכור רשות מן הנכרי.

[והך מילתא דרבי אלעזר עיקר חידושה היא לשמואל. דלדעת רב ביבי, שאף ישראל אחד בפנימית ושנים בחיצונה אוסר הישראל, למה לי דאמר רבי אלעזר דנכרי אוסר והרי אף ישראל אוסר בכי האי גוונא, [רש"י].

והטעם שנכרי חשבינן ליה לרבי אלעזר "כרבים", ולא אמרינן דיחיד הוא ולא יאסור כשם דישראל אינו אוסר [וכמו שביארו תוספות, שאם היה כיחיד ולא כרבים לא היה אוסר, שאין להחמיר בעכו"ם יותר משישראל]?

היינו, משום דחיישינן דאיכא מאן דלא ידע שהעכו"ם יחידי [וכמו שכתב רש"י בד"ה מיפעא פעי] וחושבים שיש שם רבים, ולפיכך אוסרים.

ותמהינן עלה: **מאי שנא** גבי **ישראל** יחיד בפנימית, **דלא אסר** שמואל משום דלא ידעי דאיכא התם רק אחד שאינו אוסר, ומשום: **דמאן דידע** שאין שם אלא אחד הרי **ידע**, **ומאן דלא ידע** - דאיכא שם אחד - **סבר**, שאפילו יש שנים, מסתמא **עירובי עירב** עם חבירו והוה לה רגל המותרת במקומה. [נתבאר על פי המאירי, אך ראה היטב בגאון יעקב].

נכרי נמי אמרינן [כמו: נימא] **דידע** - דאין שם אלא אחד - הרי **ידע**, ומאן **דלא ידע** שנכרי יחידי הוא בחצירו וחושב שהם רבים, **סבר**: **אגירי אוגר** [כבר השכיר העכו"ם רשותו] ולפיכך מותרת החיצונה, ואמאי אמרת, דחיישינן לרואין שאין יודעים שהוא יחיד?! [558]

[558] כן נראה לבאר בפשיטות לדעת רש"י. אך בריטב"א פירש, דהכי מקשינן: אמאי אסרת כלל על החיצונה משום דריסת רגל של עכו"ם [ואפילו אם היו רבים]. והרי קיימא לן דירת עכו"ם אינה דירה לאסור, וכל מה דאסרו, אינו אלא משום שמא ילמד ממעשיו כשדר עמו, ולהרחיק הישראל מן העכו"ם, הוא [כמבואר בריש פירקין]. ואם כן, הני מילי כשדר עם הישראל באותה חצר, אבל אם רק דורס עליו, אין לו לאסור כלל. ואם משום, דאיכא מאן דלא ידע שאין העכו"ם אוסר על ישראל בדריסה וחושב מה לי דר עם ישראל שאוסר מה לי דורס עליו, ויבוא להתיר אף כשדר עם הישראל ממש. נימא: דמאן דלא ידע הך סברא, יאמר: שמה שאנו מתירים הוא משום שהשכיר העכו"ם רשותו ולא משום שאין אוסר העכו"ם כלל. ובפשוטו ברש"י לא משמע כן, אך ראה במאירי שפירש כעין הריטב"א, ומשמע שמפרש כן בדעת רש"י.

ומשנינן: בנכרי אין תולין הרואין שהשכיר רשותו כשבאמת לא השכיר, מפני שאומרים: **אי איתא דאוגר מיפעא פעי!**

אם היה משכיר היה לו קול, שהעכו"ם משמיע קולו ועניניו ידועים [מאירי, וראה עוד ביאורים ברבינו יהונתן]. ולפיכך אומר מאן דלא ידע שהוא דר שם יחידי, שאין דריסת הרגל אוסרת [רש"י].

אמר רבי יהודה אמר שמואל: עשרה בתים זה לפנים מזה הנמצאים בחצר עם עוד דיורין אחרים, ואין לבתים הפנימיים דרך לצאת לחצר אלא דרך החיצוניים, **פנימי נותן את עירובו** - כדי להתיר החצר בטלטול - עם שאר דיירי החצר, **ודיו**. ואין צריך שיתנו אף תשעת החיצוניים את עירובם. [ראה ציור] וטעמא: כל התשעה "בית שער" לבית הפנימי הם, ואמרינן לקמן במשנה [ולעיל דף עב ב] הדר בבית שער אינו אוסר על בני החצר, ואין צריך להשתתף בעירוב החצר.

ורבי יוחנן אמר: אפילו חיצון נותן בעירוב החצר.

וקא סלקא דעתין דאכולהו חיצוניים אמר.

ותמהינן: **חיצון בית שער הוא**, ולמה יתן עירוב?!

ומפרשינן לה: **חיצון של פנימי**, כלומר: החצר החיצון התשיעי הסמוך לפנימי.

ומפרשינן טעמא, **במאי קמיפלגי**?

מר - שמואל, שפוטר את כולם ואפילו בית תשיעי שהוא בית שער לפנימי - **סבר**: אף **בית שער דיחיד שמיה בית שער**, ונמצא שכולם בתי שער הם.

ומר - רבי יוחנן, שמחייב הבית התשיעי - **סבר**: בית שער דיחיד **לא שמיה בית שער**. ולפיכך שמונה הראשונים נחשבים כבתי שער לשני הבתים הפנימיים, והתשיעי לאו שמיה בית שער, וחייב אף הוא ליתן את עירובו.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב: שתי חצירות שיש בהם דיורין, **ויש עוד שלשה בתים ביניהם**, שאחד מן הבתים פתוח לחצר אחת, ואחד פתוח לחצר השניה, ובין שני הבתים בית שלישי שאינו פתוח לחצר, אלא פתוח משני צדיו לבתים הפתוחים לחצר [ויש לו לאותו בית אמצעי יציאה אחרת לרשות הרבים, וכל שאין חייב לצאת דרך הבתים הסמוכים לו, אינם נעשים לו "בית שער", והרי הם אוסרים - ר"ן].

אם באים שתי החצירות לערב זו עם זו [ריטב"א, שולחן ערוך], משכחת לה שיהיו כל שלשת הבתים פטורים מליתן עירוב ויהיו מותרים לטלטל.

כגון: **זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה**, כלומר: חצר האחת יגבו עירובן, ויתנו עירובן בבית אמצעי.
ואף **זה** [בני חצר השניה] **בא דרך זה** [דרך הבית החיצון השני] **ונותן** אף הוא **עירובו בזה** [בבית אמצעי]. [ראה ציור 1]
והשתא, שלשה בתים אלו אין צריכין כלל ליתן בעירוב.

דף עו.

והטעם: שמתוך שנתנו עירובן באמצעית, **זה** - בית החיצון שבחצר אחת - **נעשה בית שער לזה** לחצר שלו, שדרכו יוצאין מהבית האמצעי לחצר ונכנסים אליו.
וזה - בית החיצון שבחצר השניה - **נעשה בית שער לזה** לחצר שלו, ופטורין ליתן את העירוב.
אמצעי נמי פטור מליתן עירוב, דהא **הוה ליה בית שמניחין בו עירוב**, **ואין צריך ליתן את הפת** לעירוב. [559]
בדיק להו רחבה לרבנן [מנסה היה אותם אם חכמו להשיב]:
א. "הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב, והדר שם אינו אוסר עליו" [מתניתין לקמן דף פה ב].
ב. שני בתים זה לפנים מזה ופתוחין זה לזה, ופתוח הבית החיצון לחצר אחרת. ובאין בני החצר הראשונה לערב עמם את הבית הפנימי ולא את הבית החיצון וליתן שם את העירוב, שורת הדין שאין עירוב זה מועיל.
שהרי אי אפשר לטלטל העירוב ממקומו בבית החיצון לאותה חצר שנתנה בו את עירובו, כיון שהבית החיצון לא נכלל בעירוב ואי אפשר להוציא ממנו לחצר, ונמצא שאין העירוב יכול לבוא לאותה חצר שנתנה את העירוב, ואינו עירוב. [נתבאר על פי משמעות רש"י וריטב"א ודלא כהבנת החזון איש סימן צ"ו ס"ק ל"ה].
אמנם, מתוך שנתנו בני החצר את עירובן בפנימי נעשה הבית החיצון "בית שער" [ועל דרך האמור במימרא קודמת], וכיון שהדר בבית שער אינו אוסר, אפשר להביא את העירוב מן הבית הפנימי, לאותה חצר שנתנה בו את עירובו.
והשתא בדיק להו רחבה:

[559] וכתב הר"ן: להכי חשבינן להו השתא בית שער, "מפני שנתנו עירובן בבית אמצעי וגילו בדעתן שקבעו שם שביתתן לאותה שבת, מקרי "בית שער" ואינו אוסר". וכתבו התוספות: שאפילו אם יתנו העירוב בבית אחר שבחצר, יפטרו כולן מליתן את העירוב, "דנעשו כולם בית שער לאותה חצר המוליכה עירוב דרך עליהן לחצר אחרת".

שתי חצירות סמוכות זו לזו, זו בצפון וזו בדרום, [זו פתוחה בפתח משלה לרשות הרבים וזו פתוחה בפתח משלה לרשות הרבים], ויש דיורין בכל אחת מן החצירות. ועוד **שני בתים ביניהם** זה בצפון ופתוח לחצר הצפונית, וזה בדרום ופתוח לחצר הדרומית, ופתוחין הבתים זה לזה.

ובאין שתי החצרות לערב כל אחת לעצמה, אלא **שזה** [החצר הצפונית] **בא דרך זה** [הבית הצפוני הסמוך לחצר] ואינו מערבו עם החצר, **ונתן עירובו בזה** [בבית הדרומי]. **וזה** [החצר הדרומית] **בא דרך זה** [הבית הדרומי הסמוך לה] ואינו מערבו עם החצר, **ונתן עירובו בזה** [בבית הצפוני]. [ראה ציור 2 בעמוד הקודם] ונמצא, שתקנתה של חצר צפונית קלקלתה של חצר דרומית, ותקנתה של חצר דרומית קלקלתה של חצר צפונית.

שהרי החצר הצפונית צריכה להחשיב הבית הדרומי שבו נתנה את עירובה כבית גמור ולא כבית שער, שהרי הנותן עירובו בבית שער אינו עירוב. וצריכה להחשיב הבית הצפוני הסמוך לה, כבית שער ולא כבית, כדי שתוכל לטלטל דרך אותו בית את עירובה מן הבית הדרומי שנתנה בו עירובה, לחצירה.

ואילו החצר הדרומית צריכה להחשיב בהיפוך, שהבית הצפוני בית גמור, והבית הדרומי הסמוך לה בית שער, ומאותו טעם.

ובהא מספקינן: **מי משוינן להו** - לכל אחד ואחד מהבתים - **לגבי דהאי** [החצר הדרומית] נחשיב הבית הצפוני שבו נתנה את עירובה, **כבית, ולגבי דהאי** [החצר הצפונית] נחשיב אותו בית צפוני **כבית שער**, שיכולה לטלטל דרכו אף שאינו מעורב עמה.

וכן נחשיב הבית הדרומי **לגבי דהאי** [החצר הדרומית] **בית שער** כדי שתוכל להביא את עירובה דרך אותו בית אליה. **ולגבי דהאי** [החצר הצפונית] נחשיב אותו בית דרומי **כבית** גמור, שיוכשר ליתן בו את עירובה [נתבאר על פי גירסת מהרש"ל].

אמרו ליה רבנן לרחבה: **שניהן לא קנו עירוב**.

דמה נפשך: **אי בית שער משוית ליה** לכל אחד מהבתים, הא קיימא לן: "**הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב**".

ואי בית משוית ליה לכל אחד ואחד מהבתים, **קא מטלטל** כל אחת ואחת מהחצירות **לבית** [דרך בית] **דלא מערב ליה** שאינו מתערב עמה.

שמא תאמר: נחשיב הבית הצפוני לגבי חצר דרומית בית, ולגבי חצר צפונית בית שער, ונחשיב הבית הדרומי לגבי חצר צפונית, בית, ולגבי חצר דרומית בית שער, הא לא אמרינן, ולפיכך שניהן לא קנו עירוב.

ותמהינן עלה: **ומאי שנא מדרבא**.

דאמר רבא: **אמרו לו שנים** [לשליח אחד] **צא וערב עלינו** עירוב תחומין.
ודין הוא, שהעירוב קונה משקידש יום שבת, ואם נאכל עירובו קודם שקידש היום אינו עירוב.
והלך שליח זה **ולאחד** משולחיו **עירב עליו מבעוד יום**, שהוא ודאי קודם שקידש יום שבת, **ולאחד** משולחיו **עירב עליו בבין השמשות**, שספק יום הוא ועדיין לא קידש שבת, ספק לילה הוא וכבר קידש השבת קודם שעירב עליו השליח, ואינו עירוב.
זה שעירב עליו מבעוד יום, **נאכל עירובו בבין השמשות**, וספק הוא אם עדיין יום הוא, ונאכל עירובו קודם שקידש היום ולא הוי עירוב, או אפשר כבר לילה הוא ונמצא שנאכל עירובו אחר שקידש היום.
וזה שעירב עליו בבין השמשות, **נאכל עירובו** רק **משתחשך** [שאם נאכל בבין השמשות, הרי ממה נפשך אינו עירוב. ומיהו הוא הדין אם לא נאכל כלל, ולאו דוקא קאמר - תוספות שבת דף לד א], **שניהם קנו עירוב**.
ומפרשינן טעמא בשבת דף לד א: כיון שספק הוא, ואיתרע בעירוב תחומין שאינו אלא מדרבנן, הוה ליה ספק דדבריהם וכל ספק דבריהם להקל.
ולפיכך: לגבי אותו שנאכל עירובו בין השמשות, משוינן ליה לבין השמשות כלילה, ונמצא שנאכל עירובו אחר שקידש השבת. ואילו לגבי אותו שהונח עירובו בבין השמשות, משוינן ליה לבין השמשות כיום, ונמצא שהונח עירובו קודם שקידש השבת, ומספק קנו שניהם עירוב!
הרי חזינן, דאיכא למימר שפיר על זמן אחד. דלגבי דהאי יממא הוא, ולגבי דהאי ליליא הוא. והכא נמי נימא הכא, דלגבי דהאי הוי בית, ולגבי דהאי הוי בית שער?!
ומשנינן: **הכי השתא**!
התם, דהוי **ספק יממא ספק ליליא**, **לא מינכרא מילתא** [אינו ניכר הדבר].
אבל הכא, **אי דלגבי דהאי בית**, **לגבי דהאי** הוי נמי **בית**. **ואי לגבי דהאי בית שער**, **לגבי דהאי נמי בית שער**. [560]

הדרן עלך פרק הדר

[560] ופירש הריטב"א: בין השמשות מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה, ואפשר לתלות בשניהם גם כן, ולומר שזה הניח ביום וזה נאכל בלילה. אבל הכא אי אפשר לדון בית דירה בשני דינין, שהוא בית דירה גמור ושיהא גם בית שער. וכן פירש הר"ן, והוסיף: אי אפשר לדון כן משום דמיחזי כחוכא. וראה לשון רש"י, לשון הר"ח ומאירי.

פרק שביעי - חלון

א. שתי חצרות הסמוכות זו לזו, ויש מחיצה ללא פתח ביניהן - מערבין בני כל חצר עירוב נפרד, והוא מתיר להם לטלטל מביתם לחצר המשותפת. אך אסורים הם לטלטל מבית שבחצר זו לחצר האחרת דרך החורים שבין החצירות, או מעל גבי כותל המחיצה. ואף אם רצו לערב הבתים והחצרות כולם כאחד אין יכולים, כיון שיש מחיצה סתומה ללא פתח ביניהם. [ראה ציור 1]

ב. וכל זה, כשאין ביניהן "פתח" [ברוחב ארבעה טפחים ועד רוחב עשר אמות]. אבל אם יש ביניהן "פתח" - אם רצו, מערבין שני עירובין נפרדים, ואסורין בני חצר זו בחצר זו. ואם רצו לערב ביניהן, מערבין עירוב אחד, ומותרין אף זו בזו. [ראה ציור 2] וכמו כן אם לא היה ביניהן פתח, אלא היה,

מתניתין:

חלון שבין שתי חצירות, שהיה רחב **ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים או יותר, וחלק מן החלון נמצא **בתוך עשרה** טפחים מקרקע החצירות - יש דין "פתח" לחלון הזה. ולכן אם רצו, **מערבין שנים** עירובין נפרדים, **ואם רצו**, **מערבין** עירוב **אחד** ביניהם. [ראה ציור 3] אבל אם היה רוחב החלון **פחות מארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים, **או** שהיה החלון גבוה כולו **למעלה מעשרה** טפחים מהקרקע - **מערבין שנים** עירובין נפרדים לכל חצר, **ואין מערבין** ביניהן עירוב **אחד**.

והטעם: לפי שחלון שרוחבו פחות מארבעה טפחים אינו נחשב "פתח", כיון שאינו ראוי להכניס ולהוציא דרכו, היות והוא צר, ו"כמאן דליתא דמיא" [לשון המשנה ברורה]. ונמצאת המחיצה מפרדת ביניהן, ולכן אין יכולים לערב כאחד.

וכן אם היה החלון גבוה כולו למעלה מעשרה טפחים, שהוא שיעור גובה מחיצה, אינו מועיל כלום, כיון שיש תחתיו מחיצה גמורה, החולקת בין החצרות, ואי אפשר להן לערב יחד [משנה ברורה, וראה ברבינו יהונתן].

גמרא:

נחלקו רבן שמעון בן גמליאל וחכמים בענין "לבוד".

דעת רבן שמעון בן גמליאל שגם ביותר משלשה טפחים [ועד משהו פחות מארבעה טפחים] אמרינן לבוד.

אך לפי חכמים אין אומרים "לבוד" אלא בפחות משלשה טפחים.

שנינו כאן סתמא דמתניתין, שחלון פחות מארבעה טפחים לא חשיב "פתח".

והוינן בה: האם **לימא תנן** הכא **סתמא** דמתניתין **כרבן שמעון בן גמליאל**, **דאמר**: **כל פחות מארבעה** טפחים **כלבוד דמי**.
דקא סלקא דעתין שלדעת רבנן, הסוברים ששלשה טפחים יוצאים מתורת לבוד - חשוב חלון שיש בו שלשה טפחים "פתח" [תוספות].
ודחינן: **אפילו תימא** מתניתין **כרבנן**, דסברי שבשלשה טפחים לא אמרינן לבוד, אתי שפיר!
כי **עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל**, **אלא לענין** שיעור "**לבודין**".
אבל לענין שיעור **פתחא** - **אפילו רבנן מודו** דרק **אי איכא** חלון שיש ברוחבו **ארבעה על ארבעה חשיב** פתח. **ואי לא** - **לא חשיב** פתח.
עוד שנינו במשנה: חלון שיש בו **פחות מארבעה** על ארבעה, או למעלה מעשרה, מערבין שנים ואין מערבין אחד:
ותמהינן: הך סיפא למה לי? והא **פשיטא** היא, כי כבר מרישא שמעת לה.
כיון דאמר ברישא דמתניתין: חלון שבין שתי חצירות שיש בו **ארבעה על ארבעה בתוך עשרה**, רצו מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד. הרי **ממילא**, **אנא ידענא דפחות מארבעה** או **למעלה מעשרה לא** מערבין כאחד. ואם כן - סיפא למה לי?!
ומשנינן: **הא קא משמע לן** בהא דקתני סיפא חלון למעלה מעשרה אין מערבין אחד:
דטעמיה הוא משום **דכוליה** חלון הוי **למעלה מעשרה**, ולכן הוא אינו מועיל.
אבל חלון **שמקצתו בתוך עשרה** - רצו **מערבין שנים**, **ואם רצו מערבין אחד**
ומרישא לא שמעת לה. כי הא דקתני ברישא "בתוך עשרה" מערבין אחד, איכא לפרושי שכולו נמצא בתוך עשרה. [561]
ועתה מבארת הגמרא, כי מה שאמור במשנה שמספיק מקצת של החלון בתוך עשרה כדי לערב ביחד - נשנה גם בברייתא:
תנינא בברייתא **להא** דינא ששנינו במשנה.
דתנו רבנן בברייתא:
א. היה **כולו** [כלומר: רובו] של חלון **למעלה מעשרה** טפחים, **ומקצתו בתוך עשרה**.
ב. וכן אם היה **כולו** [רובו] **בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה** - **מערבין שנים**. **ואם רצו מערבין אחד**, אף שאין כולו של החלון בתוך עשרה טפחים.

[561] וביארו התוספות כי אגב שחזר התנא על דין חלון למעלה מעשרה, כדי לאשמועינן שדוקא כולו "למעלה מעשרה" לא מהני, הדר ותני נמי בהדיה את הדין ש"פחות מארבעה על ארבעה" גם לא מהני.

ותמהינן: **השתא**, ששנינו ברישא של הברייתא, שאפילו אם היה **כולו** [רובו] של החלון **למעלה מעשרה** ורק **מקצתו למטה מעשרה**, בכל זאת **אמרת**: **מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד**.

אם כן, מה חידוש השמיענו התנא בסיפא של הברייתא?

וכי "**כולו בתוך עשרה ומקצתו למעלה מעשרה**" **מיבעיא** ליה לומר שאפשר לערב ביניהם?!

ומשנינן: כך רגיל התנא לשנות: **זו** - כשמקצתו של החלון בתוך עשרה - מערבין כאחת, **ואין צריך לומר זו** - כשרובו של החלון בתוך עשרה - **קתני**.

אמר רבי יוחנן: חלון שאמרו חכמים שמועיל באמצעותו לערב אחד - שיעורו הוא בחלון מרובע, וצריך שיהא באורך כל צלע של החלון ארבעה טפחים.

וכיון שכל עיגול חוסם בתוכו ריבוע פנימי, ואלכסונו של הריבוע הזה שוה לקוטרו של העיגול, הרי:

חלון עגול שבמחיצה המפרידה בין שתי חצירות - [ראה ציורים בעמוד הבא] **א צריך שיהא בהיקפו** של העיגול **עשרים וארבעה טפחים**.

כי רק בהיקף כזה של העיגול יתכן שיהא אורך הצלע של החלון, הריבוע הפנימי, ארבעה טפחים.

וצריך להיות אותו הריבוע הפנימי שבעיגולו של חלון, מקצתו בתוך עשרה טפחים לקרקע החצר -

ולכן, צריך שיהיו **שנים** טפחים **ומשהו מהן**, מתוך אותן עשרים ארבעה טפחים של היקף העיגול - בתחתית העיגול, **בתוך עשרה** טפחים לקרקע החצר!

כך, **שאם ירבענו** לחלון העגול - **נמצא משהו** מן ריבוע החלון **בתוך עשרה** לקרקע החצר.

שהרי בחלון זה יש מכל זוית תחתונה של הריבוע הפנימי ועד הנקודה האמצעית התחתונה של היקף החלון, אורך היקף של טפח!

וכשיש מכל צד - של הנקודה האמצעית התחתונה של העיגול - טפח ומשהו בתוך עשרה, נמצא, שהריבוע הפנימי כולו, משוקע משהו בתוך עשרה טפחים לחצר. [562]

ומניחה הגמרא עתה, כי די בכך שיהא בארכו ורוחבו של החלון באמצעיתו ארבעה

[562] כן פירש רש"י. והרשב"א והר"ן תמהו: הרי עד שמגיע גובה העיגול לריבוע שבו, יש אורך היקף עיגול ששה טפחים שהוא רבע העיגול. וביאר השפת אמת שכוונת רש"י לומר שיש עודף של שני טפחים בחלק העיגול התחתון יותר מאורך צלע הריבוע שהוא חוסם [שהוא ארבעה טפחים], דהיינו ששה טפחים, ראה שם. וכל הראשונים פירשו כי שני טפחים הם גובה העיגול באמצעיתו, מעל אמצע צלע הריבוע. שהרי קוטרו של העיגול הוא שמונה טפחים [שליש מהיקף העיגול], ואילו הריבוע הוא ארבעה על ארבעה, ונמצא כי כשמגיע העיגול לגובה של שני טפחים מעל צלע הריבוע, הוא נמצא ברום הגובה שלו מעל צלע הריבוע [וכן מתחתיו, בצדו התחתון של העיגול].

טפחים, ולא איכפת לן שהחלון עשוי בעיגול ומתקצר רוחב החלון בצדדים ונהיה שם פחות מארבעה טפחים.
ולפי זה, דיינו בחלון עגול שקוטרו ארבעה טפחים, שיש בו אורך ארבעה ורוחב ארבעה - באמצעיתו.
ולפיכך תמהינן: למה לי היקף גדול כל כך של עשרים וארבעה טפחים?
מכדי, הרי **כל** עיגול **שיש בהיקפו שלשה טפחים**, **יש בו ברוחבו** [בקוטרו] **טפח**.
ואם כן, לפי היחס הזה - **ב**חלון עגול שיש בהיקפו **תריסר** טפחים **סגיא**, די בכך. שהרי קוטרו הוא ארבעה טפחים?!
ומשנינן: לא סגי בחלון עגול שיש בו אורך ארבעה ורוחב ארבעה באמצעיתו [קוטרו], אלא בעינן שיהא חלון מרובע שרחבו ארבעה לכל ארכו.
וכיון שכן, הא דאמרינן: כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח אינו ענין לכאן.

דף עו:
כי **הני מילי** דבהיקף שלשה יש רוחב טפח - **בעיגולא**.
אבל בריבועא, אם באת להקיף את הריבוע בעיגול, עד שתמצא בתוכו של העיגול מרובע באורך ארבעה טפחים לכל צלע, **בעינן** היקף **טפי** [על פי רש"י סוכה ח א].
וקא סלקא דעתין, שדי בכך שיהא בהיקף החלון העגול כהיקיפו של חלון ארבעה על ארבעה [מאירי].
ולפיכך תמהינן: והרי בחלון מרובע של ארבעה על ארבעה, יש עיגול פנימי שרחבו באמצעיתו [קוטר] הוא ארבעה טפחים כרוחב אמצעיתו של הריבוע.
וכדי לשרטט עיגול זה, יש צורך להכפיל את קוטרו בשלש [וכדאמרינן: כל שיש בהיקפו שלשה יש ברחבו טפח], **מכדי**, הרי, **כמה** היקף ה**מרובע** החיצוני **יתר על** היקף **העיגול** הפנימי - **רביע** "מלבר" [דהיינו תוספת שליש על היקף העיגול].
וכיון שלהיקף עיגול שקוטרו ארבעה בעינן תריסר טפחים, כדאמרן. הרי אם הוצרכת להקיף את המרובע החיצוני - שהוא ארבעה על ארבעה - עליך להוסיף שליש על תריסר, **ובשיתסר** - היקף של חלון עגול - **סגיא**, כיון שבהיקף זה היה אפשר להקיף חלון של ארבעה על ארבעה. וראה תוס' סוכה ח א?! ומשנינן: **הני מילי** - דסגי בהוספת רביע מלבר - **עיגולא דנפיק מגו** [היוצא מתוך] **ריבועא**.
כלומר: אם באת לחשב היקף הריבוע החיצוני על היקפו של עיגול פנימי, וידעת היקיפו של עיגול פנימי, עליך להוסיף רביע, ויש בידך היקפו של ריבוע חיצוני.

אבל הכא לא סגי בכך, אלא אנו צריכים שיהיה בחלל החלון ריבוע שלם של ארבעה על ארבעה המוקף בעיגול, ודלא כדסלקא דעתין עד השתא.
דהוי **ריבועא דנפיק מגו עיגולא**, ואתה בא לידע את היקף העיגול החיצוני, כשהנתון שבידך הוא היקפו של הריבוע הפנימי [שבנידון דידן הוא: שיתסר טפחים], **בעינן** להוסיף עליו **טפי** מרביע.
מאי טעמא?
משום מורשא דקרנתא [תוספת של אלכסון הריבוע, ההולך מקרן לקרן] כלומר: שרוחבו של העיגול בכל מקום שתמדוד, רחבו כרוחב האלכסון של הריבוע. ואילו בריבוע הפנימי, אין רחבו כרוחב זה, אלא מקרן [פינה] זו לקרן אחרת של הריבוע, ולפיכך מצריך היקף העיגול החיצוני, תוספת יותר מרביע על היקף הריבוע הפנימי.
ותמהינן: סוף סוף לא בעינן כולי האי, שהרי אין אנו צריכים אלא לשלש אורך אלכסונו של הריבוע - שהוא רחבו וקוטרו של העיגול - לפי החשבון של "כל שיש בהיקפו שלשה יש בו רוחב טפח".
ונחזי אנן: **מכדי**, **כל אמתא בריבוע - אמתא ותרי חומשי באלכסונא** [כל אמה מרובעת, אלכסונה: אמה ותרי חומשים], ובחלון של ארבעה על ארבעה, יש באלכסונו - לפי חשבון זה - חמש אמות ושלשה חומשים.
ואם כן: אם יהיה היקף החלון העגול **ב**אורך **שיבסר נכי חומשא** [שבע עשרה אמות פחות חמש אמה] נמי **סגיא**, שהרי כך עולה משילוש של חמש אמות ושלשה חומשים, ולמה לי עשרים וארבעה טפחים?!
ומשנינן: **רבי יוחנן** - מרא דהאי מימרא דחלון עגול - **אמר** [סבר] **כי דייני דקיסרי** [שם מקום]. **ואמרי לה**, **כרבנן דקיסרי**, **דאמרי**:
עיגולא מגו ריבועא - ריבעא. היקף העיגול הפנימי שבכל ריבוע, קטן ברביע מן הריבוע החיצון [וכדאמרן: כמה מרובע יתר על העיגול, רביע]. **וריבועא מגו עיגולא - פלגא**.
כלומר: היקף הריבוע הפנימי שבתוך העיגול, קטן מן העיגול החיצוני במחצית מהיקף הריבוע הפנימי, דהיינו, בשליש מן העיגול החיצוני, נמצא היקף הריבוע שתי שליש מהיקפו של העיגול.
והטעם: שכל אמתא בריבועא - לדעתם - תרי אמתא באלכסונא [תוספות]. נמצא, שכדי להקיף בעיגול ריבוע של אמה על אמה, עליך לשלש שתי אמות שהוא היקף של שש אמות. וכיון שהיקפו של הריבוע הוא ארבע אמות, הרי לך שני שליש מהיקף העיגול.
וכדי להקיף חלון מרובע ארבעה על ארבעה טפחים, שאלכסונו - לפי חשבון זה - שמונה

טפחים, תמצא היקף העיגול עשרים וארבעה טפחים, והיינו דרבי יוחנן! ובגמרא סוכה דף ח ב אמרו על דברי דייני דקיסרי "ולא היא, דהא חזינן דלא הוי כולי האי" [שרואין אנו שאינו כל כך, כמו שאמרו הם].

שנינו במשנה: **פחות מארבעה על ארבעה**, או למעלה מעשרה, מערבין שנים ואין מערבין אחד:

אמר רב נחמן: **לא שנו** דבעינן שיהא החלון מקצתו בתוך עשרה טפחים, **אלא חלון שבין שתי חצירות**.

אבל חלון שבין שני בתים, **אפילו** היה החלון **למעלה מעשרה** טפחים מקרקע הבית **נמי**, **אם רצו לערב** יחדיו **מערבין אחד**

מאי טעמא?

ביתא - כמאן דמלי דמי. שהבית, כיון שהוא מקורה, הרי הוא כמלא, והרי זה כאילו אין החלון גבוה עשרה טפחים, כיון שהבית כולו ממולא [משנה ברורה, וראה גאון יעקב. וראה בזה שיטת רבינו יהונתן].

איתיביה רבא לרב נחמן מהא דשנינו בברייתא:

אחד לי חלון שבין שתי חצירות,

ואחד לי חלון שבין שני בתים.

ואחד לי חלון שבין שתי עליות,

ואחד לי חלון שבין שני גגין [שלדעת חכמים לקמן דף פט א, אסור להוציא מגג של זה לגג של אחר, עד שיערבו ביניהם - רש"י. וראה גאון יעקב בזה].

ואחד לי חלון שבין שני חדרים - **בכולן** צריך שיהא החלון **ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים, ושיהיה החלון **בתוך עשרה**!

הרי חזינן שאף חלון שבין שני בתים צריך שיהא בתוך עשרה. וקשיא לרב נחמן?!

ומשנינן: **תרגומא**, תעמיד את האמור בברייתא שצריך שיהא החלון בתוך עשרה - **א**חלון שבין שתי **חצירות** בלבד, ולא על חלון שבין שני בתים.

ותמהינן: **והא "אחד לי" קתני**! ומשמע, שכולם שוין הן בדינם.

ומשנינן: **תרגומא**, משמעות "אחד לי" דקתני, דמשמע שכולן שוין, הוא רק ביחס לדין הראשון, **א**חלון **ארבעה על ארבעה**.

ולא על הדין השני, שצריך שיהא החלון בתוך עשרה.

קיימא לן שסולם מדרגות תורת "פתח" עליו. ואם יש סולם בין שתי חצירות שמחיצה ביניהם - אם רצו מערבין אחד.

בעא מיניה רבי אבא מרב נחמן: **לול**, פתח עגול, **הפתוח מן הבית לעליה**, והיה הבית שייך לאדם אחד והעליה לאדם אחר, ורוצין לערב כאחד -
מי אמרינן: כיון שגבוה הלול מקרקע הבית למעלה מעשרה, אין יכולין לערב כאחד דרכו [וכמו חלון שהוא למעלה מעשרה שאין מערבים דרכו], אלא **צריך** להעמיד **סולם** מדרגות **קבוע** כדי **להתירו** דרך הלול.
או דילמא, אמרינן: ביתא כמאן דמליא דמי! ולכן לא חשיב הלול גבוה עשרה, ומערבין ביניהם דרך הלול, **ואין צריך סולם קבוע להתיר ו**.
ומפרש רבי אבא את ספיקו: האם **כי אמרינן "ביתא כמאן דמלי דמי"** - **הני מילי** לענין חלון **מן הצד** של הכותל, **אבל באמצע**, בגובה גג הבית, **לא** אמרינן שגם שם הבית מלא.
או דילמא - לא שנא צד הבית מאמצעו?
אמר ליה רב נחמן לרבי אבא: **אינו צריך** סולם. דביתא כמאן דמלי דמי אף לענין לול שבאמצע הגג!
סבור מינה: דוקא **סולם קבוע הוא דאינו צריך** כדי שיוכלו לערב דרכו של הלול.
הא סולם עראי - צריך שיהא שם.
אך **איתמר**:
אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: **אחד סולם קבוע, ואחד סולם עראי - אינו צריך**.

מתניתין:

כותל שבין שתי חצירות, גבוה עשרה טפחים **ורוחב ארבעה** טפחים - **מערבין** החצירות **שנים**, עירוב לכל אחד ואחד, **ואין מערבין אחד** לטלטל מזו לזו דרך חורים קטנים שביניהם. [563] **היו בראשו** של כותל זה, הרחב ארבעה, **פירות** - אנשים **אלו** שבחצר האחת **עולין מכאן, ואוכלין** על גבי כותל. ואנשים **אלו** שבחצר השניה **עולין מכאן, ואוכלין**.
[ראה ציור]
ובלבד שלא יורידו הפירות **למטן** [**למטה** - לקמן צב א].
שהרי הכותל משותף הוא לשניהם, ואסור להוציא מחצר המשותפת לחצר של יחיד, [ויתבאר יותר בגמרא].
אבל אם היה הכותל רחב פחות מארבעה טפחים ואינו רשות בפני עצמה, נחלקו בגמרא בסמוך מה דינו.

[563] ואפילו לא היה הכותל רחב ארבעה טפחים אלא משהו הוי מחיצה, כל שגבוה עשרה טפחים, ונקט "ורוחב ארבעה" משום סיפא - רש"י.

(**נפרצה**) [**נפרץ** - רי"ף, שנויי נוסחאות] **הכותל** שביניהן, אם היתה הפירצה **עד עשר אמות** [ועשר בכלל] ולא נפרץ הכותל במלואו לכל רוחב החצר, **מערבין** - אם רצו - **שנים**, ומותרת כל אחת בפני עצמה, ואין מטלטלין מזו לזו.

ואם רצו, **מערבין** עירוב **אחד**, ומותרין אף לטלטל מזו לזו.

והטעם שאם רצו מערבין שנים ואין חצר אחת אוסרת על חברתה - **מפני שהוא** [הפירצה שביניהם] **כפתח**. שכך הוא שיעור פתח בכל מקום, ואין החצרות פרוצות זו לזו שתאסור אחת על השניה, אלא מחיצה - שפתח בה - מפרדת ביניהן!

היתה הפירצה רחבה **יותר מכאן** [מעשר אמות], ש"פירצה" היא במחיצה המפרדת ביניהן ולא "פתח" [וכן אם נפרצה החצר במילואה לכל רחבה, ולא נותרו בה גיפופים] - נעשו בני שני החצירות כאילו דרין כולם בחצר אחת [רש"י].[564]

ולפיכך: **מערבין אחד** ומטלטלין כולם בשתי החצרות, **ואין מערבין שנים** אפילו להתיר טלטול בכל חצר בפני עצמה, שהרי זה כבני חצר אחת שחילקו את עירובן שלא הועילו כלום, ואוסרין אלו על אלו.

גמרא:

הקדמה:

תנן לקמן דף פט א, והובא לעיל דף עד א:

רבי שמעון אומר: אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית.

שמותר לטלטל מחצר של זה לחצר של זה כלים ששבתו בחצר, לפי שאין החצירות נחשבות כרשויות חלוקות מחמת שינוי בעלים כדי לאסור טלטול מחצר לחצר כאילו היו אלו שתי רשויות.

ורק בתים לחודייהו נחשבים כרשויות חלוקות מפני שהם מקום מגורים קבוע - רש"י לקמן דף צא א].

[564] ראה ב"יתרון האור" בפרק ט', שלדעת רש"י אין בשתי חצירות שנפרצו זו לזו איסור משום רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה, מפני שמותר לטלטל מחצר לחצר, וכל האיסור הוא בטלטול כלים ששבתו בבית, ראה שם שהוכיח כן בשיטת רש"י. ובאמת, שמדברי רש"י כאן שכתב בטעם האיסור "והוי להו כולהו כדיורי חצר אחת", ולא משום רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה - סיוע לשיטתו. ואמנם רעק"א בתשובה [הובא ביתרון האור שם], כתב בדעת רש"י לא כן. וראה עוד ברש"י דף ז ב ד"ה ומבוי אסור, שכתב גבי מבוי שנפרץ במלואו לחצר, שהמבוי אסור מפני שנפרץ המבוי במלואו לרשות האסורה לו, אף דאין איסור לטלטל מחצר למבוי וממבוי לחצר, אלא כלים ששבתו בתוך הבית. הרי מוכח לכאורה בדעת רש"י, שאף בזה יש איסור רשות שנפרצה במילואה למקום האסור לה. ומיהו ביתרון האור כתב שם על ההיא סוגיא, דלדעת רש"י האיסור אינו אלא מפני שנעשו המבוי והחצר רשות אחת, ועל דרך המבואר ברש"י כאן.

אבל כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו לחצר, אפילו בדרך היתר - אסור לטלטלן מחצר לחצר.

וגרסינן לקמן דף צא א, ומייתינן לה נמי לעיל דף עד א:

אמר רב: הלכה כרבי שמעון [שהחצרות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן], והוא שלא עירבו [בני אחת החצרות - ריטב"א].

אבל עירבו, לא [יטלטל מזו לזו אפילו כלים ששבתו בחצר]. דגזרינן שלא לטלטל את כלי החצר כיון שמצוי שיהיו בחצר כלים ששבתו בתוך הבית, והוציאן לחצר על ידי העירוב שעירבו, ודילמא אתי לאפוקי כלים של בתים לחצר.

ושמואל ורבי יוחנן פליגי התם, ופסקו כרבי שמעון, בין עירבו ובין לא עירבו. שלדעתם לא גזרו על כלי החצר גם אם מצויים עתה בחצר כלי הבית.

ובגמרא לקמן דף צב א, מוכחינן מסתם משנה דידן דקתני "ובלבד שלא יורידו למטה", שאסור להוציא מחצר לחצר אפילו כלים ששבתו בתוכו [דהיינו הפירות] במקום שעירבו, וכרב.

שהרי על כרחך טעמא שאסור להוריד הפירות מן הכותל לחצר [דהוי כמו מחצר לחצר] משום דמיירי בעירבו, ונאסרה הוצאה מזה לזו גזירה שמא יעלה לכותל כלים מן החצר ששבתו בבית [רבינו יהונתן. וראה שם], והוי סייעתא לרב.

ולמאן דלא גזר, דחינן לה התם, דמאי "למטה" - "למטה לבתים". כלומר שבאמת מכותל לחצר שרי, ולא אסרינן אלא להכניס לבתים.

אין בו בכותל שבין שתי חצירות רוחב **ארבעה** טפחים - **מאי** דיניה בטלטול מן החצרות עליו, ובטלטול על גביו?

אמר רב: **אויר שתי הרשויות** שמשני צדדיו **שולטת בו**.

ולפיכך: **לא יזיז בו** פירות ששבתו על גביו, **אפילו כמלא נימא** [כחוט השערה].

וביאר רש"י: כיון דלא חשיבא למיהוי רשותא [שאין בו שיעור רשות שתעמוד בפני עצמה] בטיל לגבי תרווייהו, ורשות שתי החצירות שולטות בו, ואוסרין זה על זה, ואפילו על ראשו אסור לטלטל. [565]

[565] בריטב"א בשם התוספות, בתוספות הרא"ש, בתוספות רבינו פרץ ורבינו יהונתן, כתבו: שהמטלטל אפילו כמלא נימא, חשבינן ליה כמוציא מרשות של זה לרשות של זה, ולפיכך אסור. והוסיפו הריטב"א ורבינו פרץ: דרב אזיל לטעמיה - כפי שהובא לעיל - דכשעירבו הבתים עם החצרות אסור לטלטל אפילו כלים ששבתו בתוך החצר מזה לזה, והכא בעירבו מיירי [וכבר הבאנו, דבגמרא לקמן מפרשינן למשנתנו - לדעת רב - בשעירבו]. והא דאין אומרים כן גם בכותל רחב ארבעה, כתב רבינו יהונתן: משום ש"אין רשות אחד מהם שולטת בו, והוא הוי רשות היחיד בלא בעלים". [ובבית מאיר סימן שמ"ט כתב, שאולי כוונתו, כיון שגבוה עשרה לא ניחא תשמישתייהו ולהכי חשיב כבלא בעלים, ראה שם בד"ה ומתוך]. ורבינו פרץ כתב: באית ביה ארבעה אין עליו שם חצר. וראה מה שהאריך הבית מאיר סימן שמ"ט, ונשא ונתן שם עם רבינו עקיבא איגר; וראה בדרוש וחדוש לרעק"א שבת

דף עז.

ורבי יוחנן אמר: אלו מעלין מכאן ואוכלין, ואלו מעלין מכאן ואוכלין.

וביאר רש"י: מותרין בני החצירות להעלות מחצירן לראשו של כותל וכן להוריד, כיון דמקום פטור הוא, ובטל לכאן ולכאן להקל.[566]

ומקשינן על רבי יוחנן מהא דתנן במשנתינו:

כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה. היו בראשו פירות - **אלו עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין**

ודייקינן: **עולין** בני החצר ואוכלין פירות על ראשו, **אין**.

אבל **מעלין** פירות לאכול על ראשו, **לא**.

ותיקשי לרבי יוחנן שמתיר אפילו להעלות פירות על ראשו.

דקא סלקא דעתין השתא, דרבי יוחנן מתיר אפילו ברחב ארבעה, דכיון שהוא גבוה עשרה ואין נוח תשמישו שם, אינו נחשב כרשות בני החצרות [תוספות]?!

ומשנינן: **הכי קאמר: יש בו ארבעה על ארבעה, עולין - אין, מעלין - לא**, אבל **אין בו ארבעה על ארבעה - מעלין נמי**.

ואזדא רבי יוחנן - שאמר, דמקום שהוא פחות מארבעה על ארבעה אינו חשוב להיות רשות בפני עצמה - **לטעמיה**.

דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן:

א. מקום שהוא רחב ארבעה על ארבעה טפחים וגבוה יותר משלשה טפחים חולק רשות לעצמו, והויא כרמלית. ואם עומדת רשות זו בין רשות הרבים לרשות היחיד, אסור מדרבנן להוציא אליו בין מרשות היחיד ובין מרשות הרבים.

אבל **מקום שאין בו ארבעה על ארבעה** טפחים העומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, אף על גב שהוא גבוה שלשה טפחים, אינו חולק רשות לעצמו, ו"מקום פטור" הוא. [ראה ציור]

ולפיכך: **מותר** הן **לבני רשות הרבים** והן **לבני רשות היחיד לכתף עליו** [לתקן עליו משאם על כתפיהם], ואין בו איסור הוצאה.

קל ב שהביא דברי הריטב"א; וראה ביאור הלכה סימן שע"ב ד"ה שמא; וראה אריכות בחזון איש סימן ק"ד סעיף קטן כ"א וכ"ב. וראה ביאור אחר בגאון יעקב כאן. וכתב הריטב"א כאן: בכלים ששבתו בבית אסור לטלטלן אפילו על גבי כותל רחב ארבעה, וראה בזה בחזון איש שם.

[566] וכוונתו שאין מקום כזה ראוי להיחשב "רשות" בפני עצמה, ואין חייב המוציא מ"רשות" של יחיד לרשות זו, כמוציא מ"רשות לרשות" שאסרו חכמים. אבל תוספות, רבינו פרץ והריטב"א כתבו: להוריד מהכותל לחצר מותר לדעת רבי יוחנן גופיה אפילו מכותל רחב ארבעה, שאין זה אלא כמוציא מחצר לחצר, שמותר לרבי יוחנן [וכפי שהבאנו שכן מבואר בגמרא בהדיא על הך משנה]. ולכן פירשו: מותר להעלות מן הבית לכותל ולהכניס מן הכותל לבית. וראה בדרישה סימן שע"ב בתחלתו, שהאריך לבאר דברי רש"י.

ובלבד שלא יחליפו בני רשות הרבים ובני רשות היחיד את משאם זה עם זה אחר שהונחו שם [ר"ח]. [567]

ותמהינן: **ורב** - דפליג ארבי יוחנן בכותל שאין בו ארבעה - וכי **לית ליה דרב דימי**? והא מתניתא היא במסכת שבת. דתנן: עומד אדם על האיסקופה, נוטל מעני ונותן לו, מבעל הבית ונותן לו.

ומשום דאיסקופה הוי "מקום פטור" כיון שאין בו ארבעה על ארבעה?!

ומפרשינן: **אי ברשויות דאורייתא** כגון רשות הרבים ורשות היחיד, וכי הא דרב דימי, **הכי נמי** דרב מודה. דכיון דאורייתא היא, לא חיישינן שמא יחליפו.

אבל **הכא במאי עסקינן ברשויות דרבנן**, שהרי כל איסור טלטול מרשות של זה לרשות של זה מדרבנן הוא. **וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה**, דכיון דלא זהירי ביה כולי האי, חיישינן דאתי לאפוקי מחצר לחצר! ריטב"א.

אמר רבה בר רב הונא אמר רב נחמן: **כותל** [רחב ארבעה - שולחן ערוך] **שבין שתי חצירות**, **שצידו אחד** - מצד חצר אחת - **גבוה עשרה טפחים מן הארץ**, **וצידו אחד** - שמצד חצר השניה - **שוה לארץ**, כלומר: שגבוה פחות מעשרה טפחים, והכותל הוא של שניהם - **נותנין אותו** כדי להשתמש בו ולהוציא אליו מהבית **לזה ששוה לארץ**. ובני חצר השניה אסורים להשתמש בו. [ראה ציור 1] **משום**, **דהוה לזה** ששוה אצלו לארץ **תשמישו בנחת** [נוח הוא להם להשתמש בו], **ולזה** שגבוה אצלו מהארץ עשרה **תשמישו בקשה** [קשה הוא להם להשתמש בו].

וכל שלזה תשמישו **בנחת ולזה** תשמישו **בקשה** - **נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת**.

וכעין זה **אמר רב שיזבי אמר רב נחמן**: **חריץ** [רחב ארבעה] **שבין שתי חצירות** של שנים על פני כל אורך החצירות [דהוי נמי מחיצה], **שצידו אחד עמוק עשרה** טפחים, **וצידו אחד שוה לארץ**, כלומר: אין עומקו עשרה, שקרקעית חצר אחת נמוכה - **נותנין אותו** כדי לטלטל **לזה ששוה לארץ**. ובני חצר השניה אסורין בו. [ראה ציור 2]

משום דהוה ליה, **לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה**.

[**וכל לזה בנחת ולזה בקשה - נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת**].

וצריכי הני תרי מימרי דרב נחמן:

[567] ברש"י משמע ד"לא יחליפו", היינו, שלא יניח משאו על מקום זה, ויעקרנו שוב ויניחנו ברשות אחרת, שאסור מדרבנן. אבל מדאורייתא אין בו איסור, כיון שלא היתה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, אלא עקירה ברשות היחיד והנחה במקום פטור. ועקירה במקום פטור והנחה ברשות הרבים. וכל שכן דלפירוש הר"ח, אין בו איסור מדאורייתא.

דאי אשמעינן רב נחמן רק ההיא דכותל, הוה אמינא דטעמו **משום דבגובהא משתמשי אינשי** [בדבר הגבוה מן הארץ משתמשים אנשים], וכיון שמשתמש זה ששוה לו לארץ יותר בנחת, נותנין לו את הכותל.

אבל חריץ [ד] **בעומקא לא משתמשי אינשי** כיון שצריכים לשוח ולהשתמש [ר"ח], ואין שימוש זה נוח, ואף לזה ששוה לו הוי תשמישו בקשה, **אימא לא** נותנין אותו לזה יותר מלזה. קא משמע לן.

ואי אשמעינן רב נחמן רק **בחריץ**, משום **דלא בעיתא תשמישתא**, שמה שמניח בו משתמר, **אבל כותל דבעיתא תשמישתא** שנופלים החפצים ממנו [ולשון "בעיתא": כאילו החפצים נבעתים שמא יפלו], **אימא לא**, דהוי תשמישו שלא בנחת לשניהם. להכי **צריכא** שתי מימרות אלו של רב נחמן.

כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה ורחב ארבעה, ששתי החצרות אסורות בו מפני שלשניהן קשה התשמיש, **ובא למעטו** מגובה עשרה טפחים מצידו האחד של הכותל, על ידי העמדת איצטבא וכיוצא בזה בסמוך לכותל, כדי שיהא לבני חצר אחת תשמישו בנחת. [ראה ציור 1]

הרי, **אם יש במיעוטו** לאורך הכותל **ארבעה** טפחים, [בשולחן ערוך הוסיף: ובולטת ארבעה. ואין כן שיטת רש"י, וראה בתוספות בעמוד ב' ד"ה אם], **מותר** לבני חצר זו **להשתמש בכל הכותל כולו** ולהעלות עליה מכלי הבית, שהרי נוח לעלות דרך עליה על ראש הכותל, הואיל ואין ממנה ולראשו גובה עשרה [משנה ברורה, וראה לשון רש"י].

ואם לאו, **אין משתמש אלא כנגד המיעוט**, ולא בכל הכותל.

ותמהינן עלה: **מה נפשך**?! והרי, **אי אהני מיעוטא** אף על גב שאין בו ארבעה טפחים, אם כן אף **בכוליה כותל** נמי **לישתמש**, שהרי כשם שמועיל לעשות תשמישו בנחת כנגד המיעוט, מועיל נמי לכל הכותל, שיעלה דרך אותו מיעוט לראש הכותל.

ואי לא אהני לכל הכותל מפני שאין רחב ארבעה, אם כן **אפילו כנגד המיעוט נמי לא** לישתמש, דהא בטיל ליה וכמאן דליתא דמיא?!

אמר משני **רבינא**: הכא לא עסקינן במיעוט על ידי איצטבא בצידו של כותל, דזה ודאי לא מהני כלל - ואפילו כנגד המיעוט - לפי שאין נוח לעמוד עליה ולהשתמש, וכמאן דליתא דמיא [משנה ברורה].

אלא הכא במאי עסקינן, **כגון שעקר** [שסתר] **חוליא** אחת **מראשו** של כותל, והיתה קרקעית חצר אחת גבוהה יותר מחברתה, ועל ידי עקירת החוליא נותר גובה פחות

מעשרה טפחים בצד חצר זו, ואילו בחצר שניה - שהיתה קרקעיתה נמוכה - נותר עדיין גובה עשרה טפחים [מאמר מרדכי, וראה משנה ברורה]. [ראה ציור 2]

ולפיכך: אם היה אורך החוליא שעקר ארבעה טפחים, מותר להשתמש בכל הכותל כולו, כיון שעולה מחצירו לאותו מקום שנעקר החוליא, ומשם לכל הכותל כולו.

אבל אם אין בו אורך ארבעה טפחים, אינו נוח לעלות דרך עליו לראש הכותל, וכיון שכן, אין מותר להשתמש בכולו [משנה ברורה, וראה רש"י].

ומכל מקום באותו מקום שעקר החוליא מותר להשתמש, כיון ששם הוא תשמישו בנחת שעומד בקרקע ומשתמש שם [משנה ברורה]. [568]

אמר רב יחיאל: **כפה** באחת החצרות **ספל** לאורך ארבעה טפחים מן הכותל [ריטב"א], ומיעט גובהו מעשרה טפחים, כדי שיהיה תשמישו - לבני חצר זו - בנחת, **ממעט**! ומותרין בני אותו חצר להשתמש בו בשבת. [ראה ציור]

ותמהינן עלה: **ואמאי** מועיל מיעוט על ידי ספל, והא ספל **דבר הניטל בשבת הוא** [שאינו מוקצה ומותר ליטלו משם], **ודבר הניטל בשבת אינו ממעט**, דחיישינן שמא יטלנו [רשב"א]?!

ומשנינן: **לא צריכא דחבריה בארעא** [שחיבר הספל לקרקע].

וקא סלקא דעתין שנתן עליו סביבו עפר ורגבי אדמה כדי לקובעו שם [ריטב"א]. ולפיכך תמהינן עלה:

וכי חבריה בארעא - מאי הוי?

והא אכתי ניטל הספל בשבת אף שעל ידי עקירת הספל מטלטל הוא ממילא את העפר, שמוקצה הוא.

דה**א תניא** דשרי כי האי גוונא: **פגה** [תאנת בוסר] **שהטמינה בתבן** כדי להתבשל בו, **וחררה** [פת] **שהטמינה** מערב שבת **בגחלים**, ועכשיו כבו -

אם מגולה התאנה או החררה **מקצתה**, הרי היא **נטלת בשבת**, על ידי שתופסה במקום הגלוי.

ואף שעל ידי נטילתה, מטלטל הוא את התבן שהוא מוקצה [דמיירי בתבן שהוקצה לליבון לבנים], ואת הגחלים המוקצים, מותר לעשות זאת היות ו"טלטול מן הצד" [שאינו מטלטל המוקצה עצמו, אלא את הפגה והחררה] לא שמיה טלטול.

והכא נמי מותר ליטול את הספל בשבת. וכיון שכן, איך הוי מיעוט [ריטב"א]?!

[568] ורש"י ביאר הטעם שבאותו מקום מותר "דכיון דלא גבוה עשרה לא חשיב רשותא", וכן כתב טעם זה בלבוש, הובא בשער הציון ס"ק נ"א. והוסיף השעה"צ עליו "ואינה רחבה ארבעה", והיינו כרבי יוחנן דלעיל, דבפחות מארבעה לא חשיב רשותא ומקום פטור הוא.

ומשנינן: **הכא במאי עסקינן - בספל דאית ליה אוגניים** [שפה כפולה לתוכו, רש"י בבא מציעא דף כד א]. והאוגניים נכנסים בקרקע וטמונים שם.
וקא סלקא דעתין השתא דבכי האי גוונא אסור ליטלו, משום דהוה ליה כחופר [ריטב"א, וראה רש"י].
ואכתי תמהינן: **וכי אית ליה אוגניים - מאי הוי?**
והתנן דאפילו כי האי גוונא שרי: **הטומן לפת וצנון תחת הגפן** להשתמר בקרקע שכן דרכו [רש"י שבת נ:],

דף עז:

בזמן (תחילת העמוד) **שמקצת עלין** שלהם **מגולין, אינו חושש** [ואפילו מקצת עלין מכוסין], [רש"י שבת דף קיג א וראה ברש"י שבת דף נ ב], **לא משום כלאים** בכרם **ולא משום מעשר**, לפי שאינן מושרשים בקרקע.
כלומר: אם היו הלפת והצנון מעושרין, אין צריך לחשוש ו[אפילו מקצת עליו אינן מגולין] שמא נשרשו ונתחייבה התוספת במעשר, דודאי לא נשרשו. [569]
ולא משום איסור זריעה **בשביעית**.
וניטלין - הלפת והצנון, אם היו מקצת עלין מגולין - על ידי העלין **בשבת**. [ומשום שבת נקטה הברייתא "בזמן שמקצת עלין מגולין", דלגבי כלאים מעשר ושביעית, בין כך ובין כך אינו חושש].
הרי חזינן, שניטלין בשבת אף על פי שהן טמונין בקרקע ולא חיישינן לחופר, והוא הדין ספל שיש לו אוגניים מותר [ריטב"א], וכיון שכן, האיך ממעט הספל?!
ומשנינן **לא צריכא**, הא דאמרינן דספל ממעט, אלא היכא שחיברו חיבור יפה בטיט לארץ, שאי אפשר לשומטו ביד, אלא **דבעי מרא** [מעדר] **וחצינא** [מין קרדום], [שולחן ערוך ומשנה ברורה].
דבכי האי גוונא אסור בשבת ליטלו, והוה ליה דבר שאינו ניטל בשבת! [570]
השעין על הכותל - הגבוה עשרה טפחים - בחצר אחת **סולם המצרי** [סולם קטן ונוח לטלטול], כדי לעלות דרך עליו ולהשתמש על הכותל בנחת, **אינו ממעט**!
כלומר: אין נחשב הכותל כאילו נתמעט מגובהו ונעשה תשמישו בנחת.
וסולם **הצורי** [שהוא גדול וכבד] **ממעט**, וכדמפרש טעמא בסמוך! [571] [ראה ציור]

[569] כן פירש רש"י כאן ובשבת דף קנ ב. אך ברש"י שבת דף קיג א משמע שמפרש באופן אחר.
[570] וכתב הריטב"א שני ביאורים באיסור זה: א. משום חופר. ב. משום דהוא מתקן הבית בנטילת הספל, ראה שם.
[571] רש"י סתם ולא פירש, האם הנידון הוא כמו שפירשנו, או שהנידון הוא לענין "פתח", לערב שתי החצירות כאחד, ועל דרך הסוגיא הבאה. ומסתבר, ששני הפירושים נכונים.

ומפרשינן לה: **היכי דמי סולם המצרי**?
אמרי דבי רבי ינאי: **כל** שהוא קטן כל כך **שאין לו ארבעה חווקים** [שליבות].
אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: **מאי טעמא דסולם המצרי דלא ממעט**?
אמר ליה: וכי **לא שמיע לך הא דאמר רב אחא בר אדא, אמר רב המנונא אמר רב**: **משום דהוה ליה דבר שניטל בשבת, וכל דבר שניטל בשבת אינו ממעט!**
ותמהינן: **אי הכי, אפילו צורי נמי** הוה ליה דבר שניטל בשבת, ואמאי ממעט?!
ומשנינן: **התם**, בסולם צורי שהוא כבד, **כובדו קובעו**. מתוך שכבד הוא אין נוטלין אותו משם וכאילו קבוע הוא בקרקע, ולהכי ממעט! קיימא לן שהסולם תורת "פתח" עליו להקל [לעיל דף נט ב].
ולפיכך: שתי חצירות שיש מחיצה ביניהן, כשם שאם היה ביניהם פתח, רצו מערבין שתים ואם רצו מערבין אחד, כך גם כשיש סולם משני עברי הכותל, רצו מערבין אחד רצו מערבין שתים, משום שסולם כפתח דמי.
אמר אביי: **כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים** כשיעור מחיצה. **והניח סולם רחב ארבעה** טפחים **מכאן**, **וסולם רחב ארבעה** טפחים **מכאן**, אף שאין הסולמות מכוונין זה כנגד זה.
אם **אין בין זה לזה שלשה** טפחים, דכלבוד דמי [ר"ח] - **ממעט**! [ראה ציור 1]
כלומר: לקולא דנין את שתי החצירות כאילו לא היה ביניהם כותל, ומערבין יחד. [572]
אבל אם היה בין סולם לסולם **שלשה** טפחים, אינו כפתח, **ואינו ממעט**, כיון שאין יכול לעבור מחצר אחת לשניה.
ולא אמרן שאם יש ביניהם שלשה טפחים אינו כפתח, **אלא דלא הוי כותל** רחב **ארבעה** טפחים.
אבל אם **הוי הכותל** רחב **ארבעה** טפחים, **אפילו מופלג** כל סולם מחבירו **טובא נמי** הוי פתח, שהרי עולה דרך הסולם לראשו של כותל, ומהלך בראשו עד שמגיע לסולם שמעברו השני של הכותל. אבל כשאינו רחב ארבעה טפחים, אין נוח הכותל להלך עליו.
אמר רב ביבי בר אביי: **בנה** בחצר אחת בצידו של כותל - כדי שיהיה תשמישו בנחת לבני חצר אחת, ויוכלו להשתמש בו בשבת - **איצטבא** של עץ שיש לה רגלים, והיא עומדת **על גב איצטבא** אחרת, ואויר מפסיק ביניהן. [ראה ציור 2]

[572] ואין "ממעט" זה כ"ממעט" דלעיל, דמיירי לענין תשמישו בנחת, לדעת רש"י].

אם יש באיצטבא התחתונה ארבעה טפחים [לארכו של כותל], והיא לבדה דיה למעט, וכגון, שאין בינה לראש הכותל גובה עשרה טפחים, הרי זה **ממעט** את גובה הכותל, ומותרין בני חצר זו להשתמש על הכותל.
מפני שאנו אומרים: דל איצטבא עליונה מהכא, ותמעט התחתונה לבדה.
אי נמי [וגם, אם] אפילו **אין בתחתונה** אורך **ארבעה** טפחים שאין היא עצמה ראויה למעט.
אבל אם **יש בעליונה** אורך **ארבעה** טפחים, **ואין בין זה לזה** [בין איצטבא לאיצטבא] **שלשה** טפחים, כיון דאמרינן "לבוד" ונעשו כאיצטבא אחת העומדת על הקרקע, הרי זה **ממעט** [אף שנמצא שאיצטבא עליונה משפעת והולכת לפחות מארבעה]!
אבל אם יש בין איצטבא לאיצטבא שלשה טפחים, כיון שאין התחתונה ראויה למעט אלא העליונה שאינה עומדת על גבי קרקע, הרי זה מיעוט באויר, ומיעוט באויר לאו שמיה מיעוט.
ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: **סולם ששליבותיו פורחות** [כסולמות שלנו שיש אויר בין שליבותיהם, והיינו "פורחות" שפורחות באויר זו על זו, ויש סולמות העשויות כמדרגות שלנו], ונתנו בצידו של כותל לעשות תשמישו בנחת.
אם יש בשליבה התחתונה רוחב **ארבעה** טפחים, ואין ממנה עד ראש הכותל עשרה, וממנה לקרקע אין שלשה טפחים, דכלבוד דמי [שולחן ערוך], הרי זה **ממעט**.
אי נמי [וגם, אם] אפילו **אין בשליבה התחתונה ארבעה** טפחים, **ויש בשליבה העליונה ארבעה** טפחים, **ואין בין זה לזה** [בין שליבה לשליבה] **שלשה** דכלבוד דמי, הרי זה **ממעט**, וכי הא דאמרינן לעיל באיצטבא על גב איצטבא. [ראה ציור 1]
ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה:

דף עח.

א. כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה טפחים, ויש זיז היוצא מן הכותל - ועומד באויר - רחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ואין מן הזיז ועד ראש הכותל עשרה, אינו מועיל להחשיב הכותל כתשמישו בנחת, כיון שהוא מיעוט באויר דלאו שמיה מיעוט.
ב. אבל **זיז היוצא מן הכותל רחב ארבעה על ארבעה** טפחים, **והניח עליו סולם** שאין בין שליבותיו שלשה ואין משליבה תחתונה ולמטה שלשה טפחים, שיכול לעלות דרכו לזיז, אף שאין ברחבו של סולם אלא **כל שהוא**, **מיעטו** לכותל. שנעשה הסולם מדרגה לזיז, והוא עם הזיז כחד מיעוטא שעומד בקרקע, ולא איכפת לן שבתחתיתו אינו רחב

ארבעה [וכשם שאמרנו באיצטבא על גב איצטבא, ובסולם ששליבותיו פורחות]. [ראה ציור 2] **ולא אמרן, אלא דאותביה** לסולם **עליה** דזיז [שהשעין הסולם על הזיז].
אבל אותביה לסולם **בהדיה** דזיז [שהשעין הסולם על הכותל בסמוך לזיז], לא הועיל, שלא נעשה הסולם עם הזיז חד מיעוטא, אלא כאילו **ארווחיה ארוחיה** לזיז [הרחיב הזיז], והזיז עצמו חשוב עדיין כמיעוט באויר שאינו מיעוט.
ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אם היה ה**כותל** גבוה עד **תשעה עשר** טפחים, **צריך** [די] **זיז אחד להתירו**, שנותן הזיז בתוך טפח עשירי [ומשעין עליו סולם כל שהוא], ונמצא שהזיז בתוך עשרה לקרקע, ואף ממנו עד ראש הכותל אין יותר מעשרה טפחים, ושפיר דמי. [ראה ציור 3]
אבל היה ה**כותל** גבוה **עשרים** טפחים שוחקות, שהן מעט יותר מעשרים טפחים [ריטב"א], כיון דבעינן שלא יהיה בין הזיז לקרקע עשרה, ולא מן הזיז ועד ראש הכותל עשרה [כיון דבגובה עשרה לא ניחא תשמישתיה], **צריך שני זיזים** [וסולם למטה, וביניהם] **להתירו**, באופן שמן הקרקע לזיז תחתון פחות מעשרה טפחים, וכן מזיז לזיז, ומזיז עליון לראשו של כותל. [ראה ציור 4]
אמר רב חסדא: **והוא שהעמידן** לזיזים **זה שלא כנגד זה** [זה שלא למעלה מזה], אלא מן הצד, כדי שיוכל להשעין סולם מזיז לזיז.
אמר רב הונא: **עמוד** העומד **ברשות הרבים**, **גבוה עשרה** טפחים, **ורחב ארבעה** טפחים על ארבעה טפחים בצמצום, שהוא שיעור רשות היחיד, לחייב את הזורק חפץ מרשות הרבים על גגו.
ונעץ בו, בגג העמוד **יתד כל שהוא** - **מיעטו** בכך משיעור ארבעה טפחים, ואינו רשות היחיד.
אמר רב אדא בר אהבה: והני מילי, **בגבוה** היתד **שלשה** טפחים מעל העמוד.
אבל אם אינו גבוה שלשה - הוא נישב כחלק מגג העמוד, ואינו ממעט את שטחו.
אביי ורבא, דאמרי תרווייהו: **אף על פי שאין גבוה** היתד **שלשה** טפחים - ממעטו.
מאי טעמא?
היות ומחמת נעיצת היתד במשטח העמוד - **לא משתמש ליה** לעמוד בכל רוחב ארבעה, מפני היתד הנעוץ בו. ונמצא שאין כאן רוחב ארבעה על ארבעה הראויים לשימוש.
רב אשי פליג אעיקר דברי רב הונא **ואמר**: **אפילו שגבוה** היתד **שלשה** טפחים, נמי אינו ממעט!
מאי טעמא?

אפשר דתליא ביה מידי [יכול הוא להשתמש ביתד גופיה, על ידי תלית איזה דבר בו], "וכיון דחזיא לתשמישתיה דעמוד - מיניה חשיב ולא ממעט" [רש"י].

אמר שאל **ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי**, דסבר אפילו גבוה שלשה אינו ממעט כיון דמשתמש ביתד:

מילאו למשטח שעל העמוד **כולו ביתדות** קרובים זה לזו, עד שאין תשמישן נוח לתלות בהם כלום [בית הבחירה, וראה רש"י] - **מהו**? **אמר ליה** רב אשי: וכי **לא שמיע לך הא דאמר רבי יוחנן**: **בור וחולייתה** [קרקע הניטלת מחפירת הבור, והקיפו בו פי הבור] - **מצטרף** להשלים גובה **עשרה** טפחים מסביב, לעומק הבור, לעשותו רשות היחיד.

שכך הוא, לדעת רבי יוחנן, כוונת המשנה בשבת, דתנן:

חולית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה ורחבין ארבעה, הנוטל מהן והנותן על גבן חייב [וכדדייק לה רבי יוחנן בשבת דף צט א].

וכיון שבאותה משנה כתיב נמי "ורחבין ארבעה", משמע דחולית הבור וחלל הבור מצטרפין נמי לרוחב ארבעה.

ותיקשי לך: **ואמאי**? **הא לא משתמש ליה** בחלל הבור, ואיך מצטרף לרוחב ארבעה?!

אלא מאי אית לך למימר, דהתם טעמא הוא משום **דמנח מידי** - כגון דף, מצד אחד של החוליא לצד הנגדי של החוליא, מעל חלל הבור - **ומשתמש**.

הכא נמי, גבי מילאו כולו ביתדות, **דמנח מידי** - כגון דף ארבעה או שוטח בגד על היתדות - **ומשתמש** עליו, ושפיר הוי רשות היחיד.

והשתא הדרינן לענין מיעוט כותל:

אמר רב יהודה אמר שמואל: **כותל** גבוה **עשרה** טפחים שבין שתי חצירות, ובא ליתן עליו סולם כדי למעטו [בין לענין לעשות תשמישו בנחת לבני חצר אחת, בין לענין תורת "פתח" כדי לערב שתי החצרות כאחד] - **צריך סולם** שארכו **ארבעה עשר** טפחים כדי **להתירו**.

שהרי אין יכול להעמיד את הסולם כשהוא זקוף, אלא צריך למשוך רגלי הסולם ארבעה טפחים מן הכותל. ולפיכך צריך ארבעה עשר טפחים. [573]

[573] כן פירש רש"י. ובתוספות תמהו על רש"י, דחשבונו אינו מדוקדק. שהרי אין צריך לסולם שהוא עומד באלכסון, אורך ארבעה עשר כדי להגיע לגובה עשרה במשיכת ארבעה. ולכן פירשו כר"ח, שצריך למשוך הסולם כדי כל גובהו של כותל, ונמצא שצריך שיהא באורך הסולם כאלכסון של עשרה על עשרה, שעולה ארבעה עשר לפי חשבון "כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא. וכתב הרא"ש בסימן ד' בדעת רש"י: הא דבעינן הכא שיגיע הסולם לראש הכותל, ואילו בכל הסוגיא דלעיל מבואר, דסגי שלא ירחק עשרה טפחים מראש הכותל. היינו משום דהכא מיירי בסולם שיש בין שליבותיו גובה שלשה טפחים, דהוי מיעוט באויר שאינו מיעוט, וכדאמרינן לעיל. ולפיכך צריך שיגיע הסולם עד ראש הכותל.

רב יוסף אמר: **אפילו** סולם שהוא ארוך **שלשה עשר** טפחים **ומשהו** - שלא יגיע לראשו של כותל, אלא פחות מטפח מראשו - סגי. דכיון דלא הוי טפח, לית לן בה. [574]

אביי אמר: **אפילו** בסולם שארכו **אחד עשר** טפחים **ומשהו** - שיגיע ראש הסולם עד פחות משלשה טפחים מראש הכותל, דכלבוד דמי - סגי. [575]

רב הונא בריה דרב יהושע אמר: **אפילו** שאין בסולם אלא **שבעה ומשהו** טפחים - שכשיעמידנו זקוף, יגיע ראשו לפחות משלשה מראשו של כותל - סגי. דסבירא ליה כרב בסמוך, שאפילו סולם זקוף ממעט [כיון שראוי הוא מכל מקום לטפס ולעלות - בית הבחירה].

אמר רב: **סולם זקוף** שהוא **ממעט** - **גמרא** היא [שמעתיה מרבותי], **ולא ידענא מאי טעמא** מהני, והרי אינו נוח לעלות בו!

אמר תמה על כך **שמואל**: וכי **לא ידע אבא** [הוא שמו של רב] את **טעמא דהא מילתא** דסולם זקוף?!

והרי היינו טעמא: **מידי דהוה אאיצטבא על גבי איצטבא** [לעיל דף עז ב], שאף על גב שהן מכוונות זו למעלה מזו, וכסולם זקוף דמי, אמרינן לעיל דממעטין. [576]

אמר רבה אמר רבי חייא: הבא למעט כותל גבוה עשרה טפחים על ידי שמניח בצד הכותל קורות של **דקלים שבבבל**, אף שתורת כלי עליהם, שראויים הם למושב ואינם מוקצה, והוו דבר הניטל בשבת [שאינו ממעט, כדלעיל דף עז א] - אפילו הכי, **אינן צריכין קבע** [לקובען בקרקע] כדי שלא יטלום!

מאי טעמא?

כבידן קובעתן, שמתוך שהם כבידים אין בא אדם ונוטלן, וכקבועים הם.

וכעין הא דאמרינן לעיל דף עז ב לענין סולם צורי.

ורב יוסף אמר רבי אושעיא: **סולמות שבבבל**, אף שקטנים הם, ואין בהם ארבע שליבות, ואמרן לעיל דף עז ב שסולם מצרי אינו ממעט כיון שהוא ניטל בשבת [ראשונים], אפילו הכי, כיון שבבבל היו רגילים לעשותם גסים וכבדים, **אינן צריכין קבע**!

מאי טעמא - מפני ש**כבידן קובעתן**.

---

[574] ראה רש"י. וכתבו התוספות: לסימנא בעלמא נקטיה, ללמד שלא איכפת לן שירחק ראש הסולם מראש הכותל פחות מטפח. ולעולם סגי בסולם שאורכו כאורך אלכסונו של תשעה טפחים ומשהו על תשעה טפחים ומשהו, שעולה לשנים עשר טפחים ומשהו יותר משלשת חומשי טפח.

[575] ראה רש"י. ופירשו תוספות: הכא נמי סימנא בעלמא נקט, ובתשעה טפחים וארבע חומשי טפח ומשהו סגי, כאלכסון ריבוע של שבעה ומשהו על שבעה ומשהו.

[576] וראה בתוספות ובריטב"א, שיישבו דברי שמואל דהכא עם דברי עצמו, שאמר לעיל: צריך סולם ארבעה עשר טפחים.

ומפרשינן: **מאן דאמר** [רבי אושעיא] האי דינא **אסולמות - כל שכן דקלים**, שמחמת כובדן אינן צריכין קבע.
אבל **מאן דאמר** [רבי חייא] האי דינא **אדקלים**, **אבל סולמות**, הקלים מהם, **לא**, אלא צריכין קבע.
בעא מיניה רב יוסף מרבה: כיון דבעינן סולם רחב ארבעה טפחים כדי למעט. אם נתן **סולם** רחב כל שהוא **מכאן**, **וסולם** כל שהוא [באותו צד של הכותל] **מכאן**, וכדי להשלים רוחב ארבעה טפחים נתן **קשין** של תבואה **באמצע**, שיהיו במקום השליבות - **מהו** [האם סגי בהכי]? [ראה ציור 1]
אמר ליה: דרך סולם שעליית הרגלים עליו היא באמצעו. וכיון שהכא **אין כף הרגל עולה בהן**, שהקשים של תבואה אינם חזקים דים - לא ממעט.
תו בעא מיניה רב יוסף מרבה: נתן **קשין מכאן וקשין מכאן**, **וסולם** רחב פחות מארבעה טפחים **באמצע**, וביחד רוחבן ארבעה טפחים - **מהו**? [ראה ציור 2]
אמר ליה רב יוסף: **הרי כף הרגל עולה בהן**.
כלומר: כיון שהסולם נמצא במקום דריכת הרגלים, שפיר מהני הקשין להשלים הרוחב הנדרש כדי לאחוז היד בהן ולעלות בסולם. [כן פירש רש"י. והראשונים פירשו באופן אחר].

דף עח:

תו בעא מיניה רב יוסף מרבה: כותל גבוה הרבה, ועשה לו סולם רחב כל שהוא, שראשו מגיע לראשו של כותל. ומתוך שלא היה רחב ארבעה כשיעור, **חקק להשלים בכותל** עצמו [שהיה משופע - תוספות], כעין שליבות ומדרגות, כדי להשלים רוחב ארבעה טפחים. [ראה ציור 3]
ומיבעי ליה: **בכמה** גובה של כותל צריך להשלים ארבעה?
אמר ליה רבה: די לו שיחקוק להשלים ארבעה טפחים **ב**גובה **עשרה** טפחים, דבשיעור "פתח" שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, סגי, כיון שהסולם מגיע לראשו של כותל. [577]
תו **אמר ליה** רב יוסף מרבה: לא השעין סולם על הכותל הגבוה כלל, **וחקקו כולו בכותל** - שעשה כמין שליבות ומדרגות בכותל שהיה משופע - **בכמה** גובה של כותל צריך שיחקוק רוחב ארבעה טפחים, אם ישלים שאר החקיקה עד לראשו של כותל ברוחב פחות מארבעה טפחים? [ראה ציור בעמוד קודם]

[577] על פי תוספות, ורש"י לקמן. וראה ריטב"א. ולא נתבאר בדברי רש"י, אם מיירי לענין עירוב שבין שתי חצרות, או לענין עשית כותל לתשמישו בנחת.

אמר ליה רבה: בכי האי גוונא לא סגי בחקיקת ארבעה בגובה עשרה, אלא צריך שיחקוק רוחב ארבעה **מלא קומתו** של כותל.
ומתמה ליה רב יוסף: **ומאי שנא** מחקק להשלים לרוחב ארבעה טפחים, דסגי בגובה עשרה?
אמר ליה רבה: **התם**, שהסולם ממש מגיע לראשו של כותל - **מסתלק ליה** [נוח הוא לעלות עליו]. ולפיכך: כדי להשלים רוחב ארבעה, דיו שיחקוק עשרה טפחים בלבד, כשיעור "פתח".
אבל **הכא**, שאין לו כלל סולם אלא רק חקיקה - **לא מסתלק ליה** [אין החקיקה בכותל נוחה כל כך לעלות עליה]. ולפיכך: צריך שתהא חקיקה ארבעה במלא קומתו של הכותל.
בעא מיניה רב יוסף מרבה: כותל שבין שתי חצירות **ועשאו לאילן סולם** - **מהו** שיועיל לערב אחד, כיון דאסור לעלות עליו בשבת, ד"אין משתמשין באילן"?
ומפרשינן לאיבעיין: **תיבעי לרבי** דסבירא ליה לעיל בפרק בכל מערבין, שאם נתן "עירוב תחומין" באילן הוי עירוב, כיון דסבירא ליה לרבי שכל דבר שהוא משום שבות [כגון להשתמש באילן] לא גזרו עליו בין השמשות, והעירוב קונה שביתה בבין השמשות. ומכל מקום יש להסתפק, דילמא הכא לא מהני, כדמפרש ואזיל.
ו**תיבעי לרבנן**, דפליגי התם על רבי, וסברי דאינו קונה שביתה, כיון דאסור להשתמש באילן אף בבין השמשות ואין יכול ליטלו משם, ומכל מקום יש להסתפק דילמא הכא מהני, וכדמפרש ואזיל.
ומפרשינן: **תיבעי לרבי** [ותיבעי לרבנן]:
מי נימא, **עד כאן לא קאמר רבי התם**, אלא משום דסבר: **כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו** בין השמשות, והוי עירוב - **הני מילי** גבי עירוב תחומין, דב**בין השמשות** הוא דקני שביתה, וכיון דבאותה שעה היה ראוי לו, הוי עירוב.
אבל הכא, גבי עירוב חצירות, אף שהעירוב מתיר בבין השמשות, מכל מקום אין העירוב מתיר אלא שתי חצירות שיש ביניהם פתח ל**כולי יומא**, וכיון דאסור לעלות בסולם שבאילן כל היום, **לא** מועיל העירוב, אפילו לרבי.
או דילמא, אפילו לרבנן, שלגבי עירוב תחומין סברי דלא הוי עירוב, הני מילי התם דכיון דלדידהו אין יכול ליטלו אפילו בבין השמשות, אינו קונה לו שביתה.
אבל הכא, **פיתחא הוא**, דאנן פיתחא בעינן שיהיה בין שתי החצירות, והא איכא. שהרי האילן הזה ראוי הוא לעלות עליו בחול, ורק איסורא דשבת **כאריא** [אריה] **הוא דרביע**

עליה [רובץ עליו], הילכך לא נפיק מתורת פיתחא, שיוכלו לערב יחד כדי להשתמש דרך חורין שביניהן, [ריטב"א].
ולקמן פשיט ליה רבה לרב יוסף.
תו בעא מיניה רב יוסף מרבה: **עשאו לעץ אשירה** [אילן שעובדין אותו, ואסור בהנאה] **סולם** בין שתי חצירות - **מהו**?
[אם תימצי לומר דמשום אילן לית לן בה, הכא דהוי אשירה ואסור בהנאה, מהו]?
ומפרשינן לאיבעיין: **תיבעי לרבי יהודה** דסבר בפרק בכל מערבין מותר ליתן עירוב תחומין בקבר שהוא אסור בהנאה. ו**תיבעי לרבנן** דפליגי התם וסברי דאסור.[578]
ומפרשינן: **תיבעי לרבי יהודה** [ותיבעי לרבנן]: **עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם, דמותר לקנות בית** [שביתה] **באיסורי הנאה, אלא התם**, כיון דסבר רבי יהודה **דבתר דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דלינטר** [שישמר העירוב]. ונמצא שאינו נהנה מהקבר אלא בקנית עירוב לחודיה - דהוי לצורך מצוה - ומצוות לאו ליהנות ניתנו.
אבל עירובי חצירות, להנאתו הוא ולא לדבר מצוה. והויא הנאה מה שמערב ומסתמך על האילן.
או דילמא דהכא שרי **אפילו לרבנן**, דאף על גב דאסור הסולם בהנאה הא לא משתמש בה מידי.
ואם משום שאין יכול להשתמש בסולם - אין זה מונע את העובדה שבאמצעות הסולם **פיתחא הוא**. אלא, **ואריא**, איסור השימוש בסולם משול **הוא** לאריה אשר **רביע עליה**, שרובץ לפניו ומונע את המעבר דרכו, שאין יכול להשתמש בו בגלל הארי, אבל אינו צריך להשתמש בפועל בפתח כדי שיקרא פתח.
והיינו, שמכל מקום, החצירות מחוברין באמצעות פתח.
אמר ענה **ליה** רבה לרב יוסף:
א. **אילן - מותר** לעשותו לסולם, על אף שאינו עולה עליו, ואם עירבו שתי החצירות יחד הוי עירוב, ואפילו לרבנן דרבי.
ב. **ואשירה - אסורה** לשמש כסולם, מחמת שנהנה ממנה בכך, ואפילו לרבי יהודה [ריטב"א].

[578] והתם מפרשינן פלוגתייהו, לדעת רב יוסף גופיה: דכולי עלמא סברי אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה, וכולי עלמא סברי מצוות לאו ליהנות ניתנו [אין הנאת מצוה חשוב הנאה, דלעול על צואריהם של ישראל ניתנו המצוות - רש"י ראש השנה דף כח א]. אלא דרבי יהודה סבר, שאינו צריך לעירוב אלא לקנית שביתה דהוי מצוה, ולפיכך מותר. וחכמים סברי דניחא ליה שישמר העירוב אף לאחר קנית השביתה, ולפיכך אסור ליתנו במקום שאסור בהנאה.

מתקיף לה רב חסדא: **אדרבה**, **אילן שאיסור** שבות של **שבת גורם לו** שלא יעלו עליו, **ניתסר** לשמש בשבת כפתח.
אבל **אשירה**, **שאיסור דבר אחר** [של עבודה זרה] **גורם לו** להאסר בשימוש - **לא ניתסר** לשמש כפתח. [579]
איתמר נמי כסברת רב חסדא: **כי אתא רבין**, **אמר רבי אלעזר**, **ואמרי לה**, **אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן**: **כל שאיסור שבת גרם לו**, **אסור** לשמש כפתח.
כל שאיסור דבר אחר גרם לו, **מותר** לשמש כפתח!
רב נחמן בר יצחק מתני הכי:
אילן - **פלוגתא דרבי ורבנן**. דכשם דפליגי לענין עירוב תחומין, כן פליגי הכא, אם מהני.
אשירה - **פלוגתא דרבי יהודה ורבנן**, דפליגי גבי עירוב תחומין בקבר, והכא נמי, פליגי אם מותר.

מתניתין:

חריץ שבין שתי חצירות, ואין ביניהן מחיצה, והחריץ **עמוק עשרה** טפחים **ורחב ארבעה** טפחים, והולך לאורך כל החצר - **מערבין שנים**, **ואין מערבין אחד**
אבל אם רחב פחות מארבעה טפחים [לכל ארכו - משנה ברורה], שנוח הוא לפסוע משפתו של חריץ לשפתו השניה, אינו מפסיק בין החצירות, ומערבין אחד.
ומפסיק חריץ זה **אפילו** היה **מלא קש או תבן**. כי הקש או תבן לאו סתימה הם, דלא מבטיל להם בחריץ, דסופו ליטלם משם.
אבל היה החריץ **מלא עפר או צרורות**, אפילו בסתם, בטלים הם, ו**מערבין אחד ואין מערבין שנים**, דהוי סתימה מעלייתא לחריץ, וכחצר אחת דמיא.
נתן עליו [על החריץ], **נסר** - משפתו אל שפתו כעין גשר - **שרחב ארבעה טפחים**, דהוי ליה כפתח שבין שתי חצירות. [ראה ציור 1]
וכן אם נתן נסר בין **שתי גזוזטראות** [מרפסות הבנויות על נסרים, שבולטין משפת תקרת עליה לרשות הרבים], **זו כנגד זו**, שהאחת משוכה מצפון לדרום, והשניה מדרום לצפון, והוי כפתח שבין שתי חצירות. [ראה ציורים 2 - 3]
הרי אם רצו **מערבין שנים**, **ואם רצו מערבין אחד**, לפי שהנסר מחברן כמו פתח.
אבל היה הנסר רחב **פחות מכאן** [מארבעה טפחים] אינו פתח.
ולפיכך: **מערבין שנים ואין מערבין אחד**.

[579] וביאר הריטב"א, דמיירי הכא באשירה של גוי, שיש לה ביטול משם עבודה זרה. וכיון שיכול לבוא לה היתר בשבת על ידי ביטול, משום הכי לא מיתסר. עוד ביאר הריטב"א, דלא מיירי באשירה מחוברת, דאם כן מצד אילן לא מהני. אלא בעץ של עבודה זרה שהיה נעבד, ועכשיו הוא תלוש.

גמרא:

בשער הציון בענין הגזוזטראות מביא שרבים תמהו על פירוש רש"י, ולכן מבואר הענין על פי השולחן ערוך והמשנה ברורה.

ותמהינן אמתניתין: וכי **תבן לא חייץ** [אינו סותם החריץ]?!

והא אנן תנן לקמן: **מתבן שבין שתי חצירות**, שהיה **גבוה עשרה טפחים - מערבין שנים ואין מערבין אחד**. [ראה ציור]

ואמאי אמרת הכא דהתבן אינו סותם?!

אמר משני **אביי**: **לענין מחיצה - כולי עלמא לא פליגי דתבן הויא מחיצה**.

שאף על גב דעתיד ליטלו משם, כל כמה דהוי התם מחיצה היא, דלא גרע מאוכפות וכלי בהמה דתנן לעיל בפרק קמא דהוי מחיצה.

אבל לענין חציצה [לחוץ בפני אויר החריץ, ולידון כסתום מפני שנעשה כקרקע], **אי בטליה** בפירוש ואמר: לא שקילנא ליה מהכא, בטיל התבן לקרקע, **וחייץ**.

ואי לא בטליה בפירוש - **לא חייץ**.

שנינו במשנה: היה החריץ **מלא עפר** או צרורות, מערבין אחד ואין מערבין שנים:

והוינן בה: וכי **אפילו בסתמא**, שאין ידוע אם עתיד לפנותו או לא, נמי חשוב החריץ כסתום?!

והתנן במסכת אהלות:

א. בית שטומאת מת בתוכו, אם טומאה "רצוצה" היא, שאין לטומאה אוהל בגובה טפח בפני עצמה, הרי הטומאה בוקעת ועולה, עד לרקיע.

והמאהיל על גג הבית טמא.

אבל אם יש לטומאה אהל בפני עצמה, שיש גובה טפח פנוי בין הטומאה והגג שעליה, אין הטומאה בוקעת ועולה, והמאהיל על גגה טהור.

ב. **בית** שיש בו מת, **שמילאהו תבן או צרורות** על המת, ואין שם גובה טפח פנוי, **וביטלו** את התבן או את הצרורות לבית בפירוש, הרי זה **בטל**, וטומאה רצוצה היא, ובוקעת ועולה עד לרקיע.

הרי חזינן, כי רק אם **ביטלו** לתבן או לצרורות בפירוש, **אין**, הוי ביטול.

דף עט.

אבל אם **לא ביטלו** בפירוש, **לא** הוי ביטול.

ואמאי אמרת הכא דנתינת עפר סתמא מבטלת את אויר החריץ?!

אמר תירץ **רב הונא**: **מאן תנא** משנה זאת במסכת **אהלות** - **רבי יוסי** [שנזכר בענין זה, וכדלקמן] **היא**. ואילו משנתנו כאן היא כחכמים.

ותמהינן עלה: **אי** תנא דאהלות **רבי יוסי** היא - הא **איפכא שמעינן ליה**!
דתניא בתוספתא דאהלות לענין טומאה רצוצה:
רבי יוסי אומר: היה שם **תבן** וידוע **שאין עתיד** הוא **לפנותו**, אך לא ביטלו בפירוש, **הרי הוא כסתם עפר** שאין ידוע אם עתיד לפנותו אם לאו, **ובטל**!
היה שם **עפר** וידוע **שעתיד** הוא **לפנותו**, **הרי הוא כסתם תבן ולא בטיל**! כי סתם עפר, או תבן ואין עתיד לפנותו - בטיל.
עפר ועתיד לפנותו, וסתם תבן - לא בטיל.
והשתא תיקשי: היכי אמרת, דרבי יוסי סבר דצרורות ועפר בעי ביטול, והא חזינן הכא דאפילו בסתמא בטיל?!
אלא, **אמר רב אסי**, אימא הכי:
מאן תנא משנתנו דעירובין - **רבי יוסי היא**, דהכי סבירא ליה גבי טומאה, וכדמייתינן מברייתא דאהלות.
ומשנה דאהלות - חכמים היא, דפליגי ארבי יוסי.
רב הונא בריה דרב יהושע אמר לתרץ את החילוק:
וכי **טומאה אשבת קרמית** [מטומאה על שבת אתה מקשה]?!
הנח איסור שבת, כלומר: דבר שאסור ליטלו בשבת כגון עפר וצרורות דהוו מוקצה, דסתמיה בטיל, **דאפילו ארנקי**, שאסור ליטלו בשבת - **מבטל אינישׁ**!
רב אשי אמר: וכי **בית אחריץ קא רמית**?!
בשלמא חריץ, **למיטיימיה קאי** [לסותמו הוא עומד], הלכך סתם עפר בטיל, ואפילו לרבנן דרבי יוסי.
אלא בית - כי ההיא דאהלות - וכי **למיטיימיה** לסותמו **קאי**?!
ולפיכך סברי חכמים דסתם עפר לא בטיל.
שנינו במשנה: **נתן עליה נסר שרוחב ארבעה** טפחים וכו' מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד:
אמר רבא: **לא שנו** - דבעינן שיהא הנסר רחב ארבעה - **אלא שנתן** הנסר **לרחבו** של חריץ כמין גשר, דכל כמה דלא הוי רוחב ארבעה לא חשיב כפתח.
אבל נתן הנסר על גבי יתדות **לארכו** של חריץ מבפנים [צמוד לשפת החריץ] שהיה רחבו ארבעה טפחים בצמצום, **אפילו** היה רחבו של נסר **כל שהוא**, **נמי**, אם רצו מערבין אחד. [ראה ציור 1]
שהרי מיעטו לרוחב החריץ **מארבעה** טפחים, ואינו מפסיק, ולפיכך אם עשה כן לאורך ארבעה טפחים כשיעור פתח, סגי.

שנינו במשנה: **וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו**, [אם נתן ביניהם נסר] מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד:

אמר רבא [על פי גירסת הב"ח]: **הא דתנן: וכן שתי גזוזטראות "זו כנגד זו"**, ללמד: **זו כנגד זו, אין**.

זו שלא כנגד זו שהיתה אחת משוכה ממקום חברתה למזרח ואחת משוכה למערב [ורשות הרבים הולכת ממזרח למערב], לא מערבין אחד. [ראה ציור 2]

מפני שכאשר יתנו הנסר מזו לזו, יבוא מקרן זוית של זו לקרן זוית של זו, ופתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי.

וגם, לפי שאין הגשר ישר אלא באלכסון עומד, מתירא אדם לעבור בו [משנה ברורה].

או זו למעלה מזו - [ראה ציורים]

לא מערבין אחד, דכיון שראשו של הגשר גבוה האחד מחבירו, אדם מתירא לעבור בו [בינו יהונתן].

ולא אמרן [על פי משמעות השולחן ערוך, ולא כגירסתנו וגירסת הב"ח] - דהיכא דהוי זו שלא כנגד זו או זו למעלה מזו דלא מהני - **אלא שיש בין זה לזה שלשה טפחים**.

כלומר: הריחוק בין הגזוזטראות ב"זה שלא כנגד זה", והגובה שבין הגזוזטראות ב"זו למעלה מזו" הוא שלשה טפחים, ולא קאי על המרחק שבין הגזוזטראות עצמן [על פי משנה ברורה].

אבל אין בין זה לזה שלשה טפחים, שהיה הריחוק או הגובה פחות משלשה טפחים, דכלבוד דמי [משנה ברורה], שפיר מהני.

דגזוזטרא עקומה היא [דהוי כאילו הנסר מונח בשוה - משנה ברורה. וראה בריטב"א, מה שכתב על לישנא דגמרא "גזוזטרא עקומה"].

מתניתין:

מתבן [גדיש של תבן] **שבין שתי חצירות** המפסיק אותן לכל רחבן, כשהוא **גבוה עשרה טפחים** - **מערבין** החצירות **שנים**. **ואין מערבין אחד**.

אלו - שבחצר זו - **מאכיליין** מן המתבן לבהמתן **מכאן**, **ואלו מאכיליין מכאן**.

שאין צריכים לחוש שמא מתוך כך יתמעט המתבן מגובה עשרה טפחים לאורך יותר מעשר אמות - כדלקמן, ויהיו החצרות כחצר אחת שאוסרין אלו על אלו, ושמא לא יתנו לבם וימשיכו להוציא מבתיהם לחצר שלהם כאשר הסכינו בתחלה.

וקא משמע לן דלא חיישינן, מפני שאין בהמה ממעטת כל כך באכילתה בשבת אחת.

נתמעט התבן **מגובה עשרה טפחים** - על פני כל רוחב החצר דהוי "פרוץ במילואו", או שנפרץ יותר מעשר אמות שהוא יותר משיעור "פתח" - **מערבין אחד**, **ואין מערבין שנים**, דכחצר אחת דמיא.

אבל נתמעט עד עשר אמות כ"פתח" דמיא, ואם רצו מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד.

גמרא:

שנינו במשנה: אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן:

אמר רב הונא: **ובלבד שלא יתן** בידים מן המתבן **לתוך קופתו**, **ויאכיל** לבהמתו.

דכי האי גוונא חיישינן שמא יקח מן המתבן הרבה עד שיתמעט מגובה עשרה טפחים, ולאו אדעתיה. [580]

ותמהינן עלה: כיון דאמרת דבידים אסור ליתן, אם כן תיקשי מתניתין דקתני אלו "מאכילין", דמשמע שמעמיד בהמתו על גבי המתבן: **וכי לאוקמי** [להעמיד הבהמה] **שרי**, ולא גזרינן דילמא יקח בידים ויתן לה.

אלמא חמיר עליה איסור דרבנן ולא עבר עליה?!

והאמר רב הונא אמר רבי חנינא: **מעמיד אדם את בהמתו על גבי עשבים בשבת**, ולא חיישינן שמא יעקור העשבים בידים ויתן לה, כיון דאיסור דאורייתא הוא.

ואין מעמיד אדם בהמתו על גבי מוקצה בשבת, דכיון דרק מדרבנן הוא דאסיר לטלטלו בידים, חיישינן שמא יקח בידים ויתן לה.

הרי חזינן, דאסור אף להעמיד בהמתו, היכא שאין האיסור ליטול בידים אלא מדרבנן.

ואמאי שרינן במתניתין להעמיד בהמתו על גבי המתבן?!

ומשנינן: "מאכילין" דמתניתין, לאו למימרא שמותר להעמיד בהמתו בידים על גבי המתבן.

אלא **דקאים לה באפה** [שעומד בעליה בפני הבהמה שלא תלך למקום אחר אלא למתבן] **ואזלא** הבהמה מעצמה **ואכלה**, דכולי האי לא גזרו רבנן. [581]

והשתא תמהינן איפכא: **ולא יתן לתוך קופתו תבן** - שמא יתמעט ולאו אדעתיה, וכדקאמר רב הונא - **והתניא** דאפילו כי האי גוונא שרי: דתניא: **בית שבין שתי חצירות** - המלאות בתים - ויש בבית פתח לכל חצר, **ומילאהו תבן**, שהעמידו בתוכו מתבן החוצה

[580] וכתב הריטב"א: דחיישינן שמא יטלטל אף בשבתות הבאות, אחר שנתמעט. דבשבת זו - לדעת רב הונא גופיה לעיל דף יז א: "שבת הואיל והותרה הותרה". עוד ביאר רש"י דברי רב הונא בלישנא אחרינא: שלא יתן בידים, משום דהוקצה התבן למחיצה, וראה מה שהוסיף בזה הריטב"א.

[581] וביארו התוספות והריטב"א: הא דנקט רב הונא בלישניה "ובלבד שלא יתן לתוך קופתו", ולא אמר דאף להעמיד בהמתו עליה אסור. היינו משום דרב הונא סוף טעמא נקט, כי הנתינה אסורה בידים, וממילא שמעינן, דכל שנתינה אסורה הוא הדין להעמדה.

את הבית לכל רחבו [ונשאר שטח פנוי בבית משני צדי המתבן] - **מערבין** את החצירות **שנים**, שהרי נסתם הפתח שהיה - דרך הבית - שבין שתי החצירות ולא היה להם פתח אחר. **ואין מערבין אחד**. [ראה ציור]

ונותנין חציו של בית לחצר זו, וחציה לחצר אחרת.

ולפיכך: **זה** - בני החצר האחת - **נותן לתוך קופתו ויאכיל** מן התבן, **וזה** - בני החצר השניה - **נותן לתוך קופתו ויאכיל**.

נתמעט התבן מגובה **עשרה טפחים**, ובטלה המחיצה, ולא עירבו שניהם כאחד - **שניהם אסורים** בבית, כיון שאין הבית חלוק, ואוסרין אלו על אלו.

כיצד הוא עושה אם רוצה להתיר טלטול מן הבית לבני חצר אחת?

נועל את פתח **ביתו** הפתוח לחצר שלו, ועל ידי זה נסתלק מן הבית.

ומבטל את רשותו שיש לו באותו בית לבני החצר האחרת [ולקמן מפרש, למה לי נעילה וביטול, ולא סגי בביטול לחודיה].

ועל ידי זה, **הוא אסור** באותו בית, **וחבירו מותר**, וכשאר רשות משותפת אחר שביטלו לחבירו, שהוא אסור בה וחבירו שנתבטל לו מותר בה. [582]

וכן אתה אומר בגוב של תבן [בור רחב להכניס בו תבן] **שבין שני תחומי שבת**, שעומד חציו בתוך תחומה של עיר אחת, וחציו בתוך תחום של עיר אחרת [שסוף תחומיהם באמצע הגוב], אלו נוטלין ביום טוב מתוך תחומן ואוכלין, ואלו נוטלין מתוך תחומן ואוכלין, ואין חוששין שמא יקחו אלו שבתחום זה מן התחום השני. [ראה ציור] **קתני מיהת** בברייתא: **זה נותן לתוך קופתו ויאכיל**, **וזה נותן לתוך קופתו ויאכיל**, ותיקשי לרב הונא שאוסר? ! **אמרי** לשנויי קושיין: **בית** - דמיירי ביה בברייתא - **כיון דאיכא** [**מחיצות ו** - רש"י לא גרס לה, כמו שכתב הריטב"א] **תקרה** - **כי מיפחית מינכרא ליה מילתא** [ניכר הדבר שנפחת ונתמעט מעשרה, שמתרחק מן התקרה], וליכא למיחש שמא יפחת ולאו אדעתיה. אבל **הכא** - במתניתין גבי מתבן שבחצר - **לא מינכרא ליה מילתא** אם יתמעט מגובה עשרה, וחיישינן שיתמעט ולאו אדעתיה. [583] תנינא בברייתא דלעיל: **נתמעט התבן מעשרה טפחים - שניהם אסורין**:

[582] הברייתא נתבארה על פי "ויש שפירשו" שבריטב"א, ובית הבחירה. ושיטת רש"י בזה צריכה ביאור, וראה מה שכתב עליו הריטב"א. וראה שולחן ערוך סימן שע"ב סעיף י"ט, במשנה ברורה ובשער הציון שם. [וראה מחצית השקל על המגן אברהם סוף סימן שע"ב שהובא במשנה ברורה]. וראה חזון איש סימן צ"ג סקי"א, מה שכתב על דברי הריטב"א בהבנת רש"י.

[583] וביאר רש"י לפי לישנא אחרינא, שהנידון אינו מחשש שתתמעט המחיצה, אלא מחמת איסור מוקצה. דהכי קאמר: אין איסור מוקצה אלא על גובה עשרה שהוא צורך מחיצה, אבל על הנותר אין איסור. ולהכי, בבית לא חיישינן שיטול מהמחיצה עצמה כיון דמינכר, מה שאין כן בחצר דלא מינכר, חיישינן שמא יטול מגופה של מחיצה.

ותמהינן: **הא** לא נתמעט התבן ועדיין גבוה **עשרה - שרי** לטלטל מן הבית כיון דאיכא מחיצה החולקת אותו, **ואף על גב דמידליא תקרה טובא** [ואף שהתקרה גבוהה ורחוקה הרבה מן המחיצה].

שמע מינה: מחיצות [עראי - תוספות] **שאין מגיעות לתקרה שמן מחיצות.**

ותיקשי מהכא למאן דאמר לעיל שאינה מחיצה, גבי חמשה חבורות ששבתו בטרקלין אחד ויש לכל חבורה פתח לחצר.

[דקאמר התם: אם אין המחיצה שביניהם מגעת לתקרה, אין מועיל לחלק הדיורין ולעשות כל חבורה כבית בפני עצמו הפתוח לחצר. אלא כבית אחד דמו, ואין צריכין לערב חצר שלהם. ואם יש עוד דיורין בחצר, די בעירוב אחד עבור כולן, ואין כולן צריכין ליתן עירוב].

אמר משני **אביי: הכא בבית גבוה שלושה עשר חסר משהו עסקינן. ותבן גבוה עשרה.** ואין בין התבן לגג שלשה טפחים, דאמרינן לבוד, וכאילו מגיעות המחיצות לתקרה.

דף עט:

ורב הונא בריה דרב יהושע אמר: אפילו תימא דמיירי **בבית** גבוה **עשרה** (תחילת העמוד) **ותבן** גבוה **שבעה ומשהו, דכל פחות משלשה** טפחים **כלבוד דמי**, וכאילו מגיעות המחיצות לתקרה [ובסמוך פריך עלה].

ותמהינן: **בשלמא לאביי, היינו דקתני** בברייתא: נתמעט התבן "**מעשרה**" טפחים, כיון דמתחלה היה גבוה עשרה טפחים.

אלא לרב הונא בריה דרב יהושע - דמוקי לה שהיה מתחלה גבוה פחות מעשרה - **מאי "מעשרה"?!**

ומשנינן: כוונת הברייתא, שנתמעט "**מתורת עשרה**". שמתחלה היתה כמחיצת עשרה על ידי לבוד, והשתא נתמעטה.

תנינא בברייתא: נתמעט התבן מעשרה טפחים **שניהם אסורין**:

ותמהינן: **שמע מינה** מהאי ברייתא **דיורין הבאין** לחצר **בשבת** (**אסורין**) [**אוסרין**] על שאר בני החצר מלהוציא לחצר.

ואף דמשנכנסה שבת הותרה החצר, שהרי אלו שדרו בה עירבו, לא אמרינן "שבת הואיל והותרה הותרה".

דהכי משמע, מדאמרינן: שאם נתמעט התבן ובאו דיורי החצר האחת - שהיו שולטין רק בחצי בית שלהם בערב שבת - לחצי הבית השני, הרי אלו אוסרים את הבית על בני החצר האחרת.

והשתא תיקשי, דהא בהך מילתא ד"שבת הואיל והותרה הותרה" פליגי בה רב הונא ורב יצחק לעיל דף יז ב, ותיקשי לרב הונא, דסבירא ליה שבת הואיל והותרה הותרה.
[לעיל פליגי בה לענין היקף במחיצה שאינה של שתי וערב, שלא הותרה אלא בהיקף לפי מספר הדיורין שבה, ואם נתמעטו דיורין בשבת, פליגי בה רב הונא ורב יצחק. וכן אמר רב הונא התם, דשתי חצירות שעירבו כאחד מפני שהיה פתח או חלון ביניהן, ונסתמו בשבת, אמרינן: שבת הואיל והותרה הותרה].
ודחינן: **דילמא** הא דקתני בברייתא "ונתמעט התבן מעשרה טפחים שניהן אסורין", לא מיירי בנתמעט בשבת, אלא **דאימעט מאתמול**.
תנינא בברייתא: **כיצד הוא עושה, נועל את ביתו ומבטל רשותו**:
ותמהינן: **תרתי**!? כלומר: וכי צריך את שניהם, ולהוסיף נעילה על הביטול?! ליסגי בביטול, וכשאר חצירות ששכח אחד ולא עירב [ריטב"א].
ומשנינן: **הכי קאמר**: **או נועל את ביתו**, ובנעילה זו גלי אדעתיה דאסתלק מהכא, והיינו ביטוליה, [ראה קרן אורה], **או מבטל את רשותו**.
ואיבעית אימא: **לעולם** אכן **תרתי** בעינן.
ומיהו, אם כדי להתיר את חבירו באותו בית - בביטול בלחוד סגי.
אלא שעשו חכמים הרחקה למבטל - שאסור בבית שביניהן - שיצטרך גם נעילה [ריטב"א, וראה לשון רש"י].
שאם לא כן, **כיון דדש ביה** [שרגיל לטלטל לבית] **אתי** נמי השתא לאחר הביטול, **לטלטולי** לבית. [584]
תנינא בברייתא: **הוא אסור** בבית **וחבירו מותר**:
ותמהינן: **פשיטא**, שהרי כן הוא הדין בכל מי שביטל רשותו, וכדתנן לעיל דף סט ב.
ומשנינן: **לא צריכא** להשמיענו **אלא היכא** שאחר שביטל אחד לחבירו, **הדר אידך** [חזר מי שנתבטל לו] אחר שעשה צרכיו בבית, **ובטיל ליה לחבריה** רשותו שבבית.
והא קא משמע לן, דלא תימא, דהשתא יהיה מותר למבטל הראשון, ויאסר למי שנתבטל לו בתחילה. אלא, עדיין הראשון שנתבטל לו מותר, וחבירו אסור.
ומשום **דאין מבטלין** לזה, **וחוזרין ומבטלין** באותה שבת **לזה**, כי היכי דלא ליהוי מילתא דרבנן כי חוכא ואיטלולא [גמרא לעיל דף סח ב].
תנינא בברייתא: **וכן אתה אומר בגוב של תבן שבין שני תחומי שבת**:

[584] וכן הדין להאי תנא בכל ביטול - לפי הך איבעית אימא שצריך גם נעילת דלת.

ותמהינן: **פשיטא**, דמאי אולמיה תחומין מחצירות? הא אידי ואידי איסור דרבנן הוא?!
ומשנינן: **לא צריכא**, אלא אפילו **לרבי עקיבא דאמר תחומין מדאורייתא** הוא, אפילו הכי מותר.
מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאיחלופי, ויטול זה מתחומו של זה.
קא משמע לן דלא חיישינן.

מתניתין:

כיצד משתתפין במבוי?
אם רוצה, אינו גובה מכל חצר את חלקה בשיתוף, אלא: **מניח את החבית** של יין או שמן שהיא שלו, **ואומר**: **הרי זו - לכל בני מבוי**, כדי שיהיו כולם שותפים בשיתוף המבוי.
ומזכה להן את חלקם בחבית **על ידי בנו** או **בתו הגדולים**.
שאומר להם: קבלו חבית זו, וזכו בה לשם כל בני המבוי.
וכן מזכה להם **על ידי עבדו ושפחתו העברים**, ואפילו הם קטנים. [585]
וכן יכול לזכות להם **על ידי אשתו**.
אבל אינו מזכה להם **לא על ידי בנו ובתו הקטנים**, כשהן סמוכין על שולחנו [שולחן ערוך], **ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים**.
מפני שידן - של בנו ובתו הקטנים, ועבדו ושפחתו הכנענים - הם **כידו**.
ונמצא, שלא הוציא החבית מתחת ידו, וכמי שלא זכה לאחר דמי. [586]

גמרא:

אמר רב יהודה: **חבית של שיתופי מבואות**, כשהוא מזכה לבני המבוי משלו על ידי אחר - **צריך** אותו אחר **להגביה** את החבית **מן הקרקע**, **טפח**. כי כל עוד מונחת החבית ברשותו של המזכה - לא הויא זכיה [רש"י].
אמר רבא: **הני תרתי מילי - סבי דפומבדיתא אמרינהו** [זקני פומבדיתא - שהם רב יהודה וישיבתו - אמרום]:
חדא: **הא** דאמרן משמיה דרב יהודה.
אידך: **המקדש** על היין בשבתות וימים טובים, **אם טעם** מן היין **מלא לוגמיו**, כל שאילו מסלקו לצד אחד של פיו, נראה כמלא לוגמיו [רבינו תם וריטב"א] - **יצא**.
ואם לאו - לא יצא.
אמר רב חביבא: **הא** הלכה זו **נמי - סבי דפומבדיתא אמרינהו**:

[585] ואף על גב שאין קטן זוכה לאחרים בכל מקום, הכא בעירוב שהוא מדרבנן בעלמא, הקילו. גיטין דף סד ב, ומשנה ברורה.
[586] נתבאר על פי רבינו יהונתן.

דאמר רב יהודה אמר שמואל: עושין מדורה [היסק גדול] **לחיה** [יולדת] כל שלשים יום **בשבת**, אם יש לה צער צינה. [587] **סבור מינה** [סבורים היו בני הישיבה] כי רק **לחיה**, **אין**, לה בלבד עושין מדורה, אבל **לחולה**, אפילו מסוכן וקר לו, **לא**.
ולחיה עצמה, רק **בימות הגשמים**, **אין**. אבל **בימות החמה**, **לא**.
אבל **איתמר** לאו הכי: **אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל: הקיז דם ונצטנן**, כיון דהקזה סכנה היא לו בסתמא, והוא הדין לשאר חולי שיש בו סכנה, וקר לו [משנה ברורה] - **עושין לו מדורה בשבת**, **ואפילו בתקופת תמוז**.
אמר אמימר: הא - נמי סבי דפומבדיתא אמרינהו.
דאיתמר: איזו היא אשירה סתם, איזה עץ אנו תולין שמסתמא אשירה היא, ועבדו אותה, ואף שלא ראינו בעינינו?

דף פ.

אמר רב: (תחילת העמוד) **כל** שאנו רואין **שמשרתי עבודה זרה שומרין אותה**, **ואין טועמין מפירותיה**, דודאי אי לאו דעבדו לה, לא היו נמנעים מלטעום מפירותיה.
ושמואל אמר: כגון אותם ששומרים את פירותיה, **דאמרי: הני תמרי - לשיכרא** לעשיית **דבי נצרפי**, **דשתו ליה ביום חגם** [תמרים אלו אנו שומרים כדי לעשות מהם שכר, כדי לשתותו ביום החג של עבודה זרה ששמה "בי נצרפי"], שידוע שהיא אשירה [נתבאר על פי שולחן ערוך. וכל שכן הא דרב. ש"ך].
ואמרו לי [אמימר מסיים דבריו] **סבי דפומבדיתא: הלכתא כוותיה דשמואל**.
והשתא הדרינן להא דאמרן שצריך הזוכה להגביה טפח מן הקרקע, ומקשינן עלה:
מיתיבי: כיצד משתתפין במבוי? מביאים חבית של יין או של שמן, **ושל תמרים**, **ושל גרוגרות**, **ושל שאר מיני פירות**.
אם משלו - של אחד מבני המבוי - היא החבית, **צריך לזכות** אותה לכל בני המבוי.
ואם לוקח **משלהן** אין צריך לזכות את של זה לזה.
אבל **צריך להודיע** למי שלוקח ממנו, שכולם יכולים לאכול את מה שבשיתוף, וצריך לידע אם המשתתפים בעירוב חפצין בכך.
כי שמא מקפידין הן על עירובן שלא יאכלוהו בני המבוי, והמקפיד על עירובו אינו עירוב. [588]
וכשמזכה משלו לבני המבוי על ידי אחר, **מגביה** הזוכה **מן הקרקע**, **משהו**.
הרי חזינן דלא בעינן הגבהה טפח?!

[587] נתבאר על פי שולחן ערוך ומשנה ברורה.
[588] רש"י. והוסיף בנאון יעקב: שאפילו למאן דפליג, צריך להודיעם, דאולי אינם רוצים ליתן כלל.

ומשנינן: **מאי "משהו" נמי דקאמר** בברייתא - **טפח**.

איתמר:

שיתופי מבואות שנותן אחד מבני המבוי משלו: **רב אמר**: **אין צריך לזכות** לבני המבוי [ודלא כדאיתא במתניתין].

"דכיון דקאסרי עליה - שאר בני המבוי

- גמר ומקני, ואין צריך זכיה". [589]

ושמואל אמר: **צריך לזכות** להם.

עירובי תחומין שמערב אחד בשביל חבירו.

רב אמר: **צריך לזכות לו**, דהא הכא אין אוסר חבירו עליו, ואין לו במה להקנות.

ושמואל אמר: **אין צריך לזכות** לו. [ראה בתוספות ובריטב"א, כמה סברות בטעמיה דשמואל].

ותמהינן: **בשלמא לשמואל** ניחא טעמיה, כיון שחלוקות המשניות בלשונם.

דה**כא** גבי שתופי מבואות **תנן** במשנתנו: ומזכה להן.

ואילו **הכא**, גבי ערובי תחומין, **לא תנן** שצריך לזכות לו. אלא תנן לקמן: מניח את החבית, ואומר: הרי זו לכל בני עירי.

ומשמע דבדוקא הוא, ובערובי תחומין אין צריך לזכות [ריטב"א].

אלא לרב, **מאי טעמא** סבר בעירובי תחומין דצריך לזכות?

והא במתניתין לא נזכר שצריך לזכות [על פי הריטב"א לדעת רש"י]?!

ומשנינן: **תנאי היא** דפליגי בעירובי תחומין אם צריך לזכות, ואיכא תנא דפליג אמתניתין וסבר דצריך לזכות, ופסק רב כהך תנא.

דאמר רב יהודה אמר רב: **מעשה בכלתו של רבי אושעיא**, **שהלכה** בערב שבת **לבית המרחץ** שהיה מחוץ לתחום עירה, **וחשכה לה**, שלא היה הזמן מספיק שתחזור לתוך תחום עירה קודם שתחשך.

ועירבה לה חמותה עירוב תחומין עבורה, כדי שתוכל להגיע לביתה.

ובא מעשה לפני רבי חייא, **ואסר** לה לסמוך על העירוב. ובסמוך מפרש אמאי אסר.

אמר לו רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי חייא, שהיה מבבל:

בבלאי! כל כך אתה מחמיר בעירובין [בתמיהה]?! והרי **כך אמר אבא** [רבי יוסי]: **כל שיש לך להקל בעירובין - הקל!**

ואבעיא להו [דברי התרצן - אליבא דרב - הן] איך היה המעשה:

[589] רש"י. וכי תימא במאי אקני ליה? יש לומר: בהנאה דמקבל [המזכה, שאין אוסרים עליו] דחשיב ככסף, אקני להו [לבני המבוי] מקום בחצירו [שיזכו בחבית מדין חצר] ריטב"א.

האם **משל חמותה עירבה לה** החמות, וטעמא דרבי חייא דאסר, **משום דלא זיכתה לה** את העירוב.

או דילמא, משלה [משל הכלה] **עירבה לה** החמות. וטעמא דאסר, **משום** דעירבה **שלא מדעתה** של הכלה.

ואמר להן [דברי התרצן הן] **ההוא מרבנן** [אחד מן החכמים], **ורבי יעקב שמיה**:

לדידי מיפרשא לה מיניה דרבי יוחנן [אני שמעתי מרבי יוחנן לפרש]: **משל חמותה עירבה, ומשום דלא זיכתה לה** הוא דאסר! [590]

אמר ליה רבי זירא לרבי יעקב, ברה דבת יעקב [בנה של בת יעקב. ואביו שלא היה הגון, לא נזכר שמו]:

כי מטית להתם, כשתלך לבבל - **אקיף וזיל לסולמא דצור** [מבקש אני ממך: שתרבה את הדרך לבבל דרך מסילת צור]. ושם **בעיא מיניה** [ותשאל ממנו] **מרב יעקב בר אידי**, הך בעיא דאמרן, כיצד הוה מעשה.

הקיף רבי יעקב דרך סולמא דצור, **ובעא מיניה** מרב יעקב בר אידי:

האם **משל חמותה עירבה**, ולא הועיל העירוב **משום דלא זיכתה לה**.

או דלמא, משלה עירבה, ולא הועיל **משום דשלא מדעתה** עירבה.

אמר ליה רב יעקב בר אידי לרבי יעקב: **משל חמותה עירבה לה**, ולא הועיל **משום דלא זיכתה לה**.

אמר רב נחמן: **נקטינן** [מסורת מאבותינו, מנהג מרבותינו, רש"י לעיל דף ה א]: **אחד עירובי תחומין ואחד שיתופי מבואות - צריך לזכות**. [591]

בעי רב נחמן: **עירובי תבשילין** - שעושין כדי להתיר לבשל מיום טוב לשבת הסמוכה לו - האם **צריך לזכות** אותו למי שבא להתיר לו, **או אין צריך לזכות**?

אמר תמה **רב יוסף**: **ומאי תיבעי ליה** לרב נחמן סתם, שהוא רב נחמן בר יצחק [רש"י גיטין דף לא ב]?

וכי **לא שמיע ליה, הא דאמר רב נחמן בר רב אדא אמר שמואל**: **עירובי תבשילין צריך לזכות!**

אמר ליה אביי לרב יוסף: **פשיטא דלא שמיע ליה** לרב נחמן הך מימרא דשמואל, **דאי שמיע ליה, מאי תיבעי ליה.**

[590] הרי חזינן דפליגי רבי חייא ורבי ישמעאל ברבי יוסי משם אביו [ריטב"א], אם צריך לזכות עירובי תחומין. [כן היא שיטת רש"י בביאור הסוגיא. והוסיף רש"י: דהא לא קשיא לן על רב, דקסבר: דבעירובי חצירות אין צריך לזכות, דלא כמתניתין. משום דרב תנא הוא, ופליג. וראה בתוספות וריטב"א שתמהו על רש"י.

[591] והוא הדין עירובי חצירות, תוספות ורבינו יהונתן.

אמר ליה רב יוסף לאביי: מהא לא תוכיח שלא שמעה!
כי **אטו** לענין **עירובי תחומין**, **מי לא אמר שמואל**: **אין צריך לזכות**.
ואמר איהו [רב נחמן, וכדאמרן] **צריך לזכות**, ודלא כשמואל?!
הכא נמי, דילמא, אף דשמע שאמר שמואל צריך לזכות, מכל מקום קא מיבעיא ליה!
ודחינן לדברי רב יוסף: **הכי השתא**!
בשלמא התם - גבי עירובי תחומין, שאמר רב נחמן צריך לזכות - **הא פליגי** בהך מילתא **רב ושמואל**. **וקא משמע לן** רב נחמן דעבדינן **כחומרין דמר** [רב] ובעירובי תחומין צריך לזכות. **וכי חומרין דמר** [שמואל] ובשיתופי מבואות נמי צריך לזכות.
אבל הכא - בעירובי תבשילין - **אי איתא דשמיע ליה** לרב נחמן דאמר שמואל צריך לזכות, ודאי לא הוה קמיבעיא ליה, כי **מי איכא מאן דפליג** עליה דשמואל?!
ועל כרחך לא שמיע ליה.
הסוגיא הבאה מתבארת על פי החזון איש בסימן צט סעיף קטן ה ו
ההוא טורזינא [ממונה על כלי הזין העשויין לשמירת העיר להלחם על הצרים], **דהוה בשיבבותיה** [בשכנותו] **דרב יהודה בר אושעיא**, ונכרי היה.
וקיימא לן, שהנכרי אוסר על בני החצר ובני המבוי, עד שישכיר להן רשותו [כמו שנתבאר ריש פרק הדר].
אמרי ליה שכניו הדרים אתו באותו חצר או מבוי: **אוגר לן רשותך** [השכר לנו רשותך שבחצר או במבוי]!
לא אוגר להו.
אתו השכנים **לקמיה דרב יהודה**.
אמר להו רב יהודה בר אושעיא: **הכי אמר שמואל**: **אשתו של אדם מערבת** משל בעלה **שלא מדעתו**. [592]
מיתיבי אהא דשמואל: **נשים שעירבו ונשתתפו** משל בעליהן **שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב, ואין שיתופן שיתוף!**
ומשנינן: **לא קשיא**.
הא דאמר שמואל שמערבת שלא מדעתו, מיירי באופן **דאסר** עליהם אם לא יערב וישתתף.
והא דתנן שאין מערבת שלא מדעתו, מיירי באופן **דלא אסר** עליהם אף אם לא יערב וישתתף.

[592] והוא הדין שמשכרת רשותו [ריטב"א].

וכגון: שהיו ביתו או חצירו פתוחים לשתי רשויות, ורגיל לצאת ולבא דרך אחת מהן, שאינו אוסר על הדיורין שברשות שניה להוציא מרשותם לרשות המשותפת.
ולפיכך: אם באה אשתו לערב עם הרשות השניה, כדי להתיר להוציא מרשותו לרשות שמערבת עמם, אינה יכולה. [593]
הכי נמי מסתברא דמודה שמואל היכא דלא אסר עליהם:
דאם כן - שאין מודה שמואל - **קשיא דשמואל** דשרי הכא לאשתו לערב שלא מדעתו, **אדשמואל** אחרינא.
דאמר שמואל: **אחד מבני מבוי**, **שרגיל** בכל שבת **להשתתף עם בני מבוי** מתוך שאוסר עליהם, ובשבת זו **לא נשתתף** מפני שמתכוין לאסור עליהן - **בני המבוי נכנסין לתוך ביתו** מדעת אשתו [כך קים לה לגמרא, ריטב"א], **ונוטלין שיתופן ממנו בעל כרחו**.
ודייקינן: אם היה "**רגיל**" להשתתף, והיינו מחמת שאוסר עליהם, **אין**.
אבל **שאין רגיל** להשתתף עמהם, משום שיש לו פתח אחר למבוי אחר, שדרכו נכנס ויוצא ואינו אוסר עליהם, **לא**. ואף דאשתו היא שבאה להשתתף!
ותיקשי דשמואל אדשמואל.
ושמע מינה כדאמרן, שלא אמר שמואל אשתו מערבת שלא מדעתו, אלא כשאוסר עליהם. [594]
לימא מסייע ליה לשמואל: **כופין אותו לעשות** [להשתתף בהוצאות] **לחי וקורה למבוי** להתירו בטלטול.
וממילא, הוא הדין דכופין להשתתף בשיתופי מבואות כדי שלא יאסור עליהם. וכיון שכן מערבת אשתו שלא מדעתו, שהרי מדין כפיה הוא [נתבאר על פי החזון איש].

דף פ:

ודחינן: מהא דלחי ומבוי לא תסייעיה לשמואל: **דשאני התם**, **דליכא מחיצות**, ומבוי מגונה הוא, ואינו נוח לשומרו, הילכך כופין אותו. אבל להתיר בטלטול, לעולם אימא לך דבעינן דעת. [595]
והנכון כגרסת רוב הספרים דגרסי: **שאני התם "דאיכא" מחיצות**.

[593] וביאר הגדר בחזון איש: באמת כיון דאסר עליהם ראוי לכופו, אלא שאין תועלת בכפיה, שאם נוטלין פתו בעל כרחו אינו עירוב. אבל כיון דאשתו ניחא לה, והיא אוכלת בבית בעלה, ואחד מבני הבית שעירב הרי הותר כל הבית, שכן הוא עיקר תקנת חכמים דסגי באחד מהן, מהני כפיה, שיהיה לה רשות לערב משל בעלה, והוי עירוב דידה.
[594] נתבאר על פי תוספות, כפי שפירשה הגאון יעקב בחד פירושא, והחזון איש. ונקטו שם, שכן הוא דעת רש"י. וראה עוד שיטות בראש, ריטב"א ומרדכי. ומה שכתב המהרש"א בתוספות.
[595] רש"י. ותמה הריטב"א: דמאי גנות איכא בלא לחי, ומאי שמירה איכא בלחי וקורה.

כלומר: אף על גב דנעשו בעל כרחו, מחיצות הן להתיר המבוי, וכיון שכן דראוי לכופו - כופין אותו.

אבל ערובי חצירות, דבעינן קנין או דירה [על ידי העירוב, וכדלעיל דף מט.], כי הוה בעל כרחו, אימא לך דלא מהני, דאין כאן קנין ולא דירה. [596]

בנדפס בגמרא שלנו איתא:

לישנא אחרינא: מצד - שאני! [597]

אתמר:

רב חייא בר אשי אמר: עושין לחי כדי להתיר את המבוי בטלטול, מעצי **אשירה**.

ורבי שמעון בן לקיש אמר: עושין קורה כדי להתיר את המבוי בטלטול, מעצי **אשירה**.

ומפרשינן: **מאן דאמר קורה** כשירה מעצי אשירה - **כל שכן לחי** כשר ממנה, שהרי אין ללחי שיעור, לא ברחבו ולא בעוביו, ואין שייך לומר בו "כתותי מיכתת שיעוריה".

ואף על גב שמכל מקום שיעור משהו יש לו - "כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא, לא החמירו בו". תוספות.

והא דלא אמרינן "כתותי מיכתת שיעוריה" על גובה הלחי דבעי עשרה, ראה בתוספות. [598]

ומאן דאמר לחי כשר מעצי אשירה, **אבל קורה** - שיש בה שיעור רוחב טפח כדי לקבל עליה אריח [חצי לבינה], ושתהיה בריאה כדי לקבל עליה אריח, וכדתנן לעיל דף יג ב - **לא** מהני מעצי אשירה, היות ו**כתותי מכתת שיעוריה**.

דכיון דבעי שריפה כדכתיב "ואשריהם תשרפון באש", שיעורה לאו שיעורא היא, דכשרופה דמיא" [רש"י].

מתניתין:

בני מבוי שהניחו שיתופי מבואות במקום המשתמר, לכמה שבתות, ולאחר זמן **נתמעט האוכל** משיעורו המבואר בהמשך המשנה.

אם רצה אחד מבני המבוי **מוסיף** משלו, **ומזכה** לכל בני המבוי.

ואם רצה נוטל משל בני מבוי, **ואין צריך להודיע** להם.

ואף דבעלמא כשנוטל משלהם צריך להודיע [וכדלעיל בעמוד א], הכא שאני, שכבר נתרצו מתחלה. [כן נראה לבאר המשנה לפי שיטת רש"י].

---

[596] כן פירשו בתוספות. וראה בחזון איש שם סוף סעיף קטן ה', מה שהוסיף בזה.

[597] ונתחבטו האחרונים בביאורו, ראה מה שנדפס על הגליון. וכתוב עוד שם, דבש"ס דפוס ונציה ודפוס סלוניקי, ליתא לגירסא זו. וגם רש"י והריטב"א לא אסברוה.

[598] והריטב"א כתב: כיון דברחבו ליכא שיעורא, אקילו בדרבנן, ולא חששו לכתותי שיעורא דגובה. וראה עוד ביאור בזה במגיד משנה פי"ז מהלכות שבת הי"ב, ובחדושי רבינו חיים הלוי שם.

נתוספו עליהן דיורין מאז שעשו השיתוף - **מוסיף** אחד מבני מבוי משלו אם ירצה, **ומזכה** לאותן דיורין.

ואם נוטל משלהן **צריך להודיע** להם - וכפי שנתבאר לעיל בעמוד א - כדי שלא יקפידו על עירובן [רש"י].

כמה הוא שיעורן של שיתופי מבואות, והוא הדין לערובי חצירות [רבינו יהונתן ותוספות יום טוב]?

בזמן שהן, הדיורין שחייבים להשתתף בשיתוף או במבוי [ואין תלוי בדיורין שאין חייבין להשתתף, רבינו יהונתן] **מרובין** [מפרש בגמרא כמה הן] - סגי ב**מזון שתי סעודות**, שהן ששה ביצים, ויש אומרים שמונה ביצים [שולחן ערוך] **לכולם**, ואפילו היו מרובין מאד, מפני שדבר חשוב הוא [רבינו יהונתן].

ובזמן שהן מועטין סגי ב**כגרוגרת לכל אחד ואחד**, ואין צריך מזון שתי סעודות שהוא יותר מכגרוגרת לכל אחד. ומפרש בגמרא כמה הן "מועטין".

אמר רבי יוסי: **במה דברים אמורים**, **בתחילת עירוב** חצירות, כשמערבין פעם ראשונה. אבל **בשירי עירוב**, שעירבו לכמה שבתות ונכנסה כבר שבת ראשונה, ואחר כך נתמעט, שיעורו **כל שהוא** לשבתות שאחריה [שולחן ערוך].

מפני ש**לא אמרו לערב בחצירות** עם השיתוף שעשו במבוי, **אלא כדי שלא לשכח את התינוקות** תורת עירוב!

אבל מעיקר הדין די בשיתוף המבוי אף במקום עירוב חצירות, ולפיכך שיעורו בכל שהוא [רבינו יהונתן. וכן מפרש רש"י, כמו שכתב בביאור הלכה].[599]

גמרא:

שנינו במשנה: נתמעט האוכל - מוסיף ומזכה, ואין צריך להודיע:

ודייקינן: דוקא "נתמעט" האוכל הוא דאין צריך להודיע.

הא אם כלה לגמרי, ומערב משלהם, צריך להודיע.

[599] וביאר רבינו יהונתן: כיון שלא הוצרך עירוב אלא משום גזירה, הילכך מקילינן ביה דסגי בכל דהו כשנתמעט העירוב, כיון שהשיתוף קיים. והוא הדין בשיורי שיתוף כשהעירוב קיים משמע מדבריו, שדברי רבי יוסי בעירובי חצירות נאמרו, אף שעד עתה דיברה המשנה משתופי מבואות, כמו שכתבו רבינו יהונתן והתוספות יום טוב דלעיל. וביאור דבריו: אם עירבו החצרות שבמבוי זו עם זו, וגם נשתתפו במבוי, יהא דין השיתוף כדין עירוב שנתמעט. אבל עירבה כל חצר לעצמה אין פוטר מעיקר הדין מלעשות שיתוף, ואם נתמעט צריך להוסיף. והוסיף רבינו יהונתן: ומשמע, דלא מקילינן בהכי בחצר שאינה פתוחה למבוי שעירבה לעצמה. אי נמי אפילו פתוחה למבוי ולא נשתתפה עם המבוי. ואם נתמעט משיעורו, צריך להוסיף בו ולהעמידו על שיעורו. ומהרש"ל הוסיף בדברי רש"י, שרבי יוסי נחלק על תנא קמא שאומר שאם נתמעט משיעורו צריך להוסיף. וראה בגאון יעקב, דאפשר לא פליגי, כיון דרבי יוסי לא מיירי בכל גווני, כמו שנתבאר. [וראה עוד שיטות בביאור המשנה, בביאור הלכה שם. וברש"י לעיל דף מו: פירש באופן אחר ממה שפירש כאן, ובתוספות שם, הסכימו עם פירושו שם. וראה עוד במאירי].

ותמהינן: **במאי עסקינן**?
אילימא שבא לערב **במין אחד** [באותו מין שהיה העירוב עד עכשיו], **מאי איריא** "**נתמעט**" דאין צריך להודיע.
הרי **אפילו כלה** לגמרי - **נמי** אין צריך להודיע!
אלא איירי **בשני מינין**, שבא לערב עתה במין השונה מהמין שעירב בו תחילה.
אם כן, **אפילו נתמעט - נמי לא** יערב משלהם בלי להודיע!
דהא **תניא**: **כלה האוכל** - אם בא לערב **ממין אחד**, **אין צריך להודיע**.
ואם בא לערב **משני מינים**, **צריך להודיע**.
וקא סלקא דעתין אפילו נתמעט העירוב ולא כלה. והא דקתני "כלה" האוכל, משום רישא דברייתא, דכשבא לערב ממין אחד, אפילו כלה העירוב אין צריך להודיע [תוספות].
ומשנינן: **איבעית אימא**, איכא לפרושי מתניתין: כשבא לערב **ממין אחד**, **ואיבעית אימא**, איכא לפרושי מתניתין **משני מינין**.
איבעית אימא, **ממין אחד** ודקא קשיא לך אמאי קתני "נתמעט", והא אפילו כלה נמי אין צריך להודיע?!
אימא לך: אין הכי נמי, **ומאי "נתמעט"** - דאיתא במתניתין - **נתמטמט** [כלה לגמרי].
ואיבעית אימא, **משני מינין**
ודקא קשיא לך: אם כן אפילו נתמעט נמי יודיע.
אימא לך: **כלה שאני**, כלומר דברייתא דוקא קתני "כלה האוכל", ולא מיירי בנתמעט, משום ש"כלה" שאני.
שנינו במשנה: **נתוספו עליהן - מוסיף ומזכה**, וצריך להודיע:
אמר רב שיזבי אמר רב חסדא: הא דקתני במתניתין, דהיכא דמערב בתחילה כגון שנתוספו עליהן דיורין, צריך להודיע.
זאת אומרת, **חלוקין עליו חביריו על רבי יהודה** דבסמוך, וסוברים: אין מערבין בתחלה אלא לדעת, ולהכי קתני: צריך להודיע.
דתנן שאין מערבין לאדם אלא מדעתו:
אמר רבי יהודה: **במה דברים אמורים** דצריך דעת, **בעירובי תחומין**, ומשום דשמא אין רוצה לערב לצד אחד של העיר, ולהפסיד תחומו מצד שני.
אבל בעירובי חצירות - מערבין בין לדעת ובין שלא לדעת.
והיינו דלא כמשנתנו דקתני בה: צריך להודיע.

וממשנתנו אתה למד, דרבי יהודה דקאמר "במה דברים אמורים", לא לפרש בא אלא לחלוק, ומשנתנו כתנא קמא.

ותמהינן: **פשיטא** דמוכח ממשנתנו **שחלוקין** חביריו על רבי יהודה?!

ומשנינן: רב חסדא הא קא משמע לן: **מהו דתימא**, לעולם רבי יהודה בההיא מתניתין לפרש בא, ולא נחלקו חביריו עליו. ומשנתנו דקתני: צריך להודיע - **הני מילי בחצר שבין שני מבואות**, דלא ידעינן עם מי ניחא ליה להשתתף, ולפיכך צריך דעתו.

אבל חצר של מבוי אחד, שאין יכול להשתתף אלא עם מבוי זה, **אימא לא** צריך להודיע, וכרבי יהודה דההיא מתניתין.

קא משמע לן רב חסדא שאפילו בחצר של מבוי אחד צריך להודיע, משום שחלוקין חביריו על רבי יהודה.

שנינו במשנה: **כמה הוא שיעורו**, בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולם. בזמן שהן מועטין כגרוגרת לכל אחד ואחד:

ומפרשינן: **כמה הוא מרובין**?

אמר רב יהודה אמר שמואל: **שמונה עשרה בני אדם**, ומפרש לה בסמוך.

ותמהינן: **שמונה עשרה** בני אדם, **ותו לא**?!

והא ודאי דיותר משמונה עשרה הוי נמי מרובין, ואיך אמרת: שמונה עשרה בני אדם?!

ומשנינן: **אימא**: **משמונה עשרה - ואילך**.

והשתא מפרשינן: **ומאי שנא** [ב"ח] **שמונה עשרה, דנקט**?

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה: **לדידי מיפרשא לי מניה דאבא**.

כל שאילו מחלקו למזון שתי סעודות ביניהן של החייבין בשיתוף, **ואין מגעת גרוגרת לכל אחד ואחד - הן הן "מרובין"**, שדי להם במזון שתי סעודות לכולם, ואין צריכין כגרוגרת.

ואי לא, אם יחלקו יצא יותר מכגרוגרת לכל אחד - **מועטין נינהו**, שאין צריכין מזון שתי סעודות, אלא די להם בכגרוגרת לכל אחד.

ואגב אורחיה קא משמע לן שמואל - במה דנקט המנין, ולא אמר דמרובין היינו כל שמחלק מזון שתי סעודות ואין מגיע גרוגרת לכל אחד. ומועטין, כל שמגיע יותר מגרוגרת לכל אחד - **דשתי סעודות הויין שמונה עשרה גרוגרות**.

ולפיכך תלה הדין במספר שמונה עשרה.

מתניתין:

בכל דברי מאכל ומשתה **מערבין** עירובי חצירות **ומשתתפין** בשיתופי מבואות, **חוץ מן**

המים ומן המלח, משום דבעינן דבר חשוב. [600]

דברי רבי אליעזר. [601]

רבי יהושע אומר: דוקא **ככר** שלם **הוא** ראוי להיות **עירוב** ולא פרוסה [ובכלל דברי רבי יהושע שאין מערבין אלא בככר, דהיינו פת ולא בשאר דברים].

ולכן, **אפילו מאפה** פת העשוי מ**סאה** קמח שנטל ממנה מעט, **והוא** עכשיו **פרוסה** ולא שלם - **אין מערבין בה**.

ואילו **ככר** לחם שאין מדתו אלא **כ**מטבע **איסר**, **והוא שלם** - **מערבין בו**, אם יש שם ככרות הרבה, שמגיע כגרוגרת לכל אחד. [602]

וטעמא דרבי יהושע - בין בהא דבעינן פת, ובין בהא דבעינן שלם - הוא משום חשש מחלוקת ואיבה, שלא יאמר אחד מהם לחבירו: האיך נתתי אני בשר ואתה פירות! או האיך נתתי אני שלם, ואתה פרוסה! [603]

דף פא.

גמרא:

והוינן בה: הא **תנינא** כבר לדין משנתנו שבכל מערבין חוץ מן המים והמלח **חדא זימנא** לעיל בענין עירובי תחומין:

שהרי שנינו: **בכל מערבין ומשתתפין** - **חוץ מן המים והמלח**!?

ומדוע הוצרך התנא לחזור ולשנות זאת גם בעירובי חצירות?

ומשנינן: **אמר רבה**: איצטריך לשנותה כאן, **לאפוקי מרבי יהושע**, **דאמר ככר** שלם, **אין**, אבל **מידי אחרינא לא**, **קא משמע לן** ש**בכל** דבר מאכל ומשתה מערבין גם עירובי חצירות.

ובעירובי תחומין מודה רבי יהושע לחכמים שמערבים בכל דבר, כי שם מערב כל אדם לעצמו ואין לחשוש לאיבה.

איתיביה אביי אהא דנקטינן דפליגי חכמים עם רבי יהושע, וסברי דמערבין שלא בפת.

---

[600] אבל מים ומלח אין אדם קפיד מתת לחבירו כרצונו, ואין אדם קונה בהן דירה דמתנת חנם הוא" [רבינו יהונתן]

[601] ובגמרא פליגי אמוראי, אם לדעת רבי אליעזר מערבין עירובי חצירות בכל דבר. רבה סבירא ליה דמתניתין כפשטה. ואילו לדעת רבי אליעזר אף עירובי חצירות מערבין בכל דבר. ואביי סבירא ליה דמתניתין לצדדין קתני: "בכל מיני פת מערבין" לאפוקי מדרבי יהושע דפליג בסיפא ואמר: דאין מערבין בפרוסה. ובכל דבר - ואפילו בפירות ויין - משתתפין. ומיהו, אף לרבי אליעזר אין מערבין אלא בפת.

[602] ואין דברי רבי יהושע - בין בהא דבעינן פת, ובין בהא דבעינן שלם - אלא בעירובי חצירות, אבל שתופי מבואות מהני בכל דבר חוץ מן המים והמלח, ריטב"א בגמרא.

[603] ביאור המשנה הוא לפי שיטת רש"י בגמרא, וכפי שפירשה הריטב"א. ובתוספת דברי הרש"ש, במה שדבריו תואמין עם הריטב"א].

דזה אינו, דאיכא לפרושי הא דאיתא במתניתין "בכל" מערבין היינו בכל מיני פת ואפילו בפרוסה, אבל בשאר מינין לא. וכדאשכחן כי האי גוונא בברייתא.

דתניא: **בכל מערבין עירובי חצירות, ובכל משתתפין שיתופי מבואות, ולא אמרו לערב בפת אלא בחצר בלבד**.

והא דקתני "בכל" מערבין, היינו בכל מיני פת מערבין. [604]

כי **מאן שמעת ליה דאמר** - כדאמרינן בסיפא דברייתא - **פת אין, מידי אחרינא לא - רבי יהושע** היא. ומכל מקום **קתני "בכל"**.

אלמא, "בכל" איכא לפרושי שפיר בכל מיני פת!

ואם כן, דילמא היינו נמי כוונת המשנה.

אלא אמר מתרץ **רבה בר בר חנה**: הא דתנן הכא "בכל מערבין" - **לאפוקי מדרבי יהושע, דאמר: שלימה אין, פרוסה לא**.

ומפרשינן: **ופרוסה, מאי טעמא לא** מערבין בה?

אמר מפרש **רבי יוסי בן שאול, אמר רבי: משום איבה**, שבאין לידי מחלוקת [וכמו שנתבאר במשנה].

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אם **עירבו כולן בפרוסות** - שאין איבה - **מהו**?

אמר ליה רב אשי: גזירה **שמא יחזור דבר לקלקולו**, שיערבו זה בפרוסה וזה בשלימה, לפיכך אין מערבין בפרוסות כלל.

אמר רבי יוחנן בן שאול: ככר שאינה שלימה מפני ש**ניטלה הימנה** לאחר אפייתה **כדי חלתה** כדי לתקנה [וכגון שאפה פחות מכשיעור, והצטרפה אחר כך יחד עם ככרות אחרות בסל לשיעור חיוב חלה, ריטב"א].

תרומה שנתערבה בחולין, ויש בחולין מאה פעמים מן התרומה - דקיימא לן [בפרק ד' משנה ז' בתרומות] שתרומה עולה [מתבטלת] באחד ומאה, צריך ליטול מן התערובת כשיעור התרומה, והשאר מותר לזרים.

ואם לא נטל מתוך התערובת, אלא אפה מן התערובת ככר לחם, ולאחר אפייתה נטלו ממנה **כדי דימועה** [תערובתה], שנטל מן הפת כפי שיעור היחס של התרומה בתוך התערובת, כדי לתקן שאר הפת באכילה - **מערבין לו בה**. כי חסרון שכזה מן הפת לא מיקרי חסרון, כיון שזהו תיקונה של הפת, וכפת שלימה חשיבא. [605]

ומותבינן עלה: **והתניא**: רק אם נטל ממנה **כדי דימועה - מערבין לו בה**. אבל אם נטל ממנה **כדי חלתה, אין מערבין לו בה**?!

[604] וכתב הגאון יעקב: דבהכי סגי, ולא היתה הגמרא צריכה להוסיף ולא כלום.

[605] והא דקתני "כדי" חלתה, ללמד: שאם נטל יותר מן הצורך לשם תיקון, הוה לה פרוסה - תוספות.

ומשנינן: **לא קשיא**.
הא דאמר רבי יוחנן בן שאול דאף כדי חלתה מערבין לו בה, **בחלת נחתום** [חלה שניטלה על ידי נחתום, העושה למכור בשוק], ששיעורה קטן - כדלקמן - ואין זה חסרון.
הא דתניא דאין מערבין בה, **בחלת בעל הבית** ששיעורה מרובה.
דתנן: **שיעור חלה - אחד מעשרים וארבעה**.
העושה עיסה לעצמו ועיסה למשתה בנו, נוטל **אחד מעשרים וארבעה**.
אבל **נחתום שהוא עושה** כדי **למכור בשוק**, **וכן האשה שעשתה למכור בשוק**, נוטלין **אחד מארבעים ושמונה**.
אמר רב חסדא: ככר שנפרסה, **ותפרה** [חיבר הפרוסות עד שנראית כשלימה] **בקיסם**, **מערבין לו בה**.
ומותבינן עלה: **והא תניא**: **אין מערבין לו בה**.
ומשנינן: **הא דידיע תיפרה** [ניכר מקום תפירתה], אין מערבין בו. **הא דלא ידיע תיפרה**, מערבין לו בה.
אמר רבי זירא אמר שמואל: **מערבין בפת אורז ובפת דוחן**.
אמר ופליג **מר עוקבא**: **לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל**: **בפת אורז**, **מערבין**. **ובפת דוחן אין מערבין**.
אמר רב חייא בר אבין אמר רב: **מערבין בפת עדשים**.
ומקשינן עלה: **איני**, אין הדבר כך. **והא ההיא** פת עדשים **דהואי בשני דמר שמואל**, שעשוה כדוגמת הפת שאמר הקב"ה ליחזקאל לעשות - כמו שנאמר ביחזקאל פרק ד' - כדי לידע מה טעמה [תוספות], **ושדייה לכלביה** [והשליכה לכלב] **ולא אכלה** הכלב. אלמא, לאו פת הוא?!
ומשנינן: **ההיא** פת דשמואל גם **דשאר מינים הויא**. שבאותה הפת היו מעורבין מלבד עדשים גם מינים שאין ראויים לפת, וכשהן מעורבין בה הם מקלקלים את כל הפת [גאון יעקב].
וכאותה פת שנאמר ליחזקאל לעשותה. **דכתיב**: **ואתה קח לך חטין ושעורין ופול ועדשים ודוחן וכוסמים**, ונתתה אותם בכלי אחד, ועשית אותה לך ללחם.
ולחם זה אינו נאכל אלא בשעת הדחק, ולא פת הוא, אלא נאכל לנפש רעיבה. [606]
רב פפא מתרץ **אמר**: **ההיא** פת דשמואל - **צלויה** [אפויה] **בצואת האדם הואי**, דומיא דפת של יחזקאל, **דכתיב** בה: ועגת שעורים תאכלנה [לאותה פת, ומפרש לה בסמוך] **והיא**

[606] תוספות. ודברי רש"י צריכים ביאור, כמו שכתבו התוספות.

בגללי צאת האדם תעגנה [תאפינה בגחליהם, שמייבשן ושורפן, רש"י שם] **לעיניהם**. ולפיכך אינה ראויה למאכל.
ומפרשינן לרישא דקרא: **מאי "ועוגת שעורים תאכלנה"**?
אמר מפרש **רב חסדא**: "שעורים" האמורים כאן בקרא בשי"ן שמאלית, לאו דוקא, דהא הויא בה עוד מינין.
אלא הכי קאמר: **לשיעורים** [בשין ימנית] תאכלנה!, במשקל, דרך רעבון ולא לשובע.
רב פפא אמר מפרש: **עריכתה - כעריכת** פת של **שעורים** [יעב"ץ], שהיא מגונה **ולא** יפה **כעריכת חיטים**, שמייפה תיקון העוגה, שתהא עגולה ונאה.
המשנה הבאה מתבארת על פי השולחן ערוך והמשנה ברורה, על דרך רש"י.
וראה עוד בביאור שיטת רש"י ברא"ש, בטור, בבית יוסף, בב"ח ובגאון יעקב.

מתניתין:

נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום - כדי שיזכה לו עירוב.
נותן לו מעה, ואומר לו: אם יבואו בני החצר לקנות ממך ככר לעירוב - זכה לי בעירוב, שיהא לי חלק עמהם בשביל מעה זו, **דברי רבי אליעזר**.
ומפרש בגמרא, שאף על פי שמעות אינן קונות במטלטלין עד שימשוך, הכא קני, וכמו שיתבאר שם.
וחכמים אומרים: כיון שמעות אינן קונות עד שימשוך - **לא זכו לו מעותיו**. ואפילו אם עירב החנוני לכל בני החצר על ידי שזיכה להם על ידי אחר, וזיכה גם לזה בכללם, אלא שלא פירט שמו בהדיא, אינו עירוב. דמסתמא לא כיון ליתן לו מתנת חנם כמו לאחרים אלא בשביל מעות שנתן לו. ומעות אינן קונות. נמצא שאין לו חלק בעירוב.
אבל אם אמר לו "ערב לי", וזיכה לו החנוני על ידי אחר, קנה עירוב. משום דכיון שאמר "ערב לי" עשאו שליח לערב לו באופן שיועיל. והוי כאילו אמר לו בהדיא שיזכה לו במתנת חנם, כמו לאחרים.

דף פא:

ומודים חכמים: **במי** שנתן מעות ל**שאר כל האדם** [מפרש בגמרא, שנתנן לבעל הבית ולא לחנוני או לנחתום], ואמר לו "זכה לי בעירוב" - **שזכו לו מעותיו**.
שאם זיכה לו בעל הבית חלק בעירוב על ידי אחרים, בכלל שאר בני החצר, קנה עירוב. לפי שאין דרך בעל הבית למכור משלו, ולא התכוון הנותן לקנות ממנו במעותיו אוכל שיהיה חלקו בעירוב. אלא נתן לו את המעות על דעת שהוא יקנה עבורו. וכאילו אמר לו

"ערב לי", שבכך כאילו עשאו שליח לערב עבורו [ובעשאו שליח במפורש מהניא אפילו בחנוני, וכדאמרן].

ועל כן, אפילו אם לקח בעל הבית מככרו, וזיכה לו עם כל אנשי החצר, גם כן מהני.

והטעם שבחנוני ונחתום לא קנה עירוב, משום **שאין מערבין לאדם אלא מדעתו**, והנותן מעות לחנוני הוא לא עשאו שליח, אלא התכוון לקנות ממנו במעותיו, ומעות אינן קונות.

אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים שאין מערבין לאדם אלא מדעתו, **בעירובי תחומין**, מפני שחוב הוא לו, שמפסיד תחום העיר לצד שני, ושמא אינו נוח לו.

אבל בעירובי חצירות - מערבין לדעתו ושלא לדעתו. לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו.

ותמהינן: **מאי טעמא דרבי אליעזר** דאמר שקנה במעות שנתן לחנוני כדי לקנות העירוב? **והא לא משך** ממנו את הככר, ומעות אינן קונות במטלטלין! **אמר** מפרש **רב נחמן**, **אמר רבה בר אבוה: עשאו רבי אליעזר כארבעה פרקים** [זמנים] **שבשנה**, שבהם אמרו חכמים שמעות קונות. וכפי שיתבאר בהמשך הגמרא, לדעת רבי יוחנן.

דתנן: בארבעה פרקים אלו, שהם: ערב יום טוב הראשון של פסח, וערב יום טוב של עצרת [שבועות], וערב ראש השנה, וערב יום טוב האחרון של חג [סוכות], וכן בערב יום הכפורים בגליל [שהיו מרבין בסעודה, כדעת רבי יוסי הגלילי, שהאוכל בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי, מאירי חולין פג א] - **משחיטין את הטבח** [כופין אותו לשחוט ולמכור את הבשר] **בעל כרחו**.

ואפילו היה לו לטבח **שור שוה אלף דינר, ואין ללוקח בו אלא דינר אחד**, שנתן עבורו הלוקח דינר, מקודם, כדי לזכות בשוה דינר אחד בלבד מהבשר - **כופין אותו לשחוט**, וליתן ללוקח את חלקו בשווי דינר אחד בבשר, כיון שקנה את חלקו בבשר **לפיכך**, שקנה הלוקח במעותיו את חלקו בבשר השור - **אם מת השור** קודם ששחטו אותו, הרי הוא **מת ללוקח**, שהפסיד חלקו, וכדמפרש ואזיל.[607]

והוינן בה: האיך אמרת **שמת** השור **ללוקח**? **והא לא משך** הלוקח, ומעות אינן קונות!

אמר רב הונא: כאן מדובר **בשמשך** הלוקח את השור כדי לזכות בחלקו.

והוינן בהא דרב הונא: **אי הכי, אימא סיפא** דמתניתין:

אבל **בשאר ימות השנה אינו כן**, שאין מחייבים את הטבח לשחוט ולמכור אם אין לו קונים נוספים.

לפיכך אם מת - מת למוכר, ומחזיר מעותיו ללוקח.

[607] והטעם שכופין את הטבח לשחוט, מפני שבימים אלו רגילין כולם להרבות בסעודה, מאירי. וראה במאירי חולין פג א שהאריך בטעם הדבר שהיו רגילין להרבות בסעודה בימים אלו.

ולרב הונא תיקשי: **אמאי** מת השור למוכר? **והא משך** וקנה את חלקו בשור, ומת השור השייך לו [בחלקו]!?

אמר מפרש **רב שמואל בר יצחק** להא דרב הונא [תוספות]: **לעולם בשלא משך**.

ודקשיא לך, אמאי מת ללוקח?

הכא במאי עסקינן, **בשזיכה לו** המוכר ללוקח **על ידי אחר** [והיינו "משך" דקאמר רב הונא, תוספות]. שמסר לו השור, ואמר לו: זכה ללוקח [שעדיין לא נתן מעות] בשור זה, שוה דינר!

והלוקח לא עשאו שליח לאותו אחר, ולפיכך, חלוק הדין בין ארבעת הפרקים לשאר ימות השנה:

בארבעה פרקים אלו, **דזכות הוא לו** ללוקח להוציא מעות ולקנות בשר, שהכל דרכן בכך - **זכין לו שלא בפניו** [שלא מדעתו]. ולכן, אם מת השור - מת ללוקח.

אבל **בשאר ימות השנה**, **דחוב הוא לו** ללוקח להוציא הוצאות - **אין חבין לו אלא בפניו**, ולא זכה הקונה בשעה שהטבח "זיכה" לו באמצעות משיכה של אדם אחר עבורו.

ורב אילא אמר משמיה **דרבי יוחנן** ביאור אחר באותה משנה:

בארבעה פרקים אלו העמידו חכמים דבריהם על דין תורה שהמעות קונות!

ורבי יוחנן לטעמיה, **דאמר רבי יוחנן** בעלמא: **דבר תורה מעות קונות**.[608]

ומפני מה אמרו חכמים שאין מעות קונות אלא רק **משיכה קונה - גזירה שמא יאמר לו** המוכר, אחר שקיבל המעות מהלוקח: **נשרפו חיטיך בעלייה!**

כיון שאם נשרפו החיטין, ללוקח נשרפו, שהרי קנאם במעותיו, הרי אם תפול שריפה בעלייה ששם החיטין, לא יטרח המוכר להצילם.

"הלכך אוקמוה רבנן ברשות מוכר, כי היכי דלימסר נפשיה עילוייה וניטרח לאצולינהו [רש"י].

אבל במשיכה קונה, משום דסתם מושך מביאם לביתו [רש"י חולין דף פג א], וכיון דמדאורייתא מעות קונות, העמידו דבריהם על דין תורה בארבעה פרקים אלו.

וכדעת רבי יוחנן, הוא שאמר רב נחמן משמיה דרבה בר אבוה לעיל, שאף לענין עירוב העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, שמעות קונות אף שלא משך.

שנינו במשנה: **ומודים בשאר כל האדם** שזכה לו מעותיו:

ומפרשינן: **מאן שאר כל אדם**?

[608] דילפינן מהקדש שקונהו הפודה בנתינת כסף הפדיון, רש"י. ושאר ראשונים ביארו באופן אחר.

אמר מפרש **רב**: **בעל הבית** [שאינו חנוני ולא נחתום] שנתנו לו מעות, וכמו שנתבאר במשנה.

וכן אמר שמואל: **בעל הבית**.

דאמר שמואל: **לא שנו** במשנה שלא זכו לו מעותיו, **אלא** בנותן מעה ל**נחתום**. **אבל** הנותן מעה ל**בעל הבית** - **קונה**.

ואמר עוד **שמואל**: **לא שנו** במשנה שבקונה מן הנחתום לא זכה, **אלא** בנותן **מעה**, כיון שמעות אינן קונות. **אבל** קנה ממנו ב"קנין סודר", שעושין ב**כלי** - **קונה**.

ואמר עוד **שמואל**: **לא שנו אלא דאמר לו** [לחנוני] "**זכה לי**". **אבל אמר "ערב לי"** - **שליח שויה** לחנוני, **וקני**, וכמו שנתבאר במשנה.

שנינו במשנה: **אמר רבי יהודה**: **במה דברים אמורים** שאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו, בעירובי תחומין. אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו:

אמר רב יהודה אמר שמואל: **הלכה כרבי יהודה**. **ולא עוד**, לא רק כאן, **אלא בכל מקום ששנה רבי יהודה** הלכה ב**הלכות עירובין** - **הלכה כמותו**.

אמר ליה רב חנא בגדתאה לרב יהודה: האם **אמר שמואל** שהלכה כרבי יהודה **אפילו במבוי** (**שניטלו קורותיו או לחייו**) [**שניטל** ממנו בשבת **קורתו או לחיו**, רש"י לקמן, וגמרא לקמן], דקאמר רבי יהודה בפרק כל גגות, שאומרים "שבת - הואיל והותרה, הותרה", ומותר לטלטל במבוי באותה שבת, אף אחר שניטל היתירו?

אמר ליה רב יהודה: **בעירובין**, היכא דאיירי בהלכות קניית עירוב [רש"י], **אמרתי לך** שאמר שמואל הלכה כרבי יהודה, **ולא במחיצות**, שבענינם אין הלכה כרבי יהודה.

אמר תמה **ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי**, על הא דשמואל:

מדקאמר שמואל "**הלכה**" כרבי יהודה - **מכלל** דסבר שמואל **דפליגי** חכמים עליה.

והרי אמר רבי יהושע בן לוי: **כל מקום שאמר רבי יהודה** לשון "**אימתי**" [כגון הא דמייתינן לקמן דף פב א] ו"**במה** דברים אמורים" [וכי הך דמתניתין] **במשנתינו** [ולא בברייתות, תוספות] - **אינו אלא לפרש דברי חכמים** שקדמו לו במשנה, ולא בא רבי יהודה לחלוק עליהם!

והיכי אמר שמואל, "הלכה" כרבי יהודה?!

ותמהה גמרא על רב אחא בריה דרבא: **וכי לא פליגי** במשנה חכמים ורבי יהודה?! **והא אנן תנן** [במשנה לעיל דף פ ב]: אם **נתוספו** דיורין **עליהן** [על בני מבוי שעשו שיתוף לכמה שבתות] לאחר זמן - **מוסיף**, אם ירצה משלו, **ומזכה** לאותן דיורין את השיתוף שהוסיף, **וצריך להודיע** להם.

אלמא צריך דעת, ודלא כרבי יהודה. אלמא פליגי!

ומשנינן: מהא לא תיקשי לרב אחא בריה דרבא.
דהתם בההיא משנה, יש לפרש דמיירי **בחצר שבין שני מבואות**, שיכולים הדיורין להשתתף הן עם מבוי זה ועם מבוי זה. וכיון דלא ידעינן בהי ניחא ליה, צריך דעתו. אבל בעלמא, אפילו חכמים מודו שאין צריך דעת. [609]
ואכתי תמהינן ארב אחא בריה דרבא:
והאמר רב שיזבי אמר רב חסדא [לעיל על אותה משנה]: **זאת אומרת, חלוקין עליו חביריו על רבי יהודה**.
ולא ניחא ליה לפרש דמיירי בחצר שבין שתי מבואות. אלמא פליגי חכמים עליה?!
אלא, הכי דחינן לקושית רב אחא בריה דרבא על שמואל, מהא דרבי יהושע בן לוי:

דף פב.

האם **גברא** [רבי יהושע בן לוי] **אגברא** [שמואל] **קא רמית**?
מר [שמואל] **סבר**, **פליגי** חכמים על רבי יהודה. **ואילו מר** [רבי יהושע בן לוי] **סבר דלא פליגי**.
גופא: **אמר רבי יהושע בן לוי**: **כל מקום שאמר רבי יהודה "אימתי" ו"במה** דברים אמורים" **במשנתינו - אינו אלא לפרש דברי חכמים**.
ורבי יוחנן אמר: במקום שאמר רבי יהודה "**אימתי**" - **לפרש** דברי חכמים בא. וכשאמר "**במה** דברים אמורים" - **לחלוק** בא.
ותמהינן אתרווייהו: וכשאמר רבי יהודה "**אימתי**" - האם **לפרש הוא** בא?
והא תנן [המשנה מתבארת כאן, לפי ההוה אמינא שבסוגיין]:
א. כתיב: "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", ומכאן למדנו שכל "רשע דחמס", דהיינו גזלן, פסול לעדות. ובכלל זה העובר על שאר עבירות שבתורה משום חימוד ממון.
ב. אסמכתא לא קניא.
כגון מי שקיבל שדה מחבירו באריסות על מנת שיהיו חלק מהפירות לבעל השדה, וחלק לאריס. ואמר האריס לבעל השדה: אם אוביר [אניח השדה בורה] ולא אעביד [ולא אעבדנה] אשלם לך אלפא [אלף] זוזי

[609] ונחלקו הראשונים: יש אומרים, דהא דאמרינן דבחצר שבין שני מבואות צריך דעתו, הני מילי למאן דאמר - חכמים דפליגי ארבי שמעון, לעיל מה ב - שאין יכול להשתתף עם שניהם. אבל למאי דקיימא לן כרבי שמעון - שיכול להשתתף עם שניהם, אין צריך דעתו כיון שזכות הוא לו, שהרי אין מפסיד משום כך. ויש חולקים, דבין כך ובין כך צריך דעתו. [ראה בכל זה בגאון יעקב לעיל דף פ. בד"ה כלה].

- אינו חייב ליתן לו. מפני שאינו מתחייב בדעה שלא לעבד את השדה ולתת לו אלף זוזים, אלא סומך על כך שיעבדנה ולא יתחייב לשלם. ולכן, אמדינן דעתו שלא נתכוין להתחייב כלל.

ג. נתחייב אדם לחבירו באסמכתא דלא קניא - חבירו שנטל ממנו הממון הרי הוא גזלן. ומכל מקום אין פסולו לעדות אלא מדרבנן. "כיון שאינו סבור לעשות איסור, לבא לידי פסול דאורייתא" [לשון תוספות סנהדרין דף כד ב. וברש"י ראש השנה דף כב א כתב: דאין פסולין מדאורייתא, כיון דגזלן לא מיקרי אלא החוטף מיד חבירו. וכן כתב הרמ"ה בסנהדרין דף כה א].

ואלו הן הפסולים לעדות מדרבנן: **המשחק בקוביא** [חתיכות של עצם שמשחקין בערבון, רש"י ראש השנה דף כב א], ומי שמנצח את חבירו נוטל ממון מן המפסיד. ושלא כדין הוא נוטל, שאף זו אסמכתא היא, שנותן ממון רק משום מחשבתו שינצח. והוה ליה גזלן, ופסול לעדות מדרבנן.

ומלוה בריבית. והן המלוה והן הלוה פסולין מפני שעוברין על איסור תורה משום חימוד ממון.[610] **ומפריחי יונים** [תחרות יונים], ופסולם כפסול המשחק בקוביא, שהמנצח נוטל ממון [רש"י. וראה סנהדרין דף כה א פלוגתא דאמוראי בזה].

וסוחרי שביעית שעוברים על איסור סחורה בפירות שביעית מפני חימוד ממון [ואינו פסול מדאורייתא, דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן. וראה שם בתוספות סנהדרין דף כד ב עוד טעם].

אמר פליג **רבי יהודה**: המשחקין בקוביא ומפריחי היונים, אין פסולם משום שנוטלין ממון שלא כדין, שכדין הם נוטלין.

אלא פסולם הוא מכך שאין הם עסוקין בישובו של עולם. שהואיל וזו היא אומנותם, אין הן מכירין ובקיאין בטורח וצער בני אדם, ואינן חסין על חבריהן מלהפסידן ממון, וחשודים לשקר ופסולים מדרבנן. ולפיכך:

אימתי פסולין המשחקין בקוביא ומפריחי היונים - **בזמן שאין לו אומנות** אחרת **אלא היא**, ואין עסוק בישובו של עולם.

אבל יש לו אומנות שלא היא, הרי זה עד כשר.

ותני עלה בברייתא:

[610] על פי סנהדרין דף כה א ורש"י שם. וראה רש"י ראש השנה דף כב א. ואין פסולין מדאורייתא, דמיירי בריבית שאינה קצוצה שאין איסורה אלא מדרבנן. ואפילו מיירי בריבית קצוצה לא משמע להו איסור, כיון דמדעתיה יהיב, תוספות סנהדרין דף כד ב.

וחכמים אומרים: בין שאין לו אומנות אלא היא, ובין שיש לו אומנות שלא היא הרי זה פסול. ומכאן אתה למד, שתנא קמא פליג על רבי יהודה, שהרי כן איתא בהך ברייתא, דחכמים פליגי.[611]

והשתא תיקשי: הרי חזינן, דאף דקאמר רבי יהודה "אימתי", לא לפרש בא, אלא לחלוק. ומשנינן: לעולם רבי יהודה לא בא לחלוק, אלא לפרש דברי חכמים קאתי, דאף לדידהו כל הפסול אינו אלא משום שאין עסוקין בישובו של עולם.

והא דאמרי חכמים בברייתא דפסולייהו משום גזלן הוא, לאו היינו תנא קמא דרבי יהודה, אלא **ההיא - דרבי יהודה אמר רבי טרפון, היא**. דסבר אסמכתא לא קניא!

אבל תנא קמא דמתניתין לא פליג.[612]

דתניא: אמר רבי יהודה משום רבי טרפון: שנים שיושבין וראו אחד בא, זה אומר: פלוני העובר נזיר הוא, וזה אומר אינו נזיר.

ואמר זה שאמר נזיר הוא: הריני נזיר אם כמותי [אם אני צודק], שאני אומר שהעובר נזיר הוא. והשני אמר, הריני נזיר אם כמותי שאינו נזיר [רש"י סנהדרין דף כה; והרמ"ה שם. ובמאירי כאן פירש בהיפוך] - **לעולם אין אחד מהן נזיר**.

לפי שאין נזירות אלא להפלאה! כלומר: שיהא נדרו מפורש על הודאי ולא בתורת ספק.

אלמא - סבר רבי טרפון - **כיון דמספקא ליה, אי נזיר אי לא נזיר הוא - לא משעביד נפשיה** להיות נזיר.

הכא נמי בדבר שהוא אסמכתא, **כיון דלא ידע** בודאות, והוא מסתפק **אי קני אי לא קני - לא גמר ומקנה**.[613]

הדרן עלך פרק חלון

פרק שמיני - כיצד משתתפין

מתניתין:

כיצד משתתפין בעירובי תחומין?

אם רוצה, אינו גובה מכל אחד חלק בעירוב.

אלא **מניח את החבית** של אוכל או משקה [ריטב"א], **ואומר: הרי זה עירוב לכל בני עירי, לכל מי שילך**.

[611] וביאר רש"י דבהכי פליגי, דחכמים סברי, דאסמכתא לא קניא. ורבי יהודה סבר, דאסמכתא קניא.
[612] ובכמה דוכתי אשכחן דקתני "חכמים" ואינו אלא יחיד, רמ"ה סנהדרין דף כה א.
[613] ראה בתוספות סנהדרין דף כה א

כלומר: הריני מערב לכל אחד ואחד מבני עירי, אם ירצה לילך **לבית האבל** שהוא לאותו צד העיר שבו מניח העירוב, **או לבית המשתה** של חתונת בנו [תוספות יום טוב] שבאותו צד העיר.

[ומזכה להם את העירוב, כדאמרינן לעיל דף פ א שצריך לזכות, ריטב"א].

וכל מי **שקיבל עליו מבעוד יום** לסמוך על אותו עירוב ולילך - **מותר** לצאת חוץ לתחום העיר.

אבל אם החליט לסמוך על אותו עירוב **משתחשך** - **אסור**, **שאין מערבין משתחשך**.

גמרא:

אמר רב יוסף: **אין מערבין**, לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב [רש"י] **אלא לדבר מצוה**, אבל מדאורייתא לא שאני לן [ריטב"א].

ותמהינן עלה: **מאי קא משמע לן** רב יוסף?

והא **תנינא** לה במשנתנו: **לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה**, ומדנקט אלו שהן דבר מצוה, מוכח שאין מערבין אלא לדבר מצוה?!

ומשנינן: ממשנתנו אין להוכיח. כי **מהו דתימא**, **אורחא דמילתא קתני**, שאין דרכן של רוב בני אדם לערב עירובי תחומין אלא לדבר מצוה [ריטב"א], **קא משמע לן** שבדוקא לדבר מצוה קתני.

שנינו במשנה: וכל מי שקיבל עליו מבעוד יום, מותר, משתחשך, אסור:

שמעת מינה ממשנתנו: "**אין ברירה**" אפילו בדרבנן [ריטב"א]!

דאי יש ברירה, נימא: **תיגלי מילתא** - השתא כשחשכה שבת ונתרצה בעירוב - **למפרע**, **דמבעוד יום** בזמן קנית העירוב, **הוה ניחא ליה**.

כיון שנודע לו מבעוד יום שהניחו עירוב, ושתק ולא גמר בלבו אם לסמוך עליו או לא, הרי עתה, משחשכה, ונתרצה אז לסמוך על העירוב, אמרינן כי זה שהיה ספק אצלו בזמן קנית העירוב, הוי ליה כאומר: למקום שארצה אחר כך יקנה לי עירובי עתה! וכיון ש"יש ברירה" קונה לו העירוב למפרע, כאילו ברר מקודם [שער הציון בהבנת רש"י].

אמר דחי לה **רב אשי**: לעולם יש ברירה בדרבנן. ומשנתנו לא הצריכה שיסמוך על העירוב מבעוד יום.

אלא: **הודיעוהו** מבעוד יום, **ולא הודיעוהו** אלא משתחשך - הוא **דקתני**.

כי לא שייך ענין "ברירה", לומר דהוה ניחא ליה, כל שלא ידע כלל מן העירוב.

ולפיכך: הודיעוהו מעוד יום מותר, הודיעוהו משתחשך אסור.

אמר רב אסי: **קטן** עד **בן שש** שנים - **יוצא בעירוב** תחומין של **אמו**, שעירבה לעצמה, ולא זיכתה לו בעירוב, ולא הניחה עבורו מזון שתי סעודות בפני עצמו.

ומוליכתו עמה, דכגופה דמי. כי מסתמא דעתה עליו, כיון דלא סגי ליה בלאו אמו, [רש"י]. [614]

מיתיבי: **קטן שצריך לאמו** - והוא פחות מבן שש כדמפרש ואזיל - **יוצא בעירוב אמו**.

וקטן **שאין צריך לאמו** - **אין יוצא בעירוב אמו**.

והיכי אמרת דעד בן שש יוצא בעירוב אמו?!

וכי תימא דעד בן שש מיקרי "צריך לאמו".

והא **תנן נמי גבי סוכה כי האי גוונא** [בחובת סוכה של קטן ה"צריך לאמו"]:

קטן שכבר אין צריך לאמו - **חייב בסוכה**, ד"מחנכינן ליה מדרבנן" [רש"י].

והוינן בה [כלומר: ומפרשינן לה] בגמרא סוכה, עלה דההיא משנה: **ואיזהו קטן שאין צריך לאמו**?

אמרי דבי רבי ינאי: **כל שנפנה** לצרכיו, **ואין אמו מקנחתו**.

רבי שמעון בן לקיש אמר: **כל שניעור** משנתו **ואינו קורא "אימא"**. דכיון שאינו קורא לאמו, אם כן איך צריך לה.

ותמהינן התם עלה דרבי שמעון בן לקיש: וכי עד שאינו קורא "**אימא**" **סלקא דעתך** דעדיין צריך לאמו חשיב?!

והא אפילו **גדולים**, שבודאי אין צריכים לאמם, **נמי קרו** "אימא" כשנעורים משנתם?!

ומפרשינן לה התם: **אלא אימא**: **כל שניעור משנתו ואינו קורא**: "**אימא אימא**". כלומר: שאינו נח מלצווח ולקרוא לה עד שבאה אמו אליו.

והשתא מוכיחה הגמרא: **ובן כמה** הוא הקטן שאין צריך לאמו, לפי מה דמפרשינן לה התם? - **כבר ארבע כבר חמש**, כל קטן לפי חריפותו!

ואם כן תיקשי לרב אסי, דאמר שעד היותו בן שש אין צורך להניח לו לעירוב בפני עצמו ודיו בעירוב אמו: והא כבר מ"בר חמש", שאז הוא כבר נחשב "אין צריך לאמו" צריך להניח לו עירוב בפני עצמו, ולזכותו בעירוב?!

דף פב:

אמר מתרץ **רב יהושע בריה דרב אידי**: לעולם אינו יוצא בעירוב אמו בלא שתזכה לו, אלא, רק קטן שהוא צריך לאמו. דהיינו, עד בר ארבע ובר חמש, וכדמפרש בסוכה.

וכי קאמר רב אסי - שיוצא בעירוב אמו ואפילו עד בן שש - הוא רק באופן שזיכתה לו אמו את העירוב.

[614] אבל אם נכנס בתוך שנתו השביעית אפילו יום אחד, צריך לערב עליו בפני עצמו [משנה ברורה].

אלא דמיירי **כגון שעירב עליו** אביו - על ידי זיכוי - **לצפון**. ואילו **אמו** עירבה עליו **לדרום**, ובכי האי גוונא חידש לן רב אסי דיוצא דוקא בעירוב אמו!

משום **דאפילו** קטן **בר שש נמי - בצוותא דאמיה** [בחברת אמו] **ניחא ליה**, וחשיב עירוב אמו כזכות לו, ועירוב אביו כחובה לו.

ובתר אמו שדינן ליה. ומבן שש ואילך נגרר אחר אביו [ריטב"א].

והשתא מותבינן איפכא: **מיתיבי** לרב יהושע בריה דרב אידי, דסבר, שמ"בר חמש" אינו יוצא בעירוב אמו אם לא זיכתה לו:

דתניא: **קטן שצריך לאמו - יוצא בעירוב אמו עד בן שש**! שעד בן שש הוא חשיב "צריך לאמו".

הרי חזינן, שאפילו לא זיכתה לו אמו יוצא עד בן שש. [615]

ולקמן בגמרא פריך, אם כן הך ברייתא סתרה לברייתא דלעיל, לדעת האמוראים לעיל דאמרי דמ"בר חמש" מיקרי אין צריך לאמו.

אלא שבתחילה פריך קושיא אחריתי לרב אסי:

לימא תיהוי האי ברייתא **תיובתיה דרב אסי**, דאיהו אמר דאף בן שש יוצא בעירוב אמו, והכא קתני "עד" בן שש. דמשמע, אבל בן שש עצמו - דהיינו בשנה ששית שלו - אינו יוצא בעירוב אמו?!

ומשנינן: **אמר לך רב אסי**: "**עד**" בן שש דקתני בברייתא, היינו **ועד בכלל**, שרק משנכנס לשנתו השביעית אינו יוצא בעירוב אמו.

והשתא הדרינן לאקשויי: **לימא תיהוי תיובתיה דרבי ינאי וריש לקיש**, דאמרי לעיל שבן חמש מיקרי אין צריך לאמו, ותניא בברייתא לעיל: כשאין צריך לאמו אינו יוצא בעירוב אמו. ואילו הכא בברייתא קתני דעד בן שש יוצא בעירוב אמו?!

ומשנינן: **לא קשיא**.

הא דחשבינן ליה אין צריך לאמו מבר חמש ואינו יוצא בעירוב אמו, היינו **בדאיתיה לאבוהי** של קטן **במתא** [שאביו נמצא בעיר], והקטן נכנס ויוצא עמו. ומבן חמש די לו באביו, ואינו צריך לאמו.

והא דקתני בברייתא שעד בן שש מיקרי צריך לאמו, ויוצא בעירוב אמו, מיירי **בדלא איתיה לאבוהי** דקטן **במתא** וצריך הוא לאמו עד בן שש. ולפיכך יוצא בעירוב אמו.

[615] וביאר רש"י: אין לומר דמיירי בזיכתה לו אמו, אלא שאף אביו עירב עליו, ולהכי עד בן שש יוצא בעירוב אמו, וכסברת רב יהושע בריה דרב אידי. דהא "עד בן שש" קתני בברייתא, דמשמע, בן שנה ובן שתים ובן שלש עד בן שש יוצא בעירוב אמו. וכי היכי דבן שנה ובן שתים בלא זיכוי עירוב קאמר, בן ארבע ובן חמש עד בן שש, נמי בלא עירבו עליו קאמר.

תנו רבנן: **מערב אדם** עירובי תחומין **על ידי** [בשביל] **בנו ובתו הקטנים** אפילו אינם סמוכין על שולחנו [ואפילו מיחו בו שלא לערב עליו, או שערבו הם עירוב אחר לצד אחר של העיר, שולחן ערוך וגמרא לקמן].

והטעם: דהא קיימא לן אין מערבין אלא לדבר מצוה ועל כן מערב תמיד עליהם, דהיינו שמזכה להם את העירוב על ידי אחר, כדי לחנכם במצוות. [616]

וכן מערב אדם [ואין צריך לזכות להם - גאון יעקב] **על ידי** [בשביל] **עבדו ושפחתו הכנענים**, **בין לדעתן בין שלא לדעתן**, **מפני שידן כידו** [ב"ח].

ואין יכולים למחות, כדלקמן.

אבל, **אינו מערב לא על ידי עבדו ושפחתו העברים**, [**ולא**] **על ידי בנו ובתו הגדולים**, **ולא על ידי אשתו**, **אלא מדעתם**.

ולקמן מפרשינן: אי דוקא כשמיחו, או אפילו בסתמא צריך דעתן.

תניא אידך: **לא יערב אדם על ידי בנו ובתו הגדולים**, **ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים**, **ולא על ידי אשתו אלא מדעתן**.

אבל מערב הוא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, **ועל ידי בנו ובתו הקטנים**, **בין לדעתן בין שלא מדעתן**, **מפני שידן כידו**, [תוספות].

וכולן [מפרש לקמן, לכולה הך סיפא דברייתא] **שעירבו** [אפילו אם עירבו] לצד אחד של העיר, **ועירב עליהן רבן** לצד אחר - **יוצאין בשל רבן**.

חוץ מן האשה, **מפני שיכולה למחות**.

וקא סלקא דעתין, דהא דקתני בסיפא "וכולן", קאי גם על עבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים, והכי קאמר תנא דברייתא: הא דתניא ברישא שאין מערבין על אלו שלא מדעתן, היינו דוקא בשמיחו בו. אבל בסתמא, או אפילו שעירבו בעצמן לצד אחר מעירוב אביהן או רבן, דגלי דעתייהו דלא ניחא להו בעירובו, אפילו הכי יוצאין בעירובו, עד שימחו בפירוש.

[וכל שכן כנענים וקטנים שמועיל עירובו להם אפילו עירבו לצד אחר].

ולפיכך תמהינן: **אשה** - **מאי שנא** דאמרת "חוץ מן האשה", שאין דינה כמו דין עבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים, והרי דין אחד להם, שאין מערבין עליהן אלא מדעתן?! **אמר** מתרץ **רבה**: "וכולן" לא קאי על עבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים, דאלו דינם כדין האשה.

[616] משנה ברורה. וראה בגאון יעקב כאן, שכתב: דבקטן וסמוך על שולחנו אינו צריך לזכות לו. ובאינו סמוך, צריך לזכות לו.

והא דקתני "חוץ מן האשה" - כונת התנא לומר: **אשה וכל דדמי לה**, שאין מערבין עליהן שלא מדעתן.

וסיפא לא קאי אלא על אותן שמערבין עליהן שלא מדעתן, וללמד כי אפילו כשגילו דעתם שאין רצונם בעירוב למקום שהניחו עליהן, אפילו הכי יוצאין בעירוב שעירבו עליהן [וכן כשמיחו בפירוש, שולחן ערוך].

ותמהינן אברייתא מיניה וביה: **הא גופא קשיא** [ב"ח]:

מצד אחד **אמרת**: **חוץ מן האשה**, **מפני שיכולה למחות**.

טעמא דמחי האשה בפירוש, או שעירבה לצד אחר וגילתה דעתה שאין רוצה בעירוב לצד שני של העיר, הוא דאין יוצאת בעירוב בעלה.

הא סתמא, שלא מיחתה ולא גילתה דעתה [רש"י] - **נפקא בעירוב דבעלה**.

והא קתני רישא: לא יערב אדם על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על ידי אשתו **אלא מדעתם**.

מאי לאו, **דאמרי** בהדיא: **אין**, שהביעו בפירוש את הסכמתם. אבל בסתמא אין מערבין עליהן, ותיקשי רישא לסיפא?! ודחינן: **לא** כדקאמרת ד"מדעתם" היינו דאמרי "אין", ולאפוקי סתמא, דלא.

אלא **מאי "אלא מדעתם"** - אפילו **דאישתיקו** נמי מהני להו.

ולא אתי "מדעתם" אלא **לאפוקי היכא דאמרי: לא** בעינן עירוב זה.

ותמהינן: היכי אמרת דבסתמא מהני להו עירוב שעירבו עליהן?

והא בברייתא קתני: **וכולן** [עבדו ושפחתו הכנענים ובניו הקטנים] **שעירבו**, **ועירב עליהן רבן - יוצאין בשל רבן**.[617]

דסתמא הוא, ועלה קתני **"חוץ מן האשה"**, **דכי האי גוונא לא נפקי** [היא, וכל דדמי לה].

אלמא, חזינן דאפילו בסתמא לא מהני עד שיאמרו "אין"?!

אמר רבא: **כיון שעירבו** לצד אחר [אפילו לא ידעו שעירבו עליהן לצד אחר, גאון יעקב], **אין לך מיחוי גדול מזה**.

אבל בסתמא, כשלא גילו דעתם כלל ולא מיחו בפירוש, מהני להו העירוב שעירבו עליהן.

מתניתין:

כמה הוא שיעורו של עירוב תחומין? **מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד** מאותן המשתתפין בעירוב.

[617] ובכלל זה, בין ידעו בעירוב שעירבו עליהן, כשעירבו לצד אחר, דהוי כמחאה. בין לא ידעו שעירבו עליהן, כשעירבו לצד אחר [וכיון שלא ידעו, סלקא דעתין דאין זה מחאה]. גאון יעקב

באיזה מזון אמרו?

משערין ב**מזונו לחול, ולא לשבת, דברי רבי מאיר**.

רבי יהודה אומר: משערים ב**מזונו לשבת ולא לחול**. ובגמרא מפרש כמה הוי, בין לרבי מאיר בין לרבי יהודה.

ומפרשת המשנה: **וזה** [רבי מאיר] **וזה** [רבי יהודה] **מתכוונין להקל**, לפחות מהשיעור! לדעת רבי מאיר מזון של חול הוא פחות משל שבת, משום שבשבת התבשילים טעימים ולכן אוכלים מהן יותר, ומוסיפים גם באכילת הפת [מאירי]. [618]

ואילו רבי יהודה סובר: בשבת אוכלים פחות, כיון שאוכלים שלש סעודות, אין אוכלים הרבה בכל סעודה.

ומחלוקתם היא בין שמערב בפת, ובין שמערב בשאר דברים.

רבי יוחנן בן ברוקה אומר: שיעור מזון שתי סעודות - כשעושה עירוב תחומין בפת - הוא **מככר** [ככר לחם, ראה רש"ש] שנקנה מן הנחתום **בפונדיון**, כאשר מחיר **ארבע סאין** חטין הוא **בסלע**. ויתבאר יותר בגמרא.

רבי שמעון אומר: שיעור מזון שתי סעודות בפת הוא: **שתי ידות** [שני שליש] **לככר**, שהוא אחד **משלש** ככרות **לקב** חטין.

כלומר: שני שלישי ככר, בשיעור כזה - שאפשר לעשות מקב אחד של חיטין שלש ככרות כמותו. [619]

קיימא לן: הנכנס לבית המנוגע בצרעת, הרי הוא טמא מיד כשנכנס. אבל אין בגדין טמאין [להטעינן כיבוס], עד שישהה בבית המנוגע משך זמן כדי אכילת פרס [חצי ככר] פת חיטין.

וקאמר סתמא דמתניתין: זמן אכילת **חצייה** [פרס] - של אותו ככר שאמרו רבי יוחנן בן ברוקה ורבי שמעון - הוא השיעור שמשערין בו את משך זמן השהייה לנכנס **לבית המנוגע**, לטמא בגדים שעליו.

וחצי חציה [חצי פרס] של אותו ככר - לרבי יוחנן כדאית ליה, ולרבי שמעון כדאית ליה - הוא שיעור אוכלין טמאין שגזרו על אכילתן **לפסול את הגוויה**, שנפסל בכך גופו של האדם האוכל אותן מלאכול בתרומה.

שכך גזרו חכמים, שאדם האוכל מאכל טמא, אף על פי שאינו נטמא, לפי שאין אוכל מטמא אדם מן התורה, בכל זאת יהיה נפסל מדרבנן מלאכול בתרומה, עד שיטבול.

[618] וכדאמרי אינשי: רווחא לבסימא שכיח [כלומר: המעיים מתרווחים לפנות מקום לדבר מתוק, רש"י בגמרא.

[619] ושיעורים אלו - של רבי יוחנן בן ברוקה ושל רבי שמעון - הם של אכילת אדם בינוני בשתי סעודות. וזקן או חולה שאוכלין פחות, משערין לפי מה שהן אוכלין. אבל מי שאוכל יותר אין צריך אלא כשיעור זה, ריטב"א.

גמרא:

וכמה הוא **מזון שתי סעודות** - לדעת רבי מאיר ולדעת רבי יהודה - כשמערב בפת?

אמר רב יהודה אמר רב: **תרתי ריפתי איכרייתא** [ככרות לחם שנושאין האכרים - מנהיגי שוורים - עמהם לשדה] הוא שיעור מזון שתי סעודות פת. שכך נוהג לאכול אדם בינוני בחול, לרבי מאיר. ובשבת, לרבי יהודה.

רב אדא בר אהבה אמר: **תרתי ריפתא** [שתי ככרות] הנהוגות במקום הנקרא "**נהר פפיתא**" [נהר פפא].

ושיעורין אלו הם שיעור אכילת אדם בינוני. וזקן או חולה משערין בעצמם. אבל אפילו מי שאוכל יותר, אין צריך אלא שיעור זה [ריטב"א].

אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה: **אבוך** [רבה] - **כמאן סבירא ליה** בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה, דפליגי אם משערין במזון של חול או של שבת? [620]

אמר ליה רב יוסף בריה דרבה לרב יוסף: אבי - **כרבי מאיר סבירא ליה**.

אמר ליה רב יוסף: **אנא נמי כרבי מאיר סבירא לי**, דמזון של חול פחות הוא משל שבת, ולפיכך משערין בו.

דאי כרבי יהודה - שבשבת אוכל פחות - **קשיא הא דאמרי אינשי**: **רווחא לבסימא - שכיח**. שמתרחבות מעי האדם כדי לפנות מקום לדבר מתוק, ונמצא שבשבת אוכלים יותר.

שנינו במשנה: **רבי יוחנן בן ברוקה אומר** וכו', רבי שמעון אומר וכו':

תנא: **וקרובים דבריהן** [שיעוריהן] - של רבי יוחנן ורבי שמעון - **להיות שוין**.

ותמהינן עלה: **מי דמי** שיעורו של זה לשיעורו של זה?

והרי לפי שיעורו **דרבי יוחנן** - יש **ארבע סעודתא לקבא**! שארבע סעודות אתה מוציא מקב תבואה.

וכך הוא החשבון:

א. בכל סאה יש ששה קבין.

בארבע סאין יש עשרים וארבעה קבין, שהן ארבעים ושמונה חצאי קבין.

ב. בכל סלע יש ארבע דינרין, ובדינר שש מעות, ובמעה שני פונדיון.

הרי לך בסלע ארבעין ושמונה פונדיונין.

[620] וביאר רש"י: הנפקא מינה בשאלה זו היא, בחולה או זקן שמשערין לפי מה שהן אוכלין, אם משערין באכילתם בחול או באכילתם בשבת. ומשום דבכל אדם ליכא למיבעיא, דהא כבר אמרינן כמה הוא, גאון יעקב בהבנת רש"י.

ג. נמצא שאם מחיר ארבעה סאים [שהם ארבעים ושמונה חצאי קבים] הוא סלע [שהוא ארבעים ושמונה פונדיונים], הרי בפונדיון אחד קונים חצי קב אחד.
נמצא, ששיעורו של רבי יוחנן בן ברוקה לשתי סעודות האמור במשנה "ככר הלקוח מן הנחתום בפונדיון, כשנקנין ארבע סאין בסלע" - הוא חצי קב.
ואם בחצי קב יש מזון לשתי סעודות, הרי בקב שלם יש מזון לארבע סעודות.
ואילו, לפי שיעורו **דרבי שמעון** לשתי סעודות - שהוא שני שלישי ככר, העשוי משליש קב - נמצאת כל סעודה רק שליש משלישו של הקב. ואם כן, הרי לך **תשע סעודתא לקבא**, בעוד שלפי רבי יוחנן בן ברוקה יש ארבע סעודות בקב.
אם כן, האיך אמרת שקרובים דבריהם להיות שוין?!
ומשנינן: הא דאמרנו שאליבא דרבי יוחנן, שככר הנלקח בפונדיון, יש בו חצי קב חיטים במחיר פונדיון, אינו כן.
שהרי החנוני [הנחתום], אינו מוכר ככרות העשויות מחצי קב תבואה במחיר של פונדיון בלבד, לפי שהפונדיון הוא המחיר שהוא עצמו שילם עבור התבואה, והרי הוא צריך להרויח באפייתו.
ושכרו הוא כדאמר **רב חסדא**: **צא מהן** - הוצא מכל כמות שלוקח הנחתום - **שליש**, כריוח **לחנוני**.
ונמצא, שהחנוני נוטל לעצמו ממחצית הקב [שקנה בפונדיון] שליש ממנו, ואינו נותן בככר שהוא מוכר בפונדיון אלא שני שלישים ממחצית הקב, שהוא שליש הקב. ומכאן זה ניזונים שתי סעודות, נמצא שיש בכל קב יותר מארבע סעודות.
ועדיין יש לתמוה: שהרי **אכתי** לא מגיע שיעורו של רבי יוחנן בן ברוקה לשיעורו של רבי שמעון.
דלמר - רבי שמעון - **תשעה** סעודות בקב, וכדאמרן.
ואילו למר - רבי יוחנן - שיש בככר של שליש הקב מזון שתי סעודות, תמצא **שית** סעודות בקב?!
אלא כך יש לתרץ, **כאידך**] מימרא **דרב חסדא**.
דאמר: **צא מהן** - מכל כמות שלוקח הנחתום - **מחצה לחנוני**.
ונמצא החנוני נוטל ממחצית הקב שלקח בפונדיון את חציו כשכר, ונותן בככר רביע קב ומוכרו בפונדיון, ומזה ניזון האדם שתי סעודות, הרי לך בקב שלם יותר משש סעודות.
ותמהינן: **ואכתי** לא שוו שיעורייהו.
דלמר - רבי שמעון - **תשע** סעודות בקב, **ולמר** - רבי יוחנן - **תמני** שמונה סעודות בקב, שהרי הוא עושה מרביע קב שתי סעודות?!

ומשנינן: **היינו דקאמר** תנא דברייתא: "**וקרובים**" **דבריהן להיות שוין**, אך אינן שוין לגמרי.

ותמהינן: **קשיא דרב חסדא** דאמר: צא מהן שליש לחנוני - **אדרב חסדא**, דאמר: צא מהן מחצה לחנוני?!

ומשנינן: **לא קשיא**.

הא דאמר רב חסדא שאינו נוטל אלא שליש בשכרו, מיירי היכא **דקא יהיב בעל הבית ציבי** [עצים] לנחתום שיאפה בהן.

והא דאמר רב חסדא שנוטל מחצה בשכרו, מיירי היכא **דלא יהיב בעל הבית ציבי** [ובהכי מיירי נמי ברייתא], שהרי אף העצים במחיר יבואו, ונוטל הנחתום שכרן.

שנינו במשנה: **חצייה לבית המנוגע, וחצי חצייה לפסול את הגוייה**:

דף פג.

תנא בברייתא שיעור נוסף שמשערים יחסית לככר הזו:

וחצי "חצי חציה" של הככר הזאת היא השיעור **לטמא טומאת אוכלין**.[621]

לפי רבי יוחנן בן ברוקה, שיעור הככר השלימה הוא רובע הקב, שהוא שש ביצים, ומחציתו שלש ביצים [לבית המנוגע], וחצי חציו ביצה וחצי [לפסול את הגויה], וחצי "חצי חציו" הוא שלשת רבעי הביצה, שהוא השיעור לגבי טומאת אוכלין.

ואילו לרבי שמעון משערים לפי ככר שלימה שהיא שליש הקב, שיש בו שמונה ביצים.

ולפי זה חצי "חצי חציה" הוא ביצה אחת שלימה.

כי חציה הוא ארבע ביצים, לבית המנוגע.

וחצי חציה הוא שתי ביצים, לפסול את הגויה.

ומחצית "חצי חציה", שהיא ביצה אחת, הוא השיעור לטומאת אוכלין.

והוינן בה: **ותנא דידן - מאי טעמא לא תני** נמי את השיעור של **טומאת אוכלין**, כפי ששנה אותו התנא בברייתא, שהוא חצי מחצי חציה של הככר?

ומשנינן: **משום דלא שוו שיעורייהו להדדי**.

שסובר תנא דמתניתין שאי אפשר לומר כי השיעור לטומאת אוכלין הוא אכן בדיוק חצי ממחצית חציה של הככר שבה משערים את פסול הגויה, היות ומצינו מחלוקת בדבר: יש שמגדילים את השיעור הזה, ויש שמקטינים אותו.

ותחילה מביאה הגמרא ברייתא, בה שנינו מחלוקת ביחס לשיעור חצי חציה לפסול את הגויה.

[621] ונחלקו הראשונים אם השיעור הוא באוכל, לענין קבלת טומאה, או שהוא השיעור שבו האוכל הטמא מטמא אחרים.

דתניא: **כמה** הוא **שיעור חצי פרס** [פרס - מחצית הככר. חצי פרס - רבע ככר], שהוא השיעור לאדם האוכל מאכלים טמאים, לפסול את גוויתו מאכילת תרומה?
נחלקו בכך תנאים, אליבא דרבי שמעון, האומר במשנתנו שהשיעור הוא שתי ביצים, מה הם גודלם של הביצים:
שתי ביצים רגילות, **חסר קימעא**, היות ושיערו בביצים קטנות, **דברי רבי יהודה**.
רבי יוסי אומר: **שתי ביצים שוחקות**, מעט יותר משתי ביצים רגילות.
שיער בדק **רבי** בסאה אחת תבואה שהובאה לפניו, כמה שיעור של ביצים יש בכל קב, ומצא כי בכל קב תבואה יש שיעור של יותר מעשרים וארבע ביצים.
וכיון שלפי רבי שמעון הככר האמורה עשויה משליש הקב, נמצא שיש בככר יותר משמונה ביצים.
ובחציה של הככר [פרס] יש יותר מארבעה ביצים.
ובחצי חציה [חצי פרס] יש **שתי ביצים**, **ועוד**.
ומבארת הברייתא: **כמה** "**ועוד**" יש להוסיף על כל ביצה וביצה?
אחד מעשרים בביצה!
והיינו, לשתי הביצים, שהם חצי פרס [לפסול את הגויה], יש להוסיף עוד שני חלקי עשרים של ביצה, שהם ביחד עשירית הביצה.
ואילו גבי השיעור של **טומאת אוכלין תניא**:
רבי נתן ורבי דוסא אמרו: השיעור של **כביצה שאמרו**, שקבעו חכמים לטומאת אוכלין הוא - **כמוה** של ביצה **וכקליפתה**.
ומוכח שאין שיעור טומאת אוכלין מחצה בדיוק משיעור פסול הגויה.
שהרי אם נשער את המחצית לפי היחס האמור בפסול הגויה, הרי לפי רבי יהודה צריך להחסיר קמעא מהביצה, ואילו לרבי יוסי צריך להוסיף עד ביצה וקליפתה שוחקים.
ולפי רבי צריך להוסיף "ועוד", שהם אחד חלקי עשרים של ביצה.
וחכמים אומרים: **כמוה - בלא קליפתה**. ושיעור זה הוא פחות אפילו משיעורו של רבי יהודה.
ולכן לא שנה התנא במשנתנו את שיעור טומאת האוכלים לפי אותה הככר.
ומביאה הגמרא על המחלוקת בברייתא בדבר שיעור חצי פרס לפסול את הגויה, דעה נוספת:
אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: **זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי**.
אבל חכמים אומרים: שיעור חצי פרס לפסול את הגויה הוא **כביצה ומחצה שוחקות**.

ומאן חכמים - **רבי יוחנן בן ברוקה**, המעמיד בככר של שש ביצים, שמחצית [פרס] מהן שלש ביצים, ומחצית הפרס היא ביצה וחצי.
ותמהינן: **פשיטא**, שהרי רב חסדא עצמו כבר אמר לעיל "צא מהן מחצה לחנוני" [רש"י].
ומשנינן: את התוספת שהן "**שוחקות**" **אתא** רב חסדא **לאשמועינן**.
כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אמר**:
שיגר אדם בשם **בוניוס לרבי**, סאה תבואה הנקראת "**מודיא דקונדיס**" **דמן** ממקום הקרוי **נאוסא**.
ושיער רבי שבאותה סאה היו **מאתן ושבע עשרה ביעין** [ביצים].
והוינן בה: **הא סאה**, סאה זו ששיער בה רבי את סאת ה"מודיא קונדסא" - **דהיכא**!?
במידת הסאה של איזה מקום, מתוך שלשת סוגי הסאה [מדברית, ירושלמית, ציפורית] - מדד בה רבי את הסאה הזאת שהובאה לפניו, ומדד בה 217 ביצים?
אי דמדד בסאה **מדברית** - הרי **מאה ארבעים וארבע** ביצים **הויא**.
ואי דמדד בסאה **ירושלמית** - הרי **מאה שבעים ושלש** ביצים **הויא**.
ואי דציפורית - הרי **מאתים ושבע** ביצים **הויין**!
ומשנינן: **לעולם** רבי בסאה **דציפורית** מדד, ויש בה 207 ביצים.
והתוספת של עוד עשר ביצים, נבעה מכך כי **אייתי חלתא**, צירפו בנוסף לסאה תבואה, גם את השיעור הדרוש להפרשת חלה מן העיסה שתיעשה מהתבואה הזאת, שהוא אחד לעשרים וארבע, **שדי עלייהו**, ושמו את אותה התוספת על התבואה במידה הזאת.
והוינן בה: שיעור **חלתא** מתוך עיסה בשיעור 207 ביצים, לפי היחס של אחד לעשרים וארבע, **כמה הויין** - **תמני**. שיעור של שמונה ביצים
שהרי שמונה כפול עשרים וארבע הם מאה תשעים ושתים [ולא חש לחמש עשרה הביצים הנותרות, לפי שחיוב החלה שלהן הוא פחות מביצה].
ואם כן, גם אם נצרף את החלה לעיסה, הרי:
מאתיים ושבע ביצים לפי מידת ציפורי, ועוד שמונה לחלה - הם מאתיים וחמש עשרה בלבד. ואילו רבי מדד מאתיים ושבע עשרה ביצים.
ואם כן **אכתי בצר** חסר **ליה** שתי ביצים, כדי להשלים למידה שמדד.
אלא יש לתרץ, **שאייתי** שהביאו גם "**ועודות**" **דרבי**, מה שהוסיף רבי "ועוד" על כל ביצה, בשיעור של אחד חלקי עשרים לביצה [על מאתיים ביצים יש להוסיף עשר ביצים], **ושדי** והוסיפו את עשרת הביצים **עלייהו**, על מאתיים ושבע הביצים של סאת ציפורי, ונמצא בתוספת עשרת הביצים 217 ביצים.
ופרכינן: **אי הכי**, שהוסיפו עשרים חלקי מאה ["ועודות" דרבי].

מפני מה לא נחשיב את אחד חלקי המאה מכל 207 הביצים, ואם כן **הוי ליה טפי**! כי נקבל תוספת של יותר מעשר ביצים, וביחד עם 207 הביצים נקבל יותר מ 217 ביצים!?
ומשנינן: **כיון דלא הוי כביצה - לא חשיב ליה**.
מה שלא הוסיפו על החשבון את אחד חלקי עשרים משבעת הביצים שמעבר למאתיים הביצים, הוא משום שאינם מגיעים לשיעור של ביצה אחת.
ובחישוב הזה לא הוסיפו את שיעור החלה.
תנו רבנן: **סאה ירושלמית יתירה על מדברית שתות** מלבר [מהשיעור החדש], שהיא חמישית מלגו [מהשיעור הראשון].
סאה מדברית 144 ביצים.
144/5 = 29-0.2
נמצא שהחומש מלגו שהוא שישית מלבר הוא 29 ביצים, פחות חמישית הביצה.
וכיון שאין מתחשבים בחמישית הביצה החסירה, הרי 173 = 29 + 144. וזהו שיעור סאה ירושלמית.
ושל ציפורית יתירה על ירושלמית שתות מלבר, שהוא חומש מלגו:
סאה ירושלמית 173 ביצים.
173 / 5 = 34 + 6 .0
נמצא שהחומש מלגו, שהוא שישית מלבר הוא 34 ביצים, בתוספת שש עשיריות הביצה.
וכיון שאין מתחשבים בפחות מביצה, הרי
173 + 34 = 207
וזהו שיעור סאה ציפורית.
נמצאת סאה **של ציפורית** שהיא 207 ביצים **יתירה על מדברית** שהיא 144 ביצים [הפרש של 63] - **שליש**.
ותמהינן: **שליש - דמאן**?
אילימא שליש דמדברית, לא יתכן.
כי **מכדי** הרי **שליש דמדברית כמה הוי - ארבעין ותמניא**.
144 / 3 = 48
ואילו עודפא, ההבדל בין מדברית וציפורית הוא **שיתין ותלת**!
207 - 144 = 63
ואלא שליש דירושלמית.
גם זה לא יתכן.

כי שליש דידה כמה הוי - חמשין ותמניא, נכי תילתא.

173 / 3 = 58 - 0.33

ואילו עודפא שתין ותלת.

ואלא שליש **דציפורי**.

גם זה לא יתכן.

כי שליש דידה כמה הוי - שבעין נכי חדא.

207 / 3 = 69

ואילו עודפא - ששים ותלת!

אלא, אמר רבי ירמיה: הכי קאמר: נמצאת סאה של ציפורי שהיא 207 ביצים **יתירה על מדברית קרוב לשליש שלה** [של ציפורית, שהוא 69 ביצים].

ושליש שלה [של ציפורית שהוא 69] **קרוב למחצה דמדברית** [שהוא 72].

מתקיף לה רבינא: מידי וכי "**קרוב**" "**קרוב**" **קתני**?

אלא, אמר רבינא: הכי קאמר:

נמצאת שליש של ציפורי בתוספת "ועודיות" של רבי, שהיא שבעים ושניים ושליש.

217 / 3 = 72 + 0.33

יתירה על מחצה של מדברית שהיא 72 ביצים - **שליש ביצה. תנו רבנן: "ראשית ערסתכם.**

דף פג:

- הפרישו חלה **כדי** שיעור **עיסותיכם.**

וכמה שיעור **עיסותיכם - כדי** שיעור **עיסת המדבר.**

וכמה שיעור **עיסת המדבר - דכתיב: והעמר עשירית האיפה הוא.**

באיפה יש שלש סאין, שהם 18 קבים, ובהם 72 לוגים [לוג הוא רביעית הקב].

לפי זה עשירית האיפה היא 2. 7 לוגים [שבע רביעיות הקב ועוד חמישית].

[חמישית הלוג היא ביצה וחומש].

מכאן אמרו: עיסה שיש בה **שבעה רבעים** [לוגים] מדבריים **קמח ועוד** ביצה וחומש - **חייבת בחלה.**

שהן ששה רבעים **של ירושלמית.** כי אם נפחית שישית [לוג וחומש] משבעה לוגין וחומש, נקבל ששה לוגין.

6 / 7.2 = 1.2

1.2 - 7.2 = 6

שהן חמשה של ציפורי. שאם נפחית שישית משש נקבל חמש.

מכאן אמרו: האוכל כמדה זו, הרי זה בריא לפי שאוכל כל צרכו, **ומבורך** בכך שאינו אוכל יותר מדאי [עיין רש"י].

יתר על כן - רעבתן.

פחות מכאן - מקולקל במעיו.

מתניתין:

חצר שעולין ממנה בסולם למרפסת, ולמרפסת פתוחין עליות, ועולין בני העליות באמצעות מדרגות [סולם], ועוברים דרך המרפסת לעליותיהם.

הרי על אף שדורסים [שיוצאין ונכנסין] בני העליות דרך החצר לרשות הרבים, אין אומרים שיאסרו בני המרפסת על בני החצר, כדין שתי חצירות זו לפנים מזו שאוסרת הפנימית על החיצונה [אם לא עירבו ביניהם, וכדאיתא לעיל דף עה א].

[ראה ציור]

היות שאנו אומרים: כיון שהמרפסת היא גבוהה מהחצר עשרה טפחים, הרי יש לסולם המדריגות שעולין אליה תורת "מחיצה", וכיון שכן אין אוסרים עליהם [ריטב"א בהבנת רש"י, וראה שם. וראה גאון יעקב שביאר באופן אחר].

אמנם, אף שמחד גיסא אנו נותנים לסולם המדריגות תורת מחיצה, מאידך גיסא תורת "פתח" עליו, שהסולם הולכין בו לעולם להקל.

ולפיכך: אם רצו בני המרפסת ובני החצר לערב ביניהם, הרי אלו מערבין כשאר חצרות שיש פתח ביניהם, ואין הם כחצרות שיש מחיצה בלי פתח ביניהם, שאינן יכולות לערב יחד.

אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו ביניהן, ועירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן - הרי **כל** תל או עמוד הנמצא בחצר **שגבוה עשרה טפחים** שאין נוח תשמישו לבני חצר - נותנין אותו **לבני המרפסת**.

כלומר: רשות המרפסת "שולטת" עליו, ומשתמשין בו רק בני המרפסת, ואילו בני החצר אסורים להוציא מרשותן אליהם.

אבל הגבוה **פחות מכאן**, שנוח שימושו לבני חצר - נותנין אותו **לחצר**! [ראה ציור] ובגמרא יתבאר הטעם.[622]

חוליית הבור [קרקע שנטלו בחפירת הבור, והקיפו בה את פי הבור סביב]. **וכן הסלע**: אם **גבוהים עשרה טפחים**, ונמצא שכדי לדלות מים מן הבור צריכים בני החצר לדלג

[622] וביאר הריטב"א דכולה מתניתין מיירי שבאים להשתמש במקום שהוא של בני החצר ושל בני מרפסת בשותפות.

גובה עשרה, או שכדי להשתמש בסלע הם צריכים לזרוק לגובה עשרה - נותנין אותן **למרפסת**.

פחות מכאן - נותנין אותו **לחצר**. ובגמרא יתבאר הטעם.

במה דברים אמורים, **בשהיתה** החוליא **סמוכה** למרפסת, שנוח התשמיש לבני המרפסת.

אבל במופלגת ממנה, הרי **אפילו גבוה** הסלע או החוליא **עשרה טפחים** - נותנין אותן **לחצר**.

ובגמרא יתבאר הטעם.

ואיזו היא סמוכה למרפסת?

כל שאינה רחוקה הימנה **ארבעה טפחים**.

גמרא:

הסוגיא הבאה מתבארת על פי הריטב"א. וראה מה שתמהו הריטב"א ותוספות הרא"ש, והגאון יעקב, על פירוש רש"י.

פשיטא לן, ואף אין צריך לפרש וללמד דין זה מרוב פשיטותו, כי שתי חצירות שלא עירבו ביניהן, ויש רשות אחת - רחבה ארבעה על ארבעה, כשיעור רשות - הסמוכה לשתי החצירות, ומשמשות אותן.

אם היה תשמישה של אותה הרשות נוח בשוה לשתי הרשויות.

וכגון, **לזה** [לחצר האחת] **בפתח**, שהיתה הרשות הזאת נמוכה מעשרה טפחים מצידה של החצר האחת, ומתוך כך תשמישן של בני החצר ברשות ההיא הסמוכה אליהם הוא תשמיש נוח, כפתח שהוא נוח להכנס בו.

ואף לזה בפתח, שהיתה הרשות ההיא נמוכה אף מעברה השני מעשרה טפחים.

הרי דין רשות זו שהיא "שייכת" לשתי החצירות, ושתיהן אסורות להשתמש בטלטול מהבית לרשות, וממנה לבית שבכל חצר.

והראיה שדין זה פשוט הוא ואין צורך לפרשו: **דהיינו** מתניתין דלעיל, ששנינו בה: **חלון שבין שתי חצרות** - מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד.

ולא טרח התנא להשמיענו את דין מקום החלון עצמו, אם לא עירבו יחד, למי הוא שייך, כשם שהשמיענו דין התשמיש בכותל שבין שתי חצרות, במשנה שלאחריה!

וכדתנן התם: כותל שבין שתי חצירות, גבוה עשרה ורוחב ארבעה - מערבין שנים ואין מערבין אחד.

היו בראשו [של כותל] פירות, אלו עולין מכאן ואוכלין, ואלו עולין מכאן ואוכלין, ובלבד שלא יורידו למטה, מפני שהוא רשות של שתיהן, ושתיהן אסורות לטלטל אליו וממנו, כיון שלא עירבו ביניהן.

ועל כרחך הא דלא השמיענו התנא את דין החלון עצמו בשימוש, משום דפשיטא שהוא שייך לשתי החצירות ואסור לטלטל ממנו ואליו, כיון שלא עירבו ביניהן.

מה שאין כן כותל שבין שתי חצירות, שנראה כחולק רשות לעצמו, ולכן הוצרך התנא להשמיענו שגם הוא דינו כחלון, השייך לשתי הרשויות, ונאסר הטלטול אליו וממנו. [623]

ופשיטא נמי [אך יש צורך לפרשו], שאם היתה אותה הרשות שביניהן משמשת **לזה בזריקה** לגובה עשרה טפחים, **ולזה בזריקה** [שהיתה גבוהה עשרה משני עבריה] - אסורות שתי החצרות באותה הרשות כיון שהיא שייכת לשתיהן!

דהיינו מתניתין דמיתינן לעיל: **כותל שבין שתי חצירות** גבוה עשרה ורוחב ארבעה, ובלבד שלא יורידו למטה! ופשיטא לן נמי ואף אין צורך לפרשו, שאם היתה הרשות משמשת **לזה בשלשול** לעומק עשרה, **ולזה בשלשול** לעומק עשרה, ששתיהן אסורות בה!

דהיינו מתניתין דלעיל: **חריץ שבין שתי חצירות** עמוק עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד. ולא טרח התנא להשמיענו שאסורות הן בו [כמו בכותל], משום פשיטותו [על פי גאון יעקב].

ופשיטא לן נמי דין רשות זו, אם היתה משמשת **לזה בפתח ולזה בזריקה**.

דהיינו הא דאמר לעיל **רבה בר רב הונא אמר רב נחמן**: כותל שבין שתי חצירות, צידו אחד גבוה עשרה טפחים, וצידו אחד שוה לארץ [פחות מעשרה] - נותנין אותו לזה ששוה לארץ. משום דהוה: לזה תשמישו בנחת [בפתח], ולזה תשמישו בקשה [שהרי בזריקה הוא משתמש]. [ראה ציור]

וכל מקום שלזה הוא משמש בנחת ולזה הוא משמש בקשה - נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת!

ופשיטא לן נמי דין רשות זו, אם היתה משמשת **לזה בפתח**, **ולזה בשלשול** עשרה.

דהיינו הא דאמר לעיל **רב שיזבי אמר רב נחמן**: חריץ שבין שתי חצירות, צידו אחד עמוק עשרה, וצידו אחד שוה לארץ [שהיתה הקרקע נמוכה בצד זה של החריץ, והחריץ עמוק ממנה פחות מעשרה טפחים] - נותנין אותו לזה ששוה לארץ, משום דהוה ליה: לזה תשמישו בנחת [בפתח], ולזה תשמישו בקשה. שהרי בשלשול הוא משתמש].

[623] לכן "אצטריך לפרושי שלא יורידו למטה, דאסרי אהדדי. דאילו גבי חלון לא אצטריך [תנא] למימר אלא שמערבין אחד, דכיון דכן פשיטא לן דאסרי ביה אהדדי אם יש בו ארבעה טפחים" [לשון הריטב"א].

אבל הא מיבעיא לן:
אם היתה הרשות משמשת **לזה בשלשול** [שחצר אחת היתה גבוהה ממנה עשרה טפחים], **ולזה בזריקה** [שהיתה החצר השניה נמוכה מן הרשות עשרה טפחים] - **מאי**? [ראה ציור 1]
אמר רב: **שניהן אסורין**, כיון דלשניהן משמשת היא בשימוש קשה.
ושמואל אמר: **נותנין אותו לזה שבשלשול**.
שלזה תשמישו בנחת, שהשלשול ביחס לזריקה תשמיש בנחת הוא, **ולזה תשמישו בקשה**.
וכל דבר שתשמישו לזה בנחת ולזה בקשה - נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת.
תנן במשנתנו: **אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו, כל שגבוה עשרה טפחים - למרפסת. פחות מכאן - לחצר**.
קא סלקא דעתך דבני הישיבה: **מאי "מרפסת"** -

דף פד.

"**בני עליה**".
כלומר: קא סלקא דעתין דתנא מילתא פסיקתא נקט, ומיירי אפילו בכזאת מרפסת שיש מעליה קומה נוספת, ועולים ממנה אל העליות שלמעלה בסולם נוסף, הגבוה עשרה מהמרפסת. [ריטב"א] [ראה ציור 2]
ואמאי קרו להו אנשי מרפסת - אף שדרין בעליות שמעל למרפסת - משום **דקסלקי במרפסת** [עולין דרך המרפסת].
ונמצא, שהעמוד או התל שבחצר, נמוכין הן בהרבה מן העליות [שלמעלה מהמרפסת], ומכל מקום נותנין אותן לבני העליות.
אלמא, **כל** שהשימוש **לזה**, לבני עליות, הוא **בשלשול**, **ולזה**, לבני חצר **בזריקה - נותנין אותו לזה שבשלשול**. [624]
וכיון שכן, תיקשי לרב דאמר שניהם אסורין?!
ומשנינן: **כשם דאמר רב הונא** - לקמן בשמעתין - דלא מיירי מתניתין בבני עליות הדרין למעלה מן המרפסת, אלא **לאותן** בני עליות **הדרין** בקומה שב**מרפסת** עצמה, שפתחיהם בשוה למרפסת. [625]

[624] וביאר הריטב"א: אין אוסר על בני החצר מלהשתמש בעמוד אלא התשמיש שעושין בני העליות בשלשול מעליותיהם, אבל מה שמשתמשין שם דרך מרפסת אינו אוסר, ראה שם הטעם. ולפיכך מיקרי: לזה בשלשול ולא בפתח.
[625] ריטב"א, וכתב: אפשר שכן כוונת רש"י.

הכא נמי - לאותן הדרין במרפסת! ואין העליות גבוהות מן העמוד עשרה טפחים, ונמצא שלבני העליות הוי ב"פתח", ולבני החצר בזריקה [ריטב"א].

ותמהינן עלה: **אי הכי**, **אימא סיפא** דמתניתין:

פחות מכאן [מגובה עשרה מפני החצר] - נותנין אותו **לחצר**.

והשתא, למאי דאוקמת לה שבני העליות דרין בשוה למרפסת, מסתמא אין המרפסת גבוהה כל כך שיהא ממנה עשרה טפחים עד ראש התל, ואף לא מן העליות הפתוחות לה [ריטב"א].

ותיקשי: **אמאי** נותנין אותו לחצר?

והא הוי שימושו **לזה** - אף לבני העליות - **בפתח**, כיון שאין גבוהים עשרה, **וגם שימושו לזה** - לבני החצר - **בפתח הוא**.

ואם כן, למה נותנין אותו רק לחצר?!

הניחא למאי דאוקמינן לה בקושיין, דמיירי בבני עליה הגבוהים עשרה מן המרפסת, אם כן הוי לזה - לבני העליות - בשלשול, ולזה - לבני החצר - בפתח, ונותנין אותו לחצר, שמשתמשת בו בפתח.

אבל למאי דמשנינן אליבא דרב, תיקשי?!

ומשנינן: **מאי לחצר** - דקתני במתניתין - **אף לחצר** קאמר.

כלומר: שתי הרשויות שולטות בו, **ושניהם אסורין** בו, משום דהוי לזה בפתח ולזה בפתח.

ומסייעינן לפירוקין: **הכי נמי מסתברא**, דבדיורין השוין למרפסת מיירי מתניתין, ו"אף לחצר" קאמר.

והראיה: **מדקתני סיפא**: **במה דברים אמורים בסמוכה** למרפסת, **אבל במופלגת - אפילו גבוה עשרה טפחים**, הרי הוא שייך **לחצר**.

מאי לחצר דקתני בסיפא?

אילימא דהכי קאמר: נותנין אותו **לחצר**, **ושרי** לבני חצר לאישתמושי ביה.

אמאי יהבינן לה לבני חצר? והרי אין נוח תשמישה לבני חצר, שמשתמשין בו בזריקה, יותר מאשר לבני המרפסת שצריכים לזרוק, משום הפלגת העמוד, **ורשותא דתרוויהו הוא!** [626]

[626] הוקשה לרש"י: והרי אנו באים להוכיח כדפרישנא אליבא דשמואל, דמיירי בבני עליות הגבוהין מן המרפסת. והרי לדידיה ניחא שפיר מתניתין שנותנין אותו לחצר, שהחצר אין צריכה אלא זריקת גובה בלבד, ובני העליות צריכים גם זריקת הפלגה וגם שלשול, ויותר נוח התשמיש לבני חצר?! וביאר רש"י: מסתברא, כיון דלשמואל גופיה נוח תשמיש השלשול יותר מזריקת גובה. הכא, דאיכא שלשול וזריקת הפלגה שוין הן לזריקת גובה של חצר, ואין ליתנו לבני חצר לבדם - ריטב"א בהבנת רש"י.

אלא, על כרחך, **מאי "לחצר"** דקתני בסיפא - נותנין אותו **אף לחצר** קאמר, **ושניהן אסורין**.
אם כן, **הכא נמי** בהא דאמרינן פחות מכאן נותנין אותו לחצר, **מאי "לחצר" - אף לחצר** קאמר, **ושניהן אסורין**.
ומסקינן: אכן **שמע מינה!**
תו מקשינן מסיפא דמתניתין, כעין דאקשינן לרב מרישא דמתניתין:
תנן: חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה - למרפסת. פחות מכאן - לחצר.
וקא סלקא דעתין דמיירי בבני עליות הגבוהין מן המרפסת דהויא להו בשלשול, ומכל מקום יהבינן להו, ולא אמרינן כרב, דכיון דלבני עליות בשלשול ולבני חצר בזריקה, שניהם אסורין [ריטב"א].
אמר רב הונא [דמייתינן לעיל]: הכא מיירי **לאותן הדרים בשוה למרפסת**, דהוי לבני עליות בפתח ולבני חצר בזריקה. [627]
ותמהינן עלה: **תינח סלע**, כדמשנינן.
אלא **בור**, שתשמישו בדליית מים מן הבור, ומקרקעיתו דולין, נמצא שאף בני עליות הדרין בשוה למרפסת צריכין שלשול כדי לדלות. ומכל מקום, נותנין אותו להם ולא לבני החצר שמשתמשין בו בזריקה, והיינו כשמואל.
ומאי איכא הכא **למימר** דלא תיקשי לרב?!
אמר מתרץ **רב יצחק בריה דרב יהודה: הכא** מיירי **בבור מלאה מים** עד שפת החוליא **עסקינן**, והמים העליונים שיש בבור קרובים לבני מרפסת בפחות מעשרה [ריטב"א], שלבני עליה הדרין בשוה למרפסת הוי תשמישו בפתח, ולבני החצר בזריקה.
ותמהינן עלה: **והא חסרה!**
כלומר: משמע דמותר אף לאחר שהשתמשו בו הרבה בשבת וחסר הבור, והוי לבני מרפסת בשלשול ולבני חצר בזריקה, ומכל מקום נותנין אותו לבני מרפסת, ותיקשי לרב.
ומשנינן: **כיון דכי מליא** [כשהיתה מליאה] בבין השמשות הוה **שריא - כי חסרא** במשך השבת **נמי שריא**. דאמרינן: שבת - הואיל והותרה, הותרה! [ריטב"א, וראה שם].
ותמהינן אשינויין: **אדרבה, כיון דכי חסרא אסירא** הבור מעיקר הדין, ובור עבידא דחסרה, **כי מליא** - בבין השמשות - **נמי אסירא!**
כי כבר מעתה חשבינן ליה כמחוסר, ורשות שניהם שולטת בו [ריטב"א, וראה מה שכתבו התוספות].

[627] ביאר הריטב"א: קושיא זו נשנית תחלה בבית המדרש, ולהכי תירצה רב הונא אהך קושיא.

אלא, **אמר אביי** שינויא אחרינא, אהא דמקשינן לרב, מבור, שנותנין אותו לבני מרפסת המשתמשין בו בשלשול, ולא נותנין אותו אף לבני חצר המשתמשין בו בזריקה: **הכא**, **בבור מליאה פירות עסקינן**, וכדמפרש לה ואזיל.

וקא סלקא דעתין דמשתמש בבור ליטול ממנו פירות.

ולפיכך מקשינן: **והא חסרי** הפירות כשנוטל והולך מהם, וכבר עכשיו חשיב כחסר, וליתסר?!

ומשנינן: מיירי הכא **בפירות טיבלא** [טבל, ואסורים בטלטול כיון שהן מוקצין מחמת איסור], ואין יכול ליטול כלל מן הפירות.

ומתניתין מיירי, שבא להשתמש על גבי הפירות לשימוש כל שהו [על פי משמעות רש"י].

דיקא נמי דמיירי במידי דלא חסר: **דקתני** בור **דומיא דסלע**, דתני במתניתין בהדיה דבור.

ומסקינן: **שמע מינה**.

והשתא תמהינן: כיון שאת הבור מוקמת לה כשתשמישו בפתח לבני מרפסת - **למה לי למיתנא** גם **בור**, **ולמה לי למיתני** גם **סלע**?

כלומר: ליתני סלע ולא ליתני בור?! [628]

והניחא אי מיירי בבור מים שתשמישו בשלשול, איצטריך בור לאשמועינן דלזה בשלשול ולזה בזריקה, יהבינן לה לבני מרפסת המשתמשין בו בשלשול.

אבל השתא, דבור מיירי דומיא דסלע, לא ליתני בור כלל?!

ומשנינן: **צריכא** גם בור למיתני.

דאי אשמועינן רק **סלע** דמותר לבני מרפסת להשתמש בו, הוה אמינא דוקא סלע כיון **דליכא למיגזר** ביה ולא מידי.

אבל בור מלא פירות, הוה אמינא דאסור, **דליגזור** על מלא פירות טבל, משום **זימנין דמליא** הבור **פירות מתוקנין** [מעושרין], והם עומדים להתחסר, הילכך **צריכא**!

תא שמע לסיועיה לרב: **אנשי חצר**, אנשי הבית שמתחת לעלייה, **ואנשי עלייה**, **ששכחו ולא עירבו** ביניהם - **אנשי חצר משתמשין** בכותל הבית מבחוץ **בעשרה** טפחים **התחתונים**, **ואנשי עלייה משתמשין בעשרה** טפחים **העליונים** - של כותל הבית - הסמוכים לעליה.

לפי שבני החצר משתמשין בזריקה באותן עשרה טפחים עליונים, היות שהם גבוהים עשרה מהחצר.

[628] אבל בור בלא סלע לא קשיא, דסלע ללמד בא, דמיירי בבור שאינו חסר.

ולאנשי עלייה, שעשרה אלו סמוכים להם, חשיב כתשמיש בפתח, ולפיכך נותנין אותן לבני עלייה.

כיצד?

זיז רחב ארבעה **היוצא מן הכותל** של הבית **למטה מעשרה** טפחים מקרקע החצר, נותנין אותו **לחצר**.

למעלה מעשרה טפחים [אין הכוונה למעלה מעשרה טפחים מהחצר, אלא למעלה, מסוף טפח עשירי, כשתמדוד מכיוון העליה ולמטה, עשרה טפחים] - נותנין אותו **לעלייה**. [ראה ציור]

והשתא תיקשי: משמע, **הא** אותם זיזין **דביני ביני** [שבין עשרה טפחים תחתונים לעשרה טפחים עליונים] שבכותל - **אסור** לשניהם להשתמש בהם.

ואף שלבני העלייה הם בשלשול, ולבני חצר בזריקה, אין נותנין אותו לזה שבשלשול.

ותיקשי לשמואל?! **אמר רב נחמן**: **הכא**, **בכותל** גבוה **תשעה עשר** טפחים **עסקינן**. [ראה ציור בעמוד קודם]

וכך הוא פירוש הברייתא: כיון שאנשי חצר משתמשין [יכולים להשתמש] בפתח בעשרה טפחים תחתונים, ואנשי עלייה משתמשין [יכולים להשתמש] בפתח בעשרה העליונים, נמצא: שתשעת הטפחים התחתונים הם רק לבני החצר בפתח, ותשעת הטפחים העליונים הם רק לבני העלייה בפתח. ואילו הטפח העשירי [מכל כוון] דביני ביני, הוא בפתח לשניהם.

והיה זיז יוצא ממנו [מן הכותל].

אם היה **למטה מעשרה** מן העלייה [ולא מן החצר, כדסלקא דעתין], כשתמדוד ממנו ולמטה, דהיינו עד סוף תשעה טפחים מקרקע החצר - נותנין אותו לחצר, משום דהוי **לזה** [לבני חצר] **בפתח**, **ולזה בשלשול**.

ואם היה הזיז **למעלה מעשרה** מקרקע החצר [ולא מן העלייה כדקא סלקא דעתין], דהיינו תשעה טפחים עליונים - נותנין אותו לעלייה. משום דהוי **לזה** [לבני עליה] **בפתח**, **ולזה** [לבני חצר] **בזריקה**.

[629] נתבאר על פי מהרש"א, וכפי שביאר הרש"ש. וראה בריטב"א. וכתב רש"י: להכי מוקמינן לה בכותל גבוה תשעה עשרה טפחים, ולא בכותל עשרים, ותתבאר הברייתא כפשטה, ולא תיקשי אדשמואל, כיון דליכא "ביני וביני", שהרי כל הכותל נחלק חציו לחצר וחציו לעלייה. משום דמכל מקום משמע, שסוף טפח עשירי בצמצום שאינו בכלל "למטה מעשרה" ולא בכלל "למעלה מעשרה" שניהם אסורין בו. ועדיין תיקשי לשמואל למה אין נותנין אותו לבני עלייה, שלהם הוא בשלשול, טפי מלבני חצר, שלהם הוא בזריקה. עוד ביאר רש"י דברייתא

דף פד:

והטפח העשירי - מכל כוון - דביני ביני, שניהם אסורין בו, שהרי לשניהם הוא בפתח.

[629] **תא שמע** לסיועיה לרב:

א. גזוזטרא, [שני זיזין בולטין מן העלייה שעל שפת הים, וקובעין נסרים מזיז אחד לחבירו], אין ממלאין דרכה מן הים בשבת.

לפי שהגזוזטרא - שהיא גבוהה ורחבה הרבה - רשות היחיד היא, והים כרמלית הוא. וכדי להתיר למלאות מים מהים לגזוזטרא, עושין לה מחיצה סביבות הנקב מעל הגזוזטרא, או שמחברים מחיצה מתחתיה, והיא תלויה מעל פני המים.

שמתוך שאומרים "גוד אחית מחיצתא", רואים כאילו יורדות המחיצות וסותמות עד התהום, והמים שכנגד הנקב נעשו רשות היחיד.

"קל הוא שהקילו חכמים במים", לסמוך על מחיצה תלויה [כמבואר לקמן דף פזב].

ב. **שתי גזוזטראות זו למעלה מזו**, ואין מכוונות זו כנגד זו, אלא משוכות האחת מחברתה על פני רוחב הכותל עד ארבעה טפחים. **ועשו** בני שתי הגזוזטראות בשותפות מחיצה תלויה **לגזוזטרא העליונה**, **ולא עשו** מחיצה תלויה **לתחתונה**. [ראה ציור]

וביום חול [כן כתב ריטב"א, וראה רש"י.

וכדברי הריטב"א כתב רש"י גופיה לקמן דף פח א ד"ה אמאי] משתמשין בני התחתונה דרך העליונה כדי למלאות [שזורקין הדלי על מחיצות העליונה, ויורד לנקב, ומשלשל אותו ומושך ועולה].

כיון שרשות שתי הגזוזטראות שולטות בגזוזטרא עליונה - **שתיהן אסורות** בשבת בשימוש דרך עליונה, **עד שיערבו** בני שתי הגזוזטראות ביניהן.

והשתא תיקשי לשמואל, בדרך קל וחומר:

ומה בשתי גזוזטראות, שהעליונה משתמשת בגזוזטרא על ידי שלשול בלבד כדי למלאות. והתחתונה משתמשת בה הן בזריקה מגזוזטרא שלה והן בשלשול עד למים - אין נותנין אותה לעליונה, כיון שבכל זאת בני שתי הרשויות משתמשין בגזוזטרא בקשה. היכא דלזה בזריקה לחוד וזה בשלשול לחוד, ואינו אלא מעט נוח יותר לאחד מחבירו, האם לא כל שכן הוא שאין נותנין לזה שבשלשול, כיון ששניהם משתמשין בקשה.

אמר משני **רב אדא בר אהבה**: מתניתין מיירי **בבאין בני תחתונה** ועולין בסולמות **דרך עליונה למלאות**, דלתרווייהו הוי בשלשול, ולפיכך נותנין אותה לשניהם. [ראה ציור 1]

מיירי בזיז רחב ארבעה על ארבעה, דבפחות מכאן לאו שם רשות בפני עצמה היא, אלא מקום פטור הוא, ושניהם מותרין בו, וכדאמרינן לעיל דף עז א, וכמו שנזכר לעיל דף פג ב בתחלת הסוגיא.

אביי אמר תירץ: במתניתין מיירי **כגון דקיימין** שתי הגזוזטראות **בתוך עשרה דהדדי** [שאין ביניהן הפרש גובה של עשרה טפחים]. דלא אמרינן שרשות שלישית המשמשת לזה בנחת ולזה בקשה נותנין אותה לזה שבנחת, אלא רק היכא ששתי הרשויות השולטות באותה רשות שלישית, חלוקות בגובה עשרה. כגון: חצר ועלייה, או שתי חצירות המובדלות זו מזו עשרה בגובה קרקעיתן, וכיוצא בזה. [ראה ציור 2]

אבל, כל ששתי הרשויות אינן חלוקות בגובה עשרה, לעולם אוסרין הן זו על זו. [630]

ולא מיבעיא קאמר התנא: **לא מיבעיא עשו** מחיצה **לתחתונה ולא עשו לעליונה - דאסירי** שתיהן בתחתונה.

שהרי אף בלא הטעם שבשתי רשויות תוך עשרה אין נותנין רשות שלישית לזה שבנחת, הכא תרווייהו אסירי בתחתונה.

דכיון דבגו בתוך **עשרה דהדדי קיימין**, וגם אין רחוקין זה מזה טפי מארבעה טפחים, ממילא תשמישן בתחתונה בשוה הוא [כיון שאין הפרש השלשול שצריכין אלו ואלו, עשרה טפחים], ולכן **אסרן אהדדי**.

אלא, **אפילו עשו** מחיצה **לעליונה ולא עשו לתחתונה** שאין תשמישן בעליונה בשוה, שהרי לזה בשלשול ולזה במקצת זריקה ושלשול, **וסלקא דעתך אמינא**: **כיון דלזה בנחת ולזה בקשה** [לאחד נוח יותר מחבירו] - **ליתביה** ניתן **לזה** [לעליונה] **שתשמישו** יותר **בנחת** וכדעת שמואל.

קא משמע לן שאף דבעלמא יהבינן לזה שתשמישו יותר בנחת כשמואל, הכא, **כיון דבגו עשרה קיימין** שתי הרשויות - **אסרן אהדדי** ברשות שלישית.

דבכי האי גוונא אין צריך טעם תשמיש כלל, אלא לעולם אסרן אהדדי. [631]

---

[630] וביאר רש"י: ליכא לפרושי, שכיון שאין גבוהה העליונה מהתחתונה עשרה טפחים, נמצא שאין הגזוזטרא התחתונה משתמשת "בזריקה", שהיא גובה עשרה טפחים, כדאיתא בכל הסוגיא. דזה אינו, דסוף - סוף העליונה משתמשת בשלשול לבד ותהתחתונה בשלשול ובתוספת "מקצת זריקה". ועדיין - לדעת שמואל - יש ליתן הגזוזטרא לבני העליונה המשתמשין בה יותר בנחת מבני התחתונה. ועל כרחך כוונת הגמרא, כדאמרן. ואם תאמר: הניחא לפי מאי דסלקא דעתין, ואליבא דרב, דמיירי ביש בהן הפרש גובה של עשרה טפחים, ניחא שפיר הא דאיתא במתניתין: עשו לעליונה שתיהן אסורות בעליונה, ולא קתני, שאם עשו מחיצה רק לתחתונה שתיהן אסורות בתחתונה. ומשום, דהא פשיטא היא, כיון דשתיהן משתמשות בתחתונה בשלשול. ולהכי נקט רבותא דאפילו בעליונה - דלזה הוא בשלשול לחודיה, ולזה בזריקה ושלשול - נמי אסורות, ולאשמועינן כרב. אבל השתא דקיימן בתוך עשרה הא לא שייך הך דינא כלל, ואם כן לימא נמי: עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה, שתיהן אסורות בתחתונה. אימא לך: לשמואל נמי, דמוקי לה בדקיימי בפחות מעשרה טפחים, לרבותא נקט התנא: עשו לעליונה, שתיהן אסורות בעליונה.

[631] נמצא לפירושו של רש"י דלישנא דגמרא בהך תירוצא מתבארת בשני אופנים שונים. הא דאמר בתחלה "דכיון דבגו עשרה דהדדי קיימין אסרן אהדדי", הכוונה: משום הכי שתיהן תשמישן בשוה. והא דאמר אחר כך "כיון דבגו עשרה קיימין אסרן אהדדי", הכוונה: משום שאין שתי הרשויות חלוקות. וראה מה שתמה הריטב"א על רש"י, ומה שכתב בגאון יעקב.

והך דינא דאמרן, דשתי רשויות דקיימו בתוך עשרה אסרי אהדדי ברשות שלישית, אף אם לאחד מהם תשמישו ברשות השלישית הוא בנחת ולשני תשמישו הוא בקשה, הוי:

כי הא דאמר רב נחמן אמר שמואל:

גג של בית **הסמוך לרשות הרבים**, שמצדו האחד היתה רשות הרבים, ומשאר צידיו הוא היה מוקף בחצר או במרפסת מתחתיו [וסתם גג גובהו לפחות עשרה טפחים] - אסור לטלטל ממנו אל המרפסת או אל החצר.

חוץ מאשר אם גילה בעל הגג שרצונו לנתק את הגג מרשות הרבים, ולהשתמש בו לעצמו, ולשם כך הוא **צריך** להציב **סולם קבוע** מהעליה או מהחצר אל הגג, שבכך הוא מוכיח את רצונו ליחד את הגג לשימוש שלו.

ובזאת הוא יכול **להתירו** לגג, לטלטל מהגג אל העליה או אל המרפסת או החצר.

ומדייקת הגמרא: דוקא אם מציב **סולם קבוע**, **אין**, אז נחשב הדבר ששימוש הגג הוא רק עם העליה והחצר.

אבל אם מציב **סולם ארעי**, שיכול לסלקו בקלות - **לא** נחשב הדבר ששימוש הגג הוא רק שלו אלא עדיין הוא קשור גם עם שימוש של בני רשות הרבים. ונמצא ששתי הרשויות שולטות בו.

והוינן בה: **מאי טעמא** נחשב הגג כמקום שרשות הרבים שולטת בו, והרי אין לבני רשות הרבים שימוש בגג?

לאו, **משום דכיון ד"בתוך עשרה** טפחים **דהדדי**" **קיימי** רשות המרפסת ורשות הרבים, שלא היתה המרפסת גבוהה עשרה טפחים מרשות הרבים, ונמצא ששתי הרשויות, המרפסת ורשות הרבים נמצאים תוך עשרה טפחים לרשות השלישית, הגג, ומכח זה - **אסרן אהדדי**. למרות שלמרפסת השימוש הוא נוח, בפתח, ואילו לרשות הרבים אין שימוש בגג.

מתקיף לה רב פפא: **ודילמא** יש שימוש לבני רשות הרבים בגג, **כגון**, **שרבים מכתפין** מניחים **עליו בכומתא** את כובעיהם, **וסודרא** את הלבוש הנקרא מעפורת שמעל ראשם, כדי לאוררם.

ולעולם לא נמצאת המרפסת בתוך עשרה טפחים לרשות הרבים, ואין איסור הטילטול למרפסת משום ששתי הרשויות אסרן אהדדי, אלא לפי שהגג שייך בשימוש לבני רשות הרבים.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

דף פה.

בור הנמצא במבוי קטן **שבין שתי חצירות** [שאינן סמוכות זו לזו, אלא כותל מפריד בין כל חצר לבין מבוי קטן שבו הבור. ואין לכותל פתח לצאת לאותו מבוי, אלא חלון כדי למלאות].

והיה אותו בור **מופלג מכותל** חצר **זה ארבעה** טפחים, **ומכותל** חצר **זה ארבעה** טפחים, וכשרוצים בני כל חצר למלאות מן הבור, צריכים הם לזרוק משך ארבעה טפחים באויר, ולמלאות.

שורת הדין, שהואיל ומשתמשים בבור בהפלגת ארבעה אין אלו אוסרים על אלו מלהשתמש בבור ולהביא ממנו לחצר המיוחדת לכל אחד, ומשם לביתו.

שאין אדם אוסר על חבירו, כשתשמישו הוא דרך אויר.

אלא, אמרו חכמים לעשות היכר מעט, כדי שלא יבואו להשתמש ברשות משותפת אחרת, בלא עירוב.

ולפיכך: **זה מוציא** מכותלו לכיוון הבור **זיז** רחב **כל שהוא** להיכר, **וממלא** מן הבור. **וזה מוציא זיז כל שהוא, וממלא**. [ראה ציור בעמוד הבא]

ורב יהודה דידיה [שלא משמיה דשמואל] **אמר**: **אפילו** מוציא מכותלו **קניא** [קנה], שאינו ניכר כל כך, סגי.

אמר ליה אביי לרב יוסף הא דאמר **רב יהודה**, דקנה לתיקון כל שהוא מיהא בעינן, **דשמואל היא!**

כלומר: משמואל רבו גמר לה, ולא מרב רבו גמר לה.

[ואף שבהדיא אמר רב יהודה משמו של שמואל, קא סלקא דעתין השתא, דאביי שמע להך מימרא כך: אמר רב יהודה: בור שבין שתי חצירות זה מוציא קנה כל שהוא וממלא].

דאי תימא דהא דרב יהודה, **דרב** היא.

הא אמר רב: **אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר**, ואפילו תיקון כל שהוא כקנה, לא בעינן. ומפרשינן: **ודשמואל מהיכא**?

כלומר: מאיזה מימרא דשמואל למד רב יהודה דשמואל סבר דבעי תיקון כל שהוא אף שמשתמש בו דרך אויר?

אילימא, מהא דאמר רב נחמן אמר שמואל [לעיל דף פד ב]: **גג הסמוך לרשות הרבים צריך סולם קבוע להתירו**, הרי דבני רשות הרבים אוסרים אפילו דרך אויר, שכן בסתם רשות הרבים יש חפופי [גדרות] סמוך לכתלים, ושימוש בני רשות הרבים בגג הוא דרך אויר ארבעה טפחים?

הא ליכא למימר דמהך מימרא גמרה:

כי **דילמא כדפריש** לה **רב פפא** לעיל, דמיירי שמשתמשין בני רשות הרבים בגג כדרכם, בכומתא וסודרא.
ולפיכך הדרינן בן, ואמרינן:
אלא, אבייי ידע שפיר הא דאמר רב יהודה משמיה דשמואל בבור שבין שתי חצירות.
ובא אבייי לומר: הא דאמר רב יהודה "אפילו קניא" לא לאיפלוגי אדשמואל בא, אלא לפרושו.
והכי קאמר אבייי: הא דרב יהודה דאמר "ואפילו קניא" דשמעת מיניה דאדם אוסר על חבירו דרך אויר, ובעי תיקון מעט, מדשמואל יליף לה, **ומהא** גמר לה: הא אמר שמואל **זה מוציא זיז כל שהוא וממלא, וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא**, ושמעת מינה: **טעמא דאפיק** [שהוציא] זיז כל שהוא, הוא דשרי למלאות.
הא לא אפיק זיז, **אמרינן**: **אדם אוסר על חבירו דרך אויר**, ותיקון כל שהוא בעינן.
וכיון דאמר שמואל זיז "כל שהוא", ולא אמר זיז "רחב ארבעה", ממילא שמעת מינה דאפילו בקניא בעלמא סגי.
תו מפרשינן: **ודרב** - דאיכא למילף מיניה דאין אדם אוסר על חבירו ואפילו דרך אויר, ואף תיקון כל שהוא לא בעינן, וכדאמרן - **מהיכא** ילפת לה דהכי סבר?
אילימא מהא, דתנן [ומייתינן לה לעיל דף פד ב]:
שתי גזוזטראות זו למעלה מזו, ואינן מכוונות זו כנגד זו. **עשו מחיצה** - כדי למלאות מן הים שתחת הגזוזטרא - **לעליונה, ולא עשו מחיצה לתחתונה, שתיהן אסורות** למלאות דרך העליונה **עד שיערבו**, כיון שאוסרין זה על זה.
ואמר עלה **רב הונא אמר רב**:
לא שנו שאוסרת התחתונה על העליונה **אלא בסמוכה** העליונה לתחתונה על פני רוחב הכותל תוך ארבעה טפחים.
אבל במופלגת - לרוחב הכותל - **ארבעה** טפחים, וצריכה תחתונה להשתמש בעליונה בהפלגת אויר ארבעה, לאו תשמיש הוא, **ועליונה מותרת ותחתונה אסורה**.
הרי חזינן דסבר רב: אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, ואפילו תיקון כל שהוא לא בעינן.
הא ליתא:
כי **דילמא שאני הכא**, שאין התחתונה אוסרת על העליונה, **דכיון דלזה** [לתחתונה] **בזריקה** [תרתי משמע: זריקת גובה וזריקת הפלגה], וגם **שלשול** לתוך הים, שהן שלש כוחות.
ולזה [לעליונה] **בשלשול לחודיה**.

כמו לזה בזריקה ולזה בפתח דמי, דיהבינן לה לזה שבפתח, דהיינו - בגוונא דידן - לעליונה.
אלא מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, נדע שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר:
שני בתים של שני בני אדם, **ושלש חורבות** שפרוצות מחיצותיהן זו לזו **ביניהן**, [ואין בחורבות דיורין מלבד שימוש בני הבתים בהם, אך אינם פתוחים להם בפתח]:
זה בעל הבית האחד **משתמש בסמוך שלו** [בחורבה הסמוכה לו] **על ידי זריקה** מחלון שלו הפתוח לחורבה הסמוכה לו. **וזה משתמש בסמוך שלו על ידי זריקה**, ואין זה אוסר על זה אף שהחורבות פרוצות זו לזו, כיון דשימוש כל אחד בחורבה שאינה סמוכה לו הוא על ידי אויר ארבעה.
אבל בחורבה שאינה סמוכה לו לא ישתמש בשבת דרך זריקה, כיון שחבירו משתמש שם בנוח על ידי שלשול.

דף פה:

והא**מצעי** [החורבה האמצעית] ששניהם משתמשין בה דרך אויר, **אסור**, ולקמן מפרש לה להך סיפא. [ראה ציור] הרי חזינן, שאין אוסר בן הבית על חבירו בחורבה שאינה סמוכה לו, כיון דתשמישו שם הוא דרך אויר [גאון יעקב. וריטב"א פירש ההוכחה באופן אחר].
יתיב רב ברונא וקאמר להא שמעתא דשני בתים ושלש חורבות, משמיה דרב.
אמר ליה רבי אלעזר בר בי רב, דהוה קסבר דטעמא דהתיר רב בחורבות הסמוכות ואסר באמצעי, הוא משום דכל חורבה הוה לבית הסמוך לה תשמישו בשלשול, ולבית הרחוק הימנה תשמישו בזריקת הפלגה ובשלשול, ונותנין כל חורבה לבית הסמוך לה, כיון שתשמישו שם הוא בנחת יותר מלחבירו.
ובאמצע, ששניהם משתמשין בשוה, שניהם אסורים.
ומשום דהוה קסבר רבי אלעזר דאי אפשר לפרש דטעמיה דרב הוא משום שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר, וכדאמרן.
דאם כן, באמצעי לישתרו שניהם, שהרי משתמשין בה דרך אויר [וכדאמרינן בבור שבין שתי חצירות].
ומדקאמר רב דבאמצעי אסור, שמע מינה דקסבר רב, אדם אוסר דרך אויר.
ועל כרחך טעמא דחורבות הסמוכות מותרות, הוא משום דלזה הוא בנחת טפי מלחבירו.

ולפיכך תמה ליה רבי אלעזר לרב ברונא: וכי **אמר רב הכי** [וכדמפרש ואזיל מאי קשיא ליה לפום הך פירושא]?!

אמר ליה רב ברונא: **אין**! אמר ליה רבי אלעזר: **אחוי לי אושפיזיה** [הראני היכן אכסניתו של רב], שאלך ואשאלנו!

אחוי ליה רב ברונא לרבי אלעזר, אושפיזיה דרב!

אתא רבי אלעזר **לקמיה דרב** לאכסניתו, **אמר ליה**: וכי **אמר מר הכי**?!

אמר ליה רב: **אין**!

אמר ותמה **ליה** רבי אלעזר לרב: **והא מר הוא דאמר** [לעיל]: דהיכא דלזה **בשלשול ולזה בזריקה** לגובה עשרה, אף דודאי נוח יותר התשמיש לזה שבשלשול, לא יהבינן ליה **ושניהן אסורין**, ומשום דסוף סוף לשניהם התשמיש בקשה, ואין נותנין לזה יותר מלזה אלא היכא דלזה בפתח גמור ולזה בקשה.

וכיון שכן, אמאי יהבת החורבה לזה שסמוך לה - שמשתמש בה בקשה דרך שלשול - ואף שלו הוא נוח מלחבירו?!

אמר ליה רב: טעמא דידי שנותנין כל חורבה לבית הסמוך לה, אינו כדקאמרת.

אלא משום הכי נותנין אותה לו, כיון שחבירו משתמש בה דרך אויר ואין אדם אוסר על חבירו דרך אויר.

אלא דהוקשה לך - כדאמרן - דאי הכי אמאי אמצעי אסור, נתיר לשניהם להשתמש בו, כיון דתשמישן דרך אויר?!

אימא לך: **מי סברת** דמיירי **דקיימי** [שעומדות] שלשת החורבה **כשורה**, והאמצעית רחוקה ומופלגת טובא מכל בית?!

לא בהכי מיירי, אלא **דקיימי** שלשתן **כחצובה** [צורת סגול], והחורבה שבראש החצובה אורכה כאורך שתי החורבות שמתחתיה, וסמוכה הן לבית זה והן לבית זה, ולפיכך "האמצעי אסור", שהרי שני הבתים משתמשין בה בשלשול. [632] [ראה ציור]

[632] והוקשה לרש"י: סוף סוף הרי שתי החורבות פרוצות למקום האסור - שהיא החורבה השלישית - וליתסרו אף הן, כדין "רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה", או כדין שתי חצירות שנפרצו זו לזו?! ותירץ רש"י: "לא אחמור רבנן במקום שאין לו תשמיש גמור [דהיינו בחורבה הסמוכה שאין משתמש בה אלא דרך החלון] שיהא אסור משום פרוץ". עוד הוקשה לרש"י: מאי שנא, דבחורבה העומדת בראש החצובה אוסרין הם זה על זה בכל החורבה, אף דרך בחלקה [הסמוך לבית], משתמש בן הבית הסמוך בשלשול, ואילו בשאר החורבה משתמש הוא בזריקה דרך אויר. ואילו גבי בור שבין שתי חצירות אין אוסרין בני החצירות זה על זה, אף דבאותו מבוי קטן שבין החצירות, משתמש כל אחד בחלק המבוי הסמוך לו בשלשול, ורק בבור העומד באמצע המבוי משתמשין שניהם בזריקה דרך אויר, ומאי שנא הא מהא?! ותירץ רש"י: דחורבה שמשתמשין בה בפועל גם תשמיש של שלשול - אף שאינו אלא בחלק מן החורבה - אסרי אהדדי. אבל באותו מבוי שבין שתי החצירות, אין משתמשין כלל אלא כדי לדלות מן הבור, ותשמיש זה הא הוי לכל אחד דרך אויר, ולפיכך אין אוסרין זה על זה.

והשתא הדרינן לדשמואל דסבר בבור שבין שתי חצירות, שאדם אוסר על חבירו דרך אויר להצריך תיקון כל שהוא, ותמהינן עלה:

אמר ליה רב פפא לרבא: **לימא שמואל לית ליה דרב דימי** דמוכח מיניה שאין אדם אוסר על חבירו דרך אויר.

דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: **מקום** העומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, **שאין בו ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים, מקום פטור הוא.

ולפיכך: **מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו** [לתקן משאם עליו], **ובלבד שלא יחליפו** מרשות היחיד לרשות הרבים, [ואפילו הניחוהו באמצע במקום פטור, וכדלעיל דף עז א].

הרי חזינן, דאין בני רשות הרבים עושין אותו מקום כרשות משותפת לאסור על בני רשות היחיד להוציא מביתם לאותו מקום. כיון דהתשמיש אינו אלא על גבי מקום פחות מארבעה, הרי הוא תשמיש גרוע, וכתשמיש אויר חשוב, ואינו אוסר [ריטב"א], ודלא כשמואל דבעי תיקון כל שהוא. [633]

ומשנינן: **התם** - במימרא דרבי יוחנן - הא מיירי **ברשויות דאורייתא** [רשות היחיד ורשות הרבים].

אבל **הכא** - גבי בור שבין שתי חצירות - **רשויות דרבנן** הן, שהרי שתיהן רשות היחיד, **וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה**, ואסרו אפילו בתשמיש דרך אויר, והצריכו תיקון כל שהוא.

והשתא הדרינן לדרב, דסבר: אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר כלל, ותמהינן עלה:

אמר ליה רבינא לרבא: **מי אמר רב הכי**?! **והא איתמר**: **שני בתים** של אדם אחד **משני צדי רשות הרבים**:

רבה בר רב הונא אמר רב: **אסור לזרוק מזה לזה** דרך רשות הרבים, ואפילו למעלה מעשרה טפחים מקרקעיתו, ואף שלמעלה מעשרה טפחים מקום פטור הוא, אסור!

וקא סלקא דעתין, דלפיכך אסור, כיון דמשתמשין בני רשות הרבים באותו אויר לפעמים, נעשה אותו אויר כחצר המשותפת, ולפיכך אסור להוציא מן הבית לאותו אויר [ריטב"א].

ושמואל אמר: **מותר לזרוק מזה לזה**.

והשתא תיקשי: הא לרב גופיה תשמיש אויר לאו תשמיש הוא, ואמאי אוסרין בני רשות הרבים?!

[633] והוסיף בגאון יעקב ביאור: שאין לחלק בין תשמיש "דרך אויר", למקום פחות מארבעה שכל התשמיש שבו "תשמיש אויר" הוא. כיון שאם תימצי לומר שתשמיש אויר אינו תשמיש לאסור, נמצא שבאויר הסמוך לחצר אינו אוסר, שהרי משתמש בו תשמיש אויר, והאיך יאסור להלאה מחצירו, דהיינו בבור גופיה.

אמר משני **ליה** רבא לרבינא: **לאו מי אוקימנא** לפלוגתייהו דרב ושמואל, דמיירי כגון **דמדלי** [גבוה] בית **חד**, **ומתתי** [נמוך] בית **חד**. [ראה ציור]
וסבירא ליה לרב, שאסור לזרוק אפילו מן הגבוה לנמוך שמא יזרוק מן הבית הנמוך לבית הגבוה, **וזימנין דמגנדר** שיתגלגל **ונפיל**, שלא יגיע לגבוה אלא יפול לרשות הרבים, **ואתי לאיתויי** מרשות הרבים לרשות היחיד, ועבר אאיסורא דאורייתא.
והשתא לא תיקשי לרב מידי, דמטעמא אחרינא אסר לה. [634]

מתניתין:

עירובי חצירות - נותנין אותו בבית שבחצר.
אבל **הנותן את עירובו** - שעירבו בו את החצר - **בבית שער** [בית שנכנסין דרכו לחצר], **אכסדרה** [פרוזדור שלפני הבתים], **ומרפסת** [עליות פתוחות לה, וכולם עולים אליה בסולם מדרגות, ועוברים דרכה אל עליותיהם] - **אינו עירוב**, כיון שאינו מקום הראוי לדירה, מפני הנכנסים והיוצאים.
והדר שם [בשלשת המקומות האלו] - **אינו אוסר עליו** [על בעל החצר] לטלטל, ואינו צריך להשתתף בעירוב החצר. כיון שאין דירת האדם שם נחשבת דירה.
הנותן את עירובו - שעירבו בו את החצר - **בבית התבן**, **ובית הבקר**, **ובית העצים ובית האוצרות** - **הרי זה עירוב**. [635]
והדר שם, שהשאיל בעל הבית בית התבן שלו - או את שאר המקומות הנזכרים - לאדם אחר [ואין בו תבן - גאון יעקב, וראה תוספות] כדי לדור שם - הרי זה **אוסר** [**עליו**, על בעל החצר], עד שיערב עמו, כיון שביתו פתוח לחצר. [636]
רבי יהודה אומר: **אם יש שם** - בבית התבן או בכל בית מושאל [מאירי, וראה שפת אמת] - "**תפיסת יד**" **של בעל הבית**, שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה, שנותן שם כליו להצניע, **אינו אוסר** הדייר **עליו**, על הדר בחצר, לפי שמכח תפיסת ידו של בעל הבית בביתו המושכר הרי "כל רשותא דחצר - דידיה דבעל הבית הוא, כאילו דר עמו בבית" [רש"י].
ולכן, אם בעל הבית איננו כאן בשבת הוא אינו אוסר וגם דיירו אינו אוסר.

[634] ומשמואל דמתיר התם לגמרי - ואפילו בלי תיקון כל שהוא - לא תיקשי ליתסר משום דהוי חצר המשותפת על ידי תשמיש אויר, שאסור לשמואל גופיה. הא לא תיקשי, דהא אמרינן לעיל, דברשויות דאורייתא לא אמר שמואל - רש"י.

[635] ואפילו אין שם תבן, כיון דהוא מקום הראוי לדירה, תוספות. וכוונתם, דאין הטעם משום דהחזקת תבן בבית כדירה היא, אלא משום דהבית חזי לדירה.

[636] וכתב רבינו יהונתן: שבית העשוי לתבן עשוי מענפי אילנות ומקנים, ואינו בית של קבע, ואפילו הכי בית מיקרי לכל דבר, ומי שאוכל שם אוסר על בני חצר, והיינו חידושא דמתניתין.

גמרא:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת: כל מקום שאמרו חכמים: הדר שם אינו אוסר, כגון הני דמתניתין - **הנותן את עירובו** שם **אינו עירוב**.

חוץ מבית שער של חצר **דיחיד**, שאף שהדר בבית שער אינו אוסר על בעל החצר [תוספות הרא"ש], הנותן את עירובו שם, כגון שמערב עם חצר אחרת, הוי עירוב.

וכל מקום שאמרו חכמים אין מניחין בו עירוב חצירות, אף שהוא בחצר [וכגון הני דמתניתין], מכל מקום - **מניחין בו** את הפת של **שיתוף** מבואות. היות שאין צורך שיהא השיתוף מונח בבית דירה, כשם שצריך בעירוב.

חוץ מ"אויר מבוי", שאין מניחין בו שיתוף, אלא צריך להניחו בחצר שבמבוי, או בבית שבמבוי. [637]

ותמהינן: **מאי קא משמע לן**?

והא **תנינא** לה במשנתנו: **הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו "עירוב"**.

ומשמע: **עירוב** חצירות **הוא דלא הוי, הא שיתוף** מבואות **הוי**.

ומשנינן: דין **בית שער דיחיד** שנותנין בו עירוב, ודין **אויר מבוי** שאין נותנין בו שיתוף, הוא **דאיצטריכא ליה** לאשמועינן. דהני דיני **לא תנן** להו במתניתין.

תניא נמי הכי דמניחין בהם שיתוף, וכדאמרן.

דתניא: **הנותן את עירובו בבית שער, אכסדרה, ומרפסת, ובחצר ובמבוי - הרי זה עירוב.**

וקשיא עלה: **והתנן** במשנתנו **אין זה עירוב**?!

ועל כרחך **אימא** בברייתא: **הרי זה שיתוף**.

הרי חזינן שאין צריך ליתן שיתוף בבית דירה.

והשתא תמהינן אגופה דברייתא, דקתני הנותן את עירובו "בחצר ובמבוי" הרי זה שיתוף: והא **שיתוף במבוי לא מינטר** [משתמר], ואפילו לשיתוף לא מהני?!

ומשנינן: לא תימא "בחצר ובמבוי".

אלא **אימא**: הנותן את עירובו **בחצר שבמבוי** [והכונה: בחצר היוצאת למבוי שמשתפים

[637] וטעם החילוק בין עירובי חצירות לשתופי מבואות, שהעירוב משום דירה הוא [ומרש"י נראה דגרס כן בגמרא], שעל ידו מערב את כל הבתי דירה, כאילו כל בני הבתים דרין בבית שמניחין בו את העירוב. הילכך אם מקום ההנחה לא חזי לדירה, לא מצי להתיר. אבל שיתוף מבואות לאו משום דירה הוא, "דהא בתים לא שייכי ביה אלא חצירות" [לשון רש"י, וראה גאון יעקב שתמה על זה]. הילכך לא דירה בעינן, אלא מקום המשתמר כגון חצר ["ויהיו כל החצירות כולן, כאילו תשמישן להיות אחד", רש"י סוכה דף ג ב]. ו"אויר מבוי", דלאו מקום המשתמר הוא - לא מהני אפילו לשיתוף. [וכעין זה מצינו חילוק מהאי טעמא, דמערבין החצירות בפת ולא ביין, ושיתוף יכול להעשות אף ביין, כיון של"דירה" בעינן פת. וכמבואר ברש"י לעיל דף עא ב].

אותו, ולא בחצר שאינה שייכת למבוי הזה]![638]

אמר רב יהודה אמר שמואל [כבר נזכרה מימרא זו לעיל דף עג ב משמיה דרב]:

בני חבורה שהיו מסובין אצל אחד מבני החצר, שהזמינם לאכול משלו [תוספות דף עג:], **וקדש עליהן היום** ועדיין לא עירבו - הרי **הפת שעל השלחן**, שנתנה שם בעל הבית עבור כולם, ונחשב כאילו כבר זכו בה כולם [תוספות שם], **סומכין עליה משום עירוב** חצירות.

ואמרי לה, סומכין עליה **משום שיתוף** מבואות.

אמר רבה: **ולא פליגי** שמואל ו"אמרי לה".

כאן במסובין בבית, עלה אמרינן סומכין עליה משום "עירוב".

כאן במסובין בחצר - שאינה ראויה ליתן שם עירוב - ועלה אמרינן: סומכין עליה משום "שיתוף".

אמר ליה אביי לרבה: **תניא דמסייע לך** דשתופי מבואות בחצר [גאון יעקב]:

דתניא: **עירובי חצירות - בחצר. ושיתופי מבואות - במבוי.**

והוינן בה: היכי אמרת "**עירובי חצירות - בחצר**"?

והתנן במשנתנו: **הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב**, ומשום דלאו מקום דירה הוא.

ואי סברת דעירובי חצירות בחצר דלאו בת דירה היא, גם בבית שער יכול ליתן?!

וכבר שנינן עלה: **אימא** בברייתא: הנותן **עירובי חצירות - בבית שבחצר** הזאת, ולאפוקי בית שבחצר אחרת. וקתני "בחצר", לומר: שצריך ליתנו בבית שבאותה חצר שמערבים אותה.

וכן **שתופי מבואות - בחצר שבמבוי**, ולאפוקי חצר שאינה פתוחה לו. והיינו דקתני "במבוי", לומר: בחצר של אותו מבוי ולא בחצר אחרת.

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: אם יש שם** בבית התבן **תפיסת יד** של בעל הבית אינו אוסר:

ומפרשינן: **היכי דמי תפיסת יד**?

כגון, חצירו של בן בונייס [ב"ח], שהיה עשיר ומשאיל בתים שבחצר לאחרים, והיו לו כלים בכולן, שמתוך עושרו היו לו כלים הרבה.

[638] והוא הדין דיכול ליתן שיתוף בבית שבחצר, כדמשמע מרש"י לעיל דף עג ב ד"ה מסובין. וכמו שכתבו התוספות דף עא ב, בביאור דברי רש"י.

כי אתא בן בונייס **לקמיה דרבי** [שהיה מתלמידיו, רש"י גיטין דף נט א] **אמר להו** רבי [שהיה מכבד עשירים, כדלקמן]: **פנו** לו **מקום** חשוב, כראוי **לעשיר בן** שיש לו **מאה מנה!**

לאחריו, **אתא איניש אחרינא** שהיה נראה לרבי כעשיר יותר מבן בונייס, **אמר להו** רבי:

דף פו.

פנו מקום חשוב יותר בין גדולים, כראוי **לעשיר** שהוא **בן מאתים מנה**.

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי: רבי! וכי דעתך שבן בונייס עשיר פחות מאדם זה, שנתת לו מקום פחות משלו?!

והרי בונייס, **אביו של זה** [בן בונייס], **יש לו אלף ספינות בים. וכנגדן, אלף עיירות ביבשה**, ומגיע לו מקום מכובד!

אמר לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי: וכי מה אעשה, שלפי מלבושיו היה נראה לי עשיר פחות? ולכן, **לכשתגיע אצל** בונייס **אביו, אמור לו: אל תשגרהו בכלים** [בגדים] **הללו לפני**.

רבי מכבד עשירים, וכדאמרן.

וכן **רבי עקיבא** - שהיו הוא ורבי בני מזל אחד, עיון יעקב - **מכבד עשירים!**

ומפני מה היו מכבדים אותם?

כדדרש רבא בר מרי על הכתוב "**ישב עולם לפני אלהים - חסד ואמת מן** [בפתח] **ינצרוהו**".

אימתי ישב עולם לפני אלהים?

בזמן שיש בו עשירים **שגומלין חסד ואמת** ומזמנין **מן** [מזונות] לעניים, והם **ינצרוהו** ישמרו את העולם. [639] והדרינן למתניתין, ומפרשינן מהי "תפיסת יד" של בעל הבית, שאז אינו אוסר אדם אחר הדר בבית על בני החצר:

רבה בר בר חנה אמר: אפילו יש לו לבעל הבית רק **כגון יתד של מחרישה** [ר"ח], אין הדר בבית אוסר על בני החצר.

אמר רב נחמן: **תנא דבי שמואל**: אם יש לבעל הבית באותו בית **דבר הניטל בשבת** [שמותר לטלטלו בשבת], הרי הדר שם **אוסר**, דאינו חשוב "תפיסת יד" של בעל הבית, כיון שאם רוצה הדר הרי הוא מוציאו לחוץ.

ורק אם יש לבעל הבית שם, **דבר שאינו ניטל בשבת**, אז הוא **דאינו אוסר**.

[639] וכתב המאירי: ראוי לחכמים ולבני המעלה, ליתן לכל אחד מקום לכבודו לפי ענינו, אם מצד חכמה, אם מצד עושר, אם מצד איזה מעלה שבו, ובלבד לכוונה טובה. וזהו שאמרו: רבי מכבד עשירים, וסמכו הטעם מן הפסוק.

תניא נמי הכי: **יש לו** לבעל הבית **טבל** שהוא מוקצה, או **שיש לו עששיות**, שהן חתיכות גדולות של ברזל, שאינן ניטלות בשבת כיון שמוקצין הן [מאירי, וראה רש"י], **וכל דבר שאינו ניטל בשבת - אינו אוסר**.

מתניתין:

המניח את ביתו שיש לו בחצר עם שאר דיורין, **והלך לשבות בעיר אחרת, אחד נכרי** - שאף הוא אוסר על בני החצר עד שישכירו ממנו את רשותו, כמבואר לעיל בריש פרק הדר - **ואחד ישראל - הרי זה אוסר, דברי רבי מאיר**.

מפני שסובר רבי מאיר שדירה בלא בעלים שמה דירה. [640]

רבי יהודה אומר: **אינו אוסר**, היות שדירה בלא בעלים לא שמה דירה.

רבי יוסי אומר: **נכרי אוסר**, שאף שדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, חיישינן שמא יבוא בשבת.

אבל **ישראל אינו אוסר**, כיון **שאין דרך ישראל לבוא בשבת**.

רבי שמעון אומר:

א. ישראל שהלך לשבות במקום אחר והסיח דעתו בהדיא, וכגון ששאלוהו, ואמר שאין דעתו לחזור בשבת זו לביתו - אינו אוסר.

ב. לא הסיח דעתו, כגון ששמעו ממנו שדעתו לחזור בשבת, הרי זה אוסר בכל גווני, דחשבינן ליה כאילו הוא בביתו.

ג. לא גילה דעתו בהדיא, **אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר - אינו אוסר**. שאפילו בסתמא אנו אומרים **שכבר הסיע מלבו** מלשוב לביתו, ואינו אוסר [נתבאר על פי ביאור הלכה].

גמרא:

אמר רב: **הלכה כרבי שמעון**.

והא דאמרינן, שאפילו בסתמא הרי זה מסיח דעתו - **דוקא** שהלך לשבות אצל **בתו**. **אבל** הלך לשבות אצל **בנו**, **לא**. מפני שאין אדם מסיח דעתו מביתו לדור אצל כלתו אשת בנו, שמא תתקוטט עמו, ויצא מביתם.

והיינו **דאמרי אינשי**: גם אם **נבח בך כלבא** [נבח עליך "כלב" זכר, כמו חתנך], **עול!** אל תירא ממנו, והכנס לביתם של חתנך ובתך.

אבל אם **נבח בך גורייתא** ["כלבה" נקבה, כגון כלתך] - **פוק**, צא מביתם וברח לך אל מקומך! [נתבאר על פי ביאור הלכה].

[640] כן פירש רש"י, וראה רבי עקיבא איגר במשניות, שתמה על זה מכח סוגיא דלעיל דף סב ב, ראה שם.

מתניתין:

[ענין "בור שבין שתי חצירות" מתבאר לפי שיטת רש"י, ועל פי הגאון יעקב].

שתי חצירות של שני אנשים, ומחיצה ביניהן לכל אורך החצר בלא פתח ביניהן, ואין יכולין לערב יחד [או אף אם יש פתח ביניהם ולא עירבו - שולחן ערוך].

ובור מים תחת המחיצה - חציו בחצר של זה וחציו בחצר של זה. [ראה ציור]

שורת הדין שיהיו בני חצר אחת ממלאים מחצי הבור שבחצירם, ובני חצר שניה ממלאים מחצי הבור שבחצירם.

אלא, שכשממלא האחד מחציו, מביא הוא לחצירו גם ממים שבחציו של חבירו, ונמצא מוציא מחצר חבירו לחצר שלו, ומשם לביתו.

ולפיכך אמרו חכמים שיש לתקן הבור על ידי עשית מחיצה בין שני חלקי הבור, ודי בזה, אף שעדיין מים מחצירו של זה באים לחצירו של זה. [641]

ולפיכך: **בור שבין שתי חצירות** ומחיצה מהלכת ותלויה על פי הבור - **אין ממלאין ממנו בשבת** לפי שמימי חצר זו מביא לזו. **אלא אם כן עשו לו** לבור **מחיצה** מיוחדת **גבוהה עשרה טפחים**.

בין שהיתה מחיצה זו **מלמטה** [פליגי בה רב הונא ורב יהודה בגמרא, מאי "מלמטה"], **בין מתוך אוגנו** [שפתיו - ריטב"א] של בור.

כלומר: אם רצה עושה המחיצה למעלה בבור "אף על פי שאינה נוגעת במים. קל הוא שהקילו חכמים במים [לסמוך על מחיצה תלויה] דאמר ביה גוד אחית [משוך והורד] למחיצה, ובלבד שתהא [שקועה כולה] בתוך אוגן הבור, שתיראה כהפסקה" [642]

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

בית שמאי אומרים: נותן את המחיצה **מלמטה**, ופליגי בה אמוראי בפירושה [וכמו שיתבאר בגמרא בסמוך].

ובית הלל אומרים: נותן את המחיצה אפילו **מלמעלה**, ופליגי בה אמוראי בפירושה, [וכפי שיתבאר בגמרא בסמוך], וכל שכן דלמטה מהני.

---

[641] נתבאר על פי לשון רש"י כאן, ויותר מפורש בסוכה דף טז א. אך מלשון רש"י לעיל דף פה א ד"ה בור, נראה, שאף בלאו הכי שדולה ממים שברשות חבירו, נמי בעינן מחיצה בבור. ומשום שבתוך הבור פרוצות שתי הרשויות זו לזו, ואוסרים הם זה על זה, ולפיכך צריך מחיצה שתפריד בין הרשויות כשאר שתי חצירות פרוצות. ובמאירי כתב כרש"י כאן, וכן במשנה ברורה נקט בפשטות - על פי רש"י - דהחסרון משום שממלא מרשות חבירו, וכן נראה ברמב"ם.

[642] רש"י. וכדאיתא בגמרא, ולעיל דף יב א. ונראה מלשונו של רש"י כאן, וכן מלשונו של רש"י לקמן דף פז א ד"ה חוקק, שכשנוגעות המחיצות במים, שוב אין צריך לומר "גוד אחית" להפסיק במים עצמם, וצריך תלמוד. אך ברש"י לעיל פד ב כתב, בד"ה שתי שהמחיצות כאילו יורדות עד ה"תהום".

אמר ופליג **רבי יהודה** אכולהו תנאי: אין צריך לעשות כלל מחיצה מיוחדת ועשויה בשביל המים כדי להתיר למלאות מן הבור, **שהרי לא תהא מחיצה** - זו שאומרים חכמים לעשות - **גדולה** [טובה יותר] **מן הכותל שביניהם**.

כלומר: די במחיצת החצירות שהולכת על פי הבור, כדי להתיר למלאות. כיון שסובר רבי יהודה, שהקלו במים במחיצה תלויה, אף באופן זה. [643]

גמרא:

אמר רב הונא לפרושי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל [וממילא שמעת מינה נמי, מאי "מלמטה" דתנא קמא, גאון יעקב]:

למטה דקאמרי בית שמאי - היינו **למטה ממש**.

כלומר: שתהא המחיצה יורדת ומגעת עד סמוך למים שבבור, ומיהו אין צריכין ראשי קנים של מחיצה "ליגע" במים [רש"י. ומיהו למסקנא לא קאי הך פירושא, וכדלקמן בשם הגאון יעקב].

למעלה דקאמרי בית הלל: היינו **למעלה ממש**.

כלומר: אם ירצה, יכול ליתנו בתוך הבור סמוך לשפת הבור למעלה, ואפילו רחוק מן המים.

וזה וזה בבור, שאפילו לבית הלל דקאמרי "למעלה", צריך שתהא כל מחיצה עשרה שקועה בתוך הבור. [ונמצא: דבית הלל, היינו תנא קמא].

ורב יהודה אמר:

למטה: היינו **למטה מן המים**.

כלומר: שתהא המחיצה תחובה בקרקעית הבור.

למעלה: היינו **למעלה מן המים**.

כלומר: אפילו שהיא למעלה מן המים ואינה נוגעת במים נמי מהני, אם אך סמוכה היא לשפת המים שבבור [ונמצא "למעלה" דרב יהודה, היינו "למטה" דרב הונא].

אבל למעלה ממש סמוך לשפת הבור - וכדקאמר רב הונא - לא. [644]

אמר ותמה **ליה רבה בר רב חנן לאביי**: **הא דאמר רב יהודה**, "**למטה**" **למטה מן המים**, אבל "למטה ממש" [שסמוכה למים בלבד] לא, מאי טעמיה?!

---

[643] ראה רש"י בעמוד ב ד"ה אמרו דבר אחד. וראה במשנה לקמן דף פז א, שנחלקו כעין זה רבי יהודה וחכמים באמת המים לעשותה רשות היחיד ולהוציאה מתורת כרמלית, ולשיטתייהו אזלי כמבואר שם ברש"י.

[644] וביאר הריטב"א: לדעת רב הונא לא אתי רבן שמעון בן גמליאל לפלוגי אתנא קמא, שהרי אף לדעת רבן שמעון בן גמליאל, מילתיה דתנא קמא היינו מילתייהו דבית הלל. ולא בא אלא לומר, שבדבר זה שאמר תנא קמא, נחלקו בו בית שמאי ובית הלל. אבל לדעת רב יהודה, פליג רבן שמעון בן גמליאל על תנא קמא, דאפילו לבית הלל אין מועיל באופן דאמר תנא קמא.

דמאי שנא "למטה ממש" דלא, כיון דעריבי מיא שבאים המים מכאן לכאן "תחת" המחיצה.

למטה מן המים נמי לא ליהני, **דהא עריבי מיא** "מעל" המחיצה שאינה גבוהה אלא עשרה טפחים, ופעמים שגובה המים יותר מעשרה טפחים?!

אמר ליה אביי: וכי **לא שמיע לך הא דאמר רב יהודה אמר רב, ומטו בה משום רבי חייא** - לפרש "למטה" דאיתא במתניתין - **צריך שיראו ראשן של קנים** העליונים **למעלה מן המים טפח**, כדי שלא ידלה בהדיא מרשות חבירו [תוספות בשם רש"י], ואף דהשתא נמי עריבי מיא, ואפילו מחיצה של ברזל לא תועיל לזה. עבדינן מאי דאפשר, שיהא נראה כאילו נחלקו המים ואין אחד מהם דולה משל חבירו, ריטב"א וגאון יעקב. [645]

ותו מתמה ליה רבה בר רב חנן לאביי: **הא דאמר רב יהודה** ד"**למעלה**" היינו **למעלה מן המים** וסמוך להם. אבל "למעלה ממש" סמוך לשפת הבור, לא.

מאי טעמיה?!

מאי שנא "למעלה ממש" שהוא רחוק מן המים, **דלא** מהני, כיון שאין מחיצת הפסק ניכרת במים **ועריבי מיא** להדיא.

אם כן, **למעלה מן המים נמי** לא ליהני, **דהא** עדיין **עריבי מיא**, ומאי הפסק איכא, הרי אין נוגעת המחיצה במים?! [646]

אמר ליה אביי: וכי **לא שמיע לך הא דתני רבי יעקב קרחינאה: צריך שישקע ראשי קנים** התחתונים **במים טפח**, כדי שלא ידלה בהדיא מרשות חבירו [תוספות בשם רש"י]?! [647]

ומקשינן: **ואלא הא דאמר רב יהודה**: דרך חורבות כשהן נופלות שנשארים בהן קורות מלמעלה תחובות מחומה לחומה. ואם נותרה **קורה** כזו רחבה **ארבעה** טפחים, **מתרת בחורבה** לטלטל תחת הקורה. [ראה ציור]

ואף שאין שם מחיצות, ושורת הדין שתהא כרמלית, אנו אומרים "פי תקרה יורד וסותם" על שני חודיה שמשתי צדי הקורה, ונמצא המקום שתחת הקורה מוקף מחיצות.

---

[645] וביאר בגאון יעקב: דהא דתנן במתניתין: אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה "עשרה טפחים", לאו למימרא דבעשרה טפחים סגי, דהא אמרינן הכא, שצריך טפח מעל המים, ואפילו גבוהים המים הרבה. אלא, דלכל הפחות מחיצה עשרה - כשיעור מחיצה - בעינן, ואפילו שהמים נמוכים טובא. וראה בריטב"א מה שכתב על זה לדעת רש"י. עוד ביאר בגאון יעקב: דרבי חייא לא אתי לפרושי סברת בית שמאי בלבד. אלא נפקא מינה אף לבית הלל, שהרי בית הלל מודו שאם עשה כבית שמאי שפיר דמי, ולא אמרו אלא ד"אף" למעלה מהני.

[646] נתבאר כלשונו של רש"י. ונראה מלשונו: שאם היה צריך ש"יגעו" המחיצות במים, לא הוה קשיא לן מידי. וראה לשון רש"י במשנה, ובמה שנתבאר לעיל מדקדוק לשונו.

[647] ובהא פליגי בית שמאי ובית הלל, דבית שמאי בעו מחיצה המפסקת עד התהום, ובית הלל בעו היכר מחיצה". רש"י. וכתב הגאון יעקב: כשם ד"למעלה" דרב יהודה, היינו שישקע ראשי קנים במים, טפח. הוא הדין ד"למטה" דרב הונא - דהוא כמו "למעלה" דרב יהודה, וכמו שנתבאר לעיל - הכוונה, שישקע ראשי הקנים במים, טפח.

אבל אינה רחבה ארבעה טפחים, לא.
לפי שמחיצה העשויה לפחות מחלל ארבעה טפחים אינה מחיצה. [648]
ורב נחמן אמר משמיה **דרבה בר אבוה**:

דף פו:

קורה רחבה **ארבעה** טפחים - **מתרת במים**, בבור שבין שתי חצירות, כשנתונה הקורה על רחבה באמצע הבור. [ראה ציור] והשתא תיקשי מהא דרבה בר אבוה [דקשיש מרב יהודה - ריטב"א], לרב יהודה דסבר דלא סגי במחיצה העומדת למעלה, אלא מצריך לשקע ראשי הקנים במים, שלא ידלה מרשות חבירו [תוספות בשם רש"י], היכי מהני האי קורה להתיר הבור?
הא קא אזיל דלי מתחת כל רוחב הקורה **לאידך גיסא** של קורה, לחלקו של חבירו, **ומייתי** מים מחלקו של חברו, אליו?!
אבל לרב הונא, לא בעינן אלא שיהיה היכר קצת שלא יטלטל שם להדיא, וסגי נמי בקורה [תוספות בשם רש"י].
ומשנינן: **קים להו לרבנן**: **דאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים**, ואינו דולה מחלקו של חבירו.
ותמהינן: אכתי תיקשי לרב יהודה דבעי הפסק מחיצה, האיך מהני האי קורה?
והא עריבי מיא תחת הקורה, והאיך דולה מים מתחת הקורה [תוספות]?!
ומכח הך קושיא דחינן להא דרב יהודה, ואמרינן:
אלא, שפיר מהני אף מחיצה למעלה סמוך לשפת הבור, וקורה הנתונה על אמצע הבור, **משום דקל הוא שהקילו חכמים במים**.
כדבעא מיניה רבי טבלא מרב: **מחיצה תלויה** - **מהו שתתיר** לטלטל **בחורבה** שדרך להיות שם מחיצות תלויות [רש"י לעיל דף יב.]?
אמר ליה: **אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים. קל הוא שהקילו חכמים במים!** [649]
שנינו במשנה: **אמר רבי יהודה**: **לא תהא מחיצה** גדולה מן הכותל שביניהם:
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: **רבי יהודה** שמיקל במחיצה תלויה, אפילו כשלא נעשית בשביל המים ושלא בתוך אוגני הבור, **בשיטת רבי יוסי אמרה**.

[648] וכתב רש"י: אין הלכה כמותו, ש"מחיצה תלויה היא", וקיימא לן שאינה מחיצה. ושאר ראשונים פליגי עליו, כי "פי תקרה יורד וסותם" אינו ענין כלל ל"מחיצה תלויה", ראה שם.
[649] ונראה מדברי הגמרא - לפי שיטת רש"י, דלרב יהודה, כיון שמשקע ראשי הקנים במים טפח, אין צריך לקולא זו, ולאו מחיצה תלויה מיקרי. וראה לשון רש"י במשנה, ובמה שנתבאר שם.

דאמר: מחיצה תלויה מתרת אפילו ביבשה. [650]

דתנן: המשלשל [כל מלמעלה למטה קרי שלשול - רש"י סוכה דף טז א] **דפנות מלמעלה למטה**, שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך, ואורג ובא כלפי מטה.

אם [ב"ח ורש"י] **גבוהות** הדפנות **מן הארץ שלשה טפחים**, שגדיים יכולים לבקוע מתחתה, הויא לה מחיצה תלויה, **ופסולה** הסוכה.

ואם התחיל לארוג **ממטה למעלה**, **אם גבוהות** הדפנות **עשרה טפחים** כשיעור גובה מחיצה, אף על פי שאינן מגיעות לסכך, **כשירה** הסוכה.

רבי יוסי אומר: כשם שמלמטה למעלה, אף על פי שאין הדפנות מגיעות לסכך, אם גבוהות **עשרה טפחים** סגי בהכי.

כך מלמעלה למטה די בדפנות גבוהות **עשרה טפחים** ואף על פי שאין מגיעות לארץ.

דסבר רבי יוסי, מחיצה תלויה מתרת!

ודחינן לדברי רבה בר בר חנה: **ולא היא!**

אלא **לא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי, ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה!**

כלומר: מדרבי יהודה דמתניתין לא נשמע דסגי בדפנות סוכה במחיצה תלויה, ומרבי יוסי דסוכה לא נשמע דבגוונא דמתניתין סגי במחיצה תלויה.

לא [ב"ח] **רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי:**

כי **עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא** הכא, **בעירובי חצירות דרבנן. אבל בסוכה דאורייתא, לא!**

ולא רבי יוסי סבר לה כרבי יהודה:

כי **עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא בסוכה, דאיסור עשה הוא** [בסוכות תשבו שבעת ימים]. [651]

אבל שבת, דהוצאה מרשות לרשות ברשויות דאורייתא **איסור סקילה הוא - לא אמר** רבי יוסי דליהני בה מחיצה תלויה.

וכיון שכן: אף בהוצאה מרשות לרשות ברשויות דרבנן [מרשות של זה לרשות של זה], לא מהני מחיצה תלויה, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. [652]

---

[650] הילכך במים נמי, אין צריך שתיראה המחיצה עשויה בשביל המים ובתוך אוגני הבור. לשון רש"י. והריטב"א כתב: כשם שהיקל רבי יוסי להתיר מחיצה תלויה בחורבה דחמירא, ואיכא בקיעת גדיים. היקל הוא [רבי יהודה] להתיר מחיצה תלויה בבור אפילו מכותל שעליו.

[651] דמחיצה תלויה שאינה מתרת - לפי סברת הגמרא השתא - אינו אלא מדרבנן, ובסוכה דאיסור עשה הוא אוקמוה אדאורייתא, ריטב"א.

[652] רש"י כאן. ובסוכה דף טז ב ביאר באופן אחר: כיון דאיסור מלאכה בשבת איסור סקילה הוא, מחמירין בשבת, אפילו במידי דרבנן דאית בה].

ואם תאמר: כיון דרבי יוסי מודה גבי שבת דלא מהני מחיצה תלויה [רש"י סוכה], **אותו מעשה שנעשה בציפורי** שהתירו בשבת על ידי מחיצה תלויה - **על פי מי נעשה**?
והרי ודאי על פי רבי יוסי נעשה, שראש של ציפורי היה, ועל פיו היו עושין כולן?!
אימא לך: **לא על פי רבי יוסי נעשה, אלא על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי נעשה**, אחר שנפטר רבי יוסי!
והיינו מעשה: **דכי אתא רב דימי, אמר**: **פעם אחת שכחו** בציפורי **ולא הביאו ספר תורה** לבית הכנסת **מבעוד יום**, מבית שבאותה חצר שבית הכנסת פתוח לה.
וכיון שהיו באותה חצר דיורין נוספים ולא עירבו, לא היו יכולין לטלטל בשבת מאותו בית לבית הכנסת, דרך חצר שלא עירבה.
ולפיכך: **למחר** בשבת **פרסו סדין** [סדינים] **על העמודים** - שהיו שם משני צידי הדרך מהבית לבית הכנסת - ונעשית הדרך שביניהם כמין מבוי קטן שאין פתוחים לו אלא הבית ובית הכנסת, ושאר דיורין שבחצר אינם אוסרים שם, כיון שאין פתוחים לאותו מבוי קטן, [ראה שפת אמת], **והביאו ספר תורה וקראו בו**. [ראה ציור]
ואותו מעשה שסמכו על הסדינים, על פי רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי נעשה, שמחיצה תלויה היא, כיון שהיו הסדינים גבוהין מן הארץ.
ותמהינן עלה: היכי אמרת "**פרסו** סדין"? **לכתחילה מי שרי** לפרוס?
והא תניא: **הכל** [רבי אליעזר ומחלוקתו שנחלקו ב"תוספת" על אהל ארעי] **מודים שאין עושין אהל עראי** שלם **בשבת**, והיכי שרית לפרוס סדינים בשבת?! [653]
ומשנינן: לא תימא: "פרסו סדין". **אלא**: **מצאו סדינין פרוסין על העמודים, והביאו ספר תורה וקראו בו**.
אמר רבה: **רבי יהודה** דמתניתין **ורבי חנניא בן עקביא, אמרו דבר אחד**, שהקילו הרבה במים [רש"י] ולא הצריכו היכר מחיצה לשם מים [גאון יעקב, וראה ריטב"א].
רבי יהודה - הא דאמרן, דמיקל במחיצה ההולכת על פי הבור אף על פי שאין בה היכר מחיצה לשם מים.
רבי חנניא בן עקביא - דתניא: **רבי חנניא בן עקביא אומר**: **גזוזטרא** שאין לה מחיצות - העומדת למעלה מן הים שהוא כרמלית, ורוצה למלאות ממנו ולהביא אליו לרשות היחיד - **שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות** מרובעות, שהן עשרים וארבעה טפחים על עשרים וארבעה טפחים,

[653] ברש"י סוכה דף טז ב מחק קושיא זו מן הגמרא, מפני שמחיצה בלא גג אינה בכלל עשית אהל, וראה בתוספות שם שהאריכו בזה.

דף פז.

חוקק בה באמצעה נקב רחב **ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים, ונותר סביבות הנקב עשרה טפחים מכל צד, **וממלא** מן הים.

מפני שאנו אומרים: "כוף", כלומר: רואין אותן עשרה טפחים שנותרו, כאילו היו כפופין למטה, כעין מחיצה תלויה על המים, ואמרינן נמי "גוד אחית מחיצתא", שרואין את המחיצות התלויות כאילו יורדות וסותמות עד המים. [ראה ציורים]

ונעשו המים שכנגד הנקב רשות היחיד, ויכול למלאות מן הים ולהביא לביתו.

[אבל אם היתה הגזוזטרא פחותה מעשרים וארבעה טפחים על עשרים וארבעה טפחים לא סגי, כיון שצריך שיהא הנקב ארבעה על ארבעה טפחים, שאם לא כן הוי לה מחיצה העשויה לפחות מארבעה על ארבעה שאינה מחיצה. וכן צריך שישאר סביבות הנקב עשרה טפחים מכל צד, כשיעור מחיצה].

הרי חזינן שהיקל רבי חנניא בן עקביא במים הרבה, ולא הצריך היכר מחיצה לשם מים, שאף שהנקב נעשה לשם מים, הרי המחיצה לא נעשית לשם מים [גאון יעקב, וראה ריטב"א].

אמר ליה אביי: **ודילמא לא היא** כדקאמרת: שרבי יהודה ורבי חנניא בן עקביא אמרו דבר אחד.

אלא יש לומר: **עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם** [במתניתין], **אלא** משום **דאמר**: "**גוד אחית מחיצתא**" על מחיצות תלויות קיימות. **אבל** "**כוף וגוד**", **לא**. [ראה מה שהוסיף ביאור בזה, בגאון יעקב].

ועד כאן לא קאמר רבי חנניא בן עקביא התם, להתיר לאנשי טבריה למלאות מימה של טבריה על ידי היתר זה, [וכדאמר לקמן, שלהם הוא שהתיר], **אלא** משום דמיירי **בימה של טבריה** שאינה כרמלית גמורה [רשות שאין לה מחיצות], הואיל **ויש לה אוגנים** [שפה גבוהה] דהוי כמחיצות סביב לה, **ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה** סביב ורשות שיש לה מחיצות היא.

אלא שמכל מקום דין כרמלית לה, מדרבנן, כיון שהוי "היקף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה" שעשאוהו חכמים ככרמלית [ומדאורייתא רשות היחיד גמורה היא], וכדאיתא לעיל דף כג א.

וכיון שכן, הקילו בו לסמוך על תקנתא פורתא כי האי.

אבל בשאר מימות שהן כרמלית גמורה **לא** היקל רבי חנניא, ואף בגוונא דמתניתין דילמא אינו מיקל כל כך.

אמר אביי: **ולדברי רבי חנניא בן עקביא** דסבר אמרינן בגזוזטרא "כוף וגוד":

אם היה כותל העלייה [שהגזוזטרא צמודה אליה] על שפת המים, **והיתה** הגזוזטרא **סמוכה לכותל**, **במרחק פחות משלשה טפחים** מתחלת הגזוזטרא לכותל, אין צריך שתהא הגזוזטרא ארבע אמות על ארבע אמות.

אלא: **צריך שיהא אורכה** של גזוזטרא [לאורך העלייה] **ארבע אמות**, **ורוחבה אחד עשר טפחים ומשהו**. [ראה ציור 1] וכך הוא החשבון: כיון שהעלייה עצמה עומדת על שפת הים, חשוב כותל העלייה כמחיצה אחת של הגזוזטרא, ואין צריך שיהא בגזוזטרא אלא כדי לכוף שלש מחיצות. ורואין אנו את רוחב הגזוזטרא שהוא אחד עשר טפחים ומשהו, כאילו עשרת הטפחים הרחוקים מן העלייה נכפפו כלפי מטה, והרי לנו מחיצה שניה במקביל למחיצה של כותל העליה.

נותר לנו לאחר הכיפוף: גזוזטרא רחבה טפח ומשהו, באורך ארבע אמות שהן עשרים וארבעה טפחים.

"כופף" את עשרת הטפחים שבכל צד כלפי מטה!

הרי לך מכל צד, מחיצה גבוהה עשרה טפחים ברוחב טפח ומשהו, כשהמרחק מהכותל לתחלת המחיצה פחות משלשה טפחים.

ולכשתאמר "לבוד", ותראה כאילו נמשך רוחב המחיצה עד לכותל, הרי לנו שתי מחיצות נוספות של עשרה טפחים על רוחב ארבעה.

נותר לנו מן הגזוזטרא לאחר ה"כיפופים": אורך ארבעה טפחים על רוחב טפח ומשהו. ועתה חוקקין נקב לכל רוחב הגזוזטרא שנותר, ולכל אורכה שנותר, הרי לך חלל של ארבעה על ארבעה [עם ההפרש שבין הגזוזטרא לעלייה].

ונמצא: חלל ארבעה על ארבעה מוקף מחיצות. [ראה ציור 2]

ומשלשל דלי מחלון העלייה, וממלא.

היתה זקופה, כלומר: שבמקביל לכותל העליה - העומד על שפת הים - העמיד בריחוק ארבעה טפחים בצמצום, מחיצה העומדת זקופה ככותל העלייה - **צריך שיהא גובהה** של אותה מחיצה **עשרה טפחים**.

והרי לנו שתי מחיצות - מחיצת העלייה והמחיצה הזקופה - בגובה עשרה טפחים, וביניהן נקב ארבעה טפחים.

וצריכים אנו להשלים שתי מחיצות נוספות המחברות בין שתי המחיצות, ולפיכך צריך שיהא **ברוחבה** של המחיצה הזקופה **ששה טפחים ושני משהויין**. [ראה ציור 1]

וכך הוא החשבון: כשם שאומרים "כוף" כלפי מטה, אומרים כאן "כוף" אותה מחיצה זקופה משני צדיה כלפי כותל העלייה!

ומשכופפת טפח ומשהו מכל צד, יש בין הכיפוף וכותל העליה, שלשה טפחים פחות משהו.
ולכשתאמר "לבוד", הרי לך מכל צד של הנקב, מחיצה גבוהה עשרה טפחים [כשיעור גובה המחיצה הזקופה], ורחבה ארבעה טפחים.
והיא עומדת בסמוך לנקב שאורכו ארבעה טפחים [כשיעור רוחב המחיצה שנותרה לאחר "הכיפוף"], על ארבעה טפחים [כשיעור המרחק שבין הכותל והמחיצה המקבילה הזקופה]. [ראה ציור 2]
ומשלשל דלי מחלון העלייה, וממלא.
אמר רב הונא בריה דרב יהושע: היה כותל מכתלי העלייה נכנס לתוך המים ממזרח למערב במשך ארבעה טפחים, וכותל שני של העליה הולך מצפון לדרום על שפת המים, לאורך ארבעה טפחים. **והיתה** הגזוזטרא **עומדת** ושקועה **ב**אותו **קרן זוית** על המים, ושני כתלי העליה הן - הן כתלי הגזוזטרא.
נמצא, שאין צריך להשלים לגזוזטרא אלא שתי מחיצות בלבד, ולפיכך: **צריך שיהא גובהה** של מחיצה זקופה - שיעמיד במקביל לכותל העליה ההולך מצפון לדרום, במרחק ארבעה טפחים בצמצום מכותל זה - **עשרה טפחים**, **ורוחבה שתי טפחים ושני משהויין**. [ראה ציור 3]
וכך הוא החשבון: העמד את המחיצה מצפון לדרום, כשחודה רחוק שלשה טפחים פחות משהו, מן הכותל ההולך ממזרח למערב!
ונמצא טפח ומשהו ממנה, עם ההפרש שבינה ובין הכותל ההולך ממזרח למערב לכשתאמר "לבוד", משלימין מחיצה שלישית גבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבעה טפחים.
נותר לך רוחב טפח ומשהו מהמחיצה הזקופה, כדי "לכופף" אותה כלפי הכותל ההולך מצפון לדרום [כיפוף מקביל לכותל ההולך ממזרח למערב], והרי לך מחיצה רביעית, כאשר "תוסיף" לאותו כיפוף על ידי "לבוד", אותם שלשה טפחים פחות משהו, המפרידים בין הכיפוף לבין הכותל ההולך מצפון לדרום.
ותחתית הגזוזטרא חלולה לגמרי, הרי לך נקב ארבעה על ארבעה, מוקף ארבע מחיצות גבוהות עשרה. [ראה ציור 4] ומשלשל דלי מחלון שבאחד מכתלי העלייה, וממלא.
[וכן יכול ליתן אותה מחיצה זקופה, כשהיא מקבילה לכותל ההולך למזרח ממערב, ורחוקה מן הכותל ההולך מצפון לדרום, שלשה טפחים פחות משהו].

והשתא מקשינן: כיון דאמרת, שכשמוכה הגזוזטרא לכותל העליה, הוי הכותל גופיה כמחיצה אחת, וגם אפשר לצרף את החלל שבין הכותל לגזוזטרא, כיון דאמרינן "לבוד". תיקשי:

ואלא הא דתניא: **רבי חנניא בן עקביא אומר**: **גזוזטרא שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות**, **חוקק בה ארבעה על ארבעה** טפחים **וממלא - היכי משכחת לה** שצריך שיהא בה שיעור זה - שהוא כדי לכוף ארבע מחיצות גבוהות עשרה טפחים, וכדי לחוק נקב ארבעה על ארבעה - והרי בפחות מכך סגי, לפי מאי דאמרן?!

ומשנינן: לא בעינן ארבע אמות אלא היכא **דעבידא** הגזוזטרא **כי אסיתא** [מדוכה], כלומר: שאין הגזוזטרא סמוכה לכותל, אלא עומדת בפני עצמה על ארבע יתדות בתוך המים. [ראה ציור]

ולפיכך צריך שיהא בה שיעור כדי לחוק ארבעה על ארבעה, ולכוף ארבע מחיצות בגובה עשרה טפחים, שהן בין הכל עשרים וארבעה טפחים על עשרים וארבעה טפחים, שהם ארבע אמות על ארבע אמות.

ולאחר שכביכול כופפת את המחיצות, נעשית גזוזטרא זו כצורת מדוכה.

מתניתין:

אמת המים [תעלה למעבר מים] כשהיא עמוקה עשרה ורחבה ארבעה, שם כרמלית עליה כשאר ימים ונהרות.

ואם עוברת אמת המים בחצירו - שנכנסת מצד אחד של חצירו לצד שני של חצירו דרך נקבים שיש תחת הכתלים - אסור למלאות הימנה לחצירו שנמצא ממלא מכרמלית לרשות היחיד.

אבל אם היתה בריכת מים בחצירו שאינה יוצאת מגבולות החצר, אינה צריכה שום תיקון אפילו רחבה ועמוקה הרבה, דכל מה שבתוך המחיצות בכלל רשות היחיד היא, [משנה ברורה].

אמת המים שהיא עוברת בחצר, **אין ממלאין הימנה בשבת** [כמו שנתבאר], **אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה** [ה] **עשרה טפחים** בתוך אמת המים **בכניסה** של אמת המים לחצר **וביציאה** ממנה. [654] [ראה ציור]

[654] וכשם שנחלקו תנאי ואמוראי לעיל בבור שבין שתי חצירות, היכן נותן המחיצה, כן נחלקו כאן - שולחן ערוך, וראה לשון רש"י, ותוספות יום טוב. אבל אין להסתפק במחיצות החצר התלויות ועוברות על גב המים. ואף שנתבאר במשנה דלעיל דקל הוא שהקילו חכמים במים לסמוך על מחיצה תלויה, הני מילי היכא דנראית מחיצה שנעשית בשביל המים, וכדאמרן נמי התם בבור שבין שתי מחיצות.

רבי יהודה - לשיטתו במשנה דלעיל בבור שבין שתי חצירות - **אומר**: **כותל** החצר **שתלויה על גבה** של אמת המים **תידון משום מחיצה!**
וכשם שסומך רבי יהודה לעיל על מחיצה תלויה, אף שלא נעשית בשביל הבור.
אמר רבי יהודה להוכיח כדבריו: **מעשה באמה** של מים **של** העיר **אבל** - שלא היו לה אלא מחיצות החצר התלויות על גבה - **שהיו ממלאין ממנה על פי זקנים, בשבת!**
אמרו לו חכמים: אין משם ראיה, שלכך היו ממלאין ממנה **מפני שלא היה בה כשיעור** כרמלית בעומק עשרה טפחים ורוחב ארבעה טפחים. [655]

גמרא:

תנו רבנן: **עשו לה** לאמת המים מחיצה **בכניסה** לחצר, **ולא עשו לה ביציאה** מן החצר.
או **שעשו לה ביציאה** מן החצר, **ולא עשו לה בכניסה**, כיון שעדיין מחוברת היא למים שמחוץ לחצר, נעשה אף מה שבתוך החצר לכרמלית.
ולפיכך: **אין ממלאין הימנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה עשרה טפחים ביציאה ובכניסה**, שדומה על ידי המחיצות כמי שמתחלת האמה בחצר זו, ולפיכך ממלאין הימנה בשבת.
רבי יהודה אומר: **כותל שעל גבה תידון משום מחיצה.**
אמר רבי יהודה: **מעשה באמת המים שהיתה באה מאבל לצפורי** - ולא היו לה אלא מחיצות החצר התלויות על גבה - **והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים.**
אמרו לו: **משם ראייה**?!
לכך מילאו הימנה, **מפני שלא היתה עמוקה עשרה טפחים**, או שלא היה **רוחבה ארבעה** טפחים.
תניא אידך: **אמת המים** הנכנסת "למבוי או לחצר" [לשון רש"י. וראה לקמן בשם הגאון יעקב] **העוברת בין החלונות**, כלומר: שעוברת בין שתי שורות של בתים, וחלונות הבתים פתוחים לצד האמה כדי למלאות הימנה, ולא עשו לה מחיצות כדי להתירה:
פחות משלשה טפחים **משלשל דלי וממלא** [מפרש לה ואזיל]. [ראה ציור]
שלשה טפחים **אין משלשל דלי וממלא.**
רבן שמעון בן גמליאל אומר: **פחות מארבעה** טפחים **משלשל דלי וממלא.**
ארבעה טפחים **אין משלשל דלי וממלא.**
והשתא מפרשינן לשיעור שלשה וארבעה דאיתא בברייתא: **במאי עסקינן**?

[655] שאין מים נעשין רשות לעצמן [בין שהיו ברשות היחיד כהך דמתניתין ובין שהיו ברשות הרבים] בפחות מעומק עשרה ברוחב ארבעה [לשון רש"י, וראה שם]. ודינם כדין הרשות שבו הם נמצאים.

אילימא ששיעור שלשה וארבעה קאי על **אמת המים גופה**, כלומר: דתנא קמא סבר: שאם היה שיעור רוחב אמת המים פחות משלשה טפחים, אינה כרמלית, ולפיכך מותר למלאות הימנה, אף שלא עשו לה מחיצות. ורק מרוחב שלשה טפחים הוי כרמלית, ואסור. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: ששיעורה הוא ארבעה טפחים.

הא לא אפשר!

דתיקשי, **ואלא הא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: אין כרמלית פחותה מרוחב ארבעה - לימא כתנאי אמרה לשמעתיה?!**

אלא, על כרחך, הך שיעורא דשלשה וארבעה לא קאי על רוחב האמה, שהיתה רחבה כשיעור כרמלית. אלא על רוחב **אגפיה** [חומותיה של אמת המים], שהיו גבוהים שלשה טפחים מקרקע החצר.

והנידון בברייתא הוא: **להחליף** [כלומר: לשלשל לאמה בשני שלבים, מהחלון לאגף ומהאגף לאמה].

וכך הוא פירוש הברייתא: אם היה האגף רחב "פחות משלשה" טפחים "משלשל דלי" לאגף, ומן האגף משלשלו שוב לאמה, "וממלא" מן האמה. ומעלה מן האמה לאגף, ומן האגף לחלון.

אבל אם היה האגף רחב "שלשה" טפחים, "אין משלשל דלי וממלא", ואפילו בשני שלבים.

ולרבן שמעון בן גמליאל עד שיהיו האגפים רחבים ארבעה טפחים מותר להחליף, ומארבעה טפחים אסור להחליף.

וביאור מחלוקתם: הרי מקום גבוה שלשה טפחים העומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, אם רחב ארבעה טפחים ואינו גבוה עשרה [שאינה רשות היחיד מחמת עצמה] הוא כרמלית.

ואם אינו רחב ארבעה טפחים, הוא אינו רשות בפני עצמה [כרמלית] אלא הוא בטל לשתי הרשויות שבצדו, ומותר להוציא ממנו הן לרשות הרבים והן לרשות היחיד, והוא חשוב "מקום פטור" [וכמו שנתבאר בסמוך, ולעיל דף ט א ודף עז א].

וקא סברי רבנן: הני מילי כשעומד אותו המקום בין רשות היחיד לרשות הרבים, שהן רשויות חשובות מדאורייתא, ולפיכך בטל אותו מקום ביחס לשתיהן, ופוקע ממנו שם של רשות בפני עצמה.

אבל אם הוא עומד בין רשות היחיד לכרמלית, שאינה אלא רשות מדרבנן, אין הכרמלית חשובה דיה שיתבטל אותו מקום אף אליה.

ולכן הוא בטל רק לרשות היחיד החשובה שבצדו, ודין רשות היחיד לו.
ורק אם רחב אותו מקום פחות משלשה טפחים הוא מקום פטור.
ולפיכך: אגפי האמה העומדים בין רשות היחיד [החצר] לכרמלית [האמה], אם הם רחבים פחות משלשה טפחים הם מקום פטור, וכשמוציא מן החלון לאגף, אינו אלא כמוציא מרשות היחיד למקום פטור, שמותר.
וכשמשלשל שוב מן האגף לאמה, אינו אלא כמוציא ממקום פטור לכרמלית, שמותר.
אבל כשרחבים שלשה טפחים דין רשות היחיד להם, ואסור לשלשל מן האגף לאמה, ולמלאות.
ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אין חילוק בין סמוכה לרשות דאורייתא, לבין סמוכה לרשות דרבנן. אלאהכל מקום שאין בו ארבעה על ארבעה, מקום פטור הוא לענין שלשול ממנו לכרמלית, לפי שאין בו אלא איסור דרבנן. [656]
ותמהינן עלה: אף שמקום פטור הוא, מכל מקום אסור.
דהא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: **מקום שאין בו ארבעה על ארבעה** - שהוא מקום פטור, וכדאמרן - **מותר לבני רשות היחיד ולבני רשות הרבים לכתף עליו** [להניח משאם עליו, וליטלו ממנו], **ובלבד שלא יחליפו!**
שלא הותר להעביר מרשות לרשות, אפילו מניחו באמצע במקום פטור. והשתא תיקשי, היכי שרית הכא להחליף מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור?!
ומשנינן: **התם** במילתא דרבי יוחנן **רשויות דאורייתא** הן, שהרי הרשות עומדת בין רשות היחיד לרשות הרבים, ונמצא, שכשהחליף דרך מקום פטור "מתעבדא איסורא דאורייתא דרך מקום פטור" [רש"י], ולפיכך אסור.

דף פז:

אבל **הכא**, הא מיירי **ברשויות דרבנן**.
כלומר: הכרמלית [אמת המים] אינה רשות אחרת לענין הוצאה ממנה לרשות היחיד, אלא מדרבנן. ולא גזרו היכא דמיתעבדא איסורא דרך מקום פטור.
ותמהינן עלה: **והא רבי יוחנן** שאסר להחליף ברשויות דאורייתא דרך מקום פטור [כדאמרן], **ברשויות דרבנן** מרשותו של זה לרשותו של זה **נמי אמר** שאסור להוציא מזה לזה דרך מקום פטור. [657]

[656] ובגאון יעקב תמה: הרי האגפים בתוך רשות היחיד הם [ולא סמוכים לו], ורשות היחיד גמורה, הם. וביאר דמיירי הכא שאמת המים עוברת בין החצירות ולא בתוכן, וכשרחבים ארבעה הוי כרמלית, ופחות מכך דין מקום פטור להם, וראה רש"י.

[657] כלומר: רשות שעומדת בין שתי רשויות של שני בני אדם, שאין לה תורת "רשות" בפני עצמה, ובטילה לשתי הרשויות שבצדיה, ואף היא נקראת "מקום פטור".

ותיקשי: מאי שנא כרמלית ורשות היחיד, דאמרת מותר להחליף?!
והיכן אמרה?
דתנן [לעיל דף עו ב]: **כותל** שהיה עומד **בין שתי חצירות** של שני בני אדם, **גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה** טפחים, [והוא הדין פחות מרוחב ארבעה, ומשום סיפא נקט לה] **מערבין שנים**, **ואין מערבין אחד** לטלטל מזו לזו, שהרי מחיצה בלא פתח ביניהן.
היו בראשו של כותל **פירות - אלו** שבחצר אחת **עולין** אליו **מכאן ואוכלין**, **ואלו** שבחצר שניה **עולין מכאן ואוכלין** [ובלבד שלא יורידו למטה, שהרי זה מוציא מרשות משותפת לשניהם אל חצר של יחיד ומשם לביתו].
נפרץ הכותל שביניהן **עד עשר אמות** שתורת "פתח" עליו, **מערבין שנים** אם ירצו.
ואם רצו מערבין אחד, **מפני שהוא כפתח**
אבל נפרץ הכותל **יותר מכאן** [מעשר אמות] אוסרין זה על זה, **ומערבין אחד ואין מערבין שנים**.
והוינן בה בגמרא לעיל דף עו: **אין בו** בכותל רוחב **ארבעה** טפחים - **מאי** דיניה דכותל? ואמרינן עלה התם:
אמר רב: **אויר שתי רשויות שולטת בו**, **ולא יזיז בו** אפילו **כמלא נימא**. [658]
ורבי יוחנן אמר: מקום פטור הוא הכותל, ובטל לכאן ולכאן.
ולפיכך: **אלו מעלין מכאן** פירות **ואוכלין**, **ואלו מעלין מכאן** פירות **ואוכלין**, ואין חוששין להוצאה מרשות לרשות. [וראה מה שנוסף לעיל - במקומו - בזה].
ואמרינן עלה התם:
ואזדא רבי יוחנן - דאמר אלו "מעלין", דמשמע: אבל לאיחלופי לא - **לטעמיה**: **דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן**: **מקום שאין בו ארבעה על ארבעה - מותר לבני רשות הרבים ולבני רשות היחיד לכתף עליו**, **ובלבד שלא יחליפו!**
הרי חזינן דלרבי יוחנן אף ברשויות דרבנן אסור להחליף, וכדייק רבי יוחנן בלישניה, אלו "מעלין", וכדאמרן.
ותיקשי: היכי שרינן להחליף ברשויות דרבנן, ככרמלית?!
ומשנינן: **ההיא** מימרא דרבי יוחנן: "אלו מעלין מכאן ואוכלין" - **זעירי** הוא **דאמרה** משמיה דרבי יוחנן.
אבל רב דימי, דאמר לעיל משמיה דרבי יוחנן "אין כרמלית פחותה מארבעה", ומכח הך מימרא הוצרכנו לפרש את הברייתא ד"משלשל דלי", דקאי על "אגפיה, ולהחליף",

[658] ביאור דברי ושיטת רב נתבארו לעיל במקומם בארוכה.

ואשר מזה מוכח דשרינן להחליף ברשויות דרבנן - סבר דרבי יוחנן לא אסר להחליף אלא ברשויות דאורייתא, ולא ברשויות דרבנן.
והשתא מקשינן: **ולזעירי**, דסבר שלרבי יוחנן אסור להחליף אפילו ברשויות דרבנן, וכדאמר משמיה: אלו "מעלין" ולא "מחליפין" -
קשיא הא ברייתא ד"משלשל דלי" דעסיקנא ביה, היכי מפרש לה?
דהא לא מצי לפרושי "באגפיה, ולהחליף" שהרי אסור להחליף?! ומשנינן: **זעירי - מוקים לה** לברייתא ד"משלשל דלי", שחילקנו בה בין רחב שלשה לשלשה, ובין פחות מארבעה לארבעה **באמת המים גופה** וכדבעינן למימר לעיל.
אלא שהוקשה לן [וכדאיתא בגמרא לעיל], דלפום הך פירושא תיקשי: הא אמר רב דימי משמיה דרבי יוחנן: אין כרמלית פחותה מארבעה ו"לימא כתנאי אמרה לשמעתיה", [דהא להך פירושא, לרבנן יש כרמלית אף ברוחב שלשה].
ואמר לך זעירי: אין הכי נמי, **ודרב דימי תנאי היא!**
שנחלקו בה חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בברייתא ד"משלשל דלי".
ולחכמים יש כרמלית פחותה מארבעה [אלא שלדידיה הלכה כרבן שמעון בן גמליאל - גאון יעקב].
ומקשינן לזעירי דמפרש לברייתא דמיירי באמת המים גופה, וכיון שאין בה עצמה שיעור כרמלית - שלשה טפחים לרבנן, וארבעה טפחים לרבן שמעון בן גמליאל - אינה כרמלית: הא "חורי רשות הרבים" כגון כותל הסמוך לרשות הרבים, ותוך עשרה טפחים מגובהו יש בו חור כלפי רשות הרבים, אפילו רחב ארבעה טפחים אינו כרמלית, אלא "כרשות הרבים דמו". ואם זרק ארבע אמות ברשות הרבים ונח באותו חור, חייב, דחשיב ליה הנחה ברשות הרבים. [659] והשתא תיקשי לזעירי: **ותיהוי** אמת המים שאין בה שיעור כרמלית **כי "חורי כרמלית"**, שהרי יש בה שיעור כרמלית מחוץ לעיר, ותיתסר האמה כיון דמכרמלית אתיא, ואמאי מותר לשלשל אליה דלי כשאין בה שיעור?!
אביי בר אבין, ורב חנינא בר אבין דאמרי תרוויהו: אין דין "**חורין**" **לכרמלית!**
רב אשי משני **ואמר: אפילו תימא יש חורין לכרמלית, הני מילי בסמוכה** לכרמלית, כגון, חור הסמוך לקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, בהא הוא דאמרינן שדין כרמלית לו כמו לקרפף, ואינו מקום פטור.
אבל **הכא** מיירי **במופלגת**, שאמת המים רחוקה [ארבעה טפחים - ריטב"א] מן המקום שיש בה כשיעור, וכי האי גוונא אינה בכלל חורי כרמלית.

[659] ראה שבת דף זב שנחלקו בזה אביי ורבא, ובגליון הש"ס לרבינו עקיבא איגר שם.

רבינא אמר ומפרש פירוש אחר בעיקר הברייתא ד"משלשל דלי":
שיעור שלשה וארבעה שבברייתא לא קאי על אמת המים גופה [כזעירי], ולא על אגפיה [כדאמרינן אליבא דרב דימי].
אלא ברייתא מיירי, **כגון דעבד לה** למחיצה **ניפקי** [מעבר ליציאת וכניסת מים] **אפומה** דאמת המים.
כלומר: שלא עשה מחיצה שלימה בתוך אמת המים, אלא עשאה חלוקה לכל גובהה.
והפרש יש בין שני חלקי המחיצה שמימין ומשמאל הכניסה לאמה, וכן ביציאה ממנה, ומשם נכנסים ויוצאים המים.
ואתי ברייתא למימר: לדעת חכמים, עד פירצה שלשה טפחים לית לן בה, כיון דאמרינן לבוד. ויותר משלשה טפחים, הוי פירצה, ואסור למלאות ממנה.
ואזדו רבנן לטעמייהו, דסברי בעלמא דאמרינן לבוד עד שלשה טפחים.
ורבן שמעון בן גמליאל - דאמר בברייתא, שעד פירצת ארבעה טפחים מותר לשלשל דלי ולמלאות - **לטעמיה** דסבר בעלמא, דאמרינן לבוד עד ארבעה טפחים.

מתניתין:

גזוזטרא [שני זיזין בולטין מן העלייה, וקובעין עליהם נסרים, מזה לזה. והיא גבוהה עשרה ורחבה הרבה, והיא רשות היחיד. רש"י לעיל דף פד ב], **שהיא למעלה מן המים**, שתחתיה נמצאים מי הים, והים עצמו הוא כרמלית - **אין ממלאין** מים **הימנה** [דרכה] **בשבת**, כיון שנמצא מכניס את המים מהים שהוא כרמלית אל הגזוזטרא שהיא רשות היחיד.
אלא אם כן עשו בגזוזטרא נקב ברוחב ארבעה על ארבעה טפחים, שדרכו משלשלים דלי וממלאים אותו במים.
ועשו לה מסביב לגזוזטרא או מסביב לנקב, וכפי שיתבאר להלן, **מחיצה גבוהה עשרה טפחים**.
שאז נחשבת המחיצה שסביב הגזוזטרא [או סביב הנקב] כמי שיורדת עד למטה מדין גוד אחית מחיצה.
ומחיצה שכזאת מועילה **בין** אם עשאוה **מלמעלה**, על משטח הגזוזטרא [ובלבד שתהא סביבות הנקב שיהא ניכר שמחיצה זו נעשית בשביל המים, שהרי "מחיצה תלויה" היא, ולא הקילו לסמוך עליה אלא כשניכר כי בשביל המים נעשית, וכפי שנתבאר במשניות לעיל, בבור שבין שתי חצירות ובאמת המים].

ובין אם עשאוה מחיצה התלויה **מלמטה** למשטח הגזוזטרא [בין שהיא סביבות הנקב, ובין שהיא סביבות הגזוזטרא, כיון שבין כך ובין כך ניכרת המחיצה שבשביל המים נעשית].

כיון שאנו אומרים: "גוד אחית מחיצתא", ונעשו המים שכנגד בין המחיצות, רשות היחיד.[660]

וכן [רש"י לעיל דף פד ב לא גרס לה, ריטב"א] **שתי גזוזטראות, זו למעלה מזו**, בין שהיו זו כנגד זו, בין שהיתה האחת משוכה מחברתה עד ארבעה טפחים בקו ישר על פני רוחב הכותל [ואפילו היה האלכסון יותר מארבעה טפחים], **ועשו מחיצה לעליונה** כדין, **ולא עשו לתחתונה**, וזורקין בני תחתונה דלי שלהן ביום חול דרך העליונה - **שתיהן אסורות** למלאות אפילו דרך העליונה [וכל שכן שהתחתונה אסורה דרך נקב שלה, שהרי אין לה מחיצה, ונמצא ממלא מכרמלית לרשות היחיד], **עד שיערבו** בני שתי הגזוזטראות זו עם זו, כיון שבני התחתונה אוסרין על העליונה.[661]

גמרא:

שנינו במשנה שאין אפשרות למלאות מים מהים שלמטה מהגזוזטרא עד שיעשה לה מחיצה בגובה עשרה טפחים.

ואומרת הגמרא: **מתניתין** דסתמא קתני, ומשמע שחייב לעשות מחיצה על פני כל הימים ואפילו בימה של טבריה [תוספות. וראה בגאון יעקב] - **דלא כחנניא בן עקביא**, שמתיר שם בלא שיעשה מחיצות ממש [וכדלעיל בעמוד א]!

דתניא: **חנניה בן עקביא אומר**: **גזוזטרא** שעל הים **שיש בה** בקרקעיתה **ארבע אמות על ארבע אמות** שהן עשרים וארבעה טפחים על עשרים וארבעה טפחים, ויש בה כשיעור חלל ארבעה על ארבעה באמצעיתה, ויש בקרקעיתה גם עשרה טפחים כשיעור מחיצה מכל צד - **חוקק בה** באמצעיתה נקב של **ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים.

ואז אומרין על המשטח הנותר בגזוזטרא "כוף"!

שרואים את קרקעית הגזוזטרא כאילו היא נכפפת כלפי מטה ויוצרת מחיצה תלויה מסביב לנקב.

ומוסיפים גם לומר "גוד אחית" לאותה מחיצה דמיונית מכופפת, כאילו היא יורדת עד המים.

ואז הוא ממלא מים מן הים, ללא צורך בעשיית מחיצה ממשית מסביב.

---

[660] נתבאר על פי תוספות וגאון יעקב, בהבנת רש"י.

[661] וכבר נזכרה משנה זו לעיל דף פד ב ופה א, וראה שם מה שנתבאר שם בגמרא.

וממילא, מתניתין דבעי מחיצות תלויות ממש - דלא כוותיה.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: לא התיר רבי חנניא בן עקביא, אלא בימה של טבריא בלבד, **הואיל ויש לה אוגנים** [שפה גבוהה], **ועיירות וקרפיפות מקיפות אותה.**

והייינו, שהכינרת אינה כרמלית גמורה, כיון שיש לה מחיצות מסביבה. אלא רק "דין כרמלית" יש לה מדרבנן, כיון שהיא מהווה מקום מוקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה. ולפיכך סגי לה בתקנה פורתא כזו, לומר באופן דמיוני "כוף", ואחר כך לומר בו "גוד אחית" [וכפי שנתבאר בעמוד א].

אבל בשאר מימות, שכרמלית גמורה הן, **לא** התיר רבי חנניא בן עקביא.

תנו רבנן: שלשה דברים התיר רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא:

א. שיהיו **ממלאין מים מגזוזטרא** שעל הכינרת **בשבת.**

ב. ושיהיו **טומנין** פירותיהן **בעצה** [פסולת קיטניות] אף על פי שהטל עליהן, ואין חוששין שהוכשרו הפירות לקבלת טומאה על ידי הטל שעל ה"עצה" [כדין אוכל שבא עליו מים, שהוא מוכשר מעתה לקבל טומאה], וכדמפרש הגמרא ואזיל.

ג. ושיהיו **מסתפגין באלונטית** [מגבת] בשבת, כשיוצאין מבית המרחץ, ואין חוששין שמא יסחטנה, כדמפרש ואזיל.

ומפרשינן לה:

א. **ממלאין מים מגזוזטרא בשבת - הא דאמרן.**

ב. **וטומנין בעצה - מאי היא?** כלומר: למה התיר להם?

דתניא: אין המים מכשירין אוכלין לקבלת טומאה אלא אם כן ידעו הבעלים שבא עליהן מים, והוכשר הדבר בעיניהם. ולפיכך:

מי ש**השכים** קודם שנהיה יום **להביא פסולת** כדי להטמין בה את הפירות -

אם השכים **בשביל שיש עליו טל** קודם היום, שרוצה ונוח לו בטל שעליו, **הרי הוא** ב"**כי יותן** מים על זרע, ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם".

ואם השכים לא בשביל הטל, אלא **בשביל שלא יבטל ממלאכתו** שעובד בה ביום, **אינו** ב"**כי יותן**".

דף פח.

ולפיכך התיר להם רבי חנניא בן עקביא, כי **סתם** (תחילת העמוד) **אנשי טבריא** - שהיו בעלי מלאכה - כשמשכימים, **כמי** שמשכימים כדי **שלא יבטל ממלאכתו דמי**, ואין הטל שבעצה מכשיר הפירות.

ג. **ומסתפגין באלונטית - מאי היא? דתניא: מסתפג אדם באלונטית**, אחר שרחץ גופו, **ומניחה בחלון** הסמוך לכותל המרחץ [רש"י שבת קמז ב], ואין חוששין שמא יסחוט אותה.

ולא יביאנה בידו לביתו, שמא ישכח ויסחוט.

ולא ימסרנה לאוליירין [בלנים] - **מפני שחשודים על אותו דבר** [סחיטה].

רבי שמעון אומר: אף מביאה בידו לתוך ביתו, ואין חוששין שמע ישכח ויסחוט. [662]

אמר רבה בר רב הונא: לא שנו במשנתנו - שמחיצה תלויה מתרת בגזוזטרא שעל פני המים - **אלא** בשביל **למלאות** מים מהים אל הגזוזטרא, שהרי נעשה מקום המים שבין המחיצות לרשות היחיד.

אבל לשפוך מים מן הגזוזטרא דרך הנקב למים שמתחתיה, **אסור**. מפני שהנהר מוליך את השופכין אל מחוץ לכנגד מחיצת הגזוזטרא, ונמצא שהולך מכחו מרשות היחיד לכרמלית [ריטב"א].

מתקיף לה רב שיזבי: וכי מה בין זה לעוקה [גומא] שנתבאר במשנה לקמן, שבחצר הפחותה מארבע אמות, אין שופכין לתוכה מים בשבת כיון שיוצאין הן לרשות הרבים הסמוכה לה, אלא אם כן יש בה עוקה מחזקת סאתים מים - כשיעור כל שופכין של אדם ביום אחד - שראויה למנוע יציאת המים לרשות הרבים. [663] ותני עלה לקמן בברייתא: אף אם נתמלאה העוקה מערב שבת, מותר לשפוך.

הרי חזינן דשרינן לשפוך, אף שיצאו המים לרשות הרבים! [664]

ומשנינן: **הני** שופכין ששופך לחצר - רוב פעמים **תיימי** [נבלעים הם במקומן], שעל דעת כן נותנן. ואם הם יוצאים לרשות הרבים - שלא לרצונו הם יוצאים, ואין דעתו לכך.

וכיון שהוא דבר שאין מתכוין, אפילו כשהוא "פסיק רישיה" [שודאי הוא שיצאו] מותר, שלא אסרו "כחו" [שאינו שופך להדיא לרשות הרבים, אלא רק מכחו הוא דנפקי] בדבר שאין מתכוין.

אבל **הני** מיא דגזוזטרא **לא תיימי** לעולם תחת הגזוזטרא, ואי אפשר שיתעכבו שם כלל. [665]

איכא דאמרי: הכי **אמר רבה בר רב הונא**:

---

[662] וביאר הריטב"א: ביום טוב מביאה כדרכו, ובשבת שאסור לטלטל - יביאנה דרך חצרות וקרפיפות. ועל דרך שאמרו לקמן דף צא א.

[663] ולקמן מפרש, מאי טעמא בחצר ארבע אמות או יותר, שרי.

[664] וראה בנאון יעקב שכתב: קושית הגמרא צריכה ביאור הרבה, שהרי אדרבה, משמע דבלא עוקה אסור לשפוך, ראה שם. וראה מה שביאר בזה בחזון איש [סימן ק"ג סעיף קטן כ"ז].

[665] נתבאר על פי לשון הריטב"א, וראה לשון רש"י. וראה רש"י במשנה דלקמן. ואף בתירוץ הגמרא יש לדון הרבה, ראה סוגיא דלקמן.

לא תימא, למלאות מים לגזוזטרא **הוא דשרי**, אבל **לשפוך** מים מן הגזוזטרא, **אסור, אלא לשפוך נמי שרי!**

אמר מתקיף עלה **רב שיזבי**: **פשיטא!**

דהא **היינו עוקה** שנתמלאה מערב שבת, דשרי לשפוך לתוכה?!

והכי משנינן: **מהו דתימא** התם דוקא הוא דשרינן, כיון דה**כי** מיא דחצר **תיימי**. אבל **הני** מיא דגזוזטרא הא **לא תיימי**, לא לישרי.

קא משמע לן דאדרבה, הכא עדיף מהתם, דאילו התם עוקה מיהא בעינן, כיון דניחא ליה שיצאו המים לחצר כדי שלא ילכלכו את חצירו. אבל הכא לא איכפת ליה כלל שיצאו לחוץ, ולהכי שרי לשפוך, ואפילו עוקה לא בעינן.

שנינו במשנה:

(**וכן**) **שתי גזוזטראות** זו למעלה מזו, עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה, שתיהן אסורות עד שיערבו:

אמר רב הונא אמר רב: **לא שנו, אלא ב**שהיתה **סמוכה** גזוזטרא לחברתה במשך הכותל תוך ארבעה טפחים [וכמו שנתבאר במשנה].

אבל במופלגת זו מזו ארבעה טפחים או יותר - **עליונה מותרת**, ואין התחתונה אוסרת עליה, וכדמפרש טעמא ואזיל [ונזכרו דברי רב לעיל בגמרא דף פה א, וראה שם].

ומפרשינן: **ורב** - דבעי הכא סמוכה - אזיל **לטעמיה** [לעיל דף פה].

דאמר רב: **אין אדם אוסר על חבירו**, כשהשימוש שמשתמש האדם באותו מקום הוא **דרך** זריקת **אויר**, במשך ארבעה טפחים.

אמר רבה: **אמר רבי חייא**. **ורב יוסף** אמר **אמר רבי אושעיא**:

יש גזל בשבת, וחורבה מחזיר לבעלים, ומפרש לה ואזיל.

וקא סלקא דעתין דהכי קאמר:

א. "יש גזל בשבת" - מי שיש חורבה סמוכה לביתו, ואין בעלי החורבה משתמשין בה כל כך, ורגיל בעל הבית להשתמש בחורבה בחול, הרי "הואיל ואין הבעלים משתמשין בה כל כך, קני לה האי [בעל הבית] בגזלתו כשאר גזלנים, ונעשית רשותו" [לשון רש"י]. ולפיכך אוסר הוא על בעל החורבה מלהשתמש בחורבה בשבת, עד שיערבו.

ואף בעל הבית אסור להשתמש בה בשבת, שהרי בעל החורבה אוסר עליו. [666]

ב. "וחורבה מחזיר לבעלים". היינו לומר, דאדרבה, לא אסר בעל הבית על בעל החורבה כיון "דעל כרחו איסור שבת [אולי צריך לומר: איסור "שבה" והיינו איסור גזל], מחזירה

[666] על פי גאון יעקב בהבנת רש"י. וכוונת רש"י במה שכתב: דקני לה כשאר גזלנים, על כרחך כוונתו, שיש לו "קניני גזילה" בחורבה, ולאו למימרא דשלו היא ממש.

לבעלים, וצריך להחזירה ואין קנויה לו, ואסור [מדין גזל - גאון יעקב] להשתמש בה" [לשון רש"י].
ולפיכך אינו אוסר על חבירו בעל החורבה, ואין צריך בעל החורבה לערב עם בעל הבית כדי להשתמש [על פי גאון יעקב].
ולפיכך תמהינן: **הא גופא קשיא** מיניה וביה:
מצד אחד **אמרת**: **יש גזל בשבת**.
אלמא קניא לה בעל הבית, ואוסר עד שיערבו.
ואילו, מצד שני, אמרת: **וחורבה מחזיר לבע לים**.
אלמא לא קניא לה בעל הבית, ואינו אוסר?!
ומשנינן: **הכי קאמר**: **יש** "דין השבת **גזל**" **בשבת**.
כיצד?
דחורבה מחזיר הגזילה **לבעלים**.
וללמד: שאינו אוסר על החורבה. [667]
אמר רבה: **ומותבינן אשמעתין** דאמרינן כשמשתמש בגזל אינו אוסר, ממשנתנו:
דתנן: (**וכן**) **שתי גזוזטראות זו למעלה מזו**, אם עשו נקב ומחיצה לעליונה ולא עשו לתחתונה - שתיהן אסורות עד שיערבו!
ואי אמרת "**יש דין גזל בשבת**" - **אמאי אסורות**?
כלומר: אמאי אוסרת התחתונה על העליונה, והרי תחתונה שלא כדין משתמשת בה בחול, שהרי של בני עליונה היא.
אלא חזינן, דמכל מקום אוסרת כיון דרגילה להשתמש בה, ותיקשי מינה אשמעתין?!
אמר מתרץ **רב ששת**: **הכא**, **במאי עסקינן**: **כגון שעשו** בני התחתונה ובני העליונה אותה **מחיצה** שבעליונה **בשותפות**, ובדין משתמשת התחתונה בעליונה.
ותמהינן: **אי הכי**, דאין גזל בשבת ואינו אוסר, והכא מיירי שעשו המחיצה בשותפות, אמאי שנינו "עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה, שתיהן אסורות", דמשמע, הא עשו אף לתחתונה אין התחתונה אוסרת?!
שהרי, הניחא אי מיירי שלא עשו בשותפות ויש גזל בשבת, החילוק הוא: כשלא עשו לתחתונה, אסור, כיון דיש גזל בשבת. והיכא שעשו לתחתונה, הרי שוב אינם רוצים לגזול לעליונה, ונסתלקו.

[667] וראה בחזון איש סוף סימן קי"ד, שהאריך להוכיח, דאין צריך בעלות ממונית כדי לאסור, ורק בגזל הוא שאינו אוסר, ראה שם.

אבל לדידך, דאמרת, דמשום שותפות שיש להם בעליונה הוא דאסרי, **כי עשו לתחתונה נמי**, אמאי לא אסרי בעליונה [נתבאר על פי הריטב"א]?!

ומשנינן: **כיון דעשו לתחתונה - גלויי גלי** התחתונה **דעתה**, **דאנא** התחתונה **בהדך** [דעליונה] **לא ניחא לי**, וסילקה תחתונה עצמה מן העליונה. "דהא מחיצה זו אינה נעשית אלא להיתר שבת" [רש"י]. [668]

מתניתין:

חצר שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע אמות [רש"י בגמרא], הסמוכה לרשות הרבים, **אין שופכין בתוכה מים בשבת**, דגזרינן שמא ישפוך לשם כל השופכין שלו.

שדרך לשופכם לחצר הסמוכה לביתו, ומתוך שמרובין הן אינו רוצה שישארו בחצירו כיון שנעשה רפש וטיט, ודעתו קצה בזה, שדרך כל אדם להקפיד על חצירו שתהא נקיה, וניחא ליה שיזובו המים הלאה מחצירו.

ואם יצאו לחוץ נתקיימה מחשבתו [משנה ברורה], וכי האי גוונא גזרינן אטו זריקת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים [על פי רש"י בגמרא, וגאון יעקב בהבנת רש"י].

אלא, **אם כן עשו לה עוקה** [גומא] **מחזקת סאתים** מים [וכל גומא שהיא חצי אמה על חצי אמה בגובה שלשת חומשי אמה, מחזקת סאתיים - רמ"א].

ואז, כשישפוך לתוך החצר, אינו מקפיד עליהם שיצאו לחוץ, כיון שאפשר להם לירד ולנוח בגומא ולא יתטנף חצירו.

ועל כן, אפילו אם יצאו לחוץ, לא הוי כמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, [משנה ברורה.

אבל אם היתה החצר גדולה משיעור זה, מותר בלי עוקה. [669] וצריך שתהא העוקה מחזקת סאתים **מן הנקב ולמטה**.

כלומר: שתהא חללה סאתים, לבד ממקום הכיסוי של העוקה. [670]

ועוקה זו יכול לעשותה **בין מבחוץ** לחצר - ברשות הרבים - וסמוך לה, ופי העוקה בתוך החצר [ביאור הלכה ראה שם], **בין מבפנים**, בחצר עצמה.

אלא שאם עשאה **מבחוץ** ברשות הרבים **צריך לקמור** [לכסות, וראה דוגמא לזה בריטב"א] פיה בנסרים, שעל ידי כן נעשית העוקה "מקום פטור", כיון שמסתלק אותו

---

[668] והוסיף הריטב"א: האי דינא דמי להא דאמרינן לעיל דף מט. בחצר הפתוחה לשני מבואות, שאם דרך מבוי אחד רגילין בני החצר לצאת ולבוא, ודרך מבוי אחד אינן רגילין, אינן אוסרין אלא על אותו מבוי שרגילין בו.

[669] ובגמרא מפרש: מה בין פחותה מארבע אמות ליתירה משיעור זה, ולמה בעינן שהגומא תחזיק סאתים מים. ומכל מקום די בשיעור זה אפילו היו כמה וכמה בתים בחצר - כמבואר לקמן.

[670] על פי רש"י, רשב"א ועבודת הקודש. וראה ברבינו יהונתן ביאור אחר. וראה ביאור הלכה סימן שנ"ז.

מקום מתשמיש הרבים. [671]

אבל עשאה לעוקה **מבפנים** החצר, **אין צריך לקמור**, שהרי ברשות היחיד היא עומדת.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: **ביב** [חריץ שעשוי לקלח את השופכין שבחצר לרשות הרבים] **שהוא קמור** [מכוסה] במשך **ארבע אמות** [על ארבע אמות, על פי רש"י בגמרא] **ברשות הרבים - שופכים לתוכו** של הביב **מים בשבת**.

כיון שבשיעור זה שיערו חכמים שכל השופכין שדרכו לשפוך ביום אחד נבלעים באותו ביב שהוא מקום פטור, ואינם יוצאים לחוץ לרשות הרבים עצמה. [672]

וחכמים אומרים: **אפילו גג או חצר** ארוכים **מאה אמה** וביב לכל אורכם [ריטב"א], **לא ישפוך על פי הביב** ואפילו בתחלתו שהוא במרחק מאה אמה מרשות הרבים, ומפרש טעמא בגמרא.

אבל שופך הוא לגג או לחצר, **והמים יורדין** מאליהן **לביב**.

החצר והאכסדרה [פרוזדור שלפני הבית] הסמוכה לה, **מצטרפין לשיעור ארבע אמות** להתיר לשפוך אף בלי עוקה, ובגמרא מפרש לה. [673] **שתי דיוטאות** [עליות] העומדות **זו כנגד זו** - וחצר פחותה מארבע אמות ביניהן, ששם שופכין הן את מי השופכין - **ומקצתן** [בני אחת העליות] **עשו עוקה** בחצר סמוך לעלייתם, **ומקצתן לא עשו עוקה**:

את שעשו עוקה - מותרין לשפוך בחצר.

את שלא עשו עוקה - אסורין, ובגמרא מפרש לה.

גמרא:

שנינו במשנה: חצר שהיא פחותה מארבע אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת:

ומשמע, הא אם היתה החצר ארבע על ארבע אמות, שופכין לתוכה מים בשבת.

והוינן בה: **מאי טעמא**?

אמר רבה: **מפני שאדם עשוי להסתפק** לצרכיו **סאתים מים בכל יום**, וכמות זו עשוי אדם לשפוך לחצר לאחר שעשה בהם צרכיו.

---

[671] משנה ברורה. וביאר המשנה ברורה: שאפילו היתה העוקה עמוקה שלשה טפחים ורחבה פחות מארבעה טפחים על ארבעה טפחים [וכשיעור דלעיל בשם הרמ"א], אין לסמוך על כך שבשיעור זה הוי מקום פטור אף בלי הכיסוי. כיון דחיישינן שמא תעלה קרקעית העוקה רפש וטיט, עד שיהא עומקה פחות משלשה טפחים שאינו מקום פטור, אלא בטל לרשות הרבים ודין רשות הרבים עליו. וראה ריטב"א, והערות על הריטב"א.

[672] ועל דרך שיתבאר בגמרא, בחצר שהיא ארבע על ארבע אמות. וביאר רש"י: שאפילו היה בביב מים מבעוד יום, ונמצא שלא יתמו המים בביב אלא יצאו לרשות הרבים, אפילו הכי שרי, כיון דרוב ימות השנה עשויין ליבלע, כי נפקי המים לחוץ לא לכך נתכוין, וכיון דלא נתקיימה מחשבתו שרי. שהרי אפילו נתכוין שיצאו מן הביב לרשות הרבים, לאו איסורא דאורייתא איכא, שהרי לא ברשות הרבים שפך בעצמו את המים אלא מאליהן יוצאין, הילכך כי לא מיכוין שרי לכתחלה. והוא על דרך שנתבאר לעיל בגמרא - בעמוד זה - לענין עוקה שנתמלאה מבעוד יום.

[673] וכן, ראה שנויי נוסחאות במשניות, ובתוספות יום טוב. וראה רבינו יהונתן שביאר מאי "וכן"

ולפיכך: **בארבע אמות** רוחב של חצר, אין כוונתו של האדם שיצאו המים מחוץ לחצירו, אלא אדרבה **אדם רוצה לזלפן** [להרביץ עפר החצר במים] כדי שלא יעלה אבק, [דמתניתין מיירי בימות החמה, כדאיתא לקמן]. וכיון שכן, אי נמי שפיך להו ונפקי מים מחוץ לחצר לרשות הרבים, לא מתקיימא מחשבתו, ומותר.

דף פח:

אבל כשהחצר **פחות מארבע** על ארבע אמות, שקטנה היא ואינה ראויה לתשמיש של כבוד [ריטב"א], אין אדם רוצה לזלפה, אלא אדם רוצה **לשופכן** לחוץ, ועל דעת כן שופכן לחצר כדי שיצאו לרשות הרבים, וכי נפקי המים מתקיימא מחשבתו, וגזרו חכמים שמא יבוא להתיר לזרוק חפץ לרשות הרבים, [גאון יעקב בהבנת רש"י].

ולפיכך: **אי עביד עוקה** - שמחזקת סאתים שופכין שלו - **שרי**.

אי לא עביד עוקה, **אסור**.

רבי זירא אמר: כיון ששיעור שופכין של אדם ביום אחד הוא סאתים, הרי בחצר רחבה **ארבע אמות תיימי** [נבלעים] מים כשיעור זה ואינם נעשים רפש וטיט, ואם יוצאין לחוץ לא נתקיימה מחשבתו.

פחות מארבע אמות לא תיימי מים בשיעור כזה.

וכדי שלא יעלו רפש וטיט, רוצה הוא שיצאו לחוץ ונתקיימה מחשבתו כשיצאו, ולפיכך אסור. דגזרינן, שמא יזרוק חפץ לכתחילה מרשות היחיד לרשות הרבים.

מאי בינייהו בין רבה לרבי זירא?

אמר אביי: חצר **אריך וקטין** [ארוכה יותר מארבע אמות, וצרה מרוחב ארבע אמות] ששטחה אינו עולה על שש עשרה אמה מרובעות [כשטחה של חצר ארבע על ארבע אמות], **איכא בינייהו**:

לרבה, דסבר בעינן חצר שתהא חשובה וראויה לזילוף, הכא כיון שאין ברחבה ארבע אמות אין משתמשין בה תשמיש של כבוד ואינו רוצה בזילוף, ואי לא עביד עוקה, אסור.

אבל לרבי זירא, דסבר בעינן חצר הראויה שייבלעו בה סאתים מים, סגי אף באריך וקטין, כיון ששטחה כחצר של ארבע על ארבע אמות.

ומקשינן: **תנן** במשנתנו: **חצר ואכסדרה מצטרפין לארבע אמות** [לעשותן כחצר שיש בה ארבע אמות] שהיא פטורה מן העוקה.

וקא סלקא דעתין "שהאכסדרה הוא מן הצד האחד, והשלים החצר למידת שני אמות על שמונה אמות וכיוצא בו" [ריטב"א, וראה רש"י].

וכיון שכן, תיקשי: **בשלמא לרבי זירא**, שאפילו חצר ארוכה וצרה פטורה מן העוקה כל שיש בה שטח של ארבע אמות על ארבע אמות, **ניחא**.

אלא לרבה, דבעי ארבע על ארבע אמות בריבוע, **קשיא**!

תרגמה [פירשה] **רבי זירא** למתניתין, **אליבא דרבה** בר פלוגתיה, דמיירי **באכסדרה מהלכת על פני כל החצר כולה**, והאכסדרה משלמת לריבוע של ארבע אמות על ארבע אמות [ריטב"א].

תא שמע מברייתא לסיועי לרבה: **חצר שאין בה "ארבע אמות על ארבע אמות", אין שופכין לתוכה מים בשבת**, והיינו דבעי ריבוע.

ובשלמא לרבה ניחא.

אלא לרבי זירא, קשיא!

אמר לך רבי זירא: **הא מני** הך ברייתא - **רבנן היא**.

ורישא דמתניתין דידן, **רבי אליעזר בן יעקב** - דסיפא - **היא**.

כלומר: פליגי רבי אליעזר בן יעקב וחכמים בסיפא דמתניתין, אם מותר לשפוך מים לתוך ביב קמור ברשות הרבים, דלרבי אליעזר בן יעקב מותר, ולרבנן אסור.

ויסוד פלוגתתם: רבי אליעזר בן יעקב סבירא ליה כסברת רבי זירא, דשרינן לשפוך בחצר גדולה היכא שראויים המים ליבלע בלא לצאת לחוץ. ולהכי מותר לשפוך בביב שיש בו שיעור שייבלעו בו המים.

אבל רבנן לא סבירא להו הך סברא, והא דשרינן בחצר שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות, היינו דוקא משום שהיא ראויה לזילוף וכסברת רבה, והא לא שייכא אלא בחצר, אבל כששופכן לביב הרי גלי דעתיה שאינו רוצה בזילוף, ולפיכך אסור. [674] ומפרשינן: **ומאי דוחקיה דרבי זירא** לומר דמתניתין סבירא ליה דאף בחצר שאין בה ארבע אמות בריבוע מותר לשפוך בלי עוקה, ולדחוק מתוך כך **ולאוקמה לרישא דמתניתין כרבי אליעזר בן יעקב**?

[674] נתבאר על פי רש"י וריטב"א כאן, וריטב"א במשנה. ואמנם רש"י במשנה כתב טעם אחר בהא דאסרו חכמים לשפוך לביב, ואף שראויין המים ליבלע, והדברים צריכין תלמוד. ובגאון יעקב האריך בזה, והסיק שם: דהא דאמרינן דרבי אליעזר בן יעקב וחכמים פליגי בסברות רבה ורבי זירא, היינו לדעת רבי זירא. אבל רבה לא סבירא ליה הכי, ומפרש פלוגתייהו באופן אחר. והוא, דביב עדיף מחצר, ואף על גב דבחצר לא שרי היכא דיש בו שיעור דתיימי מיא לסברת רבה, היינו משום דבחצר אי לאו דרוצה בזילוף חייש לקלקול חצירו, ולא ניחא ליה שייבלעו המים, [ולפיכך בחצר שאין בה ארבע אמות בריבוע, כיון דבזילוף לא ניחא ליה, חושש הוא לקלקל חצירו ומתקיימת מחשבתו כשיצאו המים, ואסור]. אבל בביב, כיון דראויין המים ליבלע, ניחא ליה בזה, והיינו טעמא דשרי רבי אליעזר בן יעקב, לשפוך לביב. וחכמים סבירא להו: בביב אסור מטעמא שכתב רש"י במשנה [והשלימה בגמרא], שכיון ששופך הוא בתוך הביב, יוצאין הן להדיא ובכח לרשות הרבים, וחושבין הרואין ששפכן סמוך לרשות הרבים, ורוצה שיצאו לחוץ [ויאמרו: "צינורו של פלוני מקלח מים בשבת"], ומתוך כך יאמרו: מה לי צינור, מה לי לשפוך בהדיא לרשות הרבים, ראה שם. וראה מה שהאריך התוספות יום-טוב בדברי חכמים.

לימא דמתניתין סבירא ליה דבעי ארבע אמות בריבוע, ואתיא שפיר כחכמים? [675]
אמר ומפרש לה **רבא**: לישנא **דמתניתין קשיתיה** לרבי זירא, ודחקתו!
כי מאי איריא דתני: **חצר שהיא "פחותה" מארבע אמות**, דמשמע "שנחסר" שיעורה משיעור ארבע אמות על ארבע אמות,
ליתני: **חצר "שאין בה" ארבע אמות** (**על ארבע אמות** מחקו הגר"א, וראה רש"י) דמשמע "שאין בה" ריבוע של ארבע על ארבע אמות, ואריך וקטין לא מהני?!
אלא לאו, **שמע מינה**, דאף אריך וקטין מהני. ומתניתין **דרבי אליעזר בן יעקב היא**.
ומסקינן: **שמע מינה**! ומקשינן לרבי זירא, דמוקי לרישא דמתניתין כרבי אליעזר בן יעקב:
והא מדסיפא דמתניתין - גבי ביב - **רבי אליעזר בן יעקב** היא. משמע, **דרישא לאו רבי אליעזר בן יעקב** היא?! [676]
ומשנינן: **כולה** מתניתין **רבי אליעזר בן יעקב היא**!
וחסורי מיחסרא, **והכי קתני**:
חצר שהיא "פחותה" מארבע אמות, **אין שופכין לתוכה מים בשבת**.
הא אם יש בה כשיעור **ארבע אמות** על ארבע אמות, ואף שאינן בריבוע, **שופכין** לתוכה מים בשבת, כיון שהמים נבלעין בה!
שרבי אליעזר בן יעקב אומר: **ביב הקמור ארבע אמות ברשות הרבים**, **שופכין לתוכו מים בשבת**!
שנינו במשנה: **רבי אליעזר בן יעקב אומר**: **ביב הקמור** ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת. וחכמים אומרים: אפילו גג או חצר מאה אמה לא ישפוך על פי הביב, אבל שופך הוא לגג והמים יורדין לביב:
ומפרשינן: **מתניתין** - דשרו חכמים לשפוך על הגג, ונשפך מן הגג לביב החקוק בגג, ומשם לרשות הרבים - **דלא כחנניה**!
דתניא: **חנניה אומר**: חצר מותר לשפוך לה, ואף שנופל ממנה לביב, ומשם לרשות הרבים.
אבל בגג, **אפילו** היה אורך **הגג מאה אמה לא ישפוך**, **לפי שאין הגג** - שהוא חלק - **עשוי לבלוע** כמו חצר, **אלא לקלח**, ונופל בכח לרשות הרבים, ויאמרו ששופך סמוך לרשות הרבים כדי שיצאו.
ויבואו לומר: מה לי צינור, מה לי לשפוך בהדיא לרשות הרבים.

[675] ביאר הריטב"א: קשיא ליה, משום דאי מוקמת לה כרבי אליעזר בן יעקב, צריך לדחוק דחסורי מחסרא מתניתין, כדלקמן.
[676] נראה לפרש: מדקתני בסיפא "רבי אליעזר בן יעקב אומר: ביב וכו'", משמע, דרישא לאו דברי רבי אליעזר בן יעקב הן.

תנא: **במה דברים אמורים** - שאסור לשפוך לחצר קטנה, כל שאין בה עוקה - **בימות החמה** שאין אדם רוצה ללכלך שדהו ברפש וטיט, וניחא ליה שיזובו המים להלאה מחצירו אל רשות הרבים.

אבל בימות הגשמים, **שופך** בחצר, **ושונה** לשפוך, **ואינו נמנע!** [677]

ומפרשינן: **מאי טעמא**? **אמר רבא**: בימות הגשמים ששדהו מלוכלכת ברפש וטיט, **אדם רוצה** לא איכפת ליה **שיבלעו מים במקומן**, ולא יצאו לרשות הרבים. וכיון שלא נתקיימה ביציאת המים לרשות הרבים - מחשבתו, שהרי לא נתכוין לה, מותר.

אמר מתמה **ליה אביי**: **והרי** אף **שופכין** הנשפכין לביב **דאדם רוצה שיבלעו** במקומן, שהרי לא איכפת ליה שם ברפט וטיט, ומכל מקום **קתני** במתניתין לדעת חכמים, **שלא ישפוך** לביב.

הרי חזינן, דאפילו הכי אסור?! [678]

אמר ליה רבא: [679]

התם כלומר: בחצר בימות הגשמים - **למאי ניחוש לה**?

אי משום קלקול חצירו שמכח זה רוצה שיצאו - **הא** בימות הגשמים **מיקלקלא וקיימא**, ולא איכפת ליה.

ואי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת, וכי הא דאסרי חכמים בביב - **סתם צנורות** בימות הגשמים **מקלחים הם**, ולפיכך שרי, אבל בביב, שייך שפיר הך גזירה, ולפיכך אסור.

אמר רב נחמן: הא דאמרינן בברייתא דבימות הגשמים שופך ושונה, לאו למימרא דלא בעי עוקה, אלא הכי קאמרינן: **בימות הגשמים**: **עוקה מחזיק סאתים נותנין לו סאתים**, עוקה שאינו **מחזיק** אלא **סאה נותנין לו** לשפוך שם **סאה**.

בימות החמה: **עוקה מחזיק סאתים נותנין לו סאתים**, מחזיק **סאה**, **אין נותנין לו כל עיקר**!

כלומר: אין חילוק בין ימות החמה לימות הגשמים, אלא, שבימות החמה אם העוקה מחזקת סאה אין אומרים שישפוך סאה, וישנה, וישפוך סאה אלא אסור לשפוך כלל. ובימות הגשמים מקילינן לשפוך סאה ולשנות ולשפוך סאה.

---

[677] על פי רש"י כאן, והיא מסקנת הגמרא לקמן. אבל רב נחמן מפרש לברייתא - לקמן - באופן אחר.

[678] וביאר בגאון יעקב: אביי לא הוה סבר דטעמא דחכמים כדפירש רש"י במשנה, אלא כדאסברה לה רבי זירא לעיל, ולפיכך הקשה, ראה שם.

[679] ביאר בגאון יעקב: שעיקר תירוצו של רבא, לומר: טעמייהו דרבנן בביב, משום שמא יאמרו "צינורו של פלוני מקלח מים בשבת", וראה רש"י וריטב"א.

וזהו שאמרו בברייתא: שופך כדי מדת העוקה, ושונה.[680]
ותמהינן: **בימות החמה נמי**, היכא דהעוקה **מחזיק סאה - ניתיב ליה** [ניתן לו], **סאה**?!
ומשנינן: **גזירה, דילמא אתי ליתן ליה סאתים**, כשעור כל שופכין שלו.
ומקשינן: **אי הכי בימות הגשמים נמי ליגזור**?!
ומשנינן: **התם** [בימות הגשמים] באמת לא היה לנו לאסור לשפוך לשם אפילו סאתיים, **דמאי ניחוש לה**?
אי משום שרוצה הוא שיצאו לחוץ **משום קילקול** חצירו, ויבואו להתיר אף לשפוך בהדיא לרשות הרבים - **הא מיקלקלא וקיימא** מחמת הגשמים.
ואי משום גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים בשבת, הרי בימות הגשמים **סתם צנורות מקלחין הן**. וכיון שכן, אף דמכל מקום אסרינן לשפוך סאתים, לא גזרינן שלא לשפוך בעוקה מחזקת סאה, שמא ישפוך סאתים.
אמר אביי: **הלכך** - דאנת גופיה מודית דליכא למיחש למידי - מותר באמת לשפוך בימות הגשמים **אפילו כור ואפילו כוריים**, ואפילו בלא עוקה כלל.
שנינו במשנה: **וכן שתי דיוטאות זו כנגד זו**, מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה, את שעשו עוקה מותרין, את שלא עשו עוקה אסורין:
אמר רבא: לא תימא דמיירי מתניתין שלא עירבו את החצר המשותפת לבני שתי הדיוטאות, וטעם האיסור הוא משום דילמא יוציאו אותם שלא עשו עוקה מביתם לחצר, [וכדמפרשינן במסקנת הגמרא, ושם יתבאר יותר].
אלא מתניתין מיירי **אפילו עירבו** את החצר, ואפילו הכי אסורין.
אמר תמה עלה **אביי**: אי בעירבו - **מאי טעמא** ליתסר?!
אילימא משום נפישא דמיא [שרבים המים] לבני שתי הדיוטאות יותר מסאתיים שמחזקת העוקה, ולפיכך אסור.
הא ליכא למימר.
כי **התניא** דלא קפדינן בכי האי גוונא:
דתניא: **אחת לי** שמותר לשפוך, אם עשו **עוקה, ואחת לי** אם שמו בחצר **גיסטרא** [חצי כלי חרס] שמחזקת סאתים, או **בריכה** [חריץ רחב], **ועריבה** ספינה [סירה] קטנה.
ואף על פי שנתמלאו - אחד מכל הנזכרים - **מים מערב שבת - שופכין לתוכן מים בשבת.**
כיון שמדאורייתא ליכא איסורא כי אם בשופך בהדיא לרשות הרבים, רק שתקנו חכמים

[680] כן היא שיטת רש"י, ראה בריטב"א. וראה שם, שתמה על פירוש זה.

עוקה זכר לשבת שלא ישכח וישליכם להדיא לרשות הרבים.[681]
אלא אי איתמר הכי איתמר:

דף פט.

אמר רבא: (תחילת העמוד) **לא שנו** דאותן שאין להם עוקה סמוכה לעלייתם אסורין לשפוך, **אלא כשלא עירבו** בני העליות את החצר שבה העוקה.
אבל עירבו - מותרין.
ומפרשינן לה: **וכי לא עירבו - מאי טעמא לא** שרי להו לשפוך?
אמר רב אשי: כיון שאין העוקה סמוכה לעלייתן, אסורין משום **גזירה**, **דילמא** ירצו לשפוך מימיהם לתוך העוקה הרחוקה מהם, **ואתי לאפוקי ממאני דבתים** - שיבואו להוצים מכלי הבתים שהשופכין בהן - **להתם** [לעוקה, כדי לשפוך בתוכה].
וכיון שהיא בחצר שאינה מעורבת, נמצאו מטלטלין מביתם, לחצר שלא עירבה.
אבל אותן שהעוקה סמוכה לעלייתן, שופכין מימיהם בעליה, והן יורדין מאליהן לעוקה הסמוכה לה.[682]

הדרן עלך פרק כיצד משתתפין

פרק תשיעי - כל גגות

מתניתין:

כל גגות בתי **העיר** - **רשות אחת** הן ביחס לטלטול בשבת, על אף שהבתים הם רשויות חלוקות, שאין מטלטלים ביניהם אם לא עירבו יחד.
והיינו: מותר לטלטל מגג הבית של אדם זה לגג הבית של אדם אחר, כלים ששבתו בגג מבעוד יום.
ולא אסרו חכמים לטלטל מגג של אדם זה לגג של אדם אחר, על אף היותם גגות של רשויות חלוקות, היות שאין תשמיש הגג תדיר ומיוחד כתשמיש של דירה.
ולכן, אין נחשבים הגגות של הבעלים השונים כ"חילוק רשויות", אלא כל הגגות נחשבים לרשות אחת לטלטול.

---

[681] וכיון דאיכא הכירא על ידי עשיית הגומא, שרי [משנה ברורה]. וכיון דשרינן אפילו בנתמלא מים מערב שבת, מהאי טעמא יהא מותר נמי לשפוך כל מה שירצה, אף שהגומא מחזקת רק סאתים, ובודאי יצאו הנותרים לחוץ, וניחא ליה בזה כדי שלא יתטנף חצרו. דמכל מקום, זכור הוא על ידי עשיית הגומא ולא גזרו ביה [משנה ברורה].
[682] תוספות. וביארו עוד דאין בכך איסור טלטול מבית לעוקה שבחצר שלא עירבה, אף שמכחו הן באין לשם. דלא אסרו טלטול על ידי "כחו" מבית לחצר שלא עירבה.

וכל שכן שמותר לטלטל מחצר לחצר כלים שהיו בחצר מבעוד יום. וכן מקרפף לקרפף [מקום המיוחד לאוצר של עצים].

כיון שאין תשמיש החצר או הקרפף כתשמיש הבית, שהוא תדיר ומיוחד לדירה.

והמשנה לא נקטה את ההיתר לטלטל מחצר לחצר ומקרפף לקרפף אלא נקטה את דין הגגות, כדי להשמיענו שאפילו גגות העיר רשות אחת הן. לפי שהיה מקום לאסור לטלטל מגג לגג, כי היות והדיורין של הבתים חלוקין למטה, כך הם חלוקין בגגותיהם למעלה.

ולכן מחדשת המשנה, שמותר לטלטל אפילו מגג של אדם זה לגג של אדם אחר. [על פי הגמרא לקמן דף צ ב].

כל ההיתר הוא בטלטול כלים ששבתו בכניסת השבת בגג בחצר או בקרפף.

אבל להוציא כלים ששבתו בכניסת השבת בביתו אל גגו או אל חצירו של חבירו, אסור.

ובלבד שלא יהא גג אחד **גבוה עשרה** טפחים מחבירו, **או נמוך** ממנו **עשרה** טפחים. כי אז אסור לטלטל מזה לזה, אפילו היו שני הגגות של אדם אחד [על פי רש"י לקמן צא א], וכמו שמפרשת הגמרא את הטעם בסמוך, **דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: גגות אינן כמו חצירות וקרפיפות. אלא **כל אחד ואחד - רשות בפני עצמו**! כי בגגות אומרים: כשם שדיורין חלוקין למטה כך דיורין חלוקין למעלה. [683]

וכל זה שאמרנו בטלטול גגות חצירות וקרפיפות, הוא כשבא לטלטל בהן עצמן.

אבל טלטול מגג לחצר אסור לרבי מאיר, כשם שאסור לטלטל מגג גבוה לגג נמוך. ולחכמים מותר.

ומגג או מחצר לקרפף - לכולי עלמא אסור, ואפילו הן של בעלים אחד, כיון שאין תשמישיהן ושמותיהן שוין.

אבל מגג לחצר מיקרי תשמיש שוה, ומותר לדעת חכמים. [684]

רבי שמעון אומר: אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות - רשות אחת הן!

ולא מיבעיא שמותר לטלטל ברשויות אלו בפני עצמן, אלא אף מגג לחצר [שאסור לדעת רבי מאיר], ומגג וחצר לקרפף [שאסור בין לדעת רבי מאיר ובין לדעת חכמים], גם מותר, לדעת רבי שמעון.

ונמצא שרבי שמעון מיקל יותר מכולם! [685]

---

[683] גמרא בסמוך, ורש"י לקמן דף צא א. ומיהו בגמרא צ א מסתפק רמי בר חמא אם זהו טעמא דרבנן, או שמא משום שהגגות ראויין לדירה קצת, ולכן יש בהן חילוק רשויות בשינוי בעלים, ומסיק בתיקו.

[684] גמרא לקמן דף צא א, ועל פי רש"י שם.

[685] נתבאר על פי המבואר בגמרא דף צא א, וברש"י שם.

ולא הותר לטלטל מגג וחצר לקרפף אלא כשהקרפף אינו יותר מבית סאתיים.
אבל כשהוא יותר מבית סאתיים, הרי כיון שהיקף מחיצות הקרפף לא היו לשם דירה, אין מטלטלין אליו, משום שהוא אסור בטלטול כדין כרמלית. וכדין היקף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, שדינו ככרמלית, ואף להעביר בו יותר מארבע אמות אסור [כמו שמבואר לעיל דף כג א].
היתר הטלטול בגגות חצירות וקרפיפות הוא רק **לכלים ששבתו** מבעוד יום **לתוכן** של אחד משלשת הרשויות האלו.
ולא לכלים ששבתו במשך השבת [ואפילו לא היו שם בכניסת שבת - חזון איש] **בתוך הבית**, והוציא אותן לחצר על ידי עירוב. שאותם כלים ששבתו בבית אסור להוציא לחצר אחרת, אם לא עירבו שתי החצרות יחד, רש"י.
והוא הדין אם שבתו בבית והוציאם לגג, אסור לטלטלם לגג אחר. [686]

גמרא:

יתיב אביי בר אבין, ורבי חנינא בר אבין, ויתיב אביי גבייהו.
ויתבי וקאמרי בביאור מחלוקת רבי מאיר וחכמים:
בשלמא רבנן, האוסרים לטלטל מגג לגג, **סברי: כשם שדיורין חלוקין למטה** בתוך הבתים **כך דיורין חלוקין למעלה**, וחשוב כל גג כרשות נפרדת בפני עצמה.
אלא רבי מאיר - מאי קסבר?
אי קסבר, כשם שדיורין חלוקין למטה כך דיורין חלוקין למעלה - אמאי אמר שכל גגות העיר **רשות אחת הן?!**

[686] ודין זה הוא לכולי עלמא [וראה רש"ש]. וגדר דין כלים ש"שבתו בבית", מבואר בדרוש וחדוש לרעק"א בשבת דף קל, שאסור להוציאן מחצר לחצר משום דחשבינן להו עתה כאילו הוא מוציא עכשיו את הכלי מן הבית אל החצר. אך בדבריהם של הרבה מהאחרונים נראה, שאין זה הגדר. וכתב רש"י כאן: ולית ליה לרבי שמעון עירובי חצירות אלא משום היתר כלי הבית! ודבריו צריכים ביאור: וכי נחלק על רבי שמעון בכך? והרי כולי עלמא מודים שמותר להוציא מחצר לחצר, וכולי עלמא מודים שמן הבית אסור, וכלים ששבתו בבית, אסור. וכמו שדקדק רש"י בלשונו כאן ד"ה כל גגות, ובדף צ ב ד"ה וחצירות דמיירי אליבא דרבי מאיר. ומלשונות רש"י במשנה ובסוגיא דלקמן, נראה - וכמו שדקדק בגאון יעקב - שלא הותר לטלטל מחצר לחצר אלא מחצר של רבים לחצר של רבים או משל יחיד לשל יחיד, אבל משל יחיד לשל רבים [דדמי לרשות היחיד ורשות הרבים] אסור! ראה דברי רש"י במשנה ד"ה רבי שמעון, ובדף פט א ד"ה חצירות, ובדף צ ב ד"ה וחצירות, ובדף צא. ד"ה לדברי חכמים. ובגאון יעקב תמה על זה. וגם הקשה, אם כן, איך כתב רש"י דלא בעינן עירובי חצירות אלא משום כלי הבית, והרי בעינן לערב גם כדי להתיר טלטול מחצר של רבים לחצר של יחיד?! ראה שם. וכתב רש"י בדף צ ב ד"ה ורב "ומטלטלין מגג יחידי לחצר של רבים שיש לו רשות בה". ומשמע, דאם אין לו רשות בחצר, אלא היא של אחרים לגמרי, אסור לטלטל מגג לחצר. וראה מה שתמה על זה בגאון יעקב, ראה שם היטב. וראה גם לשון רש"י בדף צא א ד"ה לדברי חכמים, והובאו דברי רש"י בריטב"א צ א סד"ה והכי. ומה שנתבאר שאסור לטלטל מחצר לקרפף ואפילו בדחד גברא, לדעת רבי מאיר וחכמים, כן מבואר ברש"י דף צא א כמה פעמים. אבל ברש"י בדף פט ד"ה מאי לאו כתב "אבל מהן [מקרפיפות] לחצירות, לא ! דחצירות רשות שותפות, וקרפף רשות היחיד", הרי דבחד גברא שרי, וזהו כדעת הריטב"א כאן הסובר כן.

ואי קסבר אין חלוקין למעלה, ומשום **דכל למעלה מעשרה** טפחים - **רשות אחת היא**!
אם כן, **אפילו גג גבוה עשרה** טפחים מחבירו, או **נמוך עשרה** טפחים מחבירו - **נמי** יהא מותר לטלטל מזה לזה, ואמאי אסר רבי מאיר?!
אמר להו אביי: וכי **לא שמיע לכו הא דאמר רב יצחק בר אבדימי**:
אומר היה רבי מאיר: **כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות** חלוקות זו מזו, שעומדת כל אחת לבדה בפני עצמה.
ואפילו **הן רשות אחת** ששתיהן רשות היחיד נינהו [ואפילו הם של בעלים אחד - שיטת רש"י, וראה ריטב"א].
כגון: **עמוד ברשות היחיד** בחצר [רש"י. וראה ריטב"א מה הוא בא להוציא], **גבוה עשרה** טפחים **ורחב ארבעה** טפחים - ששם "רשות נפרדת" לו, מתוך שנחלק בגובה עשרה וברוחב ארבעה - **אסור לכתף עליו** [להניח משאו עליו וליטלו ממנו].
גזירה משום תל גבוה עשרה ורחב ארבעה העומד **ברשות הרבים**, שהמכתף עליו הרי הוא מכניס מרשות הרבים אל רשות היחיד שחייב חטאת.
ואם כן, טען להם אביי: **הכא נמי** במתניתין, כיון שחלוק גג מחבירו בגובה עשרה, גזרינן שלא להוציא מזה לזה, **גזירה משום תל ברשות הרבים**!
סבור מינה, הבינו אביי בר אבין ורב חנינא מדברי אביי אלו, **שאפילו מכתשת** העומדת ברשות היחיד והיא גבוהה עשרה טפחים ורחבה ארבעה טפחים, **ואפילו גיגית** החולקת רשות לעצמה - אסור לדעת רבי מאיר לכתף עליה!
אמר להו אביי: לא כמו שאתם סבורים!
אלא, **הכי אמר מר** [רבה]:
לא אמר אסר **רבי מאיר**, **אלא עמוד** ברשות היחיד, **ואמת הריחים** [כל בנין העמדת הריחים נקרא "אמת הריחים"] - **הואיל ואדם קובע להן מקום** שיעמדו בו בקביעות!
ותמהינן: **והרי כותל שבין שתי חצירות דקבוע** הוא, והיה לנו לומר שלדעת רבי מאיר אסור לטלטל מהחצר על גבי הכותל.
ובכל זאת **אמר רב יהודה** [לקמן בסוגיא, ושם יתבאר יותר]: **כשתימצי לומר** [כשתדקדק בדבר תמצא], **שלדברי רבי מאיר** במשנתנו: **גגין רשות לעצמן** ומותר לטלטל מזה לזה, **חצירות רשות לעצמן** ומותר לטלטל מחצר לחצר וקרפיפות **רשות לעצמן**.
ודייקינן: **מאי לאו**, כוונתו של רב יהודה היא לומר **דשרי לטלטולי** לרבי מאיר מחצר לחצר אפילו **דרך** [על גבי] **כותל** שביניהן.

ותיקשי, ליגזור על הוצאה מחצר לכותל משום תל ברשות הרבים?! [687]
ומשנינן: **אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת**: **לא** אמר רב יהודה להתיר להוציא מחצר לחצר דרך כותל, אלא **להכניס ולהוציא** מחצר לחצר **דרך פתחים** שביניהן.
אבל דרך הכותל שביניהם אסור, גזירה משום תל ברשות הרבים.
שנינו במשנה: **וחכמים אומרים כל אחד ואחד** מהגגות **רשות בפני עצמו**:
איתמר: **רב אמר**: כיון שאסור לטלטל מגג לגג לרבנן, [688]
הרי כל אחד מהגגין נחשב כ"רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה בטלטול".
וכל מקום שנפרץ במלואו לרשות אחרת שאסור בה בטלטול הרי הוא מקבל דין כרמלית, ולכן בכל אחד מהגגות **אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות**, כמו בכרמלית!
ושמואל אמר: כיון שישנן מחיצות בתוך הבתים כנגד גבולות הגגין, אמרינן: "גוד אסיק מחיצות" [משוך והעלה המחיצות] על הגג. והרי מופרדות הרשויות זו מזו, ואינן פרוצות במלואן למקום האסור להם. ולפיכך - **מותר לטלטל בכולו**, בכל גג וגג.
ומפרשינן פלוגתייהו: **במחיצות** של הבתים **הניכרות** לעומדין על הגג, וכגון שהבתים מופרדין זה מזה - **דכולי עלמא לא פליגי** דאמרינן בהו "גוד אסיק מחיצות", ומותר לטלטל בכל הגג.
כי פליגי רב ושמואל - **במחיצות שאינן ניכרות** לעומדין על הגג, וכגון שהגגין מחוברין יחד ומכסין את המחיצות שבין הבתים.
רב אמר: **אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות**, כי **לא אמר גוד אסיק מחיצתא** במחיצות כאלו.
ושמואל אמר: **מותר לטלטל בכולו**, **דאמר** "**גוד אסיק מחיצתא**" אף במחיצות שאינן ניכרות.

דף פט:

ומקשינן על רב ממשנתנו:
תנן: **וחכמים אומרים כל אחד ואחד** מן הגגין (תחילת העמוד) **רשות לעצמו** ולא יטלטל מגג לגג.
וקא סלקא דעתין דהכי משמע: דוקא מגג לגג לא יטלטל, הא בכל הגג עצמו מותר לטלטל.
ותיקשי: **בשלמא לשמואל** - המתיר לטלטל בכל הגג - **ניחא** דברי המשנה.

[687] וכתבו תוספות והריטב"א שיכולים לתרץ שמדובר בכותל שאינו רחב ארבעה.
[688] וראה בתוספות שכתב נפקא מינה בהך פלוגתא אף לרבי מאיר ורבי שמעון, וראה מה שכתב רש"י לקמן צא א במשנה.

אלא לרב - דאסר - **קשיא** משנתנו?! [689]
אמרי תירצו **בי רב** בבית מדרשו של רב **משמיה דרב**: לעולם אף בכל הגג אסור לטלטל. ומה שנקטה המשנה בלשונה שאין לטלטל מגג לגג לפי שכל אחד ואחד הוא רשות לעצמו - הכי קאמר התנא:
שלא יטלטל שתי אמות בגג זה, ושתי אמות בגג זה. ואף שלא העביר ארבע אמות בכרמלית, מכל מקום אסור, כיון שהוא טלטול מגג לגג.
ואם כן, לא תידוק מינה, אלא שטלטול ארבע אמות באותה רשות שפיר דמי, אבל יותר מארבע אמות, לא.
ותו תמהינן עליה דרב: **והא אמר רבי אלעזר: כי הוינן** בהיותנו **בבבל, הוה אמרינן** הכי: תלמידי חכמים שלמדו **בי רב**, בבית מדרשו של רב, **משמיה דרב, אמרו: אין מטלטלין בו** [בגג הפרוץ לחבירו] **אלא בארבע אמות.**
ואילו הני אותם תלמידי חכמים **דבי שמואל** בבית מדרשו של שמואל **תנו**, שנו ברייתא, שאמור בה:
אין להם לבני הבית **אלא** טלטול מהבית אל **גגן**. כלומר, ולא מגג לגג.
ומיהו משמע נמי דלא כרב. כי **מאי "אין להם אלא גגן"**? **לאו**, הכונה היא **דשרו לטלטוליה בכוליה** גג. דהכי משמע, שלא יטלטלו לגג אחר. הא בגג שלהם יטלטלו, על אף שהוא פרוץ במלואו לגג השני האסור לו בטלטול, ותיקשי לרב?! [690]
ומשנינן: **ומי אלימא** הך ברייתא להקשות ממנה, יותר **ממתניתין** דידן דלא קשיא מינה, **וכדאוקימנא**, שהכונה היא לומר **שלא יטלטל שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה.**
הכא נמי, הכי קאמר: אין להם אלא גגן. ולא יטלטלו **שתי אמות בגג זה ושתי אמות בגג זה.** ולא תידוק מינה, אלא, שארבע אמות בגג אחד שפיר דמי, אבל יותר מכך לא תידוק.
אמר רב יוסף לאחר שחלה ושכח תלמודו - **לא שמיע לי הא שמעתא** דשמואל, דאמר, אמרינן גוד אסיק אפילו במחיצות שאין ניכרות!
אמר ליה אביי: את בעצמך **אמרת ניהלן** להא דשמואל. **ואהא** [ועל זה] **אמרת ניהלן**: על הא דתנן לקמן [צב א - רש"ש]: **גג גדול** [רחב] **הסמוך לגג קטן** [צר] - **הגדול מותר** בטלטול בכולו, **והקטן אסור.**
ולשיטת רב, הטעם הוא, לפי שאין רשות נאסרת אלא כש"נפרצה במלואה" לרשות השניה האסורה בה בטלטול. אבל רשות שאינה פרוצה במלואה אלא שיש לה מחיצות

[689] וכתב הריטב"א: הוה מצי למימר דמיירי במחיצות הניכרות.
[690] וכתב הריטב"א: הוה מצי לשנויי דמיירי במחיצות הניכרות.

[גיפופים] משני צדי הפתח [והיא פתוחה בפתח שאינו רחב מעשר אמות], הרי גיפופים אלו עושים את הפירצה ל"פתח". וכיון שאינה "פרוצה" אלא "פתוחה" אינה נאסרת.
והשתא, כיון דלשיטת רב, במחיצות הניכרות אמרינן גוד אסיק, נמצא, שכתלי הבית הרחב יותר - באותו מקום שעודפים הם על הבית הצר - ניכרין הן לעומדים על הגג. ולכן אמרינן בהו "גוד אסיק מחיצתא", ונחשב הדבר כאילו על הגג עצמו יש גיפופי משני צידיו, באותו המקום שבו מתרחבים כתלי הבית הרחב יותר מכתלי הבית הצר, ונעשית "פרצתו" במקום חיבורו לגג הצר, ל"פתח". ולפיכך מותר הוא בטלטול.
אבל הגג הצר, כיון שאין לו מחיצות ניכרות כלל, נמצא, שפירצתו לגג הרחב הסמוך לו "פירצה" היא, ונאסר כדין רשות הפרוצה במילואה לרשות אחרת האסורה לה.[691]
ואמרת לן - אתה, רב יוסף - **עלה**:
אמר רב יהודה אמר שמואל:[692]
החילוק בין גג רחב לצר הוא, היות שעל אותן המחיצות העודפות של הגג הרחב אין איש דורס, במקום שאנו רואין אותן כאילו הן עולות. ואילו על המחיצות שאנו רואין אותן כעולות בין הגג הצר לגג הרחב, דורסים העוברים והשבים מגג לגג.
ולפיכך אמר שמואל: **לא שנו** שאסור לטלטל בגג הצר, **אלא כשיש דיורין על** גג **זה ודיורין על** גג **זה** ועוברין כל שעה מזה לזה, **דהויא לה הא** מחיצה **דגג הקטן מחיצה נדרסת**, ולכן אינה חשובה מחיצה.
אבל אין דיורין על זה ועל זה - שניהם מותרין. לפי שאנו רואין אף את מחיצות הבית שבין שני הבתים, כאילו הן עולות ומפרידות בין שני הגגות.
הרי, שאמרת משמיה דשמואל דאמרינן גוד אסיק מחיצתא אף במחיצות שאינן ניכרות. שהרי על כרחך המדובר הוא בגג הסמוך לחבירו, שאין ניכרות בו מחיצות הבתים. כי אם לא היו הגגות סמוכים, אלא היו רחוקים במידה כזאת שהיו המחיצות ניכרות, איך היו דורסים מגג לגג.
אמר להו רב יוסף: **אנא** לא אמרתי לכם כמו שאמרתם.
אלא **הכי אמרי לכו** [כך אמרתי לכם] משמיה דשמואל: **לא שנו** שיש חילוק בין הגג הרחב לצר, **אלא שיש מחיצה** ממש **על** גג **זה** הרחב, מכל סביבותיו, חוץ מאותו מקום

[691] ואותן מחיצות עודפות, כיון שאינן כנגד הגג הצר אלא מחוצה לו, אינן עושות פירצת הגג הצר, לפתח, וראה הטעם בתוספות ובריטב"א. וראה ברש"י לקמן על המשנה, שפירש, שאין המשנה מדברת לענין טלטול ביותר מארבע אמות משום רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה, דהוי ככרמלית. אלא לענין טלטול מן הבתים לגגות. שכשרשות אחת נפרצה לחברתה, נעשתה הרשות כרשות אחת לבני שתי הגגות, ואסור לטלטל מבית המיוחד לו, לגג המשותף לו ולחבירו, שחבירו אוסר עליו - וראה מה שכתב בזה, ב"יתרון האור" במשניות.
[692] לשיטתו סבירא ליה ביאור אחר במשנה.

שהוא דבוק לגג הצר, **ומחיצה על זה** הגג הצר משלשת רוחותיו, ופרוץ הגג הצר במלואו ברוח הרביעית שכנגד הגג הרחב.

דגדול מישתרי ניתר הוא **ב**אמצעות **הגיפופי**, שהן מחיצות ממש על הגג, ופתח ביניהן. ולפיכך, מותר הוא.

ואילו הגג **הקטן**, שאין לו כלל מחיצות ברוח הרביעית, הרי הוא **נפרץ במלואו** למקום האסור לו, ולפיכך אסור הוא.[693]

אבל אם **אין מחיצה לא על זה ולא על זה - שניהם אסורים**.

והטעם: הקטן אסור, כיון שאי אפשר כלל לומר "גוד אסיק" במחיצות שאינן ניכרות [ואף שמואל מודה בזה, לדעת רב יוסף].

ואף הגג הגדול - למרות שהמחיצות של הבית הרחב ניכרות משני צדדיו, ויש לומר בהן גוד אסיק - בכל זאת הוא אסור בטלטול, כיון שאין לו פתח ניכר, שאין דרך לעשות כך פתח.

ולפיכך אינו פתח אלא פירצה, ואסור.

ואקשי ליה אביי לרב יוסף: **והא** "**דיורין**" **אמרת לן**, ועל כרחך מחמת דריסתם של הדיורים מתבטלת המחיצה של הגג הקטן, ולא כדאמרת שהדבר תלוי במחיצות שעל הגג.

אמר ליה רב יוסף: **אי אמרי לכו** "**דיורין**", אם אכן הזכרתי "דיורין" בדברי שמואל, הרי על כרחך אינו מפני החילוק שבין רחב לצר, שברחב מותר לטלטל ובצר אסור.

אלא לענין טלטול של בני הגג הרחב בגג הקטן הוא שתלה שמואל דינו בדיורין.

והכי אמרי לכו: **לא שנו** - שבני הגג הרחב מותרין בטלטול בגגם, ואסורין בטלטול בגג הצר, מפני שהגגין כל אחת רשות לעצמה, ולא עירבו - **אלא שיש מחיצה ראויה לדירה** [קיימת וקבועה - ריטב"א] **על זה** [הגג הרחב], **ומחיצה ראויה לדירה על זה** [הגג הצר].

דהגג **הגדול מישתרי** לטלטל בו לבני הגג הגדול **בגיפופי**, **ואילו קטן נפרץ במלואו**, ולכן אף בני הגג הגדול אסורים בטלטול בגג הקטן, מפני שלא עירבו עמהם.

אבל אם **יש מחיצה ראויה לדירה על** היקף הגג **הגדול**, ומחיצה **שאין ראויה לדירה על** הגג **הקטן** - **אפילו** על הגג **הקטן שרי לבני גדול** לטלטל בו!

מאי טעמא?

[693] וראה מהרש"א ושפת אמת, למה לי מחיצה בגדול מכל סביבותיו, ולמה לי מחיצה בקטן.

כיון דבני הקטן **לא עבוד מחיצה** הראויה לדירה כפי שעשו בני גג הגדול - **סלוקי סליקו**, הרי זה כאילו סילקו בני הגג הקטן את **נפשייהו מהכא**, מהגג הקטן, ומחלו את רשותם לבני הגג הגדול, שהרי גילו בדעתם שאין הם דרים שם.

והוי הך דינא **כהא דאמר רב נחמן** לדעת רבנן, האוסרים לטלטל מגג לגג:

אם **עשה** האחד **סולם קבוע לגגו**, והאחרים לא עשו - **הותר** האחד **בכל הגגין כולן!** שכיון שהשאר לא עשו סולם לעליה על הגג, גילו בדעתם שאין הם דרים שם, ומחלו את רשותם לזה שעשה. [694]

אמר אביי: אם **בנה עליה על גבי** כל גג **ביתו**, **ועשה לפניה דקה**, מחיצה נמוכה, גבוהה **ארבעה** טפחים [ראה ר"ח וריטב"א, והגהות על הריטב"א] - **הותר בכל הגגין כולן**, שגילה בדעתו שהוא מחזיק בגגיהן. והם, שלא עשו כן, מחלו את השימוש בגגים לגביו, ונעשו כל הגגין כאילו הם רשות שלו.

אמר רבא: **פעמים שהדקה** [כלומר: בנית העליה כולה עם הדקה שלפניה - גאון יעקב] גורמת **לאיסור** טלטול בגגין. עד שאפילו רבי מאיר, הסובר שכל הגגין רשות אחת הן, ומותר לטלטל מזה לזה, הכא הוא אוסר. [695]

היכי דמי?

כגון **דעבידא** שעשה את פתח עליתו **להדי** בכיוון **תרביצא דביתיה** [לצד של גינת ביתו], ואילו לצד הגגין היתה עליתו סתומה ללא פתח.

ובכך הרי זה כאילו **דאמר** העושה את העליה:

דף צ.

רק כדי **לנטורי תרביצא** [לשמור גינתי] **הוא דעבידא** עשיתי את העליה, ובכך הוא סילק את עצמו מהשימוש בגגין.

בעי רמי בר חמא, דסבירא ליה כרב דלעיל [דף פט א] שגגות הסמוכין זה לזה דינם ככרמלית, ואסור לטלטל בהם יותר מארבע אמות:

טלטול חפץ **שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד** הסמוך לגג, העומד ברשות הרבים, כשהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים - **מהו** שיהא מותר?

ותמהינן עלה: **מאי קא מיבעיא ליה**?

[694] על פי ריטב"א בהבנת רש"י. ודעת הריטב"א, דשפיר שייך דין זה אף לרבי שמעון, שהרי רבי שמעון אוסר לטלטל כלים ששבתו בבית, מגג לגג, ואם עשה סולם מותר לטלטל אותן כלים בכל הגגין כולן.

[695] ראה חזון איש סימן ק"ד סקי"ב ד"ה שם פעמים.

והרי הגג כרמלית הוא, ואילו העמוד רשות היחיד הוא, שהרי הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, והאם **כרמלית ורשות היחיד** - **קא מיבעיא ליה** אם מותר להוציא מזה לזה? והרי פשיטא דאסור!

ואמרינן עלה: **ואף רמי בר חמא** לא ביטא שאלתו כראוי אלא **אגב חורפיה** [מתוך חריפותו] מיהר בשאלתו, **ולא עיין בה** יפה.

אלא הכי קמיבעיא ליה לרמי בר חמא: טלטול **שתי אמות בגג** של בית **ושתי אמות** על גג **אכסדרה** של בעלים אחר, הסמוך לו [אכסדרה: מעבר לפני הבית, והיא אינה מקום דירה, אלא פתוחה כלפי החצר, ואין לה אלא את מחיצת הבית. ואין לה מחיצות על ידי פי תקרה יורד וסותם, ולכן הוי גג האכסדרה כרמלית] - **מהו** שיהא מותר לטלטל? [696] והכי מספקא ליה:

מי אמרינן, כיון דלא האי [הגג] **חזי לדירה, ולא האי** [גג האכסדרה] **חזי לדירה - חדא רשותא היא**.

כלומר: כיון שהן שווין בתשמישם ובעניינם, חדא רשותא היא, ואף על גב דאיכא שינוי בעלים.

ולא דמי לגגין [שאסורים מזה לזה], דהתם איכא דיורין חלוקין למטה משניהם, ואמור רבנן כי כשם שהם חלוקין למטה כך יהיו חלוקין למעלה [לשון הריטב"א].

או דילמא, כיון שזה **דמגג לגג אסיר** אינו משום חילוק הדיירים למטה, אלא טעמייהו דרבנן משום דקפדי אשינוי בעלים, **מגג לאכסדרה נמי אסיר** [רש"י וריטב"א]. [697]

בעי רב ביבי בר אביי: טלטול **שתי אמות בגג** הפרוץ לחבירו, **ושתי אמות בחורבה** [תוספות בהבנת רש"י] הפרוצה לרשות הרבים, שאף היא דינה ככרמלית [כיון שהיא פרוצה למקום האסור לה] - **מהו** שיהא אסור כמו מגג לגג, היכא שהחורבה היא של בעלים אחר?

אמר מתמה עלה **רב כהנא**: וכי **לאו היינו** בעיא **דרמי בר חמא** דלעיל?

דהא אותו ספק הוא: האם בעינן דיורין, ובחורבה, כמו באכסדרה, ליכא דיורין, או דילמא סגי בשינוי בעלים, היכא דחזיא לדירה קצת?!

אמר רב ביבי בר אביי לרב כהנא: ומה בכך ששאלתי אותה שאלה?

---

[696] מה שכתוב ברש"י "בית סאתים", תמה על זה בגאון יעקב ד"ה בעי, ובקרן אורה, וראה דבריהם. ובאמת ברש"י כתב-יד ליכא תיבות אלו. ובריטב"א תמה על רש"י, שהרי האכסדרה כרמלית גמורה שאין לה מחיצות והזורק ממנה לרשות הרבים פטור. אבל הגגין אינן כרמלית בעצמן אלא רק דינן ככרמלית לחומרא, ואסור להוציא מזה לזה.

[697] וביאר בגאון יעקב: מה דמספקא לן דילמא סגי בשינוי בעלים בגגין, לאו למימרא דברשות שאינה לדירה כלל קפדינן אשינוי בעלים. ולא נסתפקו לומר כן, רק בגגין, כיון דחזיא לדירה קצת, ראה שם.

וכי מאחר אתאי ונצאי [וכי מפי אחר שמעתי השאלה, ובאתי כדי לקנתר ולריב עם הנשאלים]!?

כלומר: וכי דעתך, ששמעתי כבר שאלה זו, ולא שאלתי אלא לקנתר?! והלא, אין דומה שאלתי לשאלת רמי בר חמא.

שהרי **אכסדרה לא חזיא לדירה**, **וחורבה חזיא לדירה** בתיקון מועט.

וכיון דחזיא לדירה אין תשמישתן שוה עם הגג דלא חזי לדירה, וכיון דאיכא שינוי תשמישתן ושינוי בעלים, שתי רשויות הן! [לשון ריטב"א].

והיינו, דלא מספקא ליה אם סגי בשינוי בעלים לבד כדמספקא ליה לרמי בר חמא, ולא מספקא ליה אלא בשינוי תשמיש עם שינוי בעלים כאחד.

ותמהינן עלה: **וכי מאחר דחזיא לדירה - מאי קמיבעיא ליה**? הא לא דמי לגג, ואסיר?! [698]

ומשנינן: **אם תימצי לומר**, **קאמר!**

אם תימצי לומר אכסדרה לא חזיא לדירה ושרי, **חורבה חזיא לדירה** ואסור.

או דילמא, **השתא מיהא לית בה דיורין ברחבה** ולא עדיף מאכסדרה. [699]

ומסקינן לכל הבעיות **בתיקו**!

לעיל בגמרא מובאת פלוגתא בין רב ושמואל האם מותר לטלטל בגג עצמו יותר מארבע אמות, ומשום שכל גג פרוץ לחבירו, אסור בטלטול מזה לזה לדעת חכמים.

לדעת רב לא אמרינן גוד אסיק מחיצות להפריד בין גג לגג, כיון שאין המחיצות ניכרות.

ולשמואל, אף שאין מחיצות ניכרות, אמרינן גוד אסיק מחיצות.

והשתא מביאה הגמרא דפליגי רב ושמואל בהיפוך:

א. פליגי **בגגין השוין** [שאין בין גג לגג הפרש גובה של עשרה טפחים, האוסר לטלטל מגג לגג, גזירה אטו תל ברשות הרבים, כדלעיל ריש פירקין], **לדעת רבי מאיר** המתיר לטלטל מגג שפרוץ לגג אחר, שאין אוסר גג על חבירו בטלטול - האם יש בו איסור טלטול מטעמא אחרינא כדמפרש הגמרא ואזיל.

---

[698] לשון רש"י. ונראה בכוונתו, דהכי קאמר: והרי אף אם תימצי לומר דבגג לא סגי בשינוי בעלים לחודיה, והטעם בגג הוא דוקא משום דדיורין חלוקין למטה, היינו דוקא בגג דתרוויהו לא חזיין לדירה, ולפיכך אין בהם שינוי בעלים. אבל בחורבה דהיא חזיא לדירה והגג לא חזי לדירה שאין תשמישתן שוה, פשיטא דאם איכא שינוי בעלים, אסור.

[699] "כלומר: לא פשיטא ליה לרב ביבי דתיהוי חורבה חזיא לדירה, ולא פשיטא ליה נמי דתיהוי כי אכסדרה [ותליא בספיקא דרמי בר חמא] דהא עדיפא מיניה פורתא. ובא להוסיף על שאלתו של רמי בר חמא על ידי "ואם תימצי לומר". והכי קאמר: אם פשיטא לרמי בר חמא דשרי [באכסדרה, כיון דלא סגי בשינוי בעלים לבד, וגגין טעמם משום דיורין של מטה], הכא [בחורבה] מאי? התם הוא דאכסדרה לא חזיא מידי לדירה [משום הכי שרי], אבל חורבה חזיא לדירה בתיקון מועט [ולפיכך אסור]. או דילמא השתא מיהא לית בה דירוין [ולא מיקרי חזי לדירה. ודין חורבה כדין אכסדרה דתליא בספיקיה דרמי בר חמא] ". לשון רש"י.

ב. וכן פליגי נמי בגג **יחידי**, שאינו פרוץ לגג אחר, ואפילו **לרבנן**, האם הוא אסור בטלטול:

רב אמר: מותר לטלטל בכולו.

ושמואל אמר: אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות.

וקא סלקא דעתין בטעם האיסור, כיון שהגג סמוך לרשות הרבים או לשאר חצרות של בעלים אחרים, הוי כאילו נפרץ הגג - שאין לו מחיצות - לרשות האסורה לו בטלטול.[700] תו סלקא דעתין בביאור מחלוקתם, דלרב מותר לטלטל, כיון דאמרינן גוד אסיק מחיצות הבית, ונמצא הגג מוקף מחיצות.

ושמואל סבירא ליה: כיון שדרך גגין שהגג בולט ועודף על הבית עצמו, נמצא שאין המחיצות ניכרות לעומד על הגג, ובמחיצות שאין ניכרות לא אמרינן גוד אסיק מחיצתא [ריטב"א, וראה תוספות ד"ה קשיא, ובמהרש"א].

ולפיכך תמהינן: **קשיא דברי רב** הכא, דאמר גוד אסיק אף במחיצות שאין ניכרות, **אדברי רב** לעיל, דלא סבירא ליה למימר גוד אסיק במחיצות שאין ניכרות!

ומשנינן: **התם** - בדברי רב - **לא מינכרא מחיצתא**, אבל הכא לא מיירי במחיצות שאין ניכרות, וכדסלקא דעתין.

אבל, **הכא, מינכרא מחיצתא**, וניחא שפיר טעמיה דרב.

והשתא תמהינן, שהרי לפי מאי דפרשינן דמיירי במחיצות ניכרות, **קשיא דשמואל** דהכא **אדשמואל** לעיל, בדרך קל וחומר: ומה לעיל דהוו מחיצות שאין ניכרות אמר שמואל גוד אסיק מחיצתא, הכא שהמחיצות ניכרות, לא כל שכן [ריטב"א]?! ומשנינן: **התם לא הוי יותר מבית סאתים, הכא הוי יותר מבית סאתים.**

כלומר: עתה חוזרת בה הגמרא מההנחה שטעמו של שמואל הוא משום דלא אמרינן גוד אסיק מחיצות הגג סביב, ואסור הגג משום פירצה לרשות הרבים [או משום דהוי לה רשות בלי מחיצות - לתוספות הרא"ש].

אלא שפיר אמרינן גוד אסיק מסביב, ומכל מקום אסור.

ומיירי שכל גג וגג בפני עצמו אין שטחו עולה על בית סאתים [שטח של חמשת אלפים אמה, כחצר המשכן], אבל כל הגגין כאחד הוו יותר מבית סאתים המוקפין שלא לשם דירה [וכדלקמן].

והשתא ניחא דברי שמואל שהתיר לטלטל על הגגין לדעת רבנן, ואסר לטלטל על הגגין לדעת רבי מאיר.

[700] כן פירש רש"י. אבל בתוספות הרא"ש פירש שהגג, כיון שאין לו מחיצות הוי ליה כרמלית. וראה עוד שם ובריטב"א.

כי לרבנן דמחמרי שלא לטלטל מגג לגג, ושורת הדין היא לאסור כל גג כיון שנפרץ לחבירו, אמרינן גוד אסיק מחיצות להפריד בין הגגות, ושוב ממילא אין כאן רשות אחת הגדולה מבית סאתים, ומותר לטלטל בהם יותר מארבע אמות.
אבל לרבי מאיר דמיקל לטלטל מגג לגג, הוי לה קולא דמייתי לידי חומרא, שמתוך כך אין אנו אומרים גוד אסיק מחיצות להפריד בין גג לגג, ונמצא שיש כאן רשות אחת הגדולה מבית סאתים.
והשתא מפרשינן אמאי חשבינן להו אינן מוקפין לדירה, אף שהמחיצות הוקפו לדירה של מטה, ועלייהו אמרינן גוד אסיק:
והטעם: **הני מחיצות** - שאנו באים להעלות אותם על הגג להקיף רשות הגג מדין גוד אסיק - **לדירה** של **מטה עבידן** [נעשו], אבל **לדירה** של **מעלה** על הגג **לא עבידן**. **והוה** לה **כקרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף** במחיצות **לשם דירה**.
וכל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה החמירו בו חכמים ועשאוהו ככרמלית, **ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות** [וכמו שנתבאר לעיל דף כג א].
והא דאסר שמואל בגג יחידי, מיירי בגג גדול שהוא לבדו יותר מבית סאתים.
אבל רב סבירא ליה דחשיבי רשות הגגין כרשות מוקפת לדירה, דכיון דמחיצות לדירה של מטה נעשו, אף על פי שלא לדירה של מעלה עשאום, כי אמרינן בהו גוד אסיק הוי כהיקף לדירה [רש"י בעמוד ב' ד"ה מאי].
איתמר: **ספינה** שהיא גדולה יותר מבית סאתים:
רב אמר: **מותר לטלטל בכולה**,

דף צ:
דהא איכא לספינה **מחיצתא**, וחשיבי מחיצות שהוקפו לשם דירה.
ושמואל אמר: **אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות** כקרפף שלא הוקף לדירה, דאף דאית לה לספינה מחיצתא, **מחיצות** אלו - **להבריח מים** מתוך הספינה **הן עשויות**, ולא לדירה.
אמר שאל **ליה רב חייא בר יוסף לשמואל**: האם **הילכתא כוותך** בספינה, **או הילכתא כרב**?
אמר ליה שמואל: **הילכתא כרב**, ומותר לטלטל בכל הספינה.
אמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף: **ומודה רב** - המתיר לטלטל בספינה - **שאם כפאה** לספינה **על פיה** ואפילו היא גבוהה יותר מעשרה טפחים, **שאין מטלטלין בה** [על תחתית הספינה מבחוץ] **אלא בארבע אמות**, כקרפף יתר מבית סאתים שלא הוקף

לדירה, ואין מועיל לומר גוד אסיק מחיצות הספינה שנעשו לדירה - לדעת רב - להתיר לטלטל.
ומפרשינן לה: **כפאה** לספינה - **למאי**, לאיזו מטרת שימוש?
אילימא כדי **לדור תחתיה**, ועתה משמשות מחיצות הספינה לדירה? אם כן אף על תחתיתה שמבחוץ יהא מותר לטלטל?
מאי שנא מהא דסבירא ליה לרב לעיל **בגג יחידי** הגדול יותר מבית סאתים שמותר לטלטל בכולה, אף שאינו מקום דירה, כיון שהמחיצות שאנו אומרים עליהם גוד אסיק נעשו לדירה.
והכא נמי נימא, כיון שדופני הספינה למטה עשויות לדירה, חשיב גם למעלה כמוקף לדירה?! **אלא** הכא מיירי, **שכפאה** לספינה כדי **לזופתה** בזפת. דהשתא בטל תורת דירה מדופני הספינה, שהרי אינן עומדין כל זמן כפייתה לא לדירה של מעלה ולא לדירה של מטה, והוי כעמוד אטום בעלמא.
וכיון שכן, כי אמרת בדופני הספינה גוד אסיק, הוי היקף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה.
רב אשי מתני לה - להא דמייתינן לעיל דשאל רב חייא בר יוסף לשמואל אם הלכה כמותו או כרב - **אפלוגתא** דרב ושמואל **בספינה**, וכדאמרן.
אבל **רב אחא בריה דרבא מתני לה** - לשאלת רב חייא בר יוסף - **אפלוגתייהו באכסדרה**.
דאיתמר: **אכסדרה** - והיא פרוצה מארבע רוחותיה, ועומד קירויה על קורות הנשענות על ארבע יתידות בפינות האכסדרה - העומדת **בבקעה** שהיא כרמלית:
רב אמר: **מותר לטלטל בכולה**, **דאמרינן**: **פי תקרה** [עובי הקורות שעליהן מונח הקירוי] מכל ארבעת הצדדים **יורד וסותם**, ואית לה מחיצות.
ושמואל אמר: **אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות**, **לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם**, ואין לה מחיצות וכרמלית היא.
והני מילי בבקעה, אבל סתם אכסדרה הצמודה לבית, אף לשמואל אמרינן פי תקרה יורד וסותם - וכדלקמן דף צד ב.
ועל הך פלוגתא שאל רב חייא בר יוסף - לדעת רב אחא בריה דרבא - האם הלכה היא כרב או כשמואל. ואמר לו שמואל דהלכה כרב, ומותר לטלטל בכולה.
גרסינן לקמן [בסוף העמוד]:
אמר רב יהודה: כשתמצא לומר [כשתדקדק בדבר תמצא], לדברי רבי מאיר [שבמשנתנו]: גגין רשות לעצמן [ומותר לטלטל מגג לגג], חצירות רשות לעצמן [לטלטל

מחצר לחצר ואפילו של שני בעלים], קרפיפות רשות לעצמן [אבל מגג לחצר ולקרפף, אסור].

לדברי חכמים, גגין וחצירות רשות אחת [ומותר לטלטל אף מגג לחצר] קרפיפות רשות אחת הן [ומותר לטלטל מקרפף לקרפף, אבל לא מגג או מחצר לקרפף].

והשתא מקשינן: הניחא מגג לקרפף שאין תשמישן שוה, ניחא דאסרינן.

אבל מגג לחצר שתשמישן שוה סלקא דעתין השתא, דהוא משום שהגגין הוו יותר מבית סאתים [ריטב"א, וכן דעת רש"י כמו שכתב הקרן אורה]. ואסור לטלטל מהגג שהוא ככרמלית, לחצר שהיא רשות היחיד.

ותיקשי: **ורב**, **אליבא דרבי מאיר** - דאמר לעיל שמותר לטלטל בגגין השוין, דחשיב לה היקף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה - **ליטלטלי מגג לחצר**! שהרי זה מטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד?!

אבל לשמואל ניחא, דהא משוי לגג כקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה.

ומשנינן: טעמא דאסור לטלטל מגג לחצר לרבי מאיר, לאו משום דהוו יותר מבית סאתים שלא הוקפו לדירה.

אלא, אפילו כשאינן יתירין על בית סאתיים, אסור, משום **גזירה** - כיון שהגג חלוק מהחצר בגובה עשרה טפחים - שמא יבואו להתיר אף תל גבוה עשרה טפחים ברשות הרבים.

ומשום דרב יצחק בר אבדימי, דפריש כן לעיל ריש פירקין שזהו טעמו של רבי מאיר שאסר לטלטל מגג לגג, כשהגג נמוך או גבוה מחבירו עשרה טפחים [וכפי שביארנו במשנה]. [701]

תו מקשינן: הא אמרינן בההיא מימרא דלקמן, דלרבנן גגות וחצרות רשות אחת, וקרפיפות רשות אחת. ואין לטלטל מגג ומחצר לקרפף, כיון שהם שני מיני רשויות. ומיהו, איסור זה שייך רק כששתי הרשויות הן רשות היחיד, אבל כששתי הרשויות הן כרמלית אין איסור זה [גאון יעקב].

[701] ברש"י ביאר: לפי מאי דסלקא דעתין שהטעם דאסור לטלטל מגג לחצר הוא משום הוצאה מכרמלית לרשות היחיד, היינו דוקא לרבי מאיר. דלדידיה - לדעת שמואל - הוי לה רשות גדולה מבית סאתיים. אבל לרבנן לא אסרינן לה, דלדידהו - לדעת שמואל - אמרינן גוד אסיק מחיצתא בין גג לגג, וכפי שנתבאר בסוגיא דלעיל. והיינו דאמר רב יהודה דלרבי מאיר אסור לטלטל מגג לחצר, ולרבנן שרי. ובאופן אחר ביאר רש"י: הא דאמרינן דלרבנן שרי מגג לחצר, לא מיירי ביותר מבית סאתים, אלא בגג עד בית סאתים. ואתי לאשמועינן דלרבנן שרי אפילו כשהגג של אחד והחצר של שניהם, דכיון שאינן תשמיש דירה, אין בהם חילוק רשויות בשינוי בעלים [וכפי שביארנו במשנה].

ובכלל הא דאמרינן שאסור לטלטל מגג לקרפף, הוא גם כשהגג יותר מבית סאתיים והקרפף הוא יותר מבית סאתיים [והקרפף כרמלית הוא, כיון שאינו מוקף לדירה].
והשתא תיקשי: הניחא לרב, שלעולם הגגין הם רשות היחיד, שהרי אמרינן גוד אסיק על מחיצות הבית שהוקפו לדירה, ניחא שפיר שאסור לטלטל מהם לקרפף יותר מבית סאתיים, שהרי הוא מוציא מרשות היחיד לכרמלית.
אבל **שמואל**, **אליבא דרבנן**, דסבר שהגג מיקרי אינו מוקף לדירה [כיון שאין המחיצות עשויות לדירה של מעלה].
אם כן, הניחא כשהגגין כאחד הם יותר מבית סאתיים, ניחא שפיר דאסור לטלטל מהם לקרפף.
שהרי לדעת שמואל גופיה אמרינן גוד אסיק בין גג לגג, ואף שאין המחיצות ניכרות, והוי ליה כל גג וגג רשות בפני עצמה, שאינה גדולה מבית סאתיים.
אבל הא מיהא תיקשי: כשהגג הוא יחידי, והוא עצמו יותר מבית סאתיים, שלדעת שמואל אף הוא כרמלית, כיון דגוד אסיק לא משוי ליה היקף לדירה - **נטלטל מגג לקרפף!**? [702]
אמר מתרץ **רבא בר עולא**: להכי לא שרינן בגג יותר מבית סאתיים לטלטולי לקרפף, משום דגזרינן **גזירה שמא יפחת הגג** משיעור בית סאתיים. ואז, כדי שלא יהא חלק מהדירה שמתחת הגג בלא קירוי, יצמצמו את הדירה עצמה, עד לגודל התקרה החסרה. ונמצא, דכשנימא השתא גוד אסיק מחיצתא על הגג, יהיו המחיצות עולות ומקיפות שיעור שאינו יותר מבית סאתיים, דהוי ליה רשות היחיד גמורה. וימשיכו לטלטל מן הגג לקרפף כבתחילה, כמו בשעה שהיה בגג בית סאתיים, ונמצאו מוציאים מרשות היחיד לכרמלית.
ותמהינן עלה: **אי הכי**, דחיישת להכי - **מקרפף** יותר מבית סאתיים **לקרפף** יותר מבית סאתים נמי יהא אסור לטלטל, כי ניחוש **דילמא מיפחת** חד מינייהו.
כלומר: שמא יקטינו גודלו של אחד מהם, ולא יהיה יותר מבית סאתיים, **ואתי לטלטולי** מזה לזה, כאשר היו רגילים תחילה?!

[702] כן פירש רש"י. ותמהו תוספות והריטב"א, דילמא אין הכי נמי? וראה מה שכתבו הריטב"א והגאון יעקב. וברש"י הקשה: לרב נמי תיקשי, אמאי אסור לטלטל מגגין סמוכין זה לזה לקרפף שהוא יותר מבית סאתים?! והרי אף הגגין כרמלית הן, לדעת רב [אליבא דרבנן] הסובר, שאין אומרים גוד אסיק במחיצות הבית שאין ניכרות, ונמצא הגגין פרוצין זה לזה ואסורין בטלטול ככרמלית. ואם כן, לישתרי לטלטל מהם לקרפף יותר מבית סאתים ! ותירוצו צריך ביאור. וגם סותרים לדברי רש"י עצמו בביאור הסוגיא לעיל בעמוד א גבי אכסדרה וחורבה, וכמו שכתבו הגאון יעקב והחזון איש בסוגיא דלעיל. עוד ביאר רש"י דהא לא תיקשי, אמאי אמרינן בההיא מימרא דלרבי מאיר אסור לטלטל מגג לקרפף? דבזה יש לומר, דהוא משום גזירה משום תל ברשות הרבים, כמו מגג לחצר.

ודחינן: **התם**, גבי קרפף שמחיצותיו ניכרות - **אי מיפחית** משעורו, **מינכרא ליה מילתא** [ניכר הדבר] שעכשיו אינו יותר מבית סאתיים, ולא ימשיכו לטלטל ממנו אל מקום שיש בו יותר מבית סאתיים:

אבל **הכא**, על הגג שאין לו מחיצות ניכרות, אלא מחיצות שעל ידי גוד אסיק, שאין אדם משער השטח שביניהם יפה, **אי מיפחית - לא מינכרא מילתא**. וסובר, שגם לאחר שנפחת עדיין הוא יותר מבית סאתיים הוא, ויבוא לטלטל לקרפף שיש בו בית סאתיים.

ועתה מביאה הגמרא עיקר מימריה דרב יהודה!

אמר רב יהודה: **כשתמצא לומר** [כשתעמוד על סוף דעתן של רבי מאיר, חכמים ורבי שמעון שבמשנה, זהו גמר דבריהן]:

א. **לדברי רבי מאיר** שבמשנה: **גגין - רשות לעצמן!**

כלומר: רשות אחת היא אף שהיא של שני בעלים, וכדאמר במשנה שמטלטלין מגג לגג. והטעם בזה: שאין רשות מתחלקת לרשויות חלוקות מחמת שינוי הבעלים אלא רק בתים, מפני שבהם עיקר הדירה, אבל לא גגין.

וכיון שכן, אף **חצירות רשות לעצמן**, ומטלטלין מחצירו של אחד לחצירו של שני את הכלים ששבתו בחצר [אבל כלים ששבתו בבית - לא]. כי מה לי גגות מה לי חצירות.

דף צא.

וכן **קרפיפות רשות לעצמן**, שהרי אינן עשויות לדירה.

ואמנם רק מגג לגג, מחצר לחצר ומקרפף לקרפף מותר לטלטל.

אבל מזה לזה - לא. ואפילו הן של איש אחד.

והטעם: מגג לחצר אסור לדעת רבי מאיר, גזירה משום תל ברשות הרבים, וכדחזינן דאסר במתניתין אף מגג גבוה לנמוך, וכל שכן שאסור כשהגג של בעלים אחד והחצר של בעלים אחר.

ומחצר לקרפף נמי אסור לרבי מאיר, כי היכי דאסרי רבנן [כמבואר בברייתא לקמן] משום דהוי שני מיני רשויות, שאין שמן שוה ואין תשמישן שוה. [703]

ומגג לקרפף, אסור לרבי מאיר משני טעמים:

האחד, כמו מגג לחצר, גזירה משום תל.

והשני, כמו מחצר לקרפף, דהוו שני מיני רשויות.

[703] שלא מצאנו לרבי מאיר שיחלוק עליהם להקל, אלא בחילוק רשויות דגגין, הואיל ושמן שוה. אבל ברשויות החלוקות בשמן וגם בתשמישתן לא שמעינן ליה לרבי מאיר דמיקל. דדוקא קאמר רבי מאיר במשנה כל "גגות" העיר רשות אחת, כיון דשמם ותשמישתן שוה - רש"י.

ב. **לדברי חכמים** שבמשנה שאסרו הטלטול מגג לגג, הני מילי גגות, שהדיורין חלוקין למטה, וכאילו חלוקין הן גם למעלה.
אבל **גגין וחצירות - רשות אחת** הן.
כלומר: מותר לטלטל מגג לחצר או מחצר לחצר ואפילו בשינוי בעלים, כיון שאין תדירות לדירה.
קרפיפות - רשות אחרת הן, ומותר לטלטל רק מקרפף לקרפף ואפילו בשינוי בעלים כיון שאינן תדירין לדירה. אך אסור לטלטל מגגין וחצירות לקרפיפות ואפילו של בעלים אחד [ואפילו הקרפיפות פחותין מבית סאתים]. שמתוך שהגגין והחצרות תשמיש דירה הן, והקרפף תשמיש אחר לו, וחלוקין הן בשמן, אסור לטלטל מזה לזה.
ואיסור טלטול בשני מיני רשויות שמיע ליה לרב יהודה מרבותיו, ומדויק הוא במשנה. דמהא דפליג רבי שמעון במשנה, ואמר "כולן רשות אחת הן", ומתיר בכל אלו השלש לטלטל מז לזו, שמעינן דלחכמים אסור [וכן מסתייע דבר זה מברייתא לקמן, כמו שביאר רש"י].
ג. **לדברי רבי שמעון**, דאמר במשנתנו "אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן", לא תימא דלא בא לומר אלא שמותר לטלטל מגג לגג או מחצר לחצר ומקרפף לקרפף. אלא, **כולן - רשות אחת הן**. ומותר לטלטל אף מזו לזו ואף שאין תשמיש קרפף דומה לתשמיש גג וחצר, ואף שונה ממנו בשמו. [704] **תניא כוותיה דרב** דאמר - לעיל דף פט א - דלדעת חכמים שאסור לטלטל מגג לגג, אסור לטלטל אף בגג עצמו, כיון דנפרץ במילואו לגג האסור לו, ולא אמרינן גוד אסיק מחיצות הבית למטה להפריד ביניהם, כיון דאינן ניכרות לעומדין על הגג!
ותניא כוותיה דרב יהודה, דלרבי שמעון כולן רשות אחת הן.
תניא כוותיה דרב: כל גגות העיר - רשות אחת הן לטלטל מז לזה, **ואסור להעלות ולהוריד מן הגגין לחצר ומן החצר לגגין**, גזירה משום תל ברשות הרבים.
וכלים ששבתו בחצר - מותר לטלטלן באותה חצר, ואף על פי שלא עירבו דיירי הבתים שבחצר, והוא הדין שמותר לטלטלן לחצרות אחרות. [705]
וכלים ששבתו **בגגין - מותר לטלטלן בגגין** מגג לגג.

[704] ושיטת רש"י לעיל דף כג ב ד"ה כדתנן, דאף לרבי שמעון, אם הוציא כלים ששבתו בבית לחצר "אסור להוציאן מחצר לקרפף או לגג, דבית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא", ולא התיר רבי שמעון, אלא מחצר וגג, לקרפף. וראה שם בראשונים שיש שחלקו עליו, ולרבי שמעון ליכא איסורא כלל בחד גברא. ודבר זה בדעת רבי שמעון שמיע ליה לרב יהודה, ובריייתא דלקמן מסייע ליה.

[705] נתבאר על פי רש"י. אבל תוספות בעמוד ב פירשו דקאי רק על חצירות אחרות, ומשום דבאותה חצר אפילו שבתו בבית מותר. וראה שיטות בזה, בביאור הלכה סימן שע"ב ד"ה שמא.

ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה טפחים מחבירו, **או נמוך עשרה** טפחים מחבירו, **דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: **כל אחד ואחד** מהגגין **רשות לעצמו** היא, ואין מטלטלין מגג לגג. **ואין מטלטלין בו** - אפילו בגג עצמו - **אלא בארבע** אמות.

והיינו בהדיא כרב!

תניא כוותיה דרב יהודה:

אמר רבי: **כשהיינו לומדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע**, **היינו מעלין שמן** כדי לסוך בו, **ואלונטית** [מגבת] כדי להסתפג בה, **מגג לגג**, **ומגג לחצר**, **ומחצר לחצר**, **ומחצר לקרפף**, **ומקרפף לקרפף אחר**, ואף שהיו בכל אלו שינוי בעלים, **עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו רוחצים בו**.

הרי בהדיא שכולן רשות אחת לטלטל מזה לזה, ואפילו בשינוי בעלים.

ומסיימינן לכולה ברייתא: **אמר רבי יהודה**, להוכיח שכולן רשות אחת הן:

מעשה בשעת הסכנה, **והיינו מעלין ספר תורה מחצר לגג**, **ומגג לחצר**, **ומחצר לקרפף לקרות בו!**

אמרו לו: **אין שעת הסכנה ראיה!**

שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר**: **אחד גגין** ואחד חצירות רשות אחת הן:

אמר רב: **הלכה כרבי שמעון** שמותר להוציא מחצר לחצר. [706] **והוא שלא עירבו** דיירי הבתים שבחצר. ואינם רשאים להוציא מביתם לחצר, ולא שכיחי בחצר כלים ששבתו בבית. [707]

אבל עירבו דיירי הבתים שבחצר, ושכיחי בחצר כלים ששבתו בבית, **לא** שרי רבי שמעון לטלטל מחצר לחצר אפילו כלים ששבתו בחצר. **דגזרינן**: **דילמא אתי לאפוקי** אף **מאני** [כלים] דשבתו ב**בתים לחצר** אחרת. וזה אסור, וכמו ששנינו, שכל החצרות רשות אחת הן ביחס לטלטול כלים ששבתו בתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית.

ושמואל אמר: הלכה כרבי שמעון **בין עירבו**, **בין שלא עירבו**, דלא גזרינן.

וכן אמר רבי יוחנן: (**מי לחשך**) הלכה כרבי שמעון - **בין עירבו**, **ובין שלא עירבו**.

מתקיף לה רב חסדא לשמואל ולרבי יוחנן שהתירו לטלטל לפי רבי שמעון אף היכא דשכיחי בחצר כלי הבתים:

הרי **יאמרו** אנשים: וכי **שני כלים בחצר אחת** - **זה** ששבת בחצר **מותר** להוציאו לחצר אחרת, **וזה** ששבת בבית **אסור** להוציאו?!

[706] כן פירש רש"י לעיל דף עד א, וצריך ביאור מאן פליג עליה בהא, דאמר "הלכה".
[707] כלומר: אפילו רבי שמעון לא מיירי אלא בשלא עירבו - תוספות.

כלומר: אם נתיר כלים ששבתו בחצר, לא יקבלו האנשים את החילוק בין כלים אלו לכלים ששבתו בבית, ויבואו להוציא כלים ששבתו בבתים, כיון דשכיחי בחצר [ריטב"א].

ומשנינן: **רבי שמעון לטעמיה, דלא גזר**.

דתנן לעיל בדף מה ב בענין תחומין, שאם עמד אדם מחוץ לתחום ולא קנה לו מקום שביתה, אין לו אלא ארבע אמות מסביבו. ואם משני צידיו היו שני אנשים אשר כל אחד מהם רחוק ממנו שתי אמות, יכול האמצעי להעביר חפץ לכל צד, אבל שני העומדים מהצדדים יכולים להביא רק אל האמצעי, אבל אסורים להעביר מצד אחד לצד השני, כי הם רחוקים זה מזה יותר מארבע אמות.

אמר רבי שמעון: למה הדבר דומה -

לשלש חצירות הפתוחות זו לזו, והן עצמן גם **פתוחות** כל אחת בפתח אחר **לרשות הרבים, ועירבו החיצונות עם האמצעית**, אבל לא עירבו שתי החיצונות זה עם זה.

שהיא, האמצעית, **מותרת עמהן**, עם כל אחת מהחיצוניות.

והן, מותרות עמה

ושתים החיצוניות - אסורין זו עם זו.

ואילו חכמים, אוסרים אף בין אמצעית לחיצוניות, כי גוזרים שמא יבואו להעביר כלי של חיצונית אחת לחיצונית שניה.

ומוכח כי רבי שמעון לא חשש לכך!

ולא גזר רבי שמעון שלא לטלטל מהחצירות החיצוניות אל החצר האמצעית מחמת החשש **דילמא אתי לאפוקי מאני**, שמא יבואו להוציא כלים **דהא חצר** של החצר החיצונית הזו, **להא חצר** השניה מן החיצוניות! ולכן, **הכא נמי לא גזרינן, דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר**.

מתיב רב ששת למאן דאסר להוציא היכא דעירבו, ממשנתנו:

דתנן: **רבי שמעון אומר: אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית**.

ותיקשי, **אי אמרת בשלמא** דמיירי מתניתין **דעירבו - היינו דמשכחת לה מאני** כלים דשבתו **בבתים בחצר**. שהוציאום לשם על ידי העירוב.

אלא אי אמרת דמתניתין מיירי **בשלא עירבו** - דאי בשעירבו אסור להוציא אף כלים ששבתו בחצר - **היכי משכחת לה מאני דבתים בחצר**, עד שהוצרכנו לאסור להוציא אותם?!

הוא, רב ששת, **מותיב לה** להך קושיא. **והוא** גם **מפרק לה**:

המדובר במשנה, שאסור להוציא כלים ששבתו בבית - **בכומתא** [כובע - רש"י לעיל דף פד ב] **וסודרא** בגד, ששבתו בתוך הבית, והוציאן לחצר דרך מלבוש [שמותר אף בלא עירוב חצירות]. ואותם אסור להוציא לחצר אחרת, כיון ששבתו בבית.

דף צא:

תא שמע לסיועי לרב מברייתא:

דתניא: **אנשי חצר ואנשי מרפסת** [שעולין בני המרפסת מן החצר בסולם מדרגות למרפסת, ופתחי העליות פתוחין למרפסת], **ששכחו ולא עירבו** זה עם זה - הרי **כל** תל או עמוד הנמצא בחצר **שהוא גבוה עשרה טפחים** מקרקעית החצר, נותנין אותו **לבני המרפסת**, שיהיו הם מותרים להשתמש בו, ולא בני החצר.

כי היות שבני העליות שבמרפסת משתמשין בו ב"פתח" [בתשמיש נוח, כפתח שהוא נוח ליכנס], ובני החצר אין משתמשין בו אלא בזריקה, לפיכך רשות בני המרפסת שולטת בו, ואסור לבני חצר להשתמש שם, כיון שלא עירבו.

אבל תל או עמוד שבחצר, הגבוה **פחות מכאן** [מעשרה טפחים], שאף לבני חצר ניחא תשמישתיה - נותנין אותו אף **לבני החצר**. ולכן שניהם אסורין בו, כיון שלא עירבו. [נתבאר על פי המבואר בגמרא לעיל פד א לרב, דקיימא לן כוותיה].

במה דברים אמורים, שיש חילוק בין רשות החצר ובין רשות המרפסת, ואסור לטלטל כלים ששבתו בחצר אל המרפסת או להיפך [וראה היטב ריטב"א פג ב ד"ה תנן], ואין אומרים שרשות אחת הן, ומותר לטלטל מזו לזו, רק היכי דמשכחת לה שיהיו גם כלי הבתים עצמן בחצר, או כלי העליות עצמן במרפסת.

ודבר זה יתכן בשני אופנים:

א. **שהיו אלו** העליות **של** אנשים **רבים**, שהיו הרבה עליות פתוחין למרפסת.

והיו אלו הבתים שבחצר **של** אנשים **רבים**.

ועירבו אלו בני העליות **לעצמן**, **ואלו** בני הבתים שחצר **לעצמן** [ולא עירבו ביניהם]. שאז יתכן שיהיו כלי הבתים בחצר, וכלי העליות במרפסת. לפי שהוציאום לשם על ידי העירוב.

ב. **או** שהיו החצר והמרפסת **של יחידים** [דייר אחד בחצר, ודייר אחד במרפסת], **שאין צריכים לערב** כדי שיוכל בעל העליה להוציא כלי ביתו למרפסת, או שיוכל בעל הבית להוציא כלי ביתו לחצר.

שאז משכחת לה כלים של בית בחצר ושל עליה במרפסת.

אבל אם **היו** החצר והמרפסת **של** אנשים **רבים**, **ושכחו ולא עירבו** אף בינם לבין עצמם, שאז לא יתכן שיהיו הכלים ששבתו בבית נמצאים בחצר או במרפסת, ואנו דנין אז רק על היתר טלטול כלים שהיו מבעוד יום בחצר או במרפסת - אין אסור לטלטלם מזה לזה.
כיון ש**גג וחצר ואכסדרה ומרפסת** - **כולן רשות אחת הן** לכלים ששבתו בתוכם.
אבל אם עירבו, או שהיו של יחידים, הרי כיון דמשכחת לה שימצאו כלים של בתים בחצר או במרפסת - גזרו חכמים שיהיו אסורים בני חצר ומרפסת לטלטל זה בזה אפילו את כלי החצר או המרפסת, גזירה שמא יבואו לטלטל גם את הכלים של הבתים המצויים בהם.
ועתה מוכיחה הגמרא שאף דקיימא לן כרבי שמעון, שרשות אחת הן, הני מילי בדלא עירבו, אבל עירבו אסור, כרב:
והכי דייקינן: **טעמא דלא עירבו** הוא דשרינן לטלטל בין חצר למרפסת.
הא עירבו - **לא** שרינן לטלטל, משום גזירה שלא יבואו לטלטל את כלי הבית.
והיינו כרב![708]
ודחינן: **הא מני** הך ברייתא - **רבנן היא**.
שמודים חכמים לרבי שמעון במשנתנו שרשות אחת היא. ומיהו פליגי על רבי שמעון דלא גזר בשלש חצירות [לעיל דף צא א], ואסרו שם משום גזירה. והכא נמי גזרו!
דיקא נמי דהך ברייתא רבנן ולא רבי שמעון היא:
מהא **דלא קתני** בה: גג וחצר ואכסדרה ומרפסת **קרפף ומבוי** - כולן רשות אחת הן! כדסבירא ליה לרבי שמעון במתניתין, דקרפף הוי נמי רשות אחת לטלטל מכולן אליו, והוא הדין מבוי [וכדקתני בהדיא בברייתא בסמוך].
ועל כרחך, שברייתא זאת - כרבנן דמשנתנו אתיא, הסוברים דקרפיפות וכן מבואות [וכדקתני בברייתא בסמוך], הן רשות לעצמן.
ומסקינן: אכן **שמע מינה** שברייתא זו אינה לפי רבי שמעון אלא לפי רבנן.
תא שמע לסיועיה לרב:
מהא דתניא: **חמש חצירות הפתוחות זו לזו, ופתוחות למבוי** [שתיקנו אותו בלחי וקורה], **ושכחו כולם ולא עירבו** [כלומר: אף אם שכחו ולא עירבו, שאז לא מצויים כלי הבתים בחצר, ולא שייכת אז הגזירה אטו הוצאת כלי הבתים] - א. **אסור להכניס ולהוציא מחצר** את הכלים ששבתו בו **למבוי**.
וכן אסור להכניס ולהוציא **מן המבוי** את הכלים ששבתו בו **לחצר**.

[708] ראה בגאון יעקב, שביאר, למה לי דיוקא, והא בהדיא קתני.

לפי שלדעת חכמים המבוי והחצר אינן רשות אחת, ולכן אסור לטלטל מזו לזו.
ב. **כלים ששבתו בחצר - מותר לטלטלן בחצר** עצמה. והוא הדין לשאר חצירות.[709] והטעם: מפני שהחצרות רשות אחת הן לכולי עלמא.
ג. וכלים ששבתו **במבוי אסור** לטלטלם אפילו במבוי עצמו, כדמפרש לה לקמן.
ד. **ורבי שמעון מתיר**.
שהיה רבי שמעון אומר: **כל זמן שהן** החצרות [וכן כל הנזכרים לקמן] **של רבים**, שהם שייכים להרבה בתים נפרדים **ושכחו ולא עירבו**, ומתוך כך אי אפשר שיימצאו שם כלי הבית - **גג וחצר אכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי, כולן רשות אחת הן!** ומותרין זה עם זה.[710]
והשתא מסייעינן לרב:
טעמא דשרי רבי שמעון להוציא כלים מחצר לחצר וליתר הרשויות, שהן רשות אחת, היות **דלא עירבו**, ואסור אז להוציא כלים מן הבית, ולא מצויים כלים של הבתים בחצירות.
הא עירבו, ומצויים אז כלים של בתים בחצירות - **לא** שרי רבי שמעון לטלטל בין החצירות ושאר הרשויות, אף שרשות אחת הן.
ולהכי אמר רבי שמעון דבעינן "כל זמן שהן של רבים, ושכחו ולא עירבו".
והיינו כרב!
ודחינן: **מאי "לא עירבו"** - **לא עירבו חצירות בהדי הדדי**, כמה חצירות ביחד. אבל **הא חצר ובתים עירבו**. שכל חצר בפני עצמה עירבה, ומצויים אז כלי הבית בחצר.
והא דאמר רבי שמעון: גג וחצר אכסדרה ומרפסת וקרפף ומבוי כולן רשות אחת הן. לא התנה רבי שמעון שלא יערבו. אלא אפילו עירבו בינם לבין עצמם מותר לטלטל מזה לזה, ולא גזר רבי שמעון, וכדעת שמואל ורבי יוחנן.
והא דהקדים רבי שמעון "כל זמן שהן של רבים ושכחו ולא עירבו", אינו תנאי בהיתר הטלטול בין הרשויות הנזכרות. אלא משמעות "כל זמן" היא כמו "אף כל זמן", ולהוסיף היתר בא.
והכי קאמר: אף כל זמן שהן [כל אחת מהחצרות] של רבים [שהרבה דיורין בכל חצר שעירבו בינם לבין עצמם], ושכחו ולא עירבו החצירות ביניהם, מותר לטלטל מחצר

[709] על פי רש"י לעיל בעמוד א ד"ה מותר לטלטלן. ובתוספות כתבו שבאותה חצר מותר אפילו כלים ששבתו בבית, ומיירי הכא רק אשאר חצירות.
[710] הכי קא סלקא דעתין השתא לפרושי. אבל חכמים סוברים, כשם שהקרפף רשות אחרת מן החצר היא, כן גם המבוי. ואמנם, אין דין המבוי כקרפף לגמרי, שהקרפף רשות אחרת היא מן החצר אפילו בחד גברא, כדלעיל. אבל המבוי, אין רשותו מתחלקת מן החצר אלא בשינוי בעלים.

לחצר כלים ששבתו בו. ואף דשכיחי כלים של בתים בחצרות, שהרי עירבו בינם לבין עצמן.
ואין חוששין שמא מתוך ריבוי הדיורין שבכל חצר אין נזהרין היטב ויבואו לטלטל לחצר אחרת אף כלים ששבתו בבית, אלא אפילו בכי האי גוונא לא גזרינן.
ותמהינן עלה: היכי מפרשת ד"ולא עירבו" דוקא על עירוב שבין חצר לחצר קאי, אבל בני כל חצר בינם לבין עצמם - עירבו.
והא "לא עירבו" קתני, דמשמע שלא עירבו כלל, ואף לא בינם לבין עצמם?!
ומכח הך קושיא, מפרשינן - אליבא דשמואל ורבי יוחנן - לברייתא באופן אחר.
והכי קאמר: רבי שמעון מתיר לטלטל מחצר למבוי, אף כל זמן שהן המבואות של רבים [כלומר: של הרבה חצרות, וצריכים שיתוף], ולא עירבו.
ומאי "לא עירבו" - לא נשתתפו במבוי. ונמצא מוציא מחצר שלו למבוי של רבים, אפילו הכי מותר לטלטל מחצר למבוי, כיון שהיה רבי שמעון אומר דחצר ומבוי החלוקים בשינוי בעלים רשות אחת הן!
והשתא, לא מדבר כלל רבי שמעון בעירוב החצר אם עירבה בינה לבין עצמה או לא, ושפיר איכא למימר כשמואל ורבי יוחנן, שאפילו עירבה נמי שרי.
ואיבעית אימא לשינויי ברייתא אליבא דשמואל ורבי יוחנן:
לעולם ברייתא כפשטה, ו"לא עירבו" - על עירוב שבחצירות עצמן קאי. ואפילו הכי לא תידוק, שאם עירבו אסור לטלטל.
כי **רבי שמעון - לדבריהם דרבנן**, שגזרו שלא להוציא אף ברשויות שהן רשות אחת, שמא יוציא אף כלי הבית, כשם שגזרו בשלש חצירות, **קאמר להו**:
והכי קאמר: **לדידי**, מותר לטלטל מחצר למבוי, **לא שנא עירבו ולא שנא לא עירבו**. כיון דסבירא לי שאף בשלש חצירות דלא גזרינן.
אלא לדידכו, דגזריתו, **אודו לי מיהת, דהיכא דלא עירבו** וליכא למיגזר - שחצר ומבוי **רשות אחת היא!**
ואמרו ליה רבנן: לא כדקאמרת דחצר ומבוי רשות אחת היא. אלא **שתי רשויות הן!**
אמר מר, שנינו בסיפא של דברי תנא קמא: וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר, **ובמבוי אסור**.
ומניחה עתה הגמרא, שבמבוי שלא נשתתפו בו אסור לטלטל כלל, אפילו את הכלים ששבתו בו, לפי שדינו של המבוי הוא ככרמלית, שאין מטלטלין בה יותר מארבע אמות.
ולפיכך הוינן בה: **לימא**, האם **מסייע ליה לרבי זירא אמר רב**.
דאמר רבי זירא אמר רב: מבוי שלא נשתתפו בו - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות.

ודחינן: אל תשנה בדברי התנא קמא "ובמבוי אסור", אלא **אימא** הכי: כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר. אבל **ולמבוי אסור** לטלטל את הכלים ששבתו בחצר. אבל כלים ששבתו במבוי מותר לטלטלם בו.

ותמהינן עלה: אם כן, **היינו רישא** של דברי תנא קמא, דקאמר "אסור להכניס ולהוציא מן החצר למבוי", ולמה לו לחזור ולכפול דבריו?!

ומשנינן: **משנה יתירה** - ולמבוי אסור - **איצטריכא ליה** לשנות.

כי **מהו דתימא** - אי קתני רק רישא - **כי פליגי רבנן עליה דרבי שמעון** ואסרי להוציא מחצר למבוי, **הני מילי היכא דעירבו** בני החצר בינן לבין עצמן, דשכיחי כלי הבתים בחצר. ולא אסרי רבנן לטלטולי כלים ששבתו בחצר למבוי, אלא משום גזירה שמא יוציא אף כלים ששבתו בבית למבוי.

אבל היכא דלא עירבו, דלא שייך לגזור, **מודו ליה** חכמים לרבי שמעון, דחצר ומבוי רשות אחת הן - **קא משמע לן** משנה יתירה, דחצר ומבוי - לרבנן - שתי רשויות הן![711]

אמר תמה **ליה רבינא לרב אשי**:

דף צב.

מי אמר רבי יוחנן הכי, שחצירות רשות אחת היא, ואפילו עירבו [כדלעיל דף צא א]?

והא אמר רבי יוחנן כללא: **הלכה כסתם משנה**.

והא אנן **תנן**: **כותל שבין שתי חצירות גבוה עשרה** טפחים **ורוחב ארבעה** טפחים - **מערבין** החצירות **שנים**, ואין מטלטלין מזו לזו. **ואין מערבין** עירוב **אחד**, להתיר טלטול אף מזו לזו.[712]

ואם **היו בראשו** - של כותל זה שרחב ארבעה - **פירות**:

אלו האנשים שבחצר האחת **עולין מכאן**, **ואוכלין**. **ואלו** שבחצר השניה **עולין מכאן**, **ואוכלין**.

ובלבד שלא יורידו את הפירות **למטה**, מפני שהכותל משותף לשתי החצירות, ואילו החצירות, כל אחת רשות אחרת היא.

---

[711] וביאר רש"י: הא דהוה סלקא דעתין למימר דחכמים מיירי דוקא בדעירבו, אף כי בהדיא קתני ברישא דמילתייהו "ושכחו ולא עירבו", היינו, דהוה מפרשינן "ולא עירבו ולא נשתתפו" במבוי, לומר שהטלטול מחצר למבוי - טלטול ברשויות החלוקות בשינוי בעלים, הוא. ועל עיקר תירוץ הגמרא ביאר הריטב"א דהך שינויא כשמואל ורבי יוחנן היא, דסברי דלא גזרינן, ולא לרב דגזר אף אליבא דרבי שמעון. אלא, דלרב גופיה דסבירא ליה דמבוי שלא נשתתפו בו כרמלית הוא, קושיא מעיקרא ליתא, דמפרשינן "ובמבוי אסור" כפשוטו, ולא קשיא "היינו רישא".

[712] והך רישא, אפילו ברחב הכותל כל שהוא, ומשום סיפא נקט "רוחב ארבעה" - רש"י לעיל דף עו ב.

והשתא תיקשי: הרי חצירות רשות אחת הן, ואמאי אסור להוריד מן הכותל [שכחצר הוא] אל החצר שלמטה?!

על כרחך, שמדובר בעירבו החצירות כל אחת בפני עצמה, ולפיכך אסור להוריד מן הכותל לחצר, דגזרינן שמא יעלה כלים ששבתו בבתים על הכותל, או שמא יכניס אותן הפירות ששבתו על הכותל אל הבתים [על פי רבינו יהונתן לעיל דף כד. בדפי הרי"ף].

הרי חזינן מסתם משנה, שבעירבו החצרות כל אחת לעצמה גזרינן, ואסור להוציא מחצר לחצר אף כלים ששבתו בה, ודלא כרבי יוחנן?!

ודחינן: רבי יוחנן שלא גזר, מפרש למתניתין כך:

מאי "ובלבד שלא יורידו **למטה**" - **למטה**, **לבתים** שבחצירות, היות ולהכניס מחצר משותפת לבתים, אסור, היכן שלא עירבו בני שתי החצירות כאחת.

אמר ליה רבינא לרב אשי: **והא תני רבי חייא** בברייתא: **ובלבד שלא יהא זה עומד במקומו** בקרקעית החצר **ואוכל** מן הפירות שמביא אליו מראש הכותל, **ולא זה עומד במקומו ואוכל**.

ומוכח שאפילו לחצר עצמה אסור להוריד!

אמר ליה רב אשי לרבינא: **וכי**, אם **רבי לא שנאה** למשנה זו בצורה ששנאה רבי חייא במשנתינו [והרי ודאי לא סבר לה כמותו, כי אם סבר לה הוה ליה לפרושי. ריטב"א], ואם כן, **רבי חייא** תלמידו של רבי - **מנין לו** פירוש זה?!

אלא, לעולם, פירושא דמתניתין - לרבי יוחנן ולשמואל - כדפרישנא: ובלבד שלא יורידו למטה - לבתים!

אתמר:

שתי חצירות וחורבה אחת [שאינה פרוצה לרשות הרבים, ומותרת לטלטול בפני עצמה] **ביניהם**.

הרי אם אירע **שאחת** מהחצרות **עירבה** בינה לבין עצמה, ושכיחי באותה חצר כלי הבתים, **ואילו אחת** מהחצירות **לא עירבה** בינה לבין עצמה, ולא שכיחי בה כלי בתים:

אמר רב הונא: **נותנין אותה**, את החורבה שבין שתי החצירות - **לזו שלא עירבה**. והיינו, שמתירין את הטלטול אל החורבה וממנה אל החצר שלא עירבה.

והטעם: היות שחצר וחורבה רשות אחת הן, אלא שאם שכיחי כלי הבתים בחצר אז סבירא ליה לרב הונא כרב, שאסור לטלטל מרשות לרשות משום גזירה.

ולכן, זו שלא עירבה, שאין בה כלי הבתים, מותרת בטלטול לחורבה וממנה.

אבל לזו שעירבה ויש בה כלי בתים, לא נותנין לה את החורבה, שאסורה היא בטלטול אל החורבה וממנה, משום גזירת טלטול כלי הבתים.

וחייא בר רב אמר בשם אביו, **רב**: נותנין את החורבה **אף** לחצר **שעירבה**.
ומפרש לה חייא בר רב, שכוונתו של רב היתה לומר: **ושתיהן אסורות**! היות וגזרינן שאם יוציאו מן החצר שלא עירבה לחורבה, שמא יוציאו אליה גם מן החצר שעירבה.
ומוכיח חייא בר רב שכך אכן היתה כוונתו של רב, לאסור את שתיהן:
ואם [כי אם] **תאמר** שכוונת אבא היתה לומר "**שתיהן מותרות**", ואפילו החצר שעירבה, הרי על כרחך לא גזרינן כלל דילמא יוציאו אף כלי הבתים.
ואם כן, תיקשי: **מפני מה** בכל שתי חצירות הסמוכות זו לזו ושכיחי כלי הבתים בחצר, סובר רב ש**אין נותנין חצר שלא עירבה לחצר שעירבה**? [713]
כלומר: בני החצר שעירבה אסורים בטלטול לחצר השניה שאינה מעורבת [והוא הדין המעורבת], משום גזירה שמא יוציאו מחצר לחצר אף את כלי הבתים.
ואם תאמר שרב סבר בחורבה ששתיהן מותרות אמאי אסר בחצירות הסמוכות, והרי לדבריך לא גזר רב! אלא, בהכרח, שגם בחורבה קאמר רב ששתיהן אסורות. [714]
ודחינן לפירושו של חייא בר רב בדברי רב:
לעולם אימא לך שרב נתכוין להתיר שתיהן, ואף זו שעירבה מותרת לטלטל לחורבה.
ואף שבשתי חצירות בעלמא אם חצר אחת עירבה אסור להוציא לחצר שלא עירבה, שאני הכא, שאף חצר שעירבה מותרת להוציא לחורבה.
וטעמו של דבר: **התם** בעלמא, בשתי חצירות סמוכות, **כיון דמנטרי מאני דבתים** [נשמרים בחצר כלי הבתים, ומרש"י משמע קצת דלא גרס "דבתים"] **בחצר** האחרת שמטלטל אליה, לפי שהחצר שמטלטל אליה ראויה לשימור כלים, ונוהגין להוציא אל החצר הרבה כלים - **אתי** יבואו לטעות **ולאפוקי**, ולהוציא לחצר האחרת גם את כלי הבתים [על פי משמעות רש"י, וריטב"א הביאו באופן אחר].
אבל **הכא**, **בחורבה** - שעליה אנו דנין לאסור להוציא אליה מן החצר - **כיון דלא מנטרי מאני דחצר בחורבה**, ואין דרך להוציא אל החורבה הרבה כלים, הרי אף אם יוציאו אליה כלים, **לא אתי** לא יבואו לטעות **ולאפוקי** אל החורבה גם את כלי הבתים.
איכא דאמרי הכי:
חייא בר רב אמר משמיה דרב: נותנין את החורבה **אף** לחצר **שעירבה**.

[713] לאו דוקא, אלא הוא הדין שאין נותנים חצר שעירבה לחצר שעירבה - תוספות.
[714] והא דנקט "חצר שלא עירבה", אף שאין הקושיא מחוזקת יותר בכך, פירשו בתוספות: דנקט לה, כיון דהוי דומיא דמאי דעסיקנא ביה, דמיירי בשתי חצירות שהאחת עירבה והאחת לא עירבה. והא דלא נקט הקושיא בהיפוך "מפני מה אין נותנין חצר שעירבה, לחצר שלא עירבה", כלומר: אמאי אסור לבני חצר שלא עירבה לטלטל לחצר שעירבה משום גזירה שמא תחזיר אליה כלי החצר השניה ששבתו בבית ויצאו אליה על ידי שעירבה !? ביאר רש"י: הא לא קשיא. כי יש לומר באמת דמותרת, ולא גזרינן, כיון שאין דרך שיוציאו בני חצר אחת כלים של חצר אחרת. דברי רש"י נתבארו על פי הריטב"א בהבנתו.

ומפרש לה חייא בר רב: **ושתיהן מותרות!**
ואם תאמר כי שתיהן אסורות היתה כוונת רב, ואף תוכיח כן: **לפי** שרב סובר בעלמא **שאין נותנים חצר שלא עירבה לחצר שעירבה**, הרי סבר דגזרינן, וזו שעירבה אסורה, ועל כרחך אם השוה רב את דיני שתי החצרות, כונתו לומר שאף החצר השניה אסורה. זה אינו.
כי רק **התם**, בחצר בעלמא, הוא דגזר רב, **כיון דמנטרי מאני דבתים בחצר**. ולפיכך **לא שרו בהו רבנן** כיון **דאתי לאפוקי** כלי הבתים לחצר האחרת.
אבל בחורבה לא מנטרי בה כלי הבתים, ולכן לא גזרינן.

מתניתין:

א. גגות או חצירות של שני אנשים שיש מחיצה ביניהן, אפילו יש פירצה במחיצה, מותר בעל הגג או בעל החצר לטלטל מביתו לגגו או לחצירו, ואין חבירו אוסר עליו.
במה דברים אמורים, כשיש לפירצה זו דין "פתח". דהיינו שהיא פחות מעשר אמות, ויש מצדי הפירצה "גיפופי" [כעין מזוזות].
אבל אם אין מצידי הפירצה גיפופי או שהיא רחבה עשר אמות ומעלה, אין מקום הפירצה חשוב "פתח", אלא "פירצה". ולכן, אסור להוציא מן הבית לגג או לחצר.
וטעמו של דבר, כיון שנפרצו שתי הרשויות זו לזו "הוי להו כולהו כדיורי רשות אחת" [ראה רש"י דף עו ב ד"ה יותר מכאן]. ולכן המוציא מן הבית לגג או לחצר, הרי הוא כמוציא מביתו שלו, לגג וחצר המשותפין לו ולחבירו. ואסור להוציא מרשותו הפרטית לרשות משותפת, עד שיערבו בני הרשות המשותפת ביניהם.
דין זה הוא אף לדעת רבי מאיר ורבי שמעון בריש פירקין, הסוברים כי גגות רשות אחת הן.
כי גם לדבריהם הן נחשבים לרשות אחת רק לענין היתר הוצאה של חפץ מגג לגג. אבל להוציא חפץ מביתו אל גגו של חבירו, לפי כולם אסור עד שיערבו.
ולכן, אם אירע שנפרץ גגו אל גגו של חבירו, אסור להוציא מביתו אף לגגו שלו, היות והפירצה גורמת שיחשב גגו כאילו הוא משותף לו ולחבירו.
ב. **גג גדול** [רחב] **הסמוך לגג קטן** [צר], והגדול עודף על הקטן מכאן ומכאן, הרי אף שפרוצין הן זה לזה - **הגדול מותר** להוציא אליו מן הבית!
מפני שאנו אומרים על כותלי הבית הרחב העודפים על הבית הצר "גוד אסיק מחיצתא", ונעשים הן כגיפופים ל"פירצת" הגדול לקטן, ואין פירצתו לקטן נחשבת פירצה, אלא

פתח.[715]
אבל הגג הקטן, שאין לו גיפופים לגגו, הרי פירצתו במילואו בצדו האחד לגג הגדול שם פירצה עליו.
ולפיכך: **והקטן אסור** להוציא אליו מן הבית.
[ובסוף המשנה יתבאר, למה אין מועילים הגיפופים של הגדול להחשיב אף את הגג הקטן כמי שיש לו גיפופים, ואף שהן מחוצה לו].
ומה שאין אנו אומרים על כותל הבית שבין שני הגגות "גוד אסיק מחיצתא", ונמצא שאין הגגות פרוצים זה לזה - נחלקו בזה רב ושמואל, לעיל דף פט ב
לדעת רב: מפני שהיא מחיצה שאינה ניכרת לעומדים על הגג, ולכן אין אומרים עליה "גוד אסיק".
לדעת שמואל: מפני שהיא מחיצה נדרסת, דמיירי שיש דיורין בגג זה ובגג זה העוברים מכאן לכאן, ודורסים ומבטלים את המחיצה הדמיונית של "גוד אסיק".
ג. וכן **חצר גדולה** [רחבה] **שנפרצה לקטנה** [צרה], והיתה הפירצה לכל רחבה של החצר הקטנה, ונותרה מחיצת הגדולה העודפת מכאן ומכאן על הקטנה - **גדולה מותרת** להוציא אליה מן הבית [ואם חצר של רבים היא, מותרין דוקא אם עירבו], כיון שנותרו לה גיפופים מצידיה.
וקטנה אסורה, כיון שלגבי הקטנה, שלא נותרו לה גיפופים, "פירצה" היא, ואוסרין בני הגדולה על בני חצר הקטנה לטלטל, היות ולגבי הקטנה - חצרם, חצר משותפת היא עם החצר הגדולה, מחמת היותה של החצר הקטנה פרוצה אל החצר הגדולה במילואה.
ולפיכך קטנה אסורה - **מפני שהיא כפיתחה של גדולה!**[716]

גמרא:

שנינו במשנה את דיני הגגות והחצירות הסמוכים, כל דין לעצמו.

[715] ומיירי, שאין רחבו של הגג הקטן עשר אמות, ולכן יש לו שיעור פתח.

[716] ומבואר ברש"י בגמרא, דהכי קאמר: שאנו רואים את הקטנה כאילו היתה כולה "פיתחה" של גדולה, שהיא חלק מן החצר הגדולה. ומה שאין מועילים הגיפופים אף לגג הקטן ולחצר הקטנה. דבר זה תלוי במה שנחלקו אמוראים לעיל דף ח א ב"נראה מבחוץ [שהגיפופים רואין אותם מחוץ לרוחב החצר או הגג] ושוה מבפנים" [שאינם נראים כנגד רוחב החצר או הגג], אם מועילים או לא. ובגמרא לעיל דף ח א, מקשינן מסיפא דמשנתנו גבי חצר, ובעינן לאוכוחי דנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו מועיל, ולפיכך החצר הקטנה אסורה. ודחינן לה: דמיירי שכותלי הקטנה נכנסין לתוך החצר הגדולה, ונמצא שאין הגיפופין בצדי הפירצה אלא מאחוריהם. ומה שלגבי גג אין מועילים הגיפופים [על ידי גוד אסיק] אף לגג הקטן. נחלקו בו הראשונים: דעת תוספות לעיל דף פט ב דגם ברישא דמתניתין גבי גג, מיירי שנכנסין כותלי הגג הקטן לתוך הגג הגדול. והריטב"א כתב כאן: "כי אמרינן גוד אסיק לאצולי לגג גדול עצמו, אבל לא להציל גג הקטן בגפופין דגדול". והיינו, משום שאותן כתלים שאומרים עליהם גוד אסיק, כתלים של הבית הרחב, הם.

והוינן בה: **למה ליה** לתנא דמתניתין **למיתני תרתי**, לשנות בצורה כפולה את דיני גג וחצר, והרי אפשר לשנותם בקצרה, ככלל אחד?! ומשנינן: **לרב** - דסבר בעלמא מחיצות שאינן ניכרות אין אומרים עליהם גוד אסיק - להכי קתני תרווייהו, ללמד: **גג דומיא דחצר**.

מה חצר מיירי **דמנכרא מחיצתא**, **אף גג נמי** לא תתיר את הגג הגדול בטלטול, אלא היכי **דמנכרא מחיצתא**, שהמחיצות מסביב לגג ניכרות הן לעומדים על הגג, שאין בולט הגג יותר מרוחב הבית שלמטה.

אבל, אם אין מחיצותיו ניכרות, אסור כולו בטלטול ארבע אמות, לפי שרשות בלי מחיצות היא - דהיינו כרמלית - כיון שאי אפשר לומר גוד אסיק, לדעת רב.

ולשמואל - דפליג בעלמא, וסבר דאף במחיצות שאינן ניכרות אמרינן גוד אסיק - להכי קתני גג וחצר, ללמד: **גג דומיא דחצר**.

מה חצר מיירי **דקא דרסי לה רבים** העוברים בין חצר לחצר, **אף גג נמי** - הא דקטנה אינה מותרת במחיצות הבית המפרידות בין בית לבית - דמיירי **דקא דרסי ליה רבים**, ולפיכך אינה מחיצה להפריד בין הגגות. [717]

יתיב רבה ורבי זירא, **ורבה בר רב חנן**. **ויתיב אביי גבייהו**.

ויתבי וקאמרי: **שמע מינה ממתניתין** דקתני בה: מפני שהיא, החצר הקטנה, כפיתחה של גדולה. אלמא, כולה - חצר קטנה - כחד פתח של גדולה משוי לה [רש"י]:

דיורי חצר **גדולה** נחשבים כאילו הם "מושלין" **בקטנה**, ומושכין אותה אצלן. **ואין דיורי קטנה** "מושלין" **בגדולה**. אלא, חשבינן כאילו כל החצר הקטנה היא בתוך החצר הגדולה, כשם שהפתח הוא חלק מן הגדולה, ולא חשבינן הגדולה כאילו היא בקטנה.

כיצד, באיזה ענין בא לידי ביטוי הכלל הזה?

לענין כלאיים.

שאם אירע שנטע **גפנים בחצר גדולה** [ומותר לו להרחיק בתוך החצר הגדולה ארבע אמות מהגפנים ולזרוע תבואה, ואין בכך משום כלאים] - **אסור** לו **לזרוע את הקטנה** בתבואה, כאשר היא פרוצה באותו האופן שבמשנתנו, אם אין ארבע אמות ממקום נטיעת הגפנים ועד פתח הגדולה, למרות שעד מקום זריעת התבואה יש ארבע אמות [ריטב"א].

[717] וכמו שפירשנו במשנה. ולשון רש"י כאן: "דהוי לה מחיצה תחתונה שביניהם מחיצה נדרסת ולא מצית למיגד ולאסוקה", ומשמע מלשונו שהדריסה היא למטה בבית, וצריך ביאור. וראה לשון הגמרא ולשון רש"י, לעיל דף פט ב.

ואם זרע בלי להרחיק ארבע אמות מפתח הגדולה - **הזרעין** של התבואה **אסורין** משום כלאי הכרם! כיון שלגבי החצר הקטנה, שהזרעים בה, נחשב הדבר כאילו הם נזרעו כלאים עם הגפנים שבגדולה.

דף צב:

אבל ה**גפנים** שבגדולה **מותרין**. לפי הכלל ש"אין דיורי קטנה מושלין בגדולה".

וכן אם נטע **גפנים בקטנה - מותר לזרוע את הגדולה** בתבואה. שהרי לגבי הגדולה הוי "פתח", ופתח כמחיצה. ותנן בכלאים: אם היה גדר בין כרם לשדה תבואה - זה סומך כרמו לגדר מכאן, וזה סומך זרעיו לגדר מכאן, לפי שהמחיצה מפסקת. [718]

וכן לענין קבלת הגט בחצירה של האשה המתגרשת. שמהאי טעמא דקטנה חשיבא כפיתחה של גדולה, וכמו שהיא בתוך הגדולה, ואילו הגדולה נחשבת כמובדלת במחיצה ופתח מן הקטנה - חצר גדולה וקטנה של אשה [שיכולה לזכות בגט מדין "חצר"] למאן דאמר במסכת גיטין שאין האשה מתגרשת כשנתן בעלה הגט בחצירה, אלא אם כן עומדת בתוך חצירה: אם היתה ה**אשה** ב**חצר** ה**גדולה** ונתן לה בעלה **גט** ב**חצר** ה**קטנה**, הרי היא **מתגרשת** בגט זה, "שהרי היא כעומדת בקטנה, דכולה קטנה - בתר גדולה שייכא" [רש"י]. [719]

אבל אם היתה ה**אשה בקטנה**, **וגט בגדולה - אינה מתגרשת**, "דגדולה לאו בתר קטנה אזלא". [רש"י]. [720]

וכן: **צבור**, המתפללים ב**חצר גדולה**, **ושליח צבור** עומד **בקטנה - יוצאין ידי חובתן**, היות "דשליח ציבור שבקטנה, הכא [בגדולה] שייך".

אבל אם היה ה**ציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן**, לפי שהמחיצה מפסקת ביניהם. ואין לומר: נשדי ציבור שבקטנה אצל ציבור שבגדולה, "דרובה בתר חד לא משתדו".

וכן: **תשעה** המתפללים ב**חצר גדולה**, **ויחיד** מתפלל **בקטנה**, הרי הן מצטרפין למנין, דשדינן ליה בתר רובא שבגדולה, וחשיב תפילה בצבור.

אבל **תשעה בקטנה** שהם הרוב, **ואחד בגדולה**, אין מצטרפין, שהמחיצה מפסקת.

---

[718] ומיהו, כיון דלגבי קטנה לא חשבינן לה כמחיצה, שורת הדין היא, שיאסרו הזרעים לכשיגדלו. ומכל מקום כיון דהכא מיירי בזרעים שאין איסורן משום כלאי הכרם אלא מדרבנן [דרק קנבוס ולוף אסרה תורה], ובשעה שזרע בהיתר זרע, לא אסרינן להו אף לכשגדלו. כן היא שיטת רש"י, וראה בריטב"א ובתוספות.

[719] ומשמע מלשונו שאין הטעם משום דשדינן גט שבקטנה אצל האשה שבגדולה, ואינו דומה לציבור דלקמן.

[720] וביאר רש"י: שאילו היה הגט קונה את האשה היתה מתגרשת, דאמרינן: "נשדי אשה בתר גט". אך כיון שאנו דנין שתקנה האשה את הגט, לא שייך זה ד"אשה לא בעיא למקני גיטא", ודנו האחרונים בביאור דבריו.

ואין להחשיבם כנתונים בגדולה, דלא שדינן רובא בתר חד. [721] וכן לענין קריאת שמע במקום שיש בו צואה.

אם היתה **צואה בחצר הגדולה - אסור לקרות קריאת שמע בקטנה** [ואפילו ירחיק ארבע אמות, כשיעור הרחקה מצואה. אבל אם היתה הצואה רחוקה מפתחה של גדולה ארבע אמות שרי, וכדאמרן לענין כלאים, ריטב"א].

אבל **צואה בקטנה - מותר לקרות קריאת שמע בגדולה**, ואפילו בלי הרחקת ארבע אמות [שולחן ערוך], שהמחיצה מפסקת. [722]

והשתא הדרינן להא דאמרן לענין כלאים, דאף על גב דבעלמא כל שהרחיק ארבע אמות מן הכרם וזרע, אין בו משום כלאים. מכל מקום, אם זרע בקטנה, אפילו יש בין הזרעים והכרם יותר מארבע אמות, נאסרו הזרעים.

אמר תמה **להו** - לרבה, רבי זירא ורבה בר רב חנן - **אביי** דיתיב גבייהו:

אם כן מצינו מחיצה לאיסור!

שאילמלי אין מחיצה כלל בין הגדולה והקטנה, וכולה חצר אחת, (**מרחיק ארבע אמות** ו - הגר"א מחקו] **זורע**, אם אך יש ביניהם ארבע אמות.

ואילו השתא - כיון שבגדולה יש מחיצה - **אסורה** כל הקטנה, דשדינן כולה בתר גדולה, ונמצאת המחיצה שבגדולה אוסרת?!

אמר ליה רבי זירא לאביי: וכי **לא מצינו מחיצה לאיסור**?

והא תנן במשנתנו: **חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפיתחה של גדולה!**

ואילו עשה מחיצות נוספות **והשוה** על ידיהן **את גיפופיה** של הגדולה, והיינו: שהיצר את רוחב החצר הגדולה, על ידי שעשה מחיצות מקבילות בתוך הגדולה, "והוציא" את הגיפופים מחוצה לה, [723]

גדולה נמי אסורה, שהרי עכשיו שבטלו גיפופיה, פרוצה היא במילואה לקטנה. ונמצאו המחיצות - שהשוה בהן את הגיפופין - גורמות איסור לגדולה, הרי שמצינו מחיצה לאיסור?!

אמר ליה אביי לרבי זירא: לא דמי!

---

[721] "והכלל: דהגדולה אי אפשר לה לימשך אחר הקטנה, לפי שהיא כמופלגת. וגם הציבור דחשיבי, אי אפשר להם לימשך אחר היחיד, ואפילו חמשה אחר חמשה אי אפשר להם לימשך, רק היחיד נמשך אחר הציבור. משום הכי אי אפשר שיצטרפו, אלא אם כן היחיד בקטנה והצבור בגדולה", משנה ברורה.

[722] וראה בשולחן סימן ע"ט, שנחלקו הראשונים, אם מותר אפילו כשרואה אותה, ואם מותר אף כשמגיע לו ריח רע.

[723] וראה בחזון איש סימן ס"ז ס"ק כ"ד, עד היכן יגיעו אורכן של המחיצות, כדי שיחשב "השוה גיפופין".

התם כשהשוה את גיפופיה **סילוק מחיצות** [גיפופין] **הוא**, ומשום כך נאסרו ולא משום תוספת המחיצות. אבל הכא, תוספת המחיצה שבין גדולה לקטנה, גרמו איסור לקטנה משום יתור מחיצה.

אמר ליה רבא לאביי: וכי **לא מצינו מחיצה לאיסור**?! **והא אתמר**:

דף צג.

א. סוכה שיש לה שתי דפנות, ובדופן שלישית אין בה אלא טפח, הרי זו סוכה כשירה.

ב. **סיכך על גבי אכסדרה** - מרפסת שאין לה גג, ויש לה שתי דפנות מקבילות במזרח ובמערב, והרי הסוכה עשויה כמבוי מפולש - **שיש לה פצימין** רחבין טפח [שני עמודים, עמוד בקצהו של כל דופן, אחד בצפון ואחד בדרום], להיות במקום דופן שלישית ודופן רביעית, הרי **כשירה** הסוכה.

ואילו הוסיף שתי מחיצות מקבילות בפנים הסוכה מעבר לפצימין, **והשוה** על ידי כך **את פצימיה**. כלומר: "הוציאן" מחוץ לסוכה שאינן נראין בה, הרי הסוכה **פסולה**.

נמצא, שגרמו המחיצות הנוספות לפסול את הסוכה!

אמר ליה אביי לרבא: **לדידי** [לשיטתי, לקמן דף צה א] אפילו השוה את פצימיה **כשירה** הסוכה, לפי שבסתם אכסדרה, תחובין קורות לאורכה ורחבה של הסוכה, וחשובין הן כ"פי" תקרה שיורד וסותם, והרי יש לה ארבע מחיצות [שסתם קורות מרובעות הן, ולא עגולות ויש להן "פה"].

ולדידך, דסברת [דף צה א] דלא אמרינן באכסדרה "פי תקרה יורד וסותם" לעשותן דפנות לסוכה, כיון שלא נעשו לשם סוכה, נמי לא תיקשי: לפי שאין כאן "תוספת מחיצות" הגורמות לאיסור, אלא "**סילוק מחיצות**" **היא**, שעל ידי המחיצות הנוספות "נסתלקו" המחיצות הקודמות, ונסתלקו הפצימין שהן מחיצות הסוכה מתוכה של סוכה, ולפיכך נפסלה הסוכה.

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי: וכי **לא מצינו מחיצה לאיסור**?

והתניא: **בית שחציו מקורה** - קירוי ישר [שאינו עשוי באלכסון], ויש לו "פה" - **וחציו אינו מקורה** - אמרינן: "פי תקרה יורד וסותם", ויש מחיצה בין שני חצאי הבית.

ולפיכך: אם היו **גפנים כאן**, בחצי בית זה, **מותר לזרוע כאן** בחציו השני, ואפילו בתוך ארבע אמות, כיון שהמחיצה מפסקת.

ואילו השוה את קרויו שהאריך התקרה על פני כל הבית **אסור** לזרוע [אם אין בין הזרעים והכרם ארבע אמות], שהרי אין כאן "פי" תקרה שירד ויסתום.

והרי מחיצה לאיסור?!

אמר ליה אביי: **התם**, **סילוק מחיצות הוא**. שסילק "פי" התקרה, ולפיכך נפסלה הסוכה.
שלח ליה רבא לאביי, **ביד רב שמעיה בר זעירא**: וכי **לא מצינו מחיצה לאיסור**?
והתניא: **יש במחיצות הכרם**, שהן באות כדי **להקל**, ולגרום היתר. ויש שהן באות **להחמיר** ולגרום איסור!
כיצד להקל?
כרם הנטוע עד שהוא סמוך ודבוק ל**עיקר** [יסוד] **מחיצה**, זורע מהעבר השני **מעיקר מחיצה ואילך**. **שאילו** אין שם מחיצה, **מרחיק** מן הכרם **ארבע אמות** וזורע רק לאחריהן.
וזה הוא מחיצות הכרם שהן באות **להקל**, שלא יצטרך להרחיק.
ולהחמיר כיצד?
היה משוך [רחוק] הכרם **מן הכותל** אפילו **אחת עשרה אמה** וכל שכן פחות, **לא יביא זרע לשם** [בין הכרם והכותל, ויתבאר הטעם לקמן].
שאילמלי אין מחיצה [כותל], **מרחיק** רק **ארבע אמות** מן הכרם, וזורע, **וזוהי מחיצות הכרם להחמיר!**
הרי חזינן בהדיא שיש מחיצות להחמיר ולאסור?!
אמר ליה אביי: **וליטעמיך** - שאתה מקשה מן הדין האמור - עד שאתה מקשה לי מברייתא, **אותבן** [ראוי לך להקשות עלי] **ממתניתין**, דאלימא לאקשויי מיניה טפי מברייתא!
דתנן: **קרחת הכרם** [כדמפרש ואזיל] -
בית שמאי אומרים: אם היתה רחבה **עשרים וארבע אמות** יכול לזרוע בתוכה. **ובית הלל אומרים**: די לה שתהא רחבה **שש עשרה אמה**!
מחול [סביבות] **הכרם** [וכדמפרש ואזיל] -
בית שמאי אומרים: אם היה בין הכרם לגדר **שש עשרה אמה** יכול לזרוע שם. **ובית הלל אומרים**: ב**שתים עשרה אמה** סגי.
ומפרשת המשנה: **ואיזו היא קרחת הכרם**?
כרם הנטוע מארבעה צדדים **שחרב** [שאין נטוע] **אמצעיתו** [והוא הדין אם נטוע רק משני צידי הקרחת]!
וסברי בית הלל: **אם אין שם שש עשרה אמה** ברחבה, **לא יביא זרע** כלל **לשם**, משום שארבע אמות סמוך לכרם מכל צד, שהן מיועדות ל"עבודת הכרם" [מקום הנצרך למעבר בקר ועגלות בשעת בצירה ובשעת חרישה], הרי הן בטלות לכרם, וכזורע בתוך הכרם דמי.

ושיעור שדה בפני עצמה שלא תיבטל לכרם שבצדיה אף היא ארבע אמות שהן מקום חשוב, ולפיכך: אם לא נותר בקרחת [מלבד עבודת הכרם] שמונה אמות, מתבטל מחציתו של השדה שהוא פחות מארבע אמות אל הכרם שבצדו, ומחציתו לכרם שבאידך גיסא, ואסור לזרוע שם כלל, דהכל "כרם" מיקרי.

אבל **היו שם שש עשרה אמה - נותן לו** לכרם בכל צד, ארבע אמות **כדי עבודתו** של כרם שאינו זורע בו, **וזורע את המותר**.

ובית שמאי סברי: שיעור שדה שלא תיבטל לכרם שבצדיה הוא שמונה אמות, ולפיכך בעינן עשרים וארבע אמות. שהם: ארבע אמות לכל צד כדי עבודת הכרם, ושש עשרה אמה בינתיים, כדי שלא יתבטל חצי הקרחת שהוא פחות משמונה אמות לצד אחד, וחציו לצד שני. [724]

אי זו היא מחול הכרם? המקום הפנוי **שבין הכרם לגדר** מסביבו [ומחול היינו סביבות הכרם, מלשון מחולות שרוקדות הנשים סביב]!

וסברי בית הלל: **שאם אין שם שתים עשרה אמה** מהכרם עד הגדר, **לא יביא זרע** כלל **לשם**, שארבע אמות מתוכם, הסמוכים לכרם, שהן כדי "עבודת הכרם" בטלים הם לכרם, ואילו ארבע האמות הסמוכין לגדר יתבאר לקמן הטעם שאין מצטרפין לעשות הנותר שדה בפני עצמה.

וכיון שנותרו, לאחר ניכוי ארבעת האמות הסמוכות לכרם וארבעת האמות הסמוכות לגדר, פחות מארבע אמות, אין הן חשובות להיקרא שדה בפני עצמה, ובטלין לכרם הסמוך להן, ואסור לזורעם!

אבל **היו שם שתים עשרה אמה**, **נותן לו** לכרם כדי **עבודתו** שהוא ארבע אמות, **וזורע את המותר**. [725]

הרי חזינן, שהמחיצה [הגדר] גורמת איסור. והוי לך לאקשויי ממתניתין?

אלא [המשך דברי אביי הן], ליכא לאקשוי מהאי דינא כלל.

כי **התם** - גבי כלאים - **לאו היינו טעמא** שאסור, מפני שהמחיצה גורמת איסור!

אלא היינו טעמא: **דכל ארבע אמות דלגבי כרם** [אותן ארבע אמות שלצד הכרם] - **עבודת הכרם** הן, וכיון דצריכין הן לו, הוי כרם עצמו.

[724] ויש אומרים: טעמא דבית שמאי, שהן סוברים ששיעור "עבודת הכרם" שמונה אמות, ומודו לבית הלל דשיעור "שדה" ארבע אמות.

[725] משנה זו, נתבארה על פי רש"י ברישׁ מכילתין דף ג ב.

ואותן ארבע אמות **דלגבי** [דלהדי] **גדר**, **כיון דלא מזדרען** [שאין זורעים שם, מפני שהכותל מתקלקל על ידי המחרישה שמרככת את העפר תחתיו] - **אפקורי מפקיר להו** "לגבי גדר" [רש"י], ואינן מצטרפין להיחשב שדה בפני עצמה.

ומה שנותר, **דביני ביני**, **אי איכא ארבע** אמות, **חשיבן** ולא בטלי.

ואי לא - לא חשיבן, ובטלי לגבי כרם.

אמר רב יהודה:

א. קיימא לן שמחיצה שאינה עשויה שתי וערב, אלא או שתי [מאונך] לחוד, או ערב [מאוזן] לחוד, מחיצה גרועה היא.

ולפיכך: לא התירו להקיף בהן - כדי לטלטל בתוכן - ככל שירצו.

אלא, אם יחיד בא להקיף, נותנין לו להקיף שטח של "בית סאתיים" [שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות] בלבד. ואף אם שני אנשים הם, אין נותנין להם להקיף אלא בית סאתים אחד.

אך אם שלשה הם, נעשו "שיירא" והקילו להקיף בהן כל צרכם, ובלבד שלא יהא בתוך ההיקף בית סאתים שלם שאינו משמש אותם, וכדאמר רב נחמן לעיל דף טז ב.

ב. שלשה אנשים שהיו מהלכין בדרך, והקיפו **שלשה קרפיפות** במחיצה גרועה [שאינה של שתי וערב] **זה בצד זה**.

והיו **שנים החיצונים** רחבים מן הקרפף האמצעי, **ומגופפים** [יש להם גיפופין עודפים על פתחם לקטנה].

והאמצעי, קרפף צר הוא, **ואינו מגופף** אלא פרוץ במילואו מכל צד, לקרפיפות החיצונים.

ויחיד בזה, **ויחיד בזה**, **ויחיד בזה**. כלומר: כל אחד מהם דר בקרפף לבדו - **נעשו** שלשתם **כשיירא**, **ונותנין להן** באמצעי **כל צורכן**, "דאמרינן: דיורי גדולים בקטן" [לשון רש"י], ונמצאו שלשתן דרין באמצעי, ולפיכך האמצעי מצרפן.

ודין הקרפיפות [לדעת רש"י]:

האמצעי - שכאילו יש בו שלשה, שהן שיירא - מותר בהיקף גדול ואפילו יותר מבית סאתים.

ושנים החיצונים - מותר כל אחד מהם בהיקף עד בית סאתיים. [726]

[726] ובריטב"א בריש הסוגיא עמד על כך, דמרש"י כאן נראה שמפרש הא דאמרינן "דיורי גדולה בקטנה", היינו שדרין הן בקטנה. ואילו בתחילת הסוגיא פירש רש"י: שדיורי גדולה "מושלין" בקטנה, ומושכין אותה אצלן. וביאר הריטב"א: "ומסתברא, שהכל ענין אחד. כי הכוונה, שהקטנה נגררת אחריה, וכל שנגררת אחריה, אין יכולין לומר שנדון כאילו הגדולה יצאה לתוך הקטנה כבני בתים היוצאים לחצרם הטפל להם, אלא שנדון כאילו גררו הקטנה אצלם, ולכך לא דקדק רש"י בדבר". וראה בגאון יעקב, שנתן טעם, מאי שנא, דגבי גט וגבי ציבור אנו אומרים,

(**ודאי**) אבל היה הקרפף ה**אמצעי** רחב משניהם, ו**מגופף** משני צדי הפתחים, הפתוחים לשני הקרפיפות הצרות שבצדיו, **ושנים החיצונים אינן מגופפין**, ופרוצים במילואם לקרפף האמצעי. **ויחיד בזה ויחיד** [**ב**] **זה** [**ויחיד בזה**], אין נותנין להם כל צרכן "שהרי אין שלשה דיורין באחד, דדיורי אמצעי בחיצונים, וזיל להכא תרי הוא דאיכא, [וזיל להכא תרי הוא דאיכא], ובאמצעי ליכא אלא חד".

ולפיכך: **אין נותנין להם אלא בית שש** סאין. דהיינו: בית סאתים לכל קרפף.[727]

איבעיא להו: היה הקרפף האמצעי רחב ומגופף, והחיצונים צרים ואינן מגופפין, והיה **אחד בזה** [בקרפף חיצוני] **ואחד בזה** [בקרפף החיצוני השני], **ושנים באמצעי** - **מהו**? וכדמפרש ואזיל לבעיה.

מי אמרינן: **אי להכא** [לאחד מן הקרפיפות הקטים החיצוניים] **נפקי** אותם שנים שבאמצעי הגדול, **תלתא הוו** בחיצוני!

ואי להכא [לקרפף החיצוני השני] **נפקי** השנים, **תלתא הוו** באותו חיצוני, ואם כן שניהם מותרין בהיקף כל צרכן, שחשבינן להו כאילו יצאו שניהם מן הקרפף הגדול, לכל אחד מהקרפיפות הקטנים.

או דילמא, "כולי האי לא מקילינן, דנישדינהו להכא ולהכא".

ולפיכך אמרינן: כאילו נחלקו השנים שבקרפף הגדול, **חד** - מן השנים שבאמצעי הגדול - **להכא נפיק**, **וחד** מן השנים **להכא נפיק**, ונמצא שאין בכל קרפף יותר משנים, ואין נותנין לשנים אלא בית סאתים אחד.[728]

ואם תימצי לומר: **חד להכא נפיק וחד להכא נפיק**:

אם שנים בזה בחיצוני הקטן, **ושנים בזה** בחיצוני הקטן, **ואחד באמצעי** הגדול - **מהו**? וכדמפרש ואזיל.

מי אמרינן: **הכא ודאי**, **אי להכא נפיק תלתא הוו**, **ואי להכא נפיק תלתא הוו**.

כלומר: הוצא אותו בין לכאן ובין לכאן ויהיה בכל קרפף שלשה, ומקיפין שם כל צרכם. או לכל הפחות הוצא אותו לאחד מן הקרפיפות.

שאלו שבקטנה כאילו הן בגדולה. ואילו כאן אנו אומרים בהיפוך, שאותן שבגדולה כאילו הן בקטנה, עיין שם. ולא הביא דברי הריטב"א.

[727] והוסיף רש"י: שאם יש באמצעי יותר מבית סאתים שהיא רשות האסורה בטלטול, ממילא נאסרו כל הקרפיפות, שהרי פרוצים הם במילואם לרשות האסורה.

[728] וביאר רש"י: הא דלא אמרינן דלכל הפחות נישדי השנים בתר אחד מן הקרפיפות, ויהיה אחד מהן מותר בהיקף כל צרכו. היינו משום "דמסתמא הכי ניחא ליה טפי, דליהוי חד להכא וחד להכא, דלא ניהוי אלא תרי בכל חד, דרווח להו לתשמישתייהו, מלמיהוי תלתא בחד, ובאינך לא ניהוי אלא חד".

או דילמא: אין להוציא אף לאחד מן הקרפיפות, כיון דלא ידעינן: כי **אימר להכא נפיק**, **ואימר להכא נפיק**, הילכך אפילו לחד נמי לא יהבינן כל צרכו.
ומסקינן: **והלכתא**: בכל **בעיין** דאיבעיא לן - אזלינן בהו **לקולא**!
אמר רב חסדא:

דף צג:
א. כשם ששתי חצירות שיש מחיצה בגובה עשרה טפחים ביניהן, מערבין בני שתי החצירות שני עירובין נפרדים כדי להתיר כל חצר לעצמה, ואין מערבין עירוב אחד להתיר לטלטל מבית שבחצר זו לחצר אחרת. כך, אם היתה קרקעית חצר אחת גבוהה משל חברתה עשרה טפחים מערבין שני עירובין נפרדים, ואין מערבין אחד.
[המקום המוגבה נקרא "גידוד", שהוא לשון "שפה". וכמו שכתב רש"י לעיל דף ו א, כלומר: שפתה גבוהה משל חברתה].
ב. אבל, אם היו החצירות מובדלות זו מזו **בגידוד** הגבוה **חמשה** טפחים [שהיתה קרקעית אחת החצירות גבוהה חמשה טפחים מזו של חברתה], ונוסף על גבי הגידוד עוד **מחיצה** של **חמשה** טפחים - **אין מצטרפין** גובה הגידוד והמחיצה להשלים לשיעור מחיצה שהוא עשרה טפחים [ויתבאר דין החצירות בסמוך], **עד שיהא** גובה המחיצה - **או כולו בגידוד**, **או כולו במחיצה**.
מיתיבי לרב חסדא: **שתי חצירות**, שהיתה קרקעיתה של חצר **זו** גבוהה **למעלה** מקרקעיתה של חצר **זו**. והיתה החצר **העליונה גבוהה מן התחתונה עשרה טפחים**.
או שיש בה בעליונה **גידוד חמשה** טפחים **ומחיצה חמשה** טפחים - **מערבין שנים ואין מערבין אחד**. שהרי קיימת מחיצה בלא פתח, המצטרפת מגידוד חמשה ומחיצה חמישה, ביניהן.
היתה המחיצה בשיעור **פחות מכאן** - **מערבין אחד**! שהרי פרוצות הן זו לזו, כיון שאין ביניהן מחיצה עשרה. **ואין מערבין שנים**.
ותיקשי מהך ברייתא לרב חסדא, דהא איתא בה בהדיא שגידוד חמישה ומחיצה חמישה מצטרפין?!
אמר מתרץ **רבא**: **מודה רב חסדא** שמצטרפים גידוד ומחיצה **ב**יחס לחצר ה**תחתונה**.
כלומר: לגבי החצר התחתונה אנו דנין את שתי החצירות כמובדלות זו מזו במחיצה, **הואיל** והיא **רואה** משטח קרקעיתה **פני** גובה מחיצה של **עשרה** טפחים.
דהיינו, הואיל ולאדם העומד בתחתונה איכא מחיצה ניכרת של עשרה טפחים, ואין הוא רואה אותה כמחיצה של חמישה הנתונה על גידוד חמישה.

וכן נמי, כשכולו בגידוד, חשיב מחיצה ניכרת לגבי שניהם, הואיל והעליונה משתמשת בחצר שלה עד שפתה, ורואה עצמה גבוהה מחברתה עשרה טפחים.
אבל כלפי החצר העליונה, כאשר חצי המחיצה היא בגידוד וחציה במחיצה, הרי אינה ניכרת מחיצה של עשרה לעליונה. ולפיכך, לגבי עליונה לא חשיב כמחיצה.
ודין שתי חצירות אלו הוא:
התחתונה - מערבת לעצמה, ואין העליונה אוסרת עליה, כיון שמובדלת התחתונה מן העליונה.
ואילו העליונה, שאין לגבה מחיצה, חשיבא כפרוצה לתחתונה, ואוסרין עליה בני התחתונה.
ותמהה הגמרא על תירוצו של רבא: הרי בברייתא מוכח, שאף לגבי העליונה מצטרפין הגידוד והמחיצה.
כי **אי הכי** - כדאמר רב חסדא, שרק לגבי תחתונה הוא דהוי מחיצה, ולא לגבי עליונה - הכי הוה ליה לתנא דברייתא למימר:
תחתונה שיש לגבה מחיצה מפרדת - **תערב שנים**! כלומר: תערב לעצמה, כיון שאין חברתה אוסרת עליה.
ולא תערב אחד, כיון שאין פתח ביניהן שיוכלו לערב כאחד.
ואילו **עליונה**, שאין לגבה מחיצה מפרדת, **לא תערב** -
לא אחד, שאינה יכולה לערב עם בני התחתונה משום שלענין זה די בכך שלגבי התחתונה איכא מחיצה בלא פתח, המפרדת בינהם ומונעת את עירובם כאחד.
ולא תערב העליונה אפילו **שנים**.
כלומר: לא תערב לעצמה, כיון שהתחתונה אוסרת עליה, שהרי לגבי עליונה אין מחיצה מפרדת.
וכיון שברייתא לא קתני הכי, אלא קתני: מערבין שנים. משמע, שאפילו עליונה מערבת לעצמה?! **אמר** מתרץ **רבה בר רב עולא**: תנא דברייתא הכי קאמר: או שיש בה ב"פתח העליונה" גידוד חמשה ומחיצה חמשה, מערבין שנים ואין מערבין אחד [גאון יעקב].
כלומר: לא היתה המחיצה גבוהה חמשה טפחים [בלבד] על פני כל הגידוד, אלא היתה רק לאורך עשר אמות בלבד, כשיעור "פתח".
ומיירי, **כגון שמשני** צדי הפתח **היתה מגופפת** [מלשון "גיפופים" שהן מזוזות הפתח] במחיצה רגילה, הגבוהה עשרה טפחים, **עד** אותן **עשר אמות**.
והשתא לא תיקשי, אמאי אין התחתונה אוסרת על העליונה. שהרי גם אם נסלק את אותן עשר אמות שהן בגידוד חמשה ומחיצה חמשה, הא איכא מהצדדים מחיצה רגילה

בגובה של עשרה. ואף על פי אף שיש בה פתח, הרי היא מבדילה בין העליונה לתחתונה, ואין נאסרת העליונה.

ולפיכך קתני בברייתא: אם רצו "מערבין שנים", דהיינו כל אחת לעצמה, כיון דלגבי תרווייהו איכא מחיצה: לגבי עליונה, מחיצה עם "פתח", ולגבי תחתונה מחיצה סתומה. והועילו אותם חמשה טפחים שעל הגידוד לכך ש"אין מערבין אחד", שאותן חמשה טפחים משלימין כלפי התחתונה מחיצה בגובה עשרה, והיא "סותמת" את הפתח שביניהן, ולכן אין יכולות לערב כאחד.

ותמהינן עלה: **אי הכי** - כדמוקמת לה לברייתא, שלא היה לה מחיצה חמשה אלא במקום פתח - **אימא סיפא** דברייתא: דקתני: או שיש בה - בפתח העליונה - גידוד חמשה ומחיצה חמשה מערבין שנים ואין מערבין אחד. **פחות מכאן** - מגובה עשרה טפחים במקום צירוף הגידוד והמחיצה לעשרה - **מערבין אחד ואין מערבין שנים**. כיון שאין ביניהן מחיצה עשרה, וכפרוצות זו לזו חשיבי.

ולדבריך תיקשי: אמאי אין מערבין שנים, כשאין בפתח העליונה צירוף של עשרה טפחים?

והא **אי בעיא** [כל אחת מהחצירות] לערב **חד** - **תערב**! כיון שיש "פתח" לגבי שתיהן, מאחר שאין המחיצה גבוהה עשרה במקום הצירוף, וכמאן דליתא דמי.

ואי בעיא לערב **תרי** - נמי **תערב**! שהרי אין פרוצות זו לזו, כיון שגיפופי מחיצה בגובה עשרה מפרדת ביניהן. ואף ש"פתוחה" היא באמצעה, עדיין יכולות לערב שנים!

אמר מתרץ **רבה בריה דרבא**: הברייתא מיירי **בכגון שנפרצה התחתונה במלואה לעליונה**.

כלומר: שהיתה התחתונה חצר קטנה [צרה] הסמוכה לגדולה [רחבה], ואותה מחיצה שנצטרפה לגידוד היתה על פני כל רוחב הקטנה.

ונמצא, כאשר אין במחיצה ובגידוד כדי להשלים שיעור מחיצה, חשיבא התחתונה כפרוצה במילואה.

ואנו דנין את התחתונה כחצר שנפרצה במלואה לעליונה, ואת העליונה - שיש לה גיפופים עשרה - כמובדלת מן התחתונה במחיצה שיש בה פתח, וכדאמרן במשנתנו [לעיל דף צב א].

ולפיכך: אם נצטרפו הגידוד והמחיצה לכדי שיעור מחיצה, מערבין שנים, כיון שכלפי התחתונה מצטרפין הגידוד והמחיצה שבינה ובין העליונה לעשותה כחצר נפרדת. וכלפי העליונה, מועילין הגיפופין לעשותה כחצר נפרדת.

ואין מערבין אחד, משום שכלפי תחתונה הוי מחיצה סתומה.
אבל אם צירוף הגידוד והמחיצה הוא פחות משיעור עשרה של מחיצה - שהתחתונה כמי שנפרצה במילואה לעליונה היא - אין יכולה התחתונה לערב בפני עצמה.
ולפיכך: מערבין אחד, ממה נפשך: לגבי התחתונה שתיהן כחצר אחת דמיא, ולגבי עליונה הרי יש כאן שתי חצירות שמחיצה עם פתח ביניהן, שמערבות אחד, אם ירצו.
אבל אין מערבין שנים, כלומר: שאין התחתונה יכולה לערב לעצמה, משום שפרוצה היא לעליונה.
ותמהינן על תירוץ זה: הרי בכך לא די לתרץ את הקושיה.
דהא מהברייתא משמע, מדקתני "ואין מערבין שנים", דבפחות מכאן, אף העליונה אין יכולה לערב לעצמה.
ועדיין תיקשי: **אי הכי** - שלא היתה מחיצה חמשה אלא במקום הפתח - הכי הוה ליה לתנא דברייתא למימר: **תחתונה** שהיא פרוצה במילואה, **חד**, **תערב**. **תרי** - כלומר, לעצמה - **לא תערב**.
אבל **עליונה** - **אי בעיא** לערב **תרי**, **תערב**. שהרי מובדלת היא מן התחתונה במחיצה. **ואי בעיא** לערב **חד**, **תערב**. כיון דלגבי תחתונה חד חצר הויא, ולגבי עליונה שתי חצירות ופתח ביניהן, ובין כך ובין כך מערבות אחד.
ואמאי קתני בברייתא, שאפילו עליונה אינה מערבת לעצמה?!
ומשנינן: **אין הכי נמי**, שאם רצתה עליונה לערב לעצמה, מערבת!
וכי קתני: **פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שנים - אתחתונה**. שהיא אינה יכולה לערב אלא עם העליונה שלא תאסור עליה, אבל העליונה אם רצתה מערבת לעצמה, והתחתונה אסורה.
דרש מרימר: **גידוד חמשה ומחיצה חמשה - מצטרפין** בין לגבי תחתונה, ובין לגבי עליונה.
אשכחיה רבינא לרב אחא בריה דרבא. **אמר** שאל **ליה** רבינא: האם **אמר אמימר מידי בגידוד חמשה ומחיצה חמשה** [ב"ח]?
אמר ליה רב אחא לרבינא: **לא** אמר בה אמימר, ולא כלום!
ומסקינן: **והלכתא**: **גידוד חמשה ומחיצה חמשה - מצטרפין!**
בעי רב הושעיא: **דיורין הבאין** לחצר **בשבת**. וכגון: שתי חצירות שעירבו כל אחת לעצמה ונפל הכותל שביניהן, דהשתא חשיב כאילו נתוספו דיורין לחצר, כיון שהכל נעשה כחצר אחת - **מהו שיאסרו** אלו על אלו כשאר שתי חצירות הפרוצות זו לזו, אף שבמקצת השבת היתה כל חצר נפרדת? [וכבר נזכר מענין זה לעיל דף עט ב].

אמר רב חיננא [ב"ח]: **תא שמע** ממשנתנו: **חצר גדולה שנפרצה לקטנה, הגדולה מותרת והקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה!**
וקא סלקא דעתין שנפרצה בשבת [דהא סתמא קתני, דמשמע אפילו בשבת - ריטב"א], ואפילו הכי קטנה אסורה מפני דיורי הגדולה שנתוספו לה. הרי חזינן, דאף בשבת אוסרין.
אמר דחי לה **רבה**: **אימר**, דמתניתין מיירי **שמבעוד יום נפרצה**.
אמר ליה אביי לרבה: **לא תימא מר** [רבה]: **אימר** שנפרצה מבעוד יום, דמשמע, דהכי קאמרת: אי מהאי מתניתין - לא תפשוט. ד"אפשר" מיירי שנפרצה מבעוד יום, ומיהו מידי ספק לא יצא.
אלא הכי איבעיא לך למימר: **ודאי**, ועל כרחך, היכא **דמבעוד יום נפרצה** מיירי מתניתין! **דהא מר הוא דאמר** מילתא דאיכא לאוכוחי מיניה דדיורין הבאין בשבת אוסרין, וליכא ספק כלל.
דהא אמרת: **בעאי** - [כדלעיל דף יז א - שאלתי] **מיניה מרב הונא**, והוא, רב הונא, **בעאי מיניה מרב יהודה**: **עירב** - בן חצר אחת עם חצר הסמוכה לו - **דרך** [על סמך] **הפתח** שהיה במחיצה שביניהן, **ונסתם הפתח** בשבת, או **עירב דרך החלון** - שאף הוא כפתח שבין שתי חצירות להתיר לערב כאחד - **ונסתם החלון** בשבת - **מהו** שיותרו לטלטל מזו לזו דרך חורים [שאין בהם כשיעור חלון שהוא ארבעה על ארבעה טפחים] כל השבת.
מי אמרינן: הואיל והותר למקצת שבת הותר לכולה, או לא?
ואמר לי: **שבת, כיון שהותרה - הותרה!**
והכא נמי בדיורין הבאין בשבת, אין אוסרין זה על זה לטלטל כל אחת בחצר שלה, כיון שהותרו בכך במקצת שבת, והואיל והותרה - הותרה!
אתמר:
א. שתי חצירות שלא עירבו כל אחת לעצמה, ולא עירבו ביניהן. מותר לטלטל מזו לזו כלים ששבתו בחצר, מפני שהחצירות רשות אחת הן.
ואסור לטלטל מבית שבחצר זו לחצר אחרת. ואפילו כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר, אסור לטלטלן מזו לזו [וכמו שנתבאר במשנה ריש פירקין].
ב. עירבה כל חצר לעצמה, נחלקו בדבר רב ושמואל [לעיל דף צא א] אם מותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בתוך החצר.
לדעת רב, אסור [כיון דשכיח שיהיו בחצר כלים ששבתו בבית - שהרי עירבו להוציא מביתם לחצר - וגזרינן שמא יוציא אף אותן כלים, לחצר חבירו].
ולדעת שמואל, מותר.

ג. כותל שבין שתי חצירות - שעירבה כל אחת לעצמה, ולא עירבו ביניהן - ונפל הכותל מבעוד יום.
לדעת רב, אסור לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר. ונמצא, שכל חצר הוי רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה, כיון שאסור לטלטל מזו לזו, וככרמלית דמיא, ואין מטלטלין בה אפילו כלים ששבתו בחצר, אלא בארבע אמות. [729]
אבל לדעת שמואל, שהכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן מזו לזו, אין החצר נאסרת לטלטל כלים ששבתו בחצר. [730]
ד. **כותל שבין שתי חצירות** - שעירבה כל אחת לעצמה ולא עירבו ביניהן - **שנפל** בשבת:
רב אמר: אף שבתחלת השבת היה מותר לטלטל בכל חצר בפני עצמה את כל הכלים, השתא שנפל הכותל שביניהן - **אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות**, אפילו כלים ששבתו בחצר, [וכדינה, אם נפל הכותל מבעוד יום].
שסובר רב, אין אומרים: שבת הואיל והותרה, הותרה!
ושמואל אמר:

דף צד.

א. כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בשתי החצירות, אפילו נפרץ הכותל מבעוד יום, שהרי לא נפרצה החצר למקום האסור לה. כי שמואל הולך לטעמו, שאפילו עירבה כל חצר לעצמה, מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר, מחצר לחצר.
ב. כלי הבית, כיון שהותר במקצת השבת [קודם שנפל הכותל] לטלטלם בכל חצר בפני עצמה, אמרינן: שבת הואיל והותרה הותרה.
ולפיכך: **זה** שבחצר אחת **מטלטל** אותם **עד עיקר מחיצה**. כלומר: עד המקום אשר היה שם המחיצה בתחילה - כשם שהיה מותר בכניסת שבת.
ואף זה שבחצר האחרת **מטלטל עד עיקר מחיצה**.

[729] ועל דרך דאמרינן לעיל דף פט א בגג הפרוץ במלואו לחבירו, שלדעת חכמים שאסור לטלטל מגג לגג כלים ששבתו בגג, אסור לטלטל בכל גג אלא בארבע אמות.
[730] ולענין כלים ששבתו בבית, לדעת שמואל, יתבאר בהגה"ה בסמוך.
[731] ובכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר, אף שאין לאוסרם בטלטול בחצר משום רשות שנפרצה במלואה למקום האסור לה, וכפי שנתבאר - לדעת רש"י - ב"יתרון האור" בפירקין. מכל מקום יש לדון לאוסרם, לדעת הסוברים שכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שלא עירבה [כחצר זו, שכיון שנפרצו זו לזו כמי שלא עירבה דמיא], אסור לטלטלן בחצר כלל. ונתבארו השיטות בזה בביאור הלכה סימן שע"א. וברש"ש דקדק מלשון רש"י כאן בד"ה רב, כדעת הסוברים שאסור לטלטלן. והוסיף הריטב"א ביאור בדעת רב שאוסר לטלטל כלים ששבתו בחצר יותר מארבע אמות, כיון שאף לענין כלים אלו הוי חצר שנפרצה במלואה למקום האסור לה, לדעת רב גופיה, שבחצר שעירבה הוו שתי רשויות שאסור לטלטל מזו לזו, וכמו שנתבאר. דלכאורה תיקשי: כיון שכל עיקר טעמו של רב

אם נפרץ הכותל מבעוד יום, ובא להוציא מן הבית לחצר, אסור אף לשמואל, שכיון שנפרצו זו לזו כחצר אחת שלא עירבה דמיא. [731] ומפרשינן: **והא דרב - לאו בפירוש איתמר** בתורת מימרא.

אלא מכללא דמעשה שהיה **אתמר** [למדנוה]:

דרב ושמואל הוו יתבי בשבת **בההוא חצר** שעירבה בינה לבין עצמה, ולא עירבה עם חברתה. **נפל גודא** [מחיצה] **דביני ביני** [שבין שתי החצירות].

אמר להו שמואל: **שקולו גלימא**, **נגידו** [לשון "גודא"] **בה**! קחו טלית ופרוסו אותה בין שתי החצירות, להיות להן למחיצה [ומפרש לה בסמוך].

אהדרינהו רב לאפיה [החזיר רב פניו, כלומר: הקפיד]! שהיה סבור: אסור לטלטל בחצר את הטלית שבה.

אמר להו שמואל: **אי קפיד אבא** [הוא שמו של רב], **שקולו המיניה** [קחו אבנטו] של רב **וקטרו בה** [וקשורו בה את המחיצה].

הרי חזינן, שאין דעתו של רב מסכמת לטלטל בחצר, וכדאמרן.

ותמהינן: **ולשמואל**, **למה לי הא** מחיצה שאמר לעשותה? **הא אמר**: **זה מטלטל עד עיקר מחיצה** שהיתה קודם שנפלה, **וזה מטלטל עד עיקר מחיצה**, ומחיצה עצמה לא צריך כלל?!

ומפרשינן: **שמואל עביד** למחיצה, **לצניעותא בעלמא**!

והשתא תמהינן: **ורב** - דאדהריה לאפיה ולא אמר ולא כלום - **אי סבירא ליה**, **דאסיר** לטלטל בה, **לימא ליה** [אולי צריך לומר: "להו", והיינו לבני החצר] בהדיא?!

ומשנינן: **אתריה** [מקומו] **דשמואל הוה**, "ובאתרא דגברא רבה לא מיבעי ליה לאיניש לאורויי מעשה ואפילו להחמיר, כיון שאינו גדול הימנו" [ריטב"א, וראה עוד שם].

ומקשינן: **אי הכי**, **מאי טעמא אהדרינהו רב לאפיה**, כיון שבדין הם עושים על פי רבם.

ומשנינן: כדי **דלא נימרו** אינשי, דרב נמי **כשמואל סבירא ליה**.

מתניתין:

חצר, שהיתה מוקפת מחיצות מארבע רוחותיה, **שנפרצה לרשות הרבים** הסמוכה לה, והיתה הפירצה לכל מילואה של אותו רוח.

- שאסר בעלמא טלטול כלים ששבתו בחצר - הוא משום גזירה דילמא יוציא כלי הבתים שהוציאם לחצר בהיתר, לחצר אחרת. והכא הרי לא שייך הך גזירה, דהא לרב, דלא אמרינן הואיל והותרה, הותרה, כיון שנפרצה החצר הרי לא יוציא כלי הבתים לחצר, ואם כן לישתרו כלים ששבתו בחצר?! וביאר הריטב"א: הכא מיירי, שכבר הוציא לחצר - קודם שנפל הכותל - כלים ששבתו בבית "ואם אתה מתיר לטלטל כלם ששבתו בחצר, יאמרו: שני כלים במקום אחד, זה אסור וזה מותר" [דהיינו גזירה דרב, לעיל דף צא א], ראה שם שביאר כן בדעת רש"י. והובא דבריו בגאון יעקב, וראה שם, שהוסיף עוד ביאור בדברי הריטב"א.

או שהיתה הפירצה יותר מעשר אמות. [732]

הרי **המכניס** חפץ **מתוכה** [של החצר הפרוצה לרשות הרבים, והנחשבת כמותה] **לרשות היחיד**. **או** מכניס חפץ **מרשות היחיד לתוכה - חייב**, לפי שחצר זו דין רשות הרבים לה, והרי הוציא מרשות לרשות, **דברי רבי אליעזר**. ובגמרא מפרש לה.

וחכמים אומרים: המכניס **מתוכה לרשות הרבים** או לרשות היחיד, **או מרשות הרבים** או היחיד **לתוכה - פטור** אבל אסור, **מפני שהוא ככרמלית**. [733]

ובגמרא יתבאר מאי קאמרי ובמאי פליגי.

גמרא:

קא סלקא דעתין שטעמו של רבי אליעזר המחשיב את החצר שנפרץ בה כותל לרשות הרבים כאילו גם היא רשות הרבים, על אף שהיא עדיין מוקפת שלש מחיצות גמורות, משום שמדובר במקום שהרבים היו נושאין ונותנין שם תדיר, ולכן חצר זו נחשבת כ"חורי רשות הרבים" [כמו כותל הסמוך לרשות הרבים ויש בו חורים. רש"י לעיל דף פז ב], דכרשות הרבים דמו, היכא דניחא תשמישתיה. [734]

ומכל מקום תמהינן: **ורבי אליעזר** - כיצד הוא נותן לחצר זאת דין של רשות הרבים? וכי **משום דנפרצה** החצר מצדה האחד **לרשות הרבים הויא לה** משום כך **רשות הרבים**?! והא אינה מקום של רבים, וכל מקום שאינו מסור לרבים, אפילו הוא מסילה גמורה, אין לו דין רשות הרבים [ריטב"א. וראה גם בתוספות].

ומשנינן: **אין**, אכן שפיר מסורה היא חצר זאת לרבים.

ורבי אליעזר לטעמיה, **דתניא**: **רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר**: **רבים שבררו דרך לעצמן**, על אף שלא היתה שלהן - **מה שבררו**, **בררו!**

ותמהינן: **איני**, איך יתכן לומר כדבריך שיוכלו הרבים לברור לעצמם דרך שאינה שלהן? **והאמר רב גידל אמר רב** לפרושי ברייתא זאת: **והוא**, **שאבדה להן דרך** שהיתה להן **בצפונה** או בדרומה של **אותו שדה**. שרק אז אמרינן שאם ביררו להם דרך אחרת במקום הדרך שאבדה להן, בררו.

אבל ליקח דרך שאינה שלהם, ודאי לא אמרינן!

---

[732] שעד עשר אמות הוא שיעור "פתח". רש"י. והיינו לפי הסלקא דעתך בגמרא. אבל למסקנא לא מיירי בהכי, וכפי שיתבאר בגמרא - חזון איש. ומיהו ברע"ב לא משמע כן, וראה גם גאון יעקב וקרן אורה.

[733] בריטב"א גרס "כרמלית", וכן הוא בגמרא. והיינו שכרמלית גמורה היא, ולא רשות היחיד שעשאוה חכמים כדין כרמלית לחומרא. ולפיכך המכניס לתוכה מרשות הרבים, פטור.

[734] נתבאר על פי ריטב"א לקמן בד"ה והאמר, בפירוש שני. ומיהו מריטב"א שם משמע, דהשתא בקושיין כבר ידענא דקאי רק על מקום המחיצה. ונתבאר כאן לדעת רש"י, דמשמע מיניה - וכמו שכתב החזון איש דלקמן - דהשתא סברינן דכולה חצר הוי רשות הרבים. וראה בגאון יעקב לקמן, שביאר טעם אחר אמאי הוי רשות הרבים, וראה שם שתמה על הריטב"א.

וכי תימא דרבי אליעזר נמי לא קאמר שתהיה כל החצר רשות הרבים.
אלא, **הכא נמי מיירי**, **כגון שאבדה להן** לרבים **דרך באותה חצר**. וכגון שנשכח המקום שהיתה שם המחיצה בתחלה, ובני רשות הרבים מחולקין עם בעל החצר היכן הוא מקום המחיצה הראשונה, שאינה ניכרת עכשיו, ובעל החצר אומר שהן מהלכין לפנים ממחיצתם.
וכיון שאין לבעל החצר ראיה, ואילו להם יש בחצר "דררא דממונא", שייכות ממונית, שהרי ספק הוא, הרי אם בררו להם דרך הם קנו אותה, הואיל ורבים נינהו. [ריטב"א בהבנת רש"י].
ואם כן, רק אותו מקום שבו נפרצה המחיצה, שעליו טוענים בני רשות הרבים לזכויות הילוך, דין רשות הרבים לו, היות ורבים עוברין בו עתה והוא מקום המסור להם [ותתבאר עוד הך אוקימתא לקמן].
אי אפשר לומר כן. כי
והאמר רבי חנינא: רק בתוך החצר, **עד מקום מחיצה** - רק שם יש **מחלוקת** בין חכמים לרבי אליעזר, כשחכמים סוברים שאינו רשות הרבים אלא כרמלית.
אבל מקום המחיצה שנפרצה עצמה - אף לחכמים הוי רשות הרבים.
וכיון שכן, על כרחך שרבי אליעזר חולק וסובר שאף תוך החצר הוא רשות הרבים, והדרא קושיא לדוכתין כיצד יש לרבים זכות בתוך החצר?
ומשנינן: שפיר יש לומר כי רבי אליעזר אינו מדבר אלא על מקום המחיצה שנפרצה.
ואימא הכי: **על מקום מחיצה** - היא **מחלוקת** חכמים ורבי אליעזר אם הוא רשות הרבים.
ולפי האמור עתה, שמקום המחיצה בלבד הוא רשות הרבים לרבי אליעזר, חוזרת בה הגמרא מההנחה שנפרצה הפירצה במילואה [או יותר מעשר אמות] ושהיה מוקף מקום הפירצה בשלש מחיצות.
אלא, הכא במאי עסקינן, כגון שבשני ראשיה של הפירצה, מימין ומשמאל לעובי המחיצה שהיתה, לא נשאר כלל משתי המחיצות שבצידיה. וכל מקום מחיצה זו שנפרצה, אינו תוך מחיצות הנשארות [לשון תוספות].
ולכן, יש דין רשות הרבים גמורה למקום פירצת המחיצה, שהרי מקום זה אינו מוקף כלל במחיצות.
ולאו משום חורי רשות הרבים אתינן עלה. [735]
ואיבעית אימא, כך יש לפרש את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים:

[735] על פי חזון איש סימן קי"ב במכתב אות ז', שכתב: דרש"י מודה לתוספות לפי הך מסקנא.

מדובר במקום המחיצה, וכדאמרן שנפרץ אותו מקום כולו, ואין לו שם מחיצות כלל.
ומיהו, לא היתה בחצר זו מסילה גמורה לרבים, שנטלוה הרבים בלא רשות בעל החצר.
אלא שהיו הרבים מהלכין שם לפעמים, ברשות בעל החצר, ולכן יש למקום המחיצה שנפרצה דין של "צידי רשות הרבים". [736]
ורבי אליעזר וחכמים - **בצידי רשות הרבים**, כגון זה, **קמיפלגי**:
דרבי אליעזר סבר: **צידי רשות הרבים** - **כרשות הרבים דמו**.
ורבנן סברי: **צידי רשות הרבים** - **לאו כרשות הרבים דמו**.
ומקשינן: **וליפלוג** רבי אליעזר וחכמים **בצידי רשות הרבים דעלמא**, שנועצין יתידות ואבנים גדולות סמוך לכתלי החצירות שעל יד רשות הרבים, כדי שלא יוזקו הכתלים על ידי הקרונות העוברים ברשות הרבים.
ואותו מקום שביניהם לכותל נקרא "צידי רשות הרבים".
ומשנינן: **אי איפליגו בצידי רשות הרבים דעלמא**, **הוה אמרינן** דכי **פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר** וסברי דלא הוה רשות הרבים - **הני מילי היכא דאיכא חיפופי** [אותן יתדות ואבנים הסמוכים לרשות הרבים], שמתוך שיש הפסק בין רשות הרבים וצידי רשות הרבים, אין נכנסין בני רשות הרבים שם בהדיא.
אבל היכא דליכא חיפופי כי הך דמשנתנו - **אימא מודו ליה** לרבי אליעזר דהוי רשות הרבים.
לכן **קא משמע לן** דבכל גווני פליגי חכמים.
ותמהה הגמרא על מה שפרשנו [בין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא], שרבי אליעזר לא נחלק אלא על מקום המחיצה:
והא "חצר שנפרצה לרשות הרבים - המכניס **מתוכה** לרשות היחיד, או מרשות היחיד לתוכה חייב", **קאמר** רבי אליעזר במתניתין. ומשמע שכל החצר הוי לרבי אליעזר רשות הרבים, ולא רק מקום המחיצה בלבד?!
ומשנינן: **איידי דאמור רבנן** "**מתוכה** לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכה פטור", **אמר איהו נמי** "**מתוכה**".
ו"מתוכה" דאמר רבי אליעזר, היינו: מתוך מקום המחיצה [גאון יעקב].
תו תמהינן אלישנא שאמרו חכמים "מתוכה" לרשות היחיד, או מרשות היחיד "לתוכה", פטור: **ורבנן** - מה פשר לשונם?

[736] על פי ריטב"א, ודקדוק לשון התוספות. וראה בגאון יעקב שכתב בהבנת הריטב"א: דצידי רשות הרבים הוי רשות הרבים, אף על פי שאינו מסור לרבים.

והרי **אמר רבי אליעזר שצידי רשות הרבים** - דהיינו מקום המחיצה - הוי רשות הרבים, **ואם כן, כיצד מהדרו ענו ליה אינהו** [רבנן] שהזורק **מתוכה** פטור אבל אסור. והא על "תוכה" של חצר לא דיבר רבי אליעזר כלל.[737]

ומשנינן, לפי לישנא בתרא: **הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר: מי לא קא מודית לן, היכא דמטלטל מתוכה של חצר לרשות הרבים, ומרשות הרבים לתוכה, דפטור מפני שהיא כרמלית?!**

וביאר הריטב"א משמיה דהתוספות: "מי לא מודית דמתוכה דחצר כולה שהוא רחוק הרבה מרשות הרבים, אינו חשוב רשות הרבים, אפילו לא נשארו שם מחיצות כלל, דומיא דמחיצה זו שנפרצה [אלא כרמלית הויא, כיון דאין לה מחיצות] ".

ואם כן, **צידי** רשות הרבים **נמי לא שנא**.[738]

ומפרשינן: **ורבי אליעזר**, דמחלק ביניהם, סבירא ליה: **התם**, בתוך החצר, **לא קא דרסי לה רבים**. אבל **הכא** במקום המחיצה **קא דרסי לה רבים**, ואף זה בכלל רשות הרבים.

מתניתין:

חצר שנפרצה בשבת **לרשות הרבים** [הראשונים לא גרסו "רשות הרבים" במשנה, וכן נראה ברש"י, אך רש"י מפרש שנפרצה לרשות הרבים] **משתי רוחותיה**, באופן שאילו היתה נפרצת כן מערב שבת - וכדמפרש לה בגמרא - היתה נאסרת בטלטול ארבע אמות.

וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו, וכדמפרש בגמרא.

וכן מבוי - שאסור לטלטל בו בלא תיקון לחי או קורה, כמו שנתבאר ריש מכילתין - **שניטלה** בשבת **קורתו או לחיו** [גירסת רש"י, וכן הוא בגמרא] -

מותרים באותו שבת, משום דאמרינן "שבת, הואיל והותרה - הותרה!".

ואסורים לעתיד לבא, בשבת הבאה, **דברי רבי יהודה**.

רבי יוסי אומר: אם מותרין הם **לאותו שבת - מותרין לעתיד לבא. ואם אסורין לעתיד לבא - אסורין לאותו שבת!**

כלומר: כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין היום.[739]

---

[737] ובאמת הך קשיא תיקשי נמי לפי לישנא קמא, כיון דבמקום מחיצה בלבד הוא דפליגי. ופירשו התוספות שלפי לישנא קמא הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר: אי אתה מודה שאם הוציא מתוכה לרשות הרבים, שהוא פטור אבל אסור, שאין לרבים כח שם, ולכך אינה נעשית רשות הרבים, אפילו נפלו כל המחיצות סביב, והויא כרמלית. ואם כן, הכא נמי, מקום מחיצה, תודה שיהיה לו דין כרמלית - ולא רשות הרבים - שאין להם כח בבירתן". וראה עוד שם תוספת ביאור.

[738] ובגאון יעקב ביאר כוונת ולשון חכמים: וכי אינך מודה, שמי שהוציא מן החצר לרשות הרבים דקיימא לן שהוא פטור, אין הטעם משום דהוי רשות הרבים. אלא משום הכי פטור, שאינו רשות היחיד אלא כרמלית?!

[739] הכי מפרש בגמרא. ולעיל דף יז א נתבאר בגמרא שאין תלויה מחלוקת תנאים זו בהא דאמר לעיל דף צג ב בדיורין הבאין בשבת, שאומרים: שבת הואיל והותרה הותרה, ובמה שנחלקו אמוראים שם - בדף יז א - בכעין זה. ראה שם בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנה: חצר שנפרצה לרשות הרבים משתי רוחותיה:

ותמהינן: משמע, שמחמת שנפרצה משתי רוחותיה היא ראויה להיאסר.

הא נפרצה רק מרוח אחת מותרת היא, ואף לעתיד לבא.

במאי עסקינן?

אילימא שנפרצה בה פירצה **ברוחב** עד **עשר** אמות - **מאי שנא** נפרצה **מרוח אחת** שאינה נאסרת, משום **דאמר** [כמו: דאמרינן] "**פיתחא**" **הוא**, וכמי שלא נפרצה דמי.

והרי גם אם היא נפרצה **משתי רוחות** עד עשר אמות בכל צד, זו כנגד זו, **נמי** נימא "**פיתחא**" **הוא**, ותישרי, שאין החצר נאסרת כשיש לה שני פתחים! **אלא** שמא תאמר שהמדובר במשנתינו הוא בכגון שנפרצה **ביתר מעשר** אמות.[740]

הא נמי תיקשי, **דאי הכי**, **אפילו** נפרצה **מרוח אחת** בלבד **נמי** תיאסר החצר.

אמר מתרץ **רב**: **לעולם**, שנפרצה בה פירצה **ברוחב** עד **עשר** אמות.

דף צד:

והכא מיירי, **כגון** שלא נפרצה משתי רוחות זו כנגד זו, אלא **שנפרצה** פירצה אחת משתי רוחות הסמוכות זו לזו, **בקרן זוית**.

ולכן, אף שאינה רחבה הפירצה עשר אמות לאו "פתח" היא, כיון **דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי**. [ולקמן מפרש שמואל למתניתין, בגוונא אחרינא].

שנינו במשנה: **וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו** מותרים באותו שבת, ואסורים לעתיד לבא:

קא סלקא דעתין, שמדובר שנפרץ הבית בפירצה יותר מעשר.[741]

ולפיכך תמהינן: **מאי שנא** נפרץ הבית **מרוח אחת** שאין נאסר הבית [אפילו לעתיד לבא], משום **דאמרינן**: **פי תקרה** - של הבית - **יורד וסותם**, ואין כאן פירצה אלא מחיצה [או פתח].

אם כן נפרץ הבית **משתי רוחות נמי** לא ליתסר! כי **לימא**: **פי תקרה יורד וסותם** את כל פירצות הבית!

אמרי דבי רב לתרץ **משמיה דרב**: משנתנו מדברת בכגון שנפרץ הבית עד עשר אמות, ובין נפרץ ברוח אחת ובין בשתיים לא מיתסר, כי "פתח" הוא.

---

[740] "הדבר ידוע במבוי ובחצר הנפרצים למקום האסור להם, שאם נפרצו ביתר מעשר, אינו פתח, הואיל ולא עשו לה משקוף [כלומר: צורת הפתח] אלא פרצה. ואין לחי וקורה ולא לחיים, או פס ארבעה, ולא עומד מרובה על הפרוץ מכשירה, אלא שימעט את הפרצה מעשר" [מאירי].

[741] ראה ריטב"א ד"ה מאי שנא, ורש"י ד"ה אמרי משני רוחותיו זו כנגד זו.

והא דמיתסר כשנפרץ משתי רוחותיו, המדובר הוא **כגון שנפרץ** הבית **בקרן זוית** [והיינו "משתי רוחותיו", וכי הך דחצר], ואין מקום הפירצה נחשב שם לפתח היות ו"פיתחא בקרן זוית - לא עבדי אינשי".

ואם משום "פי תקרה יורד וסותם", הכא במאי עסקינן, שהיה **קירויו** של הבית **באלכסון**, שלא היה הגג שטוח וישר, אלא עשוי בשיפוע, ולא היה לו "פה" בסופו, **דליכא למימר** בו "**פי תקרה יורד וסותם**.

ושמואל מתרץ את התמיהה לעיל על רישא דמתניתין, מדוע נאסרה החצר כשנפרצה משתי רוחותיה, **ואמר**: אין צורך להעמיד את משנתנו בפירצה פחות מעשר, ובקרן זוית. אלא המדובר במשנה הוא **אפילו ב**פירצה שהיא **יתר מעשר**.

והא דקשיא לך: **אי הכי** אפילו **מרוח אחת נמי** ליתסר.

לא תיקשי. דאין הכי נמי, שאף בפירצה ברוח אחת החצר נאסרת אם רוחב הפירצה הוא יותר מעשר אמות.

והא דנקט התנא בכגון שנפרצה משתי רוחותיה, הוא **משום** סיפא דרישא, בענין **בית** שנפרץ משתי רוחותיו. שאם היה נפרץ הבית רק מרוח אחת, לא היה נאסר אפילו אם היתה הפירצה יותר מעשר, כי אמרינן "פי תקרה יורד וסותם".

ותמהינן: **ובית גופיה תקשי**, למה גרע כשנפרץ משני רוחות?

מאי שנא כשנפרץ הבית **מרוח אחת**, **דאמרינן** "**פי תקרה יורד וסותם**", ולהכי לא מיתסר.

אם כן, בנפרץ הבית **משתי רוחות - נמי נימא** "**פי תקרה יורד וסותם**"!

ותו תמהינן על מה שאמר שמואל שבבית אמרינן "פי תקרה יורד וסותם": **מי אית ליה לשמואל** כלל הך דינא ד"**פי תקרה יורד וסותם**"?!

והא אתמר לעיל [דף צ ב]: **אכסדרה** [פרוצה מארבע רוחותיה, ועומד קירויה על קורות הנשענות על ארבע יתידות בפינת האכסדרה], העומדת **בבקעה** שהיא כרמלית:

רב אמר: **מותר לטלטל בכולה**, דאמרינן: פי תקרה [שהוא עובי הקירות שעליהן מונח הקירוי, רש"י לעיל] יורד וסותם. וכדמפרש לקמן.

ושמואל אמר: **אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות**, כשאר כל הבקעה שהיא כרמלית. ומוכח דשמואל לית ליה "פי תקרה יורד וסותם"?!

ומשנינן על התמיהה השניה: **הא לא קשיא**.

כי לית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם, רק **ב**מקום שצריך לעשות **ארבע** מחיצות על ידי סתימת פי תקרה, וכמו אכסדרה בבקעה.

אבל היכא דאיכא מחיצה אחת רגילה, ולא בעינן לעשות מחיצות בסתימת פי תקרה אלא רק **בשלש** מחיצות [וכל שכן בפחות, וכי הך דמתניתין] - **אית ליה** אף לשמואל דאמרינן "פי תקרה יורד וסותם".

אך הקושיה הראשונה, **מכל מקום קשיא**. שעדיין תיקשי תמיהה קמא, אמאי לא אמרינן "פי תקרה יורד וסותם" אף כשנפרץ הבית משתי רוחותיו?!

ואי אפשר לומר שאף שמואל מוקי לה בקירוי העשוי באלכסון. שהרי על כרחך לשמואל מיירי הכא באופן ששייך "פי תקרה", שהגג ישר. דאם לא כן, אף מרוח אחת לא נימא "פי תקרה", רש"י.

ומשנינן: אמר לך שמואל: **כמו דאמרי** ודחקי **בי רב משמיה דרב** לאוקמי מתניתין באוקימתא שלא משמע כן פשטא דמתניתין [ריטב"א, וראה רש"י], ומפרשי לה **בכגון שנפרץ** הבית **בקרן זוית**, **וקירויו** שונה משאר גגות, ועשוי **באלכסון**.

הכא נמי, אף אני אימא לך, באוקימתא דחוקה, דמיירי: **כגון שנפרץ** - הכותל עם הקירוי שעליו - **בקרן זוית**, **וקירויו** נפרץ **בארבע**.

כלומר: שלא היתה פירצת הקירוי הולכת בקו אלכסוני ישר [מקצה אחד לקצה השני של הפירצה], אלא בקו "שבור" דמוי מדרגות, באופן שיש לקירוי ארבע "פיות" [מקבילות לכתלים הפרוצים], שיש להורידן כדי להקיף את כל ארבעת צידי הבית שנותר תחת הקירוי.

והיינו, שיש בפירצה המזרחית פי תקרה של חמש אמות, ומצידה הדרומי פי תקרה של ארבעה טפחים.

וכן יש בצד הצפוני פי תקרה של חמש אמות ועוד משהו, ובצד המערבי פי תקרה של ארבעה טפחים.

וכיון שכן, אין אנו אומרים "פי תקרה יורד וסותם", כשם שאין אומרים "פי תקרה" באכסדרה שבבקעה, כיון שהוא בארבעה צדדים, וכדאמרן. [742]

ומפרשינן: **שמואל לא אמר כרב** - דמפרש שנפרצו כתלי הבית פירצת עשר בקרן זוית, ופי תקרה לא אמרינן משום דהקירוי עשוי באלכסון - משום ד**אלכסון לא קתני**.

[742] וראה מה שתמה בנאון יעקב על זה. וביאר רש"י [על פי הבנת הגאון יעקב בדבריו, וכתב שרש"י לא דק. וכדבריו ביאר הרש"ש]: דמיירי הכא שנפרץ הכותל בקרן זוית, חמש אמות מכותל מזרח [דרך משל], וחמש אמות ומשהו מכותל צפון, שהן כאחת פירצה יתירה מעשר אמות. והקירוי נחסר אף הוא ברוח מזרחית כאורך פירצת הכותל, ו"לעומק" של ארבעה טפחים, וכן ברוח צפונית. וראה בריטב"א ובשפת אמת שביארו, למה לן עומק ארבעה. וכתבו התוספות דרש"י לא דק, כיון שפירצה בקרן זוית, שאינה אלא חמש אמות מכותל זה, וחמש אמות ועוד, מכותל הסמוך לו, לא חשיבי פירצה יתירה מעשר אמות, כיון שאלכסון הפירצה - בקו ישר מקצה לקצה של הפירצה - הוא פחות מעשר אמות. אלא מיירי, שהיה האלכסון יותר מעשר אמות.

כלומר: בית סתם קתני במתניתין, וכל הבתים קירוין חלק, ולא עשוי באלכסון [אבל מה דחידש שמואל שנפרץ אף הקירוי, הרי הוא בכלל "בית שנפרץ", שנפרץ הוא וקירויו עמו, רש"י].

ורב לא אמר כשמואל - דמפרש דלא אמרינן "פי תקרה" משום דנפרץ בארבע, ובארבע פיות לא אמרינן "פי תקרה" - משום, **דאם כן הויא ליה** הך בית **כאכסדרה** שצריך לסותמה בארבע פיות.

ורב אזיל **לטעמיה**, **דאמר**: **אכסדרה - מותר לטלטל בכולה**, דאמרינן אפילו על ארבע פיותיה "פי תקרה יורד וסותם".

וכ**דאיתמר**, שלפי רב אמרינן פי תקרה יורד וסותם בארבע צדדים:

אכסדרה הנמצאת **בבקעה**:

רב אמר: **מותר לטלטל בכולה**.

ושמואל אמר: **אין מטלטלין בה אלא בארבע אמות**.

ומפרשינן לה: **רב אמר**, **מותר לטלטל בכולה**, משום ד**אמרינן**: **פי תקרה יורד וסותם**.

ושמואל אמר, אין מטלטלין בה **אלא בארבע אמות**, משום ד**לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם** בארבע מחיצות, וכדאמרן.

ומפרשינן לפלוגתייהו: היכא שפתחי האכסדרה הן **ב**רוחב **עשר** אמות ואפילו מכל צד, דכולי עלמא לא פליגי שמותר לטלטל בכולה, ובלאו "פי תקרה יורד וסותם", כיון שאין בהם יותר משיעור פתח. [743]

כי פליגי, **ב**שהיו פתחי האכסדרה רחבים **יתר מעשר** אמות. דכיון דבלאו "פי תקרה יורד וסותם" הוו להו "פרצות", פליגי בה רב ושמואל, אי אמרינן "פי תקרה יורד וסותם" בארבע מחיצות.

ואיכא דאמרי: **ב**שהיו פתחי האכסדרה רחבים **יתר מעשר - כולי עלמא לא פליגי** שאסור לטלטל בה.

כי פליגי ברחבים **עשר**. [744]

והוינן בה: **והא דאמר רב יהודה**:

[743] ואף על פי שפרוצה היא במילואה ואין לה גיפופין, שאפילו עד עשר אינו "פתח". "כיון דבעלמא חשיבא פיתחא בגפופי, הכא נמי, אף על גב דליכא גפופי, חשבינן לה פתחא כיון דאיכא תקרה". ריטב"א בהבנת רש"י.

[744] ונראה בשיטת רש"י, דהכי קאמר: להך "איכא דאמרי" בעשר לא הוי פתח כיון שהוא פרוץ במילואו, וצריך לומר "פי תקרה יורד וסותם". וממילא פליגי רב ושמואל, אי אמרינן "פי תקרה" בארבע פיות. וראה תוספות שתמהו על רש"י.

דף צה.

קורה רחבה **ארבעה** טפחים הנתונה על ארבע יתידות, הרי היא **מתרת** [לעיל דף פו א] **בחורבה** הפרוצה אל רשות הרבים. שאומרים "פי תקרה יודר וסותם" בארבע פיות הקורה.

ורב נחמן הוסיף: **אמר רבה בר אבוה: קורה** רחבה **ארבעה מתרת** [לעיל דף פו א] **במים**, כשהיא נתונה למעלה, באמצע בור שבין שתי חצירות [שאסורין בני כל חצר למלאות אפילו מאותו חלק הבור שברשותן - וכמו שנתבאר לעיל דף פו א - עד שיעשו מחיצה מפסקת בבור, ואם נתנו קורה זו באמצע הבור למעלה, אמרינן בה "פי תקרה יורד וסותם"].

מני?

כלומר: כמאן אמר רב יהודה "פי תקרה יורד וסותם" אפילו בארבע פיות? [745]

ומפרשינן: **להך לישנא דאמרת בעשר לא פליגי**, מיירי **ב**חורבה שאין רחבה יותר מ**עשר** אמות, ומשום "פתח" הוא דשרינן לחורבה, **ודברי הכל** היא.

להך לישנא דאמרת בעשר פליגי, על כרחך, לא אתיא הך מימרא אלא **כרב**, אבל לשמואל, לא, כיון דהוי "פי תקרה" בארבע מחיצות.

לימא אביי ורבא - בפלוגתא דרב ושמואל, קמיפלגי.

דאיתמר: סיכך חצר המוקפת באכסדראות [מרפסות] הסמוכות לבתים ופתוחות לחצר, וסמך הסכך - שעשה על החצר שבין האכסדראות - **על גבי** שפת הגג של ה**אכסדרא** מכל צידי הסוכה.

אם המדובר **שיש לה** לאכסדרא בצידה הפתוח לחצר, **פצימין**, שמחיצותיה הן עמודים כמין חלונות, וביניהם פחות פחות משלשה טפחים - **כשירה** הסוכה, דאמרינן בהו לבוד, והרי יש לסוכה דפנות. [746]

אבל אם **אין לה** - לאכסדרא שמכל צידי הסוכה - **פצימין** ופתוחה היא לגמרי. נמצא, שאין דפנות לסוכה שבחצר [ואף שלבתים יש דפנות, כיון שרחוקים הם ארבע אמות מן הסוכה, אינן דפנות - רש"י שם]:

אביי אמר: כשירה.

ורבא אמר: פסולה.

---

[745] אבל המימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה לא הובאה כאן כדי לדון בה. כן משמע בריטב"א לדעת רש"י. וראה גם לעיל דף פו שהובאו שתי מימרות אלה כאחת, ואין עיקר ענין הגמרא אלא בחד.

[746] נתבאר על פי רש"י סוכה דף יח א, וכמשמעות רש"י כאן, וכמו שכתב בגאון יעקב. וראה פירוש רש"י לעיל דף צב א, ובמה שכתב בגאון יעקב כאן.

ומפרשינן פלוגתייהו: **אביי אמר**, **כשירה**, לפי **שאמר** סבר אביי: **פי תקרה** - של אכסדרה הסמוך לחצר - **יורד וסותם**.

רבא אמר פסולה, כי **לא אמר** סבר **פי תקרה יורד וסותם**.

והשתא אמרינן: **לימא אביי** סבר **כרב**, **ורבא** סבר **כשמואל**.

דקא סלקא דעתין דטעמא דרבא, משום דקסבר רק בחד דופן או בשנים אמרינן יורד וסותם, אבל בכל צד לא אמרינן. [747]

ודחינן לה: **אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי**. [748]

והכי קאמר: אליבא דשמואל ודאי דהוא כדקאמרת, דרבא לחודיה הוא דאמר כשמואל, ואביי אינו יכול להעמיד דבריו כשמואל.

ואליבא דשמואל לא פליג אביי למימר כשירה [רש"י שם], דודאי פסולה הסוכה לדעת שמואל, שאין אומרים "פי תקרה" מכל צד.

כי פליגי - אביי ורבא - **אליבא דרב**.

כלומר: הא דקאמרת דרבא כשמואל ולא כרב, לא היא! אלא רבא, כרב נמי אמרה למילתיה.

ובהכי פליגי: **אביי** - דמכשיר הסוכה - סובר **כרב**, דסבר "פי תקרה" אפילו מכל צד.

ורבא אמר לך: **עד כאן לא קאמר רב התם** דאמרינן "פי תקרה יורד וסותם", **אלא** כיון **דהני מחיצות** - כלומר: אותן קורות הנתונים על ארבעה עמודים, שהן פי התקרה - **לאכסדרה** שאותה אנו באים לסתום, הוא **דעבידי** [לשמה נעשו].

אבל הכא, שאנו באין לסתום הסוכה שבחצר, בפי תקרת האכסדרה, **דהני מחיצות** [פי התקרה] **לאו** לשם **סוכה** שמחזק לאכסדרה הוא **דעבידי** - **לא** אמר בהו פי תקרה של אכסדרה יורד וסותם הסוכה. [749]

שנינו במשנה: **רבי יוסי אומר**: **אם מותרין** לאותה שבת מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותה שבת:

איבעיא להו: האם **רבי יוסי**, **לאסור** אף לעתיד לבא הוא בא.

או להתיר אף לאותה שבת הוא בא? [750]

אמר רב ששת: **לאסור! וכן אמר רבי יוחנן**: **לאסור!**

---

[747] רש"י סוכה דף יח ב, וראה עוד שם. וראה ריטב"א כאן ושפת אמת.

[748] כך פירוש סוגיא זו: בכל מקום שיכול להעמיד דברי אחד מהן שלא במחלוקתם של אחרים, ודברי השני אינו יכול להעמיד אלא במחלוקת אומר כן - רש"י סוכה שם.

[749] ואף על גב דלא בעי מחיצות לשמן, כולי האי מיהא לא מקלילנן. רש"י. ובריטב"א כתב דמכל מקום לענין דנימא פי תקרה יורד וסותם, בעינן דעביד להכי. וראה בשפת אמת, שנסתפק האם דוקא בכל צד לא אמרינן, היכי דלא עביד להכי. או אפילו בצד אחד.

[750] וראה סברת רבי יוסי להך גיסא, בגאון יעקב. וראה שפת אמת.

תניא נמי הכי: אמר רבי יוסי: כשם שאסורין לעתיד לבא, כך אסורין לאותו שבת.
איתמר:
רבי חייא בר אשי אמר רב [ב"ח]: **הלכה כרבי יוסי.**
שמואל אמר: הלכה כרבי יהודה, שמותרים לאותה שבת, ואסורים לעתיד לבא.
ותמהינן: **ומי אמר שמואל הכי**?!
והתנן במתניתין לעיל פרק חלון: אין מערבין לאדם אלא מדעתו.
אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים בעירובי תחומין.
אבל בעירובי חצירות, מערבין בין לדעת, בין שלא לדעת. לפי שזכין לאדם שלא בפניו [מדעתו], **ואין חבין שלא בפניו**. ועירובי תחומין פעמים שחוב הוא לו, שהרי מפסיד תחום העיר, לצד שכנגד עירובו.
ואמר עלה **רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה. ולא עוד, אלא, כל מקום ששנה רבי יהודה בעירובין, הלכה כמותו.**
ואמר ליה רב חנא בגדתאה לרב יהודה: האם **אמר שמואל** - שהלכה כרבי יהודה - **אפילו במבוי שניטל קורתו או לחיו** שבמשנתנו?
ואמר ליה רב יהודה: **בעירובין אמרתי לך** משמיה דשמואל שהלכה כרבי יהודה, **ולא במחיצות**, כי הך דמשנתנו!
הרי בהדיא שלא סבירא ליה לשמואל הלכה כרבי יהודה במשנתינו?!
אמר משני **רב ענן: לדידי מיפרשא לי מיניה דשמואל:**
כאן, שנפרצה לכרמלית, בהא שרי שמואל, כרבי יהודה.
כאן, שנפרצה לרשות הרבים, בהא לא שרינן אפילו לאותה שבת. [751]

מתניתין:

הבונה עליה על גבי שני בתים הנמצאים משני צידי רשות הרבים, ונמצא שרשות הרבים העוברת מתחת לעליה מקורה בתקרה - אמרינן: פי תקרה יורד וסותם משני הצדדים את הפילוש של השטח שמתחת לתקרה אל רשות הרבים, ונעשה השטח המקורה לרשות

[751] וביאר רש"י: להכי מקילינן בכרמלית, דאי נמי אתי לאפוקי לבר, לאו איסורא דאורייתא איכא. וביאור דבריו נראה: שהרי חצר ומבוי הפרוצים לרשות הרבים, טעם איסורן משום דאתי לאיחלופי ברשות הרבים, כמו שכתב רש"י בריש מכילתין. וכנראה, שהכוונה היא, שמתוך שפרוצין הם לרשות הרבים או לכרמלית, דומה כמו שאף המבוי הוא חלק מן רשות הרבים או הכרמלית הסמוכה לה, ויבואו להתיר לטלטל ולהוציא מרשות היחיד, אף לרשות אחרת הסמוכה לה. וכיון שכן, כשהיא סמוכה לכרמלית לא יבואו להתיר אלא להוציא לכרמלית הסמוכה, שאין בה איסור דאורייתא. מה שאין כן כשפרוצין הן לרשות הרבים. וזהו שכתב רש"י: אי נמי אתי לאפוקי [מרשות היחיד] לבר [דהיינו לרשות הסמוכה] לאו איסורא דאורייתא איכא, שהרי כרמלית היא. וראה במאירי פירוש אחר בגמרא. וראה גם מה שכתב בשפת אמת.

היחיד, בהיותו מוקף ארבע מחיצות: שני כתלי הבתים משני הצדדים, ושתי סגירות של פי תקרה יורד וסותם.

וכן שני גשרים המפולשים, שיש תחתם שתי מחיצות, ועליהן נשען הגשר, ורשות הרבים עוברת תחתיו, דרך שני הצדדים המפולשים לרשות הרבים, אמרינן: פי תקרה [קירויו של הגשר מעל רשות הרבים העוברת תחתיו] יורד וסותם, ולכן:

מטלטלים תחתיהן בשבת, **דברי רבי יהודה**.

וחכמים אוסרין, ויתברר להלן אם האיסור הוא מן התורה או מדרבנן.

ועוד אמר רבי יהודה: **מערבין** עירובי חצירות ושתופי מבואות **למבוי המפולש**, לרשות הרבים, כאשר יש לו שתי מחיצות מצידו.

לפי שסובר רבי יהודה כי שתי מחיצות עושות את המקום שביניהם לרשות היחיד.

וחכמים אוסרין לערב. לפי שאין המקום נעשה רשות היחיד, עד שיהיה מוקף לפחות שלש מחיצות.

גמרא:

שנינו במשנה, שהבונה עליה על גבי שני בתים העומדים משני צידי רשות הרבים, וכן גשרים שרשות הרבים עוברת תחתם, מותר לטלטל תחתם, לפי רבי יהודה.

אמר רבה: **לא תימא היינו טעמא דרבי יהודה** שהתיר לטלטל תחת התקרה, הוא משום **דקא סבר** רבי יהודה כי **שתי מחיצות** עושות את רשות הרבים העוברת ביניהן לרשות היחיד מדין **דאורייתא**.

אלא, **משום דקסבר** רבי יהודה, כי **פי תקרה** של העליה והגשר **יורד וסותם** את שני הצדדים הפתוחים לרשות הרבים, ונמצא שיש כאן ארבע מחיצות. [752]

איתיביה אביי לרבה: הרי שנינו בברייתא:

רשות הרבים שעוברת תחת תקרת גשר, או רשות הרבים מקורה, מטלטלים תחת התקרה בשבת, דברי רבי יהודה.

יתר על כן אמר רבי יהודה: אפילו היתה רשות הרבים שאינה מקורה, שאי אפשר לומר בה פי תקרה יורד וסותם, אלא, היה שם:

מי שהיו לו שני בתים, זה כנגד זה **משני צידי רשות הרבים** - הרי זו רשות היחיד, מכח שתי המחיצות של כתלי הבתים, משני צידי רשות הרבים.

[752] ומהסיפא של המשנה, שמתיר רבי יהודה לערב מבוי המפולש, שאין לו תקרה, אין ראיה ששתי מחיצות גרידא הן רשות היחיד מן התורה. כי יתכן שאינו מדבר ברשות הרבים ממש. תוס'. והיינו, במבוי שהוא לרוחב, המחבר בין שתי רשויות הרבים, או שאין בו רוחב ט"ז אמה. והדבר תלוי בדברי הראשונים, לעיל בדף ו.

אלא, שעדיין יש צורך לתקן את אותו המקום שבין המחיצות, כדי שתהיה אפשרות לטלטל בו, כיון שהוא פרוץ אל רשות הרבים. וגזרו חכמים על מבואות הפרוצים לרשות הרבים שיהיו צריכים תיקון בלחי או בקורה.

הילכך, **עושה לו לחי מכאן**, מצד אחד של כותל הבית, **ולחי מכאן**, מצדו השני של כותל הבית.

או מניח **קורה** מבית לבית **מכאן**, מצד אחד של הפילוש לרשות הרבים, **וקורה מכאן**, מהצד השני של הפילוש לרשות הרבים.

ונושא ונותן ומטלטל **באמצע**, בין שני הבתים, כדין מבוי שתיקנו בלחי ובקורה.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה: שתי מחיצות אינן עושות מקום לרשות היחיד, אלא רק שלש מחיצות. ולכן, **אין מערבין** [מתקנים] את **רשות הרבים בכך**, בלחי או בקורה!

ומקשה אביי לרבה, שמוכח מברייתא זו שלרבי יהודה בשתי מחיצות נהיה מקום לרשות היחיד, ולא כדברי רבה!

אמר ליה רבה לאביי: **מההיא** ברייתא שהבאת - **אין**, אכן יש הוכחה כדבריך, שטעמו של רבי יהודה הוא מחמת שסובר כי שתי מחיצות עושות רשות היחיד דאורייתא.

אבל כוונתי היתה לומר: כי **מהא**, ממשנתנו, **ליכא למשמע מינה** ששתי מחיצות עושות רשות היחיד דאורייתא.

היות ובמשנתנו כשלעצמה, היה מקום לומר כי הטעם שמותר לטלטל מתחת התקרה אינו משום שתי מחיצות, אלא יש פה ארבע מחיצות, מדין פי תקרה יורד וסותם.

אמר רב אשי: מתניתין - נמי דיקא!

רש"י מביא שתי גירסאות ושני הסברים חלוקים בדברי רב אשי.

תחילה יבוארו דברי רב אשי לפי הביאור השני ברש"י, כי הוא המתאים עם גירסת הגמרא שלפנינו [ורש"י עצמו כתב שמסתברא כלשון השני, וכגירסתנו].

א. רב אשי בא לחזק את דברי רבה, ולומר, שמלשון משנתנו יש להוכיח כי טעמו של רבי יהודה במשנתנו בדין הראשון מתבסס על הדין שפי תקרה יורד וסותם, ולא על כך ששתי מחיצות הן רשות היחיד מדאורייתא [אם כי רבי יהודה סובר ששתי מחיצות הן רשות היחיד, אלא שזהו טעמו בהלכה השניה ולא בראשונה].

מדקתני במשנתנו "**ועוד אמר רבי יהודה: מערבין במבוי המפולש, וחכמים אוסרין**"

אי אמרת בשלמא שטעמו של רבי יהודה בדין הראשון במשנתנו, הוא **משום דקא סבר** רבי יהודה שהוא רשות היחיד מחמת **פי תקרה יורד וסותם** - שפיר **היינו דקתני** בדין השני: **ועוד** אמר רבי יהודה, לא רק מחמת פי תקרה יש להתיר אלא גם מחמת שתי

מחיצות. ולכן, גם במקום שלא יהיה פי תקרה אלא רק שתי מחיצות, כגון מבוי המפולש, גם הוא יהיה רשות היחיד, ואפשר לערבו.

אלא אי אמרת שטעמו של רבי יהודה בדין הראשון במשנתנו הוא **משום דקא סבר שתי מחיצות דאורייתא**, וזהו גם טעמו בדין השני - **מאי** התחדש באמרו בדין השני "**ועוד**"? והרי לדבריך כבר התבאר דין שתי מחיצות בענין הראשון שבמשנה.

אלא, **שמע מינה**, שבענין הראשון במשנה התבאר רק דין פי תקרה, ורק בענין השני התבאר דין שתי מחיצות. וכדברי רבה, שאמר כי מהדין הראשון במשנתנו אי אפשר לדעת שטעמו של רבי יהודה הוא מחמת שהוא סובר שתי מחיצות דאורייתא כי דינו מבוסס על פי תקרה יורד וסותם [אם כי, כאמור, סובר רבי יהודה ששתי מחיצות הן רשות היחיד מדאורייתא].

ב. לפי הגירסא הראשונה ברש"י, ביאור הגמרא הוא כך:

רב אשי בא לחלוק על רבה, ולומר שטעמו של רבי יהודה גם בענין הראשון הוא מחמת הדין של שתי מחיצות ולא מחמת פי תקרה!

וכך אמר רב אשי:

מתניתין נמי דייקא שטעמו של רבי יהודה בדין הראשון הוא מדין שתי מחיצות ולא מדין פי תקרה.

מדקתני "ועוד אמר רבי יהודה".

אי אמרת בשלמא שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא מחמת שתי מחיצות, שפיר קאמר שיש עוד דוגמא שמתירים בה משום שתי מחיצות. ומהדוגמא השניה יש הוכחה לראשונה, שגם בה, בלי הטעם של פי תקרה, אלא מחמת שתי מחיצות גרידא, מתיר רבי יהודה.

אלא אי אמרת שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא מחמת פי תקרה - מאי "ועוד" דקאמר? והרי אין זו דוגמא נוספת, אלא הלכה מחמת טעם אחר! שמע מינה שטעמו של רבי יהודה ברישא הוא מחמת שתי מחיצות, ולא כדברי רבה!

הדרן עלך פרק כל גגות

פרק עשירי - המוצא תפילין

מתניתין:

המוצא תפילין [754] בשבת בשדה, שהוא מקום שהם מתבזין שם [753] - **מכניסן** לעיר, למקום המשתמר, **זוג זוג**.
שמניח תפילין של ראש בראשו ושל יד בזרועו כדרך שהוא מניח בחול, ונכנס. וחוזר ומכניס זוג אחר זוג, עד שמכניס את כולן.
ובכך אינו נחשב כמטלטל משא מרשות הרבים לרשות היחיד, כי הנחת תפילין היא דרך מלבוש. [755]
אבל יותר מזוג אחד בבת אחת הוי טלטול, ואסור.
רבן גמליאל אומר: אפילו **שנים שנים** מותר בבת אחת. דהיינו, שמכניסן כשהוא לבוש שני בתי תפילין בראשו, ושנים בזרועו. ובגמרא יבואר פלוגתתם.
במה דברים אמורים, שחייב להכניס לעיר - **ב**מוצא **ישנות**, שניכר ברצועותיהן רושם הקשר שרגילין לעשות בתפילין, [756] דודאי תפילין הם, ויש בהם קדושה, ואסור להשאירם כך בבזיון.
אבל בחדשות, שאין ניכר בהם הקשר - **פטור** מלהכניסן, [757] שמא אינן תפילין אלא קמיע בעלמא העשוי בצורת תפילין.
ואין בהם קדושת תפילין כי לא נעשו לשם תפילין, ולכן לא מחללין שבת עליהם.
מצאן צבתים, ערימות ערימות של תפילין, שכל זוג קשור בפני עצמו, **או** מצא **כריכות**, שכל התפילין קשורין יחד בכל ערימה, ולא יספיק להכניס את כולן זוג זוג עד צאת השבת - לא התירו לו להכניסן בשבת, שהרי בין כך יצטרך להתעכב עד צאת השבת.
אלא, **מחשיך עליהן**, ממתין שם, ושומרם עד שתחשך, **ומביאן** בבת אחת.

דף צה:

ובסכנה, כשמפחד להתעכב שם שמא יבאו ליסטים ויתנפלו עליו - **מכסן** בבגד, **והולך לו**.

---

[753] ודוקא במקום שיש כלבים, אבל בגלל גנבים לבד אסור להכניסן לעיר. תוד"ה מכניסן.
[754] הפרק שלפנינו עוסק בעיקר בעניני הוצאה מרשות לרשות, שמקומם במסכת שבת. ונקבע כאן במסכת עירובין, משום הסיפא דמתניתין דמיירי בעניני תחומין שנשנו במסכת עירובין. ועוד, משום המשנה דסוף פרקין, דקאי על מה שנשנה לעיל בסוף פרק מי שהוציאוהו. תוד"ה המוצא.
[755] ומכל מקום לא הותר אלא משום מניעת בזיון התפילין, ואפילו למאן דאמר שבת זמן תפילין. שגזרו חכמים שלא לצאת לרה"ר [והוא הדין שלא להכניס מרה"ר לרה"י] בתפילין, שמא תינתק הרצועה ויבא לטלטל התפילין בידו ברה"ר. כמבואר בשבת סא א. רבינו יהונתן.
[756] ואפילו אם עתה אין בהם קשר, ניכר מקום הקשר שיש שם קמט. תוד"ה וכי, לקמן צו ב.
[757] ואף אסור להכניסן כדלהלן. וכן הוא להדיא בברייתא בגמרא. תוד"ה אבל. ומה דנקטה מתניתין לשון פטור, הוא להשמיענו שפטור אפילו מלהחשיך עליהם, ואין דינם כמצא בתים או כריכות שחייב להחשיך עליהן, כמבואר בתוס' לקמן צו א ד"ה מצאן. קרבן נתנאל אות מ'.

רבי שמעון אומר: מוליכן פחות מארבע אמות, ואח"כ **נותנן לחבירו, וחבירו לחבירו**, וכל אחד מוליכן פחות מארבע אמות, **עד שמגיע לחצר החיצונה** הראשונה שבעיר, שהוא מקום המשתמר. [758]

וכן בנו שנולד בשדה בשבת - **נותנו לחבירו, וחבירו לחבירו**, כל אחד פחות מארבע אמות, **אפילו מאה** אנשים, עד שמכניסו לעיר.

רבי יהודה אומר: **נותן אדם חבית** עם מים **לחבירו, וחבירו לחבירו**, ומוליכה כך **אפילו חוץ לתחום**. [759]

אמרו לו: **לא תהלך** חבית **זו יותר מרגלי בעליה**, שאסור להוליכה רק עד היכן שבעליה יכולים ללכת. ובגמרא יבואר אופן פלוגתתם.

גמרא:

והוינן בה: וכי רק **זוג אחד, אין**, מותר לו להכניס בבת אחת, לתנא קמא. **טפי - לא**?

לימא האם נאמר כי **תנן סתמא** דמתניתין **דלא כרבי מאיר**. והרי סתם משנה רבי מאיר היא?

דאי כרבי מאיר, האמר שאם נפלה דליקה בשבת בחצירו, **לובש כל מה שיכול ללבוש, ועוטף כל מה שיכול לעטוף**, אפילו הרבה בגדים זה על גבי זה, ומוציא לחצר אחרת. ואילו הכא, לא התירו אלא זוג אחד בלבד?

דתנן: במסכת שבת [קכ א]: **ולשם**, לחצר הסמוכה לדליקה - **מוציא כל כלי תשמישו** הצריכים לו לאותה שבת. **ולובש כל מה שיכול ללבוש, ועוטף כל מה שיכול לעטוף**. [760]

ומבארת הגמרא: **וההיא סתמא - ממאי דרבי מאיר היא**? [761]

דקתני עלה בבריתא [שם]: **לובש ומוציא** לחצר אחרת, **ופושט** שם, וחוזר **ולובש, ומוציא, ופושט אפילו כל היום כולו, דברי רבי מאיר**.

[ורבי יוסי חולק עליו, שמותר רק שמונה עשר בגדים. והוא רבי יוסי הנזכר במשנה שחולק על תנא קמא. ומשמע שתנא קמא הוא רבי מאיר].

---

[758] הקשה הגאון יעקב, הא עובר איסור דאורייתא של הכנסה לרה"י [ולא הותר איסור תורה משום מניעת בזיון תפילין]. ותירץ דמיירי שהאחרון פושט ידו לפנים ובעל החצר נוטל מידו, דהוי רק איסור דרבנן, כמבואר במשנה ריש מסכת שבת.

[759] רבי יהודה מתיר להוליך ע"י הרבה אנשים אפילו לדבר הרשות. ושלש מחלוקות בדבר: לתנא קמא אסור אפילו בתפילין. לרבי שמעון מותר רק משום מניעת בזיון תפילין. ולרבי יהודה מותר אפילו לדבר הרשות. רש"ש צז ב.

[760] כתב הריטב"א, אף דשם מיירי שמוציא לחצר שמעורבת עמה [בעירובי חצירות], בכל זאת מוכיח, דכמו ששם התירו רק דרך מלבוש ולא חילקו בין רב למעט, הכי נמי משום כבוד תפילין, שהתירו אף מרה"ר לרה"י, אין לחלק בין רב למעט. [ועיין בב"י סי' של"ד הביא מהגהות מרדכי שבמלבושים התירו אף לחצר שאינה מעורבת].

[761] אע"ג דסתם מתניתין רבי מאיר היא, מ"מ אי לאו דמוכח כן היה יכול לתרץ דההיא סתמא לא כרבי מאיר, כיון דקשיא תרי סתמי אהדדי, ועל כרחך תרי תנאי היא, ריטב"א.

ומתרצינן: **אמר רבא**: **אפילו תימא** מתניתין **רבי מאיר** היא, לא קשיא:
התם בשאר מלבושים, **כדרך מלבושו כחול - שוויה רבנן**. שהתירו לו ללבוש כדרך שהוא לובש ביום חול. וכדמפרש ואזיל.
וגם **הכא** בתפילין. **כדרך מלבושו כחול - שוויה רבנן**.
ומבאר רבא: **התם**, **דב**יום **חול כמה דבעי לביש**, שדרכו ללבוש בחול כמה בגדים שירצה, הילכך **לענין הצלה** בשבת **נמי שרו ליה רבנן** להוציא כמה בגדים שירצה דרך מלבוש.
אבל **הכא**, **דבחול נמי** רק **זוג אחד**, **אין**, הוא מניח, **טפי לא**. ולא יותר. הילכך, **לענין הצלה נמי - זוג אחד**, **אין**, **טפי לא**.
דקסבר תנא דמתניתין דשבת זמן תפילין הוא, והדרך להניח תפילין בשבת, ולא התירו לענין הצלתם מבזיון, אלא רק שיניחם כדרך מצותו, ולא יותר. [762] שנינו במשנה: **רבן גמליאל אומר שנים שנים**:
והוינן בה: **מאי קסבר** רבן גמליאל?
אי קסבר שבת זמן תפילין הוא, ולא התירו שיצילם אלא כדרך מצותם, אם כן **זוג אחד**, **אין**, **טפי לא**. ולמה התיר להניח שתים שתים? [763]
ואי קסבר שבת לאו זמן תפילין הוא, **ומשום הצלה** התירו, וכיון שהוא מניחן על ראשו ועל זרועו אינן נחשבין כמשא, אלא **דרך מלבוש** הוא שהן כתכשיט לאדם, [764] ובצורה שכזאת **שרו ליה רבנן**.
אי הכי, **אפילו טפי** מזוג אחד **נמי** יהא מותר להכניס?
ומתרצינן: **לעולם**, **קסבר** רבן גמליאל, **שבת לאו זמן תפילין הוא**.
וכי שרו רבנן לענין הצלה כשהוא מכניסן **דרך מלבוש**, הוא דוקא **במקום** שראוי להניח עליו **תפילין**, כיון שלא כל הראש כשר להנחת תפילין אלא דוקא בתוך השקע שבקדקד. ולגבי שבת נמי, דוקא שם הן נחשבין כתכשיט, אבל מחוץ לשקע, כיון שהן בולטין ביותר, הן אינן כתכשיט אלא כמשא, ואסור להיכנס בהן לעיר. [765]

[762] והראשונים מבארים דאף אם שבת לאו זמן תפילין וטעם היתר טלטולן בשבת משום דהן תכשיט, מ"מ לא התירו בשבת יותר מדרך לבישתן בחול. ובחול הרי אסור ללבוש יותר מזוג אחד משום בל תוסיף. וכתב הרש"ש דבזה מיושבת קושית האחרונים, שהקשו דמסוגיית הגמרא להלן מבואר דלכל האוקימתות דעת ת"ק דשבת זמן תפילין, ואילו להלכה אנו פוסקין דשבת לאו זמן תפילין, ואעפי"כ הלכה כת"ק. אלא שאנו נוקטין כדעת רבא כאן, דגם לת"ק שבת לאו זמן תפילין.

[763] וי"א שהואיל ושבת זמן תפילין הרי הוא עובר בבל תוסיף בהנחת שתי זוגות. תוד"ה אי הסבר.

[764] ומ"מ אין הדרך ללבוש תפילין לשם תכשיט. ולכן רק משום הצלה התירו. רש"י ד"ה לאו זמן תפילין. ועיין לעיל ע"א הערה 3. והקשה החזו"א סי' ד' למה כתב רש"י טעם אחר ממה שנאמר בגמרא.

[765] והתוס' כתבו שאין זו סברא אלא הטעם שרק במקום הנחתן הם נחשבין כמלבוש. תוד"ה וכי.

ומקשינן: **אי הכי**, רק **זוג אחד**, **אין**, ראוי להניח שם. **טפי לא**.
כי לכאורה אין המקום ההוא [בראש וביד] יכול להכיל רק זוג אחד בלבד!
ומתרצינן: **אמר רב שמואל בר רב יצחק**: **מקום יש בראש להניח בו שתי תפילין!**
ומקשינן: **הניחא** תפילין **בראש**. אבל תפילין **דיד** - **מאי איכא למימר**?
שהרי לא כל היד כשירה להנחת תפילין רק הקיבורת, ושם אין מקום ליותר מתפילה אחת, וכיצד התירו לו להכניס שתי תפילין של יד?
ומתרצינן: **כדרב הונא**.
דאמר רב הונא: **פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו**, וכשהוא בא לשאת את החבילה הוא **מסלקן** לתפילין של ראש **מראשו**, **וקושרן בזרועו** כדי שראשו יהיה פנוי למשא החבילה.
הרי שיש מקום ביד לשתי תפילין.
ומקשינן: **אימר דאמר רב הונא** שמניחן בזרועו, משום שהתירו לו כדי **שלא ינהג בהן דרך בזיון**, שלא יניח חבילתו עליהם, ולכן התירו לו לשימם בזרועו.
אבל שיהא המקום **ראוי** להנחת תפילה נוספת - **מי אמר**?
ומסקינן: **אלא כדאמר רב שמואל בר רב יצחק** לגבי תפילין של ראש:
מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין.
הכא נמי לגבי תפילין של יד אמרינן: **מקום יש ביד שראוי להניח בו שתי תפילין!** [766]
תנא דבי מנשה: "וקשרתם לאות **על ידך**"
- **זו קיבורת**, גובה הבשר שבזרוע, שהוא העצם בין המרפק לכתף.
"והיו לטוטפות **בין עיניך**" - **זו קדקד**.
ומבארינן: **היכא** בקדקד?
אמרי דבי רבי ינאי: **מקום שמוחו של תינוק רופס** רך.
ומבארת הגמרא מחלוקת תנא קמא ורבן גמליאל במתניתין:
לימא בדרב שמואל בר רב יצחק, דאמר מקום יש בראש להניח בו שתי תפילין - **קמיפלגי**.
דתנא קמא לית ליה דרב שמואל בר רב יצחק, ולדעתו אין מקום בראש ובזרוע אלא רק לזוג תפילין אחד. ולכן אסור להכניס לעיר יותר מזוג אחד.
ורבן גמליאל אית ליה דרב שמואל בר רב יצחק, ויש מקום בראש ובזרוע לשתי תפילין.
ודחינן: **לא** פליגי בהכי! אלא, **דכולי עלמא אית להו דרב שמואל בר רב יצחק**.
והכא: **בשבת** אם היא **זמן תפילין קמיפלגי**.

[766] מבואר במדרש דשיעור רוחב תפילין הוא שתי אצבעות על שתי אצבעות. תוד"ה מקום.

דתנא קמא סבר: **שבת זמן תפילין**, ואין התפילין נחשבות כתכשיט אלא קיום המצוה בלבד הוא שעושה אותן למלבוש.

הילכך, רק זוג אחד מותר להכניס. ועוד, דכיון דשבת זמן תפילין היא, הרי יש איסור "בל תוסיף" בהנחת שתי זוגות תפילין. ואתי איסור בל תוסיף ועושה את התפילין למשא. [767]

ורבן גמליאל סבר: **שבת לאו זמן תפילין הוא**, ולא המצוה גורמת שיהא על התפילין שם מלבוש, אלא הן תכשיט מצד עצמן.

וגם "בל תוסיף" ליכא, שהרי בשבת לא נוהגת מצות תפילין כלל, והרי הן כמלבוש בעלמא. הילכך, מותר להכניס אפילו שתי זוגות, שגם שתי תפילין בכלל תכשיט הן.

ואיבעית אימא: **דכולי עלמא** סברי **שבת זמן תפילין הוא**, ותפילין אינן בכלל תכשיט.

והכא במצות צריכות כוונה קמיפלגי.

תנא קמא סבר: בכל מצוה, מי שרוצה לצאת ידי חובתה - **בעי כונה!**

שצריך להתכוון בפירוש שהוא עושה לשם מצוה.

הילכך, אינו יכול להכניס שתי זוגות.

כי ממה נפשך: אם יכוין שמניחם לשם מצוה - הרי הוא עובר בבל תוסיף.

ואם לא יכוין לשם מצוה - הרי אינו יוצא בשתיהן, והן משא עליו.

ורבן גמליאל סבר: מצוות **לא בעי כוונה**, ולכן יכול להכניס שתי זוגות, כשלא יתכוין בהן לשם מצוה.

שבזוג אחד הוא יוצא ידי חובתו, אעפ"י שלא כיון, ואילו בזוג השני אינו עובר בבל תוסיף כיון שלא נתכוין לקיים בו מצוה.

לפי שאין עוברים בבל תוסיף אלא אם כן מתכוונים בהוספה לשם מצוה. ועל כל זוג וזוג אנו אומרים שבו הוא יוצא ידי חובתו. [768]

---

[767] רש"י. והקשה הרש"ש דבלא המשא הרי יש כאן איסור בל תוסיף.

[768] הקשה רש"י, אכתי כיון דלאו תכשיט נינהו איך מותר להוציא יותר מזוג אחד, שהרי אף אם אין כאן בל תוסיף, אבל הזוג הנוסף הוי משא. ולכן הוא גורס איפכא, דלכו"ע תפילין תכשיט נינהו, ולת"ק מצוות אין צריכות כונה. הלכך, אף אם לא יכוון שמניחם לשם מצוה מ"מ עובר בבל תוסיף, שכשם שלענין לצאת ידי חובתו אין צריך כונה, כך לגבי בל תוסיף עובר גם בלא כונה. ולר"ג מצוות צריכות כונה, והוא הדין לענין בל תוסיף אינו עובר אלא אם כן נתכון. הלכך יכול להכניס שני זוגות ע"י שיתכוין בהם שלא לשם מצוה. ובתוס' רבינו פרץ הקשה לשיטת הרשב"ם דאפילו למ"ד מצוות אי"צ כונה זה דוקא בסתם, אבל אם כיון בפירוש שלא לצאת לא יצא, א"כ גם לתנא קמא ילבש שני זוגות, ויכון בפירוש שלא לצאת. ובחזו"א סי' כ"ט סקי"א תירץ דיש חילוק בין מ"ד מצוות צריכות כונה, שאז אינו עובר בבל תוסיף רק אם כיון לשם מצוה, דבלא כונה אין כאן מעשה מצוה. אבל למ"ד אין צריך כונה הרי אף אם כיון בהדיא שלא לשם מצוה אין זה מועיל להנצל מבל תוסיף, דאין זה חשוב חסר בתכונת המצוה אף שלא יצא ידי חובתו. ואף הרשב"א גורס כן, אלא שמפרש באופן אחר. דלר"ג הואיל ומצוות צריכות כונה וזה שבא להציל אינו מתכוין לצאת, נמצא שאין יוצא באף אחד משני הזוגות. וממילא אין כאן בל תוסיף, שאין בל תוסיף אלא כשיוצא באחד מהם והוא מוסיף זוג שני. ולת"ק מצוות אין צריכות כונה, הלכך הוא יוצא באחד מהם ובשני עובר בלא תוסיף. והרא"מ הורוויץ יישב הגירסא הראשונה, די"ל דכיון דלא מבורר איזה משני הזוגות הוא של מצוה ואיזה של משא אין בזה איסור דאורייתא של טלטול.

דף צו.

ואיבעית אימא: **דכולי עלמא** סברי **דלצאת** ידי חובתו **לא בעי כוונה**. **והכא בלעבור משום "בל תוסיף" קמיפלגי**.

דתנא קמא סבר: כשם שלצאת לא בעי כוונה, הוא הדין **לעבור משום בל תוסיף לא בעי כוונה**. ולכן אינו יכול להכניס שתי זוגות, שאף אם לא יכוין בהם לשם מצוה, הוא עובר בבל תוסיף.

ורבן גמליאל סבר: אמנם לצאת ידי חובה לא בעי כוונה, אבל **לעבור משום בל תוסיף בעי כוונה**. וכל שאינו מתכוין לשם מצוה אינו עובר בבל תוסיף. הילכך יכול להכניס שתי זוגות מבלי שיתכוין לשם מצוה, שבכך אינו עובר על בל תוסיף.

ואיבעית אימא: **אי דסבירא לן** אם היינו סוברים **דשבת זמן תפילין**, הרי **דכולי עלמא** יסברו כי **לא לעבור** בבל תוסיף **בעי כוונה**, **ולא לצאת** ידי חובת המצוה **בעי כוונה**.

והכא לכולי עלמא שבת לאו זמן תפילין הוא.

ובלעבור על בל תוסיף **שלא בזמנו** של המצוה **קמיפלגי**.

דתנא קמא סבר: אף שלא בזמן המצוה **לא בעי כוונה**. והמוסיף על המצוה שלא בזמנה, אף אם אינו מתכוין לשם מצוה, יש על זה שם מצוה ותוספת מצוה, והרי הוא עובר בבל תוסיף.

ולכן, אינו יכול להכניס בשבת לעיר שתי זוגות, אפילו שלא בכוונה לשם מצוה.

ורבן גמליאל סבר: **לעבור** על בל תוסיף **שלא בזמנו - בעי כוונה**. שכיון שעתה אין זה זמן המצוה, וגם אינו מתכוין לשם מצוה, הרי אין כאן לא מצוה ולא תוספת.

ולכן, יכול להכניס שתי זוגות בשבת, שאינו זמן תפילין. שלא יתכוין לשם מצוה, ולא יעבור בבל תוסיף.

ומקשינן: **אי הכי**, **לרבי מאיר** [היינו תנא קמא] **זוג אחד נמי לא** יכניס, מחמת שעצם ההנחה בשבת היא הוספה על המצוה, כיון ששבת לאו זמן תפילין!?

ועוד, אסכן, **הישן בשמיני** עצרת **בסוכה ילקה** משום בל תוסיף, אף אם לא יתכוין לשם מצוה!

והרי אנן קיימא לן שבחוץ לארץ יושבין בסוכה בשמיני עצרת [משום ספיקא דיומא שמא עדיין סוכות היום]. ואם לפי תנא קמא שלא בזמנו לא בעי כוונה, הרי עוברין על ספק בל תוסיף בישיבה זו?

אלא, ודאי לכולי עלמא לעבור שלא בזמנו בעי כוונה. והיושב בשמיני מתכוין שאם היום אינו סוכות אינו מתכוין לשם מצוה.

ומסקינן: **אלא**, **מחוורתא כדשנינן מעיקרא**, דפליגי בשבת אם היא זמן תפילין או לאו זמן תפילין.[769]

והוינן בה: **ומאן שמעת ליה** דסבר **שבת זמן תפילין** הוא?

ומשנינן: **רבי עקיבא! דתניא**: כתיב בפרשת "קדש לי", שנאמר בה מצות תפילין: "**ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה**".

ודרשינן: "**ימים**" - **ולא לילות**, שאינן זמן תפילין.

"**מימים**", מקצת ימים, **ולא כל ימים** - **פרט לשבתות וימים טובים** שגם הם אינם זמן תפילין, **דברי רבי יוסי הגלילי**.

רבי עקיבא אומר: **לא נאמר** "חוקה" **זו אלא לענין פסח בלבד**, שהפרשה מדברת בה לעיל, ולא לענין מצות תפילין. ו"מימים ימימה" היינו משנה לשנה.

ולדעת רבי עקיבא אין לנו דרשא למעט תפילין בלילות ושבתות, והוא התנא הסובר דשבת זמן תפילין הוא.

והוינן בה: **ואלא**, **הא דתנן** בריש מסכת כריתות: **הפסח והמילה מצות עשה** הן. ולפיכך אינו מביא קרבן חטאת על שגגתו באי עשייתן, למרות שיש בהן כרת במזיד, כי אין מביאין חטאת אלא על חטא שיש בו לאו.

לימא משנה זו **דלא כרבי עקיבא** היא.

דאי רבי עקיבא, **כיון דמוקי לה** לקרא ד"ושמרת את החקה הזאת" **בפסח**, אם כן **לאו נמי איכא** באי הקרבת קרבן פסח. לפי שהכתוב "ושמרת", יש במשמעותו "לאו", **כדרבי אבין אמר רבי אילעאי**:

דאמר רבי אבין אמר רבי אילעאי: **כל מקום שנאמר** בתורה "**השמר**" או "**פן**", וכן "**אל**" - **אינו** "עשה", **אלא בלא תעשה** הוא!

ואם כן, אף בקרבן פסח לרבי עקיבא, דכתיב בו "ושמרת" - הוי איסור לא תעשה.

וכיון שזדונו בכרת, יהיה חייב על שגגתו באי עשייתו!?

ודחינן: **אפילו תימא רבי עקיבא** היא, לא קשיא.

משום דרק "**השמר**" **דלאו**, כשהתורה מזהירה שתשמר ואל תעשה כן, הוי **לאו**.

אבל "**השמר**" **דעשה**, כגון הכא, שהאזהרה היא לקיים מצות הפסח, הוי **עשה**.

ומקשינן: וכי **סבר רבי עקיבא שבת זמן תפילין הוא**?

והתניא: **רבי עקיבא אומר**: **יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים**?

תלמוד לומר "**והיה לך לאות על ידך**".

[769] רש"י. והקשה הרש"ש דמנין לו לאפוקי משתי האוקימתות האחרות דלכו"ע שבת זמן תפילין, שגם עליהם אין פירכא.

ומשמע דוקא **מי שצריכין אות** דהיינו ימות החול שישראל צריכין להעמיד בהם אות על עצמן, להוכיח שהם מחזיקים בתורת ה'.

יצאו אלו, שבתות וימים טובים, שפטורין מתפילין, לפי **שהן גופן אות** בין הקב"ה לישראל. כדכתיב בשבת "כי אות היא ביני וביניכם". [770]

הרי, שרבי עקיבא סבר שבת לאו זמן תפילין. [771] ואם כן, מי הוא התנא הסובר שבת זמן תפילין?

ומשנינן: **אלא האי תנא הוא**.

דתניא: **הניעור בלילה**, שאין לו לחשוש שמא יפיח בשעה שהוא ישן והתפילין עליו - **רצה חולץ** את התפילין, **רצה מניח** אותן. ואין כאן "בל תוסיף" לפי שהלילה זמן תפילין הוא מן התורה, ורבנן הוא דגזרו שלא להניחם בלילה שמא יפיח בהם כשהוא ישן.

ולכן זה הניעור מותר לו להניח תפילין בלילה, **דברי רבי נתן**.

יונתן הקיטוני אומר: **אין מניחין תפילין בלילה**, לפי שלילה לאו זמן תפילין הוא.

ומדלילה, **לתנא קמא**, **זמן תפילין** הוא, הרי שהוא אינו דורש קרא ד"מימים ימימה" לענין תפילין, אלא לענין פסח.

ואם כן, לפיו - **שבת נמי זמן תפילין** הוא! שהרי רק מאותו הפסוק אפשר למעט שבת.

ודחינן: **דילמא** אע"ג **דסבירא ליה** לתנא קמא **דלילה זמן תפילין הוא**, משום ד"מימים ימימה" קאי אפסח, מכל מקום סבירא ליה **דשבת לאו זמן תפילין הוא**. דנפקא ליה מ"לאות על ידך" - יצאו אלו שהן גופן אות.

דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר: **לילה זמן תפילין הוא**, שהרי הוא דורש "מימים ימימה" לענין פסח, ובכל זאת סבירא ליה **דשבת לאו זמן תפילין הוא**, וכדאמרן לעיל.

ומשנינן: **אלא**, **האי תנא הוא**.

דתניא: **מיכל בת כושי** [הוא שאול], **היתה מנחת תפילין**, **ולא מיחו בה חכמים**!

ואשתו של יונה בן אמיתי **היתה עולה לרגל** במועד, **ולא מיחו בה חכמים**!

---

[770] כתבו התוס' בד"ה ימים, דלכאורה גם בחוה"מ אין מניחין תפילין שאינו צריך אות של תפילין, שהרי יש בו אות דאסור במלאכה, ובפסח אסור בחמץ ובסוכות חייב בסוכה. אולם בירושלמי משמע דמניחין תפילין בחוה"מ. והרא"ש בהלכות תפילין [הלכות קטנות בסוף מסכת מנחות] סי' ט"ז כתב שהדבר תלוי במחלוקת התנאים מהיכן ילפינן דשבת לאו זמן תפילין. דלריה"ג דנפקא ליה מימים ולא שבת ויו"ט אף חוה"מ בכלל כיון שקרוי מקרא קדש. ולר"ע דנפקא ליה מ"לאות" אין חוה"מ בכלל כיון שאינו אסור במלאכה מה"ת. ובשאגת אריה סי' מ"א הקשה על הרא"ש, דהא גם המ"ד ד"מימים" סמוך אקרא ד"לאות" כמבואר בתוד"ה ימים, וע"כ דגם בקרא ד"לאות" ממעטינן חוה"מ.

[771] כתב בב"י סי' כ"ט דיש נפ"מ בין שתי הילפותות דשבת לאו זמן תפילין. דלרבי יוסי הגלילי דנפק מקרא דימים ימימה יש איסור מדאורייתא להניח תפילין בשבת ויו"ט ד"ושמרת" משמע השמר לך פן תניחם, ולר"ע דנפק מלאות על ידך אין כאן רק פטור מלהניחם ולא איסור.

מדלא מיחו בה במיכל **חכמים** על שהניחה תפילין, **אלמא קסברי** דתפילין **מצות עשה שלא הזמן גרמא היא** ונשים חייבות בה. [772] דאילו היו פטורות, היה אסור להן להניח תפילין, דהוי כתוספת על דברי תורה. [773]

הרי שהם סוברים דלילה ושבת זמן תפילין הם, ואין שום זמן שפטורין ממצות תפילין. שאם לילה או שבת לא היו זמן תפילין, נמצא שהתפילין הן מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות ממצוות שהזמן גרמן.

דף צו:

ודחינן: **ודילמא, סבר לה** האי תנא דאמר דלא מיחו בה חכמים (תחילת העמוד) **כרבי יוסי. דאמר** לקמן: **נשים סומכות - רשות.**

שאעפ"י שאין הנשים חייבות במצות סמיכה על הקרבן, בכל זאת הרשות בידן לסמוך, אם הן רוצות בכך.

והוא הדין במצות תפילין, שלעולם הנשים פטורות מהן, ובכל זאת מותרות הן להניח תפילין.

דאי לא תימא הכי, תיקשי אהא דאמרו: **אשתו של יונה היתה עולה לרגל, ולא מיחו בה** חכמים.

וכי **מי איכא למאן דאמר** שמצות העליה **לרגל, לא מצות עשה שהזמן גרמא הוא,** והנשים חייבות בה? והרי ודאי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות הימנה.

אלא, ודאי **קסבר** שאמנם הנשים פטורות מעליה לרגל, ובכל זאת **רשות** בידן לעלות.

הכא נמי בתפילין, אף שפטורות הן - **רשות** בידן להניחן. [774]

ואם כן, אין לנו ראיה דהאי תנא סבר כי שבת זמן תפילין הוא?

ומשנינן: **אלא האי תנא הוא.**

דתניא: המוצא תפילין מכניסן זוג זוג.

אחד האיש ואחד האשה שמצאו תפילין.

אחד חדשות ואחד ישנות מכניסן זוג זוג, **דברי רבי מאיר.**

---

[772] כתב הגאון יעקב, דמשמע מכאן דאפילו למ"ד דנשים חייבות בתפילין מ"מ למעשה אינן מניחות משום שאינן יכולות ליזהר בהם, שאל"כ למה רק מיכל היתה מנחת והרי כל הנשים חייבות בתפילין. ועוד, דמשמע שרק לא מיחו בה אבל לא שהיתה חייבת. ומיושב בזה מה דלא מצינו בהדיא מחלוקת אי נשים חייבות בתפילין אי לא משום שלכו"ע אינן מניחות תפילין.

[773] והתוס' בד"ה מיכל, כתבו דהטעם שאסור לנשים להניח תפילין [למ"ד נשים אין סומכות רשות] משום דתפילין צריכים גוף נקי ונשים אין זריזות ליזהר בזה. וכן עליה לרגל הטעם משום הקרבן ראיה שמביאה שנראה כחולין בעזרה, או כניסה לעזרה שלא לצורך. ותקיעת שופר משום דתקיעה אסורה ביום טוב משום שבות. וסמיכה משום דנראה כעבודה בקדשים.

[774] ומסתמא מיכל גם היתה מברכת על התפילין. ומכאן הביא ר"ת ראיה דנשים מותרות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא אעפ"י שהן פטורות ולא הוי ברכה לבטלה. תוד"ה דילמא.

רבי יהודה אוסר להכניס **בתפילין חדשות**, שמא לאו תפילין הן, אלא קמיע בעלמא, ומחלל שבת בהכנסתן. **ומתיר בישנות**.

ומדייקת הגמרא: **עד כאן לא פליגי** רבי מאיר ורבי יהודה **אלא בחדשות וישנות**.

אבל באשה לא פליגי שמכניסה זוג זוג.

שמע מינה: תפילין **מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא**. **וכל מצות עשה שאין הזמן גרמא נשים חייבות**.

שאילו היו הנשים פטורות ממצות תפילין, הרי התפילין להן כמשא, ואינן תכשיט להן, ואסורות להכניסן מהשדה לעיר. [775]

ומאחר שתפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא היא - שמע מינה דשבת זמן תפילין הוא.

ומקשה הגמרא: **ודילמא סבר לה כרבי יוסי**, **דאמר נשים סומכות רשות**, ומותרות להניח תפילין. וממילא הוי להן התפילין כתכשיט?

ומתרצינן: **לא סלקא דעתך**!

דלא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי, **ולא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי** דנשים סומכות רשות.

ומבארינן מנא לן שהם לא סוברים כרבי יוסי:

לא רבי מאיר סבר לה כרבי יוסי, מהא **דתנן** במסכת ראש השנה:

אין מעכבין את התינוקות מלתקוע. אין הבית דין צריכין למנוע מקטנים שלא יתקעו בראש השנה, שהרי צריך לחנכן במצוות.

ודייקינן: **הא נשים** - **מעכבין** אותן מלתקוע!

דכיון שהן פטורות מתקיעת שופר הרי הן נראות כמוסיפות על המצוות. והוא הדין לכל מצוות שהנשים פטורות מהן, שאין להם רשות לקיימן מצד "בל תוסיף".

וסתם מתניתין בכל מקום, וכן מתניתין דראש השנה - **רבי מאיר** היא.

הרי שרבי מאיר לא סבר כרבי יוסי דנשים סומכות רשות.

ולא רבי יהודה סבר לה כרבי יוסי, מהא **דתניא** בתורת כהנים:

נאמר בפרשת ויקרא "**דבר אל בני ישראל**: אדם כי יקריב מכם קרבן", ובהמשך הפרשה נאמר "**וסמך** ידו על ראש העולה".

ודרשינן מסמיכות "בני ישראל" אל "וסמך"

- דוקא **בני ישראל סומכין**, **ואין בנות ישראל סומכות**.

רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: אעפ"י שהן פטורות מכל מקום **נשים סומכות רשות**.

[775] שמאחר שהן אסורות בהנחת תפילין אין זה דרך מלבוש עבורם. ומקשה הגמ' דדילמא נשים סומכות רשות ומותרות להניח תפילין, וא"כ הוי דרך מלבוש, דלפעמים הן מניחות תפילין כמיכל בת שאול. רשב"א.

וסתם סיפרא תורת כהנים **מני - רבי יהודה** היא!
הרי, שאף רבי יהודה חולק על רבי יוסי.
אמר רבי אלעזר: המוצא תכלת, צמר צבוע בצבע תכלת בשוק. הרי אם מצא את הצמר בצורת **לשונות**, שהן עדיין בשלב של צמר סרוק וצבוע, הן **פסולות** למצות תכלת שבציצית.
אך אם מצא את התכלת במצב של **חוטין - כשרין** אותם חוטין למצות תכלת.
והוינן בה: **מאי שנא לשונות** של תכלת דפסולות, **דאמר אדעתא דגלימא צבעינהו**, שמא לא צבען לשם מצוה אלא כדי לעשות מהן בגד, וצביעת התכלת צריכה להיות לשמה.
אם כן, **חוטין נמי נימא אדעתא דגלימא טוינהו**, שמא טויית החוטים נועדה כדי לארוג מהם בגד, ולא לשם מצות ציצית?
ומתרצינן: הכא במאי עסקינן **בשזורים**. שמצא חוטין עבים, שכל חוט שזור מכמה חוטין דקים, שודאי נעשו לשם ציצית, כי אין הדרך להשתמש בחוטין שזורים לצורך אריגה.
ומקשינן: **שזורים נמי - נימא, אדעתא דשיפתא דגלימא עייפינהו**, ששזרם כדי לאורגם בשפת הבגד, שהדרך לשים שם חוטין שזורים, ולא לשם מצוה?
ומתרצינן: הכא במאי עסקינן **במופסקין**, חוטין חתוכין. **דכולי האי ודאי לא טרחי אינשי** לחתוך אותם קודם ולקשור אותם שוב כדי לארגם בבגד. אלא ודאי הם נועדו לשם ציצית. [776]
אמר רבא: וכי אדם טורח לעשות קמיע כמין תפילין בצורה של תפילין? ובכל זאת מצינו שחוששין גם לאפשרות רחוקה כזאת.
דתנן בריש פירקין: **במה דברים אמורים, בישנות, אבל בחדשות פטור** מלהכניסן לעיר, שכיון שלא ניכר בהם רושם של קשר של תפילין אנו חוששין שמא אינן תפילין אלא קמיע בעלמא בצורת תפילין. [777] והכא נמי נחשוש שמא טרח לטוות חוטין ולחתוך אותם בצורת תכלת של ציצית, למרות שכוונתו לארוג מהם בגד?
אמר רבי זירא לאהבה בריה: פוק תני להו לך אמור לחכמי הישיבה שהקשו על רבי אלעזר מדוע הכשיר במצא חוטין, שיש בידי ברייתא מפורשת כדבריו:
המוצא תכלת בשוק - לשונות פסולין. חוטין מופסקין - כשרין. לפי שאין אדם טורח!

[776] לכאורה סגי כמופסקין לחוד ואין צריך שיהיו גם שזורין, אולם ברמב"ם וראב"ד מבואר שצריך שניהם. רש"ש.
[777] וסוברת הגמ' עתה דבין ישנות ובין חדשות מיירי שאינן מקושרות. אלא, שבישנות ניכר שהיה בהם פעם קשר. הלכך לא חיישינן לקמיע שאין אדם טורח עד כדי כך לעשות כעין תפילין. ובישנות אינו ניכר רושם קשר. ומה דמותר להכניס ישנות, משום דגם כשלובשם בלא קשירה הוי דרך מלבוש. אי נמי דלובשם על ידי עניבה. תוד"ה וכי.

אמר רבא: **וכי משום דתני לה אהבה בריה דרבי זירא - כיפי תלא ליה**? וכי זה ששנה אהבה בן רבי זירא ברייתא זאת, הוא תלה עליה נזמים? כלומר, מה הועיל בשנותו הך ברייתא.

והתנן במשנה להיפוך: **במה דברים אמורים בחדשות, אבל בישנות פטור**, הרי שאמרינן אדם טורח?

אלא אמר רבא: **טרח ולא טרח - תנאי היא** נחלקו תנאים בסברא זו.

דתניא: **המוצא תפילין מכניסן זוג זוג, אחד האיש ואחד האשה**,

דף צז.

אחד חדשות ואחד ישנות, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אוסר בחדשות ומתיר בישנות. אלמא, מר, רבי יהודה **סבר**: **טרח איניש** לעשות קמיע כעין תפילין, ולכן הוא אוסר בחדשות.

ומר, רבי מאיר **סבר**: **לא טרח איניש**. ולכן אפילו חדשות מותר דודאי הן תפילין ולא קמיע בעלמא.

ומעתה לא קשיא לרבי אלעזר, דהוא סובר כרבי מאיר.

(**שיצ"י עצב"י סימן**):

והשתא דתני אבוה דשמואל בר רב יצחק: אלו הן ישנות: כל שיש בהן רצועות, ומקושרות, שנעשה בהם קשר של תפילין הידוע.

וחדשות, היינו **שיש בהן רצועות**, אבל **ולא מקושרות**.

והטעם שאסור בחדשות אינו משום חשש שמא הם קמיע, אלא משום שאסור לעשות בשבת את הקשר של תפילין, שהוא קשר של קיימא. [778] והנחת תפילין שאינן מקושרות לא הוי דרך מלבוש.

אם כן, אפשר לומר **דלכולי עלמא לא טרח איניש**, וכרבי אלעזר. [779]

ומקשינן על שמואל בר רב יצחק: נהי שהוא אינו יכול לקשור את התפילין בשבת, מכל מקום - **וליענבינהו מיענב! שיעשה** בהם קשר עניבה, המותר בשבת, ויכניסם כך לעיר?

---

[778] מכאן הוכיח ר"ת דלא כשיטת רבינו אליהו הסובר שצריך לעשות את הקשר של תפילין בכל יום מחדש, כפשוטו של מקרא "וקשרתם לאות על ידך". דא"כ כל קשר של תפילין אינו קשר של קיימא, ולמה אסור לעשותו בשבת. אלא הכונה ב"וקשרתם" שיהדקם לזרועו ולראשו ולא קשר ממש. תוד"ה אביי.

[779] והריף פוסק כרבא, דפליגי אי טרח איניש לעשות קמיע. וכתב הרמב"ן במלחמות, דהריף לא ניחא ליה לאוקמי פלוגתייהו משום עשיית הקשר בשבת, דאנן פסקינן כר"מ דעניבה לאו קשירה היא. ואילו לאביי סברה סתמא דמתניתין דאסרה חדשות כרבי יהודה. והרי הלכה כסתם משנה, ונמצא שהפוסקים סותרים זה את זה. ואפילו לרב חסדא דס"ל עניבה פסולה בתפילין צ"ל דמאן דאוסר בחדשות ס"ל כרבי יהודה, דאילו לר"מ, דעניבה אינה בכלל קשירה, הרי יכול להכניס את החדשות ע"י שיעשה קשר רפוי שאינו של קיימא, דאינו חייב עליו בשבת. ורק לרבי יהודה, הואיל ועניבה בכלל קשירה, כל שכן קשירה אף שאינה של קיימא, חייב עליה.

ומשנינן: **אמר רב חסדא: זאת אומרת: עניבה פסולה בתפילין!** שצריך דוקא קשר ממש. וכיון שהתפילין אינן כשרות בעניבה, אם יענוב לא יהיה זה דרך מלבוש.

אביי אמר: רבי יהודה דאוסר בחדשות - אזיל **לטעמיה, דאמר: עניבה קשירה מעלייתא היא** וחייב עליה בשבת, ולכן אינו יכול לעשות בתפילין אפילו קשר של עניבה.[780] ומקשינן לאביי: **טעמא** דאסור בעניבה משום **דעניבה קשירה מעלייתא היא. הא לאו הכי** - הוי **עניב להו**.

והאמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשר של תפילין הלכה למשה מסיני הוא. שנאמרה למשה בסיני צורתו המדויקת של הקשר.

[בתפילין של ראש עשוי הקשר כעין האות דלי"ת, ובבית עצמו בולטת צורת שי"ן. ובתפילין של יד עשוי הקשר בצורת האות יו"ד, וביחד הן יוצרות שם "שדי"].

ואמר רב נחמן: ונוייהן - לברי! שיהיו כל אותן האותיות כלפי חוץ, ולא יהיו בין הבתים של התפילין, כדי שיהיו נראים.[781]

וכיון שנאמרה צורתו של הקשר למשה מסיני אי אפשר לעשות עניבה בתפילין. ואם כן, כיצד אמר אביי שאפשר לענוב אותם, ורק לרבי יהודה אסור לענוב בשבת!?

ומתרצינן: **דעניב להו - כעין קשירה דידהו**.

שעושה בעניבה צורת האותיות כמו בקשר, וכשר הוא בכך. והיה לו להכניסן לתפיחין לעיר בצורה הזאת. ולכן הוצרך אביי לתרץ שרבי יהודה לטעמיה שאוסר עניבה בשבת.

אמר רב חסדא אמר רב: הלוקח הרבה זוגות תפילין ממי שאינו מומחה, כדי למוכרן - **בודק שתים** תפילות **של יד**, ותפילה **אחת של ראש. או שתים** תפילות **של ראש** ותפילה **אחת של יד**. ודי בכך.

כי אם נמצא בידו שלש תפילות כשירות הוחזק מוכר זה למומחה, ומותר לקחת ממנו תפילין בלי לבודקן.

והוינן בה: **מה נפשך**?

אי מחד גברא קא זבין, אם זה שקנה תפילין רבות קנה את כל התפילין מאיש אחד, והמוכר קנאם אף הוא מאיש אחד - **לבדוק או שלש** תפילות **של יד או שלש** תפילות **של ראש** ויוחזק בשלש תפילות, ומדוע צריך לבדוק גם משל יד וגם משל ראש?

---

[780] ורב חסדא סבר דאפילו לרבי יהודה מותר לעשות כאן עניבה, הואיל ודעתו להתיר אותה לאחר מכן כדי לעשות קשר גמור, ולא הוי קשר של קיימא. תוד"ה אמר רב חסדא.

[781] הא דהוצרך להביא מדרב נחמן, דאי לאו דרב נחמן הוה אמינא דהא דקשר של תפילין הלכה למשה מסיני לא צורת הקשר קאמר, אלא שצריך שיהא מקושר, ולא סגי בכריכה בעלמא סביב הראש. וא"כ עניבה גם כן כשרה לרבי יהודה. דעניבה קשר מעלייתא הוא. אבל השתא דאמר רב נחמן דנוייהו לבר, משמע דצריך היכר אותיות בקשר של תפילין, ואיך יעשה זאת בעניבה. תורת חיים.

ואם **אי מתרי תלתא גברי קא זבין**, שקנאם מכמה מוכרים, מה תועיל בדיקת שלש מהן? והרי **כל חד וחד** תפילה לחוד **ליבעי בדיקה**, שמא היא ממוכר אחר.
ומשנינן: **לעולם, מחד גברא זבין**. ולא תיקשי שאפשר להחזיקו בבדיקת שלש של יד או שלש של ראש, כי **בעינן דמיתמחי** שיוחזק למומחה גם **בשל יד**, וגם **בשל ראש**.
ומקשינן: **איני. והא תני רבה בר שמואל: בתפילין - בודק שלש של יד ושל ראש. מאי לאו** הכי קאמר: **או שלש של יד או שלש של ראש**. הרי, שאין צריך שיתמחה בשניהם. וקשיא לרב חסדא אמר רב!?
ומשנינן: **לא** קאמר הכי! אלא הכי קאמר: בודק **שלש** תפילין, חלק **מהן של יד** וחלק **מהן של ראש**.
ומקשינן לרב חסדא אמר רב דאמר שצריך לבדוק שלש תפילין:
והתני רב כהנא: בתפילין בודק שתים של יד ושל ראש. הרי דסגי בבדיקת שתים בלבד?
ומתרצינן: **הא מני** ברייתא זו - **רבי היא. דאמר** בכל חזקות שבתורה **דבתרי זימני הוי חזקה**.
ומקשינן: **אי רבי** היא, **אימא סיפא** דההיא ברייתא: **וכן בצבת השני וכן בצבת השלישי**. וקא סלקא דעתין דהכי קאמר: אם היו לו הרבה צבתים [ערימות תפילין קשורים יחד], בודק שני תפילות מהצבת הראשון ובכך הוחזק כל הצבת לכשר. **וכן** בודק שתי תפילות **בצבת השני** והוחזק גם הוא, **וכן בצבת השלישי**, ומעתה הוחזקו כל הצבתים לכשרים. **ואי רבי** היא, בדיקת צבת **שלישי - מי איכא ליה** לרבי? והרי לפיו כבר אחר הצבת השני הוחזקו כל הצבתים לכשרים. שהרי בתרי זימני הוי חזקה?
ומתרצינן: **מודה רבי בצבתים** נפרדים שלא מועילה חזקת אחד מהם לשני. לפי שהדרך הוא **דמתרי תלתא גברי זבין**, כל צבת מאיש אחר, ולכן צריך לבדוק כל צבת בפני עצמו.
ומקשינן: **אי הכי** שקונים את הצבתים מאנשים שונים - **אפילו** צבת **רביעי נמי**, **ואפילו** צבת **חמישי נמי** יצטרך לבדוק.
ואמאי קתני רק "וכן בצבת השלישי"?
ומתרצינן: **אין הכי נמי** שצריך לבדוק את כולם.
והאי דקתני "שלישי" - לאפוקי מחזקיה [מחזקתו], להשמיענו שמצבת לצבת לא מועילה חזקה כלל, דכיון דאשמעינן רבי שצריך לבדוק את הצבת השלישי למרות שבשני פעמים כבר יש חזקה, על כרחך שחזקה אינה מועילה כאן.
אלא, **לעולם אפילו** צבת **רביעי וחמישי נמי** צריך לבדוק.
שנינו במשנה: **מצאן צבתים או כריכות**.
ומבארינן: **מאי צבתים ומאי כריכות**?

אמר רב יהודה אמר רב: הן הן **צבתים** הן הן **כריכות**, שמשמען ערימות ערימות של תפילין.
וההבדל ביניהם:
צבתים היינו **זווי זווי**, הרבה זוגות של יד וראש קשורות יחד בכל ערימה.
ואילו **כריכות** היינו **דכריכן טובא**, שאינן קשורות זוגות של יד וראש, אלא כל התפילין קשורות יחד בכל ערימה.
שנינו במשנה: מצאן צבתים או כריכות **מחשיך עליהן ומביאן**.
והוינן בה: **ואמאי**? **לעיילינהו זוג זוג**, עד שיגמור להכניס את כולם?
ומשנינן: **אמר רב יצחק בריה דרב יהודה**: **לדידי**, **מיפרשא ליה מיניה דאבא**: **כל שאילו מכניסן זוג זוג וכלות קודם שקיעת החמה** בשבת, שיכול להספיק להכניס את כולן קודם השקיעה - **מכניסן זוג זוג**.
ואי לא יכול להספיק להכניס את כולן לפני השקיעה - **מחשיך עליהן ומביאן**. שהואיל והוא צריך לטרוח בהם עד אחר צאת השבת עדיף שימתין עם כולן עד אז, ויקחם יחד.[782]
שנינו במשנה: **ובסכנה מכסן והולך** לו.
והוינן בה: **והתניא**: **ובשעת סכנה - מוליכן פחות פחות מארבע אמות**. שכל פעם שמגיע קרוב לארבע אמות הוא עוצר קצת, וממשיך, כך שאינו מטלטל ארבע אמות בבת אחת?
אמר רב: **לא קשיא**.
הא בסכנת נכרי. מתניתין מיירי שגזרו הגויים שלא יניחו תפילין, אז מכסן כדי שלא יהיו מונחים בבזיון, והולך לו ולא יזיזן ממקומן. שאם יטלם בידו שמא יישמע הדבר למלכות ויהרגוהו.
הא בסכנת לסטים. הברייתא מיירי שמפחד מלסטים גויים. וקאי אסיפא דמתניתין, שמצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהן ומביאן. ועל כך קאמרה הברייתא שאם הוא מפחד להתעכב שם עד הערב מחשש שיתנפלו עליו לסטים, מוליכן כולן ביחד פחות פחות מארבע אמות, ולא ישאירן שם אפילו מכוסין, כדי שלא ינהגו בהם הלסטים מנהג בזיון.

דף צז:

אמר ליה אביי לרב: **במאי אוקימתא למתניתין - בסכנת נכרים**, שגזרו על מצות תפילין.

[782] הקשו תוס' בד"ה מצאן, למה בתפילין חדשות אינו צריך להחשיך עליהן [למסקנא דלעיל שהטעם משום שאינו יכול לקשור בשבת]? ותירצו דרק בישנות שיכול להכניס זוג זוג מהם כשהן מעטים עשו תקנה אף במרובים שיחשיך עליהם משא"כ בחדשות שאינן ראויין כלל להכניסן. וברשב"א תירץ, דמאחר שלא נגמרה מלאכתן, שהרי אינן מקושרות, לא החמירו כל כך שיצטרך להחשיך עליהם.

אי הכי, **אימא סיפא**: **רבי שמעון אומר**: **נותנן לחבירו וחבירו לחבירו**.
והרי **כל שכן דאוושא מילתא**, שאם הרבה אנשים יתעסקו בהן, ישמע הדבר למלכות יותר מאילו היה מכניסן לבד זוג זוג או מחשיך עליהם?
ומתרצינן: **חסורי מיחסרא** מתניתין **והכי קתני**:
במה דברים אמורים שמכסן והולך לו, **בסכנת נכרים**. **אבל בסכנת לסטים - מוליכן פחות פחות מארבע אמות** וכדקתני בברייתא. ועל זה פליג רבי שמעון וכדמפרש לקמן.
שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר**: **נותנן לחבירו** וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה.
ומבארינן: **במאי קמיפלגי** תנא קמא ורבי שמעון:
מר תנא קמא **סבר**: להוליכן **פחות מארבע אמות עדיף**. **דאי אמרת נותנן לחבירו וחבירו לחבירו - אוושא מילתא דשבת**, יש בזה פרסום רב והדבר עלול לגרום לזלזול בשבת.
ומר רבי שמעון **סבר**: **נותנן לחבירו עדיף**. **דאי אמרת מוליכן פחות מארבע אמות** יש לחשוש **דזימנין דלאו אדעתיה** אינו שם לב לדייק, **ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים**.
שנינו במשנה: **וכן בנו**.
והוינן בה: **בנו - מאי בעי התם** בשדה, שצריך להכניסו לעיר?
ומשנינן: **דבי מנשה תנא**: הכא במאי עסקינן **בשילדתו אמו בשדה**.
ומאי "אפילו הן מאה" דקתני במתניתין, מה החידוש בזה?
דאע"ג דקשיא ליה ידא לתינוק, שקשה לו הטילטול מיד ליד, **אפילו הכי הא עדיפא** מאשר להוליכו בעצמו פחות פחות מארבע אמות.
שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר נותן אדם חבית** לחבירו, וחבירו לחבירו, אפילו חוץ לתחום.
והוינן בה: וכי **ליה ליה לרבי יהודה הא דתנן** במסכת ביצה: **הבהמה והכלים** הרי הן **כרגלי הבעלים**.
השואל מחבירו ביום טוב בהמה או כלים אינו יכול להוליכן אלא עד סוף התחום שבעליהם מותרים ללכת [כגון אם הבעלים הניחו עירוב תחומין לצפון העיר שאז הם מפסידים את האלפיים אמות לצד דרום. והשואל לא הניח עירוב - אין השואל יכול להוליכם לדרום העיר אלא רק עד היכן שהבעלים יכולים ללכת].
וכיצד אמר רבי יהודה שמוליכין את החבית אפילו חוץ לתחום של הבעלים?
ומתרצינן: **אמר ריש לקיש משום לוי סבא**: **הכא במאי עסקינן**: **במערן** ששופך ומערה את המים **מחבית** שלו **לחבית** של חבירו. ומשום כך יכול חבירו להוליך את החבית

שלו עם מימיו של הראשון עד סוף תחומו. וכן כשחבירו מוסר לחבירו גם הוא מעביר את המים לחבית של חבירו.

ועל העברת המים אין לחוש, למרות שנשארו ברשות הבעלים הראשונים, כי **רבי יהודה** אזיל **לטעמיה**, **דאמר**: **מים אין בהם ממש**! שאין הם קונים שביתה אצל בעליהן הראשונים להיות כמותן, אלא כל אחד יכול להוליכם עד סוף תחומו.

דתנן: האשה ששאלה מחברתה ביום טוב תבלין לקדירתה או מים ומלח לעיסתה - אי אפשר להוליך את הקדירה והעיסה אלא למקום ששתי הנשים מותרות לילך, לפי שיש לשתיהן חלק בתבשיל או בעיסה.

רבי יהודה פוטר במים, שלא חל עליהם מקום שביתה ותחום של הבעלים שהשאילום - **מפני שאין בהן ממש**.

ומאי "**לא תהלך זו** יותר מרגלי בעליה" דקאמרי חכמים לרבי יהודה, ד"זו" משמע דקאי אחבית, והרי רבי יהודה נמי מודה בחבית שאינה הולכת רק למקום רגלי הבעלים, שהרי העמדנו דבריו כשמעביר המים מחבית שלו לחבית שלחבירו?

הכי קאמרי: **לא יהלך מה שבזו**, היינו המים - **יותר מרגלי הבעלים**. שחכמים לטעמייהו, שגם המים קונים שביתה במקום הבעלים.

ומקשינן: **אימר דשמעת ליה לרבי יהודה** שמים אין בהן ממש, דוקא **היכא דבליען בעיסה**. אבל **היכא דאיתנהו בעינייהו** כגון במתניתין - **מי שמעת ליה**?

וראיה לדבר: **השתא בקדירה**, מים שנתונים לתוך התבשיל, מצינו **שאמר רבי יהודה** דלא **בטלי** המים - האם כשהמים **בעינייהו**, **בטלי**?!

דתניא: **רבי יהודה אומר**: **מים ומלח בטלין** רגליהם כשהם ניתנים **בעיסה**, לפי שאינם ניכרים בה, ואין להתחשב בתחום הבעלים של המלח והמים, אלא רק בתחום של בעלי העיסה.

ואין בטלין המים כשהם **בקדירה** - **מפני רוטבה**, שמי הרוטב של הקדירה ניכרים לעיניים.

אלא, **אמר רבא**: **הכא בחבית שקנתה שביתה**, חבית רגילה שנגררת אחר רגלי בעליה, **ומים שלא קנו שביתה**, **עסקינן**.

שנשאבו המים היום מהמעין, שכל אחד יכול להוליכם לפי תחומו. [783]

וסבר רבי יהודה שגם את החבית יכול כל אחד להוליך לפי תחומו, משום **דבטלה החבית לגבי מים**, שהרי החבית טפילה למים.

[783] לפי שלא קנו שביתה מאתמול הואיל יהיו ניידים אז, גמרא לעיל מו א.

כדתנן במסכת שבת: **המוציא** את האדם **החי במטה** מרשות היחיד לרשות הרבים, הואיל והוא פטור על הוצאת החי, משום דאמרינן "חי נושא את עצמו", שאינו נחשב כמשא [784] - **פטור אף על** הוצאת **המטה, מפני שהמטה טפילה לו**.

וכמו כן **המוציא אוכלין**, שהם **פחות מכשיעור** שחייבין עליו בהוצאה [כגרוגרת] **בכלי** - **פטור אף על** הוצאת **הכלי. מפני שהכלי טפל לו** לאוכל, ועל האוכל הוא פטור מפני שיש בו פחות מכשיעור.

וסבר רבי יהודה שהוא הדין לגבי קנין שביתה, שבטלים רגלי החבית לגבי רגלי המים. וחכמים פליגי על רבי יהודה, וסוברים כי רק לגבי הוצאה אמרינן שבטל הטפל לגבי העיקר, ולא לענין קנין שביתה. [785]

הילכך, אין להוציא את החבית מחוץ לתחום בעליה.

מתיב רב יוסף מהא דתניא: **רבי יהודה אומר: בשיירא** חבורת אנשים שחנתה במקום שאין שם מים [786] - **נותן אדם** חבית מים **לחבירו, וחבירו לחבירו**, ואפילו חוץ לתחום.

ומשמע, **בשיירא - אין**. לפי שרק מחמת האונס התיר להם רבי יהודה.

אבל **שלא בשיירא - לא**!?

אלא אמר רב יוסף: אכן, **כי תנן נמי מתניתין - בשיירא תנן**, שרק אז התיר רבי יהודה. [787]

אביי אמר: שני דינים הם לרבי יהודה:

א. **בשיירא** מותר **אפילו חבית שקנתה שביתה, ומים שקנו שביתה**, שנשאבו מערב שבת. שאעפ"י שהן כרגלי הבעלים הראשונים מכל מקום מותר להוליכן חוץ לתחומו. וזה דין הברייתא.

---

[784] הקשו התוס' בד"ה את החי, דאמאי פטור? הרי החי אינו יכול לשאת את עצמו בלבד ואילו המוציא יכול לשאתו לבדו, והוי זה יכול וזה אינו יכול, דהיכול חייב. ותירצו, דהטעם הוא דגמרינן כל הוצאות ממלאכת המשכן ושם לא היו נושאים בעלי חיים אלא היו מוליכים את האילים והתחשים ברגליהם, וגם את החלזון היו פוצעים מיד עם הוצאתו מהים. ובתוס' הרא"ש הוסיף דלפי"ז הא דקאמר שהחי נושא את עצמו היינו שלא מצינו במשכן שהיו נושאין את החי לצורך עבודת המשכן אלא היה נושא את עצמו.

[785] שלגבי הוצאה אמרינן שלא חייב הכתוב אלא על דבר שעיקר הכונה בהוצאתו. אבל לענין תחומין גזרו רבנן אף על הכלים שהם טפל, שהרי גם בהוצאה אסור מדרבנן. ריטב"א. והראב"ד מפרש, שרבנן סברי שרק אוכלים בטלים לפי שהם חשובים יותר מהכלי, וכמו כן החי חשוב מהמטה, משא"כ חבית חשובה יותר מהמים ולא בטלה.

[786] ולא שאנוסים ממש, דא"כ אפילו מרה"י לרה"ר מותר, וגם רבנן לא פליגי בזה. אלא שהם צריכים למים ומצטערים עליהם. ריטב"א. והראב"ד מפרש דשיירא היינו מחנה, כדאמרינן לעיל יז א שהתירו במחנה ארבעה דברים, ואחד מהם עירובי חצירות. וסבר רבי יהודה דה"ה לעירובי תחומין. ורבנן סברי דשאני תחומין, שיש להם עיקר מן התורה. הובא ברשב"א.

[787] משמע מרש"י שגם בשיירא לא התירו רק באופן דלעיל, ומשום ביטול החבית לגבי מים. וכתב הרש"ש שהכריח לרש"י לפרש כן לישנא דאביי, דאמר בשיירא מותר אפילו במים שקנו שביתה, ומשמע דלרב יוסף רק ע"י ביטול התירו. ועיי"ש שהקשה לפרש"י.

ב. **שלא בשיירא** מותר רק ב**חבית שקנתה שביתה**, **ומים שלא קנו שביתה**. כדאמרן, משום ביטול החבית לגבי המים. וזה הדין האמור במשנתנו.

רב אשי אמר: **הכא בחבית דהפקר עסקינן ומים דהפקר עסקינן**, וחפצי הפקר אינן קונין שביתה בשום מקום.[788] ולפיכך סובר רבי יהודה שמותר להוליך גם את החבית וגם את המים לכל מקום.

ומאן "אמרו לו" דפליגי על רבי יהודה?

רבי יוחנן בן נורי היא! דאמר: **חפצי הפקר קונין שביתה** במקומן ואין להוציאן מחוץ לתחום שהיו שם בערב שבת.

ומאי "לא תהלך זו יותר מרגלי הבעלים" שאמרו חכמים, שהרי אין להם בעלים כלל? הכי קאמרי: **לא יהלכו אלו יותר מכלים שיש להם בעלים**, לפי שגם הם קונים שביתה כאילו היו להם בעלים.

מתניתין:

היה קורא בספר הגלול במגילה [שכל ספריהם היו כך כמו ספרי תורה שלנו] **על האיסקופה**, המפתן שלפני הבית ותוך כדי קריאתו **נתגלגל הספר מידו** לרשות הרבים, כשראשו האחד נשאר עדיין בידו - **גוללו אצלו!**

מותר לו לגלול את הספר ולהחזירו אליו, הואיל ולא נפל כל הספר מידו אלא נשאר ראש אחד בידו.

היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו לרשות הרבים. אם **עד שלא הגיע** סוף הספר **לעשרה טפחים** התחתונים הסמוכים לארץ, שדינם כרשות הרבים - **גוללו אצלו**.

אבל **משהגיע לעשרה טפחים** התחתונים - **הופכו על הכתב** כדי שיהיו האותיות כלפי הכותל, שלא יהא מוטל כל כך בבזיון, ומשאירו שם עד מוצאי שבת.

רבי יהודה אומר: **אפילו אין מסולק מן הארץ** שאין הספר גבוה מן הארץ **אלא כמלא החוט - גוללו אצלו**.

רבי שמעון אומר: **אפילו** הגיע הספר **בארץ עצמו** - **גוללו** אצלו, **שאין לך דבר** האסור רק **משום שבות**, כגון הכא שלא נפל הספר כולו מידו ואין בהכנסתו מרה"ר אליו אלא איסור דרבנן, **עומד בפני כתבי הקודש!**

[788] היינו שאינם קונים שביתה במקומם, אולם הם קונים שביתה בתחום של הזוכה בהם ראשון, ואסור להוציאם מחוץ לתחומו. ולפי"ז הא דקתני במתניתין "נותנו לחבירו וחבירו לחבירו" דמשמע שהראשון אינו יכול ללכת עד היכן שהמים מגיעים אין זה משום איסור תחומין, שהרי אי אפשר להוציא את המים חוץ לתחומו, אלא משום העברת ארבע אמות ברה"ר, ומיירי דוקא בשבת. ועוד אפשר לומר, שהזוכה הראשון אינו מתכוין לזכות במים אלא רק כדי שתיתו, וכן האחרים. וא"כ אפשר להוליך את המים גם חוץ לתחום של האנשים המעבירים זה לזה, ומיירי מתניתין גם ביום טוב. תוד"ה הכא.

שהשבות נדחה כדי שלא יתבזו כתבי הקודש. ובגמרא יבואר כל דברי המשנה.

גמרא:

והוינן בה: **האי איסקופה היכי דמי?**

אילימא איסקופה שהיא **רשות היחיד**, כגון שהמפתן גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים, **וקמה**, ולפניה נמצאת **רשות הרבים**, ועל אף שראש אחד של הספר נפל עד לקרקעית של רה"ר מותר לגוללו ולהחזירו לרה"י, שהואיל וראשו השני נשאר בידו לא הוי כמונח ברה"ר.

ונמצא, כי **לא גזרינן דילמא נפיל** כל הספר לרה"ר **ואתי לאתויי** לרה"י, על אף שיש בזה חיוב חטאת.

דף צח.

מני מתניתין - **רבי שמעון היא**. **דאמר** בסיפא: **כל דבר שהוא משום שבות אינו עומד בפני כתבי הקודש**. ולכן הוא מתיר כשהיה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו, לגוללו אפילו כשהגיע הספר עד לארץ ברשות הרבים, והוא הדין בקורא על האיסקופה.

אימא סיפא: **רבי יהודה אומר**: **אפילו אין מסולק מן הארץ אלא מלא החוט - גוללו אצלו**. היות שבאופן כזה אינו דומה כלל לנפילת כל הספר מידו, ולכן לא גזרינן שמא יבא לגלול. אבל אם הגיע עד לארץ, גזרינן אטו נפילת כולו ואסור לגוללו.

וכשם שרבי יהודה מחמיר בקורא על הגג, הוא הדין שהוא מחמיר בקורא על האיסקופה. אם כן רישא דמתניתין על כרחך היא על כרחך שלא כמוהו.

ואילו בהמשך המשנה, בסיפא, איתא: **רבן שמעון אומר**: **אפילו בארץ עצמה - גוללו אצלו**.

נמצא ש**רישא וסיפא** דמתניתין הם דברי **רבי שמעון** ואילו **מציעתא רבי יהודה** היא!?

אמר רב יהודה: **אין**! אכן **רישא וסיפא רבי שמעון**, ואילו **מציעתא רבי יהודה**. [789]

רבה אמר: **הכא באיסקופה הנדרסת עסקינן**, שאמנם היא רשות היחיד, אבל הרבים עוברים עליה, והם עלולים לדרוך על הספר אם ישאירו אותו שם כל השבת. ולכן אפילו רבי יהודה יודה ברישא, כי **משום** מניעת **בזיון כתבי הקדש שרו** התירו **רבנן** לגוללו ולהכניסו לרשות היחיד, הואיל וראשו האחד של הספר נשאר בידו. זאת, אף על פי שהיה מקום לגזור אטו נפילת כולו.

[789] לאו דוקא, דהא איכא נמי ת"ק דרבי יהודה במציעתא. אלא נקט אחד מהם. ומשום דלא נתפרש מיהו הת"ק לכן נקט רבי יהודה. ריטב"א.

אבל בקורא על הגג, שאין כל כך בזיון אם ישאירנו כך, כי לא ידרסו עליו, סובר רבי יהודה שאסור לגוללו כשהגיע עד לארץ, גזירה אטו נפילת כולו.

איתיביה אביי: תניא: היה קורא בספר על האיסקופה ונתגלגל הספר מידו לרה"ר, אם נתגלגל רק **תוך ארבע אמות** ברה"ר **גוללו אצלו**. אבל אם הגיע עד **חוץ לארבע** אמות ברה"ר, שאז יצטרך להעבירו ארבע אמות ברה"ר אם יגללנו אליו - **הופכו על הכתב**, ומשאירו שם עד מוצאי שבת.

ואי אמרת באיסקופה הנדרסת עסקינן - מה לי תוך ארבע אמות, מה לי חוץ לארבע אמות? שהרי גם אם הוא מטלטל ארבע אמות ברה"ר אינו עובר על איסור דאורייתא, משום שראשו האחד נשאר בידו, ואין כאן אלא שבות שגזרו רבנן, שמא יפול כל הספר מידו.

וכשם לענין הכנסה מרה"ר לרה"י, התרנו את השבות כדי למנוע בזיון כתבי הקודש, הכי נמי יש לנו להתיר לענין טלטול ארבע אמות ברה"ר!? [790]

אלא, אמר אביי: **הכא** בין במשנה בין בברייתא **באיסקופה** שהיא **כרמלית עסקינן**. שרחבה ארבעה טפחים וגבוהה פחות מעשרה טפחים. ולפנים הימנה יש רשות היחיד, **ורשות הרבים עוברת לפניה** של האיסקופה מבחוץ.

הילכך, כל עוד שהספר נפל **תוך ארבע אמות** ברה"ר, דגם **אי נפיל** כולו מידו **ומייתי ליה**, ויביאנו אל האיסקופה, **לא אתי לידי חיוב חטאת**, שהרי הכניסו מרה"ר לכרמלית - **שרו** התירו **ליה רבנן**, באופן שראשו האחד נשאר בידו.

אבל, כשנתגלגל הספר **חוץ לארבע אמות**, **דאי** הוי נפל כולו מידו **ומייתי ליה** משם אליו הוי **אתי לידי חיוב חטאת**, משום העברת ארבע אמות ברה"ר [791] - **לא שרו ליה רבנן** לגוללו ולהביאו אליו אפילו כשראשו האחד נשאר בידו, גזירה אטו נפל כולו מידו.

[וכל זה הוא לדעת רבי יהודה, הסובר שאם נפל מראש הגג, שהוא רה"י, אסור לו לגלול אצלו רק אם גבוה מלא החוט מהארץ. אבל אם נפל עד לארץ גזרינן אטו נפילת כולו, לפי שאז אתי לידי חיוב חטאת, שהרי הוא מכניס מרה"ר לרה"י.

אבל לדעת רבי שמעון, לא גזרינן כלל במקום בזיון כתבי הקודש, ומותר אפילו כשנפל מהגג עד לקרקע רה"ר.

---

[790] קושיא זו יש לשאול גם לרבי יהודה, דמוקי הרישא כרבי שמעון, דא"כ גם חוץ לארבע אמות יהא מותר. אלא שאביי שאל לרבה שהוא רבו. תוד"ה ואי.

[791] היינו כשעמד לפוש לפני שעלה על האסקופה. דאל"כ לא חייב חטאת שהרי לא עשה הנחה ברה"ר אלא בכרמלית. גאון יעקב.

ורישא דמתניתין דאיסקופה אתיא אם כן כרבי יהודה, וכן מציעתא, וסיפא רבי שמעון היא].

ומקשינן: **אי הכי**, **תוך ארבע אמות נמי נגזר דילמא** יפול כולו מידו **ומעייל** לה **מרה"ר לרה"י**. שאמנם האיסקופה עצמה היא כרמלית, אבל יש לגזור שמא יכניסנו לפנים מהאיסקופה, עד לתוך הבית שהוא רה"י, ויבא לידי חיוב חטאת! [792]

וכי תימא, שמא תאמר, **כיון דמפסקת** האיסקופה, שהיא **כרמלית**, בין רה"ר לרה"י, **לית לן בה**, אין בהכנסה כזאת חיוב חטאת.

אי אפשר לומר כן. כי

והאמר רבא: **המעביר חפץ** ברה"ר **מתחלת ארבע** אמות **לסוף ארבע** אמות, **והעבירו דרך עליו**, שעקרו מקרקעית רה"ר, והוליכו ארבע אמות כשהוא אוחזו למעלה מראשו, והניחו על קרקע רשות הרבים לסוף ארבע אמות. הרי, אעפ"י שלמעלה מראשו הוא מקום פטור, כי אויר רה"ר אינו מגיע אלא רק עד גובה עשרה טפחים מעל הקרקע, בכל זאת, כיון שלא הניח את החפץ במקום פטור, אלא רק העבירו דרך שם, כשהוא מעבירו מעל גופו, הוא **חייב** משום מעביר ארבע אמות ברשות הרבים. [793]

ולכן, הכא נמי, כיון שלא הניח באיסקופה, [ואף לא נעצר שם שנחשב את הנחת גופו כהנחת החפץ] אלא רק העבירו דרכה, יש לו להתחייב משום הכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד!?

ומתרצינן: **הכא במאי עסקינן** - **באיסקופה ארוכה**, רחבה ביותר, ורוחבה מפסיק בין רה"ר לרה"י, כך שגם אם ירצה להכניס את הספר לתוך רה"י, **אדהכי והכי**, בינתיים, תוך כדי הליכתו על האיסקופה הרחבה, **מידכר** הוא נזכר שהדבר אסור, והוא יעצור שם, ורק אח"כ הוא יכניס. כך שאין חשש שיבא לידי חיוב חטאת, שהרי יעשה הנחה באמצע, בכרמלית.

ואיבעית אימא: **לעולם באיסקופה שאינה ארוכה**. ובכל זאת אין לחשוש שמא יכניס הספר מרה"ר לרה"י בלא הנחה באמצע על האיסקופה.

---

[792] הקשה בתוס' הרא"ש דמאי קשיא, דלמא נגזור שמא יביא לתוך רה"י הרי הוא רוצה להניח את הספר על האסקופה במקום שהוא קורא שם, שהרי מערב שבת היה שם על האסקופה דהא בשבת אסור להוציאו מרה"י לאסקופה.

[793] התוס' בד"ה והאמר, הקשו דלמה צריך להוכיח זאת מרבא שהרי ברייתא היא מפורשת היא במסכת שבת ז ב דהמוציא מחנות [רה"י] לפלטיא [רה"ר] דרך סטיו [מקום פטור] חייב. ולכן הם מפרשים דדרך עליו היינו שמעביר החפץ מימינו לשמאלו דרך גופו, דהוה סלקא דעתך שבשעה שהוא כנגד גופו הוי כמונח שם, ולא העביר ארבע אמות בבת אחת, קמשמע לן רבא דלא הוי כמונח. וגם הכא קאמרה הגמרא דאם תרצה לומר דלכך לא גזרינן שיכניס מרה"ר לרה"י דרך האסקופה משום שהוא עומד במקומו ומעבירו דרך גופו, והוי הנחה, הרי אמר רבא דבכה"ג לא הוי הנחה.

משום דסתם כתבי הקודש - עיוני מעיין בהו [ומניחה הגמרא שיעיין בעת שהוא מגיע לאיסקופה], ומנח להו, [794] ועושה שם מעשה הנחה של הספר באמצע.
ומקשינן: וליחוש דילמא מעיין בהו כבר ברה"ר, ועייל להו בהדיא מיד לרה"י, שאחר שיגמור עיונו ברה"ר יכניסנו מיד לרה"י, בלא הנחה באמצע באיסקופה?
ומתרצינן: הא מני - בן עזאי היא. דאמר: מהלך כעומד דמי! שבכל פסיעה ופסיעה הרי הוא כאילו גופו נח, ונעקר שוב, ולכן אין שום אפשרות להגיע לידי חיוב חטאת בהעבירו את הספר דרך הילוכו באיסקופה כרמלית.
שהרי כשהוא הולך על האיסקופה הרי הוא כאילו נח שם. והנחת גופו כהנחת חפץ דמי, ונמצא שנעשית הנחה בכרמלית באמצע.
ומקשינן: וניחוש דילמא זריק להו מזרק את הספר מרה"ר לתוך רה"י דרך האיסקופה, ואז הוא חייב אפילו לבן עזאי.
דאמר רבי יוחנן: מודה בן עזאי בזורק חפץ מרה"י לרה"ר דרך כרמלית שהוא חייב, שהרי לא היתה שום הנחה בכרמלית!?
ומשנינן: אמר רב אחא בר אהבה: זאת אומרת: אין מזרקין כתבי הקודש! הילכך אין לחשוש שמא יזרוק את הספר.
שנינו במשנה: היה קורא בראש הגג - הופכו על הכתב.
והוינן בה: ומי שרי להפוך כתבי הקודש?
והתניא: כותבי ספרים ספרי תורה תפילין ומזוזות - לא התירו להן להפך את היריעה על פניה בשעה שמפסיקין בכתיבה כדי שלא יעלה אבק על האותיות. אלא, פורס עליה את הבגד.
הרי שהיפוך כתבי הקודש הוא בזיון להם?
ומתרצינן: התם, אפשר לו לפרוס בגד, ולכן לא התירו לו להפוך.
הכא, לא אפשר. שמדובר כשאין לו בגד לפרוס. [795] ואי לא אפיך - איכא בזיון כתבי הקודש כשישאירם חשופים כך, טפי יותר מאשר הופכם.
שנינו במשנה: משהגיע לעשרה טפחים - הופכו על הכתב.
והוינן בה: אמאי אסור לגלול אצלו, והא לא נח ראש הספר על הארץ ברה"ר. ואם כן, אין כאן אפילו שבות של גזירה אטו היכא שלא נשאר ראשו האחר בידו. שהרי גם אז

[794] הגאון יעקב מוחק תיבות "ומנח להו" [שהרי סגי בהנחת גופו בלבד ולא צריך שיניח גם את הספר].
[795] רש"י. והתוס' בדה הכא, כתבו דאין צריך לזה, דאפילו אם יש לו בגד אסור לפרוס על הכתב, שהרי הוא מוציא מרה"י לאסקופה, כשם שאסור לגלול את הספר אצלו.

לא היה חיוב חטאת אם היה קולטו מהאויר וגוללו ומחזירו אצלו, שהרי אינו עוקרו מקרקעית רשות הרבים.

ומתרצינן: **אמר רבא**: הכא במאי עסקינן: **בכותל משופע** כלפי חוץ, והספר נח על אותו השיפוע, ומאחר שהגיע עד לעשרה טפחים התחתונים שהם אויר רשות הרבים ונח בהם, הרי הוא נח ברה"ר.

אמר הקשה **ליה אביי** לרבא: **במאי אוקימתא למתניתין - בכותל משופע!**

אם כן, **אימא סיפא**: **רבי יהודה אומר**: **אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט - גוללו אצלו**.

ואמאי גוללו?

והא נח ליה על השיפוע, דהוי רה"ר גמור שם?

ומתרצינן: **חסורי מיחסרא** מתניתין. **והכי קתני** בה:

במה דברים אמורים שאם הגיע לעשרה טפחים התחתונים של רה"ר אינו רשאי לגוללו - **בכותל משופע**, שהנחה על גביו נחשבת להנחה ברשות הרבים. וכן נחשבת עקירה ממנו כעקירה מרשות הרבים.

דף צח:

אבל, (תחילת העמוד) **בכותל שאינו משופע**, הרי כל שהגיע **למעלה משלשה** טפחים התחתונים של רה"ר - **גוללו אצלו**, שהרי לא נח.

אבל, אם הגיע ראש הספר **למטה משלשה** טפחים - **הופכו על הכתב** ואינו רשאי לגוללו, דהרי הוא כמונח בקרקע. דשלשה טפחים הסמוכים לקרקע הם כ"ארעא סמיכתא".

ועל זה קתני, **רבי יהודה אומר**: **אפילו אינו מסולק מן הארץ** אלא מלא החוט - גוללו אצלו.

וטעמו, משום **דבעינן** שתהיה **הנחה** של החפץ **על גבי משהו**, על גבי מקום כל שהוא, ולא סגי שיהיה באויר תוך שלשה לקרקע, אלא צריך שינוח ממש על הקרקע.

[ומכל מקום לא צריך הנחה על גבי מקום של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים כבכל הנחה, הואיל והוא בתוך שלשה לקרקע].

ומקשינן: **ואלא הא דאמר רבא**: הזורק חפץ למרחק של אמות ברה"ר, וטרם שהגיע לארץ נשרף החפץ או שבלעו כלב, הרי הוא פטור, ואפילו הספיק החפץ להגיע **תוך שלשה** לקרקע הוא פטור, לרבנן דסברי קלוטה [דבר הנמצא "קלוט" באויר הרשות] לאו כמי שהונחה דמי [הנידון הוא בזורק מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים, שרבי עקיבא סבר במסכת שבת דחייב משום ד"קלוטה כמי שהונחה דמי" והרי הוא כאילו נח ברה"ר,

ורבנן פליגי עליה], אלא **צריך** שתהיה **הנחה** על גבי קרקע ממש, ולא אמרינן שבאויר תוך שלשה לקרקע מודו רבנן דהוי כהונח החפץ על הקרקע.

לימא כתנאי אמרה רבא לשמעתיה?

שרק רבי יהודה סובר כמוהו, כי לתנא קמא די שיגיע החפץ לאויר תוך שלשה טפחים לקרקע כדי שיחשב כמונח, שלכן הוא אוסר לגלול בהגיע לאויר רשות הרבים למטה משלשה טפחים, גזירה אטו נפל כל הספר מידו.

ואילו לרבא, גם אם יפול כל הספר מידו, אינו חייב אם חזר וקלטו, קודם שנח ממש על גבי קרקע.

ומסקינן: **אלא, כולה** מתניתין - **רבי יהודה היא.**

וחסורי מיחסרא והכי קתני:

במה דברים אמורים שבהגיע לעשרה טפחים אסור לגוללו אצלו - **בכותל משופע.**

אבל בכותל שאינו משופע - אפילו נפל הספר עד **פחות משלשה טפחים** לקרקע **גוללו אצלו.**

שרבי יהודה אומר: אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט - גוללו אצלו.

מאי טעמא?

משום **דבעינן הנחה על גבי משהו.**

ואין תנא במשנה החולק על רבא.

מתניתין:

זיז שלפני החלון, מדף שעל יד החלון, הבולט מהקיר על פני רשות הרבים, וגבוה עשרה טפחים מהארץ ורחב ארבעה טפחים - **נותנין עליו, ונוטלין ממנו** והיינו, בני אותו הבית שהזיז בולט ממנו מותרים להניח עליו כלים דרך החלון וליטלם משם חזרה **בשבת**, שהרי גם הוא דינו כרשות היחיד.

גמרא:

והוינן בה: **האי זיז - דמפיק להיכא**, להיכן הוא בולט?

אילימא דמפיק לרשות הרבים - אמאי מותר לתת עליו כלים? **וליחוש דילמא נפיל** הכלי לרשות הרבים, **ואתי לאיתויי** להכניסו לתוך ביתו. ויעבור על איסור דאורייתא של הכנסה מרה"ר לרה"י!

אלא שמא תאמר, **דמפיק** הזיז **לרשות היחיד.**

שאם כן תיקשי, מאי קמשמע לן מתניתין שמותר, והרי **פשיטא** הוא?

ומתרצינן: **אמר אביי: לעולם דמפיק לרשות הרבים.**

ומאי "נותנין עליו" דקתני - כלים הנשברים!

רק כלים שבירים, שאם יפלו לרה"ר הם ישברו, ואין חשש שיבא לקחתם, מותר ליתן שם.

תניא נמי הכי: זיז שלפני החלון היוצא לרשות הרבים - נותנין עליו קערות וכוסות, קיתוניות כדים **וצלוחיות** בקבוקים.

שכל אלו עשויים בדרך כלל מחרס, והם שבירים.

ומשתמש בכל הכותל אם היה הזיז אורכו על פני כל הכותל, משתמש בכל הזיז, אפילו במרחק מהחלון - **עד עשרה התחתונים!**

כלומר, ובלבד שיהא גבוה עשרה טפחים מקרקע רה"ר.

ואם יש זיז אחד למטה ממנו, וגם הוא למעלה מעשרה - **משתמש בו** בכולו, אף אם הוא מתרחב מעבר לחלון, **ובעליון אין משתמש בו אלא כנגד חלונו** בלבד, כדמפרש ואזיל.

והוינן בה: **האי זיז** העליון - **היכי דמי**?

אי דלית ביה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ברוחב, אם כן **מקום פטור הוא**, [796] **ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש!**

שאעפ"י שמקום פטור מותר להכניס אליו ולהוציא ממנו חפצים גם לבני רה"י וגם לבני רה"ר, מכל מקום אסור להשתמש בו שימוש תמידי, [797] שמחמת קוטנו נופלים ממנו רוב הכלים הניתנים עליו, וכשמוציא עליו כלים מתוך הבית נראה כאילו מתכוין לזרוק אותם לרה"ר. [798]

ואי אית ביה ארבעה טפחים בעליון, אם כן - בזיז ש**בכולי הכותל לישתמש**, ולא רק כנגד חלונו?

ומשנינן: **אמר אביי**: הכא במאי עסקינן: בזיז **תחתון דאית ביה ארבעה**, ולכן הוא משתמש בו בכולו, ואילו זיז **עליון לית ביה ארבעה**, **וחלון משלימתו לארבעה** שביחד עם אדן החלון יש בזיז העליון משטח של ארבעה טפחים.

הילכך, רק **כנגד החלון** הוא **משתמש** בזיז, משום ד"**חורי חלון" הוא**! כלומר, המשכו של החלון הוא.

[ואין הכונה ל"חורי רשות היחיד" שבכל מקום, אלא נקט האי לישנא אגב שגירות הלשון שבש"ס ד"חורי רה"י" ו"חורי רה"ר"].

[796] הגר"א מוחק תיבות "מקום פטור".

[797] והייינו אפילו בכלים נשברים. רש"י ד"ה אי. ולפי"ז בכלים שאינם נשברים אסור אפילו בארבעה טפחים. והקשו תוד"ה אי, דא"כ אפילו ברחב מאה אמה יאסר להשתמש דלענין שבת רחב ארבעה שוה לרחב אלף. ולכן הם מפרשים דברחב ארבעה מותר אפילו בכלים שאין נשברים ורק בפחות מארבעה יש חילוק בין כלים נשברים לאין נשברים. ועיי"ש ביאורם במהלך הסוגיא.

[798] הקשה הגאון יעקב דהרי ודאי לאו פסיק רישיה הוא שישברו דהא לא בשופטני עסקינן שיניח כלים במקום שודאי ישברו, וא"כ הוי דבר שאינו מתכוין ומקלקל וגם לא נתקיימה מחשבתו ולמה יאסר.

אבל, הזיז **דהאי גיסא והאי גיסא**, משני צידי החלון, שאין שם ארבעה טפחים - **אסור**.[799]

מתניתין:

עומד אדם ברשות היחיד, בבית או על הגג, ומתכופף **ומטלטל ברשות הרבים**. שנוטל חפץ מכאן ומניחו כאן, ולא חיישינן שמא יכניסנו לרה"י שהוא נמצא בה.

וכמו כן, **עומד ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד**, מכאן לכאן, ואין חוששין שמא יוציא משם לרה"ר.

ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות.

כשעומד ברה"י ומטלטל ברה"ר - יזהר שלא יטלטל את החפץ שם אלא פחות מארבע אמות.

וכן **לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברה"ר** או **ברה"ר וישתין ברה"י**, שהרי הוא כמוציא מרשות לרשות.

וכן לא ירוק מרשות לרשות, מאותו הטעם.

רבי יהודה אומר: אף משנתלש רוקו בפיו שהתאסף הרבה רוק עד שעומד לירוק - **לא יהלך ארבע אמות, עד שירוק**. שהואיל והוא עומד להיזרק מפיו הרי הוא נחשב כמשא.

גמרא:

מתני ליה רב חיננא בר שלמיא לחייא בר רב קמיה דרב את משנתנו בלשון הזה: **לא יעמוד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר**, גזירה שמא יכניסנו אליו.

אמר ליה: האם **שבקת רבנן ועבדת כרבי מאיר**?

שמצינו שנחלקו רבנן ורבי מאיר לקמן במשנה [קא א] אי גזרינן הכי. שרבי מאיר אוסר לאדם לעמוד ברשות אחת וליטול מפתח הנמצא ברשות השניה ולפתוח שם את הדלת, גזירה שמא יביא את המפתח אליו, ורבנן לא גזרי.

ומדוע אתה מעמיד משנתנו כרבי מאיר ולא כרבנן? ומבארת הגמרא את דעת רב חיננא בר שלמיא:

---

[799] רש"י. והקשה הריטב"א מה צריך לומר משום חורי חלון והלא בפשיטות כיון דיש ביחד עם החלון ארבעה טפחים מותר להניח שם כלים הנשברים, ועוד דמה צריך להזכיר כלל זיז תחתון דמשמע שהוא האוסר על הזיז העליון, ולפי רש"י איסורא דהזיז העליון הוא מחמת עצמו. והראשונים מפרשים הסוגיא באופן אחר, דהזיז התחתון שייך לאדם אחר, ומאחר שיש בו ארבעה ובעליון אין בו ארבעה הרי הרשות של תחתון עולה עד לרקיע. וכשהעליון משתמש בזיז שלו הרי כאילו משתמש ברשותו של תחתון וכאילו מוציא לזיז שבחצר חבירו. אבל כשבעליון יש ארבעה אין התחתון תופס אלא עד הזיז העליון בלבד ומותר לעליון להשתמש בזיז שלו. וכן כשבעליון אין ארבעה רק ע"י השלמת החלון מותר להשתמש רק כנגד חלונו, ששם נחשב לרשותו מטעם חורי רה"י, אבל בצדדין נחשב לרשותו של התחתון. ועוד י"ל שאפילו כשאין בעלים אחרים לזיז התחתון מ"מ הזיזים הבולטים מהכותל כלפי רה"ר זכות בני רה"ר להשתמש בהם [אעפ"י שהם למעלה מעשרה טפחים ואין להם דין רה"ר]. וכשיש שני זיזים זה למעלה מזה בני רה"ר משתמשין בתחתון, ומניחין העליון לבעל החלון. ולכן הזיז התחתון נחשב לרשות אחרת שאוסר על העליון. ריטב"א.

דף צט.

הוא סבר: **מדסיפא רבי מאיר**, מאחר שבמשנה דלקמן לענין מפתח נזכרה דעתו של רבי מאיר [800] - **רישא**, היינו משנתנו, **נמי**, **רבי מאיר** היא

ולא היא!

אלא, **סיפא** אמנם **רבי מאיר** היא, אבל **רישא** - **רבנן** היא.

שנינו במשנה: **ובלבד שלא יוציא חוץ** מארבע אמות.

ודייקינן: **הא** אם **הוציא** החפץ חוץ מארבע אמות **חייב חטאת**, על אף שההעברה של הארבע אמות לא היתה כולה ברשות הרבים, אלא דרך מקום פטור.

שהרי האדם עומד על הגג, [801] ומגביה החפץ עד אליו, שהוא למעלה מעשרה טפחים מקרקע רשות הרבים, דהוי מקום פטור. וכך הוא מעבירו עד לסוף הארבע אמות. ובכל זאת הוא חייב, כי הגדרת מלאכת העברת ארבע אמות ברה"ר היא: עקירה והנחה ברה"ר, כשהמרחק ביניהם הוא ארבע אמות.

לימא מסייע ליה לרבא.

דאמר רבא: **המעביר חפץ** ברה"ר **מתחילת ארבע לסוף ארבע**, **והעבירו** "**דרך עליו**", כשהוא אוחזו למעלה מראשו, שהוא למעלה מעשרה טפחים - **חייב**, למרות שההעברה היתה דרך מקום פטור.

ודחינן, שאין ראיה מכאן לרבא:

מי קתני במתניתין **אם הוציא חייב חטאת**?

דילמא אם הוציא - **פטור**, **אבל אסור** מדרבנן, משום גזירה שמא יעשה את ההעברה כולה למטה מעשרה טפחים. אבל חיוב חטאת אכן אין כאן, הואיל והעבירו דרך מקום פטור.

איכא דאמרי: דדייקינן ממתניתין **הא הוציא** - **פטור אבל אסור**.

לימא תיהוי תיובתיה דרבא.

דאמר רבא: **המעביר מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו חייב**?

ומתרצינן: **מי קתני** "**הוציא פטור אבל אסור**"?

דילמא אם הוציא חייב חטאת, וכדעת רבא.

---

[800] רש"י. והקשו עליו התוס' בד"ה הוא, דההיא משנה רחוקה מדאי ואינה קשורה עם משנתנו. והם מפרשים דהכונה לסיפא במתניתין, דקתני וכן לא ירוק, ופליג ע"ז רבי יהודה וסתם בר פלוגתא דרבי יהודה הוא רבי מאיר.

[801] רש"י. והקשו תוס' לעיל צח א ד"ה והאמר, דהיכן נזכר במשנה דמיירי שעומד על הגג? דהא קתני רה"י סתם. ועל כן הם מפרשים דמיירי הכא שהוא עומד במקום אחד ואינו זז ממקומו, ומעביר ד' אמות מכאן לכאן דרך גופו, והו"א דכנגד גופו הוי הנחה ולא יתחייב חטאת, וע"ז מביא הא דרבא דמיירי ג"כ בכה"ג כמבואר לעיל צח א הערה 41.

שנינו במשנה: **לא יעמוד אדם ברה"י** וישתין ברה"ר.

אמר רב יוסף: השתין ורק מרה"י לרה"ר - **חייב חטאת.** [802]

והוינן בה: ואמאי חייב? **והא בעינן עקירה והנחה מעל מקום ארבעה**, שכדי להתחייב צריך שתהיה עקירת החפץ [וכן הנחתו] מעל גבי [או על גבי] מקום ששטחו לפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, שהוא מקום חשוב, **וליכא**, כי פיו של אדם ופי אמתו אין בהם שיעור כזה?

ומתרצינן: **מחשבתו - משויא ליה מקום!**

העובדא שהוא צריך להשתין ולירוק גורמת לכך שתהא על הוצאה זו שם של הוצאה חשובה על אף שהעקירה היתה ממקום שהוא פחות מארבעה טפחים.

וראיה לדבר: **דאי לא תימא הכי**, שלפעמים אמרינן דמחשבתו משויא ליה מקום.

תיקשי, **הא דאמר רבא**:

זרק חפץ ארבע אמות ברה"ר **ונח בפי הכלב, או בפי הכבשן**, שנשרף בשלהבת קודם שהספיק לנוח בתוך הכבשן - **חייב חטאת.**

ועל זה קשה, דאמאי חייב? **והא בעינן הנחה על גבי מקום ארבעה, וליכא!** שבפי הכלב ובשלהבת אין שיעור כזה? **אלא**, על כרחך, אמרינן **מחשבתו**, שהוא מתכוין לכך שינוח בפי הכלב ובפי הכבשן - **משויא ליה מקום** חשוב. שהרי הוא עצמו החשיב את המקום הזה. [803]

הכא נמי: מחשבה משויא ליה מקום.

בעי רבא: אדם **שהוא** עומד **ברה"י, ופי אמה** שלו **ברה"ר**, והשתין - **מהו** שיתחייב?

וצדדי הספק הם: האם **בתר עקירה אזלינן**, אחר המקום שממנו נעקרין מי הרגלים, דהיינו חלל גופו, הנמצא ברה"י, ונמצא שהוציא מרה"י לרה"ר, וחייב?

או דלמא, **בתר יציאה אזלינן**, ממקום שהם יוצאין מהגוף, דהיינו מפי אמתו, שהוא ברה"ר, ואין כאן הוצאה מרה"י לרה"ר, ופטור?

ומסקינן: **תיקו!**

שנינו במשנה: **וכן לא ירוק. רבי יהודה אומר**: אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק.

---

[802] כתב הרי"ף דהני מילי לרבי יהודה דסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל לרבי שמעון פטור, שהרי הוא אינו צריך ליהנות מהרוק אחר שרקקו, והוי כמוציא את המת לקוברו, דפטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה לרבי שמעון, במסכת שבת צג ב.

[803] וכתבו התוס' בד"ה מחשבתו, שדוקא היכא שנהנה באותו מקום יותר ממקום אחר, כגון בפי כלב שרוצה שיאכלנה, או שרוצה שתשרף בפי הכבשן, וכן השתיו ורק [דנהנה מעקירתו מאותו מקום]. אבל זרק על מקלות וכדומה אפילו אם רוצה שינוח שם דוקא לא אמרינן דמחשבתו משויא ליה מקום.

והוינן בה: וכי אמר רבי יהודה שמיד שנתלש הרוק מפיו, **אף על גב דלא הפיך בה**, שלא הפך את הרוק בתוך פיו, הרי הוא נחשב כתלוש, ועובר על הוצאתו בשבת מרשות לרשות? **והתנן** במסכת כלים: **היה אוכל דבילה**, תאנים דרוסות ודבוקות של תרומה, **בידים מסואבות**, שלא נטלם במים [וגזרו חכמים עליהן שיהיו בדרגת "שני לטומאה" ויפסלו את התרומה אם לא יטול את הידים]. [804] **והכניס** האוכל את דבילת התרומה את **ידו לתוך פיו ליטול את הצרור**, חתיכת עץ או אבן, שבפיו, ונגע בידו הטמאה בדבילת התרומה.

רבי מאיר מטמא את הדבילה, אעפ"י שהדבילה מעולם לא באה במגע עם מים או שאר משקין [ואין האוכל מקבל טומאה עד שיקבל "הכשר" דהיינו שיבאו עליו משקין לפני כן].

שהרי הוכשרה מהרוק שבפיו, שדינו כמשקה.

ורבי יוסי מטהר. כי לדעתו, כל זמן שלא יצא הרוק מן הפה הוא אינו חשוב משקה, אלא הרי הוא כגופו של האדם, ואין בכחו להכשיר.

רבי יהודה אומר: אם **היפך בה** ברוק כדי להוציאו לחוץ - **טמא** הדבילה. שכיון שהרוק עומד להיזרק מהפה הרי הוא חשוב כמשקה ומכשיר.

אבל **לא היפך בה** - **טהור** הדבילה, שעדיין אינו נחשב כמשקה.

הרי שלרבי יהודה דוקא בהיפך בה נחשב הרוק כתלוש מהגוף, ואילו במשנתנו לא מחלק רבי יהודה בין היפך ללא היפך?

ומתרצינן: **אמר רבי יוחנן**: **מוחלפת השיטה**! החליף רבי יהודה שיטתו, שחזר מדבריו. [ונתבאר במסכת כלים שאפילו לא היפך טמא]. [805]

ריש לקיש אמר: **לעולם לא תחליף**. ובסתם רוק באמת סבר רבי יהודה שדוקא בהיפך בה נחשב כמשקה.

והכא במשנתנו **במאי עסקינן** - **בכיחו**, ליחה היוצאת מהגוף בשיעול, שהיא נחשבת כמשקה, גם אם לא היפך בה.

ומקשינן: **והתניא**: **רבי יהודה אומר**: **כיחו**, **ונתלש** - הרי לא יהלך ארבע אמות עד שירוק. **מאי לאו** "כיחו ונתלש" תרתי מילי נינהו. והכי קאמר:

כיחו, וכן **רוק**, **ונתלש**. [806] הרי שגם ברוק סגי בתלישה לרבי יהודה, אע"ג דלא היפך?

---

[804] רש"י. ותוס' בד"ה היה, כתבו דאפילו בשל חולין מיירי, דהידים הם שניות ומטמאים את הרוק שהוא משקה להיות ראשון, וחוזר ומטמא את הדבילה. שגם בחולין יש שני לטומאה.

[805] כך משמע מהמסקנא לקמן דמחוורתא כדשנינן מעיקרא.

[806] דאי ונחלש קאי אכיחו הו"ל למימר כיחו שנתלש. ועוד, דסתם כיח הוא נתלש ולא איצטריך למימר ונתלש. תורת חיים.

ומשנינן: **לא**! אלא חדא מילתא היא. והכי קאמר רבי יהודה: **כיחו ונתלש**.
ואכתי מקשינן: **והא תניא** להדיא: **רבי יהודה אומר: כיחו שנתלש, וכן רוקו שנתלש - לא יהלך ארבע אמות עד שירוק**. הרי דתרתי מילי קתני?
ומסקינן: **אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא** שמוחלפת השיטה.
אמר ריש לקיש: כיח, מי שהשתעל והוציא ליחה **בפני רבו - חייב מיתה** בידי שמים. **שנאמר** במשלי, שהתורה אומרת על עצמה "**כל משנאי - אהבו מות**". שמשניאי ה' חייבים מיתה.
אל תקרי "למשנאי" ששונאין אותי, **אלא "למשניאי"** - שמשניאין אותי על הבריות, שמחללין את כבוד התורה בגנות מדותיהם, שעושין דברים הממאיסים בפני מי שגדול מהם.
ומקשינן: **והא מינס אניס**, שהשיעול בא לו על כרחו, ואמאי חייב עליו מיתה?
ומשנינן: **כיח ורק קאמרינן**. שעל היריקה אינו אנוס, אלא היה לו להתרחק מרבו, ושם לירוק את הליחה או להבליעה בבגדו.

מתניתין:

לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר על ידי שיושיט את צוארו לרה"ר וישתה שם ע"י כלי.
וכמו כן לא יעמוד **ברה"ר וישתה ברה"י**, גזירה שמא יביא את הכלי ששותה בו מהרשות ששותה שם לרשות שהוא עומד בה.
אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה.
וכן בגת שדורכין בו ענבים לעשות יין. ובגמרא יבואר.

גמרא:

והוינן בה: **רישא** לפי **רבנן**, ואילו **סיפא - רבי מאיר** היא!?
שהמשנה הקודמת שהתירה לעמוד ברשות אחת ולטלטל ברשות אחרת ולא גזרינן שמא יביא החפץ לתוך הרשות שהוא נמצא בה אתיא כרבנן. ואילו משנתנו, האוסרת לשתות ברשות אחרת משום גזירה, אתיא כרבי מאיר.
ומצינו שנחלקו בכך רבנן ורבי מאיר לקמן במשנה [קא א] לענין מפתח. [807]

[807] הקשה מהרש"א, הא לעיל מסיק דאכן סיפא רבי מאיר ורישא רבנן. ובשלמא לרש"י שם ניחא, שדוקא במשניות רחוקות זו מזו אמרינן כן ולא במשניות הסמוכות זו לזו. אבל לתוס' שם דאפילו במשנה אחת מוקמינן רישא רבנן וסיפא כר"מ מאי קשיא הכא. ותירץ דדוקא לעיל דאין סתירה בין הסיפא לרישא בדינא, אלא שאת הרישא אמרו רבנן וסיפא אמר רבי מאיר. אבל הכא סותרים המשניות זו מזו לדינא.

[רש"י מבאר שאי אפשר לומר שהשתיה במשנתנו תיאסר מצד מוציא מרשות לרשות כמו במשתין ורק. כי במשתין ורק הוא עוקר מרשות אחת ומניח ברשות אחרת, מה שאין כן בשותה, שצוארו נמצא באותה רשות שהוא שותה, והמים נחין מיד בתוך פיו, ונמצא שהעקירה וההנחה היו באותה הרשות].

ומתרצינן: אמר **רב יוסף**: **בחפיצין שצריכין לו**, אפילו רבנן יודו שאסור לעמוד ברשות אחת ולטלטלם ברשות אחרת, כי בהם יש לחשוש יותר שיביאם אליו.

והילכך, משנתנו - **דברי הכל** היא. שהרי משקין שאדם שותה נמי צריך להם, ויש לגזור בהם שיביאם מרשות שהוא שותה לרשות שהוא עומד בה.

איבעיא להו: **כרמלית מאי**? האם מותר לעמוד בכרמלית ולשתות ברה"י או ברה"ר.

אמר אביי: **היא - היא!**

כשם שאסור לעמוד ברה"ר ולשתות ברה"י או להיפוך, כך אסור לעמוד בכרמלית ולשתות ברה"י או ברה"ר.

אמר רבא: אין לאסור בכרמלית.

שהרי **היא גופא גזירה** עצם ההעברה מרה"י או מרה"ר לכרמלית אינה אסורה אלא מדרבנן, גזירה שמא יעביר מרה"י לרה"ר, **ואנן ניקום ונגזור** שלא ישתה בכרמלית אטו הכנסת הכלי לשם מרשות אחרת, שהיא **גזירה לגזירה**?

אמר אביי: **מנא אמינא לה** שאסור אפילו בכרמלית?

דף צט:

מדקתני במתניתין (תחילת העמוד) "**וכן בגת**".

ועל כרחך מדובר בגת שהיא כרמלית [כגון שגובה מחיצותיה הוא פחות מעשרה טפחים]. ובאה המשנה להשמיענו שאף מכרמלית אסור לשתות תוך כדי שהוא עומד ברה"י או ברה"ר.

דאי בגת שהיא רה"י, ולאשמעינן שאסור לעמוד ברה"ר ולשתות ממנה, הא כבר שמעינן ליה מרישא.

ורבא אמר: האי "וכן בגת" - **לענין מעשר** תנן.

וכן אמר רב ששת: "**וכן בגת**" - **לענין מעשר**.

דתנן במסכת מעשרות:

החיוב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה הוא רק בדבר שנגמרה מלאכתו.

אלא, שאסרו חכמים לאכול אכילת קבע גם מדבר שלא נגמרה מלאכתו, על אף שאינו טבל מן התורה.

ולא אסרו חכמים אכילת ארעי או שתיית ארעי.

במשנה שלפנינו מבואר, כי היין שנמצא בגת [בה דורכים וסוחטים את הענבים], טרם רדתו לבור - לא נגמרה עדיין מלאכתו, ומותר לשתות ממנו שתיית ארעי על אף שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות.

ההגדרה של השתיה כ"שתיית ארעי" תלויה בכמה דברים:

א. שתיה מעל גבי הגת עצמה, ולא כשנוטלים את היין מחוץ לגת.

ב. האפשרות להחזיר את היין הנותר בכוס חזרה אל הגת.

כי רק אם אפשר להחזיר את הנותר בכוס אל הגת, אין זו שתית קבע.

שותין יין **על הגת**, בשעה שהיין נמצא בה, לפני שירד לבור, **בין** שמזג את היין **במים חמין**, **ובין** שמזג **בצונן** במים צוננים. **ופטור** מלעשר.

לפי שהשתיה "על הגת" היא דרך ארעי, ושתיית ארעי פטורה מהמעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו [גמר מלאכה של היין הוא כשיורד היין מהגת לבור], **דברי רבי מאיר**.

רבי אליעזר בר צדוק מחייב לעשר כשמזגו את היין במים, בין חמין בין צוננים, לפי שעל ידי המזיגה עצמה הוא נחשב כשתית קבע. ושתית קבע, בלי להפריש תרומות ומעשרות, אסורה אפילו קודם גמר מלאכה.

וחכמים אומרים: **על החמין חייב**.

אם מזג את היין במים חמים חייב לעשר אף כששותה על הגת, שהואיל ואינו יכול להחזיר את היין המזוג שנשאר אל תוך הגת, משום שהמים החמים יקלקלו את היין שבגת, הרי דעתו לשתות את כל מה שמזג, ובכך נעשתה שתיתו שתית קבע.

ועל הצונן, אם מזג את היין במים צוננים, **פטור** מלעשר, **מפני שמחזיר את המותר** מן היין המזוג חזרה אל תוך הגת, לאחר ששתה מעט, הלכך הוי שתית עראי.

ומשנתנו אתיא כרבי מאיר, שבכל ענין ששותה על הגת הוי שתיית ארעי.[808]

וקאמרה המשנה ד"כן בגת" לא יעמוד אדם מחוץ לגת ויטה גופו לתוך הגת וישתה בתוך הגת מבלי לעשר, גזירה שמא יוציא את היין מחוץ לגת, וישתה. דאז הוי שתית קבע, שחייבת במעשר. אלא אם כן הכניס ראשו ורובו לגת.[809]

---

[808] רש"י. ומהרש"א בשבת יא ב כתב, דאפשר באתיא גם כרבנן ובצונן. ועיי"ש ברש"ש שנתן טעם לדברי רש"י דאוקמה דוקא כרבי מאיר.

[809] הקשה הרע"א במשניות והרש"ש בשבת יא ב, דאכתי הוי גזירה לגזירה. דאפילו אם יוציא את היין מחוץ לגת לא עבר על איסור דאורייתא. דמן התורה מותר לאכול אפילו אכילת קבע קודם גמר מלאכה, ועיי"ש ברש"ש מה שתירץ. ועיין ברבינו יהונתן שמפרש הענין באופן אחר. דאם אינו מחזיר המותר הוי כנגמרה מלאכתו, שהרי אין סופו לירד לבור [ולא כרש"י דהוי שתית קבע]. ובראשו ורובו כתב הטעם, שע"י שראשו ורובו מוטל על הגת מגלה דעתו שאם ישאר לו מעט מהיין בכוס יחזירנו לגת. ואם כן כשאין ראשו ורובו בגת אין דעתו להחזיר המותר, והוי כנגמרה מלאכתו ואסור מעיקר הדין לשתות אפילו ארעי, ולא משום גזירה. ומיושב קושיות האחרונים הנ"ל [וכ"כ ברש"ש מסברא דנפשיה].

מתניתין:

קולט אדם, העומד ברה"ר, מי גשמים היוצאים **מן המזחילה**, ממרזב המונח לאורך הכותל, סמוך לגג, ומי הגשמים זוחלים במזחילה ויורדים למטה, וקולט משם את המים **למטה מעשרה טפחים**, בתוך רשות הרבים. [810]

ודוקא לקלוט את המים באויר מותר.

אבל "לצרף", דהיינו, להצמיד את פיו או כלי למזחילה, אסור, מהטעם המבואר בגמרא.

ואילו מן הצינור, הבולט חוץ לגג שלשה טפחים - **מכל מקום** הוא **שותה**! שמותר לו אפילו לצרף את הכלי לצינור, ולקבל ממנו את המים. ויבואר בגמרא.

גמרא:

ודייקינן: **קולט** אדם מים מן המזחילה, **אין**. **אבל מצרף** פיו או כלי אל המזחילה - **לא**!

מאי טעמא?

אמר רב נחמן: **הכא במזחילה** שהיא נמצאת **פחות משלשה** טפחים **סמוך לגג עסקינן**.

דכל פחות משלשה טפחים **סמוך לגג - כגג דמי**, מדין לבוד, וכהוא מצרף את פיו או את הכלי אל המזחילה, הרי הוא כמצרף לגג, והרי הוא כמוציא מהגג, שהוא רשות היחיד, [812] לרשות הרבים. [811] אבל צינור, הואיל והוא רחוק מהגג שלשה טפחים, לא חשיב כמצרף לגג. ולכן מותר אפילו לצרף.

תניא נמי הכי שאסור לצרף בסמוך לגג פחות משלשה טפחים:

עומד אדם ברשות היחיד, כגון בגג שלו, **ומגביה ידו למעלה מעשרה טפחים** [813] אל עבר גגו של חבירו, **לפחות משלשה** טפחים **סמוך לגג** ההוא. **וקולט** מהאויר מי גשמים שיורדין משם.

ובלבד שלא יצרף, שלא יצמיד פיו או כלי לכותל בגובה של פחות משלשה סמוך לגג. לפי שאותו מקום נחשב כגג, והרי הוא כמוציא מרשות חבירו לרשותו שלו בלא עירוב חצירות. [814]

---

[810] אפילו למעלה מעשרה טפחים מותר לקלוט. שהרי האויר שם הוא מקום פטור ומותר להעביר ממקום פטור לרה"ר. וכן אם הוא קולט למטה מעשרה טפחים הוי שם רה"ר, וידו ג"כ ברה"ר הוא. והא דנקט למטה מעשרה טפחים משום הסיפא דמן הצנור דשם מותר רק למטה מעשרה טפחים כמבואר לקמן בהערה 61. רש"י.

[811] ודעת הרמב"ם דמ"מ אין בזה איסור דאורייתא. שהרי המים לא נחים שם אלא נזחלין והולכין, ולא הוי עקירה מרה"ר. אולם מרש"י משמע דאסור מדאורייתא. ב"י סי' שנ"א. ובביה"ל שם ד"ה תוך, הביא מבגדי ישע דגם לרש"י לית בזה חיוב חטאת.

[812] ואסור אפילו למטה מעשרה טפחים דגם שם הוי כרה"י בגלל שסמוכה לגג. רש"י במשנה.

[813] לרבותא נקט דאפילו למעלה מעשרה טפחים מותר, ור"ש למטה מעשרה. מהרש"א. אבל במשנה הוצרך לומר למטה מעשרה משום דקתני שם צינור כמבואר בהערה 58.

[814] ואפילו לרבי שמעון דאמר לעיל פט א שכל הגגות רשות אחת הן ומותר להוציא מגג לגג אפילו כשלא עירבו ביחד, מ"מ הכא מיירי שמכניסן לביתו. תוד"ה לא. ועיי"ש באיזה אופן מיירי.

תניא אידך: לא יעמוד ברה"י ויגביה ידו למעלה מעשרה טפחים לפחות משלשה סמוך לגג, ויצרף. אבל, קולט הוא ושותה.,
שנינו במשנה: קולט **מן הצינור מכל מקום ושותה**.
תנא: אם יש בצינור רוחב של **ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים **אסור** לצרף אליו, **מפני** שאז הצינור בעצמו הוא כרמלית [ולא רשות היחיד, שהרי המשנה מדברת כשפי הצינור נמצא למטה מעשרה טפחים].
וכאשר הוא מצרף אליו, הרי **הוא כמוציא מרשות** כרמלית **לרשות** הרבים.
ורק כשאין בו ארבעה על ארבעה מותר לצרף אליו, לפי שאז הוא מקום פטור. [815]

מתניתין:

בור של מים הנמצא **ברשות הרבים**, והבור עצמו הוא רשות היחיד, שכן יש בעומקו עשרה טפחים, ומסביבו **חלייתו**, **גבוה עשרה טפחים**.
הרי **חלון שעל גביו**, הנמצא בקיר הבית הסמוך לבור - **ממלאין הימנו בשבת** מים, מן הבור אל הבית, דרך החלון.
שהרי החלון והבור - שניהם רשות היחיד הם.
וכמו כן **אשפה** הנמצאת **ברשות הרבים**, שהיא **גבוה עשרה טפחים**, הרי דרך **החלון שעל גביו - שופכין לתוכה מים בשבת** דרך החלון, שהרי האשפה אף היא רשות היחיד.

גמרא:

והוינן בה: **במאי עסקינן**?
אילימא בסמוכה, שהבור סמוך לקיר הבית תוך ארבעה טפחים?
אם כן, **למה לי** שתהיה סביבו **חוליא** בגובה **עשרה** טפחים?
שהרי הבור עצמו, כיון שהוא עמוק עשרה, הוא רשות היחיד.
ומאחר שהשטח שבינו לחלון הוא פחות מארבעה טפחים, הרי הוא מקום פטור. [816]
והרי אין איסור לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד אחרת דרך מקום פטור?

[815] ודוקא למטה מעשרה טפחים אבל למעלה מעשרה גזרינן אטו יש בו ארבעה על ארבעה דהוי רה"י. אבל למטה מעשרה אין לגזור. דהא אפילו היה בו ארבעה הוי רק כרמלית. רש"י במשנה. ובביה"ל סי' שנ"א ד"ה אפילו, הקשה דאמאי לא גזרינן בכל עמוד ברה"ר שגבוה עשרה ואין בו רוחב ארבעה דהוי מקום פטור שיאסר לטלטל ממנו לרה"ר אטו יש בו רוחב ארבעה, ותירץ דכאן חיישינן טפי משום דלמטה אין בו מחיצות ויבאו להקל בזה.

[816] ואע"ג דחל ברה"ר שאין רחב ארבעה לא הוי מקום פטור אלא כשגבוה ג' טפחים ובפחות מכן הוי רה"ר, שאני הכא דלא דרסי בה רבים באותו שטח שבין הכותל לבור מחמת קטנו. ולכן אפילו בפחות מג' טפחים בגובה הוי מקום פטור. ריטב"א.

ומשנינן: **אמר רב הונא**: **הכא במאי עסקינן**: **במופלגת מן הכותל ארבעה** טפחים. שחוליית הבור רחוקה מן הקיר ארבעה טפחים, ובינה לבין הקיר יש שטח שהוא רשות הרבים.

ולכן, **טעמא דאיכא חוליא עשרה**. שאז, כשהוא מעביר את הדלי מהבור שהוא רשות היחיד, לחלון, שגם הוא רשות היחיד, הוא מעבירו דרך מקום פטור.

שהרי אויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים [אם אין ברוחב המשטח ארבעה] הוא מקום פטור.

הא ליכא חוליא עשרה - **קא מטלטל** מהבור שהוא **רשות היחיד** לחלון שהוא **רשות היחיד**, **דרך** אויר **רשות הרבים**, שזה אסור [ולדעת רוב הראשונים איסורו הוא מהתורה].[817]

ורבי יוחנן אמר: **אפילו תימא** מתניתין **בסמוכה** חוליית הבור לקיר תוך ארבעה טפחים. ואף אם החוליה אינה גבוהה עשרה טפחים, מותר למלאות מהבור לחלון. ולא קשיא לישנא דמתניתין.

כי הא דקתני "וחולייתו גבוה עשרה" - לא מיירי שהחוליא עצמה גבוהה עשרה.

אלא, שעומק הבור ביחד עם גובה החוליא - מצטרף לעשרה טפחים.

והא קמשמע לן: **דבור וחולייתו - מצטרפין לעשרה**, לעשות את תוך הבור לרשות היחיד. ולפיכך, מותר לטלטל מהבור לחלון. שהרי שניהם רשות היחיד הם, והמקום שביניהם הוא מקום פטור.

שנינו במשנה: **אשפה ברה"ר** גבוה עשרה טפחים - חלון שעל גביו, שופכין לתוכה מים בשבת.

והוינן בה: **וכי לא חיישינן שמא תנטל** יפנו את **האשפה**, וגובהה ישאר פחות מעשרה טפחים, ותתבטל מלהיות רשות היחיד.

ומתוך הרגל לא יזהרו וימשיכו לשפוך משם מהחלון, ונמצא מוציא מרשות היחיד לכרמלית, או לרשות הרבים?

והא אמר **רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק**: **מעשה במבוי אחד** שראשו אחד היה סתום, וראשו השני היה מתוקן כדת, בלחי וקורה.

---

[817] הקשו הראשונים דמאחר שאוגדו בידו דהיינו שאוחז הדלי בידו אפילו איסור דרבנן ליכא, כמבואר לקמן קג א שבהעברה מרשות לרשות שאסורה רק מדרבנן, כשאוגדו בידו מותר אף לכתחילה. והרשב"א מתרץ בסוגיא דהכא אזלא למ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי וא"כ העברה מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר אסורה מדאורייתא. והריטב"א מתרץ כי דרך המשלשל דלי מלמעלה, על הרוב הוא נח באמצע האויר, ולפעמים הוא מתגלגל עד הארץ ואז אין איגודו בידו, ואם המקום שם הוא רה"ר הרי הוא מעביר מרה"ר לרה"י, ולכן אוקמינן כשהחוליא גבוה עשרה דאז מסתמא לא יתגלגל עד הארץ.

ומשני צידיו:
צידו אחד כלה לים, שהיה בצידו האחד ים, ושפת הים עמוק עשרה טפחים ונעשה מחיצה למבוי.
וצידו אחד כלה לאשפה, שהיתה מחיצת המבוי מהצד השני - אשפה גבוהה עשרה [והבתים והחצירות היו פתוחים למבוי בדופנו האמצעי].
ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בו, לא איסור לטלטל בו, **ולא היתר. היתר לא אמר בו**:
דחיישינן שמא תנטל האשפה, ושמא **יעלה הים שירטון**, שיצטבר חול בשפת הים עד לגובה המבוי, ותיבטל המחיצה שם.
איסור לא אמר בו: **דהא** עדיין **קיימין מחיצות**.
ואילו מתניתין משמע דלא חיישינן שמא תינטל האשפה?
ומשנינן: **לא קשיא**:
הא דרבי - באשפה **דיחיד**, שיש לחשוש שמא ימלך לפנותה.
הא דמתניתין - באשפה **דרבים**, שאינה עשויה להיפנות לעולם, ואין לחשוש שמא בעתיד יחסר גובהה מעשרה טפחים.

מתניתין:

אילן העומד ברשות הרבים, **שהיה מיסך על הארץ**, שענפיו מתפשטים ויורדים סביבו מכל הצדדים - **אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים**, שראשי הענפים מגיעים עד פחות משלשה טפחים סמוך לארץ - **מטלטלים תחתיו**.
דאמרינן "לבוד", ונמצאו ראשי הענפים כאילו הם מגיעים עד לארץ. ומכיון שגובה הענפים במקום חיבורם לאילן הוא לפחות עשרה טפחים, הרי יש כאן מחיצות של עשרה טפחים.
היו שרשיו גבוהים מן הארץ שלשה טפחים, שיצאו השרשים על פני הקרקע בגובה שלשה טפחים - **לא ישב עליהן**. שדין שרשים אלו הוא כאילן. ואסרו חכמים להשתמש באילן בשבת, גזירה שמא יבא לתלוש ממנו ענף.
אבל אם אינם גבוהים שלשה טפחים, הרי הם כקרקע, ומותר לישב עליהן.

גמרא:

מבואר לעיל בפרק שני, שמקום המוקף מחיצות שאינו מיועד לדירה אלא לצורך מחסן וכדומה, אין מטלטלין בו אלא אם הוא פחות מבית סאתיים [דהיינו שטח של מאה אמה על חמשים אמה]. אבל אם הוא גדול יותר מכן אסור לטלטל בו חפץ מדרבנן ארבע אמות.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **אין מטלטלין בו**, תחת האילן שנופו מגיע עד למטה משלשה טפחים, אם היה שם **יתר מבית סאתים**. ואפילו אם נטע את האילן מלכתחילה כדי להסתופף בצילו.

מאי טעמא? והרי המקום הזה נחשב כהוקף לדירה, שאפילו הוא גדול מאד מותר לטלטל בו.

דף ק.

משום דהוי דירה שתשמישה ל"אויר", שאינה עשויה לדור בה תמיד, אלא רק כדי להסתופף בה שומרי השדה.

וכל דירה שתשמישה לאויר - אין מטלטלין בה יתר מבית סאתים, דהוי כאילו לא הוקפה לשם דירה.

שנינו במשנה: **שרשיו גבוהין מן הארץ** שלשה טפחים - לא ישב עליהן.

איתמר: **שרשי אילן הבאין מלמעלה**, **משלשה לתוך שלשה**, שלאחר שגבהו השרשים שלשה טפחים מהארץ הם חזרו ונתכופפו עד למטה משלשה טפחים:

רבה אמר: **מותר להשתמש בהן**.

רב ששת אמר: **אסור להשתמש בהן**.

ומבארינן פלוגתייהו:

רבה אמר מותר להשתמש בהן, משום **דכל פחות משלשה** טפחים **דארעא** הסמוכים לארץ - **ארעא היא**, הרי הוא כקרקע, ולכן מותר להשתמש בהן.

רב ששת אמר אסור להשתמש בהן: **דכיון דמכח איסור קאתי**, שאותן שרשים בעצמן היו לפני כן גבוהין שלשה, טרם שגדלו יותר ונתכופפו, הילכך **אסורין**.

דדמו כמשוניתא, שרשים שדומים לשן סלע, משופע מכל צדדיו.

כך יוצאים שרשים קטנים מתוך השרשים הגדולים סביב סביב.

הגדולים הולכים באלכסון עד למעלה משלשה טפחים, והקטנים גדלים לאורכם של הגדולים, וכפופים למטה.

ושלשה אופנים הם -

א. **דסלקין לעלא**, אותם היוצאים בגובה השרשים הגדולים, והם כולם למעלה משלשה טפחים - **אסורין** לדברי הכל.

ב. **דנחתין לתתאי**, אותם שיוצאים בשיפולי השרשים הגדולים, והם כולם למטה משלשה טפחים - **שרו** לדברי הכל, שהרי מעולם לא היו אסורים.

ג. **לצדדין**, השרשים הקטנים שיוצאים מתוך הגובה של הגדולים, שהוא למעלה משלשה טפחים, ומגיעים עד למטה משלשה טפחים - **פלוגתא דרבה ורב ששת**.

לרבה, מותר להשתמש בקצות השרשים שהם למטה משלשה טפחים.
ואילו לרב ששת אסור, הואיל והיו לפני כן בגובה שלשה טפחים, ומכח איסור קאתי.
וכן אניגרא, אילן היוצא מתוך תעלת מים צרה, ומשני צידיו הוא צמוד לדופן התעלה, ועולה על גדות התעלה פחות משלשה טפחים - גם זה תלוי במחלוקת רבה ורב ששת.
לרבה, מודדים את הגובה משפת התעלה ומותר להשתמש באילן.
ולרב ששת, מודדים מעומק התעלה שיש שם שלשה טפחים. שהרי כשהאילן היה כולו בתוך התעלה, היה אסור, השתא נמי מכח איסור קאתו.
וכן בקרן זוית, אילן הצומח בזוית כותלי החצר, ומוסתר משלשת צדדיו על ידי הכותל, ורק צד אחד נראה. [818] והוא צומח מעל הכותל פחות משלשה טפחים - גם זה תלוי בפלוגתת רבה ורב ששת. [819] לרבה, מודדים מעל הכותל, ולרב ששת מודדים מהארץ, הואיל ולפני שהגיע מעל הכותל היה גובהו שלשה, ומכח איסור קאתי.
ההוא דיקלא עץ דקל **דהוה לאביי**, **והוה סליק באיפומא**, גדל בתוך הבית, ועלה דרך הארובה למעלה מהגג פחות משלשה טפחים.
אתא לקמיה דרב יוסף ושרא ליה, כיון שלמעלה מהגג אינו גבוה שלשה טפחים.
אמר ליה **רב אחא בר תחליפא** לאביי: **דשרא לך - כרבה שרא לך**! דאילו לרב ששת אסור, שהרי בתוך הבית גובהו שלשה טפחים ומכח איסור קאתו.
והוינן בה: **פשיטא** שרק לרבה מותר, ומאי קמשמע לן רב אחא בר תחליפא?
ומשנינן: צריכא להשמיענו: **מהו דתימא אפילו לרב ששת** מותר, דאמרינן **ביתא כמאן דמלי דמי**! כל הבית כאילו הוא סתום ונחשב כעובי הקרקע, **ולישתמש בפחות משלשה** טפחים **סמוך לגג**.
קמשמע לן דלא אמרינן הכי.
אלא אנו מתייחסים גם למה שבתוך הבית, ולכן לרב ששת אסור.
ומקשינן לרבה: **תנן** במתניתין: **שרשיו גבוהין מן הארץ שלשה טפחים - לא ישב עליהן**. **היכי דמי**?
אי דלא הדרי כיפי שלא נתכופפו השרשים למטה משלשה טפחים - **פשיטא** דאסור. שהרי זה אילן גמור, וכבר שנינו במסכת ביצה שאסור להשתמש באילן!?

[818] דחק רש"י לפרש כן אע"ג דלכאורה בקרן זוית הוא מוסתר רק משני צדדין דא"כ היינו אניגרא. אמנם אפשר לפרש כפשוטו שרק בשני צדדין הוא מוסתר, ומכל מקום לא דמי לאניגרא שמפולש משני צדדין וניכר יותר שהעלים הם למעלה משלשה בשני הצדדין האחרים. משא"כ בקרן זוית שסתום משני צדדין הסמוכים זה לזה. תוס' הרא"ש.

[819] נקט שתי דוגמאות א. קרן זוית להודיעך כחו דרב ששת שאפילו אם רק מצד אחד הוא גבוה מהארץ אסור. ב. אניגרא להודיעך כחו דרבה שאפילו גבוה מהארץ משני צדדין מותר. ודוקא כשלפחות משני צדדין הוא שוה לארץ אבל אם רק מצד אחד הוא שוה לארץ מודה רבה דאסור כדלקמן. תוד"ה וכן.

אלא, לאו, אתא לאשמעינן **דאע"ג דהדרי כיפי**, שחזרו ונתכופפו למטה משלשה טפחים, אפילו הכי אסור. וקשיא לרבה!

ומתרצינן: **לא! לעולם דלא הדרי כיפי**.

והא קמשמע לן: **אע"ג דצידו אחד** של השרשים **שוה לארץ**, ששם הקרקע גבוהה יותר, בכל זאת אסור להשתמש אפילו באותו צד. דמודה רבה היכא דבשלש צדדים הוא גבוה מהארץ דאסור אפילו בצד הרביעי. ולא נחלק אלא כשלכל הפחות משני צדדין הוא שוה לארץ [כגון באניגרא].

תנו רבנן: **שרשי אילן שגבוהין מן הארץ שלשה טפחים או שיש חלל תחתיהן שלשה טפחים**, שנוצר חלל באדמה מתחת השרשים - **אע"פ שצידו אחד שוה לארץ**, [820] **הרי לא ישב עליהן**, אפילו על הצד הנמוך.

לפי שאין עולין באילן, ואין נתלין באילן, ואין נשענין באילן בשבת.

ולא יעלה באילן מבעוד יום בערב שבת **וישב שם כל היום כולו**, אעפ"י שאינו עושה מעשה בשבת.

אחד אילן ואחד כל הבהמה, שאף בה אסור להשתמש בשבת. גזירה שמא יתלוש ענף כדי להכותה ולהנהיגה.

אבל בור שיח ומערה וגדר - מטפס ועולה, מטפס ויורד, ואפילו הן מאה אמה, שהרי אין הטעם באילן ובבהמה משום טירחא אלא משום גזירה שמא יתלוש ענף, וזה לא שייך בבור וכדומה.

תני חדא: **אם עלה** על האילן - **מותר לירד** ממנו בשבת.

ותני חדא: **אסור לירד**, שהרי בדרך ירידתו הוא משתמש באילן.

ולא קשיא סתירת הברייתות:

כאן, כשעלה **מבעוד יום**, וקידש עליו היום שם, שאז לא קנסינן ליה, שהרי לא עשה איסור בעלייתו, ומותר לירד.

כאן כשעלה **מחשיכה**, דקנסינן ליה הואיל ועלה באיסור, ואסור לירד.

ואיבעית אימא: **הא והא** כשעלה **משחשיכה**.

ולא קשיא:

כאן כשעלה **בשוגג**.

כאן כשעלה **במזיד**, כי רק במזיד קנסינן ליה ולא בשוגג.

ואיבעית אימא: **הא והא בשוגג**.

[820] לרב ששת לאו דוקא דאפילו משלשה צדדין שוה לארץ אסור. תוד"ה וכן [עפ"י מהרש"א].

והכא, **בקנסו שוגג אטו מזיד** - **קמיפלגי** הנך ברייתות.
מר סבר: **קנסינן** אף בשוגג, אטו מזיד.
ומר סבר: **לא קנסינן** שוגג אטו מזיד.
אמר רב הונא בריה דרב יהושע: **כתנאי!**
מצינו מחלוקת תנאים שממנה אפשר ללמוד שהם חולקים גם בענייננו, האם מותר לירד מהאילן בשבת.
דתנן במסכת זבחים:
א. דמן של הקרבנות **הניתנין במתנה אחת** על גבי המזבח, כגון בכור שזורקין את דמו רק פעם אחת על קיר המזבח, **שנתערבו ב**דמן של ה**ניתנין במתנה אחת**, כגון, בדם בכור אחר.
בין שנתערבו הדמים יחד בכוס אחד, ובין שנתערבו שתי כוסות של דמים שונים, ולא ידוע לאיזה קרבן שייכת כל כוס - **ינתנו במתנה אחת** מהדם המעורב, ויש בנתינה זו מדמן של שתי הקרבנות.
ואם נתערבו שתי כוסות, יתן מתנה אחת מכל כוס בנפרד.
ב. אם נתערבו דמן של הניתנין **מתן ארבע**, כגון חטאת שנותנין באצבע מדמה על ארבע קרנות המזבח, **במתן ארבע**, בדם חטאת אחרת - **ינתנו במתן ארבע**.
ג. ואם נתערבו דמים שיש בהן **מתן ארבע** בדם הניתן **במתן אחת**, כגון דם בכור שנתערב בדם חטאת [821] -
רבי אליעזר אומר: **ינתנו במתן ארבע**, ואעפ"י שהוא עובר ב"בל תוסיף" על זריקת דם הבכור בארבע מתנות.
משום דאתי עשה דזריקת ארבע מתנות של דם חטאת ודוחה את לאו ד"בל תוסיף". [822]
רבי יהושע אומר: **ינתנו במתנה אחת** בלבד! כיון שבדיעבד הוא יוצא ידי חובה אפילו בחטאת במתנה אחת. דקיימא לן "כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת - כיפר".

[821] כן משמע מרש"י ד"ה ינתנו במתן ארבע, והתוס' בד"ה מתן, כתבו שא"א לומר כן. דהא חטאת ניתנת למעלה מחוט הסיקרא ובכור למטה מחוט הסיקרא, ואם נתערבו אין להם תקנה. אלא מיירי בעולה שהוא מתן שתים שהם ארבע, שנתערב בבכור או בפסח, ושניהם למטה מחוט הסיקרא.

[822] רש"י. והתוס' בד"ה מתן חלקו עליו. שהקשו על רבי יהושע למה לא ידחה העשה את הלאו, ותירצו דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה אלא במקום שמעיקרא לא היה אפשר לקיים העשה בלא דחיית הלאו, כגון כלאים בציצית. אבל הכא היה אפשר לקיים העשה בלא דחיית הלאו. אלא שפשע שנתערבו הדמים לכן אין הוא דוחה הלאו. ובגליון הש"ס כאן הביא ממהרי"ק בשם תוס' דכאן לא דחי הואיל ואין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, כמבואר במסכת זבחים צז ב. ועיי"ש שדנו די"ל דלאו דבל תוסיף לא חשיב לאו שבמקדש שהרי נוהג גם חוץ למקדש. ומ"מ מסקי דהואיל והוי במקדש לא דחי. ועיין עוד בזה בקהלות יעקב סי' כ'.

הילכך, הכא יעשה כן אף לכתחילה, ולא יתן ארבע מתנות, כדי לא לעבור על בל תוסיף.
אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: כיצד הוא נותן מתנה אחת בלבד? והרי נהי שיצא ידי חובה, אבל הוא החסיר את המצוה ליתן ארבע מתנות. ואם כן **הרי הוא עובר בבל תגרע**?!
אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: כיצד, לדבריך, הוא נותן ארבע מתנות מדם הבכור, **והרי הוא עובר בבל תוסיף**?!
אמר לו **רבי אליעזר**: **לא אמרו** בל תוסיף בנתינת ארבע במקום מתנה אחת אלא **כשהוא** דם **בפני עצמו**, ולא כשהוא בתערובת, ומקיים מצוה בדם השני!
אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: **לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו**, ולא כשהוא בתערובת, ואינו נותן ממנו מחמת האיסור לתת את הדם השני!
ועוד אמר רבי יהושע להסביר מדוע עדיף להמנע מליתן ארבע:
כשנתת ארבע - **עברת על בל תוסיף** בנתינת דם הבכור, **ועשית מעשה בידך**. ואילו **כשלא נתת** ונמנעת מקיום מצות מתן ארבע בדם החטאת - **עברת על בל תגרע**, **ולא עשית מעשה בידך**!
הילכך, שב ואל תעשה עדיף.
ומסיק רב הונא בריה דרב יהושע שיש ללמוד לענייננו:
לרבי אליעזר, **דאמר התם**: **קום עשה** מצוה **עדיף** מאשר להימנע, על אף שיש בעשיית המצוה צד עבירה של בל תוסיף - **הכא נמי**, **ירד** מהאילן בשבת. כי בירידה זו יש מצוה, שהרי בישיבתו הוא משתמש כל רגע באילן.
ואעפ"י שגם הירידה היא שימוש, מכל מקום עדיף לרדת ולקיים מצוה בקום ועשה, מלעבור עבירה בשב ואל תעשה. [823]
לרבי יהושע דאמר התם: **שב ואל תעשה עדיף** - **הכא נמי לא ירד**, כדי שלא לעבור על איסור שימוש תוך כדי ירידתו.
ודחינן: **דילמא לא היא**! שאין הדברים דומים.
עד כאן לא קאמר רבי אליעזר התם שקום עשה עדיף, **אלא דקא עביד מצוה** של נתינת ארבע מתנות.
אבל הכא דלא עביד מצוה בירידתו מהאילן, אלא שהוא פורש בכך מהעבירה, **הכי נמי לא ירד**. שאין לפרוש מעבירה על ידי עשיית עבירה אחרת.

[823] לכאורה א"כ היה לברייתא לומר חייב לירד ולא מותר לירד. אלא שגם ר"ה בריה דרב יהושע מודה לדחית הגמ' לקמן, דהתם קעביד מצוה והכא לא עביד מצוה. אלא שהוא סובר דלמאן דסבר דהיכא דעבד מצוה חייב לעשות כן ה"ה בלא עביד מצוה לכל הפחות מותר לעשות כן. גאון יעקב.

ואי נמי יש לדחות: **עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם כי שב ואל תעשה עדיף**,

דף ק:

אלא **דלא קא עביד איסורא** בידים, על ידי הימנעותו מליתן ארבע מתנות. שהאיסור של בל תגרע, וכן ביטול מצות הארבע מתנות - נעשין מאליהן.

אבל הכא, **דקא עביד איסורא** בידים על ידי המשך ישיבתו על האילן, שזה נחשב לשימוש באילן - **הכי נמי דירד**.

ואעפ"י שגם הירידה היא איסור בידים, מכל מקום עדיף לעבור פעם אחת איסור מאשר להמשיך ולישב על האילן, שעובר כל רגע על איסור שימוש.

תני חדא: **אחד אילן לח ואחד אילן יבש** אסור להשתמש בו.

ותניא אידך: **במה דברים אמורים** שאסור להשתמש, **באילן לח**.

אבל באילן יבש מותר. שמתוך יבשותו אינו נחשב כלל כמחובר, ולא שייך לגזור שמא יתלוש ענף בשבת.

אמר רב יהודה: **לא קשיא** סתירת הברייתות.

כאן - בשגזעו מחליף, כשגדל אילן חדש במקום האילן המתייבש, הוא לא נחשב כאילן יבש, ואסור להשתמש בו.

כאן - בשאין גזעו מחליף, שלא בא אילן אחר במקומו, הרי זה נחשב כאילן יבש ומותר בשימוש.

ותמהינן: וכי **גזעו מחליף** - "**יבש**" **קרית ליה**? הרי זה טבעו של אילן זה, ולא מחמת יבוש.

אלא, תריץ הכי: **לא קשיא**.

כאן, **בימות החמה**, שניכר לכל שהוא אילן יבש, על ידי שאינו מוציא עלין כשאר אילנות, ואין חשש של מראית העין שיטעו שהוא אילן לח. הילכך מותר להשתמש בו.

כאן, **בימות הגשמים**, שאין הבדל בין לח ליבש, ששניהם אינם מוציאין עלין. הילכך אסור להשתמש אפילו ביבש משום מראית העין שיחשבו שהוא לח.

ומקשינן: **בימות החמה**, **הא נתרי פירי**! שבעליתו וירידתו מהאילן הוא משיר פירות שנשארו משנה שעברה!?

שאעפ"י שהאילן יבש ואין בו איסור תולש, מכל מקום אסור לתלוש משום גזירה אטו לח.

כי רק לגבי איסור השימוש שהוא עצמו גזירה שמא יתלוש, לא גזרינן יבש אטו לח דהוי גזירה לגזירה. אבל את התלישה עצמה יש לאסור אף ביבש, גזירה אטו תלישה דלח. רש"י.

ומשנינן: הכא במאי עסקינן: **בדליכא פירי** על האילן.

ומקשינן: **והא קא נתרי קינסי**, שהוא משיר את הענפים בעליתו ובירידתו?
ומשנינן: **בגדודא**, **יחור שנשרו** עליו כולם.
ומקשינן: **איני**. **והא רב איקלע לאספטיא** [שם מקום], **ואסר בגדודא** לעלות עליו בשבת?
ומשנינן: **רב - בקעה מצא**, מקום שאינן בני תורה היה, שאינן יודעין ליזהר [כמו בקעה שאין לה שומר והכל פרוץ], **וגדר בה גדר** לאסור בגדודא כדי שלא יבאו להקל בשאר אילנות, ולא מעיקר הדין הוא.
אמר רמי בר אבא אמר רב אסי: **אסור לאדם שיהלך על גבי עשבים בשבת**.
משום שנאמר "**ואץ ברגלים חוטא**", מלמד הכתוב שיתכן הילוך שיהא בו חטא.
ואף בהילוך זה יש בו חטא, שתולש עשבים בהילוכו.
תני חדא: **מותר לילך על גבי עשבים** בשבת.
ותניא אידך: **אסור** לילך ע"ג עשבים בשבת.
ולא קשיא סתירת הברייתות.
הא בלחים! על עשבים לחים אסור לילך לפי שהוא תולש אותם.
הא ביבשים! עשבים יבשים אין בהם משום תולש, [825] דכתלושין דמי. [824]
ואבעית אימא: **הא והא בלחים**. [826]
ולא קשיא:
כאן בימות החמה, יש זרע בגבעולין ובהליכתו הוא משיר את הזרעים מהגבעולים, ולכן אסור ליילך עליהן.
כאן בימות הגשמים, שאין זרע בתוך הגבעולין, ואינו משיר אותן, לכן מותר לילך עליהם.
ואיבעית אימא: **הא והא בימות החמה**, **ולא קשיא**:
הא דסיים מסאניה כשהוא נועל נעלים מותר לו לילך ע"ג עשבים.
הא דלא סיים מסאניה כשהוא יחף אסור לו לילך, כי העשבים נכרכין בין אצבעותיו ונתלשין.
ואיבעית אימא: **הא והא דסיים מסאניה**.
ולא קשיא:

[824] והרא"ש מבאר דבימות הגשמים אסור דהעשבים קשים ונוחין לישבר וליתלש ובימות החמה הם רכים ונכפפים ומותר. ורבינו יהונתן מבאר להיפוך דבימות החמה הם נוטים ליבשות וקרובים לישבר ובימות הגשמים שהם לחים מותר.
[825] קשה, הא לעיל אמרינן דאפילו ביבשים אסור לתלוש מדרבנן. וי"ל דדוקא באילן שהוא גבוה וניכר התלישה גזרו, משא"כ בעשבים. תוד"ה לא.
[826] ולא חיישינן שמא יתלוש עשבים בהליכתו. וכן להלן בהא והא בימות החמה צריך לומר דס"ל השתא דאינו משיר הזרע בהליכתו.

הא דאית ליה עוקצי, שיש לנעל כיפוף מתחתיה, והעשבים נדבקים שם, ונתלשין.
הא דלית ליה עוקצי ואין חשש שיתלשו.
ואיבעית אימא: **הא והא דאית ליה עוקצי**. ולא קשיא:
הא דאית ליה שרכא, שהעשבים ארוכים ונתלשים בקלות, הילכך אסור לילך עליהם.
הא דלית ליה שרכא, שאינם ארוכים ואינם נתלשים כתוצאה מההילוך עליהם.
ומסקינן: **והאידנא, דקיימא לן כרבי שמעון**, דדבר שאינו מתכוין מותר - **כולהו שרי** לילך על גבי עשבים, בכל אופן, שהרי אינו מתכוין לתלשם.
ואמר רמי בר חמא אמר רב אסי: אסור לאדם שיכוף את **אשתו לדבר מצוה**, לתשמיש.
שנאמר "ואץ ברגלים - חוטא" ["רגלים" מלשון תשמיש כדכתיב אצל סיסרא "בין רגליה כרע נפל שכב"]. [827]
ואמר רבי יהושע בן לוי: כל הכופה אשתו לדבר מצוה - הווין לו בנים שאינן מהוגנים.
אמר רב איקא בר חיננא: מאי קראה, מהיכן למדנו זאת?
דכתיב ברישא דקרא ד"ואץ ברגלים חוטא"
- "**גם בלא דעת נפש לא טוב**". שלא טובים הבנים הנולדים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים.
תניא נמי הכי: "**גם בלא דעת נפש לא טוב**"
- **זה** הכופה אשתו לדבר מצוה.
"**ואץ ברגלים חוטא**" - **זה הבועל ושונה** בבעילתו, שמטריח את אשתו.
ומקשינן: **איני, והאמר רבא: הרוצה לעשות כל בניו זכרים - יבעול וישנה**, שמחמת ביאה ראשונה מתלבשת האשה תאוה, ובביאה שניה היא מזרעת תחלה, ואז היא יולדת זכר.
ואילו בברייתא נאמר שהבועל ושונה בבעילתו הוא חוטא?
לא קשיא:
כאן, לדעת האשה, שמסכימה, רצוי הוא לבעול ולשנות.
כאן, שלא לדעת האשה, הוא נקרא חוטא.
אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל אשה שתובעת את **בעלה לדבר מצוה** לתשמיש, **הווין לה בנים שאפילו בדורו של משה לא היו כמותן!**
דאילו בדורו של משה כתיב "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם".
וכתיב "ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים", ואילו "נבונים", שמבינים דבר מתוך דבר **לא אשכח** לא מצא משה.

[827] ו"אץ" מלשון דוחק כדכתיב ויאיצו המלאכים. רבינו יהונתן.

ואילו גבי לאה, כתיב "**ותצא לאה לקראתו, ותאמר: אלי תבוא, כי שכר שכרתיך**", שתבעה את יעקב לדבר מצוה.

וכתיב "**ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, לדעת מה יעשה ישראל. ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם**".

הרי שיצאו מלאה [יששכר נולד מאותה ביאה] בנים "יודעי בינה", דהיינו, נבונים.

ומקשינן: **איני**? **והאמר רב יצחק בר אבדימי: עשר קללות נתקללה חוה.**

דכתיב "**אל האשה אמר: הרבה ארבה**" - **אלו שני טפי דמים.**

א. **אחת, דם נדה.**

ב. **ואחת, דם בתולים.**

ג. "**עצבונך**" - **זה צער גידול בנים.** [828]

ד. "**והרונך**" - **זה צער העיבור**, שהמעוברות חולות הן. [829]

ה. "**בעצב תלדי בנים**" - **כמשמעו**, דהיינו צער הלידה.

ו. "**ואל אישך תשוקתך**" - **מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה** לתשמיש **בשעה שיוצא לדרך.**

ז. "**והוא ימשל בך**" - **מלמד שהאשה תובעת בלב, והאיש תובע בפה**, שהוא מושל לומר בפה תאות לבו, ואילו האשה מתביישת להוציא בפה.

וזו היא מדה טובה בנשים! שאינה תובעת בפה.

ואילו רבי יוחנן אמר ששבח הוא לאשה שתובעת בעלה לדבר מצוה?

ומשנינן: **כי קאמרינן** שהוא שבח לאשה **דמרציא ארצויי קמיה**, שהיא מראה לפניו עניני חיבה כדי לפתותו לדבר מצוה. כמו לאה, שאמרה ליעקב לסור לאהלה, ולא תבעתו בפה.

והוינן בה: הרי **הני - שבע** קללות **הווין** בסך הכל.

ואילו לעיל אמרינן דעשר קללות נתקללה חוה?

ומתרצינן: **כי אתא רב דימי אמר** עוד שלש קללות -

א. **עטופה כאבל**, שמתביישת לצאת לרחוב בגילוי שערות.

ב. **ומנודה מכל אדם** לקמן מפרש לה.

ג. **וחבושה בבית האסורין**, שאינה יוצאת מביתה, לפי שכל כבודה בת מלך פנימה.

---

[828] גם לאיש יש צער גידול בנים אבל באשה הוי טפי כדאמר: דיינו שמגדלות את בנינו וכו'. ח"א מהרש"א.

[829] שינה הכתוב הסדר. דצער גידול בנים הוא לאחר הריון ולידה, לאשמעינן שבעוד שיש לה צער גידול בנים הראשונים, שעדיין קטנים הם, כבר יהיה לה צער הריון חדש. תורת חיים. הומפרשים על עין יעקב כתבו דלכך שינה הסדר לפי שאצל חוה שהולידה את קין והבל קודם החטא והקללה, היה צער גידול בנים של קין והבל קודם צער העיבור והריון של שת.

והוינן בה: **מאי מנודה מכל אדם**?
אילימא משום דאסיר לה ייחוד עם האנשים?
איהו נמי הרי גם לאיש **אסיר ליה ייחוד** עם הנשים, ומאי קללה היא זאת לנשים?
ומשנינן: **אלא דאסירא לבי תרי**, שאינה יכולה להינשא לשני אנשים, ואילו האיש נושא נשים הרבה.
במתניתא תנא שלש קללות אחרות -
א. **מגדלת שער כלילית** כמו שד.
ב. **ויושבת ומשתנת מים כבהמה**, שכורעת כשהיא משתנת, כמו פרידה.
ג. **ונעשית כר לבעלה** בשעת תשמיש, שהוא למעלה.
ואידך, רב דימי שאינו מונה את אלו, משום דסבר:
הני תלת - **שבח הוא לה!**
זה שיושבת ומשתנת הוא צניעות בשבילה, ואין לה קושי בדבר.
וגם מה שנעשית כר לבעלה אין לה טורח כל כך בזה.
ואדרבה, טורחו מרובה משלה. [830]
דאמר רבי חייא: **מאי דכתיב** בספר איוב "**מלפנו מבהמות ארץ, ומעוף השמים יחכמנו**". כך פירושו: "**מלפנו** מלמדנו **מבהמות**" [שהקב"ה נתן בהם חכמה, כדי להורות לנו מתוך התנהגותם] - **זו פרידה, שכורעת ומשתנת מים**. ולמדנו מזה צניעות.
ומעוף השמים יחכמנו - זה תרנגול, שמפייס, שהולך ופושט כנפיו לאות פיוס, **ואחר כך בועל**.
אמר רבי יוחנן: **אילמלא לא ניתנה תורה, היינו למדין**:
צניעות מחתול שאינו עושה צרכיו בפני אדם ומכסה צואתו.
וגזל מנמלה שכל אחת אוגרת מזונה לעצמה ואינה גוזלת מחברתה.
ועריות מיונה שאינה מזדווגת אלא עם בן זוגה.
שנינו בברייתא: **דרך ארץ מתרנגול - שמפייס ואח"כ בועל**.
ומאי וכיצד הוא **מפייס לה**?
אמר רב יהודה אמר רב: **הכי קאמר לה**: **זביננא לך זיגא** אקנה לך מלבוש ארוך, **דמטו ליך עד כרעיך** שמגיע לך עד לארץ. [831]

[830] והא דמגדלת שער כלילית לא הוי קשיא ליה כלל, דהיינו עטופה כאבל דלעיל, שעטופה כדי לכסות גידול שערה כלילית. ח"א מהרש"א. והיעב"ץ כתב דגידול שער שבח הוא לה דנוי האשה הוא כדאמרינן שער באשה ערוה.

[831] לכאורה תימא, וכי התרנגולת צריכה למלבוש? ועוד כיון דהתרנגול משקר לה פעם ופעמיים לא היה לה להתרצות עוד. אלא ודאי, אין התרנגול מפייס את התרנגולת כלל, ולא אמר לה כלום. אלא שהקב"ה נתן טבע

לבתר הכי, לאחר שבעל, הוא מנענע וכופף ראשו לעומתה, **ואמר לה: לישמטתיה לכרבלתיה דההוא תרנגולא**, תיחתך כרבולתי, **אי אית ליה ולא זביננא ליך** אם יהיה לי במה לקנות המלבוש, ולא אקנה לך.

דף קא.

מתניתין:

"מוקצה" - היא חצר שאחורי הבתים, שאין משתמשין בה תדיר, ואין עושין לה דלת קבועה בציר כשאר דלתות. אלא, מעמידין דלת זקופה כנגד הפתח, וכשבאין לפתוח מניחים אותה על הארץ.

הדלת שב"מוקצה", וה**חדקים שבפרצה**, קוצים שנקשרו יחד כדי לסתום בהם את הפירצה, ולפעמים פותחים אותה. **ומחצלות** של קנים המשמשות כדלת - **אין נועלין בהן** בשבת.

שהואיל ואינן קבועים שם, הרי זה נראה כבונה כשהוא נועל בהן.

אלא אם כן הן קשורים ותלויים בפתח, **וגבוהים מן הארץ** מעט, שגם בשעה שפותחן אינם נגררין על הארץ. שאז ניכר שהם עשויין להינעל ולהיפתח כדלת, ולכן הנועל אותם שוב אינו נראה כבונה. [832]

גמרא:

ורמינהו: תניא: **דלת הנגררת** על הארץ בשעת פתיחתה, **ומחצלת** המשמשת כדלת **הנגררת**, **וקנקן הנגרר**, כלי שאוחזים בו מאחורי המחרשה בשעת החרישה, ויש המשתמשים בו לנעילת דלת - **בזמן שקשורין ותלויין** בפתח **נועלין בהן בשבת. ואין צריך לומר ביום טוב.**

הרי שדי בכך שהם קשורים ותלויים, ולא איכפת לן אם הם נגררים על הארץ. ואילו משנתנו מצריכה שיהיו דוקא גבוהים מן הארץ?

ומתרצינן: **אמר אביי**: הברייתא מדברת **בשיש להם ציר** לאותם דלתות [833] [אלא שאינו

לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש וינענע בראשו לאחר תשמיש דרך פיוס כדי שילמדו ממנו בני אדם לפייס את נשותיהן בשעת תשמיש. וכן הפרידה שכובלת ומשתנת לא משום צניעות היא עושה כן, שהרי אין לה דעת אלא הקב"ה נתן לה טבע זה דרך צניעות כדי שילמדו ממנה בני אדם לעשות כן. תורת חיים.

[832] הקשה הראב"ד [הובא בראש סי' ט"ו] דהלא תוספת אהל ארעי הוא שהרי הדלת עשויה לפתוח ולסגור וקיי"ל תוספת אהל עראי מותר בשבת. ותירץ דשאני הכא בדלת שבמוקצה שאינה עשויה לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו עליהם, ועל כן הוי כתוספת אהל קבע. ואה"נ אם הוא פתח קבוע ליכנס ולצאת דרך שם מותר לנעול אעפ"י שאין גבוה מן הארץ. וכן נפסק בשו"ע סי' שי"ג ס"ג.

[833] והריטב"א מפרש אפילו כשהציר אינו בדלת עצמה אלא עשוי בפתח מתוקן לדלת, שהרי מחצלת וקנקן אין בהם ציר.

קבוע בפתח], [834] ועל ידי כן ניכר שהם דלת גמורה.
ומאחר שהם קשורים ותלויים, לא מיחזי כבונה, אף אם הם נגררין על הארץ. אבל במתניתין מיירי בשאין להם ציר, ולכן צריך שיהיו גם גבוהים מן הארץ.
רבא אמר: הברייתא מדברת **בשהיה להן ציר**, ואעפ"י שעכשיו אין להם ציר, הואיל וניכר בהם שהיה להם ציר בעבר, הרי יש בכך היכר שהוא דלת.
ולפיכך סגי בקשורין ותלויין.
מיתיבי: תניא: **דלת הנגררת**, **ומחצלת הנגררת**, **וקנקן הנגרר** - **בזמן שיש להן ציר** [כך גירסת רבינו חננאל] [835] **וגבוהין מן הארץ**, הרי **אפילו** גבוהים מהארץ **מלא נימא**, **נועלין בהן**.
ואם לאו, שאינם גבוהים כלל מהארץ - **אין נועלין בהן**.
וקשיא בין לאביי ובין לרבא.
דהא מבואר להדיא בברייתא זו שגם בשיש להם ציר בעינן שיהיו גבוהים מן הארץ.
והדרא קושיא לדוכתיה, שבברייתא הקודמת מבואר דסגי בקשורין ותלויין? [836]
אביי מתרץ לטעמיה. **ורבא מתרץ לטעמיה**.
אביי מתרץ לטעמיה דהכי קאמרה הברייתא: **או שיש להן ציר** נועלין בהן, ואעפ"י שהן נגררין [והיינו דינא דברייתא הקודמת]. **או שגבוהין מן הארץ**, ואז אפילו אין להן ציר נועלין בהן [והיינו דינא דמתניתין].
רבא מתרץ לטעמיה דהכי קאמרה הברייתא:
כשהיה להן ציר נועלין ואעפ"י שעכשיו אין להן ציר. **או שגבוהין מן הארץ**.
תנו רבנן: **סוכי קוצים** חבילות קוצים, **וחבילין** של מין אחר, **שהתקינן** לסתום בהם **פירצה שבחצר** - **בזמן שקשורין ותלויין**, [837] **נועלין בהן בשבת**. **ואין צריך לומר ביום טוב**.
תני רבי חייא: **דלת** "**אלמנה**" מתיקוניה, שאינה מתוקנת כדלת רגילה **הנגררת** - **אין נועלין בה** ואפילו יש לה ציר.

[834] אבל אסור להחזיר הציר למקומו ואם החזיר חייב חטאת. רשב"א.
[835] דלגירסא שלפנינו לא קשה כלל דהא איכא לאוקמי כשאין להם ציר לאביי או שלא היה להם ציר לרבא כמו משנתנו. וגם אביי ורבא לא היו צריכים להגיה הברייתא אלא להעמידה בשאין להם ציר. תו' רבינו פרץ.
[836] הוי מצי למימר וליטעמיך הא ע"כ ברייתא זו קשיא מרישא לסיפא דקרי לה נגררת וקאמר דגבוהיו מן הארץ. תודה מיתיבי.
[837] וגם גבוהים מן הארץ [שהרי אין להם ציר] מדלא קתני הנגררים, ואשמעינן שאפילו פירצה שבחצר אין דינה כפתח קבוע [עיין הערה 80] לפי שכל פירצה נראה כאילו רוצה לסותמה ולא לשמש כדלת. ובקרבן נתנאל אות ס' כתב דאי"צ שיהיו גבוהים מן הארץ הואיל והוא בחצר שעשוי לפתוח ולנעול תדיר.

שאילו היתה דלת רגילה היה מותר לנעול בה אפילו בנגררת. אבל הכא, בדלת אלמנה, אסור עד שתהא גבוהה מן הארץ [תוד"ה דלת]. [838]

ומבארינן: **היכי דמי דלת אלמנה? איכא דאמרי: דחד שיפא**. שעשויה מקרש אחד בלבד, ודרך הדלתות שעשויות משני קרשים. ולפי שאין לה צורת דלת הרי כשנועלה הוא נראה כאילו סותם את הכותל, ובונה בשבת.

ואיכא דאמרי: דלית ליה גשמה, שאין לה בריחים המחברין אותה, אלא היא מחוברת במסמרים בלבד.

אמר רב יהודה: האי מדורתא, לערוך עצים זה על זה ביום טוב לצורך מדורה - **ממעלה למטה**, אם אוחז תחילה את העצים העליונים באויר, ואח"כ נותן את התחתונים מתחתיהן - **שרי**, לפי שאין זה דרך בנין להתחיל מלמעלה למטה.

אבל **ממטה למעלה**, כדרך שעושין לפני השרים מדורה גדולה, שמסדרין עצים מארבעה צדדים כמו מחיצות, ועליהם מניחים עצים כמו גג - **אסור**, לפי שדרך בנין הוא.

וכן ביעתא, לשים ביצים על גבי האסכלה [מתקן מברזל עשוי רצועות ומתחתיו גחלים] [839] או על גבי עצים המונחים זה אצל זה, מותר רק מלמעלה למטה, שיאחז הביצים בידו, וחבירו יתן האסכלה או הביצים תחתיהם.

ולא מלמטה למעלה, שיביא קודם את האסכלה והעצים ויניח את הביצים עליהם.

וכן קידרא שמקרבין שתי חביות זו אצל זו ומניחים עליהם קדירה והאש למטה - לא יביא קודם את החביות.

אלא, יאחז הקדירה באויר, ואח"כ ישים את החביות תחתיה.

וכן פוריא מטה מתקפלת, לא יביא קודם את הדפנות ויפרוס עליהם את העור המשמש למצע, אלא יאחז את העור שטוח מלמעלה, ואח"כ יביאו את הדפנות מתחתיו.

וכן חביתא, כשמסדרין חביות במרתף שורה על שורה, צריך לסדר אותם מלמעלה למטה.

---

[838] דאי באין להן ציר אפילו דלת רגילה גם אסור בנגררת. תוס' שם. והריטב"א הקשה ע"ז שהרי קנקן שגרע מדלת אלמנה ואעפי"כ מועיל בו ציר כדלעיל. ותירץ דשאני קנקן ומחצלת שאין חסרין ממלאכתן כלום. אבל דלת אלמנה לא נגמרה מלאכתה, ונראית כמו דף בעלמא, ואינו נראה כפותח וסוגר בדלת, אלא כפותח וסוגר בדף בעלמא, שאין דרכו בכך, אלא נראה כבונה. והרשב"א הביא בשם הראב"ד דמיירי באין להן ציר והקשה עליו כנ"ל. [ויש ליישב דהראב"ד לשיטתו בהערה 80 דבנכנסין ויוצאין בה תדיר אי"צ שיהיו גבוהין מן הארץ ואשמעינן דדלת אלמנה אף שעשויה לכניסה ויציאה תמיד אסור בנגררת. וכעי"ז כתב בביאור הגר"א סי' שי"ג ס"ג].

[839] רש"י. והתוס' בד"ה וכן, חולקים ע"ז, שאין דרך בנין בכך כיון שהמחיצות עשויות כבר. ולא דמי לחבית ופוריא שעושה גם את המחיצות. אלא יש לפרש כפירוש השני שברש"י, שמסדר עצים או ביצים זה ליד זה ומניח ביצה על גביהן.

אמר ליה ההוא צדוקי לרבי יהושע בן חנניה: חדקאה! אתה דומה לקוץ. **דכתיב בכו**, עליכם נאמר בספר מיכה "**טובם כחדק**", שהטובים שבישראל משולים לקוצים.
אמר ליה רבי יהושע בן חנניה: **שטיא! שפיל לסיפא דקרא** השפל עיניך לסוף המקרא ותראה שלשבח הוא נאמר **דכתיב** "**ישר ממסוכה**", שהישרים שבתוכנו מגינים עלינו כסוכה.
ואלא מאי "**טובם כחדק**"?
כשם שחדקים הקוצים **הללו מגינים על הפירצה - כך, טובים שבנו מגינים עלינו!**
דבר אחר: "**טובם כחדק**" - **שמהדקין** הצדיקים **את הרשעים**, שוחקים אותם עד הדק **לגיהנם**.
שנאמר "**קומי ודושי בת ציון, כי קרנך אשים ברזל, ופרסותיך אשים נחושה, והדיקות עמים רבים**"

מתניתין:

לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויטול מפתח המונח ברה"ר, **ויפתח** בו את פתח החנות הנמצאת **ברשות הרבים**.
ואעפ"י שממקום המפתח ועד הפתח אין מרחק של ארבע אמות, ולא עבר על טלטול ברה"ר, מכל מקום אסור. גזירה, שמא ישכח ויכניס את המפתח אליו, לרשות היחיד.
וכמו כן, לא יעמוד אדם **ברשות הרבים** ויושיט ידו למעלה ויקח מפתח מגג החנות שהוא רשות היחיד, **ויפתח** את המנעול, שאף הוא עומד **ברשות היחיד**.
וכגון שהוא למעלה מעשרה טפחים. גזירה, שמא יביא את המפתח אליו לתוך עשרה טפחים שברה"ר, ונמצא מוציא מרה"י לרה"ר.

דף קא:

אלא אם כן עשה מחיצה גבוהה עשרה טפחים ברה"ר, והוא עומד בתוכה, שאז יכול לפתוח ברה"י. שהרי הוא עומד ברה"י ופותח ברה"י [וקאי אסיפא], **דברי רבי מאיר**.
[והוא חולק על המשנה לעיל [צח ב] שעומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר, וכן להיפוך, ולא גזרינן שמא יכניס החפץ לרשותו].
אמרו לו חכמים: **מעשה בשוק של פטמים** קצבים **שהיה בירושלים, שהיו נועלין** את חנויותיהם בשבת, והמנעול היה למעלה מעשרה טפחים, **ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח**, ואעפ"י שהם בעצמם עמדו בשוק, שהוא רה"ר,
רבי יוסי אומר: שוק של צמרים מוכרי צמר **היה!**

[לא בא לחלוק על חכמים אלא כיצד היה המעשה, ולא בהלכה]. [840]

גמרא:

והוינן בה: **ורבנן**, שהשיבו לרבי מאיר במתניתין משוק שהיה בירושלים - לא כדין השיבו!

שהרי **אמר רבי מאיר** "**רשות הרבים**", שאסור לעמוד בה ולפתוח ברה"י, **ומהדרו אינהו כרמלית**?! שהרי ירושלים אינה רה"ר אלא כרמלית, ומאי ראיה מכרמלית לרה"ר?

והרי שאני כרמלית, שהואיל ואיסור ההעברה מרה"י אליה אינה רק מדרבנן, הלכך לא גזרינן שלא יעמוד בכרמלית ויפתח ברה"י שמא יביא את המפתח אליו, דהוי גזירה לגזירה.

אבל ברה"ר - אפשר דגזרינן.

דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ירושלים, אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה היו **חייבין עליה משום רשות הרבים**, שהרי יש בה ששים רבוא איש ורחובותיה מפולשין משער לשער.

אבל מאחר שנועלין את שערי העיר בלילה הרי היא כחצר אחת גדולה ואפילו ביום, משום שאינה דומה לדגלי מדבר שהיה שם דרך פתוחה בכל שעה. אלא שאין מטלטלין בה מדרבנן, לפי שלא עשו בה עירובי חצירות. [841]

ומתרצינן: **אמר רב פפא**:

כאן, קודם שנפרצו בה פרצות בחומת ירושלים, אז הוי כרמלית.

כאן, בשוק של פטמים דמתניתין, איירי **לאחר שנפרצו בה פרצות** בחומת העיר, שנעשתה רשות הרבים. ובכל זאת היו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח. ושפיר השיבו חכמים לרבי מאיר.

רבא אמר: לעולם ירושלים דינה ככרמלית.

וסיפא דמתניתין שאמרו לו חכמים לרבי מאיר משוק של פטמים - **אתאן לשערי גינה**, שרבי מאיר אוסר אפילו בגינה שדינה ככרמלית, שלא יעמוד אדם בתוכה ויפתח ברה"י כדלקמן.

ועל זה השיבו לו חכמים משוק של פטמים, שאף הוא היה כרמלית, והיו נוהגין היתר

---

[840] ובתפארת ישראל כתב דרבי יוסי קמשמע לן דאף דלא היה צורך כל כך לפתוח ולנעול בשבת חנות של צמר כמו בחנות של קצבים, שהיו מוכרים ג"כ בשר מבושל, אפ"ה לא גזרו על כך.

[841] וכרמלית דנקט לאו דוקא, אלא ירושלים דינה כחצר שאינה מעורבת ומותר לטלטל בכולה כלים ששבתו בה מערב שבת, ואין איסור אלא שלא להכניס ולהוציא מהבתים וחצרות למבואות, כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר שאינה מעורבת. ריטב"א.

בדבר.[842]

והכי קאמר רבי מאיר במתניתין:[843]

וכן לא יעמוד ברשות היחיד ויפתח בכרמלית, כגון שהוא עומד בחצירו ומכניס ידו דרך חור או סדק לתוך הגינה שהיא כרמלית.

[כי אינה מקום דירה והיא גדולה יותר מבית סאתיים, וקיי"ל דקרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו יותר מארבע אמות] ויטול משם מפתח ויפתח מבפנים.

וכן לא יעמוד **בכרמלית ויפתח ברשות היחיד**, כגון שעומד בתוך הגינה ומושיט ידו למעלה, ונוטל מפתח ממקום שגובה עשרה ורחב ארבעה, שהוא רה"י, ופותח את המנעול, שאף הוא למעלה מעשרה.

אלא אם כן עשה בתוך הגינה **מחיצה גבוהה עשרה טפחים**, והוא עומד בתוכה, ואז יכול לפתוח את המנעול שגבוה למעלה מעשרה, שהרי גם ידו ברה"י, דרה"י עולה עד לרקיע, **דברי רבי מאיר**.

והכל משום גזירה, שמא יביא את המפתח לרשות שהוא נמצא בה. דרבי מאיר גוזר אפילו אטו העברה מכרמלית לרה"י, אעפ"י שהאיסור רק מדרבנן.

אמרו לו חכמים: **מעשה בשוק של פטמים שהיה בירושלים, שהיו נועלין, ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח.**

רבי יוסי אומר: **שוק של צמרים היה.**

תנו רבנן: **פתחי שערי גינה - בזמן שיש להן בית שער** בית קטן העומד בפתח הגינה ופתחו משמש לפתח הגינה.

אם הבית שער עומד **מבפנים** לגינה **פותח ונועל מבפנים**.

ואם הוא **מבחוץ** לגינה **פותח ונועל מבחוץ**.

כלומר, שהוא פותח את הבית שער בכל מקום שהוא נמצא, שהרי הפותח עומד בתוך הבית שער שהוא רה"י, וגם המפתח והמנעול נמצאים שם.

אם יש להן בית שער **מכאן ומכאן - פותח ונועל כאן וכאן** את שני הפתחים של שני בתי השערים.

---

[842] ומיהו רבנן גופייהו מתירים אפילו מרה"י לרה"ר. דאל"כ מתניתין דלעיל צח ב דעומד אדם בה"י ומטלטל ברה"ר אתיא דלא כמאן. תורת חיים.

[843] כתב הריטב"א דאין הכונה שרבי מאיר אמר כן להדיא במתניתין דא"כ הו"ל חסורי מחסרא. אלא מדייקינן ממה שאמר שצריך לעשות מחיצה גבוה עשרה, משמע דבפחות מכן אסור אע"ג דהוי כרמלית. ונקט שערי גינה משום דאיירי בה בברייתא לקמן.

אם **אין להן בית שער לא לכאן ולא לכאן**, אלא יש רק שער לגינה, והוא סמוך לרה"ר - **אסורין כאן וכאן**, בין לפתוח ולנעול מצד רה"ר ובין מצד הגינה.

לפי שהמנעול הוא רה"י [כי מנעולי גינה הם בדרך כלל גבוהים עשרה טפחים ורחבים ארבעה טפחים], ואילו האדם עומד ברה"ר או בגינה שהיא כרמלית.

ואף אם המפתח מונח על המנעול ואין הוא מוציאו מרשות לרשות, מכל מקום גזרינן שמא יביא את המפתח אליו להיכן שהוא עומד, ונמצא מוציא מרה"י לרה"ר או לכרמלית.

וכן חנויות הפתוחות לרה"ר, והאיסקופה [מפתן] שלהם דינה ככרמלית, [לפי שהיא גבוהה פחות מעשרה טפחים ורחבה ארבעה טפחים], ומנעולי חנויות לפעמים הם גבוהים ולפעמים הם נמוכים.

ולכן, **בזמן שהמנעול למטה מעשרה** טפחים, שאז הוא כרמלית [כיון שהוא בולט מהדלת ברוחב ארבעה טפחים] - **מביא מפתח מערב שבת, ומניחו באיסקופה.**

ולמחר, פותח ונועל, ומחזירו לאיסקופה שנמצא מטלטל מהאיסקופה למנעול שעל גביו דרך אויר האיסקופה, וחזור. וכל הזמן הוא מטלטל רק בכרמלית.

ובזמן שהמנעול למעלה מעשרה טפחים, שאז הוא רה"י - **מביא מפתח מערב שבת, ומניחו במנעול**. כלומר, על גבי המנעול, ולא באיסקופה, כי אז לא יוכל לטלטלו למחר משם למנעול, דהוי מכרמלית לרה"י.

ולמחר, פותח ונועל, ומחזירו למקומו על גבי המנעול, דהוי מרה"י לרה"י, **דברי רבי מאיר**.[844]

וחכמים אומרים: אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה טפחים, מביא מפתח מערב שבת ומניחו באיסקופה.

ולמחר, פותח ונועל, ומחזירו למקומו. כי לדעת חכמים, הרי המנעול, אף שהוא גבוה עשרה טפחים אינו רה"י אלא הוא מקום פטור, כדמפרש לקמן. ולכן מותר לטלטל מהאיסקופה למנעול דהוי מכרלית למקום פטור.

או שמחזיר את המפתח לאחר שנועל, **בחלון שעל גבי הפתח**, שרוחבו פחות מארבעה טפחים, דהוי מקום פטור. ונמצא, כשהוא מטלטל מהמנעול לחלון, הוא מטלטל ממקום פטור למקום פטור.

[844] ואף שהאדם עומד על האיסקופה שהיא כרמלית, לא גזר רבי מאיר שמא יביא את המפתח מהמנעול אליו, דהוי מרה"י לכרמלית, כי ר"מ חזר בו מדבריו דלעיל, ולא גזר באופן שהטלטול אסור רק מדרבנן, כמבואר להלן בסוף הסוגיא.

אך **אם יש בחלון ארבעה** טפחים **על ארבעה** טפחים, שאז הוא רה"י, **אסור** להחזיר את המפתח לשם, **מפני שהוא כמוציא מרשות לרשות**. כאילו העביר את המפתח מהאיסקופה שהיא כרמלית אל החלון שהוא רה"י, ואעפ"י שלא העביר ישירות מכרמלית לרה"י, שהרי עשה הנחה באמצע במנעול שהוא מקום פטור, בכל זאת אסרו חכמים לעשות כן, כדלקמן.

והוינן בה: **מדקאמר** הברייתא "**וכן חנויות** הפתוחות לרה"ר" - **מכלל דבאיסקופת כרמלית עסקינן**, שהאיסקופה של החנות היא כרמלית, בדומה לשערי גינה דלעיל מיניה, שהגינה היא כרמלית.[845]

והשתא תיקשי: **האי מנעול - היכי דמי**?

אי דלית ביה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים ברוחב, הרי **מקום פטור הוא** אפילו כשהוא למעלה מעשרה טפחים. ומדוע אסר רבי מאיר לטלטל את המפתח מהאיסקופה למנעול, בזמן שהמנעול למעלה מעשרה טפחים, והרי מותר לטלטל מכרמלית למקום פטור!?

ואי אית ביה ארבעה על ארבעה - הרי הוא רה"י.

ואם כן תיקשי, וכי **בהא לימא רבנן** "**אף בזמן שהמנעול למעלה מעשרה מביא מפתח מערב שבת ומניחו באיסקופה, למחר פותח ונועל בו ומחזירו לאיסקופה או לחלון שעל גבי הפתח**"!?

ואיך מותר לטלטל המפתח מהאיסקופה למנעול, **והא קא מטלטל מכרמלית לרה"י**?

ומשנינן: **אמר אביי**: **לעולם**, **דאין בעובי** במנעול רוחב **ארבעה** על ארבעה.

אבל, **ויש בו** כדי **לחוק**, שיש מספיק מקום בעובי הדלת כדי לחקוק שם במקביל לראש המנעול, **ולהשלימו לארבעה** טפחים.

ובהא פליגי רבי מאיר וחכמים.

דרבי מאיר סבר: **חוקקין להשלים**! שרואים את הדלת כאילו היא חקוקה עד השלמת ארבעה טפחים, והרי המנעול הוא רה"י, ולכן אסור לטלטל את המפתח מהאיסקופה למנעול.[846]

---

[845] כתב הריטב"א שמדברי רבי מאיר ורבנן היה יכול להוכיח דאיסקופה כרמלית. דבכל אופן אחר יקשה או מרבנן או מר"מ [עיי"ש] אלא דניחא ליה לדיוקא מרישא דברייתא.

[846] וא"כ יכול להניח את המפתח גם ברה"ר ולטלטלו משם למנעול דהוי מרה"ר למקום פטור. אלא שאין הדרך להניחו ברה"ר שאינו משתמר שם. תוד"ה אין. והרשב"א מבאר דלרבותא נקט אסקופה משום סיפא דחלון שיש בו ארבעה שאפילו ברשויות דרבנן אסור להחליף, דהיינו שנוטל מכרמלית לרה"י דרך מקום פטור. ואי הוי תני רה"ר הו"א שדוקא מרה"ר לרה"י אסור דרך מקום פטור.

ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים! אלא מתייחסים למנעול כמות שהוא, והרי הוא מקום פטור. ולכן מותר לטלטל מהאיסקופה למנעול.

אמר רב ביבי בר אביי: שמע מינה מהא מתניתא, תלת:

א. **שמע מינה** מדרבי מאיר: **שחוקקין להשלים.**

ב. **ושמע מינה: הדר ביה רבי מאיר משערי גינה.**

ברישא דברייתא, בשערי גינה, מבואר שרבי מאיר אוסר לעמוד ברשות אחת ולפתוח ברשות אחרת, אפילו כשמדובר בין שתי רשויות שהטלטול ביניהם אינו אסור אלא מדרבנן. לפי שגם אז גזרינן שמא יביא את המפתח ממקום שהוא פותח למקום שהוא עומד שם.

ואילו בסיפא מבואר שהוא אינו גוזר אטו טלטול דרבנן.[847]

שהרי כשהמנעול למעלה מעשרה טפחים הוא מתיר לפתוח אותו על אף שהאדם עומד על האיסקופה שהיא כרמלית. ולא גזר שמא יביא את המפתח מהמנעול שהוא רה"י אליו לכרמלית. שהואיל ואיסור הטלטול מרה"י לכרמלית אינו אלא מדרבנן לא גזרינן גזירה לגזירה.

ג. **ושמעת מינה מדרבנן** שאוסרין להחזיר את המפתח לחלון שיש בו ארבעה: **איתא לדרב דימי.**

דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מקום שאין בו ארבעה על ארבעה טפחים - **מותר** בין **לבני רשות** הרבים ובין **לבני רשות היחיד לכתף עליו.** להוריד עליו את משאם, לפי שמותר להעביר מרה"ר או מרה"י למקום פטור.

ובלבד שלא יחליפו ויעבירו מרשות אחת לשניה דרך מקום פטור, אפילו כשעשו הנחה באמצע במקום פטור, גזירה שמא יבאו להעביר מרשות לרשות ישירות בלא הנחה באמצע.

ולכן אוסרין רבנן ליטול מפתח מאיסקופה, שהיא כרמלית, ולפתוח ולנעול בו ולהחזירו אח"כ לחלון של ארבעה שהוא רה"י. אעפ"י שהיתה הנחה של המפתח באמצע הדרך, בתוך המנעול, שהוא מקום פטור.[848]

[847] הראשונים הקשו על זה, דהא קתני בברייתא "וכן חנויות" ואיך יתכן לומר דרישא וסיפא פליגי, והגמרא היתה צריכה להקשות מרישא לסיפא כבכל הש"ס. והביאו בשם הר"ח דלא דגרסינן אם אין להם בית שער לא לכאן ולא לכאן וכן חנויות וכו' ", ולא בברייתא זו כלל דרבי מאיר גזר גם אטו איסור טלטול מדרבנן רק במשנה מבואר כן. והריטב"א מוסיף שהכרח הגמ' דר"מ חזר בו מדלא השיב כלום לרבנן במתניתין על ראיתם מירושלים.

[848] לעיל פז ב מבואר דרב דימי עצמו לא אסר להחליף אלא בין רשויות שאסור לטלטל ביניהם מדאורייתא. והכא מבואר דאסור אף ברשויות דרבנן. וצריך לומר דהגמ' קאמרה דמכאן ראיה לרב דימי ועדיפא מדרב דימי שמחמירה הברייתא יותר ממנו, ורב דימי מודה בכך אלא שהוא מוכיח מהסוגיא דלעיל דלא כברייתא זו. לעיל פז ב בתוד"ה הכא.

מתניתין:

נגר, שבהוא בריח שתוחבים בחור שבמפתן לנעול בו הדלת, **שיש בראשו גלוסטרא**, שהוא עבה וגדול בראשו כמו רימון, ועל ידי כן יש עליו תורת כלי, שראוי לדוך בו פלפלין.

בכל זאת **רבי אליעזר אוסר** לנעול בו את הדלת בשבת, אלא אם כן הוא קשור ותלוי בדלת.

שאם אינו קשור ותלוי בדלת, הוא נראה כבונה, בנעילתו.

ורבי יוסי מתיר. שהואיל ותורת כלי עליו אינו נראה כבונה.

אמר רבי אליעזר: **מעשה בבית כנסת שבטבריא, שהיו נוהגין בו היתר** בנגר שיש בו גלוסטרא לנעול בו בשבת. **עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן!** והרי זה ראיה לדברי.

רבי יוסי אומר: המעשה היה להיפך: **איסור נהגו בו, ובא רבן גמליאל והזקנים והתירו להן!** [849]

גמרא:

ומבארינן פלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי יוסי:

בניטל הנגר **באגדו**, כשהנגר קשור ותלוי בדלת בחבל חזק, שאפשר לטלטלו על ידי אותו חבל ואינו נפסק - **כולי עלמא לא פליגי** דמותר לנעול בו, שהואיל והוא קשור ותלוי היטב, ניכר הדבר שעומד לנעילת הדלת, ואינו נראה כבונה.

דף קב.

כי פליגי: (תחילת העמוד) **בשאינו ניטל באיגדו**, כשהחבל דק, שאם בא לטלטלו על ידי אותו החבל, מיד הוא נפסק.

דמר רבי יוסי **סבר**: **כיון דיש בראשו גלוסטרא, תורת כלי עליו**, ונראה לכל שרק לפי שעה הוא מניחו שם, [851] הלכך אינו נראה כבונה. [850]

ומר רבי אליעזר **סבר**: **כיון דאינו ניטל באיגדו, לא!** כיון שהחבל כל כך דק, הרי הוא כאילו אינו קשור כלל, ולא ניכר שעומד לנעילת דלת. [852]

---

[849] והא דאמרינן בעלמא שדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם, זה דוקא כשיודעים שהוא מותר ומחמירין על עצמם כדי שלא ירגילו בני אדם להקל ויבאו להתיר איסור. אבל אם מחמירין בטעות מותר להתיר להם. תוד"ה רבי יוסי.

[850] ואפילו אינו קשור כלל מותר. ומה דנקט אינו ניטל באיגדו, משום רבי אלעזר דאפילו בקשור אסור כיון שהחבל דק. אבל לרבי יוסי מותר בגלוסטרא אפילו בלא קשירה. ביאור הגר"א סי' שי"ג ס"ב בדעת רש"י. ועיי"ש בס"א דהטור והשו"ע חולקים שאפילו לרבי יוסי אינו מותר אלא דוקא כשקשור עכ"פ בחבל דק.

[851] רבינו יהונתן.

[852] והוי כנגר המונח דלקמן דאסור לכולי עלמא. רש"י.

ועל אף שיש לו גלוסטרא, הרי הוא נראה כבונה בשבת על ידי נעילתו. [853]

מתניתין:

נגר הנגרר, בריח הקשור בדלת אבל אינו תלוי באויר, שהחבל ארוך ועל ידי כן נגרר הנגר בארץ, ואינו נראה כקשור [854] - **נועלין בו במקדש**.

לפי שהאיסור לנעול בו אינו אלא שבות בעלמא מדרבנן, שמאחר שהוא קשור לדלת ועומד לשם כך, אינו כבונה ממש, אלא שנראה כבונה הואיל והוא נגרר בארץ. ולכן מותר לנעול בו במקדש, שאין שבות נוהג במקדש כי לא גזרו חכמים שם.

אבל לא נועלין בו **במדינה**! שמחוץ למקדש אין נועלין בו, היות וכאמור הדבר אסור משום שבות. [855] **והנגר המונח** על הארץ, שאינו קשור כלל בדלת - **כאן וכאן**, בין במקדש בין במדינה, **אסור** לנעול בו, דהוי בנין ממש.

רבי יהודה אומר: הנגר **המונח** - **מותר במקדש**.

היות שאף אם אינו קשור כלל אין איסורו אלא משום שנראה כבונה, הואיל והוא מתוקן לכך מבעוד יום, ואין זה בנין ממש.

ולפיכך מותר הוא במקדש.

והנגרר מותר אף **במדינה**. שהואיל והוא קשור, אף שאינו תלוי, אינו נראה כבונה.

גמרא:

תנו רבנן: איזהו נגר הנגרר שנועלין בו **במקדש אבל לא במדינה**?

כל שקשור ותלוי אלא שאינו תלוי לגמרי באויר, **וראשו אחד מגיע לארץ**.

רבי יהודה אומר: זה שקשור - **אף במדינה מותר!** [856]

אלא איזהו נגר שנועלין במקדש אבל לא במדינה?

---

[853] והריטב"א מפרש דניטל באיגדו היינו שעשו לנגר בראשו קשר שעל ידו תולין אותו בכותל, ובזה רבי אליעזר מודה, דכיון דכלי גמור הוא לא מיחזי כבונה ומותר אף בשאינו קשור כלל לדלת. ולא נחלקו אלא כשיש לו רק גלוסטרא דלר"א לא הוי כלי בכך שהגלוסטרא טפלה לנגר ודינה ככל נגר דצריך שיהא קשור ותלוי, ולרבי יוסי הגלוסטרא משוי לה כלי ואי"צ שיהא קשור ותלוי.

[854] רש"י. ומתוך דבריו אלו הוכיח בב"י סי' שי"ג דהיינו ששני ראשיו מונחים לארץ. דאם היה רק ראש אחד מגיע לארץ אין ספק שהוא נראה כקשור. ולפי"ז אין לגרוס בגמ' "וראשו אחד מגיע לארץ" אלא "וראשו מגיע לארץ", דהיינו ששני ראשיו מגיעים לארץ. אולם ברא"ש נראה שגרס כגירסא דידן "וראשו אחד". ע"כ דברי הב"י. [וברש"י שבת קכו א ד"ה שקשור ותלוי, מבואר להדיא כגירסא דידן שכתב "ראשו העליון [תלוי] אבל ראשו התחתון מגיע לארץ". וצ"ע לפרש דברי רש"י כאן].

[855] וכשאין בראשו גלוסטרא קמיירי. רש"י. שאם יש בראשו גלוסטרא הרי מתיר רבי יוסי לעיל אפילו באינו קשור כלל [עיין הערה 99], והכא אפילו רבי יהודה בעי לכל הפחות שיהא נגרר במדינה. תוי"ט.

[856] היינו אפילו קשור בלבד ואפילו אינו תלוי כלל אלא מונח כולו לארץ, כדמוכח מהסיפא דדבריו, דלא אסר אלא באינו קשור ולא תלוי. והא דנקט ברישא קשור ותלוי לאשמעינן דת"ק אסר אפילו קשור ותלוי עד שיהא כולו למעלה מהארץ. אבל רבי יהודה מתיר אף באינו תלוי כלל. תוס' הרא"ש. וכן כתבו התוס' בשבת קכו א בד"ה שקשור, על דברי תנא קמא שמתיר נגרר במקדש דהיינו אפילו שני ראשיו על הארץ, ומה דנקט קשור ותלוי כדי להשמיענו דאפ"ה אסור במדינה.

כל שאינו לא קשור ולא תלוי בדלת, **ושומטו**, וכאשר מוציאו מהחור שבמפתן הוא **מניחו** על גבי הקרקע **בקרן זוית**. **אמר רב יהודה אמר שמואל**: **הלכה כרבי יהודה בנגרר**, שהוא מותר אף במדינה.

אבל במה שרבי יהודה מתיר אף במונח, במקדש, אין הלכה כמותו.

לפי שהנגר המונח, שאינו קשור כלל, הוי בונה ממש בנעילתו, מדאורייתא, כשאר נגרים ויתדות שנועצים בכותל.

שהרי הבונה כל שהוא חייב מן התורה. ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש [מלבד הקרבת תמידין ומוספין ושאר קרבנות ציבור שדוחין את השבת מגזירת הכתוב].

אמר רבא: **והוא**, **שהנגר קשור בדלת** עצמה, רק אז הוא נחשב כקשור, לפי שאז ניכר היטב שהוא משמש לנעילת הדלת. אבל אם הוא קשור במזוזה או בבריח הדלת אינו נחשב כקשור.

ומקשינן: **איני**. **והא רבי טבלא איקלע למחוזא** [שם עיר] **וחזא** ראה **להההוא** נגר **דהוה תלי בעיברא דדשא** בבריח הדלת, והיו נועלין בו בשבת, **ולא אמר להו ולא מידי!**

ומתרצינן: **ההוא - ניטל באיגדו הוה**. שהיה קשור בחבל חזק, שאז מועיל אפילו בקשור לבריח.

ומה שאמר רבא דדוקא בקשור לדלת עצמה, היינו כאשר החבל הוא דק.

רב אויא איקלע לנהרדעא. **חזייה להההוא גברא דהוה קא קטיר בגמי**, קשר את הנגר בעשב.

אמר לו: **דין לא נטרוק**! זה אסור לנעול, לפי שקשירת גמי אינה נחשבת כקשירה כלל.

בעי רבי זירא: **נקמז מהו**?

עד עתה מדובר שהנגר נכנס רק בחור המפתן. ומסתפק רבי זירא מה הדין כאשר גדל אותו חור, והנגר נוקב עד הארץ.

אמר רב יוסף: **מאי תיבעי ליה** לרבי זירא? וכי **לא שמיע ליה הא דתניא**: **נשמט**, שנפסק החבל שהנגר קשור בו, **אסור** לנעול בו. **נקמז**, **מותר**.

ורבי יהודה אמר: **נקמז**, **אף על פי שאינו נשמט**, אלא הוא קשור, **אסור**.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: **הלכה כרבי יהודה בנקמז** שאסור.

ומבארינן: **וטעמא מאי** מדוע אסור בנקמז?

אמר אביי: **משום דמיחזי כבונה**. שהואיל והוא נכנס בארץ הוא נראה כבונה.

בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי: **עשה לו בית יד**, שחיבר ידית לנגר, והוא נראה כפטיש - **מהו**?

האם יהא מותר לנעול בו אפילו כשאינו קשור כלל, הואיל ומוכח לכל שהוא כלי?

אמר ליה אביי: **בוכנא קאמרת**?!
אם הוא נראה כפטיש שכותשין בו חטין ותבלינים, ודאי שמותר לנעול בו, משום שאין הדרך להשאיר כלי בתוך בנין ולבטלו שם, וממילא אינו נראה כבונה. [857]
איתמר: אמר רבי נחומי בר אדא: עשה לו בית יד, מותר.
ההוא שריתא קורה **דהוה בי רב פדת, דהוה מידלו לה בי עשרה**, שהיתה כבידה מאוד עד שהיו צריכים עשרה בני אדם להרימה, **ושדו לה אדשא**, היו משעינים אותה על הדלת בלילה, כדי לסוגרה.
ולא אמר להו רב פדת **ולא מידי**.
כי **אמר** סבר - **תורת כלי עליה!**
שעל אף כובדה לא נתבטל ממנה שם כלי שהרי היא ראויה לישב עליה, ואיננה מוקצה, ומותרת בטלטול. [858]
ההיא אסיתא מכתשת של אבן גדולה **דהות בי מר שמואל, דהוה מחזקת אדריבא** שהכילה חצי כור.
שרא מר שמואל למישדייה אדשא. כי **אמר** סבר - **תורת כלי עליה!**
שלח ליה רמי בר יחזקאל לרב עמרם: נימא לן מר מהלין מילי מעלייתא דאמרת לן משמיה דרב אסי בכיפי דארבא, שהן קשתות שעושים על הספינה מדופן לדופן, רחוקים זה מזה כחצי אמה, ופורסים עליהם בגדים ומחצלות להגן מפני הקור והגשמים.
שלח ליה רב עמרם: **הכי אמר רב אסי**:
הני כיפי דארבא, בזמן שיש בהן טפח ברוחב כל קשת, שכבר יש עליו שם אהל בכך [ששיעור אהל, הוא לפחות טפח].
אי נמי, אפילו **אין בהן טפח**, אבל **אין בין** קשת **זה לקשת זה שלשה** טפחים, דאמרינן לבוד והוי כאילו כולם מחוברים יחד.
למחר בשבת - **מביא מחצלת ופורס עליהן**.
מאי טעמא?
מוסיף על אהל ארעי הוא. שהרי יש כאן אהל כבר מערב שבת, והוא רק מוסיף עליו, וגם הוא ארעי שאינו עשוי להישאר כך לתמיד, **ושפיר דמי!**

[857] אביי השיב לו שהרי תנן לעיל דנגר שיש בראשו גלוסטרא דהיינו בוכנא דהכא דרבי יוסי מתיר והלכה כמותו. ביהגר"א סי' שי"ג ס"ב בדעת רש"י. עיי"ש שרש"י לשיטתו בהערה 99 דבגלוסטרא מותר אף בלא קשור כלל.
[858] דוקא בזה שהיו רגילין לטלטלה תמיד בחול לנעול את הדלת לא נתבטל ממנה שם כלי אבל כלי אחר שמחמת כובדו אין רגילות לטלטלו בחול הוי מוקצה. תוד"ה ההוא. [ולהלכה נפסק בשו"ע סי' ש"ח ס"ב דגם כלים אחרים אינם נעשים מוקצה מחמת כובדם].

לפי שעשיית שאהל עראי אינה אסורה אלא מדרבנן, ולא אסרו אלא כשעושה אהל מתחילה, אבל כשהאהל כבר קיים והוא רק מוסיף עליו, מותר.

הנהו דיכרי אילים **דהוו ליה לרב הונא**, **דביממא בעו טולא** בימות הקיץ, הם היו זקוקים לצל בשעות היום **ובליליא בעו אוירא** ובלילה הם היו זקוקים לאויר קר. והיו נוהגים בימות החול לפרוס עליהם מחצלת ביום ולהסירה בלילה.

אתא רב הונא **לקמיה דרב** לשאול כיצד לעשות בשבת עם המחצלת.

אמר ליה רב: בערב שבת לפנות ערב, כשאתה בא להסיר את המחצלת, אל תסירנה כולה מעל הגג. אלא **זיל כרוך בודייא** גלול אותה והשאר אותה כרוכה על הגג, **שייר בה טפח**, השאר טפח אחד פרוס כדי שיהא עליו שם אהל. [859]

ולמחר, **פשטה**, פרוס את המחצלת, **ומוסיף על אהל ארעי הוא**, **ושפיר דמי**.

אמר רב משום רבי חייא: **וילון** הפרוס כנגד הפתח לצניעות - **מותר לנטותו** לפרוס אותו, **ומותר לפורקו בשבת**, ואין בזה משום בונה.

לפי שהוילון אינו קבוע שם אלא דרכו להיתלות ולהסירו, והרי הוא כדלת בעלמא שמותר לפותחה ולנועלה בשבת.

כילת חתנים שעשויה כך, שיוצאים משני ראשי המטה באמציעתה, עמוד מכאן ומכאן, ועליהם מונח קנה, ופורסין עליו יריעה שיורדת בשיפוע לכאן ולכאן. [להבדיל מכילה רגילה שפורסים יריעה על ארבעה עמודים שיוצאים מארבעה קצות המטה] - **מותר לפורקה ולנטותה בשבת**. לפי שאינה נקראת אהל, שהרי רוחב הגג שלה הוא פחות מטפח.

אמר רב ששת בריה דרב אידי: **לא אמרן** שמותר, **אלא כשאין בגגה טפח**.

אבל אם **יש בגגה טפח** - **אסור**.

וכי אין בגגה טפח נמי לא אמרן שמותר, **אלא כשאין בפחות משלשה** טפחים **סמוך לגג טפח**. שהשיפוע תלול מאוד שאפילו עד מרחק שלשה טפחים מתחת לגג עדיין אין רוחב טפח בין שתי דפנות הכילה.

אבל כשיש בפחות משלשה סמוך לגג, רוחב **טפח** בין שתי הדפנות, **אסור** לנטותה ולפורקה בשבת, דאמרינן לבוד, והוי כאילו אותם שלשה טפחים סתומים, והרי יש כאן גג ברוחב טפח שהוא שיעור אהל.

[859] אבל בעובי הכריכה בלבד לא סגי אף שיש בו טפח דלא מיחזי כאהל אלא בטפח הפרוס שנראה וניכר שהוא אהל. תו' הרא"ש.

דף קב:

וכי אין בפחות משלשה סמוך לגג טפח, נמי לא אמרן שמותר, **אלא כשאין** (תחילת העמוד) **בשיפועה טפח**.

שכל צד מהיריעה אינו מתרחק טפח מהאמצע אפילו בקצהו. כלומר, שהרוחב בין שני הצדדים למטה הוא פחות משני טפחים, שאז כל צד אינו נחשב כגג אלא רק כדופן.

אבל אם **יש בשיפועה טפח**, שכל צד מתרחק עד למרחק טפח מהאמצע, הרי אותו אלכסון שיפועי נחשב לאהל.

כי **שיפועי אהלים - כאהלים דמו**! שגם אהל משופע שמו אהל.

[רש"י אומר שלכאורה קשה, איזו מטה היא זו שאין ברחבה אפילו שני טפחים. ולכן ביאר שהמדובר הוא במטה רחבה, שהרבה עמודים יוצאים משני ראשיה, אחד נמוך ולידו גבוה, ועל כל עמוד שבראשה מונח קנה עד לעמוד שברגלה, ופורס על הקנים כילות קטנות שאינן מגיעות עד למטה, והשיפוע שלהם פחות מטפח, וסביב המטה הוא פורס יריעה גדולה לדפנות]. [860]

ואמר רב שישא בריה דרב אידי: **סיינא** כובע לבד שיש לו שוליים - **שרי**, מותר ללובשו בשבת.

ומקשינן: **והתניא**: **אסור**? ומשנינן: **לא קשיא**:

הא דאית ביה טפח ברוחב השוליים, אז אסור ללובשו משום דהוי כאהל.

הא דמותר, היכא **דלית ביה טפח** ברוחב שוליו, דלא הוי אהל.

ומקשינן: **אלא מעתה, שרביב בגלימיה טפח** אדם שטליתו בולטת קדימה מראשו טפח - **הכי נמי דאסור** משום אהל!?

אלא לא קשיא: אין האיסור משום אהל, אלא חוששין שמא יפול הכובע מראשו ברה"ר ויבא לטלטלו ארבע אמות.

הא דקתני דמותר, **דמיהדק**, שהכובע קשור ברצועה תחת צווארו ואין חשש שיפול.

הא דאסור, **דלא מיהדק** שהוא עלול ליפול. [861]

---

[860] והקשו תו' בד"ה לא אמרן, דנימא לבוד מכילה זו לכילה זו ויצטרפו כולם לשיעור טפח. ותירצו דלא אמרינן לבוד אלא לקולא שיכול להוסיף על אהל שנעשה מלבוד כדלעיל בכיפי דארבא, אבל אין לאסור לעשות אהל כזה בשבת. דאטו יאסר לנטות בשבת שני חוטין תוך שלשה טפחים משום אהל. והקשה ע"ז מהרש"א דא"כ יש עצה לעשות אהל בשבת שינטה קודם שני חוטין בפחות משלשה טפחים ואח"כ יכול לפרוס עליהם אהל. שהרי יש כבר אהל והוא אינו אלא מוסיף על האהל. ולעיל בכיפי דארבא משמע שאין עצה אם הכיפין פחותין מטפח או רחוקין זה מזה טפח. והחזו"א בסי' נ"א סק"ח כתב דאפשר דאין היתר להוסיף אלא על אהל הקיים מע"ש ולא על אהל הנעשה בשבת אף שנעשה בהיתר. ובתורת חיים הקשה דנימא לבוד מקנה לקנה ויהא מותר לפרוס עליהם את הכילה דהוי מוסיף על אהל ארעי. ותירץ דשמא כילת חתנים לאו אהל ארעי הוא.

[861] ור"ח מבאר דגם למסקנת האיסור משום אהל, והא דמיהדק היינו שאם הטפח היוצא מהכובע חזק שאינו נכפף אסור משום שנראה כאהל. והא דלא מיהדק, כשהוא נכפף למטה כמו דלימא אין זה אהל ומותר. תוד"ה הא.

מתניתין:

מחזירין ציר התחתון של דלת של ארון או שידה שיצא מהחור, **במקדש**, שכל זמן שלא יצא העליון נוח להחזירו. ואין כאן מלאכת בונה, אלא שאסור משום שבות, כדלהלן, והרי אין שבות נוהג במקדש.

אבל לא במדינה, לפי שגזרו חכמים שמא יתקעהו בחזקה בפטיש, באופן שלא יוכל עוד לצאת משם, דהוא מלאכה דאורייתא של מכה בפטיש. [862]

והציר יצא **העליון** שבכך כל הדלת נופלת - **כאן וכאן אסור**, בין במקדש בין במדינה אסור להחזירו, מפני שהוא בנין ממש, ומלאכה דאורייתא לא הותרה אפילו במקדש.

וקסבר האי תנא דיש בנין וסתירה בכלים. [863]

רבי יהודה אומר: **העליון** מותר להחזירו **במקדש**, שאין איסורו אלא מדרבנן, לפי שאין בנין בכלים [ברטנורא].

והתחתון מותר אף **במדינה**, כי בתחתון אין חשש שמא יתקע [תפא"י].

גמרא:

תנו רבנן: **ציר דלת** של **שידה תיבה ומגדל** - **במקדש**, **מחזירין** [באופן שהוא נחוץ לעבודת המקדש, כגון שהיה בתוך השידה מלח או לבונה או קטורת, ואי אפשר לפתוח את הדלת עד שיחזירו את הציר].

במדינה, **דוחקין**! רק אם עדיין לא יצא לגמרי מחור המפתן אלא התחיל לצאת, מותר לדחוף אותו חזרה למקומו.

וכל זה בציר התחתון. אבל **העליון** - **כאן וכאן לא יחזיר**, דהוי בונה ממש. [864]

והא דאסור להחזיר בציר התחתון במדינה, הוא משום **גזרה שמא יתקע** בחוזק כשמחזירו. **ואם תקע חייב חטאת**. [865]

וציר של דלת **של בור ושל דות** [בור הבנוי על הקרקע] **ושל יציע** - **לא יחזיר** אפילו את הציר התחתון.

---

[862] תפארת ישראל.

[863] רש"י. והתוס' בד"ה והעליון, הקשו עליו דאטו מתניתין כבית שמאי דלבית הלל אין בנין בכלים. אלא הם מפרשים דאפילו ציר העליון אינו אסור אלא מדרבנן, ומ"מ אסור במקדש דהוי שבות גדולה שאסורה אף במקדש. וכן מצינו דכמה מקומות שאסרו שבות אף במקדש.

[864] כתב הרא"ש: ר"ת מסתפק אם מותר לדחוק העליון במדינה. דלכאורה מדקתני לא יחזיר משמע דלדחוק מותר או דילמא נקט לא יחזיר בשביל מקדש, דשם מותר לדחוק, אבל במדינה אסור אף לדחוק. וכן מוכח מדקתני רישא, דדוחקין התחתון, משמע דהעליון אסור אף לדחוק. וכן מסתבר דאסור.

[865] כך מפרש רש"י. והתוס' בד"ה והעליון, כתבו דדוחק לפרש כן דבפשוטו קאי על העליון אלא דגם בעליון אינו אסור אלא משום גזירה שמא יתקע כבהערה 111.

ואם החזיר - חייב חטאת! לפי שבבנין המחובר לקרקע, נחשב ל"בונה" אפילו בבנין כל דהוא.

מתניתין:

מחזירין רטיה במקדש.

כהן שהיתה לו מכה בידו, ונתן עליה מערב שבת רטייה דהיינו תחבושת שעליה משחה, ובשבת היה צריך לעבוד במקדש, והוצרך להוריד את הרטיה מעל ידו כדי שלא תחצוץ הרטיה בין ידו לעבודה ותיפסל העבודה - התירו לו להחזיר את הרטיה לאחר העבודה. כי אם לא יתירו לו להחזירה, יש חשש שמא ימנע ולא יעשה את העבודה, כדי שלא יצטרך להסיר את הרטיה.

[ומבואר במסכת ביצה יא ב שזה אחד משלשה דברים שהתירו חכמים "סופן משום תחילתן "].

אבל לא במדינה.

לסתם בן אדם אסור להחזיר רטיה, גזירה שמא ימרח את הרטיה כדי להחליק את הגומות שיש בה, ונמצא עובר על מלאכת ממחק שהוא אב מלאכה. [866]

אם בתחילה, שלא היתה הרטיה על ידו מערב שבת, ובא ליתן עליה לכתחילה את הרטיה בשבת - **כאן וכאן אסור**. שאפילו לכהן במקדש אסור. ולא שייך לומר כאן "אין שבות במקדש", שהרי אין זה צורך מקדש, אלא צורך הכהן עצמו.

גמרא:

תנו רבנן: רטיה שפירשה, נפלה מעצמה, **מעל גבי מכה - מחזירין** אותה **בשבת** אפילו במדינה. דמילתא דלא שכיחא היא שתפול הרטיה, ולא גזרו בה רבנן.

רבי יהודה אומר: אם נפלה לגמרי מהיד לא יחזירנה.

אבל אם רק **הוחלקה**, התחלקה הרטיה מהמכה **למטה**, ונשארה על היד, **דוחקה** מחזירה **למעלה** על המכה.

ואם הוחלקה **למעלה - דוחקה למטה.**

ומגלה מקצת הרטיה, ומקנח פי המכה, וחוזר ומגלה מקצת רטיה בקצה השני, **ומקנח פי המכה** [אך לא יסירנה לגמרי, שאז לא יוכל להחזירה]. [867]

ורטיה עצמה לא יקנח, מפני שהוא ממרח אותה כדי להחליק את הגומות שיש ברטיה.

---

[866] רש"י. והתוס' בד"ה מחזירין, כתבו דמשמע דמשום גזירת שחיקת סממנים [שאסור בכל רפואה בשבת] אין לאסור הואיל והרטיה היתה עליו מאתמול. וכן מוכח מדנקט רטיה ולא רפואה אחרת. ועוד כתבו בשם ה"ר יוסף דאמנם גם בחזרת רטיה יש גזירת שחיקת סממנים ולכך נקט רטיה, לאשמעינן שאעפ"י שיש כאן שני איסורים גם שמא ימרח וגם שמא ישחוק סממנים אפ"ה התירו במקדש.

[867] ואפילו לתנא קמא שהרי כשמסירה בידים לכו"ע אסור להחזירה. ביה"ל סי' שכ"ח סכ"ו.

ואם מירח - חייב חטאת משום ממחק.
אמר רב יהודה אמר שמואל: **הלכה כרבי יהודה** שאסור להחזיר רטיה, אפילו כשנפלה מעצמה.
אמר רב חסדא: **לא שנו** דתנא קמא מתיר להחזיר רטיה שנפלה מעצמה **אלא שפירשה** ונפלה **על גבי כלי**, על הכר או על הכסת.
אבל פירשה ונפלה **על גבי קרקע - דברי הכל אסור** להחזירה, שהרי הוא כאילו נותנה לכתחילה על המכה.
אמר מר בר רב אשי: **הוה קאימנא קמיה אבא. ונפלה ליה** הרטיה **אבי סדיא** על הכר שמראשותיו, **וקא מהדר ליה** החזירה על המכה.
ואמינא ליה, אמרתי לו: וכי **לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא**: מחלוקת תנא קמא ורבי יהודה, דוקא **שפירשה על גבי כלי**, **אבל פירשה על גבי קרקע** לכולי עלמא **אסור**. ויוצא אם כן שרבי יהודה אוסר להחזיר אפילו בפירשה על גבי כלי. **ואמר שמואל הלכה כרבי יהודה**.
וכיצד החזרת את הרטיה, שהרי למרות שנפלה על הכר, אסור להחזירה!?
אמר לי אבא: **לא שמיע לי** הא דרב חסדא. **כלומר, לא סבירא לי!**
אלא אני סבור שהם חולקים רק בנפלה על גבי הקרקע, אבל בנפלה על גבי הכלי הרי זה כהוחלקה בעלמא, ולדברי הכל מותר.
ולפיכך, היה מותר לי להחזיר את הרטיה שנפלה על הכר. [868]

מתניתין:

קושרין נימא במקדש.
שהיו הלויים מנגנים בכינור במקדש בשעת הקרבת הקרבנות, ואם נפסקה נימא מהכינור מותר לקשור אותה בשבת, ואפילו בקשר של קיימא, שאסור מדאורייתא.
כי לדעת תנא דמתניתין מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותם מערב שבת, כגון הכא, שנפסקה הנימא היום - דוחין את השבת.
אבל לא במדינה. ששם אסור לקשור נימא שנפסקה בכינור, שהרי הוא אב מלאכה.
ואם בתחילה, שבא לקשור מלכתחילה נימא חדשה בכינור, שלא היתה שם מעולם - **כאן וכאן אסור**, ואפילו במקדש אסור, שהרי היה יכול לעשות זאת מערב שבת.

גמרא:

[868] ויש מפרשים: לא סבירא לי הא דשמואל דהלכה כרבי יהודה אלא אני סבור דהלכה כרבנן דמותר בפירשה ע"ג כלי, אבל אדרב חסדא לא פליג ומודה דלא פליגי אלא בכלי, ובקרקע כו"ע מודו דאסור. תוד"ה רטיה.

ורמינהו מהא דתניא: **נימת כנור שנפסקה** במקדש - **לא היה קושרה אלא עונבה**, שהיה עושה קשר עניבה בלבד, שאינו אסור בשבת.
וקשיא אמתניתין שמתירה אפילו לקשור את הנימא!
ומשנינן: **לא קשיא**:
הא, הברייתא **רבנן**.
והא, מתניתין **רבי אליעזר**.
ומבארינן: **לרבי אליעזר**, **דאמר**: **מכשירי מצוה דוחין את השבת**, שמצוה הדוחה שבת, כגון מילה, הרי לא רק עצם המצוה דוחה, אלא גם הכנת האמצעים לצורך המצוה דוחה שבת, הכא נמי **קושרה** לנימא.
שהרי הקרבת הקרבן דוחה שבת, ותיקון הכינור שמנגנים בו בשעת השיר על הקרבן, הוא ממכשירי הקרבן. [869]
לרבנן, **דאמרי**: מכשירי מצוה **אין דוחין** שבת, הכא נמי **עונבה** בלבד, שהרי תיקון הכינור הוא רק ממכשירי הקרבן, ולא עצם הקרבן.
ומקשינן: **אי** מתניתין **רבי אליעזר** היא - אם כן, **אפילו לכתחילה נמי** יהא מותר לעשות כינור בשבת.
שהרי רבי אליעזר מתיר במילה לעשות אפילו מכשירים שאפשר לעשותם מערב שבת. כגון, לכרות עצים כדי לעשות מהם פחמין, כדי לעשות איזמל למילה.
ואילו מתניתין קתני שלכתחילה אסור?
ומשנינן: **אלא**, **לא קשיא**:
הא, מתניתין **רבי יהודה** היא, שסובר שעניבה בכלל קשירה, שאסורה מדאורייתא בשבת. ומאחר שהוא סובר כרבי אליעזר דמכשירי מצוה דוחין שבת, יכול הוא אפילו לקשור את הנימא, שהרי אין הבדל בין קשירה לעניבה.
והא, הברייתא **רבנן** היא, דסברי עניבה אינה בכלל קשירה, ומותרת לענוב בשבת. ולכן, אעפ"י שמכשירי מצוה דוחין שבת, מכל מקום אסור לקשור את הנימא, הואיל ואפשר לתקנה על ידי עניבה, שאין בה חילול שבת [עפ"י מהרש"א].
ואכתי תיקשי: **ורבי יהודה** דמתניתין - **אליבא דמאן** אזיל?

דף קג.

אי אליבא דרבי אליעזר קאמר, שהרי כאמור, על כרחך הוא סובר כרבי אליעזר דמכשירי מצוה דוחין שבת.

[869] וקסבר רב אליעזר דשירה מעכבתו את הקרבן. אי נמי יש לומר דמכשירי קרבן דוחין את השבת ואפילו מכשירין שאינן מעכבין, דשבת נדחה לגבי קרבן להיות קרב כהלכתו. תו' הרא "ש.

אם כן, **אפילו לכתחילה נמי** יהא מותר לעשות נימא בשבת. ומדוע אסר רבי יהודה במתניתין, לכתחילה?

ומשנינן: **אלא, לא קשיא**:

הא רבי שמעון, הא רבנן.

מצינו שנחלקו בזה רבי שמעון ורבנן.

דלרבי שמעון מותר רק עניבה ולרבנן מותר אף קשירה.

הילכך מתניתין אתיא כרבנן. והם סוברים אמנם כרבי אליעזר דמכשירי מצוה דוחין שבת. אך הם לא סוברים לגמרי כמותו, כי הוא מתיר אפילו במכשירי מצוה שהיה אפשר להכינם מערב שבת, והם סוברים שרק כשאי אפשר היה לעשותם מערב שבת הם דוחים, כגון שנפסקה נימא בשבת. אבל לעשות לכתחילה נימא בשבת, אסור, שהרי אפשר היה לעשות זאת מערב שבת. [870]

ובריית אתיא כרבי שמעון, דסבר דמכשירי מצוה אינן דוחין שבת כלל, ואפילו כשלא היה אפשר לעשותם מערב שבת. הילכך, אסור לקשור אלא רק לענוב.

דתניא: בן לוי שנפסקה לו נימא בכינור - קושרה.

רבי שמעון אומר: עונבה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם יעשה קשירה או עניבה **אף היא אינה משמעת את הקול**, שהכנור אינו מנגן שוב כראוי. **אלא** אם כן **משלשל מלמטה וכורך מלמעלה**.

שיש לכנור יתדות מלמעלה ומלמטה, וראשי הנימין כרוכין עליהם. וכשנפסקה נימא אחת הוא מגלגל את היתד שלמטה ומשחרר מהנימא הכרוכה עליה עד שקצה הנימא מגיע ליתד שלמעלה, וכורך אותה שם והרי היא כנימא חדשה.

או משלשל מלמעלה וכורך מלמטה.

ואעפ"י שגם דבר זה הוא מלאכה דאורייתא, של מתקן כלי, עדיף לחלל שבת בכך ולקיים מצות השיר על הקרבן, מאשר לחלל שבת בקשירה ולא לקיים שום מצוה, שהרי אינה מנגנת כראוי.

ורבנן סברי, שעדיף להתיר איסור קשירה. כי אם יתירו לשלשל יש חשש שיבאו להתקין לכתחילה נימא בכנור חדש.

ואיבעית אימא: **הא והא** בין המשנה שמתרת קשירה ובין הברייתא שמתרת רק עניבה - **רבנן** הם. דמכשירי מצוה שאי אפשר לעשותם מערב שבת דוחין את השבת.

ולא קשיא:

[870] הגמרא היתה יכולה לתרץ כן גם באוקימתא הקודמת דמתניתין רבי יהודה אלא שהוא סובר דרק כשאי אפשר לעשות מערב שבת דוחה אלא שהגמ' ביקשה למצוא תנא שסובר כן להדיא. רש"י.

כאן, מתניתין מיירי שנפסקה הנימא **באמצע** הכנור, שאם יעשה שם רק עניבה לא תישמע הנגינה היטב, ולכן מותר אף לקשור.

כאן, הברייתא מיירי שנפסקה הנימא **מן הצד** בכנור, שאין צריך שם קשירה חזקה אלא די בעניבה.

ואיבעית אימא: **הא והא** שנפסקה הנימא **באמצע**.

ויישוב הסתירה מהמשנה לברייתא הוא כדאמרינן לעיל, דהא רבי שמעון והא רבנן.

אלא שרבי שמעון גם הוא סובר שמעיקר הדין מותר לקשור נימא שנפסקה באמצע, לפי שמכשירי מצוה שאי אפשר לעשותם מערב שבת דוחין שבת.

ולא פליגי רבי שמעון ורבנן.

אלא **דמר** רבי שמעון **סבר**: **גזרינן** נפסקה באמצע אטו נפסקה מן הצד, ששם אסור לקשור הואיל ואפשר בעניבה.

ומר רבנן **סבר**: **לא גזרינן** אמצע אטו מן הצד.

אבל בעלמא, היכן שלא שייך לגזור, מודה רבי שמעון דמכשירי מצוה דוחין שבת.

מתניתין:

חותכין יבלת במקדש. אם עלתה יבלת על בהמה של קרבן תמיד, שפוסלת את הקרבן מלהקריבו כך, הרי הואיל והקרבת התמיד דוחה את השבת, מותר לחתוך את היבלת, כדי שיהא ראוי להקרבה.

ודוקא לחתוך בידו מותר, שאין בזה אלא איסור שבות, היות שעושה זאת כלאחר יד [בשינוי], לפי שהדרך היא לחתוך בסכין.

אבל לחתוך בכלי אסור אפילו במקדש.

אבל לא במדינה. שמחוץ למקדש אסור לחתוך יבלת אפילו בשינוי, כי כאמור, יש בזה איסור שבות מדרבנן.

ואם לחתוך **בכלי** - **כאן וכאן אסור**. שאף במקדש אסור לפי שמלאכה גמורה היא, דהוי תולדה דגוזז. [871]

גמרא:

שנינו במשנתנו שמותר לחתוך יבלת שעל קרבן התמיד בשבת.

ורמינהו מהא דתנן במסכת פסחים:

[871] כ"כ רש"י. והרש"ש הקשה עליו דא"כ מילה גם כן יתחייב עליה משום גוזז ולא מצינו דשום מקום אלא שמילה יש בה רק משום חובל, וגם כאן יש לפרש משום חובל ולא משום גוזז, דגוזז שייך רק בדבר הדומה לצמר שחוזר לצמוח כגון צפורן, אבל בשר ועור שאינן חוזרין אין בהם משום גוזז.

ערב פסח שחל בשבת, הרי **הרכבתו** של הקרבן פסח על כתיפו כדי להביאו לעזרה דרך רשות הרבים, וכן **הבאתו מחוץ לתחום**, וכן **חתיכת יבלתו - אין דוחין** את השבת.
על אף שעצם ההקרבה של קרבן פסח דוחה שבת.
רבי אליעזר אומר: **דוחין**.
הרי שסתם משנה סוברת שחתיכת יבלת בקרבן אינה דוחה שבת, ואילו סתם משנתנו סוברת שדוחה שבת!?
רבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא מחלקים ומתרצים -
חד אמר: **הא והא**, שתי המשניות מדברות **ב**יבלת **לחה**.
ולא קשיא:
כאן משנתנו שמתירה לחתוך, היינו **ביד**.
כאן המשנה דפסחים שאוסרת לחתוך, היינו **בכלי** שהוא איסור דאורייתא.
[ורבי אליעזר מתיר אפילו בכלי, כי הוא סובר שמכשירי מצוה דוחין שבת, ואפילו כשהיה אפשר לעשותם מערב שבת. כגון הכא, שחתיכת היבלת היא מכשירי מצוה שהיה אפשר לעשותה מערב שבת].
וחד אמר: **הא והא ביד**.
ולא קשיא:
הא המשנה דפסחים מיירי **ב**יבלת **לחה**, שיש בה איסור שבות לחותכה ביד, דאפילו איסור שבות לא הותר לצורך קרבן פסח, הואיל ואפשר היה לחותכה מערב שבת.
הא משנתנו מיירי **ב**יבלת **יבישה**, שאין בזה משום גוזז אפילו מדרבנן.
והוינן בה: **ולמאן דאמר "הא ביד הא בכלי"**
- **מאי טעמא לא אמר "הא בלחה הא ביבישה"**?
ומשנינן: **אמר לך**: **יבישה - אפילו בכלי נמי שרי** לחותכה.
מאי טעמא?
איפריכי איפרכא. כיון שהיא נפרכת מחמת יבשותה אין זה גזיזה. ואילו משנתנו אוסרת בכלי, ובעל כרחך דמשנתנו לא מיירי ביבישה.
[ומאן דאמר השני סובר שאפילו ביבישה יש איסור בכלי, הואיל ומתקן בכך את הקרבן, וענין מלאכה הוא].
והוינן בה: **ולמאן דאמר "הא בלחה הא ביבישה" - מאי טעמא לא אמר "הא ביד הא בכלי"**?

ומשנינן: **אמר לך**: **בכלי** לא צריכה המשנה בפסחים להשמיענו שאסור, **דהא** כבר **תנן** במשנתנו "**אם בכלי כאן וכאן אסור**", ולמה ליה להתנא לשנות את אותו הסתם משנה בשתי מקומות.

ובעל כרחך דהמשנה בפסחים באה לאסור אף ביד.

ואידך, המאן דאמר השני יתרץ על כך: **הא דקתני התם** בפסחים פעם נוספת **משום דקא בעי איפלוגי רבי אליעזר ורבנן**, כדי להביא את דעת רבי אליעזר שמתיר אפילו בכלי.

ואידך יאמר לך: אמנם זו תשובה נכונה.

אלא שמטעם אחר אין לתרץ "הא ביד הא בכלי", שלפי זה הרי המשנה בפסחים מדברת בלחה ובכלי שהוא מלאכה דאורייתא.

ואי אפשר לומר כן, **דהא דומיא דהרכבתו והבאתו מחוץ לתחום קתני**, שהם רק איסור **דרבנן**, שהרי בהרכבתו אין איסור של הכנסה מרה"ר לרה"י משום ש"חי נושא את עצמו". וכן איסור תחומין הוא רק מדרבנן. והכא נמי, חתיכת יבלת, מיירי ביד שהוא רק מדרבנן.

ואידך, יתרץ על כך, שגם הם אסורים מדאורייתא.

לפי ש"**הרכבתו**" אתיא **דלא כרבי נתן**, **דאמר** במסכת שבת [צד א]: **החי נושא את עצמו**, אלא כרבנן דפליגי עליו, וסברי דאפילו בחי יש איסור הכנסה והוצאה וטלטול ברה"ר, מדאורייתא.

וכמו כן "**הבאתו מחוץ לתחום**" אתיא **כרבי עקיבא**, **דאמר**: **תחומין דאורייתא** נינהו.

מתיב רב יוסף להוכיח שאותה משנה מדברת רק באיסור דרבנן:

תנן בהמשך אותה משנה בפסחים: **אמר רבי אליעזר**: יש ללמוד מקל **וחומר** שהרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו דוחין את השבת:

ומה שחיטה, **שהיא** אסורה בשבת **משום מלאכה** דאורייתא, בכל זאת היא **דוחה את השבת** בקרבן פסח.

אלו, **שהם** אסורים רק **משום שבות** - וכי **אינו דין שידחו את השבת**! הרי להדיא, שבחתיכת יבלתו היא רק באיסור דרבנן, וקשיא למאן דמוקי לה בלחה ובכלי, שהוא איסור דאורייתא?

אלא אמר רב יוסף: **הא והא ביד**.

שתי המשניות מדברות כשחותך ביד, ושתיהם מדברות ביבלת לחה.

ולמרות שבשתיהן מדובר באיסור דרבנן, בכל זאת יש הבדל ביניהם. לפי שכאן בעירובין, מדובר בקרבן תמיד ושאר קרבנות ציבור, שבודקים אותם ממום, במקדש,

ולכן מותר לחתוך את המום בשבת, **דשבות דמקדש**, היינו של קרבן, שהוא צורך מקדש **במקדש** עצמו **התירו!**

אבל בפסחים הרי מדובר בקרבן פסח, שכל אחד בודקו בביתו ואח"כ מביאו למקדש, ובביתו לא התירו לחתוך היבלת.

כי **שבות דצורך מקדש**, לעשותו **במדינה - לא התירו!**

יתיב אביי וקאמר להא שמעתא דרב יוסף, שלא התירו שבות דמקדש במדינה.

איתיביה רב ספרא לאביי מהא דתנן לעיל בפרקין [צז ב]:

היה קורא בספר על האיסקופה מפתן הבית **ונתגלגל הספר מידו** אל תוך רה"ר - **גוללו** ומחזירו **אצלו**, לפי שאין בזה איסור דאורייתא של הכנסה מרה"ר לרה"י, הואיל ולא נפל הספר כולו לרה"ר, אלא ראשו האחד נשאר בידו.

ואין כאן אלא שבות מדרבנן שגזרו שלא להחזירו אליו אטו היכא דנפל כולו מידו. וכדי למנוע בזיון כתבי הקדש, התירו לעבור על שבות.

והא הכא, דשבות ד"מקדש" הוא, כלומר, כבוד ספרי קדש שהוא כמו מקדש, **במדינה הוא, ולא גזרינן** שבות, שלא יגללנו אליו **דילמא נפיל** כולו מידו **ואתי לאיתויי** מרה"ר לרה"י.

הרי שהתירו שבות במקדש אפילו במדינה!

ומתרצינן: **וכי לאו אוקימנא** לעיל דמיירי **באיסקופה** שהיא **כרמלית ורה"ר עוברת לפניה.**

דכיון דאיגודו בידו ראשו האחד של הספר נשאר עדיין בידו - **אפילו שבות נמי ליכא!** שהרי אפילו אם יפול הספר לגמרי מידו לרה"ר ויביאנו אצלו לאיסקופה לא עבר על איסור דאורייתא, שהרי הכניס מרה"ר לכרמלית, הלכך כשאיגודו בידו מותר אף לכתחילה, ואין הטעם משום שהתירו שבות במקום בזיון כתבי הקדש. [872]

איתיביה רב ספרא לאביי, מהא דתנן במסכת שבת יט ב:

משלשלין את קרבן **הפסח לתנור**, בערב פסח שחל בערב שבת, **עם חשיכה**, לפני כניסת השבת, והוא הולך נצלה לאחר מכן בתוך השבת.

זאת, למרות שבבשר רגיל אסור להכניס לתנור בערב שבת אלא אם כן יספיק להיצלות מערב שבת בשיעור הראוי לאכילה ע"י הדחק [כמאכל בן דרוסאי]. לפי שגזרו חכמים שמא יבא לחתות בגחלים כדי להחיש את הצלייה.

[872] הא דשנינו בריש פרקן דתפילין שמונחין בשדה ואי אפשר להכניסן לעיר בגלל סכנת לסטים מוליכם פחות פחות מארבע אמות אף דהוא אסור משום שבות, צריך לומר דזה הוי כשבות דמקדש במקדש הואיל והתפילין מונחין בבזוי ברה"ר. תוד"ה ולאו, ותוס' הרא"ש.

כי הכא, לצורך אכילת קרבן פסח, התירו.

והא הכא, ד"**שבות דמקדש** "**במדינה הוא**, שהרי כל אחד צולה את פסחו בביתו, **ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים**.

הרי שהתירו שבות דמקדש אף במדינה?

אישתיק אבייי!

כי אתא אבייי **לקמיה דרב יוסף**. **אמר ליה** אבייי לרב יוסף: **הכי אמר לי רב ספרא** שהקשה על דבריך שאמרת שלא התירו שבות דמקדש במדינה, ולא ידעתי מה להשיב לו.

אמר ליה רב יוסף: **מאי טעמא לא תשני ליה**: לכן התירו לשלשל את הפסח עם חשיכה - משום ד**בני חבורה** הנמנין על הפסח **זריזין הן**! שכל העוסקין בקדשים הם זריזים וחכמים, [873] ואין חשש שמא יבאו לחתות גחלים בשבת. ולא משום שהתירו שבות דמקדש במדינה.

ואביי שלא השיב לרב ספרא כן, סבר: רק "**כהנים זריזין הן**" **אמרינן** שבכמה מקומות בש"ס מצינו שאמרו כן, לפי שכיון שנכנס הכהן לעבודה בידוע שלימדוהו הלכות קדש. אבל "**בני חבורה זריזין הן**" **לא אמרינן**! שאין לך אדם מישראל שאינו עושה פסח.

רבא אמר ליישב הסתירה בין משנתנו למשנה בפסחים:

שתיהן מדברות אמנם באותו אופן, שחותך היבלת ביד והיא לחה.

[כי אי אפשר להעמיד משנתנו ביבישה מחמת הקושיא דלעיל דא"כ אפילו בכלי יהא מותר. והמשנה דפסחים אי אפשר להעמיד בכלי שהרי הוכחנו לעיל שמדובר שם באיסור דרבנן].

ומכל מקום לא תקשי אהדדי.

דמתניתין - **רבי אליעזר היא** שחולק שם במשנה דפסחים על רבנן, **דאמר**: **מכשירי מצוה דוחין את השבת** אפילו במלאכה האסורה מדאורייתא, ואפילו כשהיה אפשר לעשותה מערב שבת, וכל שכן באיסור שבות כגון חתיכת יבלת ביד.

ולא תיקשי, אם כן למה קתני במתניתין דאסור לחתוך בכלי, והרי רבי אליעזר מתיר אפילו מלאכה דאורייתא?

[873] לכאורה א"כ גם בחתיכת יבלתו של הפסח נימא דבני חבורה זריזים, ולמה גזרו שלא יחתוך ביד? וצריך לומר, שמסתמא בכל חבורה ממנין לכל הפחות חכם אחד ביניהם, שיורה להם דיני צליית הפסח ואכילתו. משא"כ בחתיכת יבלתו, שנעשת מחיים, שאז עדיין לא נתמנו אחרים עמו, שכל אחד מפריש לעצמו את הפסח, ורק אח"כ, קודם שחיטתו, הוא ממנה אחרים עמו. רש "ש.

משום **דמודה רבי אליעזר דכמה דאפשר לשנויי משנינן**! והרי כאן אפשר לחתוך היבלת ביד שהוא שינוי, ואינו אסור אלא מדרבנן. הילכך לא מחללין שבת לחתוך כדרכו בכלי שהוא אסור מדאורייתא. ורק במקום שאי אפשר לעשות ע"י שינוי עבדינן אפילו כדרכו.

דף קג:

והוינן בה: **מאי היא**?

מנין לנו שרבי אליעזר מודה דלא עבדינן כדרכו היכא שאפשר לשנות?

ומשנינן: **דתניא**: **כהן שעלתה בו יבלת** על גופו, שפוסלתו מן העבודה - **חבירו חותכה לו** בשבת **בשיניו**, כדי שיוכל לעבוד.

ודייקינן: **בשיניו**, **אין**. רק בשיניו יכול לחתוך לו הואיל ואיסורו רק משום שבות, כיון שאין הדרך בכך.

אבל **בכלי**, שהדרך לחתוך בו, **לא**.

וכמו כן משמע שאפילו כשחותכו בשיניו, רק **חבירו**, **אין**. דוקא על ידי חבירו מותר, לפי שחבירו אינו יכול לחתוך היטב לאדם אחר בלא כלי.

אבל **איהו** לעצמו **לא**! לפי שאדם יכול לאמן את עצמו ולחתוך לעצמו את יבלתו בשיניו.

ומצינו שנחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים במסכת שבת צד ב. שרבי אליעזר סובר הנוטל [קוצץ] צפרניו לעצמו בשבת, חייב חטאת, אפילו כשנטלם זו בזו או בשיניו. ורק כשחבירו נטלם לו על ידי צפרניו או בשיניו הוא פטור.

וחכמים סברי שאפילו הוא עצמו פטור כשחתכם בצפרניו או בשיניו.

והשתא מוכיחה הגמרא: **מני**, מי הוא התנא ששנה את ברייתא הזאת?

אילימא רבנן, דסברי דמכשירי מצוה אין דוחין שבת. ואשמעינן הכא שדוקא מלאכה דאורייתא אינן דוחין, אבל שבות כגון חתיכת יבלת ע"י חבירו בשיניו, הואיל והוא **במקדש** הרי הוא דוחה את השבת.

אי אפשר לומר כן.

דהא **כיון דאמרי רבנן בעלמא**, שלא במקום מצוה, שאפילו ליטול צפרניו לעצמו בשיניו אינו אסור אלא **משום שבות**. אם כן **הכא** שהתרת לו לחתוך את היבלת ולעבור על שבות כיון שהוא במקדש - **מה לי הוא**, **מה לי חבירו**?

אלא, **לאו**, **רבי אליעזר** היא **דאמר בעלמא** שלא במקום מצוה, שהנוטל צפרניו לעצמו בשיניו **חייב חטאת**. ורק כשחבירו נוטל לו בצפרניו הוא רק שבות.

והכא, בכהן שעלתה בו יבלת, **אף על גב** דרבי אליעזר סבר **דמכשירי מצוה דוחין את השבת** אפילו במלאכה דאורייתא, בכל זאת **כמה דאפשר לשנויי משנינן**.

ולכן לא מתירין לו לחתוך בעצמו את היבלת שהוא איסור דאורייתא, כיון שאפשר על ידי חבירו שהוא רק שבות.
הרי שרבי אליעזר סובר במכשירי מצוה, כמה דאפשר לשנויי משנינן.
ודחינן: **לא**.
לעולם ברייתא זו **רבנן** היא.
ואי עלתה היבלת **בכריסו - הכי נמי** שהיה יכול לחותכה בעצמו על ידי שיניו, שגם בכך אינו אלא משום שבות.
אלא **הכא במאי עסקינן**, **כגון שעלתה לו נשיכה** כלומר יבלת **בגבו**, **ובאצילי ידיו** במרפקו. **דאיהו** עצמו **לא מצי שקיל לה**, הילכך חותכו לו חבירו בשיניו. [874]
אבל לעולם, רבי אליעזר סבר דמכשירי מצוה דוחין שבת במלאכה דאורייתא, ואפילו כשאפשר לשנות ולעשות על ידי מלאכה האסורה רק משום שבות.
ומקשינן על הדחיה: **ואי רבנן** היא - **נשקליה ניהליה ביד**.
והיינו, לאשמעינן רבנן שחבירו יכול לחתוך לו יבלתו בידיו, שהוא גם כן רק שבות, דהשתא שמעינן תרתי:
א. מכשירי מצוה אינן דוחין אלא שבות ולא אב מלאכה, שהרי בכלי אסור לו לחתוך.
ב. **ותפשוט** נמי הא **דרבי אלעזר**.
דאמר רבי אלעזר: **מחלוקת** רבי אליעזר וחכמים במסכת שבת, דוקא כשנטל צפרניו **ביד**, **אבל** אם נטלן **בכלי דברי הכל חייב**. דהוי תולדה של מלאכת גוזז, שהוא חותך את הצפורן המחוברת לאדם חי, ודומה לגוזז צמר מבעל חי.
וחידוש זה לא שמענו אלא אם היה כתוב שמותר לחתוך ביד, והיינו מדייקים שבכלי לא, משום דהוי אב מלאכה.
אבל השתא שכתוב שחותך בשיניו, אי אפשר לדייק כן, שהרי אפילו בידיו, דהוי גם כן שבות, לא התירו לו [דהוי שבות חמורה מבשיניו, שהדרך יותר לחתוך ביד מבשיניו].
ואם כן יתכן שגם בכלי אין בו אלא משום שבות?
ומקשינן על המקשן: **וליטעמיך**, שאתה רוצה להעמיד הברייתא כרבי אליעזר שצריך לחתוך ע"י חבירו כדי לשנות כמה שאפשר.
תיקשי, **לרבי אליעזר נמי**, **לישקליה ניהליה ביד**! שהרי גם כשחבירו חותכו ביד הוי שינוי, ולמה נאמר שחותכו דוקא בשיניו?
ומתרצינן: **האי - מאי**!?

[874] ולא נקט באופן שעלתה במקום שיכול בעצמו ליטול על אף דהוי רבותא טפי, שהוא עצמו יכול ליטלה. משום דאתי לאשמעינן שאפילו חבירו יכול לעבור על שבות כדי שהוא יוכל לעבוד. תוד"ה שעלתה.

אי אמרת בשלמא דברייתא **רבי אליעזר** היא, דסבר שמעיקר הדין מכשירי מצוה דוחין גם מלאכה דאורייתא, ובין אב מלאכה ובין שבות נחשבים כהיתר לגבי מכשירי מצוה. אלא, שבכל זאת צריך לשנות ולהמעיט מחומר האיסור במקום שאפשר.

אם כן, כי היכי שמשנים מאב מלאכה לשבות, **היינו** נמי **דגזר יד אטו כלי**.

שמשנים גם כן משבות חמורה לשבות קלה. ויד הוא שבות חמורה יותר משיניו, כי הדרך היא יותר לחתוך ביד מאשר בשינים. ועל כן היא דומה יותר לכלי, ויש לגזור בה אטו כלי, ולכן לא שרינן אלא בשיניו. [875]

אלא, **אי אמרת רבנן** היא, שמעיקר הדין מכשירי מצוה לא דוחין רק שבות ולא מלאכה דאורייתא - **נשקליה ניהליה ביד!** [876]

כי מה הבדל בין שבות חמורה לשבות קלה? ומסקינן: **ותו לא מידי!** אין להקשות יותר על כך שהעמדנו הברייתא כרבי אליעזר, והוכחנו שרבי אליעזר סובר דכמה דאפשר לשנויי משנינן.

מתניתין:

כהן שלקה נפצע **באצבעו** בשבת - **כורך עליה גמי** אם הוא נמצא **במקדש**. ואעפ"י שהגמי מרפא את המכה, מותר לו, לפי שיש בכך צורך עבודה. היות ואין זה מן הראוי שתראה מכתו בשעת העבודה.

אבל לא יכרוך עליה גמי אם הוא **במדינה**.

שחכמים אסרו לרפאות בשבת, גזירה שמא ישחוק סממני רפואה.

ואם כונתו לכרוך את הגמי כדי **להוציא דם**, שמהדק את הגמי על המכה - **כאן וכאן אסור**.

שאף במקדש אסור, היות ואין בזה צורך עבודה.

ועוד, הרי הוא עובר על מלאכה דאורייתא של חובל, ולא הותרה מלאכה גמורה במקדש אלא בעבודת הקרבנות עצמה.

גמרא:

אמר רב יהודה בריה דרבי חייא: **לא שנו** שמותר לכהן לכרוך ולעבוד **אלא גמי**, שאינו נחשב לבגד כלל.

[875] ובמתניתין, דאוקימנא כרבי אליעזר, ואעפי"כ מותר לחתוך היבלת ביד, דהא קתני בכלי אסור ומשמע דביד מותר - יש לומר דגבי בהמה דממאיס לחתוך בשיניו התירו אפילו ביד. תוד"ה מה.

[876] ובתוספות ביארו, בשלמא לרבי אליעזר יש לנו לחזר אחר שבות הקל יותר כדי שלא יבאו להתיר מלאכה גמורה. שהרי מכשירי מצוה דוחין שבת אפילו במלאכה דאורייתא כשאי אפשר לשנות. אבל לרבנן אין לחשוש שיבאו להתיר מלאכה דאורייתא, שלשיטתם אין שום אופן שמכשירי מצוה ידחו שבת. וא"כ יש להתיר גם שבות חמורה. תוד"ה אי אמרת.

אבל אם יכרוך על המכה **צילצול**, שהוא חגור קטן נאה - **הוי** "**יתור בגדים**" ויפסול עבודתו.
כי כהן שלבש בגד מיותר בשעת עבודה הוא פוסל את העבודה בכך.
ורבי יוחנן אמר: **לא אמרו** ש"**יתור בגדים**" פוסל אלא כשלבשו **במקום** הראוי ללבישת **בגדים**. [877]
אבל שלא במקום בגדים, כגון הכא, שלבש בגד על אצבעו - **לא הוי יתור בגדים**.
ופרכינן: היכי שרינן לכרוך על אצבעו גמי או צלצול בשעת עבודה? והרי נהי דאין כאן יתור בגדים, אך, **ותיפוק ליה** לאיסור **משום חציצה**, שחוצץ הגמי או הצלצול בין ידו של הכהן לבין העבודה.
דכתיב "ולקח הכהן", "וזרק הכהן", דמשמע שתהא העבודה בעצמו של כהן, דהיינו בידו ממש ולא באמצעות דבר אחר!?
ומשנינן: הא דמותר גמי או צלצול, היינו כשכרך על אצבע **ביד שמאל**, שאין עושין בה עבודה.
אי נמי אפילו **ביד ימין**, **ושלא במקום עבודה**, כגון שכרך על גב האצבע, ואין בה משום חציצה.
ופליגא הא דאמר רבי יוחנן דשלא במקום בגדים אין פסול של יתור בגדים, ומשמע דכל בגד, ואפילו יש בו שלש אצבעות של שלש אצבעות, אינו פוסל שלא במקום בגדים - על הא דאמר **רבא**. **דאמר רבא**, **אמר רב חסדא**:
במקום בגדים - **אפילו נימא אחת** הנמצאת בין בשרו ובין הבגד **חוצצת**!
ואע"ג שאין בכך משום יתור בגדים, שהרי הנימא אינה בגד כלל, מכל מקום יש כאן חציצה בין הבגד לבשרו של הכהן.
וילפינן לה מדכתיב "ומכנסי בד ילבש - על בשרו", שהבגד צריך שיהיה על בשרו ממש, בלא חציצה ביניהם.
אבל **שלא במקום בגדים** - אין חסרון של חציצה, אלא רק חסרון של יתור בגדים.
וחסרון זה של "יתור בגדים" הוא רק בלבישת בגד שיש בו לפחות מידה של **שלש** אצבעות **על שלש** אצבעות.
שאז הן [שלש האצבעות על שלש האצבעות של מידת הבגד] **חוצצות**!
[לאו דוקא חוצצות. אלא הכונה היא שהן פוסלות מדין יתור בגדים. ונקט לשון "חציצה" משום שבתחילה נקט רב חסדא לשון זה ביחס לנימא אחת במקום בגדים, ששם הפסול

[877] וא"ת תיפוק ליה דפוסל משום חציצה בין הבגדים לבשרו של הכהן. וי"ל דמיירי שלובש על בגדי הכהונה, דמשום חציצה אין כאן ויתור בגדים הוי. תוס' הרא"ש.

הוא משום חציצה, ולא משום יתור בגדים. ולכן המשיך בלשון חציצה גם בהמשך, ביחס ליתור בגדים].

אבל בגדים שהם במידה של **פחות משלש** אצבעות **על שלש** אצבעות - **אינן חוצצות!**

[שאין זה נחשב ליתור בגדים כיון שאין עליהם שם בגד.

וכמו כן גם אינן חוצצות בין הבגד לבשרו, שהרי שלא במקום בגדים הוא. וגם לא שייך לדון מדין חציצה בין הכהן לעבודה, כי מדובר שהחציצה נמצאת על גופו שלא במקום עבודה].

והיינו, דפליג רבא בשם רב חסדא על רבי יוחנן.

שרבא סבר כי גם שלא במקום בגדים יש את החסרון של יתור בגדים. בעוד שרבי יוחנן סובר שאין חסרון של יתור בגדים אלא במקום בגדים.

והוינן בה: הא פשיטא לן דרבא בשם רב חסדא, דאמר אפילו שלא במקום בגדים יש את החסרון של יתור בגדים - **אדרבי יוחנן**, דאמר שאין בזה חסרון של יתור בגדים, **ודאי פליגא**.

אלא הא קא מיבעיא לן: האם גם **אדרבי יהודה בריה דרבי חייא**, דאמר צלצול [חגור קטן], ואפילו אין בו שלש על שלש חשיב יתור בגדים - **מי נימא** דגם עליו **פליגא** רבא בשם רב חסדא, שהרי רב חסדא אמר שדוקא בגד שלש על שלש הוי יתור בגדים.

או שמא רב חסדא סבור כרב יהודה בריה דרבי חייא, שחגור קטן נחשב ליתור בגדים, כבגד של שלש אצבעות על שלש אצבעות, מחמת חשיבותו?

ופשטינן: **שאני צלצול קטן**, **דחשיב**. ולפיכך הרי הוא נחשב כיתור בגדים, למרות שאין בו שלש על שלש אצבעות.

לישנא אחרינא אמרי לה:

אמר רב יהודה בריה דרבי חייא: **לא שנו** שמותר לכהן העובד במקדש לכרוך על אצבעו, **אלא גמי**.

אבל צלצול חגור **קטן** - **חוצץ**.

והיינו פסול של יתור בגדים, ולא של חציצה!

ונקט רב יהודה לשון "חציצה" משום המחלוקת שלו עם רבי יוחנן, שתבואר בסמוך.

ורבי יוחנן נקט לשון חציצה בדוקא.

לפי שהוא אומר [להלן] כי בגד שהוא פחות משלש על שלש חוצץ במקום בגדים. ופסול זה הוא רק משום חציצה, ולא משום יתור בגדים, לפי שבפחות משלש אצבעות אין פסול של יתור בגדים.

ונמצא, שאין חילוק לדינא בין לישנא קמא ללישנא בתרא בדינו של רב יהודה בריה דרבי חייא, וכל החילוק לדינא הוא להלן, בדברי רבי יוחנן.
ורק חילוק לשוני יש בין שתי הלישנות.
שלישנא קמא נקטה לשון "יתור בגדים" בצלצול קטן, לדברי רב יהודה בריה דרבי חייא.
ולישנא בתרא נקטה לשון חציצה.
אך, כאמור, גם בלישנא בתרא הכונה היא ליתור בגדים, ולא לפסול חציצה.
ורבי יוחנן אמר: לא אמרו שחציצה פוסלת **בפחות משלש על שלש - אלא במקום בגדים**.
שהחסרון הוא משום חציצה בין הבגד לבשרו, וחסרון זה הוא בכל שהוא, שהרי אפילו נימא אחת חוצצת.
[כאן הכונה לחציצה ממש, ואגב מימרא זו נקט בכל הלישנא אחרינא לשון חציצה, גם כשהכונה היא לפסול יתור בגדים].

דף קד.
אבל שלא במקום בגדים, שאין שם חסרון חציצה, אלא רק חסרון יתור בגדים, הרי רק בגדים שיש בהם מידה של (תחילת העמוד) **שלש על שלש** אצבעות **חוצצות** [היינו, נחשבות ליתור בגדים].
אבל בגדים שהם **פחות משלש** על שלש אצבעות - **אין חוצצות**, ואפילו היה זה בגד חשוב, כגון צלצול קטן.
והיינו, ושוים דברי רבי יוחנן אלו - להא דאמר **רבא אמר רב חסדא**.
וזה מה שהתחדש בלישנא בתרא, שלא כדברי לישנא קמא, הסוברת שנחלקו רבא בשם רב חסדא ורבי יוחנן. אלא, לפי לישנא בתרא, שניהם אמרו את אותו הדבר!
והוינן בה: הא פשיטא לן דרבי יוחנן פליג אדרב יהודה בריה דרבי חייא בדין צלצול קטן. שהרי הוא בא לחלוק עליו, ולומר, שאפילו בצלצול קטן אין בו יתור בגדים, לפי שאין בו שלש על שלש.
אלא הא מיבעיא לן: **לימא**, האם גם מה שאמר רבא בשם רב חסדא, דשלא במקום בגדים רק שלש על שלש חוצץ [דהיינו, שהוא פוסל מצד יתור בגדים], בכלל זה גם שצלצול קטן אינו חוצץ, וממילא **פליגא אדרב יהודה בריה דרבי חייא**. או שמא, בצלצול קטן הוא מודה לרב יהודה בריה דרבי חייא, שמחמת חשיבותו הוא חוצץ?
ופשטינן: בהא מודה רב חסדא לרב יהודה בריה דרבי חייא.
כי **שאני צלצול קטן - דחשיב**! והוי יתור בגדים גם בפחות משלש על שלש.

ופרכינן: **ולרבי יוחנן**, דסבר דכל שאין בו שלש על שלש ואפילו הוא צלצול קטן לא חשיב יתור בגדים - **אדאשמעינן** תנא דמתניתין דכורך עליו **גמי**, **לישמעינן** חידוש טפי, דאפילו **צלצול קטן** לא מיקרי יתור בגדים?

ומשנינן: **מילתא אגב אורחיה קמשמע לן**, **דגמי מסי**! שיש בגמי תכונה של ריפוי, ואפילו הכי מותר לשים אותו על המכה במקדש.

וניחא ליה לתנא להשמיענו חידוש דין בהלכות שבת, שהרי מסכתין עוסקת בהלכות שבת.

מתניתין:

בוזקין כותתים ומפזרים **מלח על גבי כבש** המזבח בשבת **בשביל שלא יחליקו** הכהנים עליו.

לפי שהכבש היה חלק ללא מדרגות, וכשהגשמים יורדין עליו הוא מחליק. אבל במדינה היה אסור לעשות כן.

וממלאין מים **מבור הגולה ומבור הגדול**, שני בורות מים, שכך שמם, שהיו בלשכת העזרה, **בגלגל**, שמעלין בו את הדלי על ידי חבלים, **בשבת**. ובמדינה היה אסור.

והיו ממלאים **מבאר הקר**, באר אחת שהיתה במדינה, מותר למלאות ממנה **ביום טוב** בלבד, ולא בשבת. וכל דברי המשנה יבוארו בגמרא.

גמרא:

רמי ליה רב איקא מפשרוניא שם מקום **לרבא**:

תנן: **בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו**.

ומשמע: **במקדש**, **אין**. אבל **במדינה**, **לא**.

ורמינהו: תניא: **חצר שנתקלקלה במימי גשמים - מביא תבן**, **ומרדה** שוטח **בה**.

הרי שאף במדינה מותר לשטוח תבן, והוא הדין מלח?

ומשנינן: **שאני תבן**, **דלא מבטיל ליה** התם.[878]

שאין דעתו שישאר שם לעולם אלא הוא מתכוין ליטלו משם לאחר מכן, להשתמש בו לצורך בהמתו או לעשיית טיט.

אבל מלח, מסתמא הוא מבטלו שם, שכבר אינו ראוי לאכילה אחר שנדרס ברגל, והרי הוא משוה בכך גומות שבחצר, ואסור משום בונה.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: **האי מלח** שבוזקין על גבי הכבש - **היכי דמי**?

[878] ומדלא מתרץ שכיתות מלח עצמו אסור בשבת משום שבות, שמע מינה דמותר לכתת מלח בשבת. קרבן נתנאל אות א'. ובגאון יעקב כתב דהכא במלח כתות, אלא שצבור ומכתתין אותו, ודמיא לעפר תיחוח דאין בו משום כתישה. אבל בחתיכת מלח מחוברת אסור אפילו במקדש דקעביד כתישה, ותולדה דטוחן הוא.

אי דמבטליה התם על הכבש, הא **קא מוסיף אבנין** של המזבח, ואפילו בחול אסור להוסיף על מדות המזבח [**דכתיב** שאמר דוד המלך לשלמה בנו "**הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל**"]. שנמסר לו ע"י הנביאים כל צורת מלאכת בית המקדש ומדותיו ואין לשנות מהם!

ואי דלא קאי מבטליה התם על הכבש, הא **קא הויא חציצה**, שהמלח חוצץ בין רגלי הכהנים לכבש, ועבודת ההולכה של הקרבן על הכבש נפסלת בכך?

ומשנינן: לעולם, אינו מבטל את המלח שם, [879] כי דעתו להשתמש במלח אחר הדריכה עליו לצורך מליחת עורות הקרבנות. [880] ואף על פי כן לא הוי חציצה בין רגלי הכהנים לכבש. כי היו בוזקין את המלח רק **בשעת הולכת אברים** של הקרבן **לכבש**, **דלאו עבודה היא**!

שהרי עיקר הכפרה של הקרבן תלויה בזריקת הדם על המזבח. ואם כי עצם הקטרת האיברים הוי עבודה, אך הולכתם למזבח לאו עבודה היא, ואין חציצה פוסלת בהם.

ומקשינן: **וכי** הולכת אברים לכבש **לא** הויא עבודה?

והא כתיב "**והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה**".

ואמר מר: האי "והקריב" - **זו הולכת אברים לכבש**!

שצריכה להעשות על ידי כהן בדוקא. ומאחר שאינה כשרה אלא בכהן שמע מינה דעבודה היא! ומסקינן: **אלא אימא**: שהיו בוזקין את המלח **בשעת הולכת עצים למערכה** שעל גבי המזבח, **דלאו עבודה היא**.

דרש רבא: **חצר שנתקלקלה במימי גשמים - מביא תבן**, **ומרדה בה**, מפזר בה תבן ודודס על התבן.

אמר ליה רב פפא לרבא:

והתניא: **כשהוא מרדה - אינו מרדה** כדרך שעושה בחול.

שאינו מביא את התבן **לא בסל**, **ולא בקופה** [סל גדול] כדי שלא יהא כדרך חול.

אלא מפזר את התבן שמביא **בשולי הקופה**, שנקרעה הקופה ולא נשאר ממנה אלא השוליים, שהוא שינוי מדרך חול.

ואילו אתה התרת לרדות בכל אופן שהוא?

---

[879] קשה, דא"כ הדרא קושיא דלעיל לדוכתא. דאם אינו מבטל את המלח למה אסור במדינה, דמה הבדל בין מלח לתבן? וי"ל דהשתא הדר ביה מהתירוץ דלעיל, אלא סמיך על הברייתא דלהלן, דאף בתבן מותר רק ע"י שינוי בשולי הקופה. ובמקדש מותר גם בלא שינוי. מהרש"א. ובגאון יעקב כתב דזה גופא החילוק בין מקדש למדינה. דבמקדש אינו מבטל את המלח בגלל עורות הקדשים, ובמדינה מסתמא מבטל לה.

[880] לא צריך לזה דבלא"ה אינו מבטל שם כדי שלא יהא מוסיף על הבנין. וגם היו צריכים לפנות את המלח תיכף אחר הולכת עצים למערכה כדי שלא יפסול משום חציצה בשאר עבודות. גאון יעקב.

הדר, **אוקים רבא אמורא עליה** העמיד חכם אחד שיאמר משמו, **ודרש**: **דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי!**
ברם, **כך אמרו משום רבי אליעזר**: **וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה**, **אלא בשולי קופה**.
שנינו במשנה: **ממלאין מבור הגולה**.
עולא איקלע לבי רב מנשה.
אתא ההוא גברא בשבת, **טרף אבבא**, הקיש על הדלת באגרופו והשמיע קול.
אמר עולא: **מאן האי** גברא?!
ליתחיל גופיה! יתחלל גופו **דקא מחיל ליה** לפי שהוא מחלל **לשבתא**! על ידי שהוא מוליד קול.
אמר ליה רבה: **לא אסרו אלא** להוליד **קול של שיר**! שנשמע כמו שיר דהיינו בנעימה ובנחת, ולא קול של נקישה בדלת.
איתיביה אביי: תניא: **מעלין בדיופי** מותר להעביר יין מחבית לחבית על ידי שני קנים החתוכים כל אחד באלכסון ["דיופי" - שתי פיות] שמצמיד את השיפוע של זה לשיפוע של זה, ומכניס קנה אחד בתוך החבית המלאה ויונק בפיו בקצה הקנה השני עד שהיין מגיע אליו, והיין זורם עתה מאליו.
ומטיפין מיארק, כלי מתכת שפיו צר, ומלמטה הוא מנוקב נקבים קטנים. וממלא אותו מים וסוגר את פיהו שלמעלה.
וכל זמן שהכלי סגור מלמעלה אין המים שבתוכו יוצאים דרך הנקבים שלמטה.
וכשרוצה להשמיע קול הוא פותח את פתחו העליון של הכלי ומניח כלי מתכת מתחתיו, והמים יוצאים טפות טפות מלמטה, ומשמיעים קול. ומותר לעשות כן **לצורך חולה בשבת**, כדמפרש ואזיל.
ודייקינן: **לחולה**, **אין**. **לבריא**, **לא**.
היכי דמי?
מאי **לאו**, דהחולה **נים**, שהוא ישן, **וקא בעי דליתער** רוצים להעירו על ידי השמעת קולות אלו, והתירו רק לחולה, שחוששים להעירו בידים שמא יבהל.
והרי קולות אלו שמיועדים להעיר אדם משנתו אינן קולות של נעימה ונחת, שהרי אדרבה, קולות הנשמעים בנעימה בנחת הם מרדימים.
ובכל זאת אסור להשמיע אותם לבריא. וקשיא לרבה דאמר שלא אסרו אלא קול של שיר.
ומתרצינן: **לא** ביחס להעיר את החולה המדובר.

אלא מדובר בחולה **דתיר**, ער, **וקא בעי דלינים**, ורוצים להרדימו, **דמשתמע כי קלא דזמזומי**, שהטפות נשמעות כקול נעים, המרדים.
ולכן אסור לעשות כן לבריא. אבל קול שאינו של שיר מותר להשמיע בשבת אף לבריא.
איתיביה: **תניא**: **המשמר פירותיו מפני העופות** וכן המשמר את **דלעיו מפני החיה - משמר כדרכו**, **בשבת**.
ובלבד שלא יספק, שלא ימחא כף, **ולא יטפח**, לא יכה בידיו על לבו, **ולא ירקד** ברגל **כדרך שהן** השומרים **עושין בחול**, שמשמיעין קול כדי להפחיד את העופות.
והוינן בה: **מאי טעמא** אסור?
לאו, משום **דקמוליד קלא**, **וכל אולודי קלא אסור** אף שאינו קול של שיר. וקשיא לרבה!
ומשנינן: **אמר רב אחא בר יעקב**: אין הטעם משום השמעת קול, אלא משום **גזירה שמא יטול צרור** אבן ויזרוק מחצירו לרה"ר כדי להבריח את העופות.
ומקשינן לרבה: **ואלא הא דאמר רב יהודה אמר רב**: **נשים המשחקות באגוזים** שמגלגלות אותם כדי שינקשו זו בזו - **אסור** בשבת.
מאי טעמא אסור?
לאו, משום **דקא מוליד קלא**. **וכל אולודי קלא אסור**. וקשיא לרבה!
ומשנינן: **לא**. אלא לכן אסור, **דילמא אתי לאשוויי גומות** ליישר את הקרקע כדי לגלגל עליה את האגוזים. ואסור משום בונה.
וראיה לדבר שזהו טעם האיסור: **דאי לא תימא הכי**, תקשי **הא דאמר רב יהודה**: **נשים משחקות בתפוחים** [כמו באגוזים] **אסור** בשבת.
והרי **התם** - **מאי אולודי קלא איכא**?
אלא, על כרחך, הטעם הוא **דילמא אתי לאשוויי גומות**.
תו מקשינן לרבה: **תנן** במשנתנו: **ממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת**.
ודייקינן: **במקדש**, **אין**. **במדינה**, **לא**.
מאי טעמא אסור למלאות בגלגל במדינה?
לאו, **משום דאולודי קלא**, שהגלגל משמיע קול, **ואסור**, אעפ"י שאינו קול של שיר!
ומשנינן: **לא**. אלא הטעם משום **גזירה שמא** מתוך שהמים נשאבין ע"י גלגל בלא טירחה, **ימלא** מים מהבור וישקה **לגינתו ולחורבתו**.
והשקאת צמחים בשבת אסורה משום זורע.
אמימר שרא למימלא מים מהבור **בגילגלא** בגלגל **במחוזא** שם עיר.
אמר: **מאי טעמא גזרו רבנן** שלא למלאות בגלגל - **שמא ימלא לגינתו ולחורבתו**!

ואילו **הכא** במחוזא **לא גינה איכא ולא חורבה איכא**! ולכן אין לחשוש כלל.[881]

דף קד:

כיון דקא חזי דקא (תחילת העמוד) **תרו בה כיתנא**, שיש שם בריכות מים ששורין בהם את הפשתן - **אסר להו**! לפי ששוב יש לחשוש שמא ימלא מים וישרה בהם פשתן, שהוא אסור משום לישה [עיין שו"ע או"ח סי' ש"מ סי"ב].

שנינו במשנה: **ומבאר הקר**.

ומבארינן: **מאי באר הקר**?

אמר שמואל: **בור שהקרו עליה דברים**, **והתירוה**. כשעלו מגולת בבל חנו ליד אותה באר ולא היה להם מים לשתות אלא מהבאר הזו, והתירו להם חכמים למלא ממנה מים בגלגל ביום טוב, ומאז נשארה באר זו בהיתרה לעולם ביום טוב.

["הקרו" - לשון קריאה, דהיינו שהביאו אותם חכמים ראיות לדבריהם שיש כח בידם לעקור איסור שבות בשעת הדחק].

מיתיבי: תניא: **לא כל הבורות הקרות התירו**, **אלא זו בלבד**!

ואי אמרת ד"באר הקר" היינו **שהקרו דברים עליה**" - **מאי** "**זו בלבד**"? והלא שאר הבורות לא נקראו כלל "בור הקר", שהרי לא הקרו עליהם דברים, ופשיטא שרק זו הותרה.

אלא, **אמר רב נחמן בר יצחק**: "באר הקר" היינו **באר מים חיים**, מלשון מקור.

שנאמר בירמיה "**כהקר בור מימיה** - כן הקרה רעתה".

וביאורו: כמו שמעיין, שהוא מקור הנובע, מתחדש והולך ומוסיף תמיד, כך רעתם נובעת ואינה פוסקת.

וקאמרה הברייתא, שלא כל הבארות הנובעים התירו אלא זו בלבד.

גופא: **לא כל הבורות הקרות התירו אלא זו בלבד**.

וכשעלו בני הגולה חנו עליה, **ונביאים שביניהן** חגי זכריה ומלאכי **התירו להם**.

ולא נביאים שביניהן התירו, **אלא מנהג אבותם בידיהם**!

והרי הוא כמנהג נביאים, שהרי "אם אינם נביאים - בני נביאים הם" [יעב"ץ].

מתניתין:

שרץ מת **שנמצא במקדש** - **כהן מוציאו בהמיינו**, באמצעות אבנטו בשבת. אף שהוא מוקצה, כי אין שבות במקדש.

[881] הקשה השפת אמת, א"כ במקדש יהא מותר מעיקר הדין, דהא אין שם גינה וחורבה, וגם משום שריית פשתן לא שייך שם. ותירץ, דאמימר סבר דהטעם במשנה הוא משום אולודי קלא, ומ"מ יש גם גזירה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו.

אך לא יגע בו בידו, כדי שלא ייטמא הכהן בעצמו. אבל כשמוציאו באבנטו אינו נטמא הכהן מהשרץ, כי השרץ מטמא רק במגע ולא במשא. וגם האבנט, שנטמא מהשרץ, אינו מטמא את הכהן האוחזו, כי השרץ הוא אב הטומאה ואילו האבנט הוא ראשון לטומאה, ואין האדם והכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה בלבד.

ואע"ג שהוא מטמא את האבנט, שהוא קדוש, בכל זאת עדיף לטמאות את האבנט ולהוציא את השרץ במהירות, כדי **שלא לשהות את הטומאה** במקדש, מאשר לחזר אחר צבת של עץ שאינה מקבלת טומאה [לפי שהיא "פשוטי כלי עץ", שאין לה בית קיבול] ולהשהות את הטומאה במקדש, **דברי רבי יוחנן בן ברוקה**.

רבי יהודה אומר: אינו מטמא את אבנטו, אלא מוציאו **בצבת של עץ**, שאינה מקבלת טומאה, כדי שלא **לרבות את הטומאה** על ידי שיוציאנו באבנטו ויטמאנו. ואע"ג שעל ידי חזרתו אחר הצבת הוא משהה את הטומאה במקדש.

מהיכן מוציאין אותו?

כלומר, היכן יימצא השרץ במקדש כדי שיהא מותר לעבור על איסור מוקצה בשבת ולהוציאו משם?

מן ההיכל, ומן האולם, ומבין האולם ולמזבח.

אבל אם נמצא השרץ בשאר מקומות שבעזרה אין מוציאין אותו בשבת, משום איסור מוקצה, **דברי רבי שמעון בן ננס**.

רבי עקיבא אומר: **כל מקום שחייבין** כל הנכנס לשם כשהוא טמא **על זדונו** אם נכנס במזיד הוא חייב **כרת**, **ועל שגגתו** אם נכנס בשוגג **חטאת**, דהיינו כל העזרה - **משם מוציאין אותו**.

ושאר כל המקומות [לרבי שמעון בן ננס כל העזרה, ולרבי עקיבא הלשכות שבעזרה] - אם נמצא שם השרץ בשבת, אין מוציאין אותו. אלא **כופין עליו פסכתר**, סיר של נחשת, לכסותו עד מוצאי שבת.

רבי שמעון אומר: **מקום שהתירו לך חכמים - משלך נתנו לך**.

שלא התירו לך, אלא משום שבות.

בגמרא יבואר שדברי רבי שמעון אינם מוסבים על הנאמר לעיל במשנה אלא על שתי הלכות שונות שאמרם רבי שמעון במסכת עירובין.

גמרא:

אמר רב טבי בר קיסנא אמר שמואל: **המכניס "טמא שרץ"**, כלי שנטמא משרץ **למקדש**

- **חייב** כרת במזיד, וחטאת בשוגג, על שטימא את המקדש.[882]
אבל אם הכניס את **השרץ עצמו**, **פטור**.
מאי טעמא?
אמר קרא בפרשת איסור כניסה בטומאה למקדש "**מזכר ועד נקבה תשלחו**". ודרשינן:
רק מי שדומה לזכר ונקבה דהיינו לאדם, בכך **שיש לו טהרה במקוה** לאחר שנטמא, חייבין על הכנסתו בטומאה למקדש, ובכלל זה כלי טמא.
יצא שרץ, **שאין לו טהרה** במקוה, שאין חייבין על הכנסתו למקדש.
והוינן בה: **לימא מסייע ליה** מהא דתניא:
"**מזכר עד נקבה תשלחו**" - **פרט לכלי חרש** טמא שאם הכניסו למקדש, פטור. **דברי רבי יוסי הגלילי**.
ומדייקת הגמרא: **מאי טעמא** ממעט כלי חרש?
לאו, **משום דלית ליה טהרה במקוה**. שנאמר בתורה על כלי חרש טמא "ואותו תשבורו, " ומשמע שאין לו טהרה אלא שבירה.
והרי זו ראיה לשמואל, שדוקא מי שיש לו טהרה במקוה חייבין על הכנסתו במקדש בטומאה.
ודחינן: **לא**! אין הטעם בכלי חרש משום שאין לו טהרה במקוה אלא משום שאינו נעשה לעולם אב הטומאה.
ולעולם המכניס שרץ למקדש חייב, שהרי השרץ הוא אב הטומאה.
וכך דרשינן: **מי** שדומה לזכר ונקבה בכך **שנעשה אב הטומאה**. כמו זכר ונקבה, שלפעמים הם אב הטומאה. כגון זב וזבה וטמא מת - חייבין עליו על טומאת מקדש.[883]
ובכלל זה כל הכלים, מלבד כלי חרש שנעשין אב הטומאה ע"י מדרס ומושב הזב וע"י נגיעה במת.
יצא כלי חרס, **שאינו נעשה אב הטומאה** שהרי לא יתכן שכלי יהא אב הטומאה אלא או ע"י מדרס הזב או ע"י מגע במת. וכלי חרס אינו מטמא כלל במדרס משום שאינו ראוי למדרס הזב שהרי הוא נשבר. וגם על ידי מגע במת אינו נעשה אב הטומאה, כי כך מוכח בפרשת חקת דרק מי שיש לו טהרה במקוה נעשה אב הטומאה ע"י נגיעתו במת, וכלי חרס הרי אין לו טהרה במקוה.
לימא הא דשמואל דאין חייבין על שרץ טמא במקדש - **כתנאי** היא?

[882] רש"י. ובהגהות הגר"א כתב שזה טעות סופר, דבהדיא תניא בתורת כהנים שעל הכנסת בגדים טמאים למקדש אינו חייב אלא מלקות. ורש"י בעצמו הביא כן בחומש פ' אחרי [יז - טז]. אלא חייב היינו חייב מלקות.
[883] ולכן אפילו כשהן רק ראשון לטומאה חייבין על הכנסתו למקדש. רש"י.

דתנן במתניתין: **שרץ שנמצא במקדש - כהן מוציאו בהמיינו**, כדי **שלא לשהות את הטומאה**, **דברי רבי יוחנן בן ברוקה. רבי יהודה אומר: בצבת של עץ מוציאו שלא לרבות את הטומאה.**

מאי לאו, בהא קא מיפלגי:

דמאן דאמר "שלא לשהות" קסבר: המכניס שרץ למקדש חייב. ומאחר שטומאת השרץ במקדש אסורה מדאורייתא לכן לא נדחית שהיית טומאתו מפני ריבוי הטומאה של האבנט.

ומאן דאמר "שלא לרבות" קסבר: המכניס שרץ למקדש פטור. ולכן עדיף שלא לרבות טומאה באבנט על אף שהוא משהה ע"י כך את השרץ. כי טומאת האבנט היא מדאורייתא ואילו טומאת השרץ אינה מדאורייתא.

ודחינן: **לא!** אלא **דכולי עלמא** סברי דמכניס שרץ למקדש **חייב. והכא בהא קא מיפלגי - מר** רבי יהודה **סבר: שהויי טומאה עדיף** מלרבות את הטומאה באבנט שהרי גם הוא קדוש.[884]

ומר רבי יוחנן בן ברוקה **סבר: אפושי** רבוי **טומאה עדיף** משהויי טומאה.

אלא, לימא הא דשמואל - **כהני תנאי** היא?

דתנן במתניתין: **מהיכן מוציאין אותו וכו'.**

מאי לאו, בהא קא מיפלגי -

דמאן דאמר מעזרה לא מוציאין אותו בשבת, **קסבר: המכניס שרץ למקדש פטור.** ולכן לא התירו איסור מוקצה, שהרי מדאורייתא אין חייבים להוציא את השרץ. ורק מהיכל ואולם, ומבין האולם ולמזבח מוציאין אותו, שמשום כבוד השכינה לא העמידו חכמים דבריהם.

ומאן דאמר מכולה עזרה מוציאין, **קסבר: חייב.** הלכך התירו איסור מוקצה מפני החיוב להוציא את השרץ שהוא מדאורייתא.

דף קה.

ודחינן: **אמר רבי יוחנן**: לא בכך הם חולקים, ולעולם לכולי עלמא המכניס שרץ למקדש חייב.

אלא **שניהם מקרא אחד דרשו**, כל אחד לשיטתו, לענין הוצאת דבר טמא מהעזרה בשבת:

[884] כ"כ רש"י. וקשה דהא אין איסור לטמאות קדש, וכי בשביל זה יעבור על עשה דשילוח טמאים. ויותר נכון כדכתבו התוס' שהוא מרבה את הטומאה ע"י שמוסיף עוד דבר שהוא טמא במקדש, וכשהוא מטמא את האבנט הוא כאלו מכניס טומאה במקדש. רש"ש וגאון יעקב.

דכתיב בדברי הימים:
"**ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר.**
ויוציאו את כל הטומאה אשר מצאו בהיכל ה' [עבודה זרה ותקרובתה שמטמאין אפילו באהל] **לחצר בית ה'** [לעזרה].
ומשהוציאו הכהנים את הטומאה מההיכל לעזרה - **ויקבלו הלוים** [מהכהנים], **להוציא** [משם] **לנחל קדרון חוצה**".
נמצא, שאף על פי שהזדקקו לאנשים אחרים כדי להוציא את הטומאה מן העזרה, לא הותרו כהנים אחרים להיטמאות כדי להמשיך ולהוציא את הטומאה מן העזרה ולחוץ.
מר, בן ננס, **סבר**: **מדאשתני בעזרה**, מהשינוי שבעזרה, שלא היו כהנים אחרים רשאים להיטמאות כדי להוציא משם את הטומאה, אלא **בלוים** בלבד.
שמע מינה, **דטומאה בעזרה ליכא!**
כלומר, אינה חמורה כל כך ביחס לטומאת ההיכל כדי שיעברו עבירה כל שהיא בגללה. ולכן, גם לא דחינן שבות דמוקצה כדי להוציא משם את השרץ.
ומר, רבי עקיבא **סבר**: אין הטעם משום שטומאת עזרה חמורה פחות מההיכל.
אלא **עד היכא דלא אפשר בלוים**, שהלוים אסורים ליכנס להיכל, שהרי אפילו הכהנים לא הותרו ליכנס אלא בשעת עבודה - **מפקי** מוציאים ה**כהנים** משם.
אך **השתא**, כשהגיעה הטומאה לעזרה, **דאפשר בלוים** ליכנס שם ולהוציאה - **תו לא מטמאי כהנים**.
אבל בשרץ שנמצא בעזרה, אין אפשרות להשהות את הטומאה עד הערב. הילכך, אפילו כשהדבר כרוך באיסור מוקצה - מוציאין משם את השרץ.
תנו רבנן: **הכל נכנסין בהיכל** כדי **לבנות** שם, וכדי **לתקן**, **ולהוציא** משם **את הטומאה**. **ומצוה** לכתחילה **בכהנים** שיעשו זאת.
אם אין שם כהנים נכנסין לוים.
אם **אין שם לוים נכנסין ישראלים**.
ואידי ואידי, בין כהנים בין לוים בין ישראלים, **טהורין**, **אין**. **טמאין**, **לא**.
ואם אין טהורים אלא רק טמאין - לא יכנסו כלל.
אמר רב הונא: **רב כהנא** שהוא כהן **מסייע כהני** מחשיב את הכהנים, שהוא אינו סובר כהברייתא דלעיל, אלא כהנים טמאים עדיפי מישראל טהורים.
דתני רב כהנא: **מתוך שנאמר** בכהנים בעלי מום "**אך אל הפרוכת לא יבא**" - **יכול** אני לומר:

לא יהו כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי **לעשות ריקועי פחים** של זהב שמצפין בהם את קדש הקדשים מבפנים?

תלמוד לומר "אך" - חלק!

כלומר "אך" מיעוט הוא. שכל "אך" ו"רק" שבמקרא בא למעט.

ובא הכתוב לחלק, שלא בכל ענין יש איסור. ולמעט, שלצורך מלאכה הם מותרים ליכנס.

ומצוה לכתחילה בכהנים **תמימים** שיכנסו לשם.

אם **אין שם תמימים נכנסים בעלי מומין**.

וכמו כן **מצוה בכהנים טהורין**.

ואם **אין שם טהורין נכנסין טמאין**.

אידי ואידי, בין תמימים בין בעלי מום בין טהורים בין טמאים, **כהנים**, **אין**. **ישראלים**, **לא**. [885]

איבעיא להו: היו רק שני כהנים, אחד **טמא** והשני **בעל מום** - **איזו מהן נכנס**? **רב חייא בר אשי אמר רב**: **טמא נכנס**, **דהא אישתרי בעבודת ציבור**! שכהן טמא עובד בקרבנות ציבור כשאין כהנים טהורים, אבל בעל מום לא עובד לעולם, ואפילו בקרבנות ציבור.

רבי אלעזר אומר: **בעל מום נכנס**, **דהא אישתרי באכילת קדשים**! אבל הטמא אסור באכילת קדשים.

שנינו במשנה: **רבי שמעון אומר**: מקום שהתירו לך חכמים, משלך נתנו לך.

ומבארינן: **רבי שמעון אהיכא קאי**?

התם קאי.

על הא **דתנן** לעיל נב ב: **מי שהחשיך חוץ לתחום**, שהיה בא מן הדרך בערב שבת ולא הספיק ליכנס לתוך אלפיים אמה מהעיר עד שנכנסה השבת, **אפילו** היה **אמה אחת** מחוץ לתחום - **לא יכנס** לעיר, שהרי היא רחוקה ממנו אלפיים אמה.

רבי שמעון אומר: **אפילו** היה **חמש עשרה אמה** מחוץ לתחום העיר - **יכנס** לעיר.

לפי שאין המשוחות מודדי התחומין **ממצעין את המדות**, מדייקים במידת התחום, שאינם קובעים את סימן התחום בסוף אלפיים אמה ממש אלא חמש עשרה אמה לפני כן, **מפני הטועים**.

כלומר, שהמודדים חוששים שמא יטעו במדידה, ולכן הם מקצרים את המידה.

[885] כתב החזו"א: נראה דאין בביאה לתקן משום איסור "אל המקדש לא תבא", שענינו כבוד המקדש, שלא יבא בשעה שהוא בטומאה. ואין פגם בכבוד המקדש כשנכנס לתקן. ומכל מקום יש בזה גדר הכבוד, מלתא ד"מקדשי תיראו". והלכך ראוי שיכנסו הנבחרים, ומצוה דכהנים, וס"ל להאי תנא דמעלת כהונה עדיפא מזרות בטהרה. ואידך תנא ס"ל דטהרה עדיפא. ועוד כתב דלמ"ד טהרה עדיפא אם עבר טמא ונכנס אפשר שאינו חייב משום טומאה, ואינו רק בעשה דמקדשי תיראו. חזו"א סי' קי"ב סקט"ו.

[פירוש אחר - מפני האנשים הטועים ושוכחים ויוצאים מחוץ לתחום וחוזרים. ועל ידי שמקצרים את התחום אינם נכשלים באיסור].
הילכך, מי שהחשיך חוץ לתחום עד חמש עשרה אמה, הרי הוא למעשה בתוך התחום.
דקאמר תנא קמא - לא יכנס. ואמר ליה רבי שמעון - יכנס!
וכאן במשנתנו בא רבי שמעון לתת טעם לדבריו, שלא תאמר שהוא מקל באיסור שבת, אלא, **משלך - נתנו לך!** והיינו, שאותן חמש עשרה אמה הם למעשה בתוך התחום של העיר. [וקאמר לה הכא משום ההמשך דלהלן].
שנינו במשנה בהמשך דברי רבי שמעון: **שלא התירו לך אלא משום שבות.**
ומבארינן: **היכא קאי?**
התם קאי: דקאמר תנא קמא בברייתא לעיל קג א: בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור **קושרה.**
ואמר ליה רבי שמעון בההיא ברייתא **עונבה.**
ובא רבי שמעון לתת טעם לדבריו, שדוקא **עניבה, דלא אתי לידי חיוב חטאת**, אלא היא מותרת לגמרי - **שרו ליה רבנן** במקדש.
אבל **קשירה, דאתי לידי חיוב חטאת** אם יעשנה במדינה [מחוץ למקדש] **לא שרו ליה רבנן** אף במקדש, גזרה שמא יעשה קשירה במדינה.
והכי קאמר רבי שמעון לתנא קמא:
אעפ"י שהקלתי במחשיך חוץ לתחום, מחמיר אני בנימת כנור.
כי התם, **במקום שהתירו לך חכמים, משלך - נתנו לך!** ולאו קולא היא.
אבל כאן, בנימת כנור, אעפ"י שמעיקר הדין מותר אף לקשור, שמכשירי קרבן ציבור דוחין את השבת, מכל מקום הוא אסור.
לפי **שלא התירו לך** במקדש **אלא** דבר האסור **משום שבות** בלבד, אבל קשירה שהיא אב מלאכה לא התירו אף במקדש, גזירה אטו מדינה [עפ"י מהרש"א]. [886]

הדרן עלך פרק המוצא תפילין
וסלקא לה מסכת עירובין

[886] התוס' מפרשים דמשלך נתנו לך קאי גם על כינור, שרק עניבה דהוא דבר המותר דהיינו משלך, התירו. תוד"ה אמר. ועוד כתבו דמה דלא תנא להו לעיל במשנה דנימת כינור, משום שרצה להשלים כל הדינים שבמקדש מותר ולא במדינה.